
3 1761 04494 5954

Heilagra Manna Søgur

Heilagra Manna Søgur

FORTÆLLINGER OG LEGENDER

OM

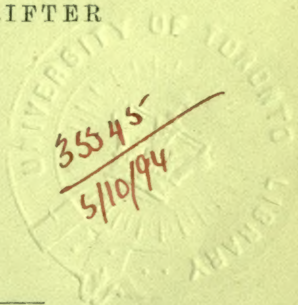
HELLIGE MÆND OG KVINDER.

EFTER GAMLE HAANDSRIFTER

UDGIVNE AF

C. R. UNGER.

I.

UNIVERSITETSPROGRAM FOR FØRSTE SEMESTER 1877.

CHRISTIANIA.

TRYKT HOS B. M. BENTZEN.

1877.

HEILAGRA MANNA SÖGUR.

I.

Indhold.

I.

HEILAGRA MANNA SÖGUR.

AGATHU SAGA MEYIAR.

I.

(Codex Holm. 2 folio).

Her byriar upp sogu heilagrar Agathe meyiar er þoldi pisl ok dauda fyrir guds sakir.

Qvincianus Sikileyiar iarll heyrdi godan ordrom um Agatham dyrliga mey, er gudi var helgut, en hann leitadi margra rada, at hann mætti faa hennar ok hugdiz mundu tignaz af þvi, at hann teingdiz vit tigna menn, þar er hann var sialfr lagr at burdum. En Agatha mæ(r) var gôfug at kyni. En er saurlifr iarll leit girndar-augum a þessa ena gôfgu mey, þa leysti hann tauma fegirni sinnar til aura hennar ok eggiadiz svo aa diôfla blot af illzku sinni, at hann matti eigi Kristz nafn heyra. Slikum endimum eggiadiz iarll þa, er hann let guds mey taka ok selldi hana husfreyio þeiri, er Afrodisia het, en su atti .ix. dætr oradvandar, sem modir þeira var fyrir. En þær leitudu manud allan at telia henne hughvarf, ok hetu þær henne stundum audæfum, en stundum ægdu þær henne pislum ok ætludu, at þær mundu hug hennar snua mega fra heilagri fyrirætlan. En hun svaradi þeim sva: «Hugr minn er fastr ok uppsmidadr af Kristi, en ord ydur eru sem vindar, ok heit ydur sem regn, en ognir ydrar sem rennandi aar. En þott þessir lutir allir beri grundvôll hus mins, þa mun þat eigi falla, þviat þat er smidat yfir stein.« Þetta mællti heilog mær med taarum,

en hon var svo fus at taka pislir fyrir guds nafni sem þystr madr at drecka i solar hita. En er Affrodisia sa hug hennar fastan i tru, þa for hun til fundar vit iarlinn ok mællti svo: «Audvelldra er at bleyta stein eda iarn en at snua hug meyiar þessarar fra kristinni tru, þviat ek ok dætr minar gerdum ecki annat manad allan, nætr ok daga, en at telia fyrir meyiu þessi, at hun sneri hug sinum til ens betra raads; ek het henne gulli ok silfri ok gimsteinum ok gullofnum klædum, husum ok bæium ok mane, lǒndum ok lausafe. En sia mær trad allt þetta undir fotum ser sem saur ok virdi einskis.«

Um grimd iarllzins.

2. Ða reiddiz Quincianus ok let Agatham leida fyrir domstol sinn ok mællti vit hana: «Hverrar kindar er þu?« Heilog Agatha svaradi: «Tiginna manna em ek, sva sem allt frændlid mitt vottar.» Qvincianus mællti: «Ef þu ert gǒfug ok tigin, fyrir hvi synir þu þik sem ambatt.» Hun svaradi: «Af þvi syni ek mik sem ambatt, at ek em ambatt Kristz.» Quincianus mællti: «Tighin sagdiz þu adr, hversu segizt þu nu ambatt?« Heilǒg mær svaradi: «Su er hin hæsta tign at þiona gudi.« Jarlinn mællti: «Erum vær eigi tignir, er neitum hans þionostu?» Agatha svaradi: «Tign ydur er svo ofrials, at þer erut eigi at eins synda þrælar, helldr þionit þer stockum ok steinum.« «I pislum skal allt heimta af þer, kvad iarllinn, þat er þu lastar gud vor. En þott þu fyrr segir en þu ser pind, hvi þu hafnar blotum godanna«. Heilog Agatha svaradi: «Kalla þu þat helldr diofla en gud, þviat diǒflar eru þat, sem þier giǒrit likneski eptir or eiri ok gyllit andlit þeira«. Quincianus mællti: «Kios þu nu um tvo kosti, annathvort ath þu sert pind mǒrgum pislum svo sem heimsk, eda þu blota sem spǒk ok þu hefir ætt til ok gǒfga gud war almattigh, þau er sannreynd eru at guddomi«. Heilog mær svaradi: «Ver þu sem gud þinn Odinn, en kona þin slik sem Freyia gydia þin.« Quincianus reiddizt ok let beria hnefum i andlit henni ok mællti: «Lat af þu at mæla illt vit mik.» Agatha svaradi: «Þu sagdir gud þin vera sannreynd ath guddomi, ver þu ok þa sem Odinn, en kona þin sem Freyia, at þit megit verda hǒfd i tǒlu godanna«. «Nu er synt, kvad Quincianus, at þu villt helldr vera pind, er þu endrnyiar illyrdi þin vit mik.« Hon svaradi: «Undrumzt ek þat, er spakr madr skal vera olltinn i sva mikla heimsku, er þu kallar þat gud þin, sem þu villt eigi lif þitt eda konu þinnar þeim lata likt vera. Ef

gud þin eru god, þa bad ek þer gods, at þitt lif væri þeira lifi likt, en ef þu rækir samlag þeira, þa mælum vit eitt bædi. Seg þu af þvi satt, ok kalla þau eigi gud, helldr enar verstu vættir, svo at þu bidir þat eitt þeim likt verda, sem þu villt at bölvad se.« Qvincianus svaradi: »Hvat þarf nu orda vit, blota þu godum vorum, eda elligar man ek lata glata þer fyrir pislir.« Heilog Agatha svaradi: »Ef þu sendir dyr at granda mier, þa munu þau þegar sefazt, er þau heyra nafn Kristz, en ef þu vill mik i elldi brenna, þa munu einglar veita mer þarfsamliga dögg af himni. Ef þu lætr mik beria eda særa, þa hefi ek innan briostz helgan anda, þann er mik eflir at fyrirlita allar kvalir þinar.«

Fra Quinciano iarli ok Agathe.

3. Þa let Qvincianus setia hana i myrkvastofu ok mællti: »Hygg at þu, Agatha, at idraz orda þinna, attu megir fordaz hrædiligar kvalir, þær sem þer erut ætladar«. Guds mær svaradi: »Þu þionn andskota, idraz þu helldr villu þinnar, attu megir fordaz[1] eilifar kvalir.« Þa var heilog Agatha leidd glöd til myrkvastofunnar, ok for hun svo fuss til pisla sem solltinn madr til krasa, ok fal drottni aa hendi med bænum allan vilia sinn. En annan dag let Quincianus leida hana fyrir domstol sinn ok mællti: »Agatha, leid þu nockurum athuga heilso þina.« Hun svaradi: »Kristr er heilsa min.« Jarlinn mællti: »Hversu leingi ætlar þu at hallda aa heimsko þessi? neita þu Kristi ok göfga god vor, at eigi glatir þu æsko þinni fyrir bitran dauda». Hon svaradi: »Neita þu helldr godum þinum, er gior eru or tre eda steini, en þu göfga sannan gud skapara þinn; en ef þu fyrirlitr gud, þa muntu liggia undir eilifum kvolum ok bruna.« Þa reiddiz Kvincianus ok let festa ena sælu Agatham i stagl ok pina. En er hun var þar pind, þa mællti iarlinn vit hana: »Fyrirlattu þraagirni hugar þins, at þu megir finna heillt raad lifi þinu.« En hun svaradi: »Svo em ek fegin pislum þessum, sem sa madr er frettir god tidendi eda finnr þann mann, sem hann hefir leingi fuss verit ath finna, eda sa madr er finnr fe i iordu, þviat eigi er hveitid borit i kornhlödu, adr þat er hreinsat ok barit af halme, svo ma ond min eigi inn ganga i paradis med sigri, nema likami verdi fyrr mæddr i pislum.» Þa let Quincianus skera af henne briostin. Þa mællti heilög Agatha: »Þu enn grimmazti guds ovinr, hvi skammastz þu eigi at skera

[1] fordar *Cd.*

briost af konu, þar sem þu hefir sialfr sogit briost modur þinnar? En ek hefi heillt briost innan i ǫnd minni, ok fædi ek þadan ǫll vit likama mins, þau sem ek helgada gudi allt fra æsko minni.»

Fra pisl heilagrar Agathe meyiar.

4. Þa let Quincianus setia hana enn i myrkvastofu ok bannadi ollum læknum at koma til hennar ok svo at færa henne fæzlu ok dryck. En er hun var þar byrgd, þa kom nockur gamall madr a midri nott, ok for fyrir honum sveinn, sa er lios bar, ok hafdi hann i hondum oll lækningar kyn ok sagdiz læknir vera ok mællti vit Agatham: «Þott iarll pindi þik miǫk likamligum pislum, þa kvaldir þu hann meir i svorum þinum, ok þott hann leti briost af þer skera, þa vard honum þo verra i sinu briosti, ok mun aund hans vera i harmi at eilifo. En ek var hia staddr, þa er þu vart pind, ok sa ek, at græda mundi mega briost þin, ef læknar kæmi til.« Hun svaradi: «Alldri hafda ek likamliga lækning aa likama minum, ok er mer liott at glata þvi nu, er ek vardveitta allt hingat til.« Enn gamli madr svaradi: «Kristinn madr em ek, ok kann ek lækning, ok þarftu eigi at ottaz mik.« Heilǫg Agata svaradi: «Eigi ottumzt ek þik ne skǫmmumz, helldr aa ek þer vel at þacka, er þu letz þer soma at bera aahyggiu fyrir mer; en þat skalltu vita, at alldri mun likamlig lækning koma a likama minn, su er manna hǫndum er giǫr.« Enn gamli madr mællti: «Fyrir hvi villtu eigi, at ek græda þik?« Hun svaradi: «Þvi at ek hefi grædara drottin minn Jesum Kristum, þann er ordi einu endr bætir alla hluti, hann ma mik heila giǫra, þegar er hann vill.« Þa brosti enn gamli madr ok mællti: «Hann sialfr sendi mik til þin, ok em ek postoli hans, ok þat skalltu vita, at þu munt grædd verda i hans nafni.« En er hann hafdi þetta mællt, þa hvarf hann or augliti hennar. En hun fell a kne til bænar ok mællti: «Þackir giǫri ek þer, drottinn Jesus Kristus, þviat þu mintiz min ok sendir til min postola þinn at græda saar min.« Ok voru þa heil briost hennar. En svo mikit lios var i myrkvastofunni alla nottina, at vardhalldzmenn hrædduzt ok flydu fra opinni myrkvastofunni. Þa mællto þeir vit hana, er i myrkvastofunni voru, at hon mundi brǫtt fara. Guds mær svaradi: «Eigi er þat mitt raad at glata dyrd minni en selia vardhalldzmenn til bana, helldr mun ek halldaz i iatningu drottins mins, þess er mik græddi ok huggade.»

Vittal Quinciani ok Agathe.

5. Eptir .iiii. daga let Quincianus leida Agatham or myrkvastofunni fyrir domstol sinn ok mællti vit hana: «Hversu leingi ætlar þu at þraz i moti bodordum konunga? blota þu godum, ella þu munt enn meir pind vera.« Heilog mær svaradi: «Oll eru ord þin tom ok raung bodord þin, þviat þau saurga þik sialfan ok gera þik vitlausan; hverr mun sva ær, at a stock eda stein muni kalla til hialpar ser en eigi a sannan gud, þann er mik græddi af ollum saarum ok endrbætti briost mitt?« «Hverr græddi þik?« kvad Quincianus. Agatha svaradi: «Kristr sonr guds.« Jarll mællti: «Þorir þu enn at nefna Krist.« Guds mær svaradi: «Ek iati Kristi ok ek læt alldregi af ath kalla aa hann af ollu hiarta.« Þa let Quincianus dreifa hvossu grioti a glædr ok vellta þar guds mey aa berri aa griotino. En er þat var gert, þa vard landskialpti mikill, ok fell hofsveggr aa tvo wini iarllzins, þa er mest eggiodu hann til blota ok glæpa, annarr het Siluinus en annarr Valkomus, ok lomduz þeir. Þa hræddizt allr borgarlydr, ok runnu til husa iarllzins med þys miklum ok avitodu, er hann let guds mey pina grimmum pislum. Þa ottadiz iarllinn bædi landskialptann ok þys alþydu ok flydi or borginni, en hann let Agatham setia i myrkvastofu.

Um andlat Agathe.

6. En er heilǫg Agatha geck inn i myrkvastofuna, þa hellt hun hondum til himens ok bad til guds aa þessa lund: «Þu drottinn, er mik skapadir ok vardveittir mik fra æsko allt hingat til, ok tokt af mer veralldar aast, ok vardveittir likama minn fra saurgan, ok letz mik stiga yfir kvalir, bædi elld ok iarn, baund ok bardaga, ok veittir mer þolinmædis-krapt i ollum pininghum, þik bid ek nu, at þu takir ǫnd mina, þviat nu er su tid komin, at þu latir mik skiliazt vit verolld þessa ok koma til þinnar miskunnar.« En er hun hafdi þetta mællt, þa let hun ǫnd sina. Ok er kristnir menn frago andlat hennar, þa skundudu þeir þangat ok toku i brǫtt likit ok lǫgdu i nyia steinþro ok smurdu dyrligum smyrslum. Þa kom nǫckur ungr madr silkiklædum skryddr, ok fylgdi honum meir en .cc. fagrskryddra sveina. Þetta lid hafdi eingi sed adr ne sidan. Sia enn ungi madr kom til, þar sem likami heilagrar Agathe var grafinn, ok lagdi tabulo or marmarasteini hia hǫfut(!) henni i graufinni. En þessi ord voru þar ritod aa: Heilagt hugskot sialfvil-

ianda gaf veg gudi ok lausn fostriardar. En þat er svo at skilia: sia mær hafdi heilagt hugskot sialfviliandi ok gaf veg gudi en audladiz lausn fostriardar. En er aptr var lokin grauf Agathe, þa for inn ungi madr i brôtt med lidi sinu, ok var hann hvergi sidan senn ne spurt til hans i þvi heradi; af þvi ætlum vær, at eingill guds hafi þar verit. En hverr sagde odrum, er saa rit þetta, ok feck þat môrgum mikillar ahyggiu, ok toku allir at gôfga grof heilagrar mey(iar).

Um dauda Kvinciani iarllz.

7. En er Quincianus fraa andlat heilagrar Agathe, þa let hann leita at audæfum hennar ok villdi klanda frændr hennar, en guds hefnd fyrirfor honum i aa þeiri er Semitheus heitir. En svo bar at þvi, at hann for aa skipi, en hestar tveir gerduzt odir, ok drap annar iarllinn, en annar beit hann ok kastadi honum utan bordz, ok fanz alldregi lik hans. Þaa giordiz hræzla mikil yfir heidnum monnum ok um gaufgan vit guds mey, sva at eingi þordi sidan at granda frændum hennar. En til þess at ritningh su fylltiz ok sannadizt, sem eingill guds hafdi sagt aa þeiri[1] tabulo, er hann hafdi laght i grauf heilagrar Agathe, þa kom elldr upp i Sikileyiar fialli, þvi er Eth(n)eus heitir, ok rann elldrinn svo sem straung aa fra fiallino ofan til borgarinnar Catanensium. Annan vetr enn næsta eptir, er hin helga Agatha hafdi pind verit, þa flydu heidnir menn fra fiallinu ok komo til leidis Agathe ok toku tialld þat, er breitt var yfir graufina, ok settu þat i mot elldinum; en hann nam þegar stad aa sômu stundu. Sia elldr hofzt i upphafi manadar Februarij, en hann stodvadiz a .v.[ta] degi þess manadar, en þat er pislardagr heilagrar Agathe, at lydrinn mætti þat skilia, at þeir væri leystir fra elldi af hennar bænum fyrir drottin vorn Jesum Kristum son guds, þann er m(ed fe)dr ok helgum anda lifir ok rikir gud almattigr um allar alldir allda. Amen.

1 þvi *Cd.*

II.

(*Codex 233 folio*).

Her byriar upp soghu sellar Aughattu meyiar.

Kvincianus Sikileyiar iarl frétti goða siðu heilagrar Agathe meyiar ok leitaði ꜳ marga vega við þat at na henni, þviat hun var auðig ok ættstor, en hann var fegiarn ok veggiarn en litils kyns, ok þotti hann þo vera gôfgum mônnum æðri af velldi þvi, er hann hafdi ok honum var gefit allra helldz i gegn kristnum mônnum. Hann var blotmadr mikill ok villdi eigi heyra Kristz nafn; af þvi let hann taka Agatham ok selldi hana blotkonu þeiri er Afrodisia het. En hun atti dætr .ix. óraðvandar, sem hun var sialf. En̄ þær leitudu vid þat eitt manat allan at snua hug Agathe fra guðs fyrirætlan, ok hetu henni stundum audæfum, en stundum ægdu þær henni pislum. En hun svaradi þeim sva: «Hugr minn er styrkr ok efldr af guði, orð yður þikkir mer sem vindr, ok heit yður sem regn, ok ognir ydrar sem el; ok ma hus mitt eigi falla fyrir þessum lutum, þviat þat er timbrat yfvir stein.« En heilug mær (var) svo fus til pislar fyrir guðs nafn sem soltinn vargr til braða eda soltinn maðr til goðra krasa, eða þyrstr til drykkiar, sa er vinnr erfiði i solar hita. En er Afrodisia sa hug hennar stadfastan i tru, þa for hun til iarls ok mælti til hans: «Auðvelldra er at bleyta steina eda iarn, en at snua hug hennar fra Kristi, þviat ek ok dætr minar gerðum þat eitt manat þenna at lokka hug hennar, at hun leti at nytsamligu raði voru; ver færðum henni gull ok gimsteina ok gullofvin klæði ok goðan husbuning, ok þar med het ek henni lôndum ok lausum aurum ok manni med allzkonar auðæfum; en hun trað þat allt undir fótum ser ok allar kenningar vorar.»

2. Þa reiddiz Kvincianus iarl ok let leida sæla Agatham fyrir dómstol sinn ok spurði hana, hvers kyns hun væri. Hun svaradi: «Tiginna manna er ek, ok allir frændr minir.» Jarl mælti: «Fyrir hvi synir þu þik sva i siðum ok buningi, sem þu ser ambatt, ef þu ert frials ok tigin?« Heilug Agatha svaraði: «Ek er ambatt Kristz.« Jarl mælti: «Fyrir hvi segiz þu nu ambatt, en aðan sagdir þu, at þuu værir tigin ok frials?« Agatha svaraði: «Su er en̄ hæsta tign at þiona Kristi.« Kvincianus mælti: «Erum ver eigi tignir, er neitum hans þionostu.» Sæl Agatha svaradi: «Tign yður er svo ofrials, at þer goriz þrælar stokka

ok steina ok þionar synda.« Kvincianus mælti: «Pislum skal hefna þer, er þu lastar goð vór; en þu seg, adr þu komir til pinsla, fyrir hveria skylld þu hafnar at blota heilug god vór?« Blezut Agatha svaraði: «Kalla þu eigi þat gud vera, helldr diofla likneski, er þer gerit or grioti eða malmi.« Kvincianus mælti: «Vel þu um þann kost, er þer þikkir villdri, annat tveggia at vera pind morgum pinslum sva sem heimskir menn, ella ver þu vitr, sem þu att kyn til, ok blota goðum vorum almatkum, þeim er sannr guðdómr synir þau guð vera.« [1] Heilug Agatha svaraði: «Undrumz ek þat, er þu skalt voltinn i svo mikla heimsku, at þer þikkir þat illyrdi vid þik mælt eða konu þina, þott ykkr se vid þau iafnat gud þin, er þit dyrdkit. Ef goð þin ero goð, þa vænta ek þer goðs, at þitt lif væri þa sem þeira; en ef þu ræktir samlag þeira, þa mælum vid bædi eitt.« Þa mælti Kvincianus: «Eigi þarftu at tala fleira, blota þu goðum vorum, eða ella mun ek lata bana þer.« Sæl Agatha svaraði: «Eighi ottumz ek pinslir þinar, þviat ef þu sendir olm dyr at mer, þaa munu þau stoðvaz, þegar þau heyra Kristz nafn; en ef þu kastar mer i elld, þa senda englar mer dǫgg af himni; en ef þu ognar mer pislum eda bardogum, þa hefir ek innan briostz helgan anda, fyrir þann mun ek yfir stiga allar kvalar þinar, ok sva þar med sialfan þik.«

3. Kvincianus mælti: «Hygg at þu þer, Agatha, ok iðraz orða þinna, at þu megir forþaz pislir ok fá miskunn af mer.« Heilug Agatha svaradi: «Iðraz þu helldr synda þinna, at þu megir forðaz eilifa kvol.« Þa let Kvincianus leiða hana til myrkvastofu. En hun for þangat fagnandi ok fal hag sinn gudi aa hendi med bænum sinum. Annan dag eptir let Kvincianus leiða sæla Agatham or myrkvastofunni ok mælti sva við hana: «Hvart hyggr þu enn eigi at heilsu þinni?« Heilug Agatha svaraði: «Heilsa min er Jesus Kristr sonr guds lifanda.« Kvincianus mælti: «Neita þu Kristi ok lut goðum vórum almatkum, at eigi tynir þu lifi æsku þinnar.» Sæl Agatha svaraði: «Neita þu bolvudum tregoðum þinum ok gǫfga sannan guþ, almatkan skapara allra luta, ella fyrirferz þu i elldi eilifs bruna.« Þa reiddiz iarlinn ok let festa hana i stagl ok beria lengi ok mælti sidan við hana: «Fyrirlat þu villu þina ok þragirni hugar þins, at þu megir lif hafva.« Heilug Agatha svaraði: «Svo glediumz ek i þessum pislum, sem sa er fregnir goð tiðindi, eða sa er mikit fe finnr i iordu; ok sva sem korn er eigi borit fyrr i bygghlaudu, en þat er

1 *Her er noget udeladt, se ovenfor* 2^{31-38}.

aðr barit af halmi, sva ma ok eigi med sigri ond min inn ganga i paradisum, fyrr en likamr minn er þiaðr i pinslum.« Þa reiddiz Kvincianus iarl ok let slita briost af henni med iarnkrokum. En heilug Agatha mælti þa vid Kvincianum iarl þessum orðum: «Heyr þu enn grimmi guðs ovin ok þræll syndanna, fyrir hvi skammaðiz þu eigi at sniða þat holld af konu, er moþir þin let þik suga i barnæsku? En ek hefir heilt briost i ónd minni, ok fæði ek þadan oll likams vit min guði til handa.«

4. Þa let iarl setia hana enn i myrkvastofu, ok var engum lofat at koma til hennar at færa henni fædu ne drykk, ok engum lækni. Var hun þar læst hia þeim, er þar voru aðr fyrir til dauda ætladir. En aa midri natt kom til hennar i myrkvastofuna elldiligr madr, ok bar sveinn einn lios fyrir honum, ok mælti til hennar: «Ek er læknir, ok var ek hia þer i giær, er iarl let pina þik at likam ok skera briost af þer; en þo kvaldir þu hann meirr i svórum þinum, ok sneriz briost hans i eilifan sárleik ok ónd hans i elldligar kvalar ok endalaust frost, þar sem eitrormar munu bita ok slita med helvitis hundum ok hófðingium hann i sundr. En ek veit, at sar þin ma græða.« Agatha svaradi: «Alldri hafda ek iardliga lækning aa likam minum her til, ok þvi er mer ofallit at hafa heðan af.« Hinn gamli maðr mælti: «Kristinn em ek, ok kann ek vel alla lækning, ok þarftu eigi at hræþaz mik.« Sæl Agatha svaraði: «Þakka ek, drottinn fadir, at þu ręktir guðligt bodorð ok syndir manndom ok milldiverk við mik, en vita skaltu þat, at alldri kemr su lækning aa likam minn, er manna hondom er gior.« Hinn gamli madr mælti: «Fyrir hvi lætr þu mik eigi lækna þik?« Heilug Agatha svaradi: «Ek hefir græþara drottin minn Jesum Kristum, þann er alt græðir med einu ordi, hann ma mik heila gora, þegar hann vill.» Þa brosti hinn gamli madr ok mælti til hennar: «Hann sialfr sendi mik til þín, þviat ek em postoli hans, ok skaltu i hans nafni taka heilsu þina ok bot allra sára þinna.« En er hann hafdi þetta mælt, þa leid hann til himins fra ógliti hennar. En heilog Agatha hóf sina bæn til guþs a þessa lund: «Þakkir gori ek þer, eilifr guð drottinn minn Jesus Kristr, er fyrir oumręðiliga milldi þinna miskunnsemda virðiz þu at senda til mín postola þinn at styrkia mik ok græda sar min; þer se eilift lof ok dyrð með feðr ok helgum anda, einn lifandi guþ um allar alldir allda.« En er hun hafdi bæn lokit, þa voro briost hennar groin ok oll sár hennar. En sva mikit lios var yfir henni um nottina, at myrkvastofu-

verðirnir flyðo brott fra henni opinni. Þa mælto þeir, er þar voro, at hun skylldi fara brott ok forda ser. En heilug Agatha svaradi þeim sva: «Eigi vil ek selia þa til dauda, er min skylldo geymt hafa, ok glata sva dyrð minni, helldr mun ek vera staðføst i þess tru ok krapti, er græddi oll sár mín med helgu orði sinu ok huggadi mik i almætti guddoms sins, drottinn minn Jesus Kristr.«

5. En eptir fiora daga lidna þadan þa let Kvincianus iarl leida hana fyrir dómstol sinn ok mælti svo við hana: «Hygg at þu, Agatha, heilsu þinni ok blota goðum vórum almatkum, ok þraz eigi moti mer, at þar fyrir tapir þu heilsu þinni ok lifi ok þolir hedan af meiri kvalar en fyr.« Heilog Agatha svaraði: «Aull ero bodord þin ok orð ónyt ok rangir domar þinir, þviat þeir saurga þik ok draga til helvitis, eda hverr mun svo ærr vera ok vitlauss, at hann heiti til hialpar ser aa stokka eða steina, eða hverr mun svo fiarlægr allri skynsemi, sa er deili veit aa skapara sinum ok kennir satt lios, at hann mun ganga myrkra gøtu sva afskapliga, at hann mun dyrdka greylig goð þin, er gior ero manna høndum eptir hinum verstum monnum, er verit hafa i heiminum, er aa allan hátt voro fullir af diðfulligum golldrum ok gørningum ok þar med af allzkonar fullifnaði ok hordómun, morðum ok odaðaverkum, er auðfundin munu verða i þeira lifssøgum, meþan þau voro her i heimi i sinum baulvuðum likomum. En eptir þeira skemdarfult lif foru þau til helvitis ok brenna þar ok friosa med diðflinum ok hans árum, ok allir þeir er þau dyrðka, utan enda; en þau mega hvarki biarga ser ne oðrum, helldr voro þau eptir dauðann blotut ok møgnut af vóndum mønnum ok diðfuls krapti til fyrirdæmingar eilifrar sialfum þeim ok øllum þeim, er þeim treysta. Eða hyggr þu, hinn grimmi guðs ovin, at ek muna sakir reidi þinnar eda fyrir ognir pisla þinna eða fyrir nøckurskonar bliðmæli orda þinna gefa upp ast ok traust drottins mins Jesu Kristz, er bædi er guþ ok madr, sa er ser let sóma at græða mik af ollum sarum ok endrskapadi briost min fyrir dyrd heilags nafns sins, at oll veralldar bygðin viti efalaust engan annan vera sannan guð, allra luta skapara ok lausnara ok grædara, lifanda ok rikianda utan enda, amen.« En er heiløg Agatha lauk sinni ræðu med sniollum framburð ok svo miklum guds krapti, at allir undruduz er hia voro, þa bra Kvincianus sva við, at allan lit dro or andliti hans, ok megin likama hans minkadi sva, at varla gat hana setið upp, ok engu orði gat hann svarat, þa er heilug Agatha sannyrði goð hans, ok nær var alt skynsemdar vitit fra honum. En er hann retti við svo sem

af þungu omegni, þa rann svo reiðin um allan likama hans, at varla þoldi hann kyrr, ok likligt mundi þickia, at bloðit mundi ut springa um heilt skinnit. Ok i fyrstu skalf hann sem af ofrkulda, er hann hof ræðu sina aa þessa lund: «Heyr þu, hin aumazta kona, er med ógurligum orðum hefir fellt aa þik allra goðanna reiði ok mina, ok þar fyrir skaltu þola allar þær pislir, er ver megum þer fá. Ok þo fáom ver eigi hefnt goðanna aa þer, þott þu hefdir hundrat likama, ok hundrat sinnum væri hverr þeira hinum hørduztum pislum til dauda pindr. En þo seg þu aðr þu þolir dauða pislir, hvert goðanna þik hefir sva guddomliga læknat.« Sęl Agatha svaradi: «Kristr sonr guðs lifanda læknaði mik, en eigi god þin onyt ok skemðarfull.« Kvincianus mælti: «Þorir þu enn at nefna Krist ok kalla hann guð?« Agatha svaraði: «Kristi iati ek med minum munni ok af ollu hiarta minu.« Þa tok Kvincianus at æðaz af reidi, ok let fletta hana klædum ok kasta henni aa hvast griot ok draga hana um brennandi ellda ok glæðr ok þrysta henni þar aa ofan med iarnstøfum ok rifa sundr holld hennar med iarnkrokum. En er hun var sva hormuliga pind, saung hun lof gudi. Þa kom landskialpti mikill, ok fell hofs veggr aa tvo høfðingia iarls, þa er grimmaztir voro ok mestir vinir hans ok raðgiafar, het annarr þeira Silvinus, en annarr Falkomus, ok lømduz allir ok do illum dauða. Þa kom mikill ótti ok hræzla yfir allan borgarlyd vid landskialptann, ok foro med miklum þys til iarls ok avituðu hann um þat, er hann let pina guðs ambatt.

Þa hræddiz iarlinn bæði landskialptann ok þys lyðsins, ok flyði hann undan, en þo let hann kasta Agatham i myrkvastofu. En er hun kom þar, helt hun høndum upp til himins ok bad til guds fyrir ser aa þessa lund: «Heyr þu, almáttigr guð allra luta skapari, fadir drottins Jesu Kristz, er med hans dauða dreyra leystir alt mannkyn af diøfuls valldi; heyr þu, drottinn minn Jesus Kristr lifandi guds son, verandi med eilifum feðr sannr guð fyrir allar veralldir, sa hinn sami er virðiz at taka i enda veralldar aa þinn oskaddan guðdom dauðligan likam ok þrælsligan manndóm af hinu hreinazta holldi iungfru sancte Marie þinnar helguztu modur, ok letz fra henni beraz i þenna heim sannr guð ok sannr maðr; heyr þu heilagr andi, almattigr gud af fedr ok syni framfarandi, samiafn ok sameilifr i guddomi feðr ok syni, einn guð osundrskiptiligr i guddoms velldi, en sundrgreindr i þrimr personum, heyr þuu, heilug þrenning (ok) sønn einingh, er mik skapadir af

dusti iarðar ok leiddir mik ut af kviði moþur minnar lifgandi mik med ablęstri siaufalldra heilags anda gipta, þu er hreinsadir mik af synd hins fyrsta mannz ok lærdir mik lifs gôtu at ganga, ok hlifdir mer við ollum diôfuls vælum, ok styrktir mik i hverri freistni, ok letz mik yfirstiga elld ok iarn, bônd ok bardaga, þu er fra mer skilðir heims elsku alla ok saurgan likams, ok veittir mer sanna ast ok þolinmædi i pislum, bid ek þik, drottinn minn, at þu miskunnir þeim ollum, er mitt traust sækia ser til bæna fultings, ok ver þeira minnigr i sinum naudsynium, er mik dyrdka i þinu nafni, hveria velgerninga er þeir gora. Enn biðr ek þik, guð minn, at þu takir nu anda minn or likam ok sendir helga engla þina moti salo minni, at þeir færi hana til þinnar miskunnar i hvilld heilagra.« En er heilog Agatha hafdi bæn lokit, þa leid hennar blezaða ônd brott af hennar likama med sva mikilli dyrð ok ilm, at allir er hia voro þottuz i paradiso komnir. Þar med fylgði sva mikit lios, at allir heidnir menn þorðo eigi móti at sea, en heyrdu þeir elskuligar raddir i loptit upp syngiandi lof guði, en eptir þriar stundir lidnar fra andláti hennar leið þat hit himneska lios upp i loptit. Ok er af leið mannligr otti, þa komu kristnir menn ok lôgdu likam sællar Agathe i steinþro nyia ok smurðu dyrdligum smyrslum. En er þeir stodu yfir liki hennar med harmi, þa kom þar einn ungr madr dyrdligr at ꜳliti i silkiklæðum gullskotnum, ok fylgðu honom meirr en hundrat sveina tiguliga bunir, kurteisir ok skryddir hvitum klædum; þeim fylgdi dyrdligr ilmr. Sa hinn ungi maðr gekk hógliga at fram ok lagði i steinþróna hia liki sællar Agathe tabolu af marmarasteini gorva. En ꜳ henni var sva ritat: heilagr hugr gaf sialfviliandi veg guði ok lausn fostriarþar. En er aptr var lokit steinþronni, for hinn ungi maðr brott med alla sina sveina, ok sꜳz hann alldri i Sikiley hvarki adr ne sidan, ok hyggia menn, at englar guds hafi þetta verit. En ritning sea fekk morgum manni mikillar ꜳhyggiu, hvat þyða mundi, bæði kristnum ok heiðnum ok gyðingum, ok sneruz margir til rettrar tru, ok gerðiz bænastaðr mikill at leiði sællar Agathe.

6. En er Kvincianus iarl for at spyria at aurum ok eignum, þeim er heilug Agatha hafdi átt, ok villde undir sik taka en pina frændr hennar, er kristnir voro, þa for hann einn dag ꜳ skipi yfir ꜳ þa er Simitheus het. Þa bituz hestar .ii., ok slo annarr Kvincianum iarl til bana, en annarr beit ok kastaði honum utan borðz ꜳ diup árinnar, ok sokk hann þar niðr ok fannz alldri siþan, ok

heyrðu menn i ána niðr diófulliga blistran med ópi ok gny, þa er lik iarls søkk nidr, ok tok vatnit at vella, sem i katli væri, um þriar stundir dags. Þa varð otti mikill ok hrædzla yfvir heiðnum mônnum, ok þordo engir nær at koma at gera mein eða grand frændum blezadrar Agathe.

En til þess at ritning su fylldiz, er engill guðs lagdi i grôf hia hôfði sællar Agathe, þa kom upp elldr i fialli þvi, er Ethneus heitir, enn næsta vetr eptir pisl hennar litlu fyrir andlatzdag hennar, ok rann elldrinn til borgar Katanencium sva sem rennandi (á). Þa flyðu heiðnir menn med ogurligri hræzlu fra fiallinu. Ok nokkurir af þeim foro til grafar sællar Agathe ok toko tialld af leiði hennar ok baru a mot elldinum, ok nam hann þegar staðar ok rann aptr i sinn stað ok gordi engum manni mein meira, en aðr var vorðit. En upp fra þeim deghi þróadiz guðs kristni i Sikiley, en ótrua heiðinna manna skammadiz, ok leysti drottinn lyd sinn af ofrgangi elldz ok allzkonar meinum ok sottum fyrir bænir ok verðleika sins ægiæta pinslarvottz sællar Agathe meyiar, er fyrir hans nafni þoldi pinsl ok dauda þrim nottum eptir kyndilmessu at rikianda drotni vorum Jesu Kristo, er med feðr ok helgum anda lifir ok rikir einn guð um allar alldir verallda. Amen.

III.

(Bladfragment i norske Rigsarkiv af en i første Halvdel af det 14de Aarhundrede i Norge skreven Membran.)

Forsiden.

storom ok vnytum orðom. Hon svaraðe: Han kvæðr guð sin vera þau sem enghi guðdomr fylghir. Vere hussprœya hans sua sem Frigg gyðia hans, sialfr se han sem Oðen guð hans. Kæisaren ræiddiz þa myok ok bauð mœyna hupp hengia ok hyða ok fastlegha pina. Meðan er þeir barðu hana ok bundu, þa mælte Quincianus viðr hana: Latt laust villu ok þralyndi hughskoz þins, tapa eighi lifui þinu eða ælsku. Sancta Agatha suaraðe með þessom

orðom: Ego in hiis penis ita delector, sicut qui bonum nuncium audit, aud sicut qui videt que diu desiderat, aut qui invenit tessauros multos. Ek em þessom pinslum sua fæghin sem sa, er hœyrir goð tiðindi, eða hin er þet serr, er lenghi hæifir han langhat till, eða ællaghær sa er finnr faghrar fehyrslur. Sua em ek þeima likaml(egh)um pinslum feghin, þui at mik hefir lenghi till þeira langhatt. Sua sem huæiti kom yðr at beiria i lafuanom aðr en saðen skiliz fra þi, sua [hit sama] ma min sall æi fyr in gangha i paradisum drotens mins

Bagsiden.

munnt hiolp ok hæilsu fa er þu villt [at ek grœða þik. Agatha] saghðe: Medicinam carnalem corpori meo numquam exibui, set abeo dominum Jesum Cristum qui solo sermone restauret vniuersa. Þet er sua at mælla a noreno tunnghu: likamlegha læknenngh væitta ek en aldri likame minum ok er liott mer at tapa þui nu er ek hæifi allan aldr giætt. Þa saghðe hinn gamble maðr: Cristianus ego sum et medicinam noui, noli me vereri. Ek em ein kristin maðr ok kann ek vel lækessdomm, ræz mik æi. Sancta Agatha svaraðe: Þakker gere ek þer, goðe maðr, at þu vyrðiz at gera þik sorghmoðan firir minar sakar. En þet skalt þu vita, at likamlegh læknenng skall aldri nallgaz likamme minum. Þa mælte hinn goðe maðr till hennar: Hui villt þu ei at ek lækne þik? Hon suaraðe: Þui at ek heifi drotenn min Jesum Crist, sa er mik ma lækna með sinu einu orðe, briost mitt ok spena hæilla gera. Sa hin gamble maðr mælte þa at henne [brosande: sialfr han] sendi mik hengat till þin, ok ek em hans

AGNESAR SAGA MEYIAR.

(*Cd. Holm. 2 folio, A; Cd. 429, 8vo, B; Cd. 235 folio, kun Begyndelsen; Fragm. 238 folio; Cd. 233 folio, kun Slutningen.*)

Her hefr upp sogu heilagrar Agnete meyiar.

Ambrosius byskup þræll þræla guds sendir qvediu helgum meyium. Wær hôlldum hatidardag ennar helguztu meyiar [med salmum ok guds lofi. Gledez flokkar lyda ok fagni Kristz ôlmôsur, fôgnum vær allir med drottni, ok minnumzt, hversu pind var en helgazta Agnes; a enum þrettanda vetri alldrs sins glatadi hun dauda ok fann lif, þviat hun elskadi skapara lifs; ung var hon at alldri en alroskin at sid, faugr at aliti, en fegri at sidum ok tru. Borgargreifa son hafdi uppi ord sin ok bad hennar, ok het hann morgum fridendom bædi henne ok frændum hennar ok syndi henne dyrliga gripi. En in heilaga Agnes fyrirleit þat allt ok trad undir fotum sem saur. Þa ætladi enn ungi madr, at hun mundi betri gersimar vilia, ok hafdi med ser gull ok gimsteina ok allzskyns fagrendi, ok het henne lôndum ok lausum aurum, mane ok allzkyns heims audæfum, ef hun neitti eigi samfôr vit hann. En hun svaradi honum aa þessa lund: «Far þu fra mer, dauda matr ok synda fodr, þuiat ek er elskut af ôdrum unnanda, þeim er mer færdi miklu betri audæfi ok vedmællti mik med fingrgulli tru sinnar, ok þer gôfgari er at ôllu kyni ok at allri tign; hann skryddi mik oumrædiligo skrudi ok pryddi hals minn dyrligum menium; skryddi hann mik gullofnum mautli ok valdi mer ena biortuztu gimsteina; sitt mark setti hann yfir andlit mitt, ath ek þyddumzt eingan annan unnanda nema hann; syndi hann mer oumrædilig audæfi, þau er hann het at gefa mer, ef ek væra stadfôst i ast vit hann. Af þvi ma ek eigi giôra i mot enum fyrra unnanda ok þeckiazt annan en fyrirlita þenna, er ek hefi nu ast vit lagt, at hans kyn er gôfgara ok mattr styrkari, asiona fegri ok ast unadsamligri ok [oll dyrd

1 [Agnesar, ok minnumz hversu hon var pind *235*.

kiaurligri.[1] Minn likami er samteingdr hans likama, ok eigum vit bædi brudhvilu saman; ·hans meyiar skemta mer dyrligum sôngum, af hans munni tok ek[2] hunang, ok hans blodi eru rodnar kinnr minar, ok ek em halldin af hans fadmlagi. Hans modir er mær, ok hefir fadir hans eigi konu atta. Þeim em ek fôstnud, sem einglar þiona, hans fegrd undraz sol ok tungl, af hans ilm endrlifna daudir, ok af hans atôku styrkiaz siukir, hans audæfi spillaz alldreghi ne þverra; honum einum vardveiti ek tru mina, ok hônum felumzt ek aa hendi af ollu hiarta ok med ollum alhuga; þa em ek hrein, ef ek ann honum, ok þaa mær, ef ek fylgi honum.

Fra greifa syne.

2. En er enn ungi madr heyrdi þessi ord hennar, þa vard hann feinginn af blindri aast ok kvaldizt i sorgum hugar ok likama, þar til er hann lagdiz i reckiu af, ok sogdu læknar, at ofrast kveldi hann. En er fadir hans fra þat, er læknar sôgdu, þa bar hann upp en somu ord at bidia meyiarinnar, sem sonr hans hafdi mællt. En hin heilaga Agnes syniadizt ok kvadz[3] alldri vilia slita ast[4] vit enn fyrra unnanda sinn. Þa tok Simphronius greifi ath spyria, hverr unnandi hennar væri, sa er hun hrosadi hans mætti. En þeir voru, er honom sogdu, at hun var kristin ok kalladi Krist unnanda sinn. En er greifinn vard þess viss, þa sendi hann þegar hirdmenn sina [med styrk miklum[5] eptir henne, ok var hun leidd fyrir domstol hans, ok kvaddi hann hana fyrst med blidum ordum en sidan ognarmalum. En Kristz mær tældizt eigi fyrir blidleik hans, ok eigi hræddizt hon ognir hans, helldr var hun med enum sama hug aavallt ok enu sama aliti ok hlo at honum, hvort sem hann var reidr eda blidr i hugum. En er Simphronius greifi kastadi a glæ ollum ordum, þeim er hann mællti vit guds mey eda vit frændr hennar, þa let hann leida hana fyrir domstol sinn i annat sinn ok mællti [vid hana[6]: «Eigi mattu hlyda rettu raadi ne nidr leggia þragirni briostz þins, nema þu skilir fyrr fra þer breytni kristinna manna, þeim[7] er þu hrosar ath þer hafi kent fiolkyngi; af þvi er þer naudsyn at gaufga Gefion gydiu vora, attu sert undir hennar trausti ok i hennar þionostu nott ok dagh, ef þer likar at hallda meydomi [ok hreinlifi[6].

1 [at ôllu dyrligri *235*. 2 *Her slutter 235*. 3 kvôdz *A*; segiz *B*. 4 astum *B*. 5 [miklum styr ok reidi *B*. 6 [*tilf. B*. 7 þeira *B*.

Fra Agnes ok Simphronio greifa.

3. Heilög Agnes svaradi: «Ef ek syniudumz syni þinum lifanda manni, þeim er skilia maa skynsemi, ok heyra maa, siaa ok ganga, ok kenna sin, ok niota godra hluta þessa heims, ok eigi villda ek til hans lita fyrir astar sakir vit Krist, hvi mega ek þa gôfga skurdgod andlaus ok vitlaus, ok gera þat i mot enum hæsta gudi ok luta stockum eda steinum.« «Heillt raad villdag kenna þer, sagdi Simphronius, ok sit ek þer af þvi gudlastan, at ek se alldr þinn minna en hyggendi[1].« Heilaga Agnes svaradi: «Hird eigi þu at fyrirlita æsku mina, svo at þu hyggir mik rækia, hvort þu ert reidr eda blidr i hugum, þviat gud virdir menn meir at hugskoti ok tru en at alldri. En ef þu varar mik vit reidi goda þinna, þa lattu þau sialf reidazt ok sialf sitt erendi reka, hefni þau sialf sin, ok biodi sialf, at þau se gôfgut. En ek se, attu leitar þess vit mik, er þu munt alldri faa, af þvi gerdu þat, er þer er i skapi.« Simphronius mællti: «Nu skallt þu kiosa um tvo kosti, annattveggia at blota Gefion gydiu vora med meyium odrum til [lofs astarmanna þinna[2], eda þu munt selld med portkonum til saurlifis ok til skemdar [kyns þins[3], ok munu eigi kristnir menn mega efla þik, þeir er þer kendo fiolkyngi, þa er þu treystiz, at þu megir fordazt þessa meingerd.« Agnes svaradi: «Ef þu vissir, hverr gud minn væri, þa mundir þu eigi þetta mæla; en þar sem ek veit krapt drottins mins Jesus Kristz, þa fyrirlit ek ôrugg ognir þinar, ok trui ek þvi, ath ek mun eigi blota skurdgod þin ok saurgazt af annarra syndum, þviat eingill guds er med mer ok vardveitir likama minn, ok sonr guds, sa er þu kant eigi, hann er mer borgarveggr oyfirstigligr ok vordr, sa er alldregi sefr, ok hlifiskiolldr, sa er alldregi þrotnar. En god þin, er af eiri eru giôr, þa væri þar nytri ker [or gior[4] til gagns monnum, eda ef þau eru or steini, þa væri betra stræti þilit med þeim, at eigi vadi menn leir, þviat guddomr er a himnum en eigi i steinum, ok helldr i loptriki en i malme. En þu ok þer likir, ef þer latid eigi af blotum þeira[5], þa mun ein pisl yfir ydr luka, þviat svo sem þau [eru blasin i elldi, at þau verdi[6] smidut, svo verda ok gôfganarmenn þeira saman brendir i eilifum elldi, eigi til þess at þeir verdi smidadir, helldr til hins at þeir kveliz ok farizt æ ok æ.

1 alroskins mans *B.* 2 [hialpar ęttmonnum þinum *B.* 3 [kynsmonnum þinum *B.* 4 [*tilf. B.* 5 ydrum *B.* 6 [blasaz saman i elldi, þa er þau eru *B.*

Fra Agnes ok eingli guds.

4. Þa reiddizt greifinn ok let guds mey færa or fötum ok leida nockta [1] til portkvenna huss. En þegar er hun var or fötum færd, þa leysti hun haar sitt; en gud veitti henne svo mikinn haarvoxt, at hun þotti betr klædd af haare sinu en klædum. En er heilaga Agnes geck inn i husit, þa fann hun þar eingil guds, þann er hana skryddi sva miklu liosi, at eingin matti sia hana fyrir liosinu; husit skein allt innan svo sem sol, þa er hun skin sem biartaz, ok vard hverr þvi blindari, er þangat kom, sem hann var forvitnari. En er hun fell a kne til bænar fyrir drottne, þa sa hun þar et biartazta klædi ok skrydde sik þvi ok mællti: «Þackir giöri ek þer, drottinn Jesus Kristr, þvi at þu gaft mer klædi þetta ok taldir mik med ambattum þinum.« En svo var klædit henne skapliga [2] mikit ok svo biart, at eingin efadi um þat, at einglar guds hefde gert, þeira, er sia mattu. Þa giördiz horhus at bænarstad, þviat hverr göfgadi gud, er þangat kom, ok for hreinne þadan en þangat.

Daudi greifa sonar.

5. En er þessir hlutir gerduzt, þa for þangat borgargreifa son, sa er valldit hafdi oskilum þessum öllum, ok fylgdu honum iafnalldrar hans galausir, ok gengu inn i husit fyrir honum med hlatri ok galeysi. En er þeir saa liosit, undruduz þeir ok hurfu aptr ok vegsömödu lios guds. Greifa son avitadi þa ok kvad þa ecki þora, ok geck inn i husit sidan ok saa liosit, ok göfgadi þeygi gud, helldr od hann fram i liosit med ohreino hugskoti. En adr hann mætti hendi sinni taka til meyiarinnar, þa vard hann kyrktr af diöfle ok do. En er hann dvaldizt i husinu, þa ætlodu forunautar hans, at hann mundi [at vilia sinum ok munudlifi dveliazt [3], ok geck inn einn þeira i husit, sa er gaalausaztr var, svo sem [hann fagnadi munud hins [4]; en er hann saa hann daudan, þa kalladi hann ok mællti: «Biargit oss, Romaborgar menn, kona sia hefir drepit med mikilli fiolkyngi son borgargreifa [5] vors. [Þa var kvatt motz, ok dreif þangat mikill fioldi manna, ok varð þræta mikil um guðs mey [6]: sumir toldu hana fiolkungha, en sumir saklausa.

1 *saal. B;* hana *A.* 2 *tilf. B.* 3 [drygia munudlifi vit meyna *B.* 4 [med gapi ok glediandiz af hans illgerdum *B.* 5 *Her beg. Fr. 238*a 6 [*tilf. B. Fr.*

Uppreistr greifa son af dauda.

6. En er greifinn fra dauda sonar sins, þa for hann til motzins med miklum hryggleik, ok er hann saa hann daudan, þa kalladi hann med grimligri roddu aa guds mey ok mællti: «Þu en grimmazta kona, fyrir hvi drapt þu son minn med eitri fiolkyngi þinnar?« Heilog Agnes svaradi: «Sa enn sami tok velldi i gegn honum, er hann villdi eptir lifa. Fyrir hvi ero her allir adrir heilir, þeir er hingat komu, nema þvi at allir lofudu gud, þann er eingil sinn sendi til min, ok skryddi mik klædi miskunnar sinnar ok vardveitti likam minn, þann er gudi er helgadr ok eignadr. Nu þeir allir, er liosit sa, gǿfgudu gud ok foru a brott omeiddir, en þessi[1] madr for gaalaus ok odr ok lofadi eigi gud, þa er hann saa liosit, en er hann villdi mik hondum gripa, þa let eingill guds hann deyia illum dauda, sem nu ser þu.« «Þa mun ek trua, kvad greifinn, at eigi valldi þesso fiolkyngi þin, ef þu bidr eingilinn ok getr[2] þat, at hann gialldi mer [son minn[3].« Heilǿg Agnes svaradi: «Þott trua[4] ydur se eigi verd ath geta þat af gudi, þa er þo nu[5] su tið komin, er makliga ma vitraz kraptr drottins mins Jesu Kristz. Af þvi gangit þer allir ut, en ek mun biðia fyrir mer til guðs.« En er allir gengu ut, þa fell Agnes a kne til bœnar[6] ok bað til drottins, at hann reisti upp hinn unga mann. Þa syndiz henni engill guðs, ok styrkði hann hug hennar reisandi manninn af dauða. En sa er upp reis, gekk þegar ut, kallaði ok mællti: «Einn er guð a himne ok iorðo ok i sio, sa er guð kristinna manna, en oll skurðgoð eru onyt ok mego hvarki biarga ser ne oðrum.« Þa toku allir blotbyskupar at æðaz[7] ok kolludo med einne roddu ok mę̨lltu: «Taki þer hina fiolkunnigu konu ok fordę̨du[8], er villir hugi manna ok snyr hiortum þeira.« En er greifinn sa svo miklar iartegnir gervar[9], þa undradiz[10] hann, en þordi þo eigi gera i mot blotmonnum eda mę̨la i mot sialfum ser ok hlifa meyiunni. Þa for hann a braut ogladr, er hann matti eigi hialpa guds mey eda leysa or ollum pislum þeira eptir upprisu sonar sins, ok let adra dę̨ma um þetta mal.

7. En Aspasius domandi let kynda elld mikinn i augliti lydsins ok let kasta meyiunni i logann midian. En er þat var giort, þa skiptiz loginn i tvo stadi ok brendi lydinn a hvoratveggia hond, en hana sakadi ekki hitinn þess at helldr. En

1 sia *Fr.* 2 þiggr *Fr.* 3 [aptr son minn lifanda *B.* 4 otrua *B, Fr.* 5 *Her ender A.* 6 *saal. Fr.*; bę̨nar *B*: 7 *Her ender Fr. 238*[a]. 8 fordę̨tu *Cd.* 9 gerdar *Cd.* 10 undratiz *Cd.*

blotmenn (sogdu) þetta (af) fiolkyngi hennar en eigi guds krapti. En domandinn kalladi a kvalarana ok bad, at þeir kvelldi meyna. Þa hellt Agnes hondum til himins ok bad til guds a þessa lund: «Almattigr ok ogorlegr ok gofuglegr fader, drottinn minn[1], þik lofa ek ok dyrka ek, þviat fyrir son þinn fordumz ek ognir vondra manna, ok ste ek yfir velar diofuls ok geck osaurgada[2] gautu. Nu hvelfiz yfir mik dogg af himne af helgum anda, svo at elldrinn sloknar hia mer, ok skauz[3] loginn ok hvarf hitinn til þeira, er hann kyndu. Þik lofa ek, gaufugr fader, þu lętr mik koma til þin ohrędda a medal ellda. Nu se ek þat, er (ek) truda; nu helld ek þvi, er ek venta; nu fagna ek þvi, er mik fysti til; þer iata ek med munne minum, ok til þin fysumz ek af ollu hiarta. Nu þegar kem ek til þin, lifandi gud, er med drottne vorum Jesu Kriste syne þinum lifer ok rikir nu ok um allar (allder) allda.« En er hon hafdi lokit bęn sinni, þa sloknadi elldrinn allr, svo at eingi flęr(!) var eptir. Þa matti Aspasius eigi standazt [op alþydu[4], ok let spioti leggia i briost meyiarinnar, ok helgadi gud ser hana brudi ok pislarvott, ok for hon til almattigs guds med þessu liflati. En frendr hennar toku likam hennar med fagnaði[5] ok grofu i landeign sinni skamt fra Romaborg a gotu þeiri er Numentana heitir. En er kristinn lyðr kom opt þangat til bœna, þa somnuðu heiðnir menn liði ok borðo grioti at þeim ok rako þa a brot þaðan.

8. En Emerenciana het [fosystir Agnetis[6], sia var heilog mær ok þo primsignd at eins; hon stoð ohrædd ok flyði eigi, helldr avitaði hon heiðna menn ok mællti: «Þer væslir[7] ok grimmir hamnit[8] þeim, er almatkan guð gofga, ok hoggvit saklausa menn, en truit sialfir a stock ok stein.« En er hon mællti þessor orð ok þessom lik, þa bǫrðo þeir hana grioti, ek lét hon ǫnd sina, er hon var a bœnom hia leiði sellar Agnetis[9]. Þessi mær skryddiz i bloði sino, þviat hon tok bana fyrir þat er hon iatti guði[10]. A þeirri somo stundo varð landskialpti mikill, flugo elldingar ok reiðarðrumor [i heidi[11], ok fell niðr mikill hlutr heiðins lyðs ok do. Þaðan fra þorði engi maðr at granda þeim monnum, er komu til leiðis heilagra manna at biðia fyrir ser. En frendr Agnetis[9] komu of nott með kennimonnum ok toko likam Emerenciane meyiar ok grofu skamt fra leiði Agnetis[9]. En er frendr Agnetis vokðo opt um nætr a bœnum at leiði hennar, þa sa þeir at miðri nott meyia

1 Jesu Cristi *tilf.* *Cd.* 2 osaurgata *Cd.* 3 skustz *Cd.* 4 [ok alþyda *Cd.* 5 *Her beg. Fr. 238*b. 6 [fostsystir Agnesar *B.*. 7 vesalir ok fallvalltir *B.* 8 banet *B.* 9 Agnesar *B.* 10 tru sina *tilf. B.* 11 [*tilf. B.*

flock mikinn i lofti [með liosi[1]. Þær voru allar skryddar gullofnum cleðom. I þeirra liði syndiz þeim heilog Agnes[2], ok stoð til hægri handar henni lamb [sniofi hvitara[3]. En er frendr hennar sa þessi tiðendi ok aðrir kristnir menn, þeir er þar voro, þa kom hræzla mikil yfir [þa. Þa nam Agnes staðar með[4] meyia lið sitt ok mællti til frenda sinna: «Eigi skolu þer grata andlat mitt, helldr[5] fagne þer med mer ok glediz, þviat med þessum meyium ollum eignumz ek liosan stad, ok er ek nu a himnum i e(i)lifum fagnadi med þeim, er ek elskadi a iordu af ollu hiarta.» En er hon hafdi þetta męllt, þa leid hon til himins.

9. En er madr sagde þesse tidende hverr audrum, þa kom sia saga til eyrna dottur Constantini konungs, en hon het Constancia, en hon var hin vitrasta mær. En hon var svo oll hriuf ok sar, at eingi fleckr var heill a hennar horundi allt or hvirfli ok ofan a tęr; en henne var þat rad kennt til heilso, at hon fęre um nott til leidis Agnesar ok będi fyrir ser til guds, þviat hon hafdi tru i hug ser, þott hon vere heidin. En er hon giordi, sem henne var kennt, þa sofnadi hon a bęn sinne, ok vitradiz henne heilog Agnes i draume ok (męllte) vit hana: «Vertu styrk ok stadfost, Constancia, ok tru drottin Jesum Crist vera guds son ok grędara þinn af himne, ok mantu taka heilsu allra sara þinna.« Þa vaknadi Constancia, ok var svo alheil, at einskis sars matti stadi sia a likam hennar. En er hon kom heim til konnungs hallar, þa gerdi hon mikinn fa(gna)d fodur sinum ok brędrum, ok urdu allir hirdmenn ok borgarlydr henne fegnir, en otrua heidinna manna hneyktis. En Constancia bad fodur sinn ok brędr, at þeir lofadi[6] kirkio at gera til dyrdar Agnesu, ok let hon ser i þeiri kirkio grauf gera. En er þessi tidendi frettuz, þa kvomo margir til leidis Agnesar ok fengu þar heilso sina, hvat er þeim vard at meine adr, ok halldaz þęr iarteignir til þessa dags. En Constancia konungs dottir hellt meydom sinn alla ęfi sina, ok lifdu margar eptir hennar dęmum ok toku nunnovig(s)lor. Svo þroadis ok vox hreinlifis kraptr af godum dęmum hinnar helguztu Agnesar, at margar meyiar i Romaborg helldu hreinlifi sino allt til daudadags, þviat þęr nunnur eignaz eilifan sigr ok sęlu an enda, ef þęr hallda hreinlifi an efa

1 [lida *B.* 2 med miklu liose *tilf. B.* 3 [sniahvitt *B.* 4 [menn alla. En heilog Agnes stodvar *B.* 5 *Her ender Fr. 238.* 6 lofudu *Cd.*

fyrir drottin voru Jesum Cristum, þann er lifir ok rikir medr fedr ok helgum anda gud um allar alldir allda. Amen.

I 233 folio, hvor kun Slutningen af Sagaen findes, lyder denne saaledes: tak þu heilsu þina. Eptir þat leid hun fra henni at syn til himins. En er Konstancia vaknaði, var hun alheil, sva at hvergi var sár ne hrufva a hennar likama, ok for hun fagnandi heim, ok varð fadir ok broþir hennar heilsu fegnari, en fra megi segia, ok oll þeira hird, ok varð þa kristnum monnum i Romaborg mikill fagnaðr, ok efldiz guds kristni, en otrua heiþinna manna skammadiz. En Konstancia let gora kirkiu til vegs ok dyrdar gudi ok heilagri Agnete, ok fa þar siukir menn heilsu, hvat sem at meinum er, þeir sem þangat koma med rettri tru. En Konstancia helt meydomi um alldr sinn, ok giordo margar gôfgar meyiar at hennar dæmum; ok var þar klaustr gert hia kirkiu hennar, ok helldz su dyrd i Rómaborg i klaustri Agnesar alt til þessa dags eptir hennar dæmum, at þær megi fyrir sitt hreinlifi ok hennar heilagleik audlaz eilifan sigr ok sælu med drotni vorum Jesu Kristo, þeim er lifir ok rikir med fedr ok syni ok helgum anda einn guð um allar alldir verallda. Amen.

ALEXIS SAGA.

(Cd. 623 qv.)

Fabella Alexis confessoris.

A dꜹgom Arkadij oc Honorij keisara var einn gꜹfogr maþr[1] oc trufastr i Romaborg, sa hęt Euphimianus, einna mestr hofþingi er kononga liddi. En hann at(ti) .iii.ar þusundir huscarlla, þeir varo dyrligom cleþom scryddir[2], en hann var sonlꜹss[3], þviat kona hans var óbyria; en hon var vel truoþ oc hellt boþorþ guþs. Eup(h)imianus fastaþi hvern dag til nons. Þriu borþ setti hann i husi sinu oc laþaþi þangat valaþa menn oc siuka, [ut]lenda oc frendlꜹsa. En kona hans hét Aglais, hon gerþi h[vern d]ag guþs verc meþ tru oc callaþi a guþ i bęnom oc melti: «Minztu [mi]n overþ(r)ar ambáttar þinnar, drottinn, oc gef þu mer erfin[gia þ]ann er verþi huggon andar minnar.« Guþ heyrþi bęn hennar oc veitti henni son at geta þann er i þvi var farsęla fꜹþr oc moþr. Sveni var nafn gefit oc var callaþr Alexis. En er hann var á náfs(!) alldri, þa var hann til leringar settr at nema speci oc mælsco oc allann cristinn fróþleic, oc varþ hann spakr sveinn i ꜹllom hlutom. En er hann var fulltiþi, þa melti Euphimianus viþ kono sina: «Leitum viþ qvanfangs syni ockrom, at hann se meþ okr avallt oc biargi vesolom oc valꜹþom i olmoso gęþi.« Þat leizk þeim baþom gott ráþ, oc var honom siþan fꜹstnoþ mér or eno gꜹfgasta kyni, oc var siþann at samcundu fingit oc boþit enom gǫfgostum monnom, oc var þar gleþi mikil oc fꜹgnoþr þann dag allan. En at apni var honom fylgt til recio. En er allir varo ut gi(n)gnir, þa setizc hann á hvilostocc oc dro fingrgull af fingri sér oc scar hlut af belti sino oc knyti i duci oc selldi festarmeyio sinni oc melti: «Tak þu þetta oc varþveit, en guþ veri á meþal occar, som honom licar.« Marga aþra hluti leynda melti hann viþ hana oc gek brꜹt fra hvilonni oc gek i klefa sinn, er fe[4] hans var i oc hafdi meþ ser hlut af ego sinni oc fór brǫtt or Romaborg. En er hann com til sevar, þa ste hann a scip meþ cꜹpmonnom þeim er foro

1 ᛘ *Cd.* 2 scyrddir *Cd.* 3 sonlꜹst *Cd.* 4 ᚠ *Cd.*

til Syrlanz. Borg heitir Edissa á Syrlandi i heraþi þvi er Mesopotamia hetir. I þeiri borg hafþi verit Abagarus konongr, sa er sendi rit drottni Jesu Cristo, oc tok rit i gegn af honom oc tru oc heilso. En (er) heilag[r A]lexis com til þessar borgar, þa selldi hann ǫþefi, þǫ er hann hafdi m[eþ se]r, oc gaf ǫmom monnom, oc kleddi sic stafkalls buningi oc sat sva sem þurfamaþr i guþs moþr kirkiogarþi oc tok c[orpus domin]i hvern drottinsdag. Lútr var hann oc litillatr at licams y[firl]yti, en hiarta hans var hátt fyrir guþi, oc gaf hann ǫmom monnom allt þat er honom var gefit. En er hans var sacnaþ i Romaborg, þa var hans leitat miok, oc fanzc egi. Þa sendir faþir hans þ(r)iar þusundir manna at leita hans, oc fundo þeir hann egi, en er þeir komo i borg þa er Edissa heitir, þa fundo þeir hann oc kendo hann egi oc gafo honom olmoso giof. En hann kendi þa oc dyrkaþi guþ oc melti: «Þakcir geri ec þer, drottinn, er mic lezt þiggia giof af þrelom fǫþr mins fyrir nafn[1] þitt.« Þa como aptr þeir er sendir varo til borgarinnar oc sǫgþo drottni sinom, at þeir fundo hann egi. En fra þeim degi fór moþir hans at sittia ein i husi, oc sat hon á gólfi eda hvildi í hárkleþi oc i molldo oc melti sva: «Egi mon ec up risa af þesso golfi, aþr ec veit hvar enga sonor minn er.« Þa scilþo þǫ hion rękio sina oc melto: «Viþ scolom nalgasc til guþs i hreinlifi, at drottinn fagni ockr oc syni ockrom, þeim er guþ gaf ockr.« [En] festármęr hins dyrl[iga] sveins stóþ fyrir svęro sinni oc melti: «Egi mon ec heþann ut ganga a dǫgom lífs mins, heldr[2] mon ec gliciasc foglom þeim er turt[uri]s heita, oc halda hreinlifi oc biþa, unz ec veit hvat or buanda minom er orþit, eda hverso heilagliga hann helldr þat er viþ áttom męlt.« En heilagr svein Alexius þionaþi drottni .xiii. ár i guþs moþr kirkiogarþi. En er .xiii.[3] vætr voro liþnir, þa melti licnesci guþs moþr á einom hatiþardegi viþ þann er kirkio varþveitti, en sa het Paramoniarius: «Leiþ þu inn guþs vin i kirkio, þvi at hann er verþr rikis himna. Bęn hans ilmar sem reykelsi oc hvilis yfir honom heilagr andi sem kononglig corona, oc svą scyn andlit hans i ǫgliti engla, sem solar scyn lysir yfir iorþ.« Þa gekc út Paramoniarius oc leitaþi guþs vinar oc fann égi. Siþan gecc hann inn i Mariu kirkio oc baþ guþ syna ser sinn vin. Þa melti licneskit enn: «Sa er guþs maþr er sitr uti fyrir kirkiodyrom.« Þa tóc Paramoniarius í hǫnd honom oc leiddi hann inn i musteriþ. Þa melti Alexius eín í hug sér: «Kuþr em ec ǫllom nu her.« Siþan

1 nanf *Cd.* 2 s; (*d. e.* sed) *Cd.* 3 xvi *Cd.*

for hann or borginni Edissa oc villdi fara til Sicileyiar oc þiona guþi i mustari heilags Pꜹli, þviat hann var þar okunnr ꜹllom. En scip þat, er hann var a ginginn, reiddi vindr til Romaborgar. Þar gek hann up fra scipi til borgar oc lęt sem hann vęri útlendr, oc mętti fꜹþr sinom fyrstom manna, oc qvaddi hann oc melti: «Guþs þręll, gerþu miscon viþ mik, valaþr oc útlendr (em ec), oc tac mik i hus þitt oc fęþ mic af mola þeim er fellr af borþi yþro; en guþ blezi þitt lif oc gefi þer riki himna.« En er faþir hans heyrþi þetta, þa toc hann viþ honom í hus sitt sva sem viþ utlendom, oc mintisc hann enga sonar sins, sva sem hann var vanr ávallt, er hann toc viþ utlendom eda gaf þurfamonnom. Þa męlti hann viþ þrela sina: «Sa ydvar er þessom vinno[r] beina scal egnazc frelsi oc [hl]ut erfþar i husi mino, sa scal gera reckio hans oc vinna vel oc gesta egi hug hans.« En a þeim enom sama aptni hlogo þrelar oc sveinar at þessom enom utlenda manni, er þeir hugþo at vęri, oc freistoþo hans oc gerstu hug hans, oc sumir þogu disca oc helto þvi i hofod honom En guþs vinr sa, at þetta var freistni viþ hann af ꜹfond fianda, oc sat hann þolinmoþliga. Siꜹtian vętr var hann i husi fꜹþr sins oc moþr, oc visso þꜹ égi hver[r hann v]ar. En er su tiþ com, er drottinn villdi taca ꜹnd hans, þa melti Alexis viþ þann er ręiþo vann honom: «Broþir, sagþi hann, sel þu mer teki þꜹ, at ec mega ríta.« En er honom var þat selt, þa reit hann allt lif sitt fra uphafi, þaþan fra er hann óx up i husi fꜹþr sins. En á enom drottinsdegi eptir messo, þa er pafi var i kirkio oc hinir milldosto konongar Arcadius oc Honorius oc margr lyþr meþ þeim, þa var heyrþ rꜹdd af himni yfir alltera oc melti: «Comiþ er til min allir, er starfiþ oc erfiþi hafit, oc mon ec fęþa yþr.« Þa urþo allir hreddir oc fello til iarþar oc sungo kirieleison. Þa heyrþo þeir rꜹdd i annat sinn oc melti: «Leitiþ er guþs vinar, at hann biþi fyrir Romaborg.« Þa leitoþo allir guþs vinar oc baþo, at guþ s[yn]di þeim hann. En en fimta dag viko at aptni þa var vitraþ fyrir þeim, at guþs maþr mundi finnasc í husi Eufimiani. En þa męllto þeir viþ Euphimianum: «Fyrir hvi syndir þu oss egi miscon þa er þu hefir i husi þino?« En at ꜹndverþom fꜹstodegi toc guþ ꜹnd heilax Alexis fra likam hans. Þa buþu konongar at leita heilax pislarvaz guþs i húsum Eufimiani. Eufimianus bꜹþ þręlom sinom at bua hus innan vanliga, er kononga var þangat van, oc g[in]go menn á mot þeim meþ reykelsis kerom oc allz cyns dyrþ. En þa er konongar komo í hus hans, þa var at ręflat

i hlioþi, hverr þar mundi vera guþs vinr. En mo[þir h]eilax Alexis oc festarkona hans sá þessi tiþendi ꜹll þa[þan] er þer stoþo viþ glugg i h[usi] sino oc mellto þer meþ ser: «Hvi gegnir þyss sia manna? eþa hvat hafa þeir her at męla?« En er þęr áttu of þessa hluti at dǽma, þa gek fram þionn sa er viþ enom útlenda hafdi tekit, at þvi at þeir ætlloþo hann vera, oc melti: «Maþr[1] sa er er selldoþ mér til varþveizlo, þar hefi ec sęþ marga dyrliga hluti yfir honom; hann toc corpus domini hvern drottinsdag, en þa hafþi hann litla fæzlo, er hann mataþisc, oc svaf h[ann liti]t eþa ecki of nętr; þrelar hlogo at honom, oc bar hann þat allt þolinmoþliga.« Þa rann Eufimianus þegar þan[gat] til han(s) oc villdi męla viþ hann, en þa var hann andaþr. En Eufimianus toc duc af andliti hans, oc syndizc monnom andlit hans biart sem engils andlit, hann hafþi rit i hendi oc let egi lꜹst. Eufimianus męllti viþ cononga: «Nu hofom ver fundinn þann er ver leituþom, oc hefir hann her verit .xvii. vetr, en nu er hann andaþr oc hefir rit i hendi oc vil egi selia oss.« Þa gingo conongar þangat oc pafinn oc Eup[h]imianus oc allir enir gꜹfgꜹstu menn oc stoðo fyrir liki guþs vinar oc męlltu meþ tarom: «Þót ver sém syngir, þa erom ver þo konongar. Sel þu oss rit þetta, at ver vitim hver þu ert.« Þa let hann lꜹst ritit, oc tóco þeir þat oc melto þeir at raþa scylldi ritit. En er ritit var raþit, þa fell Euphemianus til iarþar fyrir liki sonar sins oc melti meþ tarum: «Þu en kersti son, fyrir hvi hryggir þu hug minn oc lifþir sva meþiliga her meþ oss? ec vęta at ec munda heyra mal þit oc vita, hverr þu vęrir; nu se ec enga son minn dꜹþan, oc nai ec egi at męla viþ hann.« Þa reis up moþir hans meþ miklom harmi hugar oc męlti viþ lyþinn: «Gefiþ er mér rúm, at ec of sia son mi[nn þa]nn er ec fedda a briosti mino [oc u]nna ec sem lifi mino.« Þa barþi hon a briost ser oc męlti mikilli rꜹddo: «Komit er oc gratiþ meþ mer, þvi at son minn var meþ mer .xvii. vętr í husi minu, oc vissi engi hverr hann var; þrelar hans gorþo honom kinhesta oc spitto í andlit honom oc hlogo at honom oc gerþo hversconar oscil.« Þessa hluti męllti hon, oc com sva opt til lics sonar sins sem dufa til hreþr sins oc [helltj]i tárum yfir andlit honom oc męllti: «Hverso mattir þu, son, leynasc sva léngi i husi fꜹþr þins? þu sátt oss hvern dag gráta [ept]ir þig oc leindisc þu þo fyrir oss.« Þa gek bruþr hans þangat [oc męlti] meþ miklom sarleik hiarta

1 ᛉ *Cd.* 2 s; *Cd.*

sins: «I dag hefi ec tynt forysto minni, oc synumc nu eckia oc emk nu orþinn huggonarlꜷs allt til enda lifs mins.« Allr lyþr undra(þ)iz þenna atburþ, oc mátti engi vattni hallda. Þa męllto konongar, at bera scylldi lic hans i miþia borg. En þa rann allr lyþr á mot licino, er þeir frágo, at sa var fundinn er leitaþ var. Þa toko siukir heilso, en syn blindir, dumbir mal, en heyrn dꜷfir, oc flęþo dioflar fra oþum. En er konongar sa iarteinir, þa baro þeir likbarar, oc pafin meþ þeim, at þeir helgaþi sig af likino. En moþir hans oc bruþr fylgþo liki oc gręto. En þa dreif þangat sva margr lyþr, [at] þeir mattu egi comazc fyrir þrꜷng, er lici fylgþo. Þa lęto konongar sa gulli oc silfri a gꜷtona, til þess at menn dvelþisc þar at oc gefi mꜷnnom rum. En þa gafo ꜷngir gꜷm at gulli ne at silfri, helldr at fylgia liki, oc báro þeir ba[rar] meþ mikilli þrꜷng allt til musteris Bonifacii meþ dyrþ oc lofsôngvi. Þa var gortt scrin or gulli oc silfri. En þar veitasc monnom iartęinir al[lt til] þessa dags, oc gęrisc dyrligur ilmr or scríni hans sem af reykelsi, oc geta þeir bęnir at guþi, er þar biþia fyrir verþleic oc arnaþarorþ sel(s) Alexis guþs vinar drottins vars Jesu Cristi, þeim se vęgr oc velldi, lof oc riki in secula seculorum. Amen.

AMBROSIUS SAGA BYSKUPS.

(Cd. Holm. 2 folio.)

Her hefr sogu ens heilaga Ambrosij byskups.

A dogum Juliani nidings var einn rikr iarl i hans riki. A einni nott dreymdi konu iallzsins, at hon drægi purpura pell or kalfa honum; en þenna draum þyddi iall sva, at i hans kyni mundi keisarinn fædaz, þviat purpurinn er þeira bunadr ok merkir þeira tign. Þat berr ok sva at, at dottur vard þeim audit, ok het su Justina. Nôckuru sidar fregn keisarinn þetta ok ihugar, lætr taka iarl ok drepa, en Justina komz i nunnusetr. Langri stundu sidar þa er Justina er fullkomin at alldri, kemr til þessar borgar ok nunnusetrs Valentinianus, er þa var keisari ordinn, ok drottningin med honum kona hans, er Severa het. A einhverium degi var þeim laug buin, ok su kona til feingin drottningunni at þiona i lauginni, er þar var tignuz at kyni ok friduz at yfirliti, ok var þar Justina. Eptir laugina legz drottningin upp hia keisaranum, ok vard þetta i rædu hennar til konungs, at hon kynni honum tidindi at segia. «Hver?« segir hann. «Konu hefir ek sena, segir hon, i laugu hia mer sva væna, at slikan ennis vôxt edr andliz, fingra fegrd edr fota edr yfirbragd allz likama hefir ek alldregi fyrr sed, fyrir utan har ok augu, þat var hvartveggia svart. Nu allz ockr verdr sva farra barna audit, enda syniz þer annarrar konu at fa, þa vil ek þer þessa leyfa.« Keisarinn beidiz at sia Justino, ok syniz honum konan (fogr). Nu stefnir hann þing fiôlment, en æ þinginu talar hann þetta eyrindi ok segir sva: «Stormenni ok villdarlid vort, ihugit ord min ok litit a, hversu vera ma. Nu kemr ufridr austan, sem verda kann, a Grickia riki, en annarr vestan a Romveria, hversu ma keisarinn þa deila ser i .ii. stadi at risa i moti hvorumtveggium? Syniz mer þvi sem vidkvæmiligt væri, at keisari mætti meira rumelsi eiga a um kvonfang en adrir menn, þviat hann þyrfti fleira en einn erfingia eptir sik at eiga til rikis vardveizlu. Nu

fyrir þvi at ockr Severo verdr eigi meir en eins sonar audit, er Gracianus heitir, ok hðfum vid leingi saman verit, þa villdi ek þessa lagabreytni eda leyfis mer bidia, at ek fa annarrar konu.« En at iatudu þessu af ðllu stormenni, þa lætr konungr leida i somu sæng ser Justinu, ok hon var ok fastæk i Arrius villu. Son gatu þau saman ok var sa kalladr Valentinianus enn yngri. Nu er her fra at hverfa en annars stadar fyst til at taka.

2. [1] Jarl var einn edr greifi i Vallandi ok het Ambrosius. Honum vard sonar audit, ok gaf hann nafn sitt þeim sveini. Þa er sia enn ungi Ambrosius var i vðggu einnhvern dag uti ok hann svaf opnum munni, þa kom at byflygi sva mart ok settiz i andlit honum, ok fylldi upp munninn ok for ut ok inn i munn hans. Fostra barnsins ugdi, at þat mundi sveininum granda ok villdi i brott reka; en hia var staddr fadir hans ok bad hana vera lata ok bida, hver lok a þetta felli. En litlu sidar hofz byflygit i lopt upp ok sva langt, at syn fal. Jarlinn ihugadi ok sagdi sva: »Til mikils nðckurs skal sia fæddr, ef lifi helldr.« Nu syndi þetta hunangsflyge sidar sętleik orda hans, þann er upp hof hugskot manna fra iardligum hlutum til himneskra. Eptir andlat fðdur sins var hann uppfæddr i Romam med modur sinni ok systur. Nu ser hann optliga, at kystar ero hendr byskupa edr presta af lægrum monnum; nu ok i leik sinum rettir hann framm hond sina ok bidr systur sina kyssa ser a hond. Spadi þat þvi fyrir, er framm kom sidar i hans lifi. I skola nemr hann heilug frædi ok boka iþrottir; eptir skolann for hann or Romaborg ok atti hlut i malaferlum manna ok saxsoknum, ok matz hann sva i þeiri syslu fyrir vizku sakir ok malsnilldar, at hann var kosinn ok valdr af greifanum Probo til raduneytis um ðll vandamal. Litlu sidar var honum iarldomr gefinn ok riki yfir herudum i nandir Melansborg, þeim er heita Liguria ok Emilia.

3. I þann tima do villubyskup Auxoni i Melansborg; sa hafdi adr af stoli rekinn ok i utlegd færdan heilagan Dionisium byskup, dyrligan mann ok sanncristinn, ok settiz nidr i byskupstolinn. En eptir frafall þessa villubyskups horfiz til missættis ok styrialldar i borginne medal cristinna manna ok villumanna, þviat hvorir villdu af sinni halfu byskup kiosa. Þa kemr til iarl Ambrosius ok vill eigi bardaga ne agang borgarmanna, bodar þeim i kirkiu til sattarfundar, ok i midri rædu þessa mals þa kallar barn

1. Fæddr Ambrosius *Overskr. Cd.*

eitt «Ambrosium byskup.« En vid þetta kall stodvaz hvorirtveggiu, ok þeir er adr hôfdu mest i moti gengit, sveigduz sva saman med undarligu samþycki, en hvorirtveggiu keru Ambrosium til byskups. En er hann matti eigi ordi fyrir sik koma, þa skilr hann fundinn ok setz yfir domstol ok gefr monnum sakir ok synir i domum sinum oiafnat ok grimd mikla. Eptir þat sagdiz hann vilia vera philosophus, þat er spekingr, sa er ecki vill eiga ok ongu styra ok allt fyrirlita i þessum heime nema spekt. Þvi næst let hann leida portkonur i reckiu hia ser berliga, ok gerdi þetta allt til þess, at hann þotti þa sidr til byskups fallinn en adr. En folkit var þvi akafara ok sagdi sva: «A oss falli sia synd, en þu ver byskup vorr.« En þa ser hann, at ecki stodar slik undanleitan, þa leyniz hann a braut of[1] nott or borginne ok ætlar til Ticinu borgar. Ferr hann alla nottina ok kemr at morni aptr til sama borgarhlids, sem hann for fra um kvelldit; þa var hann fundinn ok handtekinn ok vardveittr. Sidan voru bref send um þetta mal keisaranum Valentiniano enum ellra, hann tekr þessu mali vel ok sendir bod sin ok bref i moti, at þetta skylldi frammgengt verda. En medan brefin foru a milli, þa vard Ambrosius laus ok villdi a brott fara, ok vard hann enn fundinn ok handtekinn ok vardveittr leyniliga af hôfþingia, þeim er Leonsius het. Nu qvomu bref keisarans med þeim atqvædum, at sa skylldi fyrirgert hafa fe sinu ok fiôrfi, er[2] Ambrosio leynir ok vill hann eigi framm selia. Leonsius verdr nu fyrir at sia ok selr framm Ambrosium, ok er hann leiddr þegar [til] Melansborgar af kennifedrum. Nu skilr [Am]brosius guds vilia i moti standa sinum vilia ok sier nu ecki vid mega gera ne mæla; þa beidiz hann skirn at taka, þviat hann er adr primsignadr at eins, af rettcristnum byskupi, þviat honum var hugstæd villan Arrius manna. Sidan er hann skirdr ok eptir þat vigdr af rettcristnum byskupi ôllum vigslum, ok a .viii. degi eptir skirnina var hann til byskups vigdr vid allra manna astud ok fagnad.

Nôckurum vetrum sidar ferr hann til odals sins ok heim i Romam, ok finnr hann þar systur sina ok fostsystur, en modir hans var ôndut. Ok þa er þær kyssa hond hans eptir sidveniu manna, þa brosir hann at oc mællti: «Nu kyssit id byskupshond þessa, sem ek sagda yckr fyrir lôngu.« A þeiri stundu var honum heim bodit ut i Latran til þionustugerdar af einni konu, ok þa er hann var þar staddr, let ein kararkona bera sik a fund hans ok bad hann

1 of um *Cd.* 2 enn *Cd.*

signa sik, ok þa er hann signadi hana ok hon kysti klædi hans, tok hun gongu ok heilsu, ok fylldiz þa a honum gudligt fyrirheit, þat er hann het postolonum ok sinum monnum, at slika hluti mundi þeir gera i iarteinum, sem hann hafdi gert, ok þadan af meiri hluti. Nu þviat margir voru vid staddir, þa vard monnum datt um iarteinina.

Greifinn Probus, er fyrr var nefndr, er hann fra Ambrosium byskup vordinn, þa fagnar hann þvi miǫg, er ord hans fyllduz a Ambrosio, þviat hann hafdi sva mællt einhveriu sinni at skilnadi þeira, þa er Ambrosius skylldi fara med hans eyrindum ok bodum: «Far þu nu, sagdi hann, ok frem þetta eyrendi, sem þu ser byskup helldr en domandi.

Nu er þeir funduz keisarenn Valentinianus ok erkibyskup Ambrosius, þa spyrr Ambrosius keisarann, hvern hann villdi setia yfir iarldom edr rikit, þat er hann hafdi adr haft at styra. Konungr sagdi: «Gud hefir þer i valld gefit andir manna, en ek gef likamina, ok sva sem þu hefir af gudi tekit valld at styra ǫndunum, sem byskup skal, sva skalltu hafa valld af mer at styra rikinu ok likǫmunum, sem domandi skal.« Nu finnz af þvi i frasǫgninni, at Ambrosius hefir optliga setit yfir domstoli veralldlig mal at dæma, at hann vardveitti saman veralldliga tign ok iarldomsins med gudligu velldi byskupsdomsins.

4. Eptir frafall Valentiniani ens ellra konungs, tekr rikit sonr hans Gracianus med fǫdurbrodur sinum Valente, þeim er adr styrdi rikinu med brodur sinum Valentiniano. En Justina drottning fædir upp son sinn Valentinianum enn yngra ok hefir fiǫlmenni mikit um sik, ok var hon ok sonr hennar ok allr afli þeira fastekinn i Arrius villu ok i mikilli motstodu vid Ambrosium byskup ok postolega cristne. A einhverri stundu þa er Ambrosius byskup kom til borgar, er Smymium heitir, ok þar skylldi hann vigia til byskups þann mann, er Annennimum het, þa var þar mikit fiǫlmenni saman dregit af radum Justinu ok til þess ætlat at handtaka Ambrosium ok færa hann i utlegd ok lata her sidan byskup vigia af sinni halfu ok setia þann villubyskup i stad Ambrosius til Melansborgar; en enn heilagi Ambrosius byskup ottadiz ecki afla þeira edr fiǫlmenne. Ok nu er hann sat a domstoli i yfirsyn þessa mala, þa gengr þar kvennaflockr mikill. Þat voru nunnur Arriomanna, ok ein af þeim fylldiz þeirar diorfungar, at hon red at honum byskupi ok þrifr i klædi hans ok villdi keyra hann af stolinum ok draga hann i flock þeira qvennanna ok færa

hann sva sidan i utlegd; ok voru þetta allt rad Justinu. Byskup tekr til ordz ok mællti til hennar a þessa lund, sem hann var optliga vanr at mæla: «Nu þo at ek se osælligr i kennimannz tign edr guds þionustu, þa somir þer þo eigi edr þinu fyrirheiti hendr a mig at leggia edr annan kennimann. Nu hræztu guds dom, at eigi beri bratt nockut þungliga at hendi.« Frammqvæmd veitti fullting þessum ordum, þviat þegar var hon lostin bradasott, sva at annan dag eptir var lik hennar til grafar borit, ok veitti byskup henne fyrir illvilia ok meingerd bædi fylgd ok bænir. Sia atburdr gerdi mikinn otta ok hræzlu ôllum motstôdumonnum hans, sva at mangi þordi þadan ifra at talma byskupsvigsluna edr adra þa hluti, er hann villdi fremia.

5. Byskup ferr heim til stols sins eptir þetta. En Justina fyllizt þa kaps ok illzku i moti honum, ok bydr monnum til motgangs vid hann sumum riki ok tign en sumum fiarhluti edr ônnur fridindi, ef nôckur mætti riki edr brogdum vid koma at færa hann af stolinum i utlegd. Margir toku vid þessi flugu ok mattu þo eingu a leid koma, þviat guds vili stod i moti. En var einn audrum aumari, sa het Eutimius, sia fyllizt þeirar dirfdar, at hann lætr hus gera nær kirkiu Ambrosij, ok i husinu lætr hann bua einn reidsleda ok ætlar med brogduligu tilstilli at koma byskupi i gilldro þessa ok hleypa yfir ofan sidan tilbunum stocki ok aka hann sva ut or borginni til utlegdar. En sia snara fell honum a hals sialfum, þviat vetri sidar, ok a þeim sama degi er hann hugdiz veida mundu byskup, þa vard hann fyrir sannar sakir a þessum sama reidskiota edr reidsleda brott rekinn ok til utlegdar dæmdr ok dreginn: sa hann þetta ok iatadi rettan guds dom a sik fallinn, at hann tæki slikan a sik, sem hann hafdi odrum ætlat. Byskup veitti honum þa enn atvinnu fyrir umsatir ok marga huggan fyrir margfôlld svik. Þessi atburdr þverdi ecki ædi edr akafa villumanna, þviat þa sendu þeir vopnad herlid til kirkiu Ambrosij byskups at banna ôllum cristnum monnum inngongu kirkiunnar. En almattigr gud, sa er opt er vanr fagran sigr at gefa sinni cristni a sinum motstôdumonnum, sneri hug ok hiarta riddaranna, sva at þeir sneru vôpnum sinum at kirkiunne en gafu ollum leyfi til inn at ganga en tregliga brott at fara. Þat fylgdi ok til auka gudligs takns i þessu mali, at riddararnir taka tidir at stydia med Ambrosio ok fôgrum hliodum at syngia, ok af þessu gudligu tilstille tekr Ambrosius sông at fremia ok semia vid tidir bædi antefnur ok ymna, ok sidan af hans dæmum Gregorius pafi,

ok adrir dyrligir menn settu ok orktu dyrliga sôngva til dyrdar gudligri þionustu, ok hefir sa sidr sidan þroaz ok er nu kominn um alla Romveria cristni.

6. A þessum stundum vitruduz þeir Gervasius ok Protasius pindir menn Ambrosio byskupi ok segia til graftar sins, þviat bædi voru ôdrum monnum okunnig nôfn þeira ok leg. Byskup Ambrosius lætr nu upp taka helga doma þeira ok virduliga um bua, ok fa þar margir siukir menn heilsu sina i upptoku þeira. Severus het blindr madr, sa feck syn sina, þegar er hann snart klædi þat er breitt var yfir helga domana; margir odir menn voru þar fra diôflum leystir ok gengu heilir þadan. Af þessum iarteinum tekr postolig cristni at þroaz ok eflaz, en minkaz framgongur ok villa Arriusmanna. En Justina ok hird hennar hôfdu slik stormerki i skaupi, ok segir Ambrosium monnum fe hafa til gefit at segiaz diofulodir edr siukir ok lata, sem þeir feingi heilsu af þessum pindum monnum edr af Ambrosio. En gud þoldi eigi skaup edr spott þeira leingi hefndalaust: einn af þeira lidi vard diôfulodr i þvi bili ok kallar, at allir skylldi sva qveliazt sem hann qveldiz, þeir er neita þessa vera piningarvotta edr eigi trua heilagri tru, þeiri er Ambrosius bodar. En vid þetta kall verdr sem hinum drepi i vatn, ok skammaz þeir, ok þessu takni, er þeim var til leidrettu veitt, þa sneru þeir ser til afallzdoms, sva at þeir toku enn oda ok drecktu i tiôrn, ok sodludu sva glæp a uhapp, manndrapi a otru. I þann tima var madr i villumanna lidi ordslægr ok malsniallr, stirdr ok torvelldr til tru at vikia. Sia madr vard staddr i kirkiu vid tôlu byskups, ok var honum syn veitt, su er hann sa guds eingla standa hia honum ok mæla i eyru honum hvert ord, þat er hann taladi fyrir folkinu; en eptir þessa syn tekr hann þa tru ath stydia, er hann stod adr i moti. Þa er einn fiôlkunnigr madr var pindr til sagna af sôkum nôckurra illgerda, þa sagdi hann ser a hendr annat en hann var frettr, qvez meiri qvaler tekit hafa a sik af giæzkueingli Ambrosius, þa er Justina hafdi sendan hann a nattarþeli til husa byskups at blota þar yfir honum, til þess at folkit hygdi þat hans rad vera ok ræki hann fyrir þat fra stoli sinum; hann qvez ok sent hafa diôfla til byskups at vinna honum grand ok bana, en diôflar qvomu aptr ok sogdu sik hvergi mega nær honum koma, þviat logi lek þar allt yfir, ok sva heitr, at þeir þottuz þegar brenna, er þeir qvomu nôckur i nand. Annarr madr var enn sendr af Justinu til hofuds Ambrosio, sa geck inn um nott at reckiu hans sofanda med

brugdnu sverdi, ok þa er hann reiddi sverdit til hôgs, þa stirdnadi hondin ok matti eigi ofan vikiaz. Þa vard hann fundinn at þessu svikrædi, ok er hann iatadi sik sendan af Justinu ok svik ser a hendr, þa myktiz hond hans ok vard heil.

7. En þa er Justina sa sik sigrada i ôllum hlutum af Ambrosio, þa snyr hon medferd sinni ok bydr honum þa heim til veizlu, ok um qvelldit var honum virdulig reckia buen i lokhvilu nôckurri. Ok er hann hafdi til svefns lagiz, þa kemr Justina ok legz i reckiu undir fôt hia honum i nattserk einum ok hefir vid hann blidlæti ok þydleic, en hon sagdi sva sidan ord hans: «lat mik sofa, en þu varaz þat er liggr i milli ockar.« En hon hyggr at ok ser hôggorm hrôckvaz upp i milli þeira[1]. Nu verdr hon rædd ok sprettr upp or reckiunni[2] sem skiotaz. En sia tiltekia hennar hefir meir til þess verit, at hon villdi gera hann saknæman ok [færa hann sva i utlegd[3] helldr en fyrir girndar sakir til munudarlifis. A [annarri stundu bar sva at, at[4] Justina ok hird hennar satu under bordum, en[5] matr allr a bordunum vard at drekum ok hoggormum ok pôddum, en dryckr at blodi. Allir undruduz ok ottaz miôg. Menn eru þa sendir til hallar byskups at fretta hann, [hvi þessi kyn sæti[6]. Byskup svaradi: «Segit er sva Arrius monnum, at ollum þeim, er eigi hafa postoliga tru ok almenneliga, at þeim verdr ôll fæzla ohrein, sva sem þeir eti orma, dreka edr pôddur, eptir þvi sem segir Paulus postoli: Allir hlutir eru hreinum hreinir, en sôrgum[7] ok trulausum er allt sôrugt[8]. Nu er slikt ok synt i þessum undrum.« Margir sneruz til rettrar truar af þessum atburd[9]. En af slikum hlutum, [sem nu ero sagðer[10], hofz Ambrosius eigi upp til metnadar, helldr lægdi hann sik[11] meir fyrir gudi, sem hann var meir upphafinn fyrir monnum, ok þroadiz hann hvern dag bædi i ast ok tru fyrir gudi ok monnum.

8. Menn voru .ij. vinir [ok hôfudverdir[12] Gracianus[13] keisara ok fast teknir i villunni. Einn dag er byskup taldi [fyrir folki[14], fa þeir honum vanda spurning um burd Crisz ok holdgan, sva at hann þottiz eigi þegar i stad leysa mega; bydr hann þeim annan dag til kirkiu at[15] heyra orlausn sina, ok þeir hetu at koma. Nu kemr dagr annarr, ok er nu byskup til kirkiu kominn ok mikit

1 *Med dette Ord begynder Fragm. 238 folio.* 2 hvilunni *Fr.* 3 [koma honum sva til utlægðar *Fr.* 4 [oðrum tima bar sva til, þa er *Fr.* 5 at *Fr.* 6 [hveriu þetta undr gegndi *Fr.* 7 saurgom *Fr.* 8 ohreint *Fr.* 9 atburðom *Fr.* 10 [*tilf.* *Fr.* 11 þvi *tilf.* *Fr.* 12 [*mgl.* *Fr.* 13 Graciani *Fr.* 14 [*tilf.* *Fr.*. 15 coma oc *tilf.* *Fr.*

fiǒlmenni at heyra þeira vidrædu[1]. En þessir aumu menn gefa eigi gaum heitordi sinu edr gudi edr byskupi edr folkinu, er þeira beid i kirkiunne, minnaz ok eigi orða[2] drottins sva mælanda: Hverr sem styggir einn af [enum minnztum[3] minum, þa byriar at ausnuligr qvernsteinn bindiz vid hals honum ok dreckiz hann i siofar diup. Þessir .ii. stiga upp i reidsleda einn ok aka a brott or borginni eyrinda sinna at bidanda byskupi [oc folkino[4] i kirkiunne. [Þeira farar vard allt senn endir ok[5] ogurligr atburdr. [Nu er minzt er von, slǒngir þeim badum[6] or reidsledanum hǒrmuliga, ok koma badir daudir a iǒrd. Byskup i ǒdrum stad vissi eigi, hvat um þa var titt, ok er honum þotti eigi leingr bida mega, þa talar hann fyrir monnum[7] um þetta mal ok [losar fylliliga ok fagrliga þeira mal[8].

8. A þessum stundum ris upp hǒfþingi einn, er Maximus het, hann var kominn fra Maximiano enum versta keisara[9], hann var fyrir herlidi miklu ok ferr af Roma til Bretlandz, ok lætr hann ser þar gefa keisara nafn, ok ferr hann sidan ok leggr undir sik Saxland. Þat fregnar[10] Gracianus keisari ok sendir a mot honum .ii. konunga med mikit fiolmenni, annan Gnavim[11] Huna konung, en [annarr heitir Melga Picta konungr[12]; þeir koma til Kolne ok setiaz um borgina. I þvi bili kemr þangat Ursula dottir Dionoti konungs med .xi. þusundir meyia, en fyrir þvi at þær villdu eigi samþyckiaz vid þa hermennina til saurlifis, þa [letu þeir hǒggva þær allar[13], ok letu þær lif sitt fyrir guds nafni. Maximus for annars stadar ok lagdi undir sik þiod þa, er Gothi eru kalladir, ok kugadi hann þa til þess, at þeir skylldi risa i mot [ok drepa Valens keisara fodur Graciani[14]. Þeir gerdu ok sva, draga lid at keisaranum ok [gefa honum agirni sina at sǒk ok geta hann sigrat[15] ok handtekinn ok brenna hann qvikan[16] i halmelldi; for hann herfiliga af heime[17], þviat hann var vafdr i villu. En at honum drepnum gera Gothi hver skripi[18] bædi i brennum ok ranum. Þessa tiþinda verdr varr Gracianus, velr hann nu hǒfþingia i stad Valens[19] ok gefr þeim[20] keisara nafn, en sa het

1 viðrattu *Fr.* 2 *saal. Fr.*; ordada *Cd.* 3 [*saal. Fr.*; mintzta *Cd.* 4 [*tilf. Fr.* 5 [I þeira ferð varð *Fr.* 6 [þvi at þa sem minntz varðe, slǒngvir þeim baðom senn *Fr.* 7 folkino *Fr.* 8 [glosar fullega oc fagrliga allt þeira vandmæli *Fr.* 9 konungi *Fr.* 10 spyrr *Fr.* 11 Gnarvm *Fr.* 12 [annan Melca Picta konung *Fr.* 13 [voro þær allar hagnar *Fr.* 14 [Valenti faðorbroðor Graciani oc drepa hann *Fr.* 15 [fa sigrat hann *Fr.* 16 kvikvan *Fr.* 17 sem maclict var *tilf. Fr.* 18 endimi *Fr.* 19 Valentis *Fr.* 20 honom *Fr.*

Theodosius magnus, ok felr honum a hendi austrlond ôll til gæzlu. Theodosius hefnir sidan draps keisarans ok a marga bardaga vid þessar þiodir Gothos, Hunos, Alanos[1], Sarmatas, ok sigrar þær allar. Hann lætr gera borg mikla [i nandir aa þeiri[2] er Danubius heitir, su er mest a i þessum þridiungi heimsins, er Eyropa heitir; sextigir storaa falla i hana, en hon kemr i .vii. stôdum til siofar; sia borg heitir af hans nafni Theodosia.

9. Þa er Gracianus keisari var staddr i Lugdunaborg a Vallandi, [þa hefir[3] drottningin kona hans farit i adrar sveitir a kynnis[4] leit at finna frændr sina, en þa er hennar var aptr[5] von, þa gerdu borgarmenn konunginn varan vid, at drottningin var komin[6] til borgarinnar med sinu foruneyti. Keisarinn geck i mot drottningunni fiôlmennr ok þo [betr vidbuenn þa kossum en vopnum[7]. Vôgnum var þar ekit tiôlldudum. Keisarenn hverfr at vagni þeim, er virduligast var tialldadr, ok lypti tialldinu ok villdi hverfa[8] til drottningar, þa spretta menn or vagninum ok verpa af ser [qvennfôtum, en undir voru bryniur ok brugdin sverd[9]. Þar var Maximus kominn ok hans menn, ok bera þeir þegar iarn[10] a Gracianum keisara ok drepa hann. Jarlinn Androgacius var i þessum vælum ok svikum med Maximo. En Maximus setr þa ôndugi [rikis sins[11] i Treveris borg. Nu geriz slikt þa um hann, sem segir i Marteins sôgu byskups. Hôfþingi ok umbodsmadr Graciani konungs het Macedonius. Einhveriu sinni þa er hann skylldi dæma sakir manna, en Ambrosius byskup ferr til þinghussins ok villdi tęia[12] mali einshvers mannz, en hann verdr varr vid Macedonius ok vissi eyrindi hans, lætr byrgia þinghusit ok [villdi eingi tillôg hans. Byskup[13] kemr at hurdu ok komz eigi inn, [hann tekr[14] sva til ordz: «Nôckuru sinni muntu til kirkiu koma sva, at upplokin hennar dyrr muntu eigi hitta.» Þat kom nu[15] framm, er Gracianus var drepinn. Macedonius komz undan fyst ok villdi a kirkiugrid, kirkian var opin, en hann fann eigi dyrnar; vard[16] hann þar tekinn ok drepinn. Eptir drap Gracianus[17] sendir Ambrosius tysvar bref Maximo til at na liki hans til graftrar[18]; fund þeira bar saman byskups ok Maximus, ok bodar byskup honum til

1 *tilf. Fr.* 2 [við a þa *Fr.* 3 [hafði *Fr.* 4 *mgl. Fr.* 5 heim *Fr.* 6 *tilf. Fr.* 7 [vapnlauss *Fr.* 8 minnaz *Fr.* 9 [tioldom oc kvenna bunengi, en voro undir i bryniom oc með brugðnom vapnom *Fr.* 10 vapn *Fr.* 11 [sitt *Fr.* 12 hlifa *Fr.* 13 [vill eigi tillago hans. En er byskup *Fr.* 14 [tekr hann *Fr.* 15 þa *Fr.* 16 var *Fr.* 17 Graciani *Fr.* 18 graftar *Fr.*

kirkiu ok qvez þar hafa meira valld til allra stormæla en annars stadar. Maximus svarar: «Ecki fer ek þangat, mældu her slikt er [þu villt[1]. Ma ek ok her bannsetia[2] þik, ef þu vill eigi sætt gera ne skript taka« segir byskup. «Wil ek vist skript taka,« segir Maximus. Byskup segir: «Syndu i þvi fyst þa idron þina, at þu legg nidr keisara nafn ok ber eigi koronu, ok haf hertuga nafn sem fyrr edr iarls.« «Þetta ma ek eigi gera, qvad Maximus, i moti tign minni.« Byskup segir: «Ef þu matt þetta nu eigi gera lostegr, þa skalltu þat sama [skams bragdz[3] gera naudigr, ok þat riki et sama, er þu hefir med rôngu tekit, skalltu þa med svivirþingu ok qvol lata. Nu ef þu vill sattr verda vid gud, þa taktu idron ok gack undir skriptina, edr ella bannfæri ek þik nu þegar, fyrir þvi at þu ert drottinsviki ok hefir drepit þinn herra saklausan, þat er mest þyngir þitt mal.« Maximus villdi eigi ganga undir þessa skript fyrir metnadi sinum, en byskup gerir hann fraskila postoligri cristni ok ôllu samneyti cristinna manna. En sva er sagt, at Maximus berr eigi þadan fra coronu ok tynir bædi [likamligri heilsu ok andligri[4], ok ferr þo sidan sudr um fiall ok a bardaga vid Valentinianum enn yngra, er þa var keisari vordinn eptir Gracianum brodur sinn, ok sigraz a honum, eptir þvi sem Martinus byskup hafdi honum fyrir sagt. Sidan steyckr undan Valentinianus med modur sinni ok lidi, en Maximus vikingr leggr undir sik Romam ok allt Italialand. En eigi ôllum vetri sidar þa drogu þeir Theodosius ok Valentinianus mikit lid saman ok foru at Maximo. En er Maximus sers[5] ofrid at ser fara, þa rædir hann sva vid sina menn: »Þa veitit er[6] mer retta fylgd, ef er[6] beriz sva fyrir mer sem fyrir hertuga helldr en keisara.« Nu fyllduz þar þa ord Ambrosius, at hann mundi naudigr ok svivirdliga verda nidr at leggia keisara nafnit, er hann villdi eigi lostegr.

10. Nu[7] tekz bardagi med þeim vid borg þa er Aqvilegia heitir. I þeim bardaga fellr Maximus ok Victor son hans fyrir Theodosio konungi[8] ok mestr hluti lids þeira. A [nôckurri tid[9] lætr Probus agætr madr fylgia sveini sinum, er Notarius het, diofulodum a fund Ambrosii. En er þeir voru komnir midbreytis[10], þa flydi ohreinn andi fra sveininum ok vard hann heill. Nu kemr hann[11] til byskups ok er med honum nôckura hrid, ok er vel heill, en er hann ferr aptr ok kemr i þann stad, sem hann hafdi

1 [þer likar *Fr.* 2 bannfæra *Fr.* 3 [bratt *Fr.* 4 [licams heilsu oc andar *Fr.* 5 frettir *Fr.* 6 þer *Fr.* 7 Eptir þetta *Fr.* 8 keisara *Fr.* 9 [þessum sama tima *Fr.* 10 miðleiðis *Fr.* 11 Notarius *Fr.*

heilsu tekit, þa vard hann diôfulodr sem fyrr; en þa var fiandinn særdr af særingarmonnum, hvi hann hefdi fra honum[1] skiliz, er hann for til Melansborgar edr medan hann var þar, en hyrfi[2] aptr til hans, er hann for a brott þadan. Fiandinn qvez eigi þorat hafa at finna Ambrosium, en lez þar bedit hafa, unz hann færi aptr, qvez þa taka ker sitt, þat er hann hafdi tynt.

11. Eptir fall Maximus var Theodosius staddr i Melansborg, en Ambrosius byskup i austrlondum i Aqvilegia. Þa vard sa atburdr i kastala einum, at cristnir menn hofdu upp brent tidagerdarhus Gyþinga ok lund einn Valentinianorum, er blotadr var. Villumenn þessir, er Valentiniani eru kalladir, gôfgudu .xxx. goda, en af þessu verki vard missætti þeira i milli. Jarl sa, er þar var yfir settr, sendir bref Theodosio konungi [um þetta mal[3], [at hann sendi þau ord i moti ok þann dom[4], at byskup skylldi upp lata gera husit[5] Gyþinga, sa er þar var yfir, en iarlinn skylldi hefna munkunum. En er Ambrosius fra[6] dom keisarans, þa sendir hann honum bref ok bad hann aptr taka dom sinn, qvad hann rangliga dæmt hafa: «Nu ef þu vill eigi lydni veita [edr minum ordum hlyda[7], þa mun ek min ord eigi til hialpar þer leggia vid gud, þviat eigi vill gud mina bæn þiggia [fyrir þer[8], ef þu vill þik eigi mykia[9] eptir mer [um þenna lvt[3], ok þessu mali skal ek sva fast fylgia, at her skal ek lifit a leggia [helldr en gera þik upp ok sva mik i þôgn minni[10].« Nôckuru sidar finnaz þeir byskup ok konungr i Melansborg, ok einn hatidardag i kirkiu taladi byskup ok veik mali sinu til keisarans, ok let sem gud sialfr[11] mællti til hans a þessa lund: «Ek hefir þik gervan af lagum enn hæsta keisara, hefir ek þer upp gefit herlid[12] ovinar þins ok allan vidbunad ok fiarhlut hans, hefir ek ok sialfan hann selldan a þitt valld ok undir þin vopn, hefir ek þer ok erfingia gefit at sitia yfir hasæti rikis þins. Sigr hefir ek þer ok gefinn torvelldalaust, en þar a mot veitir þu uppgang ok traust ovinum minum.« En er byskup lauk tôlunni ok geck ofan af tôlustadinum[13], þa hvarf[14] konungr at honom ok mællti: «Miog [hefir þu[15] talat i moti oss i dag, byskup.« Byskup sagdi: «Eigi i moti þer helldr med þer.« «Ek ætla sva vera ok, sagdi keisarinn, at ek hafi[16] of hart dæmt.

1 sveininom *Fr.* 2 hvarf nu *Fr.* 3 [*tilf. Fr.* 4 [en hann sendir þann orskurð i moti *Fr.* 5 þinghusit *Fr.* 6 spyrr *Fr.* 7 [mer um þenna lvt, sagði hann *Fr.* 8 [i þina þyrft *Fr.* 9 vikia *Fr.* 10 [*mgl. Fr.* 11 *tilf. Fr.* 12 herbuðir *Fr.* 13 tôlostallinom *Fr.* 14 veik *Fr.* 15 [hafit þer *Fr.* 16 hafa *Fr.*

[Þa lògdo til iarlar keisarans, en[1] byskup svaradi þeim: «Vid keisarann a ek þetta mal en eigi vid ydr, þviat annars hattar er mer vid hann geranda en vid ydr.« Byskup qvez ok eigi fyrr messuna syngia mundu en [þetta mal væri honum upp iatad[2], «ok legdu nu a valld mitt,« sagdi byskup til konungs. Hann svaradi þa: «Lat vera nu sem þu vill.« Tysvar vard hann at iata hans[3] umdæmi. Sidan gengr byskup òruggr ok gladr til allteris ok syngr messu, ok eru[4] allir fegnir þeira sætt.

12. Litlu sidar [berst at sa lutr[5], er mikillar rygdar fær byskupi. Borg heitir Thessalonia, en lydr þessarrar borgar vard fyrir sokum ok keisara reidi, en byskup bad þeim liknar, ok keisarinn het þeim fridi. En stundu sidar geriz sva með[6] fyrirtòlum iarla hans at ovitanda byskupi, at hann[7] sendir lid til borgarinnar, ok koma þar a uvart um morguninn snemma ok rada þegar a hendr borgarmònnum ok drepa þa allt framan[8] til dagmala. Mestr hluti borgarlids[9] var nidr drepinn, en byskupi fær þetta mikils, er hann fregn. Konungr var ok þa staddr i Melansborg. Nu apnaz ok ringir til aptansòngs, þa geingr konungr til kirkiu med fylgd sina ok foruneyti, en byskup stendr fyrir i kirkiudyrum skryddr òllum skruda ok bagal i hendi, ok diakn[10] var ok skryddr til hægri handar honum, ok hafdi i hendi krismaker ok kalek toman. Sidan beidir byskup liods, ok eptir þat tekr hann til mals: «Þik qved ek at þessu, keisari, þu hefir rasat i mikinn glæp, þu hefir framit manndrap ok morgu saklausu blodi ut hellt fyrir hendr riddara þinna. Nu fyrir þessa sòk fyrirbyd ek þer kirkiugongu, ok med þvi byd ek þer skript at fasta .xl. natta ok daga vid vatn ok braud, skalltu þessa stund hafa harklædi næst þer ok hvila a berri iòrdu ok sitia a golfi. En ef þu vill þetta eigi, þa mun ek nu þegar skilia þik fra cristnum domi ok allri þeiri lausn ok miskunn, er geraz ma af holldi ok blodi drottins vors Jesu Cristz, þat er helgaz yfir þessum kalek, ok af smurning heilags crisma, ok fra òllu þvi, er manni ma til hialpar verda ok eilifrar sęlu.« Keisarinn sagdi: «Framdi David konungr bædi manndrap ok hordom, ok hefir honum þo lytt.« Byskup sagdi: «Ef þu vill fylgia honum David i afgerdinni, fylgdu ok honum i yfirbotinni.«

1 [*saal. Fr.*; sva toku .ii. iarlarnir ordum i. *Cd.* 2 [honum væri rettendi iatvð i þesso mali *Fr.* 3 byskups *Fr.* 4 urðo *Fr.* 5 [berr at þann lvt *Fr.* 6 *saal. Fr.*; at *Cd.* 7 keisarinn *Fr.* 8 fram *Fr.* 9 borgarlyðs *Fr.* 10 hans *tilf. Fr.*, *som ender med dette Ord.*

En er konungr heyrdi þessi en sannligu svǫr, þa iatir hann sik undir skriptina.

13. Nu geingr konungr i kofa einn undir fǫstu ok skript. Nu dregr honum fastan bratt ok stridleikr skriptanna, mest fyrir þvi at hann var adr sællifi vanr, ok þikir eigi vist, hvort hann fær annat skriptinni edr eigi. Byskup vitiar hans, ok adrir gǫfgir menn, ok qvadu hann skripthardan vera ok med litilli stillingu ok eigi at sinu samþycki. Konungr sagdi: «Hans bod skal ek hallda þo, þviat hann er ǫllum ydr merkiligri ok einn hardari ok helgari, ok þo at mer se þungbær, þa skal ek þo eigi þvi bregda, er hann baud. Hofþingi ok gelldingr[1] .j. keisarans ris upp ok mælir: «Ofsamadr mikill er byskup sia, er hann vill fyrir sia, hvat konungr ma bera; nu mun ek fara ok skelfa hann til, at hann aptri ummælum sinum, ok get ek, at eigi se mikit fyrir þvi.« «Fardu, sagdi konungr, ok get ek þer þo at ǫdru reynaz, en þu ætlar til.« Hann ferr til kirkiu ok lætr byskup kalla utar or kor, ok ganga þeir a einmæli. Hǫfþinginn mælir a hendr honum um skriptabod vid konung, qvad hann rangliga dæmt hafa hans mal, «ok hefvir þu lagit a hann sva þungt, at hann ma eigi bera, ok hæfir þer annars hattar vid keisara at gera en vid einnhvern annan.« Nu leitar hann marga vega[2] vid byskup, en þar stendr þo i sama stad. Þa tekr hann at reidaz hǫfþinginn ok heitaz vid byskup, at honum skylldi eigi lyda, nema hann vikiz eptir ok vægdi honum. Byskup svaradi þa: «Þu fær mer ecki meira gert en gelldingr einn, en ek skal þat standaz sem byskup.« Hǫfþingianum vard ecki a munni ok geck a brott ok for a fund konungs ok sagdi honum, hversu farit hafdi. Konungr svaradi: «Gat ek eigi allfiarri, at sia mundi þer betri ufarin. Nu mun ek fara sialfr a fund hans, ok get ek, at hann vikiz meir eptir bæn minni en heitan þinni.« Nu ferr konungr sialfr a fund byskups, ok er byskup sier konung at kirkiu ganga, ok þa er byskup var ut genginn, þa fellr konungr þegar til fota honum ok sagdi sva: «Eigi er þat eyrindi mitt til kirkiunnar at ætla i kirkiuna, helldr at bidia þik vægdar ok liknar a skriptinni, þviat ek uggir, at ek mega eigi bera svabuit.« «Ja, ia, sagdi byskup, ek skal likna þer ok leggia annat til med þer, ef þu matt eigi þetta bera; þa er fyrir þik koma vandamal edr storlutir þeir fiarlægir or ǫdrum londum, þa hleyptu eigi skiotum domi aa, helldr skalltu lida lata þria tigi daga þadan fra, er þu spyrr, adr þu dæmir, þviat þa

1 belldingr *Cd.* 2 mega *Cd.*

mattu glôgligar vita et sanna af vitnisburd fleiri manna, ok vil ek, at þu gerir þetta mal lôgtekit ok skrasett, sva at þetta halldi hverr konungr eptir annan; en ek mun skriptina af þer taka ena mestu.« Konungr qvaz þetta giarna vilia. Nu er þetta lôgfest, at hann er frelstr. Nu er lidnir eru .xl. daga ok kemr ioladagr, þa leidir byskup konung i kirkiu; en eptir guzspiall gengr konungr i sônghus innar ok stendr þar, en byskup sier ok snyr at þangat ok tekr i ôxl honum ok segir sva: «Wvigdr madr ertu en eigi klerkr, þvi attu ok at standa i milli olærdra manna.« «Til þess geck ek higat, sagdi konungr, at ek væri þa buenn ok nær staddr, er þionustugiof ferr framm.« Byskup mællti: «Gacktu til rums þins ok bid þar, ok mun þer gefaz þa rum innar at ganga, er þar kemr.« Sva gerir konungr enn, sem hann beidir. I þeiri messu er konungr hunsladr ok leystr fra allri secktinni sinna glæpa. Fra þessu upp tekr Ambrosius konung at virda ok vagsama i ôllu umframm um adra menn; konungr leggr ok alla stund a, er hann ma, at snua Valentiniano fra Arrius villu til rettrar truar, þeim er hann hafdi aptr i rikit.

14. A þeim dôgum er Theodosius var staddr i Miklagardi en Valentinianus i Vallandi, þa eru Valentiniano bref send af Roma undir nafni aulldunga (fra) Simaco greifa, ok sendi ord til sigrstallz nôckurs ok þess heidins doms, er þar fylgdi, ok bedinn konungr leyfis at þeiri forneskiu, sem fyrrmeir hafdi verit i Roma. En er byskup vard varr þessar ordsendingar, þa bad hann konunginn til sin senda brefin, ok qvaz hann svara vilia brefunum af sinni halfu. I moti brefonum ritar hann bok vitrliga ok sendir til Romam ok med sva mikilli snilli, at enn mikli mælandi Simacus þordi eigi ordi i moti at mæla. Litlu sidar geraz þau tiþindi, at i borg þeiri a Vallandi, er Nimuensis heitir, finnz Valentinianus konungr af sinum monnum liflatinn ok heingdr, en þessi svik voru eignut af sumum monnum iarli einum, er Arbogastes het, en konungr var eigi skirdr helldr primsignadr at eins undir rettri tru. Eptir liflat konungs, koma systr hans ryggvar af miklum harmi a fund Ambrosius ok segia honum tiþindin, en hann huggar þær a marga vega i sinum ordum, ok er eitt at minnum haft af ordum hans, at hann sagdi sva: «Annathvort skulum vid badir edr hvorgi ockar himinriki hafa.« Ok ma af slikum ordum marka, hversu mikit traust hann þottiz undir gudi eiga.

15. Rikit tekr eptir Valentinianum Eugenius. En bradliga eptir þetta þa beidiz enn ens sama, sem fyrr var af Valentiniano

konungi i ordsendigu Simacus, ok beida nu þess Flavianus greifi ok Arbogastes iarl Eugenium konung. En hann gefr nu upp ok sva gud ok tru sina. Þetta fregn Ambrosius ok verdr vid reidr, ok er hann fra, at konungr for til Melansborgar, þa ferr hann fyst til þeirar borgar, er Bononiensis heitir, þadan til Favencio borgar ok sva ut i Thusciam, ok fordadiz fund ok samneyti ens gudrækia Eugenij meir en meingerdir hans. Nu sendir byskup bref til hans, ok mun her fatt sagt af þvi mörgu, er i brefunum stod. Þetta var þar mællt: «Þo at keisaradomr se mikil tign, þa er þo gud meiri ok ædri; hann ser hiörtu allra manna, litr hann ok hugrenningar manna, ok alla hluti veit hann fyrr en verdi, ok sva hvat hverium gengr til hverskis. Er þolit eigi, at er sed blecktir, en er vilit þo bleckia gud. Nu ef þu ert rangs bedinn bædi vid gud ok menn, nu er mer eigi lofat annat ok eigi byriar mer annat en at rada mer sialfum heillt, ef ek ma eigi þer.« Nockveriu sidar ferr byskup aptr til Melansborgar, en þa er Eugenius brott farinn moti Theodosio til bardaga, en byskup bidr medan i Melansborg tilqvomu ens rettcristna keisara Theodosij, ok var ohryggr i, at gud mundi eigi lata vonda menn ganga yfir sina menn. En adr Eugenius ok hans lid færi or borginni, þa hödfu þeir Arbogastes iarl ok Flavianus greifi heit (strengt) þess, ef þeir kæmi aptr med sigri, at þeir mundi gera[1] stall i kirkiu Ambrosij ok hafa hana fyrir hrossahus en drepa klerka hans, en sia var sok til þessa, at þeir villdu eigi þiggia ofron konungs ok eigi tidir syngia, sva at hann væri vid.

16. Nu faraz þeir i moti konungarnir, ok hafdi Theodosius miklu minna lid, þviat hans traust var eigi undir sverdi edr skilldi ne mannfiölda helldr undir gudi ok helgum monnum. En þa er hann kom i nand fiollum þeim, er Alphes heita, þa verdr hann þar varr vid niosnir Eugenij, þviat þeir leynduz þar i fyrirsatum. Nott ena næstu eptir vakir konungr Theodosius ok er a bænum ok bidr gud ser sigrs ok tenadar ok helga menn arnadarordz ok fulltings. Af bænenni sofnar hann ok i svefninum vitraz honom .ii. dyrligir menn ok segia honum sva: «Vid erum postolar drottins Johannes ok Philippus sendir til þin af gudi ok þat þer at segia, at Ambrosius byskup bidr fyrir þer bædi nætr ok daga til guds, at hann gefi þer sigr. Nu veitir gud þat hans bænum, at vid komum til þin ok munum vid ganga i bardaga

1 hrossahus *tilf. Cd.*

med þer i gegn ovinum þinum, ok þottu siair ockr eigi i orrostunni, þa skalltu þvi ifanlaust trua, at vid skulum þar vera ok þer fullting veita.« Eptir þetta vaknar konungr ok þackar gudi huggan þessa ok vitron, er honum var veitt. Enn næsta dag eptir finnaz þeir Theodosius ok Eugenius, ok tekz akôf orrosta med þeim þegar ok sva hôrd hrid, at Grickir opodu a hæl. Nu sier Theodosius sina menn hlida, þa geingr hann fra ok a hamar einn ok fellr a kne til bænar ok segir sva: «Minnztu min, drottinn, syndugs mannz, ok se at ek beriumz fyrir retta sôk.« Þetta ser ok heyrir iarl hans einn, hôfþingi hersins ok enn mesti kappi, treystiz nu guds fulltingi ok bæn konungs, eggiar nu sidan a adra iarla ok hertuga til framgongu. Risa þa vid allir i annat sinn ok sva ôruggir i hug, at annathvort skulu þa allir falla edr fa sigr ella. Þa tekz en hardazta orrosta i odru sinni będi af hôggum ok skotum, ok þa lystr a oda vedri i moti þeim Eugenio, sva at þeir Arbogastes enn mesti kappi ok Flavianus ok annat lid þeira mattu eigi i gegn vega. Einn mikill hofþingi ok hetia i lidi Theodosij, er het Bavarius, ryfr fyst fylking þeira Eugenius med akafa vedrsins; ok þo at þeir skyti i moti spiotum edr steinum, þa bar vedrit þat allt aptr a þa, ok gerdi þeim þat mikinn mannskada, en i odru lagi vópnagangr sinna ovina. Nu megu þeir eigi vid halldaz ok snua undan, þviat vedrit veitti ôdrum agang ok bana en odrum framgang ok frama. Nu ser Eugenius sik sigradan ok snarar a fund Theodosio ok fellr til fota honum ok bidr ser liknar ok lifs; en vinir Theodosij vissu hann vera liknsaman en trudu illa Eugenio, þa bidu þeir eigi svara konungs ok hiuggu hann þegar fyrir fotum honum. Nu slitr bardagann, ok sendir Theodosius konungr bref Ambrosio, segir honum tiþindin ok þackar gudi ok honum sigrinn. Byskup lætr ser ecki annat iafnskyllt en frida fyrir þeim, er undan hôfdu komiz or bardaganum, ok sendir diakn sinn med brefum med þessum eyrindum a fund konungs. Nockuru sidar ferr hann sialfr til Aqvilegia borgar, ok finnr hann þar konung, ok ens sama eyrindis enn fyrir monnum at frida, en þat geingr honum audvelliga vid konung. Konungr fellr þegar til fota honum, er þeir funduz, ok qvad hans bænir ok verdleik ser sigr hafa veitt. Fam stundum sidar tekr konungr sott ok andaz, en byskup lifdi .iii. vetr sidan. Frafall hans harmar byskup miog; um hann gerir hann langan pistil edr sendibref. I þeim pisli grætr byskup miog ok lofar konung umframm um alla adra keisara, qvedr eingan fædaz munu i verolldina þvilikan keisara sem hann var.

Her eru iarteinir ens helga Ambrossij byskups.

17. Enn vard sa atburdr i Florentisborg i husi gôfugs mannz eins, at sonr hans het Pansopius ok var a unga alldri diôfulodr, en af optligri bæn byskups vard hann græddr ok heill. Stundu sidar tekr hann sott ok andaz, en modir sveinsins kann illa dauda hans, hon hittir prest einn byskups ok rædir vid hann, hversu at hon skylldi med fara, qvez bidia mundu byskup, at hann gæfi lif syni hennar. Prestr leggr þat rad til, at hon skylldi leggia lik sveinsins i reckiu byskups, medan hann væri geinginn til nattsôngs, ok vita hvat hann tæki þa til, er hann kæmi aptr. Sva gerir hon, sem hann gaf rad til. Byskup kemr til reckiunnar ok ser lik sveinsins, bidr hann bæn sinni blidliga yfvir sveininum ok tekr a honum ok knyr hann sva sem til voknunar, ok segir þetta þrysvar: «Ris upp þu.« En vid þetta akall hans sez sveinninn upp heill ok lifandi, sva sem hann vaknadi or svefni. I þeiri borg enni sômu lætr byskup kirkiu gera yfir helga doma þeira Vitalis ok Agricole guds piningarvotta; þeir hofdu iardadir verit i millum Gyþinga i Bononiensis borg, ok vissu ôngir groft þeira, adr þeir vitrudu[1] byskupi, hvar þeir lagu. Nu voru þeir þadan færdir ok undir allteri þessar kirkiu nidr lagdir med morgum iarteinum ok allra manna fagnadi.

18. Þat hafdi enn verit, er iarlinn Arbogastes hafdi bariz vid sina þiod Frankismenn ok hafdi marga drepit en suma a flotta rekit, þa var hann spurdr a veizlu einni, hvort hann kynni nôckut Ambrosium byskup. En (hann) qvezt vist kunna hann ok vera vinr hans ok qvezt opt at hans borde verit hafa. «Eigi er þa undarligt,« segia þeir er spurdu[2], «þottu sigriztb i ardogum, er þu ert i þess mannz vinattu, þar er solinni sagdi sva: stattu ok stod hon þa.« En þetta er fyrir þvi sagt, at af þessu ma marka, hverrar frægdar hann var i ônnur lond. Enn lætr Ambrosius upp taka or iordu helgan dom Nazarrie martiris ok færa til postola kirkiu i Romam. Þa er sia enn helgi madr var upp tekinn, þa var blod hans i grofenni sem nyblætt væri, ok hôfud hans, þat er guds ovinir hofdu af honum hôggvit, var sva heillt med holldi ok hari ok skeggi fundit, sem þat væri nyþvegit edr nylagit i molld, ok sannadiz þar ok syndiz drottinligt fyrirheit, at eigi eitt har mundi fyrirfarazt af hôfdi þeira. Wid upptôku þessa pindz mannz vard dyrligri hilmr en[3] gros edr iurtir mætti slikan gera. En er sia

1 vitruduz *Cd.* 2 svor. *Cd.* 3 ne *Cd.*

heilagr domr var færdr til postola kirkiu þeirar, er fyrrmeir var yfir þeira helgum domum reist, ok þa er byskup taladi þar fyrir monnum, þa tekr ohreinn andi at kalla fyrir einn odan mann ok qvez sik qvaldan vera af Ambrosio. Byskup sneri til hans ok sagdi: «Þegi þu diôfull, þviat eigi qvelr þik Ambrosius byskup helldr craptr þessa enna helgu manna ok ôfund þin, þviat nu sier þu mennena þangat upp ganga, sem þu vart fra rekinn.« En ad sva mællto þagnar enn odi ok fellr nidr i omatt ok skildiz sva vid vanheilsu sina.

19. Eptir frafall Theodosij ens goda konungs taka rikit eptir hann Archadius ok Honorius synir hans. En er Honorius er staddr i Melansborg ok hann þingar þar vid folkit, ok hafdi hann haft dyr morg utan af londum til skemtanar monnum, þa var sendr riddara flockr af Stilico iarli ok af radum Eusebius greifa at taka mann nôckurn, er Crisconius het. En hann komz a kirkiugrid, en þeir rada i kirkiuna eptir honum ok taka hann iafnt fra allterino or hondom byskupi ok klerkum hans, þviat þeir voru fair fyrir. Fara þeir i brott med gleymingi miklum, en byskup eptir med hôrmungu legz nidr fyrir allteri til bænar. Riddararnir komu aptr til motstefnunnar ok hælduz miôg. En i þvi bili eru dyrin laus latin til leiks ok skemtanar monnum, þau er leopardi heita, þau eru lik oôrgum dyrum, en þegar er þau verda-laus, þa gera þau fôr at þeim monnum, er kirkiuna hôfdu hneista, ok drepa þa undir sik ok leku þungliga flesta edr meiddu, ok mundi af daudum ganga sumum, ef eigi nyti mannfiolda vid. En er iarlenn Stiliko ser þetta, þa idraz hann bods sins ok vikz til satta vid byskup ok gefr aptr mannenn. En med þvi at sia madr var þungra hluta sekr, þa ferr hann or landi, þviat hann matti eigi annars kostar sitt mal bæta, ok kemr aptr sidan i sætt.

20. Þat var enn i þann tima, at einnhvern dag geingr byskup ok hans menn til hallar sinnar, en byskup skridnar ok fellr nalega. En Theodorus, er þa var ritgerdarmadr hans en sidan byskup Mutinensis cristni, hann brosir at falle byskups, en byskup litr vid honum ok segir sva: «Varaztu fyst, at eigi fallir þu.« En i þvi bili fellr hann, sva at honum vard meint vid; atti sa þa sitt fall at harma, er adr hafdi hlegit at annars falli.

A enni somu stundu kemr bref med virduligum giôfum ok sendimonnum af drottningu einne, er Fritigil het, utan or londum til Ambrosium. Hon hafdi tru tekit af einum cristnum manni,

þeim er til hennar hafdi komit af Italia ok sagt henne mart fra heilagleik ok agætum Ambrosius. I brefunum bad hon senda ser ritning nôckura edr ord, þau er henne kendi, hversu hon skyllldi lifa. Hann gerir pistil i moti þvi sendibrefi med tilvison truarinnar, bidr hann hana þess, at hon sendi ord[1] til vid bonda sinn, at hann gangi undir Rumveria med sina sveit ok sitt riki. Hon drottningin ferr þegar til Melansborgar ok ætladi at finna Ambrosium, en hann var þa frammkominn, er hon kom, ok feck henne þat mikillar ahyggiu ok hrygdar.

21. A einum drottinsdegi bar sva at, þa er Ambrosius sông messu, at eptir collecto um pistil sofnar byskup, en sa var þa vani, at diakn skyllldi blezan taka af byskupi til lesningar; nu kemr at þvi, en byskup vaknar eigi. Nu verdr fall a tidunum. Keisarinn var vid staddr Archadius, ok frettir hveriu sęti fall tidanna, en honum var sagt, at byskup svaf. En ôllum var sva mikil ogn af byskupi, at eingi þordi at vekia hann; en keisarinn riss upp loks, þa er þôgn hafdi verit nær halfa eykt, ok tekr hann a honum ok knyr hann ok mælir: «Herra, framm lidr stundin, ok villdi diaknit blezan, ok er folkit þrotit at bidstundu langri.« Byskup vaknar ok mællti: «Latid ydr eigi at þikia, segir hann, þviat gud hefir mer mikit veitt i þessum svefni; nu kann ek ydr tiþindi at segia, þviat broder minn Martinus byskup er frammfarinn af verolldu þessi, ok var ek þar um rid ok veitta ek honum þionustu ok liksông, ok var nu ein bæn osôngin, er þer voktud mik.« Sidan syngr byskup messu, ok at lokenni henne snyz hann utar ok segir sva: «Keisari þessi, er mik vakti ok let mik eigi sofa þa stund, er mik beiddi naudsyn til, fari hann þenna dag i brott or Melansborg ok komi her alldri sidan; en ef hann gerir eigi sva, þa mun hann daudr, adr iafnleingd komi annarra missera.« Keisari gerdi sva, at hann ferr a braut þann dag ok kemr þar alldregi sidan. En nu fretta menn liflatzstund Martinus, ok berr saman svefnstund Ambrosius ok likfylgiu Marteins byskups. Þat for ok med, at þeir Turonsborgar menn sa þar byskupligan mann koma ok tiguligan nær dagmalum dags, ok geck sa framm fyrir adra bædi um fyrirsông ok adra þionkan vid byskup ok hvarf a brott naliga vid lokinn liksônginn.

22. Þat hafdi enn verit, at Melansborgar menn hôfdu ord send Romverium, at þeir skylldi senda þeim meistara til at kenna

[1] ordi *Cd.*

rethorikam, þat er malsnilldar iþrott; en þeir fa til þeirar farar Augustinum, er þa var kænstr i þeiri iþrott; ok ferr modir hans med honum, er Monica het, hon var cristin. Augustinus var i villu Maniehiorum, hann var kvennamadr mikill. Modir hans ferr opt a fund Ambrosius ok harmar son sinn ok bidr byskup arna honum leidrettu. A einum hatidardegi bidr Monika akafliga son sinn Augustinum fara med ser til kirkiu ok heyra tolu Ambrosius. Þat fær hon af (honum) loks, ok koma þau þar, en Ambrosius byskup talar ok greinir alþy(d)liga tru ok brytr fagrliga saman et forna lôgmal ok et nyia. En vid tolu hans vitiar craptr ok miskunn heilags anda hiarta Augustini, ok komz hann vid miog, ok skiptiz allt hugarfar hans. Ambrosius ser ok, at hans er vitiat af gudi, ok vard feginn ok lofar gud med þessum ordum Te deum laudamus, en Augustinus svarar Te eternum patrem. Sva mælaz þeir vid med versaskipti til loka. Eptir þat tekr Augustinus tru ok ferr sidan ut i Affricam ok vard enn æzti kennandi ok byskup.

23. Sia enn helgi byskup Ambrosius var meinlætamadr mikill, hann fastadi hvern dag nema drottinsdag edr þvottdag edr ena haleituztu messudaga; iduliga var hann a bænum bædi nætr ok daga; avallt er annarra naudsynia vard a milli, þa ritadi hann ok dictadi helgar bækr. Ahyggia hans var mikil fyrir allri cristninni. I gudligri þionustu var hann sva kostgæfr ok frammqvæmdarsamr, at hann skirdi ok cristnadi fleiri menn en .v. enir næstu byskupar sidan eptir hann; mikill umhyggiumadr var hann fatækum monnum ok utlendum monnum, gull ok silfr ok gersimar, þær er hann atti fyrir vixlu sina, gaf hann upp kirkiu edr fatækum monnum, ok sva þorp, þat er hann atti, gaf hann til kirkiu ok let þo systur sina taka skulld af til atvinnu ser. Hann var sva huggodr madr, at hann var fagnandi med fagnendum en gratandi med gratendum; sva ok þa er menn geingu til skripta med hann, þa komz hann vid, unz hann kom hinum med ser til tara. Hann harmadi edr gret miog avallt, er hann fra andlat presta edr byskupa, ok er klerkar hans undruduz þat, þa sagdi hann sva, at hann qvaz eigi þat grata, er sa var framfarinn, er þa var andadr sagdr, helldr hitt at hann var honum fyrri frammfarenn, ok sva þat at torvelldliga[1] finnz sa kennemadr, er gudi ma algerliga lika. Hann sagdi fyrir sinum monnum andlat sitt ok qvaz med þeim vera

1 felagi *Cd.*

mundu til paska. Oaflatliga harmadi hann þat, er hann sa rot allz ens illa upp renna ok þroaz milli manna, þat er agirne, su er eigi sedz af gnott ne minkaz af voladi, ok qvad hann hana aumliga a milli allra, en þo miklu aumligzta medal lærdra manna. Þat var fam dôgum fyrr en hann legdiz i reckiu, at hann dictadi skyring um Deus auribus nostris. Þa kom yfir hann logi med skialldar vexti ok leid sva inn i munn honum, sva sem þa er hôfþinginn geingr inn i hôll sina, en vid þetta vard andlit hans biart sem snior; stundu sidar tok hann yfirlit sin en sômu. Þann dag gerdi hann enda a dicti sinum ok riti, þviat sa salmr vard eigi fylldr edr luktr, er þa var upphafdr.

24. Þionustumadr iarlsins Stilico hafdi gerr lygibref nôckur til talar vid þa menn, er kirkiu sottu edr tidir Ambrosius. En iarlenn villdi eigi hegna þat mal, er hann (vard) varr vid. En er þetta mal kom fyrir byskup, þa kallar hann þenna mann til sin ok berr a hendr honum þetta mal, ok er hann matti eigi undan komaz ok vard sannreyndr at, þa segir byskup sva: Þat byriar honum, at hann se andskota selldr i tion likamans, at eigi þori neinn slika uhęft upp at taka sidan. Þegar a sômu stundu er byskup hafdi þetta talat, þa vard hinn diôfulodr. Sia atburdr feck ôllum mikils otta ok hræzlu, þeim er vid voru staddir. Margir menn feingu heilsu diôfulodir a þeim dôgum af hans bænum ok yfirsôngum.

25. Madr het Nicecius gôfugr, hann var sva fothrumr, at hann matti eigi i fiôlmenni vera; en a einum hatidardegi, þa er hann skylldi innar ganga þionustu at taka, þa vard honum bægt af fiolmenninu, sva at hann fell, ok vard hann undir fotum trodinn af byskupi sialfum, ok litr byskup til hans ok mælir: «Ris upp þu ok ver heill hedan fra.« Sva vard ok, sem hann mællti, ok kendi hann ser alldregi fotar meins sidan.

26. Fam dôgum sidar, þa er (hann) hafdi vigdan byskup til Ticino borgar, þa tekr hann sott, ok er iallinn Stilico fregn vanmatt hans, þa tekr hann sva til ordz: «Ef þenna tek(r) fra oss, þa ferr þar forysta ok upphalld allz Italialandz.« Jarlenn kallar til sin alla ena gôfgôztu menn borgarinnar ok vini hans, hann bad þa til med blidmælum ok baud þeim med stridmælum, at þeir færi a fund erkibyskups ok bædi hann þess, at hann þægi af gudi leingra lif. En er þeir koma fyrir hann ok bidia þessa, þa svarar hann sva: «Sva at eins hefi ek med ydr verit, at mik tregar ecki leingr at lifa, ok eigi ottumz ek ok at deyia, þviat vær eigum milldan

drottin ok miskunnsaman.« Miôg a enni sômu stundu voru staddir i forhusinu fyrir framan, þar er hann hvilldi, diaknar hans .ii. ok rædduz vid hliodliga, hverr byskup mundi verda eptir Ambrosium, en þeir hôfdu mest i ætlûn til þess Simplicianum. En þa er þeim var sem tidaz um þetta at ræda, þa svaradi byskup mali þeira, sem hann væri vid staddr ok heyrdi ord þeira, en þat matti þo eigi at likindum vera, þviat þeir hvisludu lagt, en hann var fiarri, ok andsvaradi hann sva, þa er þeir nefndu Simplicianum: «Gamall ok þo godr.« Þrysvar mællti hann þetta. En þeir verda ihugafullir ok leggia i brott þegar diaknarnir. En þetta berr þo sva at, at sia var til byskups kosinn eptir hann, sem hann hafdi merktan ok kalladan gamlan ok godan, þviat Simplicianus var alldri orpinn.

27. Fam dogum adr hann andadiz ok a einni stundu, þa er hann badz fyrir, þa sa hann Crist sialfan koma til sin ok læia vid ser. Aptan þann er hann andadiz, fra elliftu tid ok til andlatz hans, þa lagdi hann hendr sinar i cross ok badz fyrir; sa allir menn, at einart ærduz varrir hans til bænar, en ôngir namu orda skil. Honoratus prestr hafdi til svefns lagiz i lopti einu þar hia, þa var a hann kallat þrim sinnum ok mællt sva: «Ris upp þu, skundadu, þviat byskup er nu buinn til framfarar.« Id þridia sinn sprettr hann upp vid kallit, þott hann vissi eigi, hverr kalladi, fer hvatliga þangat til, er byskup hvilir, ok gefr (honom) þegar corpus domini. Her var dyrligt ok fagrligt samþycki, þviat iafnskiott sem hann tok corpus domini i sinn likam, þa gaf hann þegar ôndina i moti. Nu hafdi ônd hans þetta farnest af verôlldunni med ser til samneytis heilagra manna ok eingla, ok gladdiz hon nu i samlagi Helias, (þviat hann) ottadiz all(d)ri rettinde at boda hofþingium edr rikismonnum, sva vægdi sia ok neigdi alldri af rettu helldr fyrir keisurum en aumingium. Þat var sialf paskanottin, er hann andadiz a. Ok var nu borit lik hans til kirkiu, fyrr en dagr kom. Margir ungir menn ok þa nyskirdir sôgdu frændum sinum edr fedrum, at þeir sæi hann ganga i kirkiunne i skruda sinum. Sumir sa stiôrnu biarta yfir liki lans, en þeir einir sa, er nyskirdir voru. En er lysa tok paskadag, þa var lik hans borit til hôfudkirkiunnar, er nu er kôllut Ambrosiana, ok fylgdi otaligr lydr bædi gôfugra ok fatækra, karla ok qvenna, eigi at eins cristinna helldr ok gyþinga ok heiþingia, ok urpu menn dreglum edr gyrdlum yfir likit, þar sem borit var, til heilsobotar monnum. Diôflar kôlludu fyrir munn odra manna ok sogdu

qveliaz af navistum hans. A enum sama degi liflatz hans vitradiz hann ok syndiz austr i londum i claustri einu brædrum, ok var a bæn med þeim ok gaf þeim blezan.

28. I Tucia i borg einni, er Florenciana heitir, var einn heilagr byskup, er Zenobius het, hann hafdi bedit Ambrosium, ok hann het honum ok þvi, at hann mundi þangat koma optliga hans at vitia; þa efnir hann þat sva andadr, at i þeiri kirkiu, er hann hafdi gera latit, er ok var Ambrosiana kôllud, syndiz hann hia allteri optliga. I þeiri borg vard ok sa atburdr, at hôfþingi einn edr vikingr, er Redigaisus het, hafdi setz um borgina med herlidi sinu, ok borgarmenn þottuz uppgefnir, þa ber sva at a ena næstu nott i husum þeim i borginni, er Ambrosius hafdi haft fyrr meirr, at hann vitraz þar i svefni einum manni ok heitr borgarmonnum fulltingi næsta dag eptir. Hann segir vitron þessa borgarmonnum ok styrkiaz borgarmenn i huga sinum. Eigi geingr i tauma fyrirheit hans: um daginn eptir kemr iarlinn Stilico til borgarennar med miklu lidi ok vinnr sigr a vikingonum[1].

Macezel het einn hôfþinge, hann var i herfor kominn moti þeim hôfþingia, er Gilldu het. Nu hafdi Mascizel lid minna, ok ôrvænti hann ser sigrs; hann var vinr Ambrosius, nu skorar hann a hann i sinum bænum til fulltings. Um nott eptir hefir hann vitron i svefni, hann þottiz sia Ambrosium med elldiligu aaliti ok staf i hendi, ok þa er hann þottiz til fota honum (falla), þa laust hann nidr stafinum þrysvar, ok sem hann markadi stadinn aa vellinum, ok mællti sva: «Her her her.« Hann þottiz skilia i svefninum, at i þeim stad mundi hann sigraz a Gilldo(n)e, sem byskup laust nidr stafinum. Sva vard ok a .iii. degi þadan, ok fellr Gilldo i þeim sama stad, en Macezel feck fagran sigr.

Sa atburdr vard enn i Naunio heradi, at heidnir menn hôfdu drepit .ii. guds vini Alexandrum ok Sisinnium, en helgir domar þeira voru færdir til Melansborgar. En i þvi bili var einn blindr madr i annarri sveit, honum var vitrad, at a einni[2] nott sa hann skip at landi fara, þar voru margir menn a, ok voru allir i hvitum clædum; hann þottiz fregna, hverir þar væri, en honum var svarat, at þar væri Ambrosius ok foruneyti hans. Hann bad, at hann blezadi honum ok gęfi honum syn. Hann sagdi: «Fardu til Melansborgar ok renn i mot brædrum minum, þeim er þa munu þangat koma – nefndi hann a dag um þat – ok muntu þa fa syn

1 vikingionum *Cd.* 2 eirni *Cd.*

þina.« Enn blindi madr gerir sem honum var bodit, fer til Melansborgar ok kemr þar þann dag sama, er helgir domar þeira Alexandri ok Sisinnij voru til kirkiu bornir. En er hann snart kistu þa, er i voru helgir domarnir, þa tok hann syn sina ok sagdi allt, hversu farit hafdi.

En þat er at segia, at gud fylldi þat er hann sagdi spamonnum sinum a þessa lund: Sedentem adversum fratrem tuum et occullte detrahentem hunc persequebar, þann mun ek hegna, qvad drottinn, er setz i moti brodur sinum en finnr at honum i liodi. Enn mællti hann sva: Noli detrahere diligere, ne eradiceris, elskadu eigi aleitni, at eigi gerir þu þic upp. Nu ok sa hverr, er hann veit sik hluttakara vera þessa skauplastar, at hann se aleitinn edr atfundull, þa ihugi hann þat, er eptir ferr, ok lati ser annars viti at varnadi. Madr het Donatus, hann var æzskadr or Affrika ok var þa prestr i Melansborg, hann var staddr i samsæti konungsmanna einn dag, ok vard rætt um Ambrosium; en er allir lofudu hann, þa snyz hann vid prestr ok leitar a hans rad. Hann vard þegar lostinn bradasott, sva at hann vard til reckiu at bera, en litlu sidar or rekkiu til gravar. Annars stad(a)r vard ok vidlikr atburdr i borg þeiri, er Cartago heitir. Þar var virdulig veizla bædi at manna skipan ok vidbunadi at diacns eins gôfugs, er Fortunatus het. At þeiri veizlu var Vincencius byskup ok Murannus byskup ok Paulinus fostri Ambrosius byskups, er sôgu þessa hefir saman setta ok sidan var heilagr, ok margir adrir byskupar ok klercar. Verdr þar ok umræda til Ambrosius, Murannus byskup er i aleitni vid hann, en Paulinus segir, hversu presti for Donato. En þessa sôgu med odrum reynir a ser Murannus byskup, þviat iafnskiott sem sagan er sôgd, þa er hann sleginn oda meini, sva at þegar vard hann til hvilu bera, ok lukti sia dagr hans lifi, ok vard sia hans enn efsti. Ollum feck sia atburdr otta, þeim er vid voru staddir, ok sva þeim er frettu þat, at sia vard endir þeira manna, er Ambrosio hallmællto. Mun nu ok endir þessar frasôgu med þeim formala, at sa, er ritadi ok sagdi, ok sva hverr, er lyddi, hafi arnan ens helga Ambrosius ser til syndalausnar ok eilifs farnadar, en af almattkum gudi hialp ok frid ok fagnad bædi nu ok leingdar, þeim er var ok er ok vera mun eilifr gud veitandi viliandi megandi alla hluti goda um allar alldir allda. Amen.

APPENDIX.

(Beklippet Pergamentblad 655 qv. xxviii A. Levning af en gammel Codex. Jvf. ovenfor 34^{r}—37^{27}.)

Forsiden.

kia bvin i lokhvilo nokurri ok þa er hann hafði til svefns lagiz, þa kemr Justi[na ok] legzt vndir fôt honum i nattserk einom ok hefir við hann þyðlęti ok bliðo. En hon sag[ði sva] siðan ǫrð hans: «lat mik sofa, sagði hann, en þu varaz þat er liggr i mille okar.« [En hon] hyggr at ok ser, at þar hreykviz hⱥggormr i millom þeirra. Nu verðr hon h[ręddl] ok sprettr ur rekionni sem skiotaz. En sia tiltekia hennar(!) at hon villdi gera hann sa[knę]man ok siðan sva fęra til vtlegðarinar helldr en firir girnðar sakir til . . . A annari stundu ber sva til, þa er Justina ok hirð hennar sato undir drykiobor[ðom, at] matr allr a borðonom varð at drekom ok hoggormum ok poddum en drykrin at bl[oði. Allir] undruðoz ok ottuðuz. Menn eru sendir til hallar B. ok spyria, hvi þessi vndr ge[gndo]. Segit er sva Arrius mⱥnnvm, qveðr hann, ⱥllom þeim, er eigi heifa(!) postoliga trv [ok almenn]iliga, verðr ⱥll fęzla ohrein, sva sem þeir eti orma, eptir þvi sem segir P[avlus postoli] Allir hlvtir ero hreinom hreinir, en sⱥrgum ok trulⱥsom er allt sⱥrukt. [Nv er] slikt synt i þessom vndrom. Margir toko tru af þessom atburð. En af slikom [hlu]tom, sem nu ero sagðir, hofz sanctus Ambrosius eigi upp i metnaðr(!), helldr lęgði hann [sik] þvi meirr firir deo, sem hann var meir upp hafiðr af mⱥnnum; þroaðiz hann h[vern] dag i ast ok i tru firir deo et hominibus. Menn voru tver(!) vinir ok hⱥfvð ver[ðir] Gracianus ok fasteknir i villoni; ein dag er B. talaði, fa þeir honom vanda sp[urn]ing of hollgon Krist, sva at hann þottiz eigi i stað mega or leysa; byðr þeim [an]nan dag eftir til kirkiu at heyra orlⱥsn hans, ok þeir heto at koma. Nu kemr [dagr] annar, ok er nu B. i kirkiu komin ok fiolmenni at heyra þeirra viðspell. En þessir ⱥ[mu] menn gefa eigi gⱥm at heitorði sinu, eigi guði, eigi B., eigi folkinu, er beið i kirkiu, ok m[inn]az eigi ok orða drotins sva melanda: hverr semt †[1] ein af enum minstvm minum [þa] byriar at ⱥsnoligr steinn bindiz við hals honum ok drekiz hann i sęfar divp. Þeir st[iga] upp i reiðslęða ok aka a brⱥt or borgini eyrenda

1 *Det til dette Mærke hørende Marginaltillæg er bortklippet.*

sina at biðanda B. ok folk[ino] i kirkionni. Þeirrar farar varð allr senn endir ok ogorligr atburðr. Nu er minz[t] varir sleyngvir þeim or sleðanvm ok komo baðir dꜹðir a iꜹrð. B. i ꜹðrum st[að vi]ssi eigi hvat titt var, ok er honom þotti langt at biða, þa talar hann firir mꜹnnvm [vm þetta] mal ok losar fvlliga ok fagrliga vm þetta vannmæli, er þeim v . . . . A þessvm stundom ris upp hꜹfðingi sa er Maximus heitir, hann var ko[min] fra Maximiano enom versta keisera, hann var firir herliði miklo ok ferr [af Ro]ma til Bretlanz ok lętr ser gefa keisera nafn, ok ferr hann siðan ok leggr [hann un]dir sik Saxland. Þat fregn keiseri Gracianus ok sendir a mot honom t[va konunga] með mikit fiolmenni annan Gna[rvm] Hvna konung en . . . . . . cta konung. Þeir koma til Colni ok setiaz um borgina . . . . . . gat Vrsula dottir Divnvti konungs með .xi. þusundir . . . . þęr villdo ei samþykiaz hermꜹnnum . . . . þęr hꜹgva. Maximus for annarstaðar ok lagði v . . . . ok kugaði þa með sullt at risa i mot Valens . . . . ok gefa honom agirni sina at s . . . . ga af heimi . . . .

Bagsiden.

[ra n]afn en sa heitir Theodosius magnvs ok felr honum a hendi ꜹstr lꜹ[nd] ꜹll til geizlo(!). Þeodosius hefnir siðan draps keiserans ok a marga bar[daga] við þioðir þessar Gothos Hvnos Alanos Sarmatas ok sigrar þęr. [hann l]et gera borg mikla ok agęta i nand við a þa er Danubius heitir, su [er m]est a i heiminvm er Evropa heitir; sex tigir stor a falla i hana, en hon [kem]r i siꜹ stꜹðum til sefar. Sia borg heitir af hans nafni Theodosia. Þa [er] Gracianus keiseri var staddr i Lugðuna borg i Vallandi, þa hefir drotningin [farit] i aðrar sveitir a kynis leið(!) at finna fręndr sina. En þa er hennar var [aptr] van, þa geyrðu borgarmenn keiseran varan við. Keiserin gek i moti drotning[ini fi]olmeðr, ok þo betr viðbuin þa kossum en vapnum. Vꜹgnum var þar [ekit] tiolld-uðum. Keiserin hverfr at þeim vagninvm er virðuligastr var ok lypti tialld[inu] ok villdi hverfa til drotningiar(!). Þa skretta(!) þar menn vr vagninum ok verpa af [ser] kvenfꜹtum, en undir voro brynior ok brugðin vapn. Þar var Maximus komin [ok menn] hans, bera þeir vapn a Gracianvm ok drepa hann. Jarlin Adrogatius var i þessum svi[kum ok velræ]ði með Maximo. En

Maximus setr' ꜹndvegi rikis sins i Treveris borg. Nu ger[iz] slikt þar þa um hann sem segir i sꜹgu Martini episcopi. Hꜹfðingi ok umboðsmadr Graci[anus he]t Macedonius. Einhverio sini · þa er Macedonius skylldi dęma um sakar manna, en [Am]brosius ferr til þinghussins ok villdi tioa mali einshvers mans. En hann ver[ðr var]r við Macedonius ok vissi eyrendi hans ok villdi byrgia þinghusit. B. kemr at [hu]rðu ok komz eigi inn, hann tekr sva til orðz: Nokverio sinno(!) muntu til kirkiu koma ok [u]p lokin hennar dyrr muntu eigi finna. Þat kom nu fram, er Gracianus var drepin. [M]acedonius komz undan fyrst ok villdi a kirkiu grið; kirkian var opin en hann fann eigi [dy]rrin, var hann þar drepin. Eftir drapit Gracianvs sendir Ambrosivs bref Maximo [tysvar] at na likunum til graptar. fund þeirra bar saman B. ok Max. ok boðar B. honom til [kirkiu ok] qvez þar hafa meira valld til allra stormala. M. s. Eigi fer ek þangat, męlðu her [slik]t er þu vill. Ma ek, segir B., banfęra þik her, ef þu vill eigi skript taka. M. [sva]rar: Vil ek taka skript. Syn þu i þvi iðran þina, segir B., attu legg niðr keisera [nafn] ok ber eigi corono ok haf hertoga nafn sem fyrr. Þetta ma ek eigi gera, segir M., i moti [tign] minni. B. s. ef þu matt þetta eigi gera lostigr, þa skalltu þat sama skamz bragz gera [nꜹði]gr ok þat riki er þu hefir at rꜹngu tekit. (!) Nu ef þu vill sattr verða við guð, [þa ta]k þu iðran eða ella banfęri ek þik þegar, er þu hefir drepit þin herra. M. [villdi] eigi ganga undir skriptina firir metnaði sinum. En B. gerir hann fraskila postoligri [kristni ok ꜹllo sam]neyti kristinna manna. En sva er sagt, at þaðan i fra ber . . . . likamligri heilso ok anligri ok fer þo siðan suðr um fiall . . . . . ok þa var keiseri orðin eptir Gracianum . . . . eptir þvi sem Martinus b. hafði honom . . . . ok liði, en M. vikingr leggr un . . . . eigi ꜹllom vetri siðar þa drogu þeir Theodo . . . . en M. ser ofrið . . . . fylgð ef er . . . . . .

ANTONIUS SAGA.

(Codex 234 folio. Sagaen, hvis Begyndelse mangler, tager fat midt i den latinske Originals 6te Capitel.

[Antonius var født i Overægypten af fornemme og fromme Forældre, havde af disse erholdt en religiøs Opdragelse. Efter disses Død delte han sin store Formue mellem de Fattige, anbragte derpaa sin Søster hos fromme Kvinder, men søgte selv Ensomhed, hvor han hengav sig til et strengt asketisk Liv under stadige Fristelser og mange Anfegtelser af Djævelen. Nætterne tilbragte han som oftest under Bøn, spiste kun en Gang om Dagen efter Solens Nedgang; undertiden kunde han tilbringe to ja tre Dage uden at tage Næring til sig; denne bestod i Brød og Salt med en Slurk Vand til. Sin Søvn nød han paa flettet Siv iført en Haarskjorte, stundom tjente ogsaa den bare Jord ham til Leie.]

Sva tamði hann sitt eiginlikt holld með meinlætvm, at a honvm fylltizt orð postolans, er hann segir sva: Þaa er ek verð sivkr, em ek sterkari. Þaa sagði hann hvgskoti(t) verða hofsamtt ok avndina sterka, er maðr þravngvir með avllv likamligvm teygingvm ok beiðni. Þetta rað var ok harðla heilsamlikt. Starf hreinlifvis ok heilagrar bindendi villdi hann eigi fyri ætla með mæling akveðins tima, helldr með ast ok orvggleik ætlaði hann þat til endalycktar at varðveita; eigi talði hann eða virði erfiði liðinnar tiðar, helldr var hann nv sterkari ok hrastari, sva sem þetta væri vpphaf hans þravtar, en bio sik meira ok avflgara til varðveizlv okominnar stvndar, sva sem postolinn mælti: Liðnvm lvtvm gleymi ek, sagði hann, en styrkivmzt i mot oorðinni freistni. Varðveitti hann ok með ser spamanzins orð sva segiandi: Gvð er lifvandi, i þess avgliti stoð ek i dag. Þessa geymði hann, þat vitandi, at spamaðrinn nefndi eigi i dag merkiandi liðna tið, helldr nv verandi stvnd. Skyndi hann nu sia(l)fvan sik slikan gvði at forna, sem rettlatvm manni byriar at vera i gvðs avgliti, þat er með reinv hiarta ok bvinn at þiona hinvm hæsta gvði ok engvm avðrvm, hvgsaði hann ok her með þann vera rettan mvnk, er lifði eptir dæmvm ok atferð hins mikla spamanz Helie.

7. Antonivs með þessvm hætti styrktr ok lærðr for a brot af þeim stað, er hann hafði verit vm stvnd, i annat herað eigi miok fiarlægtt. Þar fann hann hauga nackvara forna harðla. I einn af þeim geck hann inn ok bio ser þar herbergi. Einnhverr maðr valðiz til ok vandizt at færa honvm bravð. Antonivs var einn saman vm nætr i þessv herbergi ok byrgði vandliga dyrr. Hinn forni havggormr þolði þetta eigi at vera sva haðvliga fyrlitinn af einvm vngvm manni, ottaðiz hann nv, at þessi Antonivs mvndi bratt vilia fara i eyðimork til einsetv. Ok at saman kavllvðvm sinvm illzkvþionvm[1] bravt hann vpp aa navckvarri not hvsdyrnar ok hliop aa hinn helga Antonivm með sinvm fianzligvm grimleik, ok mæddi hann með morgvm kvavlvm ok sarvm, sva at þria daga la hann eptir a golfvinv mallavss ok avrvita. En er saa maðr kom eptir vanda, er honvm færði fæzlu, geck hann inn ok fann Antonivm grimliga særðan a iorðv liggianda. Sia maðr tok hann vpp ok flvtti i brvtt til hinnar næstv borgar ok lagði hann niðr i miðri kirkiv þess staðar. Ok þegar er þessi tiðenði frettvzt i borginni, safnaðizt saman til kirkivnnar þeirar, er Antonivs laa, mikit fiolmenni bæði hans frændr ok annat folk af þeim stað. Giorðizt þaa af mavrgvm, sem vannt er, hormvngar atbvrðvm mikil sorg ok akafligr grattr. Allr þessi lyðr, þviat þaa tok at kvellda, settizt þar vm nottina i kirkivnni. Enn með gvðligv fvlltingi endrlifnaði hinn sæli Antonivs nær miðri nott. Ok nv er hann hof vpp havfvt ok avgv, saa hann mikit folk bæði karla ok kvenna ok alla fast sofvandi, ok þann einn mann saa hann vakanda ok engan annan, er hann hafði þangat flvtt, kallaði hann þenna þegar til sin ok bað hann flytia sik i þann staað ok herbergi, sem hann hafði aðr verit, sva at engi yrði varr við. Ok er sa maðr heyrði þetta, flvtti hann Antonivm þegar aptr, þott hann vndraðizt orvggleik hans ok staðfesti harðla miok, ok lagði hann niðr i hit sama herbergi, sem hann var fyrr; byrgði siðan dyrr eptir vanda, aðr hann færi i bravtt. Enn helgi Antonivs baz nv fyri staðfastliga liggiandi aa iorðvnni, þviat akaflig ohægendi af storvm sarvm talmvðv, at hann mætti standa vpp. Ok eptir lycktaða bæn kallaði hann með mikilli ravdd ok avitaði fiandann með þessvm orðvm: «Eigi skelfva mik ognir þinar, eigi kvalar þinar eða sar ok eingi otti; nv em ek her kominn ok bvinn, nv skal ek hvergi flyia, þo at þv rifvir ok slitir likam minn; æingi sarleikr ok eingi meizll

[1] illzkv þioðvm *Cd.*

mega mik fra skilia ast drottins mins, ok þott þer bvit mer i moti, sem psalmaskalldit savng, mikinn fiolða herbvða, man eigi ottazt hiarta mitt.

8. Þa er hinn sæli Antonivs hafði þessa lvti sagtt, varð fiandinn með samfelavgvm sinnar illzkv miklvm otta sleginn, er hann saa trv hans sterka ok oskadda; slæfvaðizt hann þo eigi enn sva sem sigraðr, helldr vakði hann vpp með sinni slægð annat nyfvndit pislarkyn ok hræzlv i gegnn þionostvmanni gvðs Antonio. Kallaði hann nv saman þræla sinnar ofdirfðar ok avitaði þaa fyrst sva segiandi: «Hvar er nv aræði yðartt ok dirfð, eða hvar er kraptr yðarr, hver erv grimðarfvll verk yðr, hvar(t) siai þer eigi styrkleik eins þionostvmanz Kristz, eða vili þer gleyma, er otalligr fiolði vaarra sveitvnga er sva miok sigraðr? Með engvm kvavlvm ok engvm sarleik eða meingiorðvm megvm ver hann vndir briotaa, helldr er hann myoklv sterkari en i fyrstv, ok hæðir at oss sva sem hegomligvm ok herfviligvm. Nv þaa bregðvm aa oss likamvm ymisligra dyra eða kvikvenda, ok veitvm honvm atgavngv, at hann kenni i nockvrvm lvt afll vart ok olmleik« Þaa er fiandans ærir, þeir er ecki vetta er omattvligtt illtt at giora, vorv sva eggiaðir, flycðvzt þeir saman með mikilli sveit, ok at liðinni hinni fyrstv stvnd nætr veittv[1]. þeir aaras Antonio með sva myklvm gny ok hræðiligvm storm, at sva matti synazt, sem herbergit hans, fiollin ok sialf iorðin mvndi af akafligvm skialfta með avllv vm snvazt. Gengv þegar at grimliga ok brvtv viða hvsveggina; tok þaa miok at falla þetta hit litla herbergi ok vpp at lvkazt. Eptir þat gengv vhreinir andar i syn við hinn helga Antonivm i likavmvm ymisligra skogdyra; saa hann þar bæði leones ok pardos, hin grimmvztv dyr er sva heita , bia(r)ndyr, navðrvr ok þaa eitrorma, er regvli kallaz, ok morg avnnvr skaðsavm ok eittrfvll kvikvendi af ymisligv kyni. Avll þessi skrimsl forv remiandi, hvertt eptir sinni nattvrv ok ravst ok með gapanda gin, sva sem þav þyrsti avll til bloðs þessa rettlata manz ok hann at svelgia. Enn þott osigraðr gvðs kappi Antonivs staddr i ognn nyligrar freistni væri miok mæddr af hinvm fyrrvm kvolvm, hafði hann efvalavsliga ser i briosti i þessi margfalldri ok haskafvllri þravt [osigrat vigi[2], þat er nafnn Kristz, i gegn avllvm diofvligvm skeytvm. Stoð hann nv snarpliga i gegnn þessvm hinvm grimmazta diofvls her sva segiandi: «Ef nackvarr kraptr er með yðr, þaa mvndi ecki

1 ventv *Cd.* 2 [osigraðr j vigi *Cd.*

meirr en einn af yðarri sveit ganga mer i mot mik at hræða eða skelfva; enn fyri þvi at eingi er sannleikr með yðr hvarki krapz ne likamligra mynda, er sialfr gvð giorir vanmegna ok afllavsa með himneskvm krapti, þvi kostgiæfit er mik at skelfva eigi með striðleik eða afli helldr með syn ok otta margmyndaðra skrimsla; er þat ok hit sannazta mark yðars ostyrkleiks, er þer ervð svmir i dyra liki ok aasionv[1]. Nv ef nockvrr er sannleikrinn með yðr, ok ef þer hafvit valld aa mer með akafligvm gny ok remian, en raðit eigi a mik; enn þat velldr, at þer megvt eigi, þvi at þer ervt ostyrkir ok afl(l)avsir. En sterk trv var til gvðs er hit orvggazta vigi várt, mark sigvrs ok hialpar várrar«. Ok er diofvlls ærir þottvz liottliga vera hæddir af honvm i þessvm orðvm, giorðvzt þeir æ þvi grimmari i sinni illzkv ok reiði.

9. En er hvorirtveggiv þreyttv með þessvm hætti, vitiaði drottinn þionostvmanz sins. Ok er Antonivs hof vpp avgvm(!), saa hann eina stiornv skinandi með miskvnnsamligv liosi. Leið þetta ofvan i herbergit, sva at þat skein allt innan af þessi birti. Við þenna atbvrð flyðv brvtt skiottliga allir dioflar; hvsit var nv ok endr bætt ok alheilltt, enn mikill verkr likamligra sara miok i brvttv. Þaa er Antonivs skilði, at drottinn var honvm nalægr, fylltizt hann vpp miklvm fagnaði, ok mællti til synar þeirar, er honvm birtizt: «Heyrðv, drottinn, heyrðv, hinn goði Jesv, hvi fyrleztv mik, hvi syndir þv þik eigi mer þegar i vpphafvi, at þv linaðir meinlætvm minvm ok græddir sar mín?« Þaa heyrði hann ravdd ser svarandi með þessvm hætti: «Antoni, her var ek hia þer, ok beið ek, at ek mætti sia þravt þina ok trv. En fyri þvi at þv ert eigi sigraðr, man ek þer aavallt fvllting veita ok giora þitt nafnn frægtt a avllv iarðriki.« Ok er Antonivs heyrði þessa lvti, reis hann vpp af iorðvnni lofvandi ok blezandi nafnn drottins ok styrkizt sva miok, at hann var nv myklv hravstari ok sterkari, en aðr hann feingi þessa vitran. Þaa var hann halfertvgr at alldri.

10. Hinn helgi Antonivs, framarr treystandi en fyrr gvðs miskvnn, for eptir þriaa daga liðna til þess hins gamla ok hreinlifva mannz, er ver savgðvm fyrri[2] fra, ok bað, at þeir mvndv fara baðir samtt i eyðimork at byggia þar. Enn er Antonivs skilði, at hann villdi eigi fyri sakir mikils alldrs ok þess staðar, er hann hafði aðr leingi vanizt at vera, for hann einn samtt i eyðimorkina

1 aasionvr *Cd.* 2 *Lat. cap. 3*: Erat in agello vicino senex quidam, vitam solitariam a prima sectans ætate: hunc Antonius cum vidisset, æmulatus est ad bonum.

til fiallz nockvrs. En er vvinrinn saa trv hans ok astvndan, ok at hann var aa leið kominn, villdi hann talma ferð hans ok goða fyriætlan, skipti hann nv asionv ok syndizt sva sem einn silfrdiskr, la hann a miðri gavtv, þar sem Antonivs skylldi fara til fiallzins. Ok er hinn helgi Antonivs saa diskinn liggianda fyri ser, nam hann staðar ok litaðiz vm, hvgsaði hann, hverssv þat mætti vera, at nackvarr maðr hefði tynt eða niðr felltt þenna silfrdisk, með þvi at engi var bygð i þeim stað eða manna ferð. Skilði hann nv skiott, at hinn versti fiandi var snvinn i þessa silfrs mynd at dvelia ferð hans. Mælti hann nv sva sem við þenna disk: «Þetta er silfr þitt, fiandi, eigi mantv nv faa talmat gavtv mina ok fyriætlan, enn þetta man vera til vitnis glatanar þinnar.« Þaa er Antonivs hafði þetta mælt, hvarf diskrinn i bravtt. Ok er hann hafði enn farið vm stvnd, var honvm eigi gior sionhverfving sem fyrr, helldr fann hann a gavtvnni satt ok ofalsat gvll. En þat er eigi vitað, hvart fiandinn hafði þat þangat flvtt, eða drottinligr kraptr at reyna hinn helga Antonivm, til þess at dioflinvm væri þat sannliga syntt, at gvðs þionostvmaðr Antonivs hafnaði eigi at eins hans falsi, helldr fyrleit hann ok sialftt gvllit. Vndraðizt Antonivs fegrð ok mikileik þessa gvllz, at eigi at siðr flyði hann, sva sem þat væri elldr brennandi helldr en gvll. Flyði hann ok þenna stað, sva sem hann ottaðizt þar leingr at vera, ok for nv til fiallz þess, sem hann hafði aðr fyri ætlat.

11. Antonivs miok mædr af langri ferð kom þar, er hann fann einn harla fornan kastala eyddan af allri manna bygð ok fvllan af havggormvm. Ok er hann hafði vandliga skyniat þenna stað, fal hann sik þar. Allir havggormarnir flyðv þegar skiott ok fyrletv staðinn, sva sem þeir væri af nockvrvm bravtt keyrðir. Eigi hafði hann meira bravð en sex manaða fæzlv, þaa er hann byrgði sik i þessvm kastala. Margir aðrir siðlatir menn af Thebaida sottv þenna stað, dvavlðvz svmir litla stvnd, en svmir satv alla .xii. manaði, ok forv siðan i brvtt. Var ok i þessvm stað, sem iafnan er vannt i eyðimork, litil vatzæðr eða vppspretta. I þessvm kastala byrgðr bygði Antonivs einn saman, sva at eigi geck hann vtt, ok eigi lavk hann upp fyri þeim, er til hans sottv. Tysvar aa .xii. manvðvm var honvm bravð færtt af nockvrvm siðlatvm manni ok sentt til hans vm einn glvgg kastalans. At longvm tima liðnvm tok martt folk ok frendr hans ok vinir at vitia hans optliga fyri astar sakir. En hann tok eigi við þeim, ok eigi lavk hann vpp kastalann. En er þeir vorv vti hiaa

herberginv, heyrðv þeir bæði vm nætr ok vm daga mikit hark ok hareysti, sva sem þar væri inni mikit fiolmenni, heyrðv þeir ok herfviliktt kall með þessv orðtaki: «Dragztv i brvtt af herbergi vorv, hvat er þer sameigit með oss? eigi skalltv þola mega vorar meingiorðir.« Þat hvgðv þeir fyrst, er þeir heyrðv þessi orð, at nockvrir menn við hann svndrþyckir væri hia honvm; þeir er eptir stigvm hefði vpp komiz a veggina ok sva inn i kastalann; ok er þeir ranzavkvðv vandligar, hveriv þetta gegndi, fengv þeir seð vm eina rifv a vegginvm, at engir menn vorv hia hinvm helga Antonio. En fyri þvi at þeir skilðv nv, at dioflar hofðv giortt þetta haareysti ok okyrleik, vrðv þeir akafliga hræddir, ok af miklvm otta kavllvðv þeir Antonivm til fvlltings. Ok er hann varð varr, at menn vorv vti hia herbergi hans, leði hann meirr eyrna til at heyra þeira kall ok orð en hia ser inni geyiandi diofvligar raddir. Geck hann nv til dyra ok hvggaði þaa, er komnir vorv, sva mælandi: «Hirðit eigi, bræðr, at mæða yðr, helldr farið er brvtt með friði ecki vetta ottandi. I gegnn þeim erv dioflar diarfaztir ok veita þeim mestar ok harðaztar arasir, er þeir sia hræddazta ok með mestri ostyrkð. En þer skolvt hafva nafnn drottinns i hiortvm yðrvm ok merkia yðr með marki hialpar varrar, þat er hinvm helga krossi, ok farið sva vtan alla hræzlv til yðarra herbergia, en latið þessa, er yðr skelfva, hæða sialfva sik.« Með þessvm hvgganarorðvm styrkðir forv þessir i brvtt, er sott havfðu fvnd Antonij, hlifðir með marki hialpara vars Jesus Kristz. En hann var einn eptir i þeim sama stað ohrædr ok með avllv oskialfvandi, þvi at hann hafði nv fvndit i margfalldri freistni ser veittri, at dioflar erv vandmegnir ok hegomligir.

12. Eigi mycklv siðarr forv margir hans kvnnir menn at forvitnaz ok skynia, hvartt eigi hefði með avllv dioflar drepit hann. En hinn helgi Antonivs lofvaði ok blezaði gvð ok sagði sva: «Ris vpp þv drottinn, ok dreif ovinvm minvm! lattv flyia fyr mer alla þaa, er mik hotvðv; sva sem eyðizt akafligr reyckr af ellde framfarandi, eða vax af miklvm ellzloga, sva fyrfariz nafnn syndvgra i avgliti drottins.« Ok enn sagði hann sva: «Allar þioðir veittv mer vmsat, en ek sigraða þær i nafnni drottins mins.« Þetta talaði hann i gegnn fianda freistni ok þeira vmsat. Þessa staðfesti hellt hann i þeim sama stað .xx. vetr, sva at af avngvm var hann senn langtt eða viða farandi.

13. Siðan giorðizt þat, at margir hormvðv af hans einsetv ok fiarvist, er hann bio einn samtt i eyðimorkinni. Ok þeir, er

fystvz at gioraz eptirlikiarar hans hreinlifvis ok agiætra siða, somnvðvz saman með frændvm hans ok kvnnvm mavnnvm, forv nv i eyðimavrkina til kastala þess, er hinn helgi Antonivs sat, ok brvtv vpp hvrðina, stoðv siðan i dyrvm ok baðv, at hann skylldi nv ganga i syn við þaa. Ok er þeir saa yfvirbragð asionv hans ok bvnað, fognvðv þeir, sem þeir sæi nockvt lios af himni til sin sentt. Vandliga hvgðv þeir at honvm avllvm megin aa hann litandi, vndrvðvzt þeir fegrð[1] hans ok vhrornaðan likam, ok þat er þeir saa hann eptir sva morg meinlæti ok margfallda freistni eigi vandrækiligan eða með bleikv andliti, helldr savgðv þeir sinn i milli, at þeir fvndv hann nv sva sterkan ok staðfastligan ok með avllvm sama hætti obrvgðinn, sem þeir saa hann fyrr, þaa er hann var vaxandi a vngvm alldri. Ecki let hann ser vm finnazt þat folk, er astvndaði hann at sia, eigi tok hann við bræðrvm, frændvm eða kvnnvm monnvm, er farit havfðv langan veg hann at finna ok hann kvavddv með nockvrri akefð staðlavsligrar bliðv eða lavngv viðrmæli, helldr talaði hann vtan alla mæði með mikilli staðfesti fvllr af somasemð ok rettlæti harðla faa lvti af allra þeira navðsyn, er þar vorv komnir. Jesus Kristr let ser soma marga, þaa er sivkir vorv, ok marga, þaa er aðr vorv lama, at græða fyri hans bæn, ok þaa heila at giora, er aðr vorv af vhreinvm avndvm kvalðir. Sva mikil gvðs giptt ok miskvnn fylgði honvm, at með sinvm orðvm giorði hann þaa glaða, er aðr vorv hryggvir, en þaa samþycka, er aðr vorv svndrþyckir eða missattir. Ollvm kendi hann at virða gvð framarr en alla veralliga lvti, þvi at hann þyrmði eigi eingetnvm syni sinvm, helldr sendi hann fyri varri hialp hann til piningar. Ok er hann hafði þessa lvti sagtt, eggiaði hann marga at fyrlata alla veralliga lvti ok raðazt til mvnkligs siðferðis; varð ok sva fyri hans kenning, at fiollin ok avll eyðimorkin giorðiz eptir skamma stvnd liðna naliga fvll af klavstrvm ok mvnkabygð.

14. Sva bar til eitt sinn, þaa er Antonivs skylldi af nockvrri navðzyn fara bræðra at vitia, at vegr hans var at fara yfvir eina kelldv eða leirs fvllt stavðvvatnn. Þetta var sva mikil torfæra, at þar þorðv engir menn at fara, þvi at i vatninv var mikill fiolði havggorma ok morg avnnvr skaðsavm ok mannskiæð kvikvendi. Ok er hann kom i þann stað, giorði hann bæn sina til gvðs. Geck hann siða(n) diarfliga fram i þenna haska; sva hit sama giorðv aðrir bræðr, þeir er i ferð vorv með honvm, ok með gvðs fvlltingi komvz þeir alheilir af þessi ofærv. Enn er Antonivs hafði vitiað

[1] fegrðr *Cd.*

allra bræðra, for hann aptr til mvnklifvis sins, an aflati varðveitandi hreinlifvi ok bindendi með fvllkominni staðfesti. Marga bræðr styrkti hann með sinv dæmi ok kenning. Marga af verolld leiddi hann til mikillar fysi ok astar mvnkligs siðar, sva at a skamri stvnd vorv með hans raði reist vtallig mvnklifvi, yfvir þeim avllvm var hann stiornarmaðr ok lærifaðir.

15. A nockvrvm degi sotti fvnd Antonij mikil(l) fiolði bræðra, ok beiddvz at heyra kenning hans ok af honvm at lærazt, hversv þeir skylldv gvði þiona. Hann talaði til þeira þessa lvti a egi(p)zka tvngv: «Helgar ritningar mætti oss þavrf vinna til læringar, en þvi at þer baðvt at heyra af mer nockvra lvti lagvm ok litlvm, er viðrkvæmiliktt, at ver lærimzt vor i milli ok semim oss til hialpsamligs verks. Nv slikt sem yðarr vitrleikr hefvir bergt af himneskri kenning, veitit mer þat sem synir favðvr; en ek em sva sem meiri at alldri, hefi ek nockvt i minni halldit eða profvat eiginligri ravn, vil ek þat giarna fornna yðarri broðurligri ast; þvi hæfvir i vpphafvi, at ver allir samt hefim vpp ok styrkim trv vora með staðfesti allra goðra lvta. Heyrit nv þa, elskanligir bræðr! Varizt þer at vanrækia sia(l)fva yðr, sva at þer giorizt ostyrkir i mannravnvm eða mæðizt i freistni; talið ok eigi þetta i yðrvm hvg, lengi hofvm ver nv ok gvði þionat ok ervm fvllkomnir i bindendi ok hreinlifvi, helldr leitvm ver sva sem af nygiv vpphefviandi hversdagliga at avka starf ok iðnn goðra verka. Nv se þetta hit fyrsta boðorð avllvm sameiginliktt, at engi lati sik þrota i vpptekinni goðri fyriætlan, helldr lati hann iafnan vaxa þat, er vel var vpphafvit, þvi at manzins lif[1] samiafnat eilifri dyrð er harðla skamt.« Ok er hann hafði þetta mæltt, þagði hann litla hrið[2] vegsamandi agiætan avrleik gvðligrar miskvnnar.

16. Siðan hof hann sva sitt mal: «I þessv nvveranda lifvi erv iofnn kavp eða avextir skiptiligra lvta, þvi at sa er selr tekr eigi meira en iafnvægi af þeim er kavpir; en hit eilifva lif fam ver keyptt með avðgiætligv andvirði, þvi at sva er ritat: dagar lifs yðars[3] erv .lxx. vetra, en ef manz alldr er mikil, erv þat .lxxx. vetra, en allt, þat er vmfram geingr, er eigi annat en erfviði, sorg ok sarleikr. Nv þa er ver lifvm .lxxx. eða hvndrat vetra eða sva morg ár, sem ver stavrfvm i gvðs þionostv, veitazt oss storir lvtir, þvi at þar i moti tokvm ver i vara erfð eigi iorðina helldr himinriki, spilltan ok brvgðinn likam fyrlatvm ver, en mvnvm hann

1 er *tilf. Cd.* 2. hrið stvnð *Cd.* 3 ydards *Cd.*

taka annat sinn odauðligan. Fyri þvi, synir minir, mæðizt eigi af nockvrvm lifs þessa leiðendvm, bleckiz ok eigi af metnaðargirnð hegomligrar dyrðar, þvi at meiri er dyrð sv, er birtaz mvn aa oss, en hvn se samvirðandi stvndligvm piningvm eða freistni, er ver þolvm i þessi verolld. Ætli engi, at hann hafvi stora lvti fyrlatið, þott hann hafvi heim þenna fyrlitið[1], þvi at allt iarðriki er þravngt ok litit, ef þat er samiafnat himinriki, er meira er, en þat hafvi nockvrt endimark. Nv ef ver megvm eigi maklict iafnvirði giallda i gegnn dyrðarfvllvm himneskvm herbergivm, þott ver afneitim avllvm heimi, hvgsi hverr sialfvan sik, ok man hann skiott skilia, þo at hann hafvi fyrlatið hervð, bæi, fagra vavllv eða nockvt gvll, at eigi skal hann þaðan af hælazt, sva sem hann hafvi mikla lvti vppgefvit, ok eigi hryggvazt, sem hann mvni sma lvti i moti taka; þvi at sva sem einnhverr maðr gefr vpp eina e(i)rs sylgiv, til þess at hann megi eignaz hvndrat þeira er aaf gvlli erv giorvar, með sama hætti man sa, er fyrlætr drotnan allz heims, taka hvndratfallda agiætari avmbvn i himneskv sæti. Þat skolvm ver ok gloggliga skynia, at með lavgmali sialfs davðans verðvm ver navðgir fra slitnir þeim avðræðvm, er nv holldvm ver of fast at varvm vilia, sva sem ritað er i þeiri bok, er Ecclesiasticvs heitir. Nv þaa fyr hvi skolvm ver eigi giora krapt af navðsyn[2], fyr hvi skolvm ver eigi at sialfvilia fyrlata þaa lvti, er ver mvnvm tyna með endalyktt þessa lifs, ok afla sva hit himneska riki? Elski eigi mvnkar eða ahyggiv beri fyr þeim lvtvm, er þeir megv eigi með ser af heimi hafva, helldr skolvm ver fysazt þaa lvti at eignazt, er oss leiði til himins, þat er heilvg speki, hreinlifvi, rettlæti, krapta verk, skynsamlig skilning, astzamlig geymsla, fatækra gestrisni, sterk trva i gvðs þionostv, hvgr sigrandi skynlavsa reiði. Þaa er ver fylgivm þessvm lvtvm, mvnvm ver fyribva vara vist, sem gvðzspiallit vattar, aa iorðv hins sanna friðar. Verðvm eigi afhvga, at ver ervm þionostvmenn gvðs, ok þeim skylldir þionostv at veita, er oss hefvir skapat. Þvi at sva sem goðr þræll hafnar eigi eptir framða goða þionostv hlyðni at veita veranda eða yfirkomanda boði sins herra, ok eigi þorir þat at sanna, at fyri sakir liðins erfviðis skyli hann frials vera siðan af avllv starfvi ok þionan, helldr fremr hann iafnann, sem gvzspiallit vattar, hina somv þionostv með miklvm alhvga, at hann megi þeim lika, er hann

1 *Lat.*: Nemo, cum despexerit mundum, se arbitretur reliquisse ingentia. 2 *Lat.*: Cur ergo non facimus de necessitate virtutem?

þionar, en vactar bæði hræzlv ok bardaga ser at afla; sva hit sama hæfir oss at hlyða gvðligvm boðorðvm, þat vitandi, at saa hinn rettlati domandi mvn hvernn dæma eptir þeim verkvm, sem hann finnr hann vinnanda i endalyktinni; þat sama sannar hann sinvm orðvm fyri Ezechielem spamann. En vesli Jvdas var ræntr avllvm avexti ok starfvi liðins tima fyri þaa illzkv, er þann framði aa einni nott. Fyri þvi er avllvm þeim, er drottinn veitir fvllting, halldandi með iafnaði vpptekin goð verk, at ritningin segir sialfvan gvð samvinnanda vera þeim avllvm, er gott ætlaz fyrir. Minnvmzt aa boðorð postolans, at ver megvm vndir fotvm troða iðnarleysit, þav er hann vattar sik hverssdagliga deyia fra heiminvm. Ef ver hvgsvm ok með slikvm sama hætti, hversv skamæliktt er manzins lif, mvnvm ver eigi syndir fremia, þvi at þaa er ver efvmzt vpprisandi vm morgininn, hvartt ver mvnvm til kvellz lifva, ok treystvmz eigi, þaa er ver leggivmzt til svefns, at ver mvnim til dags lifvi hallda, ervm ver ok alldrigi ominnigir, hverssv skamælikt ok efvanlikt er mannzins eðli ok lif, skilivm ok, at gvðs forsia styrir oss i avllvm stavðvm. Mvnvm ver með þessvm hætti eigi misgiora ok eigi vera halldnir i nockvrvm agiarnligvm fiarsamdrætti eða rangri reiði i gegnn nockvrvm, ok eigi fysazt saman at safna iarðligar fehirzlvr, helldr af hverssdagligvm davðans otta ok biðstvnd skilnaðar likams ok andar mvnvm ver hafna avllvm falva(l)tligvm lvtvm. Sva mvn fyrlatin verða ast kvenna ok slockvaz brvni illrar lostasemi. Sva mvnvm ver vpp gefva syndir, hverr avðrvm var i millvm, hafvandi fyr avgvm hverssdagliga hinn efzta dom ok avmbvn varra verka; þvi at mikill otti ok hræzla ogvrligra pininga leysir likaminn fra breyskligri beiðni ok styðr avndina, þaa er rasa vill i syndir sva sem nockvra hafva gnipv. Fyr þvi bið ek, at ver leiðim vpptekit starf með allri aastvndan til goðrar endalycktar. Liti engi aptr aa bak i eptirliking eiginkonv Loth, þvi at drottinn segir engan þann makligan himinriki at faa, er hann litr aptr a bak, siðan hann setti havndina sina yfvir arðrinn. Aptr at lita er eigi annan veg at skilia, en iðrazt þess goðs, er maðr hefir vpp hafit, ok binda sik annat sinn i veralldligvm girnðvm.

17. Bið ek, at þer ottiz eigi nafnn krapzins, sva sem omattvligt se hann at fremia, latið yðr eigi synazt sva sem vtlentt eða fiarlægtt þat starf, er fremiazt maa með varv sialfræði. Sað ok efni þessa verks er með sialfvm manninvm eptir nattvrvligv eðli, ok er þess hattar hlvtr, at hann fylliz at eins með varvm vilia.

Þeir er heiminn elska fylgi vtlendvm iðnvm ok astvndan girzkra[1] iðrotta ok leiti lærifeðra hegomafvllra boka i annarri halfv heims, ef þeim likar, en oss navðgar engi navðzvn langtt at fara eða yfvir haskafvllt haf at sigla, þvi at i avllvm stavðvm ꜳ iarðriki er skipat ok ma aflat verða himinriki. Þaðan af sagði drottinn svꜳ mælandi: Riki guðs er yðar i milli, kraptr sa er með oss er leitar at eins mandomligrar hyggiv. Hverivm man efvanlikt vera, at nattvrvlikt hreinlifi andarinnar, ef hvn spillizt af engvm likamligvm savri eða veralligvm, er brvnnr ok vppras krapzins? Þvi at goðr skapari, sem navðzvn er at trva, skapaði hana goða. En ef ver dvelivm, sem vera kann, slikvm lvtvm at trva, heyrvm þꜳ Jesvm son Nave sva segianda sinv folki: Giorit rettlatt hiarta yðart fyri drotni gvði gyðinga lyðs. Johannes gaf ok eigi olikan orskvrð af kraptinvm sva talandi: Giorit rettar gavtvr yðrar. Þat er þa er avndin er rettlát, en þꜳ er at savnnv sva, er hennar vpphaflikt hreinlifvi spillizt af engv(m) flek lastanna; ef hvn skiptir nattvrvnni, þꜳ kallaz hvn ranglat, en ef hennar frelsi ok tignn varðveitiz, þꜳ er þat kraptr. Gvð fal oss a hendi avndina vara, varðveitvm slikt veðit, sem ver tokvm. Engi ma við þat sakazt, at sa hans eiginligr lvtr, er fæðizt fyr innan sialfvan hann, se sva sem vtlendr. Sa man kenna skepnv sina, er giorði, lꜳtvm hann finna sitt verk sliktt, sem hann skapaði. Latvm oss þorf vinna þꜳ pryði ok þann bvnat, er sialfr gvð gaf oss nattvrvliga; þvi skalltu, maðr, varazt liott at giora þat, er gvðligr avrleikr veitti, þvi at sa savrgar skepnv gvðs, er breyta vill. Með avllvm athvga skolvm ver ꜳstvnda at sigra vikingligan olmleik reiðinnar[2], þvi at sva er ritat: Reiði manz vinnr eigi retlæti gvðs. Ef olofvt girnð tekr voxtt með manninvm, getr hvn af ser synd, en af syndinni gezt andar davði. Þat boðorð er oss af gvði gefvit, at ver varðveitim hiarta vart ok hvgrenningar með sifelldri geymslv, þvi at ovinir varir erv alldregi obvnir oss svikræði ok vndirgroptt at veita, þat erv dioflar ok vhreinir andar. Postolinn vattar, at vtan allt sátmal eigvm ver þeim i gegn at beriazt, sva segiandi: Eigi at eins eigv ver deilv at hallda i gegnn holldi ok bloði, þat er mavnnvm eða breyskri hollzins beiðni, helldr i mot havfðingivm ok mattvm þessa[3] heims ok i gegn avndvm illzkvnnar, er i loptinv byggia, þat hvartveggia erv dioflar. Eigi er langt ifra oss fiandans flockr, þvi at akafligr þeira fiolði ferr flivgandi vm loptið, þat er oss er nalægtt.

1 gozkra *Cd.* 2 *Lat.:* tyrannicam iræ insaniam. 3 þessvm *Cd.*

Þat er ok eigi minnar faafræði at skyra þeira grein ok misiafnat, þvi spari ek þaa skynsemð þeim, er meiri erv. Með skommv mali man ek skyra þat, er nalægtt er ok eigi byriar, at ver siam vvitendr við at varazt, þat er fals ok prettir, er þeir semia ok efla i mot mannkyninv. Þvi skolv ver i fyrstv trva með staðfavstvm hvg, at gvð skapaði ecki, þat er illtt er, ok eigi hofzt vpphaf diofla af hans skipan, þeira rangsnvning ok illzka giorðizt eigi af nattvrvligv eðli helldr vilianligvm lesti, þvi at þeir vorv sva sem goðir af gvði skapaðir, en af eiginligv hvgskozins sialfræði fellv þeir af himni til iarðar; ok þeir velktir ok spilltir i avllvm illzkv savri skipavðv her illa ok overðvga dyrkan skvrðgoða ok heiðingligrar villv. Nv kveliazt þeir i sinni avfvnd, er þeir avfvnda oss ok lata alldregi af alla illa lvti at hræra ok vpp at vekia oss i moti, at eigi skylim ver eignazt þeira hin fyrri sæti, þat er þann fagnat er þeir fellv fra. Ymislig ok sva sem svndrskipt er þeira illzka. Svmir af þeim hafva ið mesta afl allt illt at giora, en aðrir af samiafnan þeira, er verri erv, synazt sva sem nockvrv omatkari; allir þeir eptir sinv illzkvmegnni erv skipaðir ok skiptir sva sem til einvigis at ganga i gegnn mannkyninv með svndrgreindri freistni ok ymisligvm savkvm vandra verka. Þvi er navðzvnlikt gvð at biðia, at með hans giof megim ver skynsamliga greina megnn vhreinna anda, ok þaa er ver skynivm ok siam fyrir flærðir þeira ok fals, reisvm ver vpp með hans travsti i gegnn þeira fylking i þessvm grimma bardaga eitt drottinligt mark ens helga kross. Þaa er hinn (helgi) Pall postoli hafði þessa giof af gvði þegit, sagði hann sva: Eigi ervm ver ovitandi, hvilikar erv fiandans slægðir. Eptir hans dæmi byriar, at hverr varr styrki annan með heilsamligri kenning, ok giorim kvnna var i milli þaa freistni, er ver hofvm þolat. A hverivm tima hata dioflar alla kristna menn með fianzligv hatri ok setia fyri þaa otalligar snorvr sinnar slægðar. En þo erv þeir mycklv grimmari i gegnn klavstramonnvm, mvnkvm eða meyium Kristz, ok kostgiæfva at rangsnva hiortv þeira ok hvgskot með hinvm savrgvztvm hvgrenningvm. En þessa eða aðra þeira aslattv skolv þer ecki ottaz, þvi at skiott falla þeir fyri bæn ok favstv rettrvaðra manna, er þeir fornfæra gvði. Eigi skolv þer ok þegar yðarnn sigr hyggia vera fvllkominn, þott þeir lati af at freista yðar litla stvnd, þvi at þeir erv vanir grimmari vpp at risa annat sinn, þott þeir hafi sarir orðit fyri trvskeytvm goðra manna; ok þaa er þeir mega eigi giora grand i freistni illra hvgrenninga, skipta þeir vm iðrott sins bardaga, þaa leita þeir at skelfva með ymissvm

ognnvm, stvndvm bregða þeir aa sik kvenna mynd, dyra eða havggorma, stvndvm synazt þeir með sva storvm likomvm, at hofvt ber herbergivm hæra, ok otaligar asionvr taka þeir a sik, sva sem storar sveitir riddara hafva þeir enn synzt. Þvi skolv ver þo með sterkri trv treystazt, at allar þeira sionhverfvingar eyðazt þegar i fyrstv fyri marki hinns helga kross ok i bravt hverfva. Þaa er þeir erv kendir ok sigraðir i sinvm þessvm svikvm, taka þeir fyri at segia atbvrði oorðinna lvta; ok ef þeir erv hafnaðir, ok ef eigi (er) trvat slikvm hegoma, þaa kalla þeir ok vppvekia sialfvan havfðingia illzkvnnar ok fylling allz hins illa, at hann efli þaa i þeira þravt.

18. Trvit ok, at ek hefvi fiandan iafnan seð með slikri savmv mynd, sem hinvm helga Job var hann fyri drottinliga vitran syndr. Avgv hans syndvz sva sem fegrð Lvciferi, logandi lios forv fram af mvnni hans, har hans var sem dreifðr logi brennanda ellz, af navsvm hans for vtt hræðiligr reykr sva sem af ellzfvllvm ofnni, andi hans syndiz sem hela. Með þes hattar ognn ok yfvirbragði syndiz hann havfðingi diofla, iafnan stora lvti fyri heitandi, en stvndvm ognandi sinni illzkv sva sem með stormæltri tvngv. Spaamaðrinn[1] segir ok synir i sinni bok þessi ofdirfðarorð hins forna fianda, er hann aa alla verolldina sva segiandi: Með hernaði man ek fara ok vndir mik briota riki iarðarinnar, ok allan heim man ek hallda sva sem litit hreiðr mer i hendi ok bravt taka sva sem vanræktt ok fyrlatin egg. Með slikum hætti spyr hann davðligv ok illzkvfvllv sinv falsi ok veiðir optliga nockvra af þeim, er vel synaz lifva, i sinvm snorvm. En ver skolvm eigi trva fyriheitvm hans ok ecki hræðazt ognir hans, þvi at hann svikr aavallt ok bleckir, ok engi erv savnn hans hott eða fyriheit. Eða hverssv mvndi hann sva stora eða otalliga lvti·ogna eða fyri heita, ef eigi væri þat allt fals ok lygi? Þessi hinn grimmazti dreki er nv veiddr af drotni fyri hinn helga kross sem fiskr aa avngli, ok tavmi bvndinn sem skynlavst kvikvendi, i fiotri halldinn sem flottagiarnn þræll, ok þvi at hringr er i gegnvm keyrðr hans varrar, er[2] honvm með avllv engan rettrvaðra manna lofvat at svelgia. Nv er hann af Kristi veiddr, sva sem hinn herfviligzti titlingr i neti vafðr, ok af goðvm monnvm at haði hafðr. Nv harmar hann ok sytir samfelaga sinnar illzkv vndir fotvm troðna af kristnvm mavnnvm sem haldreka ok havggorma; saa er þvi hælldizt, at hann mvndi þvrka avll havfvin ok sagðizt hallda mvndv allan heiminn ser i

1 Span aaðrinn *Cd.* 2 en *Cd.*

hendi, seð nv þaa, hann er af oss sigraðr, hann ma ok eigi banna, at ek tala honvm i gegnn þessa lvti. Fyri þvi, synir minir, er með avllv fyrlitandi drambandi hræsni með hegomligvm orðvm; lios þat er fiandinn synir sik stvndvm skravkliga skinanda, hefir engan sannleik liossins með ser, helldr synir hann þaa þann loga, er hann man at eilifv brenna, þvi at fyri bæn goðra manna flyr hann með sinni falsligri birti skiotara, en skyra megi, brvtt berandi með ser likneski sinna pininga.

19. Stvndvm erv dioflar vanir, þaa er þeir synazt eigi, með hliomandi savngravst ok með skammandi sinni ofdirf(ð) fram at segia með ohreinvm mvnni heilog mal ritninganna. Optliga þaa er ver lesvm, erv þeir vanir oss at svara við hin siðvztv orð sva sem fyri dvergmala. Þeir vekia oss ok stvndvm sva sem til bænar af svefni, at þeir taki fra oss hvilld ok svefn allrar nætrinnar. Mavrgvm synazt þeir i bvnaði gavfvgra mvnka, ok veita þeim atavlvr ok vmbvavndvn, en hræða þaa við hinar fyrri syndir, er þeir vita sik framit hafva. En ver skolvm með avllv hafna ok fyrlita avitan þeira ok aaminningar ok alla flær(ð)samliga aeggian, hvart sem þeir biðia oss fasta eða vaka; þvi at til þess taka þeir aa sik asionvr þeira, er oss vorv kvnnir, at fyri yfirbragð kraptanna megi þeir avðvelliga(r) mein giora með eitri sinnar illzkv, ok fyri liking milldinnar nackvara særtt faa, þaa er meinlavsir vorv. Þessv næst senda þeir þionostvmavnnvm Kristz þaa hvgrenning, at þeira iðn ok fyriætlan se havrð ok omattvlig, til þess at þaa er þat synizt þvngt, er vel var vpphafvit, giorizt leiðendi af avrvilnan goðrar framkvæmðar, en iðnarleysi af leti ok leiðendvm. Fyri þvi talaði spamaðrinn sendr af gvði með opinbervm orðvm sva segiandi: Vei verði þeim, er of drvckinn giorir navng sinn með stormsamligri rangsnvning, þvi at þess hattar ranglatlig aeggian visar oss eigi þann veg, er til himinrikis liggr. Þaa er drottinn Jesvs var her a iarðriki ok dioflar tavlavðv navðgir sanna lvti af honvm, þvi at þeir savgðv sat sva mælandi »þv ert son gvðs«, byrgði hann fyri þvi þeira kallanda mvnn, saa hinn sami er til mals leysti tvngvr mallavsra manna, at eigi samblandaði[1] þeir sonnv lofvi eitr sinnar rangsnvningar, ok at ver eptir hans dæmi skolvm i eingvm lvtvm þeim samþyckia eða hlyða, iafnvel þott þeir eggi oss stvndvm þarfra lvta; þvi at með avllv eigi byriar eptir þat frelsi, er gvð hefir veit oss, ok lifgandi boðorð ritninganna at[2] þiggia rað at

1 samblandaðizt *Cd.* 2 ok *Cd.*

fiandanvm, hverssv ver skolvm lifva, þeim er tyndi sinv sæti ok skipan ok heriaði siðan heilaktt riki Kristz. Fyri þvi bavð drottinn honvm talanda af helgvm ritningvm at þegia, at gvð sagði sva hinvm syndvga: Fyri hvi boðar þv mit rettlæti ok talar lavgmal mitt fyri þinn mvnn? Alla lvti skravkva dioflar, sva sem i eptirliking ymisligra lvta, þaa er talazt við. Opt heyriz sem þeir tali við bræðr, optliga giora þeir nockvrnn okyrleik vppvekiandi hliom eða hareysti, eða sem havndvm saman liostandi, hvæsandi eða ferliga hlægiandi, at þeir megi þott fyri hina minztv synð at eins inn ganga i kristins manz briost. En þaa er þeir erv af avllvm goðvm mavnnvm bravt keyrðir ok verða at flyia, vatta þeir vm siðir sitt vanmegnn sva sem með grati ok svt. Drottinn [bavð þeim sva sem sannr gvð ok samvitandi sins velldis at þegia[1]; ver skolvm fylgia fotsporvm heilagra manna ok framganga þann sama veg sem þeir, er glavggliga saa fyrir slikar bleckingar. Einn af þeim sagði sva: Þagða ek ok giorðvmz litillatr, þa er hinn syndvgi stoð mer i gegnn; ek sva sem davfr heyrðaa ek eigi, ek var sem maðr eigi heyrandi ok sem hinn mallavsi eigi vpplvkandi sinn mvnn. Kristr bavð ovinvm at þegia sem sannr gvð, en ver skolvm fiandanvm i engv trva, ok mvnvm ver hann sigra; hvart sem fiandr eggia oss at biðiazt fyrir eða fasta, skolv ver þat ecki giora eptir þeira aminning helldr at varri veniv. Hæðandi erv þeir en eigi ottandi, iafnvel þot sva syniz, at með sinv rasanda ahlavpi mvni þeir oss davða veita; ogna þeir ok heitazt at giora alla lvti, en giora eigi, þvi at þeir erv vanmegnnir. Þott ek minnvmzt mik sagtt hafva af þessvm lvtvm með skavmmv mali, erv þeir enn framarr skyrandi, þvi at þessa lvta endrminning veitir oss mikla varvð.

20. Þa er Jesvs Kristr kom til iarðarinnar, sigraði hann ok niðr bravt ovininn ok eyddi avllvm hans styrk ok afli. Fyri þessa savk minnizt sia hinn gamli hervikingr a sinn hinn fyrra kraptt; ok þvi at hann ser sik fallit hafva, geisar hann með sinni illzkv mankyninv skaða at veita, en hann ma þo eigi rangsnva með illvm hvgrenningvm eða avðrvm flærðvm þat briost, er gvð styrkir ok hefir ser til bygðar valið. Með þvi ok at ohreinir andar, er oss erv avallt motstaðligir, hafva eigi mannligan likam, er þat avllvm avðsæligra env biartasta liosi, at eigi mega þeir við þat sakaz,

1 [*saal. rettet;* gvð bavð þeim sva sannr ok samvitandi sins velldis ok þegna *Cd.*; *lat.:* dominus quidem quasi deus et suæ conscius majestatis obmutescere his imperabat.

at fyr þvi sem ver af þeim eigi sigraðir, at þeir megi eigi inngavngv na i mannliktt hvgskot sva sem at byrgðvm dyrvm. Ma þetta ok svaa sannliga profva, at ef þeir væri bvndnir i breyskligvm ok mannligvm likam, mætti þeim neitvt ok bavnnvt vera þessi innganga sva sem fyri læst hlið. En fyri þvi at þeir erv, sem ver savgðvm, frialsir af þessi likamligri talman, sva at þeim er mattvlikt byrgða ok læsta lvti i gegnvm at fara, ok þeir flivga leyfviliga vm alltt loptit, er avðsætt, at fyri þeira vanmegnn er oskaddr likamr heilagra manna. Er þat ok vist, at vandir fiandans þrælar með dioflinvm sinvm havfðingia, þeim er hialpari vaarr sannaði ok sagði i gvðzspiallinv verit fra vpphafvi manndrapara ok favðvr illzkvnnar, mvndv með engv moti oss vægia, er sterkliga berivmzt þeim i gegn, ef mattr þeira ok afll væri eigi fra þeim tekit. Heyr nv þaa, vondr andzskoti! ef ek lyg þessa lvti, fyri hveria savk þyrmir þv oss, er hvervetna hl(e)ypr ok hlavptir (!), fyri hveria savk mattv eigi, er i avngvm stað ert byrgðr eða halldinn, onyta orð eða atkvæði þeira, er dispvta þer i gegnn ok þinni illzkv erv gagnnstaðligir i sinv lifvi? Enn vera kann, at þv elskir oss, þaa er þv kostgiæfvir hverssdagliga oss vmsat at veita ok vndir at briota. En i annan stað er þat með engv moti trvanda, at þv ser lærifaðir goðgirnðarinnar eða stvndar meirr a goðvm lvtvm eða vel lifvandi mavnnvm stoð ok styrk at veita helldr en skavm eða skaða. Eða hvat er þat, er þer maa iamkiært vera, sem þeim skaða at vinna, ok allra mest þeim mein at giora, er karllmannligaz beriazt i mot þinvm glæpvm, eptir þvi sem ritat er, at syndvgvm er milleikrinn rækiligr ok andztygr. Hverr mvn eiga iafnn sergnogtt briost sem þv til allrar illzkv, hverr mvn sva miok kosta sem þv at fylla fyrihvgsaðar fianzligar vmsatir? Vitvm ver, hverr þv ertt, andzskoti, er sannliga matt kallaðr vera hit savrgazta hræ. Vitvm ver, at fyr þvi lifvm ver kristnir menn, ok fyr þvi skolvm ver oravggir ganga til bardaga eða einvigis þer i gegnn, at gvð varr giorði þik ostyrkan. Fyr þvi ertv ok særðr ok með þinvm skeytvm i gegnvm skotinn, at eigi fylliz með framkvæmð allar þinar ognir. En ef ver bleckivmz, ok syniz oss eigi sliktt sem er, fyri hveria savk veitir þv vmsátt eða ahlavp varri trv með skravksamligvm ognvm eða með mikilleik likama ymisligra skrimsla? Nv ef megnn fylgir vilia, lát þer þaa þavrf vinna at eins illt at vilia, þvi at þeira siðr, er mikills mattar erv, er eigi at leita fiarlægs fvlltings eða bleckiligra bragða sigr at vinna, helldr at fylla þat, er þeir fysazt með sinvm eiginligvm krapti. En nv synir þv opinberliga þrotin þin avfll, er þv stvndar

aa sva sem með ohreinvm ok bernnsligvm sið skroksamliga at svikia, haðvliga aa þik[1] bregðandi leikligv yfvirbragði eða mynd hræðiligra kykvenda. Hvat er oss trvanda? hvartt eigi var sannr saa engill, er sendr var af gvði i gegnn Assirijs? Eigi þyrpti hann fyllgð eða favrvneyti at þiggia af nockvrv folki, eigi for hann leikandi, eigi giorði hann nockvrsskonar gny með ottanda okyrleik, helldr framði þegiandi sitt mattvliktt valld eptir drottinligv boðorði ok riki, þaa er felldi c. lxxx. v. þvsvndir gvðs ovina skiotara en orðvm megi skyra. En fyri þaa savk at þer ervt miok breyskir ok ostyrkir at avflvm, mvnv þer vera i eilifri glavtvn. Þat kann vera, at i moti þessv efni taki nockvrr sva til orðz: Af hverri savk var þat, er fiandinn dirfðiz vmsat ok freistni at veita envm sæla Job fyri hans mikla trv ok til fallz at knyia alltt hans hyski ok herbergi? eða fyri hvi drap hann i einvm stað avll bavrnn hans, herbergin a þav fellandi at eyddvm aðr hans avðræðvm? Fyri hveria savk þorði hann vmfram alla þessa lvti at liosta hinn helga Job grimligvm sarvm ok leiðiligri likþra? Sa er þessa spvrning setr fram, heyri her i mot þav svavr, at þetta matti fiandi vist eigi giora, nema gvð giæfvi honvm til þess leyfvi. En þat verðr fyri tvenna savk, er gvð gefr fiandanvm valld vár at freista, til hegningar, ef ver misgiorvm, enn til dyrðar, ef ver stavndvmz vel freistnina með gvðs travsti. Af þvi ma ok skyrtt mark taka, at fiandinn ma einskis manz freista, nema hann hafvi aðr til þess tekit valld af gvði, þvi at engi beiðiz þess af avðrvm at þiggia, er hann hefvir sialfr i sinv valldi. En hvat þarf ek til þessa efnis giora minning hinns sæla Job, þess er fiandinn bað freistni at veita, ok feck hann þo með engv moti sigrað? Með þvi at hann hefvir ecki valld i gegn kvikvendvm, ma hann ok eigi fremia sitt eiginliktt afll i gegnn savðvm eða svinvm nema með gvðligvm vilia ok vppgiof; sva sem sialftt gvðzspiallit vattar i þeim stað, er sva er ritað, (at) dioflar baðu drottin Jesvm sva segiandi: Ef þv rekr oss fra manninvm, send oss þaa i svina flockinn. Hverssv mega þeir ok þaa skaða vinna eða grand giora manninvm gvðs likneskiv ok sva astzfolginni skepnv sinvm skapara með sinv illzkvfvllv valldi, er eigi þorðv ne mattv svinvm grand at giora ok þav at deyða vtan gvðliktt leyfvi. Þat skolv þer vita, hinir kiærvztv bræðr, at skirt ok[2] hreint lif með oskaddri trv til gvðs erv en bestv ok hin bitrvztv vapnn, þav er ver skolvm beriazt með i

1 sik *Cd.* 2 er *Cd.*

gegnn dioflvm. Trvit ok þvi, er sannliga er reynt, at andskotinn ottaz vokvr þeira manna, er rettliga lifva, ok sva ið sama bænahalld, favstvr, hogværi, vilianliktt fatæki, hafnan hegomligrar dyrðar, litilæti, miskvnn, rettliga drottnan eiginligrar reiði, ok einkanligazt þat hiarta, er með hreinni ast elskar almattkan gvð. Veit hinn svartazti havggormr, at eptir drottinligv boðorði skal hann liggia vndir fotvm rettlatra manna, sem þav orð birta, er varr hialpari sagði sva sinvm lærisveinvm: Se herna, ek gaf yðr valld vndir fotvm at troða havggorma ok haldreka ok allan krapt ovinar, ok mvn yðr ecki vetta granda.

21. Ef dioflar giora þat skravksamlikt yfvirbragð, at þeir sanni sik vita oorðna lvti eða segi þeim fyrir, er þeir vilia falsa, tilkvomv nockvrra manna, ok þótt þeir komi, sem ohreinir andar boðoðv, þaa er vist eigi trvanda þeira frasavgnn, þvi at þeir erv avallt lygnir. Fyri þaa eina savk slogvzt þeir fyrir a leið boðandi þessa lvti ok tilkvomv þeira, er siðarr forv, at trvnaðr væri a festr þeira savgn sva sem nockvrri forspa, ok eptir þat mætti þeir[1] avðvelligar yfvir þeim valld hafva, er trvðv þeira falsi. Krist(n)ir menn skolv ok miok varazt slikt at virða sva sem nockvrt taknn eða stormerki, með þvi at ohreinir andar, hvervetna farandi með letfæri sinnar nattvrv, erv eigi at eins skiotari gangandi monnum, helldr ok þeim, er aa flvgskiotvm hestvm flytiazt, ok mega avðvelliga af þeiri savk fyri boða þeira kvomv. Eigi mega þeir þaa lvti segia, er þaa hafva enn eigi orðit, þvi at gvð einn veit oorðna lvti, helldr mega þeir ser eigna viðrkenning eða sva sem nockvra forspa, fyri þeim er eigi vita eða kvnna at skynia þeira vmsatir, þeira lvta, er þeir sa með vpphafvi hefviazt i verki eða nockvrv tilfelli. Hverssv marga hyggi þer nv vera, er mattvligtt se með letfærligvm fraleik þeim at birta, er fiarri erv staddir, þenna mikla safnat eða þaa lvti, sem her erv talaðir, ef þeim væri nackvat motstaðlikt, fyrri en sa nockvrr, er nv er naverandi, megi flytia eða fra segia þat, er ek segi. Nv ma yðr verð(a) avðsætt ok opinbertt af þessvm eptirfarandi dæmvm. Ef nockvrr maðr hefvir hafvit sina ferð af Thebaida eða einhverivm stað annars heraðs, ok sia diofla(r) þenna faranda sinn veg fyriætlaðan, þaa mega þeir boða ok fyri segia með sinvm skiotleik [fyrr sogðvm[2] hans kvomv. Með þessvm sama hætti maa ok verða af hinvm æsiligzta vexti þeirar ár, er Nil heitir, þaa er þeir sia mikil regnn verða i Blalandi ok þvi vita, at af þessi savk er ain vavn akafliga at þrvtna með

1 þat *Cd.* 2 [fyri sagðri *Cd.*

miklvm vexti ok viða or at ganga sinvm farveg, fara þeir fyrir rennandi eða flivgandi til Egiptalanz boðandi tilkvomu arinnar ok þenna mikla vatnavavxt. Þessa lvti mætti ok menn avðvelliga fyri segia, ef þeir hefði nattvrv sva mikinn fraleik. Varðhallzmaðr ens sæla Davið vppstigandi i nockurnn enn hærsta stað saa fyrri en þeir, er mycklv lægra stoðv, farandi menn, þaa er þangat sottv aa þeira fvnd, en eigi þvi helldr sagði með forspa nockvra oorðna lvti, helldr boðaði hann þaa visa lvti, er hann hafði seð með nockvrv vpphafvi. Dioflar erv ok sva hattaðir, at þeir skynia alla lvti með glavggri ok harðla vakrligri grein ok boða siðan sin i milli með skiotri ras. En ef þeir atbvrðir verða, at með gvðligri skipan ok fyrihyggiu koma vppteknir lvtir eigi til þeirar endalyctar, sem likligaz mætti þickia, þat er, ef saa hverfr aptr a miðri gavtv, er sina ferð hafði vpp hafvit, eða vatnavavxtr dvelst, þa er regnvm lettir ok heiðskirr himinn birtizt at hreinsvþv skyfvllu lopti, þaa verðr opinber svikafvll lygi ohreinna anda ok villa þeira, er þeim trvðv. Þessir lvtir vorv vpphavf heiðingligrar villv; slikar prettafvllar forsagnir af dioflvm framflvttar i hofvm eða blothavrgvm trvðv margir heiðingiar forðvm vera spadoma, allt þar til er fiandinn með sinvm erindrekvm tyndi avllv sinv herfangi i tilkvomv vars herra Jesvs Kristz, ok hann með sinvm blezaða mvnni ok fyri sina sendiboða bavð ohreinvm avndvm at þegia ok af lata slikv sinv falsi. Ek bið, at þer segit mer, hverr þat mvn ætla, at likamligr læknir skyniandi mannligan sivkleik ok brvna hitnanda briostz af lettri atekning sinna fingra, er hann ranzakar æðar þess, er vanmegnit hefvir, at hann hafvi með ser gvðdomligan kraptt? Hverr mvn dirfvazt at veita skipstiornarmanninvm gvðliga virðing eða vegsemð, þeim er skipinv styrir ok leið segir eptir merking himintvngla ok þeira gavngv? Ef nockvrr talar eptir rettri ok nattvrvligri profvan af þvrkv eða svmarligvm hita, af miklv regni eða vetrligv frosti, nv ferr sva miok, sem hann sagði, mvn eigi akrkarllinn helldr þenna lofva, fyri þat er hann gat nær slikvm lvtvm, helldr en tigna hann gvðligv nafni? Nv ef þat mætti vera, at dioflar segði eða boðaði nockvrt sinn sanna lvti, svarið þer mer þaa ok segit: Hverr aavavxtr er þat at vita fyrr oorðna lvti, þaa er sinvm tima mvnv fram koma? Var nackvart sinn miok lofvaðr slika lvti vitandi, eða ovitandi piniliga hegnðr? Vel hverr maðr aflar eða fyri byr ser sialfvm annathvart kvalar, ef hann vanrækir boðorð heilagra ritninga, eða eilifva dyrð, ef hann giorir þav ok varðveitir eptir megni. Engi varr skal miok fysazt i þessv stvndliga

lifvi at hafva fyrivitand oorðinna hlvta, helldr at vera hlyðinn gvðs boðorðvm ok gioraz sva kiærr vinr af þræli. Eigi er oss miok rækianda fyri at vita, hvat aa okominn tima kann at bera, helldr at fylla þaa lvti, er oss erv skylldvliga boðnir, ok biðia þess verkavps af gvði, at með hans fvlltingi megim ver sigraz i þeiri orrostv, er ver berivmz fiandanvm i gegnn. En ef nockvrr fysiz harðla miok, sem vera kann, at skynia ok fyri at vita oorðna lvti, þaa hæfvir, at hann hafvi reinntt hiarta. Þvi at ek trvi, at manzins avnd, þess er trvliga þionar gvði, ef hvn staðfestizt i þvi skirlifvi, sem henni er eiginlikt ok hvn var skopvt, at alla lvti megi hvn framarr fyri vita ok skilia en ohreinir andar. Slik var avnd Helisæi spamanz, þess er birti ok syndi þaa kraptta, er avðrvm vorv okvnnir.

22. Nv með þessvm savgðvm hlvtvm mvn ek skyra fyr yðr aðrar bleckiligar dioflaa vmsatir. Þeir erv iafnan vanir vm nætr siðlatra manna at vitia, ok segiaz með falsligv yfvirbragði vera gvðs einglar, lofva þeir iðn þeira ok astvndan, vndraz mikla staðfesti, en heita þeim fyri oorðinni avmbvn ok verkavpi. En ef sva berr til, at þessir ganga i syn við yðr, þaa skolv þer vopnazt með heilagri trv þeim i gegnn ok veria yðr ok yðr herbergi með marki hins helga kross, ok mvnv þeir skiott hverfva ok at engv verða, þvi at þeir hræðaz miok sigrmark vars hialpara; fyri þat sama sigraði hann ok rænti alla loptliga krapta, þat er ohreina anda, ok bavð, at þeir skolv af avllvm vera fyrlitnir. Þeir erv ok vanir a sik at bregða eða sina limv ymisligv skravkligv yfvirbragði, ok ganga sva i syn við oss, at hvgrinn varr ottiz en likamrinn hristiz af hræzlv. En sa er i þessi freistni hefvir travsta trv til almattigs gvðs, rekr þaa ok þeira styrk ok hæðilig brigzli skiotliga aa flotta.

23. Eigi er miok torvellikt skynsamliga grein at giora millvm goðra anda ok illra, ok með gvðs fvlltingi ma þat opinbert verða. Fagrlig aasiona heilagra eingla er elskanlig ok hogværlig, eigi synazt þeir þrætandi eða kallandi, ok eigi er optliga af nockvrvm heyrð þeira ravst, helldr fara þeir hlioðliga ok linliga, ok þo skyndandi fagnat at veita gleði ok travst syndvgvm mavnnvm, þeim er misverka vilia iðraz, þvi at sialfr gvð er með þeim, sa enn sami er brvnnr miskvnnar ok vpprás allz rettlætis. Þaa er vart hvgskot birtiz liosi heilagra eingla, er þat eigi okyrt eða stormsamt, helldr lintt ok blitt; þaa hitnar avndin af mikilli fysi at eignazt himneska fagnaði ok skiotliga með þeim gvðs englvm at fara til himinrikis dyrðar, er hvn ser þaa naverandi, at vppgefnv

herbergi mannligs likams, ef þat mætti þaa vera, ok þvngri byrði davðligra lima[1]. Sva er mikil þeira goðgirnð, at ef nockurr ottaz miok af ostyrk mannligrar nattvrv þeira syn eða vitian, þaa taka þeir skiott i brvtt af manligv hiarta alla hræzlv. Með þessvm hætti giorði Gabriel gvðs eingill, þaa er hann talaði við Zachariam i musterinv, sva ok þeir englar, er hingatbvrð vars hialpara boðvðv fehirðvm, ok enn þeir, er vitrvðvz hia drottinligri grof eptir hans vpprisv. Allir þessir giorðv styrk ok orvgg þeira hvgskot, er þeir birtvz, ok baðv þaa eigi hræðazt. Mikil hræzla verðr eigi svaa miok af einvm samt andligvm otta, sem hvn verðr stvndvm akaflig af syn ymisligra lvta, þeira er likamligir synazt með misiofnv yfvirbragði. Enir verstv andar hafva grimligar asionvr, hræðilikt hlioð, savrgar hvgrenningar, fara með lavsvngarfvllvm leik ok hræringvm sem vanstilltir vngir menn eða illvirkiar. Af þeira navist verðr avnd manzins skiotliga hræzlv fvll, vit ok skilning slæfvazt ok dofnar; gioriz hatr milli kristinna manna, sorg ok svndrþycki milli mvnka, þvngi ok leiðendi af endrminning eiginligra synda, hræzla davðans, mikil agirni avðæfa, mæði kraptana at fremia ok vel at lifva með miklvm hiartans slæleik. En ef fagnaðr ok ovmræðilig ast ofavlsvt með orvggv travsti til gvðs kemr i stað þess otta, er gioriz af mikilli hræzlv eða syn ovina, þaa skolvm ver vita, at fvllting vartt er komit, þvi at orvggleikr hvgar er hit skirazta mark navistar gvðligs velldis. Abraham havfvtfaðir sa með þessvm hætti sialfvan gvð ok fagnaði harðla miok; með þessvm sama hætti gladdiz ok hinn sæli Johannes baptista þaa enn eigi fædr miklvm fagnaði, er hann skilði sæla mey Mariam, er þaa bar skapara allra lvta i hinv helgazta herbergi sins kviðar, vera komna at vitia sinnar moðvr Elisabet. En ef yfvirkomin hræzla staðfestiz með þeim, er vitiaðr er, þaa er vist, at fiandinn geck i syn við hann, þvi at hann kann ecki þann at styrkia eða gleðia, er hann vitiar, sva sem Gabriel styrkti ottandi mey henni bioðandi, at hvn skylldi eigi hræðaz, eða sva sem fehirðar vorv hvggaðir af gvðs eingli, helldr tvefvalldar hann hræzlvna, þar til er sa hratar nær i avrvilnanar divp, er fyri verðr; þetta giorir hann til þess, at þeir veslir menn, með þessi navðvng af honvm til þravngðir, veiti honvm overðvga vegsemð hann fvlltings biðiandi, er of miok gleyma gvði ok hans boðorðvm. Af slikv tilfelli hvgðv veslir heiðingiar falsliga sialfa dioflana gvð vera, ovitandi at sannr gvð varr bannar slika villv. Saa hinn sami villdi eigi, at kristit folk anetiaðiz slikvm diofvls svikvm, sva

1 likama *Cd.*

sem gvðzspiallit vattar, at þaa er fiandinn dirfðiz opinberliga vars hialpara at freista ok ser at eigna hofðingskap ok valld allra lvta, giorði gvð son hann forflotta sva til hans talandi: Far brvtt, andzskoti, þvi at sva er ritat, drottin gvð þinn mantv vegsama ok honvm einvm mvntv þiona. Oss er ok leyfvi af gvði gefvit i varvm navðzynivm þessi orð fram at flytia, þvi at fyri þaa savk talaði hann slika lvti, at með þessvm hans orðvm brytiz niðr vár freistni, þaa er kemr slik at hendi, sem son gvðs þolði af andzskotanvm. Heyrið, kiærir bræðr, ek vil yðr ok a minna, at þer æ hyggiz meirr vel at lifva en iartegnir at giora; variz ok við, at engi yðarr taknn eða iartegnir giorandi þrvtni þaðan af til metnaðar eða fyrliti aðra, þaa er slika lvti er omattvlikt at giora. Ranzakit helldr lif ok atferð serhverra, þvi at yðr hæfvir þeim at likiazt, er algiorvir erv, ok fylla þaa goða lvti, er a skortir aðr yðra atferð, þvi at taknn at giora er eigi vars litilleiks, helldr fremiaz þav af drottinligv valldi, þess er til sinna lærisveina talaði, sem gvðzspiallit vattar, þa er þeir dyrkvðvz af iartegna giorð, ok sagði sva: Eigi skolv þer af þvi fagna, at dioflar erv vndir lagðir yðart valld, helldr fyri þaa savk at nofnn yðr erv i himinriki ritvð. Skrasetning nafna a lifs bok er vitni krapz ok verðleiks, en bravtrekxtr annskotans er giof ok veizla hialparans við sina þionostvmenn. Heðan af svarar drottinn þeim, er eigi fagna af erfviði eða starfvi sins goðs lifs helldr af framning taknanna, sva segiondvm: «rakvm ver eigi diofla i þinv nafni ok giorðvm marga krapta i þinv nafni?« Ok man hann sva segia: «Ek segi yðr vist, at ek kennvmzt eigi við yðr, hverfvit brvtt fra mer, verkmenn illzkv, þvi at drottinn veit eigi skyn a verkvm vondra manna.« Þess skolv ver með allri astvð biðia, at ver giorimzt verðir þaa giof af gvði at þiggia at giora skynsamliga grein millvm goðra anda ok illra, þvi at eptir atkvæði ritninganna skolvm ver eigi hverivm anda trva, er oss birtizt. Nv villda ek lvka minv mali ok þaa lvti hlioði hylia, er mer litlvm ok lagvm [hafva til handa borit[1]. En til þess at þer ætlit mik eigi þarflavsliga þeira lvta minnazt, er eigi mega verða, þo at ek tala sliktt, fyri þvi þo at ek mega þaðan af synazt sva sem ovitr, man ek segia faa lvti af morgvm, þvi at drottinn, saa er glavggliga skyniar ok litr leynda lvti minns hvgskoz, veitt, at þetta giori ek eigi af savk nockvrrar hræsni, helldr yðr til nytsemðar.

1 [*udfyldt efter Gisning*; *aabent Rum i Cd.*; *Lat.*: silentio premere qvæcunque meæ acciderant parvitati.

24. Þat var opt, þaa er dioflar gengv i syn við mik, at þeir lofoðv mik miok, en ek bolvaða þeim i mot, ok bað ek þaa þegia i nafni drottins. Jafnan savgðv þeir mer ok fyrir, aa hverivm tima en mikla Nil mvndi taka æsiligan vavxt, enn þeir heyrðv af mer i mot slik svavr: «Hvat kemr til yðar at ahyggiazt slika lvti?« Sva sem vapnaðir riddarar ok mer með ofriði ognandi syndvzt þeir mer stvndvm ok slogv vm mik hring ok mitt herbergi ok fylldv hvs mitt með haldrekvm, hestvm ok havggormvm ok ymisligvm skrimslvm, ok ek savng i mot þessi freistni sva segiandi: «hij in curribus etc. þessir miklazt af kerrvm ok hestvm, en ver mvnvm miklaz i nafni drottins gvðs vars;« ok skiott með gvðs miskvnn slogvz þeir með avllvm skrimslvm a flotta. A nockvrvm tima vitivðv þeir mín með micklv liosi ok savgðv sva: «Heyrðv, Antoni, ver ervm komnir at syna þer ok veita vara elldliga birti.« Ok ek með byrgðvm avgvm baðvmz fyrir til gvðs, þvi at ek villda eigi sva miok mik vanvirða at sia diofvls lios, ok skiotara en ek faa sagtt, slavktizt falslikt lios vandra anda. Eptir faa manaði liðna flycðvz þeir enn saman eitt sinn fyri mer ok tokv at syngia ok vm ritningar at tala sin i milli. En ek sva sem davfr afvirðvmzt slikt at heyra. Skelfðv þeir ok stvndvm klavstr mitt með miklvm okyrleik, en i gegnn þeiri freistni bað ek til drottinns með staðfavstvm ok ohrærðvm hvg. Optliga giorðv þeir mer i heyrnn hark eða hegomliga hoppan, hvislan eða havggormligar hvæsingar. En er ek tok at biðiazt fyrir, sneriz þeira hlioð i gratvliga ravst. Trvit mer, synir minir, ok þeim lvtvm, er ek mvn nv segia. Ek saa nockvrt sinn fiandann með harðla hafvm likam, hann giorðiz þaa sva diarfr, at hann sagðizt vera gvðs kraptr ok forsia ok mællti sva til min: «Hvat villtv, Antoni, at þer veitizt af mer?« En ek spytta tysvar sinnvm, sem ek matta mest, i hans gapanda gin, ok vopnaðr með Kristz nafni hl(i)op ek aa hann með avllv afli. En saa hinn mikli[1] likamr, er mer hafði synzt, fyrivarð allr ok hvarf skiotliga milli minna handa. Þaa er ek var fastandi, syndizt hann mer nockvrt sinn sva sem einn mvnkr ok eggiaði mik at likna nackvat minvm likam ok snæða af þvi bravði, er hann fornaði mer. Hann sagði sva: «Fyri þvi at þv ert maðr vndirliggiandi mannligvm breyskleik ok osty(r)kð, lat hvilaz litla stvnd þitt erfviði, at eigi fallir þv i likamligan sivkleik af miklv harðlifvi.« Af slikri hans vmleitan kenda ek skiott svarta ok avfvndarfvlla hoggormsins asionv; ok þaa er ek hlifða mer epter minvm vanda með

1 mikla *Cd.*

Kriz vernð ok vopnabvnaði, syndiz mer sem reykr færi vt vm glvgg mins herbergis, ok með þessv moti hvarf fiandinn.

25. Þat var enn þaa er ek var staddr i eyðimork, setti hann optligha fram gvll mer fyri avgv sva sem sina gilldrv. Þetta giorði hann fyri þaa savk, at ek skyllda i vefviazt hans sviksamligv neti, ef ek villda þat agirnaz með einni saman syn; en ef ek villda þat nalgaz með atekning, hvgði hann mer með bardaga ahlavp at veita. Optliga þaa er ek var af dioflvm barðr, savng ek þessi orð: Nullus me separabit a caritate Cristi, eingi man mik mega fra skilia[1] Kristz ast. En er þeir heyrðv þessi orð, svndrþycktvz þeir sin i milli, ok slæz hverr a annan með ærslafvllri grimð, slogvz eptir þat a flotta, eigi fyri mina verðleika, helldr af sialfs gvðs boðorði ok valldi, þess er sva sagði: Vidi Satanan quasi fulgur cadentem de celo, ek sa andzskotann fallanda af himni sva sem ellding. Þessa lvti, synir minir, sagða ek yðr fra mer, minniligr postvligs dæmis þess, er hinn helgi Pall sagði sinvm lærisveinvm fra þeim mannravnvm ok freistni, er hann þolði a sinvm davgvm, til þess at eigi nackvarr otti eða diofla freistni ok eigi nockvr mæði talmi yðra goða fyriætlan. En þvi at ek elskandi yðartt litillæti minntvmz margra hlvta fra mer segiandi, sva at ek ma þaðan af ovitr synaz, fysvmz ek enn yðr þat kvnniktt at giora, er engi heyrandi manna skal efvaz, at satt er ok ofalsat.

26. Þat var enn eitt sinn, at fiandinn knvði dyrr klavstrs mins. Ok er ek geck vtt, saa ek einn mann sva hræðiligan ok hafan, at mer syndizt hofvt hans taka allt til himins. En er ek fretta hann eptir, hverr hann væri, sagði hann sva: »Ek em Sathanas.« Ek spvrða hann enn: »Hvers leitar þv her?« Hann svaraði þaa með þessvm hætti: »Fyri hveria savk hata mvnkar mik at þarflavsv eða kenna mer sin misfelli, eða fyri hveria savk bolvar mer allt kristinna manna folk?« Ek svaraða: »Þat giora þeir allir rettliga, þvi at ver þolvm optliga mikil ohægendi ok þyngsl af þinvm vmsatvm.« Hann svaraði: »Ecki velld (ek) þesskonar aslattv, helldr hrellaz þeir sialfvir sin i milli, ok skelfvir hverr annan. Ek em nv orðinn vesæll ok herfviligr. Ek bið, at þv minniz, hvart þv hefvir eigi lesit þav spamanz orð, er sva segia: Kristr eyddi avllvm vapnvm ovinar ok bravt niðr borgir hans. Nv hefvi ek engan stað i minv valldi, ok enga borg eignvmzt ek nv. Engi hefvi ek vopnin, avll erv þav brotin ok i

1 slilia *Cd.*

brvttv, allar þioðir ok avll hervt hlioða nv ok dyrka með vegsemð Kristz nafnn. Sialfar obygðir ok eyðimerkr erv nv fvllar af otalligvm flockvm mvnka. Fyri þvi bið ek, græti þeir nv sialfvir sik, ok lati af mik at særa eða slita vtan alla savk með sinni aleitni.« Þaa er ek miok vndrandi heyrða slika lvti, lofvandi drottinliga miskvnn með fagna(ði) briostzins, mællta ek sva til hans: «Þessi þin orð, er þv talaðir nv nyliga, eigna ek eigi þinvm sannleik, þvi at hann ma engi með þer finnaz. En þott þv ser efvalavsliga hofvt allz fals ok lygi, iataðir þv þessa lvti navðigr lygilavst, þvi at sannliga bravt Jesvs Kristr með avllv niðr þin avfll, en þv afsviptr [engiligri fegrð ok vegsemð velltiz[1] i oþrotnanda savri.« Ok er ek hafða varla þessi orð mællt, hvarf sa enn hræðiligi, er við mik talaði, at heyrðv nafni várs hialpara. Heyrit nv þaa, minir synir, hverss þickizt þer nv þvrfva framarr at fretta, hver hræzla eða hver efvaðsemð ma nv talma yðarnn goðan sið, hver freistni man yðr nv mega fra slita gvðligri ast? Ef þer ahyggizt vm annarlikt lif, geymit at hvarv yðars eiginligs lifs, ok at hegomlig hvgrenning angrizt eigi við þann hegomligan haska, er hvn staðfestiz a stvndvm at þarflavsv; ottizt engi, saa er gvði treystizt sinna synda iðrandi, at fiandinn mvni þann til foraðs draga. Hrindit aa brott avllv angri, þvi at drottinn, saa er felldi vara ovini, er með oss, sva sem hann hefir fyriheitit, oss hlifvandi ok varðveitandi af ymisligvm andzskotans arásvm. Hyggit nv at ok virðit: sialfr fiandinn, er marghattaðar slægðir hefvir frammi með sinvm erendrekvm, iatar nv, at hann hefvir ecki afll i moti kristnvm monnvm. Þvi skolv kristnir menn ok mvnkar vm þat aahyggiaz, at eigi fyri þeira iðnarleysi eða ostyrka trv veitiz dioflvm avfll eða færi þeim at granda með sinvm svikvm, þvi at slikir ok með þeiri mynd erv þeir vanir var at freista, sem þeir finna eða skynia oss ok varar hvgrenningar. Ef þeir finna i varvm briostvm nockvrtt sað hræzlv eða illra hvgrenninga, sæta þeir þegar ok leita þar at setiazt sva sem illvirkiar i eydda staði, avka þeir þaa yfvirkominn otta ok ohreinar hvgrenningar með þessvm hætti grimliga kveliandi þaa vesla avnd, er þeim gaf færi sin at fréista. En ef ver giorvm[2] glaðliga gvðs þionostv ok fysvmzt með hita heilagrar astar til himinrikis fagnaða, sialfva oss ok alltt vart efni gvði aa hendi felandi aa hverri stvnd, mvn eingi fiandi oss mega

1 [*rettet;* eiginligri fegrð ok vegsemð. vegsemd(!) *Cd.*; *Lat.:* honore nudatus angelico, volutaris in sordibus. 2 glaðligvm *tilf. Cd.*

sigra eða þora nær at koma; þvi at þeir flyia með skavm aa brott fra þvi briosti ok hiarta, er þeir finna hliptt með heilagri trv ok með Kristz marki merkt. Sva flyði fiandinn hinn helga Job styrkðan með gvðligri trv, en enn veila Jvdam, er tyndi sinni trv, batt hann hertekinn sinvm fianzligvm bavndvm. Þessi erv en orvggvztv[1] vapnn at sigra ovininn: andlig gleði ok iafnan at hvgsa almatkan gvð ok endrminnaz hans mikla ok ovmbræðiliga miskvnn, þaa er a brvtt rekr alla diofla ok þeira aslattv sva avðvelliga sem nockvrnn reyk, hatar alla vara ovini en ottaz alldregi. Ætlit ok, at andzskotinn er eigi ovitandi, hvilikr elldr honvm er fyri hendi, ok hann veit skyn, at sialfr hann skal þola með sinvm erendrekvm gnogligan ok eilifvan brvna hitnanda helvitiss. En fyri þvi at ek man nv lvka minv mali, vil ek yðr a þat minna við endalyktt, at ef yðr birtiz nockvr vitran eða syn, frettið eptir diarfliga, hver (hvn er) eða hvaðan hvn kom; ok ef þessi vitran hefvir verit af gvði eða hans helgvm mavnnvm, man vtan alla dvavl með engiligri hvggan snvaz hrygð i fagnat; en ef þessi syn var diofvls freistni, man hvn skiott brvtt hverfva fyri eptirfrett rettrvanda mannz, þvi at þat er hit mesta mark styrkðar ok orvgleiks at spyria þann, er i syn gengr, hverr hann er, eða hvaðan hann kom. Sva kendi Jesvs son Nave eptir frettandi gvðs engil ser fvllting veitanda, ok með sama hætti matti ovinnr eigi leynaz fyri Daniele, eptir spyriandi hverr hann væri.«

27. Þa er hinn helgi Antonivs hafði sitt mal til lyckta fært, gloddvzt allir miok, þeir er heyrtt havfðv hans fagrliga ok helga kenning, fyrlitandi allir samtt diofla vmsatir ok miok vndrandi þaa dasamliga giptt ok giof, er hann hafði af gvði þegit grein at giora milli goðra anda ok illra. Margra briost ok hiarta hitnaði af heilagri fysi at lifa i gvðs þionostv; þeir er aðr vorv ostyrkir, giorðvzt staðfastir i heilagri trv; falslig ætlan flyði i brvtt af þeira hvgskoti, er aðr vorv eigi a rettvm veg trvarinnar; svmir frelsvðvz af ymisligri eða hegomligri hræzlv með gvðligvm styrk.

28. Avll þav klavstr ok mvnklif, er vorv i eyðimorkinni i nand við hinn helga Antonivm, vorv fvll af gvðs þionostvmavnnvm, þeim er dag ok nott stvndvðu eigi annat en syngia gvðs lof, lesa helgar bækr eða biðiazt fyrir. Af hans helgvm fortavlvm ok mikilli fysi eilifrar dyrðar favstvðv þeir mikit ok vavkðv ok stvndvðv an aflati helga ast at hallda sin i milli ok þeim, er þvrfvandi vorv, miskvnn at

1 horvggvztv *Cd.*

veita. Þessi halfva eyðimerkrinnar var sva við sem mikit herat, enn mvnkar eða einsetvmenn, þeir er þar bygðv, vorv með avllv fraskila þyss veralldarmanna ok allri hegomligri atferð, en syndvzt hverssdagliga fremia milldi verk ok rettlætis. Hverr mvndi sa vera at eins siaandi sva mikla mvnkasveit eða litandi þeira karllmannligan ok svaa samþyckan samnað, at engi villdi avðrvm mein giora, hallmæla eða einarðarlavsan vmlestr at veita, helldr elskandi helga bindendi villdi hverr avðrvm glaðliga þiona, at eigi mvndi hann skiotliga slikvm orðvm tala: Heyrðv Jacob, harðla goð erv þin herbergi; heyrðv Israel, harðla goðar erv þinar tialldbvðir, sva sem skyggiandi skogar, svaa sem paradisvs yfvir rennandi vavtnvm, sva sem tialldbvðir af drotni reistar ok festar, sva sem cedri þar en hæstv ok en fegrstv tre hia vavtnvm vaxandi.

29. En er þessi safnaðr eflðiz dag fra degi af astvndan goðs lifs i gvðs þionostv, endrminntiz heilagr faðir Antonivs af nyiv þeirar ovmbræðiligrar dyrðar, er gvðs vinvm er bvin i himinriki, fyrlitandi alla hegomliga lvti þessa stvndligs lifs ok sva virðandi með sialfvm ser, sem þat væri allt litils vertt, er hann hafði her til starfvat eða i freistni þoltt. Var þat nv ok iafnan, at hann satt einn samt. Ok þaa er svaa bar til, at hann varð sinvm eiginligvm likam at lina, fæzlv at neyta eða svefnns eða annarra þeira lvta, er manz nattvra eða navðzvn beiðir, mæddiz hann af þvi miok með vndarligvm kinnroða, er sva mikit frelsi andarinnar skylldi vera þravngt ok halldit vndir endimarki litils ok davðligs holldz. Þat var ok opttliga, þaa er hann var sitiandi með bræðrvm, at hann hellt sik fra þeiri likamligri fæzlv, er fyri honvm var, af minning andligrar fæzlv. Ok þott hann giorði þetta með vndarligvm hætti hvgsandi odavðleik andarinnar, sem fyrr var sagtt, ok sem hvn neyðizt af sambvð davðligs likams, neytti hann þo optliga nockvrrar fæzlv einn samt verandi, en stvndvm hia bræðrvm sitiandi, sva sem davðligr maðr. Hann eggiaði ok með opinberri kenning, at engi skylldi of miok þrongva eða meinlæta sinvm likam, helldr næra hann ok styrkia með hæfviligri geymslv, at eigi tyndiz hann eða[1] fyrifæriz gvðlikt verk, þat er likamrinn, i gegnn vilia sins skapara; bað ok ongan sva sælliga fæða holldit, at þat drambaði i gegnn avndinni, en sagði fyri þvi með avllvm alhvga ok iðnn avndina varðveitandi, at eigi bæri þaa ohammingio til handa, at hvn sigrvt af likamligvm lavstvm selldizt eptir þetta stvndliga lif til eilifra helvitis myrkra, helldr at hvn, ser eignandi valld ok stiornn

1 eðra *Cd.*

yfvir sinvm likam, skylldi honvm sva styra, meðan þav bygði samt, ser til nytsemðar ok avðrvm, at með gvðligvm styrk mætti hvn verðvg verða sitt herbergi vpp at hefia sem hinn helgi postoli Pall til ens þriðia himins. Sannaði hann ok varnn hialpara sva segia ok bioða: Verit eigi miok aahyggivfvllir avnd yðarri, hvat þer mvnvð snæða, eða likam, hverssv þer mvnvð klæðaz, leitið ok eigi með akefð, hvat þer skolvt eta eða drecka, þvi at slika lvti afla heiðnar þioðir með micklvm kostnaði; yðarr himneskr faðir veit, at þer ervt allra þessa hlvta þvrfvandi. Leitit ok þaa i fyrstv gvðligs rikis ok hans rettlætis, ok mvnv þessir allir hlvtir yðr veitazt.

30. Þa er þessir hlvtir vorv liðnir, giorði Maximianvs hinn omilldi keisari mikinn ofrið kristni gvðs ok villdi henni eyða með grimðarfvllri akefð. Þaa vorv havndlaðir gvðs vinir, hvar sem þeir vorv fvndnir, ok leiddir i borgina Alexandriam. Sialfr hinn helgi Antonivs for þaa af klavstri sinv, ok villdi fylgia pislarvattvm gvðs, sva segiandi: »Forvm at samteingiazt dyrðarfvllvm sigri bræðra varra, gavngvm fram karllmanliga sialfir, eða siam at minnzta kosti, er aðrir heyia gvðs orrostv.« Ok af ast pislarvættissins var hinn sæli Antonivs sannliga pislarvatr. En þót hann væri eigi havndvm tekinn eða samtalðr gvðs iatorvm, þeim er til malmverks vorv þrælkaðir eða i myrk(v)astofvm halldnir, þaa er hann geck at sinvm sialfvilia i hendr ofriðarmanninvm, lagði hann aa allan hvg opinberliga ok frialsliga þaa at eggia, er fyri domandann vorv leiddir, at eigi skylldi þeir gvði neita fyri ognir vandra manna. En þeim er til davðans vorv dæmðir, fyllgði hann fagnandi allt til þess staðar, er þeir helltv vtt sinv bloði ok avðlvðvz farsælliga pislarvættis koronv, sva sem sialfr hefði hann sigrazt. Ok af þessv tilfelli varð domandinn miok reiðr, þaa er hann sa staðfesti Antonij ok hans felaga, bavð hann nv sva, at allir mvnkar skylldv bravt flyia or borginni, en ef þeir vorv þar staðnir, skylldi með avllv engi þeira vera doms verðr, helldr bað hann, at þar skylldi hverr davða þola, sem hann væri fvndinn. Ok af þessv domandans atkvæði syndiz avllvm aa þeim sama degi at flyia ok sialfva sik at fela fyri ofriði gvðniðinga, nema einvm samt Antonio, hann gaf eigi gavm at boði þessa grimma domanda, flyði hann hvergi, enn geck þar til, sem vatnn var, ok tok at þva yfvirklæði sitt. A næsta degi eptir stoð hinn helgi Antonivs með avllv ottalavss i einvm hafvm stað i borginni, ok þa klæddr með biortv klæði, at sva avðzeliga kominn eggiaði hann domandann ser aa hendr, ef hans gavngv bæri þar hia. Hitnaði hans hiarta af mikilli fysi til pislar-

vættiss fyri gvðs nafni ok syndi oss, at kristins manz hvgr skal vera staðfastr ok alldregi vandbvinn at þola pininng ok davða, ef þavrf[1] krefr, sva miok, at hann varð hryggr, er honvm veitiz eigi, eptir þvi sem hann villdi, pining at þola fyri nafnn drottins várs Jesvs Kristz. En almattigr gvð fyribvandi sinni hiorð lærifoðvr ok giæzlvmann varðveitti Antonivm fra havndvm ofriðarmanna, at settning mvnkligs siðar skylldi eigi at eins styrkiaz fyri hans helga bæn helldr ok navistv. Alldregi varð hann fraskila Krizt iatorvm, meðan hann var innan borgar, þvi at hann samtei(n)gðiz þeim fyri samband heilagrar astar mikla aahyggiv fyri þeim berandi. Virði hann ser ok þat meiri pining, er hann var vti byrgðr fra þeim, er i myrkvastofvm vorv halldnir.

31. Þa er hinn mesti ofriðarstormr var afliðinn, ok hinn sæli byskvp Petr, koronaðr með dyrð pislarsigrs, var af þessv lifvi liðinn til himinrikis fagnaða, for hinn sæli Antonivs aptr til klavstrs sins, þolandi hverssdaglikt pislarvætti i sinni samvizkv fyri ast ok vandlæti heilagrar trvar. Mæddi hann sik nv bæði með favstvm ok vokvm framarr en fyrri, harklæði hafði hann næst ser, en annat yfvirklæði fyri alþyðv avgvm. Alldregi lavgaði hann sinn likam, ok alldregi þo hann savr ser af fotvm, nema navðzvn skylldaði hann til yfir nockvt vatnn at fara. Engi maðr vm alldr sa likam Antonij nockðan fyrri en hann andaðizt.

32. Þat var a nockvrri tið, þaa er heilagr Antonivs villdi sik fra hallda syn ok viðrmæli mannanna, ok hann hafði byrgtt klavstr sitt, sva at með avllv lofvaði hann engvm manni inngavngv, þaa flvtti a hans fvnd dottvr sina sarliga af diofli kvalða einn riddara havfðingi, saa er Martinianvs het. Hann knvði dyrr biðiandi, at enn helgi Antonivs gengi vtt at hialpa dottvr hans með sinvm bænvm til gvðs, at hvn hreinsaðiz af diofli. Enn sæli Antonivs villdi eigi dyrr vpp lvka, helldr sa hann vtt vm einn glvgg ok sagði sva: »Heyr þv maðr, sagði hann, hvat biðr þv mik fvlltings, ek em davðligr maðr sem þv ok samfelagi þinnar ostyrkðar. En ef þv trvir a Krist, þann er ek þiona, þaa far þv a brvtt, ok bið gvð eptir þinni trv, ok man dottir þin heil verða.« Hofðinginn trvði skiotliga orð ens helga Antonij, for hann a bravt leið sina ok kallaði a nafnn Jesvs Kristz, flvtti hann dottvr sina alheila heim.

33. Margar aðrar iartegnir let gvð ser soma at vinna fyri enn helga Antonivm. Ok var þat eptir verðleikvm, at saa neitaði

1 þravrf *Cd.*

eigi sinn mát ok miskvnnsemð, þaa er saa var fvndinn, er verðvgr var at þiggia, er fyri het i gvðzspiallinv sva mælandi: Biðit er ok mvnvt þer þiggia. Margir aðrir diofvloðir menn vorv flvttir fyri dyrr hans mvnklifvis, ok þvi at þeir naðv eigi inngavngv, sofnvðv þeir ok vrðv þar heilir fyri hans helgar bænir með gvðs miskvnn. Þessi mikill fiolði tilsækiandi manna hann firrandi einsetv þeiri, er hann fystiz miok at hallda, giorði honvm leiðendi. Ottaðizt hann nv miok, at gnoglig veizla margra iartegna mvndi vpphefia hvg hans til nockvrs metnaðar eða aðra til skyllda[1] nockvrs framarr af honvm at vænta, en þeir mattv[2] með honvm sia. Hvgsaði hann nv með ser heðan i brvtt at fara ok i ena efri Thebaidem, þar er engi matti hann kenna. Tok hann nv nockvt bravð af bræðrvm ser til farnezt, for siðan til einnar ár, sva sem vegr hans lá, ok settiz niðr a backann biðandi, ef skip kiæmi i moti honvm, sva at hann mætti yfvir ana flytiazt. Ok er hann sat þar hvgsandi af sinni ferð, heyrð(i) hann ravdd af himni sva til sin talandi: »Antoni, hvertt fer þv, eða fyri hveria savk komtv hingat?« Hann svaraði með avllv ottalavss, sva sem nockvrr maðr honvm kvnnr talaði þessa lvti, ok sagði sva: »Fyri þaa savk kom ek hingat, at folkit lætr mik enga hvilld fa, ok fyri þvi synizt mer myclv betra at flyia i ena efri Thebaidem, einna hellzt ok fyri þaa savk at ek em þeira lvta beðinn, er langt erv vmfram minn kraptt ok megnn.« Ravddin s(v)araði honvm þa enn: »Ef þv ferr i ena efri Thebaidem, sem þv hefir nv hvgsat, mantv þola meira starf ok erfviði ok þrifallt vm þat fram sem aðr, en ef þv fysizt sannliga hvilld at hafva, far nv i ena iðre eyðimork.« Heilagr Antonivs svaraði: »Okvnnir erv mer þeir staðir, er ek skal til sækia, eða hverr man mer þangat veg visa.« Saa er við hann talaði svaraði, nv skiott, sagði hann, Sarracenos þar mvndv koma, þaa er vanir vorv at fara kavpferð til Egiptalanz, bað hann með þeim ferðazt.

34. Þa er þeir menn komv, er envm helga Antonio var til visat, bað hann, at þeir veitti honvm forvneyti i eyðimorkina, ok þott engi þeira væri honvm skvlldbvndinn eða kvnnr, tokv þeir hann giarnnsamliga i sitt favrvneyti ok elskvðv hann sva ok hans samfelag i ferðinni, sem þeim væri hann af gvði sendr. Ok er þeir hofðv farið þria daga ok fiorar nætr, fvndv þeir eitt fiall harðla hátt. Vndir þvi fialli spratt vpp brvnnr, þaðan af rann sætt ok fagrt vatnn ofvan aa iofnv. Einn vavllr eigi mikill lá vmhverfvis fiallit,

1 skylldan *Cd.* 2 mættv *Cd.*

aa þeim velli vorv harðla fa palmtre ofagvt ok vanræktt. Þenna stað tok hinn helgi Antonivs sva feginsamliga, sem hann væri honvm af sialfvm gvði fyribvinn. Þessi var ok sa sami staðr, er honvm var til visat af þeim, sem við hann talaði, þaa er hann sat aa arbackanvm. Nockvt bravð tok hann i fyrstv af sinvm favrvnavtvm ser til navðzynia, ok setti nv einn samtt bygð sina i þessv fialli, sva at engi maðr var þar hia honvm. Hellt hann þenna stað sva sem sitt eiginliktt herbergi. Sarraceni siandi mikit ok dasamlikt hans travst, færðv þeir honvm fyri goðfysi, þaa er þeir forv aptr, nockvt bravð til atvinnv. Nockvra hvggan hafði hann ok af þeim palmtriam, er þar vorv vaxin.

35. Þa er mvnkar vissv, hvar hinn helgi Antonivs var kominn, barv þeir ahyggiv fyr honvm sva sem synir fyr favðvr, ok sendv honvm fæzlv til viðrlifvis. Þaa er Antonivs saa, at þessi hans navðzyn var morgvm et þvngasta erfviði, villdi hann letta þessv starfvi mvnka, bað hann nv einn af þeim, er aa hans fvnd kom, færa ser hvast graftol ok nockvt hveitikornn. Ok er þetta hvartveggia var honvm fært, geck hann með fiallinv ok fann einn stað, þann er honvm þotti hæfviligr sæði niðr at færa, eigi mikinn. Þar matti vatnn (renna) yfvir, þat er vppspratt vndir fiallinv, þar kastaði hann korni niðr, ok þat sæði vanz honvm alltt ár til fæzlv. Fagnaði hann nv, er hann matti lifva i eyðimork af sinv starfvi ok eiginligvm handaverkvm vtan avll annarra vhægendi. Ok nv er hann saa, at margir vavnðvz at sækia hans fvnd enn i þenna stað, miskvnnaði hann þeira mæði; rotzetti hann þaa kalgarð i litilli torfvv i einvm stað vndir fiallinv, at eptir torsottan veg (væri) styrkðir tilsækiandi bræðr með þessi hvggan.[1]

36. Þat giorðizt nv þessv næst, at dyr, þav er rvnnv af eyðimorkinni fyri þorsta sakir vatz at leita, giorðv hinvm helga Antonio illbyli ok bitv vpp sæði hans. Eitt af þeim tok hann havndvm ok mællti sva til allra: »Fyri hveria savk giorðvt þer mer grand? ek hefvi yðr ecki mein giortt. Farið nv i brvtt i nafni drottins ok komit her alldregi siðan.« Eingi maa þat mistrva, at eptir þessi hans orð komv dyr þar eigi siðan hans sæði at spilla, sva sem þav ottaðiz hans atkvæði. Þaa er hinn helgi Antonivs var sva langt kominn brvt i fialliga eyðimork, sem nv var sagtt, at mikil torfæra var hans fvnd at sækia, ok skemti ser þar við bænir sinar, fengv bræðr varla af honvm með micklv bænarorði,

1 *Dette Cap. slutter med følgende ufuldendte Sætning:* Til þessa starfs eggiaði hann, *hvortil intet tilsvarende i Latinen.*

at hann villdi næra sinn likam ok letta littað gavmlvm alldri, sva at hafva ser til fæzlv viðsmior eða alldin, eða virðazt við at taka, er þeir færðv honvm fyri broðvrligri ast.

37. Miok er þat ottanda at heyra eða fra at segia, hverssv miklar þravtir þessi gvðs kappi þolði i eyðimorkinni; þvi at sannliga var sva, sem ritað er, at hann atti eigi at einns at beriaz i mot holldi ok bloði, þat er sinvm likam eða ravngvm girnðvm, helldr ok i gegnn hofðingivm ok mattvm veralldar, þat er dioflvm ok ohreinvm avndvm, sem ver heyrðvm þaa sannliga segia, er aa hans fvnd havfðv sótt. Þeir savgðvz heyrt hafva, þaa er þeir vorv þar staddir, mikinn storm ok gny[1] ok vopnabrak ok raddir marks folks; savnnvðv þeir sik ok seð hafa fiallit alltt fvlltt af fiolða diofla[2]; sa þeir ok hinn helga Antonivm sterkliga i mot standandi sva sem i gegnn opinbervm ovinvm, ok barðiz þo með litillatligv knefalli, með favstv ok meinlætvm við sinn likam, ok felldi allan fiandans her með vapnvm sinna bæna, en styrkði með karllmannligri aaeggian þaa menn, er aa hans fvnd sottv, ravskliga i mot at standa með gvðs travsti allri diofvls freistni. Harðla er þat ok vndranda, er einn maðr sitiandi i sva mikilli eyðimork skylldi eigi hræðazt hverssdagliga diofla vmsát ok atgavngv ok eigi vndan vægiandi grimleik inna olmmvztv dyra ok ymisligra skriðkykvenda. Rettliga savng Davið af þessv efni: Qui confi(dunt) in domino, sicvt mons Syon non com(movebitur) in et(ernum) qui h(abitat) in H(ierusalem). Þat ma sva skilia: sa er treystiz gvði, man vera ohræriligr fyri sinvm ovinvm sem hit sterkazta fiall. Enn helgi Antonivs hellt með hogværi ohræðan sterkleik sins hvgar a flotta rekandi ohreina anda, en dyrin giorðvzt honom friðsavm, sva sem ritað er. Eptir þvi sem spamaðrinn sagði, leitaði fiandinn með grimð ok gnistandi tavnnvm nockvrnn fangstað aa honvm at faa, en þessi gvðs riddari var með fvlltingi hialparans orvggr af avllvm hans vmsatvm.

38. Þat var a nockvrri nott, þaa er hinn helgi Antonivs vakði biðiandi bæn sinni til gvðs, at með fiandans aeggian ok aslattv flycktiz saman sva mikill fiolði dyra at klavstri hans, at hann sa vmhverfiss hia ser naliga avll dyr ok skrimsl eyðimerkrinnar. Ok er þav forv með gapanda gini með mikilli ogn, sem þav mvndi rifva ok slita allan hans likam, skildi hann, at þetta var fiandans slægð ok vmsátt, ok mællti: «Ef yðr er nockvrtt leyfvi af gvði

[1] gnv *Cd.* [2] dioflvm *Cd.*

gefvit mer grand at giora, svelgit þat, er yðr er veitt; en ef þer komvð hingat fyri illzkvfvlla diofla akefð, farið aa brvtt sem skiotazt, þvi at ek em þionostvmaðr Kristz.« Við þessi hans orð flyði aa brvt þessi hinn aakafligi dyrafiolði sva sem tilskylldaðr vndan at vægia himneskv valldi ok raðning.

39. Eigi liðv margir dagar, aðr avnnvr freistni kom yfvir hinn helga Antonivm af hinvm forna fianda. Hann var hvernn dag vannr nockvt nytzamlikt at starfva, til þess at hann mætti með nockvrri giof þeim avmbvna, er honvm færðv na(v)zvnliga hlvti. Nv var hann starfvandi at vefva saman einn vandlavp; þaa hrærðiz ein tavg, er þar var afavst; þvi næst skilði hann, at nockvrr villdi draga vandlavpinn or havndvm honvm. Við þessa hræring reis hann vpp ok sa eitt dyr, þat hafði mannz asionv ok mannligan[1] bvk allt ofvan til nafla, en þaðan af var þat sem asni. Eptir þessa syn giorði hann sigrmark ens helga kross ser i enni, ok mælti þetta eitt: »Ek em Kristz þræll; ef þv ert til mín sendr, þaa fly ek hvergi.« Vtan alla dvavl flyði þetta et liota skrimsl, skiotara en segia megi, með miklvm andzskota flocki, ok a miðri ras fell þat davtt niðr. Skiotr davði þessa ferlikis var sameiginn glavtvn dioflanna, þeira er allra bragða leitvðv at skelfva hinn helga Antonivm, at hann flyði af eyðimorkinni. Ok þat fengv þeir þo alldregi giortt.

40. Eptir þessa vndarliga lvti komv þeir lvtir, er mycklv meirr erv vndrandi. Eigi leið langr timi, aðr sia maðr, er sva margfalldan sigr vann, varð sigraðr af bænvm bræðra. Af mvnkvm nockvrvm var hann beðinn, at hann virðizt at vitia klavstr þeira. Með þessvm mvnkvm rezt hann til ferðar. A einvm vlfvallda[2] hofðv þeir vatnn ok bravð ser til navzy(n)ia, þvi at i þvrrvm sandi, þar sem vegrinn lá, matti hvergi vatnn finna, þat er dreckanda væri, vtan þaa staði er klavstr vorv eða mvnka bygð. Sva bar nv til, at vaatnið þeira þravt a miðri gavtv. Akafligr hiti af erfviði ok oþolandligr[3] brvni solarinnar ognnaði þeim avllvm skiotan davða. Forv þeir leitandi, ef nockvt vatnn af regnvm samansafnat mætti finnaz, ok fvndv með avllv ecki, þat er þeir mætti hialpaz við. Vlfvalldann hitnanda af akafligvm þorsta ok þvrrv briosti letv þeir lavsan, ok þotti avrvænt af hans lifvi. Enn goði faðir Antonivs varð miok hryggr af sameiginligvm haska sinvm ok bræðranna ok komz nv við miok; flyði siðan þangat til travstz, er engvm rettrv-

1 mandligan *Cd.* 2 *rettet; lat.* camelo, *se nedenfor;* asna *her Cd.*
hiti *tilf. Cd.*

vðvm manni maa bregðazt, ok hann var vanaztr i avllvm navðzynivm, þat er at biðia til gvðs með heilagri bæn. Sneri hann nv litað i brvtt fra forvnavtvm sinvm ok fell litillatliga a kne, hellt hann havndvm til himins ok bað til gvðs með mivklatligri bæn. Eingi var dvavlin[1], við en fyrstv tár, er hann hellti vtt i bæninni, spratt brvnnr vpp i þeim sama stað, sem hann baðz fyrir. Slokðiz þar þorsti þeira, er þyrstir vorv, ok styrkðvz þornaðir limir; fylldv siðan berla sina, at þeir mætti vatna vlfvalldanvm. Sva hafði til boriz, at tavmr vlfvalldans hafði vafvizt vm einn stein; fvndv þeir hann þar halldinn. Forv siðan rettan veg ok komv vm siðir til mvnka þeira, er enn helga Antonivm havfðv til sin kallat. Þeir rvnnv i mot honvm sva sem sinvm feðr fagnandi ok kvavddv hann vegsamliga (ok) minntvzt við hann. Enn helgi Antonivs fagnaði af staðfastligri trv þeira, fyriætlan ok favgrvm siðvm, er hann saa með þeim. Allir glavddvzt af hans favðvrligri vitian ok tilkvomv. En hann miðlaði þeim andliga fæzlv, þat er helga kenning, er hann flvtti með ser af fiallinv sva sem agiæta vingiof til þeirra. Lofvaði hann staðfesti þeira, er hann fann fornna i mvnkalavgvm, en eggiaði þaa, er nykomnir vorv, vel at hallda helgan sið. Meyna systvr sina, þaa miok gamla at alldri, fann hann þar, var hvn þaa lærimoðir annarra meyia, þeira er gvði þionvðv. Gladdizt hann af þessv ovmbræðiligvm fagnaði. Eptir þetta for hann skvndandi aptr til fiallz sinns, sva sem hann hefði lengi i brvt verit af eyðimorkinni.

41. Ðoott harðla mikil torfæra væri aa hans fvnd at sækia vm sva hræðiliga eyðimork, þaa ferðvðvzt margir til hans enn af nyiv, þeir er af dioflvm vorv kvalðir eða tilskylldaðir fyri ymisliga navðzvn. Hvggaði hann þaa alla með sinvm fortavlvm ok talaði sva sameiginliga til mvnka, þeim þessa lvti bioðandi: «Trvið aa Jesvm Krist ok varðveitið trvliga hvgskot yðart fra savrvgligvm hvgrenningvm; varðveitið ok likamann skiran fra allri vhreinsv, ok eptir þvi sem gvðs boðorð stendr til, latið yðr eigi verða sivka eða sigraða af saðning eða kviðarins offylli; hata skolv þer hegoma dyrð; biðizt fyrir optliga; syngit lof gvði at kvelldi ok morni ok miðivm degi; verðit alldregi afhvga boðorðvm heilagra ritninga; minniz a verk þav, er helgir menn giorðv i sinv lifvi, þeir sem vorv yðr fyrri, at minning þeira dyrðligra dæma veki avndina vpp til krapta ok goðra verka, en halldi hana fra lavstvm.« Heilagr Antonivs

[1] dawlin *Cd.*

sagði með mikilli aeggian halldandi orð[1] hins helga Pals postola með optligri hvgsan, þav er hann sagði sva: Latit eigi sol setiaz yfvir yðarri reiði. En hann þyddi sva þessi orð, at eigi at eins skolvm ver við varaz at hallda reiði við nockvrnn mann, þꜳ er sol setz, helldr ok skolv vndir þetta atkvæði takazt allar misgiorðir mannanna, at eigi tvngll vm nott eða sol vm dag setizt, sva sem vattr varra synda. Hann minnti ok ꜳ, at allir skylldv minnigir vera postoligs boðorðz, þess er hann mællti sva: Dæmit yðr sialfa ok reynið, at þer gioríð skynsemð af degi ok nott. Fyri þvi bavð hann sva, at ef nockvrir skilði sik syngazt hafva, skylldi af lata syndir at fremia; en ef engi syndsamlig villa hefði þꜳ blecktt, skylldv þeir helldr staðfestazt i goðvm vppteknvm hlvtvm, en þrvtna eigi af metnaðarfvllri hræsni, eða fyrlita aðra eða ser eigna eða sinvm verðleikvm sitt rettlæti, eptir ravksamligvm orðvm hinns sama postola sva segianda: Varizt við at dæma fyrri en timinn kemr. Bað hann þꜳ helldr varðveita dominn gvði til handa, þvi at honvm einvm erv opinberir allir leyndir hlvtir. Eptir þvi sem ritat er, sagði hann margar gavtvr vera, þær er mavnnvnvm synaz rettar, en þeira endalykt leiðir til helvitis divps þꜳ, er eigi varazt við. Optliga sagði hann þat verða, at ver megvm varla skilia syndir varar, optzinnis sagði hann, at ver mættim bleckiaz i skynsemð eða grein verkanna; en gvðs dom, er alla hlvti veit ok ser, sagði hann eigi dæma eptir likamligv yfirbragði helldr eptir leyndvm hlvtvm hvgskozins. Eptir þi sem rett er, bað hann oss sampinaz var i milli ok hvernn varnn með avðrvm letta eða bera annars byrði, dæma ok ꜳlíta oss sialfa ok varar eiginligar samvizkvr ok bvaz sva við domi várs hialpara. Með þessvm lvtvm sagði hann þꜳ vera orvgga gavtv kraptanna at avðlazt, at hverr sem einn helldi vandliga i minni allar sinar misgiorðir til yfirbota, ok segði eigi at eins i synda iatning sinvm skriptafoðvr orð ok verk helldr allar syndzamligar hvgrenningar, ok kallaði manninn sva mest mega forðaz syndina, at hann væri skvllbvnndinn kinnroða at þola fyri allar sinar syndir, ok sinvm eiginligvm mvnni at iata ok fram at bera, hverssv liotliga sem hann hefði syngazt. Bera kvat hann sva til mega, at misgiorandi þerði eigi at syngazt at nockvrvm hiaveranda, sva ok at hann villdi forðaz nockvrnn vott yfvir at hafva sinni synd, þótt hann fengi henni framkomit, helldr ꜳ þat at stvnda at neita þꜳ framðri synd ok vndan henni at færaz með

1 orðr *Cd.*

nockvrri lygiligri afsakan ok avka sva syndina at leggia nyian glæp a forna misgiorð. Bað hann her alla með hinni mestv astvndan við varaz þat rað til gefvandi, at þeir, er trvliga villdi sinar salvr lækna, skylldi slika synda iatning gıora, sem nv var sagt, eða rita saman með goðri grein eptir skipan allar misgiorðir sinar [sinvm skriptafeðrvm[1], til þess at þaa er sialfvir þessir bokstafvir avitaði misgiorandann, skylldi hann liknnsamliga skammaz ok iðraz sinna afbrigða.

42. Heilagr Antonivs bað þaa alla þessa gavtv ganga, er kraptana villdi avðlaz, ok kendi at hepta likamliga beiðni með skynsemð hvgskozins ok sva niðr at briota skaðsamligar fiandans vmsatir. Með slikvm aeggianarorðvm eggiaði hann mvnka, er til hans komv, at hallda sinn sið, samharmandi þeim er iðrandi vorv. Marga af þeim, er sivkir komv a hans fvnd, græddi drottinn með sinni milldi fyri hinn helga Antonivm. Alldregi hof hann þo vpp til metnaðarsamligrar dyrðar af þeira alheilsv, er græddvzt, eða varð hryggr, sva at hann mavgglaði af þeira sivkleik, er eigi vrðv heilir, helldr var hann avallt með hinvm sama hvg ok aliti giorandi gvði þackir, þaa eggiandi, er eigi fengv likamliga heilsv, at þeir skylldi þolinmoðliga bera gvðliga raðning, sagð(i) þesskonar lækning ok heilsvgiafvar með avllv eigi vera Antonij eða nockvrs mannz, helldr eins samt almattigs gvðs, er vanr er þaa at græða, er hann vill, ok aa þeim tima er hann vill. Sva með sinvm hvgganarorðvm lærði hann þaa sivka menn, er eigi græddvz af vanmegni, at bera þolinmoðliga freistni, en hina er leystvz, at þeir þackaði eigi honvm helldr gvði sina mickla miskvnn.

43. Fronto het maðr nockvrr af Palestina, er af envm versta diofli kvalðiz, sva at hann hafði sinvm tavnnvm tvngvna bitið ok miok sva mist synarinnar. Hann for til fiallz Antonij æstandi, at saa hinn helgi faðir bæði fyri honvm til gvðs. Heilagr Antonivs giorði sva. Ok at lyktaðri bæn mælti hann við Frontonem: »Far nv i brvtt, ok mvntv heill verða.« Þessi hinn sivki trvði eigi hans orðvm ok dvalðiz þar lengi i gegnn boðorði ok vilia heilags favðvr. Heilagr Antonivs sagði sva til hans annað sinni: »Her mvntv eigi heill verða, ok fyr þvi gack vtt ok heðan i brvtt, ok er þv kemr a Egiptaland, mvn skiotliga Kriz miskvnn þer fylgia.« Trvði hinn sivki vm siðir, for hann nv a brvtt, ok er hann saa ok ste fotvm Egiptaland, varð hann heill af allri kvavl ovinar eptir

1 [ok sinvm skripta foðrvm *Cd.*

fyriheiti heilags foðvr, sva sem drotinn hafði honvm vitrað, þaa er hann bað heilsv envm diofvloða.

44. A þessvm tima var ein mær æzskvð af borg Tripolitane[1] heraðs, sv er kvalðiz af sytiligri sótt ok fyrr oheyrðri ok þar með morgvm ohægendvm; þvi at horr fram fliotandi af navsvm, tár af avgvm, deynandi vágr af eyrvm, þetta allt aa iorð fallanda varð skiotliga at mavðkvm. Þat avkaði hennar eymð ok vanmegnn, at hvn var afllavs i avllvm likama ok limvm, þvi at hvn hafði þaa sótt, er paralisis heitir. Avgvn hennar vorv ok rangsnvin i gegnn manz nattvrv. Frændr hennar fystvzt at flytia hana a fvnd hins helga Antonij, ok beiddv ser forvneytiss ok sivkri dottvr sinni mvnka, er þangat ferðvðvz, treystandi almatkvm gvði, at saa hinn sami með sinni milldi mvndi hana heila giora fyri þenna sinn astvin, er konvna gręddi af bloðsott fyri atekning trafva sinna klæða, sem gvðzspiallit váttar. Mvnkarnir villdv eigi taka þav i sitt favrvneyti, sagði þat eigi vera mega, at en sivka væri flvtt alltt a fvnd Antonij. Dvavlðvz nv eptir faðir ok moðir með dottvr sinni sivkri vtan fiallz með hinvm sæla gvðs iatara ok mvnki Pafnvzcio, er harðla miok dyrkaðiz af þvi, er annat avga hans hafði verit vtt stvngit fyri gvðs nafni, en þetta let giora honvm til skammar keisari Maximianvs ofriðarmaðr gvðs kristni. Mvnkarnir komv fram til fiallzins ok fvndv enn sæla Antonivm. Ok er þeir ætlvðv at segia honvm af sivkleika þessar meyiar, varð hann skiotari af þessv efni at tala, sagði hann þeim alla savk hennar vanmegns, ok at hvn (var) með hinvm helga Pafnvzcio, sva sem hann hefði naverandi verit avllvm þessvm lvtvm. Mvnkarnir baðv, at hann mvndi lofva foðvr ok moðvr meyna a hans fvnd at færa. Ok villdi hann þat eigi veita þeim, helldr sagði hann sva: »Farið nv leið yðra ok mvnvt er finna meyna alheila, ef hon er eigi davð; en ek segi yðr, at engi skal til min koma lágs ok avðgiætligs heilsv at biðia, þvi at veizla heilsvgiafvanna er eigi nockvrvm manni at kenna, helldr miskvnn Jesvs Kristz, þess er hvervetna er vanr fvllting at veita ok hialpa þeim, er aa hann trva. Ok fyr þvi er þessi mær leyst ok frelsvt fyri sinar bænir, er þer baðvt fyrir. En þaa er ek baðvmz fyrir til gvðs, veitti hann mer at vera samvitandi heilsv hennar.« Ok er hann hafði sva sagt, varð mærin eptir hans orðvm alheil, þvi at þaa er mvnkarnir komv a fvnd eñs helga Pafnvcij, fvndv þeir hana sæt-

1 atropolitane *Cd.*

liga sofvandi en frændr hennar glaða af sva mikilli miskvnn veittri.

45. Eigi mavrgvm davgvm siðarr giorðiz þat, þaa er tveir af bræðrvm forv aa fvnd Antonij, at vatnn þravt a leiðinni, ok af micklvm hita ok erfviði do annarr af þorsta, en annarr lá aa iorðinni at kominn davða. Þenna tima sat Antonivs i fialli sinv, hann kallaði til sin tva mvnka, er þaa vorv þar staddir, ok bað þaa taka eina favtv vatz fvlla ok fara sem hvatazt aa þann veg, er vændir til Egiptalanz, »þvi at einn af þeim bræðrvm, er hingat ferðvðvz, leið nv af þessv lifvi til gvðs, en annarr mvn bratt deyia, ef þit[1] komit eigi skiott honvm hialpp at veita; þetta var mer vitrað nv, þaa er ek var aa bæn minni.« Ok er hann hafði þetta sagtt, forv mvnkar skyndiliga eptir hans boðorði, ok fvndv enn andaða broðvr; grofv þeir þegar likama hans i þeim sama stað. En annan sva nærðan sem þeir mattv við komaz, tok(v) þeir i sitt forvneyti. Var þaa leiðarinnar eptir sva sem ein dagferð. Vera kann, at nockvrr fretti eptir, fyri hveria savk Antonivs hafvi eigi fyri sagtt þessa lvti, aðr[2] broðirinn var andaðr. En þeskonar eptirleitan er með avllv oviðrkvæmilig kristnvm mavnnvm, þvi at þetta varð eptir gvðs domi en eigi Antonij; hann syndi sit domliktt atkvæði, sva sem honvm likaði, yfvir þeim, er hann kallaði af þessvm heimi, en let ser soma at vitra sinvm vin af þeim, er þyrstandi var ok hann villdi, at lifvinv helldi. En þaa var faheyrtt ok harðla dasamlikt, er enn helgi Antonivs sitiandi i þvi fialli, er sva fiarlækt var manna bygðvm, skylldi gloggliga vita alla lvti, þo at honvm væri fiarlægir. En þessa giptt avðlaðiz hann af einni samtt gvðs giof ok vitran.

46. A avðrvm tima þaa er Antonivs sat i fiallinv, bar sva til, er hann hof avgv sin vpp i loptið, at hann saa eina avnd fara til himins, ok helga eingla saa hann glaða henni i mot komandi. Varð hann miok ottafvllr af nyivng þessarrar synar, ok sagði harðla sæla vera sveit heilagra manna. Hann bað nv, at gvð skylldi birta honvm framarr þetta stormerki. Ok skiotliga heyrði hann ravdd segiandi, at þessi avnd var þess mvnks, er Ammon het, ok verit hafði i þvi heraði, er Nitria kallaz. Þessi Ammon var gamall maðr ok hafði staðfastliga gvði þionat ok heilagliga lifvat fra barnnæskv ok til elli. Saa staðr, er Antonivs sat, var .xiiij. dagleiðir fra Nitria. Ok er mvnkar, þeir er komnir vorv til hans, saa hann

1 hit *Cd.* 2 er *Cd.*

glaðan, ok þo sem hann vndraðiz nockvrnn lvt, baðv þeir hann segia ser, hver savk til væri hans gleði. Hann svaraði þeim ok sagði sva: «Nv avðlaðiz Ammon hvilld.« Þessi gvðs vin var envm helga Antonio ok kvnnr af optligri fret ok savgnn þeira, er aa hans fvnd sottv. Sva vissv ok aa honvm skyn allir af þeim storvm taknvm, er honvm veittvz iafnan af gvði vtan alla dvavl. Eitt af þeim er her ritað. Sva bar til at sinni, at hann atti navðzyn at fara yfvir aa þaa, er Licvs heitir, er af skiotvm vatnavexti var mikil orðin. Þa bað hann Theodorvm, er með honvm var, at hann hneigði sik littað fra hans asionv, til þess at hvargi mætti sia annars likama beran, meðan þeir fæ̈ri yfvir vatnið. Theodorvs geck a bravt, sem hann bað, þvi at hann villdi ok eigi sik lata beran sia. Ammon var i þessv bili yfvir flvttr ána með gvðligvm krapti ok settr aa annan backa. Þessi enn goðfvsi maðr Theodorvs for ok yfvir ana ok vndraðiz miok, er Ammon hafði sva skiott farið yfir þetta mickla vatnn. Með þvi at hann saa fætr hans þvrra ok fann ecki mark aa hans klæðvm, at hann hefði aa vatni verið, bað hann, at Ammon mvndi segia honvm sva sem faðir syni þessa sina ferð, er langtt var vmfram mannlict skyn ok ætlan. Ok er hann villdi eigi segia þenna atbvrð, fell Theodorvs til fota honvm ok svarði, at hann mvndi eigi af lata at biðia, fyrr en hann segði honvm þat, er hann bað ok aðr var fyri honvm leynt. Ok er Ammon sa, at broðirinn villdi þessa með sva mikilli akefð biðia, skylldaði hann Theodorvm til at segia þetta avngvm manni fyrri en Ammon væri andaðr. Ok er broðirinn iataði þvi, sagði þessi þinn helgi faðir sik sva skiott ok með mikilli letfæri flvttan a annan árbacka, at með avllv vrðv fætr hans ecki vatir, eptir dæmi sialfs drottins Jesus Kristz, er þvrrvm fotvm geck aa vatni; sagði þessa frvmtignn at eins þeira vera, er hann lætr ser soma með sinni milldi einkannliga at veita, sva sem hann veitti hinvm helga Petro postola, at mannligr likamr megi sva lettliga yfvir vatnn flytiaz i gegnn nattvrv. Theodorvs giorði sva, sem hann hafði heitið, ok sagði eigi fyrr þetta stormerki, en enn helgi Ammon var farinn til gvðs af þessv lifvi. Mvnkar þeir, er hinn helgi Antonivs sagði, at Ammon var andaðr, merkðv nv daginn, ok er bræðr nockvrir komv af Nitria eptir .xxx. daga, frettv þeir eptir vandliga þessvm tiðendvm ok fvndv, at Ammon hafði andaz aa þeim sama degi ok þeiri savmv stvnd, sem heilagr faðir Antonivs saa avnd hans til himins flvtta. Hvarirtveggiv vndrvðvz miok, er heilagr Antonivs

með sinv hreinazta hvgskoti matti gloggliga vita þaa lvti, er honvm vorv sva fiarlægir.

47. Arkelavs iarll for aa fvnd heilags Antonij ok feck fvndit hann i env ytra fialli ok sagði honvm vanmatt meyiar þeirar, er Policratia het. Hvn var i Laodicia harðla dasamlig i sinv lifvi, goðfvs ok gvði helgvð. Jarllinn beiddi, at heilagr Antonivs bæði fyri henni, þvi at hvn hafði akaflikt mein bæði i kviði ok mikinn verk i siðv; þenna sivkleika hafði hvn fengit af favstvm ok micklvm vavkvm; var hvn ok miok nvmin avllv likamligv afli. Heilagr Antonivs bað fyri henni. Archelavs merkði þann dag, ok for siðan aptr i Laodiciam, fann hann meyna alheila. Hann fretti eptir, nær hvn hefði heilsv tekit, ok fann, at saa timi hæfði þeim degi, sem hann hafði merkðan. Allir vndrvðvz þenna atbvrð ok skilðv, at a þeiri savmv stvnd var þessi mær frelsvt af avllvm sinvm meinvm, sem Antonivs hafði beðit fyri henni til gvðs. Antonivs sagði optliga kvomv þeira manna, er aa hans fvnd sottv, nockvrvm davgvm eða manvðvm fyrri en þeir kiæmi, sva ok af hverivm savkvm eða efni þeira ferð var. Svmir ferðvðvz, sottv aa hans fvnd af einni samt fysi hann at sia, svmir forv, þeir er kvaldir vorv af dioflvm eða til skylldaðir af nockvrv avðrv vanmegni. En eingi vm alldr a hans fvnd komandi sakaðiz við sinn sivkleika, erfviði eða kostnat sinnar ferðar; allir fra hans fvndi farandi vorv af honvm saddir andligri fæzlv. Hann fyribavð avllvm, at nockvrr eignaði honvm eða hans lofvi þav stormerki, er giorðvz, en bað, at allir skylldv þar fyri veita verðvga vegsemð einvm ok savnnvm gvði, þeim er iafnan veitir sina miskvnn ok viðrkenning davðligvm monnvm, sva sem hann ser at hverivm hæfvir.

48. A nockvrvm tima, þaa er enn helgi Antonivs villdi vitia klavstra þeira, er honvm vorv eigi allnalæg, baðv bræðr, at þeir mvndi aa skipi fara, sva sem þotti leiðinni hæfva; ste hann siða(n) aa skip með mvnkvm. Ok er hann var aa bæn sinni, er þeir vorv aa ferð komnir, kendi hann einn samtt oþefvan mikit. Allir, þeir er hia vorv, savgðv, at þessi enn illi þefr mvndi vera af savlltvm fiskvm eða karicis, þeim gravsvm er sva heita, er i skipinv vorv. En helgi Antonivs sagði, at þetta var annarskonar fyla. Ok er hann hafði þessi orð varla mællt, þaa hl(i)op fiandinn i einn vngan mann. Saa let fallaz niðr miðskipa með micklv kalli, ok þo sem hann villdi felaz. En skiott varð hann alheill i nafnni drottins vars Jesvs Kristz

fyri hinn helga Antonivm. Allir skilðv nv, at fiandinn hafði þetta odavnan giortt.

49. Annarr diofvloðr maðr, ok þo gofvgr milli sinna vina, var enn leiddr aa fvnd enns helga Antonij sva miklvm ærslvm sleginn, at hann átt fvla framfliotandi lvti af sinvm likam, ok hann vissi eigi sik vera hia envm helga Antonio. Af þessi savk var heilagr Antonivs beðinn af þeim, er enn vitlavsa havfðv þangat leiddan, at hann fyri sina bæn arnaði envm sivka miskvnnar af gvði. En hann samharmaði sva miok avmleik þessa hins vnga manz, at hann vakði alla nott með honvm biðianði gvðliga milldi, at hann græddiz af avllvm ærslvm ok vitleysi. Ok þaa er lysa[1] tok af degi, hliop hinn diofvloði vpp með mikilli akefð, sva sem hann mvndi a raða hinn helga Antonivm. Þeir er hann havfðv þangat leiddan, vrðv miok ræddir, er hann dirfðizt at veita meingiorð helgvm foðvr. Heilagr Antonivs mællti til þeira: »Eigi skolv þer þessvm envm avma vngvm manni eigna annarligan glæp; þessi ærsl erv eigi ens vitlavsa, helldr þess er velldr hans vitleysi ok ærslvm. En fyri þaa savk dirfðiz fiandinn nv sva mikillar illzkv, at hann harmar, at drottinn bavð honvm brvtt at flyia til þvrs heraðs, þat er þangat, er hann giori engvm manni grand. En sv ærslafvll aakefð, er þessi giorði mer i gegnn, var skyrtt mark bravttregxstrar andzskotans.« Þegar eptir þessi orð vtan alla dvavl tok þessi hinn vngi maðr vitt sitt ok giorði gvði þackir. Kendi hann þaa staðinn, hvar hann var kominn, varð hann ok sva feginn sinni alheilsv, at hann kysti ok faðmaði hinn helga Antonivm með litillæti ok goðfysi. Otallig erv avnnvr þav taknn þessvm lik[2], er ver namvm ok heyrðvm optliga af samþyckri savgnn mvnka, er almattigr gvð giorði fyri sinn astvin Antonivm. En þessir lvtir erv eigi at eins, er sagðir vorv vm hrið, með miklvm otta hvgsandi, þvi at þav stormerki, er fylgia, ganga miklv meirr yfvir fram tegvnd vars breyskleigs.

50. Þat var aa einhverivm degi nær enni nivndv tið, þaa er heilagr Antonivs var aa bæn sinni, aðr hann skylldi fæzlv bergia, at hann skilði sik andliga vppnvminn ok af englvm i loptið vppflvttan. Enir svavrtvztv dioflar stoðv i mot ok tokv at banna þeim ferðina. Helgir einglar frettv eptir, af hverri savk dioflar dirfðvz at heppta ferð fyri þeim, með þvi at þeir mattv enga lavstv finna með hinum helga Antonio. Þaa villdv dioflar við leita með

1 leysa *Cd.* 2 erv *tilf.* *Cd.*

illfvsligri aastvndan vpp at rifvia allar syndir Antonij allt fra þeiri stvndv, er hann var fæddr. Englar gvðs baðv þaa eigi dirfvaz sinn bavlvaða mvnn vpp at lvka sva mikit fals at segia, savgðv, at þeir attv eigi at segia eða minnaz nockvrar hans syndir, þær er hann hafði giortt alltt fra sinvm fyrsta degi, þvi at þær vorv nv allar fyrgefnnar ok leystar fyri gvðliga goðgirnð, ok savgðv þeim lofvat vera þær hans syndir fram at bera, ef þeir vissi hann nockvrar giortt hafva fra þeiri stvnd, er hann giorðiz mvnkr ok hafði sik gvði helgat ok gefvið Dioflar rægðv eigi at siðr enn helga Antonivm, marga lvti hvatvisliga ok þriotliga honvm i gegnn livgandi. Ok þaa er engi sannleikr matti finnaz með þeira falsi, lykzt vpp fyri envm helga Antonio greið ok frials gata til himins at fara. Ok skiotliga hvarf hann aptr til sialfs sins ok stoð i þeim sama stað, sem aðr þessi syn birtizt honvm, saa hann ok fann sialfvan sik enn sama vera, sem hann var fyrri. Gleymði hann nv fæzlv at bergia, ok fra þeiri stvnd var hann alla nott i svt ok grati, ok þottiz skilia af þessi vitran, at hann atti at beriazt i gegnn ovin allz mankyns ok hans otalligvm her, ok hann sem aðrir gvðs riddarar mvndi með starfvi ok erfviði goðs lifs ok margfalldrar freistni himinrikis fagnað eignaz ok með kraptavopnvm þann veg fyri ser at ryðia, er þangat liggr. Þetta sannar enn Pall postoli i sinvm orðvm, þeim sem hann talar sva: Eigi at eins eigvm ver i moti at beriaz breyskligri beiðni várs likama, helldr i gegnn hofðingivm ok mattvm þessa nalægss loptz, þat[1] er ovinvm(!) ok hans erendrekvm. Hann vissi postolinn, at fiandinn ok hans ærir, er flivgandi fara vm þetta skyfvlla lopt, stvndar aa fyri margfallda freistni við mankynit, at eigi megim ver frialsliga yfvir liða hans snorvr ok vmsatir ok til himinrikis fara, ok fyr þvi let hann her fylgia mikil aeggianarorð sva segiandi: Takit gvðligan vopnabvnat, at þer megit i moti standa ok hravstliga beriaz i gegnn fiandanvm a degi eða stvnd freistninnar, at ovinrinn skammiz, þaa er hann finnr enga illa lvti með oss, þaa er hann megi rettliga segia eða moti flytia varri salvhialpp. Þat maa avðvelliga vera, at nockvrvm þicki þat miok vndarliktt, er heilagr Antonivs var vppnvminn i loptið, þaa er gvð syndi honvm, hverssv með mikilli (vel) andzskotinn með sinvm aarvm[2] talmar himinrikiss gavtv fyri avllvm goðvm mavnnvm, ok hvarf enn siðan aptr til iarðarinnar. En i mot þessi vndran eða vmleitan skolvm

1 þann *Cd.* 2 ærvm *Cd.*

ver endrminnaz orða ens helga Pals postola, er hann sagði af sinni vppnvmning sva talandi: Gvð veit, en ek veit eigi, hvarrtt ek var vppnvminn með likam eða vtan minn likam.« En helgi Pall postoli var vppnvminn allt til ens þriðia himins, ok er hann hafði þar heyrð ovmbræðilig orð, ste hann niðr til iarðarinnar; en heilagr Antonivs var vpphafviðr allt til ens skira himins loptz, ok eptir þaa þravt, er hann þolði af ohreinvm avndvm ok honvm birtizt greiðfærr vegr ok frials til himins at fara, hvarf hann ok aptr til iarðarinnar.

51. Heilagr Antonivs hafði þesskonar gipt af gvði av(ð)lazt, at hann vissi iafnan þaa lvti, er fiarri honvm giorðvz, með þeim hætti, at þaa er hann villdi vita þaa lvti, er honvm vorv aðr okvnnir, bað hann til gvðs, ok var honvm þaa vitrað þat, er fyri honvm var aðr leynt. Ok þvi maa þat með sannleik af honvm tala, at hann var af sialfvm gvði lærðr, sem þeir lvtir birta, er her fara eptir.

52. Þa er bræðr tavlvðv vm þav stormerki, er honvm vorv vitrvð ok nv var fra sagtt vm stvnd, frettv þeir hann eptir, hvað avnd manzinns mvndi at hafaz eða hvilikan stað hvn mvndi til bygðar hafva ser af gvði veittan eptir vttferð af sinvm likam. A næstv nott eptir kom yfvir hann ravdd af himni ok kallaði hann með nafni sva segiandi: «Antoni, ris vpp þv, gack vtt ok skynia þat, er þv ser.« Hann geck vtt, þvi at hann vissi hverivm hann atti andsvavr at veita. Ok er hann hof vpp avgv til himins, saa hann sva sem likendi eins manz; saa var harðla langr ok hræðiligr, hofvt hans syndiz honvm taka alltt til skyia; hann sa ok nockvra fiðrða ok vængiaða, þeir hofvz vpp ok fystvz til himins at flivga. Enn hræðiligi, er Antonivs saa, retti fra ser hendr þeim i moti takandi ok bannaði þeim ferðina. Nockvra af þeim feck hann havndvm tekit, vorv þeir af honvm kastaðir aptr aa iorðina; en svmir af þeim, er hann kostgiæfði at þarflavsv at hallda, flvgv fria(l)sliga til himins at honvm harmanda, er hann feck þeim þat eigi bannat. Þeir er sigrvðvz, ok hinir er sigraðir vorv, giorðv helgvm favðvr Antonio enn mesta fágnað ok þo semblandaðan svt ok harmi. Skiotliga kom enn yfvir hann ravdd sva mælandi: «Antoni, hygg at vandliga þeim lvtvm, er þu ser.« Ok at birtv hans briosti af gvðligv liosi skilði hann, at þetta vorv salvr, er hann saa i loptið vpp flivga. En sa, er þeim bannaði, var sialfr fiandinn þeim aptr halldandi ser til handa, er sik havfðv honvm samtengt fyri sinar synðir, en hann kvalðiz af greiðfærri ferð

heilagra til himinrikis fagnaða, þeira er hann matti eigi faa svikit. Af dæmvm slikra syna ok fyribvrða eflðizt ok eggiaðiz heilagr Antonivs hversdagliga af goðv til ens agiætara lifs. Þaa hlvti, er honvm vorv vitraðir, sagði hann bræðrvm eigi af savk nockvrrar hræsni, helldr til lofs gvðligri milldi; skylldaðiz hann þeim at birta þat, er þeir spvrðv eptir, at þeir efvaðiz alldregi gvði at treystaz ok af honvm fvlltings at biðia; hans et helgazta briost villdi ok einna sizt nockvt hlioði hylia fyri sinvm andligvm sonvm af þeim taknvm, er þeira savgnn ok viðrkenning mætti þaa styrkia til astar við helgan sið ok efla til goðrar fyriætlanar, en syna aavavxtt ok eilifva avmbvn stvndligs starfs ok erfviðis.

53. Heilagr faðir Antonivs tyndi alldri sinni þolinmæði af skiottri eða braðri reiði, ok alldregi af sinv litillæti leitaði hann sialfr sinnar dyrðar, þvi at alla klerka, þo at með invm minnztvm vigslvm væri, setti hann vmfram sialfvan sik ok sagði þaa fyri ser eiga til bænar at ganga. Sva sem hinn litillatazti lærisveinn neigði hann sitt hofvt byskvpvm ok prestvm blezanar biðiandi. Ef aa hans fvnd sottv fyri sakir sinna navzynia þeir, er diakns vigslv havfðv, þott hann fvlltingði þeim með sinni heilsamligri kenning eptir þeira beizlv, setti hann þaa framarr sialfvm ser gvð at vegsama ok hann miskvnnar at biðia fyri allra sameiginni hialp, ok skammaðiz eigi sialfr af þeim at nema, ef þavrf beiddi. Optliga spvrði hann þaa ymisligra lvta, er með honvm vorv, ok ef hann heyrði af þeim nockvt, þat er honvm þotti ser navðzvnlikt, sagði hann ser vera þat mickla hialp ok fvllting. Mikil miskvnn birtiz opinberliga aa hans asionv, hafði (hann) ok sva dasamliga þesshattar giof avðlazt af sialfvm gvði, at ef nockvrr aa hans fvnd komandi, saa er hann fystiz at finna ok mætti eigi aðr kenna enn helga Antonivm at syn, geck sa þegar at avngvm tilvisanda þar til, sem heilagr Antonivs var, engvm avðrvm gavm gefvandi, þott hann væri staddr milli mikils fiolða mvnka, þeckiandi andliktt skirlifvi i hans asionv ok litandi miskvnn heilags hvgskotz fyri likamliga skvgsia. Heilagr faðir Antonivs var aavallt með glavðv andliti avðzæliga synandi, at hann hvgsaði iafnan af himneskvm lvtvm; segir ok sva ritningin, at asionan blomgaz af hiartans gleði, en h(r)yggiz, ef hiartat sytir. Sva kendi Jacob mag sinn Laban sva segiandi til dættra hans, þaa er Laban bioz at veita honvm vmsatir: «Eigi syniz mer asiona favðvr yckars sem i giær eða fyrri.» Með þessvm hætti kendi Samvel spamaðr Davið, at hann hafði glaðlikt andlit ok avgv. Sva

et sama matti Antonivs kendr vera, þvi at hann hellt ꜳvallt env sama yfvirbragði, hvartt sem at hendi bar bliða lvti eða striða; hof hann sik alldri til metnaðar af farsæligvm eða bliðvm lvtvm, enn neigðiz alldregi eða lægðizt fyri havrðvm eða motzstaðligvm tilfellvm; var hann ok dyrðligr bæði i asionv, heilagri trv ok milldi. Alldregi samblandaðiz hann samneyti þrætvmanna fyrri, en hann feck þeim fra snvit sinv ranglæti ok þeir hetv at bæta sin afbrigði. Alldregi mællti hann vingiarnnliga við Manicheos eða aðra villvmenn, nema þav ein, er þar fyrir mætti þeir leiðrettaz ok fra snvaz sinni illzkvfvllri villv; sagði vinnattvr villvmanna ok allar þeira viðræðvr giora glavtvn salinni. Sva hataði hann ok fyrleit þꜳ menn, er vafðir vorv i Arrivs villv, at hann bað alla við varaz nær þeim at koma. Sva hafði til borit at sinni, at nockvrir Arrianite sottv a hans fvnd, ok siðan er hann hafði þꜳ profvat ok með þeim fvndit vesælliga villv, rak hann þꜳ a brvt af fiallinv ok sagði þeira orð micklv verri ok skaðsamligri en havggormlikt eitr.

54. Þessv næst savgðv Arrivs villvmenn með sinni falsligri lygi enn helga Antonivm sva trva, sem þeir savnnvðv með skravkligv yfvirbragði sik trva. Hann vndraðiz miok þeira ofdirf(ð) ok harmaði þetta sva sem með nockvrri hræring rettrar reiði þeim i gegnn. Siðan for hann i Alexandriam, sva sem hann var beðinn af byskvpvm ok avllvm bræðrvm, ok fyrdæmði þar Arrianitas með sinvm opinbervm orðvm, sagði hann þessa þeira villv vera siðazta ok fyrirennara Antikristz boðandi hans tilkvomv. Hann predicaði ok opinberliga avllvm lyð, at[1] son lifvanda gvðs er eigi skepna ok eigi getinn i guðdoms eðli eptir hætti davðligra manna, helldr sannaði hann hann vera eiginligrar ok einnar veranar með gvði feðr, at eigi skylldi synaz eða trvað vera af nockvrvm, at hann væri skepna eða kallaðr at eins son gvðs, helldr sannr son lifvanda gvðs. Hann sagði ok vera harðla omilldlikt ok gagnnstaðliktt avllvm rettendvm at hvgsa, mæla eða trva, at son gvðs var stvndvm, en nackvat sinn eigi, með þvi at son gvðs er orð gvðs ok at eilifv sannr gvð, samiafnn ok sameilifr gvði feðr, þvi at hann er fæddr af gvði feðr, þeim er ꜳvallt er. Heilagr Antonivs sagði ok sva avllv folki hiaveranda: «Variz við með avllv kostgiæfvi at samteingiaz þeim, er i Arrivs villv erv vafðir, þvi at lios hefvir ecki samfelag með myrkrvm; megit er þꜳ ok sannliga heita ok vera rettkristnir menn, ef þer trvit rettliga.

[1] ok *Cd.*

Arrianite segia orð gvðs – er son gvðs er at savnnv getinn af gvði feðr ovmræðiliga – ok trva skepnv vera, ok þvi erv þeir eigi með nockvrri grein fraskila helldr samteingðir villv heiðinna pioða, þeira er þiona skynlavsri skepnv helldr en skapara sinvm, þeim er blezaðr er vm alldir. Ek bið yðr, er heyrit þessi min orð, truið mer. Allar hofvtskepnvrnar ok allir skapaðir lvtir samharma eptir orðvm postolans ok fyllaz reiði i gegnn ærslafvllri villv Arrianorvm, er þeir dirfvaz þann enn sama ok enn sanna gvð at samiafna ok samtelia sinni skepnv, er fyri þann ok af þeim erv allir lvtir giorfvir ok skapaðir.«

Eigi ma þat orðvm skyra, hverssv framarliga þessi kenning af sva agiætvm manni framflvt styrkði folkit retta trv at hallda. Allr lyðr rettrvaðra manna gladdiz miok siandi fianzliga villv ok miok andzstyggia kristiligri trv ver(a) bannzetta af stopli[1] kristninnar Antonio. Engi var sv tegvnd ok eingi vngvr maðr eða gamaall, er heima sæti i sinvm herbergivm, allir villdv sia ok heyra enn helga Antonivm. Hvat þarf ek at tala af kristnvm monnvm i þessv tilfelli, þeir vorv engir fraverandi; heiðnir menn ok sialfir hofprestar skvrðgoð blotandi flyctvz saman sva sem tilskylldaðir af drottinligv valldi, ok savgðv sva: «Ver biðivm, at þer latið oss sia gvðs mann.« Þetta var milli allra kristinna manna ok heiðinna et frægazta nafnn Antonij. Margir fystvz at taka aa trofvm klæðis hans eða við at snerta, ef þeir mætti eigi nær meirr komaz, ok trvðv þaa atekning ser mvndv mikit stoða til hialpar. Margir vrðv þeir þar heilir, er aðr vorv diofvloðir. Þeir leystvz ok margir þar, er þangat flvttvz ymisligvm sottvm sivkir. Hverr man þat taltt fa, hversv mikit herfang skvrðgoðin ok þeira þionostvmenn letv lavst, eða hversv margir fra heimtvz heiðinligri villv ok samteingðvz safnaði ok hiorð kristinna manna. Efvalavsliga sva margir snervz fra blotvm ok þarflavsligri þionostv skvrðgoðanna aa fam davgvm, at sa flockr sigraði með sinni tavlv þaa, er retta trv tokv aa avllv ari þess i milli. Þaa er þetta et[2] otalliga folk sotti avllvm megin at envm helga Antonio, villdv hans favrvnavtar hlifva honvm ok fra honvm neigia envm mesta manfiolða, þvi at þeir ottvðvz, at þessi atzoknn eða þrongving mvndi þessvm helga favðvr giora mikit leiðendi; mællti hann til þeira með envm hogværazta hvg: «Er nackvat þessi safnaðr meiri enn flockar vhreinna anda, eða er vtalligri þessi mikill mannfiolði, er bvinn er goðfvsliga þionostv at veita, en sveitir er oss i moti beriaz heima i fialli varv?«

1 *rettet*; ofstopa *Cd.*; *lat.*: a columna ecclesiæ. 2 er *Cd.*

55. Eptir þessi tiðendi sneri heilagr Antonivs heim a leið af Alexandria. Ok er hann for vtt af hliði borgarinnar, kallaði eptir honvm ein kona ok sagði sva: «Heyrðv, gvðs maðr, nemðv stað! Dottir min er kvalið af hinvm grimmazta diofli. Nemðv stað, ek bið þik, nemðv stað, at eigi falla ek ok skiotliga davð niðr.« Ok er enn dyrðligi faðir heyrði hennar kall með akafligri bæn, nam hann stað littat, sva sem hann var þaa ok beðinn af sinvm favrvnavtvm. Konan kom nv ok fyri hann, sv er kallat hafði; mærin samankreptt laa ok fyri honvm a iorðinni. Heilagr Antonivs bað hlioðliga Jesvm Krist miskvnnur fyri heilsv meyiarinnar. Ok er hann ognaði ohreinvm anda, flyði fiandinn i brvtt. Mærin varð alheil. Allt folk sianda þessa iartegnn lofvaði gvð; moðirin fagnaði alheilsv dottvr sinnar; en sialfr Antonivs gladdiz af þvi, er hann hvarf aptr til eyðimerkrinnar, þeirar er hann elskaði harðla miok.

56. Heilagr Antonivs var spakr at viti, er þat ok harðla dasamlikt, er af honvm er sannliga sagtt, með þvi at hann var olærðr ok hafði engar bækvr lesit, at hann var enn hvassazti i avllv hvgviti ok enn vitrazti i avllvm lvtvm. Sva bar til eit sinn, at tveir spekingar af heiðnvm mavnnvm komv aa hans fvnd, hvgðvz þeir mvndv avðvelliga hann sigra eða yfvirstiga. Antonivs var þaa i env ytra fialli. Ok er hann sa spekingana, skilði hann af þeira yfvirbragði, at þeir vorv heiðnir menn, geck siðan til moz við þaa ok talaði til þeira fyri tvlk með þessvm hætti: «Fyri hveria savk villdv spekinga(r) giora ser sva mikla mæði at fara mik at finna heimskan mann sva langan veg?« Þeir svavrvðv skiott ok savgðv hann eigi vera heimskan helldr harðla spakan. Heilagr Antonivs svaraði: «Ef þit forvð at finna heimskan mann, þaa er þarflavslict yckartt starf; en ef þit ætlit mik spakan vera, ok hyggit, at ek hafva nockvra speki með mer, þaa er þat gott, gioriz þaa eptirlikiarar þess er þit reynið, þvi at goðv hæfvir hverivm at likiazt. Ef ek hefða sott yckarnn fvnd, þaa mvnda ek giorazt yckarr eptirlikiari, en þvi at þit sottvð mik heim sva sem spakan mann, gioriz þaa kristnir menn, sva sem ek em.« Eptir þetta forv spekingar i brvtt hvartveggia miok vndrandi hvassleik vitz ok skilningar Antonij ok bravtrextr diofla fra oðvm mavnnvm, er þeir sa fyri hans verðleika veitazt.

57. Aðrir spekingar af verolld komv enn a fvnd ens helga Antonij með nockvrri haðvng, ætlvðv hann at sigra einna hellz fyri þaa savk, er hann var olærðr ok hafði engar bækr lesit. Ok er þeir leitvðv aa hann af þessv efnni með slægligri vmsat, talaði

hann sva til þeira: «Svarið mer fyrst ok segit: hvart er fyrri skilning eða bokstafvir? eða hvart hefvir vpphaf skilning af bokstavfvm, eða hafva bokstafvir vpprás af skilning?« Þeir svavrvðv ok letv þegar asannaz, at skilning væri fyrri, ok hvn sialf hefði bokstafvi fvndit. Heilagr Antonivs svaraði: «Trvið ok þaa, at sa hirðir ecki bokstafvi at nema, er hvassa skilning hefvir ok alheila.« Hverr mvndi sa af þeim, er hia vorv heyrandi þessa þrætv, er eigi mvndi ottazt eða mikils vm þickia vertt, hverssv þessir spekingar vorv með fam orðvm sigraðir; þeir ok sialfvir, er yfir vorv stignir, vndrvðvz miok, er finnaz matti sva mikil spekð með einvm olærðvm manni, þeim er þeir hvgðv faavisan ok ofroðan vera. Ok þott hann hefði verit naliga allan alldr sinn i eyðimork eða fiollvm i einsetv fiarri alþyðv bygðvm, þaa var hann þo eigi oþyðr eða stirðlyndr, helldr var hann glaðr ok bliðr i mali ok þeckr i allri viðræðv. Flvtti hann ok fram gvðliga kenning eptir boðorði ens helga Pals postola smvrða með salti heilagrar spekðar, sva at þar fyri forðaðiz hann alla avfvnd, en var elskaðr af avllvm goðvm mavnnvm.

58. A þessvm savmvm stvndvm komv et þriðia sinn a fvnd heilags Antonij nockvrir heiðnir spekingar, sva sem litils væri vertt, er heiðinglig spekð hafði aðr af honvm tysvar sigrvð verit. Þessir havfðv af avllvm iðrottvm mikit nvmit, ok sva sem blindaðir með skyi allrar veralldligrar vizkv, er þeir syndvz harðla mikit af kvnna, hvgðvz þeir af sinni list þann avðvelliga sigra mvndv, er þeir vissv faafroðan at veralldligv nami. Þaa er þessir baðv hann syna ser nockvra skynsemð af kristiligri trv ok kostgiæfðv með spvrning slægligra spakmæla honvm haðvngar at leita af sialfvm gvðligvm krossi, þagði heilagr Antonivs litla stvnd; harmaði hann miok i fyrstv þeira herfviliga villv. Eptir þat talaði hann til þeira fyri tvlk, þann er vanr var gloggliga at skyra hans orð með girzkv mali, ok sagði sva: »Hvartt er fegra, eða hvartt er sæmiligra, at dyrka drottinligan kross eða a at minnazt hordoma, frændadrap eða savrlifvi, er þeir hafva framið, er þer kallit gvð yðvr ok vegsamit? Þvi at með avðrv, þat er hinvm helga krossi, er hafnnanligr ok avðgiætligr davði, agiætligr ok dyrðarfvllr kraptr, en með avðrvm, þat er gvðvm yðrvm, er eð liotazta siðlæti lærimoðir[1] allra illra ok savrvgligra hlvta. Eða hvart er betra ok fegra at segia þat, at[2] son lifvanda gvðs verandi sannr gvð, sem

1 *Lat.:* turpis religio obscenitatis magistra. 2 er *Cd.*

hann var ok er, tok mannligan likam fyri varri hialp, til þess at, þa er hann giorðiz samfelagi vars davðleiks, giorði hann oss lvttakendr himneskrar ok odavðligrar nattvrv ok flvtti oss með sinni miskvnn til himinrikis fagnaða; eða, sem þer sannit sialfvir, at lægia afspring gvðligrar hyggiv til at dyrka eða virðing at veita iarðligri skepnv ok vegsama sva sem byrgðan himneskan gvðdom i ymisligvm likneskivm kykvenda, bvsmala eða havggorma? Eða hverssv megi þer dirfvaz eða þora haðvng at veita rettri trv kristinna manna, þeira er segia, at Kristr sonr gvðs vtan alla sina þyrptt giorðiz þat, er hann hafði eigi aðr verit, en var sem hann var aðr, með þvi at þer sialfvir dragandi avnd af himneskvm lvtvm, segit hana vera grafna eða i molld hverfva með likavmvm sva manna sem havggorma eða annarra kykvenda? Kristilig trv vattar gvð sinn komið hafva af himni til iarðarinnar fyri (hialp) ok heilsv allz heims, en þer boðit ok segit með yðrv falsi, at gvð er ecki nema andi at eins, flytið er ok færit ymsa vega yðra lygiliga trv ok sagnir, hvat gvð er. Kristilig trv, sv er at verðvgv vegsamar milldi almattigs gvðs, segir ok trvir viðrkvæmiliga, at allzvalldanda gvði var mattvliktt þat, er hann holldgaðizt ok giorðiz maðr avllvm mavnnvm til hialpar, sva at hans holldgan eyddi hvergi eða minnkaði gvðliga tignn; en þer hrosit liotliga ok segið avndina fallandi eða framfliotandi af nockvrvm envm skirazta gvðligvm brvnni, þaa er hvn lifgar manninn, en dirfiz at sanna ok segia, at hvn skiptiz eða snviz i nockvrt annat efni, siðan er hvn skilz við sinn likam. En þaa er þer segit slikt fals, lastið er fyri þessi meinlæti omilldrar tvngv, er þer talið af avndinni, drotning mannligs eðlis, þat er sialfva nattvrvna. Þvi at sialf likneskia, sv er eptir yðarri savgnn ok trv helldr . ok hefvir nattvrvliga liking sins skapara, eina ok ena savmv veran með þeim, er hvn hofz af, vændir ok snyr sinar eiginligar meingiorðir ok allt þat, er hvn er lægð eða minnkvð, til sinnar vpprasar. Fyri þvi hyggit at með rettri skyn, at avll yðr meinmæli, þav er þer talit af mannligvm avndvm, snvit er fyri yðra gvðlavstvn vpp aa þann enn sama, er þer kallit favðvr andanna. Yðr þickir atfyndilig vár trv, ok leiðit haðvng kross drottins várs Jesus Kristz. Hvilict spell eða hveria ohreinsv megi þer finna með krossins trv eða kristiligv siðlæti? Hyggit at, hvartt eigi er micklv betra at taka með þolinmæði krossins kvavl eða nockvt annat kyn davðans, þat er veitiz af vandvm mavnnvm, helldr en sva at eyða et fallvallta lif, at vera vafðr i yðarri

vesæligri villv vtan[1] alla vmbot, ok þaðan af herfviliga at grata ok syta i eilifri ok endalavsri kvavl. Ek bið yðr: Skamiz en dyrkizt eigi af sviksamligvm vmsatvm Tiphonis; skammiz en hæliz eigi af haðvligvm flotta Satvrni ok þeiri enni omannligri grimð, er hann svalg ok áat sonv sina; skammiz ok harðla miok en lofvið eigi frændadrap Jovis ok hans savrlifvi, kvenna nám eða ena liotvztv hordoma, er hann var sannr at, ok enn þat, ef yðr syniz, er hann át sonv sina. Eptir þvi sem yðr skalld segia, vælaði hann ok gret blavtliga kvalðr af oleyfðri ast, slikt til þess vinnandi, at hann mætti fram koma ok fylla ærslafvlla lostasemi; hann let fallaz i faðm Dane, hann var bæði verð[2] ok vinnandi savrlifvissins i þeim stað, sem yðvr falslig trv vattar. Þessa lvti, er nv hefvi ek af talað, trvið er, þessa lvti dyrkit er ok vegsamið, með þessvm lvtvm erv yðr hof skreytt ok skrifvt. Fyri (þvi) bið ek fyri yðra hialp ok heilsv, virðit vár orð yðr til nytzemðar, ok greinið alla þessa lvti með rettvm domi; leitið eptir, ef þer fait nockvt fvndit i bokvm kristinna manna, þat er yðr þickir vera trvanda. Ef þer finnið þat ecki, þaa megit er ok eigi við kannazt dyrðarfvllt nafn hins helga kross, þess er þer hæðit ok hallmælit. En ef þer finnit i kristnvm bokvm alla lvti trvandi, fyri hveria savk, [þa er þar samteingiaz dyrð krossins ok vpprisa ens krossfesta Kriz, veitið þer[3] vmlestr gvðligri pining með haðvligvm ok heimskvfvllvm orðvm, en fyrgleymit verðvga vegsemð at veita varvm hialpara fyri þav stormerki, er hann framði? hann gaf syn blindvm, en heyrnn davfvm, havlltvm gavngv, en hreinsaði þaa er likþrair vorv, þvrrvm fotvm geck hann yfvir sió, hreinsaði hann diofvloða, en lifgaði davða, ok eptir sinn likamligan davða leysti hann andir sinna vina fra helvitis kvavlvm, navð ok pining. Þessa alla lvti syna ok sanna helgar ritningar, þær er þer fyrlitið ok lastið, ok enar savmv bækr birta bæði lof gvðligs velldiss ok stormerki, harðar piningar ok haðvligan davða, er son gvðs þolði fyri várri hialp. Nv þaa ef þer vilit i brvtt kasta þvi skaðsamligv ok miklv hatri, er yðr byr innan briostz ok þer fylliz i gegnn gvði, mvnvð þer þegar finna ok skilia, at Jesvs Kristr er sannr gvð, ok hann hvlði sinn gvðdom með breyskri nattvrv vars manndoms til þess at miskvnna avllv mankyni. Enn nv ef yðr þickir þat

1 vtana *Cd.* 2 *rettet;* verðr *Cd.*; *Lat:* ipse amator et pretium. 3 [*saaledes rettet;* þar þaa eigi samteingiaz dyrð krossins ok vpprisa ens krossfesta Kriz, þer veitið; *lat.*: Cur, cum in iisdem libris cruci resurrectio copuletur, passionem divinam stolido laceratis eloquio?

eigi mikil skavm, segit oss nockvt fra yðrvm sið. En hvat mvn en veslazta villa mega tala af þionostv eða dyrkan sva skaðsamligra eða grimra lvta, þeira er sva erv svndrþyckir við helga trv, nema þat er ek heyri, at þer flytið með skravkligvm frasavgnvm af savrvgligv ok grimmv lifi eða herfviligvm davða gvða yðarra, eða hitt er þer þyðit með skyranligvm hvlningvm[1] þeira navfnn: sem þaa er þer kallit [Libervm favðvr, en iorðina Simiclavdivm, elld Wlkanvm, loptið Jvnonem, sol Apollinem, tvngll Dianam, hafit Neptvnvm, Jovem hofðingia allrar lostasemi segit er himinloptið sialft vera[2]. En eigi þvi helldr eptir þessar dirfðarfvllar þyðingar vilið þer a sannan gvð trva, helldr hafnið þer skapara yðrvm, en veitið þar i staðinn skepnvnni overðvga dyrkan ok þionostv. Nv ef sva bæri til, at sialfvar havfvtskepnvrnar með sinni agiætligri fegrð heimpti yðr til nockvra vegsemð ser at veita, þaa er þat leyfvilikt at vndraz at eins ok lata ser mikit vm finnaz þeira hátt ok skipan, er[3] þeim hefir sett gvðlig fyrihyggia, en olofvat er þær at dyrka eða þeim þionostv at veita. Þvi at þaa er þer þionið skepnvnni með ravngvm aatrvnaði, giorið er sialfvm skaparanvm meingiorð. Er þessattar trv ok skynsemð, sem þer fylgit, miok bakborin ok motztaðlig avllv env retta, sem þaa at sv vegsemð veitiz herberginv, er hofvtsmiðnvm hæfvir fyri sinn hagleik, eða þat lof verði eignað læknvðvm lvtvm, er goðr lækner er verðr at hafva fyri sina kiænskv. Nv ef velhverr hofvtsmiðr eignaz rettliga verðvkt lof fyri sitt stvndlict starf nytzamlikt, hyggit at þaa ok metið rettliga, hverssv skylldvg er avll skepnan vegsamliga dyrð at veita allzvalldanda gvði, er sannliga kallaz enn hæsti hofvtsmiðr. Latið nv heyra, hver svavr þer setið fram þessvm lvtvm i gegnn, at ver megim skilia ok við kannazt yðra rækiliga iatning ok ætlan, þaa er þer hafvit af krossi Kristz, þeim er yðr þickir miok hæðiligr.« Við þessa dispvtan ens helga Antonij snervz spekingarnir, ok leit hvárr til annars, miok vndrandi hans snilld, ok efvðvz, hver andzsvavr þeir skylldv veita hans mali. Heilagr Antonivs nackvat brosandi talaði enn til þeira fyri tvlkinn sva segiandi: »Hofvðskepnvrnar birta ok syna sina þionostv, sva sem ver megvm skynia af þeira syn, sem ek sagða fyrri. En fyri þvi at þer ætlit þaa lvti at navðzvn dyrkandi vera, er þer ætlit gvð yðr, ok ervð bvnir

1 *lat.*: allegoricis velaminibus. 2 *lat.*: [Liberæ raptum, terram; semiclaudum Vulcanum debilem, ignem; Junonem, aerem; Apollinem, solem; Dianam, lunam; Neptunum, maria; et libidinum principem Jovem ætherem interpretantes. 3 ok *Cd.*

at sanna þat með geymslv þrætvligrar iðrottar, skylldið er oss til at syna ok sanna vártt siðlæti sva sem með þeiri savmv list. Svarið mer nv þaa ok segit, hvartt opinberligar ma reynd vera viðrkenning gvðs vars af sambvrð margra orða eða fyri verk trvarinnar? Segit mer ok hvart fyrra er, verk trvarinnar eða dispvtan fyri þrætvliga profvan framfarandi?« Þeir svarvðv ok savgðv verk trvarinnar vera meira ok sterkara avllvm orðvm, savnnvðv ok þat vera opinbera viðrkenning sialfs gvðs. Heilagr Antonivs samþyckti þessv ok sagði sialfr, at þeir hefði vel svarað, þvi at fyri þat verk, er gioriz af heilagri trv, vex ok vpp rennr astarþocki i goðs manz hiarta til gvðs, en þrætvlig dispvtan hofz ok tok sit vpphaf af þeim, er þaa list fvndv ok samsettv. «Nv með þvi at þav verk, er fram flytiaz fyri helga trv, styrkia ok stavðvgan giora hvernn, þann er trvna vill rettliga hallda, er miok þarflavslig þrætvlig samsetning yðarra orða, sv er þer ætlit at eyða með vara skilning ok vpp slita þaa trv, er rotzetiz i varvm briostvm; þvi at optliga berr sva til, at þer megið þo eigi þaa lvti skynia, er ver megvm bæði skyra ok skilia. Ok þvi er[1] verk heilagrar trvar, þessa lvti vinnanda með oss, sterkara ok meirr stavðvct en flærðafvll endalyktt eða byrging yðarra spakmæla. Ver kristnir menn hofvm eigi sett travst eða stormerki vars lifs i speki þessa heims, helldr i krapti heilagrar trvar, þeirar er oss er af gvði gefvin fyri drottin várn Jesvm Krist. Sialf skipan þeira lvta, er hverssdagliga gioraz, synir sannleik þessarra minna orða. Þeim, er ofroðir erv ok ecki hafva lesið yðrar bækr eða iðrottir nvmið, vinna þavrf gnogliga ein samtt orð almattigs gvðs til hans viðrkenningar. Hyggit at nv þaa, hverssv margir ver, er rettkristnir menn ervm, heimtv(m)z hverssdagliga fra heiðingligri hiorð, þat er fra yðrvm safnaði ok trv, ok byggivm nv naliga vm allan heim, en eptir tilkvomv vars drottins Jesvs Kristz [eyðiz fyri yðr allar flokafvllar rangsnvningar yðarra spakligra orða[2]. Hyggið at (ok) skynit. Ver kennvm einfallda trv Kristz, ok berivm ver sva niðr allan blotzskap ok skvrðgoða þionostv, hofvin yðr gvlli prydd fellv fyri predican ens helga kross, þess er þer hæðit ok afvirðit. Ef þer megit, þrætið nv i mot, gangið nv fram, ef þer dirfvizt nockvra þess at eggia með þrætvligvm sambvrð yðarra orða at setia hæðiliga (heiðni) vmfram kristinliga trv. Vm allt iarðriki er nv kvnnikt ok af avllvm rettkristnvm mavnnvm trvað, at Jesvs

1 at *Cd.* 2 *lat.:* [nodosæ sophismatum defecerunt versutiæ.

Kristr enn krossfesti son lifvanda gvðs er sannr gvð. Eigi yðr falslig mal ok eigi dispvtan veralldligrar speki ma nockvt mein giora sva miklvm fiolða rettrvaðra manna. Ver nefnnvm at eins enn krossfesta Krist, ok flyia þegar remiandi allir dioflar, þeir sem þer dyrkit sva sem gvð, fra þeim likavmvm, er þeir hafva aðr i hlavpit, fyri fyrsta marki ens helga kross. Hvar erv nv þeir enir skravksfvllv yðrir spadomar, eða hvar erv galldrar egipzkra manna? Hvat giora yðr nv fiolkvnnig kvæði yðarra spekinga? Ek kann yðr segia: þessir allir lvtir vorv þaa með avllv eyddir, er Jesvs Kristr var aa krossi pindr fyri hialpp ok heilsv allz heims. En eigi þvi siðr vanræki þer yðra hialp ok gefit eigi gavm gvðligvm iartegnvm, þaa er þer siait otalliga flocka þeira, er sivkir vorv, eignaz sina alheilsv, ok þar með leggið er aa allan hvg haðvng at veita dyrðarfvllvm davða vars hialpara Jesvs Kristz. Hyggit ok at, hvaðan af þat er: yðr heiðinglig trv var enn alldregi havtvð af konvngligv valldi eða riki, helldr var hvn harðla kiær naliga allri veralldar bygð ok stvdd með valldi margra vavlldvgra manna, en hvn hrapar nv avll ok er miok sva at falli komin. En ver þionostvmenn enns krossfesta Kristz risvm vpp þvi ravskligar ok eflvmz þvi framarr ok blomgvmz margfalldandi, sem ver ervm meirr af verolldinni þravngðir ok hataðir. Yðvr skvrðgoð vorv forðvm inni lyktt i hofvm, þeim er harðla vandliga vorv með skrifvðvm ok skreyttvm veggivm smiðvt, enn nv er þat hvartveggia af fyrnskv niðr fallit. Her i gegnn maa eigi gvðlig kenning, sv er yðr synizt vera heimska eða sva sem leikr, verða inni byrgð eða lyktt i nockvrri halfv veralldarinnar, ok alldregi ma hvn verða talmvð eða bavnnvð af heiðingligvm herskap, þo at hvn se skelf með ymisligvm aarasvm ok þoli margfallda freistni vikingligs ofriðar grimra ok heiðinna hofðingia. Segit mer, hvar i verolldinni skein eða lysti fyrri sva mikil birti gvðligrar trvar? Hve nær komv samtt fyrri sva margir kraptar sin i milli, sem nv megið er sia, at nockvrir hallda helga bindendi, svmir erv samteingðir i helgvm hivskap, margir þiona sva gvði, at þeir hallda sitt hreinlifvi alltt fra bernskv ok til endalycktar. Nv maa ok sia, hverssv fagrliga kristnin blomgaz af dyrðarfvllri staðfesti pislarvattanna, þeira er þreyta sinni trv at hallda fyri gvðs ast allt til vthellingar sins bloðs, en vpphaf allra þessa dyrðligra lvta er kross Kristz, er helgaðiz af gvðligri pining. En i milli sva otalligra krapta kristinna manna er eigi annat yðartt starf, enn fram at setia fyri þaa, er ovarir erv, yðartt hegomafvllt málsnilldar net, til þess at

briota niðr með myrkrafvllri profvan yðarrar þrætv ið sanna lios ok alla goða lvti. Se herna, ver giorvm, sem várr lærifaðir sagði, flytivm fram vára helga kenning, eigi með heiðinligri aeggian eða dispvtan, helldr með opinberligri trv, þeiri er æðri er ok helgari allri savnnvn orðanna.« Með spekingvm þeim, er heilagr Antonivs talaði þessa lvti til, vorv nockvrir diofvloðir i ferð, ok er hann hafði þaa fram leidda þeira i millvm, mællti hann enn til spekinganna: «Takit nv yðr lækningar lyf, þav sem yðvr likar, ok bindið aa þessa, at þeir megi heilir verða; flytið nv fram yðr bolfvt kvæði ok galldra fvll, þav sem þer vilit, ok rekit brvtt gvð[1] yðr fra þessvm envm vitlavsa, þat er dioflana, er kvalið hafva þessa env æra menn, er þer hyggit gvð yðr vera. En ef yðr er þetta omattvlikt, gangið þaa til handa ok gefvizt vpp ok segit yðr sigraða vera; flyit siðan til travstz vndir sigrmarki Jesvs Kristz, ok ef þer trvið, mvnið er skiotliga sia mattvlikt valld ens krossfesta Kristz.« Ok er hann hafði sva mælt, giorði hann liflikt mark ens helga kross i tavlv heilagrar þrenningar þeim i enni, er vitlavsir vorv, ok við aakall ens blezaða nafns várs hialpara Jesvs Kristz flyðv ohreinir andar fra þeim, er aðr vorv diofvloðir. Spekingarnir hiaverandi ok siaandi þessi stormerki skilðv hneyckða vera ok yfvirstigna sina veralldliga speki, vndrvðvz þeir ok ottvðvz miok, er þeir fvndv sva mikit mannvit með þessvm gvðs manni Antonio, ok þar með gnogliga veizlv gvðligra takna, er þeir saa sinvm avgvm fyri hann fremiazt. En hann eptir sinvm vanda eignaði allzvalldanda gvði allar iarteinir ok heilsvgiafvar, ok sagði sva: «Hirðit ecki þat at hvgsa eða ætla, at ek hafva þessvm heilsv gefvið, Kristr giorir slikar iarteinir fyri sina þræla. Trvið rett ok mvnvð er siaa, at goðfvs trva fyri gvði en eigi hegomligr metnaðr malsnilldar avðlaz slik takn. Flyið til lavgmals ens krossfesta Kristz, halldit hans lavg ok gioriz varir eptirlikiarar hans þionostvmanna, latið yðr þavrf vinna skilning ok vizkv heilagrar trvar, en stvndit eigi afram at flytia honvm i mot heðan ifra nockvrar prettafvllar profvanir veralldligrar vizkv.« Þaa er hinn helgi Antonivs lavk sinv mali, vorv spekingarnir lostnir vndarligvm otta af þeim dasamligvm lvtvm, er þeir saa ok heyrðv, kvavddv þeir hann nv vegsamliga ok savgðv ser mikit stoða til nytzemðar, er þeir havfðv hans fvnd sottan, ferðvðvz siðan i brvt til sinna heimkynna.

1 gvðr *Cd.*

59. Þat ma vera, at morgvm þicki miok vottanlikt, er fra þessvm manni er enn sagtt envm helga Antonio. Með þvi at hann fal sik i eyðimork ok einsetv vtar i heiminvm, en nockvr mannlig bygð væri, þaa er (hann) fystiz gvði at lika meirr en mavnnvm ok villdi forðaz allt hegomliktt orðlof ok eptirmæli, var hann þo kvnnr morgvm veralligvm havfðingivm ok af þeim lofvaðr fyri sitt dyrðlict lif. Ok her með var hann miok agiætr i sialfs keisarans havll, þvi at Constantinvs keisari ok hans synir Constans ok Constantivs, heyrandi marga lvti af hans frægð, sendv til hans sin bref, biðiandi sva sem sinn foðvr, at hann sendi þeim sitt bref i moti þeim til eptrlætis. Heilagr Antonivs hellt sik ok sinn sið, sva sem aðr hann tok við þessvm brefvm; skipti hann ecki skapi við ritt eða kveðivsendingar hofðingianna, en þo litlv siðar kallað(i) hann saman mvnka ok sagði sva: «Konvngar af verolld sendv til vár bref, en hvat þvrfva[1] kristnir menn slikt at vndraz eða lata ser mikit vm finnaz? þot ymislig eða svndrgreinð se mannlig tignn i verolldinni, þaa er ein ok en sama skipan avllvm sett at fæðaz ok deyia. Þat lavgmal, er almattigr gvð gaf mavnnvnvm, ok þat er hann avðgaði ok tignaði sina kristni fyri son sinn með sinvm eiginligvm orðvm ok setningvm, þessi(r) allir lvtir erv halldandi með avllvm hvgarins astarþocka. Fyri hveria skynsemð skylldaz mvnkar at taka við konvnga brefvm, eða vm slika lvti at ahyggiazt? Hvat skal ek taka við brefvm þessvm, með þvi at ek kann eigi eða veit vana kveðivsending eða þionostv þeim i moti at giallda?« Nv var hann beðinn af avllvm bræðrvm at rita nockvra lvti ok bliða sva kristna konvnga með sinvm brefvm, at eigi sneriz þeir til nockvrs striðs eða reiði fyri hans þavgnn. Ritaði hann siðan i mot keisarans brefvm ok sona hans slika lvti, sem honvm þottv bezt hæfva. Lofvaði hann fyrst þat, er þeir vorv rettkristnir menn ok dyrkvðv einn sannan gvð, þar næst gaf hann þeim heilsamlikt rað, eggiaði, at þeir ætlaði eigi miok mikils vertt stvndlikt konvnglict valld, ok þeir hæfviz eigi til ofmetnaðar af skamæligri stiorn veralldligs rikis, sem þeir vissi eigi sialfva sik vera davðliga menn, ok gleymði þaðan af, at þeir attv þat fyri hendi, sem allir aðrir, at vera dæmðir eptir sinvm verðleikvm i endalykt af sialfvm gvði, er konvngr er konvnga. At lycktvm bað hann, at þeir skylldi varðveita milldi ok rettlæti við vndirmenn sina, ok minnti þaa á, at þeir bæri miskvnnsamliga ahyggiv fyri þeim, er avreiga vorv

[1] þyrfva *Cd.*

ok fatækir. Bað hann þaa ok alldregi ominniga vera, at drottinn Jesvs Kristr at eilifv lifvandi ok rikiandi er einn gvð ok konvngr allra verallda. Hofðingiarnir gloddvzt miok at viðteknvm ok yfvirlesnvm þessvm brefvm, hitnaði þeira briost af heilagri frægð ens sæla Antonij sva miok, at þeir fystvz at kallaz hans andligir synir.

60. Eptir þat er heiðingligir spekingar vorv af hinvm helga Antonio sigraðir, konvngarnir með hans fagrligri aminning styrkðir, ok bræðvrnir með hans helgvm fortavlvm hvggaðir, þeir er með honvm vorv eða hans fvnd hofðv sott, er hann tok iafnan með mestri bliðv ok fagnaði, en stvndaði þo aa, hverss þeira ena fegvrstv siðv i sinvm verkvm at syna, þaa hvarf hann aptr til ens iðra fiallz. Tok hann þaa at hallda reglv sina ok þat harðlifvi, sem hann var vanr heima at hafva. Jafnan geck hann, eptir þvi er navðsvn beiddi, til tals við þaa, er hans fvnd sottv, eða sat hia þeim. En eptir þvi sem ritat er i bok Danielis spamanz, syndiz þeim, er með honvm vorv, sem hann væri iafnan micklvm otta nockvra lvti hvgsandi, þvi at hann svaraði þeim lvtvm, er talaðir vorv, optliga eigi fyrr en eptir nockvrar stvndir liðnar, sva at þat mætti avðvelliga skilia, at þaa vorv honvm nockvrir leyndir lvtir vitraðir, sem birtiz, þaa er hann vissi verandi heima i fialli sinv, hvilikir lvtir giorðvz fiarri honvm i Egiptalandi, sva sem hann sagði byskvpi þeim, er þaa var hia honvm staddr, er Serapion het. Sv syn er ok harðla miok sytandi ok gnogligvm tarvm gratandi, segir Athanasivs byskvp, er þessa savgv hefvir ritað, er envm helga Antonio var vitrvð ok nv skal næst fra segia.

61. Þa er hann sat eitt sinn vinnandi með sinvm havndvm nockvra nytsamliga lvti, ok margir bræðr hia honvm, hof hann vpp avgvn ok horfði staðfastliga i himininn styniandi með mikilli andvarpan. Ok er hann hafði nockvra stvnd at hvgat þeiri vitran, er honvm birtiz, tok hann at skialfva af akafligvm harmi; ok skiott setti hann niðr knein bæði, siðan fell hann allr til iarðar biðiandi til gvðs, at hann með sinni milldi minnkaði ok brvtt tæki þaa miklv vhæfv, er hann vissi fyri havndvm vera. Ok er hann tok mavrg tár at fella aa bæninni, ottvðvz þeir miok, er hia vorv, ok baðv hann skyra fyri ser þaa ena haskafvllv syn, er honvm var vitrvð. Gratligr snavktr talmaði bæði ravst ok tvngv, ok þaa er hann leitaði við at mæla, feck hann varla fyri akafligri svt, er svndr sleit miðia ræðv, heilvm eða fvllvm orðvm talað. Sagði hann þo með sytavndvm orðvm sva til þeira: «Heyrið, minir synir,

betra væri skiott at deyia en þàa glæpi at sia, er yfvir gnæfva.« Ok er hann hafði sva mæltt, sigraðizt hann annat sinn af mikilli tarfelling. Þvi næst með micklv andvarpi mællti hann sva: «Harla mikil ohæfva ok fyrri oheyrð i verolldinni mvn yfvir koma. Almennilig trv mvn með miklvm ofriðar stormi vera brotin ok niðr spillt, þvi at menn glikir skynlavsvm kykvendvm mvnv með ránfeingi taka helga lvti Kristz. Ek sa otalligan fiolða mvla flyckiaz avllvm megin at alltari drottins, þeir bavrðv með sinvm hofvm, eyddv ok niðr brvtv allt þat er fyri varð. Þessi er savk til, er þer siait mik syta ok grata.« Ok er hann hafði þeim þessa lvti sagtt, kom yfvir þaa ravdd drottins sva mælandi: «Alltari mitt mvnv vándir menn svivirða.« Þessi syn ok vitran fylldiz með framkvæmð, þvi at eptir tvaa vetr liðna giorðv Arriani hinn grimmazta ofrið gvðs kristni. Þaa vorv ræntar helgar kirkivr; þaa vorv tekin eða spilltt heilvg ker gvðligrar þionostv; allir helgir lvtir heilagra kirkna þeir er finnaz mattv, spilltv vandir menn með sinvm savrgvm havndvm; þaa gafv Arriani heiðnvm mavnnvm fé til ser fvllting at veita i mot kristnvm mavnnvm ok almenniligri trv. Vorv siðan allir rettkristnir menn navðgaðir með palmvm til kirkiv at ganga, at hverr, er þaa sæi, tryði þaa vera sialfva Arrianos. Var þetta ok eitt et frægazta blotzskapar mark þann tima i borginni Alexandria. Fyri sakir mikillar ohæfv er miok ottanda þaa hlvti at segia, er giorðvz: skirlifvi meyia ok gavfvgra kvenna var skamsamliga spilltt; bloð savða Kristz, þat er gvðs þionostvmanna, var vt helltt i sialfv hans mvsteri, ok með þvi dreifð ok roðin virðvlig altari; staðr heilagrar skirnar eða sialf skirnin var hvartveggia spillt ok savrgat eptir vilia heiðinna manna. Framkvæmð sva hormvligra lvta syndi sannleik þeirar vitranar, er envm helga Antonio birtiz, þvi at skynlavs kykvendi helga lvti vndir fotvm troðandi, þat erv þeir mvlar er hann sa, merkia makliga illzkvfvllan hernat Arrianorvm a helga kristni.

En þessa akafliga hrygð hvggaði hann með farsæligvm lvtvm þeirar eptirkomandi vitranar, er honvm veittiz enn af gvði, þaa er hann sagði sva sinvm bræðrvm: «Heyrið mik, synir minir! variz við at gefva yðr vpp með avllv i akafligri svt, þvi at sva sem drottinn synir stvndvm sina reiði, sva lætr hann ser soma at miskvnna. Ok fyr þvi mvn hann nv skiott endrbæta fegrð sinnar kristni. Mvnvð þer ok sia þaa, er varðveittv trv Kriz i vandra manna ofriði, skina sva sem fyrri með biortv liosi heilagra krapta; siðlæti trvarinnar mvn vaxa stvnd fra stvnd, ok havggormar mvnv hrock-

vaz aptr i holvr sinar. Geymit vmfram alla lvti, at eigi fleckiz skirleikr trvar yðvarrar af savrvgri villv Arrivs manna, þvi at þeira trv ok kenning hofv eigi eða fvndv i vpphafvi postolar gvðs, helldr ohreinir dioflar ok sialfvr fiandinn faðir þeira, er honvm treystaz, ok fyr þvi var makliga merkðr þeira illzkvfvllr hvgr fyr heimskv ok skynlavs kykvendi, þvi at þeim glictvz þeir.«

Þessa hlvti, er nv vorv ritaðir, sagði heilagr faðir Antonivs. En oss hæfvir vist eigi at mistrva, segir hinn sæli Athanasivs byskvp, at sva mikil stormerki hafvi honvm af gvði synd verit, eða sva margar ok dyrðligar iartegnir hafvi matt fremiaz fyri þenna hinn helga mann, þvi at þetta eð sama hefvir várr hialpari fyri heitið sinvm vinvm sva segiandi: »Ef þer hafvið sanna ok heita trv til gvðs, mvnvð þer segia til fiallz þessa: fær þik i brvtt, ok mvn þat brvtt flytiaz, ok mvn yðr ecki omattvlikt vera.« Ok enn sagði hann sva: »Ek segi yðr vist ok satt, allt þat er þer hafvit beðit favðvr i minv nafni, mvn hann gefva yðr ok veita. Biðið þer ok mvnvð er þiggia.« Hann sialfr het ok sinvm lærisveinum sva sem allri hiorð rettrvaðra manna, at allir dioflar skylldv leggiaz vndir þeira valld ok við þaa hræddir vera, ok sva het hann fyrir, at þeir skylldi græða allar sottir, sva mælandi: «Þat er þer þagvt kavplavst, skolv þer kavplavst veita ok gefva.« Hverr mvn þat hyggia, at Antonivs græddi sivka menn með krapti sins boðorðz, eða hverr mvn hyggia, at þav takn fremðiz fyri hans megnn, er hann giorði? Fyri hans bænvm en eigi boðorði flyðv ok vndan letv dioflar ok allzkyns sottir, ok fvllgiorðvz avallt allir lvtir fyri akall heilags nafns drottins vars Jesvs Kristz. [Engi spakra manna eigni dasamliga[1] dyrð heilsvgiafvanna Antonio, helldr drottni Jesv, þeim er iafnan veitir sinn vanan velgiorning allri skepnu sinni; sa enn sami let ser nv soma enn gnogligar at gefva sinar liknnsamligar giafvar fyri elskaðan sinn þionostvmann Antonivm. Heilagr Antonivs bað til gvðs at eins, en fyri verðleika hans heilags lifs veittvz honvm allir lvtir. Jafnan var hann leiddr af bræðrvm til ens yttra fiallz sva sem fyri nockvrar navðzyniar, þot þat væri stvndvm i gegnn hans vilia.

62. Þat giorðiz nv þessv næst, at domendr nockvrir komv a hans fvnd með micklv (liði) sinna þionostvmanna, en fyri sakir otta eyðimerkrinnar ok mikils mannfiolða, er með þeim var, ok þar með þravngs ok harðz vegar mattv þeir eigi koma til ens iðra

1 [*rettet;* Eigi spakra manna dasamlig *Cd.*; *lat.:* nemo sapientium sanitatum admirationem ascribat Antonio.

fiallzins, þar sem var hinn æzti bænarstaðr ok heimili heilags favðvr Antonij. Beiddvz siðan fyri nockv(rn) sinn sendiboða, at hann skylldi virðaz við þaa til motz at koma. En þetta mattv þeir ecki faa. En þvi at þeir vissv, at hann harmaði iafnan harðla miok þaa, er af domavndvnvm vorv i fiotrvm halldnir, hvárt sem þat var af nockvrvm savkvm eða einv samtt ofriki, sendv þeir sialfva bandingiana til hans ok vissv, at þeira bæn matti hann eigi fyrlita fyri sina miskvnnsemð. Af þeira grati varð sigraðr heilagr faðir Antonivs ok sva heimtr til ens ytra fiallz, þat hvgsandi, at hans erfviði mvndi vera nytzamlikt þeim, er veslir vorv ok hormvliga halldnir. Domendr, þaa er miok havfðv fystz hann at finna, eggiaði hann at virða meira ok framarr at setia i sinvm domvm gvðliga hræzlv en mannlikt hatr eða vinattv, sagði, at þeir skylldv eigi vera ovitandi eða ominnigir þess, er ritað er, at slikan dom mvndv þeir sialfvir hliota at þola, sem þeir dæmðv aðra. Ok þo iafnfram þessi ræðv minntiz heilagr Antonivs einsetv sinnar, er honvm var harðla kiær. Eptir þat er hann varð til skylldaðr af bæn domandanna ór at ganga sinni einsetv þaa at finna, eða enn sannligar at segia, at svt ok gratr bandingianna þravngði hann til þess, eptir heilsamligar aminningar þeim veittar, ok þat er hann hafði þeim miskvnnar beðit, er sekir vorv, ok nockvra af þeim leyst eða með avllv frelsat, bað einn þeira havfðingianna, at hann skylldi nockvrv leingr veita þeim sina navist. Hann svaraði ok sagðiz eigi lengr þar mega dveliaz hæfligv dæmi, þvi at sva sem fiskr af vatni vppdreginn d(e)yr skiott, þegar hann kemr aa þvrra iorð, sva leysaz ok mvnkar skiott til veralldligra lvta ok hegomligrar samræðv ok deyia fra sinvm sið, ef þeir dveliaz með veralldligvm mavnnvm; »fyri þvi sva sem þat hæfvir, at fiskr hverfvi aptr til vatz eða siafvar, sva byriar ok, at ver skvndim til fiallz vars, at eigi gleymiz várr siðr eða goð fyriætlan, ef ver dvelivm nackvat. Hofðinginn vndraði miok sva mikla hans speki, ok birti fyri sinvm mavnnvm með savnnvn ok rettvm orskvrð, hverssv honvm virðiz hinn sæli Antonivs; sagði hann sannliga vera gvðs þionostvmann, ok at eigi mætti sva mikil spekð byggia eða finnaz með einvm alþyðligvm manni, nema fyri gvðliga giof væri honvm þat veitt.

63. Balacivs het einn havfðingi i Egiptalandi, hann hellt riki af Nestorio greifva, er þann tima var i Alexandria. Þessi Balacivs var vafviðr i Arrivs villv ok stvddi með avllv megni alla illzkv ok ofrið Arrianorvm. Hann giorði sva mikinn ofrið kristni gvðs, at með skynlavsi reiði ok akefð let hann havndvm

taka mvnka ok meyiar gvði helgaðar ok fletta af allvm klæðvm, let siðan beria miskvnnarlavst fyri alþyðv avgvm. Þaa er heilagr faðir Antonivs fretti þessa vhæfv, sendi hann Balacio bref sitt, þat er þessi orð stoðv i: »Ek saa reiði gvðs yfvir þik komandi, lat nv af at giora vfrið kristnvm mavnnvm ok þaa at hata, at eigi ser þv lostinn þeiri reiði, er þer ognar nv nalægan ok yfvirgnæfanda davða«. Þessi enn vesli hervikingr las yfvir brefvit ok tok með haði ok hlatri orð heilags foðvr, hrækði hann aa ok kastaði niðr a iorð; hondvm let hann þaa taka, er honvm flvttv þessa orðsending, ok beria með morgvm avðrvm meingiorðvm, er hann let þaa mæta, bauð þeim siðan þessi sin orð at flytia Antonio, þaa er þeir fyndi hann: »Með þvi at þv berr sva mikla ahyggiv fyri munkvm, skal efvalavsliga til þin taka refsing mins rikis.« En sa er þessi ognarorð mælti, mætti sialfr skiotliga mikilli kvavl, þvi at eptir fim daga hepti ok aptrbyrgði gvðlig hefnð hans giæzlvlavsan mvnn. Hann for með Nestorio greifva Egiptalandz, er fyrri var nefndr, af borginni Alexandria, ok ætlvðv gisting at taka i þeim næsta stað, er kallaz Ceren.[1] Hestarnir, er þeir riðv, vorv þessir tveir hægztir ok kyrraztir af avllvm, þeim er Balacivs atti. Ok þaa er þeir riðv baðir samt, lekv hestarnir sin i milli, sem þeir vorv vanir. En er minnzt varði, beit sa hestrinn, er Nestorivs reið ok enn var vanr hægri at vera, Balacivm með skiotvm atbvrð ok kastaði honvm niðr aa iorð; hliop hann ok at honvm þegar i annat sinn með gapanda mvnn, skeinði þaa ok lamði bæði hans lær, sva at hann var banvænn, ok varð þegar aptr at flytia til borgarinnar, en var davðr eptir hinn þriðia dag liðinn. Allir þottvz skilia, þaa er þessi enn grimmi ofriðarmaðr gvðs kristni var sva skiotliga davðr með makligri endalykt, at ognarorð heilags favðvr Antonij, þav er hann ritaði til þessa manz, fy(ll)tvz þaa með skiotri framkvæmð.

64. Marga þaa, er aa hans fvnd sottv, minnti hann aa með dasamligri hogværi at leggia niðr veralldliga tignn ok snva sik til farsæligra ok hreinna lifs eða einsetv. Ef nockvrir vorv þravngðir með ofriki eða veralldligv valldi, sva at þeim væri varnat rettendvm at naa, hlifði hann þeim ok fylgði þeira mali með sva micklvm avrvggleik, at sva matti synaz, sem hann virði ser þaa meingiorð veitta, er þeim var gior. Mavrgvm vorv harðla nytsamligar helgar fortavlvr þessa enns agiæta manz, þvi at af hans áeggian fyrletv margir mikil avðæfvi, svmer fyrletv riddarasyslv eða aðra veralldliga

1 Keren *Cd.; lat*: Chæreum.

tignn ok fystvzt hans eptirlikiarar at gioraz ok hans riddarasyslv at samteingiaz. En til þess at ek skyra otalliga lvti með skavmmv mali, maa sva makliga tala af þessvm gvðs manni, at Kristr veitti hann ok gaf goðan lækni Egiptalandi. Hverr kom hryggr a fvnd heilags favðvr Antonij, sa er eigi skipti skiott hrygð i fagnat? Hverr kom reiði fvll(r) aa hans fvnd, sa er eigi skipti reiði i sannan frið? Hverr kom til han(s eptir) favðvr davða eða frænda gratandi, saa er eigi stillti sinn harm við hans navist ok helga fortavlv? Hverr kom aa hans fvnd þravngðr af micklv fatæki, sa er eigi fyrleit skiott avra gnott avðmanna siaandi helgan favðvr, en gladdiz siðan af sinv fatæki? Hverr af mvnkvm af meinlætzamligv lifvi mæddr var saa, er eigi styrktiz heyrandi hans helga aeggian? Hverr kom til hans likamliga freistni þolandi af breyskligvm hita frvmvaxta alldrs, sa er eigi hneigði sik fra þvilikvm lvtvm fyri hans aminning ok til astar ens hreinazta lifs? Hverr kom til hans kvalðr af diofli, sa er vtan heilsamliga lækning hyrfvi þaðan i brvt. Hverr kom a hans fvnd af sialfvm ovini svikinn ok blindaðr með stormsamligvm hvgrenningvm, sa er eigi for með hogværvm hvg ok hreinvm þaðan i brvtt? Hann vissi af hverivm ohægendvm vel hverr mæddiz, ok fyr þvi at af verðleikvm sins heilags lifs kendi hann ok greindi með skynsemð, af hverivm anda hverr var kvalðr, veitti hann þaa lækning hveriv andligv sari, sem sottvnvm hæfði. Þaðan af giorðiz sva, at allar fiandans vmsatir birtvz ok giorðvz avgliosar fyri hans kenning. Margar meyiar, þær er monnvm vorv fastnaðar, fra snvandi sinni brvðhvilv forv hans at vitia, sialfvar sik gefvandi i faðm heilagrar moðvr almenniligrar kristni æfvinligha hreinlifvi at hallda. Menn af avllvm þioðvm ok naliga af avllvm heimi sottv til hans, ok margir einna hellz af þeiri savk, at þeir fystvz þann enn agiætazta bardagamann ok kappa at siaa, er einn hefvir með mestri frægð ok sigri bariz i gegnn fiandanvm ok hans erendrekvm. Engi sakaðiz af þvi, at hann þættiz þangat at þarflavsv sott hafva, þvi at allir þottvz afla fysilict ok skemtilikt verkavp ser til handa af sinv erfviði helgan favðvr finnandi, ok sva sem fyri mikla mæði langrar ferðar gylldiz þeim aptr af þessi savk allr sinn kostnaðr, sva sem siðan fylltiz með framkvæmð. Þvi at hann framfarandi af þessv lifvi gretv margir sva sem sinn eiginligan favðvr, at frateknvm þeim sameignvm ok envm sarligzta harmi, er margir syta eptir sina nanvztv frændr.

65. Þessv næst syniz mer viðrkvæmilikt, segir enn sæli byskvp Athanasivs, at minnaz ok fra at segia, hvilik var endalykt

lifs heilags favðvr Antonij, þvi at ek veit, at þer fysiz þat at heyra; birtvz ok þaa margir þeir lvtir með honvm ok fyri hans orð, er avllvm erv eptir likiandi. Eptir sinvm vanda for hann heiman bræðra at vitia, þeira er vorv i env ytra fiallinv, ok þar verandi var honvm af gvðligri forsia ok fyrisavgnn vitrað af sinvm davða, nær hann mvndi af þessvm heimi kallaðr vera. Siðan talaði hann sva til þeira: «Heyrið, minir sætv synir, en efztv orð yðars favðvr, þvi at ek ætla, at ver mvnvm eigi heðan fra siaz i þessi verolld. Sialf setning ok nattvrvlig navzyn skylldar til, at eptir hvndrat vetra ok fim vetr, er ek hefvi nv lifvat, leysiz avndin fra sinvm likam.« Ok er hann hafði sva mællt, vrðv þeir allir miok hryggvir, er hia vorv ok heyrðv, tokv at syta ok grata með harmandi orðvm. Allir fystvz hann at faðma, sva sem (hann) mvndi nv vera þegar fra þeim tekinn ok af heimi kallaðr. En hann var með sva mikilli gleði, sem hann skylldi fyrlata annarliga eignn ok fysaz til sinnar eiginligrar fostriarðar; bavð hann þeim ok bað, at sinn helgan sið ok goða fyriætlan skylldv þeir varðveita með avrvggleik, ok bað þaa við varaz skaðsamliga leti, þat hvgsandi hverssdagliga, at davðans er aa engri stvnd avrvænt, sem hann sagði þeim fyrri; minnti hann ok aa, at þeir varðveitti avndina fra savrvgligvm hvgrenningvm ok semði allt sitt lif eptir liking ok dæmvm heilagra feðra, ok varaðiz með avllv kostgiæfvi nær at koma þrætvmavnnvm, þviat hann sagði þeim kvnna vera þeira forna ok rangsnvna illzkv. Hann bavð þeim ok, at þeir skylldi alldregi samteingiaz samneyti þeira, er i Arrianvs villv vorv halldnir, þvi at þeira omilleikr var þaa avllvm orðinn avðsær ok opinberr. Her með sagði hann ok, at eingi kristinna manna skylldi skelfvaz eða fra skiliaz sannleik kristinligrar trvar, þott hann sæi veralldlict valld hlifa eða með avllv beriaz fyri illzkvfvllri villv Arrianorvm, kallaði hann þaa sialfs davðans þionostvmenn, er vavrnn veitti þeiri villv, en kvez ætla (ok) vænta, at eigi mvndi lengi standa sv en sviksamliga sionhverfving. Ok af þessv sama efni sagði (hann) enn sva til bræðranna: «Heyrið enn, minir sætv synir, með gvðs ast er yðr geymandi ok varðveitandi eiginlig trva, sv er þer namvð[1] af siðlatligri setning heilagra feðra, af yfvirlesning kristinligra boka ok optligri minni aaminning lágs ok avðgietligs.«

Þaa er heilagr Antonivs lyctaði sitt mal, dvavlðv bræðvrnir lengi brvtt at fara til sinna herbergia, þvi at þeir fystvz miok at

1 *rettet;* mvnvð *Cd.; lat.:* didicistis.

pryðaz af hans endalykt ok hia at vera andlati sins dyrðligs favðvr. Hann bað þaa aa brvtt fara, en þetta sagði hann til þeirra af margfavlldv efni, þvi at hann syndi þeim i hlioði, ok þo einna hellz af savk dirfðarfvllrar veniv þeirar, er þaa var i Egiptalandi. Þat var siðr egipzkra manna at sveipa dvkvm likami þeira, er gavfgir menn havfðv verit, en einkannliga veittv þeir helgvm pislarvattvm þessa vmbvð; giorðv ok slika likfylgiv ok veittv yfvirsetv heima i herbergivm, sem vandi er til. En þesshattar likami villdv þeir eigi i iorð grafva, helldr varðveita heima at sin sva sem með reckioligvm vmbvnaði. En þesskonar vegsemð, framliðnvm mavnnvm veitt, hafði hafvizt i Egiptalandi i fyrstv af einvm samtt hegomligvm vanda. Heilagr faðir Antonivs hafði optliga at fvndit þessvm sið ok beðit byskvpa, at þeir skylldv hirta folkit með striðmælvm heilagrar kirkiv fra þessvm vanda. Hann sialfr hafði optt talat miok striðliga til lyðmanna, karlla ok kvenna, af þessv efni, sagði eigi vera lavgsamligan eða gvði likaðan þenna davðra manna vmbvnat, þvi (at) hofvðfeðr ok spamenn gvðs vorv i iorð grafnir, sem profva matti af þeira gravfvm, er þann tima mattv vitaðar vera ok fvndnar; bað hann þaa ok taka dæmi af sialfvm likama várs hialpara, er i steinliktt leiði var lagðr eptir piningina ok þar byrgðr til ens þriðia dags, er hann reis af davða. Af þessvm lvtvm sagði hann lastanda vera þenna sið egipzkra manna, er þeir havfðv i vmbvnaði við framfarna menn, iamvel þo at likamirnir væri helgir, er þeir þottvz virðing veita. Ok enn af þessv efni talaði hann sva: «Hvat ma vera meira hattar, agiætara eða helgara drottinligvm likam, er eptir (sið) annarra þioða var i iorð grafvinn.« Þessi ret profvan ok aeggian sleit vpp fastsetta villv af margra briostvm, giorðv þeir gvði þackir fyri goða ok nytsamliga kenning, en grofv siðan davða menn i iorð eptir rettvm ok nattvrvligvm sið. En eigi at siðr ottaðiz heilagr faðir Antonivs þeira enn fyrra vanda, ok þvi at hann villdi eigi, at þeir skriðnaði aptr i ena savmv villv, ef þeir næði hans likam með havndvm at hafva, kvaddi hann ok bað heila fara mvnka, þa er til hans havfðv komit, sneri siðan skiott aptr til ens iðra fiallz vitiandi sinnar elskaðrar ok krapzamligrar bygðar.

66. Eptir fa manaði liðna tok heilagr faðir Antonivs sott, ok þo eigi miok akafva i fyrstv. Ok er nockvrt ohægendi þessa sivkleika skelfði hans ellimoða limv, kallaði hann til sin tva bræðr, þaa er til hans havfðv komit fyri .xv. vetrvm, ok hann hafði skipað i einhverivm stað eigi langtt i brvtt; (v)orv þessir ok vanir

honvm at þiona, nv er (hann) tok at elldaz. Hann mællti sva til þeira: «Heyrið, minir kiærvztv synir! Eptir þvi sem ritningar vatta, at avllvm er fyri hendı, mvn ek nv fara almenniligan veg varra feðra fyri endalykt stvndligs lifs af þessi verolld. Nv laðar drottinn mik ok kallar til sin, nv fysvmz ek at sia himneska lvti. Ok fyri þvi heyrit, minir astzamligir synir, ek vil ykr a minna! tynið[1] eigi skiotliga þeim avexti, er þit hafvit aflat fyri starf ok erfviði langrar tiðar, virðit helldr, sva sem þit hafvit i dag vpphafvit, yckra helga ok siðlætisfvlla iðnn, til þess at efliz sterkleikr vpptekins goðs vilia. Eigi erv þit ok ovitandi, at margfalldar erv diofla vmsatir, seeð hafvið ið grimliga ok stormsamliga þeira akefð, en vitið, at avfll þeira erv avvirðilig miok, blavt ok vanmegnn. Girniz drottin Jesvm með briozins andvarpan ok allri fysi, staðfestit[2] i yckrvm hvgskotvm trv hans ens helgazta nafns, þvi at fyri heilagri ok sannri trv flyia allir dioflar. Minniz ok þess, er ek hefvi optliga tiað, hverssv fallvallt ok skamælict er manzins lif i þessvm heimi; hvgsit þetta hverssdagliga, ok mvn yckr veitaz himnesk avmbvn fyri gvðliga þionostv vtan alla dvavl i endalyct. Forðiz davðlikt eitr þrætvmanna, ok sva ið sama allra villvmanna, hatið þaa með slikv sama hatri, sem þer vissvð mik við þaa giora, þvi at þeir erv ovinir gvðs. Þat vitið ið sialfvir, at ek talaða alldregi friðsamlikt orð til þeira nema til vmbotar fyri sakir þeira illz ok rangs vilia ok þess oskapligs ofriðar, er þeir hallda i gegnn kristinligri trv. Ek bið yckr ok, minir kiærvztv synir, verit vm þat mest aahyggivfvllir, at þit varðveitið gvðs boðorð, til þess at eptir yckarnn davða leiði yckr ok laði helgir menn gvðs sva sem kvnna menn oc ena kiærvztv vini i eilifvar tialbvðir, þat er til himneskra fagnaða. Hvgsit þessa lvti ok skilit ok endrminniz optliga. Ef þit vilit[3] ok nockvra ahyggiv fyri mer bera ok mins boðorðz geyma, ef þit vilit nockvra minning giora mer, yckrvm andligvm feðr, eða astsamliga mer aptr giallda mina aahyggiv, er ek bar fyri yckr, latið engan mik flytia til Egiptalandz eptir minn davða, at eigi see minn likamr með hegomligri vegsemð varðveitr af egipzkvm monnvm; fyri þaa savk bið ek yckr þessa geyma, at eigi se mer[4] davðvm likfylgia eða þionosta veitt eptir þeim sið, er ek hefvi aðr lastað ok fyrboðit. Af þessv efni ok fyri þessa savk for ek nv allra mest aptr i þenna stað. Fyri þvi bið ek,

1 teynið *Cd.* 2 staðfestiz *Cd.* 3 vitið *Cd.* 4 með *Cd.*

at þit grafvit i iorð ok molldv hylit minn likam. Geymið þar með ok varðveitið þat mitt boðorð yckars foðvr, at enginn maðr vtan yckr tva viti stað minns graptar. Ek treystvmz með miskvnn gvðs, at eptir navzvn mvn þessi hinn sami likami [endr risa ospilltr[1] ok odavðligr a tið ennar efztv vpprisv. Með þessvm hætti skal skipta klæðvm minvm: kofll ok fornan mavttvl, þann er ek ligg aa ok Athanasivs byskvp færði mer nyian, sendið honvm þetta klæði hvartveggia; byskvp Serapion skal eignaz annan kofll[2]; en ið hafvit þat klæði, er af hári er giort, ok veitið vmbvð likam minvm; þvi at nv mvn Antonivs fara til gvðs af þessvm heimi ok eigi lengr með yðr vera i þessi stvndligri verolld.«

Þaa er hann hafði varla þessi orð mæltt, ok lærisveinar hans havfðv minnzt við hann, retti hann littat fætr sina; skilðv þeir, at þaa var miok komit at andlati hans. Hann giorðiz þaa sva glaðligr, at af bliðligv yfvirbragði hans aasionv mattv þeir visa vita vitian ok navist heilagra eingla, er komnir vorv i mot hans avnd hana at flytia til himinrikis fagnaða. Ok er (hann) sa englana sva sem sina astvini til sin komna, skilðiz hans en helga avnd við sinn likam, samteingðiz hann sva helgvm feðrvm eptir skipan ok forsavgnn ritninganna. Lærisveinarner verðveittv boðorð heilags foðvr, sveipvðv likamann með nockvrv klæði ok grofv siðan i iorð, sva sem hann hafði boðit, með sva mikilli varvð þetta vinnandi, at[3] allt til þessa dags, segir enn sæli Athanasivs, veit engi maðr vtan þessa tva mvnka groptt heilags Antonij. En byskvp Athanasivs, er með hans boði avðlaðiz at eiginorði fornan mavttvl með koflli, faðmar með heilagri ok ofalsaðri ast helgan foðvr Antonivm i giofvm ens helga Antonij sva sem með mikilli erfð avðgaðr, ok endrminniz glaðliga fyri þessi klæði mynd ok liking hans heilagleiks. Þessi var endalyktt lifs Antonij, ok þav vpphavf hans harðleika, sem fyrri vorv ritvð.

67. En þott ek hafva þessa lvti ritað ok tiað með skavmmv mali, sem ek sagða i fyrstv, segir enn sæli Athanasivs byskvp, megi þer af þessv efni at hyggia ok skynia, með hverivm hætti gvðs maðr Antonivs lifði gvði þionandi fra bernskv allt til elli, at hann hellt með iafnaði fyriætlan ok setning sins heilags siðar, ok með sva mikilli staðfesti ok herzlv við sialfvan sik, at hann vægði eigi fyri nockvrv vanmegni, eigi fyri sivkleika eða miklvm alldri, sinv reglvhalldi, eigi klæðvm skiptandi eða fætr þvaandi,

1 [*rettet;* endr spilltr *Cd.* 2 kolfll *Cd.* 3 ok *Cd.*

eða nockvð sinn beiðandi, at honvm væri til handa bvin meirr vavndvt fæzla, þott hann væri i vanmegni, en eptir hverssdagligvm sið. Hellt hann ok til endalycktar hvavs(svm) skygnnleik avgna, ok sva avllvm tavnnvm at tavlv[1], þott þær syndiz littað hrornaðar af elli, sva et sama fota afli ok gavngv; ok fyri hans mickla verðleika varðveitti gvðlig miskvnn hans avfll ohrornvð ok allan likam, sva at i gegnn nattvrvligv eðli syndiz hans holld fegra, glaðara ok hreinligra en þeira likamir, er fæðaz morgvm krasvm ok þvaz i baði eða lavgv. Hvggivm at ok, bræðr, hverssv mikils hattar þat er orðit, er frægð þessa ens helga manz hefvir flogið ok flvzt vm avll lavnd ok hervð, ok hann er af avllvm goðvm mavnnvm elskaðr, með þvi at hann varð eigi agiætr af mikilli snilld samsettra boka, eigi af dispvtan veralldligrar spekðar, eigi af tignn gofvgrar ættar eða samdrætti otalligra avðæfva. Hyggivm at, hverivm þetta er eignanda! Þetta skolv ver allir eigna sialfvm gvði, þetta er hans giof við sinn astvin, þann er hann fann goðfvsliga þionanda vndir sinv almattigv valldi. Hann let ser soma þenna enn helga mann Antonivm, er leyndiz i eyðimorkvm vtarliga i heiminvm, sva sem hann sialfr het i vpphafvi, honvm hvggan veitandi i sinni freistni, kvnnan at giora i Affrika, Hispania, Gallia, Italia, Illiriko, ok iaf(n)vel i sialfri Roma, er kallaz havfvð allra borga. Þessi er goðgirnð sialfs skapara vars, hann lætr ser soma at tigna sina þionastvmenn, þaa er forðaz vilia hegomafvllt manna lof i sinv lifvi, at af dæmvm heilagra manna, þaa er þav verða avllvm kvnnig, syniz kraptrinn mattvligr at fremia, ok eingi hyggi vmfram nattvrvligtt megnn mannzins vera vel at lifva, ok til þess at hverr[2] sem einn þickiz skylldr eptir at likia lifvi gvðs astvina, þaa er hann leiðir ser fyri hvgskoz avgv farsæligan ok eilifvan avavxt þeira stvndligs erfviðis.

Lesit þessa bok optliga, ok geymit allra mest at lesa hana fyri bræðrvm, til þess at, þaa er þeir heyra ok við kannaz haleitlict lif rettkristinna manna ok mvnka, viti þeir efvanarlavst, at hialpari várr Jesvs Kristr veitir þeim dyrð, er hann dyrka, ok eigi at eins veitir þeim, er honvm þiona, himinrikis fagnað, helldr tignar hann þaa ok iamvel með mikilli frægð ok agiæti, er sialfvir fysazt honvm leyniliga at þiona i fiollvm byggiandi eða avðrvm leyndvm stavðvm. Til þess skal ok fyr bræðrvm lesa þessa bok, at þaa er þeir gioraz eptirlikiarar þeira stormerkia, er hon vattar, se þeir

1 tavlvm *Cd.* 2 hverss *Cd.*

ok lofs verðir af sinvm verðleikvm, en aðrir eggiz til goðs lifs af þeira dæmvm. En ef navzvn beiðir, lesit hana ok fyri heiðnvm mavnnvm, ok sva kanniz ok þeir við, at drottinn varr Jesvs Kristr son lifvanda gvðs er eigi at eins gvð, helldr gaf hann ok þeim þat valld, er aa hann trva rettliga ok hann dyrka af avllvm alhvga, at þeir brioti, felli ok vndir fotvm troði þaa diofla, er sialfvir heiðingiar hyggia ok trva gvð sinn vera, en þeir erv sannliga svikarar mannanna ok hofvðsmiðir alls spellz, flærðar ok illzkv.

68. A davgvm Jvstiniani ens mickla keisara, þess er smiða let i Micklagarði þat mvsteri gvði til dyrðar aggian sophian[1], þat er sanctam sapienciam - ok eigi maa annað þvilict finnaz i allri verolld - fannz fyri gvðliga vitran likamr heilags favðvr Antonij; hann var flvttr i Alexandriam ok grafvinn i kirkiv ens sæla Johannis baptiste. Biðivm nv af avllvm hvg þenna enn dyrðliga gvðs iatara Antonivm, at fyri hans arnaðarorð verðim ver eigi sigraðir af fiandans freistni, meðan ver lifvm i þessvm davðligvm likam, ok at fyrgefnvm syndvm skilivmz ver við þetta fallvallta lif, en at envm efzta domi laði oss ok leiði i eilifvan fagnað varr hialpari drottinn Jesvs Kristr, sa er með feðr ok helgvm anda anda lifv(i)r ok rikir einn gvð vm allar alldir. Amen.

1 1 *Texten staar:* atian coþyan, *herover er af en samtidig Haand som Rettelse skrevet:* i. (*d. e.* id est) aggian sophian.

AUGUSTINUS SAGA.

(*Cd. 234 folio, A; Cd. Holm. 2 folio, B; Cd. 235 folio, C.*)

Prologus.[1]

Heilagr pavi Celestinus segir sælan Augustinum hafa verit agiætan ok mykinn kennifauður ok i aullum lutum lofsamligan[2], talandi þessum orðum: Augustinum heilagrar minningar mann hofðum[3] ver iafnnan i varre vinattu ok samneyti fyrir sitt heilagtt lif; hans agiæta meðferð matti eigi nokkut sinn spilla orðromr illrar aleitne; hann vissum ver hafa verit sva mykillar vitzku ok skilningar, at þeir, er [fyrir mer[4] voru, helldu hann með hinum beztum meistaurum. Ok með einu samþycki var hann sva vel virðr af allum, at hann var hvervetna bæði elskaðr ok vegsamaðr, sem verðugtt var. Meðr þessum hætti hefr saa malit, er dictat hefir saugu heilags Augustini.

Her hefr upp sogu heilags Augustini byskups.[5]

Sæll Augustinus var fæddr i þeim þriðiungi heims, er Affrica heitir, ok i þeiri borg, er kaullut er Taga(s)tensis. Frændr hans voru harðla gaufgir ok framarligha virðer i hirðgarði. Patricius het faðir hans, en Monika moðir. Augustinus var vandliga uppfæddr ok fostraðr; þegar i bernsku[6] var hann til bokar settr, ok er hann hafði alldr til þess, var hann i skola sendr ok þar fullkomliga lærðr. Þat giorðiz aa einum degi, at hann varð miok innan siukr, ok er þetta mein þraungði hann akafliga, eggiaði[7]

1 *Saal. C.; alle Overskrifter mangle i A.* 2 *saal. B;* lofsamligum *A, C.* 3 *saal. B, C;* havfvm *A.* 4 [fyrri menn *B.* 5 *Saal. Overskr. i B; C har:* Augustinus saga. 6 barnæsku *B, C.* 7 hann akafliga *tilf. A; mgl. B, C.*

moðir hans, at hann skylldi taka heilagha skirnn, þvi at hun var harðla vel kristin, en faðir hans afneitaði, þvi at hann var heiðinn, ok þvi dvalðiz skirnin. En guðleg miskunn græddi hann litlu siðar, ok varð hann alheill af þessum siukleik. Skirnin frestaðiz fyrir þvi um stund, at lifandi maðr fær varla[1] syndina forðaz, en allir vita, at meire sekð er at misgiora eptir skirnina. Girðzka tungu, er hann hafði numit, hataði hann, en elskaði latinu tungu. A þessum stundum hafði hann með hendi[2] ok yfirlas eina bok Ciceronis, þess spekings er sva heitir[3] ok sva snialla tungu hefir haftt, at nær undrazt hvers[4] mannz briost, en su bok hefir i ser aaeggian þessa spekings at elska sialfa philosophiam, er kennir .vii. haufutiðrottir, en bokin heiter Hortensius. Þessi bok skipti hans aastundan ok alhuga, sva at hann sneri [bænir sinar ok fyrstir[5] til sialfs drottins ok annars at girnazt en fyrr. Nu leiddizt honum skiotliga aull hegomlig von ok girnntizt nær með otruanligum hiartans hita odauðleik sannrar speki; tok nu andliga[6] upp at risa, at hann skylldi snuaz til guðs.

Um villu ok vantru Augustini.[7]

2. Augustinus var þaa .xix. vetra, er þetta gerðiz, en faðir hans hafði andazt .ii.[8] vetrum aðr. Af þvi einu gladdiz hann þo allra[9] mest i þeirar bokar aaeggian, er nefnd var, at eigi minnti hun hann aa at hallda annan sið helldr en annan, helldr at hann elskaði sanna speki ok eptir leitaði ok[10] helldi[11] siðan fastliga. En af þvi einu kolnaði nockut saa mykli hiartans hiti, er hann hafði fengit af lestri[12] bokarinnar Ciceronis, at Kristz nafnn var þar eigi, þvi at þetta nafnn hialparans hafðe hans ungtt hiarta milldlegha druckit þegar með moður miolk ok siðan halldit, ok hvat sem hann las utan[13] þetta nafnn, þo at þat syndizt slett[14] eða satt, felldi hann ecki þar til allan sinn trunat. A þessum stundum varð hann leiddr aa þann hegoma, at hann skylldi trua fiktreit grata, þaa er aavauxtr væri af þvi tekinn, ok at moðir þess sialftt vintreit mundi miolkleg tár fella.

1 eigi *B*, *C*. 2 hondum *B*, *C*. 3 het *B*, *C*. 4 vitrs *tilf.* *B*, *C*. 5 [bænum sinum ok fystum *B* 6 vandliga *C*. 7 *Ovskr. af B*; *her og senere.* 8 tveim *B*. 9 hluta *tilf.* *C*. 10 *tilf.* *B*, *C*. 11 hellt *B*. 12 blæstri *C*. 13 nemfma(!) *C*. 14 *saal.* *B*, *C*; sætt *A*; *lat.* quamvis expolitum et veridicum.

Draumr edr vitran modur [Augustini].

3. Moðir hans gret akafligha villu hans, framarr en mæðr grata iafnnan likamligan dauða sona sinna, ok bað fyrir honum til guðs. Sialfr guð heyrði hana[1] ok fyrirleit eigi tar hennar. Siðan bar þat fyrir hana i draumi, at þau væri bæði samt ok son hennar, ok hann skylldi hafva borð með henni i hennar husi. En þetta þottizt hun eigi vilia, þvi at hun rækti guðlastan hans villu. Þvi næst þottizt hon standa i nockurri regluligri liniu[2], ok þaa saa hun koma til sin einn ungan mann biartan, glaðligan ok lægianda[3] ser i mot, með þvi at hun var sytandi ok mædd af myklum trega. Þessi spurði, hver sauk til væri, at[4] hon var sva miok sytandi. Hun svaraði[5]: »Ek græt glatan sonar mins Augustini.« Hann bað, at hun skylldi vera uhrygg[6] i huginum ok hyggia at, hvar hun var sialf, sagði ok þar vera son hennar. Ok er hun hugði at, saa hon son sinn standa[7] hia ser i þeiri saumu liniu, sem hon stoð. Ok er hun sagði þenna draum syni sinum, villdi hann til þess þyða, at hun mundi siðarr þvilikum sið fylgia, sem hann hafði þaa. [Hon svaraði þessu utan alla dvaul[8] ecki efandi ok sagði:[9] Eigi var mer sagtt, at þu mantt[10] þar vera, sem son þinn er, helldr sva, at hann man þar vera, sem þu ertt

Andzsvor eins byskups.

3. Niu[11] aar liðu sva siðan, at Augustinus var vafðr i saumu villu, en moðir hans hreinlif, milld ok grandvor eckia, af guði elskut sem þær, er sva eru hattaðar, var nu auruggare af von[12] hans leiðrettu, en let þo eigi af at biðia fyrir honum til guðs með sut ok grati aa hverre stund er hon matti. Guð heyrði bænir hennar, en þolði þo, at hann væri i vafðr saumu villuþoku. Hann huggaði hana eitthvertt sinn fyrir andsvor eins mykils byskups, þaa er hun bað, at hann mundi virðaz at tala við son hennar ok leysa villur hans. Byskup villdi þat eigi, sagði at son hennar mundi [enn ecki[13] vilia hafa hans fortaulur eða kenning, meðan hann var sva fastliga i villu[14] halldinn, talaði sva til hennar: »Lat

1 bæn hennar *C.* 2 þionustu *C; lat.:* in quadam linea (*v. l.* regula) lignea. 3 hlæianda *B, C.* 4 er *B, C.* 5 honum sva *tilf. B, C.* 6 ðrugg *B, C.* 7 *tilf. B, C.* 8 alla dvaul *rettet*; allan dawl *A.* 9 [*mgl. B, C.* 10 munt *B, C.* 11 *Saal. efter lat.* Novem; *i A.* iv, *da som sædvanlig den store Begyndelsesbogstav mangler;* tiu *B,* þiu (!) *C.* 12 *tilf. B, C.* 13 [ecki enn *B;* eigi *C.* 14 villunni *B, C.*

hann enn fara sem hann vill, bið þo[1] iafnnan fyrir honum til guðs, þvi at sialfr man hann finna, þaa er hann less bækrnar[2], hvilik hans villa er, eða hverssu mikit illt henne fylgir. Hon villdi eigi [samþyckiazt hans þessum orðum[3], helldr bað hun myklu framarr, at byskup skylldi seaa[4] son hennar ok nockut við hann tala. Honum leiddizt, er hon bat[5] sva miok hins sama ok svaraði nockut stygglıgha: »Far brutt[6] fra mer ok halltt goðum lifnaði þinum, eigi maa þat verða, at son þinn fyrir uthelling þinna tara fyrirfariz.« Þessi orð hans tok hon sva, sem af himne hefði hun þau heyrtt.

Um bokagerd Augustini byskups.

4. A þessum timum[7] helltt Augustinus skola i Kartagine ok kendi rethorikam, þat er malsnilldar list. Hann villdi hafva ok valði ser goða lærisveina ok lærði þaa falslausliga. Þaa dictaði hann .iii.[8] bækr de pulchro[9] et apto ok sendi einum snillingi[10] i Romaborg, er Heritus er nefndr. Þenna mann hafði hann eigi sét, en elskaði hann af goðri frægð ok aagiætri kenning. Augustinus hafði þaa .vi. vetr ok .xx. eða .vii., er hann ritaði þessar bækr. Allar þær bækr, er i ser hafa .vii. haufutiðrottir ok[11] liberales ero kallaðar, hafði hann þaa lesit, ok skilði allar þær, sem hann las. Hvat[12] sem hann saa eða las af list rettliga at tala eða skynsamliga at greina, af mæling iarðar eða annarra luta, af musica iðrott, af taulu list, skilði hann utan alla talman eða torvelldi, sva at engi maðr kendi honum. Heyrðu, guð drottinn, segir saa, er sauguna[13] hefir dictat, þu veiztt, at skiot skilning ok hvass[14] næmleikr[15] er þin giof.

Augustinus sigradi Faustum villumann.

5. Þa er Augustinus hafði .ix. vetr ok .xx., kom i borgina Kartaginem einn byskup Manicheorum, þeira villumanna er sva eru kallaðir, saa er Faustus het at nafnni, mykil diofuls snara, þvi at hann var hinn nafnnfrægasti millum villumanna af mykilli kunnosto[16] ok froðleik, ok[17] hann hafði yfvirlesit allar hofutiðrotter. En þvi

1 *saal. B, C;* þv *A.* 2 *saaledes B, C;* bækvrnnar *A.* 3 [samþyckia þessum ordum hans *B.* 4 sia *B, C.* 5 bad *B, C.* 6 braut *B, C.* 7 tima *B, C.* 8 þriar *B, C.* 9 *saal. B, C;* sepulchro *A.* 10 spekingi *B, C.* 11 er *C.* 12 hvart *C.* 13 þessa sögu *B.* 14 hvers *C.* 15 *saal. C;* mæmlækr *A;* namleikr *B.* 16 kunnattu *B.* 17 er *B, C.*

at Augustinus hafði lesit margar bækr spekinga ok helltt þaðan af i minni marga luti, þaa bar hann samtt sliktt, sem hann hafði lesit, við orð ok kenning þessa villumanz, er martt hafði saman ritat af ymisligum lutum, ok skilði, at haðulig var hans kenning ok villa ok utan alla skynsemð. Ok er þeir taka[1] tal sin i millum, fann Augustinus þenna mann bliðan i mali ok með skemtiligu viðrtali, þvi at bækr þessa villumanna eru fullar af skrauksaugum, ok[2] þeir tala með falsi af himni ok stiornumorkum, af sol ok tungli. En er Augustinus bað hann [rannsaka ok gera sanna[3] sina kenning, þorði villumaðrinn þat eigi at gera, ok skammaðiz nu eigi þat at iata, at kenning hans var eigi saunn, ok sva sigraðr fór hann i brutt[4].

Augustinus skildi vid modur sina med væl.

6. Eptir þetta hugsaði Augustinus at fara hegat[5] um hafit til Romaborgar, ok fystiz helldr þar skola at hallda slikan, sem hann hafði aðr halldit i Cartagine, einna mest fyrir þvi at hann hafði heyrtt, at ungir menn mætti þar hafa frialsligtt[6] studium, þvi at i Cartagine var þaa nokkurr okyrleikr. En þessi hans hugsan var sannligha guðlig skipan. Ok er hann hof upp þessa ferð, fylgði honum moðir hans alltt til hafs miok biðiandi, at hann færi eigi þessa ferð, eða leyfði, at hon færi með honum. Hann let eigi alhuga sinn uppi fyrir henni, ok sagðizt eigi mundu fyrr skilia við vini sina, en byrr kiæmi[7]. Moðir hans villdi með honum til herbergis fara um kvelldit, en hann eggiaði hana, ok feck þo varla, at hon væri um nottina i þeim stað, er nalægstr var skipi þeira, ok gior var minning hins heilaga Cipriani byskups, er pindr var við Cartaginem. En þegar þau voru skilit[8], steig hann aa skip ok ferðaðizt brutt[9] um nottina leyniliga. Moðir hans[10] var aa bænum[11] þaa nott biðiandi guð, at talmaðiz brautferð sonar hennar. En guð gaf Augustino beinan ok bliðan byr, sva at skipit bar skiott fra landi or augsyn, en varðveitti hann fra[12] aullum siovar[13] haska. Moðir hans kom snemma til strandar um morguninn i þann stað, er þau haufðu skilit[14] um kvelldit, ok saa nu, hvat giorstz[15] hafði; tok nu at grata með æsiligum harmi brautferð sonar sins, ok bað

1 toku *B*, *C*. 2 er *B*. 3 [kanna ok rannsaka *C*. 4 a braut *B*. 5 hingat nordr *B*, *C*. 6 frialsliga *B*, *C*. 7 gæfi *C*. 8 skilin *B*, *C*. 9 a brott *B*. 10 *tilf.* *B*, *C*. 11 alla *tilf.* *B*, *C*. 12 af *B*. 13 siavar *B*. 14 skiliz *B*. 15 gerzt *B*, *C*.

guð heyra sik i sinne nauðsyn. En fyrir þvi gret hun ok sytti, at hon vissi eigi, hveria fagnaði guð mundi [gera i brautferð sonar hennar.[1] Ok eptir mikinn grat fór hun til þeira staða, sem[2] aðr hafði hon[3] verit, tok þa af nyiu at biðia [til guðs[4] fyrir syni sinum.

Augustinus kom i Rom.

7. En er Augustinus kom i Romam, fell hann litlu siðar i mikinn siukleik, ok ef guðs[5] miskunn hefði eigi dvalit [hans likamligan[6] dauða, hefði hann farit til helvitis berandi með ser syndir sinar. En þetta vissi moðir hans eigi, ok bað fyrir honum fraveranda[7] ok fæddi hann nu með meiri mæði andligha en fyrre likamliga. Hon gerði hversdagliga olmusur fatækum maunnum, þeim litilatliga þionandi. Ongan dag gleymði hon fornir fyrir honum at færa, kvelld ok morgin an aflate kom hon til kirkiu, eigi til þess at heyra hegomligar saugur, helldr at heyra[8] guð i sinum orðum, ok guð heyrði hana i sinum bænum fyrir hialpp sonar sins. Þaa er Augustinus varð heill af þeiri mikilli[9] sott, er hann hafði feingit, tok hann nu at kenna[10] rethoricam, er ver kaullum malsnilldar list, þvi at hann hafði fyrir þat efnni þangat sott, ok safnaðizt[11] hverssdagligha martt manna til hans herbergis.

Fra þvi er þeir funduz Augustinus ok Ambrosius byskup.

8. Siðan var sentt af Melans borg til Romaborgar greifva, at hann sendi þeim meistara þann, er þar mætti kenna rethoricam. En Simacus greifvi sendi Augustinum vel profaðan meistara aa þaa list sem allar aðrar. Ok er hann kom i Melans borg, fann hann þar fyrir Ambrosium aagiætan byskup, er um allan heim var frægr af hinum beztum lutum. Ambrosius byskup tok við honum fauðurligha ok elskaði hann byskuplega kominn i ukunniktt land. Augustinus tok hann ok miok at elska ok gefva gaum at orðum hans með athugha, ok gladdizt af sætleik hans malshattar[12]. Eigi hirði hann sva miok at nema þaa luti, er hann sagðe, helldr var honum þat faaheyrtt ok dasamligtt, hverssu hann sagði. Þaa

1 [henni gera i bruttferd sonar sins *C.* 2 er *C.* 3 hann *C.* 4 [*mgl. B, C.* 5 gudlig *B, C.* 6 [*saal. B*; hann likamligan *C* hann likams *A.* 7 *saal. B, C*; fraveranði *A.* 8 heidra *C.* 9 enni miklu *B.* 10 i Roma *tilf. B.* 11 samnadizt *C.* 12 *saal. B, C;* malhattar *A.*

er þessir lutir gerðuzt, kom aa fund Augustini moðir hans milld ok mattug i goðum verkum, er honum fylgði[1] bæði aa sio ok landi treystandi guðs miskunn i velhverium haska. Þaa er hun for hingat um hafit, varð hon ok hennar skiparar staudd i miklum haska, en hon huggaði þaa alla þeim heitandi bæði hofnn ok heilsu, þvi at guð hafði henni þat birtt ok með vitran fyrirheitið. En þegar Augustinus fann moður sina, sagði hann henni, at eigi var hann þaa Manicheus [þeirar villu maðr[2] ok eigi sannliga kristinn. Hon fagnaði þaa harðla miok, er hon heyrði hann með aullu fraskilðan[3] villunne, þo at hann hefði sannleikinn eigi þaa enn fullkomligha auðlaz. Hon mælti þaa með miklu trausti: »Ek trui, at guð veiti mer, at ek sea[4] þik son minn sannkristinn, aðr ek liða af þessu lifvi.« Nu af nyiu bað hun [af miklum alhuga guðs[5] með taara uthellingu, at skiotliga veitti hann sitt fullting at lysa hiarta myrkr Augustini. Moðir hans elskaði hinn heilaga[6] Ambrosium sem eingil guðs, þvi at hun skilði, at fyrir hann hafði þat giorðz, at Augustinus mundi eigi aptr hverfva til hinnar fyrri efanar[7] ok villu. Hon tok nu enn at minnazt guðs heilagra manna, sem fyrr hafði hun gert ut i Affrica, ok villdi offra við þeira grauptt[8] brauð ok vin ok[9] fæzlur, þar til er henni var þat bannat af giæzlumaunnum. Tok hon þat[10] þegar með þauckum, er hon vissi[10], at byskup hafði þat[11] bannat; færði hon þaa fæzlu siðan fatækum maunnum; ok i mot iarðligum avauxtum, er hon færði fyrri, nam hon nu at fórna við grauptt heilagra pislarvatta helgar bænir af hreinu briosti. A hverium sunnudegi heyrði Augustinus [12]Ambrosium rettligha skyranda fyrir folkinu orð sannleiksins sialfs optlega sva segianda i sinne predican: Littera occidit, spiritus vivificat. Þat maa sva vera sagtt: Ritningin drepr þess aund, er hana skilr ok varðveitir likamliga, en ef[13] hon er andligha skilit[14], lifgar hon þess aund, er hana varðveitir. Augustinus hafði iafnan samtal af morgum vaundum spurningum við þaa [tva hina[15] kiæruztu vini sina, er annarr het Alippius, en annarr Nebridius. Var Alippius af smærum ættum en Augustinus, ok hafði þo uppvaxit i sama stað sem hann af sæmiligum frændum, hann hafði[16] verit i skola með Augustino, þaa er hann kendi heima at sin ok

1 villdi fylgia *B*, *C*. 2 [þeira villumanna *B*. 3 fraleiddan *B*. 4 sia *B*; sio *C*. 5 [iafnan til guðs *B*, *C*. 6 helga *B*, *C*. 7 æfinnar *B*. 8 gróf bædi *C*. 9 eda (ok *C*) adrar *B*, *C*. 10 *tilf.* *B*, *C*. 11 *mgl.* *B*, *C*. 12 enn helga *tilf.* *B*, *C*. 13 er *B*, *C*. 14 skilin *B*, *C*. 15 [*saal.* *B*, *C*; hina hina *A*. 16 ok *tilf.* *B*, *C*.

sva i Cartagine, ok elskaði mikiliga Augustinum. Alippius hafði ok verit til Roms. Nebridius hafði ok fyrirlatið sina fostriorð ok hina beztu eignn, er hann atti hiaa Cartagine, ok sva sialfva Kartaginem, ok for til Melansborgar at finna Augustinum. Ok er þeir funduzt, voru þessir .iii. samtt miok[1] efandi i raðagerðum, hverr hattr lifsins væri halldandi. En þvi at guð villdi[2] hneckia ostyrkri hiartans skilning Augustini, er hann hafði til truarinnar, let hann ser soma með sinu miskunnar liosi miok at birta hans briost. Tok hann nu at skelfazt bæði af ast ok ræzlu til guðs ok fann sik vera langt fra guði sem i fiarlægri halfu, sva sem hann heyrði sialfs hans raudd af himni talandi: »Ek em fæzla þeira, er myklir eru, leita at vaxa, ok mant þu bergia mer; eigi mant þu mer skipta i þig sem fæzlu likams þins, helldr mant þu skiptaz i mik.« Nu skilði Augustinus, at fyrir illzku sina hirti guð manninn ok let ond hans af tæmaz illum lutum, sem aranea þat kvikvendi af[3] tæmiz sinum iðrum lutum. Hann skilði ok hafði reyntt, at þat er ecki undarligtt, at sarum munni er pina brauðsins berging, en heilum harðla sæt, ok siukum augum er liosit at hatri[4], þat sem heilum augum er elskuligtt[5]. Tok hann[6] ok þaa at lita osyniligha luti guðs fyrir þaa luti, er hann skilðe en matti eigi staðfesta i[7] þeim sialldrit, þvi at ustyrkleikr rak hann aptr ok veik honum aa fyrri veniu, sva at ecki flutti hann með ser nema elskanlegtt minne girniligrar ilmkenningar, þeirar er hann matti eigi enn bergia.[8] Leitaði hann þvi at finna styrktarveg, þann er hæfiligr[9] væri at niota sialfs guðs, ok fann eigi, þar til er hann faðmaði með andlegri skilning meðalgaungumann guðs ok manna Jesum Krist – er [bæði er guð ok[10] maðr, saa er blezaðr umfram alla luti um alldir – aa sik kallanda ok segianda: »Ek em gata, sannleikr ok lif.« Saa hinn sami blandaði við holld þaa fæzlu, er Augustinus var enn vanmegnn at taka, þvi at orð guðs fauður[11] holldgaðizt, til þess at hans spekð væri leynd fyrir varri bernsligri skilning, fyrir þaa saumu speki, þat er fyrir son sinn, skapaði[12] hann alla luti. Eigi hellt hann enn eða skilði drottin varnn Jesum Kristum sva sem lagr litilatan, ok eigi vissi hann enn, hvilika lute hans ostyrkleikr lærði hann sialfan. Ok eigi matti hann ætlan aa

1 iamsnemma *tilf.* *C.* 2 birta ok *tilf.* *C.* 3 *tilf.* *B.* 4 *saal.* *B*, *C*; hattri *A.* 5 elskanligt *B*, *C.* 6 *tilf.* *B*, *C.* 7 aa *B*, *C.* 8 *saal.* *B*, *C;* bera *A.* 9 ævinligr *B*, *C.* 10 [*saal.* *B*; guð *A.* 11 *mgl.* *C.* 12 skipadi *B*, *C.*

koma, hverssu mykla helgan þat mundi hafa með ser, er guðs orð holldgaðiz.

Þessu næst tok Augustinus með hinum mesta athuga yfir at lesa helgar bækr fyrir guðs anda saman ritaðar, ok umfram aðrar orð[1] hins heilaga Pals postola, ok brutuz nu niðr þær greinir, er honum hafði[2] fyrr meirr virðzt, sem eigi kiæmi samtt[3] hans orð ok vitni Moyses laga eða spamanna boka; honum birtizt ok þaa ein asiona hvarratveggiu laga nuverandi ok hinna fyrri, ok tok at fagna með guðligri ræzlu.

Augustinus kom a fund Simpliciani.

9. Eptir þetta sendi guð honum i hiarta harðla gott rað, at hann færi aa fund guðs þionostumanz, þess er Simplicianus het, þvi at hann hafði heyrtt, at Simplicianus hafði guði þionat alltt fra bernsku, en tok nu at elldazt, syndizt honum sem var, at hann mundi vera vel reyndr af laungum alldri ok goðu lifvi ok sannprofvaðr uruggliga[4] at fylgia guðs vilia ok hans gautur at ganga ok auðrum þær at visa, en lærðr harðla vel. I fyrstu villdi Augustinus bera upp fyrir hann hiartnæman hita sins alhugha eptir frettandi, hverr haattr lifsins honum væri hellz halldandi, þvi at hann hafði nu fullan vilia til með astuð at ganga guðs gautu. Hann saa kristnina saman safnaz[5] af miklu fiolmenni, ok geck vel hverr þann veg, [sem sialfum[6] likaði. Mislikaði honum, hvat sem hann giorði i verolldunni, sem honum sneriz þat til þyngsla; eigi fyrir þaa sauk at hann hefði akafliga fysi til veralldligrar vegsemðar eða fiaraflanar, sem margr er vanr, þvi at þetta girntizt hann hvarki fyrir sakir sætleika guðs astar ok fegrðar hans hus, er hann elskaði harðla miok. For hann[7] siðan aa fund þessa fauður Simpliciani ok sagði honum fra margfalldri villu, er hann hafði verit i vafðr. Ok þar með minntizt hann aa honum segiandi, at hann hafði lesit nockurar bækr Platonis spekings, þær er Victorinus snillingr, er fyrr var i Roma, hafði snuit i latinu, ok Augustinus hafði heyrtt, at kristinn hefði andazt. Nu gladdiz hinn gamli Simplicianus af þvi, at Augustinus hafði eigi i vafviz oðrum flærðarfullum sognum annarra meistara, þeira er villzt hafa i rongum aatrunaði við hofutskepnur heims þessa. Eptir þat tok Simplicianus at biðia Augustinum snuaz til litilætis Jesus Kriz ok retrar truar,

1 ordsendingar *B.* 2 *tilf. B, C.* 3 a samt *B, C.* 4 ǫrugliga *B, C.* 5 safnada *B, C.* 6 [er honum *C.* 7 *tilf. B, C.*

ok minntiz a þenna sama Victorinum, sem ver gatum, er honum var harðla vel kunnr, þaa er hann var i Roma, hverssu mikla virðing hann hafði fengit fyrir sinn aagiætan meistaradom, þaa er hann var enn heiðinn, er likneskia var gior honum til tignar i[1] romversku torgi, þat er þeim, er verolldina elskuðu, syndiz harðla haleitt, eða hverssu hann hafði i fyrstu skammazt kristinn at geraz, eða með hverssu mikilli aastundan hann hafði ranzakat heilaga ritning ok allar kristnar bækr, ok hverssu hann sagði [um siðir[2] leyniliga Simpliciano, at nu væri hann kristinn. En Simplicianus sagði til hans: »Eigi man ek þvi fyrr trua, en ek se þik i heilagri kirkiu.« Þaa svaraði Victorinus hlæiandi: »Giora nockut veggir mennina kristna?« Victorinus sagði opttliga Simpliciano, at hann væri kristinn, en Simplicianus svaraði iafnan hinu sama. En reyndar bar þat eina þaa við, at Victorinus væri skirðr, at hann ottaðiz misþocka vina sinna, en siðan hann feck styrkleik ok staðfestu[3] af lesning heilagra boka, þaa sigraði Kristz ast[4] með Victorino ast hans vina, ok skiotliga sagði hann sva Simpliciano: »Forum[5] til kirkiu, vil ek verða kristinn ok taka heilaga skirn.« En Simplicianus varð fegnari, en fra meghi segia, ok fór með honum ok, er at þvi kom, er Victorinus skylldi iata tru sina. Minnumz ek [þessa af þvi,[6] segir sá er sauguna hefir samit aa latinu, at saa var þá siðr i Roma, at þeir er til skirnar gengu, skylldu stiga upp aa hafan stað ok iata tru sina fyrir folkinu, en prestar lofuðu Victorino at gera þat leyniligarr, þvi at hann var [þaa enn[7] hinu udiarfazti en kunnr aullum. Hann villdi þetta eigi, steig siðan upp i malstaðinn. Þetta undruðuz vantruir[8] Romveriar, en rettkristnir menn toku með fagnaði. Allir þeir, er við voru ok hann var kunnr, leku ser at hans nafnni með skemtan, ok sva skiott sem nefndr var hlioðliga af allra munni Victorinus, sva faugnuðu þeir opinberliga, er þeir saa hann i hafum stað, ok skiotliga gafu allir gott hlioð harðla fusir hann at heyra. Þvi næst boðaði hann ok iataði sanna tru með fullu trausti, sva at allir elskuðu hann með fagnaði af aullu hiarta. Ok er hinn gamli Simplicianus hafði slika luti sagtt Augustino af meistara Victorino, þaa hitnaði hans hiarta miok til eptir honum at likia. Sagði ok til þess Simplicianus þessa saugu. Augustinus tok þaa sarliga at andvarpa.

1 a *B*, *C*. 2 [*tilf.* *B*, *C*. 3 stadfesti *C*. 4 *tilf.* *B*, *C*. 5 vid *tilf.* *B*, *C*. 6 [*mgl.* *C*. 7 [*mgl.* *B*, *C*. 8 vantruadir *B*, *C*.

Um taar ok trega Augustini.

10. Ok er þeir voru baðir samtt i einu herbergi Augustinus ok Alippius, en Nebridius var brutt farinn, þaa kom til þeira nockurr samborgarmaðr þeim kunnr, saa er Pontianus het, ættaðr or Affrica, framarligha virðr af hofðingium ok beztum monnum. En þat er eigi vitat, hvat hann villdi af þeim fretta, settuz siðan allir samtt ok tauluðuz við. Pontianus tok siðan upp bok, er laa yfvir einu leikborði, er stoð fyrir þeim, ok lauk upp, ok fann þat, sem[1] hann varði eigi, at þar voru Pals pislar, þvi at hann hugði, at þeir mundi[2] hafa þess hattar bækr, sem sið þeira heyrði til. Pontianus tok þaa at hlægia[4] ok leit við Augustino glaðliga, sva sem hann undraðis[5], er hann hafði þess hattar ritningar fyrir ser en eigi veralldligar eða heiðnar bækr[6]. Pontianus þessi var guðhræddr maðr ok sannkristinn. Augustinus sagði honum þaa, at hann lagði mestan hugþocka ok ræktt aa þess hattar ritningar. Eptir þetta tok Pontianus at segia Augustino af hinum agiæta Antonio egipzkum munk, þess nafn er þaa birtiz með mikilli frægð viða um heiminn með guðs þionostumaunnum, en þeir Augustinus haufðu þar aðr ecki af heyrtt. En er Pontianus vissi þat, helltt hann fram saugunni ok gerði þeim i kunnleika aagiæti ok heilagleik Antonij[7] furðandi þeira faafræði af þessum merkium[8]. Þeir undruðu ok miok þau[9] dyrðarfull takn, er hann flutti fra Antonio sva faaheyrð fyrri. Augustinus tok nu, þaa er hann heyrði þvilict tal Pontiani, at syta sarligha ok skammaz með hræðiligum otta af þeiri villu, er hann hafði leingi blindat. Geck siðan Pontianus a braut, er hann hafði lyctat sinum erendum ok tali. Augustinus með sorgmoðum hug ok yfirbragði kallaði Alippium: »Se hvat við þolum, hygg at þvi, er við heyrðum. Ofroðir menn risa nu upp ok taka hondum himin, en ver með froðleik vorum[10] dreckiumz i helviti.« Ok þaa er hann hafði þetta mælt, hugði Alippius at honum vandliga, þvi at hann hafði eigi sva fyrr talat. Ennit, augun, kinnr, litr ok mynd raddarennar syndu nu framarr hans hug en orðin, þau er hann bar fram. Grasgarðr nockurr var hia herberginu, þvi er þeir haufðu, ok þvi at herra hussins var annars staðar, haufðu þeir frialsliga garðinn með husunum. Augustinus geck nu[11] i grasgarðinn, ok Alippius þegar eptir honum, satu

1 hvers *B*. 2 er *C*. 3 myndi *C*. 4 hlæia *B*, *C*. 5 undradizt *B*, *C*. 6 fyrir ser *tilf.* *A*; *mgl.* *B*, *C*. 7 ok *tilf.* *A*. 8 stormerkium *B*, *C*. 9 *saal.* *B*, *C*; þann *A*. 10 vorn *B*, *C*. 11 ut *tilf.* *B*, inn *C*.

siðan sem þeir mattu first husunum. Augustinus komz nu við af aullu briosti[1], var hann miok sorgmoðr[2] ok aasakaði sialfan sik. En Alippius sat nær honum ok hugsaði þegiandi hann harmanda, þar til er milli asakanarorða feck Augustinus eigi halldit sik, spratt hann nu[3] upp ok geck skiotliga brutt fra Alippio, þvi at honum þotti viðkvæmiligra at grata i þeim stað, er hann væri einn saman staddr. En Alippius var eptir i þeim stað, sem þeir haufðu aðr[4] setið, með mikilli aahyggiu. Augustinus kastaði ser niðr undir einu fiktre ok leysti nu tauma[5] treganum; flutu þaa fram æsilig tár af augunum. Þessi hans iðran var harðla þægilig fornn [fyrir guði[6]. Hann talaði þaa martt aa þenna hatt[7]: «Heyrðu, drottinn, hverssu lengi skalltt þu dvelia mer at hialpa? ver þu mer eigi æfinliga reiðr, ver þu eigi minnigr hinna fyrri misgiorða[8] varra.« Slikum eymðarorðum kastaði hann fram ok gret með hinni beiskuztu iðran sins hiarta.« Þaa heyrði hann skiotliga af nalægu husi eina raust til sin sva segiandi: »Tak þu, tak þu ok les,« ok þegar stoðvaðiz hans gratr, ok tok at hugsa vandliga, hvart skolasveinar væri vanir at syngia eða segia i leik sinum nockut þess hattar, ok hafði hann þat eigi heyrtt. Reis hann upp þvi næst ok þerði tár af augum ser ok þyddi eigi annan veg, en þetta væri honum boðit af sialfum guði at luka upp bokina ok lesa þann kapitula, sem hann fyndi fyrstan. Hvarf þvi aptr skiott i þann stað, er Alippius sat, þvi at hann hafði þar eptir latit Pals pisla[9], aðr hann reis upp. Lykr nu upp bokina ok less þann kapitula, er honum bar fyrstan fyrir augu, en þann hefr sva: Non in commessacionibus etc. Þat maa sva vera sagtt: Leiðit eigi fram lif yðartt við ofát ok ofdryckiu, ureinsanir eða saurlifi, þrætur eða aufundsemi, helldr skryðit yðr drotni Jesu Kristo, ok gerit eigi geymslu hollzins i raungum girnðum. Þaa villdi hann eigi lengra lesa, þvi at eigi þyrpti. Flyðu þaa þegar aull efanarmyrkr i brott af hans hiarta, en i staðinn kom urugðarlios postuligrar aminningar. Lauk hann siðan aptr bokina ok let i millum fingrinn eða eitthvat annat mark, sagði siðan Alippio atburðinn. En hann sagðe, hvat með honum hafði giorz, þat er Augustinus vissi eigi, beiddizt siðan at sia, hvat hann hafði lesit. En Augustinus syndi honum. Alippius hugði at ok las enn lengra, en Augustinus hafði lesit ok vissi eigi hvat fylgði. En þessi orð oru[10] næst þeim, er Augustinus hafði lesit: Infirmum

1 hiarta *C.* 2 sorgmodigr *B*, *C.* 3 þa *B*, *C.* 4 *tilf.* *B*, *C.* 5 *tilf.* *B*, *C.* 6 [*mgl.* *B*, *C.* 7 þott eigi væri þessi somu ord *tilf.* *B*, *C.* 8 misverka *C.* 9 pistla *B*; pistila *C.* 10 voru *B*, *C.*

in fide recipite; þau orð segia sva: Takit miskunnsamliga við þeim, er ostyrkr er i trunni. Nu tok Alippius sva upp fyrir Augustino, sem þetta væri til hans mæltt. Af þessi aaminning var Alippius sva auruggr i goðri fyrirætlan ok þeckiligri ok hinu viðrkvæmiligzta sinu siðferði, at hann batz þaa einkanliga aa hendi Augustino utan[1] dvaul ok umgroftt truarinnar. Siðan ganga þeir inn i herbergi, þar sem fyrir var moðir Augustini, ok saugðu henni alltt af sinu efni, sem[2] vorðit var. Hun gladdiz miok ok fagnaði ok gerði guði þackir, þeim er mattugr er framarr at veita, en ver kunnum biðia eða skilia; sneri nu guð harmi[3] hennar i fagnat, hvervetna[4] framarr en hun vænti, at verða mætti. Augustino likaði nu helldr með hofsemi en skiotliga at taka sik fra þvi starfvi, er hann hafði þar[5] fram haftt i kenzlu ok læringu við þaa, er i hans skola haufðu verit; voru þaa ok fair dagar til þeirar stundar, er avextir takaz af vingaurðum[6], villdi hann þvi þess tima biða, at[7] hann mætti opinberligha ok með fullri sæmð við skiliaz skolann. Þat rað kom ok nu samtt milli þeira, at guð einn en eigi nockurr maðr skylldi vita þeira fyrirætlan.

Um þat er Augustinus var kvalldr af tanna verk.

11. At liðnum .xx. daugum, er Augustino þottu margir ok langir fyrir ast frelsis, er hann var fuss at faa, varð hann lauss ok frials af þvi starfi, er hann hafði iattat skolann at hallda, er hann var laungu aðr i huginum fra raðinn. For hann nu siðan fagnandi i herat með allt sitt goðz ok las primsignaðr psalma Davið með Alippio, er þaa var ok primsignaðr. Moðir hans var iamnan með honum i kvensligum bunaði, en með karllmanligri tru ok fullkomnum auruggleik, en moðurligri ast ok kristiligri milldi. Hann las þaa með mikilli ast ymisligar guðligar ritningar milskaðar með himneskum sætleik en af guðs liosi lystar. A þessum tima varð hann miok kvalðr af tanna verk, sva at um siðir matti hann eigi mæla. Þaa kom honum i hug aa at minna alla þaa menn, er við voru, at biðia fyrir ser til guðs, ok ritaði þetta a vaxi til þeira. En iamskiott sem þeir fellu aa kne til bænar með honum með mikilli astuð, hvarf þegar af taunnum hans allr verkr ok sarleikr. Hann furðaði þaa miok bæði snarpleik meinsins ok sva dasamliga ok skiota guðs miskunnsemð, þvi at hann hafði eigi aa sinum

2 allă *tilf.* *B*, *C*. 2 hversu *B*, *C*. 3 *saal.* *B*, *C*; hiarta *A*. 4 hvarvitna *B*. 5 *tilf.* *B*, *C*. 6 vingiòrdum *B*; vintreiam(!) *C*. 7 er *B*, *C*.

alldri nockut fyrr þolat þess hattar mein iamnsartt, ok fagnandi lofaði hann þaa með sannre tru nafnn drottins. Hann gerði þaa ok opinbertt af sinni fyrirætlan ok bað Mediolans borgarmenn faa ser annan skolameistara, þvi at hann sagðiz hafa heitit guði at þiona. Hann sendi þaa ok bref Ambrosio byskupi ok gerði honum[1] i kunnleika hinar fyrri villur sinar, ok hveriu hann hafði nyliga heitit, ok bað hann syna ser ok aa minna, hvat hann villdi hellz, at hann læsi heilagra ritninga, at hann yrði þaðan af bunari ok hæfiligri guðs miskunn at þiggia. En Ambrosius byskup bauð honum at lesa bok Ysaie spamanz, þvi at honum þotti hann opinberligar en aðrir hafa fyrir sagtt[2] af hingatburð vars herra Jesus Kristz ok rettsnuning heiðinna þioða. Ok i fyrstu er hann tok[3] lesa Ysaiam, þaa skildi hann eigi ok hugði, at aull mundi bokin slik vera, ok fyrir þvi dvalði hann at studia meirr i hinu sama en giarnari at lesa sialfs drottins orð. En er sa timi kom, er Augustinus skylldi[4] skrá nafnn sitt til skirnar, sem þaa var siðr til, ok skirn taka i[5] akveðinni stund, for hann aptr til Melansborgar; tok Alippius ok þat rað ok ætlaði skirnn at taka. Þeir haufðu i i fylgð[6] með ser likamligan sun Augustini, honum af guði gefinn, þann er þaa var .xv. vetra, hann var þaa þegar fremre i skilning en margir froðir fullkomnir meistarar, sva at faðir hans undraðizt miok sva hvassa hans skilning. Er su boc hofð ok lesin, er hann dictaði þann tima, rubrica fyrir þaa bok er de magistro. En er þessi sveinn var .xvi.[7] vetra, hafði hann tal ok disputan við [sialfan feðr[8] sinn Augustinum. En litlu siðarr tok guð hann skiott or þessum heimi.

Dictadr Tedeum af Ambrosio ok Augustino ok um skirn Augustini.

12. Sva bar at aa einum hatiðardegi, at Augustinus var vit staddr predican hins heilaga Ambrosius byskups, sem moðir hans [beðit hafði[9], þaa er byskup greindi um almenniliga tru ok braut saman fagrligha hit forna ok hit nyia laugmal. En við hans predican vitiar kraptr ok miskunn heilags anda hiarta Augustini. Ambrosius ser ok skilr, at hans var[10] vitiat af guði, verðr hann miok feginn ok lofar guð með þessum orðum: Te deum laudamus, te dominum confitemur. Augustinus svaraði: Te eternum patrem

1 *tilf.* *B*, *C*. 2 spad *C*. 3 at *tilf.* *B*, *C*. 4 lata *tilf.* *B*, *C*. 5 aa *C*. 6 ferd *B*. 7 sextan *B*, *C*. 8 [fodur *B*, *C*. 9 [hafdi bedit *B*, *C*. 10 nu *tilf.* *B*.

omnis terra veneratur. Sva annstefnaz[1] þeir við með versaskipti allan þenna lofsaung til lycta, sem hann er siðan[2] sunginn i heilagri kristni. Siðan voru þeir baðir skirðir Augustinus ok Alippius af hinum heilaga Ambrosio, ok flyði þaa fra þeim oll aahyggia umliðins lifs af myklum alhuga til guðs ok heilagrar truar; saddizt Augustinus eigi þenna tima af dasamligum sætleik, er hann hugleiddi hæð ok miskunnsemð guðligs raðs yfir hialpp ok heilsu mankynsins. Þat var ok harðla fagrligtt, hverssu sætliga hann grét með mikilli viðrkomning hiartans hrærðr af hlioðum þeim, er sætliga [sunguz psalmar[3] eða aðrir lofsaungvar i heilagri kirkiu. Ok er þess hattar raustir lioðuðu at hans eyrum, þaa samteingðiz sannleikrinn sva hans hiarta, at þaðan af hitnaði[4] astuð sannrar goðfysi með honum, sva at hann elskaði sialf tarin, er af augunum flutu fram. Augustinus var þaa nockuru meirr en þritugr, er hann tok heilaga skirnn. Moðir hans Monika lifði þaa enn ok fylgði honum iafnan. Þat var nær þessum stundum, er Justina drottning moðir Valentiniani keisara, er hinn yngri var kallaðr, striddi upp aa [hinn heilaga[5] Ambrosium byskup fyrir sakir villu sinnar, er hun hafði vorðit svikin af Arrius villumaunnum. En i þenna tima kristninnar ottaðiz folk ufrið villumanna, ok heimti sik undan at veria byskup sinn Ambrosium eða fyrir hans skylld dauða þola. Nu saa guðs ambatt Monika moðir Augustini borgina alla skelfða af miklum ukyrleik ok ufriði villumanna, hafði hun þa alla sina aastundan ok aahyggiu til þess at vera sem lengztum aa skynsamligri voku með heilugu[6] bænahalldi guðs kristni til friðar. Þenna tima var þat skipat, sem enn hellzt ok eptir likiz nær um allan heiminn, at ymnar ok psalmar se sungnir við tón, sem aðr var vandi til i austrhalfu heimsins, at leikfolkit skylldi því minnr mæðaz eða leiðaz framflutning heilagrar tiðagiorðar. A þessum dogum kom til motz við Augustinum einn ungr maðr honum samlendr ok gerðiz hans samfelagi, þessi het Evodius at nafne, hann hafði fyrr verit skirðr en Augustinus. Þeir voru siðan baðir samt halldandi sin aa milli heilaga ast, ferðuðuzt nu braðliga heim aptr ut i Affricam, iafnnan hugsandi ok eptirleitandi, hverr staðr þeim mætti nytsamligaztr vera guði at þiona. Ok er þeir lagu við Tifrar os sva sem til byriar, tok moðir Augustini nockurnn siukleika, er nalgaðizt saa dagr, er hun mundi liða af þessum heimi. Þaa bar sva til af guðs tilskipan, at þau stoðu bæði samtt ok son hennar

1 andæfazt *B.* 2 *tilf. B, C.* 3 [syngiaz salmar *B.* 4 hans *tilf. A.* 5 [*mgl. B, C.* 6 helgu *B, C.*

Augustinus ok studdu sig við einn glugg ok saa ut i garðinn, er þar var fyrir herberginu, þvi er þau haufðu tekit ser til hvilldar eptir erfviði langs vegar, en skylldu nu buaz til siglingar, var þetta hus ok nockut i brutt fra alþyðu þys. Þaa tauluðuz þau við ein samt harðla sætliga gleymandi liðnum lutum, en herðu sik fram til hinna, er fyrir hondum voru, eptirleitandi sin i milli, hvertt eða hvilict vera mundi ovorðit lif heilagra manna, þat sem eigi saa auga ok eigi heyrði eyra ok eigi kom i nockurs manz hiarta, ok hugsa, hvilikir þeir lutir ero, er guð hefir fyrirbuit þeim, er hann elska. Ok er þau tauluðu slikt með ser, girntuz þau með allri hiartans fysi aa himneska fagnaði ok eilift lif sva framarliga, at allr þessi heimr virðiz þeim auðgiætligr ok herfviligr með sinni skemtan ok raungum girnðum. Monika leit þaa við Augustino ok sagði sva: «Heyr nu, son minn! eingi hlutr er nu saa i þessu lifi, er fyrir þann fysi mik lengr at lifa, ok eigi veit ek, til hvers ek em her nu eða hvat ek geri, þvi at ek hefi þat nu auðlaz, er ek girntumzt einna mest af guði at þiggia, þat at ek mætta þig sia kristinn með almenniligri tru, aðr ek færa af heiminum. En nu hefir guð enn framarr veitt mer en ek [kynna biðia, at[1] ek se þig hans þionostumann at haufnuðu iarðligu eptirlifi ok stundligri sælu.«

Andlat Monice modur Augustini.

13. A niunda degi sins siukleika andaðizt hin goðfusa ok hin guðrædda Monika moðir Augustini aa setta aari hins setta tigar alldrs sins, en Augustinus hafði þaa .iii. vetr ok þritugtt[2]. Hann fysti nu at grata i guðs augliti fyrir hennar sal ok af hennar dauða, ok gaf nu rum tarunum gnogliga fram at fliota. Siðan hof hann upp bæn sina til guðs ok sagði: «Heyr þu, drottinn minn, ek offra þer bænir fyrir þessi þinni þionostukonu; heyr þu guð mins hiarta, verandi mitt lof ok mitt lif! Þer geri ek þackir fagnandi fyrir oll þau goð verk, er hun framði i þessu lifvi. En nu bið ek fyrir synðum moður minnar, heyrðu mik fyrir lækning sara þinna[3], þat er fyrir son þinn, er aa krossinum heck ok sitr nu þer til hægri handar ok biðr fyrir oss. Veit ek, at hun vann morg miskunnarverk, ok af aullu hiarta fyrirgaf hon þeim, er við hana haufðu misgert. Gef þu nu ok upp henni sinar syndir, þær er hun gerði aa sinum alldri, siðan hun var skirð. Fyrirgef

1 [kunna at bidia, er *B*, *C*. 2 þriatigi *B*, *C*. 3 vorra *B*, *C*.

þu henni, drottinn minn, ek bið þig, fyrirgef þu henni, lat þu hana eigi fara i fyrirdæming. Ok sannligha trui ek, at þu hefvir þat nu gert, sem ek bið þik, en vilianliga bæn munz mins bið þik at þu virðir. Heyrðu, drottinn, taki engi hana i braut af þinu skioli, komiz eigi milli yckar með afle eða umsat leon eða dreki ok[1] se hun halldin af slægum rogbera, helldr se hun i friði með þeim manni, er hun giptiz aungum[2] aðr. Fyrir þeirra holld leiddir þu mik til þessa lifs, en ek veit eigi, til hverrar endalyctar þu hyggr mitt lif at leiða.«

Augustinus for heim ut i Affricam.

14. Eptir andlat moður sinnar for Augustinus ut um haf i Affricam ok heim til eigna sinna, þionaði[3] guði i faustum ok heilugu[4] bænahalldi ok goðum verkum hugsandi nott ok dag guðs laugmal. Hann tok þa ok at dicta bækr ok læra þa, er ofroðir[5] voru. Þenna tima styrði guðs kristni Valerius byskup i þeiri borg er Yppon heitir. En er menn vissu fyrirætlan Augustini ok agiæta kunnostu, sva kallaði ok at auðrum megin nauðsyn kristninnar, at saa prestr væri vigðr, er predicaði guðs orð fyrir borgarlyðnum, ok þvi toku þeir Augustinum uvaranda með valldi, þvi at hann sagði oss sialfr, segir saa er sauguna hefir dictat, at fyrir þessi sauk forðaðizt hann aðr[6] allra mest þær borgir til bygðar, er byskupslausar voru. Þeir helldu hann[7] ok leiddu[8] siðan til byskups, at hann væri vigðr til prez[9]; var þar til eitt allra samþycki ok ein fysi, at þetta gerðiz sem skiotazt. En Augustinus komz þa við af aullu hiarta, er þetta bar sva skiotliga til. Voru þeir ok, er þyddu hans tár til metnaðar ok saugðu sva til hans sem með hugganarorðum, at prestzins vigslupallr var harðla sæmiligr, þo at hann væri enn meiri tignar verðr, saugðu ok, at sva mætti gerazt, at hann væri þa nalægri byskupligri tign. En hans hugsan var aull diupsettari ok með meiri skynsemð, þvi at hann sagði oss sialfr, at hann sytti þat, hverssu mykinn[10] saluhaska hann mundi hafva af ahyggiu stiornarinnar, ok þat[11] gret þessi guðs maðr, er þeira girnð gerðiz i þessu.

1 eigi *tilf.* *C.* 2 audrum *tilf.* *B*, *C.* 3 þionandi *B*, *C.* 4 helgu *B*, *C.* 5 fafrodir *B*, *C.* 6 *mgl.* *B*, *C.* 7 honum *B*, *C.* 8 hann *tilf.* *B.* 9 prestz *B*, *C.* 10 mikinn *B*, *C.* 11 þvi *B*, *C.*

Um þat er Augustinus setti klaustr.

15. En er Augustinus var prestr vorðinn, þaa setti hann klaustr við sialfva kirkiuna ok tok at lifa þar með guðs þionostumaunnum eptir hætti ok þeiri regulu[1], er af heilugum[2] guðs postolum var i fyrstu sett ok skiput. Allra mest var þat boðit, at eingi hefði nockut eíginligtt i þeira safnaði, helldr væri þeim allir lutir sameignir, ok skiptizt hverium til handa, sem þaurf beiddi; hafði hann ok sva giortt fyrri sialfr, ǫðr hann færi heim ut um hafit. Heilagr Valerius vigslufaðir hans, með þvi at hann var bæði milldr, goðfuss ok guðrædr, fagnaði miok ok gerði guði þackir, er þær hans bænir voru heyrðar, er hann hafði optligha beðit, at guð giæfi þvilikan mann, er með guðs orði ok heilsamligri[3] kenning mætti upptimbra ok endrbæta guðs kristni, saa hann ok, sem var, at Augustinus var þvi aullu nytsamligri þar til en[4] aðrir þeir menn, er mikit haufðu numit af girðzkri tungu, sem hann kunni meira ok hafði lesit af latinu tungu, ok þvi gaf hann hinum heilaga[5] Augustino til þess valld at predica guðs orð i heilagri kirkiu at ser hiaveranda ok þat sem optaz frammi at hafa i moti þvi, sem aðr var vandi kristninnar ut i Affrica. Ok þvi leitauðu nockurir byskupar aa þetta með nockuru hallmæli ok afþockan. En siaa hinn virðuligi byskup Valerius geymði ecki at þeira aaleitni, helldr saa hann fyrir nytsemð kirkiunnar þat vitandi, at þetta gerðu margir um austrhalfu heimsins; saa hann ok þat, at Augustinus prestr fylldi[6] þat nu fullkomliga, er hann vissi sig miok vanfæran til, þo at hann hefði meiri vigslu, ok þvi hirði hann ecki[7] um þeira aleitni ok hallmæli. Nu er þetta hit biartazta lios var kveiktt ok uppsett yfir kertistikuna, þaa tendraðizt þat sva biartliga, at [þat lysti þeim ollum[8], er i guðs husi voru. Ok þegar er þessi frægð[9] for ok fluttiz viða[10], þaa gafu hvervetna[11] byskupar valld prestum at predica guðs orð eptir þęssa goða manz dæmi.

Um þat er Augustinus braut nidr skadsamliga villu.

16. A þessum stundum sveik marga menn i borginni Yppon skaðsamlig villa þeira manna, er Manichei eru kallaðir. Einn prestr

1 reglu *B*, *C*. 2 helgum *B*, *C*. 3 hialpsamligri *B*, *C*. 4 *saal.* *B*, *C*; er *A*. 5 helga *B*, *C*. 6 *saal.* *B*, *C.*; flutti *A*. 7 *saal.* *B*, *C*; eigi *A*. 8 [*saal.* *B*, *C.*; þeim lysti þat sva aullum biartliga *A*. 9 *saal.* *B*, *C*; fegrð *A*. 10 um allan heim *B*. 11 i kristninni *tilf.* *B*, *C*.

þeira, saa er Fortunatus het, spillti mest folkinu fylgiandi þessi[1] villu. En heilagr prestr Augustinus disputaði við hann ok sigraði[2] opinberliga, sva at allt folkit heyrði. En Fortunatus hneyktr ok makligha svivirðr flyði brutt af þeiri saumu borg ok var þar eigi siðan senn. Siðan flaut fagrliga frægð[3] kenningar hins heilaga Augustini sem hinn sætazti guðs ilmr um aull herut Affrica sva opinberliga, at þaðan af fagnaði aull kristni, þvi at sva sem allir limirnir harma ok hryggvaz[4], ef einn sykiz, sva fagna ok allir hans heilsu. En þo fagnaði enn framarr Valerius byskup ok gerði guði þackir fyrir andligan velgiorning ser af honum[5] veittan; tok nu, sem mannligr hugr er vanr, at ottazt, at Augustinus mundi verða tekinn fra honum ok kosinn til byskups nockurri annarri kirkiu, er hofðingialaus var. Ok sva hefði tekiz, nema hann hefði komit honum undan i nockurn leyniligan stað, sva at hann fanz eigi, þaa er hans var leitat. Ottaðizt þessi enn virðulegi byskup þetta sama þvi meirr, er hann vissi sig bæði revrnaðan[6] fyrir alldrs sakir ok vanmegns[7], ok þvi sendi hann leyniliga bref sitt til erkibyskups i Cartagine ok giorði [hvortveggia honum kunnigtt[8] alldr sinn mikinn ok likamliga vanheilsu, þess biðiandi, at Augustinus væri vigðr til byskups i borginni Yppon til fulltings við sik ok kristninni til styrktar, en eigi þaa þegar[9] til valldzens viðtoku eða byskupsstolsins, ok þetta[10] feck hann með innsigli erkibyskups. Eptir þetta bað Valerius byskup Melagium[11] erkibyskup Kalamensis borgar þess heraðs, er Numidia er kallat, at hann skylldi koma at vitia Ypponensis kristni. Ok er hann var þar kominn, birti Valerius byskup sinn vilia þeim byskupum, sem[12] þar voru við staddir, ok aullum klerkum i Yppon ok þar með aullu folki. Ok þo at [aullu folki[13] kiæmi þetta aa uvartt, þeim[14] er heyrðu, toku allir með fagnaði ok fysi ok baðu með myklu atkalli, at þetta skylldi skiott fullgiorazt, at Augustinus væri til byskups vigðr. En hann talðizt undan ok [kallaðizt eigi[15] byskups vigslu vilia taka at sinum byskupi lifanda i mot sið ok vanda kirkiunnar. Ok þaa er hann var þess eggiaðr af aullum, at hann skylldi vigslu taka, ok saunnuðu þat vera siðveniu bæði i Affrica ok viða annarstaðar i kristninni ok sogðu þar til morg

1 *saal. B;* þessu *A*, *C.* 2 hann *tilf. B*, *C.* 3 *saal. B*, *C.;* ok *tilf. A.* 4 hryggiazt *B*, *C.* 5 gudi *B.* 6 hrðrnadan *B*, *C.* 7 vanmegnis *B.* 8 [honum kunnikt hvarttveggia *B*, *C.* 9 med ollu *tilf. B*, *C.* 10 sama *tilf. B*, *C.* 11 Megalium *B*, *C.* 12 er *B*, *C.* 13 [aullum *C*; þeim *B.* 14 *mgl. B.* 15 [*saal. B*; taldizt eigi *C*; eigi eigi (!) *A.*

dæmi. Ok sva tilskylldaðr eða nær nauðgaðr, varð hann undir at ganga þenna vanda ok tok byskups vigslu. En þo sagði hann sva siðan, at eigi skylldi þetta giorðzt hafa, at hann væri vigðr, meðan hans byskup lifði, ok ritaði þat, sem hann nam, siðan hann var vigðr, at þetta var i moti skipan almenniligs þings, þvi at eigi villdi hann, at þat væri auðrum giortt, er hann harmaði við sialfan sig gertt hafva verit. Heðan af lagði hann mikinn hug aa, at þat skylldi skipat vera aa byskupa þingum, at þeir, er vigslur gerði, [skylldi kunnar[1] gera þeim, er vigiaz skylldu, eða þeim, er aðr voru vigðir, laugligar setningar allra lærðra manna.

Um hversdagliga sidu Augustini byskups.

17. Þaa er heilagr Augustinus hafði tekit byskups vigslu[2], predicaði hann guðs orð enn berligar ok staðfastligar[3] ok með meiri rauksemð en aðr, eigi at eins um eit herat, helldr ok hvervetna þar sem hann var beðinn til at[4] koma, bæði glaðliga ok sætligha buinn iafnan at giallda skynsamlig andsvaur þeim, er beiddu, af heilagri tru ok von þeiri, er til guðs er. Tok nu bratt miok at vaxa ok styrkiaz guðs kristni um alltt Affricam af hans predican. Þvi [fylgði hann um[5] vigslugerðir við presta ok klerka, sem meiri [samþykt er[6] til kristinna manna eða siðligr vandi kristninnar. Igangsklæði hans ok skoklæði ok reckiuklæði voru með stillingu[7] ok viðrkvæmiligum hætti, hvarki miok vaundut ok eigi miok afleitlig; þvi at honum syndiz, sem af þessu auðru hvaru villdu sumir synaz haleitligir en sumir auðgiætligir, sva leitandi sinna luta en eigi þeira, er Jesus Kristz eru[8]. En hann helltt i þessu mitt hóf ok hneigði hvarki til hægri handar ne vinstri. Borð helltt hann hofsamliga ok athugasamliga sparligtt, let hann frammi vera kal ok graus ok stundum kiot fyrir sakir gesta ok þeira manna, er ustyrkri[9] voru. Hann drak iafnan vin[10], þvi at hann vissi ok kendi sva auðrum, at aull skepna guðs er goð ok ecki afvirðandi[11], þat er með þauckum er neytt við guð, þvi at þat helgaz alltt fyrir guðs orð ok helga bæn. Spanu at eins hafði hann af silfri, en aunnur ker eða borðbunaðr voru af tre eða marmara eða steypt af elltu leiri, sva sem grytnr eða pottar. Þetta var þo eptir hans vilia, en eigi sakir aureigðar eða fatægðar(!)[12].

1 [*saal. B, C*; skylldu kunna *A*. 2 tign *B, C*. 3 *saal. B, C*; staðfestaligar *A*. 4 *tilf. B, C*. 5 [*saal. B*; fylgðu honum *A*; fylldi hann um *C*. 6 [*saal. B, C*; samþycr var *A*. 7 stilliligum *B*. 8 *saal. B, C.*; voru *A*. 9 ostyrkari *B, C*. 10 *mgl. B, C*. 11 afvirdanda *B*. 12 fatækis *B, C*.

Fra Augustino.

18. Þessi heilagr Augustinus byskup geymði iafnan at taka bliðliga við gestum. Ok er hann sat yfir matborði, elskaði hann meirr lesning heilagra boka eða þess hattar tal en fæðzlu eða dryk; ok i mot skaðsamligri uveniu nockurra manna hafði hann sva ritað aa sinu borði:

Quisquis amat dictis absentum[1] rodere vitam,
hanc mensam indignam noverit esse sibi.

Þessi vers megu sva vera skilin: Hverr saa, er elskar at gnaga[2] meðr umlestri lifnat fraverandi manna, viti þetta borð ser umakligt. Ok þvi minti hann aa alla þaa, er at matborði sitia, at hallda sik skyllduliga fra skaðsamligum ok þarflausum orðum. Ok nockura sambyskupa ser hina kiæruztu, þaa er gleymðu eða i mot mæltu þessi ritning, hirti hann nockut sinn sva striðliga, at þeir skylldu[3] skiott brott ganga[4] fra bordinu, ella myndi hann um mitt matmaal upp risa ok fara til sins herbergis. Ok þetta sama profodum vær aa sialfum oss, er þa satum yfir[5] bordinu, segir sa er sôguna hefir dictad. Jafnan var hann minnigr fatækra manna, þeim miskunsamliga ôlmusu at veita af sliku sama efni, sem hann hellt sig ok alla, þa er med honum voru. En þa er kirkiufee tok miog at þverra, gerdi hann i kunnleika kristnu folki, at eigi hafdi hann þa efni til fatækum monnum at veita. En þetta [hefda ek eigi[6] sagt, nema mer syndiz þat vidrkvæmiligt vera i mot likamligri skilning nockurra manna, segir sa er soguna hefir ritad, ok þetta sama sagdi ok ritadi virðuligrar minningar Ambrosius byskup i slikum naudsynium efalausliga vera geranda. Hann minti ok a, er hann taladi i heilagri kirkiu, at betr væri geymt, ef vanrækt er[7] af rettruôndum monnum fehirdzla kirkiunnar edr skrudhus, þadan er naudsynligir lutir flytiaz til alltaris, sagdiz hann hafa heyrt helgan Ambrosium predica af þvi sama efni, svo at hann var hia.

Ysidorus byskup segir fra bokagerd Augustini.

19. Sæll Ysidorus byskup talar þessum lofsamligum ordum af hinum helga Augustino byskupi. Allra þeira manna idnir, er

1 *saal. B, C.;* eabsentm A. 2 *saal. B;* ganga *A, C.* 3 skylldi *B, C.* 4 *Her er i A udrevet et Blad, hvis nederste Del er i Behold og findes i No. 627 quarto; den øverste Del er bortskaaren saaledes, at paa første og tredie Spalte ere af 44 Linier de sidste 18 tilbage, og paa anden og fjerde Spalte de sidste 19. Vi benævne dette Bladfragment a. Hvor A og a mangler, lægges B til Grund.* 5 undir *C.* 6 [*saal. C;* hefdi ek *B.* 7 var *C.*

margar bækr hafa diktad, sigrar enn helgi Augustinus med sinu mannviti ok snilld, þvi at hann diktadi ok ritadi svo marga ok mikla hluti, at þvi sidr fær nôckurr madr ritad hans bækr allar aa[1] sinum alldri, at engi vinzt til þær allar at lesa. Augustinus þessi kallaz ok Aurelius ab aura, þat er af lofsamligu eptirmæli allz folks, fyrir þat er hann aukaði almenniligan rett i sinni bokagiorð. Nafnn Augustini þyðiz ok augmentatus[2], þvi at hann lagði marga hluti við til nytsemðar, þa er hann sneri girðzkum bokum i latinuliga snilld.

Fra riti heilags Jeronimi.

20. Sæll Jeronimus prestr tulkr heilagrar biblie[3], þaa er hann var miok vanmegnn af mycklum alldri, ritaði hann sva milli annarra hluta til Augustinum: «Ver[4] haufum nu miok fylltt vora lifsdaga ok starfat sliktt, sem ver haufum matt kristninni til styrktar; en fyrir þvi at þu vartt lengi syslulauss af þessu erfviði, hæfir þer nu at starfa, en oss at hvilaz.« Merkit, hinir kiæruztu bræðr, at hinn sæli Jeronimus hit biartazta lios heimsins dæmði ongum [odrum vidrkvæmiligra[5] aa hendi at fela vanda ok aahyggiu at bera fyrir heilagri kristni almenniligri en þessum hinum sæla Augustino[6].

Af einum meistara.

21. Prosper einn agætr meistari talar þessum ordum af Augustino i sinni bok: Heilagr Augustinus var hvass i hugviti, blidr i mali, frodr a þessa heims ritningar, starfsfullr i erfvidum fyrir kristninni, biartr i hversdagligri disputan, forsiall i allri sinni athôfn[7], sannkristinn i skyringu truar varrar, glôggr i losan vandra[8] spurninga, athugasamr i sigran villumanna, viss ok varr i þydingu laugsamligra ritninga.

Fra einum virduligum meistara.

22. Sva talar enn einn virduligr ok viss meistari: Heilagr Augustinus byskup, er kallazt rettliga skinanda lios spekinnar,

1 *Med dette Ord begynder förste Spalte i a.* 2 *saal. B, C;* aumentatus *a.* 3 biflie *B.* 4 *saal. B, C;* var *A.* 5 [*saal. B, C;* þeira viðkvælmligha(!) *a.* 6 *Her ender første Spalte i a.* 7 atferd *C.* 8 *saal. C;* vondra *B.*

vinr[1] sannleiksins, vernd truarinnar, sigrar bædi at bokfrædi ok briostviti alla kennifedr heilagrar kristni; blomgadiz hann fagrliga bædi af verkum kraptanna ok framflutning heilagra kenninga.

Fra einni godri konu.

23. Ein goð kona ok þurftug reyndi þat, hversu stadfasta syn hiartans enn sæli Augustinus hafdi til heilagrar þrenningar, þa er hann predicadi[2] fyrir folkinu af sialfri guds þrenning, er hun kom ok fell til fota honum ok bad hann hialpar fyrir sinni naudsyn. En hann miskunnadi henne eigi, þvi at hann sa hana eigi. Hvarf hon sidan med hrygd a braut. En a næstu nott, er hun sofnadi, syndiz henne sem hun væri uppnumin til gudligs haasætis, ok þar sa hun sælan Augustinum standa a kniam fyrir heilagri þrenningu, ok hellt upp hondum ok sa upp a þrenningina með[3] hinni hvassuztu syn. Þaa heyrði hun raudd af guðligu hasæti, þaa er sva sagði: »Heyrðu kona! þessi Augustinus festi sva[4] giærdags aa mer augu sins hiarta, þa er hann hafði likamlig augu byrgð til þin, er þu fellt [at fotum[5] honum, þvi at hann matti eigi vikia synina[6] fra mer ok til þin. En nu kom þu aa myrgin[7] snemma til hans, ok mantu þaa reyna giæzku hans.« Sva gerði [hun, ok[8] kom um morguninn a fund guðs þionostumanz Augustini, en hann tok við henni með hinni mestu miskunnsemð, þvi at hann kendi þaa ena saumu vera, sem[9] hann hafði aa himni set um nottina.

Fra þeim er soguna hefir dictad.

24. Eigi er þat vartt, segir saa er sauguna hefir dictat, at greina með skaummu mali, hvilikan ofrið ok umsatir þessi enn virðuligi byskup Augustinus hefir þoltt af villumaunnum Donatistis, Manicheis ok Arrianis. Þvi at einn dag, er hann for veg sinn at telia tru fyrir[10] maunnum heilagri kristni til styrktar, þaa haufðu þeir villumenn, er ek nefnnda fyrr, er[11] Donatiste eru kallaðir, settz[12] fyrir honum fiolmennir[13] með alvæpni aa þeim veg, er hann

1 vegr *C.* 2 guds ordum *tilf. C.* 3 *Med dette Ord begynder anden Spalte i a.* 4 i *tilf. C.* 5 [til fota *C.* 6 *saal. a, B, C.* 7 morgin *B, C.* 8 [konan, at hun *B, C.* 9 er *B, C.* 10 kristnum *tilf. B.* 11 ok *B, C.* 12 *rettet;* setter *a;* setid *B, C.* 13 fiolment *B, C.*

skylldi[1] fara, ok ætludu at hafa lif hans, ef þeir hefdi hann fundit. En hann veik aa annan veg, en hann hafdi adr ætlat, ok forddadiz sva lifshaska hlifdr med guds miskunn.

Fra enum helgum Augustino.

25. Heilagr byskup Augustinus let til sin bera, nockuru adr en hann tok hina efstu sott, bækr þær, er hann hafdi dicta(t)[2], at hann mætti þær glogliga skynia ok ranzsaka ok retta, þar sem honum þotti þurfa, bædi þær er hann hafdi i fyrstu dictad a tima sinnar rettsnuningar, þa er hann var ovigdr, ok svo ok þær, er hann dictadi, þa er hann var prestr edr byskup; ok hvat sem hann þekti sig annan veg dictad hafa eda ritad, en kristilig regla hefir ok helldr, þa er hann vissi minnr ok skildi almenniliga tru, færdi hann þat i lag ok gerdi rett. Ok þvi ritadi hann tvær bækr, þær er þess hattar titull er fyrir de recensione librorum, þat er sem boka rannsakan eda retting. Hann harmadi ok nockurar bækr fra ser teknar ok braut bornar af nockurum brædrum, adr [en hann hefdi þelat eda emendat[3], þott[4] hann hefdi þær sidan rettar gervar. Þær voru ok nockurar hans bækr, er eigi voru algiörvar, adr hann andadiz. En þar sem hann villdi öllum stoda, þeim er bækr mattu lesa, ok þeim er eigi mattu, þa diktadi hann eina bok af gudligu lögmali bædi af hinu nyia ok hinu forna, ok las þar saman bædi boðit[5] ok bannat, at i þeiri bok kendi hverr sialfan sik, hvartt hann væri hlyðinn eða uhlyðinn guðs boðorðum, ok nefndi hann þetta sitt verk speculum, þat er [kallat skuggsio[6].

Fra enum helga Augustino.

26. Heilagr Augustinus predicaði guðs erendi alltt fram til sialfrar banasottar sinnar an aflati glaðliga með styrku ok heilu hugskoti ok heilsamligu raði i heilagri kirkiu, alheill at aullum likam ok sva at syn ok heyrn. Þessi hinn heilagi byskup lifði .lxx. ara ok .vi. ar, [en i klerkdomi ok byskupsdomi[7] sinum nær .xl. ara[8]. En i banasott sinni bauð hann, at honum skylldi rita þaa faa psalma af Daviðs psalltara, sem einkanliga eru af sannri

1 *Her ender anden Spalte i a.* 2 *tilf. C.* 3 þelat eda emendat *saal. rettet*; þela æmenda *C.* 4 [*tilf. C.* 5 *Med dette Ord begynder tredie Spalte i a.* 6 [kollud skuggsea *B*; skughsio kaullud *C.* 7 klerkdomi ok byskupsdomi *saal. B*; klerkdæmi ok byskupsdæmi a. 8 [*mgl. C.*

synða iðran; setti hann þessi kvaterni við vegginn hia hvilunni, ok las þar af psalmana opttliga, meðan hann laa i þessi sott, ok felldi iafnan noglig[1] iðrunar tar. Nockurir diofuloðir menn voru leiddir til hans, er hann laa i sottinni, ok með heilagri bæn rak hann diofla fra þeim ok gerði þaa alheila. Þaa[2] kom til hans einn siukr madr ok bad hann leggia hendr yfir hofud ser ok gefa ser heilsu. En byskup svaradi: »Ef ek mætta nockut, þa munda ek fyrri veita mer þat, er þu beidiz.« Þa sagdiz enn siuki madr heyrt hafa rodd af gudi sva til sin mælandi: »Far a fund Augustini byskups ok bid hann leggia hônd yfir þik, ok muntu heill verda.« En er heilagr byskup hafdi þetta heyrt, lagdi hann med sinni blezan hônd yfir enn siuka ok let hann iafnskiott heilan heim fara. Ecki gerdi hann testamentum, þvi at hann hafdi sig fatækan gert fyrir Kristz ast ok hafdi af[3] eingu ath giôra. Heilaga bok kirkiunnar bibliotecam ok adrar helgar bækr bad hann, at iafnan væri vandliga geymdar eptir hans dag; hvat sem kirkian atti i skrudi eda fiarmunum feck hann i hendr trulyndum presti, þeim er geymt hafdi kirkiunnar goz um hans daga. Eigi audgadi hann i sinu lifi edr vid daudann, svo sem margir giôra, sina nafrændr, hvort sem þeir voru klæddir eda eigi, helldr veitti hann þeim sem odrum, medan hann lifdi, þat sem þurft beiddi, eigi at þeir audgadiz, helldr at þeir þyrfti þa eigi eda væri minnr þurfandi. Klerka ok klaustr karla ok kvenna, er hreinlifi helldu med sinum formonnum, gaf hann fullkomliga i kirkiunnar valld, svo ok þær bækr, er hann hafdi dictat eda adrir helgir menn, med sinum hirdzlum.

Andlat heilags Augustini.

27. En til þess at af engum manni mætti[4] bæn hans talmazt þaðan af, bað hann nær .x. daugum, aðr ond hans skilðiz[5] við likamann, at engi maðr gengi inn til hans nema þær stundir at eins, er læknar komu at sia sottarfar hans, eða fæzla var honum færð, ok sva var geymtt ok giort. En hann let alldregi af heilagri bæn aa þeim aullum tima, ok milli bænarorða sofnaði hann með feðrum sinum i goðri elli til himinrikis af þessum heimi. Ok at oss hiaverandum ok siandum ok biðiandum[6], segir saa er sauguna hefir

1 gnoglig *B*, *C*. 2 *Her ender tredie Spalte i a.* 3 *saal. C;* at *B*. 4 *Her begynder fjerde Spalte i a.* 5 *saal. B*, *C;* skiliz *A*. 6 fyrir sal hans *tilf. B*, *C*.

dictat, var fyrir honum guði fornn færð i heilugum messusaung, ok siðan var eptir sið likamr i iorð grafvinn. Af þessum lutum, sem nu hafva ritaðir verit, maa kunnicktt verða[1], hverssu mikill upphalldzmaðr hinn sæli Augustinus hefir verit með guðs giof heilagri ok almenniligri kristni, ok er iafnnan, sem hann siaiz[2] lifandi i sinum kenningum rettruaðum maunnum. Sva finzt ritat, at einn veralldar spekingr hafði boðit[3] at hann skylldi vera grafvinn við almenniligan veg, siðan hann var dauðr, ok dictaði þessi tvau[4] vers[5]:

Vivere post obitum vatem vis nosse, viator,
Quod legis ecce loquor, vox tua nempe mea est.

Þat maa sva vera skilit: Ef þu, farandi maðr, villtt vita, at skalldit lifir eptir dauðann, hygg at, þat eru min orð, er þu less, ok því eru þin orð min. Þessi dæmisaga maa vel heyra hinum heilaga Augustino i þann stað, er[6] sialfr sannleikrinn giorir þat aullum augliost[7], er yfir lesa þær ritningar, er þessi guðs astvinr hefir dictat af tru ok von ok heilagri ast kristninni til nytsemðar ok þeim til styrktar, er lesa, hverssu heilagliga ok rettliga hann lifði ok lifir enn eptir likamligan dauða. En ek hygg, segir saa er sauguna hefvir dictat aa latinu, at enn mætti meira lesa af honum ser til nytsemðar hverr, er hann sá ok heyrði predica[8] i heilagri kirkiu, ok kunnig var hans meðferð[9] milli manna, því at hann var eigi at eins frægr[10] ritari i himnariki, þat er i nuverandi kristni, saa er fram bar af sinni fehirðzlu nyia luti ok fornna, þat eru visendi hvarstveggia laugmals, eða saa kaupmaðr, er selldi alla hluti, þaa er hann atti, ok keypti einn agiætan gimstein, er hann hafði fundit, heldr var hann ok einn af þeim, er sva er af ritað: »Giorit sva sem þer talit,« ok einn[11] af þeim, er lausnarinn segir, at sa man mykill vera kallaðr i himinriki, er bæði gerir ok kennir. Nu bið ek mykiliga yðra astsemð, er þessa saugu lesit, segir saa er dictaði, at þer giorit almattkum guði þackir með mer ok lofit drottin, er mer veitti skilning, at ek mætta ok villda þessa hluti i kunnleika giora hiaverandum ok fraverandum, þeim er nu eru ok vera munu, ok biðit með mer ok fyrir mer, at ek hafa her fyrir þessa[12] heilags manz hylli, er ek lifða með af guðs giof nær

1 hvilikr eda *tilf. B, C.* 2 syniz *B.* 3 *Her ender a, og nu begynder atter A.* 4 *saal. B*; tva *A*, tvo *C.* 5 ok bad rita yfir leidinu *tilf. B*; ok skrifadi yfir leidinu *C.* 6 at *B, C.* 7 liost *B, C.* 8 *saal. B, C*; predicat *A.* 9 her *tilf. B, C.* 10 frodr *B, C.* 11 enn *B, C.* 12 *saal. B, C*; þess *A.*

.xl. ara sætliga ok frialsliga utan nockura mykla misþockan, at ek mega guði lika bæði her ok i ukomnu lifvi.

Fra Augustino.

28. Heilagr Augustinus var aa daugum konunganna Archadij ok Honorij sona Theodosij keisara hins goða miok frægr i guðs kristni af kenningum sinum ok speki ok bokagiorð. Þessi heilagr byskup af guðs anda lærðr dictaði i heilagri kristne maunnonum til siðbotar bækr, skyringar ok pisla þusund ok .xxx., at frateknum þeim lutum[1] er eigi maa taulu aa koma. Virðuligr hans likami var i fyrstu fluttr or sinni[2] borg Yppon fyrir sakir ufriðar i Sardinarey, er liggr fyrir Affrica, en siðan var hann fluttr af Leobrando Langbarða konungi i þaa borg, er Papia heitir, ok Ticinum kallaz oðru nafne, ok vegsamliga varðveittr i Petrs kirkiu með micklum fekostnaði, aðr konungrinn fengi helgan dominn.

Af Vilhelmo[3].

29. Broðir Gilhelmus lector af sið berfættra bræðra i Marsil sagði sik lesit hafa i sententijs af hiarta hins sæla Augustini, þat er varðveitt er i þeiri borg[4], er Vercellis heitir, ok synizt i fyrstu visit, sem von er, en þaa er fyrir þessum helgum domi er lesit af þeiri bok, er hann sialfr hugsaði ok setti[5] af hinni hæstu guðs þrenning i mot villumaunnum, þrutnar hiartat þvi meirr, sem leingr er lesit af þeiri saumu bok.

Lof heilags Augustini.

30. Heilagr Augustinus byskup er hinn styrkazti[6] stolpi almenniligrar truar; hann kallaz ok himneskr luðr, herralict lios, malsnilldar ker, fehirðzla vizkunnar, vernðarmaðr kristninnar, uruggr[7] bardagamaðr i mot villumaunnum, en sannr elskari heilagrar þrenningar. Nu biðium, kiæruztu bræðr, at oss veitizt fyrir þessa byskups bæn at batna af hans kenning ok hana[8] at fulgiora, ok

1 *mgl. B, C.* 2 þeiri *C.* 3 *Saal. C*; fra brodur einum *B.* 4 Italie *tilf. B.* 5 samsetti *B, C.* 6 sterkasti *B, C.* 7 auruggr *B, C.* 8 *saal. B, C*; hafa *A.*

þangat at koma, er heilug þrenning ok almattr þeirar þrenningar rikir ok dyrkar i sifellu sina helga menn, þeire saumu þrenning se vegr ok lof ok dyrð um allar alldir. Amen.

APPENDIX.

(Fragment af en ældre tospaltet Pergamentcodex, 221 folio. Nederst paa et Blad i denne Codex, hvilket indeholder Slutningen af Biskop Jons Saga, jvf. Bp. Sögur I. 202, findes en Overskrift med røde Bogstaver til Augustinus Saga, hvorefter første Blad af selve Sagaen mangler, det andet derimod er tilbage. Overskriften og det tiloversblevne Blad meddeles her, jvf. ovenfor S. 125[22]—128[32].)

Her hefr saugu hins mykla Augustini sva sem herra Runolfr aboti Sigmund[arson] af Veri snaraði af latino. prolog[us].

engi maðr kennde honum. Heyr þv gvð drottinn segir sa er þessa sꜹgv hefir dictat. þv veizt at skiot skilning oc hvass næmleikr er þin giof.

Af Fꜹsto villvmanni.

Þa er Avg' hafði ix vetr oc xx. kom i borgina Kartaginem einn b'p Manic[he]orum þeirra villvmanna er sva ero kallaðir sa er F[au]stus hét at namne mykil diof[v]ls snara þvi at hann var hinn nafn frægasti millvm villvmanna af mykille kunnasto oc froðleic oc hann hafði yfir lesit allar hǫfuð iþrottir. En þvi at Avg' hafði lesit margar bǒkr spekinga oc hellt þaðan af i minne marga lute. þa bar hann samt slict sem hann hafði lesit við orð oc kenning þessa villvmannz er mart hafði saman ritat af ymislegum lutum oc skilði at haðuleg var hans kenning oc villa oc vtan alla skynsemd. Oc er þeir taka tal sin i millvm fann Avg' þenna mann bliðan i mali oc með skemtilegu viðrtali. þui at bǒkr þessa villvmanna ero fullar af skrꜹcsꜹgum oc þeir tala með falsi af himne oc stiornv mǒrkum. af sol oc tvngli. Enn er Avg' bað hann rannsaka oc gera sanna sina kenning þorði villvmaðrinn eigi þat

gera oc skammaðiz nv eigi þat at iata at kenning hans var eigi savnn oc sva sigraðr fór hann i brott.

Avg' skilði við moður sina.

Eptir þetta hugsaði Avg' at fara hegat norðr vm hafit til Roma borgar oc fystiz helldr þar skola at hallda slikan sem hann hafði aðr halldit i Cartagine. einna mest firi þvi at hann hafði heyrt at vngir menn mætti þar hafa frialslegra studium. Þvi at i Cartagine var þa nockorr vkyrrleikr, enn þessi hans hugsan var sannlega guðlig skipan. Oc er hann hóf vpp þessa ferð fylgði honum moðir hans allt til hafs mioc biðianndi at hann fôri eigi þessa ferð. eða leyfði at hon fôri með honum. hann let eigi alhuga sinn vppi firi henne oc sagðiz eigi myndv fyrr skilia við vini sina enn byrr kiæmi. Moðir hans villdi með honum fara til herbergis vm kuelldit. enn hann eggiaði hana oc feck þo varla at hon væri vm nottina i þeim stað er nalægstr var skipi þeirra oc giðr var minning hins heilaga Cipriani b'ps er pinndr var við Kartaginem. Enn þegar þav voru skilit steig hann a skip oc ferðaðiz brott vm nottina leynilega. Moðir hans var a bônum þa nótt biðianndi guð at talmaðiz brautferð sunar hennar. Enn gvð gaf Avg° beinan oc bliðan byr sva at skipit bar skiótt fra landi ór augsyn enn varðveitti hann af allum sioar haska. Moðir hans kom snemma til stranndar vm morgoninn i þann stað er þau hafðv skilit vm quelldit oc sa nv huat gôrz hafði. toc nv at grata meðr ôsilegum harme bravtferð sunar sins. oc bað guð heyra sic i sinne navðsyn. enn firi þui gret hon oc sytti at hon vissi eigi hueria fagnaði guð munndi gera i brautferð sunar hennar. Oc eptir mykinn grat for hon til þeirra staða sem aðr hafði hon verit. toc þa af nyio at biðia til gvðs firi syne sinum.

Avg' kom . . . .

Enn er Avg' kom i Romam fell hann litlv siðarr i mykinn sivkleik oc ef guðs miskunn hefði eigi dualit hans lichamlegan dauða hefði hann farit til helvitis beranndi með ser synðir sinar. Enn þetta visse moðir hans eigi oc bað firi honum fraveranda oc fôddi hann nv meðr meire môði anndlega en fyrre lichamlega. hon gerðę huers daglegar olmvsvr fatôkum monnvm þeim litillatlega þionanndi. Engan dag gleymði hon firi honum fornir at fôra kuelld

oc morgin an aflate kom hon til kirkiv eigi til þess at heyra hegomlegar saugur helldr at heyra guð i sinvm orðum oc guð heyrði hana i sinum bônum firi hialp sunar sins. Þa er Avg' varð heill af þeirre mykille sott er hann hafðe fengit. toc hann nv at kenna rethoricam er vær kallum malsnilldar list. þui at hann hafði firir þat emni þangat sott oc samnaðiz huersdaglega m[art] manna til hans herbergis.

fra Avg' oc moður hans.

Siðan var sent af Meilans borg til Roma borgar greiva at hann senndi þeim meistara þann er þar mætti kenna rethoricam. Enn Simacus greifi senndi Augustinvm vel profaðan meistara a þa list sem allar aðrar. Oc er hann kom i Meilans borg fann hann þar firir Ambrosivm agætan b'p er vm allan heim var frægr af hinum bæztum lutum. Ambrosius b'p toc við honum fauðurlega oc elskaði hann b'pliga kominn i okunnigt land. Avg' toc hann oc mioc at elska oc gefa gavm orðum hans með athuga oc gladdiz af sôtleik hans malshattar. Eigi hirði hann sva mioc at nema þa lute er hann sagðe helldr var honum þat faheyrt oc dasamlict huersv hann sagði. þa er þessir lutir giorðuz kom a funnd Avgvstini moðir hans milld oc mattug i goðum verkum er honum fylgði bæði a sio oc a landi treystanndi gvðs miskunn i vel hveriom haska. þa er hon for hingat vm hafit varð hon oc hennar skiparar staudd i myklum haska enn hon huggaði þa alla þeim heitanndi bæði hofn oc heilsv. þui at guð hafði henni þat birt oc með vitran firi heitit. Enn þegar Avg' fann[1] . . . . hann þa Manicheus þeirrar villv maðr oc eigi sannliga cristinn. hon fagnaði þa harðla mioc er hon heyrði hann með allv fra skilðan villunne þo at hann hefði sannleikinn eigi þa enn fullkomlega ǫðlaz. hon mælti þa með myklv travsti. Ek trve at guð veiti mer at ek sea þic svn minn sanncristinn aðr ek liða af þessv lifi. Nu af nyio bað hon iamnan til gvðs með mykille tara ýthellingv at skiótlega veitti hann sitt fullting at lysa hiarta myrkr Avg'. Moðir hans elskaði hinn heilaga Ambrosium sem engil guðs. þui at hon skilði at firi hann hafði þat gorz at Avg' mvndi eigi aptr huerva til hinnar fyrre efanar oc villv. hon toc nv enn at minnaz guðs heilagra manna sem fyrr hafði hon gert vt i

1 *Øverste Linie paa Spalten er her bortskaaren.*

Affrica oc villde offra vit þeirra graupt brꜹð oc vin eða fôzlur þar til er henni var þat bannat af gæzlumonnum. toc hon þat þegar með þꜹckum er hon vissi at b'p hafði þat bannat. Fôrði hon þa fôzlu siðan fatôkum monnum. oc i mot iarðlegum avoxtum er hon fôrði fyrre nam hon nv at forna við graupt heilagra pislarvatta helgar bônir af reinv brioste. A huerium sunno degi heyrði Avg' Ambrosium retlega skyrannda fyrir folkino orð sannleiksins sealfs optlega sva segiannda i sinne predican Littera occidit spiritus uiuificat. þat ma sva vera sagt. Ritningin drepr þess onnd er hana skilr oc varðveitir lichamliga. enn ef hon er anndlega skilit lifgar hon þess onnd er hana varðveitir. Avg' hafði iafnan samtal af morgum vônndum spurningum vit þa[1] hina kæruztv vine sina er annarr het Alippius enn annarr

1 *Her er ladet aaben Plads for et Ord.*

BARBARE SAGA.

(*Cd. Holm. 2 folio*, *A*; *429 octavo*, *B*)

Her byriar upp sôgu heilagrar Barbare meyiar ok segir hversu hun endi sitt lif med storum þrautum.

A dôgum Maximiani keisara war nockurr hôfdinghi, sa er Dioskorus[1] het, audigr hardla ok heidinn ok trudi a skurdgod, en hann atti dottur, þa er Barbara het. Fadir hennar giôrdi stôpul hafan ok lukti[2] dottur sina i stauplinum, sva at [menn mattu eigi[3] sia hana ok vænleik hennar, þviat hann var vandlatr[4]. En er hon var giafwaxin, þa badu hennar gaufgir menn. Fadir hennar geck i[5] stôpulinn ok mællti vit hana: »Storgætingar[6] bidia þin, dottir, en þu seg sialf, hvern þu will kiosa[7].« Heilaug Barbara svaradi med reidi ok mællti: »Eigi þarftu þat at ætla, fadir, ath ek [leggia þocka aa nôckurn[8] þeira.« Þa geck fadir hennar brott or stôplinum ok let fá at hallargerd ok safnadi môrgum smidum, at þetta verk mætti sem skiotaz fram fara, ok syndi hann smidum, hverso hann willdi gera lata haullina, ok gallt hann þeim i hônd allt verkkaup, ok for sidan i fiarlægt herad ok var leingi heiman. En ambatt guds Barbara kom at sia verk smida, ok sa hun tvo glugga nordan aa hôllinni gerva ok mællti wit smiduna: »Fyrir hvi gerdut þer tvo at eins glugga?« Smidirnir svôrudu: »Fadir þinn baud oss[9] sva.« Barbara mællti vit þa: »Giôrit mer enn þridia glugg.« Þeir svôrudu: »Hrædumzt vær, drotning, ath fadir þinn reidiz oss, ok megum vær eigi standaz reidi hans.« Guds ambatt mællti: »Giôrit þer sem ek byd, en ek mun stôdva reidi fôdur mins um þenna hlut.« Þą gerdu smidirnir enn þridia glugg, sem hon hafde

1 *Saal. B;* Dischorius *A*. 2 lauk *B*. 3 [eingi madr mętti *B*. 4 um hana *tilf*. *B*. 5 a *B*. 6 storgiędingar *B*. 7 eiga *B*. 8 [felli hug minn til eins *B*. 9 at gera *tilf*. *B*.

mællt. Þa geck en grandvar(a)zta mær Barbara eptir[1] hǫllinni, en er hun kom i austratt, þa reist hon med fingri sinum krossmark aa steini, ok ma þat sia allt til þessa dags. Þa geck Barbara inn i afhus þat, er upp spratt hreint vatn, ok gerdi hun þar enn krossmark aa steini, ok taka truadir[2] menn sidan margfallda hialp ok heilso i þeim stad. I þessum brunni tok Barbara skirn af nǫckurum helgum manne, ok lifdi hun þar nockura tid vit skogar hunang ok likti fæzlu [sina ok lif[3] eptir Johanni baptista. Sia brunnr, er Barbara var skird i, liktizt þeim brunni, er gudspiǫll segia, ath sa þó andlit sitt i, er blindr var borinn, ok tok syn sina. Sia brunnr liktiz þvi lifanda watni, er syndug kona bad Krist gefa ser at brunni. En er heilǫg Barbara kom aptr i stǫpul sinn, þa leit hun þar skurdgod fodur sins or malmi giǫrr, ok tok traust af helgum anda ok maatt af guds krapti, ok spytti hun i andlit skurdgodunum ok mællti: »Verdi ydr likir þeir, er ydr gerdu, ok allir þeir, er ydr treystaz.« En er hon hafdi þetta mællt, þa bad hun guds krapt fella skurdgodin, ok vard sem hon bad.

Fra Dioschoro.

2. En er Dioskorus kom heim aptr fadir hennar or enni lǫngu heimanfǫr, þa leit hann aa hǫll sina algerfa ok saa þria glugga ok mællti vid smidina: »Fyrir hvi settut þer þria glugga?« En þeir svǫrudu: »Dottir þin baud oss svo.« Þa kalladi hann þangat dottur sina ok mællti: »Baud þu, dottir, at gera þriaa glugga?» Hun svaradi: »Þat gerda ek, ok vel gerda ek þat[4], þviat þrir gluggar lysa hvern mann, er kemr i heim, en tveir gluggar mega myrkvir vera.« Fadir hennar mællti: »Hversu mega þrir framar lysa en tveir?« Barbara svaradi: »Þrir merkia fǫdur ok son ok helgan anda einn sannan gud, þann er hverium manne byriar at gǫfga.« Þa reiddizt fadir hennar ok bra sverdi ok villdi þegar hǫggva dottur sina, en hun bad drottin ser hialpar, ok gafzt henne rum ath fara [i gegnum steinvegginn[5], ok var hun uti þvi næst aa fialli. En [i þeim stad voru hirdar[6] tveir, þeir er hana sa flygia. Fadir hennar kom eptir henne ok villdi taka hana ok spurdi hirdana, ef þeir sæi hana. Annarr duldi ok kvedz eigi hana hafa sied, en annarr, sa er grimari var, retti fingr sinn ok

1 endilangri *tilf.* *B.* 2 rettruadir *B.* 3 [sinni ok lifi *B.* 4 *tilf.* *B.* 5 [ut um steinmurinn *B.* 6 [a þvi fialli voru fehirdar *B.*

visadi til hennar. Sa tok þegar þat viti, at saudir hans allir urdu at kvikendum þeim, er locuste heita, ok er minning þessarrar iarteignar mörkud yfir leidi heilagrar Barbare[1]. En fadir hennar fann hana ok bardi ok tok i haar henne ok dro hana til fiallz, ok læsti vandliga huss þat, er hann lauk hana inni, ok setti vardhalld fyrir husit, at eingi mætti hana þadan leysa[2]. Sidan sendi hann ord iarlli, ath hann kæmi ok neyddi dottur hans til blota.

Fra iarlli ok Barbare meyiu.

3. En er iarll kom, þa leiddi Dioschorus dottur sina ut or husinu fyrir domstol iarllz ok mællti sva fyrir, at iarll skylldi lata [bana henne[3], ef hun villdi eigi blota. En er iarll sa fegrd hennar, þa mællti hann vit hana: «Hvort villtu vægia þer sialfri ok blota godum eda vera [selld til enna hördoztu pisla[4].« Kristz mær Barbara svaradi: «Ek aa forn at færa drottni minum Jesu Kristo, þeim er gerdi himin ok iörd ok sæ ok allt þat er þeim fylgir. En spamadr hans mællti svo um skurdgod þau, sem[5] manna höndum ero giörr or gulli eda silfri: munn hafa þau ok mæla eigi, augu hafa þau ok sia eigi, eyru hafa þau ok heyra eigi, nasir hafa þau ok [ilma eigi[6], hendr hafa þau ok þreifa eigi, fætr hafa þau ok ganga eigi, ok eigi er raudd i haalsi[7] þeim ne andi i munni þeim; verdi þeim likir þeir, er þau giöra, ok allir þeir, er treystaz þeim.« Þa fylltiz iarll mikillar reidi ok let guds mey færa or fötum ok beria hana med sinvöndum[8] ok hrifa snörpum harklædum um hörund hennar. En er hun var leingi þiad[9] i þessi kvöl, þa rann blod um allan hennar likama. Sidan let hann setia hana i myrkvastofu ok hugsadi, med hverri pisl hann skylldi [luka yfir hana[10].

Fra Barbare meyiu.

4. Þa er heilog mær Barbara var i myrkvastöfu sett, skein yfir hana lios af himne aa sialfri nott midri, ok vitradizt henne sialfr grædarinn vor drottinn Jesus Kristr, ok mællti: «Vert þu

1 sva at sia ma allt til þessa dags *tilf.* *B.* 2 leida *B.* 3 [drepa hana *B.* 4 [pind hinum hordustum pislum *B.* 5 er *B.* 6 [kenna eigi ilm *B.* 7 barka *B.* 8 limvondum B. 9 hofd *B.* 10 [fa yfir hana lokit *B.*

styrk ok stadfôst Barbara, þviat gnogr fagnadr verdr aa himni ok aa iôrdu yfir pisl þinni. Eigi skallt þu hrædazt iarll, þviat ek em med þer, ok man ek leysa þik or ollum pislum, þeim er þer eru gervar.« Þa blezadi drottinn hana ok ste til himins, ok voru þaa groin sar hennar oll. En Kristz mær fagnadi af ollu hiarta þeirre vitran, er gud hafdi henne vitrad. En at morni let iallinn leida hana or myrkvastôfunne ok fyrir domstol sinn. En er hann sa hana grædda af ollum saarum likama, þa undradiz hann ok mællti: «Hvi gegnir þat, Barbara, er gud vor elska þik ok miskunna þer, [sva at sar þin ero groin[1].« Heilog mær svaradi ok mællti vit iarlinn: «Þer lik eru gud þin, blind ok dauf ok vitlauss; hverso mattu þau græda sar min, eda hversu megu þau ôdrum biarga, er þau mega [ôngan dugnat veita[2] sialfum ser? En Kristr son guds lifanda græddi mik, sa er þu ert overdr at sia, þviat hiarta þitt er hart ordit af diôfli.« Þa reiddizt iarll ok greniadi sem hit oarga dyr, ok let hallda [brennondum logum[3] at sidum henne ok liosta hamri i hôfut henne. En hon leit til himins ok mællti: «Þu veitz, Kristr, ath ek tek lystandi[4] þessar pislir fyrir ast heilags nafns þins, af þvi fyrirlat þu mik eigi allt til enda, þvi at ek dvalda eigi ath bera hraustliga pislir fyrir þinni ast.« Þaa reiddiz iarllinn ok let skera or henni briostin. En Kristz mær leit þa enn til himens ok mællti: «Verp þu eigi mer fra augliti þinu, drottinn, ok tak eigi fra mer helgan anda þinn; gialltu mer helldr [gledi þrifsemi[5] þinnar ok styrkiumz[6] med hofdingligum anda.« En er hun hafdi þetta mællt ok stodz hressliga þessar pislir allar af styrk heilags anda, þa baud iarlinn þionum sinum, at þeir færdi hana enn or fôtum ok drægi naukta um [aull stræti ok port fyrir augliti allz lyds[7]. Þa hof heilog Barbara enn upp augu sin til himens ok kalladi til guds ok mællti: «Drottinn gud, er hylr himin med skyium, ver þu nu hlifskiolldr minn ok hialpari a þessi stundu ok hyl nauktan likama minn[8] med þaki miskunnar þinnar, at hann verdi eigi senn[9] af vondum monnum.« En er hun bad aa þessa lund, þa sendi drottinn eingil sinn, þann er hana huldi hvitu skrudi[10]. Þa urdu riddarar iarllzins blindir, svo at þeir mattu eigi guds mey sia fyrir liosi þvi er henne fylgdi. Þa hræddiz[11] iarllinn ok let aptr leida Barbaram til handa fôdur hennar Dioscoro.

1 [*tilf. B.* 2 [eigi biarga *B.* 3 [logandum brondum *B.* 4 viliandi *B.* 5 [þrifsemi gledi *B.* 6 styrk mig *B.* 7 [*saal. B*; herat i alþydu manna *A.* 8 *tilf. B.* 9 litinn *B.* 10 klęđi *B.* 11 *saal. B*; reiddiz *A.*

Um pining Barbare.

5. En fadir hennar [fylltiz mikilli[1] reidi ok leiddi hana enn til fiallz. En heilog Barbara skyndi fagnandi til algiorrar aumbunar sigrs sins, ok bad hun drottin, at hon tæki lok pislar sinnar i þessum stad, ok mællti: «Drottinn Jesus Kristr, er himna skopt ok iörd [smidadir ok byrgdir undirdiup[2] ok settir endimörk siavar; þu er bydr skyium at rigna yfir goda ok illa, þu geckt yfir sia ok stodvadir þiotandi bylgiur hans; þu er rettir helgar hendr þinar a krossi ok gerdir margar adrar iarteinir, [heyrdu mik ambatt þina[3], þviat allir hlutir hlyda þino bodi. Drottinn Jesus Kristr [hlifari minn i æsku minni, veittu[4] mer þa bæn, at ek luka nu þegar þraut minni med godum lokum, ok gef þu ambatt þinni, drottinn, þa miskunn, at þu gerir milldi þina [vidr þa menn[5], er af öllu hiarta gera mina minning i sinum naudsynium allra hellzt aa degi pislar minnar. Minztu eigi, drottinn, synda þeira a domsdegi, er truligha kalla a mik, ok veittu þeim likn[6] i syndum, þviat þu veizt, at [vær erum ostyrkir likamir[7].« En er hun lauk bæn sinni, þa kom rödd af himni ok mællti: «Kom þu, en fegrsta mær min, til ennar glöduztu hvilldar födur mins, er a himnum er, en allt þat er þu batt man þer veitt vera.« En er guds mær heyrdi þetta af drottni med fagnadi, þa kom hun til stadar pislar sinnar ok lauk þar dyrligri þraut, svo sem hon hafdi bedit af gudi, þviat hun var i þeim stad höggvin af födur sinum, ok endi hon lif sitt i iatningu Kristz tveim nottum fyrir Niculas messu byskups. En er fadir hennar ste ofan af fialli med sinum mönnum, þaa kom elldr or lopti ok brendi hann, svo at [þatki var, at aska hans fyndiz[8]. En nockurr heilagr madr kom leyniliga ok tok a braut likam ennar helguztu meyiar Barbare ok grof i þeim stad, er kalladr er solar stadr, ok let hann þar giora bænahus i minning hennar, ok verda þar margar iarteinir til lofs ok dyrdar drottni vörum Jesu Kristo, þeim er med fedr ok helgum anda lifir ok rikir gud um allar alldir allda. Amen.

1 [fylldiz mikillar *B.* 2 [ok bygdir undirdiups *B.* 3 [hialptu mer ambatt þinni *B.* 4 [vertu hlifskiolldr minn ok veit *B.* 5 [*tilf.* *B.* 6 vorkynd *B.* 7 [ostyrkir eru likamir varir *B.* 8 [eingi aurmul sa, ok eigi auskuna helldr en annad *B.*

BENEDICTUS SAGA.

(*Cd. Holm. 2 folio.*)

Her byriar sogu ens helga Benedicti abota.

Saa madr var, er gofugliga lifdi lif sitt, en hann het Benedictus, ok var hann svo sem hann het, en þat þydiz blezadr at voru mali. Hann hafdi gamals manz hiarta þegar aa ungum alldri ok lifdi allan alldr sinn i godum sidum ok skildi hug sinn fra ollu munodlifi; hann var þa her i heimi, er hann matti neyta þessa fagnada, en þo fyrirlet hann heiminn med allri fegrd sinni svo sem þornadan. Hann var ættadr or heradi þvi, er Nursia heitir, ok selldr til læringar i Romaborg. En er (hann) sa, at margir foru oviliavegs, þeir sem at nami voru, þa ugdi hann ser, at veralldar speki mundi fyrirfara honum, ef hann bergdi nockut af vitro heimsins. Hann fyrirleit huss ok audæfi fodur sins ok for brott fra nami ok leitadi heilagrar atferdar ok villdi gudi einum þiona. Hann for heiman ovis visliga ok ospakr spakliga. En er hann hafdi þat fyrir ser radit at fara i eydimôrk, fylgdi honum fostra hans, er honum unni mikit, ok er þau komu til stadar þess sem kalladr er Effide, þa dvolduz þau þar nockura dagha ok þionodu gudi at kirkiu Petrs postola. Þat var einn dagh, at fostra hans bad konur lia ser trog, ok villdi hon sællda miôl, en hun setti þat yfir bord ok geck i brott, ok er hon kom aptr, þa var þat fallit ofan ok brotid i tvo hluti. Hon vard hrygg, er hon sa trog þat brotid, sem henne var lęd. En er Benedictus milldr ok sidsamr sa fostru sina (grata), þa hafdi hann brôtt trogsbrotin med ser ok geck til bænar med tarum, en er hann reis upp af bæn, þa var trogit svo heillt, at eingan brest matti aa finna. Þa huggadi hann fostru sina ok selldi henne þat trog heillt, sem brotid var. En er þessi tidendi spurduz, þa toku bæiarmenn trogit ok

festu upp til synis i kirkiudyrum, ok heck þar marga vetr sidan fyrir margra manna augum, ath þa mætti allir skilia, hversu dyrliga Benedictus hafdi upp hafit atferd sina.

Fra Benedicto.

2. En er Benedictus villdi helldr hafa vil ok erfidi fyrir guds sakir en hefiaz upp i metnadi þessa heims, þa flydi hann fostru sina ok for i eydimork til þess stadar er Sublacus heitir; hann er .xl. milna fra Romaborg, ok sprettr þar vatn upp hreint ok kallt. En er Benedictus for þangat, þa mætti honum munkr sa er Romanus het ok spurdi, hvert hann færi. En hann sagdi ok bad hann leyna adra menn. Sa gerdi svo ok feck honum einsetumanz buning ok þionadi honum i allar þurftir, sem hann matti. En Benedictus stadfesti sig i einum hellisskuta ok var þar þria vetr ollum monnum okunnigr nema Romano. En sia Romanus var i munklifi skamt i brott þadan. Hann for iafnan leyniliga ok færdi Benedicto braud, þat sem hann dro af fæzlu sinni, en til hellisins matti eigi gagnleid fara fra munklifinu, þvi at hamarr geck fyrir hellinn þadan, en Romanus let siga ofan til hans braud i festi. I þessu reipi hafdi hann bundit biollu litla, til þess at Benedictus vissi, þa er Romanus kæmi ath færa honum fæzlu. En hinn forni fiandi aufundadi velgerning þeira ok kastade steini a biolluna ok braut i sundr, en Romanus let eigi nidr falla þionustu sina ok miskunnarsyslu, er hann hafdi upp tekit.

Capitulum.

3. En er gud almattigr villdi Romanum lata hvilaz af erfidi ok syna monnum lif heilags Benedicti, þa vitradiz drottinn presti nockurum i draume paskanott ena fyrstu ok mællti vit hann: «Þu lætr gera þer krasir, en þræll minn svelltr skamt fra þer.« Prestrinn reis upp þegar ok for paskhadaghinn sialfan ath leita þræls guds i hvern hellisskuta ok hitti hann um sidir. En er þeir funduz, þa kvodduz þeir blidliga ok lofudu gud ok ræddu leingi um himneskt lif. Sidan mællti prestrinn: «Mautumz vit nu, þvi at paskar ero i dag.« Benedictus svaradi: «Veit ek, at paskar ero, þviat ek nada at finna þik.« En Benedictus var langt fra monnum kominn ok vissi eigi, ath þa var paskadaghr. Þa mællti prestrinn vit hann: «I dag er upprisutid drottins, ok samir þer

eigi at fasta, þviat ek em til þin sendr af gudi, at vit takim badir saman giafir guds.« En þeir lofudu badir gud ok môtôduz. Sidan for prestrinn heim. En fam dôgum sidar fundu fehirdar Benedictum i hellisskuta einum, ok er þeir sa hann skryddan skinnklædum, þa hugdu þeir, at þeir mundi sia dyr. En er þeir urdu visir, at guds þræll var þar i einseto, þa sneruz margir til miskunnar guds fra dyra lifi. Tok þa at kynnaz nafn hans um næstu stadi, ok komu margir menn til hans ok færdu honum likams fæzlu, en þeir toku andar fæzlu i mot af honum.

Um freistni fianda vit Benedictum.

4. Þat var einnhvern dagh, þa er Benedictus var einn saman, ath fiandinn kom at freista hans, þviat svort fluga flaug nær andliti hans, svo at hann matti taka hana med hendi ser, en hann gerdi krossmark yfir ser, ok flaug hun þegar aa braut. En þa kom til hans likams freistni, su er hann hafdi alldri slika reynt adr ne sidan. Kona var su ein, sem enn illgiarni andi leiddi fyrir hugskotz augu honum ok brendi svo hug hans med girndar elldi i alite konv þessarrar, at hann matti trautt standazt. En er hann hafdi miôg svo einradit brott at fara or einsetu ok finna konuna, þa leit guds miskunn til hans, ok hvarf hann aptr til sins sialfs, ok sa hann hia ser klungr ok þyrni. Sidan for hann or fôtum ok velltiz leingi berr i þyrninum, þar til er hann var allr saar ok blodôgr, ok vo hann þa sigr a freistninni, er hann sneri henne i sarleik, ok gerdi hann þa andar sarit at likams saarum ok slokti svo synda loga, þann sem brunnit hafdi i hiarta honum; en fra þeiri stundu þa hvarf svo ôll likams freistni fra honum, ath hann kendi eigi sidan likams losta i likama sinum. Sidan toku margir menn at fyrirlata heim þenna ok geraz hans lærisveinar, þviat þat var makligt, at hann yrdi lærifadir krapta, þar sem hann vo sighr aa laustum.

Fra svikrædi.

5. Ða geck saga fra iarteinum hans, ok vard hann frægr monnum af gæzku sinni. Munklifi var skamt þadan, en þar var aboti andadr; munkar komu at finna Benedictum ok badu, at hann skylldi vera forradandi þeira. En hann sagdi svo, at eigi mundi sidír þeira saman koma. En er þeir badu hann miok, þa veitti

hann þeim bæn þeira, ok er hann hellt vel stiorn i munklifinu ok lofadi eingum at ganga af rettri gôtu sidsemi til hægri handar ne vinstri, þa toku munkarnir at fysaz illz hugar ok sokudu sialfa sig, er þeir skylldu þess bedit hafa, at sa væri forradandi þeira, er svo fiarri var skapi þeira ok sidum. En er þeir saa, at hann lofadi þeim ecki þess at gera, sem motstadligt var munka lôgum, þa kunnu þeir illa þvi ok villdu rada dauda hans, ok bundu þat raad saman, at þeir blondudu eitri dryck hans. En er honum var ker þat fært, sem daudadryckr var i, þa gerdi hann at vanda sinum krossmark a mot eitrinu ok blezadi, adr hann tæki vit kerino, en þa sprack i sundr kerit fyrir krossmarkino, svo sem hann lysti steini aa. Þa skildi guds madr, at daudadryckr var i kerinu ok matti eigi standaz lifs mark. Hann reis þegar upp ok heimti brædr til sin ok mællti vit þa blidliga: «Miskunni gud almattigr ydr, brædr minir! hvi gerdut þer þetta vit mik? Sagda ek ydr fyrir, at eigi mundi sidir vorir saman koma, farit þer nu ok leitit ydr forradamanz þess, sem vit ydvart skap er, þviat ek mun eigi leingr her vera med ydr.« Ok er hann hafdi þetta mællt, þa for hann aptr i einsetu sina ok vardveitti hug sinn i guds augliti.

Fra Placido ok Mauro.

6. En er heilagr Benedictus skein svo môrgum iarteinum i einsetunni, þaa sôfnoduz margir til guds þionostu i þeim stad ok gerduz lærisveinar hans. Hann let þar giora .xii. munklifi med fulltingi drottins vors Jesus Kristz ok setti forradsmenn til allra ok .xii. munka i hvert munklifi. En hann hafdi med ser þa faa menn, sem hann willdi læra til guds þionostu. Þa toku gaufgir menn or Romaborg at selia honum sonu sina til læringar. Evicius het Romaborgar madr, er honum selldi son sinn til fostrs, en hann het Maurus; annarr madr het Tertullus, er honum selldi son sinn til læringar, sa het Placidus. Maurus tok þegar a unga alldri at skina i godum sidum ok likiaz lærifedr sinum; en Placidus var ungr sveinn ok þotti gott manzefni vera. En i einu munklifi af þeim .xii., er Benedictus hafdi gera latid, var munkr saa einn, er eigi matti vera aa bænum, ok gerdi nockura fanyta syslu. En forradandi þeira het Pompeianus, hann avitadi munkinn opt um ostadfesti sina, en er hann batnadi eigi vit þat, þa var hann leiddr fyrir Benedictum, hann avitadi munkinn ok um heimsku sina.

En er munkrinn kom heim, þa mundi hann eigi ord Benedicti leingr en tvo daga, en enn þridia dag þa var hann iafnt sem adr. Þa var enn sagt Benedicto. Hann svaradi: «Ek mun koma at bæta hann.« En þa er hann kom þangat ok tidum var lokit, en munkar stodu a bænum, þa sa Benedictus, at svartr sveinn tok i klædi munksins, þess er eighi matti aa bænum vera, ok dro hann ut. Þa mællti Benedictus vit Pompeianum abota ok Maurum lærisvein sinn: «Siae þit, hverr munk þenna leidir fra bænum?« Þeir kvoduz eigi sia. Hann mællti: «Bidium vær nu, at þit megit ok sia, hverium munkrinn fylgir.« En er þeir voru aa bænum tvo daga, þa sa Maurus þessa syn, en Pompeianus matti eigi sia. Ok er bæn þeira var lokit, þa geck Benedictus ut or kirkiu, ok sa hann munkinn standa uti syslulausan ok laust til hans med vendi, en fra þeim degi þorde eigi enn svarte sveinn, er fiandinn var, at teygia munkinn fra bænum, ok var hann avallt sidan stadfastr aa bænum sem adrir munkar.

Fra vatnleyse.

7. Af þeim munklífum, sem Benedictus hafdi giôra latid, voru þriu, þau er stodu uppi i fiallzhlid, ok var torvellt at sækia vatn, af þvi er brattlendi var ok nær mannhaski. Þa komu munkar or þessum munklifum[1] ok mællto vit Benedictum: «Vær eigum illt til vatz ok hôfum hvern dag erfvidi, ok er oss naudsyn, at færd se munklifin.« En hann bad þa heim fara ok huggadi þa i ordum. En ena somu nott þa geck Benedictus upp i fiallit ok Placidus sveinn med honum, ok var leingi aa bæn aa hamri einum. Sidan reisti hann upp steina þria, þar sem hann hafdi stadit, ok for heim eptir þat; en ongvir vissu, at hann hafdi farit. En er munkar komu enn ok baro upp vandrædi sin fyrir Benedictum, þa svaradi hann: «Farit þer nu ok grafit hamar þann, sem þer siait steina þria uppreista nyliga, en gud ma letta erfidi ydru ok gefa ydr vatn or hamri.« Þeir foru ok fundu hamarinn votan, þann sem Benedictus hafdi þeim til visat; en er þeir holodu hamarinn, þa fell vatn ut or biarginu, sva at þadan gerdiz lækr af fra þvi or fiallinu til siovar allt til þessa dags.

1 munkligum *Cd.*

miraculum.

8. Þat var enn aa annarri tid, at einn madr kom til munklifis Benedicti, ok var vit honum tekit, ok gerdiz hann þar munkr. En Benedictus selldi honum snidil i hond ok bad hann hôggva upp þyrni i stad þeim, er hann villdi lata giôra apalldrsgard, en þat var a vatzbacka. En er hann hio upp þyrninn ovarliga, þa stôck snidillinn or skaptinu ok fell a vatnit, en þat var diup margra fadma, en verkmadrinn vard ogladr ok sagdi med hryggleik. En er Benedicto var saght, þa geck hann þangat ok tok snidilsskeptid ok retti þat i tiôrnina; en þegar rendi iarnit nedan af grunni til skeptisins svo sem fiskr til aunguls. Sidan seldi hann munkinum snidilinn ok mællti: «Vinn þu nu ok ver eigi ogladr.«

Fra Benedicto ok Mauro.

9. Þat var um dagh, er Benedictus var i husi sinu, en Placidus sveinn for at taka vatn. En er hann sokti keralldinu i vatnit, þa fell hann sialfr a vatnit, ok baro straumar hann þegar langt fra lande. En er Benedictus vissi þat, þa kalladi hann Maurum lærisvein sinn ok mællti: «Renn þu, Maure brodir, ok biarg sveininum, er for at taka vatn, ok er hann nu fallinn aa watnit.« Þaa gerdiz þar undarligr hlutr ok oheyrdr, sidan er Petr postole for af þessum heimi. Maurus tok blezan af Benedicto ok rann þegar til vatzins ok for þar til, er hann kom at Placido, ok þottiz hann aa iordu fara, er hann rann a vatninu, ok tok hann sveininn ok leiddi til landz. En er þeir komu aa land, þa leit Maurus aptr ok undradiz, er hann hafdi þat giort, sem hann mundi eigi þora, ef hann vissi, ok sagdi Benedicto, hvat gerdz hafdi. En Benedictus eignadi þat hlydni hans en (eigi) sinum verdleik. En Maurus taldiz eingan hlut eiga i þvi takni, er hann gerdi ovitandi. En Placidus skildi þessa þrætu ok mællti: «Ek sa Benedictum koma til min ok leiddi hann mik til landz.«

Fra Florencio presti.

10. Prestr sa var er Florencius het, hann fretti til iarteina Benedicti ok vard lostinn illzku diofuls ok tok at aufunda guds win ok lasta atferd hans. En er hann sa, at hann matti þvi ecki a leid koma vit adra menn at lasta Benedictum, helldr vox dag fra degi dyrd hans ok vegr vit gud ok menn, ok sneruz margir til betra lifs eptir hans dæmum ok þionodu gudi, þa tok prestrinn

at fyllaz illzku i mot honum, þviat hann villdi hafa manna lof ok vinna ecki til. Hann vard svo blindr af illzku sinni, at hann sendi Benedicto braudleif eitri blandinn, en Benedictus tok vit hleifnum þacksamliga, en þeygi leyndiz fyrir honum, hvert grand i leifnum var. Hrafn var vanr at koma or skogi i hvert matmal ok taka braud or hendi Benedicto, en er hrafninn kom ath venio, þa kastadi Benedictus hleifinum fyrir hrafninn, þeim er prestrinn sendi Benedicto, ok mællti: »I nafni drottins Jesus Kristz tak þu leif þenna ok ber hann þangat, er einginn finni.« Þa tok hrafninn at gapa munni ok rann umhverfis leifinn, breiddi vængi ok skrækti, svo sem hann syndi, ath hann villde hlydne hallda vit Benedictum, en hann mætti eigi. Þa mællti Benedictus vit hann i annat sinn ok et þridia: »Tak þu hleifinn ohræddr ok kasta þar, sem alldri megi finnaz.« Þa tok hrafninn upp leifinn ok tok i hleifinn ok var horfinn þriar stundir, ok kom aptr sidan ok tok braud or hendi honum, sem hann var vanr. En er guds madr sa vaxa illzku prestzins i mot ser, þa harmadi hann syndir hans ok bad fyrir ovin sinum. En er Florencius matti eigi deyda likam Benedicti, þa villdi hann fyrirfara ǫndum lærisveina hans ok sendi .vii. goligar meyiar at leika i apalldrsgardi fyrir augliti þeira, til þess at hugskot þeira mætti spillaz ok snuaz til lostasemi. En er Benedictus sa þat or husi sinu, þa þottiz hann vita, hvadan þetta rad var komit, ok fyrir hans sakir var giort, ok hugdi hann þat, at lærisveinar hans mundi eigi freistnina[1] standaz. Hann gaf þa rum ǫfundinni, ok kom hann til allra munklifa ok kirkna, er hann hafdi gera latid, ok skipadi ǫllu, sem hann villde. En hann hafdi fa munka med ser ok for i brott ok flydi reidi Florencij fyrir litillætis sakar. En er Florencius stod i husi sinu ok spurdi brottfǫr heilags Benedicti ok fagnadi þvi, þa fell nidr undir honum loptit, þat er hann stod aa, ok kom hann daudr a iǫrd. En Maurus lærisveinn Benedicti sagdi honum þat, en Benedictus var eigi leingra farinn en .x. milor. Þa mællti Maurus vit hann: »Hverf aptr þu, fadir, þviat sa er nu daudr, er þik hatadi.« Ok er Benedictus heyrdi þat, þa vard hann hryggr ok felldi taar ok gret dauda ovinar sins ok þat annat, er lærisveinn hans fagnadi dauda hins. Hann baud ok idran ok skript lærisvein(in)um fyrir þat, er hann þordi at fagna dauda ovinar hans.

1 freistnini *Cd.*

Fra ferd Benedicti.

11. En heilagr guds madr hellt fram fôr sinni, sem hann hafdi ætlat, en þeygi matti hann fordaz þat, er sialfr lærifadir illzku bardiz i mot honum ok freistadi hans a marga vega. Þorp þat var, sem kallat var Kassinum ok komit ofarliga i fiallzhlid, en þann stad kalla Nordmenn Montakassinn. Þar stod hof fornt, ok var blotad mannlikan þat, er kallat var solar aas, en alla vega fra hofinu voru stadir þeir, sem eignadir voru dioflum. Þar hofdu langa æfi blot verit, ok var enn fioldi þorpkalla, þeira er blotudu ok trudu aa þessa villu. En er Benedictus kom þar, þa braut hann nidr skurdgodit ok stalla þess ok brendi tre ok skoga, er blotadir voru. En hann gerdi kirkiu enum helga Martino or hofinu, en þar sem stallrinn hafdi verit, þar gerdi hann bænahuss Johanne baptiste ok sneri til tru þeim, er i nand voru. En hinn forni fiandi matti þat eigi standaz, ok kom hann fyrir augsyn Benedicti svartr ok hrædiligr, ok brann elldr or augum hans ok munne, ok hugdiz mundu skelfa hann ok kalladi, svo at allir heyrdu ord hans, en Benedictus einn matti sia hann, ok nefndi hann aa nafn þrysvar. En er Benedictus svaradi honum eigi, þa sneri hann nafni hans ok mællti: »Bolvadr en eigi blezadr, hvat sækir þu ath mer.« En er fiandinn sa, at hann mundi eigi mega skelfa hann med ognum, þa leitadi hann annarra væla, ok hafdi enn sami verr. Þat var um dag, ath munkar skylldu giora huss, en steinn var sa, er þeir villdo hafa i vegginn, en er þeir mattu eigi hræra hann or stad, ok stod hann aa iordu, þa kom til fioldi manna ok matti ecki at gera. Þa skildu allir, at fiandinn þyngdi steininn, er fioldi manna mattu hann hvergi hræra. Sidan var sagt Benedicto, ok kom (hann) til ok blezadi steininn, ok var þeim þa ecki fyrir ath færa hann þangat, sem þeir villdu.

Fra sionhverfing fianda.

12. En Benedictus[1] mællti, at þeir skylldu grafa stad steinsins ok vita, hvat þar væri undir folgit. En er þeir grofu til, þa fundu þeir þar skurdgod giort or eiri, ok var þvi kastad i elldahuss um aptaninn. En um nottina syndiz ollum, sem elldr brynni af skurdgodinu, ok logadi husit allt af þeim elldi, ok er þeir baro vatn i elldinn, þa vaknadi Benedictus[1] oc sagdi, at sionhverfinga elldr væri giôrr fyrir þeim, en hann letz eigi[2] elld þar sia. Þa geck Benedictus til bænar ok kalladi munkana til sin, ok bad hann þa

1 byskup *Cd.* 2 ein *Cd.*

signa sig. En er[1] þeir gerdu svo, þa hvarf allr elldr fiandans fra augliti þeira, en þeir sa, at husit stod heillt.

Fra slægd fianda ok lækning munks.

13. Þat var enn um dag, ath munkar hlodu vegg hafan, en Benedictus sat inni i husi sinu, þa syndiz fiandi honum[2] ok hlo ok letz fara skylldu til brædra, þar sem þeir voru at verki sinu. Benedictus sendi þegar mann ath segia munkum þetta ok bad sva mæla: »Verit þer varir, brædr, þvi at illgiarn andi mun koma til ydvar i dag.« En er sendimadr hafdi varla lokit mali sinu, þa hristi fiandi i sundr vegginn, er þeir hlodu, ok lamdiz einn audigs manz son undir. En brædr urdu hryggvir, eigi af falli veggiarins helldr af meidingu munksins, ok sogdu Benedicto, hvat ordit var. En hann bad bera til sin enn lamda, ok sva var giort. Hann var allr lamdr ok nær hvert bein brotid, en þo var hann iendr. Benedictus vafdi hann i mautli sinum ok lagdi hann nidr i rum sitt ok sendi ut adra munka, sidan fell hann til iardar ok bad fyrir enum siuka. En aa somu stundu vard sa heill, ok sendi Benedictus hann til syslu sinnar. Þa for sa til verks sins, ok naadi fiandi eigi at fagna dauda hans. Benedictus hafdi spaleiksanda ok vissi fyrir oordna hluti, ok sa hann þat, sem hann væri hia sialfr, er hann var hvergi nær staddr.

Fra Benedicto ok brædrum.

14. Sa var sidr munka, er þeir voru sendir aa bæi eda til borga, at þeir skylldu hvergi mataz nema heima, ok hafdi vandi sia leingi halldiz. Þa voru munkar sendir um dag, ok hôfdo þeir dvalizt i husum einnar[3] sidsamrar konu, en adr þeir foru þadan, þa motôduz þeir, ok er þeir komu heim, baduz þeir blezanar af Benedicto. En hann mællti vit þa: »Hvar môtuduz þer?« En þeir kvoduz hvergi mataz hafa. Hann mællti: »Hvi l(i)ugit þer? þa er þer komut til husa konunnar, þa atud þer ok druckut.« Hann kvad a, hvat þeir hôfdu at verdi ok svo hversu marga vindrycki þeir drucku. Ok er þeir saa, ath þeir mattu hann þess(u) eigi leyna, þa fellu þeir til fota honum ok badu ser liknar, en hann fyrirgaf þeim þessa afgerd ok ætladi svo, at þeir mundi sidr þora

1 Bn (*d. e.* Benedictus) *tilf. Cd.* 2 þeim *Cd.* 3 einnrar *Cd.*

at misgera i annat sinn, er þeir mattu sia, ath þeir mattu eigi leyna hann þvi, sem þeir giordu.

Fra munk einum.

15. Valentinianus het munkr einn, sa var lærisveinn heilags Benedicti, en hann atti brodur þann, er sidsamr var ok olærdr madr. Hann var vanr aa hverium misserum at koma til munklifis ok finna brodur sinn, ok þann dag fastadi hann iafnan. En er hann for um dag til munklifissins, þa kom annarr madr i fôr hans, ok hafdi sa fæzlu med ser, ok er þeir hôfdu leingi geingit, þa mællti fôrunautr hans vit hann: »Mautumz vit nu, at eigi mædimzt vit aa gôtunni.« Hann svaradi: »Eigi mun ek þat giora, brodir, þviat ek em vanr at fasta, þa (er) ek fer at finna Benedictum.« Þa foru þeir enn, ok sidan bad sa, er fæzluna hafdi, ath þeir mundi matazt. En hinn gerdi eigi bragd aa fostu sina. Þa foru þeir badir, en hiti var mikill, ok mædduz þeir, ok þa fundu þeir[1] fyrir ser vôll fagran ok vatn hreint. Þa mællti sa enn, er fæzluna hafdi: »Her er vatn hreint ok vollr fagr, ok er ockr vel fallit ath mataz her ok hvilaz nockut, at eigi þrioti ockr a leidinni.« Munks brodir sa hvilldarstad fagran ok heyrdi fôgur ord, ok settiz hann þa nidr, ok môtuduz þeir. At kvelldi kom hann til munklifissins ok geck fyrir Benedictum ok beiddi blezanar; en hann bar aa bryn honum þat, sem hann gerdi a gôtunni, ok mællti: »Hvat er nu, brodir, enn illgiarni andi, sa er mællti vit þik fyrir munn forunautz þins, hann teygdi þik um sinn ok annat ok matti eigi tæla þik, en ed þridia sinn gat hann þik teygdan til þess sem hann villdi.« Þa kannadiz hinn vit ostyrkt hugar sins ok fell til fota Benedicto ok idradiz syndar sinnar.

Fra konungi ok Riggo.

16. Konungr þiodar þeirar, sem Gothi ero kalladir, het Totila, hann var grimmr madr ok forvitinn; hann fretti þat, at Benedictus hafdi spaleiksanda, ok villdi hann reyna þat ok sendi þau ord, at hann mundi koma til munklifis Benedicti, ok kvad a dagh um. Einn skutilsveinn hans het Riggo, konungrinn feck honum klædi sin ok skryddi hann konungs gerve ok sendi med honum þria

[1] ser *Cd.*

riddara, þa sem honum sialfum voru vanir at fylgia, ok sendi med honum alla þionostumenn, þa sem konungi skylldu þiona. En er Riggo kom til munklifis Benedicti skryddr purpura ok efldr allri konungs þionostu, þa sat Benedictus uti ok saa aa fôr þeira. En þegar er hann kom nær svo þangat, at þeir namuzt mal aa mille, þa kalladi Benedictus aa hann ok mællti: »Legg nidr þu, sonr, buning þann, sem þu hefir, þviat eigi er þitt eigin.« En Riggo fell þegar til iardar ok idradiz, er hann hafdi gert hadung þessa guds þræli, ok allir gerdu þeir idran, er honum fylgdo þessa eyrindis. Sidan risu þeir upp ok foru aptr þegar ok sôgdu konungi med hræzlu, hve bratt þeir voru fundnir ath freistni sinni.

Fra konungi.

17. Eptir þat for konungr sialfr til munklifissins. En þa er hann sa Benedictum guds þræl sitianda, þordi hann eigi nær honum ath koma, ok fell hann til iardar. En guds madr mællti vit hann tysvar eda þrysvar, at hann skylldi upp risa. En hann þordi eigi, adr Benedictus tok i hond honum ok reisti hann upp ok asakadi hann um grimmleik sinn ok sagdi honum i faam ordum, hvat verda mundi wm hagh hans, ok mællti hann: »Mart illt hefir þu giort ok giorir, stilltu þik nu um sidir at illzku þinni[1]. Þu munt koma til Romaborgar ok heria ut um haf, ok muntu .ix. vetr hafa velldi þar en deyia aa enum .x.[da]« Ok er konungr heyrdi þetta, þa ottadiz hann miok ok bad Benedictum bidia fyrir ser. Þa for hann i brott ok var alldregi sidan iafngrimmr sem adr. En þat sannadiz allt, sem Benedictus hafdi um hann spaad, hann kom til Romaborgar ok for allt til Sikileyiar ok do aa tiunda vetri þadan fraa.

Benedictus rak dioful fra odum klerk.

18. A þeiri tid var klerkr einn ordinn odr af diofli i borg þeiri, sem kollut er Aqvinensis, en Constancius byskup leiddi hann til margra helgra stada, at hann mætti þar heilsu fa. En guds vottar villdu honum eigi af þvi heilsu gefa, at kraptr Benedicti skylldi ollum auglios verda. Þa var enn odi klerkr leiddr fyrir Benedictum; en hann bad fyrir honum til guds ok rak i brott enn forna fianda. En er hann var heill, þa mællti Bene-

1 sinni *Cd.*

dictus vit hann: »Far þu nu ok et eigi kiot sidan, ok tak eigi vigslur fleiri, en nu hefir þu; en aa þeim degi, sem þu dirfiz þess, þa muntu odr verda i annat sinn.« Klerkrinn for heim heill ok vardveitti nockura stund þat, er Benedictus baud honum. En þa er margir vetr voru lidnir, þa sa klerkrinn, at þeir hofdu fleiri vigslur en hann, sem yngri voru, en andadir voru enir ellre, ok gleymdi hann ordum Benedicti, þviat langt var þadan lidit, ok tok þa vigslur fleiri. En þegar vard hann gripinn af enum sama diofli ok var odr, medan hann lifdi sidan.

Fra Benedicto ok Theoprobus.

19. Theoprobus het einn gôfugr madr, er til tru hafdi horfit af kenningum Benedicti, ok var vinr hans mikill, þviat hann var radvandr madr. Hann hafdi komit til husa Benedictus um dag, ok sa hann guds vin hardla hryggvan; þat sa hann ok, at hann felldi taar, ok var hann þo eigi aa bænum. Þa spurdi Theoprobus, hver sok væri til hrygdar hans. En Benedictus svaradi: »Munklifi þetta mun allt eydaz, er ek hefi gera latit, ok sa audr allr, sem her er til lagdr, mun koma i hendr utlendum monnum at rettum guds domi, ok mætta ek trautt geta af gudi, at hann veitti mer andir brædra.« Þessi ord Benedicti heyrdi Theoprobus. En su spasaga kom fram miklu sidarr, þviat Langbarda herr kom um nott, þa er munkar voru i svefni, ok toku allt þat, er femætt var, en gud hlifdi svo þrælum sinum, at þeim sialfum var ecki mein gert, ok fylltiz þa fyrirheit, þat er gud het Benedicto, ath hann mundi vardveita andir brædra, þo at hann selldi audæfi þeira heidnum monnum.

Fra sendimanne til Benedictum.

20. Madr var sendr um dag til munklifiss Benedicti ath færa honum tunnur tvær fullar vins. En sa, er sendr var, færdi Benedicto adra tunnuna, en adra fal hann a gôtu sinni. Benedictus vissi, hvat hann hafdi giort ok tok vit tunnunni þacksamliga. En adr sendimadrinn færi a braut, þa mællti hann vit hann: »Hygg attu, sonr, ath eigi dreckir þu or tunnunni þeiri, sem þu falt aa gotunni, helldr halladu, ok sia hvat i byr.« En saa for i brôtt ok villdi reyna, hvat þat væri, sem honum var sagt, ok halladi tunn-

unni. En þar skreid or hôggormr. Þa idradizt hann illzku sinnar, ok hræddiz hann þa grand hugar sins, er hann sa grand i vinino.

Fra Benedicto ok munk hans.

21. Bær var skamt fra munklifi Benedicti. I þeim stad var mikill fioldi þeira manna, sem tru hôfdu tekit af ordum Benedicti. Þar voru ok nunnur, ok sendi Benedictus opt munka þangat ath telia tru fyrir monnum. Hann sendi einn dag þangat munk ath vanda sinum, ok taldi sa tru fyrir monnum. En adr hann for heim, þa gafu nunnur honum duka, en hann stack i serk ser ok villdi ser nyta. Þar voru laug munka, at allir skylldu eiga saman þat, er þangat var sent, þo at einum væri fyrst gefit. Ok er hann kom heim, þa asakadi Benedictus hann ok mællti: »Fyrir hvi geck ilzka i serk þer?« En sa duldiz vit ok let, ath hann vissi eigi, um hvat hann var avitadr. Benedictus mællti: »Wissir þu eigi, at ek var þar i hia, er nunnunnar gafu þer dukana ok þu letz þa i serk þer?« En sa fell til fota Benedicto ok tok dukana or serk ser ok gerdi idran fyrir heimsku sina.

Fra kertisveini Benedicti.

22. Þa er Benedictus sat at bordi einnhvern aptan, ok skylldi hallda kerti fyrir honum eins riks manz son, er hann matadizt; en ofmetnadar andi kom i briost honum, ok hugsadi hann þetta: »Hvat manna er sia þess, at ek skal honum þiona ok hallda liosi fyrir honum?« Benedictus leit til hans ok mællti: »Hvat er nu, brodir? sign þu þik ok hiarta þitt.« Þa kalladi hann þangat munka ok mællti, ath kertit skylldi taka fra þeim er hellt, ok bad hann sitia kyrran fra þeiri stundu. En þa var hann spurdr af brædrum, hvat honum væri, en hann sagdi, hversu hann hafdi drambat i hugskotinu i gegn guds þræli. Þa var þat ollum liost, at ecki matti leynaz fyrir Benedicto, þat sem hann villdi vita, er eigi mattu hugrenningar leynazt fyrir honum.

Fra Benedicto oc aaran(!).

23. Þat var enn aa einni tid, at oaaran gerdi mikit, ok margir menn urdu matþrota. Þat oaaran kom ok i munklifi Benedicti, ok var þar svo giorla matr þrotinn, at .v. braudleifar voru eptir

til nattverdar. En (er) Benedictus sa munka oglada, þa leitadi hann at hugga þa med blidum ordum ok mællti. »I dag er oss vant fæzlu, en a morgin munum vær gnott hafa.« Ok enn næsta dag eptir þa funduz .cc. mæla hveitis i seckum fyrir husdyrum hans. En þat vissi eingi sidan, hvadan su fæzla var komin. Ok er brædr saa þetta, þa gerdu þeir gudi þackir ok efudu alldregi sidan um fyrirheit heilags Benedicti.

Fra Benedicto ok brædrum.

24. Einn gofugr madr var sa, er gera villdi lata munklifi i landi sinu, en hann bad enn helga Benedictum, at hann sendi þangat lærisveina sina, þa sem hefdi forrad þess stadar. Benedictus sendi þangat brædr ok kvad a, hverr aboti skylldi vera eda hverr prior, ok mællti, adr þeir færi: »Fari þer nu, en ek mun koma at nefndum deghi ok syna ydr, hvar kirkiu skal giora, ok sva hversu þer skulut hvert huss setia at þeim stad.« Þeir toku blezan af Benedicto ok foru sidan, ok biugguz vit þangatkomu hans at ollu eptir megni, sem makligt var. En aa þeiri nott, sem næst var fyrir þann dag, er Benedictus het at koma, þa syndiz hann i draume tveimr munkum, þeim sem hann hafdi til forrads ætlada at munklifinu, ok sagdi þeim glǫgliga ok sýndi, hvar þeir skylldu hvert huss lata gera. En er þeir voknodu, þa sagdi hvor brodirinn odrum, hvat dreymt hafdi, ok trudu ecki aa drauminn, helldr væntu þeir, at Benedictus mundi koma um daginn eptir. En er hann kom eigi, þa foru þeir til fundar vit hann ogladir ok mællto: »Vær bidum þin, fadir, ok væntum, at þu mundir koma ok syna oss, hversu vær skylldim gera þann stad, sem þu hetz, ok komtu eigi.« Hann svaradi: »Fyrir hvi mælit þit þetta, þviat ek kom, sem ek het yckr.« En þeir mællto: »Hvenar komtu?« Hann svaradi: »Fyrir hvi munit þit eigi, þar sem þit sǫgdut badir, ath ek kom til yckar, ok synda ek yckr alla husaskipan; farit þit nu ok giorit svo, sem þa var yckr sagt.« En þeir foru heim ok undruduz þenna atburd ok gerdu, sem þeim var kent i drauminum, alla husaskipan.

Fra nunnum tveimr.

25. Nunnur tvær voru skamt fra munklifi Benedicti, en þessar konur voru ættgaufgar at þessa heims virding. Einn sid-

samr madr færdi þeim likams fæzlu. En iardligh tign giorir opt ogofugleik andar, ok mega þeir menn sidr lægia sig fyrir gudi, sem at nockuru hafa odrum monnum ædri verit. Þat vard ok þessum konum, þviat þær stilltu eigi vel tungu sina ok voru avitsamar vit þann mann, sem þeim þionadi med gæzku, ok gerdu hann opt reidan. En er svo hafdi leingi verit, þa for sa madr ok sagdi Benedicto, hversu ohægar konur þær voru vit hann. Ok er Benedictus heyrdi þetta, þa for hann ok hitti þær ok mællti svo: »Stillit þit betr tungu yckra, ella mun ek setia yckr i bann.« Þessi bannsetningu ægdi hann þeim, en gerdi eige. Þær blotnodu ecki vit ord hans. Þær lifdu skamma stund sidan ok voru grafnar i kirkiu. En er messur voru sungnar i þeiri kirkiu, þa syndizt sva konu þeirri, sem þær hafdi fæddar ok þar fornadi gudi, ath þær risu upp or grofum sinum ok gengo or kirkiu aavallt ath upphafi messu. En er hon sa þat opt, þa kom henne i hug, hvat Benedictus hafdi mællt vit þær, er hann het þeim bannsetningu, ef þær stillti eigi betr tungu sina. Þa var madr sendr til guds vinar, ok var honum þetta sagt med ahyggiu. En hann gerdi oflatu ok mællti: »Fari þer nu ok færit oflatu þessa gudi fyrir ǒndum þeira, ok munu þær eigi sidan vera i banni.« Þa var su oflata gudi færd fyrir þeim, ok voru þær eigi senar sidan ganga[1] or grofum sinum, þott messur væri sungnar, þviat Benedictus hafdi sættar þær vit gud.

miraculum.

26. Munkr einn var sa ungr ath alldri, sem of mikit unni fǒdur sinum ok modur, ok for sva um dag til þeirra, ath hann hafdi eigi tekit blezan af Benedicto ne leyfi til at fara. Ok enn sama dagh, sem hann kom til þeirra, þa vard hann braddaudr. En er hann var grafinn, þa war liki hans kastat or grofinni annan dagh. Þa rann fadir hans ok modir til fundar vit Benedictum ok fellu til fota honum ok badu med tarum, ath hann veitti þeim miskunn. En hann sendi hlut af holldi drottins ok mællti: »Farit þer nu ok leggit þetta corpus domini yfir briost sveininum ok grafit hann.« En er þat var giort, þa tok vit likama hans iord.

1 þær gengu *Cd.*

Enn fra odrum munk.

27. Sa var annarr munkr, er hugr hans var ostadfastr ok undi hann eigi i munklifi Benedicti, en guds madr talde opt fyrir honum med blidum ordum, at hann skylldi þar una, en munkrinn let eigi at ordum hans ok bad hann leyfis til brautfarar. En guds þræli vard hermt vit ounatsemd hans ok mællti, ath hann skylldi brott fara, ef hann villdi. En þegar sem hann geck or klaustragardzhlidi, þa sa hann dreka standa fyrir ser med gapanda munni ok let, sem gleypa hann mundi. Þa tok munkrinn ath hrædazt ok banda hondum, svo sem hann verdiz nockuru, ok kalladi hatt ok mællti: »Rennit hingat þer, þviat dreki sia vill svelgia mik.« En brædr foru til ok mattu eigi drekann sia, en þeir leiddu heim munkinn skialfanda. Þa het hann þvi, at hann mundi alldregi sidan fysaz brott or munklife, ok þat efndi hann.

miraculum.

28. Ðat var enn wm dagh, at leiddr var fyrir Benedictum sweinn sa, er hina verstu likþra hafdi, svo at haar fell af hôfdi honum, ok allt hôrond hans var fullt vogs ok hriuft. En fadir hans leiddi hann fyrir enn sæla Benedictum, ok gaf hann honum þegar heilsu i nafne Jesus Cristz.

Fra manne einum.

29. Saa madr kom til mals vit Benedictum, er giallda atti .xii. skillinga, ok hafdi eigi til. Hann sagdi Benedicto til vandrædis sins, at hann matti eigi giallda þat, sem hinn heimti at honum. En Benedictus hafdi þa eigi silfr til at gefa honum, en kvaddi þo hinn blidliga ok mællti: »Kom þu hingat aa tveggia natta fresti, þviat nu er ecki til i dagh ath gefa.« En a þeim dôgum .ii. var Benedictus aa bænum þraasamliga. Hinn kom enn þridia daghinn, ok þa funduz þrettan skillingar silfrs aa aurk þeiri, sem full var hveitis. Benedictus bad selia silfrit enum volada manne ok mællti, at hann skylldi giallda .xii. skillinga ok hafa sialfr enn þrettanda til þurftar sinnar.

miraculum.

30. Sa madr var enn einn, sem ovinr hans villdi fyrirkoma ok blandadi eitri dryck hans. En sa dryckr matti eigi fyrirfara

honum, en þo gerdiz honum sott af þvi, ok vard margr litr aa likama hans. Þessi madr var leiddr fyrir Benedictum, en þegar er hann tok hendi aa honum, þa vard hann heill, svo sem alldregi hefdi hann siukr verit.

Um oaran.

31. A þeirri tid sem oaaran gerdi i heradi þvi, er Kampania heitir, þa hafdi Benedictus gefit aumum monnum alla fæzlu, þa sem i munklifinu var, nema vitsmiðr litit i einu keri. Þa kom subdiakn, sa er Agapitus het, ok bad gefa ser vidsmiðr, en guds madr Benedictus, er allt villdi gefa fyrir guds sakir, til þess ath hann mætti eignazt aa himne allt med gude, þa mællti hann, at gefa skylldi þat et litla vitsmiðr, sem eptir var. En sa sem eptir var sendr villdi eigi framm selia. Benedictus spurdi litlu sidar, ef hann gerdi, sem mællt var. En hann kvedz eigi giort hafa, ok sagdi, at ecki væri eptir, ef hann gæfi þetta. Þa vard Benedictus reidr ok mællti wit annan mann, ath hann skylldi kasta ut glerkerinu i glugg, þviat hann villdi eigi þat nyta lata, sem med singirni ok ohlydni var vardveitt. En undir glugginum var borit saman griot mart, ok er kerinu var utkastad, þa kom þat aa steina, ok brotnadi eigi ok eigi slagnadiz nidr vidsmiðrit. Þa mællti Benedictus, at kerit skylldi taka ok gefa þurfamonnum þat, sem i var. Sidan heimti hann munka til sin ok avitadi enn ohlydna mann um otru sina ok singirni. Ok er þvi var lokit, þa geck Benedictus til bænar med brædrum.

miraculum.

32. En i þeim stad, sem þeir voru a bænum, stod ketill tomr ok breitt klædi yfir, ok er þeir hofdu leingi stadit, þa tok ath lyptaz klædit, þat sem yfir ketilinn var breitt. En er þat var af tekit, þa var ketillinn fullr vidsmiors, svo at þa rann alla vega yfir. Ok er Benedictus saa þat, þa let hann falla bæn sina, ok þa let af at ganga yfir ketilinn. Þa tok enn ohlydni madr ath skammazt otru sinnar, er hann sa, ath Benedictus sannadi med iarteinum þat, sem hann kendi med ordum, ok var eingi saa sidan, er efadi um fyrirheit hans, þviat hann hafdi aa einu augabragdi ketil fullan vidsmiors golldit þeim i stad glerkers, þess er miðg sva var tomt.

Fra Benedicto ok odum manni.

33. Ðat var enn um dag, at Benedictus for til kirkiu til bænar, ok þa kom enn forni fiandi aa mot honum i asionu illz læknis ok hafdi horn i hendi. Benedictus spurdi, hvert hann færi. Fiandinn svaradi: «Ek fer til brædra at gefa þeim dryck.« Benedictus for til bænar. En hinn illgiarni ande slo ædi aa munk þann, er taka skylldi vatn, ok velltiz hann aa iördu ok mællti orar. Ok er Benedictus geck fra bæn sinni ok sa enn oda munk, þa laust hann a kinn honum ok rak svo fiandann fra honum, at hann þordi eigi sidan til hans at koma.

Fra rikismanni einum.

34. Rikismadr var sa, er Zalla het, grimmr madr ok vafdr i villu þeiri, sem Arrius hafdi bodit. Hann var svo illr vit kristna menn, at kennimenn eda munkar nadu trautt med fiörvi ath fara, þeir sem honum mættu. Þat var um dagh, at hann neyddi þorpkarll nockurn med kvolum til, at hann selldi honum fe sitt allt. En þorpkarlinum vard þat a munne, at hann kvedz allt fe sitt sellt hafa enum helga Benedicto. En sia enn grimme madr Zalla let þa af at kvelia hann, helldr batt hann hendr hans aa bak aptr ok rak hann fyrir ser, til þess at hann syndi honum, hverr sia Benedictus væri, er vit fenu hafdi tekit at hans sögn. Þorpkallinn for fyrir, en Zalla reid eptir, þar til er þeir komu til munklifissins. Þa sat Benedictus uti fyrir husdyrum sinum ok sa a bok. Þa mællti þorpkallinn vit Zallam: «Her er sa Benedictus, er ek gat fyrir þer.« Þa leit Zella reiduliga til Benedictum ok ætladi, at hann mundi skelfa hann i ognum sinum sem adra menn, ok mællti med akalli vit hann: «Ris upp þu skiott ok giallt mer aura manz þessa, er þu hefir vit tekit.« Þa heyrdi Benedictus kallit ok leit til hans fra bokinni, er hann hellt aa. «Tak þu feit, kvad Zalla, ok sel oss.« Benedictus svaradi öngu ok sa, hvar þorpkallinn stod bundinn. En vit þat losnudu öll bond af honum, ok er hann stod laus, þa hræddiz enn grimme Zalla vit takn þetta ok fell til fota Benedicto ok bad ser liknar. En guds madr leit eigi til hans, helldr kalladi hann brædr, at þeir leiddi hann til blezanar. En er þat var giort, þa asakadi Benedictus hann miok um grimleik sinn ok bad, at hann batnadi. En Zalla for a braut ok gerdi ecki mein þorpkarlli, ok var eigi iafngrimmr sidan.

Fra einum þorpkarle.

35. Annar þorpkarll kom um dag med lik sonar sins til munklifis Benedicti ok spurdi, hvar hann væri. En Benedictus var aa akri med brædrum. Ok er þorpkallinn vissi þat, þa kastadi hann liki sonar sins fyrir kirkiudyr. En hann rann a mot Benedicto, er hann geck af akri med brædrum. En þorpkallinn kalladi þegar a Benedictum, er hann sa hann: «Gialltu mer son minn! Gialltu mer son minn!« Benedictus svaradi: «Weiztu, ath eigi tok ek son þinn fra þer.« Þorpkarllinn mællti: «Daudr er hann, en þu kom ok reis hann af dauda.« Benedictus vard hryggr ok mællti: «Farit brott þer, farit brott þer, þviat þetta er vort verk eigi, helldr postola guds almattigs; til hvers bindit þer oss byrdar, þær sem vær megum eigi bera.« En kall var þraar a bæn sinni ok sor þess vit gud, at hann mundi eigi brott fara, fyrr en Benedictus gæfi lif syni hans. Benedictus spurdi, hvar likit var. Hann sagdi ok kvad vera fyrir kirkiudyrum. En er guds þræll kom þangat, þa fell hann a kne hia likinu til bænar ok hellt hôndum til himins ok mællti: «Drottinn! littu eigi syndir minar, helldr tru þessa manz, er lifs bidr syni sinum, ok gialltu likama hans ônd, þa sem þu tokt aa braut.« En er hann lauk bæn sinni, þa hrærdiz likit ok hof sveinninn upp augu sin. Benedictus tok i hônd honum ok selldi hann lifanda ok heilan fedr sinum.

Fra syskinum Benedicti.

36. Benedictus atti systur, ok var hun nunna ok þionadi gudi, en hun het Scolastica. Hun var von ath koma aa hverium misserum til brodur sins, en þau funduzt a bæ þeim, sem skamt var fra munklifi Benedicti, þviat þar skylldi eingin kona koma. En er þau funduz um dagh, þa ræddu þau um himneskar dyrdir þann dag til nætr, ok motoduz bædi saman. Þa mællti Skolastica: «Ek bid þik, brodir, at þu farir eigi a brôtt i nott, ok rædum vid enn um dyrd guds.« Hann svaradi: «Mer er eigi lofat at vera annars stadar en heima.« Þa var svo vedri farit, at heid var um allan himin. Ok er Skolastica heyrdi svôr hans, þa laut hun a bordit i gaupnir ser ok bad til guds, ok er hun hof upp hofdi sino, þa var regn svo mikit ok elldingar ok reidarþrumur, at Benedictus matte eigi ut ganga ne fôrunautar hans. En heilug mær hafdi svo bedit af ollum hug, at taralækirnir fellu af bordinu, ok kom þat allt senn a iord ok regn or lopti. En er Benedictus

sa, at hann matti eigi aa brott fara fyrir vedrs sakir, þa mællti hann vit systur sina: «Miskunne gud þer, systir, hvi gegnir þat sem þu gerdir?« Hon svaradi: «Ek bad þik, ok villdir þu eigi hlyda mer, bad ek gud, ok hlyddi hann mer. Far þu heim nu, ef þu villt, ok gack ut.« En engum manne þotte fært, ok var Benedictus þar naudigr, sem hann villdi eigi verit hafa. En þau voktu þa nott alla ok ræddu um himneska hluti.

Fra helgum Benedicto.

37. Annan dag eptir for hvort þeira til heimilis sins, ok er .ii. dagar voru þadan lidnir, þa sat Benedictus i husi sinu ok leit upp til himins, ok þa sa hann ǫnd systur sinnar fara til himins i dufu liki. Hann fagnadi dyrd hennar ok gerdi þackir gudi ok sagdi munkum andlat hennar ok sendi munka eptir likinu, ok var hon lagin i grof þa, sem Benedictus hafdi ser gera latit, ok var þat makligt, at þau færi i eina grof, er bædi hǫfdu eina ast til guds.

Fra Servando diakna.

38. Diakn ok aboti munklifis þess, er Liberius hafdi gera latit, var vanr at koma aa hverium misserum til munklifis Benedicti, en hann het Servandus. Ok er hann var kominn til fundar vit Benedictum, ræddu þeir dag þann allan um fagnat himinrikis, þann sem þeir lǫngudu badir miok til. Ok er svefntid kom, var Benedictus ofarla i stǫpli nockurum, en Servandus var nedarr, ok matti ganga milli þeira. En undir nidri var hus þat, sem hvilldu i lærisveinar þeira, ok voru sofnadir, en Benedictus vakti ok stod aa bæn wit glugg. Þa leit hann ut ok sa lioss svo mikit koma af himni, at ǫll foruzt myrkr nætrinnar, ok vard svo liost sem um midian dagh. En med liosinu sa Benedictus allan heiminn senn svo sem undir einum solargeisla, þat sa hann ok med, at einglar guds baro aund Germani byskups i elldligri asionu til himins. Þa kalladi Benedictus aa Servandum tysvar eda þrysvar. En Servandus stod upp þegar, er hann heyrdi, ok leit ut ok sa liosit, ok þotti mikils um vert takn þetta. Þa sagdi Benedictus honum alla syn, þa sem fylgt hafdi liosinu. Sidan sendi Benedictus mann ena sǫmu nott til borgar þeirar, er Kampania heitir, ok bad hann spyria at Germano byskupi, ok er sendimadr kom þangat, þa var

byskup andadr, ok hafdi aa þeiri stundu andaz, sem Benedictus saa ond hans fara til himins.

Andlat Benedicti.

39. En a þeim vetri adr Benedictus andadiz, þa sagdi hann fyrir nockurum lærisveinum sinum andlatzdag sinn. Hann baud þat ok þeim, at þeir segdi eigi odrum, en þeir bædi þess alla munka, at þeir leiddi athuga, ef nockur takn birtiz i andlati hans. Sex dogum fyrir andlat sitt let hann luka upp grôf sinni. Þa tok hann ridosott mikla, ok vox sottin miok, ok enn setta dag let hann lærisveina sina bera sig til kirkiu ok tok corpus domini ok let munka ganga undir hendr ser, ok stod hann sva ok hellt hôndum til himens, ok andadiz, þa er hann var a bæn. En aa þeim degi vitradiz enn undarlig syn tveimr munkum, odrum þeim er var heima i husi sinu, en odrum þeim er var fiarre þangat. Þeir saa badir gôtu fagra skinandi mikilli dyrd ok liose; hun laa i austr fra husi Benedicti til himins; aa þeirri gotu stod madr biartr i dyrlighum buningi ok spurdi, hverr gôtu þessa ætti, en munkarnir letuz eigi vita. Þa mællti hann vit þa: «Þessa gôtu stigr Benedictus guds vinr til himens.« En af vitran þesse vissu þeir andlat Benedicti iafnvist, er fiarri voru, sem þeir, er þar voru hia. Hann var grafinn i kirkiu Johannes baptiste, þeiri sem hann hafdi gera latid or heidnu hofi, ok synir hann þar margar iarteiner ok svo i helli þeim, er Sublacus heitir, er hann bygdi fyrst i einsetu.

Miraculum.

40. Kona nockur var vitlaus, reikadi nætr ok daga um fioll ok heidar, skoga ok vôllu, ok hafdi hun þat eitt hvilldar, er mædi eda svefn neyddi hana til. Hun kom a nockurum degi til hellis Benedicti ok hvildiz þar fyrir þreytleika sakir ok sofnadi þar, en hun vaknadi heilvita, ok var svo heil alla æfi sina sidan, sem hun hefdi alldregi verit vitlaus. Vær skulum bidia Benedictum guds vin, at hann arne oss miskunnar, er svo hefir i sinu lifi greida gôtu geingit ok gefit dæmi ollum sinum sporgôngumonnum, at hann mun marga eptir ser leida til himinrikis, ok arnat fae þess vit gud, ath af hans bænum batnim vær ok bætt faim til fullz vor vond verk, ok vær lifim til batnadar, þat sem

eptir er lifdaga vorra, ok ath þeim lidnum mætim vær fyrir þeim fagnadi, sem vinnz um allar alldir. Amen.

APPENDIX.

Da Sagaen om Benedictus af Nursia ogsaa indeholdes i anden Bog af Pave Gregors Dialoger, meddeles paa dette Sted, hvad der er oss levnet af disse.

(*Cd. 677 qvarto*, *A*; *Cd. 239 folio*, *B*; *Fragm. i Norske Rigsarkiv*, *C*)

Incipit primus liber dialogorum quem fecit beatus Gregorius papa[1].

A nockurum degi þa er Gregorius var hryggr af optligum fiǫlskylldum þessa heims, þa for hann at sitia einn saman i nockurum leyndum stad ok hafdi i hug ser ǫll vandrędi, þau er at hendi honum baruz af heimi þessum. Enn er hann hafdi þar lengi setit ogladr af miklum harmi, þa kom þangat enn vitrasti diakn hans ok fostri Petrus. Enn er hann sa Gregorium mędazt af harmi, þa męllti hann: «Hefir nockut þat nytt at hendi þer borit, er ek se þik ogladara enn vant er?« Gregorius svaradi: «Harmr sa, er ek þoli hvern dag, er mer forn fyrir vanda enn nyr fyrir auka: þviat vesall hugr minn sęrdr af mǫrgum fiǫlskylldum minniz a þat, hvilikr hann var fyrr i munklifi, þa er hann var upphafidr yfir alla hluti, þa er her i heimi velltaz, ok girntiz engiss nema himneska hluti eina, ok hann elskadi daudann sialfan sva sem inngǫngu lifs ok ǫmbun erfidis sins. Enn nu þolir hann hvern dag fiolskylldi veralldligra hluta af hirdis ahyggiu ok saurgaz af dusti iardligrar syslu eptir fagra asionu hvilldar sinnar. Ok þa er hugr dreifir sik til inna ytri hluta, þeira er hann vill vorkynna, þa kemr hann[2] minni aptr til inna idri hluta, þott hann girniz þangat. Virdi ek, hvat ek hefi tekit eda hveriu ok hefi tynt. Enn þa er ek lit, hveriu ek tynda, þa verdr mer þung byrdr, su er ek ber. Nu reida mik storar bylgiur mikils siofar ok margar hridir a hugar skipi. Enn (er) ek minnumz ens fyrra lifs, þa er sem ek lita aptr til strandar þeirrar, er ek fyrirlet. Ok þa er mik reida miklar barur, þa ma ek traut hǫfn sia, þa

1 *Begyndelsen mangler i A, der først tager fat i første Bogs Cap. 10; indtil da lægges B til Grund.* 2 *rettet;* hans *B*; minor redit *lat.*

er ek hvarf fra; þviat su er nattura hugar, at hann [tynir fyrst þvi godu er hann helldr, ok minniz[1] þess, at hann hefir þvi tynt; ok er hann hverfr þadan langt a brott, þa gleymir hann þvi godu, er (hann) tyndi, ok tekr eigi at muna þat, er hann elskadi fyrr, medan hann hellt þvi. Þviat þa er ver siglum langt i haf, þa megum ver eigi sea hvilldarhôfn, þa er ver fyrirletum. Þat geriz enn til auka harms mins, er mer kemr i hug lif þeira nockurra, er af ollum hug fyrirlitu heim þenna. Ok þa er ek lit hęd þeira, þa skil ek, hve lagt ek ligg. En þeir likudu margir sva skapara sinum vel i leyndu lifi, at almattigr gud villdi eigi þrongva þa i fiôlskylldum þessa heims. Enn þa ma ek þat betr skyra, er ek sagda, ef ek greini þa at nafni, þa er ek vil fra segia.«

Petrus. Eigi ero mer ęrid kunnir þeir menn, er her skina i kraptalifi þvi, er þu megir af þeira samvirþingu hitna til guds astar. Eigi efa ek marga goda vera a þvi landi, enn eigi ętla ek þa iarteinir gera, eda ella er þvi sva leynt, at ver vitum eigi iarteinir þeirra.

Gregorius. Þott ek segia þa hluti eina, er ek nam af enum skynsômuztum mônnum eda ek matta sia eda heyra, þa ętla ek fyrr munu dag þenna þriota enn dęmisôgur.

Petrus. Þat villda ek, at þu segdir mer nockut fra þeim, þviat iôfn kenning geriz af skyringu ok af minningu krapta. I skyringu ritninganna kennum ver, hversu finna skal ok hallda krôptum, en i minningu iarteina vitum ver, hversu lukaz fundnir kraptar ok halldnir; ok ero þeir sumir, er betr styrkiaz til astar guds af dęmum enn af kenningum. Opt geriz tvifôlld hialp i hugskoti heyranda af dęmum heilagra fedra, þviat hugr kyndiz til astar ovordins lifs af samvirþingu þeira, ok lęgiz hann, þa er hann heyrir sagt fra ôdrum ser betrum, ef hann þottiz adr nockurr fyrir ser vera.

Gregorius. Þa eina hluti mun ek segia, er ek heyrda af skynsômum mônnum, eptir þeim dęmum sem Marcus ok Lucas ritudu gudspiôll, meir af heyrn enn at syn.

1. [2]Bęr mikill er i heradi þvi er Samnia heitir. A þeim bę bio madr, sa er son atti, þann er Honoratus het. Enn sa sneriz þegar a unga alldri til himneskrar astar ok męddi likam sinn i fôstum. Enn er hann skein af godri atferd ok sa miok

1 [*rettet*; fysti gott ok minnaz *B*; ita sunt casus mentis, ut prius quidem perdat bonum, quod tenet, si tamen se perdidisse meminerit. *lat.*
2 af Honorato *Overskrift.*

vid onytum hlutum ok męddi holld sitt i meinlętum, þa gerþu fręndr hans mannbod a nockurum degi, ok var kiôt buit til bordz. Enn er honum var eigi hugr a þvi at eta kiot, þa hlogu frendr hans at honum: «Ettu þessa fędzlu, sôgdu þeir, þviat ver megum eigi fa þer her fisk a fialli.« Þviat sa bęr var sva upplegr, at þar hafdi alldri fiskr sén verit. Enn er Honoratus var hlegin i slikum malum, þa for þręll til brunnz at taka vatn. Enn er (hann) sôkti fôtunni i brunninn, þa var þar i fiskr, ok matti sa fiskr þôrf vinna Honorato þann dag til fęzlu. Þa undruduz allir, ok letu frendr hans af at hlęgia at honum, ok lofudu tru hans, þa er þeir hlogu adr at. Enn er Honoratus vóx i krôptum, þa setti hann munklifi i stad þeim er Fundis heitir, ok var hann aboti yfir .cc. munka, ok gaf môrgum god demi i sínu lifi. A nockurum degi lostnadi steinn mikill ur fialli upp fra munklifinu, enn er steinn hliop ofan, þa horfir hann a klaustrid ok ęgdi bana ôllum brędrum. Enn er heilagr Honoratus sa þat, þa kalladi hann a nafn Kristz ok gerdi krossmark i mot steininum. Enn steinnin nam þar stadar i midri fiallzhlid, þar er engum manni var von, at hann mętti festaz. Enn sa steinn stendr þar sidan fastr i þeim stad, ok þickir sem hann muni þa ok þa ofan falla.

Petrus. Hvers lęrisveinn var sia enn gôfgi madr, er sva margra lerifadir vard sidan, þa er hann red fyrir .cc. munka?

Gregorius. Engis mannz lerisveinn hefir hann verit, enn eigi ero giafir heilags anda undir manna lôgum. Þat er vandi rettrar atferdar, at engi dirfi sik at vera lerifadir, nema hann hafi fyrr verit lęrisveinn, ne bioda hlydni undirmônnum sinum, nema hann nęmi fyrr at veita hlydni ifirmônnum. Enn þo ero nockurir þeir, er lęraz af helgum anda, ok hafa þeir radning ens idra lęrifôdur, þviat þeir hafa eigi ena ytri lering af mônnum. Enn ostyrkum mônnum er eigi fallit at hafa ser at dęmum frelsi lifs þeira, at eigi verdi þeir lęrifedr villu, þa er þeir fyrirlíta at vera lerisveinar manna, ok treystaz, at þeir se lęrdir af helgum anda slikt sem hinir. En hugr, sa er fylliz af helgum anda, hefir mark a ser, þat er kraptr ok litillęti. En er þat kemr saman hvarttveggia i einu hugskoti, þa berr þat vitni navistu heilags anda. Sva sem Johannes baptista var eigi af mônnum lęrdr, sva sem Kristr sialfr lęrdi adra likamligri navistu ok var eigi likamligr lęrisveinn, sva var ok Moises i eydimôrk lęrdr af engli guds ok nam þar bodord, er eigi kendi madr honum. Enn þessir hlutir,

er ver segium, ero ostyrkum mônnum gôfgandi enn eigi eptirlikiandi.

Petrus. Hugnar mer þat er þu segir, enn þat villda ek vita, hvart sia enn helgi Honoratus let eptir sik nockurn lęrisvein ser likan.

2. Gregorius. [1]Libertinus het enn gôfgazti madr, sa er fęddr var ok lęrdr i munklifi Honoratus, ok var sidan forradsmadr munklifissins. Fra honum ero mer margar iarteinir sagdar, þott ek muna faar segia. Sia madr Libertinus atti fôr skyllda fyrir naudsynium munklifissins i Samnia herad. Enn er hann reid leidar sinnar, þa kom a mot honum hertugi þiodar þeirar, er Gothi ero kalladir, ok toku lidsmenn iarlsins hest undan Libertino. En hann bar þolinmodliga ok selldi þeim svipu, er hann keyrdi med hestin, enn sidan geck hann til bęnar. Enn lidsmenn iarlsins foru leidar sinnar skyndiliga, unz þeir komu til ár þeirar, er Wlturnus heitir, þa namu hestar þeira stadar ok gengu eigi á ána helldr enn á hit mesta forad. Enn er þeir keyrdu hestana med svipum edr sporum, þa mattu hestarnir mędaz enn eigi or stad ręraz. Enn er þeir mędduz, er hestana keyrdu, þa gat einn þeira, at þeir mundu þess at giallda, er þeir gerdu guds þręli oskil um gôtu. Þa hurfu þeir aptr ok fundu Libertinum a bęnum, ok męlltu vid hann: «Ris upp þu ok tak hest þinn!« Enn hann svaradi: «Farit er i fridi, eigi þarf ek nu hestin.« Þa stigu þeir af hestum ok hofu Libertinum sialfir a hestin, þann er þeir hôfdu af honum tekit, ok foru þa leidar sinnar. Þa foru hestar þeira sva skyndiliga yfir ána, þa er þeir mattu eigi adr yfir fara, sem eigi vęri vatn i anni, ok nutu þa allir sinna hesta, er þeir letu guds þręl hafa sinn hest.

A þeiri tid kom hôfþingi, sa er Bucellinus het, med Fracka her miklum i Campania herad. Enn (er) hann fra þat, at ôdęfi voru mikil i munklifi Libertini, þa gengu Frackar inn i kirkiu, þar er Libertinus var a bęnum, ok leitudu hans ok kôlludu akafliga. Þa vard undarligr hlutr, er þeir leitudu hans, þeir gengu a hann ok drapu fotum ok mattu eigi finna hann ne sia hann. En er þeir urdu sva tęldir af blindi sinni, þa foru þeir a brott fra munklifinu ok hôfdu ôngan eyri þadan.

A annarri tid for Libertinus til borgar þeirar, er Ravenna heitir, enn hann hafdi sendan aboti, sa er nęstr var Honorato

1 fra Libertino *Overskr.*

lęrifôdur hans. Enn fyrir elsku lerifedr sins var Libertinus vanr at hafa med ser skoleist hans, hvargi sem hann for. Enn er hann for leidar sinnar, þa mętti hann konu nockurri, er for med lik sonar sins nyandads. Enn er hon leit guds þręl, þa tok hon i tauma hesti hans ok męllti: «Eigi muntu hedan fara, nema þu reisir upp son minn.« Enn hann oadiz akafa bęnar hennar, þviat hann var eigi vanr at gera slikar iarteinir, ok villdi fordaz konuna ok matti eigi. Þa tok at beriaz i briosti hans litillęti ok miskunsemi, hrezla ok harmr: hręddiz hann at freista oreyndrar iarteinar, ok harmadi hann þo med sonlaussi konu. Enn til guds dyrdar ste milldi yfir kraptaudikt briost, þviat eigi vęri kraptaudikt, ef eigi stigi milldi yfir þat. Þa ste Libertinus af hesti ok fell a kne ok hellt hôndum til himins, ok tok skoleist lęrifôdur sins ur serk ser ok lagdi a briost enum dauda. Sidan hvarf aptr ônd sveinsins til likams, ok tok Libertinus i hônd honum ok selldi hann lifanda modur sinni, enn hann for leidar sinnar.

Petrus. Hvat ętlum ver, hvart þessa iartein gęti af gudi verdleikr Honorati edr bęn Libertini?

Gregorius. Slika iartein matti syna kraptr hvarstveggia þeira ok trua konunnar; ok ętla ek, at af (þvi) mętti Libertinus þetta geta, at hann treysti meirr lęrifedr sinum enn ser sialfum, þviat hann ętladi sik geta þat, er hann bad, af þess verdleikum, er hann lagdi skoleist yfir lik ens andada. Sva gerdi Heliseus fordum, er hann kom til Jordanar, at hann laust môtli lerifôdur sins a vatnit (ok męllti): «Hvar ertu nu gud Helie?« Þa gerdiz þegar gata ifir ana. I þessum hlut megum ver virda, hversu mikit litillętis kraptr vinnr, at þa matti Heliseus vinna krapt lęrifôdur sins, er hann mintiz nafns hans.

Petrus. Er nockut enn at segia fra þessum manni, þat er oss megi stoda til kenninga?

Gregorius. Er til at segia, ef nockurr villdi eptir likia, þviat ek ętla ędri vera þolinmędi enn iartein. Aboti sa var bradlyndr, er nęst var eptir Honoratum. Enn hann var reidr um dag Libertino, sva at hann matti varlla stilla sik. Enn er hann fann eigi vônd at liosta hann, greip hann upp fotskemmil ok laust i andlit honum, sva at allt andlit hans blanadi ok þrutnadi. Þa for Libertinus þegiandi til reckiu sinnar. Enn naudsynia fôr nockura vard annan dag at fara fra munklifinu. Enn er ottutidum var lokit, þa geck Libertinus til reckiu abota ok qvaddi litillatliga blezunar. Aboti vissi, at Libertinus var ôllum kunnr at gęzku, ok ętladi

hann, at hann mundi vilia brott fara or munklifinu fyrir oskil, þau er honum voru gior, ok męllti vid hann: «Hvert villtu fara?« Enn hann svaradi: «Skylld er fôr at fara naudsyn munklifissins, fadir, ok ma ek eigi þa fôr fordaz, þviat ek het i gęr at fara þangat i dag.« Þa komz aboti vid af enu(m) inztum rotum hiartans, er hann sa hardleik hiarta sins, enn hogvęri Libertini, ok reis upp þegar ur reckiu sinni ok fell til fota Libertini ok taldiz sekr vera ok misgert hafa, er hann gerdi slika meingerd guds þręli. Enn Libertinus fell til fota abota, ok qvad helldr þetta ordit af sinni synd enn af grimleik hans. Þa sneriz aboti til hogveris, ok var þolinmędi lerisveins lerimodir lerifôdurs. Enn er Libertinus kom þangat, er hann atti fôr or munklifinu, þa spurdu kunningiar hans ok vinir, hvi andlit hans vęre sva blatt ok þrutit. Enn hann svaradi: «Fyrir syndir minar laust ek i gęr aptan andliti minu a fotskemmil.« Sva hirdi heilagr madr i briosti ser będi sannsôgli ok gôfgun lęrifôdur, at hann leyndi synd hans ok gerdi eigi sialfr synd i lygi. Sia madr, er ver segium nu fra iarteinum, atti marga lęrisveina, þa er iarteinir gerdu, enn ek mun þo fra fám segia, þviat ek skyndi til annars. Einn hlut mun ek þann segia, er mer þickir eigi fallit at þegia yfir.

3. I þvi sama munklifi var munkr, sa er gofugt lif hafdi, enn sa vardveitti kálgard. Enn þiofr var vanr at koma iduliga i gardin ok stela. Enn er gardvôrdr fann, at stolit var or gardinum, enn sumt var spillt ok trodit, þat er eigi var a brott tekit, þa geck hann um gardin utan ok innan, ok fann um sidir stettir þęr, er þiofrin hafdi gervar. Enn er hann kom i gardin, þa fann hann þar hôggorm ok męllti vid hann: «Fylgdu mer.« Enn er hann kom þangat, er þiofrin hafdi stettirnar gert i gardinum, þa męllti hann vid orminn: «I nafni Jesus Kristz byd ek þer, at þu verir þiofinum gôtu þessa.« Þa lagdiz ormrin i hring hia stettunum, enn munkr for heim til hussins. Enn þiofr kom til gardz eptir vana sinum, þa er allir munkar svofu um middegi. Enn er hann villdi stiga inn um gardin, þa sa hann, at hôggormr la a gôtunni, ok vard hann hręddr ok fell af gardinum ut. Enn fotr hans vard fastr, þviat gardstaurr krękti i sko honum, ok heck hann þar, unnz munkr kom til gardzsins. Enn er hann kom i gardin, þa męllti hann vid ormin: «Gudi þauck, gerdir þu sem ek baud, far brott nu!« Þa for hann brott þegar. Enn er munkr kom at, þar er þiofr heck, þa męllti hann vid hann: «Hvat er nu, brodir? Gud selldi þik mer nu. Fyrir hvi þordir þu sva opt at stela fra

brędrum?« Þa leysti hann fot þiofsins ok let hann s(t)íga nidr hogliga ok bad hann fylgia ser. Þa leiddi hann hann heim til gardzhlids ok gaf honum alldin, þat er hann villdi stela, ok męllti vid hann: «Far þu nu ok stel eigi sidan, enn ef þer verdr þorf, þa kom þu til min, ok mun ek gefa þer vid godan hug þat, er þu villdir stela med syndum.« Þa for þiofr a brott ok var alldri fundinn at stulld sidan.

4. [1]Eqvicius het einn enn helgazti madr i Valeria heradi, hann var agętr at heilagleik sinum ok iarteinum, ok red hann fyrir mǫrgum munklifum i þvi heradi. En er hann var a ungum alldri, þa hafdi hann freistni mikla a likam sinum til munudlifis. Enn hann sotti til bęna skiols ok bad af ǫllum hug gud fulltings a freistunar tid. Þa syndiz honum engill guds i draumi a nǫckurri nott ok braut or likam hans alla lostasemi, sva at hann kenndi alldri sidan freistni a likam sinum. Enn er hann hafdi þenna krapt fengit af gudi, þa tok hann iafnt at hafa forrad a nunnum sem a munkum. Enn hann taldi þat þo fyrir lęrisveinum sinum, at þeir treystiz eigi ser eptir hans dęmum, at eigi felli þeir i synd, ef þeir treystiz þeiri giǫf guds, er þeir hǫfdu eigi.

A þeiri tid, er fiǫlkunnigir menn voru teknir i Romaborg, þa flydi einn þeira, sa er kunnigaztr var, ok het sa Basilius, ok kom i munks buningi til byskups þess, er Castorius het i Valeria heradi, ok bad hann byskup, at hann kvęmi honum til munklifis Equicij, at hann mętti leidrettaz. Þa kom byskup til munklifis ok hafdi Basilium med ser ok bad guds þręl Equicium, at hann tęki vid honum. Equicius leit vid honum ok męllti: «Sia er þu felr mer a hendi, hann syniz mer helldr diǫfull enn munkr[2] . . . . eigi þegar a. Þa bad Equicius Julianum dveliaz med ser nǫckura daga ok . . . . dum . . . . [Muntu vita þ]a, i hviliku vardhalldi [guds þeir eru, er] sialfir sik fyrirlita, [ok hver]n veg þeir hafa [med ǫdrum mǫnnum, er] eigi skammaz at verda fyrirlitnir af mǫnnum. Enn þar i gegn liggia þeir lagt i guds ǫgliti, er dramba i [ǫgliti sinu] ok naunga sinna. Sva sem drottinn męllti vid nockura: «Er drambit fyrir mǫnnum, enn gud veit hiortu ydr, þviat þat er rękt fyrir gudi, er hátt er mǫnnum.«

Petrus. Ðat undrumz ek i þessu mali, er gofugr byskup skylldi trua lognu fra helgum manni.

1 Af hinum goda Equicio *Overskr.* 2 *Her mangler 1 Blad i B.*

Gregorius. Hvort undraz þu, Petrus, þat, þott ver verdim tęldir af lygi iardligir menn, þar er David, sa er spaleiksanda hafdi opt, ok trudi hann ordum sveins þess, er ló at honum, ok let drepa saklausan son Jonathe. Hvat er undarlikt, þott lygimenn tęli oss, er eigi erum spamenn, þviat hugr byskupa er opt i mikilli ahyggiu, ok verdr þa minni athugi einshvers hlutar, er hann dreifiz til margs, ok ma hann þvi audvelligar tęldr verda i einum hlut, sem hann annaz um fleira.

Enn er heilagr Equicius for af heimi, þa var lik hans grafit i Laurencius kirkiu. Enn þorpkarll nockurr setti byrdu hveitis fulla um dag a leidi hans ok hugdi eigi at, hversu heilagr sa var, er þar var grafin. Þa kom hvirvilvindr ur lopti ok hof upp byrduna ok kastadi langt a brott fra leidi Eqvicij. Enn sa vindr hręrdi ecki annat, ok mattu þa allir skilia, hversu mikill dyrdar(madr) fyrir gudi er þar var grafin. Enn þa er Langbardar heriudu i i Valeria herad, þa flydu munkar til Laurencius kirkiu ok til leidis Eqvicij. En Langbardar þustu inn eptir þeim i kirkiuna ok toku at draga þa ut ok villdu bana þeim edr pina þa. Þa kalladi einn þeira oc męllti: »Likar þer þat, heilagr fadir Eqvicius, at ver sém sva dregnir, ok hlifir þu oss ecki?« En er sa hafdi þetta męllt, þa greip ohrein andi alla þa hermenn, er i kirkiunni voru, ok fellu þar til iardar ok voru qvalldir, allt til þess er hinir hetu, er uti voru, at þeir mundu alldri sidan heria i sva helgan stad. Ok hlifdi Eqvicius sva lerisveinum sinum, at hann veitti morgum odrum hialp i þvi.

5. I borg þeiri, er Anchonitana heitir, var kirkia heilags guds piningarvotz Stephani. Þa kirkiu vardveitti heilagr madr, sa er Constancius het. En sa var vida agętr af heilagleik sinum, þviat hann fyrirlet alla iardliga hluti, enn hann hafdi allt kostgęfi til himneskrar dyrdar. Enn er hann hafdi eigi um dag vidsmior at lysa i kirkiunni, þa let hann fylla ǫll liosker[1] kirkiunnar af vatni ok setti kveik i midiu, sem hann var vanr. Enn er hann bar elld til ok tendradi, þa brann sva vatnit i lysikerum, sem þar veri vidsmiǫr i.

Petrus. Undarligan hlut heyri ek nu, enn vita vil ek, hvert litillęti sia madr hafdi innan rifia, er slikan krapt matti syna.

Gregorius. Maklikt er at vita litillęti þeira manna, er iarteinir syna, þviat iarteinir, þęr er mǫnnum ero syndar, męda hugin

1 lausker *B*.

med mikilli freistni. Enn ef þu heyrir einn hlut, þann er sia madr gerdi, þa muntu vita bratt, hvert litillęti hann hafdi. Þá er saga geck fra heilagleik hans, þa sottu margir fund hans, ok for þorpkall nockurr um dag langan veg at sia hann. Enn þa bar sva til, at Constancius stod a knacki ok gerdi at liosi. Enn hann var manna minztr at vexti ok liotr at aliti. Þorpkarlin spurdi, hvar Constancius veri, ok var honum sagt. Enn er hann sa mann liotan ok lágan, þa trudi hann eigi, þviat heimskr hugr dęmir verdleik eptir likams aliti. Þa gerdiz þręta nockur i hug þorpkallzins a milli þess er hann sa ok heyrdi sagt, þviat hann hugdi eigi sva lagan mega vera þann, er (hann) heyrdi sva háfan taldan i iarteinum. Enn er margir sǫgdu honum, at þat var hann Constancius, þa hlo þorpkarlin at honum oc męllti: «Ek truda þenna mann mikinn vera, enn hann er afstyrmi.« Enn er Constancius heyrdi þat, þa vard hann gladr, ok geck þegar fra liosinu ok hvarf þegar til þorpkarlzins ok qvaddi hann sva blidliga ok feginsamliga, sem þa er hinir kęrstu vinir finnaz: «Þu einn er sa, er rettum ǫgum litr a mik.« I þessum hlut er merkianda, hvert litillęti Constancius hafdi, er hann qvaddi sva hyrliga þann, er hlo at honum. Þviat af meinmęlum verdr hverr reyndr, hvilikr hann leyndiz adr at sin sialfs; þviat fagna litillatir, er þeir ero fyrirlitnir, sem dramblatir fagna, þa er þeir eru dyrkadir, ok fagna þeir af þvi, þa er þeir ero litils virdir af ǫdrum, at þeim þickia þa adrir þann dom sanna, er þeir dęmdu adr sialfir um sik.

6. I enni sǫmu borg Anchonitana var byskup heilagr, sa er Marcellus het, en fotaverkr bannadi honum gǫngu, ok baru sveinar hans hann a handknǫckum þangat, er hann atti naudsyn at fara. Enn a nǫckurum degi kom elldr i borgina, ok toku mǫrg hus at loga, sva at til þess þotti horfa, at borgin mundi ǫll brenna, þviat menn mattu eigi slǫckva elldin. Enn er elldrin sotti sva miok borgina, þa bad byskup bera sik i mot elldinum, ok męllti vid þa, er hann baru: «Setit er mik i mot elldinum.« Enn er þeir gerdu sva, at þeir settu hann i mot elldinum, þa er login var akafastr, þa tok elldrin at snuaz aptr ok syndi þat, at hann matti eigi granda helgum byskupi. Enn er login stǫdvadiz af þessu endimarki, þa slocknadi elldrin ok þordi ecki hus at brenna sidan.

7. [1]Munklifi stendr i fialli þvi er Soractis heitir. I þvi munklifi var guds þręll, sa er het Nunnosus. Enn hann hafdi þat velldi

1 fra Nunnuso guds manni *Oversk.*

ok forrad munklifissins, er nęst var abotanum. Aboti var hardlyndr, enn hann bar þolinmodliga riklyndi hans ok stillti opt reidi hans med hogvęri sinni ok litillęti. Enn munklifit var sett i fiallzhlid, sva at engi var slettr sta(dr), sa er munkar mętti setia kálgard. En hialli litill sa var i hlidinni, ok skutti þar yfir biarg mikit. Enn sa stadr syndiz Nunnoso hellz fallit til kálgardzins, ef eigi meinadi biargit, en honum syndiz steinn sa sva mikill, at eigi mundi hundrat yxna draga. Enn er hann sa eigi lidsmegin til at hręra steinin, þa leitadi hann af gudi fulltings ok hvarf til bęnar um nott. Enn at morni þa var inn mikli steinn langt a brott hręrdr ur þeim stad, ok gafz þa munkum ęrit rum at setia kalgardin.

A annarri tid, þa er heilagr Nunnosus fęgdi glerker, þau er kirkiulios brunnu i, þa fell eitt ur hôndum honum ok brottnadi i smatt. Enn hann hręddiz reidi abota, ok samnadi hann saman brotunum ok lagdi nidr fyrir alltari ok hvarf til bęnar. Enn er hann reis upp af bęninni, þa var glerkerit alheillt, sva at eigi var brestr a þvi. Þat var enn, at vidsmior þraut i munklifinu, þviat vidsmiorstre gafu eigi avôxt a sinni tid. Þa syndiz abota þat radlikt, at munkarnir fęri vida at samna vidsmiorstream ok vinna med mônnum, at þeir mętti nockut vidsmior bera til munklifissins af verkkaupi sinu. Enn guds madr Nunnosus latti þess, þviat hann ugdi þat, at brędr mundi fa andar skada, þa er þeir leitadi vidsmiors avaxtar ok fęri brott or munklifinu. Þa bad hans brędr fęra þat litla vidsmior, er þeir gatu af þeim inum fám vidsmiorstriam, er i munklifinu voru. Enn er honum var þat fært i enu minzsta keri, þa setti hann fyrir alltari, ok hvarf til bęnar, þa er adrir gengu fra. Sidan heimti hann þangat munka ok bad hella i ôll vidsmiorsker af þessu vidsmiori. Enn er þat var gert, þa lauk hann[1]

1 *Her begynder første Fragm. C, et Blad delt efter Midten, saa at kun Halvdelen af hver Linie er tilbage; desuden er de nederste Linier aldeles bortskaarne. Det meddeles her*: . . . . ipt i marga staði. En annan dag, er vpp var lokit keronvm, þa vorv avll fvll af viðsmiorfi. Fra Anastasio . . . . ig avðæfi fyrir gvðs sakir, ok setti munklifi i þeim stað er . . . . marga vetr. En þar var hamarr einn skamt fra munklifino . . . . s, þa var heyrð ravdd til hamarsins vm nott, sv er kallaði . . . . þa vorv kallaþir .vii. bræðr aðrir ok nefndir á nafn . . . . siþarr inn .viii. Allir mvnkar heyrðo þessa rodd, ok vissv . . . . En eptir fa daga andaþiz Anastasivs fyrst. En siþan . . . .

aptr ǫllum kerum. Enn annan dag þa voru ǫll vidsmiorsker full, þau er inn fyrra dag voru ǫll tóm.

8. Anastasius het madr, sa er verit hafdi i Romaborg ok vardveitti mikla aura. Enn hann fystiz at lika gudi einum ok fyrirlet heims audęfi ok setti munklifi i stad þeim, er Suppentona heitir, ok lifdi þar marga vetr ok hafdi þar forrad yfir munklifinu. Enn er almattigr gud villdi launa gǫfugt erfidi Anastasio, þa kom rǫdd um nott a hafu biargi, þvi er nęr var munklifinu, ok kalladi rǫddin ok męllti: «Kom þu Anastasi!« Enn er hann var kalladr, þa voru ok kalladir siǫ adrir brędr. Þa þagnadi rǫddin litla þa stund, ok nefndi enn litlu sidar enn .viii. munk. En er allir munkar heyrdu rǫddina, þa var iflaust ǫllum, at andlat hans nalgadiz ok þeira, er kalladir voru. Enn er fair dagar lidu þadan, þa andadiz Anastasius fyrstr, enn þar eptir adrir .vii. hverr ad ǫdrum, at þeiri skipun sem rǫddin kalladi þa af hamrinum. Enn sa brodir, er rǫddin þagnadi nockura stund, adr nefndr vęri, hann lifdi nockura daga sidan, er adrir voru andadir, ok merkti su dvǫl raddarinnar þa stund, er hann lifdi lengr en adrir, þeir er kalladir voru. Enn er Anastasius andadiz, þa var sa einn brodir, er eigi villdi lifa eptir hann, ok fell til fota honum ǫndudum ok męllti: «Fyrir þann sialfan sęri ek þik, er þu sottir nu heim, at þu latir mik eigi .vii. daga lifa i þessum heimi eptir þik.« Enn sa var andadr, adr .vii. dagar voru lidnir, ok hafdi hann eigi kalladr verit med audrum, þeim er ǫnduduz, at þat mętti skyraz, at bęn ein saman Anastasii audladiz andlat hans.

Petrus. Ef sa brodir var eigi kalladr med ǫdrum, ok for hann þo ur heimi af bęnum heilags mannz, þa syniz mer sva, sem

ðo raddir af hamrinvm. En sa broþir er roddin þag . . . . z
nǫ:kvrvm dogvm siþarr en aðrir, at þat mætti skyrt . . . .
mvnksins. Enn fylgþi annat þat er vndarligra var. Broðir . . . .
nastasivm. En er Anastasivs var andaþr, þa fell sa broþir . . . .
nk er þv sækir heim, at ek lifa eigi .vii. daga i heimi . . . .
ok var hann þeygi kallaðr vm nottina með oðrvm, at þeir mætti . .
. . . . ta davða þessa mvnks. Petrus ait . . . .
af heimi af heilags mannz bænvm, hvat megi þa annat vm . . . . . .
. . . . af gvði fyrir ætlat. Gregorius dixit . . . . tla-
þir. En þeir hlvtir er helgir menn geta i bænvm, ero sva fyrir ætla
. . . . ætlon himinrikis er sva sett af almatkvm gvði, at valþir
menn . . . . nvm, er gvð ætlaði at gefa þeim fyrir alldır.
Petrus ait . . . . ætlan gvðs ma fyllaz með bænvm.
Gregorius dixit . . . . mvn skiott sanna. Drottinn

guds dyrlingar megi stundum þat geta af bęnum at gudi, er eigi er fyrirętlat.

Gregorius. Eigi megu þeir þat geta, er eigi er fyriretlat, enn þat er helgir menn geta med bęnum, þa er sva fyrirętlat, at med bęnum skal getaz; þviat himinrikis vist sealf er sva sett af gudi ok fyrirętlud guds vinum, at þeir megu eigi eignaz nema med erfidi ok bęnum.

Petrus. Sannadu þat framar, hversu bęnir megu stydia fyrirętlan guds.

Gregorius. Audvellt er þat mal at sanna. Gud męllti sva vid Abraham fordum: «Fra Ysaac mun þrifaz allt kyn þitt, en ek lęt þik verda fôdur margra þioda, ok mun ek kyn þitt gera margt sva sem stiornur himins edr siofar sand.« I þessum ordum er þat synt, at gud hafdi fyrirętlat at fiôlmenna kyn Abrahe fra Isaac, ok segir þo sva heilôg ritning, at Isaac bad fyrir konu sinni, er obyria var, ok heyrdi gud bęn hans. Ef attar ęxsling Abrahams var fyrirętlud edr heitin Isaac, fyrir hvi tok hann þa konu, þa er obyria var? Enn af þvi er vist, at fyrirętlan guðs fylliz med bęnum, er sa gat þat af bęnum, at hann etti son, er þat var fyrirętlat af gudi, at kyn hans skylldi fiolment verda.

9. Lifgôfugr madr var i borg þeiri, er Serentis heitir, en sa het Bonifacius, ok var hann sva sem hann het, en þat þydiz velgerandi. Enn hann sannadi nafn sitt a ungum alldri ok gerdi snemma iarteinir, þa er hann var heima med modur sinni; hvert sinn er hann geck ut or husi sinu, þa kom hann kyrtillaus edr skyrtulaus heim, þviat hann gaf klędi sin fatlausum mônnum, er a gôtu hans urdu. Enn modir hans avitadi hann opt um þat ok qvad honum ofallit at gefa veslum mônnum klędi sin. Þat var um dag einn, at Bonifacius hafdi gefit aumum

mælti við Abraham: Ek setta þik . . . . xla kyn þitt sva sem stiornr himins eða siofar sand. Enn mælti hann . . . . er vist at almattigr gvð hafði fyrir ætlat at æxla kyn Abra . . . . . . að drottin fyrir konv sinni, þvi at hon var obyria, ok heyrði drottinn . . . . lþi kyns Abrahe var fyrir ætlaþr af gvði fyrir Ysaak, fyrir hvi . . . . ætlan fylliz með bænvm, þar er sa gat með bænvm at hann . . . . hann skylldi æxla kyn Abrahe. Petrus ait . . . . skynsemi lavk þat vpp fyrir mer er aþr var leynt. Gregorius dixit de Boni. . . . . sannaði hann nafn sitt, en þat þyðiz goðvirkr. hann var byskvp i borg . . . . teinvm eigi at eins þa er hann var i byskvpdomi sinvm helldr ok þegar á . . . . með moðr

manni allt hveiti, þat er modir hans hafdi samnat til atvinnu ser þau misseri. Enn er hon kom til kornhlôdu, þa vard hon akafliga hrygg vid skada sinn. Enn Bonifacius kom til ok leitadi vid at hugga hana modur sina i blidum ordum. Enn er hon villdi eigi huggaz, þa męllti hann, at hon fęri a brott ur hlôdunni. Enn er hon for a brott, þa hvarf hann til bęnar, enn sidan geck hann ut ok leiddi hana þangat. Enn þa var kornhladan full hveitis, sva at hon hafdi alldri fyrr verit iafnfull. Enn er modir hans sa þessa iartein, þa fysti hon iafnan sidan at gefa fleira enn fęrra. Enn hon var þvi vôn at fęda hęsn i husi sinu, enn refr kom stundum or skogi ok tok a brott hęsnin. A nockurum degi var Bonifacius hia staddr, þa er refr kom ok tok hęnu eina. Þa for Bonifacius til kirkiu ok fell a kne til benar ok męllti: «Likar þer þat, drottinn, at refr taki hęsn modur minnar, enn ek mega eigi niota?« Þa reis hann upp ok geck ut or kirkiu. Enn refrin kom þegar aptr ok let lausa hęnuna, ok fell þegar daudr nidr.

Petrus. Ðat er undarlikt, er drottinn heyrir bęn vina sinna i sva smam hlutum.

Gregorius pavi. Þat geriz af mikilli forsia guðs, at ver vęntim ens meira, þa er ver getum it minna. Heilagr sveinn ok einfalldr var heyrdr i litlum hlut, at hann nęmi i smam hlutum, hversu hann skylldi treystaz gudi til ens meira. Enn er heilagr

sinni. Jafnan er hann geck vt or hvsi sinv, þa kom hann sk . . . . þegar hann sa klæðlavsan mann, þa gaf hann þeim þegar favt sin . . . . reiga manni rett at gefa favt sin valoðvm. Enn helgi Boni . . . . allt hveiti þat er moþir hans hafði safnat til allrar vetrfæz . . . . En er hann geck vt litlo siþarr at lokinni bæn sinni þa . . . . En kornhlaþan var sva fvll af hveitino, at hon hafþi aþr . . . . tein. þa fysti hon iafnan at gefa fleira en færa. þa . . . . hans var von at fæða hæsn i veggia skoti. En refr kom stv . . . . sveinn stoð í skotino, kom refr or skogi ok greip i brott h . . . . þer drottınn, at refr gripi i brott fostro moðr minnar e . . . . kirkivnni fra bæn, þa kom refr aptr ok let lausa hæn . . . . Ðat syniz mer vndarligt er gvþ heyrir bæn vina sinna i . . . . Af mikilli forsia gvðs milldi geriz þat, er ver getvm it m . . . . væntа ins meira. Heilagr ok einfalldr sveinn . . . . skylldi treystaz at biðia mikilla hlvta af gvði . . . . avðigr ok var þar ecki til atvinno nema vingarþr einn . . . . dag, at fa ein tre vorv omeidd eptir. En er Bonifacivs . . . . iafnan var hann vanr, þvi helldr sem honvm þrongði meirr . . . . vingarþinn

Bonifacius var til byskups tekin i Serentis borg, þa fylldi hann byskups tign i godum tidum. Enn sa byskupsstoll var þa faskrudigr, ok var þar ecki annat til atvinnu enn vingardr einn. Enn a nôckurum degi hafdi hrid mikil spillt vingardinum, sva at fa vintre voru eptir, þau er avôxt mętti gera. Enn er Bonifacius byskup kom i vingardin, þa gerdi hann þackir gudi, sem hann var vanr i naudsynium. Enn er su tid nalgadiz, er þau enu fa vintre, er eptir voru, mętti avôxt gera, þa baud hann Constancio presti frenda sinum at bua til ok bika innan allar vintunnor, þęr er til hôfdu verit, sem vant var, þa er godr avôxtr hafdi verit. Enn prestrin undradiz, er byskup baud at bua til margar vintunnur, ok þordi hann eigi at spyria, hvi þat gegndi, ok gerdi sem byskup baud. Sidan geck byskup i vingardin ok samnadi vinber(i)um ok bar til vinþrongvar, ok bad hann alla menn utganga þadan. Enn hann var einn eptir ok sveinn ungr hia honum, ok bad hann sveinin troda vinþrongina. Enn er þadan kom litit vin, sem von var, þa hellti guds þręll þvi i allar tunnur, þer er til voru, ok kom þa litit a einnar hlut, er litlu var skipt i marga stadi. Enn sidan let hann kalla þangat volada menn. Þa tok vin at vaxa i vinþronginni, unz fylld voru ôll ker, þau er voladir menn baru þangat. Sidan sendi hann sveinin i brott ok lauk aptr vandliga vinklifanum ok geck þegar til kirkiu. Enn a inum þridia degi heimti hann þangat Constancium prest ok lauk upp vinclifanum, ok voru þa allar tunnur fullar vins, sva at þa mundi yfir ganga of allar, ef eigi kęmi byskup til. Þa baud hann prestinum varnat á at segia iartein þessa, þviat hann ugdi þat, ef kraptr hans yrdi môrgum kunnr, at manna lof mundi minka verdleik hans fyrir

sem hann væri ospilltr, ok a einvm degi bavð hann einvm . . . . - . tvnnr ok avll vinker, sva sem fyrr hafþi vant verit. En prestr . . . . vintvnnr þar er eigi var vins til van. En eigi treystiz hann at s . . . . bio til allar tvnnr. Þa geck Bonifacivs i vingarþinn ok saf . . . . vinþrongar, ok bað alla vtganga or hvsino nema svein einn l . . . . vinþrongina. En þar kom litið vin af fám vinberivm sem va . . . . hellti or þvi eno litla keri nockvro vini i avll ker ok tvnnr þær . . . . helldr en eigi i allar tvnnr af þesso ino litla vini. Þa mælti . . . . kalla valaða menn. Þa tok at vaxa vin i þronginni. þar til er f . . . . vorv borin. En er hann hafði hvggat alla valaþa, þa er þangat komv . . . . lavk aptr hvsino i las ok for siþan til kirkio. En inn þriðia dag . . . . þa vpp vinklefanvm, ok vorv þa allar tvnnr vins fvllar . . . .

guði, ok likti hann eptir drottni vorum sialfum, er oss gaf litillętis dęmi, þa er hann bannadi lerisveinum sinum at segia syn, þa er þeir sa, þar til er sonr manz risi af dauda.

Petrus. Hvi gegnir þat, er sagt er fra lausnara vorum, þa er hann gaf syn blindum mǫnnum .ii. ok bad þa engum manni segia, enn þeir foru ok sǫgdu hverium, er þeir fundu. Hvat mundi guds sonr þess vilia, er hann mętti eigi fylla sva, at iartein su mętti eigi felaz, er hann villdi at leynd veri?

Gregorius. Lausnari vorr veitti oss dęmi i ǫllum verkum, þeim er hann gerdi i mannligum likam, at ver gangim honum i spor i ǫllu þvi, er ver megum, a gǫtu þessa lifs. Drottinn bad leyna iartein sinni, ok vard eigi leynt, til þess at valdir menn hans nęmi þat af hans dęmum at vilia leynaz (i) godum hlutum, þeim er þeir gera, enn þo verda þeir fundnir naudgir, at ǫdrum megi stoda god verk þeira. Enn ecki villdi drottin þess verda lata, er eigi mętti hann verda lata, helldr syndi hann dęmi, hvat lidir hans skulu vilia, edr hvat þeim mun verda oviliǫndum.

Enn ero nockurir hlutir eptir at segia fra Bonifacio byskupi. Hatid var su heilags manz, þess er Proculus het. Enn audigr madr, sa er Fortunatus[1] het, baud heim med ser Bonifacio byskupi a þeim degi. Enn guds madr veitti þat, er Fortunatus baud med ast, ok for heim med honum, þa er lokit var tidum. Enn þa er bord var fram komit, ok adr byskup hafdi mat signdan, þa kom leikari nockurr fyrir dyrum ok bles i trumbu, sem margir leikarar ero vanir at fa ser fęzlu af idrottum sinum[2]. Enn er byskup heyrdi trumbuliodit, þa reiddiz hann ok męllti: «Daudr er vesalingr sia! Ek kom til bordz ok lauk ek eigi upp munni minum til lofs guds, enn sia kom ok bles i trumbu sina. Farit er ek gefit fęzlu vesalingi fyrir ast guds. Enn þat skulu þer vita, at hann er daudr.« Enn er leikarin hafdi þadan fęzlu þegit, þa

þa vinit ganga yfir allar tvnnr, ef byskvp kemi siþarr. Þa . . . . þessa iartein meþan hann lifði, þvi at hann vgði at manna lof mvndi m . . . . ofraz fyrir monnum. Þat gerþi hann eptir dæmvm ins sanna lærifeðr . . . . fvm ok bannaði lærisveinvm sinvm at segia þat er þeir hofðv seð . . . . Þess gefr nv færi at spyria, hverio þat gegnir er sagt er i gvð . . . . bavð at þeir segþi manni. En þeir forv vm land allt ok sog . . . . sameilifr feðr ok helgvm anda hafa þat i vilia sinvm, er hann matti eigi . . . . er hann villdi at þagat væri yfir ok engvm fra sagt. Gregorivs . . . . Varr drottinn ok lavsnari gaf oss dæmi i ollvm hlvtvm þeim er hann . . . .

1 Fortanus *B.* 2 tinum *B.*

villdi hann ut ganga, enn steinn fell i hôfut honum af vegg, ok fell hann nidr ok lamdiz ok var daudr annars dags, sem guds madr sagdi. [I þessum hlut er virdanda, hversu mikil heidsęi er v(e)itandi helgum monnum[1], þviat þeir ero musteri guds[2]. Ok þa er heilagr madr er til reidi eggiadr, þa reidiz sa er byggvir i musterinu. Af þvi er mest uggandi reidi rettlatra manna, at þat er vist, at sa er nalęgr hiortum þeira, er matt hefir til at hefna þeira.

A nôckurum degi var byskup gengin i calgard sinn, ok hôfdu þa fuglar margir ok meinkviqvendi komit i gardin ok spillt ôllu þvi, er i gardinum var. Þa męllti Bonifacius vid meinqvikvendin: «Ek sęri ydr i nafni drottins vars Jesus Kristz, ąt þer farit a brott ok spillit eigi fęzlu þręla guds.« En er hann hafdi þetta męllt, þa foru a brott or gardinum ôll kviqvendi þessi ok komu alldri þar sidan.

[3]A annarri tid hafdi Constancius prestr frendi Bonifacii byskups selldan hest sinn vid .xii. gullpenningum, ok lagdi hann i ork sina ok for sidan til syslu sinnar. Enn er hann var a brott farin, þa komu voladir menn til byskups ok badu hann gefa ser nôckura huggan volads sins. Enn er guds madr hafdi ecki þar med hôndum, þat er hann mętti gefa, enn hann villdi eigi lata ina voludu menn med tomar hendr brott fara, þa kom honum i hug, at Constancius prestr hafdi selldan hest sinn litlu adr ok lagt verd hans i ôrk sina. Þa geck byskup til erkrinnar ok braut upp lásin ok tok þadan .xii. gullpeninga ok skipti med þurfamônnum, sem hann villdi. Enn er Constancius kom ok sa lás brotinn fra ôrk sinni ok brott tekna gullpeningana, vard hann reidr akafliga ok męllti: «Þott allir se her, þa er mer eigi vęrt.« Þa heimti byskup hann til mals vid sik ok leitadi vid at stodva reidi hans med blidum ordum, enn hann svaradi med reidi ok þrętu: «Eigi er mer her vęrt, qvad hann, gialltu mer penninga mina.« Þa geck byskup til kirkiu heilagrar Marie ok hellt hôndum til himins ok bad, at gud gęfi honum þat, er hann mętti stodva reidi prestz. Þa leit hann i kapu sina fyrir, er upp hafdi borit milli handa honum,þa er hann hellt hôndum til himins, ok sa þar liggia .xii. gullpenninga sva biarta, sem nyteknir vęri ur afli. Þa geck byskup ut or kirkiu ok kastadi penningum i kne Constancio presti ok męllti: «Þar er(u) nu penningar þinir, þeir

1 manni *B*. 2 [Qua in re, Petre, pensandum est, quantus sit viris sanctis timor exhibendus; templa enim dei sunt *lat.* 3 Af Constancio *Oversk.*

er þu leitadir, enn þat scalltu vita, at þu munt eigi her byskup eptir mik fyrir fegirni þina.« Af þessu atqvędi byskups lysti yfir þvi, at prestr ętladi at kaupa byskups velldi med gullpenningum, enn ord byskups fyllduz i þvi, at Constancius vard eigi byskup.

A annarri tid komu gestir .ii. til byskups, þeir er fara letuz vilia til borgar þeirar, er Ravenna heitir. Enn Bonifacius gaf þeim vin i bolla, þat er þeim mętti þôrf vinna at dagbolla. Enn þat vin vann þeim at nogu, þar til er þeir komu i Ravennam, ok dvôlduz þeir þar nockura daga ok drucku hvern dag af þessu vini, er Bonifacius hafdi þeim gefit, ok vann þeim þorf vinit allt til þess, er þeir komu aptr til byskups, sva sem gerdiz vinit i bollanum.

10. Enn var annarr heilagr byskup, sa er Fortunatus het, i borg þeiri er Tudercina heitir, enn sa (hafdi) mikinn krapt guds miskunnar til þess, at hann rak ohreinan anda fra odum mônnum ok ste yfir med bęna krapti margfallda freistni diofla. Nockur gôfug kona var i Tuscia heradi, enn sonr hennar qvangadiz. Enn er fair dagar lidu þadan, þa var þeim snor ok svęru bodit til hatidardags, þess er vigia skylldi kirkiu Sebastiani. Enn a þeiri nott, er enn nęsta dag skylldi kirkiu vigia, þa urdu en ungu hiu yfirstigin af likams munud, ok gadu eigi hatidarinnar. Enn er at morni kom, þa velkti enn unga kona fyrir ser, hvart hon skylldi fara til kirkiuvigslunnar, likams munud latti hana, enn hon skammadiz fyrir mônnum at fara eigi, enn þo skammadiz hon meirr manna ôglit enn guds dom; þa for hon med svęru sinni. Enn er heilagr domr Sebastiani var borin inn i kirkiu, þa vard enn unga kona od af diofli fyrir ôllum lyd. Enn er kirkiuprestr sa hana mędda af diofli, þa tok hann þegar duk af alltari ok kastadi yfir hana. Þa greip ohrein andi prestin, þviat hann treysti ser framar, enn hann hafdi verdleik, ok reyndi hann i meini sinu, hvat hann matti. Enn þeir er hia stodu baru konuna heim til hus sins. Enn er hon hafdi langt mein af ohreinum anda, þa toku fręndr hennar þat rad upp, er oþarfaz var ondu hennar, ok selldu hana fiôlkunnigum mônnum til lękningar. Enn þeir kôstudu henni ut a á ok leitudu vid lengi med gôlldrum sinum, at sa fiandi flydi, er hana qvaldi. Enn þat gerdiz at guds domi, at þa er einn fiandi var fra henni rekin med fiolkyngi, þa komu margir i stadin, ok var hon miklu ęrri enn adr, ok tok hon lata iafnmôrgum rôddum, sem hon var qvold af diôflum. Þa toku frendr konunnar at idraz otru sinnar ok leiddu hana fyrir Fortunatum byskup; enn hann styrkti sik marga daga ok nętr i bęnum ok fôstum, þviat hann sa

marga diofla i einum likam standa i gegn ser. Enn hann gerdi hana sva alheila af bęnum sinum, sem alldri hefdi ohreinn andi haft velldi yfir henni.

A annarri tid hafdi guds þrell Fortunatus rekit illgiarnan anda fra manni. Enn sa andi bra a sik utlendz manz asionu ok for um aptan dags um stręti borgarinnar ok męllti: «Sia þer nu, hvat byskup gerdi, hann rak utlendan mann af gistingu, enn nu leitar ek hvilldar, ok vill engi vid mer taka i borginni.« Enn bondi einn, sa er sat vid elld i husi sinu, ok konu hans ok sonr ungr, sa er heyrdi ord ins utlenda, er hann hugdi at veri, ok þat hversu byskup hafdi gert, þa ladadi hann þann ok bad sitia vid elld hia ser. Enn er þeir ręDduz vid, þa greip illgiarn andi son bondans ok varp honum i elldin, ok do þar, ok varþ bondi viss, hvern hann ladadi edr hvern byskup rak a brott.

Petrus. Hvi gegnir þat, at fiandin matti þar grand gera a gistingu, er madr ladadi hann af þvi, at hann hugdi hann utlendan mann vera?

Gregorius. Margir hlutir synaz þeir godir, at eigi ero godir, þviat eigi ero af godum hug gervir; þviat eigi ero god verk, þo at god syniz, ef eigi ero af godum hug giorr. Enn ek ętla þenna mann af þvi mein fengit (hafa) af gest sinum, at hann þecktiz meirr atôlur, þęr er hin taldi a hendr byskupi, enn miskunnar verk, þviat viti, þat er hann feck, syndi, at eigi var syndlaus vidtakan gestzins, þviat þeir ero sumir, er til þess gera god verk, at þeir syniz þa betri en þeir adrir, er eigi gera slik verk. Af þvi ętla ek þenna mann, er fianda tok a gisting, fyrir þa hręsni vid honum tekit hafa, at hann syndiz framar gera enn byskup, þa er (hann) ladadi þann, er Fortunatus rak. A annarri tid var nockurr blindr madr leiddr fyrir Fortunatum byskup, ok bad hann ser hialpar af guds þręli ok gat þat er hann bad, þviat guds madr gerdi krossmark yfir ôgum hans, ok tok hann syn sina.

Hestr riddara eins ęrdiz, sva at traut matti ahendr verda, ok beit hann menn, ef a gôtu hans urdu. Þa gerdu menn til lidssamnad, ok vard hestrin tekinn ok leiddr til byskups. Enn hann gerdi krossmark yfir hôfdi hestzins, ok stôdvadiz þegar oll ędi hans, ok vard hann sidan hegri, enn adr hann hafdi ęrr ordit. Enn er riddarin sa hest sinn med sva storu takni snuin fra ędi, þa villdi hann gefa byskupi hestin. Enn er byskup villdi eigi þiggia hestin,

þa bad riddarin, at hann fyrirliti eigi giof hans. Enn byskup fyrirleit eigi bęn riddarans ok tok eigi giôf fyrir iartein, þviat hann gaf riddaranum fullvirdi fyrir hestin ok tok sidan vid hestinum, ok þreytti hann ast til þess, er honum var bodit at gefa.

A nockurum degi komu hermenn, þeir er Gothi heita, til Tudercina borgar, enn þeir attu leid til Ravennam. Enn þeir toku sveina .ii. ur bę þeim er Fortunatus atti. Enn er honum var þat sagt, þa sendi hann mann eptir lidshôfþingium ok lezt eiga skyllt mal vid þa. Enn er þeir qvomu, þa qvaddi hann þa fyrst blidum ordum ok villdi sva stôdva grimleik þeira, enn sidan męllti hann vid þa: «Hvert verd vilit er, at ek gefa ydr fyrir sveina þessa, er þer tokut?« Enn lidshofþingi svaradi: »Giora munum ver, hvat er þu bydr annat, enn sveina þessa munum ver eigi selia.« «Hryggvir þu mik nu, sonr, qvad byskup, er þu hlydir eigi fôdur þinum; hird eigi at hryggva mik, þviat þer gegnir þat eigi.« En hôfþingin hellt hardleik hiarta sins ok syniadi byskupi þess, er hann bad, ok for a brott. Enn er þeir funduz annan dag, þa hafdi byskup upp it sama mal at fala sveinana. En er hinn villdi þa eigi selia, þa vard byskup hryggr ok męllti: «Veit ek, at þer gegnir eigi þat, er þu hryggvir mik.« Enn hôfþingin gaf eigi gaum at ordum byskups ok setti sveinana a hross ok let fara fyrir ser i midiu lidi, en hann ste ok a hest sinn sialfr ok reid eptir. Enn er hann kom fyrir Petrus kirkiu postola, þa drap hestr hans fęti, ok fell hann af baki, ok brotnadi þioleggr hans. Þa baru forunautar hans hann til hus, þar er hann hafdi gisting, ok let hann þegar senda eptir sveinunum, ok bad hann þau ord bera byskupi, at hann sendi nockurn diakn sin. En er diaknin kom, þa let hann þangat leida sveinana ok męllti; «Fardu ok seg drottni minum Fortunato byskupi, at hann taki vid sveinum þessum, er hann faladi, ok bidi fyrir mer, þviat hann bôlvadi mer.« Þa leiddi diaknin aptr sveinana til byskups. Enn Fortunatus sendi vatn vigt ok męllti vid diaknin: «Fardu ok kasta vatni þessu yfir enn siuka!« Diaknin for ok gerdi, sem byskup baud. Undarligr hlutr gerdiz þegar; er þetta vatn kom yfir enn siuka, þa festiz þegar þioleggr hans, er adr var brotin i þria luti, ok reis hann heill upp ok ste a hest sin ok for leidar sinnar, sem honum hefdi ecki at meini vordit.

Marcellus het einn godr madr, sa er hus atti i Tudercina, ok voru systr hans tvęr med honum. Enn hann tok sott ok andadiz þvatdagin nęsta paskum at aptni. Enn lik hans var eigi

grafit a þeim degi, þviat langt skylldi fęra. En[1] er helgi hotiþarennar dvalþi lengi groft ens andaþa, þa runno systr hans gratande til bvscops oc melto: «Vitom uit, at þu hevir postola velde, grøþer licþro, lvser[2] blinda. Com þu oc reis up broþor occarn af dꜷþa.« En er Fortunatus fra[3] andlat hans, þa felldi han tǫr oc svaraþi þeim svstrom: «Farit a brꜷt it oc meliþ eigi[4] þetta, engi maþr ma góra i gegn boþorþi gvþs, er alra lifi ręþr.« En er þęr foro a bravt, þa var bvscop eptir hrvggr af andlati Marcellus. En i dagsting[5] of morgoninn þa for hann til hus ens andaþa manz[6], oc diacnar hans .ii. meþ honom, oc stoþ hann lengi a bøn yvir licino. En er hann hafþi bón locit, þa settisc hann hia likino oc nefndi en andaþa [a nafn[7] oc melti lagt: «Marcelle frater!« En en andaþi hof up ꜷgo sin þegar, sem hann vere or svefni vacþr oc leit til bvscops oc melti: «Hvat gørþir þv, hvat gørþir þu?« Bvscop svaraþi: Hvat þotti þer sem ek gørþa?« «Tveir menn, qvad hann, qvomo i gęr oc leido ꜷnd mina fra licam i goþan staþ. En i dag vas .i. senndr, sa es melte viþ hina .ii.: Leiþiþ [it aptr hann[8], þvi at Fortunatus episcopus es comenn i hus hans.« En eptir þessi orþ þa reis Marcellus heill up oc lifþi lengi siþan. En þat es vist, at hann mónde eigi týna goþom staþ, þeim es hann hafþi tecit, þvi at iflꜷst es, at hann matti af bónom bvscops betra lif hafa eptir andlat en fvrir, þott hann lifþi vel aþr. En ver þurfom eigi mart at segia fra lifi Fortunatus byscops, þar er ver siæm allt til þessa dags margar iarteinir verþa at leiþi hans; þar fa sivkir menn helso, oc fløia dioflar fra oþom, oc geta þeir bønir, es meþ rettre tru biþia.

11. Martirius het .i. gvþs þrell i Valeria heraþi, en sa þionaþi trulega gvþi, oc boro iarteinir vitni heilagleic hans. A necqveriom dege, þa er muncar hofþo gorvan bvlming[9], oc com þeim eigi i hug at gøra crossmarc[10] a bravþhleifin[om], sem vanþi vas til, þa sꜷgþo þeir Martirio, at hlefren vas eigi mercþr, oc [var borin aþr[11] i eimyrio, þa gðrþi gvþs þrell meþ fingri sinom crossmarc yvir gloþonom. Þa toc bravþit at spraca sem steinn micill i eldenom. En es hleifrinn var bacaþr oc or elde tecenn, þa vas crossmarc fundit a hleifinom, þat es meþ tru vas gort heldr en meþ hende.

1 *Med dette Ord begynder A, som nu lægges til Grund.* 2 ok lysir *B.* 3 frétti *B.* 4 n̄(*d.e.*non) *A; og saaledes oftere for* eigi. 5 dagan *B.* 6 ᛘ *A.* 7 [*saal. B;* M. *A*; per nomen vocavit *lat.* 8 [Leiðit hann aptr *B.* 9 bylming *B*; panem subcinericium *lat.* 10 + marc *A.* 11 [*rettet;* var bomo (*eller* borno) . . þr *A*; rakadr *B.*

12. Dalr heitir Intertrina[1], i þeim dal steindr(!) gvþs moþor kirkia. En þeire kirkio þionaþe heilagr prestr, sa es Severus het. Honom sende orþ .i. buande, þa es sa la á nástrǫm[2], at hann scylde coma oc veita honom scriptir oc bønir, at hann levstisc fra synþom, aþr hann andaþisc. En es sendemenn buandans qvomo, þa atti Severus prestr scylda svslo i vingarþi, oc melti viþ þa sendemennena, at þeir føri fvrir, en hann lezc coma móndo litlo siþarr. Oc er litit vas eptir vanunnit i vingarþinom, þo lꜹc hann svslo sinni, aþr hann føri til ens sivca. En es hann vas a leiþ comenn, þa qvomo þeir a mot honom, es fvrr voro sendir, oc melto: «Fvr hvi dvalþir þu faþir? Eigi þarptu lengr at møþa þic a farveg þessom, andaþr er hann nu.« Severus varþ þa acafliga hrvgr, es hann heyrþi þetta, oc virde hann sic verþa secian af andlati hans, oc fór kløcqvande, unz hann com til hus ens andaþa, oc fel allr til iarþar fvrir rekio hans oc kallaþi a gvþ meþ torom. En es hann greit(!) acafliga oc hof eigi hofoþ af iorþo oc talþi sic sekian fvr gvþi af dꜹþa hins, þa toc en andaþi ꜹnd sina oc lifnaþe. En es þeir sǫ́ þat, es hia stóþo, þa toco þeir at undrasc oc feldo tꜹr fvr fagnaþi, oc spurþo hvar hann hefþi verit, eþa hverso hann hvrfi aptr. En hann svaraþi: «Svartir menn oc hreþilegir leido mic, en eldr brann or munni þeim oc nꜹsom. En es þeir lédo mic of mvrqvastaþi, þa com a mot oss ungr maþr, fagr at aliti, oc melti viþ þa es mic leido:« Leiþit [aptr er hann[3], þvi at Severus grętr.« En es Severus hevrþi þetta, þa reis hann vp af iorþo oc veitti buandanom scriptir oc bónir. En es enndr lifnaþr var en sivci, oc hafþi gorva iþron .vii. daga fvr svnþer sinar, þa andaþisc hann a enom atta degi oc vas þa fus at devia.

Petrus dixit: Lengi hafa leynd verit fvrir mer mikil ageti, þꜹ es nu heyrþa ec. En hvi gegnir þat, er nu svnasc eigi slikir menn?

Gregorius respondit. Enn etla ec [slica marga vera[4] i þessom heimi, þott þeir gøri eigi sliqar iarteinir, þvi at sꜹnn virþing lifs dómisc at siþom en eigi at iarteinom, þvi at margir góra þeir eigi iarteinir, es slikir ero sem hinir, es iarteinir gøra.

Petrus dixit. Hverso mattv þat sanna, at þeir se slikir, es eigi gøra iarteinir, sem hinir es gera?

Gregorius. Veiztv at Pꜹll postole es kallaþr iamningi oc broþir Petrs postola i sinni syslo.

1 Interencina *B.* 2 nástram *B.* 3 [er hann aptr *B.* 4 [marga vera slika *B.*

Petrus. Vist es þat, at hann var ꜹllom framarr at erfiþi, þott hann telþi sic sialfr minztan postola.

(Gregorius.) Þat mondv muna sagt fra Petro postola, at hann gek þurrom fotvm of sę, en Pꜹll gek .iii.[1] af bro(t)no scipi. A enne somo scepno gek Petr þurrom fotom, es Pꜹll matti eigi comasc meþ heilo scipi. En þat es vist, at eigi es verþleicr þeira misiamn a himni, þott craptar þeira veri misiamnir i iartein.

Petrus. Hugnar mer alluel þat es þu segir, þvi at nu veit ec vist, at meira es virþanda[2] heilagleicr lifs heldr an(!) iarteinir. En fvr þvi at iarteinir bera vitni goþs lifs, þa biþ ec þic, at þu segir en fléri goþ dómi heilagra, þꜹ es fóþa megi hungrande ꜹnd mina.

Gregorius. Segia etla ec þer nacqvat fra iarteinom heilags Benedictus, en nu ma eigi vinna dagr til þess. En þa megom ver þetta fulligarr af hende leysa, ef ver gerom annat uphaf at þesso male.

Incipit liber secvndus[3].

Benedictus var gofogr i lifi sino, oc vas atferþ hans eptir nafni hans, en þat þvþisc blezaþr. Hann hafþi þegar gamals manz atferþ i øsco sinne oc lifþi eki eptir licams munoþ, heldr fvrleit hann heim þenna sva sem þornaþan, þott hann mette niota fegrþar hans her a iorþo. En hann var ętscaþr at flesto kvni or heraþi þvi, es Nursia heitir, en seldr i Rumaborg til leringar. En es hann sa marga villasc af veralligre speki, þa hvarf hann af þeire goto veradligs[4] nams[5], es hann hafþi up tekit, oc vildi hann eki bergia af vitro þessa heims, at eigi fvrfórisc hann i veradligom[6] ahvggiom. Þa fvrlét hann bocnam ok for brꜹt fra husi fꜹþor sins, þvi at hann vildi gvþi enom[7] þiona i heilagri atferþ[8]. En hann for oviss visliga oc olęrþr spacliga.

1. En es hann hafþi raþit at ganga i einseto, þa fvlgþi honom fostra hans, es honom unni mikit. En es þꜹ qvomo til staþar þess, es Effide heitir, þa sotto þꜹ þar dvol necqveria daga. En fostra hans hafþi beþit conor at lia ser trogs[9] at sęlda miol; oc setti hon þat yvir borþ ovarla, en þat fell [af borþino[10] oc brotnaþi i .ii. hluti. En fostra hans varþ hrvg, er hon sa trog

1 þrisvar (!) *B.* 2 *saal. ogsaa B.* 3 Upphaf sögu Benedicti abota *B.* 4 veralldligs *B.* 5 *saal. B*; nafns *A.* 6 veralldligum *B.* 7 einum lika ok *B.* 8 atfeþr(!) *A*; atferd *B.* 9 trog *B.* 10 [ofan *B.*

þat brotiþ, es conor hofþo let henne. En es Benedictus en mildi sveinn sa fostro sina grata, þa bar hann a bravt meþ ser trogsbrotin oc felde tǫr a bǿn. En es hann reis up af bøn, þa vas trogit sva heilt, at engi brestr var a þvi. Þa huggaþi hann fostro sina oc selde henne heilt trog, þat es hann toc brotiþ. Sia iartein varþ[1] bóiarmonnom sva tiþ, at þeir festo up til svnis i kirciodurom þat it sama trog, at allir metti sia, hverso dvrlega Benedictus hof up atferþ sina, oc hek trog þat marga vetr siþan yvir kirciodurom. En Benedictus vildi heldr móþa sic fvr gvþi i erfiþi[2] en hefiasc up i manna lofi; þa floþi[3] hann fra fostro sinni levniliga til þess staþar es Sublacus heitir. Sa staþr es .xl. milna fra Rumaborg, oc spretr þar up kalt vatn oc fellr þaþan lœcr or þeim brunni. En es gvþs maþr[4] com þangat, þa fann hann a goto munc þann es Romanus het, oc spurþi sa, hvert hann fǿri. En es Benedictus sagþi honom, hvat hann vilde, þa fec Romanus honom munks bvning oc þionaþi honom sem hann matti. En gvþs þrell bvrgþi sic þar i litlom helli oc var þar .iii. vetr, sva at engi maþr vissi til hans nema Romanus .i. En Romanus vas scamt þaþan i munklifi, oc for hann a bravt þaþan, sva at abote hans vissi eigi[5], oc fórþi Benedicto bravþ, þat er hann dro af sinni føzlo. En Romanus matti eigi fara gangstig fra munklifino, þvi at hamarr gegg(!)[6] a milli til hellis Benedictus, en hann let siga ofan til hans bravþ i lavngom streng. I þeim streng hafþi hann festa biollo, til þess at Benedictus vissi, a hverre stundo honom veri fótsla fórþ. En en forni fiandi ofundaþi æst annars, en føtslo annars, oc kastaþi steini i biollona of dag oc bravt i sundr. En Romanus let eigi af[7] at þiona Benedicto a þa lund sem hann cunni.

En es gvþ almatigr vildi Romanvm lata hvilasc af erfiþi, en svna monnom lif Benedictus til dømis[8], at allir þeir, er i gvþs huse ero, sęi lios gøzco hans, þa svndisc drottinn presti necqveriom a paschadeginom fvrsta oc melti viþ hann: «Þu letr góra þer crasir, en þrel minn hungrar scamt fra þer.« Þa reis prestrinn up þegar[9] oc for meþ føtslo þeire, es hann hafþi ser buna, oc leitaþi gvþs þrels of fialdala[10] oc of dølar oc fann hann of siþir i hellinom. En þeir qvodosc oc lofoþo gvþ. Þa melte prestrinn, es comenn var: «Ris up þu, frater[11], oc tocom vit til fózlo, þvi at nu ero pascar.« Benedictus svaraþi: «Pascar ero mer nu, er ec naþa at sia þic.«

1 ôllum *tilf.* *B.* 2 ok meinum heims þessa *tilf.* *B.* 3 flydi *B.* 4 ᛉ A. 5 n̄ A. 6 hár geck *B.* 7 þvi helldr *tilf.* *B.* 8 dęma *B.* 9 enn sama paskadag *tilf.* *B.* 10 fialldali *B.* 11 broder *B.*

Benedictus vissi eigi, at þa var pascatiþ, þvi at hann vas fiarri ꜹþrom monnom. Qvaþ hann prestrinn: «Vist er nu pascatiþ oc uprisodagr drotins, oc gegnir þer eigi at fasta, þvi at ec em til þess hingat[1] sendr, at vit tacim baþir saman giafar gvþs.« En er þeir voro mettir, þa for prestr aptr heim til kircio sinnar. Siþan fundo smalamenn[2] Benedictum fvr durom hellissins. En es þeir só hann scinncleþom scrvdan, þa hugþo þeir fvrst at dvr veri, en er þeir cendo gvþs þrel, þa snórosc þeir margir til miscunnar fra dvra lifi. Þa toc nafn hans at cvnnasc i enom nestom stoþom, oc qvomo margir at føra honom licams føzlo, en þeir toco andar føzlo af honom i gegn.

2. A necqveriom degi þa es Benedictus vas .i. saman, þa com frestni at honom, þvi at nacqvarr svartr fogl litill flo sva nęr andliti hans, at hann matti ꜹþvelliga taca hende, ef hann vilde. En hann górþi cross[3] marc a mot oc flóþi foglinn. Þa varþ gvþs maþr fvr sva micilli licams frestni, at hann hafþi aldregi slica revnda, fvr þvi at ilgiarn andi leidi fvrir hugsco(t)s ꜹgo honom necqveria cono, þa es hann hafþi fvrr sena. En sva micill girndar eldr brann i briosti hans i aliti cono þeirar, at hann hafþi mioc sva einraþit at hverfa eptir munoþ sinni oc ganga a bravt or evþimorc. Þa let[4] gvþs mildi til hans, oc hvarf hann[5] aptr til sins sialfs, oc sa hann hia ser clungr oc þvrni, oc for hann þegar or cleþom sinom oc veltisc lengi berr i þyrninom. Þa grodi hann sǫ́r andar sinnar, þvi at hann snóri þeim i licamligan sarleic, oc slócþi hann girndar brunann, þa es hann svidi utan af þornonom[6]. En fra þeiri tiþ hvarf sva gorsamliga fra honom licams freistni, at hann cende aldregi siþan slicrar freistni. Siþan toco margir at fvrlata heim þenna oc gørasc lerisveinar hans, þvi at þa górþisc hann macligr at vera lerifaþir crapta, es hann hafþi aþr stigit yvir losto, sva sem Moyses baþ, at eigi scvlde óre[7] diacnar þiona[8] en halfþritøgir i musteri gvþs, en þeir scvlde[9] varþveita heilog ker, es fimtógir veri.

Petrvs. Lyser nacqvat fvr ꜹgom mer of scilning þessa hlutar, en þo biþ ec, at þu scvrir þetta framarr.

Gregorius. Þat es svnt, at a øsco aldre es heitost ꜹll licams frestni, en hon colnar fra enom fimtogonda vetri. En heilog ker ero hugscot truaþra manna. En meþan gvþs vinir ero i freistni, þa es þeim naꜹþsvn at móþa sic i erfiþi oc þiona litillatliga.

1 *tilf. B.* 2 fehirdar *B.* 3 ✛ *A.* 4 leit *B.* 5 *tilf. B.* 6 þyrnunum *B.* 7 yngri *B.* 8 *tilf. B.* 9 skylldu *B.*

En þa es licams hiti hverfr fra þeim, þa verþa þeir varþveitlsomenn(!)[1] heilagra kera, þat ero lerifeþr anda.

Petrus. Fvr þvi at mer scilsc nu þat, er þu segir, þa vil ec, at þu haldir fram sogonni, sva sem þu hoft up at segia.

3. Gregorius. Þa er gvþs maþr vas hreinsaþr af freistni, sva sem goþ iorþ af þornom, þa gaf hann margan crapta avoxt, oc varþ nafn hans agętt of alla ena nęsto staþi. Munclif[2] vas scamt þaþan a bravt, oc vas þar aboti andaþr. Þa qvomo allir munkar ór þvi munclifi oc boþo[3] mioc Benedictvm, at hann scvlde vera aboti þeira. En hann dvalþi lengi at veita þat, er þeir ba**þo[3], ok sagþi hann, at eigi mónde saman coma siþir hans oc þeira. En þo vetti hann þeim of siþir þat es þeir ba**þo.[3] En er hann helt scvnsamliga atferþ i þvi munklifi oc lofaþi engom at hneigiasc af gvþs goto til høgre handar ne vinstre, þa toco munkar at reiþasc oc socoþo fvrst sic, es þeir bæþo[3] þann vera [stiornara sinn[4], er sva fiarlęgr var siþom þeira. En es þeir so ser bannaþa vera alla ranga hluti, oc voro ofvsir at fvrlata vanþa sinn, þa reþo þeir fiorroþom umb hann oc blendo[5] drvc hans eitri. En es honom vas sia da**þadrvcr forþr i glercere, þa górþi hann þegar cross[6] marc a mot, aþr honom veri glerkerit selt, sem hann var opt vanr. En þa sprac i sundr glerkerit, sva sem hann lvsti steini a þat. Þa scilþi gvþs maþr, at þat ker hafþi da**þadrvc, er eigi matti standasc lifs marc. Þa reis hann þegar up oc callaþi til sin alla broþr oc melti viþ þa bliþliga: «Gvþ almattigr miscunni yþr, broþr! fvr hvi gorþoþ er sva viþ mic? Eþa sagþa ec yþr eigi fvrir, at siþir minir oc yþ(r)ir mónde[7] eigi saman coma? Farit er nu oc leitit yþr abota eptir siþom yþrom, þvi at er monoþ eigi mic lengr hafa.« Þa for hann aptr til einseto sinnar oc bvgþi meþ ser einn i a**gliti gvþs.

Petrus: Eigi ma ec scilia, hverso hann matti byggva meþ ser einn[8].

Gregorius. Ef sanctus[9] maþr vilde lengr vera þar viþ vandreþi þeira, es sva oglikir voro honom[10], at þeir vildo raþa bana hans, þa mętti verþa at þvi, at hann tvndi kvrleic[11] hugar sins oc hnegþi hugscots ǫgo sin fra goþligri[12] uplitningo oc[13] fvrleti sialfan sic, oc hvgþi[14] miþr at sino lifi, ef hann beri ahvggio hvern dag fvr

1 vardveizlumenn *B.* 2 munklifi *B.* 3 badu *B.* 4 [stiornarmann *B.* 5 blòndudu *B.* 6 .+. *A.* 7 mundu *B.* 8 *tilf.* *B.* 9 heilagr *B.* 10 i sidum *tilf.* *B.* 11 hyrleik *B.* 12 gudligri *B.* 13 ok mętti verda at þvi at hann *tilf.* *B.* 14 hygdi *B.*

þeira vandreþom, þvi at hvert sinn er hugr varr recar[1] langt fra þurpt varri, þa erom ver oc eigi sialfir meþ oss, þvi at ver litom eigi sialfa oss, en hvggiom[2] at aꝩþrom; eþa segiom ver þann verit hafa meþ ser siolfom, er for langt fra feþr[3] sinom oc logaþi[4] aꝩllom aꝩrom sinom, siþan þionaþi hann enom borgarmanni oc gętti svina hans, oc[5] hungraþi hann. Þa mintisc hann á, hvi[6] hann hafþi tvnt, oc es sva [ritiþ of[7] hann, at hann hvarff aptr til [sins sialfs[8] oc melti: «Margir legomenn[9] hafa gnogt[10] i husi foþor mins, en ec svellt her.« En ef hann var aþr meþ ser, hvaþan hvarf hann þa [aptr til sin[11]? En sia sanctus Benedictus bygþi meþ ser, þvi at hann varþveitti sic avalt[12] i aꝩgliti scapara sins [oc rende aldregi hugscots aꝩgom fra ser til onvtra hluta[13].

Petrvs. Hvat es þat, es sagt es fra Petro postola, þa es engill gvþs lédi[14] hann or mvrqvastofo, þa hvarf hann aptr til sin sialfs oc melti: «Nu veit ec vist, at drotinn sende engil sinn oc levsti mic or hondom Herodis oc or aꝩllo clande gvþinga.«

Gregorivs. Tveim hottom verþom ver leidir fra oss siolfom, annattveggia at ver follom undir oss fvr reicon hugrenningar, eþa ver hefiomsc yvir oss fyr miscun uplitningar. Sa maþr es svina gętti oc svalt, hann fell undir ser siolfom í reicon hugar oc ohrenso[15]; en sia es engill gvþs levsti, hann var leidr fra ser siolfom oc hafiþr up yvir sic. En hvartveggi hvarf aptr til sin, þa er annarr vitkaþisc af villo, en annarr hvarf aptr fra uplitningar hęþ til þeirar scilningar, er hann hafþi sameiginliga meþ aꝩþrom maꝩnnom. En gofogr Benedictus bvgþi meþ ser i þvi, es hann varþveitti avallt hug sinn, en hann var opt uphafiþr yvir sialfan sic fvr æst uplitningar.

Petrvs. Hugnar mer þat er þu segir, en þat vil ec vita, ef Benedicto veri lofat at fvrlata þa bróþr, er hann toc of sinn at varþveita.

Gregorivs. Þat etla ec vel fallit vera at sitia ollom monnom meingorþir, þar er necqverir ero goþir meþ þeim, þeir es hialpisc. En þar er tomt erfiþi fvr illom[16], er engi verþr avoxtr af goþom. En fvr hveriom goþom metti gvþs maþr þar erfiþi drvgia, er allir vildo raþa bana hans. Þat górisc oft i hug heilagra manna, þa er

1 reikar *B.* 2 meirr *tilf. B.* 3 *saal. B*; feþrom *A.* 4 glytradi þar *B.* 5 þa *tilf. B.* 6 hveriu *B.* 7 [ritad um *B.* 8 [sirr *B.* 9 leigumenn *B.* 10 braud *tilf. B.* 11 [*saal. B.*; apt til sínn *B*. 12 iafnan *B.* 13 [*mgl. B.* 14 léiddi *B.* 15 ohreinsu *B.* 16 öllum *B.*

þeir sia erfiþi sit avaxtalaust, at þeir fari i annan stað til nvtsamligra[1] erfiþis, sva sem Pa͛ll postoli górþi, sa er fus var at andasc[2] oc lifa meþ Cristi oc taca pislir fvr gvþs namni oc fvsti aþra til þolinmóþi. Þa er hann varþ fvr ofriþi i Damosco[3], þa let hann sic niþr siga i vandla͛pi fvr borgarvegg, oc flóþi eigi af þvi, at hann hreddesc banann, heldr af þvi at hann sa i þeim stað erfiþi sitt micit en avoxt litinn, oc hirdi hann sic til avaxtsamligra erfiþis. Gvþs riþari[4] vildi eigi hondlaþr verþa i borginni, held(r) gek hann ut a voll til orrosto. Sva gørþi oc sia[5] helgi Benedictus, þa er hann fvrlet þessa munka, es hann mati eigi lęra til lifs, þa reisti hann marga aþra up af[6] andar da͛þa i a͛þrom sta͛þom, sem scvrasc mon i þvi, er enn ferr eptir.

Þa er gvþs maþr scein iarteinom i einseto sinni, þa qvomo margir til hans oc górþosc lerisveinar hans, oc setti hann .xii. munklif i nond ser, þa͛ er .xii. munkar voro i hverio, en forraþsmaþr enn .xiii. En hann hafþi fa munka meþ ser, þa er honom þotto maclicstir sinnar kenningar. Þa toco Rumaborgar menn at selia honom sono sina til leringar at þiona gvþi; Eqvitius ga͛fogr maþr selde honom son sinn[7] Ma͛rum, en Tertullus Placidum. Ma͛rus scein brat i goþom siþom oc glicþi eptir lerifoþor sinom, en Placidus var ungr sveinn oc þotti gott manzefni vera.

4. I eno munclifi, þvi es Benedictus hafþi sett, uas einn munkr, sa es eigi matti standa a bónom, oc recaþi hann svslola͛ss, þa es aþrir munkar boþo fvr ser. En es aboti hans matti [eigi honom[8] snua aleiþis, þa var hann leidr fvr Benedictum, oc avitaþi hann muncinn of heimscó sina. En es munkr com heim, þa varþveiti hann eigi lengr en .ii. daga orþ Benedictus, en a enom þriþia degi hvarf hann aptr til vanþa sins. En es þat var sagt Benedicto, þa melti hann sva: «Ec mon coma oc bóta hann.« En gvþs maþr com til þess munklifs, oc[9] muncar stoþo a bønom eptir tiþir, þa sa hann, at svartr sveinn toc [i cleþi[10] munksins, þess er eigi matti standa a bónom, oc leidi hann ut. Þa melti Benedictus viþ Pompeianum abota oc viþ Ma͛rum lerisvein sinn: «[Seþ it[11] eigi, hverr þenna munc leiþir ut?« En es þeir letosc eigi sia, þa melti hann: «Biþiom ver gvð[12], at it megit sia, hveriom muncr

1 nytsamligs *B.* 2 deyia *B.* 3 Damasco *B.* 4 *rettet*; þiþari *A*; riddari *B.* 5 en *tilf. B.* 6 *tilf. B.* 7 til lęringar *tilf. B.* 8 [honum eigi *B.* 9 en er *B.* 10 [til *B.* 11 [Siai þer *B.* 12 nu ok þa *B.*

sia fvlgir.« En es þeir boþo þess, þa sa Mꜹrus aboti, en Pompeianus aboti matti eigi sia. Þa gec Benedictus ut eptir muncinom oc sa hann standa uti oc lꜹst til hans vende. En fra þeim degi com en svarti sveinn eigi at frésta muncsins, oc vas hann avalt siþan staþfastr a bønom sem aþrir muncar, oc þorþi en forni[1] fiande eigi at [frøsfa(!) i hugrenningom[2] hans siþan, es hann var bravt recinn meþ bardaga ór þvi licnesci.

5. Af þeim munclifom es Benedictus let setia voro .iii. munclif ovarla i fialli, oc otto munkar beþi langt oc bratgengt til vats, sva at ner var manhasci[3] at fara. Þa qvomo bróþr or þeim .iii. munklifom oc melto viþ Benedictum: »Torveliga[4] leiþ [eigum ver[5] til vats, oc es þer fyrir þvi nꜹþsvn at føra bvgþ ora.« Gvþs maþr huggaþi þa oc baþ þa heim fara. En hann for nott ena somo eptir oc Placidus ungr sveinn meþ honom til fialsins, oc stoþ hann lengi a bøn a gnipo nacqvarri, oc setti hann up þar drangsteina .iii. til marcs, oc for hann heim, sva at engi vissi, at hann hefþi farit. En er munkar qvomo annan dag oc boro up vandreþi sin, þa melti Benedictus viþ þa: «Farit er til gnipo þeirar, er drangsteinar .iii. ero upsettir, oc holit innan biargit; en gvþ almattigr ma letta erfiþi yþro oc gefa yþr vatn i fialli.« Þeir foro til biargsens, oc var þat[6] þegar alvatt allt. En es þeir holoþo biargit innan, þa fvldi grofina þegar vats[7], oc fell þaþan lócr a iofno niþr, oc heltsc þat [allt til þessa dags[8].

6[9]. A annarri tiþ com litillatr maþr nacqvarr til gvþs þrels, oc toc Benedictus viþ honom. En hann selde sniþil i hond honom of dag oc sende hann at hoggva up þorna[10] or staþ þeim, er hann vilde setia lata calgarþ. En þar var hia diup[11] tiorn, oc var þetta a bakanom tiarnarennar. En es hann[12] hreinsaþi staþinn oc hio up þornana[13], þa fell sniþillinn or hepti oc hrꜹt a tiornina, þar er hon var divpost. Vercmaþrinn varþ hrvggr oc sagþi Mꜹro, at hann hafþi glatat sniþlinom. En es Mꜹrus sagþi Benedicto, þa gek Benedictus til tiarnarennar oc toc sniþilsheptit ór hende vercmannenom oc retti þat i tiornena. Þa rende iarnit neþan sem fiscr at ongli, oc varþ þegar [fast i hefti[14], oc selde hann sniþilinn vercmanninom oc melti: »Vinn þu nu oc ves eigi oglaþr.«

1 *tilf. B.* 2 [freista *B.* 3 eptir *tilf. B.* 4 *saal. oprindelig i A*; a *er senere udraderet, saa at der nu staar* Torvelig; Toruelliga *B.* 5 [*tilf. B.* 6 þar *B.* 7 *mgl. B.* 8 [sidan *B.* 9 af þvi er iarn flaut i vatni fyrir Bend. *Oversk. B.* 10 þyrna *B.* 11 *saal. B*; dvp *A.* 12 hinn *B.* 13 þyrnana *B.* 14 [heptifast *B.*

7. Þa es Benedictus sat i husi sino[1], þa for Placidus sveinn til tiarnar at taca vatn. En er hann søcþi ovarliga keraldi i vatnit, þa fell hann eptir ut a tiornena, oc drogo stravmar hann oc vindar ut fra lande mioc sva ordrag allt. Benedictus vissi [þat es[2] orþit var oc melti viþ Mavrum: «Rendo scvndeliga, frater, þvi at sveinn es [vant(!) for[3] taca fell a tiornena, oc bar stravmr hann langt fra lande. Mavrus to[c blezon][4] af Benedicto oc for at boþorþi hans, oc hugþisc hann a iorþo fara, þa es hann gek a vatn[i, oc dro] hann sveininn til lannds. En es hann ste a land af vatnino, þa let[5] hann aptr oc sa, a[t hann ha]fþi a vatni gengit, oc undraþisc, er þat hafþi hlvt þar, er hann mønde eigi trevsta[sc, ef] hann vissi, oc sagþi þat Benedicto, es hann com heim. Benedictus eignaþi þat hlyþni hans en eigi v[erþleic] sinom. En Mavrus qvad þetta orþit vera af boþorþi eino saman Benedictus oc blezon oc [qvaþsc] engi[6] hlut eiga i þeim crapti, es hann gørþi ovitandi. En sveinnenn scilþi þessa litell[etis] þreto meþ þeim oc melti: «Þa es ec vas af vatni dreginn, þa sa ec cleþi abota mins c[oma] vfir hofoþ mer, oc dro hann mic utan af vatne.«

8. Þa er margir hurfo til gvþs eptir dømom Benedictus oc fvrleto veradlict[7] lif, þa var[þ prestr] nacqvarr lostinn af diofols ilsco, en sa het Florentius, oc toc hann at ofunda oc a at leita á atferþ Benedictus, sva sem vandra manna [vanþi] es at ofunda aþra fvr þa goþa hluti, er þeir vilia eigi sialvir hafa. En er hann sa, at hann matti eke at vinna at þverra ageti crapta hans i gagnstoþo sinni, þa cvndisc hann af ofundar elde oc versnaþi, þa er hann scvlde batna, þvi at hann vilde hafa lof manna, en hann fvrleit[8] lofsamligt lif. Þa fvldesc prestrinn þeirar illzco, at hann sende gvþs[9] manni eitrblandenn hleif[10]. Benedictus toc viþ hleifinom oc vissi, hvat grand i var i bravþino. En hramn var vanr at coma or scogi [hvert] matmal at taca føtslo or hende Benedictus. En er hramninn com at vanþa sinom, þa ca[sta]þi Benedictus fvrir hann þeim hleifi, es Florentius hafþi sent honom, oc melti viþ hramninn: «I nafni drott[ens] tac þu hleif þenna oc casta þu honom þar niþr, er aldregi finnisc.« Hramninn gapþi mu[nni] oc flócti[11] umhverfis hleifinn oc scręcti, sva sem hann svnde þat, at

1 um dag *tilf. B.* 2 [hvat *B.* 3 [vatnit for at *B.* 4 *Hvad her og senere er sat mellem* [ ] *er bortskaaret i A, og udfyldt efter B.* 5 leit *B.* 6 engan *B.* 7 veralldlikt *B.* 8 fyrirlet *B.* 9 *Her beg. andet Fragm. C, et Blad delt efter Længden, saa at kun Halvdelen er tilbage.* 10 braudleif *B* 11 flöckti *B.*

hann vilde hlvþa þvi, es honom vas boþit, en þorþi eigi. Þa melti gvþs maþr viþ hann: «Hef up þu hleifinn evruggr[1] oc ber hann þar[2], es hann megi eigi finnasc. Þa toc hrafninn up hleifinn of siþir oc flo a bravt meþ. En hann com[3] eptir .iii. stundir[4] oc toc føtslo or hende Benedictus, sem hann var vanr. En es gvþs maþr sa ǫfund vaxa i gegn ser, þa harmaþi hann hug cennimannzins. En es Florentius matti eigi devþa licam lerifoþor, þa leitaþi hann at glata ondom lerisveina hans oc sende .vii. møiar[5], at þęr leci i ǫgliti þeira oc letaþi at tela hugscot þeira i leic sinom. En es Benedictus sa þat oc vissi, at fvr hans sacar vas gort, þa vgþi hann fréstni lerisveinom sinom, oc gaf hann rvm[6] reiþi, oc com hann at vitia allra munclifa þeira es hann hafþi sett, oc scipaþi hann þvi es hann vilde i munklifonom oc fórþi bvgþ sina oc [flóþi hatr Florentius[7]. En es prestrinn fra bravtfor Benedictus oc fagnaþi, þa er hann stoþ i lopsti[8] necqverio, þa fell ofan loptit allt, oc lamþisc [ovinr Benedictus[9] oc dó. En Mǫrus muncr fra þat oc sagþi Benedicto, þa es hann var of x. milor á leiþ comenn: «Hverf aptr, faþir, qvad Mǫrus, dǫþr er prestrinn, sa er þic hataþi.« Þa varþ Benedictus hrvggr oc gret dǫþa ovinar sins oc þat annat, er lerisveinn hans sagþi honom þetta meþ fagnaþi, oc bǫþ honom script fvrir þat, es hann fagnaþi dǫþa ovinar sins.
Petrvs. Micils er vert of þessa[10] hlùti, er hier(!) ero sagþir, þvi at hann glicþisc Moysi i þvi, er hann gat vatn or steini, en Eliseo î þvi, er iarn rende til eptis[11], en Petro postola i vats yvirgongo, en Elia i hlvþni hrafns, en David i þvi, es hann gret dǫþa ovinar sins, oc virþisc mer, sem hann veri fullr af anda allra þessa manna.
Gregorivs. Benedictus hafþi eins anda, þess er miscunnar fvllir hiorto allra sin(n)a vina, sem Johannes sagþe: Satt lios var[12] þat, er lvsir hvern mann, er cømr i heim þenna, [oc tocom ver] allir miscunn af hans fvllingo. Helgir menn mego hafa crapt af gvþi en selia [eigi oþr]om, en Cristr gefr sinom monnom crapt oc iarteinir, sa er dramlatom monnom svnde dǫþa sinn [en l]itillætom dvrþ oc fognoþ upriso sinnar.

[Þa e]s heilagr maþr førþi bvgþ sina, þa matti hann[12] eigi of fløia fiænda gagnstoþo, þvi at en forni andscoti gec siþan [mei]rr [i berhogg[13] viþ hann en aþr. Þorp heitir Cassinom, þat er stendr

1 óruggr *B.* 2 þangat *B.* 3 aptr *tilf. B.* 4 dags *tilf. B.* 5 meyiar *B.* 6 ro *C.* 7 [flydi hatr Florencij *B.* 8 lopti *B.* 9 [hann *B.* 10 slika *B.* 11 heptis *B.* 12 *tilf. B.* 13 [a berugg *B*; i berhavgg *C.*

i fialli þar[1] er [Norþ]menn calla Montacassin, en þar[2] es .iii. milna for af iomno til þorpsins, [en þ]ar stoþ fornt[3] hof, þat er blotinn var diofoll sa es callaþr vas solar áss, oc voro [þa]r umbhverfis þeir staþir, es allt þangat til hofþo heiþnir menn blotit. En er Benedictus com þangat, þa braꜷt hann scurþgoþit oc brende blotviþo umhverfis oc górþi or hofino kircio oc helgaþi Martino[4]. En þar er scurþgoþit hafþi staþit, þar let hann gora [Jons] altare, oc snóri hann til tru retrar i kenningo sinni ꜷllom lyþ et nęsta, oc hurfo margir [til m]unca atferþar oc górþosc lerisveinar hans. En en forni fiande [ofundi þat oc gegg[5] opt i berhogg[6] viþ hann oc leitaþi viþ at scelfa hann i hreþiligom sionhverfingom oc ogorligom rodom. En gvþs maþr hafþi þvi dvrligra sigr, sem fiandinn gørþi honom fleri þravtir.

9. Þa es munkar smiþuþo hus of dag, þa vas steinn sa einn, es þeir motto eigi up of[7] hefia, þa gengo fleri til, es eigi motto .ii. eþa .iii. of hróra steininn. En es þeir motto eki at vinna at heldr, þa scilþo [þeir a]t ohreinn ande hofgaþi steininn, oc bæþo þa Benedictum coma til oc reca niþing a bravt meþ [bø]nom, at þeir metti up hefia steininn. Þa for Benedictus til oc blezaþi steininn, oc varþ steinninn[8] þegar lettr.

10. Þa melti gvþs maþr, at þar[9] scvlde grafa iorþ undir steininom. En es munkar grofo, þa fundo þeir þar scurþgoþ or eiri gort oc kostoþo[10] þvi i elldhus of aptaninn. En þa nott svndesc munkom eldr brenna af scurþgoþino[11], oc þotti þeim ollom sem eldhusit logaþi allt. En es þeir boro til vatn at slócqva eldinn, þa vacnaþi Benedictus [viþ glaꜷm[12] þeira[13] oc com til oc sagþi þeim, at sionhverfingar eldr vere [i ꜷgom þeira, þvi at hann sa eigi eldinn.[13] Þa gek hann til bønar oc baþ munca gøra crossmarc fvr ꜷgom ser. En es þeir górþo sva, þa só þeir [eigi eldinn oc sa[13] eldhusit heilt, oc fundo þa at sionhverfing hafþi tęlda þa.

11. Þa es muncar gørþo husvegg of dag, þa sat Benedictus i husi sino. En inn forni fiande com at honom oc hló oc letsc fara til brøþra. Gvþs maþr sende mann[14] þegar til munca oc melti: »Vesit er varir, fratres, illgiarn ande mon coma til yþvar.« Þa es sa hafþi þetta mełt, er sendr var, þa felde ohreinn ande vegginn,

1 þvi *B*; þvi er Soractis heitir *C*. 2 þangat *B*. 3 *saal. B*; fort *A*. 4 *saal. B*, *C*; Martirio *A*. 5 [ofundadi þat ok geck *B*, *C*. 6 berugg *B*. 7 *mgl. B*. 8 hann *B*. 9 *saal. B. C.*; þer *A*. 10 *saal. B*; kosto *A*. 11 *saal. B*, *C*; scurþino *A*. 12 glamm *C*. 13 [*mgl. B*. 14 *saal. B*; ᛘ *A*.

oc varþ þar undir sveinn nacqvarr oc lamþisc. Muncar urþu hrvggvir viþ scaþa sveinsins oc sogþo þat er orþit var. Þa let Benedictus bera en lamþa svein i hus sit, oc vas hann borinn i .iiii. scartom, þvi at beþi var costat[1] hold hans oc bein. Gvþs maþr lagþi sveinenn i mottol sinn oc sende bravt alla munca oc larc aptr husino oc baþ lengi fvrir enom lamþa. Þa stvrcþisc sveinnenn oc varþ hell þegar, oc sende gvþs þrell hann til veres sins, oc naþi[2] fiande eigi at fagna bana hans, sem hann hugþi.

12. En Benedictus toc at hafa spalécs anda oc segia fvrir oorþna hluti oc vita þat, er fiarri honom górþisc i levndom hlutom.

[3]Þat vas vanþi, þott muncar vere nacqvar sendir, at þeir scvldo eigi annarstaþar matasc en heima. En nacqvarir broþr voro sendir of dag or munclifino, oc varþ þeim dvalsamt, oc como þeir i hus nacqvarrar trufastrar cono oc motoþosc þar. En es þeir qvomo heim siþ of aptaninn[4] oc beido Benedictum blezonar, sem vanþi vas til, þa spurþi hann þa þegar, hvar þeir hefþi matazc. En es þeir letosc hvergi hafa matasc, þa męlti hann: «Fvr hvi livgit er? [Eigi qvomoþ er[5] i hus cononnar oc otoþ þar oc drukoþ? En er hann qvad a gistingina[6] oc sva hvat þeir hofþo at verþi, þa fello [þeir til fota Benedicto oc boþo][7] ser licnar fvr afgerþ sina oc qvoþosc misgort hafa. [En hann veitti þeim þat es þeir boþo], oc sa at þeir mondo odiarfligar misgera i annat sinn, [es þeir motto[8] nu eigi levnasc.]

13[9]. Lerisveinn Benedictus, sa es Valentinianus hét, atti br[oþor olerþan mann] oc trufastan, þann es a hveriom misserom vas vanr at coma [til munklifis Benedictus oc fastaþi] hann þann dag. En es hann for þangat of dag, þa slosc bravtingi [nacqvarr i for meþ honom], sa es leiþar nest hafþi. En es þeir hofþo neqveria stund [faret, þa męlti bravtinginn], at þeir monde hvilasc[10] oc matasc. En hann svaraþi: «Eigi mon ek þat [gora, þvi at ec em vanr at] fasta, þa es ec fer til Benedictum.« Þa hetti hinn fvrst[11] þvi mali. [En þo minti hann a, es] scamt [vas a miþli[12]

1 lamit *B*. 2 atti *B*. 3 iarteign Benedicti abota *Oversk. B*. 4 qvelldit *B*, *C*. 5 [Komud þer eigi *B*. 6 *saal. B*, *C*; gistina *A*. 7 *Her er en Remse bortrevet af Bladet i A, hvorved de sidste Ord i hver Linie paa Forsiden og de første Ord paa Bagsiden mangle, det manglende er suppleret efter B, saa langt denne gaar, og sat mellem* [ ]. 8 [ef þeir mætti *C*. 9 Af Valentiniano lęrisveini Benedicti *Oversk. B*. 10 hvila sik *C*. 11 at sinni *tilf. B*. 12 [leid fra, at þeir mundu mataz *B*, *C*.

oc let frater[1] munksins eigi at[2] þvi. En es þeir hofþo [lengi farit baþir saman] oc leiþ a dag, þa varþ a goto þeira vollr fagr oc bruþr [hreinn, oc melti brautinginn], at þeir móndi hvilasc[3], oc qvad þar vel fallit at dveliasc, es [sva vas fagr staþr. En es] orþ bliþ voro fvr evrom en staþr fagr fvr ægom, þa let hann [at þvi es hinn męlti oc] mataþisc. En hann com at aptni til munklifs oc qvadi Benedictum ble[zonar. En gvþs maþr] bar þegar a brvnn[4] honom þat es hann hafþi gort of gotona oc [melti viþ hann; »Hvat es nu], frater? Illgiarn ande tevgþi[5] þic fvr munn bravtingians of sinn, [oc matti eigi tela þic]; tevgþi hann þic i annat sinn, oc vann þic eigi teldan; tevgþi hann þic [i þriþia sinn oc teldi] þic.« Þa scamþisc[6] hinn ostvrcþar sinnar oc fell til fota Benedicto oc saca[þi sic þvi meirr[7] svndar] sinnar, sem hann vissi, at Benedictus sa þat es hann þafþi gort, [þott hann veri fia[rri][8].

14. Konongr þioþar þeirar, es Goþi[9] ero callaþir, het Totila, en [hann spurþi at Benedictus] hafþi spalex anda oc truþi þvi eigi[10], oc vildi þo revna oc baþ [þa orþ bera, at] hann mønde coma til munklifisens. En es hann var a léþ comenn, þa nam [hann staþar. Þionn hans] .i. het Riggo vén at aliti, þann [scrvde hann[11] scruþi sino oc sende til [munklifs Benedictus, oc let hann] fvlgia honom þa þegna oc þiona, er kononge voro vanir at fvlgia, oc g[vþs maþr metti þat hv]ggia, at þar veri konongrinn sialfr. En es Riggo vas scrvdr konongs scruþi [oc com til munklifs] meþ þvi liþi es honom fvlgþi, þa sat Benedictus uti oc callaþi a hann, þe[gar es call matti a miþli] nema: »Legg niþr þu, sonr, þat er þu ber, era[12] þat þitt eigin.« Þa hre[disc Riggo oc fell allr til] iarþar, oc allir þeir es honom fvlgþo, oc iþroþosc þess es þeir hofþo h[legit at gvþs þreli] oc boþo ser licnar. En es þeir riso up af iorþo[13], þa þorþo þeir eigi nę[rr coma þessom gvþs][14] manni oc sogþo kononge sinom, hverso brat þeir voro fundnir.

15. En es Totila konongr com [til munklifs þar er] Benedictus sat, þa þorþi hann eigi nerr at ganga oc fell til iarþar. Benedictus [melti til hans tvs]var eþa .iii., at hann scvldi up risa af iorþo, en hann þorþi eigi. Þa g[ec Benedictus i mot]

1 brodir *B*, *C*. 2 *tilf. B*. 3 ok mataz *tilf. B*, *C*. 4 bryn *B*. 5 tęldi *B*. 6 skammadiz *B*. 7 *Her ender C*. 8 [*mgl. B*. 9 Gothi *B*. 10 er honum var sagt *tilf. B*. 11 [mann skryddi konungr *B*. 12 eigi er *B*. 13 *Her ender B*. 14 *Hvad herefter staar mellem* [ ] *er suppleret efter Gisning.*

honom oc toc i hond honom oc reisti hann up oc avitaþi hann of grimleic hans [oc sagþi honom] þa hluti er eptir gengo. »Mart illt hevir þu gort, qvaþ Benedictus, latt tu a[f illzco þinni] siþan. Coma monþu til Rumaborgar oc allt ut of sę, vera .ix. vetr konongr e[n devia a enom .x.] Conongi vas ogn at orþom hans, oc for hann a bravt oc vas ogrimare siþan en aþr. En [þeir hlutir] allir gingo eptir, es Benedictus sagþi honom, at hann com til Rumaborgar oc for til Sicileviar [oc do a] enom .x. vetri.

16. Bvscop necqverr com til mals viþ Benedictum oc rød[i viþ hann] um þat er Totila konongr heriaþi til Rumaborgar. »Þat hvgg ec, qvad episcopvs, at konongr sia món[i evþa] Rumaborg, sva at aldregi møni bvggvasc.« Benedictus svaraþi: »Eigi mon Rvmaborg evþasc [af þioþom heldr af eldingom oc] landsciolptom.« Þa spasogo siom ver nu fram comna, þvi at nu [ero brotnir borgarveggir oc mar]gar kircior falnar af landsciolptum i Rumaborg, oc þverr[a herbergin oc hrørnar b]orgin ǫll oc fvrnisc oc er at falli comin.

17. [Klercr nacqvarr varþ diofoloþr i bor]g þeiri es Aqvinensis heitir. En Consta(n)cius byscop let fóra hann [til margra heilagra staþa], at hann metti heilso fa. En gvþs vattar vildo honom eigi heilso [gefa, at ollom metti ǫgliost verþa], hve mikill craptr Benedictus var. Þa vas en óþi leidr fvr Benedictum, [en hann rac a bravt] ilgiarnan anda, es hann baþ fvr honom. En es klercrinn var heill, [þa męlti Benedictus viþ] hann: »Far þu nu heim oc iet(!) eigi kiot siþan oc tac aldregi vigslor [fleiri en nu hefir þu, en] a þeim degi es þu dirfir þic at taca vigslo meiri en nu [hefir þu, þa monþu] seldr verþa enom sama diofli.« Clercr for heim oc hellt nec[qveria stund þat er boþit hafþi] Benedictus, þvi at hann hredisc nyliþna pisl. En es margir vetr liþo [þaþan, þa ondoþosc þeir er ellri] voro, en enir óre toco meiri vigslor. Þa glevmþi klercrinn orþom [Benedictus, þvi at þǫ foro honom at] fvrnasc, er langt vas fra liþit, oc toc vigslor. En hann varþ [þegar diofoloþr], oc helt þvi meþan hann lifþi siþan.

Petrvs. [Avgliost es at] Benedictus vissi levnda hluti gvþs, es hann of leit, at klercrinn vas af þvi diofolóþr, at hann scvldi eigi vigslor taca.

Gregorivs. [Hvi scvldi sa] eigi vita levnda hluti gvþs, [es helt boþo]rþ hans, þvi at sva es ritit, at .i. ande es gvþs oc þess er honom þionar vel.

Petrvs. [Ef .i. er ande gvþs] oc þess er honom þionar vel, fvr

hvi [segir Poll postole, at] hverr megi vita ræþ eþa vilia drottins? En þat svnisc mer eigi samberi[lict, at sa viti eigi] gvþs ræþ, es einn anda hevir meþ gvþi.

Gregorivs. [Helgir menn es þio]na gvþi, vito þeir roþ hans, sva sem Poll melti: Sva sem engi vet hug manz ne[ma manz ande, er] i siolfom er, sva vet oc engi þa hluti es gvþs ero, nema gvþs ande. [Oc enn segir hann: Ver hofom eigi þes]sa heims anda, heldr þann anda es af gvþi er. Enn męlti hann sva i oþrom [staþ: Mart þat] vittraþi gvþ oss fvr anda sinn, er ꜹga manz sa eigi, ne evra hevrþi [ne hiarta kend]i, þat es gvþ het astvinom sinom. [Petrvs. Ef postolanom voro þessir hl]utir vitraþir es gvþs ero, fvr hvi męlti hann þetta: Hverso oumróþiligir ero domar gvþs, [oc sva vegar hans]. En þvi i gegn melti David spamaþr: I vorrom minom boþaþa ec alla doma [munnz þins. En meþ þvi at av]þveldra er at vita en fra segia, fvr hvi talþi Poll oumrøþiliga [doma gvþs, en David] letsc eigi at eins doma hans nema heldr oc kunna fra at segia.

[Gregorivs. Allir þeir menn es] þiona gvþi, þa ero þeir meþ gvþi i tru sinni oc elsco, en þeir ero [eigi meþ honom es eigi þiona gv]þi, af þvi er þeir þvngiasc af dꜹþligo holde. Levnda doma gvþs of vito [allir þeir es] ero samtengþir gvþi, en þeir vito eigi i þvi es þeir ero fiarlęgir gvþi, oc callasc [af þvi dom]ar gvþs oumróþiligir, at eigi verþa algorliga scilþir. En af þvi letsc David þa [doma boþa, at] þeir es meþ hreinom hug þiona gvþi, mego bęþi vita oc segia þat es þeir [mono vita] af helgom ritningom eþa gvþs vitron. Þa doma vito þeir eigi er gvþ þegir yfir, [þvi at þat ein]a vito þeir es hann segir. Af þvi męlti David sva: Ec boþaþa alla doma munz þins, sem [opinberliga] melti hann: Þa doma þina matta ec vita oc boþa, es þu sagþir, drottinn, en þeir ero [levnd]ir fvr orom hvgscots ꜹgom er þu melir eigi. Sva samtengis spamanzens atqveþi [oc postol]ans, at oumróþiligir ero domar gvþs, oc mego þo menn of vita oc segia þa doma es [fram] ero forþir af hans munni sialfs oc sagþir.

18. Þeoprobus het maþr sa er tru hafþi tekit af kenningo Benedictus, hann sa þat, at gvþs þrell var oglaþari en vanþi vere, þa es hann vas eigi a bønom, oc felde hann tór af hrvg[leic] einom saman. Þa spurþi Þeoprobus, hvat oglęþi hans mercþi. Gvþs maþr svaraþi: »Allt m[unklif] þetta mon evþasc at gvþs domi.« Þessi orþ hevrþi Theoprobus oc sagþi fra. En ver vitom nu, hverso Langbarþar evdo munklifit, þa es þeir como þar of nott

at sofondom broþrom, oc toco bravt þaþan allt þat (es) femęt vas, en þeir gørþo ongom munki geig, þvi at þat fvldisc es drotinn het þreli[1] sinom Benedicto, at hann mondi varþveita andir, þott hann seldi eigo þeira til ꜹþnar.

19. Enn vas sendr sveinn necqverr of dag meþ vintunnor .ii. til munklif[sins], en sa fal aþra tunnona of goto, en aþra fórþi hann til staþar. En gvþs [maþr vissi], hvat hinn hafþi gort, oc toc viþ þvi feginsamliga, es honom vas fórt, en melti [viþ] sveinenn, aþr hann for a bravt: «Se viþ þu at drecca or tunnonni er þu falt, [halla] þu henni varliga oc hvgg at, hvat i se.« Sveininn vilde reyna þat es gvþs [maþr] sagþi, þa es hann for aptr, oc hallaþi tunnonni, en þa screiþ þar or hoggormr. [Þa] iþraþisc sveininn ilsco þeirar, er hann górþi, er hann fann grand i vinino.

20. Beór fiolmeþr vas scamt fra munklifi Benedictus, oc voro þar nunnor oc mart manna þeira e[s] tru h[ofþo tecit] af kenningom Benedictus, oc sende hann oft þangat munka sina at kenna þeim tru. En es munkr necqverr vas sendr of dag, þa boþo nunnor hann taca viþ ducom þeim es þęr sendo til munklifs Benedictus, en hann toc vit duconom oc fal i serc ser. En es hann com heim, þa toc Benedictus þegar at avita hann oc melti: »Fvr hvi com ilzca i serc þer?« Þa fell munkrinn til fota Benedicto oc iþraþisc ilzco sinnar oc toc ducana ór serc ser.

21. A necqveriom apni sat Benedictus of borþi, oc helt munkr liosi fvr honom, en sa vas ri[cs] manz sonr, oc toc sa at dramba i hug ser: »Hvat manna er sia, hugþisc hann, þess es ec scal honom þiona oc halda liosi fvr honom?« Gvþs maþr leit til hans oc melti: »Hvi gegnir þat er þu melir? Sign[2] þu þic, frater.« Þa heimti hann þangat munkinn oc let taca kertiþ or hende honom oc baþ hann fara at sitia. En es munkar spurþo hvát honom veri of hendr, þa sagþi hann sialfr, hverso hugr hans hafþi drambat i gegn gvþs manni. oc hvat hann hafþi melt i hugrenningo sinni. Þa þotti ꜹllom svnt, at ecci matti of levnasc fvr Benedicto, es hann vissi hugrenningar manna.

22. A nacqvarri tiþ górþi óaran micit, oc toc þat viþa, oc varþ þa vant fotslo i munklifi Benedictus, svat eigi var meirr en v. bravþleifar œllom muncom til fotslo .i. hve(r)n aptan. En es Benedictus sa broþr hrvgva fvr fótslolévsi, þa huggaþi hann þa oc melti: »I dag es yþr føtslo vant, en a morgon monoþ er gnot hafa.« En er annarr dagr com, þa fundosc .cc. męla miols fvr

1 þrelom *Cd.* 2 sing *Cd.*

durom hus Benedictus, oc vissi engi, hverir þat hofþo þangat borit. Bróþr þokoþo þat gvþi, es þeir só þetta oc noþo þa at hafa þat es þeir vildo.

Petrvs. Hvart scolom ver trua, at gvþs þrell hefþi avalt spaleics anda, eþa varþ[1] þess a miþli stundom?

Gregorivs. Spaleics ande fvllir eigi avalt hvg spamanna, þvi at sva es ritit of helgan anda, at hann blęss þar es hann vill oc þa es hann vill. Sva sem górþisc, þa es Eliseus spamaþr sa cono necqveria oglaþa oc vissi eigi of hveria soc hon vas ogloþ, oc melti hann sva: Ond hennar es i hrvgleic, oc levnde drottinn mic oc sagþi mer eigi, hvat henni vas.« Þat górisc af micilli gvþs forsio, es hann gefr stundom spaleics anda, en stundom tecr a bravt, at hugr spamanna hefisc til dvrþar oc haldesc þo i litillęti, [til þ]ess at þeir viti, hvilicir þeir ero af gvþi, þa es þeir taca helgan anda, oc þeir scili, [hvili]cir þeir ero af siolfom ser, þa er þeir missa spalécs anda.

23. A annarri tiþ baþ necqverr siþsamr maþr Benedictum senda ser lerisveina sina, þvi at hann vilde gora lata munklif hia borg þeiri es Terracinensis heitir. En Benedictus sende munca, sem hinn baþ, oc sagþi, hverr aboti scvlde vera eþa hverr prior, oc het þeim at coma at nemndom degi oc svna þeim, hve þeir scvldo setia munklifit, eþa hvar hvertki hus scvlde setia. [A] þeiri not, er næst vas fvrir þann dag es Benedictus hafþi heitit at coma, þa [svndisc] hann i dravmi þeim muncom, es hann hafþi annan set abota en annan prior, oc svnde þeim, hverso þeir scvldo hvertki hus setia i munklifino. Hvarr þeira sagþi oþrom sinn dravm, [oc log]þo eigi trunoþ a þat es fvrir þa bar, oc vętto at Benedictus mønde coma, sem hann het. [En er] hann com eigi at nemndom degi, þa urþo þeir oglaþir oc foro aptr til munklifs Benedictus [oc me]lto viþ hann: »Biþom ver þin, pater, oc vettom at þu mondir coma, sem þu hezt, oc svna oss, [hvers]o ver scvldom setia munklif vart, oc comtu eigi.« En gvþs maþr svaraþi: »Fvr hvi melit er [sv]a, fratres? Com ec, sem ec het, oc svndomc i dravmi, oc sagþa ec, hverso er scvldit hvat[ki] góra. Farit er nu oc setit munclifit, sem ec svnda yþr.« Þa hurfo þeir aptr oc undroþosc oc seto munklifit eptir þvi sem Benedictus hafþi þeim svnt.

Petrvs. Vita vilda ec, hverso þat metti verþa, at hann føri langan veg oc segþi i dravmi þat es þeir sǫ oc kenndesc viþ siþan hvarirtveggio.

1 vaþr *Cd.*

Gregorivs. Hvat ifar þu of þenna hlut, Petre? Þat er svnt, at gofgara er øþli andar en licams. En sva es sagt aþ Abbacuc veri up numinn meþ fotslo af gvþinga lande oc setr niþr a Serclande, oc forþi hann fótslona Danieli oc vas heima nest a gvþinga lande. En ef spamaþr matti a eno ꝍgabragþi licamliga fara meþ licams fótslo, þa es eigi undarlict, þott Benedictus metti fara andliga oc svna andlict lif andligom broþrom i dravme.

Petrvs. Melsca þin toc ifa af hiarta mino.

24. Gregorivs. Hversdaglict mal hans misti eigi mikillar scvnsemi, þvi at hugr hans vas hafiþr til crapta heþar, oc motto af þvi orþ hans verþa eigi tóm. Ef hann melti ognarmol of necqvern hlut, þa varþ sva micill motr at mali hans, sem þat veri doms atqveþi fullt, oc varþ þegar framgengt[1].

Tver nunnor voro scamt fra munclifi Benedictus gofgar at kvni. En morgom verþr cvns tign at ogofuglée hugar, þvi at þeir fvrlita miþr sic sialfa i þessom heime, es i necqveriom hlut hafa meira metnir verit en aþrir. Þessar nunnor varþveito eigi vel tvngo sina oc voro avitsamar viþ þann mann, er þeim fórþi licams fótslo, oc gorþo hann opt reiþan. En hann for of siþir oc sagþi til Benedicto, hve nunnornar gersto hug hans opt. Þa er Benedictus hevrþi þetta, þa sende hann mann meþ þeim orþom, at þęr scvldo hirta tungo sina, eþa ella mónde hann þęr i bann setia. En þat let hann eigi fram fara, þott hann ógþi þvi. En þęr hirto sic eigi oc lifþo fá daga siþan, oc voro þęr i kircio grafnar. En es messor voro sungnar, þa svndesc fostro þeira sem þęr risi up or grofom sinom oc gengi út or kircionni at hverri messo. En es þat svndisc opt, þa com henne i hug, hvat Benedictus hafþi melt, þa es þęr lifþo, es hann ógþi þeim banni, ef þęr bótisc eigi. En es Benedicto vas þetta sagt meþ hrvglec[2] . . . .

32. . . . . . Hertogin callaþi acafliga a Benedictum oc hvgþisc scelfa mondo hann i ognarmolom einom saman oc melti: »Ris up þu oc sel mer ꝍra þorpcals þessa, es þu toct viþ.« En es Benedictus hevrþi þessi orþ, þa let hann fra bocinni oc sa i gegn hertoganom. En es hann leit þorpcallinn bundinn, þa losnoþo sva sciot bond af honom, at engi maþr matti sva sciot levsa. En es hinn stoþ lꝍs, es lengi hafþi bundinn verit, þa hredisc Zalla hertogi viþ sva micinn crapt oc legþi grimleic sinn oc fell til fota Benedicto oc baþ ser licnar. Gvþs maþr reis eigi up fra boc, en hann talþi fvr hertoganom, at hann stilti sic fra grimleic. Zalla

1 framgengn *Cd.* 2 *Her mangler et Blad i Codex.*

hertogi for a braꜹt oc þorþi eigi at clanda þorpcallinn, siþan es hann sa hann sva sciot levstan or bondom fvr gvþs crapti. Sciotleicr iarteinar sialfr berr vitni, at Benedictus gorþi þetta af velde eino saman, es hann stoþvaþi sitiande grimleic hertogans oc levsti bond af þorpcalli i tilliti sino. En ferr eptir ænnor iartein, su es hann gat at gvþi af crapti heilagra bóna.

33. Þorpcall necqverr com of dag meþ lic sonar sins til munclifis Benedictus oc spurþi, hvar hann veri. En honom var sagt, at hann vas à acre meþ broþrom. Þa let þorpcallinn licit eptir fvr kirciodurom oc for scvndeliga at finna Benẹdictum. En þa for gvþs maþr heim af acre meþ broþrom. En es þorpcallinn sa hann, þa callaþi hann þegar oc melti: »Gialtu mer son minn, gialtu mer son minn!« Þa nam gvþs maþr staþar oc melti: »Eigi toc ec son þinn fra þer.« Qvad þorpcallinn: »Daꜹþr es hann, far þu oc reis hann up.« Þa varþ gvþs maþr hrvggr, es hann hevrþi þetta oc svaraþi: »Fariþ bravt ér, broþr, oc bindit oss eigi þer bvrþar, es ver megom eigi valda. Eigi es þetta vart verc heldr postola gvþs.« En þorpcallinn vas þrahaldr a bøn sinni oc sór þess, at hann mønde eigi bravt fara, aþr Benedictus resti up son hans. Þa spurþi Benedictus, hvar licit veri. En þorpcallinn sagþi, at þat var fvr kirciodurom. En es gvþs maþr com þangat meþ muncom, þa fell hann a cne oc helt hondom til himna oc melti: »Drottinn, littu eigi svnþir minar, heldr tru þessa manz, es lifs biþr sóni sinom, oc send aꜹnd þa aptr i licam, es þu toct a bravt.« En es hann hafþi þessi orþ męlt, þa scalf lic sveinsens, es aptr com andinn til licams. Benedictus toc i hond honom oc selde hann lifanda oc heilan i hond foþor sinom i aꜹgliti allra þeira es hia voro.

Petrvs. Segþu mer þat, hvart helgir menn mego geta at gvþi allt þat es þeir vilia.

34. Gregorivs. Hverr se gaꜹfgari i heimi en Pæll postole, oc baþ hann .iii. þess es hann matti eigi geta. Af þvi es oc scvlt at segia nacqvat þat fra Benedicto, ẹs annan veg varþ en hann vilde vera lata.

Svstir heilags Benedictus het Scolastica, es gvþi hafþi þionat alla ęfi sina, en hon vas von at koma of sinn a hveriom .ii. missorom at finna broþor sinn, oc com hann til fundar viþ hana a bø þeim es nestr var munclifino. En es þaꜹ fundosc of dag a þeim bó es þaꜹ otto vanþa til at finnasc, þa dvolþosc þaꜹ þann dag allan i gvþs lofi oc helgom molom oc toco føtslo beþi saman viþ

røcr. En es þau sǫto of borþi eptir nottorþ oc rødo enn of himnesca hlvti, þa melti Scolastica viþ broþor sinn: »Biþ ec þic, faþir, at þu farir eigi fra mer i nott, oc røþom vit nacqvat of himnesca fagnaþi alt til morgins.« Benedictus svaraþi: «Hvi gegnir þat, svstir, es þu męlir nu? Eigi ma ec annarstaþar vera en heima i nott.« En þa vas heiþ oc sa hvergi scvscaufo a himne. En es heilog nunna hevrþi þessi orþ broþor sins, þa laut hon fram i gopnir ser a borþit oc baþ gvþ meþ torom. En es hon hof up hofuþ sit af borþi, þa fvlgþo eldingar oc dunþo reiþarþrimor oc gorþi regn sva micit, at mannigi vas or husi ut gengt. En heilog męr hafþi ut helt miclo regni tara sinna a borþit, oc gat hon þvi sva sciot regn af himne, oc alt vas a eino augabragþi, at hon hof hofoþ af borþi oc regn dunþi ofan af himne. En es gvþs maþr sat veþrfastr, oc muncar þeir es honom fvlgþo, þa melti hann viþ svstor sina: »Fvrgefi gvþ þer þat es þu gorþir, svstir. Af hvi gørþir þu þetta?« Scolastica svaraþi: »Baþ ec þic, oc vildir þu eigi veita mer, baþ ec drotin minn, oc veitti hann mer. Far þu heim nu til munklifis þins fra mer, ef þu matt.« En hann matti eigi or husi ganga oc var nauþigr i þeim staþ es hann vilde eigi. En þau vocþo nott þa alla i gegnom oc ródo of dvrþir andligs lifs. I þessom atburþ es svnt, at Benedictus vilde þat es hann matti eigi, þvi at þat vas iflaust, at hann mønde vilia, at þat heiþviþri heldisc, sem þa vas es hann com. En hann fann gvþs crapt af qvenmans hiarta i gegn sinom vilia, oc vas þat eigi undarlict, þott a þeiri tiþ metti cona meira i gvþs crapti, þvi at hon hafþi fvr astar sacar langa leiþ farit at finna hann. Johannes segir sva, at gvþ es ost, oc es af þvi ret, at gvþ veitti þeim iartein heldr, es meira unni.

35. En Scolastica for annan dag heim til hus sins, en Benedictus for heim meþ broþrom til munclifs. En es .iii. dagar liþo þaþan, þa sat Benedictus i husi sino oc hof up ægo sin til himins oc sa aund svstor sinnar fara fra licam i dufo lici til himins. En hann varþ feginn dvrþ hennar oc gorþi gvþi þaccir oc sagþi broþrom andlat hennar, oc sende þa þegar eptir lici hennar oc baþ þa føra til munclifs sins oc leggia i steinþro, þa es hann hafþi ser gora latiþ; oc varþ sva at eigi scilþi groftr licami þeira, sva sem .i. vas astarhugr þeira beggia.

36. Servandus het diacn oc abote þess munklifs, es Liberius ricismaþr let gora i Campania heraþi. Hann vas vanr at coma til munclifs Benedictus, oc rødo þeir of søtléc himnescra fagnaþa oc

bergþo þeim opt i hugscoti, þott þeir meti eigi ná i licam. En es at svemfnmali com, þa vas Benedictus i stopli necqveriom ovarla, en Servandus diacn neþarr i enom sama stopli, oc matti þar ganga a miþli. En fvrir þeim stopli vas hus micit, oc hvildo þar lerisveinar beggia þeira. En es Benedictus vacþi oc vas a bønom, þa es aþrir svofo, oc stoþ viþ glugg, þa sa hann lios micit coma af himni, sva at þat rac a bravt oll mvrcr nętrennar. En fvlgþi undarligr hlutr liosino, þvi at hann sa allan heim fvr avgom ser sva sem undir einom geisla. En es Benedictus sa staþfastliga a lios þetta, þa sa hann ond Germanus episcopus borna til himins af englom i eldligo aliti. Þa vildi hann hafa meþ ser annan vott sva dvrligrar svnar, oc callaþi hann a Servandom diacn hóri rodo oc nefnde hann a nafn .ii. eþa .iii. Servandus vacnaþi viþ call hans oc reis up þegar, oc sa necqvern hlut af liosino, oc þotti honom micils vert um þat. Þa sagþi Benedictus honom, hvat hann hafþi set, oc sende mann þegar ena somo nott til Cǫpoborgar at spvria, hvat of Germanom bvscop veri. En episcopus vas andaþr, es sendemaþr com þangat, oc gat hann þat spurt, at hann hafþi a þeiri stundo andatsc, sem Benedictus sa ond hans fara til himins af iorþo.

Petrvs. Eigi of scil ec, þvi at eigi finnasc dómi til, hverso .i. maþr matti of sia allan heim, eþa alr heimr veri leidr fvr avgo honom sva sem undir einom solar geisla.

Gregorivs. Vittu vist þat, Petr, at hverivm þvckir litils scepnan verþ, es can scaparann, oc þott hann se litinn hlut af liosi scaparans, þa scilr hann, hverso litil scepnan es oll fvrir ser, þvi at hugr hefsc up í svn goþligs lioss oc verþr hęri en sia heimr, oc ser hann þa i gvþs liosi, hverso litils þat es vert, es honom þotti micit, meþan hann vas eigi uphafiþr. Sva sem manni svnisc her mart litit a ho fialli, þat es honom svnisc micit i divpom dal. En sia maþr es sa engla gvþs fara til himins meþ ond heilags manz, þa matti hann þat eigi sia nema hann sęi i gvþs liosi. En hvat es þat undarlict, þott hann sęi allan heim, es hann sa þat es meira vas. En þat ęs sagt es, at alr heimr[1] . . . . necqvert sinn attu vitir hver hann es. En es konongr sat of borþi of dag, þa com Pavlinus at vanþa sinom oc førþi gott aldin drotni sinom. En es konongr sa Pavlinom, þa bra hann lit oc scalf oc heimti þangat mag sinn oc sagþi honom levndan hlut, þann es hann hafþi þagat vvir þangat til: »Satt es þat, es þer er

[1] *Her mangler 1 Blad, hvorved Slutningen af anden og Begyndelsen af tredie Bog er tabt.*

sagt fra manni þessom. Nu i nott drevmþi mic, at ec sę ogorliga domendr sitia a domstolom, oc vas sia maþr i þeiri sveit, en a þeira dome vas svipa tecin or hende mer. En þu spvr, hverr hann se, þvi at ec hvgg hann eigi otiginn manṇ vera.« Þa heimti magr konongs Pꜹlinum til mals viþ sic, oc spurþi hvat manna hann veri. En gvþs maþr svaraþi oc qvasc vera þrell hans, sa es hann toc fvr ekio soninn. Þa spurþi hann, hvat manna hann hefþi verit a sino lande. En es hann vas þess opt spurþr oc beþinn at segia, þa sagþi hann of siþir, at hann hefþi bvscop verit. En es drotin hans hevrþi þetta, þa oaþisc hann oc melti viþ Pꜹlinom: »Biþ þu mic þess hlutar sem þu vill, oc mon ec veita þer, at þu farir meþ veg aptr til lands þins.« Pꜹlinus svaraþi: »Ein es sa hlutr es ec vilda þiggia, attu levsir or ánꜹþ alla þa menn, er or minni borg voro hingat herleidir.« Þa vas þegar samnat þeim ollom saman, oc stigo þeir a scip meþ Pꜹlino, oc vas scip þeira hlaþit corni, oc foro allfegnir meþ bvscopi. En konongr dó fœm nottom siþarr, sva sem bvscop hafþi fvrir sagt. En sva gorþisc, þa es Pꜹlinus selde sic .i. i þreldom, at hann levsti marga or ánꜹþ meþ ser, oc glicþi hann i þvi eptir drotni orom, es þrels licam toc a sic, til þess at hann levsti oss or svnþa anꜹþ. Enn es sagt fra andlati Pꜹlinus, at þa es hann hafþi banasott tecna oc vas at bana cominn, þa scalf clifi allr, es hann hvilde i, en landscialpti sa toc eigi viþara. En ogn varþ ollom micil at iartein þessi, þeim es hia voro, en þa scilþisc ǫnd Pꜹlinus viþ licam oc for meþ gvþi til dvrþar.

2. Þa es heilagr Johannes pavi atti for til konongs þess es Justinus het, þa atti hann nꜹþsvn a fornom vegi at leiga ser hest. En es þat hevrþi .i. gofogr maþr, þa leþi hann honom hests þess es hann atti hogsęztan, oc melti hann sva fvrir, at pavi scvlde senda heim hestinn, þegar es annar fengisc macligr, þvi at cona hans vas von at riþa þessom hesti. Pavinn toc viþ hestinom oc hafþi, unz annarr varþ til fenginn, oc sende þa heim þenna. En þa es cona buandans scvlde riþa, þa gorþisc þess eigi costr, þvi at hestrinn toc at frvsa oc blasa oc ꜹsa oc scalf allr, sva sem hann svnde þat i ohegindom sinom, at hann vilde eigi cono lata riþa ser, eptir þat es heilagr pavi hafþi riþit honom. En buandę cunni þat ret virþa, oc sende hann þegar Johanni pava hestinn oc baþ mioc, at hann scvlde þiggia þann hest, es hann hafþi helgat i sinni reiþ. En es sogþ fra Johanne pava su onnor iartein, at hann gaf blindom manni svn, þa es hann vas i Miclagarþi, i ꜹgliti allz lvþs.

3. A nacqvarri tiþ atti Agapitus pavi for til ens sama konongs Justinus. En es hann vas a Griclande, þa vas honom fórþr sivcr maþr, sa es omali vas oc matti eigi af iorþo up risa. En es frendr hans stoþo[1] yvir honom oc greto, þa spurþi Agapitus, ef þeir trvþi at en sivci mętte heill verþa. En es þeir letosc hafa trevzc heilso hans undir gvþi oc i velde Petrs postola, þa hof pavi up messo oc forþi fram hugaþsamlega bón i gvþs ægliti. Siþan gek hann fra altare oc toc i hond enom sivca oc hof hann up af iorþo, oc reis hann þegar up a føtr sina i ægliti allc(!) lvþs. En es hann gaf honom corpus domini, þa toc hann mal sitt, en allir undroþosc þeir es hia voro oc feldo tǫr fvr fagnaþi.

4. Of þess ens sama konongs daga Justinus atti Dacius Meilansborgar bvscop næþsvnia for til Miclagarþs. En es hann com til borgar þeirar es Corinthis heitir, þa leitaþi hann ser til þess hus gistingar, es sva micit veri, at liþ hans metti hafa rum inni. Þa sa hann hus micit eit saman standa, þat es honom þotti hofilict at vexti, oc baþ hann lagsmenn sina bua þat hus innan til innivistar. En borgarmenn sogþo, at þat matti eigi vera, þvi at diofoll hevir lengi bvgt i þvi husi, oc er þat af þvi tomt. En gvþs maþr Dacius svaraþi: «Allra heldst scolom ver þa i þvi husi inni vera, ef diofoll hevir þat aþr bannat monnom.« Þa let hann bua innan husit oc gek orvggr at moti freistni fianda. En a miþri nott, es gvþs maþr hvildi, þa toc fiandinn at lata hvers dvrs lotom, stundom greniaþi hann sem et oarga dvr, stundom hvesti hann sem hoggormr, stundom beliaþi hann sem næt, stundom gneggiaþi hann sem hross, stundom iarmaþi hann sem geit eþa hrein sem svin. Þa vacnaþi Dacius viþ sva margra dvra rǫd, oc reis up oc herstisc a fiandann meþ reiþi oc melti: »Ertu sa es męltir i drambi þino, at þu mondir setia stol þinn i norþri oc vera glicr gvþi; en nu hevir þu þat sem þu ert verþr, es þu glicisc geitom oc svinom.« Þa scamþisc illgiarn ande brigzla sinna, oc þorþi aldregi siþan at svna sionhverfingar sinar i þvi husi. Oc gorþisc truaþra manna bvgþ siþan i husino, þvi at otrur ande flóþi þegar, es einn sanlega trur gvþs vinr gisti i husino.

5. Sabinus het bvscop borgar þeirar es Canusia es colloþ, en hann vas maþr gamall oc sionlæss of siþir. En hann hafþi spalex anda. En er Totila fra þat konongr Gothorum, þa truþi hann þvi eigi, en þo vilde hann þat revna. Sva bar at of dag, es konongr com þangat, at byscop baþ honom til borþs meþ ser at dægurþi,

[1] stoþom *Cd.*

oc sat konongr a høgri hond bvscopi. En es þion byscops førþi honom vins drvk, þa toc konongr drvkiarkerit or hennde þioninom þegiande oc selde sia(l)fr drvciarkerit byscopi oc vilde revna, hvart hann vissi af spalex anda, hverr honom selde drvcinn. Þa toc Sabinus bvscop vit drvciarkerino oc melti: »Lifi su hond.« Conongr varþ glaþr viþ þetta orþ, þvi at hann þottisc fundit hafa spaleic meþ gvþs þreli, þann [es hann] vilde reyna. Lif Sabinus var langt oc morgom nytsamlict. En .i. diacn hans, sa es byscop hugþisc verþa mondo eptir hans dag, fvldesc þeirar ilsco, at hann blett eitri drvc hans, oc cevfti at sveini enom, at sa forþi drvccinn byscopi of aptan at notorþi. Byscop melti þegar viþ sveininn: »Drecþu sialfr þat er þu fórþir mer at dreka.« Þa fann sveinninn at byscop vissi ilsco hans, oc vildi heldr dreca etr oc devia en taca viti þat es hann vas verþr fvr gløp sinn. En es hann hof at munni ser drvciarkerit, þa melti byscop viþ hann: «Drec eigi þu, sel þu mér, ec mon dreca. En þu seg sva þeim es þer selde, at ec mon dreca eitr, en sa mon aldregi byscop verþa.« Þa gorþi Sabinus crossmarc yvir drvcinom oc drac óruggr. En diacninn fell niþr dꜹþr a þeire enne somo stundo, sem hann hefþi drvcit eitrit, þvi at eitr ilsco hans vá hann i ꜹgliti gvþs, þott eigi vetti licamlict eitr honom dꜹþa.

6. A þeiri tiþ er Totila konongr Gothorum com til borgar þeirar es Narnus heitir, þa gec a mot honom Cassius episcopus borgar þeirar. En hann var rꜹþleitr maþr. En er konongr sa hann, þa ętlaþi[1] hann, at hann veri af þvi rꜹþleitr, at hann hefþi i mioþdrvcio verit, oc fvrleit hann þegar atferþ hans. En gvþ vilde svna brat, hvilicr sa maþr var es konongr fvrleit. Þa greip illgiarn ande .i. scialdsvein hans konongsins oc qvalþi grimligri sott i ꜹgliti alþvþo. En þa es inn oþi vas leidr fvr byscop i ꜹgliti konongs oc liþsmanna hans, þa gorþi byscop crossmarc yvir honom oc rac bravt fra honom ohreinan anda, sva at hann com aldregi siþan [til hans]. Þa varþ sva at konongr toc at gofga gvþs þrel af iartein, þann es hann hafþi aþr l[itils] virdan af yvirliti, oc lęgþi dramlatr konongr-grimleic sinn fvr þeim manni, es hann sa at sva [stvrcþi] gvþs crap[tr].

7. Enn es ver teliom stvrcra manna verc, þa minnomc ver a þat, hverso gvþs miscunn gorþi viþ Andreas byscop borgar þeirar es Fundana heitir. En sia saga ma þat [kenna] þeim es hevra, at þeir varisc viþ samvisto qvenna, es ser vilia til hreinlifis ha[lda,

1 ętlęþi *Cd.*

at] eigi verþi þeir þvi ꜹþvelligar teldir af vavefligri freistni, sem þeim verþr nalęgra þat es þ[eir vil]nasc. En sia Andreas hafþi gofoct lif oc crapta fullt oc helt sic vel til hreinli[fis]. Hann let vera nunno necqver(i)a i husi sino, oc gorþi henne eigi brat visa fra samvisto sinni, þvi [at] hann trevstisc vel sino hrenlifi oc hennar. Þa fann slógr fiande staþ freistonar i hiarta byscops, oc hrosaþi hann aliti cononnar fvr hvgscots ꜹgom hans, unz hugr hans teldesc af asiono hennar. Gvþingr necqver atti for of dag til Rvmaborgar or heraþi þvi es Campania heitir. En es hann atti scamt til Fundana borgár, þa apnaþisc fvrir honom, aþr hann metti til gistingar comasc, oc gek hann inn i blothus es varþ a goto hans. En hann hredisc, es hann sa at blothus vas, oc gorþi crossmarc vvir ser, þott hann trvþi eigi a crossinn, oc mattia sofna fvr hretslo. En a miþri nott þa sa hann micit liþ ohrenna anda þvsia inn i husit, oc þotti honom sem .i. veri hofþingi þeira oc þionaþi aþrir þeim. En sa spurþi þa, hvat hvergi þeira hefþi unnit til ilsco. En es hverr sagþi, sem spurþr vas, hverso þeir foro at frésta manna, þa reis up .i. (i) miþio liþi þeira oc sagþi, hverso hann hafþi teldan hug Andreas byscops i aliti nunno þeirar es þa(r i) husom hans vas. Þa varþ ilgiarn ande glaþr viþ þat, sa es hofþingi þeira var, oc þottisc þvi meira avoxt hafa, sem hann matti f[leirom] of spilla. En sa fiandi, es þetta sagþi, qvasc þvi framar hafa dregit hug byscops til svnþar, at en nęsta aptan hafþi hann clappat nunnonni af bliþlęti. Þa eggiaþi en forni fiande ohrenan anda at gora til lox þat es hann hafþi uptecit, at hann nęþi þeim mun[1] meira sigri an(!) aþrir, sem hann metti betra manni fvrfara. Gvþingr vacþi oc sa þessa hluti alla oc hevrþi oc var hredr. Þa melti en mottkasti fiande þeira liþs, at farit monde at vita, hverr sa maþr veri, es þorþi of nott at vera i husi þeira. En es ohrenir andar foro oc so hann crossmarci signdan, þa undroþosc þeir þat oc veinoþo oc melto: »Cer es þar tomt oc lęst.« En es flocr ilgiarnra anda hvarf a bravt or husino, þa reis gvþingrinn up þegar oc for scvndeliga til fundar viþ Andreas byscop oc heimti hann a mal oc spurþi, hveria frestni hann hefþi. En byscop vilde eigi segia honom. Þa bar gvþingrinn a brvnn honom, at hann legþi rangan astarhug á nunnona. En es byscop dulþi þess, þa melti gvþingrinn: »Fvr hvi dvlr þu þess, oc vas þu i gięr aptan til þess eggiaþr, at þu clappaþir henne.« Þa kendisc byscop viþ sitt verc, oc gek i gegn litillatliga þvi es hann dulþi

1 enom. *Cd.*

fvrr. En gvþingr sagþi honom, hvat hann hafþi set eþa hevrt a diofla motino. Oc es episcopus hevrþi þat, þa fell hann a cne til bónar oc let þegar fara bravt nunnona or husi sino. Siþan let hann briota (h)ofit oc gora þar kircio Andreas postola i staþnom, oc hvarf af hende honom licams frestni su es hann hafþi. En hann talþi tru fvr gvþinginom, oc (toc) hann scirn oc var vel cristinn alla ęfi. Oc gorþisc sva, at gvþingr naþi sialfr at hialpasc, þa es hann leitaþi at hialpa oþrom, oc ledi gvþ fvr þvi annan til goþs lifs, er hann var(þ)veiti annan i goþo lifi.

Petrvs. Sia hlutr er nu hevrþa ec, veitir mer bęþi hretslo oc von.

Gregorivs. Sva bvriar oss at viso, at ver sem avalt hredir af ostvrcþ varri, en trevstimsc gvþs miscunn. Nu hevrþom ver gvþs vin scelfþan en eigi tęldan, til þess at oss ost[vrc]om monnom gorisc hretsla af þvi es hann vas scelfþr, en travst af þvi es hann matti standasc fréstni.

8. [By]scop het Constancius i borg þeiri es Aqvina es colloþ. Hann vas cuþr at þvi viþa, at hann hafþi spalex anda. En þa es hann toc bana, þa urþo borgarmenn oglaþir oc stoþo yvir honom gratande oc melto: »Hvern scolom ver ha[fa] eptir þinn dag?« Constancius svaraþi þegar af spalex anda oc melti: »Eptir (mic) monoþ er [ha]fa hrossasvein, en þvatera eptir hrossasvein. Þa hafiþ er[1] þats er monoþ.« En [er] Constancius hafþi þessa spasogo sagþa, þa andaþisc hann. En siþan vas til byscops [tec]inn Andreas diacn hans, en hann hafþi hrossa gęt necqveria stund ęfi sinnar. En siþan hafþi byscops velde Jovinus necqverr, sa hafþi þvattere verit i borg þeiri. En a hans dogom evdisc borgarlvþrinn sva mioc af sottom oc af heþinna manna her, at eptir hans dag vas engi sa es byscop of veri, oc eigi lyþr sa es biscop(!) of hefþi. Oc fvldesc sva oc sanna(þisc) atqvęþi gvþs þrels, es hann sagþi, at sa lvþr monde eigi hirþi hafa eptir andlat tveggia biscopa(!) þeira es honom voro nęster.

9. Frigidianus het biscop(!) i Luco, en sa vas craptamaþr micill, oc bera menn viþa lof hans oc iarteinir. Ǫ su er til borgar þeirar fellr, vas opt von at ganga or farveg sinom oc spilti okrom manna oc engiom. En er þat vas opt, þa somnoþo borgarmenn liþi til oc hofþo micit erfiþi fvrir at veita onne allri or enom forna farveg, oc motto þeir eigi lvcþir a vinna. Þa let gvþs maþr Frigidianus gora ser hrifo oc gek til arennar oc var þar lengi a bón. Siþan melti hann viþ ona, at hon scvldi fvlgia

1 es *Cd.*

honom, en hann for oc dro hrifona. En oen fvrlet þegar en forna farveg sin oc bravt ser annan farveg, þar er Frigidianus dro hrifona fvrir, oc hvarf hon aldregi siþan aptr i enn forna farveg ne spilti ocrom manna.

10. I borg þeiri es Placencia heitir vas .i. craptaꝛþigr byscop, sa het Sabinus. En diacn (hans) sagþi honom of dag, at ꝍ su es Padus[1] heitir gek or farveg sinom oc spilti ocrom. Byscop sagþi: »Fɵr þu til arennar oc męl þetta: Byscop bvþr þer, at þu stillir þic oc hverfir aftr i farveg þinn.« Diacnin gerþi eigi fara oc hlo at mali byscops. Þa heimti byscop þangat ritera oc let rita þessi orþ: Sabinus byscop bvþr þer ꝍ i nafni Jesv Cristz, at þu gangir eigi framar or farveg þinom ne spillir engiom eþa ocrom manna. En es þat rit vas ritiþ, þa męlti hann viþ þann er rét: »Far þu oc casta þvi a ꝍna.« En es þat vas at gort, þa hvarf oen aftr þegar i farveg sinn oc gec aldregi siþan til meins i þann staþ. I þessom (hlut) hnevcisc mioc ohlvþni manna, þar es oscvnsamlig scepna hlvde boþorþi heilagra manna i gvþs crapti.

11. Cernobius het episcopus borgar þeirar es Populonia[2] hetir. En sa gaf morg vitni heilaglecs. En hann toc vit riþorom necqveriom of dag oc vetti þeim beina. En þeir hofþo floit undan hernaþi Gothorum, oc hlifþi hann gestom sinom viþ bana, oc com þeim a bravt or clande vicinga. En es þat var sagt cononge þeira Totila[3]

15. . . . .

af þeire męlgi es ver tocom fvrst naꝛþgir up af varcunn. En es ver męlom fvrst tom orþ en siþan þaꝛ es verri ero, þa verþr þvi seinna bøn or hévrþ, sem muþr varr saꝛrgasc meirr í heimscomęlom, sem ritiþ es: Sa es eigi vill hevra gvþs log, þess bøn verþr oþęg. Þat es eigi undarlict, þott gvþ hevri travt bønir orar, þar es ver hlyþom travt eþa eigi boþorþom hans. Sva esa þat undarlict, þott gvþ hevrþi sciott bøn Florencius, þar es hann var sciotr at hlvþa boþorþom drottins sins. En Euticius, sa es a gvþs goto var foronaꝛtr Florencius, varþ agętr at iarteinom eptir andlat sitt. En þott mart se sagt fra honom, þa svnisc mer þat agęzt, es gvþ lętr gørasc allt hingat til fvr clęþi hans. Avallt es hiti brendi iorþ oc regns þurpti, þa somnoþosc saman borgarmenn oc boro kvrtil hans of acra, oc heldo up kvrtlinom þa es þeir stoþo a bøn, oc com þegar gnogt regn, sem þurpti. I þvi es svnt, hvilican

1 Pardus *Cd.* 2 ppl'ina *Cd.* 3 *Her mangler 2 Blade.*

crapt oc verþleic ǫnd hans hevir fvr gvþi, es clęþi hans matti taca af monnom reiþi gvþs.

16[1]. Einsetomaþr necqverr var i fialli þvi er Narsicus heitir, en sa het Martinus. Hann var marga vetr bvrgþr i þrongom helli oc lifþi heilact lif. Þat gorþisc fvrst til iarteina of hann, þa es hann com til þessa hellis, at vatn drꜹp þegar or steini i hellinom, þat es honom vann þorf at gnogo, oc varþ vatn þat hvarci minna ne meira en hann þurfti. En enn forni fiande ofundaþi staþfesti hans oc leitaþi viþ meþ sløgri iþrott at reca hann a bravt or hellinom. Hoggormr com til hellisens oc bꜹþ ognir Martino, þa es hann var a bónom, oc lagþisc i hring of hann oc fvlgþi honom, hvertki sem hann for. En Martinus hredisc eigi orminn oc retti hond sina eþa fot at munni hans oc męlti viþ hann: »Ef þu matt hoggva, þa moncaþ ec banna.« Þat vas .iii. vetr i samt es ormrinn vas i hellinom. En es Martinus matti eigi hreþasc þessa frestni, þa stevpþisc ormrinn ofan of dag fvrir fiallshliþna, oc brann eldr af honom, en af þeim elde brunno ꜹll hris þꜹ es fvrir urþo. I þessom hlut vilde gvþ svna, hverso ramr sa fiande var, es Martinus hafþi yvir stigit. Siþan es Martinus com til einseto, þa barsc hann þat fvrir at sia aldregi conor, eigi af þvi at hann fvrliti conor, heldr af þvi at hann ugþi freistni. En þat fra cona necqver oc gek diarflega til hellisins, þar es Martinus vas inni. En es hann sa, at cono cleþi como fvr dvrr hellisins, þa sneresc hann fra dvrom oc fell a cnebeþ til bónar, oc hof eigi hofoþ af iorþo aþr conan hvarf fra hellinom. En es hon gek ofan or fialshliþ, þa varþ hon braþdꜹþ samdøgris, oc svnde þat henne, at gvþi mislicaþi þat er hon freistaþi þrels hans. Hellir Martinus es i brꜹttu fialli sva ofarla, at stor tre, þꜹ er a iomno niþri vaxa, þvkia eigi meiri ofan til svnar en smǫ hris. En i einom staþ vas til gengt, oc es þar þrꜹngt einstigi. En es margir trufastir menn sotto fund hans, þa gek sveinn necqverr ovarliga oc fell or einstigino oc hravt allt ofan a iofno. Fꜹronꜹtar hans urþo hrvggvir oc foro at leita lics hans, oc etloþo at hann mónde bana hafa oc vera allr lamiþr. En es hans vas létaþ, þa vas hann fundinn a iofno niþri heill oc lifandi. En þat þotti ꜹllom einsęt, at bón Marteins barg honom. Steinn micill var i fiallino vp fra helli Martinus, sa es til þess þotti horfa at falla mónde a hus hans, es hann losnaþi. Þa com .i. gofogr[2] maþr þangat meþ liþi miclo oc bꜹþ Martino at levsa ofan steininn oc baþ, at hann føri a bravt

1 Martinus *Oversk. Cd.* 2 gofogþr *Cd.*

or hellinom, meþan steininom veri ofan vellt. Gvþs maþr gørþi eigi a bravt fara, þo at þeir scvlde ofan velta steininom, ef þeir mętti. En es liþs fiolþi sa allr leitaþi at hróra steininn eþa hefia, sva at Marteine yrþi eigi mein at, þa slap steinninn or hondom þeim, es minzt of varþi, oc hliop yvir hellinn, svat hvarfiarri com niþr. En þat vas ǫllom ǫþsvnt, at engla fulting hof steininn meþ þeim, es eki varþ mein at. Þa es Martinus bygþi fvrst i þessom helli, þa batt hann iarnfesti of fot ser oc festi annan enda a hellinom, til þess at hann gengi eigi viþara en festrin toc. En es Benedictus aboti fra þat, þa sende hann lerisvein sinn oc baþ sva mela viþ Martinum: »Ef þv ert gvþs þrell, þa halde þer Cri(s)tz festr en eigi iarnfestr.« Þa levsti Martinus þegar festi af ser, en hann gek þo aldregi viþara an aþr. En siþan es hann lǫc sic i hellinom, þa toc hann at hafa lerisveina. En þeir otto bvgþ scamt fra helli hans oc toco ser vatn or brunni þeim er langt var i iorþ niþr. En festr su slitnaþi oft, es vatnkeraldet var vit fest. Þa toco þeir festi, þa es Martinus levsti af føti ser, oc ioco þvi strenginn, oc slitnaþi aldregi siþan festrin, þvi at hon var þa ǫll sva seig sem iarn, es hon var ǫcin meþ þeiri iarnfesti, er gvþs þrell hafþi a ser hafþa.

17. Muncr necqverr lifgofogr oc siþsamr hafþi einseto i fialli þvi er Argentarius heitir, oc fvldi hann muncs nafn i goþom siþom. En hann vas þvi vanr a hveriom missorom at coma til Petrs kircio oc gista svbdiacn þann es atti hus scamt fra kircionni, en sa het Qvadragesimus. En es muncrinn com þangat of dag at vanþa sinom, þa andaþisc nacqvarr valaþr buande i nęstom husom. Þa apnaþisc oc matti eigi grafa hann a þeim degi. En cona hans sat hia oc gret alla nott i gegnom oc matti eigi sofa. En þat matti hevra til hus subdiacnsins, þvi at þili eitt vas a miþli. Oc es conan matti eigi huggasc, þa melti heilagr muncr viþ subdiacninn: »Harmar ǫud min meþ cono þessi, risom up viþ oc forom til bønar.« Þa foro þeir baþir til kircio oc voro lengi a bǿn. Oc es þeir luco bøn, þa samnaþi gvþs þrell dusti, es lagzt hafþi a altare, oc for til husa cononnar oc fell a cnebeþ hia licino oc vas lengi a bøn. Siþan réis hann up af bónenni oc toc mottol af hofþi enom andaþa, es breidr vas vvir andlit honom. En es konan sa þat, þa undraþisc hon oc vissi eigi, hvat hann vilde at gøra. Siþan gnere[1] hann of andlit honom moldardustino[2] þvi er hann hafþi tekit af altere. Þa toc en dǫþi ond oc hof up ǫgo sin oc

[1] bnere *Cd.* [2] moldarstundino *Cd.*

settisc up, oc þotti sem hann vere vacþr or svemni. En es conan sa þat, þa felde hon tor fvr fagnaþi, oc var þa hórꜹstare an aþr. En gvþs maþr stǫþvaþi horevsti hennar oc melti: »Þegi þu, þegi þu. Ef necqverr spvrr, hvi þetta sętti, þa segit er at drottinn Jesus Cristr gørþi sit verc.« En es hann hafþi þat melt, þa for hann þegar bravt af gistingo oc com aldregi siþan, þvi at hann vilde fløia veg þessa heims; oc let þa aldregi sia sic siþan i þesso lifi, es hann sǫ of sinn sva micla iartein góra.

Petrvs. Hvatci er aþrir męla, þa[1] svnisc mer sa iarteina craptr mestr at gefa dꜹþom manni lif.

Gregorivs. Ef ver hvggiom at osvneligom hlutom, þa er vist meiri iartein at leiþretta svnþgan mann i cenningom oc bøna fultingi en at reisa up dꜹþan licam[2], þvi at licamr scal devia i annat sinn en ond lifa ei oc ei. Tvenn dømi mon ec svna, þꜹ es vitni bera, hvarr meiri craptr es at réisa [ond af davþa eþa licam[3]. Drottinn reisti up Lazarum af licams dꜹþa einom, þvi at hann vas goþr maþr, en hann reisti Sꜹlum up af andar dꜹþa. Eftir licams upriso Lazarus es eki getit iarteina hans, en eftir andar upriso Sꜹlus es sva mart sagt oc svnt i croftom hans oc kenningom, at halftki ma óstvrkþ or bera, þvi at hann snere[4] i kenningóm sinom grimmom hugscotom til milde oc vas fuss at devia fvr gvþs nafni oc heilso broþra oc vas prvdr postola tign oc allre bocspeci oc upnuminn til ens þriþia himins i svet engla gvþs, oc þo vas hann litillatr oc varcunnigr iarþligom[5] monnom i kenningom sinom, oc scvrþi hverso hvergi scvlde lifa i licamligri svslo. Þar es svnt, hverso sa lifþi es up reis af andar dꜹþa. Minna es at reisa mann up af licams dꜹþa, nema þat fvlgi at sa en sami risi up af[6] andar dꜹþa oc leiþrettisc fra svnþom fvr licams upriso.

18. Maþr necqverr vas i Campania heraþi, es Benedictus het, ungr at aldri en gamall at siþom, oc helt sic stercliga i heilagri atferþ. Þenna mann fundo grimmir Goþi .i. saman i husi sitia, hermenn Totila konongs, oc logþo eld i hus hans oc vildo brenna hann inni. En eldr gørþi eigi festasc i husino, en iorþin bran umhverfis. Hermenn reidosc þess at meirr oc drogo Benedictum ut or husino oc kostoþo honom i ofn brennanda, es þeir sœ cvndan til bravþbacstrs oc bvrgþo aftr ofninn. En es þangat

1 *Her beg. Membranblad 655qv XV.* 2 mann *Mmbl.* 3 [ondina af sinum dauða eða likamann *Mmbl.* 4 siðan *tilf. Mmbl.* 5 *saal. Mmbl.*; iarþigom *Cd.* 6 *tilf. Mmbl.*

vas comit annan dag, þa vas Benedictus heill i ofninom oc brunnin cleþi hans oll.

Petrvs. Fornar iarteinir hevri ec nu, sva sem sagt es forþom fra .iii. sveinom, es i ofn voro settir oc brunno eigi.

Gregorivs. At þvi vas su iartein annan veg, at hendr þeira voro bundnar oc føtr, oc castat þeim sva i ofninn, en annan dag gengo þeir lꝍsir i ofninom, oc voro cleþi þeira obrunnin. Þar hafþi logi crapt sinn til huggonar þeim, en hann matti eigi hafa til meins, þar es hann brende bꝍnd af þeim en eigi cleþi þeira.

19. Þesse enni forno iartein varþ glicr hlutr oc þo af gangstaþlegri[1] sceꝑno, es af vatne gorþisc. A þeiri tiþ es Tifr gek or farveg[2] sinom i Rumaborg oc varþ nęr iafnhó borgarveggiom oc spilti morgom ocrom i heraþi, þa gek up ꜵ sv es Athesis[3] heitir, es felr hia borg þeiri es Veronensis es colloþ. En es ǫen com at kircio Zenonis byscops, oc voro dvrr opin, þa óx ǫen, unz[4] hon varþ iafnhó enom hestom gluggom. Vatnit stoþ fvr durom oc bvrgþi kirciona, svat menn mǫtto eigi at comasc, es inni voro. En es þa menn þvrsti, es i kircionni voro, þa gingo þeir til dura, oc matti þat vatn up ꜵsa sem annat oc drecca, en þevgi matti þat i kirciona [falla sem[5] vatn. Vatnit stoþ fvr kirciodurom oc svnde verþleic Zenonis, oc var sem vatn til þess sem[6] hafa þurpti, en þat matti eigi granda staþnom sem vatn.

Petrvs. Undarligar[7] ero iarteinir heilagra manna, þęr er þu segir mer. En þat vilda ec vita, hvart slikir iarteina menn urþu fvr ǫngri freistni fiandans, eþa bꝍtnoþo þeir viþ freistnina?

Gregorivs. Engi hevir sigr ǫ́n erfiþi, en þat es sigr at stiga yvir velar diofols. Ilgiarn ande sitr avallt[8] umb hugrenningar orar oc orþ oc verc, at hann[9] megi nacqvat þess finna es hann of røgi oss viþ gvþ.

20. Gofogr prestr het Stephanus, sa vas i Valeria heraþi. En es hann com heim af fornom vegi of dag oc callaþi a þrel sinn herstiliga oc melti: »Com þu, diofull, oc levs scva af mer!« Þegar es hann hafþi þat melt, þa losnoþo scoþvengir sva sciott, at þat var ꜵþsętt, at sa var til comin es nefndr var. En es prestr fann þat, þa oaþisc hann oc baþ niþing brꜵt fara: »Viþ þion minn melta[10] ec en eigi viþ þic.« Þa for diofull a brꜵt, en scoþvengir voro halflevstir. Þa(r) ma of mercia, hverso nálęgiar fianda

1 gagnstaðligri *Mmbl.* 2 veg *Mmbl.* 3 Athenis *Cd.* 4 til þess er *Mmbl.* 5 [fliota sem annat *Mmbl.* 6 er *Mmbl.* 7 *rettet*; Undarligir(!) *Mmbl.*; Andligar *A.* 8 iafnan *Mmbl.* 9 *Her ender Mmbl.* 10 meltei *Cd.*

velar ero hugscotom orum, er hann vas sva nęr heilagra manna hugscotom.

Petrvs. Erfiþlict es at sia avallt viþ velom ovinarins oc sem i orrosto se avallt.

Gregorivs. Eigi es erfitt, ef ver eignom gvþi varþhald vart en eigi oss siolfom, oc verom þo sem ver megom costgefstir at varþveita oss. En ef inn forni fiande verþr fra hugscoti recinn, þa gørisc þat oft af gvþs miscun, at fiandinn hreþisc crapt retlatra manna.

21. Dottir necqvers rics manz vas i borg þeiri es Spolitana heitir, en hon elscaþi himnesct lif. Faþir hennar stoþ i gegn fvsi hennar, en hon virde gvþ meira en foþor sinn oc toc nunno vigslo. Þa rédisc faþir hennar oc ręnti hana ollo fe oc arfvon þeiri er hon atti. En margar gofgar meviar lifþo at hennar dømom oc helgoþo gvþi mevdom sinn. Aboti sa es Eleutherius het com of dag til hennar at kenna henne orþ gvþs. En þorpcall necqverr vas þar cominn oc stoþ fvrir þeim, en sa varþ gripinn af ohrenom anda oc ørþisc oc fell niþr oc toc at gnista tǫnnom oc ópa. Heilog nunna reis up oc leit til ens oþa oc melti viþ fiandann: »Far braꜷttu vesall! far bravttu vesall!« Þa svaraþi fiandinn fvr munn ens oþa: «Hvern scal ec gripa, ef ec flé heþan.« Nunnan svaraþi: ›Far bravt tu fra manni þessom oc tac gris þann es her er i velli scamt fra oss.« Þa fløþi en ohreini ande fra manninom oc grep gris oc devdi oc setti braꜷt siþan.

Petrvs. Vita vilda ec, hvart henne vas lofat at gefa grisinn fiandanom?

Gregorivs. Verc drotins vars marca toft fvr orom vercom. Þa es hann rac marga diofla fra einom oþom manni, þa melto þeir viþ hann: »Ef þu recr oss heþan a bravt, þa sentu oss i svina floc.« En hann vetti þeim þat, at þeir hliopo i svinin oc søcþu þeim i sevar divp. I þessom hlut scvrisc þat, at ilgiarn ande ma eki i gegn monnom ǫn levfi gvþs, þar er hann matti eigi svinin gripa nema honom veri lofat. Af þvi er oc naꜷþsvn at þiona þeim er aꜷllo stvrir, at ver verþim stvrcri en fiandr órir, þa er ver þionom scapara orom i litilleti. En hvat es undarlict, þott helgir menn lifande góri iarteinir, þar er morg tocn verþa at licomom þeira ondoþom.

22. Prestr necqverr heilagr vas i Valeria heraþi, sa es rócinn vas at tiþagórþ sinni oc goþom vercom oc lifþi heilagt lif. En es hann andaþisc, þa vas hann grafinn fvr kirciodurom. En saꜷþa

qviar voro nęr kircionni, oc la gata til qvianna nęr leiþi prestcins. En er kennimenn veitto tiþir i kircion(n)i eina hveria not, þa com þiofr til qvianna oc toc þaþan a bravt hrut. En er̃ hann com til leiþis prestzins, þa matti hann hvarngi fot fvr annan hefia. Þa lagþi hann ofan hrutinn af oxlom ser oc vilde lꜹsan lata, oc matti eigi. Hann stoþ þar bundinn viþ stulþ sinn, þvi at andaþr kennimaþr hellt lifanda þiofi oc batt hendr hans oc fótr. En er tiþom var locit of morgininn, þa gengo kennimenn ut or kircionni oc sꜹ þar standa ocunnan mann oc halda á hruti, oc vas þeim ifi a, hvart sa monde vilia gefa þangat hrutinn eþa a bravt taca. En es þiofrinn sagþi til glópsins oc meins, þa undroþosc allir crapt heilags manz, er hann hafþi þiofinn bundit viþ stulþ sinn. Þa boþo þeir fvrir honom oc motto travtt þat geta, at sa fóri bravt meþ tver hendr tomar, es stela vilde fra þeim, oc setti þiofr þegar a bravt, er hann varþ lꜹss, oc com eigi þar siþan.

23. Fiall er scamt fra borg þeiri er Prenestina heitir, en i þvi fialli er munclif Petrs postola. I þvi munklifi fódi aboti munc oc leidi hann til algorra siþa oc let vigia hann siþan til prestc. En es hann var vígþr, þa var fvr honom vitrat, at hann monde eigi lengi lifa, oc baþ hann abota levfis, at hann leti gøra ser grof. Abote svaraþi: »Far þu oc bu til grof þina, sem þu vill, en ec mon fvrr andasc en þu.« Prestrinn bio til grof sina, en aboti toc sott fæm nottom siþarr oc melti viþ prestinn, þa es hann la a nástróm: «Leg þu mic i grof þina.« Prestrinn svaraþi: »Ueistu at ec mon andasc a scommo bragþi, oc mon ocr eigi vinna rúm boþom i grofinni.« Qvad aboti: »Sagþa ec þer aþr, rum mon ocr boþom i grofinni.« Þa andaþisc aboti oc var lagþr i þa grof es prestrinn hafþi ser buna. En þa toc prestrinn sott oc andaþisc. Þa boro muncar lic hans til grafar þeirar, es hann hafþi ser buna, oc lucu hana up, oc só allir þeir er hia voro, at eigi var rum at leggia hann þar niþr, þvi at lic abota fvlde alla grofna. Þa callaþi .i. af broþrom oc melti: »Hvar er nu þat er þu sagþir, faþir, at ver monde boþom vinna rum i grofinni?« Þa só allir, at lic abotans snórisc i a hliþ, es aþr la a hrvgg, oc gaf rum at leggia niþr lic prestzins, oc fvlde hann þat andaþr, es hann het lifande, at þeim monde boþom vera rum i grofinni.

24. I þessi borg Prenestina varþveitti sa maþr kircio Petrs postola es Theodorus het. En es hann hafþi snimma up risit a necqverri nott oc gorþi at liosi, þa svndesc honom Petr postole i hvito cleþi oc melti viþ hann: »Fvr hvi reistu sva snimma up?«

En eptir þessi orþ hvarf postolinn fra ꜹgliti hans. En Theodorus varþ sva hredr viþ svn þessa, at allt megin toc fra honom, oc matti hann eigi or hvilo risa marga daga siþan. Postolinn svnde navisto sina þionom sinom [1].

37. . . . . diacninn. En Langbarþar beido Sanctolum at morne, at hann selde fram diacninn .En hann sagþi at diacninn veri a bravt. Langbarþar melto viþ hann: »Eigi viliom ver qvelia þic, þvi at menn segia þic goþan mann vera. Nú kiostu þer dꜹþdaga þann er þu vill.« Gvþs þrell svaraþi: »I gvþs velde em ec; banit [2] er mer þannig sem er viliþ oc gvþ lofar yþr.« En þeim þotti ollom þat raþ at hoggva hofoþ af honom oc qvelia hann eigi meirr. En es þat spurþisc, at agętr maþr vas til hoggs leidr, þa drifo til allir Langbarþar, þeir er í nond voro, at sia bana hans, oc slogo hring umb hann oc voro glaþir. Þa var til valþr en sterxti maþr at hoggva hann, sa er ollom þotti einsvnt, at þegar mónde hoggva hofoþ af honom i eino hoggvi. En es gvþs maþr stoþ a miþli vapnaþra ovina, þa toc hann til sinna vapna oc baþ ser levfis til bønar necqveria stund. En es honom var þat veitt, þa fell hann a cnebeþ oc baþ fvrir ser lengi. Þa sparn vigmaþrinn føti til [hans] oc baþ hann up risa oc lia hals. Þa reis gvþs þrell up oc stoþ á cniom oc rétti halsinn. En es hann sa sverþi brugþit, þa melti hann þat eitt orþa, svat menn hevrþo: »Heilagr Johannes, tac þu viþ sverþino.« En inn sterxti vigmaþr reidi sverþit at honom, sem hann var ramr til, en hann matti eigi fram of hoggva, þvi at hond hans stir(þ)naþi. Þa toc allr Langbarþa lvþr at hreþasc, er hia stoþ, unþroþosc allir gvþs crapt, þvi at þa lvsti yvir, hverso heilagr Sanctolus var, er hann batt hendr ovinar sins i lofti. Þa boþo þeir hann up risa oc gróþa hond vigmannzins. En sanctus Sanctolus svaraþi: »Eigi mon ec biþia fvr honom, nema hann svęri þess, at hann vegi aldregi cristinn mann meþ þeiri hende.« En vigmaþrinn es hond sina hof i gegn gvþi, sor þess at hann monde aldregi cristinn mann vega. Þa melti gvþs þrell viþ hann: »Hef ofan þu hond þina!« En hann gørþi sva. Þa baþ hann hann fela sverþit i sliþrom, oc gørþi hann sva. En er allir sǫ þenna crapt, þa vildo þeir føra Sanctolo nꜹt oc sꜹþi, es þeir toco at hernaþi. En hann vilde eigi slica giof þiggia, oc beidi þa heldr, at þeir fórþi gvþi goþan vilia, oc melti sva: »Ef er viliþ mer nocqvat veita, þa latiþ er lꜹsa alla þa menn, es ér hafiþ herfingna,

1 *Her mangler sandsynligvis 3 Blade.* 2 bannit *Cd.*

at er hafiþ necqvern verþleic til þess at ec mega biþia fvr yþr.« Þa voro lꜹsir latnir meþ honom margir herleidir menn, oc levsti hann marga fra dꜹþa, þa es hann selde sic til dꜹþa einn fvr einom.

Petrvs. Agetligr hlutr es sia oc mẹ́r avallt iafnnyr er ec heyri.

Gregorivs. Ecki þarptu at undrasc Sanctolum i þessom hlut, heldr virþu, ef þu mátt, hvilicr ande sa se, es þenna mann varþveitti litillatan oc hof hann up i crapta hęþ, svat hann hredisc eigi at devia fvr nǫngi, oc fvrleit her sitt lif, þa es hann com oþrom fra dꜹþa. Sva micil vas ǫst i briosti hans, at hann hredisc eigi at devia til eins mannz heilso. Þat vitom ver, at sia prestr Sanctolus var litt lęrþr oc vissi eigi laga boþorþ, en hann fvlde þo oc svnde ꜹll lǫg i elsco gvþs oc nǫngs, þvi at ǫst es fvlling laga. Oc ma verþa at þvi, at hann vissi eigi þat boþorþ es gvþs postole bꜹþ oc melti: Sva scolom ver lata ond ora fvr broþrom, sem gvþ let ond sina fvr oss. Oc fvlde þo Sanctolus þat boþorþ i vercom, es honom vas eigi i kunlec. Jofnom saman ver nu oc þa ovisse vitro varri oc spacri ovitro hans. Ver róþom of crapta oc erom tomir, oc drogom ilm af gózco aldini oc etom þevgi þat aldin, en Sanctolus cunni bergia crapta avexti, þott hann cynni eigi draga ilm af þeim.

Petrvs. Hvi gegnir þat er goþir menn lifa stundgi i þessom heime, oc finnasc travtt þeir es monnom megi duga i kenningom eþa i goþom dømom?

Gregorivs. Illzca þeira es eptir lifa es eigi verþ at niota lengi goþra manna, oc tecr gvþ brat sina menn ór heimenom, at eigi se þeir ena verri hluti, þa es nolgasc meþ heims enda, sva sem spamaþrinn melti: Retlatir oc miscunsamir devia, þvi at engi vill þat at huga leiþa. Þvi heldr sem heims ende nolgasc, þvi meiri nꜹþsvn es at lifandi steinar samnisc til smiþis himnescrar Jerusalem. En eigi mono sva allir goþir a bravt tacasc or heiminom, at engi se eptir, þvi at aldregi móndo svnþgir menn snuasc til iþronar, ef eigi tevgþi [þa goþra manna dømi].

38. Redemptus het episcopus Ferentine borgar, hann sagþi mer vitron þa es fvr honom var vitroþ, at heims ende nolgasc. Þa es hann for of byscops svslo sina, þa com hann til kircio Zoticus, en at apni let hann góra rekio sina (hia leiþi) ens helga mannz. En a miþri nott, þa es byscop vas sofnaþr sva lꜹst, at hann þottisc hvartce vaca ne sofa, þa svndesc honom standa hia ser sanctus Zoticus oc melti viþ hann: »Vakir þu Redemptus?« Hann svaraþi

oc letck vaca. Gvþs vottr melti: »Cominn es allc endir, cominn es allc endir.« Þa hvarf gvþs vottr or ꜹgliti hans, en byscop reis up oc for til bónar. En þess var scamt a miþli at sén voro ogorlig undr i lofti, sva sem eldlig spiot oc ꜹrvar flvgi or norþri. Siþan herioþo Langbarþar oc evdo margar borgir oc heroþ, brendo kircior oc munclifi oc gørþo micit mannspell. Nu liggia morg lꜹnd i ꜹþu, oc bólasc dvr i þeim stoþom es micil bygþ manna hevir verit. Eigi vitom ver, hvat titt es i ꜹþrom ꝍttom heimsins, en meþ oss svnir heimrinn enda sinn heldr en hann segi. Þvi naꜹþsvnligra er oss at leita eilifra hluta, sem ver siom scvndeligar um liþa stundliga hluti. Fvrlitande veri oss heimr sia, þott hann veri bliþr oc tevgþi oss meþ eptirlifi; en nu es hann þrongvir oss i meinom oc i sottom oc i bardogom oc fvllir oss harma, hvat se þa, nema hann banni oss sialfr at elsca sic? Mart veri enn til at segia fra vercom heilagra manna þat es ec mon yvir þegia, þvi at ec scvnde til annars.

Petrvs[1]. Marga veit ec þa i heilagre cristni, es ifa of andar lif eptir licams daꜹþa, af þvi biþ ec þic, at þu segir mer necqver dømi þaꜹ es sanna megi andar lif oc svna morgom scvnsemi, at[2] ond fvrferse eigi meþ licam.

Gregorivs. Erfiþlict es þeim es i morgom fiolscvldom es bundinn, en þar es ec ma ꜹþrom of duga, þa mon ec meira virþa nytsemi [nonga minna en eptirlifi viþ mic[3], oc svna þat sem ec ma i þessi enne fiorþo boc, hverso ond livir eptir licams daꜹþa.

Explicit liber tercius et incipit liber quartus.[4]

1. Siþan es enn fvrsti maþr[5] faþir mancvns vas braꜹt recinn or paradisar fagnaþi i þessa heims utlegþ, þa matti hann eigi sia himnescs oþals fagnaþi, þa es hann hafþi fvr litiþ. Maþr[6] naþi i paradiso at hevra orþ gvþs oc sia helga engla. En siþan es hann com hingat, þa hvarf hann fra liosi þvi es hann var aþr[7] fvldr. En ver erom comnir fra honom oc alnir i mvrcrom þessar utlegþar oc hofom hevrt, at himna dvrþ er, oc helgir englar gvþs oc heilagra[8] manna andir i sveit meþ þeim. En licamligir menn ifa of þa hluti es þeir mego eigi [sia ꝍgom[9]. En inn fvrsti[10] faþir

1 *Her indfalder et Bladfragm. i norske Rigsarkiv med Overskrift* Dialogus. Petrvs melti. 2 allir megi þat vita, at *tilf. Fr.* 3 [navnga en vilia minn *Fr.* 4 Gregorivs papa *Oversk. Fr.* 5 *mgl. Fr.* 6 Adamr *Fr.* 7 þess *tilf. Fr.* 8 retlatra *Fr.* 9 [avgom of sia *Fr.* 10 *Her ender Fragm.*

varr matti eigi of þat ifa, þvi at hann munþi þat es hann hafþi sét oc hevrt. En aþrir mego eigi a þa dvrþ minnasc, es eigi revndo. Sva sem olett cona se sett i mvrqvastofo oc ale þar son, o segi honom þa hluti, er hon sa, aþr hon com þar, oc netndi fvrir honom sol oc tungl oc stiornor; en sa es i mvrqvastofo es fódr vét ecki nema mvrcr ein, en þott hann hevri lios nefnt, þa dvlsc hann viþ, þvi at hann ma eigi sia. Sva verþr oc þeim monnom er alasc i blinde þessa heims: þa es þeir hevra sagt fra osvniligom hlutom, þa dvliasc þeir viþ, þvi at þeir mego svniliga hluti at eins revna. Af þvi com scapare svneligra hluta oc osvneligra til læsnar mancvns oc sende helgan anda i hiorto ór, at ver trvþim þeim hlutom, ef ver megom eigi revna, þvi at engi ifar of iif osvniligra hluta, es inn helga anda hevir. En sa es eigi er fastr i þessi tru, þa scal hann trua scvnsamra manna orþom, þeira es fvr helgan anda hafa ræn osvniligra hluta, þvi at sveinninn es heimscr, ef hann etlar moþor sina livga til lioss, þott hann hafi mvrcr ein revnd.

Petrvs. Sa es ifar of (o)svniliga hluti, mioc sva es hann heiþinn oc otrúr. En sa er otrur, er gruna vill of þat e[r hann] ifar en [eigi trua].

2. Gregorivs. Diarfliga segi ec þat, at heiþnir menn ero eigi trulæsir. Ef þu spvrr heiþinn mann, hverr se faþir hans eþa moþir, þa mon hann þegar nefna þæ beþi. En ef þu spvrr hann, hve nęr hann veri getinn eþa alinn, þa mon hann þat eigi latasc vita, oc truir hann þvi, es hann hevir sogo at eins til, hvers sonr hann se. H[afa] otruir menn tru oc þevgi til gvþs, þvi at þeir vere eigi otruir, ef þeir trvþi guþi. En af þvi es rett at saca þa [of] otru sina, es þeir trua þvi of licam sinn es þeir sia eigi.

3. En berlig scvnsemi es til þess at svna meþ [tru], at ond lifir eptir licams dæþa. Þrenna lifs anda scapaþi gvþ: .i. þann es eigi er holde hul[þr], þat ero englar; en annan þann es holde es hulþr oc devr meþ holde, þat ero oscvnsamlig cvc[qvendi]; en þann en .iii. es holde es hulþr oc eigi devr meþ holde, þat ero menn. Sva sem maþr er lęgre en eng[lar] oc óþri en cvcqvende, sva hevir hann oc hlut af enni ǫþri scepno oc enne oǫþri; odæþleic andar hevir [hann] sem englar en dæþleic holdc sem cvcqvende, unc upriso dvrþ evþir dæþleic holdzins, oc ferr allt sam[an] til gvþs ond oc licami, þvi at hvartvegia þionaþi her gvþi. Sva fvrfersc oc eigi vandra manna licamir i [dæþa], þvi at þeir ero ǫn enda i eilifom dæþa at ond oc licam, er misgórþo beþi i ond oc licam.

Petrus. Vel lica mer allir hlutir, es þu segir. En ef sva micil grein er a miþli manna oc cvqvenda, sem þu segir, hvi gegnir þat es Salomon melir: Gvþ revnde sono manna oc svnde þa glica vera dvrom, þvi at .i. er dꜹþi manna oc smala oc iafnt óþle hvarstvegia. Sva devr maþr sem smali, oc hevir hann eki framarr en cvqvendi. Allir hlutir liggia undir onvtiom, oc ferr allt til eins staþar; allt þat es or iorþo es scapat scal i iorþ fara.

4. Gregorivs. Sia boc Salomons, es þessi orþ ero ór tecin, er colloþ Ecclesiastés, en þat þvþisc þingheviande. En þingheviande stꜹþvar þretor alþvþo oc leiþir til einnar scvnsemi morg atqveþi þretanda lvþs. En sia boc er af þvi colloþ þingheviande, at i henne ero morg atqveþi þꜹ er oscvnsom alþvþa metti hvggia eþa um þreta, oc er þar mart melt eptir alþvþo ahvga oc eptir svndrleitri scilningo margra manna. En aþr þingheviande stoþvar allar þretor oc leiþir alla til eins atqveþis, þa es hann melir sva i enda bocarinnar: Hevrom ver allir saman enda þessa mals: Hrezcþu gvþ oc halt boþorþ hans; þat es melt viþ alla menn. Ef Salomon hefþi eigi margra scilning sundrleita lvsta i boc þessi oc margra orþom melt, þa mónde hann (eigi) biþia alla saman at hevra enda mals meþ ser. En er hann męlir sva at niþrlagi: »hevrom ver allir saman enda mals,» þa es hann þess votr es hann hafþi eigi aþr ein(n) melt, þvi at þat es sumt i þessi boc, es melt es sva sem af oscvnsamligri spurningo, en sumt svarar af scvnsemi; sumt es męlt eptir heims munoþom, en sumt stoþvar hug fra munoþom fvr scvnsemi. Þvi at þar er sva męlt: Þat svnisc mer gott, at maþr éti oc dreci oc nioti fagnaþar af erfiþi sino. En sva er męlt siþarr i enni somo boc: Betra es at fara til hrvggleics hus en til fagnaþar. Her svnir þat, at hann męlir et fvrra mal af oscvra manna aliti, en et eptra af scvnsemi. Þvi at hann svnir þegar, hver nvtsemi er at fara til þess hus es dꜹþr maþr er gratinn, »þvi at þar svnisc endir allra hluta, oc hvggr lifande maþr þa at, hvilicr hann scal verþa.« Enn es þar sva ritiþ: »Gleþsc[1] þu, ungr maþr, i øsco þinni,« oc let hann þat eptir fara: »Onvt es ósca oc munoþ.« Þa es hann fvsti þess fvrr, es hann talþi onvtt siþarr, þa scvrþi hann þvi, at hann melti annat af licamligom hug en annat af andligri[2] scvnsemi. Sva sem hann talþi fvrr gott vera at eta oc dreca oc lifa at munoþom, en siþan lastaþi hann þat fvr retta scvnsemi, sva fórþi hann oc fram af ostvrcra

1 *l* Gleþsc *staar et Punkt over* c, *maaske som Tegn, at denne Bogstav skal gaa ud.* 2 licamligri *Cd.*

manna aliti þat atqveþi, es hann melti sva: »Einn er dꜹþi oc iafnt øþli manna oc smala, sva devr maþr sem smali oc hevir eki framarr en cvqvende.« En þar let hann eptir fara scvnsamlict atqveþi, »hvat hevir spacr maþr framarr en heimsc[r, n]ema þat at hann ferr þangat es lif es.« Þar er hann melti þat fvrr, at maþr hefþi eki framar en cv[qve]nde, en nu spvrr hann þess, hvat spacr maþr hafi framar an cvqvende oc framar en heimscr maþr, þvi þa at [hann] ferr þangat es lif es. I þvi atqveþi svnde hann, at eigi es her lif manna, er hann qvad þat annars staþar [ver]a. Þat hevir maþr framar en smali, at smali livir eigi eptir dꜹþa, en maþr tecr þa at lifa, [er] hann lvcr svnilict lif meþ licams dꜹþa. Enn melti Salomon siþarr i enne somo [bo]c: Vinn þu gott meþan þu matt, þvi at eigi es verc ne scvnsemi ne speci i helviti, [þa]ngat es þu hrapar. Hverso ma einn dꜹþi eþa iafnt óþli vera manna oc smala, þar es [s]mali livir eigi eptir dꜹþa, en andir vandra manna ero leidar til helvitis oc devia þȩr eigi [þ]ar eptir licams dꜹþann. En i sva sundrleito atqveþi scvrþi enn sanni þingheviande, at hann melti annat af licamligri freistni en annat af andligri scvnsemi.

Petrvs. Þess vil ec þic nu biþia, at þu lovir mer at spvria necqverra hluta af ostvrcra manna hende, at þat gefi ostvrciom scvnsemi, es ec tec þeira spurningar.

Gregorivs. Fvr hvi móna ec þat eigi lofa, at þu varcvnnir ostvrciom monnom, þar es Poll melti sva: Allt varcvnda ec ollom, at ec mȩta ollom of hialpa. Nu ef þu górir þat af astar varcunn, þa mon þu framarla i þvi gofgasc, es þu glicisc enom ózta kennanda.

5. Petrvs. Þar var ec stadr, es maþr andaþisc, sa er litlo aþr hafþi melt viþ mic. Ec sa hann andasc, en ec matta eigi sia, hvart ondin for fra licamnom eþa eigi, oc þvki mer torvellict at trua þvi, at þat móni vera oc lifa, es engi ma sia.

Gregorivs. Hvat undrasc þu þat, Petr, þott þu ser eigi ondina, es hon scilsc viþ licaminn, þar er þu ser hana eigi, meþan hon er i licamanom? Eþa etlar þu mic af þvi andlꜹsan vera, at þu ser eigi ond mina nu, es þu melir viþ mic? Osvnilict es óþli andar, oc scilsc hon osvniliga viþ licaminn, sva sem hon es osvniliga i licamanom.

6. Petrvs. Sciliasc ma mer lif andarinnar af licams hróringom, þvi at eigi metti licamr hrórasc, nema ond vere meþ honom; en ec ma af øngom hlutom eþa vercom of scilia lif andar eptir licams dꜹþa, þvi at þat ma ec eigi sia.

Gregorivs. Sva sem afl andar lifgar oc hrórir licam, sva fvllir afl gvþs alla hluti, oc gefr sumom at lifa, en sumom at vera oc lifa eigi. Ef þu ifar eigi gvþ vera osvniligan allz scapanda oc stvranda oc fvllanda, sva scaldu oc eigi ifa hann hafa þionosto osvniligra hluta, þvi at þat somir, at osvniligir hlutir þioni osvniligom gvþi, en þat ero englar oc andir heilagra. Sva sem þu scilr lif andar af licams hróringo, sva scaldu scilia af gvþs mętti lif andar þeirar, es viþ licam es sciliþ, þvi at hon ma osvniliga lifa, þar es hon scal osvniligom gvþi þiona.

Petrvs. Rett es þat allt sagt, en hugr ma eigi trua þvi es licams a͛ga ma eigi sia.

Gregorivs. Poll postole melti sva: »Þat es trua at vetta þess es eigi ma sia,« þvi at eigi ma þat trua callasc, þott maþr trui þvi es hann ser. En ef þu hvggr at, þa mattu óngva hluti of sia af osvniligo óþli; alla licamliga hluti ma licams ogom sia, en eki ma licams a͛gom[1] sia, nema osvnilig ond efli þa͛[2] til svnar. Þa er osvnilig ond hverfr fra licamnom, þa ero opin ǫgo eptir i licamnom oc sia eki. Ef þa͛ sia aþr maþr veri andaþr, hvi sia þa͛ eki, þegar er a͛ndin er a bra͛to? Setiom ver fvr hugscots a͛go oss at gera hus oc reisa up sulor oc bera til griot oc viþ; hverr viþr þat verc, hvart heldr svniligr licamr, es byrþar berr, eþa osvnilig a͛nd, es licam lifgar? Ef en osvniliga ond es fra licam tecin, þa ma licamr sic hvergi hróra, es aþr svndesc hann hróra storar bvrþar. Af þessom hlut ma marca, at eki ma scipasc ne gort verþa her i svniligom heime nema fvr osy(ni)liga scepno, þvi at sva sem gvþ lifgar oc fvllir oc hrórir osvniliga hluti, sva lifgar hann oc hrórir licamlega hluti fvr osvniliga scepno.

Petrvs. Meþ þessi malsonnon verþ ec scvldr at virþa mioc sva enscis svniliga hluti, þar es ec ifa aþr of osvniliga[3]. En sva sem ec scil lif andar i licam af licams hrøringo, sva vilda ec scilia lif hennar eptir licam af necqveriom sannonar dómom.

Gregorivs. Eigi møndo postolar oc piningarvattar Criste fvrlita þenna heim oc selia licam sinn til bana, ef þeir vissi eigi vist lif andarennar. Þu scilr lif andarinnar af licams hróringo, en þessir es licami sina seldo til bana oc truþo andar lifi eptir lic[ams] lif, þeir scina nu i enom hęstom iarteinom. Sivcir menn coma til da͛þra licama þeira oc verþa heilir, oc flóia [dio]flar fra oþom, da͛þir menn ero þangat bornir oc lifna. Virþu þa[4], hverso andir þeira lifa þar, er alzev[ns] iarteinir verþa at da͛þom licomom

1 oga͛m *Cd.* 2 þat *Cd.* 3 osiniliga *Cd.* 4 g (*d. e.* igitur) *Cd.*

þeira. Ef þu scilr lif andar i licam af licams hróringo, fvr hvi scilr þu eigi lif hennar eptir licams dꜹþa af þeim iarteinom, es af beinom heilagra manna gørasc?

Petrvs. Engi hlutr stendr nu a mot þessi sonnon, þvi at ver verþom scvldir at trua af osvniligom hlutom þvi es ver siom eigi i þessom heimi.

7. Gregorivs. Fvr scommo aþr gaztu, at þu mattir eigi sia ondina, er hon scilþisc viþ licaminn. En þeir hafa margir verit, es sva hreinsoþo hugscots ꜹgo sin i tru oc i bónom, at þeir nœþo at sia andir, þa es þęr scilþosc viþ licami. Af þvi es mer nꜹþsvn at scvra þat, hverso andir hafa senar verit, eþa hvat þęr hafa sét eþa sagt i brꜹt(for) sinni, at dómi megi stvrcia recanda hug, es eigi ma orþa scvnsemi ein saman. Þess gat ec fvrr í boc þessi, at sanctus Benedictus sa of miþia nott allan heim. I þeiri svn sa hann engla gvþs bera ond Germanus byscops til himins.

8. Bróþr .ii. gofgir voro, annarr þeira het Speciosus, en annarr Gregorivs; þeir górþosc lerisveinar Benedictus, oc let hann þa vera i munclifi þvi es scamt es fra borg þeiri es Terracinensis heitir. Þeir hofþo ꜹþgir verit, en hofþo ꜹll ꜹþøfe sin gefit ꜹmom monnom til hialpar ondom sinom, oc þionoþo i munclifi. En þa es Speciosus vas sendr of dag fvr nꜹþsvniom munclifis til borgar þeirar es Capua heitir, þa sat Gregorivs of borþi meþ bróþrom, oc sa hann þa ꜹnd broþor sins sciliasc viþ licaminn oc sagþi þat bróþrom, oc for þegar til borgarinnar, oc vas þa broþir hans grafinn, es hann com, en a þeiri stundo andaþr, sem hann hafþi set ꜹnd hans sciliasc viþ licam.

9. Necqverir menn foro a scipi or Sicilevio oc til Rumaborgar. En es þeir voro i miþio hafi, þa só þeir ꜹnd necqvers goþs mannz, þess er var i Samnia heraþi, fara til himins. En es þeir stigo a land, þa spurþo þeir a þeim degi gvþs þrel andatsc hafa, sem þeir só ꜹnd hans til himens fara.

10. Einn heilagr aboti het Seps, þa atti munclif i Nursia heraþi, honom hlifþi gvþ viþ eilifom bardaga, en hann svnde honom hér beþi miscunn oc raþning; .xl. vetra vas hann sionlꜹss, sva at hann matti eki sia. En engi ma standasc raþning gvþs, nema miscunn hans fvlgi, oc veiti hann þolinmóþi i m[illegible]inom, þvi at fvr utan þolinmøþi gerisc su raþning at svnþa ꜹca, es til svnþa bota scvlde sett vera. En gvþ ser ostvrcþ ora oc varþveitir oss a miþli bardaga oc ręþr oss til batnaþar sem sonom. Sva górþi hann oc viþ þenna mann in gamla, at (hann) let hann aldregi

tvna eilofo liose, þott hann hefþi mist licamligs lios. Varþveitsla heilags anda huggaþi hiarta hans, þot bardagar módi licam hans. En es hann hafþi .xl. vetra sionlaꝛs verit, þa gaf goþ(!) honom svn oc vitraþi fvrir honom andlat hans oc minti hann, at hann svnde muncom sinom andar lios i kenningom, þa es hann hafþi tecit licams lios. En aboti hlyde boþorþi drottins oc for of oll munclif, þaꝛ es i hans syslo voro, oc cende monnom i orþom þa siþo es hann helt sialfr meþ vercom. En hann com aptr a enom fimtogonda degi til munclifs oc callaþi til sin bróþr oc toc corpus domini oc hof up salmasong meþ þeim. En es þeim vas tiþast at svngva salma, þa andaþisc hann. En allir so, þeir er hia voro, dufo fara ut or munni hans oc fl(i)vga or husino i gegnom glugg til himins. En aꝛnd hans vas af þvi svnd i dufo lici, at gvþ vilde þat svna, hverso meinlaꝛss sia maþr var.

11. Prestr necqver vas i Nursia heraþi, sa es meþ micilli gvþs elsco varþveitti lvþ sinn. En siþan es hann hafþi prestc vigslo tecit, þa vas hann sva varr viþ samvisto cono þeirar, es hann hafþi atta, sem þar veri fiande, en þo elscaþi hann hana sem svstor, oc let aldregi i nond ser coma. Þvi at helgir menn veria sva, at þeir qviþia ser opt lofaþa hluti, at þeir verþi langt scilþir fra olofoþom. Af þvi let prestrinn conona aldregi [ser] þiona, at hann tóci eigi freistni af henne. En a inom fertogonda vetre þaþan fra, es hann [v]as til prestc vigþr, þa toc hann sott micla. En es cona hans sa hann at bana cominn, oc náslitr vas a honom, þa gec hon at honom oc lagþi evra sit viþ andlit honom oc hlóraþi, hvart lifs ande veri i nosom hans. En hann kende þess, þott hann metti litiþ, oc leitaþi viþ at męla, oc stvrcþisc hann sva at hann melti: »Far a bravt þu cona, livir elldz gneisti, tac bravt þu sǫþena[1].« En es hon for a bravt, þa toc at vaxa megin hans, oc melte hann meþ micilli gleþi: »Comit heilir, drotnar minir, comit heilir, drotnar minir, at vitia þrels ycars.« En es hann melti opt et sama, þa spurþo þeir er hia stoþo, viþ hveria hann melti. En hann svaraþi þeim: »Seþ eigi er postola gvþs Petar oc Pól, es her ero nu comnir.« Þa snórisc hann til þeira oc melti: »Nu mon ec coma, nu mon ec coma.« En hann andaþisc þegar, es hann hafþi þat melt, oc fvlgþi postolom þeim, es honom vitroþosc. Þat berr opt at hende retlotom, at helgir menn vitrasc þeim i andlati, at þeir hreþisc þa siþr banann, heldr hvggisc þeir af heilagra samlagi.

1 *Lat.*: Recede a me, mulier, adhuc igniculus vivit, paleam tolle.

12[1]. Probus het byscop borgar þeirar es Reatina heitir. En þa es nolgaþisc endemarc lifs hans, þa toc hann þunga sott. En faþir hans Maximus sende viþa menn eptir lęcnom oc hugþi, at þeir monde hann heilan góra. En es lęcnar qvomo til hans, þa visso þeir þegar oc sogþo, at hann mónde eigi lengi lifa. En es at nottorþarmali com, þa melti Probus byscop viþ foþor sinn oc viþ þa es comnir voro, at þeir mónde fara inn i scala oc matasc oc hvilasc eptir erfiþi. Allir hurfo þeir i scala inn, nema sveinn .i. vngr vas meþ byscopi. En es hann stoþ fvr rekio byscops, þa sa hann inn ganga til hans menn liosa oc scrvda hvitom clęþom, oc varþ hann hredr oc callaþi oc spurþi, hverir þar veri. En es byscop hevrþi call svein(s)ins, þa léit hann til oc sa þa, es inn gengo, oc kende oc huggaþi sveininn oc melti: »Hrezc eigi þu þat, Juuenalis oc Elevtherius gvþs vattar qvomo til min. En sveinninn matti eigi standasc svn þessa oc rann til scala oc sagþi þeim es inni voro, hverir comit hofþo til byscops. En þeir runno scvndeliga oc fundo byscop andaþan; þvi at þeir hofþo ond hans meþ ser, es sveinninn matti eigi standasc at sia.

13. Galla het rics mannz dottir i Rvmaborg, hon var ung manni gefin, en sa lifþi .i. vetr siþan. En (þott) ena ungo ekio mętti beþi ósca oc arþófi fvsa til manneignar i annat sinn, þa þvdisc hon heldr himnesca samcundo, þa es meþ hrvgleic hefsc oc cømr of siþir til eilifs fagnaþar, en licamliga munoþ, þa es hefsc meþ gleþi en endisc meþ grati. En þat sogþo henne lęcnar, at hon mónde sceggiæþ verþa, nema hon veri manni gefin i annat[2] sinn, oc var þat sem þeir sogþo. En heilog cona scamþisc eigi enna ytri lýta andlits sins, þvi at hon helgaþi himnescom bruþguma ena iþri fegrþ hiarta sins. Þegar er buande hennar var andaþr, þa castaþi hon veraldar bvningi oc toc nunno vigslo oc þionaþi gvþi marga vetr i kircioscoti Petrs postola i nunnosętre meþ hreino hiarta oc staþfesti bóna, oc var mild viþ þurfamenn. En es gvþ vilde henne gialda eilifa dvrþ fvr erfiþi sitt, þa toc hon briosts sull. En hon var von at brenna liosi of nętr fvr hvilo sinni, þvi at hon elscaþi et sanna lios[3] . . . .

18[4]. . . . . oc mela guðlastan oc do þegar i þeiri synð. Gvð syndi fyrir hveria sekð svein var slicrar gagnfarar verðr, þa er hann melti gvðlastan, aðr hann døi, til þess at pater hans kendi

1 fra Probus *Oversk.* 2 annan *Cd.* 3 *Her mangler 2 Blade i A.*
4 *Her meddeles et Bladfragment i norske Rigsarkiv, der indeholder Brudstykker af Capp. 18, 19, 20, 21.*

sekð sina, er hann vrækði ond sonar sins oc hafði fœddan hann til pinsla, þa er hann villdi eigi qviðia honom ilzco.

19. Stephanus het einn gvðs maðr, sa er onga atti avra oc villdi onga eiga oc elscaði hann meirr valað sitt en avðefi, oc hafði hann þolinmøði við allar meingorðer oc flyði hann þys alþyðo, at hann metti iafnan a bǫnom vera. Eina man ek segia iartegn hans, at þaðan megi margar of merkia. A nøcorom degi hafði Stephanus upp scorinn akr sin þan ein, er hann atti til allra missara atvinno ser oc lęrisveinom sinom, oc hafði hann borit bvndin til bugghloðo . . . . sva at enge matti upp standa, þa er anlat hans var. Þeir er engla sa, oc sva þeir er eigi sa, vrðo aller einni ogn scelfðer oc undroþo, hverso mikill craptr com i mot ondo Stephani, þviat engi matti up standa, þa er andlat hans var.

20. Þat verðr oc stvndom, at eigi verþr syndr verþleikr andar i andlate, en eptir davðann vitraz þat scyrra; svasem[1] gvðs vattar toko grimmar pinsler af heiðnom monnom, en siþan [urðo] hvern dag margar iartegner at davðom beinom þeirra.

21. Gregorivs. Valentinus het aboti er réþ fyr munclife i heraþe Valeria. En es Langbarþar herioþo i mvnclif hans, þa gripu þeir munca tua oc festo upp i eitt tre baþa oc enn sama dag. En at aptne þa toco ander þeira at syngva salma þar oc lof guþs, svát þeir heyrþo sǫngenn, er banat hǫfþo þeim, oc vndroþosc þeir oc hręddosc þenna song. Oc þeir er herleidder voro . .

26. . . . .

þa[2] es manndavþr micill for of morg heroþ, þa toc sia maþr sott. En es hann vas at bana cominn, þa com Felix byscop til hans oc talþi fvrir honom, at hann scvldi eigi davþa hreþasc, oc het honom enn lengra lifi oc travsti gvþs miscunnar. En hann svaraþi: »Fvld es nu tiþ min, þvi at ungr maþr vitraþisc mer oc svndi rit oc baþ mic lesa. Þar sa ec mitt[3] nafn fvrst, en siþan allra þeira es þu scirþir, byscop, a enom nęstom poscom, oc voro allra nofn gollstofom ritin; en ec veit þat vist, at ver allir monom sciott viþ þetta lif sciliasc.« En Mellitus andaþisc in sama dag, oc es fair dagar liþo þaþan, þa voro andaþir allir þeir es á þeim pæscom voro scirþir. En af þvi sa gvþs þrell nofn þeira gollstofom ritin, at þav scolo aldregi scafasc af lifs boc a himni. Sva sem þessom monnom motto vitraþir verþa oorþnir hlutir, sva mego oc stundom

1 sicut *Cd.* 2 *Her begynder atter A.* 3 minn *Cd.*

andir, aþr þęr scilisc viþ licami, sia himnesc tœcn enn heldr vacande en i dramom.

[1]I husom ricismannz þess es Valerianus hét, vas smalasveinn nacqvarr einfaldr oc litillatr. En es mandaþr com i hus Valerianus, þa toc sveinninn sott. En es hann þotti mioc sva at bana cominn, þa hvarf hann aptr til lifs oc heimti þangat Valerianom harra(!) sinn oc melti viþ hann: »A himni vas ec nu, oc veit ec, hverir her mono andasc, oc monnat þu i þvi floþi verþa. En þat es at iarteinom at ec vas a himni, at ec nam þar at męla á allar tungor. Þu vissir, at ec cunna eigi girzco męla. Męl þu nu viþ mic girzct mál, oc revn at ec kann allar tungor męla.« Þa melti Valerianus viþ hann a girxco, en hann svaraþi a þa tungo, sva sem hann hefþi þar alinn verit. Einn þionn Valerianus vas ętscaþr af Norþrlondom oc męlti þvþesco, sa vas leidr til ens sivca, oc melti hann viþ hann a sina tungo. En enn sivci svaraþi a þa tungo, sem hann hefþi meþ þeiri þioþo fódr verit. Þa undroþosc allir þeir es hevrþo oc truþo, at hann cvnni á allar tungor mela, þa er þeir revndo, at hann melti a þęr .ii., es hann cunni eigi aþr. En andlat hans dvalþisc tva daga. En á enom .iii. degi þa órþisc hann oc bét meþ tonnom arma sina oc andaþisc siþan. En es hann vas andaþr, þa andaþisc hverr at oþrom þeira, es hann hafþi sagt at andasc mónde, oc óngvir aþrir i þvi husi, en hann hafþi a qveþit at andasc mónde.

Petrvs. Ogorlict mal es þat, er hann varþ siþan fvr sva micilli pisl, þar er hann naþi fvrr sva dvrligri giof.

Gregorivs. Hverr megi vita levnda doma gvþs? Hreþasc scolom ver ogn þeira, en grafa eigi um þat, es ver megom eigi scilia.

27. Þeophanius het .i. ricismaþr i borg þeiri es Centucelensis hetir. Sa var gestrisinn oc olmosogiarn oc costgęfr til goþra verca, oc bar hann ahvggio fvr morgom veradligom hlutom. En at þvi sem ęfiloc hans urþo, þa starfaþi hann meirr af naþsvn(i)om i iarþligri svslo en af fvst sinni. En es nólgaþisc andlat hans, þa górþi hriþ micla. Kona hans varþ hrvgg viþ þat oc vandredisc umb þat, hverso lic hans scvldi til grafar fóra, es eigi matti or husi ut comasc fvr hriþ. En Þeophanius melti: »Grat eigi þu, cona, þvi at þegar mon heþ vera es ec em andaþr.« Oc es hann hafþi þat melt, þa andaþisc hann oc górþi þegar héþ. Þar foro aþrar iarteinir eptir; þvi at hendr hans hofþo hr(i)vfar verit oc føtr, oc vall hvartveggia vagi. En es lici hans var þvegit, þa

1 fra smalasveini *Oversk.*

voro hendr hans sva heilar oc fótr, sem aldregi hefþi hrvfi á verit. Siþan var hann lagþr i steinþro. En es þaþan liþo .iiii. dagar, þa górþisc sa atburþr, at up var locit grof hans oc lagþi sva dvrligan ilm or steinþroni, sem þar vęri dvrlig smvrsl en eigi fuit hold.

Petrvs. Gnogliga tel ec nu svarat vera spurningo minni, en þat es eptir, es mer þvkir þꜹrf enn at spvria: ef heilagra manna andir ero þegar a himni, es þęr sciliasc viþ licami, (eþa) hvart illra manna andir se þegar i helviti, þvi at sumir ętla at eigi se svnþogra manna andir i qvolom fvrir domsdag.

28. Gregorivs. Ef þu truþir heilagra manna andir a himni vesa, sem helgar rit(n)ingar segia, þa bvriar at þu truir vandra manna andir i helviti vera; þvi at sva sem retlatir fagna af ombon retlętis í dvrþ, sva es oc nꜹþsvn at trua þvi, at ranglatir brenni i eilifom eldi þegar eptir andlat sitt.

Petrvs. Hverso ma þvi of trua, at licamligr eldr megi halda á olicamligom hlut?

29. Gregorivs. Ef haldasc ma olicamligr andi i lifanda licam mannz, fvr hvi megi þa eigi eptir andlat licamligr eldr of halda olicamligom anda?

Petrvs. Af þvi heldzc olicamligr andi í lifanda licam, at hann lifgar licaminn.

Gregorivs. Ef olicamligr andi ma haldasc i holdi þvi es hann lifgar, fvr þvi megi hann eigi haldasc þar es hann devþisc i qvolom? En sva segiom ver anda haldasc eþa devþasc i eldi, at hann livir þar oc kennir sin, oc er þat qvol hans oc bruni, es hann ser sic qveliasc oc brenna. Sva brennir licamligr hlutr olicamligan anda, at af svniligom eldi górisc osvniligr sarlécr, sa es qvelr olicamligan hug. En þo bera gvþspiallc orþ þat vitni, at andir qvelisc beþi svniliga oc osvniliga i helviti, sem sagt es fra oþgom manni, es grauinn var i helviti, en hann vattaþi þat, at hann vas bundinn i eldi, þa es hann melti viþ Abraham: »Sentu Lazarom, at hann drevpi a tungo mer vats dropa af enom minsta fingri sinom, þvi at ec qveliomc i þessom loga.« Hverr møni spacra manna mistrua þat, at eldr megi halda a ǫndom svnþogra[1], þar es drottinn sialfr sagþi svnþgan mann vera fvrdømþan til elds.

Petrvs. Scvnsamlig sonnon eggiar hug minn til tru, en harþleicr hiartans ma eigi of scilia, hverso licamligr hlutr ma halda eþa qvelia olicamligan.

1 svnþꜹþogra *Cd.*

Gregorivs. Hvart etlar þu ohreina anda, þa es af himni fello, vera licamliga eþa olicamliga?

Petrvs. Hverr møni heilviti maþr etla engla vera licamlega?

Gregorivs. Hvart etlar þu helvitis eld vera licamligan eþa eigi?

Petrvs. Eigi ifa ec þann eld licamligan vera, es víst es at licama brennir.

Gregorivs. Drottinn melir sva viþ rekninga a domsdegi: »Fariþ ér i eilifan eld, þann es diofli es buinn oc englom hans.« Ef diofoll oc englar hans olicamligir qveliasc i licamligom eldi, hvat es þa undarlict, þott andir kenni licamligra qvala aþr þęr taci licami?

Petrvs. Avþsę es sia scvnsemi, oc ma hugr eigi lengr ifa ne grafa um þetta mal.

30. Gregorivs. Siþan er þu truþir saþre scvnsemi, þa verþr mer naꜹþsvn at sanna þetta meþ necqveriom dómom. A dogom Þioþrecs konongs for rikismaþr necqverr til Sicileviar or Rumaborg a scipi. En es hann for aptr, þa lendi hann viþ ev þa es Liparis heitir; en þar var muncr necqverr heilagr i einseto. En es aþrir scipverar bøtto scipsreiþa, þa gek stvrimaþr til fundar viþ muncinn, at hann fęli sic undir bønir hans, oc foro necqverir menn meþ honom. En es gvþs maþr sa þat, þa melte hann viþ þa: »Vituþ ér at Þioþrecr konongr er andaþr?« Þér svoroþo: »Ver scilþomc viþ hann heilan oc hofom eigi spurt andlat hans siþan.« »Vist er hann daꜹþr, qvad gvþs þrell, þvi at i gér at noni dags toko þeir Johannes pave oc Simacus hofþing[i] oc fórþo hann or fotom oc bundo hendr hans oc fótr oc costoþo honom niþr i Sicilevio, þar er eldr cømr up or fialli.« En es þeir hevrþo þetta, þa mercþo þer þann dag oc foro aptr til Rumaborgar, oc urþo þa uisir, at konongr hafþi a þeim degi oc á þeiri stundo andastc(!), sem gvþs þreli vas svndr daꜹþi hans oc qvol. En af þvi vas sva vitrat, at Johannes pafi oc Simacus castaþi honom i eld, at hann hafþi þa baþa rangliga dómþa i þvisa lifi oc latiþ pina þa fvr gvþs nafni.

31. Separatus het .i. aꜹþigr maþr oc gofogr at veraldar metnaþi. En es hann toc banasott, þa la hann lengi stirþr oc ómale, sva at hann þotti mioc sva andaþr vera. En hiv hans stoþo yvir honom oc margir aþrir oc greto. Þa stvrcþisc hann oc toc mal sitt, oc undroþosc þeir er aþr greto, en hann melte: »Sendiþ ér mann til Laurenntius kircio, oc vitiþ hvat gort se ór Tiburtio presti, oc segit mer scvndeliga.« En sa Tiburtius vas mioc þróng(þ)r

i licamligom girnþom[1]. En es sendimaþr vas farinn, þa toc Separatus at segia, hvat fvrir hann hafþi borit: »Bál sa ec micit, qvad hann, oc vas tecinn Tiburtius prestr oc lagþr a balit oc lostiþ eldi i siþan. En(n) sa ec annat bál miclo mẹira, oc toc logi þess allt til himins.« En es Separatus sagþi þetta, þa andaþisc hann þegar. En hinn maþr, es sendr var, hitti andaþan Tiburtium prest. En þar es Separatus vas leidr til pislarstaþa oc sa beþi sina pisl oc annars oc hvarf aptr siþan oc sagþi fra oc dó þegar, þa er svnt, at hann sa þessa hluti eigi ser til nvtia heldr oss, es enn er lofat at lifa oc hirtasc fra svnþom. Separatus sa bal hlaþit, eigi af þvi at tré brvnni í helviti til eldsqøco, heldr af þvi at þat matti heldzt lifondom monnom sciliasc, ef eptir þeim dømom veri sagt fra annars heims pislom, sem her mego licamligan eld óxla.

32. Ogorligr hlutr górþisc i Valeria heraþi. Necqverr gofogr maþr veitti goþsifiar me(v)io necqverri þvatdag fvrir pasca, en hann for heim of aptaninn til hus sins oc baþ, at mȩrin scvldi honom fvlgia heim. En es hann varþ of drukinn af vini, þa misþvrmþi hann mevionni a þeiri nott. En at morni þa fọr hann fvrst til lꜹgar, sva sem hann metti i lꜹgarvatnino svnþina þva af ser. Siþan gek hann til kircio oc toc at scammasc oc hreþasc: ef hann gengi eigi i kircio a slicri hǫtiþ, þa scammaþisc hann menn; en ef hann gengi inn, þa hredisc hann dóm gvþs. En þo virdi hann meira menn en gvþ, oc gek inn i kircio oc vas þo hredr um sic, oc var hveria stund von fra annarri, at hann móndi seldr verþa ohreinom anda oc qvalþr i ꜹgliti allz lvþs. En es honom varþ eki berlega at meini of messo, þa gek hann ut glaþr or kircionni. En annan dag gek hann órvggr inn i kircio oc sva .vi. daga ena nęsto, oc vas sva glaþr oc órvggr, sem gvþ hefþi eigi sét svnþ hans eþa þegar fvrgefit honom ella. En en .vii. dag þa varþ hann braþdꜹþr. En er hann var grafinn, þa svndisc ollom lengi siþan eldr brenna or leiþi hans, oc siatnaþi sva leiþit, sem allr licamr hans hefþi brunnit af þeim eldi. Þaþan af ma mercia, hveriar pislir ond hans hafþi i levndom stad, er logi brendi licam hans fvr manna ꜹgliti.

Petrvs. Vita vilda ec þat nu, hvart goþir kenna goþa, eþa illir illa i quolom.

33. Gregorivs. Þetta atqveþi lysisc af drottins vars orþom, þa es hann sagþi i gvþspialli, at ꜹþigr maþr necqverr var purpura scrvdr oc hvern dag crosom fødr. En ualaþr maþr het Lazarus,

1 girnþdom *Cd.*

es la sivcr oc sárr fvr durom hañs oc vilde fóþasc af mola þeim er fell af borþi ens a̸þga mannz, en engi gaf honom þat. En es þeir ondoþosc baþir, þa vas Lazarus borinn i faþm Abrahams, en en a̸þgi vas grafinn i helviti. Oc hof hann up a̸go sin oc sa of lanct Abraham oc Lazarom, oc callaþi hann oc melti: »Faþir Abraham, miscunna þu mer, oc send Lazarom, at hann drevpi af enom mincsta(!) fingri sinom vats dropa a tungo mina.« Abraham svaraþi: »Mincstu(!) sonr, at þu toct goþa hluti i lifi þino,. en Lazarus illa.« En er enn a̸þgi órvilnaþisc sinnar heilso, þa mintisc hann nonga sinna: »Biþ ec þic þa, faþir, qvad hann, at þu sendir Lazarom til bróþra minna .v., at hann vari þa viþ þenna pislarstaþ.« Af þessom dómom er svnt, at goþir kenna goþa, eþa illir illa. Ef goþir kendi eigi goþa, þa mónde eigi Abraham segia fra liþno erfiþi Lazari, at hann hefþi tecit illa hluti i lifi sino; en ef illir kende eigi illa, þa móndi eigi enn a̸þgi minnasc bróþra sinna i qvolom. Ef hann minntisc þeira es eigi voro þar, hverso mønde hann eigi kenna þa er þar voro? I þessom orþom er þat svnt, at goþir menn kenna illa, oc illir goþa. Abraham kende iñn a̸þga mann, þa es hann melti viþ hann: »Mincstu sonr, at þu toct goþa hluti i lifi þino.« En a̸þgi maþr kende Abraham oc Lazarum, þa er hann nefnde hvarntveggia a nafn oc melti: »Abraham faþir, miscunna þu mer oc send Lazarum.« I þessi kvnningo verþr hvorom tveggiom óxling sinnar ombonar, þa er goþir fagna þess at meirr, es þeir sia vini sina gleþiasc i dvrþ meþ ser, en illom er þat a̸ci sinnar qvalar, es þeir qveliasc meþ þeim er þeir elscoþo her i heimi licamligri ost, en oróсþo gvþ. Þvi er oc framarr sact fra helgom monnom, at þeir kenna iamnt þa, es þeir hafa aldregi sena, sem hina, er þeir hafa sét her i heimi. Þvi at þa es þeir sia ena fvrri feþr i dvrþ, þa verþa þeim þar þeir eigi ocunnir, þvi at þeim voro her kunn avallt verc þeira.

34. Þvi at necqverr siþsamr maþr oc trufastr i Rumaborg sa á andlatstiþ sinni coma til sin spamenn gvþs Jonam oc Ezechielem oc Danielem, oc callaþi þa drotna sina. En es hann sagþi þa comna vera oc la̸t þeim, þa scilþisc[1] a̸nd hans viþ licam. Af þessom hlut ma marca, hverso micill cunnlécr er a miþli manna i eilifri dvrþ, es sia maþr i da̸(þ)ligom licam matti cenna spamenn gvþs, þa es hann hafþi aldregi sena. Þat górisc oc oft, aþr andir scilisc viþ licami, at þęr kenna þa menn helzt, er iafnan verþléc hafa þeim annattveggia i dvrþ eþa i qvol.

1 sciþlisc *Cd.*

35. Johannes het broþir Eleutherius, þess es fra vas sagt i enni fvrri boc, en hann vissi oc sagþi andlat sitt .xiiii. dogom fvrr en yrþe. En þrimr dogom aþr hann andaþisc þa toc hann riþosott. En á andlatsdegi sinom toc Johannes corpus domini oc heimti þangat munca oc baþ þa syngva salma fvrir ond sinni, oc hof sialfr antemno þessa Aperite mihi portas. En hon þvþisc sva: Luciþ up er mer hliþ retlętis, oc mon ec in ganga oc iata drotni, þvi at retlatir ganga inn i hliþ drottins. En es bróþr sungo salma, þa kallaþi Johannes oc melti: »Com þu, biorn.« En þegar es hann hafþi þat melt, þa andaþisc hann. Brøþrom þotti cvnlect þat, er hann hafþi melt, oc visso eigi hvi gegndi. En eptir andlat hans vas ogleþi micil i munclifino. En inn fiorþa dag eptir þa ótto muncar for til annars munclifs langt þaþan. En es þeir qvomo þangat, þa voro þar oc allir muncar oglaþir. Þa spurþo þeir es comnir voro, hvat hinom veri at ogleþi. En þeir svoroþo: »Auþn staþar vars gratom ver, þvi at sa broþir andaþisc fvrir .iiii. nottom, es baztr var i voro munclifi.« Þa spurþo þeir, er comnir voro, hvat sa heti. En þat var sagt, at hann het Biorn. En es þer spurþo, a hverri tiþ hann andaþisc, þa revndo þeir þat, at hann hafþi á þeiri stundo andatsc sem Johannes callaþi hann. I þessom atburþ scvrisc þat, at verþleicr þeira vas iafn beggia, oc otto baþir til einnar vistar at fara, es baþir ondoþosc a einni stundo.

Eckia ein het Galla, en hon atti son þann er Eumorphius het; en þaþan scamt a braᵗt atti sa maþr hus, es Stephanus het. En es Eumorphius hafþi tekit banasott, þa callaþi hann svein sinn til sin oc melti: »Far þu oc seg Stephano, at hann comi hingat, þvi at scip es buit, oc scolom vit fara til Sicileviar.« En sveinninn hugþi, at hann melti orar oc vildi eigi hlvþa orþom hans. Þa melti Evmorphius enn viþ sveininn: »Far þu oc seg honom þat es ec melta, þvi at eigi ero þetta orar.« En es sveinninn for oc vas miþleiþis cominn, þa møtti hann manni, oc spurþi sa hann, hvert hann fóri. En hann qvasc sendr vera eptir Stephano. En hinn svaraþi oc qvazc cominn þaþan oc sagþi Stephanum andaþan. Sveinninn hvarf aftr, oc var Eumorphius andaþr, es hann com heim. En at for svein(s)ins matti mercia, at þeir ondoþosc baþir a einni stundo, es hann fra andlat Stephanus a miþri goto.

Petrvs. Hvi gegnir þat, er fegom manni svndisc scip, eþa af hvi sagþi hann sic fara móndo til Sicileviar?

Gregorivs. Ond þarf eigi fararsciota, en þat var eigi undarlict, þott farscostr svndisc honom, þa es hann var i licam, sem licamr matti sia. En þat var ogorlict, es hann letsc til Sicileviar fara scvldo, þvi at þar ero ǫþsęri pislarstaþir en hvar annars staþar, þar cø(m)r eldr up or fialli i morgom stoþom, oc segia þeir sva, es þar ero i nond, at þvi fléri pislarstaþir opnasc, sem meirr nolgasc heims endir, oc ma þaþan af scilia, at þeir flęri samnasc þangat til pisla, sem þar opnasc viþara pislarstaþir. En gvþ svnir til þess her i heimi pislarstaþi, at otruir menn hręþisc þęr qvalar es þeir mego of sia, ef þeir trua eigi aþr ne hreþasc helvitis qvalar. En þat sanna gvþspials orþ, þott eigi gefi onnor dómi til, at iafnir menn i verci sino scolǫ iafnar vistir hafa, hvart[1] sem þeir ero goþir eþa illir. Ef eigi veri misiafnar vistir goþra manna i eilifri dvrþ, þa móndi eigi drottinn sva męla: Margar ero vistir i husi foþor mins. Margar vistir ero i eino husi foþor, þvi at gvþs vinir taca sundrleita ombon at verþleic sinom oc vercom i eilifri dvrþ oc sęlo. Sva ródi oc drottinn of illa menn: Ec mon mela viþ cornscvrþarmenn, at þeir samni illom grosom oc bindi saman i bundin oc casti i eld. Cornscurþarmenn ero englar, þeir binda ill gros i bundin, þa es þeir samtengia glica glicom i qvolom, at dramlatir brenni meþ dramblǫtom, en sǫrlivir meþ sǫrlifom, fegiarnir meþ fegiornom, sløgir meþ sløgiom, oc otruir meþ otruum. Petrvs. Gnog scvnsemi com a mot spurningo minni; en hvi gegnir þat, er necqveriar andir verþa sva sem mistecnar fra licǫmom, oc cunno þer þat segia, es þęr coma aptr, at annars ond vas boþit fra at leiþa licam.

36. Gregorivs. Ef rétt er virt, Petr, þa es þat kenning en eigi misfangi. Gvþs miscunn es þat, es necqveriar andir na aptr at hverfa til licams, at þęr se helvitis pislir oc hreþisc sena qvol, ef þęr truþo eigi aþr þvi es þęr hørþo.

[2]Petrvs het einsetomuncr necqverr etscaþr or Hiberia heraþi. En aþr hann gengi i einseto, þa toc hann sott oc þotti andaþr vera necqveria stund. En ond hans com aptr til licams oc qvatsc set hafa helvitis pislir oc necqveria þessa heims metnaþarmenn i eldi. En es hann vas sialfr leidr at eldinom, þa uitraþisc lioss engill, oc let eigi hrinda honom i logann oc melti viþ hann: »Hverf aptr þu nu oc hvgg at vanliga, hverso þu scalt siþan lifa.« Þa toc Petrvs at lifna, oc ornoþo liþir hans, es hann vas allr caldr orþinn, oc sagþi hann þa hluti, es of ond hans

1 hvarst *Cd.* 2 fra Petro *Oversk.*

gørþosc, oc vas sva micill meinlętamaþr siþan i vocom oc i fostom, at atferþ hans vattaþi þat, at hann hafþi sét pislarstaþi oc orþit hredr, þvi at almattigr gvþ veitti honom þat i dꜷþanom, at hann scvldi eigi devia slicom dꜷþa siþan.

En þeira manna hiorto ero horþ, er eigi batna viþ þat, þott þeim se svndar annars heims pislir. Þvi at gotogr maþr nacqvarr het Stephanus, en hann toc sott, þa es hann var i Miclagarþi oc andaþisc, en lic hans var eigi grafit a þeim degi, þvi at kisto scvlde at honom gøra. Ond hans var leid til pislarstaþa, oc sa hann þęr ognir, er hann hafþi fvrr eigi truat. En es hann var leidr fvrir domanda, þa melti dómandi: »Eigi baþ ec þenna hingat leiþa, heldr Stephanum iarnsmiþ, es þessom es nalęgr at bygþ.« Þa vas sia Stephanus aptr leidr; en Stephanus iarnsmiþr do a þeiri stundo, oc vattaþi andlat smiþ(s)ins þat, at hinom voro sannir hlutir svndir. En sia Stephanus andaþisc i þeiri sott oc mandꜷþ, er acafligast evdi Rumaborg, þa er noqvorom svndosc ꜷrvar fl(i)vga or lofti a menn. Þa vas oc ond riðara necqvers leid fra licama sinom, oc voro honom svndir annars heims hlutir, oc com aptr siþan til licams. En hann sagþi sva, at hann sa ǫ micla, þa es brú vas yvir, oc ór þeiri ǫ up lagþi þoco svarta oc illan dꜷn. En oþrom megin arennar voro fagrir staþir oc vellir blomgaþir ollom enom fegrstom grosom, oc vas þar ilmr dvrligr oc fiólþi liosa manna. Þa sa hann bói fagra oc hallir lioss fullar, oc sa þar smiþat .i. hus or golli, oc vissi eigi, hverr þat hus atti. Enn sa hann nocqvor hus sva nęr ǫnni, at yvir lagþi stundom ena svorto þoco oc dꜷn inn illa es fvlgþi. En a brunni gørþisc su mannrꜷn, at vandir menn fello i ǫena, es yvir vildo ganga, en þeir es svnþalꜷsir voro, runno yfir bruna øruggir til ens fagra staþar. Þar sa hann enn hofþingia, er Petrvs het, bundinn iarni i myrcom staþ, oc spurþi hann, hvi hann hefþi sva micla qvol. Honom vas sact, at Petrvs veri þvi i pisl þeiri, at honom gek heldr grimlecr en retlęti til þess es[1]

37. . . . .

[2]hallda sik fra likams munuð, þa kemr eigi davnn sá ne þoka yfir hvs þeira, þvi at likams mvnvð davggvir hvgskotz avgon, ok ser hvgrinn þvi ogiorr himneska hlvti, sem hann vnir meirr við it iarðliga. Petrvs. Hveriar sannanir finnr þv a þvi, at likams synðir se i fnyk pindar?

1 *Her ender A.* 2 *Her beg. tredie Fragm. C.*

Gregorivs dixit. Sva er sagt i vppreistar savgo [1], at borg sv fyrirforst, er Sodoma het, ok drottinn let rigna yfir þa elldi ok brennosteini, at bæði kvelþi þa elldr ok illr davnn. Allir forvz þeir i elldi ok fnyk, þvi at þeir brvnno aðr i olofoðo lifi ok girndvm davþligs hollz.

38. Þat verþr enn stvndvm, at andir sia, þa er þær ero i likam, nockvt af andligvm ognvm, ok er stvndvm þeim gagn at þvi, er sia, en stvndvm hinvm, er fra heyra sagt.

[2] Theodorvs het nockvrr otamr sveinn, sa er fylgði bræðr sinvm til mvnklifiss at navðsynivm en eigi at vilia. Þvi at honvm var allt leitt at heyra, þat er honvm var it betra kent, hlo hann at avllo athæfi mvnka ok sor þess, at hann mvndi eigi þeira sið faga. Avllvm mvnkvm var hann leiðr, þo sato þeir honvm vel oskil sin sakir broðvr hans. En er manndavþr mikill for vm Romaborg, þa tok Theodorvs sott harða ok var hættr, sva [at] andi var i briosti honvm at eins, en likami hans var kolnaþr svmr. Þa komv mvnkar til ok baðo fyrir honvm þvi kostgefligarr, sem þeir visso andlat hans meirr nalgaz. Þa leitaði Theodorvs við at stavðva bænir þeira ok mællti: »Farit brott ér, farit brott ér. I dreka mvnni em ek, ok ma hann eigi svelgia mik fyrir bænvm yðrvm. Havfvt mitt hefir hann i mvnni ser, gefi þer honvm rvm, at hann geri þat skiott, er ætlat er, ok kveli mik eigi þanneg lengr.« Þa mællto mvnkar: »Hverio gegnir þat er þv mælir? Sign þv þik, broþir!« Hann mællti: »Signa vil ek mik, ok ma ek eigi, þvi at ormrinn þrongvir mer.« Þa fello allir mvnkar til bænar ok baðo fyrir honvm með tarvm. Þa tok inn sivki at styrkiaz oc mællti: »Gvþi þacka ek, þvi at nv let drekinn mik lavsan af bænvm yðrvm; biði þer fyrir mer, þvi at ek em bvinn at snvaz til mvnka atferþar ok fyrirlita veralldar lif.« Þa sneriz hann af avllo hiarta til gvðs ok lifði við mikit vanheilindi þa stvnd, er hann var siþan i þessvm heimi, ok andaþiz sva, at ver hyggivm hann leystan fra invm forna dreka, þeim er hann varaþiz við i leiðrettingo sinni.

[3] Criserivs het einn avþigr maðr ok synþvgr, fvllr metnaþar ok fegirni, ok lifði at likams mvnvþvm. En er gvþ villdi gera enda a hans fegirni ok illzko, þa tok Criserivs sott, ok er hann var at bana kominn, þa sa hann standa fyrir ser svarta anda, þa er draga villdo avnd hans til kvala. Þa tok hann at skialfa ok blikna ok sveitaz ok kallaþi son sinn, er Maximvs het: »Renn þu, Maxime, oc biarg mer i trv þinni, þvi at ecki gerþa ek þer til

1 libro Geneseos *lat.* 2 fra Theodoro *Oversk.* 3 fra Criserio *Oversk.*

meins.« Sveinninn[1] . . . . sa er bindr fætr mina, havfvt mitt hefir hann i mvnni ser. . . . . þegar hann hafþi þetta mællt, ok var af þvi vist, at hann sa avðrvm til viðvavronar en eigi ser til nytsemþar þann fianda, er hann matti eigi forðaz.

Petrvs ait. Vita villda ek þat, hvart þvi ma rettliga trva, at hreinsonar elldr se eptir andlat.

39. Gregorivs dixit. Drottinn sialfr segir i gvðspialli: »Gangi þer, meþan þer hafið lios, at eigi gripi yðr myrkr.« Enn mællti hann fyrir spamanninn: »A tækiligri tið heyrða ek þik, ok a heilsodegi barg ek þer.« Þat skyrði ok Pall postoli: »Nv er tið tækilig, qvaþ hann, ok nv ero heilsodagar.« Sva mællti Salomon: »Vinn þv gott, meþan þv mátt, þvi at eigi stoðar verk ne speki ne skynsemi i helviti, þangat er þv skvndar.« Davið mælir sva: »I verolld er miskvnn hans.« Af slikvm dæmvm er vist, at hverr kemr slikr til doms, sem hann ferr heþan. En þo ma þvi trva, at hreinsonar elldr se friðon fyrir nockvrar inar smæri synþir, þvi at drottinn mælir sva: »Sa er mælir gvðlastan i gegn helgvm anda, þeim fyrirgefzt þat hvarki þessa heims ne annars.« I þesso atkvæði synir hann þat, at nockvrar synþir fyrirgefaz i þessom heimi ok nockvrar annars heims. En þvi ma trva vm inar minni synþir, at þær þyngia miok avndinni eptir andlat, ef þær ero aþr obættar, sva sem ero tom orð, ostilltr hlatr, ok margir hlvtir aðrir, þeir er til hvers dags synða koma. Þa er Pall postoli sagði Crist vera grvndvavll, ok let þat fylgia: at hverr sem smiþar yfir þenna grvndvavll, sagþi hann, gvll ok silfr ok dyrliga steina, tre eða lyng eða gras, þa mvn hann reyna allra verk; sa hefir skaða, er verk hans brennr, en hann mvn sialfr hialpaz fyrir elldinn. Þessi orð er rett at skilia vm meinlætis elldinn, þann er i þvisa livi er, en ef nockvrr maðr vill þetta þyða til hreinsonar ellz, þa hyggi hann at þvi, er Pall postoli sagði eigi þann mega hreinsaz fyrir elld, er smiþar yfir þenna grvndvavll iarn eða eir eða bly, þat ero havfvðsynþir, helldr þann er smiþar tre eða lyng, þat ero smæri synþir, þær er elldr ma brenna; en þat ma vita, at engi ma leysaz annars heims fra hvers dags synðvm i hreinsonar elldi, nema hann nioti at þvi goðra verka, þeira er hann gerþi her i heimi.

40. [2]Paschasivs het diakn i Romaborg, pryddr lærdom ok goðvm siþvm, ok var milldr við þvrfamenn. Þa er menn atto vm

[1] *Her ere flere Linier bortskaarne.* [2] fra pisl Paschasij diakns *Oversk.*

þat at dæma, hvarn til pafa skylldi taka Simakvm eða Lavrencivm, þa valþi Paschasivs helldr Lavrencivm, ok varþ hann einn a sino mali, ok hellt hann sino mali allt til davðadags, ok virþi hann þann meira en hinn, er alþyða tok til pafa at byskvpa raði. Hann andaðiz a dogvm þessa Simachus pafa, ok tok þa oðr maðr heilso, er kom við klæði þat er breitt var yfir bararnar, þa er lik Paschasivs var til gravar bvit. Þa er Germanvs byskvp af Kapoborg varþ fyrir vanheilso, þa reðo læknar honvm at fara til lavgar, þar er heit votn sprvttv vpp or iorðv. En er byskvp kom til lavgar, þa sa hann Paschasivm standa i heito vatni, ok hræddiz hann ok spvrði, hvi sva goðr maðr væri i pislarstað. Diakninn svaraþi: »Fyrir enga aðra savk en þa, er ek fvlltingða Lavrencio, en ek var i gegn Simacho; en þv bið gvð fyrir mer, ok mattv þat vita, at bæn þin mvn heyrð, ef þv finnr mik eigi her, er þv kemr hingat.« Þa var Germanvs byskvp a bænvm þrasamliga. Hann kom fam dogvm siþarr til lavgarinnar ok fann eigi Paschasivm, ok matti hann af þvi hreinsaz af synð eptir andlat, at hann misgerþi ovitandi. En þvi ma trva, at hann navt at þvi olmvsogeþis sins, er hann fann þa synðalavsn, er hann matti ecki vinna[1]. Petrvs ait. Hvi gegnir þat, er nv vm stvndir vitraz sva margir hlvtir vm andir manna, þeir er leyndoz hingat til?

41. Gregorivs dixit. Sva sem sia verolld nalgaz heimsslitvm, sva lykz vpp avnnr verolld með berligvm taknvm. En fyrir þvi at her i heimi ma engi annars hvgrenning sia, en annars heims ma hverr annars hvg sia, þa kalla ek þessa verolld nott, en aðra verolld dag. Sva sem nv blenz saman lios ok myrkr fyrir solar vppras, þa er nott endiz en dagr kemr, þar til er oll nætrmyrkr stigaz yfir af dagsliosi, sva blenz ok endir heims þessa við vpphaf oorþinnar veralldar, ok geriz[2] nockvrt skrim af liosi andligra hlvta, sva at ver litim marga þa hlvti, er annars heims ero, [en ver kennvm þa eigi algiorliga, þvi at ver siam sva sem i myrkrvm skrimi hvgar fyrir solar vppras[3].
Petrvs ait. Hvgnar mer þat, er þv segir; en vndrvmz ek, er sagt er fra þessom Paschasio, er hann var leiddr til pislar eptir andlat, en oðr maðr feck heilso, er hann kom við klæði þat er breitt var yfir lik hans.

1 pina *Cd.*; ut tunc potuisset promereri veniam, cum iam nihil posset operari *lat.* 2 gerþiz *Cd.* 3 [sed necdum perfecte cognoscimus, quia quasi in quodam mentis crepusculo hæc velut ante solem videmus *lat.*

Gregorivs dixit. Af þessom hlvt ma marka, hverso margfavlld gvðs forsia er, þar sem sia maðr Paschasivs tok nockvra stvnd giolld þess, er hann misgerþi, en þo syndiz fyrir manna avgvm vm likam hans lavn þess, er hann gerþi vel; ok þar hefði gott vitni olmosogeþis hans, er hann sa vel gera, en hann væri sialfr eigi hefndarlavss fyrir þa synð, er hann iðraðiz af þvi eigi, at hann hvgði eigi synð vera.

Petrvs ait. Af þessi skynsemi verþ ek skylldr at hræðaz eigi at eins þær minar synþir, er ek skil, nema ok hinar, er ek ma eigi skilia; en þess vil ek nv spyria, hvart ver skolom þvi trva, at helviti se her i heimi eða vndir iorþvnni?

42. Gregorivs dixit. Eigi vil ek þat vist segia, þvi at svmir menn ætla helviti vera i nockvrvm leyndvm stað i iorðo, en svmir vndir iorðv. En i þvi er salmaskalldit segir, at þv leystir ond mina fra ino neðra helviti, þa syniz mer sva, sem it efra helviti se a iorðo, en it neðra vndir iorðv. En þat sannar Johannes i sino atqvæþi, þa er hann sa himneska bok aptr lokna ok mællti: Engi var fvndinn makligr a himni ne á iorðo ne vndir iorðo at lvka vpp bokinni. Sia bok merkir takn heilagra ritninga, þar er engi matti vpp lvka a himni, þat ero englar, en a iorðo menn lifandi[1] . . . .

44. . . . . mæla at drottinn ægði til þess eilifri kvol synðogvm monnvm, at hann hræddi þa við synðir.

Gregorivs dixit. Ef logit væri þat, at hann ægði ranglatvm, þa væri þat ok eigi satt, er hann het rettlatvm. En hverr er sva heimskr, at þat mælir, at hann ægi þvi, er hann efnir eigi? Þa er sem ver segim hann lyginn vera, þar er ver vilivm hann sanna miskvnnsaman.

Petrvs. Vita vil ek, hverso þat er rett at hefna an enda þeirar synþar, er með enda er ger.

Gregorivs dixit. Þess væri rett spvrt, ef gloggdæmr domari virði verk manna en eigi hiorto. Af þvi misgiorðo illir, sva at eptir varþ, at þeir lifðo eigi avallt. Villdo þeir æ lifa, at þeir mætti æ misgera, ok syna þeir þat i þvi, at þeir lata alldri af synðvm, meþan þeir lifa. En þat er mikit rettlæti domandans, at þeir se alldri pislalavsir, er alldri villdo vera synðalavsir.

Petrvs ait. Ef engi rettlatr vnir við grimleik, ok berr til þess rettlæti við misgioranda þræl, at hann batni ok hverfi fra illzko,

1 *Her ere flere Linier bortskaarne.*

til hvers skolo þa illir brenna ávallt i helvitis elldi, ef þeir koma eigi til batnaþar?

Gregorivs dixit. Almattigr gvð vnir eigi við qvol illra, þvi at hann er miskvnnsamr, ok eigi stoðvar hann hefnd við þa, þvi at hann er rettlatr. Illir pinaz fyrir synþir sinar i qvolvm ok brenna, til þess at allir siai rettlatir bæði fagnaði, þa er þeir tokv með gvði, ok pislir vandra, þær er þeir forðvþvz, til þess at þeir þacki gvði þvi framarr þa miskvnn, er hann gaf þeim at stiga yfir þa hlvti, er þeir sia vanda menn iafnan pinda fyrir.

Petrvs dixit. Fyrir hvi biðia eigi helgir menn þa fyrir ovinvm sinvm, þeim er þeir sia brenna, þa er drottinn varr mællti sva: biði þer fyrir ovinvm yðrvm?

Gregorivs dixit. Biðia þeir fyrir ovinvm sinvm a þeiri tið, at þeir megi snva hiortvm þeira til sannrar iðronar ok leiðrettingar. Eða hvers se annars biðianda fyrir ovinvm, nema þess er Pall postoli sagði, at gvð gefi þeim iðron ok skilning ins sanna, at þeir vitkizt ok leysizt or snorvm diofvlsins, er þeir vorv aðr i netiaþir. En hvat megi þa biðia fyrir þeim, er þeir mego eigi snvaz til rettlætis verka fra illzko? Sv savk er þa til at biðia eigi fyrir þeim monnvm, er i eilifvm elldi ero, sem nv er til þess at biðia eigi fyrir dioflvm, þeim er i eilifri kvol ero. Hver savk er nv til þess, at helgir menn biðia eigi fyrir heiðnvm monnvm ondoðvm, nema sv at þeir vilia eigi spilla verþleik bænar sinnar i þvi at biðia fyrir þeim, er þeir vita, at gvð hefir fyrirdæmða. Ef livandi menn rettlatir várkynna nv eigi vandvm monnvm ok fyrirdæmþo(m) vesolð sina, hvat se þa vndarligt, þot þeir varkynni þeim þa eigi kvol sina, er þeir sialfir ero ódavðligir ok samtengþir rettlæti gvðs, þvi at þeir ero sva nalægir gvði, at þa fysir alldri at svndrþyckia rettlęti hans.

Petrvs. Eigi ma ek svara i gegn saðri skynsemi, en þo vil ek nv spyria, hvi ond er davðlig kolloð, ef hon skal brenna eilifvm davða.

45. Gregorivs dixit. Sva sem tvennt er lif, sva er ok tvennr davði. Annat er þat lif er ver lifvm sælliga með gvði . . . . davðlig ok odavðlig, þvi[1] . . . .

1 *Her ender C.*

BLASIUS SAGA.

(*Cd. 623 qvarto, A; Cd. Holm. 2 folio, B.*)

Passio Blasij episcopi.[1]

Licinius het konongr i austrriki, sa var magr Constantinus ens mikla oc atti systor hans. Licinius lagþi undir sic viþa a͛str-halfo oc scatgilldi af riki keisarans, en siþann drógo þeir liþ saman oc haþo orrosto mikla, oc com Licinius a flotta fyrir Constantino, oc let keisari hafa hann slict riki, sem Licin(i)us hafþi fyrir a͛nd-verþo. Þa castaþi hann tru sinni oc gorþi ofriþ mikinn cristnom monnom. Licinius let pina marga cristna menn a sinom da͛gom i sino riki einkom hellzt riddara oc kennimenn oc alla siþan, þa er a Crist truþo, er hann matti ha͛ndla, eþa a þann veg er hann matti crist-nom monnom mestan ofriþ of gøra a alla vęga[2]. En i borg þeiri, er Sebastia heitir, vǫro margir cristnir menn, [oc gingo þeir marg-ir[3] undir pislir fyrir gvþs nafni bęþi karlar oc conǫr oc hellto ut bloþi sino fyrir guþs ast. I þvi floþi urþo .xl.[4] riddara, oc voro allir senn pindir i einom flocki. En allra þeira, [er i þan tiþ voro pindir þar[5], þa var øztr oc helgastr Blasius byscop. Hann var lęcnir, aþr hann vęri til byscops tekinn, en almattigr guþ, sa er fiscimenn valþi forþom ser[6] til postola ok lekni ser[6] til guþspialla-manz, hann let ser soma at leiþa þenna mann fra licams lekningo oc til andar heilso, þvi at allir, þeir er i Sebastiaborg varo,

1 *Dette er Overskriften i A;* Her hefr upp sôgu ens helga Blasij byskups *B.* 2 *Begyndelsen af Sagaen hertil lyder i B saaledes:* A dôgum Licinij konungs, er velldi hafdi i austrvegi, gerdiz kristnum monnum ofridr, þvi at Licinius let pina marga kristna menn i sinu riki, allra helldz(!) ok kennimenn. 3 [þeir sem gengu *B.* 4 fiorutigir *B.* 5 [sem þar voru fundnir eda pindir i þann tima *B.* 6 *mgl. B.*

bęþi lerþir menn oc olerþir, elscoþo heilagleik hans oc siþsemi oc toko hann til byscops yfir ser. En er hann hafþi vigslo tekit, þa sindi[1] hann þat bęþi i kenningom sinom oc i iarteinom, at hann var makligr þeirar syslo, þviat hann var litillatr ok þolinmoþr, milldr oc miskonnsamr, [heill at[2] hug oc hreinn at likam, saklꜹs i verkom oc siþsamr i ꜹllo, bliþr i mali oc sannsꜹgull oc hófsamr i ꜹllom siþom. Sva var hann at sꜹnno guþs gꜹfgari; sem sagt er, at Jób var forþom maþr einfalldr oc retlatr oc hrędisc guþ oc rézc fra illo á alla vega. En er ofriþr gørþisc cristnom mon(n)om, þa [flęþi heilagr Blasius eptirsocn[3] óvina sinna oc glicþi eptir drottni varom, oc var i einseto i fialli þvi er Argius heitir. Þar vitiaþi hans guþlig huggon, þott hann veri fyrirlátinn[4] af monnom, þviat drottinn syndisc honom opt, oc gørþisc honom þat til hugg-onar, er opt er veitt einsetomonnom, at dyr como til hellis hans oc þionoþo honom sem drottni, oc ef nǫkqverio þeira varþ nockut[5] at meini, þa baþo þꜹ meþ bendingo, þeiri er þꜹ matto[6], at hann gęfi þeim heilso oc greddi þꜹ sva sem goþr leknir, oc [gingo egi þaþan, fyr[7] en hann blezaþi þeim.

2[8]. En a þeim dꜹgom var iarll, sa er Agricolaus het, hann var grimmr viþ cristna menn oc ohęgr a alla vega. En a þeim degi er hann var vanr at veita mala riddarom sinom, þa let hann samna dyrom morgom ser til agętis a lęikvꜹll mikinn. En er veiþimenn, þeir er sia sysla var boþin, [gorþo sva sem męlt var viþ þa oc[9] foro umverbis[10] fiallit at leita dyranna, þa matto þeir ekci dyr finna, aþr þeir como of siþir til þess innis[11], er hęilagr Blasius var í oc þionaþi guþi hvernn dag i bęnom oc ꜹþrom goþom hlutom. En er þeir sa þar standa sva mikinn fiolda dyra fyrir hellisdyrom oc hręddusc egi tilqvamo þeirra, þa [męllto þeir meþ ser[12]: »Hveriu mon þetta gegna, vera [mono fadømi fyrir, þetta a[13] nockora sꜹc, er sva mikill dyra fiolþi er i einn staþ kominn oc hreþasc oss eigi.« En er þeir gingo nęrr oc hugþo at vanligarr, þa sa þeir mann [á bęnom, oc kenndo þeir þar Blasium oc treystosc[14] egi at qveþia hann oc hurfo aptr sem scyndiligast meþ hręzlo oc olokinni syslo sinni oc sꜹgþo iarlli, hvat þeir hꜹfþo sét.

1 syndi *B.* 2 [heilagr i *B.* 3 [for Blasius undan ofsokn *B.* 4 fyrirlitinn *B.* 5 *tilf. B.* 6 gera *tilf. B.* 7 [eigi gengu þau þadan adr *B.* 8 Fra iarli einum *Oversk. B.* 9 [*mgl. B.* 10 umhverfis *B.* 11 hellis *B.* 12 [undruduz þeir ok mællto med ser ok hræddnz *B.* 13 [mun þetta fyrir *B.* 14 [i hellinum ok kendu þar Blasium byskup; var hann a bænum, ok treystuz þeir *B.*

Þa reddisc[1] iarll mioc oc sendi [menn marga[2] meþ þeim veiþimonnom[3] at leita cristinna manna umbhverfis fiallit, at þeir vęri hꜹndlaþir[4] oc bundnir [oc leiddir til borgarinnar meþ Blasio, hvernn þeira er þeir mętti of finna[5]. Riddarar [foro oc gørþo, sem iarll bꜹþ þeim at þeir scylldo gǫra[6], oc foro umbhverfis fiallit oc como at locom, þar er Blasius var a bęnom i helli sinom, oc qvoddo þeir hann oc męlto: »Gakc ut þu, Blasius, iarll callar þic.« Blasius svaraþi óhręddr oc melte: »Ef iarll vil hafa fund minn, þa fꜹrom viþ[7] scyndiliga i nafni drottins. Nu minnisc drottinn mín, nu er tękilig tiþ, su er mer byriar at leysa(s)c o(r) bondom licams oc fara til Cristz. Nu i nott vitraþisc mer drottinn minn eno þriþia sinni, þa er ec varc a bęnom. Vęl ęroþ er comnir, synir, oc hafit mer feginsꜹgo at segia; fꜹrom oc þa allscyndiliga, oc se drottinn sialfr Jesus Cristr meþ oss, sa er girnisc fornar licams mins.« En er hann hafþi þetta męlt, þa for hann meþ þeim oc [dvalþisc ecki[8] oc hafþi allt trꜹst undir guþi.

39.[9] En er fꜹr [hans spurþisc at bęnom[10], þa drifo menn flockom a mot honom oc lęiddo bꜹrnn sin til blezonar hans. Siukir menn lago of oll stręti á gꜹto hans oc baþo ser heilso. En hann misconnaþi serhveriom oc blezaþi þeim[11] oc grǿddi sivca menn. En er heiþnir menn sa slikar iarteinir, þa snerosc margir til tru rettrar fyr kenningar hans, þviat hann dugþi egi at eins mꜹnnom, er i sottom vǫro staddir, [helldr barg hann oc[12] dyrom oc smala oc leysti fra scꜹþom. Þat [tveggia hvárt sanna þer tver iarteinir er eptir fara ágętar, er hann gorþi[13]. Cona su var i nꜹcqverom staþ, er son átti ungan at alldri. En sveininom stoþ fiscbein i halsi[14], þa er hann scylldi matasc, oc matto egi lecnar[15] þaþann coma, sva at sveini veri háscalꜹst. En er hann var at bana cominn, þa rann moþir hans[16] ahyggiofull hingat oc þingat[17], oc qvalþisc [hon me(o)k[18] af sott sveinsins oc vissi egi, hvat hon scylldi til taka. En er hon[19] fra, at Blasius for þar í nánd, þa tok hon[19] son sinn i faþm sér oc rann til fundar byscops scyndiliga meþ fullri tru oc castaþi sveini fyrir fetr honom, oc fell sialf til

1 reiddizt *B.* 2 [marga adra *B.* 3 *mgl. B.* 4 teknir *B.* 5 [*mgl. B.* 6 [gerdu sem iarlinn baud *B.* 7 vær *B.* 8 [dvaldi ecki fyrir þeim *B.* 9 Fra sveini ungum, er heilso þa fyrir arnadarord ens helga Blasij *Oversk. B.* 10 [þeira spurdiz i bæium *B.* 11 bǫrnum *B.* 12 [nema ok iafnvel barg hann *B.* 13 [hvartveggia synir(!) tvær iarteinir, þær sem hann gerdi aa þessi gǫtu *B.* 14 kverkum *B.* 15 þvi *tilf. B.* 16 *tilf. B.* 17 þangat *B.* 18 [*mgl. B.* 19 *saal. B*; h' *A.*

iarþar oc mellti meþ tárom: »Misconna þu mer, heilagr gūþs maþr, misconna þu, þrell Jesu Cristz, einga syni minom, er at bana er cominn: þviat mer fellr egi firr en honom allt, þat er honom verþr til meins, en [harmar mer sva miok[1], at viþ þvi er buit, at ec mona sonlǫs verþa.» En er hon sagþi, hvat honom var orþit til meins, þa misconnaþi heilagr Blasius bęþi moþr sveins oc honom siolfom, oc gørþi crossmark yfir qverkom hans oc hof up ǫgu sin til himins oc baþ a þessa lund: «Drottinn Jesus Cristr, sa er ec trui á af ǫllo hiarta, oc ec iati meþ munni, oc ek emk fyrir þino nafni leiddr til bana, þu guþ allra grǫþari, er gørir vilia allra þeira, er þic hręþasc, oc heyrir þu bęnir þeira oc greþir þa, heyr þu mer syngom oc overþom[2], er biþr misconnar cono þessi oc heilso syni hennar! heyr þu mer, oc leys meþ almattigri hendi þinni oc oumbręþiligom crapti þinom bein þat, er fast er í hálsi honom! gørþu sva, drottinn, at ǫþrom stoþi heilsa hans, þvi at þu ert einn guþ ǫþigr oc milldr [viþ alla þa, er[3] a þit nafn kalla meþ rettu hugscoti, oc gefr ǫllom gnótt. Af þvi biþ ec þic, at[4] þu latir halldasc crafst[5] þessar iarteinar of ocomnar[6] alldir til dyrþar nafns þins oc til heilso heyranda[7]; biþ ec þic, drottinn, ef nǫkqveriom manni verþr slict at meini eþa smala, ef sva er, at nǫcqvarr callar á þitt nafn meþ tru i minningo mins nafns, [dvelþu égi misconn[8], helldr seynd þu til at biarga[9] honom.» En er hann hafþi bęn lokit, þa selldi hann sveininn moþr sinni heilann. En [iarteinir hans urþo agętar[10], oc for sagan fyrir i [hvert þorp[11], aþr hann kemi[12] sialfr.

4[13]. Gomul eckia nekor valoð[14] var [i þorpi einu[15], su er gris[16] einn atti til atvinno ser, en vargr einn kom or skogi oc [tok grisinn[17] oc hliop aptr i skog meþ feng sinn. En er konan sa, at oll fæzla hennar forsk i þessum skaða, þa bað hon Blasium fulltings a mot skaða sinum. En hann miskunnaði kono, sem hann var vanr ǫllom at biarga i nǫþsyniom[18], oc melti viþ hana: «Egi scalltu grata, kerlling[19], aptr mon vargrinn bera gris[20] þinn.» En er hann hafþi þetta męlt, þa fylldisc þegar mal hans, þvit[21]

1 [nu er harmr minn svo mikill *B.* 2 þræli þinum *tilf. B.* 3 [til allra þeira, er *B.* 4 *saal. B;* a *A.* 5 krapt *B.* 6 *saal. B*; oconnar *B.* 7 heyrǫndum *B.* 8 [drag þu eigi undan miskunn þina *B.* 9 hialpa *B.* 10 [iartein þessi vard agæt *B.* 11 [hvern bæ *B.* 12 *Med Ordet* kemi *indtræder en anden Haand i A, der dog atter ophører med Ordet* kono *Linie 30 nedenfor.* 13 Fra eckiu einni *Overskr. B.* 14 fatæk *B.* 15 [aa bæ einum *B.* 16 gǫllt *B.* 17 [greip gaulltinn *B.* 18 sinum *tilf. B.* 19 kona *B.* 20 gaullt *B.* 21 þviat *B.*

vargr com aptr rennandi ena sa/mo [nótt oc ena sa/mo[1] ga/to, sem hann hafdi i bra/t farit, oc castaþi niþr grisinom[2] heilom fyrir fętr henni[3], oc rann hann þegar aptr til scogar[4].

5[5]. [Siþann var Blasius leiddr i borgina Sebastiam, er øzt er i Cappadocia heraþi. En er Agricola/s sa þat, at Blasius var leiddr fyrir hann, þa qvaddi hann hann fyrst meþ bliþom orþom, oc męlti iarllinn sva: «Heill kominn Blasius, oc fagna meþ oss, ver vinr goþa várra!» Blasius svaraþi: «Vel fagnar þu, en bezti iarll; en þann fa/gnoþ mon þer veita almattigr guþ, ef þu neitir goþom þeim, er þu hefir hingat til[6] ga/fgat, þviat licnesci, þa/ er gor ero or[7] gulli eþa silfri, ero egi guþ, helldr ero þat diofla fylgsni[8], oc sva sem ér blasit þa/ saman i elldi, at er megiþ þa/ of smiþa, sva mono oc þeir, er ga/fga þa/, brenna meþ þeim i eilifom elldi. [Af þvi ma ec egi vera vinr þeira, at egi fa/roms ec í eilifom loga meþ þeim[9].» Þa reiddisc iarllinn oc lét beria svigom[10] Blasiom. En er hann vas leingi barþr, oc bra hann egi lit ne mali, þa snerisc hann til iarlls oc męlti: «Undrumc ec þat, iarll, er þu etlar, at þu munir mik scilia mega fra tru oc ást drottins mins Jesu Cristz meþ þessom bardǫgom. En þott þu megir syqva[11] andir ostyrkra manna oc spenia hugi þeira fra sinni fyrirętlon af teygingom þinom, þa [mon þu egi mik of þetta tęla sva at helldr[12], þviat ec veit víst, at egi ma[13] qvalar ne da/þi scilia mic fra ast guþs, þvi at ec hefi gręþara oc styrkianda[14] drottin minn Jesum Cristum son guþs lifanda.» En þeir[15] meddosc meok, er bǫrþo Blasiom. En guþs vatr [bra ser engi veg viþ[16], er hann var pindr. En er iarll sa þat, at guþs vattr styrcþisc at eins viþ bardaga þenna, þa let hann setia byscop i myrqvastofo.

6[17]. En er þat spurþi en [fatekia kona, su er grisinn atti, at Blasius var i mirkvastofo, þa let hon drepa grisin oc sa/þ ha/fuþ

1 [*mgl. B.* 2 gelltinum *B.* 3 kerlingu *B.* 4 leid sina *tilf. B.* 5 Fra Blasio byskupi *Overskr. B.* 6 [Eptir þetta var enn sæli Blasius byskup leiddr fyrir iarll i Sebastia hôfutborg herads þess, er Kapadocia heitir. En er hann var leiddr fyrir iarlinn, þa kvaddi iarll hann fyrst med blidum ordum ok mællti svo: «Fagnadu Blasi. vinr goda vorra!» Hann svaradi: «Fagna þu, enn bezti iarll; en þann fagnat mun þer veita almattigr gud, ef þu segir diôfla vera god þau sem þu hefir leingi *B.* 7 *tilf. B.* 8 likneski *B.* 9 [*mgl. B.* 10 stôngum *B.* 11 svikia *B.* 12 [mattu eigi mik tæla *B.* 13 munu *B.* 14 styrkiara *B.* 15 kvaliarar *B.* 16 [mæddiz eigi *B* 17 Fra enni voludu konu *Overskr. B.*

oc fętr, oc bar þat i kerralld meþ goþom grꜹsom[1] oc fór siþann til mirqvastofo oc hafþi lios meþ ser oc ferþi byscopi føzlo[2]. En hann fagnaþi vilia hennar goþom, er hon[3] gorþi fyr guþs sakir, er hon com til fundar viþ hann, oc bergþi hann af [ꜹllom grosom þeim er hon ferþi[4], oc sagþi heilagr Blasius henni oorþna hluti oc baþ hana gora sina minning, oc melti: «Vita scallt þu þat, eckia, at nu nalgasc tiþ su, er ꜹnd mín mon sciliasc viþ licam minn oc fara til guþs ei lifanda meþ halldinni tru oc locno erfiþi. En þu scalt lios lata brenna i mina minning, þa er þu fregn[5] anlat mitt, oc scipt meþ þurfamꜹnnom þvi, er þu mátt miþla af fęzlo þinni. En guþ minn, sa er ser tęlr gefit þat allt, er valoþum er veitt, sa enn sami er veitti Helia spamanni, at valaþri eckio métti þꜹrf vinna leingi at ørnno[6] litiþ miol i sciolo oc litiþ viþsmior i bolla, hann mon þer alldregi láta vant verþa þess, er þu þarft at hafa i þesso lifi, en [i ꜹþro lifi[7] mon hann gefa þer gnott allra hluta góþra, oc mon hann veita goþa hluti bęþi [i þesso lifi oc ꜹþro[8] hveriom þeira, er slica hluti gorir i mina minning eptir þinom dęmom.» Þa for eckian heim[9] til hus sins oc dyrcaþi guþ i ollom iarteinom hans oc misconnsemi.

7[10]. En iarll let þa leiþa Blasium ór [mirkvastofo oc til fundar[11] viþ sic i annat sinn oc męlti viþ [byscop, er hann com til fundar hans[12]: «Nu kios þu of tva costi, annattveggia at þu blota goþom orom oc ver vinr varr, ęþa ella mon ec lata gera illar helfarar[13] þinar eptir margar qvalar.» Blasius svaraþi: «Sagþa ec þer fyrr, iarll, at egi ero goþ[14] mannlikon þꜹ, er er gꜹfgiþ, helldr ero þat stockar oc stęinar, gull oc silfr, oc handaverc manna, þviat egi [mego goþ[15] vera þat, er menn gera meþ handom ser, þviat þꜹ hafa ꜹnga scepno scapat, egi himin ne iorþ ne se. Af þvi muno þꜹ ꜹll fyrfarasc oc allir þeir, [er þeim treistasc[16]; en ec gꜹfga þꜹ egi, oc hreþomc egi qvalar þinar, þviat fyrir þęr veit[17] ec mic muno ꜹþlasc eilift lif.» Þa [þottisc iarll sia hann staþfastan[18]

1 [volada kona, su er gôlltinn atti, þann er Blasius hafdi tekit fra vargnum, at hann var i myrkvastofu settr, þa let hun drepa gôlltinn ok steikti hôfut hans ok fætr ok bar þat i keralldi med godum krasum *B*. 2 þessa fæzlu *B*. 3 *saal. B*; hann *A*. 4 [ôllu þvi er hun hafdi fært honum *B*. 5 frettir *B*. 6 gnogu *B*. 7 [annars heims *B*. 8 [þessa heims ok annars *B*. 9 fagnandi *tilf. B*. 10 Vitræda iarls ok Blasij byskups *Overskr. B*. 11 [myrkvastofunni til mals *B*. 12 [hann *B*. 13 herfarir *B*. 14 gud *B*. 15 [mega gud *B*. 16 [sem nockut traust hafa aa þeim *B*. 17 trui *B*. 18 [sa iarllinn hug hans fastan *B*.

i guþs ást, oc lęt þa taca hann oc festa up i tre nǫrckǫrt, oc lét slita holld hans meþ [ullkambom, til þess unz hvergi var heillt holld á licam hans[1]. En þa rann bloþ of allt hǫrond hans akafliga, oc undroþosc [akafliga qveliararnir[2] sialfir, er at varo at pina hann, staþfesti hans sva micla sem var[3], oc felldo þeir tár. En guþs vattr var glaþr avallt, sva sem hann kendi [egi sarleics ne pisla[4]. Þa snerisc hann en til iarllsins oc melti: «Nu er þat orþit, er ec hęfi lengi fus til verit, at licami minn hefisc up af iorþo, sva sem hugrinn er uphafiþr. Nu ero þǫ samlynd ǫnd oc likami, holldit lętr nu at ǫndǫnni, en [ǫndin bę(i)þir egi framar en[5] holldit. Nu þegar em ec á leiþ cominn til himins, oc fyrlit ec alla iardliga hluti oc yþr sialva oc pislir yþrar. En af þvi hreþomc ec egi pislir, at sa er mic styrkir er drottinn minn Jesus Cristr. Af þvi litasc mer egi þungar þessar pislir[, er siniligar ro[6], at þer ero stundligar en egi ęilifar; einscis virþi ec yþra hluti alla goþa oc illa hia eilifom hlutom bęþi goþom oc illom, en ec biþ oumbręþiligra aumbona a himni oc þeira goþra hluta, er ǫga ma nu egi sia, ne eyra heyra, ne hiarta manz [higgia, þat[7] er guþ het ástmǫnnom sinom.« En er iarll sa hann styrkiasc at eins i tru Jesus Cristz oc vaxa staþfesti hans i þessom pislom, þa let hann taka byscop ofan or treno oc setia enn i myrqvastofo i annat sinn.

8[8]. En er hann for til myrqvastofo glaþr oc sǫng lof guþi, þa fylgþo honom konor .vii., þer er snuisc hǫfþo til tru af kenningom oc iarteinom hans. Þer hreddosc egi ognir iarlls ne pislir, oc þerþo þęr bloþ oc sveita af Blasio meþ dukom sinom oc ruþo sic i bloþi hans oc baþo þess guþ, at þer yrþi [hlutacandi sigr[9] hans. En er þeir sa þat, er Blasium leiddo til myrqvastofo, þa toko þeir [i hendr conom oc leiddo fyrir iarl oc sǫgþo sva honom, at «konor þessar, qvaþo þeir[10], fylgþo Blasio til myrqvastofo, oc þerþu þér bloþ af honom, en ver spurþom [at, á hvat[11] þęr tryþi, en þér letusc cristnar vera. En nu hǫndloþom[12] ver þęr oc fęrþom þér, at þu dømþir[13] þęr at lǫgom.» En er iarll sa þer, þa spurþi hann, ef þęr vęri cristnar. En þer qvaþo þat satt vera. «Hirþiþ egi er, qvaþ iarll, at glata lívi yþro oc ǫþęfom fyrir locleyso[14]

1 [iarnkrokum *B*. 2 *rettet;* qvaliarnir *A*. 3 [kveliarar stadfesti hans *B*. 4 [eingan sarleik pislanna *B*. 5 [hun beidir eigi framar *B*. 6 [syniligar *B*. 7 [hyggia, þa dyrd *B*. 8 Fra .vii. konum *Oversk. B*. 9 [hluttakendr sigrs *B*. 10 [konurnar ok færdu iarlinum ok sogdu svo: »Þessar konur *B*. 11 [aa hvern *B*. 12 tokum *B*. 13 dæmir *B*. 14 loklausu *B*.

slika, oc lifit helldr eptir mer, oc blotiþ goþom þeim, er frendr yþrir gꜹfga.« Þęr svoroþo: »Ef þu vil, iarll, at ver hverfim fra Cristi oc blotim goþom þinom, þa monom ver fara fyrst til [vaz oc[1] þva oss sem vanligast[2]; en þu latt fęra oss þangat goþ þꜹ, er þu vil, at ver blotim, at ver sem þa hreinar oc nyþvegnar, [aþr ver blotim[3].« Þa varþ iarll feginn oc ętlaþi þat, at þer mondo blota, sem þęr sꜹgþo, oc lęt fęra þeim þangat morg scurþgoþ, oc sendi hann riddara sina meþ þeim at varþveita þér oc vita, hvat þęr efndi i þvi, er þer hꜹfþo heítiþ. En [siþann voro menn sendir þangat meþ scurþgoþinn til vatzins, sem þer[4] qvaþo a. En þęr hofþo meþ ser sekca oc lęto i griot leiniliga oc þa goþin siþann, oc leto siga i vatniþ niþr, er atdiupt var. En er hann fra þetta bragþ[5], þa reiddisc hann bęþi conom oc riddarum oc męlti viþ þa: »Til enskis hafi þęr farit, at þvi sem nu er orþit, [oc er illt yþr at senda oc at trua. Hvi[6] varþ yþr þat fyrir at lata þer sǫkva[7] goþom varom a diup oc banna þeim egi þat at gǫra slican glóp?« Ridderar svꜹroþo: «Þat télldi[8] oss, er ver bꜹnnoþom þeim egi [þessa fifllsco[9], sem þic tęlldi, er þu lezt þeim fęra goþin. Þat ętloþom ver, at þer [mundo blota sem þęr hęto[10], oc vissom ver egi vanir slikra vęla [oc endima, sem þęr gǫrþo nu[11].« Konornar svꜹroþo: »Cristr var gorir egi vęl, oc egi verþr hann vęltr, sem [ritit er, sa er á hann truir af ꜹllom hug, þvi[12] at hann gǫrþi egi synþ, oc fanzc egi vęl i munni hans. En þeir er hann gꜹfga gera alldregi velar, þott þeir verþi stundom vęltir. Nu af þvi scalltu þat vita, at ver męltom [helldr haþung viþ þic en[13] vel, þviat ver ętloþom þic egi sva heimscan, at þu mettir þvi trua, at ver mundim hverfa fra Cristi en blota [scurgoþom þinom illom oc vándom[14]. En ef er þickisc tęldir vera, þa eignaþu þat folsco[15] yþvarri en egi vel várri; helldr vęlir hverr yþvarr[16] annann oc sva goþ yþr, oc verþit[17] opt veltir af ꜹþrom. Ef goþ yþr metti egi vélt verþa, þa mundo[18] þꜹ fyrr viþ varazc, en þeim vęri castaþ á foraþ; en ef þꜹ velti egi aþra, þa mondo þꜹ egi

1 [tiarnar at *B*. 2 vandligaz *B*. 3 [er vær blotum þar hia tiorninni *B*. 4 *rettet*; þeir *A*. 5 [er þær toku vit godunum, þa baru þær þau i secka ok griot med þeim ok kōstudu aa tiornina, þar sem diup var undir. En er iarlinn spurdi þetta *B*. 6 [eda hvi *B*. 7 kasta *B*. 8 tældi *B* 9 [at sōckva godonum *B*. 10 [mællti alogat ok mundi blota *B*. 11 [*mgl.* *B*. 12 [ritad er um hann *B*. 13 [hadung vit þik en eigi *B*. 14 [skurdgod *B*. 15 heimsku *B*. 16 um *tilf.* *B*. 17 þer *tilf.* *B*. 18 mundi *B*.

teygia menn til þess at blota stocc eþa stein eþa malm oc gofga þat sem goþ.«

9[1]. Þa fylldisc iarll mikillar rę(i)þi oc let omn[2] mikinn kynda i avgsyn þeim, oc syndi þeim iarnkamba, þa er til þess voro gørvir[3] at slita holld [heilagra manna[4]; oc enn let hann þangat bera gloandi eirkyrtla, þeim scylldi steypa yfir þęr. Siþann lęt hann þenia linstreng[5] a [miþil hęla tveggia, er i iorþ stoþo[6], oc męlti viþ þęr: »I qvolom mon ec heimta at[7] yþr þat er ec[8] maa eigi i ordum. En ef þer vilit sanna rettinde truar ydvarrar, þa gangit þer yfir streingh þenna ok hneigiz til hvorigrar handar ut af; en ef þer vilit þat eigi eda megit eigi, þa mun ek lata pina ydr þessum pislum ollum, sem nu megit þer sia.« En ein þeirra atti sonu tvo, ok hafdi hun þa med ser i allri þraut. Hun geck fram diarfliga ok skar i sundr streinginn ok kastadi sidan i elldinn ok mællti: »Svo mun gud taka ok or þessum heimi i brott ok kasta i eilifan elld ollum þeim, er neita Kristi ok gôfga skurd-god.« Þa skildu sveinarnir, at fyrir þessa sôk mundi modir þeira pind vera, ok mælltu þeir badir svo sem einum munni: »Fyrirlattu ockr eigi, heilôg modir, her eptir a iôrdu, helldr leid þu ockr med þer til himinrikis, ok svo sem þu fæddir (ockr) iardligri fæzlu, þa er vit vorum litlir, svo fylltu ockr nu himneskri fæzlu, þeiri sem þu huggadir ockr, þa er vit gretum.« Þa matti iarllinn eigi styra ser fyrir reidi ok let festa þær i tre upp ok slita holld þeira iarn-krokum. Þa gerdiz faaheyrdr hlutr i pisl þeira, þviat ôllum syndiz miolk renna or saarum þeira helldr en blod, ok urdu likamir hvitir sem sniar. Eingill guds kom af himni ok græddi saar þeira ok mællti: »Vel hofut þer upp faur ydra, leidit þer hana til godra lykta, þviat svo sem verkmadr tekr verkkaup af bonda, ef hann ferr eigi aa brott fra oloknu verki, svo munu þer ok taka eilifa dyrd af Kristi fyrir pislir, ef þer erut stadfastar i hans iatninghu; þviat sa mun hialpaz, er stadfastr er allt til enda.« Þa hræddiz iarllinn undr þessi ok let konurnar taka ofan or stagli, en þeygi let hann af grimmleik sinum, þviat hann let þegar kasta þeim i brennanda ofn. En er þeim var þangat kastad, þaa sakadi þær ecki elldrinn, ok brunnu eigi klædi þeira, en er þær gengu i ofninum ok sungu lof gudi; þa sloknadi elldrinn allr. En þær gengu or ofninum brendu gulli fegri ok silfri biartari, ok undruduz

1 Um pislir iarllz *Oversk. B.* 2 ofn *B.* 3 hafdir *B.* 4 [af kristnum monnum *B.* 5 *rettet*; linusterng(?) *A*; haurstreing *B.* 6 [milli tveggia sulua *B.* 7 af *B.* 8 *Her er et Blad udskaaret i A.*

allir þeir, er þær sa, en iarll duldi i yfirliti þvi, sem hann bar i hugskoti, ok mællti: »Þessa fiolkyngi kendi ydr Kristr ydvarr, en nu leggit þer þegar nidr breytni þessa ok gofgit god vor, at eigi lata ek hôfud af ydr hôggva.« En þær svôrudu: »Eigi kendi Kristr oss fiolkyngi ne þrælar hans, helldr giorir almattigr gud þat er hann vill fyrir vini sina; en þu lat framm koma sem fyrst i verkum þat, er þu ægir i ordum, ok leys þu anda erfvidis vors, þviat oss eru dvalir þinar leidar, ok synaz oss oll frest þin lông, þviat vær erum kalladar til himenrikis ok ladadar til eilifrar dyrdar.

10[1]. Þa skammadizt Agricolas iarll, er hann matti eigi yfir þær stiga, ok baud, at hofut skylldi hôggva af þeim. En þær þockudu gudi, er þær heyrdu þessi ord, ok mællto: »Dyrd se þer, Kristr, er oss kalladir til þinnar miskunnar ok letz oss taka pisl fyrir þinu nafne. Nu erum vær gladar, er vær fôrum at taka bana fyrir þinu nafni, at vær megim koma til þin, er sadt lif er.« En er þær voru gladar at taka bana, þa toku sveinar, þeir sem fyrr var getid, ath kalla a modur sina ok mællto svo: »Nu er fyrirbuin dyrd ydr, af þvi fyrirlætr þu ockr, heilog modir, eda hverium selr þu ockr til vardveizlu? fel þu ockr aa hendi Blasio byskupi guds kappa, at vit megim koma med fedr til himenrikis, ef ockr er eigi lofat at fylgia modurinni.« Þa foru þeir med modur sinni til þess stadar, er þær skylldi hoggva, ok badu konurnar ser leyfis til bænar, adr þær væri hognar. En er þær gatu þat, þa fellu þær a kne ok helldo hôndum til himens ok badu til guds aa þessa lund: »Drottinn, er oss leidde(r) fra myrkrum ok fra modurkvidi i lios þessa heims, ok leiddir oss til kynningar astar þinnar fra villu fyrir þræl þinn Blasium byskup, þik lofum vær ok þik dyrkum vær, þviat þu lætr þer soma at telia oss i sveit pisla(votta) þinna oc[2] calla oss á þessi stundo til dyrþar þinnar. Hverr er slycr[3] sem var guþ, hverr er[4] þer glikr i mętti oc i styrcþ oc i heilagleik; þu ert ogorligr oc lofligr, gørandi undarliga hluti. Nu er tíþ, drottinn, su er þu dyrkar oss ambattir þinar, at ver komim til þín, þess er ver trum á af ꝍllo hiarta oc iatom meþ munni, oc fysomsc af ꝍllom hug til þin, drottinn, af kynningo nafns þins; látt þu þer soma at þiggia forn [likams vars[5] oc samteingia oss þinom[6] pislarvattum á himni. Tac þu [heilagr andi[7], andir ǫrar, þer er ver felom þ.r á hendi fyrir verþleik oc bęnir heilags Bla-

1 Bæn kvenna *Oversk. B.* 2 *Med dette Ord begynder atter A.* 3 slikr *B.* 4 *saal B;* se *A.* 5 [likama vorra *B.* 6 *saal. B;* sinom *A.* 7 [*mgl. B.*

sius þrels[1] þins, þess er fyrstr leiddi oss til kynningar[2] oc til astar nafns þins. Lat þu sveina þessa hafa huggon meþ Blasio oc koma meþ honom til þinnar misconnar, drottinn guþ varr, er med feþr oc helgom anda lifir oc rikir of allar alldir allda.» En er[3] sveinar kvaþo amen, þa varo þér hǫgnar oc foro til guþs, fyrir þess nafni er þer heltu út bloþi sino[4].

11[5]. Siþan var Blasius leiddr ór myrqvastofo fyrir dómstól Agricolaus[6], oc męlti iarll viþ hann: «Af þvi dvalþa ec dǫþa þinn, Blasius, allt hingat til, at þu mettir [higgia at heilso[7] þinni a þessi stundo. Gack þu nu oc blota goþōm varom of siþir; en ef þu gerir egi sva, þa mon ec egi lengi þer þat sitia.» Heilagr guþs vattr svaraþi: «Undromc ec blindi þina, iarll, er þu matt egi satt of sia oc þat er ǫllom er ǫþsętt, þviat þu mundir egi calla guþ stocka oc steina, ef þu męttir et sanna sia. Eþa hverr er sva err[8], at egi viti, at handaverk manna [eru þat, en[9] egi guþ. En ef þu veizt egi, at þǫ ero egi guþ, þa casta þu þeim i elld, oc mon þu þa reyna, at ec segi satt, at[10] malmr rennr saman oc steinar springa[11], en tre loga. En ec veit, at þu ętlar mer pislir fyrir þat, er ec segi þer satt. En [hverigar pislir er[12] þu gerir mer, þá hręþomc ec [ecki þess[13], þviat guþ er meþ mer[14] oc eflir mik. Velldi hefir þu yfir licam minom en egi yfir ondinni. Sva melti drottinn[15] sialfr: Hręþizc egi er þa, er licam vega, þviat þeir mego egi ǫndinni glata, hręþisc er helldr þann, er velldi hefir at glata bęþi ǫnd oc licam i [ęilifan elld[16]. En guþ sa, er ec þiona, [sa en sami[17] hefir velldi a himni, hann ma mic leysa, ef hann vill, fra licamligom pislom.» Iarll mellti: «Hverso ma Cristr þinn leysa þic, ef ec lęt þer sokqva i [diupt vatn[18]?» Heilagr Blasius svaraþi: «Þu en heimscasti maþr[19] gǫfgar [tóm scurgoþ[20], oc heitr þu á þǫ i nǫþsyniom þinom, oc vettir[21] þu þa(þ)an fulltings, en ec dyrca[22] sannan guþ, oc scal ec alldregi tortryggva matt hans ne ǫrvilnasc[23] hialpar af honom. En þot goþ þin sycki niþr [i vatn[24] oc metti egi up komazc, þa mun þo Cristr minn syna crafst(!)[25] sinn á vatni, þviat craftr hans er [opt

1 þerls *A.* 2 kenningar *B.* 3 *tilf. B.* 4 fyrir tru *tilf. B.* 5 Bæn heilags Blasij byskups *Overskr. B.* 6 iarllzins *B.* 7 [hyggia at þörf *B.* 8 ær *B.* 9 [er *B.* 10 er *B.* 11 spraka *B.* 12 [hveriar pislir sem *B.* 13 [eigi *B.* 14 *tilf. B.* 15 *saal. B*; David *A.* 16 [eilifum elldi *B.* 17 [*mgl. B.* 18 [diup *B.* 19 ᛘ *A.* 20 [hegomlig skurdgod *B.* 21 vænter *B.* 22 göfga *B.* 23 aurvænta *B.* 24 [a vatni *B.* 23 maatt *B.*

syndr í[1] vatnom; þott [vꜹtnn þvai ęgi syndir af oss[2] fyrir helgan anda, þa ero margar oc miklar aþrar iarteinir, þer er gorzk hafa á vꜹtnom. Þa er drottinn var þessa heims i licam, þa gek hann þurrom fotom of sia sem á landi, oc bꜹþ hann Petro postola sinom at coma til sin oc ganga á sio. En þat ma hann veita mer enom minzta þreli sinom, sem[3] hann veitti enom øzta postola sinom.» En er hann hafþi þetta męlt, þa [for hann til vatz meþ iarlli oc otalligom lýþ[4]; þa gørþi hann cross[5] marc fyrir ser a vattnino, oc varþ sva vatniþ undir fotom[6] sem [harþr vꜹllr, oc gek hann, unz (hann) kom a mitt vatnit[7], þa settisc hann þar oc callaþi á iarll oc á allan lyþ oc męlti: «Ef nꜹckor dáþ er i goþom yþrom, eda ef yþr er nackort trꜹst at þeim, þa gangiþ ér a vatniþ eptir mer i nafni þeira, at er megit sina[8] crapt þeira.« Af þessom orþom vinar guþs toko .lxxx^ta^. manna at blóta goþom[9] oc gingo diarfliga a[10] vatnit oc sucku þegar niþr sem bly. En engill guþs com af himni meþ liosi miklo yfir vattnit. Allr lyþr [matti sia liosit, er hia stoþ[11], en engi matti engilinn sia fyrir liosino. Engill męlti viþ Blasium: «Gacc þu af vatni oc scynd til dyrþar þe(i)rar, er þer er ętloþ af guþi.» Þa reis Blasius up oc gecc enn á vatni[12] sem a þurro landi. En er hann com til lanz, þa undraþisc allr lyþr lios þat, er [verit hafþi[13] yfir honom. En þott iarll sei slikar iarteinir, þa [villdi hann þegi[14] snuaz til tru ne til misconnar [guþs, oc męllti sva viþ guþs vat Blasium[15]: «Se ec nu, at þu hefir raþit at hallda [þragirni þinni[16] oc gꜹfga egi goþ ór, af þvi scallt þu þat vita, at ec hefi raþit at láta þic egi undan ganga[17] meþ fiorvi.» Þa lꜹc iarll domsorþi á oc melti: «Blasium dęmi ec til hꜹgs, þann er mik fyrirleit oc hafnaþi boþorþi kononga oc [drecti .lxxx^ta^. riddara[18] í vatni oc lastaþi goþ var oc sveik .ii. sveina i fiolcingi[19] sinni, [þa dęmi ec oc[20] meþ honom.» Cristz vattr þackaþi guþi, er hann heyrþi þetta, oc fór meþ sveinom til þess staþar, er [þa scylldi hꜹggva[21].

1 [avallt syndr a *B*. 2 [ek geta eigi þess, er þau þvo syndir af monnum *B*. 3 er *B*. 4 [rann hann til diuprar tiarnar med iarlinum ok med otal lyds *B* 5 + *A*. 6 honum *tilf*. *B*. 7 [þurt land, ok rann hann þar til er hann kom a midia tiornina *B*. 8 þa syna svo *B*. 9 dioflum *B*. 10 yfir *B*. 11 [sa er hia stod, matti sia liosit *B*. 12 vatninu *B*; *i A er først skrevet* landi, *men* vatni *er skrevet over*. 13 [vitradiz *B*. 14 [matti hann eigi *B*. 15 [vit guds vott ok mællti svo vit hann *B*. 16 [þrae þino *B*. 17 komaz *B*. 18 [banadi .lxxx. manna *B*. 19 fiolkyngi *B* 20 [ok þaa dæmi ek til hògs *B*. 21 [honum var bani ætladr *B*.

121[1]. [En er byscop com þangat[2], þa fell hann á kne oc hellt hꜹndom til himna oc baþ til guþs á þessa lund: «Drottinn guþ minn, er mic kallaþir fra skurdgoþa villo oc til rettrar tru, þu satt lios, er lisir[3] hvernn mann, er i þenna heim kemr, oc þu lystir myrkr otrú minnar, þu guþ[4], er sitr yfir ꜹllom englafylciom oc gefr regn á iorþ oc synir regnboga þinn i scyiom til sattarmarcs viþ oss, þu [er stet yfir ovin[5] allz mannkyns, þa er þu vart crossfestr fyrir oss, [ver ner mer þreli yþrom[6], oc heyr bęn mina, þa er ec biþ þic efsta, aþr ec sia hꜹggvinn fyrir þino nafni. Verstu(!)[7] nęr ꜹllom oc fyll rettar benir þeira, er nꜹcquria[8] goþa hluti gera í mina minning til dyrþar nafns þins. Ef nꜹcqvriom stendr bein í halsi, eþa hefir hann nocqvert mein i qverkom oc callar[9] á þic til hialpar meþ tru oc meþ minu arnaþarorþi, þa lattu þer soma at biarga honom oc leysa hann fra hásca til vitnis þes crafstz[10] þins, er fyrrmeirr gerþir þu fyrir mik[11] þręl þinn. Ef nꜹckr verþr sottum siukr ęda i nock(u)riom hasca staddr oc minnizc nafns mins oc heitr a þic til hialpar sér meþ mino arnaþarorþi, þa greþ þú hann af sott þeiri eþa meinom, oc leys[12] ór hásca, oc ver nęr nꜹþsyniom þeira, er truliga heita á þic fyrir mitt[13] nafn.» En er guþs vattr hafþi bęn[14] locit, þa com yfir hann scy liost, oc męlti rꜹdd ór scyino: «Ec em guþ sa er þic dyrkaþac[15], cappi minn, oc mon ec en dyrca þic; ec mun alla hluti þa fylla, er þu batt, sva sem trua þeira ꜹþlaz[16] til nytsemi; ec mun leisa[17] ór sottom oc ór hásca oc or ꜹllom nꜹþom[18] þa, er meþ þino arnaþarorþi biþia mic licnar[19], ef þeim gegnir at leisasc[20] i þessom heimi, ęda ec mun[21] ꜹþga þa i [eilifo [lif]i[22] annars heims; ec mon bleza enni valoþo eckio oc ꜹllom þeim, er þina minning gera, oc fylla þa i þessom heimi goþra hluta, en ꜹþga þa [goþo verkꜹpi i ꜹþro lifi[23].» En er [scy hvarf til himins[24], þa var Blasius hꜹggvinn utan borgar, oc tveir sveinar meþ honom. En vitr kona oc trufꜹst, su er Eliséa hét, gróf licami þeira i þeim staþ, er þeir varo hꜹggnir, oc verþa þar[25] margar iarteinir allt til þessa dags i

1 Bæn Blasij byskups ok liflat hans *Overskr. B.* 2 [Þa er hinn helgi B. byskup kom i þann stad, sem hann skylldi hǫggva *B.* 3 lysir *B.* 4 krapta *tilf. B.* 5 [steigt yfir diofulinn fianda *B.* 6 [vertþu nu nær mer præli þinum *B.* 7 ver þu *B.* 8 nockura *B.* 9 kalli hann *B.* 10 kraptz *B.* 11 *tilf B.* 12 hvern *tilf. B.* 13 *saal. B*; þitt *A.* 14 sinni *tilf. B.* 15 dyrkadi *B.* 16 er til þeim *B.* 17 leysa *B.* 18 naudsynium alla *B.* 19 lausnar *B.* 20 leysa *B.* 21 *tilf. B*, 22 [eilifum fagnadi *B.* 23 [eilifu verkkaupi annars heims *B.* 24 [id liosa sky hvarf til himens med roddinni *B.* 25 *tilf. B.*

dyrþ oc i minning guþs piningarvatz[1]. En guþs vattr Blasius byscop var hꜹgvinn enn [.iii[a]. dag Februarius[2] manaþar, enn sa er [enn nésti eptir kindilmesso, er hann fór af iorþo[3] til himins, fra monnom til engla, fra heimi þessom guþi til hanða, pindr mꜹrgom pislom, i myrqvastofo settr, stꜹngom barþr oc [staglfestr, ullcꜹmbum slitinn oc á vatn farþr, en at nestlocom[4] sverþi hꜹgg-vinn. En er (en) valaþa eckia fra andlát[5] hans, su er comit hafþi til hans i myrqvastofo[6], þa lét hon lios brenna i minning hans, sem hann hafþi boþit, oc miþlaþi viþ ꜹma menn allt þat, er hon mátti af sinni fęzlo. En margir aþrir fréndr hennar[7] gerþo at[8] hennar dęmom oc veitto margar giafar[9] ꜹmom monnom i nafni oc minning heilags Blasius byscops. En su minning hellzc allt til þessa dags, þviat á hverri artiþ hans pislar veniasc menn at gera þa minning hans i olmosogørþ[10] oc i liosbruna til lofs oc dyrþar [drottins vars Jesu Cristz, þess er meþ feþr oc helgom anda lifir oc rikir of[11] allar alldir allda. Amen.

APPENDIX.

(*Pergamentblad 655 qv. IX B. Fragment af en Codex, som det synes, skreven i Norge i det 12te Aarhundrede. Jvf. ovenfor S. 267[3]—268[32]*).

Đa gec siallfr drotten ifuir sio bærfœtr sva sem a lande. þa es han vas licamr Oc bauð han Petro postola sinum at ganga á sio till sín. En þat er hann væitti postola sinum. Đat ma hann væita mer hinum ó minsta þræle sinum. En þa er hann þetta mælte. þa for hann till Tiarnarennar með jarle. Oc með ôtallægom lyð oc fiolda liðrs. En han oc hafðe cros marc gort fyrir ser a vatneno. Đa gec han a tiornnena ut sva sem a þyrri jarðu eða a lande. En þa es han com ut a tiornena miðia þa sættisc han niðr. Oc callaðe þaðan â jarlen oc a allan lyð oc mælte sua. Ef noccor dað er i

1 þræls *B.* 2 [þridia dag Februarij *B.* 3 [næstr eptir kyndil-messu, ok for *B.* 4 [i stagll festr, iarnkrokum hrifinn ok a vatn fluttr, ok at lyktum *B.* 5 *saal. B;* andláta *A.* 6 myrkvastofunni *B.* 7 ok vinir *tilf. B.* 8 eptir *B.* 9 salugiafir *B.* 10 ok vittoku aumra manna *tilf. B.* 11 [drotni vorum Jesu Kristi, þeim er med fedr ok helgum anda lifir ok rikir einn gud i þrenningu um *B.*

guðum yðrum Eða yðr sialfum er noccor straust(!) â þæim. Ða gangeð ér â vatnet ut æftir mer í namfne þæirra. At er megeð oss sva syna craft þæirra. Ða toco atta tigir manna at blota diofl-um. Oc gengo diarflega ut á vatnet. oc succu þegar aller sem bly. En engell guð(!) com af himni oc skæin lios mikit ifuir guð(!) vin oc pislar vatt. Aller matto lioset sia. En þæir sáo æigi egellen(!) guðz fyrir lyoseno. En ængell mælte viðrr Blasium. Gagc þu af vatne. Oc skynd till dyrðar þæirrar es þer er buin af guði. Ða ræis Blas-ius up oc gec en a vatne sem a lande Oc undraðesc allr lyðr lios þat er vittraðesc yfuir honom. Oc biartlæicc anlits hans. En þo at iarll sæe slicar jartæinar(!) þa mate han æigi skilia ne scap-asc(!) till truar oc æigi vildi han hæfta grimlæic sin. Ðvi at han callaðe a Blasium oc mælte sva. Nu se ec Blasíí. At tu hæuir æin raðet at halda á þragirni þinni. oc gofga æigi guð vór. Af þvi scaltu vita at ecc hæui ennu raðet at fresta æigi længr bana þinum. Ða mælte han við riðara sina þa sva. Blasium þan es mec fyrir læit. Oc mælte i gægn boðorðom kononga orra. Oc rœpte guð vor oc sœcte atta tigum manna niðr at diup. hann dœme ec till hógs. Oc tva svæina með honom. Ða er han svæic i fiolkyngi sinni. En er guðz vatr hæyrði þat. Ða gerðe han þacker guði allmatchom. Oc for skyndilega með riðarom till fyrir ætlaðar(!) pinslar. En þa es han þangat com. Ða bað han þa geua ser frest till bœnar. Oc siðan fell han acne. oc helt hondom sinum til himins up. Oc bað till guðz a þessa lund. Drottenn guð min es mec kallar till gofganar þinnar tru fra villu scurða(!). Ðu cristr hit sanna lios þat er lysir hvær(n) man commanda i hæim þenna. Oc þu lystir myrcr Ovittru minnar. Ðu guð crafta er sitr yuir cherubín oc seraphínn. Oc lycr up raufuar himins. Oc gefr regn a jorð. Oc synir regn boga þinn i scyium till sattar marx a meðal sin(!) oc manna. þu es stet ifuir diofull oc fianda allz mankyns. Ða es þu hect á crose fyr oss. Oc fældirr hin fornna hóg órm slagbrand hælvitis. Ves tu nu ner þræle þinum. Oc hæyr bœn þa es ec bið þec æfstu[1] i hæimi aðr ec sia hoggvín fyrir þinu namfne. Ves tu ne(r) allum. Oc fyll rettar fystr(!) allra þæirra es neccorn goð gærning gera. Till dyrðar namfs þins i mina minning þræls þins. Ef noccorom stendr bæin i halse eða hæuir han noccor ó hœgende i qværccum oc biðr han þins fultings með minu arnaðar orðe. Ða biargðu honom. Oc læys han fra haska till sannanar þins crafs es þu gerðer forðom fyr þræl þin. En ef noccorr minnisc minn i hasca eða i neccquærri sot.

1 *oprindelig* æfsta, *men* u *er skreven over* a.

Oc callar a þic till fultings með minu arnaðar orðe. Ða grœðu han af sot. oc læys han or hasca. Oc lat þer soma at vesa ner i allum sinum nauðsinium þæim es trulega calla a þic. fyr mina minning. En þa es guðz vatr hafðe bœn locet. Ða com sky liost ifuir han. Oc ród með skyi mælandæ sua. Ec em guð. Ec man fylla alla luti þa es tu bat Æftir tru oc æftir nytsæmi þurfuanda. Ðæir er i sóttom ero. eða i hasca. eða í mæinum biðia mec hialpar i þinni minningu. Ða man ec læysa or mæinum i þessom hæimi ef þæim gægnir hiolpp. eða læysasc. Eða ec man geua þæim annars hæims lif æilift. Sva man ec auc bletsa þa cono veslo es tu batst fyrir. Oc allum þæim es þina minning gera. Oc man ec fylla þa goðra luta her i hæimi Oc gœða þa æiliuo lifui værc caupi annars hæims. En æftir þessor orð þa hvarf hitt liosa sky í braut með rod. En guðz vatr vas siðan hoggvin með tvæim svæinum fyr utan borg væggi Sebastie. En licame þæirra grof cona su es Elisia het. Vitr occ vell truað. Oc grof hon þa i þæim hinum sama stað es þæir hognir varo. I þæim stað værða alskyns jartæinir

---

BRANDANUS SAGA.

Fragment.

(Et tospaltet Pergamentblad i norske Rigsarkiv; midt paa Bladet er gjort et Indsnit fra begge Sider, hvorved 6 Linier er bortkomne, dog saaledes at nogle Bogstaver ere tilbage af hver Linie paa et Par Spalter; ligeledes er øverste Linie paa Bagsidens anden Spalte bortskaaren. Det saaledes manglende, som man har søgt at udfylde efter den latinske Original, er trykt med mindre Skrift.)

[Abbed Brandanus ruster sig med 14 Munke til at forlade Irland for at opsøge de Helliges forjættede Land (Terra repromissionis Sanctorum). Da han er færdig til at gaa ombord, kommer 3 andre Munke til, der bønfalde om at maatte følge med. Brandanus tager dem med, skjønt han spaar ilde om to af dem. Underveis kommer han til en Ø, hvor han med sit Følge stiger i Land; her kommer dem i Møde en Hund, som fører dem til en prægtig Hal, hvor der er Overflod paa Levnetsmidler og alle Bekvemmeligheder, og hvor Væggene ere behængte med Kar af forskjellig Slags Metal og med sølvbeslagne Bidsler og Horn. Efter at de have forfrisket sig med Mad og Drikke, lægge de sig til at sove. En af de senere tilkomne Munke har efter Djævelens Indskydelse, trods foregaaende indtrængende Formaninger af Brandanus, stjaalet et Sølvbidsel, som han har gjemt i sin Barm. Da nu Munkene ere faldne i Søvn, ser Brandanus en Djævel i Skikkelse af en Negerdreng (infans æthiops) holde Bidselet i sin Haand og lege dermed foran Munken].

munkenum þvi likast sem fyrir bornum. En þa stoþ Brændanus(!) vpp oc var a bœnum sinum allt til dags. Enn vm morgunenn eptir gengu þeir oc gœrþu þionostu sina oc dualþoz þar .iii. daga, enn hvern dag var þæim borþ buet sem hinn fyrsta dag. Enn þann dag er þæir foru i brott, þa varaði enn hælgi B. brœðr sina við, at þæir skylldu ekci taka þess i brott, er þar var. Þa svoroðu þæir aller senn: »Faðir, qvaðu þæir, vili eigi guð þat, at ver spillem for varri.« Þa mælti B. við þa: »Her er nú broðir varr, sa er ek hefi yðr sagt ifrá, hann hefir bæisl eitt i serki sér gœrt

af silfri.« Enn sa enn væsli munkr dualði ekci oc fell þegar til fota Brandanus oc mælti: »Faðir qvað (hann), ek syngoþvmz, firirgef mer oc bið firir salu minni, at eigi firirfarez hon.« Enn þegar fellu allir senn til iarðar biðiandi til guðs firir salu munksins. Enn er þæir brœðr risu upp af iorðu oc Brandanus reisti upp þann enn væsla munk, þa spratt blamaðr litill or serki munkenum oc þaut sem vargr oc mælti við B.: »Þu guðs maðr, hui rækr þu mik brott heðan ór minu herby(r)gi, þui er ek hefi buet i .vii. vetr?« Hinn hælgi B. svaraði: »Ek byð þer, fiande, i guðs nafni, at þu gœr engum manne mæín ne skaða ne villu til domadags.«

Þa[1] mælte B. við munkenn: »Tak nu, qvað hann, corpus domini, þui at nu skalltu lata lif þitt, oc her skal grafa þik. Enn broðer þinn annarr, sa er fylgþi þer hegat, hann skal fara i hælviti.« Enn siþan tok hann bæði sk(r)ipt oc husl með mikille iðran synða sinna, oc andaðiz þegar. Enn at augsiandum þæim ollum þa komu ænglar guþs i moti sal hans oc hofðu hana með ser. Enn B. oc hans menn foru til skips sins. Enn er þæir komu a skip, þa kom þar maðr einn vngr, oc hafði laup fullan brauðs oc konnu fulla vaz, oc mælti við þa: »Taker fórn þessa af þræli yðrum; þer hafer langt at fara, aðr enn þer hittet þat er þer vilir; eigi skal yðr skorta vatn ne brauþ [heðan i fra[2] til pasca.« Enn þæir toku þat brauþ oc vatn oc foru siðan i haf oc ato eigi optarr enn annanhuern dag; enn þæir foru hingat oc þingat oc vissu eigi, huert þæir skylldu. Þa var þat þui næst vm dag einn, at þæir sa ey eina skamt ifra ser, enn þa kom þæim byrr, oc sigldu þæir til þæirar æyiar. Þa bauð hinn hælgi B. þæim at ganga vpp a land af skipi. Enn er allir aðrir varo a land gengnir, þa gekc Brandanus sialfr af skipinu. Enn er þæir foru vm eyna sem þæim likaði, þa sa þæir renna morg votn or ymsum uppsprettum með allzkonar fiskum. Enn hælgi B. mælti við brœðr sina: »Gœrum her þionostu vara oc fœrum guði fleklausa forn, þviat i dag er dyri dagr[3]. Enn þeir varo þar til paska aptans. Þæir sa þar sauði marga oc sniohuita oc stora sem ygxn. Þa mælti hann við brœðr sina: »Takit einn savð.« Enn þeir gœrþu sva. Enn þegar er þæir hofðo bundit hann, þa fylgþi hann þæim sem rakci. Þæir toku oc lamb eitt, oc er þeir hœfðu sua gœrt, þa kom þar maðr einn oc færþi þæim laup fullan hvæitibrauðs oc marga

1 *For det store* Þ *er ladet aabent Rum; det samme er ogsaa Tilfældet med Begyndelsesbogstaverne i de følgende Capitler.* 2 [*saal. rettet*: ab isto die usque in pascha *lat.*; meðan þer *Fragm.* 3 quia hodie est cena domini *lat.*

aðra luti, er þæir þurftu, oc fell til fota B. oc mælti: »Huaðan kom [mer þat faðir], at ek skyllda fœþa B. með minu ærfiðe?« Enn B. tok i hond honum oc mælti: »Sonr! guþ hefir ættlaðan oss þenna stað, at ver skolum hallda vpprisu dag«.[1] Þa svaraði sa maðr: »Brandane faðir, qvað hann, her skolu þer vera til pascha, enn pascadag skolu þer messu oc óttvsong hafa i æy þæiri, er þu matt nu siá heðan. »Þa tok sa maðr oc bió þæim alla pascavist oc færþi þæim til skips, enn siðan mælti hann við hinn hælga B.: »Skip yðart ma eigi bera mæira at sinni, enn er .viii. dagar eru gengnir, þa skal ek senda yðr œrenn mat til huitasvnnodags.

Þa svaraði hinn hælgi B.: »Huat mattu vita[2] til þess, huar ver erum þa?« Þa svaraði sa hinn hælgi maðr: »I nott oc i morgen til miðs dags þa skolu þer uera i ey þeiri, er nu farit þer til, enn siþan skolu þer fara til annarar æyiar skamt frá þæiri i vestriþ, en su er kallat paradisi(!) fugla[3], oc skolu þer þar vera, til þess er niu netr eru fra huitsunnodegi.« Enn B. spurði, hui sauðir þæir enir myklo oc fæito gengo þar. Hann svaraði: »Þessa sauþi mólkar engi maðr, oc eigi harðnar vætr eða veðr at þæim, enn þæir ganga i hogum netr oc daga, oc eru þui mæiri en aðrer sauðir.« Þæir fylgiaz til skips ok biðiaz sælir fara. Enn þæir B. taka til ara oc roa, unz þæir komu i nand æy nokcurri. Enn þar stoþ skipit grunn, oc matti engi roðr or stað fœra. Enn hælgi B. bauð monnum at ganga af skipinu i sioinn oc draga með strengium til landz. Su ey var skeriutt oc ekci gras i oc litill skogr, oc engi var sandr i þæiri æy. Þæir voru þar þa nott oc sungu ottosong oc baðu fagrlega bœnum sinum. B. vissi, huar þæir voru komnir, en þæir vissu ekci til. Enn vm morguninn eptir þa bauð hann huerium þæira munka sinna, er prestar voru, at syngia messu, oc sialfr hann. Þa er þæir hofðu messu sungit, þa toku þæir mat sinn oc letu i katla oc festu vpp oc gœrþu vndir ælld. Enn er vella tok, þa rærðiz æyen vndir þæim, þui likast sem bara, oc þæir vrðo sua ræddir, at þæir runno til skips, sem þæir fara mattu[4] oc baðu hinn hælga foður Brandanum ser fullting væita. Enn hann græip i hond þæim oc kipti i skip til sín. Enn katlar þæira oc matr vrðu epter þæim i æ(y)inni. Enn æy su for brott i haf vt. Enn er æy su var komen .ii. vikur fra þæim, þa sa þæir enn elldinn brænna. Þa mælti hinn hælgi B.

[1] *Her begynder Bagsiden; paa Forsiden i Bladets nederste Kant staar med Sagaskriverens Haand:* Brandanus aboti [. . . .] [2] vita *skrevet to Gange.* [3] paradysus avium *lat.* [4] matta *Fragm.*

við þá: »Kynlict þykcir yðr, húi æý þessi ferr sua?« Þa suoroðu þæir honum: »Oss þykkir einka kynlekt, oc rædder eru ver um for æyiar þessar.« Þa suaraði B.: »Bœrn min, verit eigi rædder, guþ syndi mer i nótt, huat þat iartegnir; þat er eigi eý, er ver bioggum i, þat er fiskr, sa er mestr er i hæiminum, oc ferr at leita at sporði sinum oc villdi koma ollu saman sporði oc hofði, oc má eigi, sua er hann mykill, enn hann heitir a bok Jaskonius.

Nu reru þæir til æyiar þæirar, er hinn goðe maðr visaði þæim til, sa er þæim fekc matenn. Enn er þæir komu til æyiarinnar, reru þæir vmhuerfis til þess at leita ser hafnar, oc hittu þæir aros nokkurn oc lendu þar skipi sinu. Enn hinn hælgi B. bauð þæim at ganga af skipinu oc draga skipit, sem þæir mattu, i moti strauminum. Enn þæir gœrþu sua, unz þæir komu til kelldu arinnar. Þa mælti B.: »Ef ver hefðim engi kost nema þessa kelldu, þa mundi œren at fœða oss.« Oc var træ eitt hia kelldunni einkar hat, oc mykit lauf á. Þat tré var skipat með fuglum sniohuitum ollum, sua at huerr kuistr var hulðr. Þa þotte þæim einka kynlekt, hui þat mundi gegna. Þa féll hann a knebeþ oc bað drotten varnn gratande, at hann skylldi honum þær iartegnir syna. Þa er hann hafði lokit bœn sinni, þa flaug einn fugl or þui tre oc til B. oc blœkti vengium sinum oc fagnaði honum sua. Enn sa fugl settiz a stafnenn hia B. oc mælti Brandanus við fuglenn: »Ef þu ert gvðs œrendreki, þa seg þu mer, huat fuglum þer eruþ?« Þa suaraði fuglenn: »Ver fellum ofan, quað hann, ór himnum

---

CECILIU SAGA MEYIAR.

(*Cd. Holm. 2 folio, A; 235 folio, B; 429 octavo, C.*)

Her hefr upp sogu heilagrar Cecilie meyiar[1].

Cecilia en gôfgazta mær hirdi gudspiallz bodord i briosti ser ok let alldregi aa millum verda gudligra ritninga ok heilagra bæna nætr ok daga; harklædi hafdi hun næst ser fata, en þar um utan gullbuin klædi fyrir manna augum. Ungum manni var hun faustnud, þeim er Valerianus het, ok var[2] kvedit aa brudlaups stefnu, en svo mikit var riki frænda hennar vit hana ok festarmanz, ath hun treystiz eigi berliga[3] ath syna aast hiarta sins[4], [þa er hun unni Kriste[5]. Ferdægrur ok sexdægrur fastadi hun ok fal gudi aa hendi [þat er hun ugdi, at skirlifi[6] hennar myndi saurgaz[7]; hun kalladi aa helga eingla i bænum sinum ok bad postola med tarum ok het aa alla helga menn guds, ath þeir dygdi henni i sinum bænum ok gerdi þægiligan gudi meydom hennar.

Um brudlaup.

2. En er [at brudlaups stefnu[8] kom ok fengit war at fiolmenne[9] miklu, þa var gledi mikil af alþydu. En hin helgha Cecilia sông lof einum gudi i hiarta sinu ok mællti: «Verdi osaurgat hiarta mitt ok likami, at eigi skômmumz ek.» En er þau voru leidd i eina sæng, þa mællti Cecilia aa þessa lund: «Þu enn ynniligsti[10] dreingr! hlutr er sa einn er ek vil segia þer, ef þu heitr ath

1 Saga Ceciliu meyiar *Oversk. B.* 2 aa *tilf. B.* 3 berum ordum *C.* 4 *saal. C;* sinu *A*; s. *B.* 5 [*saal. A, B*; þviat hun villdi Criste einum unna *C.* 6 *saal. B*; skirlifa *A.* 7 [hug sinn (ok) hiarta, þviat hon meiddi likam sinn i morgum meinletum, en *C.* 8 [brudlaups stefna *B.* 9 mannbode *C.* 10 innelegazti *C.*

leyna, medan ek vil at þu leynir.» Walerianus sor, at hann mundi leyna ok laata fyrir ônga naudsyn upp koma. En heilaga Cecilia mællti: «Eingill guds er unnandi minn, sa er med miklu vandlæti geymir likama minn, ok ef hann finnr, at þu tekr aa mer med ohreinni ast, þa man hann þegar reidaz þer, ok mant þu tyna fegrd æsku þinnar; en ef hann finnr, at þu elskar[1] mik hreinni aast ok vardveitir meydom minn ospilltan, þa man hann elska þik sem mik ok syna þer miskunn sina.» Valerianus svaradi: «Ef þu vill ath ek trua maalum þinum, þa syn þu mer unnanda þinn, ok mun ek giora sem þu beidir[2], ef ek reyni ath þat er guds eingill; en ef þu elskar annan mann, þa man ek[3] glata bædi þer ok honum.» En heilog Cecilia svaradi: «Ef þu villt hlyda raadi mino ok hreinsazt i eilifum skirnarbrunni ok trua aa einn gud lifanda aa himnum, þa matt[4] þu sia eingilinn.» Walerianus spurdi, hverr hann mætti sva hreinsa, at hann mætti sia eingil guds. Cecilia svaradi: «Er einn gamall madr, er svo kann hreinsa, at menn megi sia eingla.» Valerianus spurdi, [hverr sa væri enn[5] gamli madr. En heilaga Cecilia svaradi ok bad hann fara þriar milor fra Romaborg aa gotu þa er Appia heitir, «ok mantu þar finna, sagdi hun, volada menn, þa er ek hefi fædda, ok vita munu deili aa þessum manni; þeim skalltu bera kvediu mina ok segia, at Cecilia hafi[6] sendan þik, ok[7] þeir syni þer Urbanum byskup, ok þu eigir erende vit hann. En er þu finnr hann, þa seg þu honum oll vidmæli ockur, ok er hann hefir skirdan[8] þik, þa man hann skryda þik hvitum klædum nyium, ok er þu kemr med þeim buningi i þenna klefa, þa muntu[9] sia helgan eingil unnanda minn, ok man hann veita þer allt þat er þu bidr hann.»

Fra Valeriano.

3. Eptir þetta for Walerianus ok hitti þau merki ôll, er honum var til visat, ok fann Urbanum byskup, þann er þa hafdi tysvar pindr verit fyrir Kristz[10] iatningu ok var i fylsnum[11]. En er Valerianus sagdi honum ôll ord Cecilie, þa fell heilagr Urbanus aa kne ok hellt hôndum til himna ok mællti med tarum aa þessa lund: »Drottinn Jesu Kriste! tak þu avôxt hreinlifis raads þess

1 *saal.* *B*, *C*; elskir *A*. 2 *saal.* *B*, *C*; giorir *A*. 3 lata *tilf.* *B*. 4 munt *C*. 5 [hvar er sa hinn *C*. 6 hefir *B*. 7 at *tilf.* *C*. 8 hreinadan *C*. 9 mattu *B*. 10 nafni ok *tilf.* *B*. 11 *saal.* *B*, *C*; fylknum *A*.

er þu særir[1] i briost Cecilie. Drottinn Jesu Kriste, godr hirdir! Cecilia ambatt þin þionar þer sem spakr saudr, þviat hun sendi til þin brudguma sinn hægan sem lamb, þann[2] er hun tok olman sem hit oarga dyr, þviat hann myndi[3] eigi hingat koma, nema hann trydi aa þik. Luk upp þu, drottinn, dyrr hiarta hans fyrir maalum þinum, at hann kenni þik vera skapara sinn ok neiti diǒfli ok ollu glysi hans ok skurdgodum hans.« En er Urbanus hafdi þetta mællt, þa vitradiz þeim gamall madr ath aliti skryddr [godum klædum ok sniohvitum[4] ok hafdi bok i hendi ritada[5] gullstǒfum. Valerianus ottadizt[6], er hann saa þenna mann, ok fell til iardar nær i owit. En hinn gamli madr hof hann af iǒrdu ok mællti vit hann: »Les þu þessa bok, ok trui at þu megir hreinsaz, sva at þu megir sia eingil guds, þann er Cecilia mær het þer.« Þa tok Valerianus ritit at lesa, en þessi ord voru a ritinu: Einn er gud, ein er trua, ein er skirn, einn er fadir allra, sa er ollum efri er ok ǒllum ædri um alldir allda. En er Valerianus hafdi þetta lesit[7], þa spurdi enn gamli madr: »Truir þu at svo er, eda efar þu enn.« Walerianus svaradi: »Hvat megi[8] sannara vera undir himne.« Ok er hann hafdi þetta mællt, þa hvarf hinn gamli madr fra augliti þeira. En Urbanus skirdi Valerianum ok kendi honum alla setning rettrar[9] truar ok sendi hann sidan til handa Cecilie.

Um vitran eingils guds.

4. Ok er Walerianus kom heim skryddr hvitum klædum, þa fann hann Ceciliam festarkonu sina i klefanum aa bænum ok eingil guds standa hia henni med elldligu andliti fidrdan skinondum vængium, ok hafdi hann i hendi tvær koronur [enar dyrligstu[10], adra selldi hann Cecilie, en adra Waleriano, ok mællti: »Þessar koronur skulut þit vardveita med osaurgudu hiarta ok hreinum likama, þviat ek færda yckr þær or paradiso guds; alldregi mun blomi þeira þverra[11], ok sva ilmr þeira, ok mega þeir einir þær sia, er slikt hreinlifi lata ser lika, sem þit [hafit yckr[12] latid lika. En þar sem þu, Valerianus, letz at raadi hreinlifiss, þa sendi mik

1 *Lat.*: Domine Jesu Criste, seminator casti consilii, suscipe seminum fructus, quos in Cæcilia seminasti. 2 *saal.* *B*, *C*; þa *A*. 3 munde *C*. 4 [snehvitum klædum *B*. 5 ritna *B*. 6 oadistz *C*. 7 *saal.* *C*; mællt *A*, *B*. 8 ma *C*. 9 heilagrar *B*. 10 [skinandi or gulli ok or hinum fegrstum grosum *C*. 11 þrotna *B*. 12 [latit ykkr lika ok hafit *B*.

Jesus Kristr sonr guds lifanda til þin, ath þu segir, hvers þu vill bedit hafa.« Walerianus laut einglinum ok svaradi: »[Engum manne hefi ek iafnmikit unnat sem brodur minum[1], ok verdr mer illa i hendi, ef ek læt hann eptir i glautun, ef ek maa hann þadan leida med mer. Nu er su bæn min, svo[2] ath mer er mest hugat[3], ath gud laate ser soma ath leysa Tiburcium brodur minn fra villu, svo sem hann leysti mik, [ok geri okr bada algerva i ast sins nafns[4]. Eingillinn leit wit honum blidlega[5] ok mællti: »Allz þu badt þess, sem[6] gud er fusari ath veita en þu at þiggia[7], þaa man hann svo leidretta brodur þinn fyrir þik, sem hann leidretti þik fyrir ambatt sina Ceciliam, ok munu þit badir koma til guds med pislarsigri.« En er eingillinn hafdi þetta mællt, þa hvarf hann til himna[8] fra augliti þeira.

Fra Tiburcio.

5. En er þau ræddu um [iarteign[9] guds ok helgar ritningar[10], þa kom Tiburcius fyrstr manna allra þangat [til þeira um morguninn[11] eptir ok nam stadar fyrir hvilunni ok mællti: »[Hvi gegnir þat, er ek kenni her svo godan ilm, ath trautt mætti sva[12] verda, þott ek hefda i hendi aull þau graus er bezt ilma, ok þat er satt, at ek þickiumzt einskis annars þefa, medan ek kenni ilm þenna[13].« Valerianus svaradi: »Himneskan ilm kennir þu, þviat ek bad fyrir þer; en ef þu [vill trua sonnu, þa mattu[14] na at sea fegrd þa, er þessi[15] ilmr fylgir, þviat vid hofum biartar koronur, þer er augu þin [mega enn eigi[16] sea.« »[Er þer svefns, brodir, kvad Tiburcius, eda hveriu gegnir þat, er þu męlir[17]?« Valerianus svaradi: »Svefns[18] var oss hingat til, en nu hofum vær vaknat ok vitum it sanna, at god, þau er vær gofgodum hingat til, reynazt dioflar[19].« Tiburcius spurdi, [hvat hann vissi til, at sva væri[20].

1 [Ekke er þat, er mer se virkara i þessu life en broder minn *C.* 2 su *B.* 3 hugat um *B*; huggan at *C.* 4 [*saal. C;* ok gerfan i ast sinni *B*; *mgl. A.* 5 *tilf. B.* 6 er *C.* 7 bidia *C.* 8 himins *B.* 9 iarteinir heilagra manna *B.* 10 [himneska hlute allt til morgins *C.* 11 [til clefans *C.* 12 *Her mgl. 2 Blade i A*; *her lægges B til Grund, saa langt den naar.* 13 [Þat undrumz ek a þesse tid, hvadan ek kenne sva sętan ilm ok dyrlegan, sem ek mætta eigi slikan kenna, þott ek hefda med hondum oll hinu beztu gros *C.* 14 [truir rett, þa muntu *C.* 15 sia *C.* 16 [eru eigi verd at *C.* 17 [Tiburcius męllti: ‹Er þetta draumr er þu męlir, Valeriane, eda er þat satt *C.* 18 draums *C.* 19 diofla velar *C.* 20 [hvadan veiztu þat *C.*

»Eingill guds sagdi mer, kvad Valerianus, ok sa ek hann, ok þu matt sea hann, ef þu hreinsazt af aullum sauri skurgoda.« Tiburcius mællti: »[Hvat þarf at dvelia hreinsanina, ef þat ma[1] verda, at ek seai eingil guds?« Valerianus svaradi: »[Ecki þarf at dvelia, en þvi skalltu heita[2] at neita aullum skurgodum, en trua[3] aa einn sannan gud.« Tiburcius mællti: »Eigi skil ek, med[4] hveri-um aahuga þu męlir þetta.« Þa tok hin helga Cecilia til mals: »Undrumzt ek þat, at þu skilr eigi, at þau likneski, er gerr eru or grioti eda malme [eda tre[5], mega eigi gud vera, þar sem fuglar drita aa þau, ok [þeistar[6] hreidr(az) i hofdi þeim, ok vefa kaung-urvofur vefi sina aa þeim, en vandir menn gera þau, þviat þeir eru sendir til allz malmverks ok griotverks, sem fyrirdęmdir eru fyrir glæpi sina. Hversu mega þau likneski þa gud vera eda vera truat aa, er upphaf hafa af vændismonnum[7]. Miok er þat aa einn hatt daudr madr ok likneski, þviat daudr madr hefir alla likams lidu, en hann hefir eigi vit ne aund. Sva synaz aull likneskin hafa alla limu, en þau eru vitlaus ok at vettugi nyt, þeim mun verre en [draugar, at madr sa augum, medan hann lifdi, ok heyrdi eyrum, mællti munni ok þefadi med nausum, gek a fotum, þreif-adi haundum[8]; en þessi likneski eru aavallt daud ok hofuz af daudum, hafa alldregi lifat ok munu alldregi lifa.« Þa svaradi Tiburcius: »[Likari er sa dyrum en maunnum[9], er þessu truir eigi.« Cecilia mællti enn vid hann: »[Þat iati ek i dag, at þu ser minn skylldingi, þviat svo sem gud samteingdi mer brodur þinn i tru, sva gerir hann þik i hafnan skurgoda mer samteingdan i ast Kristz[10]. En ef (þu) ert buenn at trua, þa fardu med brodur þinum, at þu takir hreinsan, sva at þu megir sea eingil guds ok finna lausn allra synda þinna.« Þa mællti Tiburcius vid brodur sinn: «Seg þu mer, brodir, til hvers mannz muntu mik leida.« Valerianus svaradi: «Ek man þik leida til fundar vid þann gaufgan mann, er Urbanus heitir, hann [hefir eingils alit[11], ok allt mal hans er fullt sannrar speki.» Tiburcius mællti: «Segir

1 [Hvessu ma hreinsan *C.* 2 [heittu þvi *C.* 3 *saal.* *C*; þu truir *B.* 4 af *C.* 5 [*tilf.* *C.* 6 *rettet;* þreistar *B.* 7 [mys bua i holi þeira, ok hafa þeir menn smidat þau, er fyrir glæpi sina voru drepnir, eda hversu ma gud kallaz þat likneski, er osidamenn giordu *C.* 8 [daudir menn, at dauds mannz likame sa ok heyrde ok geck ok mællti vid menn, medan hann lifdi *C.* 9 [Kvikendi er sa helldr en madr *C.* 10 [i dag iate ek þig vera minn kunningia, þviat ast guds giordi, at þu hafnadir skurdgoda villu *C.* 11 [er einglum likr at alite *C.*

þu fra þeim Urbano, er kristnir menn kalla pafa sinn? Spurt hefi ek, at hann hefir dęmdr verit til dauda, ok er hann nu i fylsnum, ok mun vera kvikr i elldi brendr, ef hann verdr fundinn, ok uggi ek, at vid munim verda [ok þindir sem hann, ef vid verdum fundnir med honum[1], ok munum vid finna dauda aa iordu, þa er vid leitum guddoms þess er leynist aa himnum.

Capitulum.

5. Heilög Cecilia mællti þa: «Ef þetta lif eitt væri ok eigi annat betra, þa mættim ver rettliga hrædaz at tyna þessu; en nu er annat lif, þat er miklu er betra, þat er alldri endizt[2]. [Af þvi hrædumzt ver eigi at tyna þessu lifi, at ver komumzt eigi til hins, nema ver tynim þessu[3] adr[4].» Tiburcius mællti: «Nu kant þu at segia þat, er ek hefi alldri heyrt fyrr; er þat satt, at annat lif er en þetta?» Cecilia svaradi: «Þetta lif [her i heimi er helldr daudi en lif; þrutnar þat af metnadi ok þverr af vansa, þornar af hita, en þrottnar af sottum; feita þat fæzlur, en faustur megra; þat lemia sorgir, en leikar beita þat, aahyggiur þraungva þvi, aurugleikr deigir þat, audr eflir þat, aureigd lægir þat, eska yppir þvi, en elli b(e)ygir þat, synder sera þat, sottir briota þat. En eptir þessa hluti alla kemr rasandi daudi ok tekr þat brutt med aullum likams faugnudum, sva at þat synizt traut eda eigi verit, þa er umlidit er; þviat þat allt er einskis vert, er skamma stund er, en þat lif, er kemr eptir þetta lif, getr eilifa fagnadi godum maunnum en eilifar kvalar illum maunnum[5].» Tiburcius mællti: «Hverr kom þadan, at ydr mætti þetta segia, [sva at ver[6] megim þvi trua?» En helga Cecilia svaradi med mikilli stadfesti: «Skapare himins ok iardar, siofar ok [manna, fugla ok dyra ok skridkyckvenda[7], hann gat son af ser, fyrr en hann gerdi þessa hluti alla, ok færdi fram af sinum krapti helgan anda, [at fyrir

1 [badir med honum hrendir, ef vit verdum þar fundnir *C.* 2 eydist *C.* 3 *rettet*; hinu *B.* 4 [*mgl. C.* 5 [er brigt, er her er; sott mædir þat, hiti þerrir þat, fæzlur feita þat, fostur megra þat, gledi teitir þat, gratr hryggvir þat, audæfi efla þat, en e(y)md mar þat, æska reítir þat, elle beygir þat; en eptir þessa hlute alla vegr daudi þat, ok eydaz þa allir likams fagnadir, ok synaz þa sem aungvir hafa verit, þegar er þeir eru lidnir. En þat lif (er) eptir þetta kemr, er gefit ranglatum med eilifum pislum en rettlatum med eilifum fagnade *C.* 6 [*saal. C;* eda mer *B.* 7 [allra þeira hluta, er þar eru i mille *C.*

son skapadi hann alla hluti, en hann lifgadi alla hluti fyrir helgan anda, þviat alla hluti, þa er gervir voru ok gervir eru, skapadi sonr eingetinn af fedr ok lifgadi fyrir helgan anda, sa er fram ferr af fedr ok syni[1].« Tiburcius mællti: «Einn sagdir þu gud vera gaufganda ꜳ himne, hversu segir þu nu þria?« En helga Cecilia svaradi: »Einn er gud [i guddómi sinum, en ver skiptum personum[2] sva i þrenningu, sem ver segium þrideilda speki i einum manni, þat er mannvit, minni ok skilning; þviat af mannviti finnum ver þat, er [ver hofum eigi numit[3], en i minni holldum ver þvi, sem oss er kent, en i skilningu greinum[4] ver, hvat ver siam ok heyrum, ok eignazt þo ein speki þria hluti þessa. En ef iardligr madr eignazt þessa þria hluti i einni speki, hvi man eigi gud eignazt þrenningar velldi i einum guddomi?« Tiburcius mællti ok fell til iardar: »Eigi etla ek mannliga tungu mega męla slika speki ok skynsemi, helldr hygg ek, at eingill guds mæli fyrir munn þinn.«

Þa snerizt Tiburcius til brodur sins ok mellti vid hann: «[Gnogliga er mer sagt fra einum gudi i þrenningu, en nu er eptir vansvarat þat er ek spurda[5].« Cecilia svaradi: «Ræd þu vid mik um þessa hluti, þviat ung er trua brodur þins at svara þer, en [þu matt mik i eyngri spurningu vanbuna finna vid svǫrum[6], þviat guds speki lærdi mik fra unga alldri.» Tiburcius mællti: «Þess spurda ek, hverr hingat [kemi ok[7] syndi oss annat lif, þat er þer segit vera eptir þetta?» En helga Cecilia svarar: «Fadir sendi[8] son sinn til iardar fra meyiu borinn, en hann stod ꜳ miklu fialli ok helgu ok kallade mikilli roddu ok mællti sva: Komit þer til min, allir lydir. Þa runnu til hans[9] kallar ok konur, bædi ungir menn ok gamlir, [frialsir ok anaudgir[10]. Þa mællti hann vid þa alla saman: Gerid þer idran [fyrir syndir ydrar[11], þviat nu nalgazt riki himna, þat er brutt tekr riki manna[12]. En gud vill gefa riki sitt rettruunndum monnum; i þvi riki verdr hverr þvi hærri, sem hann er helgari, en syndugir kveliaz þa i eilifum loga, en rettlatir taka fegrd eilifrar dyrdar ok fagnad þann er alldri [verdr endir[13]. Se, hirdit eigi, synir manna, at leita fallvalltra audæfa þessa heims,

1 [þann (er) allt gott veitir ok lifgar *C*. 2 [velldi sino, en hann greinum ver *C*. 3 [oss er eigi kentt *C*. 4 vitum *C*. 5 [Skilia ma ek nu um þrenningar tru, en þess vil ek spyria, sem adr var upp hafit *C*. 6 [ek em vit aungri spurningo obuen *C*. 7 [kom, sa er *C*. 8 einka *tilf.* *C*. 9 allar þiodir *tilf.* *C*. 10 [*mgl.* *C*. 11 [synda *C*. 12 iardar *C*. 13 [eydizst *C*.

[at þer megit hallda eilifum fagnadi, þeim[1] er kemr eptir þetta lif, þviat her lifir madr skamma stund, en þar eilifliga. En er otruir lydir heyrdu þessi ord[2], þa mælltu þeir allir sem einni roddu: Hverr var þar, sa er hingat kemi at syna þat satt, er þu segir? Þa mællti sonr guds vid þa: [Ef þer truid eigi ordum minum, truid þer þa verkunum. Ok til þess at eigi metti efi vera i hiǫrtum manna, þa reisti hann .iii^{ia}. dauda menn til lifs, sva sem gudspiollin segia, ok þann einn sem fiora daga hafdi i grauf[3] legit; þurrum fotum gekk hann um sio, ok stodvadi vinda ok hridir[4]; syn gaf hann blindum, en haulltum gaungu, dumbum mal, en daufum heyrn, hreinsadi likþra, en græddi siuka, ok rak diofla fra odum maunnum. Þa aufundudu [illir[5] menn þess, er margir menn fylgdu honum ok breiddu klædi sin fyrir fetr honum ok kaulludu: Lofadr se sa er kemr i nafne drottins. Þa reidduzt honum Gydingar[6] ok selldu hann Pilato ialli ok sǫgdu hann fiolkungan vera, ok settu rad til þess at hann væri krossfestr. En er hann sa þat stoda til heilsu [aullum heimi[7], let hann sig haundla ok binda ok beria ok krossfesta, þviat hann vissi, at i pisl sinni mundi hann stiga yfir diofulinn. En þvi var hann haundladr syndalauss, at allt mannkyn leystizt, þat er adr var bundit synda baundum. Blezadr tok hann bolvan vora ꜳ sik, at hann leysti oss fra bolvan; hleginn var hann, at hann leysti oss fra diofla hlatri; [þorngerd var dregin ꜳ hofut honum, at vær fordadimzt bolvan þorna ok þisla, þa er enn fysti madr tok fyrir synd sina; beiska fedu tok hann, at hann bætti þat, er hinn fysti madr misgerdi i setri berging; ur fautum var hann færdr, at hann hyldi med miskunnar skrudi odaudligu skemdir fedra varra, þær sem ordnar voru af ꜳeggian fianda[8]; ꜳ tre var hann festr, at hann bætti ꜳ pislartre þat, er misgert var ꜳ girndartre; [daudann let hann koma til sin, at hann stigi yfir

1 [helldr halldi þęr eilifum fagnadi þess lifs *C.* 2 or munne guds sonar *tilf. C.* 3 [Fare þer ok færi mer dauda menn, ok muno þeir risa upp ok sanna þa hluti, er ek segi ydr. Þa færdu þeir honum lik daudra manna, en hann reisti þa upp sidan sofendr(!), ok baro þeir vitni ordum hans, ok reisti hann upp af dauda þa, er þria daga eda fiora hofdu i molldu *C.* 4 ok sęvar barur *tilf. C.* 5 *rettet*; allir *B.* 6 [illgiarnir menn þat, er allr lydr þionadi honum, ok þeir baru klędi undir fętr honum, þa er hann for til Iorsala. Þa fyllduz yfirgydingar aufundar i gegn honum *C.* 7 [allri þiod *C.* 8 [þorngiord tok hann a hofud ser, at hann tęke hofudsbana af oss, þann er synda þornar giordu oss; or klędum var hann fęrdr, at hann skrydde oss hvitum skruda *C.*

hann ok eyddi aullu velldi hans vid vini sina, þvi er gerzt hafdi fyrir orminn[1]. En er allar skepnur sa skapara sinn ꜳ krossi pindan, þa skalf iordin, en steinar sprungu, dagrinn flydi, ok sol sortnadi, ok gerdi myrkt i heiminum aullum, tungl fal geisla sinn undir blodligu skyi, ok hurfu skinandi stiornur; iordin beliadi[2] ok kastadi upp ur graufum likaumum heilagra manna, þeira er vitroduzt ok baru vitni um nidrstigning græddarans til helvitis, er (hann) braut diofuls velldi, ok ste hann deyiandi yfer daudann. Af þvi gaungum ver fegin undir pisler ok bardaga fyrir[3] Kristz nafni, at ver vitum eptir þetta it fallvallta lif annat lif ædra, þat er gud syndi postolum sinum, þa er hann var upprisinn̄ af dauda ok ste til himins at þeim ꜳsiðndum. [Um þetta mætti eigi efa hugr manna, þott þrir spakir vottar sannadi þat, en allra hellzt er nu aftekinn allr efi, er hann vitradiz eigi at eins .xii. postolum, nema enn helldr syndizt hann meirr en .c. bredra senn i einum stad[4]. En þeir er sendir voru um heiminn innan at boda þessa hluti, sonnudu mal sin med maurgum iarteinum, þviat þeir græddu allt i nafni Kristz allzkyns siuka menn ok raku diðfla tra odum maunnum ok gafu lif daudum. [Nu lattu þer eingis annars þickia vid þurfa, en fyrirlata þetta lif af ollu hiarta ok leita annars lifs betra, þviat sa er truir ꜳ son guds ok þionar bodordum hans, hann verdr eigi halldinn i dauda, helldr leida hann helger einglar i paradisum, þegar er hann andazt. En ꜳhyggia þessa heims bindr ovara hugi manna i morgum fiolskylldum, ok hryggir þa stundum af skaudum, en stundum gledr þa af fevexti, ok bera þeir fyrir þessu einu lifi ꜳhyggiu ok hyggia ecki at oordnu lifi, þar til er þeir skiliazt vid likame sekir ok sva snaudir, at þeir hafa ecki med ser nema syndir einar[5]. Þetta skyrda ek i skaummu mali fyrir þer, en þu leita [hvers þer þickir framar þurfa[6].

Capitulum.

7. Ða fell Tiburcius til iardar ok mællti med tarum: »Ef ek hefi[7] ꜳhyggiu fyrir þessu lifi um alldr sidan, þa em ek eigi verdr at [audlazt (eilift) lif[8]; hafi heimskir menn fevoxt fallvallt-

1 [dauda tok hann a sig, at hann gęfe oss lif, en hann ste yfir daudann ok hinn forna hoggorm, er dauda vellde hof *C.* 2 opnadiz *C.* 3 *saal. C;* undir *B.* 4 [Þesso mętti trua, þo at þrir saunnudu, en allra siz ma nu mist(ru)a, er hann let ser soma at synaz eigi at eins postolum sinum, helldr meir en .ccccc. manna saman eptir upprisu sina *C.* 5 [*mgl. C.* 6 [þess er þer þikkir vanspurt vera *C.* 7 ber *C.* 8 [finna skin eilifrar sęlu *C.*

rar tidar, en ek [skal (eigi) til einkis lifa hedan af, þott ek hafa til eingis lifat allt hingat til, þviat mer þickir nu hver dvaul ill [1].« Þa snerizt Tiburcius til brodur sins ok mællti: »Miskunna þu mer, brodir, ok dvel eigi [ok leid [2] mik til fundar vid guds mann, at hann hreinsi mik ok geri mik hluttakanda eilifs lifs.« Þa leiddi Valerianus brodur sinn til fundar vid Urbanum pafa ok sagdi honum alla hluti, þa er gerzt hofdu i þeira rædum. Urbanus þakkadi þat gudi ok tok feginn vid Tiburcio, ok skirdi hann ok let vera med ser, þar til er hann var ur hvitavǫdum færdr, ok kendi honum [kenningar algervar ena næstu viku ok helgadi hann algervan Kristz riddara [3]. En hann fek sva mikla miskunn af gudi sidan, at hann sa opt eingla guds ok fek margar bænir af drottne. En langt er at tina [4] iarteinir þeira, af þvi munum ver skynda mali til pislarsigrs þeira.

Capitulum.

8. Almachius Romaborgar greifi let drepa marga guds vini ok let [eigi grafa lik [5] þeira. En Tiburcius ok Valerianus temdus til þess nætr ok daga at veita dyrligan graupt pislarvottum Kristz, en þeir gafu fe sin þurfamonnum. Þa laustudu illir menn goda, sem iafnan verdr, ok var sagt Almachio, hvat þeir gerdu bredrnir, eda hversu vegliga þeir grofu þa menn, er hann let bana. Sidan voru þeir teknir ok færdir greifanum, ok mællti hann vid þa: »Hvi gerizt þit otignir ok ęttlerar i nybreytni yckarri, þar sem þit erut tignir at burdum ok gaufgir at kyni? Nu er mer sagt, at þid berit [fe yckart a herfiliga stafkalla [6] ok grafit med mikilli vegsemd þa menn, er drepnir eru fyrir glæpi sina. En þvi mætti þat liklegt þickia, at þeir veri frændr ykkrir, er þit gaufgit sva miok.« Tiburcius mællti: »Veri sva vel, at þeir leti ser soma at hafa oss at þrælum, er þu ætlar vera frendr okkra, þviat þeir hofnudu þvi, er synizt ok er eigi, en þeir fundu þat, er eigi synizt vera ok er.« Almachius mællti: »Hvat er þat, er synizt vera ok er eigi?« Tiburcius svarar: »Allir þessa heims hlutir, er andir manna leida til eilifra kvala fyrir [skammrar stundar [7] gledi.«

1 [hefe til einskis nyts lifat hingat til, þa skal ek eigi leingr til einskis nytz lifa hedan ifra *C*. 2 [at leida *C*. 3 [algiorva atferd i allri guds cristni *C*. 4 telia *C*. 5 [omyllda likame *C*. 6 [aura yckra a fatęka menn *C*. 7 [*saal. rettet efter lat.*: brevis temporis lætitiam; skamm eda skada ok *B*; stundlega *C*.

Greifinn mællti: »Hvat er þat, er eigi synizt vera ok er?« Tiburcius mællti: »Oordit lif ok [piningar þær er illir menn eru kvaldir, ok vitum ver at saunnu, at þat mun fram koma, þott ver megim þat eigi likamligum augum sea[1].« Almachius mællti: [»Hygg ek, at þu segir þetta af þinu hugviti.« Tiburcius svarar: »Eigi mæli ek þat af minu hugviti, helldr af þvi er byggir i briosti mer.« Almachius spurdi:[2] »Veiztu, hvat þu męlir?« »Veit ek, sagdi Tiburcius, at sva man vera, sem ek sagda.« Almachius mællti: »Fyrir hvi ma ek eigi skilia, med hverium aahuga þu męlir þetta?« Tiburcius svarar: »Þvi at kykvenligr[3] madr skilr eigi þa hluti er guds eru, en [andligr madr dæmir alla hluti ok dęmizt af aungum sialfr[4].« Þa brosti greifinn ok let braut leida Tiburcium en þangat Valerianum, ok mællti þa vid hann:

Capitulum.

9. »[Mattu nokkut þess mæla er afstada se, hofutærr þickir mer vera brodir þinn[5].« Valerianus mællti: »Heyrn þin villizt, þviat hon ma eigi heyra mal vart.« Almachius mællti: «Ecke mannkyn er iafnært sem þit i heiminum, er leitit þess med aullu kostgæfi, er gagnstadligast er life ok heilso, ok fyrirlatid nytsamliga hluti, ok flyit gledi alla, ok rekit allt þat er unadligt[6] er i heiminum.« Valerianus svaradi: »Ek sa um vor[7] [galausa menn leika aa velle um dag, en skamt fra þeim sa ek akrkarlla vinna erfidliga aa iordu, suma hauggva þorna upp, ok hreinsudu iordina, en sumir fagudu vingarda ok settu nidr alldintre. Þa toku leikmenn at hlæia at verkmonnum ok mælltu sva: Leggit nidr, væsalir, þetta erfidi onytt ok leikit helldr med oss, ok farid med oss til dryckiu, ok medit (ydr) eigi aa erfidi sva, ærir menn! En er þeir hofdu þetta (mællt), þa skelldu (þeir) saman hondum ok hlogu at verkmonnum. Sumar kom eptir vor þat sem hvert annat, ok toku akrar manna at friovazt, ok baru alldintre godan[8] aavoxt aa ser, ok skina allir til þessa (dags) vellir, þeir er verkmenn fagudu, med faugrum bloma ok godum ilm. Þa faugnudu þeir, sem ærir voru taldir, en hinir

1 [eilifar pislir ranglatra; en þeir eru vesalir, er dyliaz vid þat, er þeir sia eigi likams augum *C.* 2 [*mgl. C.* 3 oskynsamr *C.* 4 [oevanlegr madr dęmir rett um allt *C.* 5 [Svara þu mer hyggilegar en brodir þinn, þviat hann er hofudodr ordinn *C.* 6 blidlegt *C.* 7 *saal. C;* dag *B.* 8 [ofdrykiomenn hlęgia ok glediaz, en þar stodu akrkallar hia ok skaro upp þorna ok hreinsudu akrland, en sumir settu nidr alldentre ok giordu apalldrsgard eda vingard;

þottuzt[1] heimskir vera, er sott ok hungr eyddi þeim, ok toku þeir þa at grata ok idraz inndęlis sins, ok męlltu þeir med ser: »(Ver toldum at) þessum monnum helgum, at ver ręgdum ok fyrirdęmdum ervidi þeira ok lif þeira ok toldum þa heimska vera ok valada, en þeir voru spakir, en ver vorum heimskir ok ęrir, er ver unnum eigi sialfir ok veittum eigi fullting vinnendum, helldr hlogum ver at þeim er unno, ok ętludum[2] þa ęra vera, er nu siam ver skina i fegrd.« Almachius męllti: »Vitrlega er þat męllt, en ekke kemr þat til þess er ek spurdi.« Valerianus svaradi: »Þu taldir a okr, at vit veitum aura okkra voludum monnum ok tokum vid utlendum monnum ok biorgum fodurlausum bornum ok veitum gofuglegum guds vinum groft; þu telr oss ęra vera, er ver gleymum eigi eda hlęgium med galausum monnum, ok synomz eigi prudbunir fyrir augum alþydu. En su tid mun koma, er ver munom taka laun ervidis vors, ok munom ver þa fagna, en þeir muno grata, er nu dramba i fagnadi sinum. Nu er su tid at dreifa ok at sa akrenn, ok skolu þeir fognod upp skera, er her kasta nidr fogn(o)di.« Greifenn męllti: »Segir þu þat, at ver ok konungar mune hafa eilifan grat, en þer muned hafa eilifan fognod?« Valerianus svaradi: »Hvad ero þer eda konungar ydrir nema himandi manneskiur i heime þessum um stund, ok monu deyia af stundo ok skolu giallda þa skynseme gudi fyrir verk ydur ok velldi þat er hann gaf ydr.« Almachius męllti: »Eigi þarf fleiri um þetta at hafa, bloti þid godum vorum ok farit omeiddir i braut sidan.« Valerianus svarar: »Hvern dag fęrum vit forn almatkum gudi, en eigi fleirum.« Almachius męllti: »Hverr er einn gud sa er þid þionet?« Valerianus svaradi: »Eingi er annarr gud nema sa einn.« Almachius męllti: »Segi þid nafn þess ens eina guds, er þid gofgit.« Valerianus svaradi: »Nafn guds montu eigi finna, þott þu megir fliuga.« Almachius męllti: »Er eigi Odenn gud[3]?« Valerianus svaradi: »Hordomsmadr var hann ok manndrapsmadr ok odadamadr, at þvi er skalld ydur segia. En ek undrumz þat, af hvi þu kallar hann gud, þviat eingi ma gud kallaz, nema sa er

ok unno þeir ervidlega. Þa toku leikmennernir at hlęgia at þeim ok męlltu vid þa: Leggit nidr, vesęlir, þetta hit onyta verk ok ervidi, en etit ok drekit med oss, ok mędit ydr eigi i svo miklu ervidi. Þa ępto þeir at verkmonnum ok kvodu þa ęra vera ok skelldu lofum saman. Sumar kom eptir þann vetr, ok rann up akr a velle verkmanna med ollum fogrum bloma ok dyrlegom grosum, ok baro alldentre þeira allzkyns *C.*

1 *Her ender B.* 2 ęlltudum *C.* 3 *Lat.:* Jovis ergo nomen non est deus.

syndalaus er ok allra dada er fullr.« Almachius męllti: »Segi þid þat, at þid brędr kunnit sannan gud, en allr heimr villiz?« Valerianus svarar: »Otallegr lydr hefir vid cristne tekit, en þer erud helldr fair, er til einskis erud maklegir nema til þess at kasta ydr i elldd.« Þa reiddiz Almachius ok let beria hann stongum. En Valerianus męllti med fagnadi: »Sia dagr er mer hverri hatid gladari, þessar stunddar æskta ek mer aavallt.« Kvalamenn baurdu hann ok męllto: »Hird eigi þu at lasta god vor ok gydior.« En Valerianus kalladi aa lydinn ok męllte: »Hyggit þer ad, Romaborgar menn, ad eigi styggve ydr sia pisl min ne teygi ydr fra sannleik, helldr standi þer upp hraustlega ok fyrirlitid god þau er Almachius gofgar, þviat i eilifri kvol muno þeir vera, þeir er þau gofga.« Þa męllti radgiafi greifans, en sa het Tarqvinus: »Skynd þu pisl þeira, þviat ger er sokin, en ef þu dvelr dag fra degi, þa muno þeir veita alla aura sina, ok muntu ekce þat finna.«

Capitulum.

9. Þa mællti greifinn, at þa bada brędr skylldi leida til Odens hofs ok neyda þa til blota, en hoggva bada, ef þeir villde eigi blota. En sa het Maximus, er þa leiddi til blothofsens. En hann męllti vid þa med tarum: »Hverr kom sva grim(ri) ędi at ykr, at þid villdud glata fegrd (ok) ęsku ykkarre, ok langit sva til dauda sem solltenn madr til krasa?« Tiburcius svaradi: »Alldri munom ver fysaz at tyna þessu lifi, nema ver vissum fyrir, at annad lif er eilift eptir.« Maximus męllti: »Hvert ma annad lif vera en' þetta?« Tiburcius svaradi: »Sva sem likamr skrydiz klędum, sva skrydiz onnd likam, ok ferr onnd or likam, sem madr ferr or klędum, ok ferr þa likamr i molld, sa er or molldu var skapadr, ok bidr þadan oordinnar upprisu, en ond er leidd til paradisar sęlu, ef hun er heilog, ok bidr þadan tidar upprisu sinnar.« Maximus męllti: »Fysaz munda ek at hafna þessum heime, ef ek mętti vist vita annad lif, þat er þid segit vera.« Valerianus svaradi: »Ef þer er þess eins vant at algiorre tru, at þu villt reyna, hvort vit segium satt eda eigi, þa mun drottenn luka up augo þin a þeire tid, er vid brędr leggium nidr likame okkra iardlega fyrir guds nafne, ok muntu þa reyna dyrd hins oordna lifs, ef þu heitr þvi, at þu muntt af ollum hug idraz villu þinnar.« »Synit þid mer þat er þid hetud, qvad Maximus, en ek verdi þa elldingu lostinn, ef ek iata eigi þeim gudi einum, er

annat lif gerir eptir þetta lif.« Þa męlltu badir brędr: »Fa þu þat af pislarmonnum i dag, at þeir dvele pisl ockra, ok leid okr til hus þins, ok siem vit þar vardveittir i nott; en vit munum þangat koma þeim manne, er þig mun hreinsa af synda saure a þesse nott, ok muntu þegar sia þat, er vit hetum þer.« En er Maximus leiddi þa til hus sins, þa tok hann tru af kenningum þeira ok hiu hans oll, ok biuggudz til pisla allir þeir, er þeim fylgdu til hofsens. Þa kom heilog Cecilia til þeira um nottina med kennemonnum, ok voru allir skirdir, þeir (er) tru toku. En er morgenn kom, þa męllti Cecilia vid þa: »Heilagir Kristz[1] riddarar, verpit[2] af ydr myrkra verkum ok skrydiz liosi, gott hafit þit þreytt ok lokit vel erfidi ok vardveitta tru; farit nu til dyrdarlifs, þess er rettlatr domandi gefr yckr ok ollum þeim, er elska hans tilkvomu med godum vilia.«

Um pining brædra.

10. [Bær sa var fiorar milor fra Romaborg, er þiodgata la fyrir framan dyr hia hofi Þors, ok var hverr pindr, er eigi villdi blota Þor[3]. En er helgir brædr komu þangat ok villdu eigi blota skurdgodinu, þa voru þeir þar[4] sverdi slegnir, ok skilduz vit likamligt lif, ok toku þeir vit[5] eilifa dyrd. Þaa leit Maximus til himens ok mællti þetta: »Ek sa eingla guds skinandi sem sol a þeiri stundu, sem þeir voru högnir brædrnir, ok sa ek andir þeira i liking biartra meyia, þa er þær skilduz vit likami, en einglarnir toku þær i fadm ser ok flugu til himens med þær.« En er Maximus sagdi þetta med taarum, þa toku margir tru af ordum hans ok hurfu fra blotum skurdgoda. En er Almachius fann þat, at Maximus var kristinn ordinn ok hiu hans oll, þa let hann taka hann ok beria blyvondum[6] til bana, ok for hann til þess lifs, er hann trudi ok elskadi. En Cecilia [grof likam hans hia þeim Tiburcio ok Valeriano, ok er þeim öllum saman minning halldin um vorit .xi. nottum fyrir gagndagenn eina[7].

1 *Med dette Ord begynder atter A.* 2 kastit *C.* 3 [Stadr var kalladr Pagus, sa var fiorar milur fra Romaborg, þar la þiodgata i gegnum Odens hof, en menn voru fengnir til at pina hvern þann, er þar gekk inn, sva (at) eigi blotadi skurdgodum eda ofradi þeim nockuro *C.* 4 þegar teknir ok grimlega pindir ok sidan med *tilf C.* 5 *mgl. C.* 6 blysvipum *C.* 7 [tok likam hans ok lagdi hann i nygia ste(i)nþro hia þeim brędrum *C.*

Fra Cecilie.

11. Sidan fretti Almachius at aurum þeira brædra, ok let hann taka Ceciliam, er likliguz þotti vera at vita aura þeira; en hun hafdi allt gefit [fatækium monnum[1], þat er þeir hôfdu eptir att. Þa var hun leidd til blotz, at hun brendi reykelsi fyrir skurdgodum Þa mællti hon wit þa, er hana leiddu til blotzins: »[Hlydi þer mer, borgarmenn![2] Þer erut þionar domanda ydvars, ok synizt ydr, sem þer munit eigi verda hluttakandi illzku hans, þott þer giôrit þat, sem hann bydr ydr. [Ek em alfus at taka pislir fyrir nafni Kristz, en ek harma ydr, er þer gait eigi ydar ok gerit þat, er omilldr domandi bydr ydr at gera[2].« Þa toku riddarar ok þionar greifans at harma[3], at svo fôgr mær ok gaufug villdi deyia, ok badu þeir hana, at hun tyndi eigi svo mikilli fegrd i dauda sinum. Heilôg Cecilia svaradi: »Þetta er bot fegrdarinnar (helldr) en tion, svo sem at taka gull vit eiri eda dyrligan gimstein vit grioti, eda [selia herfiligan kofa ok taka wit hôll mikla prydda gulli ok gimsteinum,[4] eda selia þann grip, er bratt skal faraz, ok taka þann fyrir, er alldri skal fyrnazt ok eigi spillaz ne fyrirfarazt. En ef nôckurr [væri sa kaupstadr, er menn mætti taka gull iafnmikit vit eiri, hvat mundit þier þa nema renna fegnir til þess stadar[5] ok kalla med ydr frændr ydra ok maga ok vini ok alla astmenn ydra; en ef nockurr villdi ydr aptr kalla med tarum ok teldi ydr oradlikt ath selia allt eir ydvart, hvat mundut þier nema hlæia at þeim sva sem ath ærum monnum edr vitlausum, en þer mundit sialfir skunda ok fagna þvi, at þer mættit taka [iafnmikit gull vit eiri ok missa einskis penings i tôlu eda vog[6]; en gud gefr eigi iafnmikit[7] sem hann tekr, helldr gefr hann hundratfallt vit einfolldu ok veitir umfram lif eilift. Truit þer, ath svo er sem ek segi ydr.« En þeir svorudu allir svo sem einni rôddu ok mællto: »Truum ver Krist son guds vera, þann er ser waldi slika ambatt [sem þu ert[8].« Þa mællti en helga Cecilia wit þa: »Farit þer nu ok segit [greifanum, at ek man vikia eptir[9] ydr, ath eigi hrapi hann pisl minni, ok þa man ek fylgia hingat kennimanni þeim, er ydr mun

1 [þurfamonnum *C.* 2 [*tilf.* *C.* 3 at klaukva, ok kunno þvi illa *C.* 4 [mikla holl gulli skrydda vid litlum kofa ok ovirdulegum *C.* 5 [bydr ydr i dag iammarga gullpenninga, sem hann (*r.* þer) selldud eirpenninga, hvad mundu þer nema renna gladir til þess torgs *C.* 6 [iamhofugt gull vid grioti eda eire *C.* 7 iamhofukt *C.* 8 [*tilf.* *C.* 9 [hinum vesala greifa, at ek hafi latit at *C.*

alla giora hluttekendr[1] ens eilifa lifs.« En sva var gert, sem hun mællti. Þa kom Urbanus pafe ok skirdi i husi Cecilie meir en .xl.[2] manna. En sa er þeira var æztr het Gordianus, hann lagdi sina eigu aa huss Cecilie, til þess at Urbanus pafe [mætti þar wera, ok kristnir menn sækti þangat leyniliga tidir hans ok kenningar. En þott þar væri leyniliga guds þionosta framin, þa sômnoduzt þar hvern drottinsdagh nockurir gudi til handa fra diôfuls velldi.[3]

Fra Cecilie ok greifa.

12. Eptir þat let Almachius leida Ceciliam fyrir domstol sinn ok mællti vit hana: »[Hverrar kindar[4] ertu?« Cecilia svaradi: »Ek em [gôfugra manna ok tiginna[5] ath kyni.« Almachius mællti: »At tru þinni spurda ek helldr en ath kyni.« Cecilia svaradi: »Heimsliga hefzt spurning þin, er [þu ætladir i einu ordi mega lyktazt þat, er tvenn svôr liggia til[6].« Greifinn mællti: »Hvadan kom þer [svo mikil dirfd til ath svara mer svo, tignum manni[7]?« Cecilia svaradi: »Af godu [viti ok ologinni[8] tru.« Almachius mællti: »Weiztu eigi, hvert welldi ek hefi?« Cecilia svaradi: »Þu veizt eigi sialfr, hvert velldi þu hefir; en ek munda segia þer, ef þu spyrdir mik eptir velldi þinu.« Almachius mællti: »Seg þu, ef þu þickizt vita.« Heilôg Cecilia svaradi: »Allt welldi manna er sem [vin(d)bollr se blasinn, er svo syniz sem fullr se ok þrutinn[9], en hann visnar allr, þott einni naalo se stungit aa honum.« Almachius mællti: »Af oskilum hoft þu maal þitt, ok helldr þu enn þeim.« Cecilia svaradi: »Þat er oskila mal, ef madr lygr; þvi finn þu sonnur aa þvi, ef ek hefi logit, ella hirtu sialfan þik, ef þu mælir lygi.« Greifinn mællti: »Veiztu eigi, ath konungar vorir budu at pina þaa menn, er eigi neita sik kristna vera, en lata hina undan ganga, er þvi neita?« Heilôg Cecilia svaradi: »Konungar ydrir villazt sialfir sem þer, ok lôg, [þau sem þu kallar konunga ydra sett hafa, syna, ath þer erut grimmir, en vær saklaus; þviat ef nafnn þetta væri eigi gott, þa myndim vær

1 *saal. A og C.* 2 fioratugu *C.* 3 [skylldi þar mega leynaz ok adrir cristnir menn med honum. En at hverium drottinsdegi somnuduz þangat leynelega nockurir, þeir er toku tru ok hurfu fra heidni *C.* 4 [hyers kyns *C.* 5 [gaufug ok tigin *C.* 6 [tvenn svor liggia til einnar spurningar *C.* 7 [sia dirfd at svara sva kynduglega *C.* 8 [hugskoti ok sannri *C.* 9 [belgr blasenn, sa (er) þegar slaknar ok vesnar *C.*

þrautarlaust neita þvi, en þer mundit ok eigi neyda oss til med pislum[1] at iata.« Almachius mællti: »[Lôg þessi settu þeir fyrir milldi sinnar sakir, at þer mættid vel lifa.« Cecilia svaradi: «Ecki er sidr milldlikt ok gagnstadligt enu retta[2], en læta þa undan ganga omeidda, er þer reynit ath sônnu, at sekir se, en oss, er þer vitit at saklaus erum[3], gefit þer nafn eitt ath sauk, ok þat nafn, er vær vitum vist ath heilagt er, ok maa þat med eingum kosti verda, ath vær neitim þvi, þviat betra er at deyia sælliga en at lifa vesælliga. [Vær segium satt, en þer beidit oss liuga, þvi kvelium vær ydr meir i reide, en þer oss i pislum[4].« Almachius mællti: »Kios þu nu [um tvo kosti, annattveggia at þu seg, at þu ert eigi kristin, ok skallt þu þa undan ganga, eda þu mant elligar (eigi) fordazt pislir[5].« Þa brosti en sæla Cecilia ok mællti: »[Se þar domanda berliga hneyktan fyrir ranglæti sitt; hann beidir, ath ek neita sakleysino, en ægir pislum, ef ek neita eigi. Ef þu vill mik fyrirdæma, hvi beidir þu þa, at ek neita sakleysinu? En ef þu vill mik lata undan ganga, þa matt þu reyna hit sanna[6].« Greifinn mællti: »Nær eru þeir nu, er þik rægia ok segia, at þu ert kristin. [En ef þu neitar þvi, þa skolu rogsmenn þinir giallda lygi sinnar, en ef þu villt eigi neita, þa skalltu giallda heimsku þinnar[7].« Cecilia svaradi: «Róg þeira er mer þekt, ok pisl su er þu ægir mier, hun er mer sigr. En þu [þarft eigi at ætla mik heimska, helldr ertu sialfr heimskr, er þu ætlar[8], at ek muna neita Kristi.« Almachius mællti: »Veiztu eigi, vesôl, þat, at mer er gefit valld af konunginum at lifga ok at deyda, ok mælir þu þvi af svo miklo drambi.« Cecilia svaradi: «[Annat er dramb en annat er stadfesti.[7] Ek mæli af stadfesti vit þik, en eigi af drambi, þviat [ek ræki[9] ofmetnad ok dramb; en ef þu [skammadiz eigi at heyra hit sanna, þa man ek þat syna, at þu hefir

1 [þeira syna ydr grimma en oss saklausa, þviat ver mundum neita þessu nafne, ef þat vęri illt, en þer mundud neyda oss *C*. 2 *rettet;* ena rettu *A*. 3 [Af milldi sinne settu þeir þessi log, sva at þeir gefi hęgrędi lifi ydru. Cecilia svaradi: Ekke er iafngrimt ne iamgagnstadlegt rettlęti sem laug ydr, er þer latit alsakada menn undan ganga, en þer fait oss sakir, er þer vitit saklausa vera *C*. 4 [*mgl. C.* 5 [annatveggia, at þu neita þik cristna vera ok fordazt sva pislir, ellegar mun ek lata pina þik morgum pislum til bana *C*. 6 [Villtr er domande sia, er þess beidir, at ek liuga ok neita ek menn saklausa vera. Ef þu villt fyrirdęma, hvi beidir þu at ek liuga, en ef þu villt undan leysa, fyrir hvi villtu þa eigi spyria hins sanna *C*. 7 [*tilf. C.* 8 [matt eigi saka mik um heimsku helldr sialfan þik, er þu hyggr *C*. 9 [ver orękium miok *C*.

berliga logit, svo at alþyda maa þat reyna[1]. Greifinn [mællti: »Hvat hefi ek[2] logit?« Heilög Cecilia svaradi: »Þu sagdir konunga þina hafa gefit þer velldi at lifga ok at deyda, þar sem þu hefir til þess eins velldi tekit, at þu megir deyda, þviat þu matt taka lif fra lifendum en gefa eigi lif daudum. Seg þu ok þa, at konungar þinir letu þik verda dauda þion, en þu lygr, ef þu segir þik nockut framarr hafa tekit valld af þeim.« Almachius mællti: »Legg nidr þu þegar dirfd þina ok blota gudum vorum.« Cecilia svaradi: »Hvar mistir þu augna þinna, er þu segir þat gud vera, er ek ok allir [heileygir menn[3] mega sia, ath steinn er ok bly eda eir.« Almachius mællti: »[Standaz matta ek þat, þott þu hneyktir mik i ordum, en þat ma ek eigi standaz, er þu fælir gudin[4].« Cecilia svaradi: »Sidan er þu laukt munn upp, þa [mælir þu ecki, nema annathvart fylgir heimska eda lygi, en nu synir þu þik blindan likams augunum sialfum[5], þar er þu kallar þat gud þin vera, er vær siaam oll, at stockr ok steinn er. [Nu man ek kenna þer raad, ef þu will, freista ok þreifa wm, ok vit, ef þu megir kenna handanna, þo at þu hafir mist synarinnar[6]; þviat usæmiligt er, ath allr lydr hlæi at þer, þviat hverr madr veit, at gud er aa himnum, en þessi [mannlikan væri nytri, at brend wæri til líms, er nu eru þau at eingu nyt ok mega hvorki biarga ser ne ödrum[7].

Pinsler Cecilie.

13. Þa reiddizt Almachius ok let [heim leida Ceciliam til husa sinna ok let þar giora[8] elld mikinn. En er hun var byrgd i svo miklum hita, þa stod hun dag þann allan ok nottina osaukut svo sem i kaulldum stad, ok eigi sveittizt hun. En er Almachius fra þat, þa sendi hann mann til at höggva hana þar þegar inni i hitanum. En sa hio til hennar þrysvar ok matti eigi hoggva

1 [hrędiz eigi at heyra satt, þa lattu af at liuga ok hlyda sonnu *C*. 2 [*saal.* *C*; svaradi, hvat hann hefdi *A*. 3 [*rettet*; heileigir menn *A*; þeir er heil augo hafa *C*. 4 [Bera matta ek þolinmodlega mina meingiord, en þat mun ek þer eigi sittia, at þu hallmęlir godum vorum *C*. 5 [męlltir þu þat eitt, er heimslegt var ok onytt, en nu synir þu þig blindan at likams augum sem at hugskoti *C*. 6 [þreifa þu hondum um, er þu matt eigi sia *C*. 7 [likneski vęri maklegri til þess, at stręti veri þiliud med þeim, er nu standa hier onyt ok mega hvorki biarga ser ne odrum, þo þeim se i elld kastad *C*. 8] [kasta Cecilio i brennanda bal oc let kynda *C*.

hôfut af henne; en þat voru lôg þeira at hôggva eigi optar enn sama mann. En hin sæla Cecilia [lifdi þria daga i sꜳrum ok let eigi af at styrkia meyiar þær, er hon hafdi fæddar, ok skipti hun med þeim allri eigu sinni ok fal þær ꜳ hendi Urbano pafa, ok mællti hun vit hann: »Til þess bad ek þriggia daga frest af drotni minum, at ek fæla þer a hendi þessar meyiar, ok leta ek hus mitt til guds þionostu.« En er hin helga Cecilia andadiz, þa grof Urbanus pafe likam hennar hia lagsmonnum sinum helgum byskupum, þar sem grafnir voru margir pislarvottar guds ok iatarar, en hann let kirkiu gera or husi hennar, ok verda þar margar iarteinir i minning heilagrar Cecilie veittar af drottni vorum Jesu Kristo, þeim er (med) fedr ok helgum anda lifir ok rikir einn gud i þrenningu um allar alldir allda[1]. Amen.

Um iarteignagerd Cecilie.[2]

14. Þorgils het madr, hann tok fotarmein mikit, ok laust verk i knelidinn, ok brendi læknir med iarni undir kneskelina innan fotar, ok fell or vogr mikill. Þa var hafdr i keri, ok giôrdizt ꜳ hol mikit, ok laust i akafligum verk, ok bles allan fotinn; þa er hann stod ꜳ hinn heila fot, toku tær en(s) sꜳra fotar

1 [hafdi margar heilaglegar kenningar fyrir meyium sinum, medan hon lifdi, ok bad będi ser ok odrum eilifrar myskunnar af allzvalldanda gudi, ok bad þęr stodugar (vera) i tru sinne ok minntiz vid þęr allar. En sidan andadizt hon af sarum þeim, er hon var hoggvin, ok toku einglar sal hennar ok fluttu til himna i eilifa dyrd. En sidan kom Urbanus pafi med kennemonnum sinum ok toku likama hennar ok smurdu med dyrum smyrslum ok grofu med mikilli dyrd, þar sem grafnir voro pislarvottar guds ok byskupar. En hann giordi kirkio or huse hennar gudi til lofs ok dyrdar ok sancte Cecilio, ok verda þar margar guds iarteignir i minning sancte Cecilio allt til þessa dags, ok hverr sem a hennar nafn kalladi ser til myskunnar ok hialpar, i hverium naudum sem hann var staddr, iamvel þo at siukir menn eda sarir eda hvad sem at meine var; sva ok ef menn kolludu a nafn sancte Cecilio ser til hialpar eda fenadi sinum eda gripum, ef siukt vard eda lama, dautt eda meitt, þa veitti allzvalldandi gud fyrir arnadarord sancte Cecilio iamskiott hialp ok myskunn þeim ollum ok reisti upp af dauda będi menn ok fenad, sem vida er getit i iarteignum sancte Cecilio będi i odrum londum ok hier, þo þęr se eigi hier sk(r)ifadar. Nu beidum ver þess allzvalldanda gud ok sancte Cecilio, at þau sendi heilags anda nad i vor hiortu będi heyrendum ok lesendum, svo at ver hofnum ollum illum hlutum en vegsomum gud at eilifu *C.* 2 *Capp. 14 og 15 findes kun i A.*

iafnsitt aukla. Honum var fylgt til Husafellz til Þorarins ok Brandz, þviat hann var frændi þeira. Hann kom þar faam nottum fyrir Cecilio messo. Gudrun Ospaksdottir modir Brandz hafdi mikla virding aa Ceciliu ok let heilagt dagh hennar ok fastadi fyrir. Þa var eigi lôgheilagr dagrinn. Þar skylldi syngia messu um daginn, þviat þar var þa eigi heimilisprestr. Þorgils beiddiz at fasta um daginn fyrir ok svo nottina. En menn lauttu, ath hann fastadi siukr madr. Þorarinn mællti, at hann skylldi fasta, ef hann villdi, ok kvad þat ecki mundu standa fyrir heilso hans. Hann for i hvilu um kvelldit, ok sofnudu menn, ok stundu fyrir dag voknodu menn wit þat, er Þorgils kalladi hátt ok mællti: «Gud hialpi oss ollum, ek em heill ordinn.» En fyrir voveifligan atburd ugdu menn, at witfirring mundi at honum komin. En Þorarinn mællti, at lios skylldi gera ok vita, hvat um leid. Ok er lios kom, sat Þorgils upp i reckiunni, ok laagu rettir fætr hans baadir ok voru þa iafnlangir. Þa for Brandr Þorarins(son) til at sia, ok fleiri menn, ok spurdi, ef hann vissi nôckut til, hveriu um sætti. En hann sagdi, at honum þotti .ii. illiligir menn koma at ser, tok annarr i haar honum, en annarr um fotinn sara, ok kiptu honum or reckiunni, ok var honum miok illt vit. Þeir drogu hann ut, ok var myrkt uti, baro þeir hann stundum, en drogu stundum, ok foru illa vit hann. En hann bad þa eigi kvelia sig sva miok. Þeir kvoduz honum þangat skylldu koma, sem miklu væri verra, ok saugdu hann sinn mann vera. Þa þottizt hann heita a gud almatkan til miskunnar ok aa helga menn til arnadarordz, ok þotti honum eigi skipaz vit. Sidan tok annarr þeira i briost honum ok sleit or honum hiartad, ok vard honum svo illt vit, sem þa mundi, ef þat væri at honum giôrt, ok þa aurvænti hann ser fulltings. Þvi næst brá yfir hann liosi miklu, ok syndizt honum kona ung ok frid, ok hafdi dregil um hôfud, ok fell fagrt haar aa herdar henni. Hun tok um handlegg honum, þa stucku fiandr aa brôtt, en hun tok hiarta hans or hendi annars þeira ok lagdi aptr i briost honum, ok fylgdi honum sidan til reckiu sinnar ok mællti vit hann: «Illa vartu staddr, Þorgils, sagdi hun, þer er þetta draumr, en þo er sva sem þu vakir; þu ert ordinn fyrir reidi guds af galeysi þinu, þvi vartu selldr diôflum, at þer var synt, hvers þu vart verdr. En af þvi sleit annarr þeira hiarta or þer, at þa tok hann vit fra þer, ok mundir þu vakna or svefni þessum eigi þer til nytia helldr til hadungar, ok mundir þu vitlaus vera, medan þu lifdir. En ek sa aumr aa þer, af þvi ath þu

fastadir fyrir dagh minn ok hetz a mik til fulltings. Nu man ek rada þer raad nockur: þu skallt fasta .vi.dægru fyrir Andres messu þria vetr med siaunda mann, ok skalltu bidia, at menn veiti þer fôstuna til guds þacka, ok segia hvi þat sætir; þu skallt lata gera kerti at messudeghi minum, þat er taki um fot þer, ok skalltu bidia þer ok vax til; þu skallt ok gaa þin betr hedan af en her til; skalltu godr vera handa þinna, ef siukir menn þurfa eda saarir, af þvi at þer mun þess audit verda, at betr man batna vit þat, er þu tekr aa, en fyrr hefir verit». Sidan tok hun um fot honum fyrir ofan kne ok strauk wm kneit, hun þreifadi i dilann ok sleit þar or nockut ok kastadi i brôtt, strauk fotinn allt ofan til aukla ok hnykti fætinum, ok þa vaknadi hann. Sidan litu menn aa fotinn, ok var af fotbandit ok laa þar i ruminu, en dilinn var fullr ok nyrent yfir skinnit, en kerinn fannzt eigi, ok var leitad. Þorgils geck ut til messu um daginn med heila bada fætr. Hann lifdi þria vetr þadan ok gerdiz athugamadr ok andadiz hinn næsta dag fyrir Andres messu.

Iarteign gerr Hallbirne.

15. Hallbiôrn het madr, er bio i Hvitarsidu i Hvammi, hann dreymdi um vetrinn eptir allra heilagra messu, at hann væri i lambahusi sino, en laumbin þustu at honum, ok vard hann undir fotum þeim; þau gengu bædi aa hôfud honum, ok allan hann tradu þau undir fotum, ok vard hann hræddr miok ok þotti ser vit bana hætt, ok het hann i hug ser at fasta fyrir Cecilio messo. En hann var þvi ecki vanr adr. Sidan vaknadi hann or svefni þessum ok efndi þat, er hann þottiz heitid hafa. En fimtunottina fyrsta i iolafostu vaknadi hann or svefni vit þat, at odaverkr var kominn i hôfut honum, en hann var sva daufr ordinn, at hann matti eigi heyra, þott æpt væri at honum. Þessum vanmætti hellt halfan manud. En fimtunott i ymbrodaugum dreymdi hann, at kona kom at honum ung ok frid, hun hafdi dregil um hôfut, ok fell haar fagrt aptr aa herdar henne. Hon mællti: »Þunkt mattu, Hallbiorn, ok ma vera, at sia vanmattr þinn halldizt þria vetr; en ek man kenna þer raad: far þu upp til Husafellz ok lat Brand Þorarinsson gera at þer, en ek man beina at med honum, þviat ek a þar heima.« Þa vaknadi Hallbiôrn ok sagdi drauminn, «ok trui ek þvi, sagdi hann, at ek man þar heilso fa, sem mer er til visat.» Þa villdi hann þegar fara, en menn lauttu

hann þess ok ætludu, ath vera mundo hôfutorar þat er hann mællti. En bædi hôfutverkir hans ok dëyfi þa hellduzt. Siônda dag iola foru þau Hallbiôrn ok Vilborg upp i aas til Hrafns brodur hennar, ok voru þar um nottina. Hrafn latti, at þau færi leingra. En er Hallbiôrn fann, at dvaldizt faurin, þa mællti hann: »Fara man ek, þott ek fara einn.« Ok geck ut. Hon geck þa ut eptir honum, ok foru þau um daginn upp til Husafellz, ok er þau komu þar, þa sagdi Hallbiorn atburd meinsemdar sinnar. Þau voru þar um nottina, ok bad Vilbôrg Brand gera at meini Hallbiarnar, sagdi, at honum voro ord til send. En hann kvedz eigi kunna, en þo let hann baka hôfut hans, ok tok fiadrstaf ok setti i eyra honum ok ætladi at heimta or blod. En hann matti þat eigi nyta fyrir þeim sarleik, er i var hlustinni, ok var þa lokit atgerd Brandz. Þar dvolduz þau hinn niunda dagh iola. En um kvelldit er menn satu undir bordum, þa bad Vilborg, at Brandr mundi nockuro heita fyrir honum. Hann lagdi þat til, at þau hion fastadi .vi.dægru fyrir Cecilio messo, medan þau lifdi, ok leti heilagt um daginn, ok hiu þeira ôll, medan þau væri i bui; en þa var eigi messudagr hennar i lôg leiddr; þau skylldu gera kerti þat, er tæki um hôfut honum, ok senda til Husafellz hvern vetr at hatid hennar. Sidan foru þeir i reckiur, ok litlu fyrir dag gengu þau or rumi Hallbiorn ok Wilborg, ok spurdi madr, hversu hann mætti, en hon sagdi saman matt hans. Ok er þau komu i reckiu, sofnadi hann fast. En Brandr reis upp at hringia til tida, ok er klockan kvad vit, þa vaknadi Hallbiôrn ok for þegar i klædi sin ok geck ut til kirkiu. Þa geck kona nôckur inn i skalann ok vakti Sigvat prest ok sagdi, at Hallbiorn var heill ordinn. Sidan for hann til kirkiu, ok fagnar Hallbiorn honum vel. Prestr spurdi, hvort hann heyrdi iafnt badum eyrum, en hann letz sva heyra, sem hann hefdi alldri daufr verit; segir sidan, ath þa er hann kom i hviluna, sa hann lios mikit um skalann allan; þa kom kona upp i reckiugolfit ung ok frid ok fôgr, ok hafdi dregil um hôfut, ok haar fell aptr a herdar henne; hun mællti vit hann: »Þess skalltu at niota, er þu hetzt aa mik ok fastadir fyrir dag minn.« Þaa lagdi hun hendr sinar yfir hôfud honum ok eyro, en hann vaknadi alheill. Sidan for hann heim enn tiunda dagh iola ok þackadi gudi heilsu sina ok hinni helgu mey Cecilie. per omnia secula seculorum. amen.

CRUCIS LEGENDÆ.

I.

ORIGO CRUCIS.

(Cd. 544 qv., Hauksbók).

Huadan kominn er + drottins.

Sva er sagt siðan Adam hafði syndina gerua i paradiso ok hann var þaðan brott rekinn i einum skinnstakki firir syndina, þa bað hann guð miskunnar firir ser ok sinu afkvæmi; var honum þa heitið af guði, at við enda heimsins skylldi guð gefa honum miskunnar oleum, er allt hans kyn skylldi grœða. Var Adam siðan ok hans kona Eva sett niðr i dal þeim, er Ebron heitir ok hann var skapaðr i a Iorsalalandi, ok þoldu þau þar mikit erfiði ok iðruðuz iafnan glœps sins. Þau bygðu þar ok attu mart barna, ok var siðazti sun þeirra Seth, er guð gaf þeim i stað Abels, er Kain hafði drepið. Adam hafði lifat .ix. c. vetra ok .ii. vetr ok .xxx. i dalnum Ebron, ok einnhvern dag studdi hann sik með oxi sinni ok tok at ryggiaz ok hugleiða mart, þviat hann sa mikinn vandskap upp renna i heiminum af sinu afkvæmi, ok leiddiz honum þa lengr at lifa. Hann kallaði þa til sin Seth sun sinn ok mælti til hans: «Sun minn, ek vil senda þik til paradisum til Cherubin engils, er geymir lifstresins með loganda sverði.» Seth svaraði: «Ek vil giarna fara, hvert er þu byðr mer, ok visa mer vegenn ok seg mer, hvat ek skal englinum segia, þeim er þu sendir mik til.» Adam sagði: «Seg englinum, at mer leiðizt at lifa, ok bið hann af minni halfu kunnigt gera þer ok mer um þat miskunnar oleum, er guð het mer, þa er hann rak mik or paradiso.» Þa er Seth var til þessar ferðar buinn, sagði Adam, at hann skylldi ganga i austr, ok «mantu hitta einn dal firir þer, ok man þar upp

hefiaz vegr grœnn, ok at þu kennir þann veg giorr, þa mantu hitta fotspor min ok moður þinnar svarðlaus ok svort, þau er við gengum, þa er við vorum rekin ór paradiso ok hingat i þenna sorgardal. Enn sva voru storar syndir okrar, at alldri siðan vox þar grœnt gras, er við gengum, þa er við vorum or paradiso rekin, þar til er við komum hingat.» For þa Seth til paradisum eptir tilvisan foður sins, ok er hann kom i vegenn, þa undraði hann liosit ok skinit, er i paradiso var, ok fell til iarðar af ræzlu ok hugði, at þat væri elldz lios, er faðir hans hafði varað hann við, at hann skylldi signa sik marki þvi er Bethel heitir firir liosinu, ok komzt Seth sva með heilu fram til paradisum. Þa er engillinn sa Seth, þa spurði hann, hvi hann var þar kominn. Hann svaraði: «Faðir minn Adam moðr af elli, er nu leiðiz at lifa, sendi mik hingat ok biðr, at þu virðiz at tia honum með mér sannindi af þvi miskunnar oleo, er guð het honum.» Engillinn svaraði: «Gakk til paradis dura ok rett inn hofuðit eitt ok geym at vandliga, hverir lutir þer synaz i paradiso.» Ok hann gerði sva. Ok er hann hafði inn rett hofuðit um dyrnar, þa sa hann sva mikla fegrð, at engis mannz tunga matti or leysa, i ymsum kynum avaxtar ok blomstrs, fuglasong ok utoluligum ilmum ok sœtum þef. I miðri paradiso sa hann hina skieruztu kelldu, or þeirri kelldu runnu .iiii. ar, er sva heita Phison Geon Tigris ok Euphrates. Enn þessar .iiii. ar fylla vatni heim allan. Enn ifir kelldunni sa hann apalldr einn standa með morgum greinum ok þo barklausan. Hann undraði miok, hvi þar var barklaust, ok er hann minntiz a fotspor foður sins, er hann hafði i veginum sét svort ok graslaus firir synda hans sakir, með sama hætti þottiz hann vita, at þetta tre var svart sakir synda foður hans ok moður. Siþan veik hann aptr til engilsins ok sagði honum allt, þat er hann hafði sét. Enn engillinn bauð honum at ganga aptr annan tima, ok er hann kom aptr, þa sa hann orm einn, er skreið umhverfis apalldrinn þann nokta. Ok er hann hafði þetta undraz, þa veik hann enn aptr til engilsins. Þa bauð engillinn honum þriðia tima aptr at vikia ok geyma giorr at, hvat honum syndiz. Enn þa er hann kom aptr, þa sa hann fyrr nefndan apalldr uppvaxinn til himna, ok efst uppi i kollinum apalldrsins sa hann barn eitt gratanda ok sveipt i klæðum. Ok er hann undraði þetta, ok hann leit niðr firir sik, þa sa hann rœtr apalldrsins smiuga i gegnum iorðina allt niðr til helvitis, ok þar kendi hann salu Abels broður sins. Ok er hann hafði þessa luti sena, þa vikr hann aptr til engilsins ok segir honum allt, þat er

hann hafði sét. Þa mælti engillinn: «Sveinbarn þat er þu sátt er guðs sun, hann man af skrapa syndir foður þins ok moður, þegar fullnaðr timans er kominn; hann er þat miskunnar oleum, er þeim var heitið, hann er rett oleum ok milldleikr sannrar elsku.» Þa er Seth villdi brott ganga, ok hann þottiz val syst hafa sitt erendi, þa fekk engillinn honum .iii. korn or epli þvi, er faðir hans hafði etið, ok sagði honum: «Innan þeirra þriggia daga, er þu kemr heim, man faðir þinn andazt, skalltu þa þessur korn leggia undir tungurœtr honum dauðum. Enn þau munu vaxa i .vii. apalldra stora. Man einn verða cedrus, annarr cipressus, þriði pinus. I cedro undirstondum ver foður, i cipresso sun, i pino andann helga. I cedro undirstondum ver foður, þviat hann er vanr at vaxa ǫllum apolldrum hæra. Cipressus, er ollum apolld(r)um þefkar betr, ter oss sœtleik sunarins. Enn pinus, er marga kiarna berr, ter oss margfalldar giafir anda hins helga.» For þa Set heim ok kom heill til foður sins ok moður. Þa er Seth hafði upp tint firir foður sinum allt þat, er hann hafði sét ok heyrt af englinum, þa gladdiz faðir hans ok ló viðr. Enn a ollum lifdogum Adáms, fra þvi er hann var or paradiso rekinn, sa engi maðr hann lægia fyrr enn þa. Ok er hann var sannfroðr orðinn af miskunnar oleo, þa kallaði hann til guðs ok mælti: «Herra minn, lif mitt er nu nóg langt, tak þu nu brott sál mina». Ok innan þeirra þriggia daga er Seth kom aptr or paradiso, þa andaðiz Adam, eptir þvi sem engillinn hafði firir sagt. Seth sun hans iarðaði hann i dalnum Ebron ok lagði undir tungurœtr honum þau .iii. korn, er engillinn hafdi fengit honum, af hverium er upp runnu .iii. teinungar or munni Adams, ok stoðu með grœnu aldini bæði vetr ok sumar. Enn sva segiz, at þa er guð bauð Moisi at fara til Egipta landz at frelsa þaðan folk sitt, at hann tok af þessum viði þa .ii. vôndu, er hann fekk Moysi, ok þeir brœðr Moyses ok Aron gerðu allar iartegnir með i eyðimorkinni a Iraels folki, ok uxu þau .ii. tre ekki siðan. Enn þa er Salomon konungr let gera templum domini, þat let hann hôggva þat sama tre er eptir stoð, er or munni Adams var vaxit, ok ætlaði til bita nokkurs i musterit. Enn þat varð annat hvart of skamt eða of langt, hvar sem þat var til ætlat, ok þvi var þat lagt niðr hia mustarinu. Litlu siðar kom til Salomons konungs drotning su er Sibilla het, enn sumir kalla Saba, hon var or þvi landi er Ethiopia heitir, hon hefir verit allra heiðinna kvenna vitruzt i verolldinni, hon fór at reyna vitrleik Salomons ok bar upp firir hann gatur. Hann reð allar gátur hennar ok oll

hennar vandmæli. Hon sagði honum ok allt þat er hon vissi, utan einn lut leyndi hon hann, meðan hon var þar, enn siðan ritaði hon eptir til hans, at a þvi tre, er við mustarit liggr ok til bitans var ætlat, man sa maðr verða hengdr a, er allir Gyðingar munu af hans dauða hefndir taka ok at niðrfalli verða, ok allt þeira riki. Siþan lét Salomon taka þetta tre ok sokkva með blyi i eitt stórt fén, þat er hann ætlaði, at alldri skylldi upp koma siðan. Enn þat birtiz i pislartið vars drottins Jesu Kristi, ok kom upp, ok þvi toku Gyðingar þat ok gerðu þar af krossinn ok pindu þar a allzvalldanda guð. Enn eigi morgum vetrum eptir pisl drottins ok upprisu, þa vann Titus Iorsalaborg, sun Vespasiani keisara, ok selldi alla Gyðinga, þa er eigi voru drepnir, i þrældom ok anauð, .xxx. firir einn penning, ok urðu siðan sundrskila ok fóru um allan heim ok fengu hvarki valld ne riki siðan, ok sannaðiz sua spasaga drottningar[1].

II.

INVENTIO CRUCIS.

(238 folio, A; 233 folio, B).

De invencione sancte Crucis.[2]

[A ofanverðom daugom Diocletiani[3] giorðiz sva mikill ofriðr cristnum monnum, at engi hefir slikr orðit um allan heim hvarki aðr ne siðan. Riki hans hafði aðr staðet með[4] bloma, þangat til er hann toc at grimmaz[5] cristnum monnum. Enn þaðan fra glapn-

1 *Nederst paa Bladet i Hauksbok staar med en anden Haand ikke ulig den i Lovcodex No. 60 qv. Følgende:* Þesser eru .xii. heims osomar þeir er tęla allt veralldar lif þa er þeir verða framdir ok draga þa til heluitiss er þeim fylgia sva at eingi rettlétis vorn hlifir þeim. Spakr maðr aan goðum verkum. Gamall maðr gaalauss, ungr maðr uhlyðinn, auðigr maðr aan olmosu, kona vraaðvond, Drottinn daaðlauss, kristinn maðr þretinn, valaðr maðr dramblatr, konungr illgiarn, byskup urękinn, þioð kenningarlaus, lyðr lagalaus. 2 *Overskriften i B. lyder:* Her hefr upp ok seghir fra þvi, hverss(u) fanzst kross drottins vars Jesu Cristz ok fra þeim ufridi er Romveriar giordu kristnu folki um alla verolld. 3 [I þann tima er lidit var fra higatburd Cristz .cc. vetra var Dioclecianus keisari yfir heimi. A ofanverdum dǫgum hans rikis *B.* 4 miklum *tilf. B.* 5 gremiaz *B.*

aði[1] þat allt. Þa hurfo undan honum margar þioðir, þær er langa æfi hôfðo þionat Romveriom. Af þvi giorðiz viða ofriðr mikill, oc matti Diocletianus þa með engo moti einn styra þvi veldi, sem[2] undir honum var[3]. Tok hann þann mann til samveldis oc i keisaradom með ser, er het Maximianus herculus[4]. Þeir voro siðan baðir enir grimmozsto við cristna menn. Enn sva sem þeir gramdoz cristnum monnum, sva vox ohlyðni manna við þa. Þeir gafo veldi oc konungdom þeim monnum, er annarr het Galerius en annarr Constantius. Galerius atti dottur Diocletiani, er Valeria het, Constantius atti stiupdottur Maximiani, er Theodora het, oc atti hann með henne .vi. sono. Eptir Diocletianum toc Maximus son hans keisaradom, en eptir Maximianum Maxentius son hans. Þeir voro baðir [blotmenn miklir ok[5] illir[6] við cristna menn. Maximus[7] lifði scamma stund oc varð sottdauðr. England hafði lengi legit undir Romveria, oc var þar þa mart cristinna manna. A dôgom Diocletiani hurfo þeir[8] undan hlyðni við Romveria, enda eyddiz þar þa cristni aull. Þa sendo [þeir þangat[9] Constantium með liði myclo at heimta England undir Rómveria. Enn er hann com þangat, þa var þar fyrir hofðingi sa er het Kohel[10], hann sættiz við Constantium með þvi, at hann skylldi vera konungr yfir England[11], meðan hann lifði, oc giallda skatt Romveriom. Litlo eptir fest sattmal andaðiz Kohel, oc eignaðiz Constantius þa allt England. Kohel atti dottor[12], þa er het Helena, hon var allra kvenna vænst oc bezst at ser um flesta luti, hana tok Constantius frillotaki oc gat við henni son, þann er Constantinus het. [Hann var[13] callaðr konungr yfir Englande eptir fauðor sinn; honum til handa flyði fiolði Romveria, af þvi at þeir þolðo eigi illzsko þa oc grimleic, er Maxentius hafði frammi við alþyðo alla. Litlo siðarr for Constantinus með her mikinn[14] til Romaborgar oc barðiz við Maxentium. Maxentius fell, enn Constantinus varð einn keisari oc hafði þat veldi .xxx. vetra; hann bauð ofrið cristnum monnum ondverða daga rikis sins. Þa laust guð hann licðrá illre oc leiðiligre. Þvi næst com Silvester pavi a fund hans oc skirði hann oc giorði hann heilan af licðra, oc þaðan fra efldi Constantinus cristne um allan heim oc let gera kirkior margar i Romaborg oc viða annars staðar.

1 minkadiz *B*. 2 er *B*. 3 sva at hlit væri at *tilf.* *B*. 4 ok H. var kalladr ôdru nafni *B*. 5 [*tilf.* *B*. 6 vidreignar *tilf.* *B*. 7 Maxencius *B*. 8 Englar *B*. 9 [Romveriar *B*. 10 Koel *her og senere B*. 11 Englandi *B*. 12 eina barna *tilf.* *B*. 13 [Constancius andadiz aa Englandi i Jorvik. Enn þa var Constantinus son hans *B*. 14 miklum *B*.

Fra vikingom.[1]

2. A þvi are er liðit var fra burð Cristz .cc. vetra[2] oc .xxx. oc þrir vetr, þat var a .vi^{ta}. are rikis Constantini, þa com fiolði vikinga liðs [ad Danubium þeirar ár[3], oc voro bunir at ganga a Romveria riki. En er Constantinus spurði þat, þa for hann i moti[4] með her sinn. En er hann sa, hverso mikit lið vikingar hôfðo, þa ægði honum at beriaz við þa. Oc a einni nott syndiz honum maðr biartr yfirliz oc mællti við hann: «Constantine, hirð æigi þu at ottaz, littu upp i himenenn.» Oc se, þa leit hann upp til himens oc sa crossmarc Cristz[5] a himne sva biart sem elldr væri; þar sa hann oc rituð[6] þessi orð yfir: [I þesso marki mantu sigr vega[7]. Þa let Constantinus gera crossmarc[8] af gulli i liking þess cross, er hann sa a himne, oc þann[9] hafði hann fyrir merki oc let bera fyrir liði sino a mot vikingom. Þa varð orrosta mikil, oc logðo vikingar a flótta um [strandir arennar[10], oc fell af þeim mikill fiolði liðs. Enn keisari vá agætan sigr i crapti ens helga cross.

Elena for til Iorsala.[11]

3. Þa er Constantinus keisari var orðinn algiorliga cristinn, ok hann matti skilia af guðsspiollom, hvar drottinn var crossfestr, sendi hann Elenam[12] moðor sina út um haf til Iorsala[13] borgar at leita [at crossi, þeim er drottinn var pindr á, oc ætlaði hann i þeim stað kirkio upp at reisa, sem[14] crossinn fyndiz. Helena drotning hafði með ser gipt heilags anda oc lagði allan hug til astar oc elscu við almatkan guð. Hon [hafði oc girnd mycla til þess[15] at finna enn helga cross, sva sem sonr hennar hafði henne boðit[16]. Hon com ofarliga þess manaðar er Aprilis heitir i Iorsalaborg með myclo fôroneyti oc bað safna at ser myclom fiolða Gyðinga, þeira sem a Iorsalalandi voro. Enn i þann tima [var Iorsalalorg mioc eydd at bygð oc monnom[17]. Þa somnoðoz saman þriár þusundir Gyðinga a fund[8] drotningar. Hon mællti við þa: «Þat hefi ec lesit af bokom spamanna, at hinir fyrri ættmenn[19] yðrir voru astvinir

1 Fra þvi er Elena for til Jorsala *B.* 2 tiræd *tilf. B.* 3 [til Dunar *B.* 4 þeim *tilf. B.* 5 standa *tilf. B.* 6 ritin *B.* 7 [veg þu med þessu sigr *B.* 8 kross *B.* 9 kross *tilf. B.* 10 [Dunar strandir *B.* 11 *B har ikke her nyt Capitel.* 12 Helenu *B.* 13 *saal. B;* Roma *A.* 14 [eftir, ef *B.* 15 [lagdi mikla stund aa *B.* 16 en hann fannz med þersum atburd, sem her segir *tilf. B.* 17 [lá Ierusalem i audn, sva at þar bygdi ecki mannfolk *B.* 18 Helene *tilf. B.* 19 fedr *B.*

guðs. Enn þer hafit alla specð latið at baki yðr, oc þann sem yðr vildi firra[1] bôlvan þeire sem, yðr var bôlvat[2], oc syndi yðr margar iartegnir [af guði[3], at þeim hæddut þer oc þann pindoð þer sarliga til bana. Nu hafit þer [lios fyrir myrkr oc satt fyrir lygi[4], oc er komin yfir yðr bôlvan, su sem rituð[5] er i lôgom yðrum. Nu er rað, at þer ætlit svôr fyrir yðr um þat [sem ek mun yðr[6] fretta.« Þa toko Gyðingar at bera saman rað sin oc leita at þeim monnom, [sem froðir[7] voro oc laug kunno vel[8], oc vôlðo þusund þeira manna, sem margvisaztir voro, oc leiddo þa fyrir Elenam. Hon mællti við þa: «Þer skolot leitaz fyrir vandliga, at þer svarit[9] með sannendum þvi mali, sem ec vil at[10] grafa. Ek veit, hverso helgar ritningar hafa fyrir sagt Crist drottin koma myndo i þenna heim, eða hverso[11] feðr yðrir dulðoz við hann, þa er hann com. Enn yðr man nu eigi hæfa at dylia ens sanna fyrir mer, sva sem ec man eptir leita. Faeð mer nu [þa menn, er bazt kunna[12] skilia ritningar oc vel megi svara ôllo þvi mali, sem ek man[13] upp bera.» Siðan seldi hon[14] þusund Gyðinga riddorom sinom til varðveizlu. Þa kaunnoðo Gyðingar enn af nyio lið sitt oc vôlðo [fim hundroð þeira manna[15], er visazstir voro, foro þeir a fund drotningar. Þa [spurði hon, hverir þessir væri[16]. Þeir svoroðo: «Þessir menn kunna vel laug». Hon mællti: «[Þær eroð af kyni Israel[17], at þvi sem bækr segia, ok hafit [blindleic hiarta[18] af feðrum yðrum; þer dyliz við son guðs, þann er spamenn ok laug[19] bera vitne. Gyðingar mællto: «Segðu oss, drotning, af[20] hvi þu mælir slict við oss, eða hvar [skal þat til[21] koma?» Hon mællti: «Farit brautt þer oc velit enn meirr [menn til[22] at svara mer.

Fra Gydingom.[23]

4. Enn er Gyðingar[24] voro a braut farnir, þa ræddo þeir með ser, hvar til koma mundi [erfiði þat sem drotningin leggr a hendr þeim[25]. Þa svaraði einn þeirra, er Judas het, ok mællti: «Ec

1 *saal. B*; fyrra *A*. 2 af gudi *tilf. B*. 3 [*mgl. B*. 4 [myrkr fyrir lios ok lygi fyrir satt *B*. 5 skipad *B*. 6 [mal er ek vil ydr eptir *B*. 7 [er frodaztir *B*. 8 bezt *B*. 9 *tilf. B*. 10 eptir *B*. 11 hve *B*. 12 [þann mann er bezt kann *B*. 13 vil *B*. 14 Helena þersa *B*. 15 [af ser .cccc. manna þeira *B*. 16 [mællti hon til þeira: Hverir ero þessir *B*. 17 [þer erot kynsmenn iraels *B*. 18 [blindleiks hiörtu *B*. 19 guds *tilf. B*. 20 *mgl. B*. 21 [til þetta skal *B*. 22 [lid ydvart *B*. 23 *Ikke nyt Capitel i B*. 24 þeir *B*. 25 [þat er hon lagdi aa þa sva mikit erfidi *B*.

þickiomz vita, at hon man[1] leita at tre þvi, er frændr varir pindo Crist á. Enn mer syniz þat rað, at ver latim hana þess alldregi visa verða, fyrir þvi at ef tré þat kemr upp, þa mano eyðaz laug var aull, oc monom ver sealfir vera virðingarlausir. Ek kann at segia yðr, hvat [faðir foðor mins mællti við hann a deygianda degi[2]: Se þu sonr, kvað hann, ef leitað verðr að crossi Cristz, at þu lat hann eigi finnaz, nema þu ser pindr til. Fyrir þvi at ef[3] hann verðr upptekinn, þa man fyrirfaraz riki vart allt ebrescra manna, oc man hefiaz riki [þeira þioða, sem gôfga enn crossfesta[4], oc man þat riki alldregi þriota, þviat hinn crossfesti [er Cristr[5] sonr guðs lifanda. Ek mællta við fôðor minn: Ef frændr varir visso, at hann var Cristr, fyrir hvi logðo þeir hendr a hann? Faðir minn svaraði: True þu þvi, sonr, at mikill craptr[6] fylgir nafni hans. Ek hefi avallt[7] i móti mællt þeim monnom, er lasta enn crossfesta. En af þvi at hann avitaði hofðingia Gyðinga[8], dæmðu þeir hann oc crossfesto oc hugðoz þann drepa mundo sem odauðligr er. Siðan lagðo þeir hann i leiði, enn hann reis upp af dauða a þriðia degi epter pisl sina oc syndiz opt lærisveinom sinom. [Þaðan af[9] truði Stephanus frændi varr a hann, oc kendi kenningar i nafni hans. Fyrir þat leto Gyðingar Stephanum beria grioti[10]. En þa er hann var at kominn bana, bað hann guð þeim miskunnar oc mællti: Drottinn, lattu eigi þeim þetta at synð verða, þviat þeir vita eigi hvat þeir giora. Enn man ek segia þer, sonr, mikil merki[11] Kristz. Saulus het gyðingr, hann var husasmiðr oc ovinr mikill Cristz nafne, hann var einn[12] akafazstr at banorði Stephani, en siðan sneri Cristr honom til sin af miskunnsemi sinni oc giorði hann ser at postola. Af sliko hefi ek oc frændr minir truat, at hann er[13] sonr guðs. Nu se við, son minn, kvað hann, at [gremiaz honom[14] eða þeim monnom, sem a hann trua, oc mantu þa vel þrifaz. Þessom orðom mællti Simon faðir minn við mic i banasott[15] sinni. Nu megit þer [ætla, hver svôr[16] þér vilit hafa fyrir yðr, ef Elena drotning spyrr at cross-

1 vilia *tilf.* **B.** 2 [afi minn mælti vid fedr minn aa deyianda degi, þat hit sama mælti minn fadir vid mik, adr hann andadiz **B.** 3 þa er **B.** 4 [þeirar þiodar, er gofgar hinn heilaga kross ok þann er krossfestr var **B.** 5 [Cristr er **B.** 6 ok mattr *tilf.* **B.** 7 iafnan **B.** 8 ok yfirgydinga **B.** 9 [Sidan **B.** 10 til bana *tilf.* **B.** 11 stormerki **B.** 12 einna **B.** 13 se **B.** 14 [þu gremiz honum eigi **B.** 15 helsott **B.** 16 [veita her um svôr þau sem **B.**

inom. Gyðingar svoroðo: «[Slic orð[1] heyrðom ver alldregi fyrr, enn þat viliom ver þer raða, ef [þu ert at crossinom spurðr[2], at þu latir æigi vist[3] verða, hvar hann er folginn.

Fra vidrtali þeira Elenu ok Gydinga.[4]

5. Þa er Gyðingar ræddo þetta með ser, þa komo riddarar[5] oc mællto: «Komit a fund drotningar, þviat nu vill hon við yðr tala.» En er þeir como til mals við hana, spurði hon þa eptir crossi Cristz. Enn þeir villdo henne ecki satt til segia. Þa mællte hon, at þeim skylldi ôllom kasta i elld brennanda. En þeir urðo hræddir[6] oc sælldo fram Judam oc mællto: «Þessi er spamannz son oc kann vel lôg, hann man kunna, drotning, at segia þer alla luti, þa er þu spyrr hann eptir.» Siðan let hon þa i brott fara, en Judas var epter halldinn. Þa mællti Elena við hann: «Þu mátt velia þér hvárt er þu vill lif eða dauða.» Judas svaraði: «Hverr man i eyðimôrc eta griot, ef brauð er hia.» Helena mællti: «Ef þu vill lifa, þa segðu mer, hvar cross Cristz er[7].» Hann svaraði: «At þvi sem bækr segia, þa ero nu liðin meirr en .cc. vetra fra piningo Cristz, ok er eigi vænt, at ver ungir menn megim vita, hvar cross Cristz er.« Helena mællti: «Fyrir myclo lengra var orrosta i Troia[8], oc vita þo margir menn þau tiðendi, sem þar voro, oc vitoð ero leiði [margra agætismanna þeira sem þar fello[9].» Judas svaraði: «Af þvi er þat vitat, drotning, at þat er allt a bocom skrifat[10], en þetta er ecki a bokom varom.» Hon mællti: «Hefi ek þęr bækr er þat segia, hvar Kristr var crossfestr, oc eigi beiði ek þic annars, en þu visa[11] mer glægt til þess staðar, er Locus Calvarie heitir, oc man ec þar leitaz um, sva sem [verða ma[12].» Judas mællti: «Fornt heiti er þat, oc veit ek eigi nu þann mann [er vita muni[13], hvar sa staðr er.» Þa reiddiz Elena oc mællti: «Þat veit ec fyrir enn crossfesta[14], at þic man ek lata svelta [i hel[15], nema þu svarir mer meirom skilom.» Siðan let hon setia hann i grôf diupa oc þurra, oc var hann þar matlauss .vii. daga. Eptir þat callaði Judas [oc mællti[16]: «Lati mic a brot or grôfinni, en ek man segia, hvar cross Cristz er folginn.»

1 [Slikt *B*. 2 [nu er at krossinum spurt *B*. 3 uppvist *B*. 4 *Saal. Overskr. i B*; *sees ikke i A*. 5 drottningar *tilf. B*. 6 gagnhræddir *B*. 7 folginn *tilf. B*. 8 Troio *B*. 9 [þeira manna, er þar fellu miklir agię̨tismenn *B*. 10 ritad *B*. 11 visir *B*. 12 [mer likar *B*. 13 [at þat muni vita *B*. 14 Crist *tilf. B*. 15 [til bana *B*. 16 [or grôfinni *B*.

Fra enom helga +. [1]

6. Enn er hann var latinn upp or grofinni, þa for hann i þann stað sem crossinn var[2] oc mælltiz þar fyrir [a ebresca tungo[3]: «Þu guð er giorðir himin oc iorð oc allan heim lykr i [hnefa, þu sitr[4] yfir Cherubin oc Seraphin oc stiornar ǫllom engla fylkiom. Þu ert allra luta drottinn, oc þin skepna erom ver. Þu hratt villtom englom i helvitis diup með hofðingia sinom, oc muno þeir þar kveliaz at eilifo um allar alldir at boðorði þino. Nu drottinn, ef þinn vili er, at hefiz [riki sonar Marie, oc er hann[5] af þer sendr, fyrir þvi at liclict er, at hann giorði eigi slic takn, oc æigi [myndi hann risa upp af dauða[6], nema hann [se þinn eingetinn[7] son, syn þu oss nu þina dyrð. Oc sva sem þu guð heyrðær bæn Moysi vinar þins oc vitraðir fyrir honom bein Joséph fauðor várs, sva giorðu fyrir oss þǽr iarteinir, at riuki upp or iorðo sva sem ilmr dyrligra smyrsla i þeim stað, sem cross Cristz liggr, oc skal ec þa trua þvi, at Cristr enn crossfesti er konungr Israel oc hefir eilift velldi um allar alldir[8].» En er Judas lauc bǽn sinni, þa skalf[9] iorð, oc kom reykr upp or iorðo með ilm dyrligom. Þa undraðiz Judas oc hellt hondom til himens oc mællti: «At saunno ertu Cristr hialpare heimsins, oc þacka ec þer, drottinn, er þu lætr[10] mic nalgaz miskunn þina, sva omacligr[11] sem ek em; bið ek þic, drottinn, [mun þu eigi[12] synðir minar, oc tak mic i sveit með Stephano frænda minom.» Siðan toc Judas at gyrða sic, oc [þvi næst grof hann iorð af ǫllo afli, oc er hann hafði grafit[13] um tio faðma, þa fann hann þréa crossa folgna i iorðo. Hann tok þa upp, oc [voro bornir[14] at Eleno. Hon spurði, hverr Cristz cross væri, oc mællti: «Þat vitom ver, at .ii. muno vera crossar illvirkia þeira tveggia, sem pindir voro með drotne.»[15] Þa voro lagðir allir crossarnir, [oc biðo menn[16] iartegna af guði. At none dags var borið lic a borum nær þvi sem crossarnir lago; þa varð Judas feginn

1 *Ikke nyt Capitel i B.* 2 folginn *tilf. B.* 3 [vid gud einn saman aa ebreska tungu, sem hann mællti þessum ordum *B.* 4 [hnefa þer, ef þu vill, þu ert *B.* 5 [sonr þinn almattigr gud *B.* 6 [mætti hann af dauda risit hafa *B.* 7 [vęri þinn enga *B* 8 *Her nyt Capitel i B med Overskr.*: Her seghir fra þvi at Judas kendi kross drottins. 9 pipradi *B.* 10 létz *B.* 11 uverdr *B.* 12 [fyrirgef þu mer *B.* 13 [at grafa nidr iordina *B.* 14 [bar *B.* 15 Judas kvedz eigi vita, hverr sa kross var, sem Cristr var pindr aa *tilf. B.* 16 [i midri borginni; þar stodu menn yfir uppi ok bidu *B.*

oc mællti við Elenam: »Nu mantu vis verða, drotning, hvert er hit helgazta tréið.« Þa lagði hann tva crossa a likit, oc reis eigi upp enn dauðe. Enn þa er hann lagði enn þriðia crossinn á, oc var sa cross drottins, þa lifnaði[1] enn dauði oc reis upp. [Þa toko allir at dyrka[2] gud, þeir sem hia voro. Enn [diofull aufundaði þat oc toc at calla i lofti[3]: »Hverr er sea, er nu dregr andir minna manna [fra mer oc[4] or hondom mér! Þu Jesus en naddverski heimtir alla til þin! Nu hefir þu cross þinn latið upp taka til oþyrfta[5] mer[6], oc þu Judas gengr nu i moti mer; þat var fyrr er Judas veitti mer lið at þvi, sem (ek) vilda fram koma, enn nu kemr Judas annarr mer at myclo oliði. Raðs man ek mer leita, ek skal kveykva upp konung þann enn(!) enskis virði enn crossfesta, oc fremi vilia minn. Sa man kvelia þic, Judas, þar til er[7]

III.

FLAGELLATIO CRUCIS.

(*Cd. Holm. 2 folio*, *A*; *235 folio*, *B*.

Flagellacio crucis in Biritho.[8]

Svo segia helgar bækr, ath ut aa Syrlandi vit borgir þær tvær nafnkunnar, er önnur heitir Tyrus, en onnur Sydon, er borg su sem heitir i[9] Biritho. Þadan var i fyrndinni skattr golldinn til höfutborgar þeirar, er Antiochia heitir. I Biritho bygdi fioldi Gydinga, ok þar attu þeir mikit þinghuss. Einn kristinn madr keypti þar[10] hus at einum gydingi ok bio þar um stundar sakir. Hann let giöra[11] likneski drottins aa krossi ok setti þat yfir reckiu sina. Þessum manne ox[12] fe at guds vilia, svo at hann keypti ser meiri huss ok selldi þa þessi gydingi einhverium. En er hann færdi þadan aa braut föng sin, þa vard sva af guds fyrirhyggiu,

1 kviknadi *B*. 2 [ok lofadu allir *B*. 3 [aufundsiukr diofull um alla goda luti, þoldi illa ok tok at kalla i lopti med þersum ordum *B*. 4 [*mgl. B*. 5 oþurftar *B*. 6 *Her ender B*. 7 *Her ender A*. 8 *Saal. Overskr. i B;* Eventus hverr er vard aa Syrlandi de sancta cruce. capitulum *A*. 9 *mgl. B*. 10 *tilf. B*. 11 gera *B*. 12 audr ok *tilf. B*.

ath hann gadi eigi likneskisens, er[1] stod yfir hvilu hans, ok vard þat þar eptir. Gydingrinn bio leingi i husi þesso, svo at hann sa eigi likneskit, fyrir þvi ath þar bar skugga aa, sem þat stod. Þat var einn dagh ath hann baud til sin gydinge ödrum, ok atu þeir ok drucku badir saman. En er gestrinn litadizt um, þa saa hann likneskit ok mællti vit husbonda: »Hvi hefir þu likneski þetta i husi þino, þar sem þu ert gydingr?« Ok hann let þessi ordaslattu fylgia marga gudlastan, þvi meir sem hann horfdi leingr aa likneskit. En sa er honum hafdi heim bodit sannade med særum, ath hann hefdi eigi þat vitat þar til, ath þat likneski var þar i þvi husi. Gestrinn reis þa upp med mikilli reidi ok for til fundar vit höfdingia Gydinga ok sagdi þeim, hvat hann hafdi sed. Þeir mællttu: »Mattu þetta oss syna?« Hann svaradi: »Ek ber þetta framm i husi hans.« Þann dag hofduz þeir ecki at, fyrir þvi at þa var frammordit.

Um iarteinagerd vors herra.

2. Ath morne söfnuduzt saman allir höfdingiar Gydinga oc foro med sveit mikla sinna lögunauta i huss þat, sem likneski Kristz stod, af tilvisan þessa manz, er þeim hafdi fra sagt. Fundu þeir likneskit ok ædduz aa hendr þeim manne, er þat hafdi i husi sinu, ok giordu hann rekning or sinni sveit. Sidan toku þeir ofan krossinn med likneskinu or stad sinum ok mællto: »Svo sem vær vitum, ath fedr vorir gerdu vit Krist, svo skulum vær giöra vit likneski þetta.« Sidan toku þeir at hrækia áa likneskit ok liosta þat, ok þar med mællto þeir: »Allt þat er giört var til haadungar vit Krist, þa giörum vær vit likneski hans.« Þa toku þeir at hlæia ath likneskino ok at finna [at likneskinu ok finna[2] sakir ok mæla hverskyns haadung sialfum gudi, er þeim matti i hug koma, ok enn mællto þeir: »Negldu frændr vorir hendr Kristz ok fætr, ok gall ok olyfian gafu þeir honum at drecka, gerum ok slikt vit likneski hans.« Þa er þeir höfdu þesso slegit i munn likneskino, mællto þeir: »Lustu þeir höfut Kristz, gerum ok svo.« Ok er þeir höfdu slikt allt giort[3], þa mællto þeir: »Svo sem þeir lögdu spioti aa sidu Kristz, leggium vær ok spioti aa likneskinu.« En er þat var gert, þa rann or sidu likneskinu blod ok vatn, svo sem fyrr hafdi runnit or sidu drottins, þa er hann var spioti lagdr aa krossinum helga.

1 *saal. B;* ok *A.* 2 [*tilf. B.* 3 gert *B.*

Af blodi ok vatne likneskis.

3. Dyrd se þer, drottinn Jesus Kristr sonr guds lifanda, þu steight[1] af himni til hialpar vorrar ok vart her i heimi fyrir vorar sakir, ok þu odaudligr villdir deyia oss til frelsis. Hverr kunni virda eda hverr megi [makligum ordum[2] lofa milldi miskunnar þinnar, svo opt sem þu lætr villta ok overda til þin snuazt ok niota þinnar gæsko[3] endrnyiadrar i slikum taknum, sem nu var fra sagt. Ok sidan er olldungar Gydinga saa blod ok vatn renna or sidu likneskinu i mot ollu edli, þa mællto þeir: »Med þvi ath um allan heim er mart sagt fra taknum ok iarteinum, þeim er Jesus enn nadverski gerdi aa siukum monnum ok vanheilum, tôkum nu blod þetta ok latum renna i ker, saufnum sidan siukum monnum, þeim sem vær hôfum til, ok reynum, hverr kraptr þvi fylgir.« Sidan letu þeir blod þetta ok vatn i eitt ker ok mællto þaa þar[4] yfir môrgum gudlastanar ordum um sialfan Jesum Krist, ok hôfdu ker þetta med ser þangat, sem laa mikill fioldi siukra manna saman safnadr. Fyrst ridu þeir þesso aa krypling, þann er kreptr var fra barnæsku, ok vard sa þegar heill af slikri atferd; fengu margir blindir menn syn, en diôfulodir vitkoduzt ok fengu heilso sina. Þessi tidendi foru bratt um alla borgina, svo at þangat sottu allir siukir menn, þeir er komazt mattu sialfir, ok þeir voru margir fluttir, er eigi mattu ganga, en allir urdu heilir, þeir sem þessum heilivog var aa ridit.

Fra Gydingum er tru toku.

4. En er fioldi Gydinga sa þessi takn, þa bra þeim miok vit, ok svo giordizt, at allir hôfdingiar þeira, sem vit voru staddir þessi takn, sneroz til rettrar truar, ok konur þeira ok bôrn, ok allt folk þeira tok at lofa gud med haarri rôddu ok svo mælltum ordum: »Dyrd se þer, drottinn Jesus Kristus! þik krossfestu frændr vorir ovitendr, ok vær hôfum krossfest þik i likneski þinu helgu; dyrd se þer, Kristr sonr guds lifanda, þu er med taknum maattar þins birtir blindleik hiarta[5] vorra ok heimtir oss til þinnar miskunnar. Nu wilium vær trua aa þik, ok vertu oss liknsamr ok þigg idran vora, ath eigi svelgi oss helviti, sem wær hôfum oss adr til raadit i mikilleik glæpa varra. Þu hefir môrg takn synt fedrum vorum ok mikil gædi þeim veitt i maurgu lagi. Wæg þu syndum wôrum,

1 stett *B.* 2 [makliga *B.* 3 *Først skrevet* æsko *i A med senere tilføiet* g *over Linien*; gæzku *B.* 4 enn *B.* 5 *saal. A og B.*

drottinn, nu, ok lækna allar andir worar.« En ath græddum aullum siukum monnum, þeim sem til komu, þa foru haufdingiar Gydinga ok aull sveit þeira med þeim til byskups þess, er yfir kristnum monnum war i borginni, ok kollodu allir einni rauddu ok mælltu: »Einn er gud fadir, einn er Jesus Kristr son guds, sæ er fedr worir krossfestu, einn er gud heilagr andi.« Þeir iatudu fyrir byskupi [syndir sinar[1] ok syndu honum likneski þat, sem iarteignir haufdu at gerdz[2] ok saugdu honum allan atburd, svo sem giôrdz[2] hafdi. Þa baud byskup allre alþydu [ath fasta.[3] En sidan skirdi hann alla Gydinga, þa sem i borg þeire woru. Hann vigdi þinghus þeirra til kirkiu i nafne Jesus Kristz, ok môrg ônnur hus þeira helgadi hann postolum guds ok pislarvottum. Tidendi þessi aull saman foru wida, ok var ollum kristnum monnum mikill fagnadr at, þeim sem heyrdu, fyrir þvi at af þessum taknum hôfdu margir bot feingit likamligra meina, en þo myklo fleiri hialp anda sinna. Sidan budu forstiorar kirkiunnar ok kristninnar bædi i Roma ok Antiochia, at sa daghr, er þessi takn gerduz æ, skylldi hatidliga halldinn vera af kristno folki i minning heilags kross; en sa dagr er' tveim nottum fyrir Marteins messu. Gud fadir, er ser let soma mannkynit ath leysa fra eilifum dauda fyrir dyrligan dreyra eingetins sonar sins, hann veitti oss þa likn, at þeir sem koma til þess at dyrka ok tigna enn helga kross, verdi leystir af bôndum synda sinna fyrir þann enn sama son hans drottin varn, er med haunum lifir ok rikir i einingu heilags anda gud wm allar allder allda. Amen.[4]

[1] [*tilf.* *B.* [2] gerzt *B.* [3] [faustu *B.* [4] per omnia secula seculorum amen *tilf.* *A.*

DIONYNIUS SAGA.

(*Cd. Holm. 2 folio, A; 235 folio, B.*)

Her byriar upp sogu Dionisij byskups.

Ṗaulus[1] postoli sa er af himni var kalladr til postola lags, þa er hann for um allt Grickia[2] velldi ath boda tru Kristz, þa kom hann til borgar þeirar er Athenis heitir. I þeire borg var spekingr, sa er Dionisius het, ok red hann fyrir hofs blotum. En er Paulus kom um[3] dagh til hofsins, þa fann[4] hann þar mǫrg skurdgod ok[5] einn stalla, þann er eignadr var okunnum gudi. Þa spurdi Paulus Dionisium speking, hverr sa væri enn okunni gud. Dionisius svaradi: »Enn er saa oss eigi syndr med godum, helldr sparizt hann til ovordinnar tidar.« Paulus mællti: »Þann gud boda ek ydr, er þer kallit okunnan, en hann er sannr gud ok sannr madr, þviat hann let berazt fra[6] meyiu ok var pindr fyrir heilsu manna ok deyddr[7] ok reis upp af dauda ok ste upp til himna, ok sitr til hægri handar gudi fedr, ok mun hann koma i enda heims at dæma um alla hluti, þa er gioraz i heimi. En er postolinn hafdi þetta mællt, þa sannadi hann iarteinum kenning sina ok gaf syn þeim manne, er blindr var borinn. Þa tok Dionisius tru ok let skirazt ok giordiz lærisveinn Pals postola ok fylgdi honum þria vetr, hvert[8] sem hann for. En sidan var hann vigdr til byskups af Paali postola i Athenisborg, ok gerdiz enn mesti kennandi ok snere til tru ollum borgar lyd ok miklum hluta herads bygdar.

2. En er nockurir vetr lidu þadan, þa spurdi Dionisius, ath þeir Petr ok Pall voru hafdir[9] i bǫndum i Romaborg. Þa gerdi

1 Pall *B.* 2 Griklandz *B.* 3 einn *B.* 4 sa *B.* 5 fann *tilf. B.* 6 Mariu *tilf. B.* 7 daudr grafinn *B.* 8 hvar *B.* 9 halldnir *B.*

hann þangat fôr sina, þviat hann var fwss ath deyia med postolum. En guds postolar voru fyrr farnir [af heime til guds[1], en hann kæmi til Romaborgar. En er hann kom fyrir pafann, þa tok hann[2] feginsamliga vit honum, ok var hann i Romaborg nockura stund. En er almattigr gud villdi lysa med sinni miskunn otru myrkr vestrmanna, þa mællti Clemens a þessa lund vit Dionisium: »Ser þu, Dionisius brodir, at mikill er kornskurdr en faair verkmenn i[3] guds akri; en allz þu ert [vel lærdr[4], þa far þu i nafni drottins ok rek eyrendi guds um allt Frakland; svo sem drottinn Jesus Kristr gaf Petri lærifedr minum velldi at binda ok at leysa, svo set ek þer velldi at leyfi postolans, at þu færir fram gudspialligar kenningar um allt Frakland, ath fyrir þina kenning megi hvervitna kynnaz nafn Kristz, en þu megir heyra vit þik mællt þat, er sagt er i gudspiallinu: heill þu, godr þræll ok trur! þvi at þu vart trur i[5] faam hlutum, mun ek þik setia yfir marga hluti; gack inn þu i fagnad drottins þins.« En er hann hafdi þetta mællt, þa sendi hann Dionisium nordr um fiall, ok enn med honum gôfga votta kristinnar truar Saturninum, Marcellum, Lucianum, Faustinianum[6], Victoricum ok enn adra, þa er eigi eru nefndir, ath vottum væri bundin ôll kenning þeira. En er þeir komu til borgar þeirar, er Arelatensis heitir, þa sendi Dionisius Marcellum til Spanialandz ath efla þar kristinn dom, þviat Philippus byskup Spanialandz[7] hafdi andaz litlu adr; en hann sendi Saturninum til herads þess, er Aquitania heitir[, er vær kôllum Aqvitanialand[8], Lucianum vigdi hann til prestz ok sendi hann til borgar þeirar, er Beluacensis heitir, en Faustinianum ok Victorikum sendi hann til herads þess, er Tervacensis[9] heitir, ath þeir bodadi tru heidnum mônnum. En sialfr Dionisius med Rustico presti ok Eleutherio diakni for til hofudborgar þeirar, er Parisius heitir, ok færdi þar fram helgar kenningar, þær er hann hafdi numit af Paali postola[10], ok sotti hann þangat med hita sadrar[11] truar, er hann vissi mesta villu fyrir[12] heidinna manna, þviat hann hræddiz eigi ognir ne pisler heidenna manna. [Aminning lidenna meistara[13] styrkti hann til ovordinna pisla, þviat hann vissi sik hafa mundu eilift lif fyrir[14] stundligan dauda, ok var hann fuss at verda pislarvottr Kristz. En þo var borg sia[15] Parisius agæt

1 [til handa gudi *B*. 2 Clemens pafi *B*. 3 aa *B*. 4 [*saal.* *B*; vestverskr *A*. 5 *tilf.* *B*. 6 Fustianum *B*. 7 Hyspanie *B*. 8 [*mgl.* *B*. 9 Tarnesensis *B*. 10 i Athenisborg *tilf.* *B*. 11 sanrar *B*. 12 vera *tilf.* *B*. 13 [Minningh lidinna meinlæta *B*. 14 eptir *B*. 15 þessi *B*.

af fiolda gôfugra manna, audig ath aurum ok at ôllum kaupskap, þeim er vida var þangat færdr, [gnog at ôkrum ok god[1] at vingordum ok at alldinskogum. Þar var ok margr veidiskapr til fridenda, dyr ok alldin, en fiskar i aa þeiri, er fellr hia borginne. Þenna stad valdi ser heilagr Dionisius til kenninga, ok hafdi hann þvi meiri[2] kostgæfi til at leidretta andir manna, sem torvelldra var at snua þeim fra heims elsku, þviat þvi traudari er hverr at fyrirlita heiminn, sem [fleira hefir[3] af fridendum hans.

3. En er margr lydr hafdi tru tekit af kenningum Dionisius[4], þa mællti hann vidr einn gôfgan mann, þann er Lisbius het, þann er fystr hafde gôfugra manna skirn tekit i borgenni: »Allz[5] nu tekr fioldi manna tru[6], ok safnazt hvern dag marger til skirnar, þa litzt mer vel fallit at kaupa akr at þer ok lata gera þar kirkiu, at þangat safnizt allir til kenningar ok skirnar, þeir er tru vilia taka.« Lisbius svaradi: »Kauplaust mun ek þer veita akr þann, er þu falar.« Dionisius mællti: »Eigi skal sia kaupskapr aa þa lund fara, þviat drottenn Jesus Kristr, er berazt let fra meyiu til heilsu manna, þa var hann i leigdu husi borenn, en eigi aa eigenligum bæ frænda sinna, af þvi syniz mer eigi rett at gera a okeyptri[7] iôrdu hus, þat[8] er endrgetaz [inni astvinir[9] guds; af þvi er skynsamligt, at þu takir verd fyrir þenna stad, at sa let sik vid verdi selia, er alla leysti fra eilifum dauda fyrir skirn ok tru, en þu gef aumum[10] verdit, ef þu vill þat Kristi færa.« En er þeir rædduzt þetta vid, þa keypti Dionisius akrinn, ok var þar þvi næst [kirkia ger[11] ok kennimanna til feingit, þeira er ádr voru at godum sidum kendir[12]. En Dionisius kendi tru Kristz hvern dag heidnum mônnum ok sneri þeim fra blotum til truar, ok spandi hann gudi til handa þa, er diôfull hafdi villta fra skapara sinum, ok gerdi hann þa himinrikis verda[13], er hann spandi fra þessa heims elsku[14]. En sva mikinn krapt vann drottenn fyrir þræl sinn Dionisium, at hann sneri hiortum otruadra manna eigi midr af iarteinum en af kenningum. En er blotmenn leitudu margra væla i gegn honum ok drogu saman lid mikit ok biugguz til orrostu i gegn Dionisio ok lidi hans, þa skein sva mikit lios himneskrar miskunnar yfir honum, at þegar er enir

1 [gnęgd at aukrum ok gædd *B*. 2 meira *B*. 3 [hann hefir fleira *B*. 4 hans hins heilaga Dionisij *B*. 5 þar sem *B*. 6 i borginni tru drottins mins Jesus Kristz *B*. 7 *saal. B;* keypti *A*. 8 þar *B*. 9 [mune oskmægir *B*. 10 monnum *tilf. B*. 11 [*saal. B;* kk' bær *A*. 12 reyndir *B*. 13 menn *B*. 14 villu *B*.

grimmo hermenn sa hann, þa var annattveggia ath þeir lôgdu nidr grimmleik sinn ok vopn ok fellu til fota honum, eda ella urdu þeir hræddir ok flydu fra augliti hans, ef þeir villdu eigi til truar snuaz. Þat gerdiz med undarligum hætti, at vopnadr lydr matti eigi rônd reisa vit vopnlausum manne, helldr brutu þeir sialfir skurdgod sin, þeir er smida letu, ok fognodu nidrfalli godanna, þa er þeir risu upp[1] til andar heilsu. Diofull harmadi yfirstigning[2] med sinni sveit, en kristni guds fagnadi sigri sinum. En er hinn forni fiandi sa eydaz sina sveit en [aukaz guds lyd[3], þa leitadi hann rada[4] þeira, er hann matti, ok eggiadi hann sina menn at gera þaa ofrid þeiri sveit[5], er þa var nôckut efld af Dionisio byskupi.

4. Blotmenn kunno[6] illa, er þeir saa brotin skurdgodin, en þeir mattu ecki velldi hafa i gegn fiolda kristinna manna þeira, er aa einn gud trudu; ok er þeir mattu eigi fram koma þeiri illzku, er þeir fystuz at giôra til oþurftar kristnum monnum, þa foru þeir til fundar vit Domicianum konung[7], er næstr var eptir Neronem, hann gerdi ofrid Kristz iatôrum, ok sôgdu þeir konungi[8], ath fiolkunnigr madr, er Dionisius het, eyddi allri gôfgan godanna. En er enn grimmasti konungr[9] heyrdi þetta, þa fylldiz hann upp svo mikillar reidi, at hann let þegar taka hvern kristinn mann, er hann matti finna, ok neyda[10] til blota eda selia til pisla. Þa var sendr nordr til Fraklandz greifi, sa er het Fescenninus Sisinnius, med [mikilli reidi ok[11] miklu lidi, at hann leti taka Dionisium enn gamla kennimann, er agætr var vordinn af iarteinum ok kenningum, ok neyda til blota eptir bodordum konungs, eda leti pina hann ath lôghum þeira, ef hann villdi eigi blota. En þau voru lôg þeira, at þann mann skyllde vondum beria edr hôfud af hôggva, ef[12] gerdi i gegn Romaborgar lôgum. En er greifinn[13] for nordr med lidi sinu at leita Dionisius[14], þa vard honum bratt heyrinnkunnikt[15] nafn hans ok iarteinir. Þeir skundudu þess at meir ferd sinni, unz þeir komu tll Parisius borgar, þar er þeir fundu Dionisium teliandi[16] tru fyrir otalligum lyd ok med honum Rusticum prest ok Eleutherium diakn; þviat þessir helgir menn villdu alldri skiliaz vit Dionisium, þeir fylgdu honum i ast guds ok skilduz eigi vit [hann aa[17] pislartid. En er sogd var tilkvoma greifans med

1 sioltir *tilf. B.* 2 sik yfirstiginn *B.* 3 [fiôlgadizt Kristz lydr *B.* 4 væla *B.* 5 kristni *B.* 6 þvi *tilf. B.* 7 keisara *B.* 8 honum *B.* 9 Domitianus *tilf. B.* 10 *saal. B*; nefndi *A.* 11 [*mgl. B.* 12 er berligha *B.* 13 Fescenninus Sisinnius greifi *B.* 14 Dionisij *B.* 15 kunnict gert *B.* 16 *saal. A og B.* 17 [*saal. B;* hans *A.*

Romaborgar lidi ok nyium bodordum konungs, þa runnu a mot honum heradsmenn ok hôfdingiar borga ok baru upp tidendi þau, at menn voru sendir til hofuds Dionisij[1] byskups.

5. En er drottinn Jesus Kristr villdi þa sinn pislarvott kalla fra þessa heims meinum til eilifrar dyrdar fyrir uthelling blods, þa þusti at honum fiôldi heidinna manna, ok var hann gripinn af þeim ok bundinn ok hleginn ok [hrækt i andlit[2], ok med honum Rusticus prestr ok Eleutherius diakn, ok voru þeir leiddir fyrir greifann. Sisinnius greifi mællti: »Ertu enn forni karl, sa er Dionisius heitir, er kalladr ert ôdru nafni Makarius, er[3] menn segia, at þu briotir bodord ens gôfgazta keisara ok eydir blotum allra goda?« Dionisius svaradi: »Gamall em ek at likams alldri, en [aavallt ungr ok alroskinn[4] i tru ok aast drottens mins Jesu Kristz, ok safna ek fyrir kenningar þionustu nyium sonum til handa gudi, [er endrgetazt let[5] fyrir skirnar vatn ok helgan anda, ok helld ek med hreinu hiarta bodordum ens æzta[6] konungs.« Greifinn mællti: »Segdu mer, hvern gud þu gôfgar.« Þa svorudu þeir allir [.iii. fostbrædr[7] Dionisius Rusticus ok Eleutherius, sva sem einn madr mællti, þviat þeir voru af einum anda allir lærdir: »I þvi er synt, at vær erum sannliga kristnir, at vær truum af ôllu hiarta ok iatum med munni ok gôfgum[8] i verki fôdur ok son ok anda helgan, einn gud i algiôrri þrenningu, einn i guddoms velldi, drottin vorn Jesum Krist, sannan gud af fedr getinn fyrir tidir ok sannan mann aa tid borinn fyrir heilsu vora[9] fra meyiu, þann er pindr var deyddr[10] ok grafinn ok reis upp af grôf ok ste til himna, ok sitr til hægri handar gudi fedr aa himnum ok rædr ôllu velldi himnesku ok iardligu, hann mun koma at dæma um lifendr[11] ok dauda fyrir ogn elldz.« Greifinn mællti: »Ecki þarft þu, enn forni karl, at segia mer fra þessum hlutum, ærid[12] margt heyrdi[13] ek sagt i Romaborg fra þessi villu þinni ok fiôlkynghi; segdu mer, ef þer vilit lyda bodordum konungs vors ok blota godum odaudligum; en ef þer gerit þat eigi, þa mun ek eigi [deila vid ydr ord helldr[14] bardaga.« En er þeir rædduz þetta vid, þa kom til ein gôfug husfreyia, su er Larcia het, med frændlidi sinu, hon kvaddi greifann ok sagdi Lisbium bonda sinn svikinn vera af

1 *saal. B*; Dionisio *A*. 2 [i andlit hræcktr *B*. 3 en *B*. 4 [*saal. B*; um allt allroskinn *A*. 5 [þeim er endrgetazt *B*. 6 oyfirstigligsta *B*. 7 [senn *B*. 8 *saal. B*; gôfgan *A*. 9 várre *B*. 10 ok daudr *B*. 11 kvika *B*. 12 yfrit *B*. 13 heyrda *B*. 14 [dvelia ydr pislir ok *B*.

fiolkyngi Makarij Dionisij ok hafnat hafa lôgum konunga. Þa var Lisbius tekenn ok leiddr fyrir Sisinnium, ok iatti hann sik kristinn vera, ok var hann þegar hôggvinn, ok for hann til guds.

6[1]. En enn styrkzti[2] guds kappi Dionisius var færdr or fôtum ok bardr svipum af .ix. ridderum, sva at [sumir gengu til en sumir[3] fra, en þeir Rusticus prestr ok Eleuterius diakn voru latnir standa i hia ok sia pisl hans, at þeir [hræddiz ok hyrfi[4] til blota. En er Dionisius var leingi bardr, þa styrkti hann i kenningum sinum samriddara sina, at þeir hræddiz eigi pisler, helldr eggiadi [hann þa til[5] at standaz slikar þrautir fyrir tru Kristz, ok lofadi hann dyrd Kristz[6] ok mællti: «Lof drottens mæler munnr[7] minn, ok lofi hverr madr nafn hans, þess er mik giôrdi verdan at bera pislarmark Kristz aa likam minum, en þat er dyrd ydr, enir kærstu brædr; af þvi [se þer[8], at þer mædizt eigi i [pisl minni[9], helldr styrkiz hiarta ydvart i ast drottins Jesus Kristz.» Þa voru þeir gripnir Rusticus prestr ok Eleuterius diakn ok bardir, en sidan allir saman settir i myrkvastofu. En annan dag eptir voru þeir festir i stagl ok kvaldir; en þeir gerdu þackir gudi. Þa var heilagr Dionisius lagdr aa[10] iarnreckiu berr[11] ok kyndr elldr undir; en hann sông lof gudi ok mællti: «Elldligt er maal þitt, drottinn, en þræll þinn elskar þat. En þu, drottinn Jesus Kristr, er mælltir fyrir spamann[12], þa er þu ferr yfir[13] elld, ok mun logi eigi granda þer, sva sem þu gaft mer krapt ath stiga yfir haskasamligan elld i likams girndum, svo lattu mik nu yfirstiga þenna hita til dyrdar nafns þins.» En er elldr matti eigi granda ônd Dionisius, þa let greifinn beita hann grimmum dyrum. En er Dionisius sa en grimmu dyr fara ath ser, þa giordi hann krossmark[14] aa mot þeim ok leit til himins ok mællti: «Þu gud, er aavallt ert enn same, ver þu nær mer ok syn [mer þann[15] enn sama maatt, sem þu syndir þræli þinum Daniele.» En er dyrin komu at honum, þa fellu þau til fota honum. Þa let greifinn kynda ofn gloanda[16] ok kastadi þangat Dionisio; en hann gerdi krossmark fyrir ser ok mællti: «Gef þu mer, drottinn Jesus Kristr, at ek ganga omeiddr ut or þessum bruna, er likneski er eilifrar kvalar, ok slokk þu med dôggu[17] heilags anda þenna elld, svo sem þu

1 Um pining Dionisij *Overkr. A.* 2 sterki *B.* 3 [ymisir gengu til ok *B.* 4 [*saal. B*; hrædduz ok hyrfdi *A.* 5 [þeir sik *B.* 6 guds *B.* 7 mudr *B.* 8 [siaid vid *B.* 9 [pislinni *B.* 10 i *B.* 11 ok naucktr *tilf. B.* 12 munn spamanzins *B.* 13 manligan *lf. B.* 14 fyrir ser *tilf. B.* 15 [*saal. B*; merktan *A.* 16 loganda *B.* 17 daugg *B.*

sloktir[1] i uthellingu blods þins loga þann, er monnum vard i inngongu paradisar.» En þeir Rusticus prestr ok Eleutherius diakn stodu[2] hia bundnir ok voru bunir at taka slikar pislir. En elldr sloknadi vit bænir Dionisij, ok geck sa enn dyrligi byskup ur ofne loganda gulle biartare. Þa var hann enn festr a tre ok leingi kvaldr, ok do hann þo eigi, at[3] helldr iatti hann avallt drottne Jesu Kristo.

7. [Eptir þat voru þeir allir[4] þrir settir i myrkvastofu med miklum fiolda kristinna manna; þviat margir truadir[5] menn villdu fylgia Dionisio ok þustu[6] inn i myrkvastofuna. Þa veitti hann[7] nytsamligar ok naudsynligar kenningar þeim, er þangat komo, ok sông þar messu; sidan vigdi hann holld ok blod drottins vars Jesu Kristz til lausnar[8] lidi sinu. En a þeiri stundu er hann sialfr ok allr lydr, sa er inni var, skylldi taka corpus domini, þa skein svo mikit lios af himni i myrkvastofuna, at eingi hafdi slikt lios fyrr sed. I þvi liosi vitradiz drottinn Jesus Kristr med fiolda eingla, svo at margir saa, ok tok hann et helgada braud ok selldi Dionisio ok mællti: «Tak þu, vinr minn, þetta takn, er skiott mun fylla þina dyrd med fedr minum, þviat verkkaup þitt er mikit fyrir mer, ok heilsa i riki minu ollum þeim, er þer hlyda; vinn[9] þu nu hraustliga, ok mun vera minning þin aavallt i dyrd, þviat gætzka su ok elska, er þu hefir, mun arnat geta[10] hialpar þeim, er þu bidr fyrir.

8[11]. Vit þessa ena gôfgu iartein var stôdd Larcia, su er nefnd var fyrr adan[12]; þott hun [væri heidin, þa var hun þo forviten[13] at sia iartein heilagra. Sidan voru guds vinir leiddir or myrkvastofunne fyrir domstol Sisinnij greifa, ok mællti hann vid þa: «Ef þer vilit vitkazt nôckut um sider ok [hafa lifit, þa blotid þer godum ok lifit[14], en ef er vilit [eigi lifa[15], þa litit þer hræ þeira, er nu liggia umyldir ok af ydarri fiôlkyngi gerduzt dauda verdir, ok skulud er hafva slikan dauda, ef þer vilit eigi vitkazt[16].» En er guds[17] vottar Dionisius, Rusticus ok Eleutherius helldu stadfastri iatningu tru sinnar ok kiôru at fylla pislarvætti guds, þa voru þeir leiddir or[18] augliti greifans ok synd þeim hræ pislar-

1 hita *tilf.* *A.* 2 *saal.* *B*; voru *A.* 3 *mgl.* *B.* 4 [*saal.* *B*; Þa voru þeir *A.* 5 rettruadir *B.* 6 gengu *B.* 7 heilagr Dionisius byskup *B.* 8 styrktar *B.* 9 *saal.* *B*; giordz *A.* 10 fa *B.* 11 lifla(t) Dionisij byskups *Overskr.* *A.* 12 *mgl.* *B.* 13 [hefdi ath eins forvitni *B.* 14 [*saal.* *B*; blotit godum vorum ok lifa *A.* 15 [helldr deyia *B.* 16 blota *B.* 17 Kristz *B.* 18 fra *B.*

votta guds til ognar; en þeir lofudu leyndan dom guds, þess er lægir fyrir litillæti[1] her [i heimi þa, er[2] hann vill miskunnsamliga dyrka med ser [aa himni[3]. Morgum pislum voru þeir[4] pindir en i eingri yfirstignir; þeir runnu fyrir kveliurum[5] sinum til pislar, at eigi yrdi þeir seinir til dyrdar; þeir eggiudu kveliarana sialfir aa hendr ser, at vaxa mætti dyrd þeira, sva sem pisler oxu.

9. En er þeir voru leiddir til hôgs eptir margar pisler ok bardaga, þaa hellt heilagr Dionisius hôndum til himins ok mællti: «Þu gud minn, er [mik skapadir ok leiddir mik til lifs fyrir þina miskunn, ok[6] kendir mer þina[7] speki, ok falt eigi fyrir mer leynda hluti rads þins, helldr huggadir þu mik aavallt i miskunn þinni ok vart med mer i ôllum þrautum, þackir geri ek þer i ôllum hlutum, drottinn minn, þeim er þu syndir mer ok gerdir vid mik, allra hellzt i þvi er þu vitiadir min sialfr ok huggadir elli mina til þin leingi fusa, þviat þu visser, at ek var langa tid fuss at sia þik; en nu taktu mik, drottenn, fyrir pislarsigr medr brædrum minum þrælum þinum; en ek fel aa hendi þer þina menn, þa er þu leystir med þinu blodi ok leidrettir fyrir mina kenning; heyrdu þa alla, sem þu hezt sialfr, er aa þitt nafn kalla fyrir tru ok vora minning, þviat þitt riki er med fedr ok helgum anda fyrir[8] allar alldir.» En er allir truadir[9] ok nôckverir af heidnum mônnum svorudu ok sôgdu amen, þa fellu guds vottar a kne ok rettu hals sinn, ok voru allir senn bolôxum hôgner, sem greifinn hafdi bodit, ok gulldu þeir likami sina iôrdu en andir himne, þviat þeir helldu stadfastri tru, sva at enn þottu [bladrandi tungur Kristi iata[10], þa er hofud voru[11] hôggvin af bolinum. Eingi þeira var ôdrum skiotari eda[12] seinni, aller [voru þeir senn hôgner[13], ok foru aller senn .iii. til guds, þviat þeir iattu aller þrenningu guds medr iafnri ast. En sva mikill fioldi kristenna manna var þann dag drepinn, at þat þotti fyllazt i Parisius borg, er David spadi um Iorsala borg ok mællti: «Kôstudu þeir hræum þræla þinna, drottenn, umhverfis Hierusalem, ok var eingi til ath grafva.» En ath ôllum mætti vitrazt dyrd ens helgazta kennimanz Dionisius[14] byskups, þa kom lios mikit af himne ok hræzla yfir alla, þa er hia stodu. Þa reis upp [heilagr Dionisius[15] ok tok hôfud sitt i

1 sik *tilf.* *A*. 2 [sinn i þessum heimi, þann sem *B*. 3 [*tilf.* *B*. 4 guds vinir *tilf.* *B*. 5 kvalurum *B*. 6 [*tilf.* *B*. 7 *saal.* *B*; mina *A*. 8 um *B*. 9 rettruadir *B*. 10 [bladra tungurnar iatandi Cristi *B*. 11 *tilf.* *B*. 12 ne *B*. 13 [do þeir senn *B*. 14 Dionisij *B*. 15 [bolr Dionisij byskups *B*.

hendr ser, ok geck hann .ii. milor fra stad þeim, er hann var hoggvinn. Lios þat er vitradizst fylgdi honum ok mikill fioldi eingla, þeira er sungu lof gudi ok mællto: «Dyrd se þer, drottinn.» Hilmr[1] dyrligr fylgdi sông þessum, er heyrdr var [lida til himna[2]. Enn helgi Dionisius byskup var þar grafenn, sem hann nam stadar, ok hviler hann þar nu. En er otalligr lydr sa ok heyrdi þessi tidendi, þa toku margir tru retta af lidi greifans ok margir af borgarmonnum; en þeir urdu allir ræddir ok flydu til husa sinna, er eigi trudu. En er Larcia en heidna huspreyia sa þessa iartein, þa geck hun a mot kveliorunum ok sagdi sik kristna vera. Þa vard hun tekin af heidnum monnum ok hôggvin, en hun hellt iatningu Kristz ok skirdizt i blodi sinu. En Visbius[3] sonr hennar, er hun atti vid bonda sinum Lisbio, hann var enn þa riddere Domicianus konungs i Romaborg, ok var hann ridderi sidan annarra tveggia keisara. En er hann kom til Parisius borgar, þa tok hann tru ok skirn af byskupi þeim er Masus[4] het, en hann var enn þridi byskup fra Dionisio byskupi, ok fyrirlet hann þessa heims hluti ok samteingdizt [Kriz iaterum[5].

10. En þeir er banad[6] hôfdu Kristz [ridderum ugdu, at cristnir menn mundi[7] grafa likami þeira Rusticus ok Eleutherius, er hôgnir voru med Dionisio, ok bundu rad saman at taka likami þeira a brott ok sôckva[8] i diupan hyl. En almattigr gud, sa er fyrir veit alla hluti, adr verdi[9], ok skiptir eigi sinu radi, þvi er hann hefir fyrir ætlat, hann eyddi med spakligu radi gæzku sinnar slægdarbrôgdum illgiarnra manna, þviat gôfug huspreyia het Katula[10], su er heidin var enn þa helldr af naudsynium en at[11] vilia, þviat hun syndi þat i radi sinu ok i tiltekium, at hun villdi til Kristz snuazt fyrir dæmi heilagra guds votta. Sia kona baud heim medr ser þeim, er glata villdu likômum heilagra, ok gerdi beint vid þa, en hun baud huskôrlum sinum a laun, þeim er henne voru truaster, at taka a braut likami heilagra Rusticus ok Eleutherius ok fela. En þeir lyddu vilia drottins ok bodordi hennar ok frômdu þenna enn lofliga stuld, er eingum manni giôrdi skada en ôllum truôndum mikenn avauxt. Þeir falu likami þeira i ardrforum[12], ok letu sem þeir skylldi akr eria, ok hugdu þeir

1 ilmr *B.* 2 [*saal. B*; ok þar stadar aa velli *A.* 3 *saal. B;* Juspiul *A.* 4 Maximus *B.* 5 [guds iattaurum *B.* 6 *saal. B*; iatad *A.* 7 [vinum, hugdu at kristnir menn mundu *B.* 8 þeim *tilf B.* 9 verda *B.* 10 Satula *B.* 11 af *B.* 12 iardarforum *B.*

þat, er þa sa, at þeir starfadi at verki[1]. En þeir merktu vandliga stadenn, at kristnum mônnum mætti skyrt vera, hvar leita skylldi likama þeira. En er sa akr var saenn sidan, þa gaf hann hundratfalldan aavôxt. Þat giordizt kononni at fevexti en môrgum at andar heilsu. En er Katula[2] sa þverra ufrid i gegn kristnum monnum, þa syndi hun[3] stad þann, er hon hafdi fela latid likami þeira Rusticus ok Eleutherius. Sidan voru bein þeira upptekin af kristnum monnum ok færd þangat, er grafenn var Dionisius byskup, aa þeim sama degi, sem þeir letu ônd sina ok toku sigrlaun af gudi aa himnum, ok er þar nu sidan giôr gôfgan[4] þeira af ôllum kristnum lyd allt til þersa dags. En af þeira verdleikum ok bænum tok[5] en gôfgazta huspreyia tru ok skirn, ok gaf hun alla eigu sina drottni Jesu Kristo ok helgum monnum hans ok þionadi pislarvottum guds i heilagri atferd, medan hun lifdi sidan.

11. En er fiôldi kristinna manna ox ok fridr gerdizt, þa var uppreist kirkia gôfug i dyrd heilagra guds votta Dionisius Rusticus Eleutherius, ok verda þar margar iarteinir til dyrdar þeira[6], at eingi madr ma [telia ne hugum af segia[7]: blindir menn taka þar syn, en daufir feingu[8] heyrn, en halltir gôngu, ok flyia diôflar fra odum monnum, ok fa siukir heilsu, þeir er af [ôllum hug[9] kalla a guds pislarvotta i naudsyniar sinar, [hvatki er[10] þeim er at meini. En þeir voru pindir skamt fra Parisius borg a fialli þvi, er kallad var fordum [Odins fiall[11], þviat likneski Odins[12] var þar mest gôfgat, en nu er [þar kallat heilagra fiall[13], sidan er guds vottar voru þar pindir. En Dionisius var pindr .x.[14] nottum eptir Michaels messu aa enu [fiorda aari ens siônda[15] tigar fra pisl drottins vors en aa enu [sextanda ari rikis Domiciani konungs[16], en þa var Dionisius byskup nirædr[17] at alldri. En sva sem [Nero konungr[18] tok brada hefnd eptir pisl postola[19], sva tok ok Domicianus bratt bana eptir liflat Dionisij; þa var hann skiott ræntr lifi sinu ok riki, sem hann var verdr. En [nu þa bidium[20] Kristz votta, at þeir [Dionisius Rusticus ok Eleutherius[21]

1 akrverki *B.* 2 Jatula *B.* 3 kennimonnum *tilf. B.* 4 virding *B.* 5 Catula *tilf. B.* 6 þeim *B.* 7 [tolu aa koma *B.* 8 *mgl. B.* 9 [aullu hiarta *B.* 10 [hvat sem *B.* 11 [mons Merkurij *B.* 12 hans *B.* 13 [þat kallat mons martirum *B.* 14 .ix. *B.* 15 [þridia aari ens .lxx. *B.* 16 [setta ens tiunda tigar fra burd hans ok aa enu fimtanda aari rikis Domitiani keisara *B.* 17 nær sexnredr(!) *B.* 18 [Hierodes *B.* 19 guds Petri ok Pauli *tilf. B.* 20 [vær skulum bidia *B.* 21 [*mgl. B.*

se arnendr vorir vid drotten varn Jesum Crist, þann er med fedr ok helgum anda lifir ok rikir [nu ok æ um ódaudligar alldir allda[1]. Amen.

DOROTHEU SAGA.

(*Cd. 429 octavo*).

Þetta er Dorateu saga meyar.

I þann tima sem heidner menn hofdu valld yfir Romaborg ok ollu romversku rike, ok þann sem þa var keisare yfer þeim let pina ok drepa alla cristna menn, þa sem a gud truþu ok hans nafn lofudo ok eigi villdu blota skurdgodum, var i fyr nefndri Romaborg einn godr madr, sa er Dorathus er nefndr, hans kona het Theodora. Þau voru będi vel cristin ok þionudo drottni vorum med miklum kięrleika; rik voru þau at audęfum, będi at borgum ok steinhusum, vingordum, gulli ok silfri ok gimsteinum, sva at (þau) vissu eigi aura sinna tal. En sva sem þau voru vafin i þessum ofridar storme, þa foru þau i brutt or þeim herudum ok yfirgafu allt, þat er þau attu, fyrir guds skylld. Tvęr dętr attu þau, het aunnur Krist(i)na en aunnur Kalextina, þau hofdu þęr med ser. Sidan gengu þau i þat herad er Kapadocia heitir, i þann stad (er) Cesaria heitir, ok fengu ser þar herbergi, sem þau ętludo[2] sig hellz med nadum vera mega.

2. En þegar þat frettu blotmenn þess sama stadar, þa foru þeir til husa þeira, sem Dorathus hafdi ser herbergi tekit, ok var hann þa eigi heima, en dętr hans badar. Toku þeir ok hetu þeim audęfum, ef þęr villdu blota ok fęra fornir godunum, en at audrum kosti sogduz þeir mundo pina þęr morgum pislum, ok gatu þeir sva snuit þeim til blota ok heidins atrunadar[3], þvi ad þęr voru hręddar fyrir pislum þeim, ęr lagdar voru a adra cristna menn.

3. En litlum tima her eptir attu þau enn dottur sin a millum, þa sem gud gaf þeim til hugganar ok morgum odrum, sva at hon snori morgum heidnum monnum będi konum ok kollum

1 [gud um allar alldir verallda *B*. 2 ęlltudo *Cd*. 3 aturnadar *Cd*.

til rettrar truar fra skurgoda villu. Hon var skird af einum byskupi i hans herber(g)i ok þat nafn gefit, at hon skylldi heita Dorathea; var henne af þvi þat nafn gefit, at fadir hennar ok modir villdu, at þat vęri dregit af beggia þeira nofnum, ok hafdir hinir fystir stafir or hvorstveggia[1] þeira nafne. Þegar a ungum[2] alldri var hon full af helgum anda ok þionadi gudi almatkum ok hans modur iumfru sancta Mariu umfram alla hluti. Hon var svo fogr ok frid skopud af gudi, at aungann fann hennar lika hvarki mey ne konu i þvi landi, ok þo at vidar vęri leitad.

4. Nu sva sem manzens ovinr diofullinn sialfur, sem iafnan er vanr um at sitia at svikia þann, er gud elskar, ok hann ser godvilia þessarar meyiar til sins skapara ok trulega þionustu ok stoduga honum veitandi, þvi fre(i)star hann þess grefa, er yfir þau hierud var settr, hann het Fabricius. Fiandinn bruggar diofuligt eitr med honum ok kveikti lostasemisgirnd til þessarar meyiar, ok let hann senda eptir henne. En þegar sem hon kemr fyrir hann, talar hann blidlega til hennar, at hon skoli fylgia hans vilia ok bydr[3] henne borgir ok kastala, gull ok gimsteina, ok at hann vill fa hennar ser til eiginkonu, ef hon vill hans radum fram fara. Heilog Dorathea svarar sva mali grefans: »Herra, sagdi hon, yd(r)ar borgir ok kastala, gull ok gimsteina skoli þer bioda þeim, er þat vilia hafa, ok þeiri, sem ydr fru vill vera, en ecki mer, þvi at ek a mer annan bidil, þann er ek ann af aullu hiarta.« Grefenn spurdi, hvar sa bidill vęri, er hon elskadi sva miog. Hon svarar: »Sa bidill er Jesus Cristr son iu(m)fru Mario, ok hans audęfa vil ek niota, en ek fyrirlit oll iardnesk audęfe ok alla villu ok otru svivirdlegra goda ydara.«

5. En þa er Fabricius heyrdi, at hon villdi ecce hlyda fortaulum hans, ok at hon var cristin ok stodug i guds þionustu, þvi vard hann akaflega reidr ok sagdi sva: »Medan þu villt ecke gera minn vilia ok trua[4] a god vor almattig, þa skalltu þola sva ferliga pino ok naud, at alldri fyrre þiner fręndr þolldu slika pinu.« Ok i þessum grimleika let hann taka meyna, svo at hon kom aungo ordi fyrir sig, ok let sioda hana i einum katli[5] storum fullu(m) af oleum. En hon bad (gud) ser myskunnar af ollu hiarta. Heyrdi hann ok hennar bęn ok sa hennar pino ok omak, er hon þolldi fyrir hans nafne, ok hialpade henne svo, ad þa er kvalar(ar)nir letu af at sioda hana, þa ste hon ut af katlenum sva kat ok glod, sem hon hefdi setit i kalldri daugg, ok sva (var) hennar likamr,

1 horusteggia *Cd.* 2 aungum *Cd.* 3 bidr *Cd.* 4 tura *Cd.* 5 kaltli *Cd.*

sem hon hefdi verit strokenn med hit bezta balsamum. Þar var mart heidit folk vid ok sa a þessa iarteign ok snoriz til rettra(r) truar fra skurgoda villu fyrir fortolur heilagra(r) Doratheo meygiar, ok lofudu gud i himiriki, sem verdugt var.

6. En sem Fabricius sa þessa iarteign, þa sagdi hann, at þetta vęri vordet af golldrum ok fiolkyngi hennar, ok let taka meyna ok kasta i myrkvastofu, ok let hana þa liggia .vii. daga, ok at hon hafdi hvarki at eta ne drekka, ok einginn skylldi til hennar koma at veita henne nockura hialp. Ok er þessi vika var lidin, þa let hann taka hana or myrkvastofunni ok leida fyrir sik. Hann spurdi hana: »Hverso hefir þu nu hugsat þitt mal, ę(t)lar þu nu at bidia til goda vorra liknar ok luta þeim, er þer mega allt gott giora?« Hon svarar: »Til almattigs guds vil ek bidia myskunar, þan er mer veitir gott ok ollum þeim, er hans leita, en eigi dioflar þeir, er þer truit a.«

7. Þa let Fabricius tak(a) eina stora sulu eda trestolpa ok grafa nidr i iord ok let þar up a setia eitt stort skurgod, þvi at hann villdi, at hon felle a hne fyrir þvi ok gau(f)ga(di) þat. Heilog Doratea fell þa oll til iardar ok lagdi badar henndr sinar i kross ok bad til guds med þessum ordum: »Styrktu mik, drottinn minn allzvalldandi, sva at ec þola vel allar þęr pinur, sem þeir vilia a mik leggia fyrir þitt nafn, ok þeir spari mik ecki, þvi at þu veizt, at ek truir a þik, minn signadi skapari Jesus Cristr, ok sent mer þina hialp, svo at ek gaufga eigi skurdgod þeira blind ok dauf.«

8. En er Fabricius heyrdi, hversu (hon) badz fyrir, þa var lokit at bua um stopulen, er skurdgodet stod a, ok ętlad at leida hana þangat til at gaufga ok luta godenu. A þeiri somu stundu komu guds einglar af himne eptir bode guds ok hans vilia ok brutu stopulinn ok godit, svo ad eingenn sa þar sva mik(it) af, ad ein flis eda spann vęre eptir. Upp i loptit heyrdu menn, ad dioflarnir greniudu ok sogdu sva: »Heilog Dorathea, þu hefir oss alla hrakt ok yfirunned ok eytt ollum vorum vilia, sva ad ver komum aungu fram fyrir þinum bęnum.

9. A þeiri stundu snoruz til rett(r)ar truar otal heidinna manna ok lofudu gud fyrir þessa iarteign, sem verdugt var, ok þolldu gladlega allar þęr pinur ok kvalir, sem greifenn villdi a þa legia fyrir guds nafn; let hann suma pina en (suma) drepa, en heilaga mey Doratheam let hann taka ok beria med svipum vęgdar-

laust, sva at blod fell[1] um allan hennar likama, ok med iarnkombum let hann slita holld af beinum hennar; eptir þetta allt saman let hann taka stor blys logandi ok brenna af henne briosten. En þa er þeir hofdu lokit at pina hana þessum pislum, sem nu hefir verit fra sagt med stuttum ordum ok skiotu mali, þa var hon þo enn ei alþingis daud; let þa greifenn kasta henne i myrkvastofu. En um nottina hafdi hon þar skamma stund verit, adr enn gud sialfr med sinne myskunn gr̨edi aull hennar sar, sem hon hafdi fengit a sinum likama, sva sem hon hefdi alldri sar fengit eda annan krankleika.

10. Um morgenenn snemma var hon leidd fyrir greifann, ok sem hann sa hana, ad hon var heilbrigd ordenn allra sinna sara, þa undradiz hann miog ok talade sva til hennar: »Þu hin fagra mey ok hin innelega, fylg minum radum ok vilia, ef þu ert klok, þvi at þu hefir noga þinu þolad; skal ek gera þig rika med mer, ef þu villt elska god vor.« En heilog m̨er svarar: »Drottinn minn vil ek elska ok hans signudu modur, en ek neita dioflum ydrum ok allri skurdgoda villu, þeiri sem þer heidnir menn truit a.« Þa let greifenn taka hana i samri stund ok f̨era þangad, sem hann fann systr hennar, þ̨er sem fyrr segir fra, at snunar voru fra rettri tru ok til skurdgoda villu, ok ̨etladi[2] þ̨er sva geta talat fyrir henne, ad hon blotadi med þeim, ok greifenn het þeim miklum aud̨efum til, ef þ̨er g̨eti snuit henne fra retri tru med nockuru radi. En þegar i samri stund er hon sa systr sinar, þa taldi hon fyrir þeim reta tru, ok sva kom, at þ̨er logdu allt a hennar valld; snori hon þeim fra allri villu ok vantru, sva at þ̨er neitudo dioflum en iatudu gudi sinum skapara.

11. En þegar Fabricius vard þessa varr, þa ̨erdiz hann af mikilli grimd ok reidi ok bad taka systr hennar badar ok binda saman at bokunum ok kasta i elld brennanda, ok geck ei fyr ifra, en þeira likamir voru allir brunnir upp at kolum. Sidan let hann kalla helga Dorateam fyrir sig ok taladi til hennar mikilli reidi: »Þu hin illa ok hin hei(m)ska m̨er, hversu leingi villtu halldaz i þinu hardlyndi ok illzku i moti godum vorum, ok gior anadhvortt, ef þu villt lifa, ad ofra[3] godum vorum, ok bren reykelsi fyrir þeim, ellegar d̨emi ek þik til dauda ok til hardare[4] pisla, en þu hefir adr haft.« Heilog Dorathea svarar þa med stodugu hiarta: »Ek fyrirsmar þig ok þin god dumb ok dauf ok alla þina s̨emd ok hegoma, en ek vil þola fyrir minn signada skapara Jesum

[1] fioll *Cd.* [2] ad *tilf.* *Cd.* [3] opra *Cd.* [4] hardara *Cd.*

Crist allar þęr pinur, sem þu villt a mig leggia, þvi at i hans gardi ma ek lesa lystug epli ok margar rosir a þessum tima, ok med honum vil ek glediaz ęfenlega ok hans helgum monnum a himnum.»

12. En þegar Fabricius heyrdi, at hann gat eigi snuit henne til blota, þa brann hans lif allt af grimd ok reidi, ok let kvalara sla hana med morgum hoggum storum, będe hennar signada anlit ok likama, þar til er (þeir) voru svo modir, at þeir þoldi eigi leingr fyrir mędi. Ok svo hofdu þeir slegit hennar anlit ok likama, at eingenn kendi hana fyrir sarum ok blodras. Sidan let hann taka hana ok geyma um nottina, en um morgenenn let hann leida hana fyrir sig ok dęma til dauda. Sidan (let) hann leida hana til þess stadar, sem hana skylldi hoggva, ok er hon var leidd fyrir stadenn, þa var konungsens skrifari gengenn up i konungsins pallaz i hino hęstu turna borgarinnar, ok sa, at heilog męr Doratea var leid fyrir stadenn. Þa kalladi hann a hana svo sem med nockuro spotti eda dramskap ok bad, at hon skylldi senda ser af þeim eplum ok iurtum ok rosum, sem hon sagdi at yxi i gardi unnanda sins. En hon lofadi honum þvi ok sagdiz þat skylldu gera. Ok þa er hon kom i þann stad, er hana skylldi hoggva, þa bad hon sier orlofs, svo at hon mętti bidia fyrir sier til guds, ok þat var henne veitt; þa fell hon a sin hne ok bad til guds med þessum ordum:

13. «Hinn signadi skapari drottinn Jesu Cristi, styrktu alla cristna menn, hvernn i sinne stet, ok serliga þa, sem kalla a mitt nafn fyrir þig ok minnar þinu minniz med godum ordum eda verkum, hvort sem þat eru kallar eda konur. Gef þeim vilia til at bęta þat, sem þeir eda þęr hafa þer i moti giort, svo at eptir lifit mege þeir audlaz inngongu himirikis med þer ok þinum volldum monnom a domsdegi, ok serlega geym þu alla mina þionuztumenn fra ollum vondum verkum ok vilia. Drottinn minn, enn meira vil ek bidia þig, a hvern sem nockvat fals verdr logit, ok a mitt[1] nafn kallar, frels þu hann þa þar af. En(n) bidr ek þig, almattigr gud minn skapare, at þu gefir ollum cristnum monnum retta idran ok aflat sinna synda a seinazta tima sins lifs; ok ef nockur kona kvelz i barnburd ok kallar hon a mitt nafn, a hverri stundu sem þat er, þa frels þu hana, drottinn minn, af sinum krankleika.»

14. Þegar hon hafdi talat þessi ord, þa var heyrd rodd af himnum svo męlandi: «Kom hin innelegazta ok hin kięrazta brudr,

1 minnt *Cd.*

allt þat er þu hefir bedit mig, þat skal ek giarna veita þer, ok ertu vel vird af mer fyrir þa miklu pinu, er þu þoldir fyrir mig.» Ok sem allir hofdu heyrt þessa gudlegu rodd, ok heilog męr Dorathea reis upp af bęn sinne, þa sa hon standa nęr sier eina litla fagra mey, ok allr lydr sa, sem vid var hana; hon var berfętt sinum fottum, en yfir sier hafdi hon eitt purpuraklędi, sva at eingenn þottiz hafa sied annat þvilikt fyr; hafdi hon i sinum hondum eina litla korf med þrimr eplum[1] ok morgum rosum, ok baud heilagri Dorateu[2] þessa korf. Hon svaradi henne svo: «Ber hana, min kięra systir, i borgina til konungsins skrifara Teopholo, þvi at ek lofadi honum þvi i giar, þa er ek var leidd fyrir stadenn.» Þegar hon hafdi þetta mællt, þa hvarf meyen i burt, svo at enginn visse, hvad af henne vard. En heilog Dorathea var þa hoggvin i samri stund ok for med þessum pislarsigri til almattigs guds i eilifa himerikis fagnadi, sem nu hafi þer heyrtt fra sagt.

15. Nu er at segia fra konungsins skrifara Theopholo, sem fyrr var getit, at hann var genginn upp i konungsins turna, ok svo sem hann hafdi setit þar eina litla stund, kom þar inn eitt fagurt meybarn ganganda ok hafdi i sinum hondum eina litla kôrf. Hann þottiz ei hafa sed annad þvilikt fyr. Theopholus bad hana sitia ner sier[3], en hun svaradi honum gladlega med fogrum ordum ok sagdi svo: «Tak hier vid þeim eplum ok rosum, sem ek hefi i minne hendi, er Dorathea systir min hefir ydr senntt, eptir þvi sem hon sagdiz hafa lofat ydr.» Ok þegar hon hafdi þetta talat, þa hvarf hon fra hans augliti, svo at hann vissi eigi, hvad af henni vard.

16. En sva sem Theophelus sa þessa miklu iarteign, þa kalladi hann hari roddu ok sagdi sva: «Einn er gud allzvalldandi, sa er Dorathea truir a ok bodar, en vor gud er ekke utan diofuls spott ok hans daraskapr. En hon hefir þat af sinum gudi, at i þann tima sem vetrinn er kall(d)aztur ok oll iordin frosen ok eingi vidr hefir lauf nockurt eda grodr, þa gefr hann henni nygiar rosir ok epli, sva (at) hon ma þat gefa hverium sem hon vill, ok upp a þenna gud vil ek trua, þvi at ek sier, at hann hefir valld yfir alla adra guda.» Ok a hinne somu stundd for hann þangat, er hann fann cristna menn, ok let skira sig i nafni Jésus Cristz ok bad gefa sier guds likama til hialpar ok tr(a)ustz i moti fiandans velum ok prettum, ok predickadi sidan guds erendi ok reta tru

1 eptlnm *Cd.* 2 Doratea *Cd.* 3 seir *Cd.*

fyrir ollum þeim, sem villdu hlyda, ok snori otalegum lyd til guds ok fra skurgoda villu ok raungum atrunadi.

17. Þegar Fabricius spurdi, at Theopholus hafdi tekit reta tru ok at hann snore svo morgum lyd til guds fra skurgoda villu, þa let hann taka hann ok pina morgum pislum senn, svo sem hann hafdi adr giort vid heilaga mey Doratheam, ok at siduztu let hann hauggva hann i sundr i sma stycki ok kasta ut fyrir fugla ok villidyr. En einglar guds toku sal hans ok fluttu til himirikis dyrdar, svo sem allra annara guds pislarvotta, i oumrędilega dyrd med gudi allzvalldanda i þat rike, sem ęfenlega stenndr med gledi ok fagnadi ok alldri verdr endir a. Heilog męr Dorathea var halshoggvin hinn setta dag manadar þess er heitir fabruarius(!); þa var lidit fra hingatburd vors herra Jesus Cristi þriu hundrud atta tigir ok siau ar, ok er hennar messudagr .iiii. nottum eptir kertamessu halldinn i minning hennar pislar ok anlatz. Nu heidrum ok dyrkum hino heilgustu mey sancta Doratheam, ok beidum þess, at hon arni oss vid allzvalldanda gud eilifrar hialpar ok myskunnar będi þessa heims ok annars at eilifu utan enda. Amen.

DUGGALS LEIZLA.

(Cd. 681ᵃ qv., A; 624 qv., B; 681ᶜ qv., C; 681ᵇ qv., D).

Ef þu villt madr holpinn vera, [þa sa þvi frę̨i nidr, sem[1] þu villt upp skera; allt þat er þu matt gott gera ok þu veizt þer bera, ver þu skiotr þat[2] at vinna, þa mantu goda ombun finna. Þetta lif er litid ok skamt ok gengr monnum [miog misiafnt[3]; einir lifa rettvisliga, adrir illa ok syndugliga; en þu ifaz alldri um þat, tru þu þvi, er gud segir; goda ombun eigu godir. En þeir sem af illsku eru alldregi modir, fa heitt ok myrkr[4] ok hord hybyli, þau er til [þionar þeira illvili[5]. Þar verdr hverr slikr at vera, sem hann vill her til gera; allar syndir eigu refsingar sinna verka ok hardar piningar. Alldri væri pislir ne[6] helviti, ef eigi væri synda viti. Sa er ann syndum [fær bardaga[7], en þeir allir, er ser vel haga, þiggia af gudi rikuliga himneska dyrd uendiliga. Þat [synir oss þessi bok. Hakon konungr or latinu tok[8] ok let norœna til [umbotar monnum ok hugganar[9], at þeir fagni, er gott gera, en hinir hrædiz[10], er misgera; her megu hvorir[11] heyra sinn dom, ef þeir fa skilning ok gott tom at vera skilvisliga þat skiliandi, er þessi bok er framteliandi[12]. Gud gefi konunginum fyrir sitt starf eilifa dyrd ok himneskan arf, eptir þenna heim gott langlifi, tign heilagra i eilifu[13] lifi. Amen[14].

1. Þessi bok synir, hversu einn hirdmadr var snarliga tekinn[15] or likam sinum at sia annars heims lif til umbotar þeim, er i

1 [*saal. C;* sa þu nidr, ef *A.* 2 gott er *tilf. A.* 3 [*saal. C;* vant *A.* 4 myrkt *C.* 5 [*saal. C;* þiona þeira illvilia *A.* 6 *saal. C;* i *A.* 7 [sinum hann vill faa hardar pislir *C.* 8 [sama synir Hakon konungr i bok sinne, er ur latinu snere *C.* 9 [*saal. C;* skemtanar ok umbota hinn annar *A.* 10 ok ottizt *tilf. C.* 11 *saal. C;* badir *A.* 12 framberandi *C.* 13 himnesku *C.* 14 *Indledningen mgl. B.* 15 leiddr *C.*

[þessa heims lifi lifa[1]; ok gerdiz þetta a Irlandi. En Irland er eyland ok [liggr i vestrætt[2], ok horfir [annarr endir[3] eyiarinnar i sudr, en annarr i nordr[4]. Ok [hefir þessi ey[5] morg stoduvotn ok margar ar godar ok gnogar med allzkonar vatnfiskum, ok er [miok skogvaxin ok (hin) nægsta med hveiti ok allzkonar frioi[6], hin rikazta med allzkonar dyraveidi, hin bezta at siofiska fongum, [aud at vingordum en rik at vinum[7]; sva[8] hrein ok heilog fyrir ollum eitrkykvendum, ormum, yrmlum[9], pauddum, froskum; sva kroptug, at vidr sa er vex i eyiunni, hudir ok horn, er verda a bufe, ok molld, su er tekin er af iordu[10], sigraz a ollum eitrum; ok þat er morgum kunnigt, at opt er sannliga reynt. Þessi ey helgaz af allzskonar skipan heilagra manna, munklifum ok nunnusetrum. Þessi ey er herklædd med allzkonar dyrligum vapnum (ok) ogurlig ovinum. I sudrætt liggr England miog nalægt; i austrætt bua Skotar [ok Bretar, er sumir kalla Valesa[11]; en i nordrætt liggr Katanes ok Orkneyiar. Odrum megin gagnvart þessarri ey liggr Spanland[12]. Þessi (ey) hefir fiorar hofutborgir ok þriatigi, ok i ollum byskupsstolar, en i tveimr erkibyskupsstoll; [i hofudborg þeiri, er Tikona[13], heitir, þar er erkibyskupsstoll, sudr i eyiunni er hofutborg annars erkibiskupsstols[14], er heitir Kaselensis[15].

2. I [borg Kase(l)ensis[16] var fæddr madr, sa er Duggall[17] het, [hans grimleikr var helldr mikill; guds miskunn ok milleikr gerdiz ok gaf efni til þessarrar bokar[18]. Þessi madr var ungr at alldri, dyrligr at ætt, fridr at[19] andliti, blidr i rædu[20]; en at sonnu, þat sem varla er harmlaust at segia, þa trudi þessi Duggall sva miog aa fegrd likams sins ok styrk ættar sinnar, at hann vanrækti alla lifsgæzlu[21] sina, ok hirti allz ecki um hialp salu

1 [þessu lifi eru *B*. 2 [er i ætt vestrs ok utsudrs at sigla af Noregi (Norvegi *C*) ur Biorgvin *B*, *C*. 3 [einn gafl *B*, *C*. 4 en leingd landsins er austr ok vestr *tilf.* *B*, *C*. 5 [a Irlandi eru *B*, *C*. 6 [skogi vaxit miog ok hit nægsta (vęnazsta *C*) med hveiti ok aullum (odrum *C*) kornfriofum *B*, *C*. 7 [*saaledes rettet:* vinearum expers sed vini dives *lat.*; audig at vingordum, rik at vinum *A*; audigt at manngædum *B*; audigt at vingiordum *C*. 8 iord sva *B*. 9 *mgl.* *B*, *C*; serpentium, ranarum, bufonum *lat.* 10 ok sandr *tilf.* *B*, *C*. 11 [er sumir kalla Valeis, en Bretland liggr nockru vestar ok þo aafast Einglandi *B*, *C* 12 Nordr undan Irlandi liggr Island, ok er þriggia daga haf i milli *tilf.* *B*, *C*. 13 Ardinacha (Ardmacha) *lat.* 14 [annarr i hofudborg þeiri *B*, *C*. 15 *saal.* *C*; Kasolensis *B*; Kaseensis *A*; Caselensis *lat.* 16 [þessari borg *B*, *C*. 17 Duggaall *B*. 18 [er sagan er af dictud *B*. 19 i *B*, *C*. 20 mali *B*, *C*. 21 lifsgiezku *C*.

sinnar. Ok sva sem hann taldi oss sialfr sidan opt med idran ok tarum, þa var honum angr at hverium, er hann minnti nokkut aa gott at gera. Hann hafnadi iafnan kirkiu, mislikadi honum at sia fatæka menn guds, ok alldri villdi hann þeim hialpa ne huggan gera[1]. Allar landskylldir sinar ok adra fiarhluti hafdi hann giorsamliga til hegomligrar dyrdar ok veralligs skrautz. En þa er su stund var komin, er gudi likadi at onyta hans vangæzlu[2] ok fyrirkoma hans hormuligum hegoma, þa kalladi gud hann til sin, eptir þeim hætti sem vili hans var til. Þat vottudu margir [dyrlegir borgarmenn or þeiri borg, er Duggall var[3], ok nær honum voru staddir, er hann la þria dag ok þriar nætr liflauss. En aa þeiri stundu birti gud honum allt þat, er lif hans misgerdi þessa heims, ok þvi næst endrlifnadi hann, syndi ok sagdi, hvat hann hafdi þolat; hann var pindr morgum piningum ok otruligum þessu lifi. En skipan þeira pisla ok nofn, sem hann sialfr nefndi fyrir oss, birti ek ydr at auka ok styrkia guds vilia ok ydarn; fannzt oss ok likadi at rita þetta þeim til aaminningar[4] ok umbotar, er þetta lesa eda heyra.

Þessi Duggall atti marga vini ok felaga, en einn þeira af lani þvi, er hann hafdi led honum, atti honum at giallda .iii. hesta. En er stefnudagr skulldarinnar var lidinn, þa for hann til vinar sins ok heimti skulldina. Fagnadi vinr hans honum vel ok veitti honum med godum fagnadi [þria daga[5]. Þvi næst sem skulldarnautr hans svarar med hogværum ordum, at hann hefdi eigi fong sva skiott þa skulld at greida, þa reiddiz Duggall akafliga ok biozt heim at fara. En skulldarnautr[6] hans villdi hugga reidi hans ok bad hann mataz med ser, fyrr en hann færi i burt. Nu sem hann þa bod felaga sins, ok hann hafdi nidr setz ok lagit ǫgsi sina hia ser ok tok at matazt med husbonda, ok sva sem hann retti hond sina fra ser, þa fekk hann eigi beygt hana til munnz. En hann iafnskiott [ogurlega æpandi mællti til husfreyio[7] felaga sins: »Giæt, kvad hann, oxar minnar, þviat ek er nu i annlati.« En þegar er um leid, fell likamr hans til iardar nidr, sem alldri hefdi ond i verit. Þvi næst fellu oll sonn daudamork aa hann: har hans folnadi[8], enni roknadi[9], augu hans um sneruzt, en

1 veita *B*. 2 vangeymslu *B*, *C*. 3 [menn Kolosensis (Kasolensis *C*), *B*, *C*. 4 *Her ender C*. 5 [.iii. nætr *B*. 6 skulldunautr *B*. 7 [*saal. B;* mællti til husbonda *A*; terribiliter clamare cœpit suamque securim uxori sui socii commendavit *lat.* 8 *saal. rettet;* fell en *A*; fell i *B;* crines candent *lat.* 9 *mgl. B.*

nasraufar hans byrgduzt, varrar bliknudu, haka ofan seig, ok allir likams lidir[1] hans kolnudu. Þa hliopu þionostumenn ok toku burt matinn; hans menn ok sva husbondans gretu, ok logdu nidr lik hans ok letu hringia fyrir sal hans. Þar komu kennimenn ok allr borgarlydr harmandi sva skiotan dauda duganda mannz; ok þarf þat eigi lengra at gera, en fra midium degi midvikudags til þess hins sama tima laugardags þa la hann daudr, sva at ecki lifs mark fannzt med honum nema þat, at þeir, sem gersamligazt hondludu likam hans, fundu, at nockurr ylr var i hinu vinstra herdarbladi hans. En fyrir þvi villdu þeir eigi grafa likam hans, at þeir kendu hann varman i þeiri halfu. Ok þvi næst sem mikill fioldi lærdra manna ok olærdra var samankominn at iarda lik hans, þa fek hann ond sina ok andvarpadi langa stund med þungmegnum anda. Allir hinir hygnuzstu menn, er þetta sa, undrudu ok mælltu: »[For eigi þessi aund sva fra honum[2], at hon viti eigi aptr likams i þessu lifi[3]. En med þvi at hann leit med þraungmegnu aliti til þeira, er næstir honum stodu, spurdu þeir hann, ef hann villdi hafa þionostu, ok bendi hann þeim[4], at hann villdi[5]. En sidan er hann hafdi bergt[6], þa lofadi hann gud med[7] þokkum ok mællti: »Drottinn, meiri er miskunn þin en illzska eda ranglæti mitt, þo at of mikit se. Miklar ok undarligar pislir syndir þu mer, margar ok illar, en miskunn þin lifgadi mik ok leiddi mik odru sinni þadan i þetta lif.« En sva sem hann hafdi þetta mællt, þa skipti hann fe sinu aullu ok gaf helgum[8] kirkium ok fatækum monnum. Sidan let hann merkia sik med marki hins helga kross ok het gudi med stadfostu hiarta, at hann skylldi allt hit dagliga lif sitt fyrirlata ok bæta. Þvi næst [sagdi hann[9] oss allt, þat er hann hafdi set ok þolat, med þessum hætti.

2. Sem ǫnd min skildizt vid likam minn, kvad hann, ok vissi at sonnu, at hann var daudr, þa vissi hon ok syndir sinar ok tok at hrædaz miog, ok vissi eigi, hvat hun skylldi at hafazt. Hon villdi aptr snuazt i likam, ok matti eigi inn komazt. Þa villdi hun burt fara ok hræddizt hvetvetna, sem hon fordadizt, [i þvi er hon vissi eigi, hvat hon skylldi,[10] af þvi at hon vissi sik synduga. Þa treystizt hon guds miskunn ok tok at grata, æpa ok skialfa, veina ok kveina, ok þvi næst sa hon þar koma mikinn

1 ok limir *tilf. B.* 2 *saal. B*; monnum *A.* 3 [Nonne hic est spiritus vadens et rediens? *lat.* 4 til *tilf. B.* 5 giarna *tilf. B.* 6 þionostu tekit *B.* 7 maurgum ok miklum *tilf. B.* 8 halft *B.* 9 [birti hann ok taldi fyrir *B.* 10 [*mgl. B.*

fiolda ohreinna anda, sva at eigi at eins var husit ok golfit allt fullt, er la likit, helldr hvert stræti ok hverr annarr stadr, er tomr var, ok flyktuz þeir umhverfis þa enu veslu sal at hryggia hana ok angra, ok mælltu þeir sin a milli: »Syngium ver, kvadu þeir, þessi veslu salu verdugan saung daudans, þviat hon er dottir daudans ok [matr ok fæda oslockviligs elldz[1], hon var iafnan myrkrum unnandi ok lios hatandi.« En þvi næst sneruz þeir allir at henni ok gnistu tônnum a hana ok slitu andlit hennar med klom sinum i reidi sinni ok illgirnd ok ædi, ok mælltu: »Se her, vesol sala, herra þina ok folk þat, er þu hefir kosit þer, med þessum skalltu brenna i eilifum elldi helvitis; þu vart rogs leidtogi ok sundrþykkis elskari, hvar er nu metnadr þinn, skart ok dramb ok hegomlig gledi? hvar er nu hlatr þinn ok spottsamligt gaman? hvar er nu afl þitt ok styrkleikr, er þu angradir margan med ok svivirdir? hvar er nu augnabending þin ok ogiptusamligr hattr, er þu hafdir vid þinn brodur? hvar er nu fotastangan[2] þin eda likams reiting[3]? hvar er nu su en illa hugsan hiarta þins?« Med þessum ordum ok morgum odrum heituduz þeir vid salina, hræddu hana ok hrygdu, sva at hon kveinadi ok æpti ok vænti ser einskis af þeim nema dauda ok pisla, sva sem þeir heituduzt vid hana, at eigi mundu þeir dvelia[4].

3. En vorr drottinn milldr ok miskunnsamr, er eigi vill dauda syndugs mannz[5] ok mattugr er at likna ok hialpa [vandrædum ens dauda[6], allzvalldandi [milldr ok miskunnsamr drottinn med heilagri hialp sinni[7] skipadi eptir sinum vilia ok minkadi þessa vesolld; þviat þa sendi hann engil sinn i moti þessarri salu. Ok er hon leit hann [langt um[8] komanda biartan sem dagsbrun, þa hafdi hon ohverfanliga ok stadfasta syn a hann, væntandi ser hialpræda af honum. En sva sem engillinn nalgadizt hana, þa heilsadi hann henni med eiginnafni[9]: »Heill þu, Duggall, sagdi hann, hvat hefztu nu at?« En [hann hormuligr[10] siaandi þa hina fridu skepnu guds ollum sonum manna fegri ok æskiligri[11], en heyrdi sialfan sik nefndan eiginnafni[12] med hræzlu ok nykomnum fagnadi, þa svarar hann[13] englinum med þessum ordum: »Vei er

1 [*saal.* *B*; modir *A*; cibus ignis inextinguibilis *lat.* 2 fotastadan *B*. 3 hræring *B*. 4 sina illgiarna þionostu *tilf.* *B*. 5 helldr at hann lifi ok leidrettiz *tilf.* *B*. 6 [ok lækna saar hins synduga *B*. 7 [mætr ok aagætr, blidr ok blezadr drottinn Jesus Kristr med hagligu hialprædi sinu *B*. 8 [*saal.* *B;* þar *A*. 9 eiginligu nafni *B*. 10 [*saal.* *B*; hon hormulig *A*. 11 elskuligri *B*. 12 eignarnafni *B*. 13 *saal.* *B*; hon *A*.

mer, herra fadir, sagdi hann, helvitis pislir ok sorgir hverfa um mik, ok gilldra daudans hefir fyrir tekit alla vegu mina.« Þa svarar engillinn: »Nu kallar þu mik herra ok fodur, ok virdir þu mik alldri fyrr sva mikilligs[1] nafns.« En þa svarar salin: »Herra, kvad hon, hvort sa ek þik nockut sinni, eda hvenær heyrda ek þina sætu rodd fyrr en nu?« Engillinn svarar ok mællti til hennar: »Ek fylgda þer iafnan, sidan er þu vart fæddr, ok hvervetna þar sem þu fort, ok villdir þu alldri minum radum fylgia.« Ok þvi næst retti hann hond sina at einum þeira dioflanna, er bolvadi henni optaz ok heitadiz vid hana mest: »Se, kvad hann, þenna felaga þinn ok radgiafa! hans ordum fylgdir þu, en minum radum ok vilia hafnadir þu at ollu. Nu med þvi at gud lætr miskunn sina yfir ganga dom sinn, þa skalltu niota miskunnar. Ver nu glod ok fegin, þvi at far pislir skalltu þola nu af sva morgum, sem þu værir verdug, ef eigi hylpi þer miskunn lausnara mannkyns. Fylg mer nu, kvad hann, ok mun þat allt skilvisliga, er ek man syna þer, þviat þu skallt aptr fara i likam þinn.« Þa hræddizt salin akafliga ok gek til engilsins fra likamanum, er hon stod [fyrr aa[2]. Ok þa er dioflarnir heyrdu rodd[3] engilsins, ok þeir fundu, at þeir mundu eigi mega fremia þat, er þeir heituduz vid salina, þa [skelktu[4] þeir gabbandi i lopt upp ok mælltu med ylandi roddu[5]: »Se, kvadu þeir, hversu grimmr ok ranglatr gud er, hann drepr þa, sem hann vill, ok lifgar þa, sem honum synizt; eigi gerir hann, sem hann het, at hann skylldi dæma hvern eptir sinum verdleikum, hverr frelsar fyrirdæmdar salur ok fyrirferr saklausum.« En sva sem þeir hofdu þetta mællt, þa red hverr þeira aa annan, ok borduz lengi ok særduzt storum sarum; ok þeir hryggir ok hræddir ok miog reidir hurfu burt ok blesu fulum anda fra ser med sva illum dauni, at eingi daudligr madr matti þola. Sidan gek engillinn drottins vars fyrir salinni ok mællti til hennar: »Fylg mer,« kvad hann. En hon svaradi: »Vei mer, herra, sagdi hon, ef þu gengr fyrir mer, þa taka anskotar minir mik fra þer ok munu kasta mer i eilifan elld.« »Nei, kvad hann, hræz eigi, miklu er meiri ockarr flockr en þeira; en med þvi at gud er med ockr, þa þurfum vit aungan at hrædaz i moti ockr. A vinstri hond þer skulu falla þushundrad, en a hægri hond þer .x. þusundir þinna ovina, ok skal eingi nalgaz þik, ok at sonnu skalltu þat sia med augum þinum ok a lita ombun syndugra. En

1 virduligs *B.* 2 [hia fyrr *B.* 3 rædu *B.* 4 skegldu *B.*
5 [posuerunt in celum os suum (*v. l.* blasphemaverunt) dicentes *lat.*

þu skallt þola litlar, sem ek sagda þer fyrr, af morgum þeim pislum, er þu ert verdug.» Ok sem hann hafdi þetta mællt, þa gengu þau fram leid sina.

4. En sva sem þau hofdu lengi gengit ok hofdu ecki lios, nema þat er stod af englinum, ok um sidir komu þau i dal einn mikinn ok miog ogurligan, myrkan ok allan huldan daudans blindleik. Sa dalr var miog diupr ok fullr gloandi gloda, ok var lok a honum sex alna þykt, ok stod meiri bruni af þvi en af ollum glodum, þeim er voru i dalnum. Ok af þeim dal gek sva full daunn med allzkonar bitrleik ok sva med siukum þungleik, at hann gek yfir allar þær pislir ok vandrædilig volk, er su sala hafdi fyrr þolat. Þvi næst sigu ofan a lokit mikill vesalla salna fioldi, ok brunnu þar aa med hardri ok langri pisl, til þess er þær voru kolum likari; ok sidan voru þær kreistar i gegnum iarnlokit sem rennanda vax i gegnum klędi, ok [endrskopuduz sva[1] odru sinni til pisla ok glodunum til bruna. Sem salin sa þetta, hræddiz hon miog akafliga ok mællti til engilsins: «Vei mer, herra, sagdi hon, ek bid ydr, ef vili ydarr er til, at þer segit mer, hvat þessar aumu salur misgerdu i sinu lifi, er þær eru verdugar sva hardra ok heitra pisla.» Þa svarar engillinn: «Þessir voru, kvad hann, manndrapamenn fedra ok mędra, barna ok brædra. Þessi er en fyrsta pisl, kvad hann, allra er slikt hafa gert, ok eptir þessa pining eru þeir leiddir til þeira pisla, er meiri eru, er þu skallt sia.» En þa mælir salin: «Skal ek þola þessa pisl?» Engillinn svarar: «Longu þionadir þu til þessa pisla, en eigi skalltu at sinni þola þær, fyrir þvi, þott þu ser eigi fodurbani ne brædra, barna ok mædra, þo [er þu[2] manndrapsmadr, ok skal þat nu eigi at sinni hefnaz aa þer; en er þu kemr aptr i likam þinn, þa varaz þu, at þu þionir eigi til slikra meina ok meiri pisla.» Ok þvi næst mællti hann: «Gongum framar, mikit er eptir af leid ockarri.»

5. Sidan gengu þau leid sina til eins undarliga mikils fiallz audnar ok ognar; fiall þetta gaf þraungvan veg ollum umforundum. En þeim megin fiallzins, sem vegrinn var, þa vall upp hinn fulazsti daunn ok brennusteins logi myrkr sem kolreykr; en odrum megin i mot var isfrosinn snær ok hinir hvossuzstu vindar med hinum meinsomuzstum hoglum. Þetta fiall var buit hvarumtveggia megin med salna fiolda, fullt af leidiligum dioflum, er yfir voru þeim pislum, sva at eingi var vegr oruggr yfir at fara. En allir dioflar, er voru i þeim pislum, hofdu þrikvislada liostra ok skutu i gegnum

1 [*saal.* *B*; endrskiptuzt i *C*. 2 [allt at einu ertu *B*.

þær salur, er þar villdu um fara, ok drogu þær til sin i pislir. Sem hinar aumu salir hofdu lengi kvalz i brennusteins bruna ok voru sem tidazt skotnar i gegnum med liostrunum, ok þvi næst kastadar i isinn nidr ok i iokulinn ok þvi næst undir haglvindana[1], þa var þeim hrundit i brennusteinslogann aptr. Sem salin hafdi set [þessar pislir[2], þa hræddiz hon akafliga med skialfta miklum ok sagdi til engilsins, er gek fyrir henni: «Herra, kvad hon, ek se berliga, at þessar pislir eru mer bunar, þviat ek komumz aungan veg yfir, hversu skal ek þetta þola?» Engillinn svarar: «Hird eigi at hrædazt, kvad hann, fylg mer eda gak fyrir.» Þvi næst gek engillinn fram, ok fylgdi hon honum sem fyrr.

6. Sem salin hafdi gengit sem næst englinum fyrir hræzlu sakir, komu þau i dal diupan ok fullan myrkra ok sarleika ok illra dauna. Þessi dalr var sva diupr, at aungum kosti gat set grunninn[3]. Sa dalr var skipadr af salum, þar matti heyra mikinn ok hvellan þyt af straumi brennusteins, er rann or fiallinu, þar med kveinan mikils mannfiolda, er þar pinduz. En sva bitr reykr ok full daunn stod upp or dalnum, at fylldi allt loptid, ok þat var meira ollum pislum þeim, er salin hafdi fyrr sed. En bord la millum fiallanna yfir dalinn sva langt, at hvarr endir la [i sinu fiallinu[4], sem bru væri, ok var þat þushundrat fotskrefa[5] langt en fetz[6] breitt. Um þa bru komuz aungir menn nema guds kosningar. Þar sa salin marga falla af þeiri bru ok aungan yfir komaz nema prest einn. En sa prestr var pilagrimr ok bar palma a bakinu ser ok var klæddr slagningi, ok gek hann fyrstr fyrir ollum ohræddr. En er salin sa, at langr var vegrinn, þraungr ok mior, ok undir honum ogurligr ok eilifr daudi, þa mællti hon til engilsins: «Vei er mer aumri, kvad hun, hverr skal frelsa mik af þessum veg daudans?» Engillinn leit til hennar med blidu annliti ok svarar: «Hræz eigi þu, kvad hann, frials skalltu vera af þessi pisl, en þessu næst mantu þola adra.» Ok gek hann þa fyrir ok leiddi hana yfir bruna omeidda. Sem þau voru komin yfir bruna, mællti salin þa til engilsins sva oruggliga, sem hon væri komin or ollum bruna ok vandrædum: «Ek bid þik, herra, kvad hon, ef þer likar, at þu segir mer, hverra salna eru þessar pislir.» Engillinn svarar: «Þessi enn ogurligi stadr er pislarstadr metnadarmanna, en fiallit

1 haglpiningina *B.* 2 [þesse undr *B.* 3 grunnit *B.* 4 [yfir um þvert fiallit *B.* 5 *saal. B*; fotspora *A.* 6 *saal. B*; fertugs *A*; mille passus in longitudine, in latitudine vero unius pedis mensuram habebat *lat.*

med brennusteins bruna er pisl svikalla manna, er um þat sitia odrum monnum mein at gera. Gongum nu fram til annarra pisla olikra þessum.

7. Sem þau gengu, þa komu þau aa langan ok hardan veg. En er þau hofdu gengit um stund miog erfidliga um þann myrkva veg, þa sa þau eigi fiarri ser eitt kvikendi med otruligum mikilleik ok obæriligri ogn. Þetta kvikendi af mikilleik sinum syndiz salinni vera meira en hin hæsta hæd eda mesta fiall, er hon hafdi fyrr sed. Augu þess kvikendis voru þvi likazt sem [gloandi glædr[1], en mudrinn sva mikill, at, eptir þvi sem salinni syndizt, þa matti þat audvelliga svelgia um sinn .ix. þushundrad herklæddra manna. En i munninum stodu .ii. iotnar, ok horfdi nidr hofudit aa odrum ok stod aa tonnum hins nedra gomsins, en i moti þvi þa horfdi hofut annars upp undir tenn hins efra gomsins, en iliar hans stodu aa enum nedrum tonnum. Ok med þessum hætti voru þeir sem sparar eda stolpar i munninum ok gerdu þriu gardzhlid aa munninum. [En oslokkviligr[2] logi stod or munninum um þessi þriu gardzhlid, ok var morgum syndugum salum hrundit i logann. Þar stod or med loganum obæriligr daunn or munninum.[3] Sva matti ok heyra or munninum kveinan ok ylan þess hins mikla fiolda, er pindiz i kvidinum med hordum ok grimligum pislum; ok var þat eigi kynligt, þviat þar voru morg þushundrut manna, bædi karla ok kvenna, bord ok brotin med allzkonar pislum, volkum ok vesoldum. En uti fyrir munninum var mikill diofla fioldi bolvadr, er hrundu syndugum salum naudgum inn i munninn. En þo adr þeir hryndi þeim inn i hann, þa bordu þeir þær ok særdu morgum sarum ok miklum barningum. Sem salin hafdi þetta lengi set, þa fyrirvard hon oll[4] naliga af mikilli hræzlu ok mællti til engilsins med gratandi rodd: «Herra minn, kvad hon, þvi at þu veizt, hvat her er titt, hvi villtu sva nærri ganga?» Engillinn svarar ok mællti: «Þessi er vegr ockarr, ok megu vit eigi framkomaz, nema vit nalgimzt þessa pisl; eingi ma komaz um þessa pisl nema helgir menn guds.» Þetta kvikendi heitir Acheron[5] ok svelgir alla sinka menn[6]. Um þetta kvikendi mælir heilug ritning, at þat skal eigi undra, þott þat svelgi allan strauminn, ok enn segir til þess, at Iordan renni i munn honum. Strauminn kallar heilug ritning heidnar þiodir, er i þetta kvikendi koma, en Iordan eru kristnir

1 [logandi glodir *B.* 2 *rettet*; oþeckiligr *A*; inextinguibilis *lat.*
3 [*mgl. B.* 4 sik *B.* 5 *saal. lat.*; attergus *A*; athergon *B.*
6 omnes avaros *lat.*

menn, þvi at þar hofzt skirn, ok hyggst þetta kvikendi kvelia þa ok svelgia. En þessir sparar, er standa i munninum, [ok horfir[1] hvarr i moti odrum, voru iotnar, ok um þeira daga funduzt aungir rettari[2] i sidum sinum, en þeir voru, ok hefir þu opt heyrt getit þeira, [þvi at annarr het Fargus, en annarr Konall[3]. Þa mællti salin: «Heyr mik, herra, sagdi hon, þat þiki mer kynligt, med þvi at þu kallar þa verit hafa rettvisa i sidum sinum, hvi gud villdi gera þa verduga þessa pisla.» Þa mællti engillinn: «Allar þessar pislir, er nu hefir þu sed, eru litlar hia þeim, er þu skallt sia, adr en þu ferr aptr i likam þinn.» Ok er hann hafdi þetta sagt, þa gek hann fyrir salinni at pislinni ok stod fyrir munni þess ogurliga dyrs. En salin, þo at eigi villdi, fylgdi honum. Sem þau stodu þar bædi saman fyrir munninum dyrsins, þa hvarf engillinn fra henni. En hun var ein saman þa ok stod þar eptir dopr. En dioflarnir sem þeir sa, at hon var ein saman ok fyrirlatin, þa særdu þeir hana ok bordu ok drogu hana i kvid dyrsins. En hvilikar eda hversu miklar pislir hon þoldi þar, þo at hon sialf hafi þagat[4], þa mun hverr hygginn madr finna sidan [at yfirsyn ok atferd hennar[5]. En med þvi at ver vilium segia med skamri rædu, þa megu ver eigi allt þat telia, er ver heyrdum um þetta. En at ver fyrirlatum eigi efni rædunnar, þa telium ver fatt af morgu til umbotar aheyrundum. Þar þoldi su en auma sal hunda bit ok varga slit, barningar ok biarnar bit ok leona, orma hogg ok eitr, ok margra annarra grimligra ok ogurligra dyra. En aungar mannligar tungur kunnu nefna grimleik ok ædi, illgirnd ok ofund diofla ok þeira hogg, ellz bruna, frost iokla, sionleysi augna, skialpta tanna ok margskonar naud ok gnott allzkonar eymdar ok vesaldar. Sem hon hafdi þar þessar ok þessum likar pislir lengi aumliga þolat, þa æpti hon pislir sinar ok sleit ok reif andlit sitt af mikilli sorg ok angri, ok vænti ser aungrar hialpar. Ok er hon hræddiz at pinaz þar eilifliga fyrir sakir verdleika sinna, þa vissi hon eigi, med hverium hætti hon kendi sik or komna dyrinu. Þvi næst sem hon hafdi lengi legit i oviti ok meginleysi, þa lauk hon upp augu sin ok sa engilinn, er leiddi hana, miog nær ser, ok þo at hon hefdi miog verit pind, þa huggadiz hon, er hon sa hann, ok mællti: «Þu einka von min ok huggan, su

1 [aufgir *B*. 2 iafntryggvir *B*; tam fideles *lat.* 3 [vocantur enim Fergusius et Conallus *lat.* 4 *rettet;* sagt *A*; þangat farit *B*; taceret *lat.* 5 [*rettet*; yfirsynandi kvalar hennar *A*; at yfirsyn hyggiunnar *B*; in colore vultus et conversione morum *lat.*

er gud gaf mer overdugri, þu ert lios augna minna, hvi villdir þu fyrirlata mik vesla i sva mikilli pisl ok vesolld? Hvat skal ek veslug gefa gudi fyrir allt þat, er hann gaf mer, þott hann hefdi alldri mer fyrr gott gert annat en þetta, er hann sendi þik mer til hialpar. En hversu ma ek honum þetta þacka?» Þa svarar engillinn: «Sva sem þu sagdir i fyrstunni, at meiri er guds miskunn en illzka þin; at sonnu ombunar gud hverium eptir sinum verdleikum, en þo dæmir hann hvern eptir idran þeiri, er hann hefir i liflati sinu. Ok fyrir þvi, sem ek sagda þer fyrr, hæfir þer at varaz, þa er þu [kemr i þitt valld[1], at þu þionir eigi optar til sliks.» Ok þvi næst mællti engillinn: «Forum fram til þeira pisla, er fyrir ockr eru enn.»

8. En salin reistiz upp sem siuk ok þungmegin ok kostadi at festa fotspor sin ok matti ongum kosti fotum koma undir sik, þvi at hon hafdi verit miog adr pind. En þa hondladi engillinn hana ok huggadi, ok gek fyrir henni skyndiliga ok eggiadi hana at skunda af veg þeim, er hann hafdi sagt henni. Nu sem þau hofdu lengi gengit, þa sa þau stoduvatn med sva hvossum vindi ok odum stormi, at bylgiur gengu sva hatt, at eigi matti sia himenenn fyrir. En i þessu vatni var undarliga mikill fioldi dyra ogurligra, er goptu ok [rautudu ok kostudu eptir mætti at svelgia syndugar salur[2]. En um breidd vazsins var bru miog long, ok var lofa breid, en lengd bruarinnar var half rôst[3]; ok var þessi bru bædi lengri ok miori en hin, er ver gatum fyrr. Nu var sia en miofa bru, er yfir la vatnit, oll sett stalgoddum sva hvossum, at engi fotr mannz matti yfir komaz. En oll þau hin ogurligu dyr, er þar voru i vatninu, þa somnuduz alla vega at brunni at taka þar mat sinn, allar þær salur, er eigi mattu um komaz bruna. En þau dyr voru sva mikil sem hinir hæstu turnar, ok flaug sva mikill logi or munni þeim, at vatnit allt var sem vellanda af þeim elldi. A þessi bru sa þau eina sal, miog gratandi ok æpandi syndir sinar, ok hafdi mikla byrdi a baki af siodum[4] hveitikorns, ok var rekin naudig at ganga yfir bruna. Nu þoat iliar hennar væri i gegnum særdar af stalgoddunum, ok þo at ædi verkr væri i sarunum, þa villdi hon helldr a loda brunni en falla i vatnit vellanda ok i munn dyranna. Sva sem salin sa þessa odæmiliga

1 [fueris tuæ potestatis *lat.* 2 [beliudu ok rautudu til einskis annars matar en svelgia syndugra manna salir *B.* 3 duo milliaria *lat.* 4 *saal. B*; sadum *A*; magno pondere manipulorum frumenti onusta *lat.*

pisl, þa mællti hon til engilsins: »Heyr mik, herra, kvad hon, vita villda ek, ef ydr syniz, hvi þessi sal er naudig rekin yfir bruna med sva mikla byrdi, ok hverra salna þessi pisl er einkanliga.« Engillinn svarar: »Þessarrar pislar ertu verdug ok allir þinir makar, er þiofar eru, hvart sem þeir stela meira eda minna. En þo þola eigi allir iafnt þessa pisl, þeir er meira stela eda minna, nema þat se kirkiustuldr.« Þa mællti salin: »Hvat kallar þu kirkiustuld?« Engillinn mællti: »Þa er þadan er stolit þat, er vigt er til guds þionostu, bækr eda messufot ok kalekar eda annat þesskonar, eda þo at oheilagt se, ef or kirkiu er stolit. En þeir misgera mest i stuldi, er undir hreinlifra manna bunadi stela, nema þeir bæti vel, þa eru þeir syndgazstir.« Ok þvi næst mællti hann til hennar: »Skundum nu fram, þvi at vid skulum yfir bruna.« Þa mællti salin: »Þu matt yfir komazt med gudligu valldi, en eigi vænti ek, at þu megir mik leida med þer.« »Eigi skal ek, kvad engillinn, fylgia þer, nema þu skallt ein saman fara, ok eigi tomum hondum, þvi at þu skallt leida med þer otaminn uxa, ok gefa hann mer, er þu villdir eigi selia frænda þinum, ok bid min odrum megin vazins vid bruarenda.« Þa gret salin med æpanda grati ok mællti vid engilinn: »Vei mer, kvad hon, hvi skapadi gud mer at þola slikt, eda hversu ma ek vesol leida naut eptir mer, þar sem ek man alldri komazt or þessi pisl, nema miskunn guds dugi mer?« Þa mællti engillinn: »Mun þu, kvad hann, þa ertu vart i lifi þinu, þa staltu ku gudfodur þins.« »Herra, kvad hon, gallt ek eigi aptr þetta naut, er þu rædir um, þeim er atti?« »Aptr galltu, kvad engillinn, en þo eigi fyrr, en þu mattir eigi leyna; ok fyrir þvi skalltu eigi þola alla pislina, at minni synd er at vilia illt, en at fullgera þat, en þo er hvortveggia illt fyrir gudi.» Sem hann hafdi þetta mællt, þa leit hann at salinni ok syndi henni kuna: »Her er nu kyrin, kvad hann, er þu skallt leida med þer yfir bruna.« Þvi næst sem salin sa, at hon matti eigi undan komaz þessi pisl, er hon vissi sik verduga, þa gret hon synd sina, ok hellt hon aa kunni, ok bardi hon hana ollu afli at koma henni aa bruna ut. En þa voru dyrin undir brunni beliandi ok rautandi ok bidu sva matar sins, er þau sa aa brunni. Ok sva sem salin gek a bruna, þa villdi eigi kyrin fylgia henni; en þa er salin stod, þa fell kyrin, en er kyrin stod, þa fell salin; ok med þeim hætti gengu þau allt til þess, er þau komu aa midia bruna. En er þau komu þar, þa [sa salin koma aptr i moti ser þann, er

hveitiludr[1] bar, ok mættuz þær þa æpandi ok gratandi. Su sala, er hveitit bar, bad hana, er kuna leiddi, at hon skylldi eigi talma veginn fyrir henni; en hin i moti bad morgum bænum hina vægia ser, ok sagdi sik hafa sott leidina med miklu volki ok hordum pinum. En at sonnu matti hvargi þa aptr snuazt, ok eigi þordu þær aa bak ser at lita, ok fyrir þvi stod hvar i mot annarri veinandi ok kveinandi, ok var oll bruin blodug af blodi ilia þeira. Sem þær hofdu þar miog lengi stadit ok gratid syndir sinar, þa vissu þær eigi, hverium hætti hvar þeira var um komin adra. Þvi næst sa su sal, er kuna leiddi, miog nærri ser engil, er hana hafdi fyrirlatit, ok mællti (hann) til hennar med blidum ordum: »Vel komin! kvad hann, lat nu ku þina lausa, nu hefir þu golldit honum skulld sina.« Ok nu sem salin syndi honum fætr sina ok kvad sik eigi lengr ganga mega, þa svarar engillinn henni: »Mun þu nu, at skiotir voru fætr þinir til manndrapa, ok fyrir þvi var þat makligt, at pining ok vesolld var aa veg þinum ok lengi mundi verit hafa, ef eigi hylpi þer guds miskunn.« Ok þvi næst hondladi hann fætr hennar ok græddi, ok gek fyrir henni. En er salin spurdi: »Hvert gongu vit nu?« Þa svaradi engillinn: »Her fyrir ockr bidr ockar einn liotr ok leidiligr pislaþionn, er heitir Pristinus[2], ok megum vit aungum kosti um komaz hans herbergi. En þo at hans herbergi se iafnan fullt gesta, þa fysir hann eigi at sidr at þiona nyium gestum med starfi sinna pisla.

9. Nu sem þau gengu um myrkva stadi ok hardan veg, þa syndiz þeim hus opit ok sva mikit sem it hæsta fiall at mikilleik, en þat var kringlott sem ofn, er menn baka braud i. En sva mikill logi stod or husinu, at hann var alla vega halfa röst fra husinu, ok sveid allar salur, er fyrir urdu. En salin, er fyrir hafdi ordit ok þolat fyrr þesskonar pislir, þordi aungum kosti nær at ganga, ok fyrir þvi mællti hon til engilsins: «Hvat skal ek vesol nu gera, kvad hon, her er inngangr eilifs dauda, hverr skal mik hedan frelsa?» Þa svarar engillinn: «Frials skalltu vera fyrir þessum ytra loga, en at visu skalltu fara i husit, þar sem loginn kemr or. [Ok er þau nalguduzt husit, þa sa þau marga pislaþiona med boloxum ok breidoxum ok margskonar homrum ok þexlum ok sverdum[3] ok allzkonar tolum[4], med nofrum ok þvörum ok sogum, sigdum, liam ok grefum[5], med tvieggiudum handsoxum ok iarnrekum ok kes-

[1] [kom su salin aa moti þeim, er hveitisiodana *B*; viderunt illum sibi obvium, qui manipulos portabat *lat.* [2] *saal. B*; Fustinus *A*; Phristinus *lat.* [3] ok saxknifum *tilf. B.* [4] talgutolum ok hoggvopnum *B.* [5] grefium *B.*

ium[1] ok margfolldum goddum ok geirum ok allzkonar tolagerdum, er þeir hofdu þar buin, at fla ok at skera, hoggva ok hamla, rista ok rifa, myrda ok meida. beria ok briota, bora ok ellta[2]. Þetta var var fyrir dyrum i midium loganum, er þeir pindu syndugar salur, er þær voru i millum þeira, ok pinduzt þær þar med allzkonar hattum, sem nu var sagt, otaligum pislum[3]. Sem salin sa þessar pislir, þa virduz henni þessar meiri ollum pislum, er hon hafdi fyrr set, ok mællti þa til engilsins: «Herra, kvad hon, frels mik af þessum pislum, ok iata ek mer þeim, er okomnar eru.» Þa mællti engillinn: «Þessi pisl er vist meiri ollum pislum, er þu hefir fyrr set, en þo skalltu nu sia eina pisl, er yfir er ollum þeim, er þu megir augum sia eda hug leida. Gak inn, kvad hann, i þessa pisl! her eru bithundar, er bida þin.» En salin, hrædd ok skialfandi ok naliga af harmi fyrirverdandi, bad med allzkonar bænum, at hon skylldi frialsazt af þessarri pisl, ok gat eigi þegit. Þvi næst sem dioflar sa, at hon var þeim iatud, þa slogu þeir hring um hana ok brigsludu henni synda brigsli ok illyrdu hana med ferligum ordum ok slitu hana alla i sundr med slikum tolum, sem fyrr gatum ver, ok þvi næst særdu hana ok sundrslitna kostudu henni i midian elldinn. En fra þeim at segia, er voru i husinu, þar var[4] hryggleikr, harmr ok op ok harmþrungin ædi, ok kveinan ok tannaskialfti; utan it hardazsta frost[5], en innan enn akafazsti bruni, ofyllilig agirnd ok fysi matar ok drykks, er alldregi matti fyllaz; ædi ok oþoli i þeim stodum likams þeira, sem skop[6] þeira hofdu verit, sva at sialf skopin voru fuin ok ok sundr slitin, ok ullu þau oll modkum, bædi kalla ok kvenna, ok eigi at eins veralldar manna, helldr ok margra þeira, er menn hugdu her vera hreinlifa, ok gengu i skop þeira enu grimmuzstu dyr ok slitu þau sva med hordum piningum, at eingi ofl mattu þola. Þar var hverskonar tegund karla ok kvenna, ok voru i hverskonar bunadi, er menn bera þessa heims aa sinum likam, valkut, pind ok bord ok brotin med herfiligum sarum ok svivirdligum. Sem salin var lengi pind i þessum margfolldum ok odrum otruligum pinum, þa fann hon sialfa sik synduga ok

1 stalgoddum, stilum *tilf. B.* 2 kliufa *B.* 3 [Et cum propius accederent, viderunt carnifices cum securibus et cultris et sarmentis et bisacutis, cum dolabris et terebris et falcibus et forcipibus acutissimis, cum wangiis et fossoriis et cum ceteris intrumentis, quibus animas excoriare vel decollare vel findere vel truncare poterant *lat.* 4 *Her begynder D*[a]. 5 lentus ignis extrinsecus *lal.* 6 glępir *D.*

verduga slikra pisla ok vesallda. Þvi næst sem miskunn guds villdi, þa vissi hon eigi, med hverium hætti eda hverri skipan hon kendi sik or komna þessum pislum, ok sat hon þa i myrkri ok likneskiu daudans. En er hon hafdi þar nockura hrid setit, þa leit hon þat lios lifsins, er hana hafdi leitt; ok hon full angrs ok hryggleiks mællti: «Hvi, herra, kvad hon, þolda ek vesold slika ok sva miklar pislir? Hvat er þat, er hygnir menn sogdu oss, at heimrinn er fullr af guds miskunn, hverr er nu mikilleikr guds miskunnar?» Engillinn svarar: «Dottir, kvad hann, marga hafa þessi ord blekt, þa er eigi hafa fengit retta skilning þessarra orda, fyrir þvi, kvad hann, þo at gud se at sonnu miskunnsamr, þa er hann þo eigi at sidr rettvis. Rettvisi guds gerir vid hvern, eptir þvi sem hann er verdugr, en miskunn hans fyrirgefr syndir ok verdugar pislir. En þu þolir nu þessar pislir af verdugum tilverkum þinum, en þu þakka gudi, þa er þu finnr, at miskunn hans fyrirgefr þer pislir misverka þinna. En ef gud fyrirgæfi allt, til hvers skylldi madrinn vera þa rettviss, eda hvi skylldi madrinn idraz ok iata syndir sinar, ef eigi hræddizt hann gud. Þvi skipadi gud, sagdi hann, alla hluti vel, at hann stillir rettvisi med miskunn, ok miskunn med rettvisi, at hvargi se an annarri. Ok þo at hann þyrmi syndugum monnum miskunnsamliga, þa þola þeir þo pislir til hreinsonar misverka sinna. Sva ok ef gud tekr fra rettvisum monnum, medan þeir lifa i likam sinum, heilsu eda adra huggan, ok berr þa sakir sinna misverka, þa gefr hann þeim miskunnsamliga eilifa fagnadi englanna, er þeir fara or likam sinum. En þeim mun er guds miskunn meiri en rettvisi hans, at ecki vetta er þat gott gert, er eigi verdi at fullu ombunat, en morg illvirki fyrirgefr gud, þau er rettvisi hans ætti hefnd a. Þvi at eingi [er i lifi þessa heims[1] syndalauss, ok eigi barn, þat er borit er ok eina nott lifir a iordu, en guds miskunn fyrirgefr morgum sva gersamliga, at eigi sia þeir myrkr daudans[2].» En þa huggadizt salin af ordum engilsins ok mællti til hans: «Herra, sagdi hon, med þvi at þer getit rettvisra manna, er sva[3] eru sælir, at eigi koma i gardzhlid daudans, hvi eru þeir leiddir til helvitis.» Engillinn svarar: «Ef þer þikir þat kynligt, sagdi hann, hvi rettvisir menn, er eigi koma i pislir, eru leiddir at sia þær, þa er þat fyrir þvi, at þeir unni þeim mun meira gudi, sem þeir sia giorr, or hverium pislum hann frelsadi þa. Sva ok, sagdi hann, salur

1 [ibui heimsins er *D.* 2 ut non tangat eos umbra mortis *lat.*
3 *Her mgl. 1 Blad i B.*

syndugra manna, þær er at verdleikum eru dæmdar til eilifra kvala, þa eru þær leiddar fyrst at sia dyrd heilagra manna, fyrir þvi at þær sia þa enu riku ombun rettvisra manna, er þær hofnudu; en þvi næst er þær koma i pislir, þa er þeim su aminning synd dyrdanna, er þeir hofnudu, ok er þeim þat auki sinna pisla ok vandræda ok vesællda. Þvi at eingi pisl er iafnmikil sem at vera skildr fra syn guds ok heilagra engla. En prestr sa, er þu saatt sva oruggliga ganga yfir bruna, var leiddr at sia pislir, at af syn pislanna skylldi hann þvi elskuligar lofa ok dyrka, virda ok tigna almattigan gud, sem gud hafdi hann meir fra pislum tekit ok tiguligar dyrkat. Sem gud hafdi reynt hann tryggan ok hygginn i hlydni bodorda sinna, þvi gaf gud honum koronu eilifs fagnadar, er hann hefir heitit at gefa ollum ser unnandum.« Þvi næst mællti engillinn: »Med þvi, kvad hann, at vit hofum enn eigi seet allar pislir, þa dugir þer, at vit skyndim at sia þær.« Þa mællti salin: »Ef vit skulum sidan koma til dyrdanna ok hvillda, þa skyntu[1] fyrir mer til pislanna.«

10. Sem engillinn gek fyrir salinni, þa sa þau dyr eitt olikt odrum dyrum ok ogurligra ollum þeim, er þau hofdu seet adr. Þat hafdi tvo fætr ok tvo vængi med longum halsi, þat hafdi iarnnef ok iarnklær ok bles or munni sinum æsiligum loga, ok sat aa einu stoduvatni, er allt var isfrosit, ok svalg allar salur, er þat matti na. En er þær komu i kvid dyrinu med pislum, skaut dyrit fra ser þeim i vatn frosit, ok endrnyiuduzt þær svo i odru sinni til pisla. En allar salur, er i komu vatnit, svo karla sem kvenna, þa þrutnudu, sem med getnadi væri, ok bidu med miklum ymisligum pislum, til þess er þeim hæfir at bera. En i innyflum þeira ok getnadarlimum voru [yrmlur ok poddur[1], ok bitu ollum piningum sarara, ok sva lifdu þær veslar i þvi enu saurga vatni frosnar i isi vazins. Sidan sem timi kom burdar þeira, þa pinduz þær med svo akofum verk, at ædi ok op þeira, kveinan ok grat matti heyra um allt helviti, ok fæddu þeir orma af ser, svo karlmenn sem konur, ok eigi at eins i þeim stodum likamsins, sem natturuligr getnadr fædiz, helldr um alla likams lidu, leggi ok fætr, um bak ok hendr[2], sva at eingi var sa stadr likamsins, at eigi ut sprungu þau eitrlig kvikendi. En oll þau dyr, er þar fædduzt, hofdu loganda iarnhofut ok[3] hit hvassazsta stalnef, ok slitu þar med þa hina somu likami, er fæddi þau. En halar þessarra dyra

1 skunda þu *D.* 2 [yrmslur *D.* 3 *Her ender Da.* 4 *Her beg. atter B.*

voru þrikvisladir allir med ormshofdum, ok beygduzt allir sem aunglar at slita þær salur, er [þau fæddu[1]. En sem dyrin gatu eigi dregit hala sina or likomum salnanna, þa hiuggu þeir ok slitu vendiliga likamina med krokottum nefium sinum; ok med þessum hætti, ædi ok opi þess mikla fiolda, ok ogurligr gnyr isanna ok kveinan salnanna, [ok belian dyranna[2] er þar fædduz, fylldi allt loptit upp til himna af aumligum latum svo hormuliga, at þo at sialfir dioflarnir stædi þar hia, þa mætti þeir hrædaz ok vorkynna þeim hinum veslum salum, er þar pinduz; þviat þau dyr hofdu æ ollum limum sinum allzkonar hofut ok atu allt holldit af limum sinum til sina ok beina. Tungur þeira voru tvikvisladar sem orms, þess er aspis heitir, ok onyttu þær [hvatvetna ok oll innyfli likama sinna[3]. En skop karla ok kvenna voru i orma likneskium ok smugu allan kvidinn innan, atu ok slitu ok drogu innyfli or likamum salnanna. Þa mællti salin: »Ek bid þik, herra, at þu segir mer, hvat illt þessar salur gerdu i lifi sinu, er slika pisl þola. Ek hygg, at þessi pisl se olik ollum þeim, er ek hefi fyrr seed.« Engillinn svarar: »Ek sagda þer fyrr, at þeir er koma i helgazsta skipan, ef þeir villaz ok misgera, sva at þeir bæta eigi, þa eru þeir dæmdir til hardazstra pisla, sva sem þar i moti, ef þeir gæta sin vid syndum, hliota þeir hina hæstu dyrd. Nu er þessi pisl munka ok allzkonar hreinlifismanna, sva karla sem kvenna, þeira sem eigi bæta þat, er þau misgerdu i heitum sinum vid gud, ok sva annarra lærdra manna, er vigdir eru til guds þionostu, er vigslur sinar svivirdu med leikmanna harskurdi ok klædabunadi ok margskonar odrum ohattum ok illum verkum, er liuga tru sina ok heit sin at gudi, ok fyrir þvi eru her allir limir likama þeira pindir ok sundrslitnir med allzkonar pislum, at þeir hofnudu at gæta sin fra bonnudum ok ferligum verkum. Þeir baru eitr i tungum sinum, þvi at þeir gættu eigi illra orda sinna, en nu brenna þeir i tungum sinum med hordum bruna. En skopin, er þeir villdu eigi hepta fra ferligu saurlifi, eru nu ormar ok pina þat, er þau misgerdu. Nu þo at þessi pisl se einkanliga þeira, er hreinlifir eru kalladir ok eru þo eigi, þa er þessi pisl eigi sidr allra þeira, er med ohreinligum ok omundangligum hætti saurlifis spilla ser; ok fyrir þvi mattu aungum kosti undan komazt þessum pinum, at medan þu vart i likam, þa skammadizt þu eigi at saurgaz med ovidkvæmiligum hætti, ok sva opt syniliga, at þu villdir

1 [*saal. B*: fæddi þa *A*. 2 [*efter lat.*: mugitus bestiarum exeuntium; *mgl. A, B*. 3 [ok rifu oll innifli saalnanna *B*.

optar en þu mattir.« Ok er hann hafdi þetta mællt, komu dioflar med miklum gny ok kostudu salunni at dyrinu. En er dyrit hafdi svelgt hana, þa pindiz hon i kvidi dyrsins ok þvi enu mikla vatni, eptir þvi sem fyrr var sagt. En er at þvi kom, at hon skylldi fæda ormana, þa kom engill guds med blidu andliti ok huggadi hana med godum ok sæmiligum fagnadi ok blidum ordum ok mællti til hennar: »Kom hingat, kvad hann, hin kærazta min, eigi skalltu þola lengr þetta.« Ok tok hann hana hondum sinum ok græddi hana ok eggiadi hana at fylgia ser skiott um þat, er eptir var leidarinnar. Ok foru þau þa langa leid, ok vissi salin eigi, hvert þau gengu, þviat ecki var liosit, nema þat er af englinum lysti.

11. Nu gengu þau um ogurliga stadi ok miklu hardari gotu, en fyrr hofdu þau farit, ok var þessi vegr sva mior ok þrongr, at varla matti fætr a festa, ok sva hallr, at iafnan var buit vid falli. [En þvi meir er þau nidr gengu, þvi minnr hugdi salin ser til lifs vanar[1]. Þvi næst mællti hon til engilsins: »Segit mer, herra, kvad hon, med þvi at vit hofum seet sva margar illar pislir, at eigi mega hardari vera, ok aungum megu slikar i hug koma, hvert leidir ockr nu þessi enn hardi vegr, er sva hefir ockr nidr dregit?« Þa svarar engillinn: »Þessi vegr liggr til eilifs dauda.« En þa mællti salin: »Med þvi, kvad hon, at þessi vegr er inn þraungvazti ok hinn hardazti um at fara, ok eingi madr er a þessum veg nema vit tvau, hvat er nu þat, kvad hon, er gudzspiallit mælir: rumr er sa vegr, er til dauda liggr, þviat margir ganga um hann?« »Eigi mælir, kvad engillinn, gudspiallamadrinn um þenna veginn, helldr um synda veg ok saurlifis veg veralligs lifs, þvi at hann leidir alla þa, er hingat koma.« Sem þau hofdu lengi gengit ok miog mod, þa komu þau i dal einn, ok sa þar marga smidiubelgi ok budir, ok heyrdu þar op ok grat. Þa mællti salin: »Heyrir þu, herra minn, þat, er ek heyri?« Engillinn svarar: »Heyri ek, sagdi hann, ok veit ek, hvat þessi pisl heitir; þessi pislaþionn heitir Vulcanus, qvad engillinn, ok fyrirkemr hann morgum med velum sinum ok svikum, ok allir, er eptir lata eggian hans, eru her pindir.« »Skal ek, kvad salin, nockut þola þessa pisl?« »Skalltu at visu, kvad engillinn.« Hann gek þa fyrir, en hon fylgdi honum. Sem þau nalguduz pislina, þa hliopu dioflar-

1 [*rettet*; En þvi nær er þau nidr gengu hugdi salin ser til lifs varnar *A*; *mgl. B*; et quanto plus descendebat, tanto minus anima reditum ad vitam sperabat *lat.*

nir i mot þeim ok mælltu eigi vid engilinn, nema toku salina, er fylgdi honum, med gloandi taungum ok kostudu henni i ofninn ok blesu at alla vega elldinum, sva sem menn gera vid iarn ok stal, allt til þess at sa inn mikli fioldi salna, er þar brann, var naliga at aungu ordinn. Sem þær voru sva brendar, at ecki syndiz eptir vera af þeim, nema sem vatn væri, þa skutu dioflarnir þrikvisludum slam[1] i gegnum þær ok logdu þær a stedia ok bordu þær med miklum iarnhnydium, sleggium ok homrum, allt til þess er þeir hofdu saman barit i boll einn .xx. eda .xxx. salna eda .c., ok þat er hardara var, at þær mattu eigi deyia at helldr, en þær villdu þat giarna ok mattu aungum kosti. Þa mælltu dioflarnir: »Er nu eigi ærit at gert?« Þa svara sumir: »Kastit hingat, ver munum sia, ef ærit er.« Ok kostudu þeir þa til þeira. En þeir hendu þær iafnskiott med gloandi tongum, sva at þær komu hvergi nidr a millum. En sva sem hinir hofdu fyrr giort, sva gerdu þessir þa, kostudu hvarir til annarra, ok voru þær aumu salir hvevetna pindar, sva at hud ok holld ok sinar ok bein urdu folski af bruna ellzsins. Sem salin var pind i þessum pislum, þa kom huggari hennar ok tok hana or midium loganum ok græddi hana, sem hann var vanr, ok mællti: »Hversu mattu? Eigi voru þer sva kiærar, sem þer þotti, likams sæmdir, at þu attir at þola sva margar ok miklar pislir fyrir sakir þeira?« En salin matti aungu svara, þviat hon var sva miog pinut, ok hafdi hon ecki afl at mæla eptir sva langa eymd ok mikla. Þvi næst sem engillinn sa, at hon var miog farin af vesolld pislanna, þa mællti hann til hennar med blidum ordum: »Huggaztu nu, qvad hann, þviat nu vill drottinn leida þik til helvitis ok aptr þadan. Nu tak styrk þinn ok ver oflug! Þo at þu hafir margar pislir þolat, þa eru þær myklu fleiri ok meiri, er þu skallt frials fyrir vera, ef þat er vili lausnara vors; þviat hann vill eigi dauda syndugra manna, helldr at þeir lifi ok bæti lif sitt. Allir þeir, er þu hefir enn seet, bida doms guds; en þessir er i nedrum pislum eru, ero dæmdir, ok ertu eigi enn kominn til ens nedra helvitis.« Sidan tok hann i hond henni ok huggadi hana eptir sidveniu sinni ok baud henni at fara med ser, þat er eptir var leidarinnar.

12. Sem þau gengu saman ok rædduzt vid, þa kom i moti þeim, ok þo at ovorum, hræzla mikil ok kulldi ok ogurligr daunn ok obæriligr, sva at alldri hofdu þau fyrr slikan kent, med sva miklu myrkri, at þat var yfir allar pislir þær, sem þau hofdu fyrr

1 lio(st)rum *B*.

set. Ok fell þa hræzla ok angrleikr hverskonar aa salina, sva at henni þotti, sem allr grundvollr heimsins skylfi, ok af þeiri hræzlu mællti hon þa til engilsins: «Herra, kvad hon, hvat velldr þvi, at ek ma eigi aa fætr standa, sva em ek hrædd ok pipr[1], at varla hefi ek ond[2] at at mæla. Sem hon[3] stod ok beid andsvara engilsins, þviat hon matti ecki mæla fyrir ofmikilli hræzlu, þa hvarf engillinn or augsyn hennar, sva at hon matti hvergi sia hann. Þvi næst sem hon fann sik ollum syndgum aumari, ok frateknum sinum huggara ok liosi hvat matti henni annat i hug koma, en (at) fra henni væri tekin oll von guds miskunnar; þviat i syn heilags anda mællti Salamon, at hvarki vizska ne vinatta er i helviti, þangat er salin skundadi, fyrir þvi kunni hon þa ecki rad.

13. Sem hon hafdi um stund ein saman verit i þeim haskum, þa heyrdi hon op ok kveinan undarliga mikils fiolda, ok svo undarliga ok ogurliga, at eingi tunga kann þat at segia. Þa leit hon um sik ok villdi sia, hvadan þessi ogn kom at henni. Þa sa hon i grof eina ferstrenda, sem gia ok mikill pyttr (væri), ok stod or stolpi dynianda reyks ok loga sva har, sem hinn efri endir tæki til himins. Sa logi var fullr syndugra salna, er upp flugu med loganum, ok er reykrinn vard at aungu, þa fellu salirnar nidr i grunn pyzsins ok ofn ellzins. Sem salin hafdi seet þessa ogurligu syn, þa villdi hon firraz ok matti fætr aungan veg hræra. Sem hon opt vid leitadi ok komz hvergi, þa æddiz hon af angri ok sleit kinnr sinar med noglum fingra sinna ok æpti: «Vei mer, kvad hon, hvi dey ek eigi, hvi villdi ek eigi trua helgum ritningum, hver ærsla sveik mik?» Sem dioflar heyrþu lęti hennar, þeir er upp flugu sem folski or loganum, þa hurfu þeir iafnskiott umhverfis hana med slikum vopnum, sem þeir baru til salna pisla, ok nistu tonnum, ok brunnu allir sem elldr i klungrum, ok æptu allir einni rauddu: «Vesol sal, verdug vesælla pininga, hvadan kom þu hingat? Þu veizt aungar pislir ok aungar hefir þu enn reynt, nu it fyrsta skalltu sia verdulega pisl verkum þinum; or þeim skalltu alldri komazt, þar skalltu æ ok æ vera ok lifa ok þar æ brenna kvik utan enda; aunga huggan ok ecki lios skalltu þar finna, aunga hialp ok aunga miskunn þarftu þar at vænta. Þu skallt nu ganga i gardzhlid daudans ok vera hrundit i et nedra helviti. Sa er hingat sendi þik, sa enn sami bleckti þik, frelsi hana þik nu, ef hann ma or vorum hondum, alldri skalltu hann

1 hrygg *B.* 2 maatt *B.* 3 *Her indfalder en Lacune i B.*

sidan sia. Hrygg(z) vesol, syrg ok grat, æp ok kveina, yl ok harma, nu skalltu grata med gratendum ok brenna med brennendum, Eingi er sa, er her vill nefna þik ne frelsa þik or ovina valldi.» Ok mælltu þa dioflarnir sin aa millum: «Hvi dvelium ver, tokum ok synum henni grimleik þann at gefa hana Lucifero hofutdiofli at svelgia.» Þvi næst hristu þeir vopn sin at henni ok hetu henni eilifum dauda. Þessir dioflar voru allir svartir sem kol, augu þeira sem elldibrandar, tenn þeira sniohvitar, halar þeira sem orma þeira, sem skorpiones heita. Þessir ormar hafa ogurligt eitr ok hogga med holum, en adrir ormar med tungum; þeir hafa sem gamsklær hinar hvossuztu stalklær aa hondum ok fotum, sem hrokva sik at, at þeir skylldi þegar taka hana, ok hon gratandi, sungu þeir henni sorgarsaung eilifs dauda. Þa kom engillinn ok rak i burt alla dioflana ok huggadi salina med fagnadarordum eptir sidveniu ok mællti: »Glez ok fagna, dottir, þviat þu skallt nu þiggia fagnat ok miskunn, en eigi dæmizt[1] þer nu þessar pislir, en sia skalltu en eigi þola fleiri.

14. «Nu, kvad hann, skal ek syna þer enn versta anskota mannkyns.» Ok gek þa engillinn fyrir henni, ok er þau komu at helvitis gardzhlidum, þa mællti hann: «Kom, qvad hann, ok see ok vit at sonnu, at þeir er auga hafa megu her ecki sia, en þo skalltu sia þa, er her eru, en eigi megu þeir sia þik.» Sem salin nalgadiz, [sa hon diup helvitis[2]. En hvilikar eda hversu miklar ok hardar pislir hon saa þar, þo at .c. tungna væri þar i hveriu hofdi, þa mundi eigi geta upp talt. Fatt[3] er þat, sem hann sagdi oss, ok hormuligt er at heyra, ok þo nytsamligt ok en meiri varud at firrazt i sinu lifi. Hon sa, hvar var sialfr ovinrinn ok hofdingi myrkra ok hofutovin allz mannkyns, er meiri er ollum kvikendum ok dyrum[4], þeim sem fyrr hafdi hon seed. Sva kvad salin likama hans mikinn, at af ollu þvi er hann[5] hafdi seed, qvad hann ecki kunna vid at iafna, ok eigi vilium ver annat mæla, en ver heyrdum af honum; en slika sogu vottum ver, sem ver heyrdum. Þat it bolvada kvikendi var svart sem hrafn, eptir manz skepnu likams fra fotum til hofuds, nema þat umfram at þat hafdi margar hendr, eigi færi en þusund handa, ok hver hond .c læfda[6] laung ok .x. læfda digr, ok klær fingranna lengri spiotskoptum, ok voru klær

1 dæizt *Cd.* 2 [*saal. rettet*; i diup at sia helviti *A*; appropinquans autem anima vidit profundum inferni *lat.* 3 *rettet*; þa *A*; Pauca quæ ipse nobis retulit *lat.* 4 *Her beg. atter B med et Blad, der er overskaaret, saa at kun omtrent en Trediedel af hver Linie er tilbage.* 5 salin *B.* 6 centum cubitos *lat.*

fingra or iarni. Nef hafdi hann mikit ok digrt ok langt, ok hala hvassan ok langan ok settan umhverfis enum hvossustum goddum. Þetta et ogurliga dyr la aa grufu aa iarngrilli[1] undirliggiandi glodum, ok bles þar at med belgium mikill diofla fioldi, sva at eigi mundi þvi trua, at heimrinn[2] hafdi sva margar andir getit fra upphafi. En þessi ovin allz mannkyns var bundinn i ollum limum ok i ollum lidum hans likama med iarnrekendum morgum ok digrum. En sva sem hann velltiz a glodunum, þa angradizt hann med akafri reidi, ok snerizt hann af annarri sidu a adra, ok i þvi slo hann hondum sinum a þann inn mikla salna fiolda ok kreisti þær, sva sem hungradr ok þystr akrkarl kreistir vinberia log i munni ser, sva at eingi var su sala af þeim hinum mikla fiolda, sva at eigi sleit hann hofudit af eda adra limi. Þvi næst skaut hann ondinni fra ser ok bles umhverfis sik [ok dreifdi ollum salum[3] i allar halfur helvitis, ok iafnskiott pyttrinn, sa er ek sagda i fra, skaut upp af ser daun ok loga. Ok sem þessi hinn grimmi vargr dro at ser ondina, þa safnadi hann salunum, er hann hafdi sundr dreift, ok svelgdi þær allar med reyk ok brennusteini; ok [sumar sva sem þær villdu komaz or hondum[4] honum, þa laust hann þær med nefi eda hala sinum. Ok med þessum hætti þetta it auma undr var bart adra beriandi ok pint adra pinandi. Sem salin sa þetta, þa mællti hon til engilsins: »Ek bid þik, herra, attu segir mer, hvat heitir þetta it mikla undr ok hit bolvada?« »Þetta heitir, segir engillinn, Lucifer, ok hann var upphafdr ok bio i paradisar yndi. Nu ef hann væri laus, þa mundi hann angra ok fyrirfara allan heiminn ok himininn ok allt helviti. En þessi inn mikli fioldi, er her er med honum, eru sumir englar myrkra, er menn kalla diofla ok þegna fiandans; þat er ok afspringr Adams, er eigi er verdr miskunnar, þviat þeir væntu ser aungrar hialpar af gudi, ok eigi trudu þeir aa hann, ok fyrir þvi þola þeir her eilifar pislir, at þeir hofnudu at þiona eilifum drottne allrar dyrdar med ordum ok verkum. Þessir eru ok þeir, sagdi hann, er dæmdir eru ok bida margra annarra[5], er heita gudi med ordum en hallda eigi med verkum. Slikar skulu þeir þola, er neita gudi

1 super cratem ferream suppositis ardentibus prunis *lat.* 2 *rettet*; hann *A*; mundus *lat.* 3 [*tilf. efter Latinen*: spargit omnes animas in diversas Gehenne partes. 4 [*saal. rettet*; su fello þær i munn *A*; . . . . . az wr hondum *B*; sed et quicunque manus eius fugiunt *lat.* 5 *saal. efter lat.*: multos adhuc alios expectant; pisla ok ecki minne *tilf. A*, *B*.

at fullu, eda gera verk þeira, er honum nita, sem hordomsmenn, manndrapsmenn, þiofar eda mordingiar, metnadarmenn ok þeir, er eigi syna gudi litilæti i idran ok umbot synda sinna. Þat skulu þeir þola fyrst, er þu satt adan, ok sidan leidaz hingat til þessarra pisla; or þessi komaz aungir, er um sinn leidaz i þessa pisl. Her koma illir hofdingiar heimsins, er illa neyta sins valldz, [er þeim var af gudi gefit lyd sinum til traustz ok h]alldz[1], ok eigi verdr þeim at gagne eda hialp um þat valld, er þeir eru til skipadir, þvi at þeir trua eigi a gud, er allra vallda er giafari. Fyrir þvi mælir heilug ritning: Mattugir menn þola margar pislir.» Þa mællti salin: «Þer segit, kvad hon, at gud gefr oll volld, hvi lætr gud þa pinazt fyrir sakir valldanna?» «Valld þat, sagdi engillinn, er gud gefr, er at sonnu gott, en þat er illt at nyta þat illa.» «Hvi gefr gud þa eigi, sagdi salin, iafnan godum at eins valld at bæta ok vid at sia ok hialpa, sem hæfir, þeim er þeir eigu fyrir at sia?» «Stundum, sagdi engillinn, tekz valld fra godum monnum fyrir synda sakir lyds þess, er illa þionar undir þeira valldi, þviat illir menn eru eigi verdir godra hofdingia; sva ok stundum takaz hofdingiar godir af valldi sinu, at þeir se i minni ahyggiu ok þvi meir rækiandi[2] forsia salna sinna.» «Ek villda vita, kvad salin, hvi hofutfiandi heitir hofdingi myrkra, med þvi at hann bergr aungum ok eigi getr sik frelsat sialfan?» «Þessi, kvad engillinn, er kalladr hofdingi eigi af valldi helldr af meinsemdum ok hordum hlutum, er hann gerir i myrkrum þessum, fyrir þvi, þo at þu sæir margar pislir, adr en þu her komt, þa er sem aungar se hia þessum odæmiligum pislum.» «Sva er at sonnu, qvad salin, þviat meir angrar mik at sia þenna pytt ok kenna þenna enn illa daun en allar pislir helvitis, er ek fyrr þolda. Nu bid ek, herra, kvad hon, tak mik hedan i burt sem fyrst, ok lat mik eigi her lengr vera ok pinazt, þvi at ek se[3] her marga mina frændr ok adra mina kunningia, er ek gerda mer giarna at vinum i veralldarlifi, en her lati gud mik alldri hafa þeira felagskap. En þo veit ek at sonnu, ef eigi hylpi mer guds miskunn, þa væri minn verdleikr[4] at þola slikar pislir sem þeir.» Þa mællti engillinn: «Kom hingat nu, en sæla sal, ok huggaz i hvilld þinni, þviat drottinn gerdi þer mikit gott; alldri skalltu optar slikt þola, sem nu hefir þu seed, nema þu þionir

1 *Det her mellem* [ ] *indsatte er tilføiet efter Gisning*, *da B først bliver fuldstændig med* . . . alldz, *og A springer over fra* er þeim var — þat valld. 2 stundandi *B*. 3 *Her beg.* D^b. 4 nogr til *tilf. D.*

til sliks. Her til hefir þu seed myrkrastadi ovina guds, en nu framleidis skalltu sia dyrdir vina guds.

15. Sidan sneriz salin til engilsins ok fylgdi honum. Sem þau hofdu lengi gengit, þa hvarf daunn ok myrkr ok birtiz liosit, ok at hræzlunni tapadri kom i stadinn huggan ok hughreysti[1], ok sem salunni hvarf hryggleikr, þa fylldiz hon fagnadar, sva at hon undradi [sik sva skiott umsnuna[2] ok mællti: »Herra minn, kvad hon, med hverium hætti er ek svo skiott umsnuin[3]? skommu var ek sionlaus, en nu se ek; ek var hrygg, en nu em ek glod; um allan veg ockarn kenda ek fulan daun, en nu er ecki þess-konar; þa var ek hrædd ok huglaus, en nu em ek fegin ok orugg.« Þa mællti engillinn: »Blezut sertu, undra þu eigi þetta! þessi er snuning hægri handar guds; nu fðrum vit heim um annan veg i konungsriki ockart, ok þu þacka gudi miskunn sina ok fylg mer.« Þvi næst sem þau gengu, þa sa þau hafan vegg; ok fyrir innan vegginn, þeim megin sem þau gengu, var mikill fioldi karla ok kvenna undir vosi[4] ok vindi, ok voru oll hrygg ok hungrut ok þyrst; hofdu þau lios, ok aungan illan daun[5] kendu þau. Þa spurdi salin: »Hverir eru þessir, er slika hvild hafa?« »Þessir eru, kvad engillinn, medalmenn, eigi [godir ok eigi illir[6], ok giættu sin þo somasamliga, en aunga miskunn gerdu þeir fatækum af fe sinu, ok fyrir þvi skulu þeir nockura stund þola vind ok hregg ok hafa sidan hvild goda.

16. Eptir þat gengu þau um stund ok komu at gardzhlidi, er þegar laukzt upp fyrir þeim. Ok er þau voru innkominn, þa sa þau enn fegrsta voll allan fullan blomandi grasa med godum ilm, ok þar var miog inniligt, ok var þar otaligr salna fioldi ok med miklum fagnadi. Ok var þar eingi nott, þar skein sol iafnan, ok þar var brunnr lifanda vaz. En salin eptir sva langt angr ok pislir, er hon hafdi þolat, vard fegin af sva inniligum stad ok mællti þessi ord med miklum godvilia: »Blezat se nafn drottins[7] nu ok eilifliga, er mik frelsti or gardzhlidum eilifs dauda, ok [(fyrir) mikileik miskunna þinna leiddir mik til heilagra þinna[8]. Nu sannreyni ek ord heilagra ritninga, at eigi megi daudlig eyru heyra ok eigi daudligr hugr hyggia, ok eigi daudlig augu um sia dyrd þa, sem gud hefir heitit sik elskundum.« Ok þvi næst mællti salin: »Herra minn, kvad hon, hverra salna er þessi hvild, ok

1 *saal. B*; hugstyrki *A*, *D*. 2 [þetta umskipti et skiota *B*. 3 umskipt *B*. 4 vatni *B*, *D*. 5 þef *B*. 6 [of illir *D*. 7 *Her indfalder en Lacune i B*. 8 [syndi mer mikileik myskunsemda sinna *D*.

hvat heitir þessi brunnr?« Engillinn svarar: Her hvilazt, sagdi hann, þeir, er eigi voru at ollu godir, ok eru þo teknir or helvitis pislum ok eigi enn verdir at koma i samlag heilagra manna guds. En þessi brunnr heitir lifandi, sa er dreckr af þessu vatni skal æ ok æ lifa ok alldri þyrsta.

17. Þadan gengu þau fram um stund, ok salin sa fyrir ser tva konunga, annan Chonchober[1] en annan Donatum[2]. En er salin sa þa, undradizt hon ok mællti: »Hvat er þat, herra minn, er nu se ek, sagdi hon, þessir tveir hofdingiar voru grimmir i lifi sinu ok miklir ovinir sin i millum; hverr godleikr kom þeim hingat, eda hversu voru þeir giorvir vinir?« Engillinn svarar: »Þeir idruduzt ovinattu sinnar fyrir andlat sitt, fyrir þvi var þeim eigi til pisla visat. Chonchober[3] konungr la lengi siukr ok het gudi, at hann skylldi gerazt munkr, ef hann lifdi; en Donatus[4] var hertekinn ok lengi hafdr i hoptum ovina sinna, ok gaf hann þa allt, þat er hann atti, fatækum monnum, ok fyrir þvi lifir rettvisi hans eilifliga. Ok skalltu allt þetta telia fyrir lifandi monnum sidan.«

18. Sem þau hofdu gengit um stund, þa sa þau haull eina dyrliga buna, ok voru veggirnir allir smidadir ok bunir gulli ok silfri ok settir med dyrligum gimsteinum, en eigi voru gluggar ne dyr æ, ok þo komuz allir inn, er villdu. Hus þetta var mikit, ok margir stolpar helldu þvi uppi, ok allt var gulli ok gimsteinum sett utan ok innan. Sem salin gladdiz af syn þessarrar smidar, þa leit hon um sik ok sa eitt sæti af gulli ok gimsteinum gert ok klætt dyrligum pellum ok allzkonar agiætum bunadi, ok þar sa hon Kormak[5] konung sitia i þvi sæti klæddan svo agiætliga, at eingi iardneskr konungr matti svo klædaz. Sem hon stod litla stund ok undradi þetta, þa komu margir menn inn i þat hus ok færdu konunginum fornir eda giafir med miklum fagnadi, ok þeir stodu fyrir sinum herra, þviat hann var þeira herra, medan hann lifdi. Þa komu ok margir prestar ok diaknar hatidliga skryddir med messuklædum ok hofdu med ser allzkonar dyrligan husbunad, er til heyrdi konungligu skrudi, med gullkerum ok silfrkerum, med filsbeinum, budkum ok bordum, ok allzkonar fogrum ok sæmiligum bunadi sva undarligum, at þo at eigi væri meiri dyrd i riki guds, þa syndizt þo ærinn. Ok þvi næst syndizt

1 *saal. lat.*; Kabanum *A*; Konkabruin *D*. 2 *saal. lat.*; Danakum *A*, Donakum *D*. 3 Kabarum *A*; Konabium *D*. 4 Danakum *A*; Donacus *D*. 5 *saal. D*; koronadan *A*; Chomarchum *lat.*

salinni, sem þeir allir, er stodu fyrir honum, felli aa kne ok mælltu: »Sæll ertu, ok gott se þer! nu skalltu niota starfs handa þinna,« sogdu þeir. Þa mællti salin: »Kynligt þikki mer, herra minn, kvad hon, hvadan þessum konungi koma sva margir þionostumenn, en eingi af þessum ollum þionadi honum, medan hann lifdi.« »Eigi voru þessir or[1] hird hans, kvad engillinn, medan hann lifdi.« »Heyrir þu eigi, kvad salin, hversu þeir mæla vid hann: Sæll ertu ok gott skal þer vera! nu skalltu niota verka þinna.« »Þessir voru, sagdi engillinn, fatækir menn guds ok utlenzskir, er konungrinn gaf olmusur sinar ok þurftargiafir[2], medan hann var i daudligu lifi, ok fyrir þvi gefa nu hendr þeira honum eilifa dyrd ok ombun.« »Ek villdi vita, kvad salin, ef þessi madr hefdi nockurar pislir þolat, sidan hann for or likam sinum.« »At visu, segir engillinn, ok enn þolir hann hvern dag ok þvi meir,« mællti hann. »Bidum nu, segir engillinn, litla þa stund, ok skalltu sia pisl hans.« En er þau stodu ok bidu, þa folnadi allt husit, ok hrygduzt allir menninir, er i voru husinu, ok þa stod konungrinn upp ok geck ut. Sem salin fylgdi honum, þa sa hon, at allr sa fiǫldi, er i var hollinni, retti hendr til himins ok (mællti) bidiandi gud med helgum vilia: »Drottinn almattigr gud, svo sem þu ert liknsamr, miskunna þu þioni þinum.« Sem salin sa til konungsins, þa sat hann i elldi allt til nafla, ok allr harklæddr upp ifra naflanum. Þa mællti salan(!) til engilsins: »Hversu lengi skal þessi sal þola þessa pisl?« »Hvern dag, sagdi engillinn, þolir[3] hon þessa pining þriar stundir, en eina stund ok .xx. hefir hon hvild.« »Fyrir hvat, kvad salin, þolir hon þesskonar pislir?« »Þvi piniz hon i elldi, sagdi engillinn, allt til naflans, at hon giætti eigi truliga hiuskapar sins, en upp fra naflanum, sagdi hann, piniz hann i harklædum, þvi at hann let drepa iarl [i bæ heilags Patricii[3] i trygdum, ok gerdiz i þvi eidrofi vid gud ok nidingr; en allar adrar syndir hans eru fyrirgefnar nema þessar tvær. Skundum nu, sagdi hann, at sia dyrd heilagra.

19. En er þau hofdu þadan gengit, þa sa þau hafan vegg med undarligum biartleik. En þessi veggr var allr af hinu skirazta silfri, ok syndizt salinni ecki hlid a vera, ok vissi hon eigi, med hverium hætti guddomligt valld leiddi hana þar inn. Ok leit hon þar flokk heilagra manna fagnandi ok gudi syngiandi: «Dyrd se þer, allzvalldandi fadir, dyrd se þer, allzvalldandi sonr, dyrd se

1 i *D.* 2 *Her ender D*[b]. 3 *Her begynder atter B* 4 [iuxta sanctum Patricium *lat.*; i bæ heilags Prerisker *B*; *mgl. A.*

þer, allzvalldandi heilagr andi.» En þessir allir kallar ok konur voru klæddir hvitum klædum ok dyrligum, þat var allt hit fridazta folk an allra lyta, iafnan gladir ok katir ok syngiandi gudi lofsaung heilagrar þrenningar. En sva var hvitleikr klæda þeira sem nyfallinn snior, þa er sol skin aa. En raddir þeira voru med ymissum hattum þiotandi, gengu svo sem inir fegrstu strengleikar. Var þar biartleikr, yndi, fagnadr eilifr, samþykt ok astsemd ollum iafnmikil, hinn sætazti ilmr ok inn tilfysiligsti þess ins dyrligsta stadar, sva at yfirsteig hundradfalliga alla iardneska sætleika. Nott var þar eingi ok hryggleikr, allir voru þar i fagnadi ok i fullgiorri astsemd. Þa mællti salin: «Ek bid þik, herra minn, verum her i þessarri hvild, her likar mer vel.» «Vel se þer! sagdi engillinn, þo at þessar hvildir syniz þer miklar, miklu eru meiri ombunir heilagra manna.» «Hverra salna er þessi fagnadr? sagdi salin.» «Kvongadra manna, sagdi engillinn, er rettliga lifdu med eiginkonum sinum ok giættu heilax hiuskapar an fleck, ok vel upp helldu ok fram fluttu hyski sitt, ok huggudu fatæka menn med fe sinu, ok styrktu helgar kirkiur ok kennimenn med rettum tiundargerdum ok odrum sæmiligum hlutum ok virduligum. Til slikra skal enn rettvisi domandi sva mæla a domsdegi: Komit hingat, blezadir synir fodur mins, takit þat riki, er ydr var buit af upphafi heims! þer gafut mer hungrudum mat ok þyrstum drykk, ok klæddu þer nocktan, gestr var ek [1], ok olut þer mik, siukr var ek ok i myrkvastofu, ok komu þer til min. Þessir bida ennar sælu vonar ok tilkvomu dyrdar hins hæsta drottins ok hafa fagnat þessarrar hvildar. Þvi at mikil er ombun heilax hiuskapar, sa er giætir hans logliga i likam sinum, skal eignaz eilifan fagnat.» Ok[þvi næst sagdi hann: «Berr oss [2] enn at fara upp hærra at sia þat, er þar er.» »En med þvi (sagdi salin) at þu hefir mer allt vel giort, þa villda ek her vera i þessarri hvild; eigi villda ek hedan fara, herra, ef þinn væri vili til, her er mer it kiærazta at bua, eigi beidumzt ek ne fysumzt villdara.» «Þo at þu hafir eigi til þionat, sagdi engillinn, þa skalltu sia meiri fagnadi en þessir eru.» Þvi næst gengu þau, ok þotti þeim ecki starf gongunnar, en hvarvetna gengu salirnar i mot þeim ok lutu þeim med blidum andlitum ok miklum fagnadi, ok heilsudu salinni med eiginnafni ok lofudu gud, er hana frelsti, ok mælltu: «Lof see þer, drottinn eilifrar dyrdar konungr, er eigi vill dauda syndugs mannz, helldr at hann lifi ok bætiz, þu er fyrir

1 ok hystod mik *tilf. B.* 2 [*saal. rettet:* adjunxit: Oportet nos *lat.*; sagdi salin: fysir mik *A*, *B*.

mikilleik miskunnsemda þinna virdizt at taka þessa sal or helvitis pislum ok gefa hana i felagskap heilagra manna þinna.»

20. Sem þau hofdu um gengit marga heilaga menn, þa syndizt þeim annarr veggr, svo nockuru har sem inn fyrri, allr brendu gulli[1] smidadr med svo tilfysiligum almætti, at þat var meiri dyrd at sia þat en allt annat, er þeim hafdi fyrr birz. Þvi næst sem þau inn komu um þenna vegg med sama hætti ok inn fyrra, þa sa þau morg sæti af gulli gior ok gimsteinum, ok med himneskum hagleik buin ok med allzkonar gimsteinum, ok prydd med inum fegrstum pellum, ok satu i þeim stolum virduligir herrar, karlmenn ok kvennmenn, allir klæddir inum dyrstum pellum med allzkonar litum ok bunadi, ok hvitum yfirhofnum, svo at eingi daudlig tunga kann fra at segia, eda hyggia, hugsa eda auga sia, hversu andlit þeira allra, er þar voru, gloudu[2] med svo miklum biartleik, sem sol hefir, þa er hon [kemz i hæstu gongu sina[3] aa midium degi; harit a [hofdi þeim glitadi sem brent[4] gull, ok allir voru koronadir gulligum koronum bunum med hinum dyruzstum gimsteinum. Ok fyrir þeim stodu gullstolar, ok þar aa bækr, allar ritnar gullstofum, ok sungu þessir helgir menn gudi alleluia med nyium saung ok sætri roddu, sva at ef madr hefdi heyrt um sinn, þa gleymdi hann ollum hryggleik. Þar nam salin stadar, sem hon sa helga menn ok þau hin fogru sæti. Þa mællti engillinn til hennar: «Þessir helgir menn gafu likami sina undir hardan dauda fyrir rettrar truar sakir ok astsemdar guds, ok þogu likami sina i blodi hins helga lambs. Þessir eru þeir, er giættu sin fyrir allzkonar saurlifi, en þo helldu þeir logligan hiuskap um stund, en þat er eptir var lifdaga þeira, giættu þau hreinlifis ok guds þionostugerdar, svo ok þeir er drepnir voru fyrir guds sakir, ok þeir er krossfestu likami sina med margskonar meinlætum lifandi rettvisliga, ok fyrir þat, sagdi hann, odluduzt þeir allir eilifar koronur. Þessir dyrligir menn eru vinir guds [ok uppgerdarmenn heilagrar kirkiu[5].

21. Sidan er salin hafdi seed umhverfis sik, þa sa hon morg landtiolld af purpura, pellum ok hvitu silki, vid gull ofin ok silfr ok med allzkonar himneskum hagleik. I þessum budum gengu þiotandi med margskonar hliodum allzkonar strengleikar, hörpur, gigiur, sinfonia, organa, sallterium, pipur med hinum sætuztum hliodum. Ok sem salin hafdi heyrt þetta[6], þa mællti hon: «Herra minn, kvad hon,

1 *saal lat.:* auro purissimo*;* brendu silfri ok gulli *A.* 2 skinu *B.* 3 [skin biartazt i hæstum skyium *B.* 4 [hofdum þeira gloadi vid sem *B.* 5 [i himinriki *B.* 6 þessa saungva *B.*

hverra salna eru þessi in dyrligu landtiolld?« »Þessi hvilld, segir engillinn, er munka ok allra hreinlifismanna, karla ok kvenna, er vel helldu heit sin vid gud ok yfirboda sina i heilagrar kirkiu hlydni ok giæzlu skipana sinna, ok þionudu gudi godfusliga ok gladliga, ok helldr kioru at bera hlydnina en bioda, helldr ok undirmenn vera en yfirbodar, en hofnudu sinum vilia, en gerdu guds vilia, ok sannliga megu þeir mæla til guds: Ver forum i gegnum elld ok vatn ok freisting heimsins, ok fyrir þvi, drottinn, leiddir þu oss i hvilld. Slikir hafa hug sinn ok ahyggiu a himneskum hlutum, medan þeir eru i daudligum likam, ok hallda tungum sinum eigi at eins fra ordum med helgum þognum, helldr ok fra ollum meinsemdar hlutum, svo at þeir megu at sonnu segia: Ver þogdum ok hlyddum þer, drottinn, af heyrn bodorda þinna. Slikir eigu, sagdi engillinn, þessi hasæti ok landtiolld, ok i þeim syngia þeir eiliflig lof gudi lausnara mannkyns, er giafari er allra godra hluta.« Þa mællti salin: »Herra minn, qvad hon, ef þer lofit mer, þa vil ek ganga nær þeim ok sia þa, er her eru i landtiolldum.« »Vel likar mer, sagdi engillinn, at þu siair þa ok heyrir, en eigi skalltu inn ganga til þeira. Þessir eru iafnan i yfirsyn heilagrar þrenningar fodur ok sonar ok heilax anda, en sa er inn gengr um sinn til þeira, hann gleymir at fullu ollum vandrædum lidnum ok vesolldum ok skilzt alldri optar vid samsæti heilagra manna, nema hann hafi giætt meydoms sins, þa tekz hann upp i samneyti heilagra engla.« Ok þa gengu þau nær ok sa inn i landtiolldunum hvartveggia kallmenn ok konur, hreinlifismenn ok hreinlifiskonur i engla likneskium, en raddir þeira voru engla roddum likari en manna; ok þær salur, er þau sa fyrr med miklum biartleik, þa var þetta it mikla lios ok sætleikr ok ymr[1] yfir alla þa dyrd, er fyrr hofdu þau seet. Allir strengleikar gengu an manna starfi, sva at eingi tok hondum a, en þo voru raddir salnanna [yfir sætleik allra strengleika[2], ok var salunum ecki starf at rôddunum, svo at eigi hrærdiz mudr þeira med hliodi raddanna, nema allt gek eptir þeira vilia. En landtiolldin yfir hofdum þeira skinu med miklum biartleik, ok hengu ór þekiunni rekendr gervar ór hinu skirazta gulli, ok hinn hagligazti silfrþattr i millum, ok hengu þar vid bordker, gigiur ok horpur ok allzkonar strengleikatol [med lilium ofnum[3] af gulli ok gulligum kumpasum[4]. I millum þessa rekenda flaug mikill fioldi heilagra engla, allir med gullvængium, ok umhverfis

[1] hliomr *B.* [2] [fyrir ollom strenghliodum *B.* [3] [med bindlaugum *B.* [4] [lilia et spherulæ pendebant aureæ *lat.*

landtiolldin med [hogværu flogi[1], ok sungo þeir enn sætazta saung ollum aaheyrundum.

22. Þa er salin hafdi fengit fagnat þessarra syna ok villdi þar nema stadar, þa mællti engillinn til hennar: »Se upp i himinenn yfir þik ok yfir hofut þer.« Ok hann upplitandi sa hann vid vaxinn med grænum berki ok i allar halfur fra ser ok med laufum allzkonar ok fegrstum blomum, ok voru allir kvistirnir fullir ok lodnir af hinu bezta alldini. A þessum kvistum sat mikill fioldi fugla med allzkonar lit, en undir kvistunum ok umhverfis vidinn at endilongum þa var lilium ok rosum ok blomum allzkonar ilmandi grasa vaxinn. En undir vidi þessum[2]

APPENDIX

(Første Cap. samt Slutningscapitlerne af den latinske Original meddeles her efter: »Visio Tnugdali edidit Oscar Schade, Halis Saxonum 1869«).

Visio cuiusdam militis Hyberniensis ad ædificacionem conscripta.
De situ Hyberniæ primo.

Hybernia igitur insula est in ultimo occidentali oceano posita, ab austro in boream porrecta, stagnis et fluminibus præcipita, nemoribus insita, frugibus fertilissima, lacte et melle omnibusque piscacionis et venacionis generibus opulenta, vinearum expers sed vini dives, serpentium ranarum bufonum et omnium animalium venena ferencium ita inscia ut eius lignum aut corrigia aut cornu aut pulvis omnia vincere noscantur venena; religiosis viris et feminis satis præclara, armis autem crudelis et inclita; cominus ad meridiem habens Angliam, ad ortum vero Scotos et Brittones, quos quidam Galenses vocant, ad boream autem Cattos et Orcados, ex adverso vero ad austrum Hyspanos. Hæc ergo insula civitates habet præcipuas .xxxiiii., quarum præsules duobus subsunt metropolitanis: Ardinacha namque septentrionalium Hyberniensium est metropolis, australium autem præcellentissima est Caselensis, de qua ortus est quidam vir nomine Tnugdalus nobilis, cuius crudelitas vel pocius in eo quod egit deo pietas nostro huic opusculo materiam dedit. Erat namque vir præfatus ætate iuvenis, genere nobilis, vultu hylaris, aspectu decorus, curialiter nutritus, veste conpositus, mente magnanimus, militari arte non mediocriter instructus, habilis affabilis atque iocundus, verum (quod ego non sine dolore possum dicere) quanto confidebat in corporis forma et fortitudine, tanto minus curabat de animæ suæ æterna salute. Nam (ut ipse modo

1 [hogværum ok tomligum fl *B*, *som ender her.* 2 *Her ender A.*

sæpius cum lacrimis solet confiteri) gravabat eum, si quis ei de salute animæ aliquid licet breviter vellet dicere. Ecclesiam dei neglexerat; pauperes autem Christi etiam videre nolebat, scurris munus et ioculatoribus pro vana gloria distribuerat quitquit habebat. Sed cum tot malis divinæ misericordiæ finem dare placuit, eum quando voluit provocavit. Nam ut plurimi Corcagensis civitatis testantur incolæ, qui ei tunc aderant, per trium dierum et noctium spacium iacuit mortuus: per quod spacium amare didicit quitquit antea suaviter deliquit, nam vita eius præsens testatur quæcunque paciebatur. Passus est enim plurima incredibilia et intollerabilia tormentorum genera, quorum ordinem sive nomina, sicut ab ipsius qui viderat et patiebatur ore didicimus, nos ad augmentacionem vestræ devocionis vobis scribere non gravabit. Hic igitur cum multos haberet amicos sodales, inter eos unum habuerat, qui ei conmutacionis debito trium equorum debitor erat. Hic cum statutum præstolaretur terminum, suum transacto tempore convenit amicum. Qui cum bene receptus perendinaret tribus noctibus, cœpit tractare de creditis rebus. Cui cum ille responderet, se ad manum non habere quæ pecierat, multum iratus iter repetere disposuerat quo venerat. Debitor vero mitigare cupiens amicum suum, rogabat eum, quatenus secum prius quam recederet dignaretur cibum sumere. Cuius cum præcibus negare nequiret, resedit et securi deposita, quam manu tenuerat, cibos cum socio sumere cœpit. Sed prevenit divina pietas hunc appetitum, nescio namque cita qua occasione percussus manum quam extenderat replicare non poterat ad os suum. Tunc terribiliter clamare cœpit suamque securim, quam antea deposuerat, uxori sui socii commendavit »custodi (inquiens) meam securim! nam ego morior.« Et tunc verbotenus corpus exanime continuo corruit, ac si nullatenus spiritus antea ibi fuisset. Assunt signa mortis: crines candent, frons obduratur, errant oculi, nasus acuitur, pallescunt labia, mentum cadit et universa corporis menbra rigescunt. Currit familia, tollitur cibus, clamant armigeri, plorat hospes, corpus extenditur, pulsantur signa, accurrit clerus, miratur populus, et tota civitas cita boni militis morte turbatur. Quid moramur? ab hora quasi decima in quarta feria usque ad ipsam eandem horam in sabbato mortuus iacebat, nullo in eo remanente vitæ signo, excepto quod calor modicus in sinistro pectore ab hijs qui diligenter corpus palpare studuerant senciebatur. Ea propter ipsum corpus subterrare noluerant, eo quod calorem in ipsa eius partiuncula senciebant. Post hæc autem præsente clero et populo, qui ad sepeliendum illum convenerant, resumpsit spiritum et debili flatu quasi per unius horæ spacium respirare cœpit. Mirantur cuncti etiam sapientes dicentes »nonne hic est spiritus vadens et rediens?« Tunc ille debili intuitu circumspiciens interrogantibus se, si vellet communicare, innuit afferri corpus domini; et cum illud sumeret et vinum biberet, cœpit cum graciarum actione laudare dominum dicens »O deus, maior est misericordia tua quam iniquitas mea, licet sit magna nimis. Quantas ostendisti mihi tribul[ationes] mul[tas] et ma[las] et conuer[sus] vi[vificasti] me et de ab[yssis] ter[ræ] iterum red[uxisti] m[e].« Et cum hæc dixisset, omnia sub testamento quæ habuit dispersit et dedit pauperibus, ipse vero de signo salutiferæ crucis signari præcepit et pristinam vitam in antea se relicturum omnimodis vovit. Cuncta autem quæ viderat aut passus fuerat nobis postmodo dicens narravit.

De defensoribus et structoribus ecclesiarum et gloria eorum.

22. Cum enim anima hijs delectata visionibus vellet ibidem stare, dixit ei angelus «Respice!» Et respiciens vidit unam arborem maximam et latissimam frondibus et floribus viridissimam omniumque frugum generibus fertilissimam. In cuius frondibus aves multæ diversorum colorum et diversarum vocum cantantes et organizantes morabantur, sub cuius etiam ramis lilia et rosæ multæ nimis et cunctarum herbarum specierum odoriferarum genera oriebantur. Erant autem sub eadem arbore multi viri et feminæ i cellulis aureis et eburneis, et ipsi sine cessacione laudabant et benedicebant deum omnipotentem pro universis beneficijs ac donis, et habebat unusquisque illorum auream coronam in capite suo mirabiliter ornatam, et sceptrum aureum in manu sua quisque tenebat, et erant vestiti talibus vestimentis qualibus antea monachi fuerant induti. Anima autem conversa ad angelum ait «Quæ est ista arbor? et illæ quæ sub ea sunt animæ quid boni agebant, dum erant in corpore?» Et angelus ait «Hæc arbor typus est sanctæ ecclesiæ, et isti qui sub ea sunt viri et feminæ constructores et defensores erant sanctarum ecclesiarum, et pro beneficijs, quæ sanctis ecclesijs largiebantur, ipsarum fraternitatem consecuti sunt, et per illorum conmonicionem relinquentes sæcularem habitum continebant a carnalibus desiderijs quæ militant adversus animam, sobrie et iuste et pie vixerunt in hoc sæculo expectantes beatam spem, quæ, ut vides, eos non confundit.» Et addidit «Proficiscamur!»

De gloria virginum et .ix. ordinibus angelorum.

23. Cumque profecti fuissent, viderunt murum pulchritudine altitudine et splendore ceteris dissimilem. Erat namque ex omnium lapidum preciosorum bene constructus varijs coloribus metallis interpositis, ita ut habere videretur aurum pro cemento. Lapides autem eius erant christallus crisolitus berillus iaspis iacinctus smaragdus saphirus onichinus topazius sardius crisoprassus ametistus tartacus atque granatus. Hijs et hijs similibus murus splendens lapidibus multum in sui amorem videncium mentes provocabat. Ascendentes ergo murum viderunt procul dubio quod oculus non vidit nec au[ris] a[udivit] nec in cor hominis as[cendit], quæ p[ræparavit] deus dil[igentibus] se. Viderunt namque ibidem .ix. ordines bonorum spirituum, videlicet angelos archangelos virtutes principatus potestates dominaciones thronos cherubin et seraphyn. Audierunt autem inenarrabilia verba, quæ nec potest homo nec licet homini loqui. Tunc dixit angelus ad animam «Audi, filia, et vi[de] et incli[na] au[rem] t[uam] et obl[iviscere] populum t[uum] et domum p[atris] t[ui] et concu[piscet] rex s[peciem] t[uam]. Quid dicam? Cunctis patet, quanta amœnitas, quanta iocunditas, quanta dignitas et qualis sublimitas sit interesse choris sanctorum angelorum patriarcharum prophetarum, cernere laudabilem numerum martyrum, videre candidatum exercitum virginum, audire novum canticum gloriosum, aspicere apostolorum chorum, confessorum mereri consorcium et, quod præcellit omne gaudium, eum, qui panis est angelorum et vita omnium, sentire clementem et pium. Ab illo ergo loco, in quo tunc stabant, non solum omnem quam ante viderant gloriam, verum et prædictarum supplicia penarum videbant, et (quod magis miramur) terrarum orbem quasi sub uno solis radio videre valebant. Non enim quitquam creaturæ poterit visum

obtundere, cui semel concessum est omnium creatorem videre. Et miro modo cum starent in eodem loco, in quo prius steterant, non se vertentes in aliam partem, cunctos tamen ex eodem loco et ante et retro positos videbant. Non solum autem visus sed et sciencia dabatur ei insolita, ita ut non sibi opus esset interrogare amplius aliqua, sed omnia sciebat apte et integre quæcumque volebat.

De sancto Rvdano confessore.

24. Cum autem ita esset, affuit ei sanctus Rvdanus confessor, cum magna læticia salutans eam et amplectens intimæ caritatis visceribus ait ‹Dominus custodiat introitum t[uum] et ex[itum] t[uum] ex hoc nunc et u[sque] in s[æculum]! Ego sum (ait) Rvdanus patronus tuus, cui iure debitor es sepulturæ.› Et cum dixisset, stetit nil amplius dicens.

De sancto Patricio et .iiii. notis episcopis.

25. Illa vero respiciens vidit sanctum Patricium Hyberniensium apostolum cum magna turba episcoporum, inter quos .iiii. sibi notos vidit episcopos, videlicet Cœlestinum Archinachanum archyepiscopum et Malachiam, qui predicto viro successit in archiepiscopatu, qui Romam tempore Innocencij papæ veniens ab ipso legatus et archiepiscopus constitutus est, qui omnia quæcumque habere poterat cœnobijs et pauperibus dividebat. Hic constructor erat .liiii. congregacionum monachorum canonicorum sanctimonialium, quibus omnia necessaria providebat et nil omnino sibi retinebat. Ibi etiam vidit Christianum Lugdunensem episcopum, ipsius prædicti Malachiæ fratrem uterinum, miræ continenciæ virum et voluntariæ paupertatis amatorem, et Neemiam Duanensis civitatis antistitem, virum simplicem atque modestum, sapiencia quoque et castitate præ ceteris fulgentem. Hos .iiii. cognovit episcopos. Erat quoque iuxta illos unum sedile mirabiliter ornatum, in quo nemo sedebat. Dixit anima ‹Cuius est istud sedile et quare sic vacat?› Respondit ei Malachias ‹Ista sella est cuiusdam de fratribus nostris, qui non migravit a corpore; sed dum migravit, in tali sede sedebit.› Sed cum in hijs omnibus anima valde esset delectata, affuit angelus domini, qui eam antecedebat et blande alloquens illam dicebat.

De reditu animæ ad corpus.

26. ‹Vidisti (inquit) hæc omnia?› Et respondens anima dixit ‹Vidi, domine. Obsecro, sine me hic esse!› Et angelus ‹Debes (inquit) ad corpus tuum redire et omnia quæ vidisti ad utilitatem proximorum memoriter retinere.› Verum cum anima audisset quod ad corpus eam redire oporteret, cum magna tristicia et fletu respondens ait ‹Domine, quid tanti mali egi umquam, ut ad corpus meum relicta tanta gloria redire debeam?› ‹Istam (ait angelus) non merentur intrare nisi virgines, qui corpora sua a tactu carnalis concupiscenciæ custodiunt et aduri magis pro tanta ac tali gloria quam coinquinari turpis concupiscenciæ volutabris malunt. Tu vero noluisti scripturarum verbis credere, et ideo non poteris hic manere. Revertere ergo ad corpus tuum, unde exieras, et tute abstinere ab hijs quæ ante faciebas! Consilium nostrum

simul et auxilium tibi non deerit, sed præsencialiter atque fideliter tibi manebit». Hoc cum dixisset angelus, conversa est anima, et cum se movere conaretur, sensit se cito mole corporis esse gravatam. Nullum enim intervallum nec temporis unum sensit interesse momentum, sed in uno atque eodem temporis puncto in cælis loquebatur ad angelum et in terris se sensit induere corpus suum. Tunc debilis aperuit corporales oculos et suspirans nichilque dicens respexit circumstantes clericos. Sumens igitur corpus domini cum graciarum actione, omnia quæ habuit pauperibus dispersit et signum sanctæ crucis suis vestimentis quibus vestiebatur superponi iussit. Cuncta vero quæ viderat nobis postmodum recitavit et bonam vitam nos ducere monuit, verbumque dei, quod ante nesciverat, cum magna devocione et humilitate ac sciencia prædicabat. Sed nos, quia vitam eius imitari non possumus, hoc saltem ad utilitatem legencium scribere studuimus; unde nos vestram, o preclara G, humillima et devotissima prece precamur clemenciam, ut nostri licet indigni memoriam in vestris habeatis oracionibus, quatenus illi placeamus, qui actor horum est, quæ ante diximus, Iesu Christo domino nostro, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen. *Explicit.*

ERASMUS SAGA.

(*To noget beklippede Pergamentblade 655 V qv.*).

[Den hellige Erasmus flygter paa Grund af Keiser Diocletians Kristenforfølgelser fra Antiochia til Ørkenen, hvor Dyrene knæle for ham, og Ravnene bringe ham Føde].

. . . . dvr oc fog . . . . oc vermþo hann, en hann blezaþi þeim; oc hramnar førþo honom fotzlo, [er hann] bauþ þeim, oc flvgo alldregi fvrr fra honom, enn hann bletzaþi þeim. Enn þa er sio vetr hafþi hann þar veret, þa bauþ gvþ honom aptr at hverfa til stols sins. Enn allir lvþir fognoþo hans quomo oc førþo marga diofoloþa menn til hans, enn hann gorþi alla hiela(!) i gvþs nafne oc snori morgom lvþ gvþi til hannda fra heiþni, oc foro sogor agetligar fra iarteinom hans oc kenningom.

Enn þa er Dioclecianus spvrþi til dvrþarverka ens sela Herasmus, þa ba*þ* hann at taca hann oc leþa hann til sinn. Oc er hann com til domistols convngsens, þa mellti Dioclecianus: »Hvert er nafn þit eþa kvn þit eþa siþleti?« Enn sell Herasmus svaraþi: »Ec heite Herasmus at nafne, enn kvniaþr or Anþecio, ec em beþi siþlatr oc bvscop.« Enn sia enn dvrligi Herasmus var englonom glicr at yfirliti, staþfastr i hvg oc enn meste melscomaþr oc sva prydr goþligri styrk(þ), at hann ottaþisc hvarki pislir ne motmeli gofogra manna. Nv þa er convngr sa fegrþ yfirlitz Herasmus oc mikinn tignarþocka a yfirbragþi hans, þa mellte hann sva: »Þat høfir, at þv snvir hvguiti þinv oc atferþ til spekebragþa. Nu sva sem þu hefir ouitrliga alt hingat til forner forþar eptir vanþa cristenna manna oċ uegsamat Jesum dauþan mann, sva scaltv nu uitrliga heþan fra [forn føra] almatkom goþom orom eptir vanþa gaufogra manna, oc s[ca]ldv oþlasc ora vinatto oc gneog[iasc] a*þ*høfom oc metorþom.« Þa svaraþi sell Herasmus:

»Ef þu hevir konvngr uitr vereþ [h]ingat til, þa . . . . at auca oc dyrca scapara scepnonnar, enn eigi [sc]epnona sialfa . . . . or tiltekia, er ver dyrcom almatkan gvþ, þa [m]atv hvarki meþ . . . . meþ [meingorþom] mic kalla fra dyrcon drotins mins almat[tigs] Cristz.« Þa uarþ . . . . mellte sva: »Fyr þvi at beþi hafnar þu orom bo[þo]rþom oc dyrcon goþanna, [scaltv þat] uita, at eigi scolo ver vegia þer, helldr sco[lo] ver mykia þic i menlet[e oc beria] meþ blysvipom,« sagþi keisarinn, þvi at kesarinn . . . . . at hann uill eigi goþin gaᵛfga. En þa leit sell Herasmus til himins, er þeir borþo hann oc mellte sva viþ gvþ: »To þv mer, drottinn minn Jesus Cristr oc miscvnna þion þinom, oc lat mik allar qua[la]r uel mega standasc, þvi at ond min fvsisc til þin oc fagnar af miscvnn þinne.« Enn þa er hann hafþi bon sinne loket, þa baþ Dioclecianus hann til sin at leiþa oc mellti sva: «Et mesta [m]vndo ver ha . . . . . yfir . . . . þinna oc allt yfir . . . . . þat er a þer er, ef þu hefþer [eig]i sva ouirþiliga svarat minom orþom vingiarnligom. Nv bvþ ec þer a nyia leic goll [oc] gimstena oc h[ogendi], ef þu uill gofgon ueta goþom orom.« Þa svaraþi sell Herasmus: »[Þess]er hluter aller er þu bvþr mer, ero herfiligir oc blecia andir manna oc drekia ondom þeira [i e]ilifan dauþa, enn ec em scrvdr herscrvþi drottins mins Jesv Cristz, oc mon ec fvr þvi vfir [st]iga seliga allar ognir þinar oc skøti diofoligrar uelar.« Þa bauþ konvngrenn at liosta [vondom] gvþs [pislar vott]. Oc þa er þeir bvsto hann sem þeir mattv mest haᵛg(gva), þa só hvergi a li[ca]m hans, oc [hvergi blicnaþi ne] roþnaþi hold hans. En þa er gvþ svndi slica dvrþ [ui]nar sins, þa toco at calla allir lyþir oc mellto: »[Sann]liga er mikill gvþ cristinna manna, [sa] er slica crapta g[efr]. . . . . Dioclecianus oc sagþi: »Hvi séþ er ei[gi], eþa hvi sciliþ er eigi, at [Herasmus] hefir meþ ser mikinn matt fiolcvngi, era slict [u]ndarlict . . . . nni fiolkvngi, helldr gvþligr kraptr . . . . er trv . . . . gvþs alm[attigs er] let ser soma at berasc hingat [i h]eim til hialpar ollom [monnom] fra . . . . Marie meio(!), oc mon koma i ennda heims [at] doma of lifendr oc of dauþa, oc mon hann gøþi veta goþom monnom oc giallda il[la] hlvte ranglatom.« Þa uarþ akafliga reiþr kesarenn oc baᵛþ at slita hold hans [me]þ iarnkrocom oc sa brennosteini i sorinn loganda oc hella yfir hann allan biki . . . . .

. . . .

liga almatkan gvþ. Þa uarþ hrygr Dioclecianus konvngr oc mellti

. . . . lyþ: «Reiþasc monu oss goþ or almattig, ef eigi er sciot devþr (!) oc drepinn sia galldramaþr, er þa*r* goþlastar.» Þa bauþ Diocleciamus at binnda hendr oc fotr a enom sęla Herasmo oc kasta honom i mvrquastouo, þar er engi maþr comi til hans.

Þa toc en selste Herasmus at biþiasc fyrir, es hann var bvrgþr i mvrkuastouo oc mellte sva: «Hevrþu drottinn Jesus Cristr, konvngr uerallda, upros liosens! þu settir himin oc iorþ af almette specþar þinnar; þu skilþir lios fra myrkrom oc lvstir allan heim af liose miscunnar þinnar; nu biþ ec þic, at þu lvsir mvrcr ór af scini birti þinnar, at eigi dyrkisc ouinir orir, helldr se allir, hve þv helpr þinom þionostomonnom.» Enn uiþ akall en(s) selsta Herasmus tok at scina lios himnescrar dvrþar of alla mvrquastouona solo biartara oc fvlgþi ilmr dvrligr hvnangi sotari. Enn þeir menn er vorþ helldo a mvrquastouonne toko at undrasc oc urþo hirsa uiþ þ[es]se stormerki. Þa kallaþi drottinn a uin sinn: «Ris up þu, sagþi hann, trur þion, þui at hevrþ er bon þin.» Þa fello bond af hondom hans oc fiotrar af fotom. Oc þa er en helgaste Hera[smus] scilþi astriki drottins viþ sic, þa toc hann at lova gvþ af ollom hvg oc mellte meþ mikl[om] fagnaþi: «Loua ec þic, almattigr drottinn minn, i almette þrenningar þinnar, þui at þic [lo]ua mikilfengliga himnar oc himnescir craptar, iorþ oc sior oc a*v*ll scepna dyrk[ar] sinn scapara, oc þvi let ec eigi af (at) dyrka þic, drottinn minn, at þu ert dyrligr, sotr oc m[is]cvnnsamr of allar ueralldir verallda.» Þa com engell drottins til hans oc mellti sva: «Ris up oc fvlg mer!» Engillinn fvlgþi honom a braut af Asialandi oc allt til borgar þeirar, er Lvcrina heitir, su stendr a Italia i Roma riki. Enn annan dag boþ Dioclecianus at leiþa Herasmom or mvrquastouonne oc ueta honom liflat. Enn þa er senndimenn kesarans como til mvrquastouonnar, þa uar allr umbuningr dvranna sva sem þeir hofþo um bviþ, enn þa uar sell Herasmus a [brau]to. Þa runno þeir at segia Diocleciano, enn hann uarþ hrvgr uiþ þat, er hann matti eigi quelia Herasmom.

Þa toc enn selste Herasmus at gora margar iarteinir i Lucrina borg: hann grod[di] siuka menn meþ eino orþi, gaf hann svn blinndom monnom, rac hann diofla fra oþom, enn reste d[au]þa menn til lifs. Anastasius er nef(n)dr gofogr maþr i Lvcrina borg, sonr hans andaþisc o[c] var fort lic hans til gravar. Enn helagr Herasmus gek a mot þeim, er meþ likit foro, [oc] spurþe, hvart þeir veri cristnir eþa heiþnir. Anastasius svaraþi: «Eigi ueit ec, hver trva er crist[inna] manna.» Sell Herasmus sagþi: «Ef þu

uill trva a Jesum Crist son gvþs, þa mon risa til lifs sonr þinn.» «Egi(!) at eins mon ek trva, sagþi Anastasius, ef lifnar sonr minn, helldr oc allir vinir mi[nir].» Þa bauþ enn selste Herasmus at legia niþr lic ens dauþa, oc fell a kne oc retti h[en]dr til himins oc mellti: «Hevrþv, drottinn Jesus Cristr, bøn mina, þvi at þu comt i þenna heim a[t] hialpa svngom monnom oc leystir allt mankyn fra mette ouinar; þu reistir til lifs [La]zarum, þann er fiora daga hafþi licami i leþi legit; reistv up nu, drottinn, þenna dauþa mann, at allir viti, at engi er annarr gvþ a himni oc a iorþo.» Enn eptir bøn þe[ssa] reis up enn da⁄þi oc lifþi oc mellte: «Eingi er gvþ nema gvþ cristinna manna, þann boþa[r] enn selste Herasmus.» Þa toco trv allir lvþir, þeir er sa iartein þessa oc oro skirþir a[f enom] selsta Herasmo kallar oc konor, meirr enn fiogor hvndroþ manna. Oc fagnaþi enn [dyr]ligi Herasmus miscvnn drottins oc trv þeira manna oc mellte sua: «Þackir gori ec þer, drottinn Jesus Cristr, [þess] at þu kallar þessa menn til þinnar miscvnnar. Nu biþ ec, at þu uarþueitir þessa [til] enda, er þv hevir scirn uetta.» Þa mellte Herasmus viþ allan lvþ: «Hevriþ, sønir oc dótr, [hyg]giþ at boþorþom drottins vars Jesus Cristz, at er megiþ comasc til eilifs fagnaþar, þes er [drottinn] hevir fvrir buit sinom æstmonnom.» Hvern dag snori hann en selste Herasmus ma⁄rgom monnom fra heiþne oc let scvrþgoþ niþr briota enn kircior up reisa.

Probus er nefndr domanndi, sa er fvr var [settr] Lucrina borg af Maximiano kesara. Nv þa er hann sa megnasc cristinn dom i borg þeira, þa senndi hann rit Maximiano oc sagþi fra til-tekiom ens helga Herasmus. En er Maximianus hevrþi sogo þessa, þa senndi hann rit Probo domann[d]a, at hann førþi skiot Herasmum til fundar uiþ konunginn. Þa uar tekinn enn dyrligi bvscop oc leidr [fyr] dømistol konungsens. «Ertu sva þrar maþr, sagþi konungrenn, at tv uill alla hlute at moti gora logom [orom]!» Enn sell Herasmus svaraþi øngo, helldr baþ hann drottin ser dvgnaþar. «Fyr hvi uilldo, enn uitla⁄[si sa]gþi konungrenn, eigi svara mali mino?» Enn selste Herasmus svaraþi: «Eigi fvrleit ec mal þin, oc eigi ottomc ek at svara þer, helldr baþ ek drottenn minn at hann gefe mer mæott at stiga yfir [mo]tmeli oc meingorþir ouina minna!» Hverr er sa drottenn þinn, er þv þickisc allt tra⁄st unndir ei[ga]?» Hann sialfr, sagþi enn helgi Herasmus, gorþi himin oc iorþ oc alla scepno, oc sa enn sami Jesus Cristr gor[þi]sc maþr oss til hialpar, crosfestr oc da⁄þr, oc ręis up a þriþia degi; oc eigi at eins mon hann vei[ta] þęr metorþ oc auþ-

heve, helldr beþi oc himnescan fꜹgnoþ.» Þa mellte reiþr Maximianus: «[V]era scal annat tvegia, at ver monem lvta crosfestom oc dꜹþom manni, eþa er scoloþ ella almattig goþin gꜹfga. Nu ef þu uill, vesall maþr, sagþi kesarenn, verþa samtengþr varre uinatto, þa mondv verþa dvrkvnna (!) goþonom veita.» Þa svaraþi dvrligr bvscop oc pislarvætr drottins af mikilli staþfeste oc mellte: «Ef goþin ero sua mattog, sem þer þvckir, þa forom viþ oc dvrkom þꜹ, ef þess er uert.»

Þa uarþ glaþr Maximianus oc for meþ fagnaþi oc meþ miklo fiolmenne til hofs þess, es Þorr uar blotaþr, i borg þeire er Firmitana heitir. Þar var licnesce Þors gort itarliga oc tolf alna hótt. I þeire borg voro honom hallnir .c. helgra daga; þar oro margir iþrottamenn oc margir songmenn. Enn þa er sell Herasmus com fvr þetta licneski, þa toc hann at retta henndr sinar til himins oc mellti: «Hevrþv almattigr drottinn, scapari himins oc iarþar! biþ ec, at þu minntir liknesci þetta af tilquamo þinnar styrkþar; bríóttv niþr blot þetta, drottinn minn, es lifir oc rikir meþ gvþi feþr of allar alldir.» Enn uiþ bøn gvþs vinar fell licneski Þors oc hvarf allt; enn þar var eftir dreki ogorligr oc serþi marga heiþna menn. Þa tok ner allr lvþr at kalla eins mans mvnni: «Mikill er gvþ cristinna manna, sa er slican matt gefr þion sinom.» Þa oaþisc mioc Maximianus oc for meþ mikilli scemþ til hallar sinnar. Enn heilagr bvscop mellti viþ allan lvþ: «Nv megoþ er sia mott drottins mins Jesus Cristz, nv megoþ er sia oc gǫsco Þors, er er haueþ þionaþ. Litiþ er nv, hve mikill ꜹuirsmaþr(!) Þorr es. Hevriþ er nu þa, sevnir minir, mina aminning, oc snuiþsc oc goriþ iþron, oc latiþ skirasc i nafni foþor oc sonar oc heilags anda.» Þa truþi mestr hlvti borgar lvþs oc uar scirt otal manna af enom helgasta byscopi, oc foro allir meþ fagnaþi til sinna husa. Þa uarþ reiþr enn uersti keisare, er han spurþi þesse tiþinndi, oc sendi marga riþara sina vapnaþa at vega alla þa er þeir metti finna cristna menn. Þa oro hægnir cristnir menn margir, oc do dyrliga fyr nafne Jesus Cristz, oc kolloþo allir aþr hognir vere: «Hevrþo, enn helge faþer Herasme! biþ þu fvr oss til drottins Jesus Cristz, þvi at fyr hans ǫst rettu uer glaþir halsa ora unndir uapn ouina uarra?» «Veriþ er stvrkir, svnir, sagþi enn dvrligi bvscop, þvi at sciot scoloþ er þa fagnaþi eignasc, es eigi scal enndi a verþa.» Enn þa er hognir voro gvþs pislaruattar, þa uar senn mikill fiolþi engla i lofsteno(!) þar vfir, oc fǫrþv þęr(!) andir þessa enna selo manna meþ allri dvrþ til eilifra fagnaþa. Þa fagnaþi enn dvrligi bvscop miscvnn drottins oc dvrþ vina sinna.

Þa bꜹþ Maximianus at taka enn sęla Herasmom oc fora hann i eirkvrtil gloanda . . . . . .» Þat høfir, sagþi inn omilldi keisari, at harþr licami mvqvisc af . . . . svaraþi sell Herasmus: «Hvart bvþr þv keisari at ek scv . . . . ek sagþi konungrenn, at þu gꜹfgir . . . . stir þria sveina i Babilon, at allir uiti, at tu ert almattigr dro[ttinn u]arr Jesus Cristr.» Þa uarp hann af ser gloanda kvrtle, enn hvergi sa bruna a haurundi hans. Þa toco allir at kalla hatt oc mellto: «Sannliga er mikill gvþ cristinna manna.» Keisarenn callaþi oc mellti a mot: «Þetta er eigi goþligr mǫtr, helldr [diofo-]ligr kraptr.» Oc þegar bꜹþ hann at uella i katli bik oc uiþsmior, oc þar i setia selan Herasmum, «[oc] scal blevta steinhiarta hans,» sagþi Maximianus. Þa toc at retta henndr sinar til himins enn se[le] byscop, er hann uar i uello þesse, oc baþ drottin ser miscunnar. Enn sua scylldi vin sinom bruþr mi[ll]dinnar, at hverge kenndi hann hita af vello þesse oc gek hell oc obrunninn or katlinom. Þa tok [tru] fiolþi heiþinna manna oc hafnaþi blotom. Þa bauþ ceisarenn at bvrgia enn dvrliga bvscop i [mvr]quastouo oc binnda a hals honom mikinn þvnga iarns. Enn a miþre nott skein lios mik[it] i myrqvastouona, oc com engill drottins oc mellte, at sell Herasmus scvldi nv risa oc honom a br[aut] fylgia. Þa foro þeir i Campaniam heraþ til borgar þeirar, er Formiana heitir. Þar uar enn h[el]gi Herasmus siꜹ daga oc kenndi ollom borgar lvþ trv retta. Þa callaþi drottinn af himni a enn helga vin sinn: «Heill oc sell, goþr þręll, hell oc sell, trvr vinr! com þu oc hvilsc i himnescri dvrþ, sv var þer fvrir bven fra uphaue heims.» Enn þa er enn selste maþr hevrþi þesse orþ drottens, þa let hann til himins. Þa sa hann himnesca dvrþ oc sveitir heilagra manna skina i allre dvrþ eilifs fagnaþar oc hevrþi sęla flocka heilagra engla sotliga songva. Þa tok af ǫllom hvg enn helgi Herasmus at gora þackir gvþi drotne oc mellte sva: «Dvrcanndi dvrca ec þic, groþari heimsens! þui at þu letr þer soma at laþa mic sva miscunnsamliga til eilifrar selo; þu toþir mer, drottinn minn, oc hvgaþir mik. Dvrþ se þer, Cristr drottinn, of allar alldir.» Þa hof með himnescom krapti enn dvrligsti drottinn ǫnd uinar sins, oc for enn selste bvscop Herasmus agetligr pislaruotr af heime þessom sex notom fvrir Columba messo. Nu gleþsc sia enn dyrligi meþ helgom monnom a himnescri dvrþ, þar er rikir varr drottinn Jesus Cristr meþ feþr oc helgom annda of allar alldir verallda.

FIDES SPES CARITAS.

(*Holm. 2, A; 233 folio, B; 235 folio, C; 429 octavo, D*).

Prologus in tres virgines Fides, Spes, Karitas. [1]

Þaa er um allan heim hafdi [heilugh kenning gudligs sads runnit med vaxandi milldi kraptaverkanna [2] fra blotum skurðgoða til guðs kenningar ok heilagrar skirnar, [sva at allir þangat flyendr yrði heilir [3], þa matti þat eigi standaz [4] ovinr allz mannkyns hinn forni fiandi, spillari sannz froðleiks, at sea svo marga fagra bloma [mannkostanna skina med aavegsti truarinnar i hiðrtum manna, en sik ræntan sinum monnum. Kvaldiz hann þa akafliga af ogurligri ofund ok illgirnd ok eggiaði einn sinn vin til grimdar ok agangs við guðs menn [5] at briota niðr alt kristiligt siðlæti; en sa het Adrianus ok var þa keisari yfvir ollu Rómaborgar riki.

1. En aa þeiri tið kom kona su til Rómaborgar, tigin at kyni en myklu tignari at goðum siðum, er Sophia [6] het, ok þriar dætr hennar Fides, Spes ok Karitas. Hun gat snuit með fǫgrum dæmum sins siðlætis mǫrgum gǫfgum konum [7] til truar. Ok fyrir þat kom einn greifi til Romaborgar, sa er Antiochus het, til fundar við Adrianum ok mælti sva: »Kona ein er komin i borg vara, ok þriar dętr hennar, ok skilr fra oss konur vorar, ok kennir monnum at trua aa einn guð, þann er Jesus heitir, ok segir [med þeiri tru alla skulu fyrirlata [9] feðr ok mæðr, vini ok frændr, ok konur

1 Saal. Overskr. i C; mgl. B, D; Begyndelsen af Sagaen mgl. i A; her lægges B til Grund. 2 [runnit saad gudligrar kenningar, ok margir menn hofdu brutt snuizt *C*; heilog kenning ok sad guds orda runnit ok vaxandi milldi kraptaverkanna hafdi dregit *D*. 3 [*mgl. C.* 4 ne þola *tilf. C, D.* 5 [skina ok margfallda aavǫxtu i hiortum manna af heilagri tru ok sik sviptan sino ranfeingi. Ok þvi kveykti hann upp hiarta sins vinar til grimdar vid kristna menn, ok eptir þat for hann *C.* 6 Sapientia *C.* 7 *saal. C, D*; monnum *B.* 8 [*saal. C, D*; lata skulu faraz hans *B.*

ok [allar girndir[1] þessa heims ok oll audæfvi; ok fyrir [hennar kenning ganga fra oss konur varar ok gora skilit við oss bændr sina[2]. Þa reiddiz keisarinn ok bauð þær allar mæðgur inn at leiða i sina holl. En þo at þessar meyiar væri harðla ungar at alldri, þa voru þær af giðf gudligrar milldi lystar af helgum anda ok lærþar af spámanna orðum ok [postoligri predikan[3] ok dyrðligar i allri sinni atferð. En aðr þær gengi inn i hollina, þa gerðu þær i enni ser ok fyrir briosti [hins heilaga[4] kross mark. En er Adrianus sa þær, þaa óaðiz[5] hann sva fegrd þeira, ok bra honum sva við, at hann mátti ekki mæla. En er hann tok mal sitt, þa spurdi hann, hvaðan þær væri ok hverrar tignar, ok sagði þær miklu sundrþykki komit hafa i borgina. Heilog Sophia svaraði: »Hit æðzsta nafn ok hit vegsamligzta aa ek, allz ek er[6] kristin, en Sophia heiti ek hinu oæðra nafni, sva sem frændr minir gafu mer; gôfug er[6] ek at kyni ok ættud aa[7] Langbarða landi, þar alin ok uppfædd, en hingat kom ek til þess at færa dætr minar i forn Kristi.« Adrianus mællti: »Þer hafit hrelldan allan borgarlyð ok konur fra bondum sinum skildar ok [sono fra feðrum, en hafit illyrðt Oðin en lastat Þor ok Balldr, en skammat Frigg ok Freyiu ok Gefion i ordum, ok lastat oll goð vór, ok segit þau onýt, ok eyðit allri vegsemð þeira[8], ok sier ek giðrla, at þer munit vera þrár aa tru yðra, ok nenni ek ekki at standa i orðaþófvi við konur, en [varla munum ver enn skilia[9].«

2. Þa let hann setia þær fiorar mæðgur i myrkvastofu hia husum Palladius[10] ølldungs. En meþan þær voru þar, eggiaði Sophia þær aa stadfasta tru ok ast við guð ok at standaz vel pislir fyrir guðs nafni ok mælti svo: »Heyrit þer, dætr minar, lærdar i guðligum ritningum, varðveitið þer nu tru þa aa þessi kvalatið, er þer namut fyrr. Sa mun vinna allar þrautir ok yfir lata yðr stiga allar kvalar, er þer [elskudut fra barnæsku, ok sônn vón ok hialp er allra kristinna manna, ok hann mun med yðr vera einn almattigr guð Jesus Kristr[11]. Engan fagnat megit þer moður yðvarri

1 [allt eptirlifi *C;* allar krasir ok allan losta *D.* 2 [þvi svivirda konur vorar oss nu ok ganga eptir hennar fortolum (ganga henni i spor *D*) ok vilia eigi koma til rekna med oss ne til borz eda dryckiar ok vilia eigi sia oss (um saurgan gard *tilf. D*) *C*, *D*. 3 [gudligum bokum *C*, *D*. 4 [*mgl. C*, *D* 5 ottadiz *C*. 6 em *C*. 7 af *C*. 8 [ok eydit veg goda vorra med nidran, þeir sem skopudu himininn *C*. 9 [þo erum ver eigi skilin at sva bunu *C*. 10 Paldarij *C*; Palladij *D*. 11 [logdut vid ast ok yndi ok van fra barnæsku *D*.

meira gora þessa heims en þann, at þer standiz virðuliga pislir ok alla freistni diôfla ok vælar manna.« Meyiarnar svôrudu sva: »Ver þu ôrugg, modir ok drotning vór, ok send oss framm fyrir þik at domstoli þessa iarðligs hôfðingia, ok munt þu þa fagna, er þu sier þrek varn ok hreysti i [þurft vorri[1]. Grædari varr Jesus Kristr mun oss styrkia ok gefa oss orðagnótt, þolinmǫði ok styrk at svara þessum keisara ok sigra hann; lifandi guð skal af himnum sia mega með oss sanna ast ok staðfesti truarinnar, þviat med hans hreinu orði erum ver, en sæla modir, fyrir þik lærdar ok bunar allar pislir at þola fyrir hans nafni.« Moþir þeira mælti: »Gorit sem þer mælit nu, at ek mega koma eptir ydr i guðs trausti at enda yðvarrar pislar.« En er þær hofðu .iii. daga i myrkvastofu verit ok þriar nætr, bauð keisarinn þęr at leiða fyrir domstol sinn inn i hôll sina, ok mælti sva til þeira meyianna: »Miskunnit þer æsku yðvarri ok fegrð, sva ung bôrn at alldri, ok elli moþur yðvarrar, ok blotit haleit ok itarlig goð vór synilig, ok dyrðkit drotna vara Þor ok Oðin, skal ek þa velia yðr hin beztu sæti i minni hirð[2] ok gipta yðr hinum tignuztum hôfdingium i minu riki, sem þer eigut burði til ok ætt. En ef þer hafnit þessu ollu, þa sver ek þess vid gud min heilog, at hvarki skal ek vægia[3] æsku yðvarri ne elli, eigi tign yðvarri ne vænleik, helldr skal ek yðr með ymissum pislum til heliar færa ok saxa hræ yður ok kasta þeim fyrir dyr ok hunda ok hræfugla[4] himins.« Þa svorudu þær allar sem einum munni mælti þær: »Heyr þu, keisari, þat man þer [þikkia kynligt ok brosligt, at oss þikkir ekki undir[5], hvart þu heitr oss goðu eða illu, vid hvorki munum ver skipaz ne skialfva. Ver eigum oss føður, þann er oss leidir til eilifrar dyrdar, þess ognir ok reiði uggum ver, þvi at þa erum ver kvaldar ok pindar, ef ver fyrirlatum hann en fylgium[6] þinum fagrgala [ok veilrædum(!)[7]. Spari þu ekki af at lata[8] frammi vid oss nu allar pislir, þær er þu mátt til fa at sigra vara tru, ok munt þu varr við verða, at mikill er kraptr, sa er guð gefr sinum monnum i pislum.« Þa varð keisarinn fullr af æði ok reiði, ok mælti vid moþur þeira: »Seg þu nafn[9] meyianna ok alldr þeira.« Heilog Sophia svaradi: »Hin ellzta þeira heitir Fides .xii. vetra gômul, en ônnur Spes .x. vetra, ęn hin þriðia Karitas .ix. vetra.

3. Þa kallaði keisarinn Fidem til sin ok mælti: »Fęr fornir

1 [vorri iatningu ok þraut C. 2 sva sem dętr minar sialfs *tilf.* C. 3 hlifa C. 4 hrafna D. 5 [undarligt þickia, at oss þikir aungu varda C. 6 iatum C, D. 7 [*mgl.* C, D. 8 hafa C. 9 nofn C, D.

hinni helguztu Gefion, ok lit, hversu fôgr hun er, eða hversu virðuligt sæti hun aa ok dyrdligt, þar er sem drotning vor byggvir.« Fides svaradi sva: »Ek hefir alldri slika folsku heyrða eða slika blindi [siena sem þu segir[1], at ek skula fyrirlata almatkan guþ minn, þann sem alla luti skapadi or engu, en gôfga stokka ok steina prydda ok [gerva manna hondum[2].« En er keisarinn heyrði þetta, þa let hann flaa hana af klæðum ok beria hana nær allan dag med vôndum. En er hon hafdi barin verit tolf sinnum af [tolf hundradshofðingium[3] ser hverium þeira .xii. sinnum[4], þa sa engi merki sarleiks aa likam hennar. Eptir þat liet hann slita af henni bædi briostin med iarnkrokum[4]. En allir, þeir er hia voru ok sa þessar pislir ok grimð, gretu sarliga ok mælto med harmi: »[Hvat gerðu þessar meyiar þess endima, at þęr skylldu verdar vera at hafa slika pinsl[5]; hardla illr er dómr þinn, konungr, ok raung eru þessi boðorð þin.« En or sárum[6] hennar rann miolk en eigi blod. Þa męllti heilog Fides: »Hvilikar litaz[7] þer, konungr, ognir þinar þessar, þviat .xii. hundradshofdingiar baurdu mik, ok urdu þeir allir modir, en mik sakadi ecki. Þa leztu[8] briost af mer slita, ok kom miolk ur saarum minum en eigi blod. En þu hugsadir heimsliga, at þu mundir mik mega skilia fra gudi minum i pislum þessum, en þat fær þu alldregi gert.« Þa let keisarinn setia hana aa brandreid, ok var gorr[9] undir elldr mikill, en su reckia var henne sva hęg, sem hun væri aa skipi i[10] logni[11]. Hun bad til guds ok mællti: »Heyrdu, drottinn minn, littu yfir ambatt þina, at ek mega i mot standa þessum vikingi ok leysa i sundr allan stundlighan krapt hans.« En þriaar stundir dags var hun aa [gloanda iarni[12], ok hafdi hvergi elldr runnit a hana. Sidan let hann setia hana i [ker mikit[13] ok hella yfir hana wellanda biki[14]. En er bikit tok akafliga at vella i kerino, þa leit heilôg mær til himens ok mællti: »Grædari allra hluta, aa þik kalla ek i þessum elldligum pislum. Drottinn minn Jesus Kristr, gættu min.« Sidan kastadi hun ser nidr aptr i hituna, ok var henne þar svo hægt,

1 [vitat sem þu hefir, er þu bydr *C*. 2 [smidada af manna iþrottum *C*. 3 [ser hverium hundrads sinnum hofdingium *C*; ser hverium hundradshofdingium .xii. *D*. 4 iarntaungum *D*. 5 [Hvat illt gerdu meyiar þessar (at mikil endęmi .vęri gior vit meyiar þessar *D*), er þær skulu undir slikri anaud ok kvalum liggia *C*, *D*. 6 *Her ender B*; *nu lægges C til Grund.* 7 synaz *D*. 8 *saal. D*; lestu *C*. 9 kyndr *D*. 10 *Her beg. A*, *som herefter lægges til Grund.* 11 blidu vedri, þvi er ecki vere vindr ne stormr *D*. 12 [loganda(!) brandreid ok iarne *D*. 13 [no mikinn *D*. 14 *Her ender D*.

sem hon lægi i godri laug. En er keisarinn saa hana osakada eptir slikar pislir, þa vard hann fullr af reidi, er hann matti eigi neyda hana til blota. Ok eptir þat baud keisarinn, at meyna skyllldi sverdi hôggva. En er en sæla mær heyrdi þetta, fagnadi hon miok ok gerdi gudi þackir ok kalladi aa modur sina, er þar stod hia henne, ok bad, ath hun skyllldi bidia fyrir henne, at hon mætti sina framfôr med sigri ok iatningu lykta. Sidan kalladi hun aa systr sinar ok bad þær vel standaz pislir eptir þeim dæmum, sem hun hafdi adr fyrir giôrt: »ok megit þit nu sia, hversu ek hefir yfirstigit pislir[1] ok konung sialfan, þviat hann kvelst nu, er hann matti mik i ôngum lut kuga.« Sidan retti hun hôfut sitt ok haals undir sverdzeggiar ok hafdi adr kysta modur sina, ok bad þær allar heilar wera. Eptir þat hio skialldzsveinn keisara hôfut af henne. En aund hennar baru einglar guds til himna, ok færdi hon svo Kristi sigr sins pislarvættiss.

4. [2]Eptir þat heimti keisarinn til maals vit sig Spem systur hennar ok mællti vit hana blidliga: »Heyrdu dottir, ok hlyd mer sem fôdur þinum, ok blota Gefion drotningh vora til lifs þer ok heilso, at þu megir fordazt[3] pislir.« Heilog mær svaradi: »Vita skalltu þat, konungr, at ecki skulu stoda ord þin hegomlig. Systir min lærdi mik med dæmi godrar atferdar ok aaminning, at ek skyllda slikan farveg fara sem hon milldrar iatningar til drottins mins i pislarmarki systur minnar ok henne lik wera. Gior þu þat sem þu vill vit mik, ok mantu þa vita, at ek em systir hennar.« En er konungr saa, ath hann matti ecki med blidum ordum teygia hana til blota, þa let hann færa hana or klædum ok beria med sinvôndum[4]. En þa er .x. c. hôfdingiar hôfdu barit hana sitt sinn hverr, þa villdi hun mæla vit modur sina, ok matti fyrir þvi eigi, ath hun stod yfir andadri dottur sinni ok badz fyrir ok mællti sva: »Drottinn, gef þu þessi enni ungu ambatt þinne þrek, at hun megi standaz pislir i oskaddri iatninghu þinni, svo sem enne fyrri dottur minni.« En þa er modirin bad fyrir dottur sinne, þa kalladi en unga[5] mær ok mællti svo: Heyrdu, drottinn gud minn, gef þu mer sigr ok þrott.« Sidan snerizt hon til keisarans [ok mællti:[6] »Heyrdu, nidingr ok ovinr milldinnar, faa þu [til, ef enn er nockut eptir kvalanna[7], ok mant þu at sannre raun um koma, ath guds kraptr er med mer.« Þaa vard keisarinn

1 *saal. C*; pilsir *A*. 2 Fra keisara ok Spem *Overskr. A*. 3 hardar *tilf. C*. 4 limvônudum *C*. 5 yngri *C*. 6 [*tilf. C*. 7 [enn til, ef eptir er nokut kvala kyn *C*.

reidr miog ok baud, at henne skylldi kasta lifandi i gloanda[1] ofn; ok er henne war i ofninn kastad, þa sloknadi allr elldrinn, en hun tok at syngia lof gudi. En er Adrianus heyrdi ord hennar syngiandi ok bidiandi ser gud miskunnar, þa baud hann at leida hana i brott þadan ok kvelia hana aa annan vegh. En er hon var kvalin[2], þa varp enum sætazta ilm af saarum hennar, ok mællti hun hlæiandi: »Heyrdu, vikingr, eigi kenni ek pisla þinna, þviat drottinn minn fulltingir mer ok skylir.« Þa tok keisari ath ædaz af ordum hennar ok let setia hana i eirnauckva[3] ok hella yfir hana biki vellanda. Ok er þeir villdu steypa hôfdi hennar nidr i velluna, þaa sprack i sundr þetta pislarfæri, en hitan ok vellan hliop aa þaa, er hana kvôldu, ok brunnu þeir, en hon var heil. Keisarinn myktiz ecki vit slikar iarteinir ok baud, at meyna skylldi hôggva. Vit þetta atkvædi keisarans vard mærin glôd ok kysti modur sina ok mællti: »Fridr se þer, modir.« Svo et sama kvaddi hon systur sina ok mintiz til hennar, ok bad hana at dæmi systra sinna oskialfandi ganga undir pislir ok minnaz aa þat, at eingi missir traustz ok hugganar af gudi, sa er allt þolir fyrir hans sakir. Sidan hof hon hendr sinar til himens ok rendi augum til guds ok mællti: »Drottinn, tak þu nu ônd mina, þviat ek treystumz i þer ok vænti i þer.« Sidan var hun hôggvin ok for sva til guds. Þa kalladi modir hennar ok mællti: »Se her nu, drottinn minn, dætr minar tvær, hefi ek þer[4] signdar; bid ek, at sva fari en þridia, attu samteingir þer hana.« Sidan sa hun Caritatem dottur sina albuna til pisla ok mællti med fagnadi: Giorzt[5] þu, dottir min, karllmannlig, þott þu sert[6] ung mær, vertu eigi þvi afhuga, at gud fyrirlætr ôngvan, þann er haunum treystizt.

5. [7] Sidan let keisarinn meyna leida til sin ok villdi svikia hana med fagrmælum, en heilaug mær svo sem algiôr ok saunn ast svaradi: «Ert þu svo vitstolinn, ath þu veizt eigi nu ætt mina, eda mant þu eigi systr minar, eda ætlar þu mik i annarri tru eda i annarri læringu verit hafa en þær, svo at ek skula svo herfilig vera ordin ok ætlera[8] ok olik systrum minum, þar sem ek em þeim samborin i allar kynkvislir, ok eigi mun ek ein vor[9] systra lata kugazt fyrir hundi þinum.« En er Adrianus keisari heyrde ord meyiarinnar, þa tok hann at ædaz af logha reidinnar ok baud, ath meyna skylldi festa i stagl, ok ætladi ymsum braugdum at

1 brennanda *C.* 2 kvalit *C.* 3 eiroxa *C.* 4 *saal. C*; þær *A.* 5 *saal. C;* Girzt *A.* 6 ser *C.* 7 Fra Karitate virgine *Oversk. A.* 8 *saal. C*; ætlara *A.* 9 varra *C.*

beita hana i pislum, af þvi ath hun var þeira yngst. En þa er hann ser litit stoda sin braugd eda vælar, þaa let hann hana naukta med haari upp festa i staglinum. En i þessi kvol hof hun upp augu sin til himens ok mællti svo: »Fulltingdu mer, drottinn minn Jesus Kristr!« Þa sneriz hun til keisarans ok mællti: »Ecki mattu, vesall, tomt er allt þat sem þu dæmir. Ek kenni einskis aa mer, þess er þu þickiz mik pina.« Þa mællti konungr med ogurligri rödd vit meyna: »Blota þu Gefion drottning vora, þottu vilir eigi önnur gud, ok man ek þa þo allt fyrirgefa þer.« Hon svaradi: »Fyrir hvi gremstu svo miök æsku minni eda önd? Giör þu þat sem þu vill, ecki færdu þetta af mier.« Ok eptir þessi svor hennar, þa baud hann þionostumonnum sinum at kynda ofn gloanda ok kasta þar i meynni. Þeir voru þess traudir, þviat þeir sa guds krapt mikinn med henne. Þa geck hun sialf inn i ofninn gloanda ok signdi sik med guds pislarmarki, ok er hun hafdi i logann gengit, þa springr i sundr allr ofninn ok hlaupa[1] sior gloandi or ofninum[2] ok yfir [mikinn flock[3] manna, ok brendi þa alla til bana voveifliga. En heilög mær geck i elldinum osaukut syngiandi ok lofandi gud. Þa vard keisarinn okveda vit ok skammadizt miog ok sendi menn til ath leida meyna or elldinum. En er þeir gengu ath[4] ofninum, þa sa þeir þria menn ganga med meyiunni i loganum solu biartare ath yfirliti. Þeir urdu svo hræddir vid þessa syn, at þeir fellu þegar nidr til iardar ok vissu ecki til manna. En er þeir vitkoduz ok stodu upp, þa badu þeir hana litillatliga, at hun skylldi ganga ut til þeira. Hun gerdi svo, ok komo[5] þau öll saman aptr til konungs. En þegar er hann sa meyna, þa mællti hann skiott, at hana skylldi höggva. Ok er heilög mær heyrdi þetta, þa kalladi hun aa modur sina ok mællti: »Minztu min, modir.« En hon svaradi: »Bid þu fyrir mer, dottir, med systrum þinum, ath Kristr biodi mer til ydvar ath koma med fagnadi.« En eptir þessa vitrædu þeira var mærin skiott höggvin. En heilog Sophia lagdi i vagn likami þeira dætra sinna ok reid aa dyrligum smyrslum ok ók sidan .xviii. milor fra borginni i brött, ok grof þær þar ok bio um virduliga, ok hvarf sidan til borgarinnar ok gerdi gudi þackir fyrir pislarsigr dætra sinna.

6. [6] Litlu sidar vitiar heilög Sophia þangat, sem helgar meyiar voru grafnar, ok margar konur med henne, ok höfdu mikil smyrsl med ser ok reykelsi, ok dyrkudu þar gud ok þessar enu

1 *saal. C;* hleypr *A.* 2 loganum *C.* 3 [mikit folk *C.* 4 elldinum ok *tilf. C.* 5 kvamu *C.* 6 andlat Sophie *Overskr. A.*

helgu meyiar. En adr þessi kvennaflockr for aa braut, sem þangat hôfdu sott, þa fell en helga Sophia yfir helga domana ok mællti med taarum: »Komit þer nu eptir mer, dætr minar!« Þa syndiz ollum, sem hon sofnadi hogliga, ok var þat andlat hennar sottarlaust ok i fridi. Sidan grofu þær hana þar hia dætrum sinum lofandi ok dyrkandi gud af þesso agæta mannvali. En eptir þetta vard Adrianus keisare lostinn sva illre sott, at hann vard fyrst blindr, en sidan vall hann maudkum, ok blodspyia mikil gaus or honum med holldfua; ok sidan slo aa hann opi ok ædi, ok sprack hann i sundr i midiu, ok draufnudu i sundr allir lidir hans ok likami, svo at trautt helldo saman, er grafa skylldi. En messudagr þessa þriggia meyia er kal. Augusti gudi almatkum til lofs ok dyrdar, þeim er lifir ok rikir um allar alldir allda. Amen.

GREGORIUS SAGA.

(*Cd. Holm. 2 folio*),

Her hefr upp sôgu ens helga Gregorij pava.

Gregorius atti allt kyn i Romaborg, ok het Gordianus fadir hans, hann var enn gôfgazti madr, en Silvia het modir hans. Frændr Gregorij voru gôfgir at virdingu, en þo voru þeir enn gôfgari fyrir gudi af godlifi sinu ok sidsemi ok trufesti. Felix pafe hardla dyrligr madr, sa er giora let kirkiu guds pislarvottum Kosme ok Damiani i Romaborg, hann var afi [1] Gregorij, en Tharsilla heilug mær ok meynunna, su en sama er Krist sialfan sa koma til sin, adr hun andadiz, var fôdursystir hans. Þat er at getnadi giôrt um hana Tharsillam, sem nu var int, at hun heyrdi himneska rôdd vid andlat sitt, ok þat med at hun sa sialfan drottin vorn Jesum Krist koma eptir ser; ônnur fôdursystir hans er nefnd Gordiana, en en þridia het Emiliana. Þær voru badar helgar meyiar Tharsilla ok Emiliana, at þvi er Gregorius sialfr berr vitni um nu sidan i bok sinni einni.

En þat er at segia fra þeim systrum med faam ordum, at þær þionudu allar gudi i lifi. En þa er þvi hafdi leingi fram farit, þa er sagt, at Gordiana [2] systir þeira mæddiz miôg i sinni tru, ok vard eigi betr en svaa um hennar raad, at hun gleymdi til miôg guds bodordum, ok gat fiandinn sva lockad hennar hug, ath hun lagdi meira hug aa þersa heims gaman helldr en aa sina þurft. Tharsilla hellt vel sinni veniu i astud vid almattkan gud. Þat var opt er hun harmadi ok ræddi um fyrir Emiliane systur sinne, hvern skada þær hôfdu bedit um þat, er Gordiana systir þeira giôrdiz ohlydin gudi ok þeira fyrirtôlum. Tharsilla styrkti sva tru Emiliane systur sinnar ok bad, at hun skylldi leida sinn hag

[1] aa fe *Cd.* [2] Cordiana *Cd.*

ok sitt rad miklum athugha; hon mællti vid hana þessum ordum opt sinnum: »Ek se Gordianam systur ockra, kvad hun, eigi af vorri hꜳlfvu vera.« Eitthvert sinn þa er Emiliana heyrdi þersi ord, þa sneriz hun til bænar vid systur sina Gordianam, ok sva et sama Tharsilla; stundum badu þær hana, sem þær kunnu, til samþyckis vid sik, en stundum ꜳvitudu þær Gordianam. En ꜳvallt sidan er mille vard hirtingarorda þeira, þa sneriz Gordiana þegar til leikmeyia sinna ok til þessa heims skemtunar. En er þersu for framm miǫg leinge af hennar hendi, þa vard systrum hennar at miklum harmi hennar orækt, er þær mattu eigi aleidis snua hennar atferdi, sem þær villdu. Fra þvi er sagt, at ꜳ einhverri nott giordiz þat til tiþinda, þar er Tharsilla svaf, at þa vitradiz henni Felix pafi ok þackadi henni sitt godlifi, bædi þat er hun hafdi framit vid Gordianam systur sina[1] i sinni ꜳminningu ok sva ǫnnur miskunnarverk mǫrg, þau er hon hafdi giǫrt fyrir guds sakir. Hann sagdi henne sva pafinn, at hun mundi skamma stund uverit hafva i þessum heime, enda lofv(ad)i þat litt vid, at þegar er hun vaknadi or þeim draumi, þa kendi hun ser sottar. En er sottin ok ath henne fast, þa let hun giǫra eptir frændum sinum ok vinum, sva sem þa var venia Romveria til, þa er nalgadiz gǫfgra manna andlat, ok let hun alla alþydu manna, þa er þar var komin, gudi lof syngia ok hans helgum mǫnnum. Þar var þa komin modir Gregorij Silvia ok margir adrir gǫfger menn at þiona Tharsille. En er þeim var minz von[2], þa tok hun at kalla hatt Tharsilla ok mællti: »Hverfi þer nu ꜳ braut fra mer, sagdi hun, þviat Jesus kom nu ath vitia[3] min.« En er Tharsilla hafdi þetta mællt, þa andadizt hun. En er þessi tidindi voru, þa vard þar sva mikill hilmr, at eingi þottiz slikan kent hafva þeira, er þar voru vid staddir. En er hun var ǫndud, þa var buit um lik hennar vel ok vegliga, sem verdugt var, ok eptir slikum hætti, sem sidr Romveria var til at bua um grǫft gǫfugra manna. Þat er ok vid getit, at litlu eptir andlat Tharsille ꜳ einhverri mikilli hatid, at þa vitradiz Tharsilla Emiliane systur sinne i draumi, ok for hun med fagrligu ladordi i mot henni af guds halfu ok mællti sva vid hana: »Kom þu, systir Emiliana, sagdi hun, ok giǫr helga samkundu med mer.« Emiliana svaradi henni ꜳhyggiusamliga: »Ef ek kem ein[4], sagde hun, hvat verdr þa um Gordianam systur vora?« Þa svaradi Tharsilla med hryggum hug ok mællti: »Kom þu, sva sem ek mæli, kvad hun,

1 sinni *Cd.* 2 voner *Cd.* 3 vilia *Cd.* 4 eigi *Cd.*

Gordiana systir ockur er ætlut i sveit med leikmeyium, ok mun hun her taka laun sins erfidis i þessum heimi.« En er þær hôfdu þetta vid ræzt, þa vaknadi Emilia(na) ok tok sott ok lifdi litla stund sidan ok for til himna med veg ok dyrd, sem henni var heitid fyrir sitt godlifi. En bratt eptir andlat þeira systranna, þa tok Gordiana systir þeira ser bonda ok giôrdi þa mart þat i gegn skapara sinum, er þa treystiz hun varla, medan þær lifdu allar systr. Nu vard þat sva um þenna hag, sem sagt er, at þær hofu upp med einni astud sina æfi vid almattkan gud, en þo endu þær sina atferd med mikilli misleiti. En þessir hlutir, er nu eru sagdir med skômmu maale, megu afla mer mikillar astudar vid gud af dæmum ok af lifi Tharsille ok Emiliane, ef madr færer ser i nyt, en i ôdru lagi ma ok sia mikillar aahyggiu ok varudar lif Gordiane systur þeirra.

2. En þat er at segia fra Gordiano fôdur Gregorius, er getit var i ôndverdu þessu mali, at hann var spekingr enn mesti at ôllu mannviti, hann var rikr ok gôfugmenne mikit ok audigr at fiarhlutum, hann var ættstor ok stiornarmadr mikill, sidlatr ok sidvandr i alla stadi. Hann var kvongadr hardla vel, en sva sem fra honum er sagth, þa var þat þo maal manna, at i eingan stad þætti Silvia[1] kona hans, er adan var nefnd, minni skôrungr at sinu hofi helldr en hann þotti. En er sonr þeira ox upp Gregorius, sa er nefndr var i upphafi þersa mals, þa giôrdiz hann sva hlydinn fedr sinum ok modur, at hann villdi eingan hlut i moti þeim gera. Ok þegar aa unga alldri var hann settr til nams af fôdur ok af modur. Hann bra þa þegar mikit af veniu annars ungmennis, ok var hann at ser framar giorr en adrir ungir menn, þeir er þa væri i Romaborg i þann tima. En sva sem Gregorius var ættstor ok kyngôfugr, þa giôrdiz hann þo enn mesti ættarbætir i alla stadi, ok þa kynslod pryddi Gregorius godum sidum ok dyrligri atferd sinni. Þat þikir verit hafa med miklum taknum, er Gregorius hlaut þat nafn, sem hann hafdi. Gregorius þydiz vakr til vors maals at færa, enda var hann ok sannliga vakr at sia vandliga bædi um sina þurft ok sva annarra; þa var hann vakr af sialfum ser, er hann fylldi þat i godum verkum, er hann nam edr kende, en þa vackti hann ôdrum til þurftar, er hann kende i ordum god verk, þau er hann giordi[2]. Hann vard sva bokfrodr ok sva algiôrr at ser um allar lærdomslistir þegar aa unga alldri ok at ôllu mannviti, at i þann tid, er i Romaborg var mestr lærdomr, geck

1 Silvilia *Cd.* 2 kendi *Cd.*

honum einge hærra i ǫllu boknami. Hann hafdiz þegar miǫg i æsku sinni a mali vid alldrada menn ok kostgefdi ath muna þat allt eptir, er þeir kendu honum til mannviz. Hann safnadi þa frodleik miklum i sinu brioste, þeim er hann bar sidan upp fyrir alþydu aa þeiri tid, sem hæfdi, ok sva kvedr at i heilagri bok, at þa er Gregorius kom aa gatnamot lærdomsins, at þa fyrirlet hann vinstri gǫtu lærdomsins, þat er veralldlig speke ok þessa heims virding. Hann lagdi þegar aa unga alldri allan hug til guds þionustu ok at audlazt himneskan fagnad ok sanna vitro, ok villdi hann at nafni einu þiona þessa heims virding. En þa er hann dvaldi miog leingi at skiliazt berindis med þessa heims lif, þott þar væri hugr hans allr, er gud var, þa toku sva at hladazt aa hendr honum þessa heims abyrgiur, at hann þottizt einkis annars fyrir gaa.

En þa er (at) andlati fǫdur hans bar erfd undir hann, ok hann atti sialfr forrad fiar sins, þa let hann bratt þat bert verda fyrir monnum, hvilikr hann hafdi leingi verit i gud(s) augliti. Þa hugdi hann at þvi bædi nott ok dag, hversu hann skylldi astsamligaz gudi þiona med sinum audæfum, ok gaf hann þa fe þat allt til guds þacka, er hann atti, ok fylgdi sva i eptirlikingu fatækis Kristi fatækum ordnum fyrir vorar sakir. Þa reisti hann upp sex munklifi i Sikileyiu ok lagdi þar til slika aura, sem þeir munkar þurftu, er þar voru, en et siaunda munklifi let hann setia hia kirkiu þeira Pals ok Jons piningarvotta guds i Romaborg til dyrdar Andree postola, þat er hann var sialfr munkr i leingi sidan med mǫrgum brædrum ǫdrum, ok lifdi hann þar sidsamliga ok dyrliga. Til þeira munklifa allra lagdi Gregorius sva iardir ok audæfi, at vel matte þǫrf vinna til allra[1] atvinnu, er þar skylldu gudi þiona. Sidan gaf hann þat fe allt, er eptir var, þurfamǫnnum, ok þat er af geck þeira naudzsynium, ok fyrirleit hann allt þessa heims skraut ok sneri þeiri tign allri, er hann hafde i verǫlldu, til þess at eignazt hæsta dyrd i himnum; ok sa er litlu adr geck um borgina skryddr gudvefium ok gimsteinum, sa þionadi af skǫmmu bragdi ǫreigi stafkǫrlum.

Þa giǫrdizt hann munkr, ok var hann sva algiǫrr bratt i þeiri atferd, at honum matti vel iafna vid þa menn, er leingi hǫfdu reyndir verit at allri gæzsku. Hann var kostgæfr til i sifellu at lesa helgar bækr; hann hafdi sva mikit meinlæti i fǫstum ok vǫkum ok i bænahalldi, at þar kom um sidir, at hann matti trautt

1 allrar *Cd.*

of standa einn saman af þvi ok af kvidvælindi, þvi er hann hafdi. Sva er sagt, at kvidvælindit ok þesskonar meinsemi, sem þar fylger, sotti hann miog sva, at stundum var hann at bana kominn, nema hann matadizt opt aa hverium degi. Fra þvi er sagt, at þat var einu sinni, þa er kvidvælendi sotti hann i mesta lagi, at hann matti einga stund aan vera berging matar. Þa var komit at paskum, þvattdag fyrir paska, þa er hvert barn fastadi, en hann matti sialfr eigi fasta, þa fell honum þat nærr en sotten, er hann skylldi eigi fasta mega. Þa heimti hann til sin hardla helgan mann þann, er Eleutherius het ok þa var munkr i munklifi hans, ok sa enn sami reisti mann af dauda. Hann beiddi þa Gregorius þess, at þeir skylldi badir saman bidia þess gud med tarum, at honum gæfizt megn til fôstu þann dag. En er þeir hôfdu skamma stund þess bedit, þa tok Gregorius at hafa sva mikit briostmegn, at hann þottizt eigi þurfa at bergia mat a þann dag, ok sva vard brad bot aa meinsemi hans, at hann undradizt sialfr i hug ser, hvi hann tok sva bratt sva mikit megin, sem þa þottizt hann hafa af iafnlitlum mætti, sem hann hafdi adr haft. En er ath kvelldi kom, þa var hann sva hress madr, at hann matti vel hallda fôstu sinni til morgins, ef hann villdi. En þott Gregorius kendi ser hvern dag vanheilsu, þa afladi hann þo eigi sva hvilldar likama sinum, at eigi giôrdi hann aavallt annat tveggia, at hann badzt fyrir, edr las helgar bækr edr skrifade, edr orkti nyiar bækr, ok mæddi hann sva likam sinn aavallt i hversdaghligu erfvidi, at su var eingi stund, er eigi væri hann i nôckverri guds þionustu.

3. [1] I þann tid hafdi Gregorius ertr ok alldin miôg til fæzlu ser, sva sem Silvia modir hans sendi til handa honum. Hann hafdizt þa at riti lôngum hia hlidi þvi, er kent er Pali postola. Þar kom eingill guds um dag ath honum med yfirlitum þeim, sem madr væri voladr kominn af skipsbroti, ok bad hann gefa ser nackvad. Þaa let Gregorius gefa honum sex penninga ok hugd(i) honum miskunn, af þvi at honum fell nær fatæki hans, ok bad hann i brott fara sidan. En litilli stundu sidar aa sama dege kom sa auminge aptr ok taldizt litid þegid hafva en mikit latid ok bad enn forkunnliga giafar. Þa voru enn gefnir honum sex penninghar, ok for hann þa gladr a brott. Enn kom hann ed þridia sinni ok bad allra forkunnligazt giafvar. Gregorius bad enn taka sex penninga ok gefa enum volada. Þa vard Gregorius þess viss af fehirdi [2] þeira munka, ath eingi penningr war til, sa er hann

1 Fra enum helga Gregorio pava *Overskr. Cd.* 2 fehirdir *Cd.*

matti gefva enum volada. Þa þottizt hann eigi vita, hvat hann skylldi til taka, honum fell nær, ef hann skylldi einga miskunn mega weita enum volada manni. En þa spurdi hann fehirdinn, ef hann hefdi ker nôckvert edr klædi, þat er til giafar wæri fallit, eda annarsskonar grip nockurn þann, er enum fatæka manni mætti at halldi koma. Þa war honum sagt, ath ecke var til wtan silfvrdiskr einn, sa er Silvia modir hans var won at færa honum ꜳ allden. Þa ward hann allgleymr wid ok mællti: »Færdu mer hann skiott, brodir, at eigi fari sia wesalingr huggunarlauss ꜳ brott.« Sidan gaf Gregorius gladliga diskinn þeim manni, er hann hugdi fatækan wera, ok hvarf sa a braut; ok war þat fyrir hôndum, at hann munde veita Gregorio helldr en þiggia þadan ifra. Fra þvi upp vard Gregorius kunnr at taknum ok ath iarteinum, ath eighi þotte hann einn saman styra munklifve sinu, helldr þotti berligha Andreas postoli sia um med honum. Einnhvern dag sende Gregorius munka .ii. ath kaupa þat, er hafa þurfti i munklifinw, annan ellra en annan yngra. En er þeir foru, þa stal sa er ellri var af fe þvi, er þeir foru medr, sva ath enn yngri vissi eighi. En er þeir kvomu heim ok villdu[1] ganga i kirkiu, þa vard sa þeira diôfulodr, er stolit hafdi, ok fell hann til iardar. Honum bættizt bratt, ok war hann spurdr at bodordi abota, ef hann hefdi misfarit medr fe þvi, er honum var i hônd sellt. Hann syniadi, en þꜳ æddizt hann. Hann var .viii. sinnum spurdr, ok syniadi hann ꜳvallt; en þegar er hann syniade, þa vard hann odr. Þa kom Gregorius ok spurde, hve morgum penningum hann hefdi stolit. Þa fell hann til fota Gregorio ok geck i gegn þvi, er hann hafdi giôrt. Sidan tok hann skript, enda matti þa eigi diôfull æda hann þadan ifra.

4. [2]A hatidardegi Andreas postola þa er brædr hvilldu um middegi, þa setti at einum þeira skialfta med hareysti miklu, sva at synt matti þickia, at þat nôckud bar fyrir hann, er hann atti eigi stad vid. En er brædr fundu, at honum var ollum brugdit, þa toku þeir hann at bodordi Gregorij[3] ok logdu nidr fyrir allteri Andree postola ok badu honum miskunnar. Hann witkadizt bratt ok sagdi sidan, at honum hafdi synzt alldradr madr, sa er visadi at honum hundi svôrtum ok mællti vid hann: »Hvi villdir þu flyia or munklifi þessu.« Þvi næst komu framm munkar ok badu honum liknar enn alldrada mann. Þa visadi hann hundinum a brott, enda vitkadizt þa munkrinn skiott. Hann sagdi þa, at hann

1 villdi *Cd.* 2 Fra brædrum *Overskr. Cd.* 3 Gregorio *Cd*

hefdi þat fyrir borizt, at hann mundi hlaupaz ꜳ braut ur munklifinu, ef hann hefdi þat matt. Enn var sa annarr munkr, er hlaupaz villde ꜳ braut ur munklifinu, ok villdi þa ganga i kirkiu, er hann hafdi þat radit i hug ser; þa [eirdi diǫfull honum[1], er hann villdi eigi i kirkiu ganga, en þegar er hann villdi i kirkiuna ganga, þa vard hann odr. En er sva hafdi mǫrgum sinnum (farit), þa kom Gregorius til. Þa sagdi hann honum, hvat hann hefdi fyrir borizt, ok þadan af batnadi honum, sva at hann vard alheill af bænum Gregorij ok annarra brædra. Enn voru .ii. brædr, þeir er hliopuzt or munklifvi ok foru leid þa, er Appia heitir, en at þeir mætti eigi fundnir verda, þa viku þeir af gotunni ok leynduzt i iardhusi nockuru. Þeira var saknat at kvelldi i munklifinu, þa sendi Gregorius brædr at leita þeira. Þeir ridu ut borgarhlid þat, er Metrosum heitir, ok leitudu þeir vida ok fundu þa eigi; þeir ridu þa aptr til borgar gǫtu þa, er Flaminea heitir. En er þeir kvomu nærri þvi, er þeir voru folgner, þa namu hestarnir stad undir þeim, sva at þeir giǫrdo hvergi at ganga; þa lituduzt þeir um vandliga ok sꜳ leyni þat, er þeir leynduz i; þeir stigu af hestum sinum ok leitudu þeira, unzt[2] þeir funduzt. Sidan voru þeir hafdir i munklifvi, en af atburd þeim, er ordinn var, ok af fyrirtolum Gregorij, þa hurfu þeir af þvi, at þeir villdu eigi sidan flyia or munklifinu.

5. [3]Justus het munkr ok læknir, sa er opt var vanr at giǫra at meinsemi Gregorij, hann tok banasott. En brodir hans sat yfvir honum, sa er Copiosus het. En er at honum tok at lida, þa sagdi hann brǫdr sinum til, at hann hafdi gullpenninga .iii. i vitum sinum. En hann sagdi brædrum til. Þeir leitudu sidan ok fundu gullpenninga i lækningartolum hans. Þa giǫrdu þeir Gregorius varan vid, en honum þotti mikit at, fyrir þvi at honum þotti læknirinn allz hugar godr, en þat var miog giǫrt i moti reglu þeiri, er Gregorius hafdi sett, at eingi munkr skylldi einn ser fe eiga. Hann hugdi at, hversu þess mætti haga, er mest hirting mætti at sliku verda, enda væri þo lækninum minzt mein at. Hann heimti til sin profast munklifisins, þann er Preciosus het, ok mællti vid hann: »Se þu nu, at eingi brædra komi til mals vid hann ne veiti honum huggan einga. En þa er at honum lidr ok hann vill, at brædr komi til hans, þa skal Copiosus brodir hans segia honum, at eingi brædra vill sia hann, ok allir rækia

[1] [*rettet;* ærdi diǫfull hann *Cd.* [2] at *tilf. Cd.* [3] Fra einum munk *Overskr. Cd.*

hann fyrir gullpenninga þria, þa er hann hefir haft aa laun. Sidan vil ek, kvad Gregorius, at hann andizt i hryggleik ok i idrun þess, er hann hefir misgiôrt, til þerss at þa megi ônd hans hialpazt. En þa er hann andazt, þa skal hann eigi grafa med brædrum, helldr skal kasta liki i saur nôckurn, ok þar med gullpenningum hans. Sidan skal hylia hann i iôrdu.« Þat for allt sva framm, sem Gregorius baud, ok andadizt sa munkr med miklum harmi. Vid þenna atburd urdu munkar sva klôckvir, at hverr bar framm allt, þat er hann hafdi i vitum sinum, þott einkis væri vert at fiarmagni.

En er þrir tigir daga voru lidnir fra andlati munksins, þa mællti Gregorius hardla vid Preciosum prest: »Leingi hefir Justus brodir vor verit illa halldinn, sagdi hann. Nu verdum mer at leita honum nôckurrar miskunnar. Fardu nu ok se um, at .xxx. daga se sungin messa fyrir saal hans hvern dag fra ôdrum.« Hann giôrdi sva profastrinn, sem honum var bodit. En er Gregorius atti mart at annazt, ok hafdi hann eigi at dagatale um þat, þa vitradizt Justus munkr um nott i svefne Copioso brodur sinum. En Copiosus spurde hann ok mællti: »Hvat er hags þins, brodir?« Justus svaradi: »Hingat til hefi ek illa verid halldenn, en nu hefir ek gott, fyrir þvi at i dag tok ek holld ok blod drottins mins.« Þa vitron sagdi Copiosus brædrum. En er þeir hugdu at giôrla, þa taldizt sva til, at þa var iafnt .xxx. mesna sungnir fyrir sal hans, er hann taldiz miskunn hafva feingit.[1]

6. A einum hverium degi bar sva at, at Gregorius geck aa torg i Romaborg, þa er þar var mart falt latid; hann sa þar sveina nôckura hardla hvita aa hars lit ok væna at aliti ok dreingiliga i vexti, ok voru sveinarnir latnir falir. Gregorius spurdi, af hveriu landi þeir voru kyniadir. Honum var sagt, at þeir væri af Einglandi æzskadir, ok slikir væri flestir menn at aliti aa þvi landi sem sveinar þessir. Þa spurdi hann, hvort folk væri heidit edr kristid; ok var honum sagt, at þat folk var heidit. Þa komzt Gregorius vid af ôllu hiarta ok felldi thaar ok mællti: »Þat er harmr mikill, kvad hann, at hôfdingi myrkra skal hafa valld yfvir sva biortum monnum, ok skuli þeir menn eigi niota megha guds miskunnar, er sva gozligir eru.« Ok enn spurdi hann, hversu þiod su heti. Honum var sagt, at þeir hetu Angli. Þa mællti Gregorius: »Vel vel heita þeir angli, þviat þeir hafa eingiliga æsionu, ok hæfir at þeir hverfi i sveit med einglum aa himnum

[1] geingit *Cd.*

ok giôrizt þeir[1] samvistumenn almattkum gudi, ok mun gud lata sina miskunn skina yfir hugskoti þeira, er einglar heita ok hafa eingla fegrd.« Enn spurdi Gregorius, hversu herads menn þeir hetu; ok var sagt, at þeir kalladizt Deiri. Gregorius mællti: »Makliga heita þeir Deiri, heimtir undan reidi ok kallader til miskunnar Kriz.« Ok enn spurdi Gregorius: »Hversu heitir konungr þeira?« Svarad war ok sagt, at hann hete Aelli. Þa brosti Gregorius ok vard feginn ok mællti: »Makliga heitir konungr sa Alle, nær sem heiti Alleluia, ok ed hæsta lof guds alleluia (mun) sidar sungid verda gude til lofs i þeim herudum.« Sidan for Gregorius til fundar vid Benedictum pafa ok bad, at hann skylldi senda nockurn kennimann til Einglandz ok kristna þat ok boda þar[2] guds nafn, ok lezt hann buenn sialfr til þeirar syslu, ef pafinn lofadi, ath hann færi. Þess varnadi Benedictus pafve fyst, en þo lofadi hann Gregorio litlu sidar at fara, er Gregorius bad akafligar, ok bad pafvinn fyrir Gregorio, at gud sialfr skylldi greida hans ferd. Þaa biozt Gregorius skyndiliga ok leyniliga til fararennar ok for med blezan pafa, þa er hann war buenn. En er Romveriar urdu visir, at Gregorius var aa brautu farenn, þa sôfnuduz þeir saman aa gôtu fyrir Benedictum pafa ok foru flockum aa mot honum, þa er hann for til Petrs kirkiu, ok kôlludu a hendr honum odliga ok mællto: »Ho ho pafve, sôgdu þeir, hvad hefir þu gert? Reidan hefir þu giort enn helga Petr, eydda hefir þu Romaborg, i þvi er þu hefir Gregorium aa brautu sendan.« Þa oadizt pafvinn atkall alþydu ok sendi menn skyndiliga eptir Gregorio ok mællti mikit um, at hann skylldi aptr hverfa sem skiotazt. En fyrr en sendimenn pafva kæmi eptir Gregorio, þa hafdi hann farit þriar dagleidir, ok var þa aa aefanga um middagsskeid. Þa var Gregorius horfvinn nôckut sinn fra fôrunautum sinum ok sat einn saman ok saa aa bok, þa flo fugl sa aa bokina, er locustus heitir, ok nam ser þar stad. En er Gregorius sa þat, þa mælltizt hann vid einn saman ok hugdi at nafne kvikendis þess: »Sia fugl stôdvar ferd vora, þviat locusta þydizt, sem mællt se: nem þu stadar.« Þa kalladi Gregorius at fôrunautum sinum ok mællti: »Standit upp þer skiott, ok buumzt aa brautu hedan, en þeygi munum ver na at fara leingra.« I þvi bili kvomu sendimenn pafva ok hôfdu miog mædda hesta[3] sina. Þeir syndu Gregorio rit pafva, er þeir hôfdu med at fara. En er Gregorius hafdi þat yfir lesit, þa hvarf hann aptr til Romaborgar, sva sem pafvinn baud. Enda dvaldizt

1 þeira *Cd.* 2 þat *Cd.* 3 hestina *Cd.*

þat allt sidan, at Eingland yrdi kristnad, þar til sem Gregorius vard pafvi, þa endadi hann þessa sina ena dyrliga fyrirætlan ok sendi lærisvein þann, er Augustinus heitir, til Einglandz, ok kom hann þa kristni aa landit, sva sem sidan hefvir halldizt.

7[1]. I þann tid sa Benedictus pafve, at Gregorius þroadizt miög at heilagleik ok at öllum mannkostum, ok vard honum þat i kunnleika, hversu Gregorius skein i forkunnligum iarteinum. Þa heimti pafvinn Gregorium ut af munklifinu ok vigdi hann ok valdi enn siaunda erkidiakn til fulltings med ser. I þeiri syslu þionadi Gregorius litillatligha, ok var hann hlydinn yfirboda sinum, ok hann var sva dyrligr madr, at hann þotti helldr hafa eingla lif en manna. Ok litlu sidar eptir andlat Benedicti pafva, þa sendi Pelagius pafvi Gregorium til Miklagardz ath fylla syslu heilagrar kristni vid Tiberium keisara. Þa fylgdu margir brædr Gregorio or munklifinu, þeir er studdu hann i bænahalldi ok i vidrmæli trufastligu i öllum vandyrdum, þeim er honum baruz at hendi i höll keisara. I þann tid bad Leandir byskup göfugr af Spanialandi, sa er þa var ok staddr i Miklagardi af naudsyniasyslu, at Gregorius skylldi skyra bok Jobs ens gamla, er hardla torskilit þikir vera. Sidan giördi Gregorius bok þa, er menn kalla Moralia Job, ok skyrdi i halfum fiorda tigi boka öll takn, þau er hann þottizt finna, at folgen væri i bok Jobs. En þa er Gregorius var i Miklagardi, þa geck villa su hatt þar, er Eutychius[2] patriarcha var upphafsmadr ath. Hann sagdi sva, at menn skylldi eigi sanna likami hafa aa domsdeghi, helldr þa, er sva væri andligir, at eigi mundi mega þreifa um helldr en um lopt edr vind. Þeiri villu stod Gregorius i mote ok sannadi med vitnum heilagra ritninga, at hverr madr skal sannan likama hafa aa domsdegi, þann sem hann hefir haft i þessum heimi, ok sva braut hann villu þa nidr, at eingi madr hefir þess kyns villu upptekit sidan, ok þar veitti Tiberius keisari honum mikit samsinni i þvi mali. Þat var fam dögum sidar, at Eutychius[2] patriarcha laa i sott ok var hættr, þa tok hann hendi sinni hud annarrar handar ok hellt aa ok mællti: »Þvi iate ek, at med þersu holldi skal ek upp risa.« Eptir þa iatning sannrar truar andadizt hann bratt. En rit þau er Pelagius pafvi sende Gregorio, þa er hann var i Miklagardi, bera vitni um þat, af hve miklum skörungsskap Gregorius rak eyrindi þat, er honum var bodit vid keisarann, ok hve vel hann kom at halldi Romverium um marga hluti i för þeiri.

1 Fra Benedicto pava *Overskr. Cd.* 2 Kutices *Cd.* 3 Eucius *Cd.*

8[1]. Nôckverri stundu sidar (er) Gregorius kom aptr i Romaborg, þa tok ꜳ su er Tiberis heitir vôxt sva mikinn, at hun flæddi ok braut nidr morg hus ok spillti ôckrum manna um alla Romaborg, ok hun giordi borgarmonnum margfalldan skada. Þa flaut fioldi hôggorma eptir ꜳnni ofan, þa er skolat hafdi ur urdum her ok hvar, ok þar var dreki einn sva mikill, sem ass digr væri; þat fylgdi allt ꜳrvextinum i sio. En er ormarner kvomu i sioenn, þa do þeir allir þar. Sidan giôrdi ꜳ hafvidri, ok rak þa alla ꜳ land. En er þeir funudu, þa giôrdi þar af odaunan mikit. Þa kom sott mikil i Romaborg, ok feingu menn bradan dauda, þeir er forvindis urdu. Sva er sagt, at nôckurum monnum syndizt sva, sem ôrvar flygi ꜳ menn or lopti. En er þessi tidinde urdu, þa red pafvi sa fyrir Romaborg, er Pelagius het. En er sia sott kom sva akôf ꜳ hendr mônnum, þa andadizt Pelagius pafvi fystr allra manna i sott þeiri. En eptir andlat hans þa geck sottin sva hart ꜳ hendr mônnum, at môrg hus i borginni urdu aleydd. En fyrir þvi at kristnen matti eigi vera leingi an stiornarmanninn, þa þotti ôllum einsætt at velia Gregorium til pafva i Romaborg, ok urdu ꜳ þat sattir bædi lærdir menn ok olærdir. Þa kaus ôll alþyda Gregorium til pafva. Hann mællti vidr þvi allmiogh ok kalladizt at eingu vel til fallinn, ok fyrir þvi mælltizt hann sva undan þessu, at hann ræddizt at taka i annat sinn veralldar virding, þa er hann hafdi fyrr latid, ok taldizt hann alskostar overdr at taka slik metord. En er hann var akafliga sottr at þvi mali, þa þottiz Gregorius eigi mega mæla i moti alþydu manna domi, ok kom þa sva þvi mali um sidir, at hann lagdi leyfi sitt til þess, sem keisari villdi at væri. Mauricius var þa keisari yfir heiminum[2] ok var hann mikill vinr Gregorij. Þa sendi hann rit Mauricio keisara leyniliga af þeim kunnleikum, er hann hafdi halldit syni hans undir skirn ok veitt honum gudzsifiar, ok bad þess akafliga, at hann skylldi eigi samþyckiazt vidr Romveria um þat, at Gregorius væri til pafva tekenn. Þa let Germanus borgargreife verda tekinn sendimann Gregorij ok breytti ritum þeim ollum, er Gregorius hafdi giôrr. Sidan sendi hann þat rit keisara, at Gregorius var valdr til pafva af ollum Romverium, ef honum likadi at sva væri. En er keisari hafdi radit rit þetta, þa þackadi hann þat gudi ok vard þvi feghinn, er vinr hans slikr, sem Gregorius var, skylldi koma til slikra metorda. Keisarinn let giôra rit ok baud

1 Fra Gregorio pafva *Overskr. Cd.* 2 h'm *d. e.* honum *Cd.*

rikiliga, at Gregorius skylldi pafvi vera. Medan orda keisara var at bedit, þa var sott sem akofuz i Romaborg.

9. Þa tok Gregorius erkidiakn at telia fyrir alþydu, ok hof hann a þersa lund maal sitt: »Þat hæfir oss, enir kærstu brædr, um bardaga guds, þa er vær skulum oazt okomna, ok vær skiptumz vid, þa er þeir koma at hendi, ok hrædumzt þa, ok latum vær sva radning hans snua oss aleidis til guds, at bardagi, sa er vær þolum, myki hardleik hiartans til iþranar ok leidrettingar. Nu verdr her ôll alþyda fyrir mikilli guds reidi, ok er eingen sa, er eigi muni þess sarliga kennazt. Sott su er ferr er sva brad, at hverr er tekr deyr, fyrr en hann kenni ser sottar, ok er sem eingum gefi tom til idronar edr skriptargangs, fyrr en hann andazt. Hyggid er at, hvilikr sa mun koma fyrir glogdæman domara, er eigi naer her at grata þat, er hann (hefir misgiort), ok giôra idran sina. I husum þeim, er sott su kemr inn, er eigi sem stundar audn verdi aa um mennina, þa er fyrir bua, fyrir þvi at þat er margstadar, at allir deyia. Fedrner grafa sonuna nidr, ok deyia erfingiar enna ellri manna fyrr en þeir sialfver. Snuizt nu hverr sem einn vor til iþranar, medan hann er heill ok tom er at; leidum vær þat fram fyrir hugskotz augu vor, er vær hofum misgiôrt, ok idrumzt þess med grati, er wær drygdum medr munudlife ok hlatri. Komum fyrir andlit drottens i iatningu, ok sva sem spamadr minner ydr aa, hefium upp hiôrtu med hondum til guds, er vær eflum kostgæfvi verka vorra med bænum vorum. En sa gefr styrkleik mikinn hiôrtum vorum, er i ordum spamanz sins eins sialfr drottenn kallar ok mælir sva: Eigi vil ek dauda syndugs manz, helldr vil ek, at hann lifi ok leidrettizt. Aurvilnizt ok eingi madr fyrir saker illzku sinnar akafligrar. Ein sexdægro fasta eyddi gômlum glæpum Ninive bua, ok illvirki krossfestr odladizt af einu iatningarordi lif eilift, þa er hann rettizt aa enu efzta dægri lifs sins. Snuum vær aaleidis hug vorum ok hiôrtum ok atferd, ok treystumzt þa, at vær munum þiggia þat, sem vær beidum. Werum vær þrabænir vid gud, til þess at hann leysi oss fra ogurligum dauda ok haska. Þrabæni su, er mônnum verdr opt leid, likar vel domara vorum, þviat gud er[1] milldr ok sams will þraliga vera bedinn af oss, ok vill hann veita oss miskunn ok eigi sva miog reidazt oss, sem vær giôrum til. Af þvi mælir David salmari guds roddu: Kalladu aa mik aa deghi hrellingar þinnar, ok mun ek hialpa þer, en þu munt gôfga mik. Sa berr

1 var *Cd.*

ser vitni sialfr, at hann er giarn at miskunna, er aa minner, ath hann skuli bedinn vera. Fyrir þvi ok, enir kærstu brædr, gôngum aa morgin aa medal kirkna fastandi berfættir, ok syngium siaufallt letania af ôllum hugh ok medr tarum, til þers at domari vor nemi af oss alla reidi sina, þa er hann ser, at vær giôlldum oss sialfver glæpi vora ok idrumzt synda vorra.« En er allr mannfiôldi kom i nefndum degi til bæna, eptir þvi sem Gregorius diakn baud, þa hofu kennimenn upp fyst gôngu sina med letanie fra kirkiu Johannis baptista eptir tilskipun Gregorij. En þar næst hofu munkar upp gôngu sina fra kirkiu þeira Jons ok Pals pislarvotta guds. En olærdir menn gengu fra kirkiu Marcelli pape martiris, en nunnur ok meyiar gengu fra kirkiu Cosme ok Damiane; sidan manna konur fra kirkiu Stephanus diakns, en þar næst eckiur fra Vitalis kirkiu, en sidarst gengu voladir menn ok bôrn fra Ceciliu kirkiu. Sidan gengu allir med þersi tilskipun ok atferle aptr til Mariu kirkiu, ok badu allir med litillatum hiortum ok sannri sidsemi almattkan gud, at hann nemi af þeim sina reidi[1] ok þersa illingarsott. Af þersi aaminning ok tilskipun Gregorius i Romaborg hófz halld gagndags ens eina, ok er nu halldinn aavallt sidan sa dagr um alla kristnina i þa minning, er sva var sottin akôf, at i gôngu þeiri, er alþyda geck med krossum ok lydrinn var aa bænum, þa fellu .lxxx. manna daudir nidr. En þeygi let hann af at telia fyrir þeim ok at eggia bænahalldz ok godlifis, til þers unzt af guds miskunn ok arnan Gregorij hvarf sott su af ôll.

10.[2] I þann tid er þessir atburder urdu, er nu var fra sagt um hrid, þa kvomu aptr sendimenn Gregorij, þeir er med brefum foru aa fund keisarans, ok konungs bref kvomu þau i moti, at hann villdi ser ecki lata annat lika, en Gregorius væri vigdr til pafa. Þa ætladizt Gregorius þat fyrir ser at hlaupazt i brott or Romaborg, eptir þat er hann var til pafa kosinn, fyrir þvi at hann var þa ordinn viss þers, at keisarinn hafdi eigi þau ord send um vixlu hans, sem hann villdi, ok villdi konungr helldr vikia[3] eptir alþydu þocka um þetta mal en eptir vilia Gregorij, ok ætladi þetta bædi ser ok ôdrum til mikillar farsælu, er Gregorius var til þessa velldis kosinn. En er menn urdu varer vidr, at Gregorius villdi þetta fordazt, er fyrir var ætlat, þa var halldinn vôrdr yfir borgarhlidum ôllum, at Gregorius skylldi eigi mega fordazt þat, er hann var til validr. Þat er sagt, at Gregorius leitadi ser fylsknes[4] ok falz sidan i nôckurum leyniligum stad, þviat hann matti eigi

1 reida *Cd.* 2 Fra Gregorio pava *Cd.* 3 mykia *Cd.* 4 fylsknsnes *Cd.*

komazt brott or borginni. Menn leitudu hans vida, ok fundu hann eigi. En um sidir þa feck Gregorius þat af kaupmonnum nôckurum, at hann var borinn i hudfati ꜳ brott or borginni, ok leyndizt hann i fylsknum .iii. daga. Sidan toku menn þat rad, er vænst var til, ok hetu ꜳ almattigan gud ser til fulltings um þetta mal ok leitudu Gregorius naliga .iii. daga i samt, unzt af bænum ok af fôstum borgarmanna fekzt þat takn, at mikinn hlut nætr skein geisli biartr ofan af himni ꜳ iord nidr þar iafnt, sem Gregorius leyndizt. Þa sa ok einsetumadr nockur, sa er var utan borgar, eingla guds fara upp ok nidr i þeim geisla, þar sem Gregorius war undir nidre. Sa tok til þeira dæma, er enn helgi Jacob sa stiga standa til himins upp ok kvad þar vera hus guds, at undir liose þvi mundi vera folginn stiornari huss guds, edr sialft hus guds er sidan. Þegar þa vard einvalamadr drottins fundinn ok tekinn ok naliga dreginn helldr en leiddr til Petrs kirkiu. Eigi var þat giôrt sakir hadungar vid Gregorium, helldr fyrir þvi at borgarlydnum var sva titt til, at þat færi fram, er ætlat var, at Gregorius være vigdr til pafva. En sidan var hann vigdr til byskups ok til pafva yfir Romaborg, ok er þat audvitad, at Gregorius stod þvi eigi meir i moti þessi tign, at hann sa, at þetta var einkanliga guds vile. Gregorius giôrdizt sva milldr ok miskunnsamr i pafvadomi sinum, at hann hugdi hverium manni hialp, sem þurfti at honum at þiggia.

11.[1] I pafvadomi sinum giôrdi Gregorius margar bækr helgar. Cura pastoralis heitir bok, er hann giôrdi um þat, hve mikil vandrædi fylgdu byskupsdomi. Gregorius giôrdi homiliobækr .ii. ok eru i þeim skyrdar .xl. gudzspialla. Enn giôrdi hann þa bok er Dialogus heitir; i þeiri bok er sagt fra lifi ok fra iarteinum margra heilagra manna af Italialandi; þa bok giordi Gregorius at bæn Petrs diakns sins. Gregorius skyrdi ok upphaf ok nidrlag bocar Ezechielis spamanz, ok eru þat omiliur .ii. ok .xx., er þar eru um giorvar. A þat ofan giordi hann môrg rit ônnur, er hann sendi vida um heiminn til stiornar heilagri kristni. I þvi hafdi hann ok mikla ahyggiu at skipa vardhalld i Romaborg, fyrir þvi at þa var sva mikill ofridr af Langbordum i þann tid, at ꜳvallt þotti hernadar von, ef eigi væri vordr halldinn. Gregorius var ok sva litt heill, medan hann var pafvi, at rida geck alldri af hôndum honum, ok þo var hann hardla hrumr ꜳ fotum optliga. En hvergi sem hann var mæddr af vanheilsu edr af ꜳhyggiu, þa var þo su

1 Fra enum helga Gregorio pava *Overskr. Cd.*

stund eingi, at eigi hefdiz hann þat nóckud at, er til nytsemi kom. Gregorius var ok sva miskunsamr, at naliga veitti hann hverium hialp er þurfti. Hann var sem fadir væri óllum fatækum mónnum, eigi at eins þeim er innan borgar woru, helldr ok mórgum þeim er langt voru i braut. Þat var til merkia um þat, at hann veitti þeim mikinn stoda munkum, þeim er fatækir voru aa utlondum i fialli þvi, er Synai heitir, þat var ok vida, er hann lagdi fe til þerss at leysa herfeingna menn or aanaud ok or myrkvastofum.

12.[1] Gregorius hafdi skamma stund verit pafve, þa er hann sendi menn til at kristna Eingland, Augustinum, Mellictum ok Johannem ok marga adra guds vini med þeim. En þeir færdu þa syslu fram med sva miklum guds krapti, at þat landzfolk snerizt allt til tru, ok eigi midr af iarteinum þeim, er þeir giordu, helldr en af kenningum þeim, er þeir kendu. Þadan af er þat, er Gregorius er kalladr Eingla postoli, at þat var berliga af hans tilsyslu, er kristni magnadizt aa Einglandi. Gregorius baud þat skylldiliga, at i munklifi þvi hveriu, er hann reisti upp, skylldi eingi munkr hafa fe neitt i eigu sinni.

I munklifi Gregorij var munkr ok prestr at vixlu, sa er atti ser brodur i veralldligu verki. Þat var optliga at broder munksins for at finna hann fyrir sakir þeira frændsemi, ok einu hveriu sinni er þeir brædr funduzt, þa mællti munkrinn vid brodur sinn: »Hócul hefver ek eingan, segir hann, nu giórdu af ast vid mik ok kaup til handa mer.« Hann svarar: »Taktu vit þrimr penningum ok kaup þat sem þu villt.« Þa tok munkrinn widr penningunum ok hafdi i vitum sinum. Þat sa munkr annarr ok sagde abota þeim til, er yfir munklifinu var, en hann sagdi Gregorio pafva. Þa skildi Gregorius þann munk fra samneyti brædra, fyrir þat er hann hafdi brugdit af munka regulo, en sa munkr andadiz faam dógum sidar, sva at Gregorius vissi eigi. Þa sagdi aboti andlat hans Gregorio, en þa þotti honum mikit at, er hann hafdi eigi tekit munkinn af banni, adr hann andadizt. Þa ritadi Gregorius nóckur ord aa bladi ok selldi diakni sinum ok bad hann fara at lesa ord þessi yfir leidi ens andada. En þau ord voru aa bladinu, er sva sógdu, at Gregorius tok enn andada or banni. Þa for diakn ok giórdi þat, er honum var bodit. Nott þa ena næstu eptir sa aboti brodur enn andada ok mællti vidr hann ok spurdi: »Ertu broder daudr?« Hann svaradi: »Wist em ek andadr.« Þa mællti aboti ok spurdi: »Hvar hefir þu verit her til?« Hann svaradi:

1 Fra brædrum tveimr *Overskr. Cd.*

»I vardhalldi var ek, fadir, allt her til, en i giær vard ek frials.« Þadan af vard ollum kunnigt, at ꜳ þeiri stundu var ônd hans numin or ꜳnaud, er diaknenn hafdi lesit bref Gregorij yfver leidi hans.

Þa veniu hafdi Gregorius i pafvadomi sinum, at hann let bioda .xii. fatækum monnum til bordz med ser umfram um þat, er hann fæddi marga fatækia annars stadar. Þat var einnhvern dagh þa er Gregorius villdi af litillæti þiona ok hella vatni ꜳ hendr utlendum manni[1] pilagrimi einum, at[2] þvi er hann hugdi at væri, en þa er hann hafdi snuizt fra honum at taka vatnit ok hann leit til hans, þa var hann horfinn allr, er Gregorius villdi þiona. Þa undradizt Gregorius miôg, hvi sva hafdi farid. Þꜳ vitradizt drottinn honum ena næstu nott eptir ok mællti vid hann: »A ôdrum dôgum toktu vid mer i lidum minum, en i gær toktu vid mer sialfum i minu edli.«

A annarri tid baud Gregorius syslumanni sinum at lada .xii. utlenda pilagrima til bordz med ser. Sa giôrdi, sem honum var bodit. En er Gregorius kom til, taldi hann .xiii. menn, þa er til bordz voru settir. Hann spurdi syslumann sinn ok diakn þann, er þa hafdi inn leidda, hve hann hefdi .xiii. mônnum þangat bodit, þar sem hann hafdi .xii. til nefnda. Sa taldi vandliga ok fann eige meir en .xii. ok mællti sidan ôruggr: »Trudu, gôfugr fadir, þviat ek segir þer satt, eigi eru fleiri en .xii. mennerner, sem þu mælltir.« Diakninn taldi þa opt ok fann eigi enn þrettanda, þann er Gregorius sa. En er þeir hôfdu opt talit, ok taldizt þeim alldregi ꜳ einn veg, þa fann Gregorius ok skildi, at hann sa þann mann, er syslumadrinn matti eigi sia. Sa madr er næst honum sat, syndizt[3] honum stundum ungligr en stundum hꜳr fyrir elli. En þa er lokit var matmali þvi, þa foru .xii. menn ꜳ braut, en enn þrettanda mann dvaldi hann eptir, þann er Gregorius einn matti sia, ok leiddi hann i kamra sinn, þann sem hann var opt vanr at sitia, ok særdi hann akafliga, at hann skylldi satt segia til sin ok til nafns sins. Sa svaradi ok mællti: »Af hvi spyrr þu at nafni minu, þat er undarligt hardla; minztu ꜳ hitt, at ek em skipsbrotzmadr, sa er kom til þin, at (þvi) er þer syndizt, þa er þu satz at riti i munklifvi þinu. Mer gaftu .xii. penninga ok silfrdisk, þann er sæl Silvia modir þin hafdi þer sendan med alldini. Þat skalltu vist vita, at ꜳ þeim degi, er þu gaft mer giafir af glôdu hiarta, red gud þik til þerss, at þu skylldir vera hôfdingi

1 mm (*d. e.* monnum) *Cd.* 2 af *Cd.* 3 Greg. *tilf.* *Cd.*

heilagrar kristne ok sitia i stoli Petrs postola ok vera hans sporgôngumadr, fyrir þvi at þu lifder eptir hans dæmum, ok hans eptirlikingarmadr giordizt þu i ôrleik þinum. Hann midladi þat hverium, er hafa þurfti, ok skipti hann ôllum aurum sinum medr þurfamonnum.« Þa mællti Gregorius ok spurdi: »Hvadan af veiztu þat, at gud setti mik til hôfdingia yfir kristni sinni?« Hann svaradi: »Þvi at ek em eingill guds, ok var ek þa sendr til þers ath reyna þik ok styrkia rad þitt.« Þa oadizt Gregorius, þvi at hann hafdi eigi berliga eingil guds fyrr senan. Þa mællti eingillinn vid Gregorium: »Eigi skalltu oazt, sagdi hann, nu hefir drottinn sialfr sendan mik til þin, til þess at ek skylldi vera vordr þinn, medan þw ert i þessu lifi, ok med minni aarnan skalltu þiggia þat allt af gudi, er þu villt þiggia.« Þa fell Gregorius aa iord nidr ok mællti: »Ef fyrir litla giôf mina selldi gud mik til hofdingia kristni sinni ok veitti mer sva mikit, at hann sendi mer eingil sinn til vardhallz vid migh, þa ma ek eigi ætla, hve mikil laun hann mun mer ætla, ok hversu marga goda hluti hann mun veita mer, ef ek fylgi nu bodordum hans af ollu afli, ok em ek nu þeim mun ôrvare, sem ek hefir fleira[1] med hôndum, ok veiti ek mart af môrgum hlutum.« Þadan af var Gregorius ôlmusugiarnari, sem hann var ôruggari vordinn um þat, hver laun hann munde fyrir taka.

I þann tid hafdi einn fatækr madr fundizt i Romaborg, sa er af matleysi hafdi dait; en þvi kunni Gregorius sva illa, at hann sông leingi eigi messur epter, ok nær virdi hann sva, sem hann hefdi þeim banat, er af fatæki hafdi i hans syslu fared.

13[2]. Kirkia su er villumenn hôfdu haft i Romaborg vard byrgd, til þess unzt Gregorius var pafvi, þa var hun ok lokin upp, ok voru þar bornir inn helgir domar Sebastiani ok Agathe, ok sidan var hun vigd, sva sem þar til heyrdi, ok þa kom Gregorius þangat med mikinn mannfiolda ok sông þar messu. En at messu þeiri kendu menn þess, þeir er þrôngt stodu fyrir utan sônghus, at gôlltr nockurr boradizt i milli þeira, til þers unzt sva þotti, sem hann færi ut or kirkiu. Þess kendu margir menn, en eingi matti svin þat sia, en ôllum þotte kynlikt. Þat let gud til þess verda, at ôllum skylldi synt þikia, at fyrir Gregorio ok fyrir helgum domum flydi þadan ohreinn ibue, sa er þar hafdi aadr mikit velldi haft. Eptir messu for Gregorius aa braut þadan, ok ôll alþyda med honum. Nætr þær .ii. enar næstu eptir vard þar

1 fleirum *Cd.* 2 Fra kirkiu villumanna ok Gregorio pava *Overskr. Cd.*

i kirkiu þeiri okyrrleikr mikill, ok var enn meira um ena sidari nottina, en þadan fra vard þar ecki til bysna, helldr urdu þar mörg takn af gudi; bædi var þar kendr godr hilmr ok lios kveiktuzt þar sialft, sva ath þat war ecki af manna völldum.

14[1]. Huspreyia einhver göfug i Romaborg var þvi vön at lata baka sem vandligazt oflætr, ok færdi hun þær til kirkiu ok allteris hvern drottinsdagh, þangat sem Gregorius veitti tidir ok sialfr pafvinn söng messu. Einnhvern dag þa er hun geck til at taka þionustu, ok Gregorius villdi gefa henni corpus domini, ok hann mællti sva: »Holld ok blod drottins vors Jesus Kristz stodi þer til fyrirgefningar allra synda ok til lifs eilifs«, þa hlo hun. En er Gregorius sa þat, þa gaf hann henne eigi corpus domini, helldr lagdi hann þann hlut ser einn nidr aa allteri ok baud diakni at vardveita, unzt alþyda hefdi tekit hunsl. Eptir þat er tidum var lokit, spurdi Gregorius husfru ok mællti: »Seg mer, hvi vartu sva diörf, edr hvad kom þer i hugh, er þu hlott, þa er þu skylldir taka corpus domini?« Hun svaradi: »Ek kenda hlut af oflatu þeiri, er ek hafdi bakad siölf ok giört med minni hendi, en er ek heyrdi þik þad kalla corpus domini, þa hlo ek.« Þa taldi Gregorius um þat mal fyrir alþydu ok eggiadi, at allir skylldi bidia þers gud med honum, ok til trubotar mörgum mönnum syndi hann likamliga, hvat þat var raunar, er husfruen trudi eigi vera holld ok blod drottens. Þa reis Gregorius upp af bæn ok lydrinn med honum, ok alþyda þreyngdizt at allterinu at sia himneskt takn. Þa er hann letti af corporale af þeim hlut, sem hann hafdi lagt aa allteri, ok hann hafdi ætlat at gefa husfreyiu, þa fanzt þar hlutr af minzta fingri manz blodugr, ok syndizt þa sva alþydu. Þa mællti Gregorius vid husfreyiu: »Trudu nu fra þvisa þvi, er drottinn sagdi, at braud þat sem ek gef er sannlig(a) holld mitt, ok dryckr sa er fylgir er blod. En skapari vor, er veit ostyrkleik vorn, snyr braudi ok vini vatni blöndnu i holld sitt ok i blod af helgan anda sins, sva at þat helldr þo asionu sinni, ok giörir hann þat af þeim enum sama mætti, sem hann skapadi allt or einugi fyrir öndverdu, ok hann samdi ser likama af holldi heilagrar Mariu i krapti heilaghs anda.« Sidan beiddi Gregorius þers, ath lydrinn skylldi bidia med honum, at su en sama þionusta tæki enn sina aasionu, sva at þa mætti hun vera gefin husfreyiu, sem adr var ætlat. Enda vard þat ok sva, at þa snerizt sa fingrar hlutr i brauds aasionu, sva at allir saa þat, þeir er wid woru staddir, ok

1 Fra husfreyiu einne *Overskr. Cd.*

styrktuzt allir i tru sinni af sva itarlighum iarteinum. Þa idradizt husfreyia miog otru sinnar i guds augliti ok allrar alþydu, en Gregorius huggadi hana med mörgum fagrligum ordum ok bad, at hun skylldi wera gætin um sitt rad þadan i fra. En sidan eptir þat tok husfreyia corpus domini, ok ward henni mikil trubot at þersum iarteighnum sva sem morgum ödrum.

15[1]. Fra þvi er enn sagt, þa er kristnin hafdi magnazt miog aa Einglandi, at einnhverr kynstor madr ok rikr komzt i vinfeingi wid Gregorium. Sa sendi menn sina til Gregorium pafva med giafir miklar ok giorsemar ok beiddi þess at moti, at Gregorius skylldi senda honum helga doma postola edr þindra manna guds. Gregorius weitte þeim monnum yfirlæti gott, ok er hann war wiss, hveria helga doma þeir willdu þiggia, þa hafdi hann þa med ser i þa stadi, er þeim mönnum woru helgadir, er þeir willdu af helgum domum þiggia. Gregorius söng messur at þeim allterum, en sidan skar hann af linskauta sma af lindukum þeim edr corporalum, er hann hafdi messur yfir sungit, ok let þar fylgia nöfn þeira heilagra manna, er þeir stadir woru helgadir[2].

(*Membranbladsfragment i norske Rigsarkiv*).

Licame hans var fyrst gravenn i vtscote af Petrs kirkiv, þar sem helger pavar hvila: Leo, Simplicius, Gelasius oc Simacus. En fimtogom vetra siþarr let Gregorius en fiorðe pave með þvi nafne bua um helgan dom Gregorius i Petrs kirkio under alltera þeim[3] er nv er Gregorius helge a, oc er þar hvalf ifer.

A þvi are er en helge Gregorius andaðez, gorðe varan mikit, sva at menn ondvðvz af matleyse viða of heim. En þott halleri syndi ollvm heimi, hve mikils hꜹfðingia var þa við mist i Roma, þa rꜹknꜹðv þvegi(!) ꜹvondarmenn Gregorius við at helldr, þeir tꜹlldv hann hꜹa verit felogsmann mikin oc hꜹa mioc eytt ꜹðreþvm þeim, er lago til sto(l)s Petrs postvla. Oc er þeir mattv hanvm eigi gremiaz livanda, þa egivðvsc þeir a ðat at brenna bekr þer er hann hafði gorvar. Oc ða er þeir hꜹfðv brendar svmar oc villdv en brenna fleiri, þa toc Petrs(!) diacn at standa a mot þeim, hann taldi þeim þat mvnðv ekki stoða til þess at eyða ageti Gregorius, þott þeir brendi bekr hans, þvi at þo erv margar aðrar

1 Fra einum kynstorum manni *Overskr. Cd.* 2 *Her ender Sagaen i Cd. Holm.* 3 þ^{i}eim (*d. e.* þvi *rettet til* þeim, *eller omvendt*) *Cd.*

epter, þer er epter erv ritnar oc erv viða of heim bornar; hann taldi þat [hꜹfuðlꜹst at] brenna bekr þviliks lerifꜹðvr þer er hann hafði sialfr seð ǫnn . . . .

HALLVARÐS SAGA.

(Begyndelsen, 238[9] folio; Slutningen, 235 folio; alt det øvrige af Sagaen er gaaet tabt.)

Madr er nefndr Vebiorn, hann bio i Hlidum aa Vestfolld i Vik austr aa bæ þeim, er heitir Husabær. Hann atti konu þa er Þorny het. Segia sumir menn hana verit hafa dottur, enn sumir dotturdottur Gudbrandz kulu hersis aa Upplondum. Hann var fadir Astu modur ens helga Olafs konungs ok Haralldz konungs Sigurdarsonar. Þau Vebiorn attu tvo sono, het annar Hallvardr, enn annar Ormr. Vebiorn var vinsæll madr ok audigr. Annar madr bio þadan skamt i brot er Kolbiorn het, þar heitir aa Velli sem hann bio . . . .

. . . .
var nockurum trufðstum monnum i Hlidum, er hird var h[el]la hans ok þær vidiar or viði snunar, er honum hafdi [sǫ]kt verit med; ok er þat sǫgn sumra manna, at þær blom[gud]uz margan tima sidan. Enn stundu sidar var en helgi H. færdr i Oslo, ok þa enn med heilu liki, ok hvilir sidan þar i hofutkirkiu þess kaupstadar, ok vegsamadr sidan af ǫllu folki, sem verdugt er. Veitaz þar ok sva vida annarstadar fyrir (hans) verdleika ok arnardarord margfalldligir velgerningar þeim monnum, er þess bidia med rettri tru af drottni vorum Jesu Kristo, þeim er med fedr ok helgum anda lifir ok rikir einn gud i þrenningu um allar alldir verallda. Amen.

II.

(Den latinske Legende om Sanct Hallvard, saaledes som den meddeles i Acta Sanctorum, Mai Tom. III, S. 401, efter et Haandskrift i Utrecht; Jfr. Munchs Norske Folks Historie III, S. 197 f.).

Sanctus Halwardus ex nobilibus ortus natalibus claruit, cuius pater Vebron(!) mater vero Thorni dicebatur. Cuius videlicet Thorni mater, ut fertur, filia fuit Gutbrandi comitis, qui etiam Gutbrandus genuit Ascham(!) Sancti Olavi matrem. Puer autem Halwardus crevit in domo paterna cunctis prædilectus. Erat autem primo religioni deditus christianæ, obediens parentibus, erga propinquos benevolus, corpore castus, honestate præpollens, iustitiæ cultor. Cumque Sanctus Halwardus in adolescentiam devenisset, cœpit in re familiari procuranda patris adiutor existere. Fertur etiam, quod apud cunctos habetur, quod a primævo duo pondera fecerat sibi, quo, ne aliquando fraudem faceret, sibi minus, fratri autem maius pensaret.

Cumque mercandi gratia Gotlandiam veniret, et sua ibidem negotia exercere cœpissit, venit quidam terræ illius indigena vir prædives, Botwidus nomine. Hic cum viros ignotos vidissit, ad eos accedens, qui essent et unde, requisivit. Cui illi cuncta per ordinem indicabant. Hic vero, cum Sanctum Halwardum conspexisset, ait: Quis est adolescens iste? At illi nomen et genus indicabant. Quod cum vir prædictus audisset, ait: Video vultum tuum singularem, et præ cunctis hic stantibus honorabilem. Certe scio, quod magni prodigii lucet in te futurum aliquid, unde te cum tuis contribulibus ad refectionem invito. Quod Sanctus Halwardus gratanter acceptavit. Ille vero suscipiens, omni humanitate exhibita, convivium præparavit, et cuncta, quæ in venalibus habebat, comparavit, et multo plura redonavit; et tempore navigandi adveniente, omnia necessaria ei tribuit, et in pace abire permisit. Sicque sanctus salvis omnibus cum sociis est reversus ad patriam.

Post modicum vero temporis, verno instante tempore, egressus Sanctus Halwardus de domo patris, ut pro suis negotiis agendis partes vicinas visitaret, venit ad stagnum Dram nomine, per quod iturus erat, extrahensque modicam lintrem de alga, ascendit eam. Et subito venit mulier prægnans, tremens ac palpitans, rogitans, ut eam secum ferret. Et interrogata, quæ esset, et quo vellet, indicato nomine, se transituram per mare velle, affirmavit: et ideo cum videret hominem eo itinere properantem, ne tardior periret,

ideo celeriter accurrisse. Jussaque mulier sedit in puppi. Ille vero iter arripuit navigando. Et subito vidit ad littus, quo mulier venerat, tres viros velociter accurrentes, qui statim aliam cymbam accipientes, post eos velocius navigant. Tunc Sanctus Halwardus ait: Agnoscis hos? Ait illa: Agnosco. Et ille: Ut video, te requirunt; dic mihi, quid feceris? Respondit illa: Verum est, quod me persequuntur, sed quod mihi imputant, non feci; imponunt enim super me causam furti. At ille: Potes te ex hoc purgare ferro ardente? At illa: Possum et parata sum, si mihi parcere velint.

Viri autem illi, ipsos velociter insequentes, dixerunt: Cur tu, Halwarde, talis adolescens, tam generosis editus parentibus, tam malam feminam tuendam suscepisti? Redde eam, ut moriatur, quoniam digna. Quibus Halwardus dixit: Quid enim mali fecit? Qui dixerunt: Furata est res fratris nostri, infringens domum eius. Quibus ille ait: Et quomodo domum infregit? Dicunt ei: Extraxit ansulam de poste, quæ tenebat seram. Et ille: Hoc opus non est mulieris, sed fortissimi viri. An aliquis invenitur, qui eam viderat hoc fecisse, vel in eius domo sublata invenistis? Sin autem incertum est, cur morietur? Nonne magis iustum, si potest, purget se a crimine? Sin autem, quod legibus iustum est, de ea fiat, aut redemptionem pro ea dabo, tantum ut impraegnantem et infantem in utero habentem ne occidatis. Oportet igitur vos sedari, nec temere quid agere. Tunc illi econtra hoc furentes vociferabant. Unus autem quisquam eorum arcum eripiens tetendit. Et sagitta fortiter emissa pectori martyris infigitur. Quo perempto etiam mulierem occidunt, et in littore sepelierunt. Ipsi vero saxum ad collum eius ligaverunt, et in mare demerserunt: sed per divinam gratiam et merita martyris, corpus eius longe post cum saxo super mare natans repertum est.

III.

Lectiones de S. Halvardo.

(*Ex Breviario Nidrosiensi*).

1. Sanctus Haluardus ex nobilioribus ortus natalibus, cuius pater Vebiorn, mater vero Thorni dicebatur. Mater vero Thorni fuit filia Gudbrandi comitis, qui Gudbrandus genuit etiam Ostam

sancti Olaui matrem. Erat corpore castus, honestate prepollens, iusticie cultor. Factus adolescens, cepit in re familiari procuranda patris adiutor existere. Duo pondera sibi fecerat, ne fraudem faceret, sibi minus, fratri vero maius pensabat.

2. Instante verno tempore partes vicinas visitauit, venit ad stagnum Dram nomine, per quod iturus erat, extraxit modicam lintrem de alga et ascendit eam. Et subito aduenit mulier pregnans, rogabat, vt eam secum ferret. Jussa sedit in puppi, et sic iter arripuit. Et subito vidit tres viros itinere, quo mulier venerat, ad littus accurrentes. Qui statim aliam cimbam arripientes, post eos velocius nauigabant.

3. Tunc sanctus Haluardus mulieri ait: Agnoscis hos? Ait: Agnosco. Ut video, te querunt, quid fecisti? Ait: Imponunt super me causam furti. Potes te purgare? Ait: Possum, si michi parcere velint. Uenientes viri predicti dixerunt: Cur tu, Haluarde, talis adolescens, tam malam mulierem tuendam suscepisti, que digna est morte. Sanctus pro ea multis modis respondit. Inter alia dixit: Redemptionem pro ea dabo, tantum impregnantem et infantem in vtero habentem ne occidatis. Illi vero contra eum furentes, vnus eorum arcum arripiens tetendit, et sagitta fortiter emissa pectori martyris infigitur. Etiam mulierem occiderunt, et in littore sepelierunt. Ad collum sancti saxum ligauerunt, et in profundum submerserunt, sed per diuinam gratiam et merita martyris corpus eius longe post cum saxo super mare natans repertum est.

KATERINE SAGA.

(Cd. 233 folio, A; Cd. Holm. 2 folio, B; Cd. 429 octavo, C.)

Her hefr upp sogu heilagrar Katerine meyiar [1].

1. A dǒgum Maxencij keisara sonar Maximiani keisara, er riki hafdi halldit med Diocleciano [2] keisara, var giǒrr mikill ofridr kristnum monnum, ok var allr heimr i þann tima naliga fullr af ymisligum skurdgoda villum. Vissu fair einir drottin gud vera skapara himins ok iardar, ok fyrir þvi þionudu margir skepnunni med miklum alhuga ok kollodu þat gud, er sialfir hǒfdu þeir sinum hondum smidat. Sia Maxencius, er ek nefnda, villdi auka þionosto ok dyrkan vid gudin, eptir [3] þvi sem gert hǒfdu fyrir honum Dioclecianus ok Maximianus fadir hans, ok fyrir þvi sendi hann bref um allt sitt riki sva mælandi: Maxencius konungr, med miskunn ok fyrirhyggiu heilagra guda skipadr yfir allt Romaborgar [4] riki, sendir kvediu ǒllum hertugum ok iǒrlum, baronum ok domondum ok ollum þeim, er styrkia Romaborgar riki. Þær ahyggiur, er vær berum fyrir tign ok frelsi heilags velldis nætr ok um daga, hafa þat raad stadfest i voru briosti, er vær vilium eigi upp kveda nema naverande ydvarri speki, ok fyrir þvi minnum vær aa ok til eggium ena gǒfguztu menn ok ena vitroztu, at þa er bref vor koma til ydvar, stundit þer þa hvatliga aa vorn fund ath sækia ok [latit aungar vidbarur koma [5] i moti þessu voru bodi. Sidan gerdiz hardla fiolmennr hofdingia fundr i hǒfutborg þeiri a Egiptalandi, er Alexandria het, ok a þeim fundi taladi Maxencius konungr ok tiadi sinar radagerdir [aulldunga sveit þeiri [6], er hann hafdi saman kallat, ok mællti svo: »Fyrir krapt ok verdleik allra guda [7] þeira

1 *Ved Sagaens Begyndelse, der mangler i A, lægges B til Grund.* 2 *saal. C*; Domiciano *B* 3 *saal. C*; af *B.* 4 Romveria *C.* 5 [*saal. C*; setit ongur berior *B.* 6 [aullum þeim sveitum *C.* 7 goda vorra *C.*

er vær þionum, [ok hallda[1] farsælld ok sigri ok dyrd Romaborgar rikis, er eingi su þiod i ollum heimi, er hafni at luta woru velldi, nema full metnadar[2] kristinna manna sveit i sinni ovitzku ok atrunade, su er vær hôfum enn eigi matt eyda med ollu, þviat hun dreifiz[3] her ok hvar um heim ok leitar ser fylsna, at hon megi fordaz vorar hendr. Ok fyrir þvi biodum vær ok giôrum þat laugtekit, at almennilig veghsemd ok einkannlig dyrd se veitt enum helguztum gudum, er mætti sinum ok milldi styrkia[4] vort riki, at þau gæti vor at eilifu, en syni oss kristna menn, at vær megim nidra þeira drambi ok hegna rækiliga[5] villu þeira, ok sialf gudin glati þeim, er vær megum eigi aa hitta. Þessi lôg, er vær hofum sett, byriar oss sialfum fyrst at fylla. Vær skulum forna gudunum slikt, er vær megum af voru valldi, en þer ut ifra [fornit, hverr sem ma[6] giarna eptir sinum fôngum.« Annan dag eptir var feingit at bloti miklu; bædi voru naut ok saudir, fuglar ok ônnur margskonar kykvendi sæfd fyrir gudunum. Borgin aull þaut af allzskonar sôngfærum, er þeir lofudu fiandr med[7], þa er þeir hugduz gera dyrd guda sinna.

2. A þeiri tid er slik tidendi giorduz i borginni Alexandria, var þar stôdd ein mær, su het Katerina dottir Kosti konungs; hun hafdi þa mist fodur sinn[8], ok var hun eptir hans frafall med frændum sinum i þeiri hôll, er hann hafdi att. Þessi mær svo sem hun var ættgôfug, svo var hun ok agæt at speki sinni, numit hafdi hun allar þær iþrottir a[9] bokum, er liberalis[10] heita. Hun kunni margar tungur at skilia[11] ok spakliga allar spurningar at leysa, þær er fyrir hana voro bornar. Ok þa er þessi mær sa svo mikinn muga[12] saman kominn ok slikan tilbuning[13] blotanna ok heyrði saungva ok simphon ok margan annan strengleik, er fram var fluttr goðunum til dyrdar[14], en kristna menn sa hun standa milli heiðingia gratandi ok eigi þorandi Kristi at iáta fyrir otta sakir ok hræðzlu, þa komz hun vid miok; en hun tok þo at hafa karlmannligan hug i kvenligu[15] briosti, ok kalladi siþan med ser þionostusveina sina nokkura ok gekk þa til hofs þess, er konungrinn[16] sialfr var inni ok blotmanna sveit med honum, sva sem rum hafði i hofinu, ok færdu þar fram blotin. Heilug Katerina var svo fôgr

1 [*saal.* *C*; helldr *B*. 2 *saal.* *C*; metnadr *B*. 3 *saal.* *C*; er *B*. 4 stydia *C*. 5 rikulega *C*. 6 [forne einn sem einn *C*. 7 sina *C*. 8 sins *C*. 9 af *C*. 10 *Her beg.* *A*, *som nu lægges til Grund.* 11 mæla *B*, *C*. 12 mug *B*; mannmug *C*. 13 tilbunat *B*. 14 tignar *B*. 15 kvensligu *B*. 16 keisarinn *B*.

at aaliti, at allir undruduz hennar fegrð, er hana sa. Ok er hun gekk at hofinu, þa mælti hun til þeira, er konungi þionudu: »Þvi er[1] ek her komin til hofs þessa, at ek vil tala vid sialfan konung þat, er mali vardar ok til nytsemdar ma verða.« Þeir sôgdu þegar konungi ord meyiarinnar, en hann gaf henni leyfvi til inngôngu ok at tala[2] slikt, sem[3] hun villdi. Hin sæla Katerina flutti fyrst fyrir konungi sitt erendi med spakligum gátum ok vitrligum malsendum tiltekinna dæma[4], ok mælti myrkt en med mikilli snilld; um siðir sneri hun sinni ræðu til þeira ordtaka, er alþyða mátti vel skilia, ok sagði sva: »Her til hefvir[5] ek, konungr, flutt erendi mitt [einkannliga fyrir þer[6] sva sem fyrir hinum spakazta manni ok þeim, er sitr i hæstu sæti veralldligrar tignar; vil ek [mæla liost[7] hedan af, at allir megi skilia, þeir er hia ero staddir, min orð. Fyrir hveria søk [samnit þer[8] saman, konungr, sva miklum mannfiolða at stunda til ovitzku[9] eda starfa i skurðgoða villu? [Undriz þer[10] miok, sagdi hun, hof þetta gort af manna hondum. Mikit finnz þer um hagleik þann, er þar er aa, ok um dyrðligan buning, er pryþir hofit. Nu svó fagrt sem þat er alt saman at sea, þat verþr allt, er skamt liðr heðan, at dusti [ok molldo[11]. Undraz þu helldr himin ok iorð ok sióinn ok aðra þa luti, er i þeim ero; hyggit[12] at solinni ok tunglinu ok stiornunum ok at þionostu þeira, hversu þau renna fra upphafi heims ok alt til enda veralldar; þau renna dag ok nott til vestrs [ok gefa alldri hvilld[13] ok hverfa aptr til austrsins, alldri [þrytr þau ne mæðir[14]. Ok þa er þer hugleidit þetta, spyrit eptir ok nemit, hverr þessa luti alla hefir smiðat[15]. Ok þa er þer skilit med sialfs hans fultingi, hverr hann er, ok þer megit engan finna honum iafnan, þa dyrkit hann ok eggit þess alla yðra undirmenn þeim at luta ok þiona, er valld hefir at skiota i helvitis loga ôndum ok likômum sinna ovina; hann er drottinn drotna ok hôfdingi allra hôfdingia, hann sá allan heiminn tapaðan af tál [diôfuligrar vælar ok fiandligrar[16] fortolu, ok fyrir þvi sendi hann son sinn drottin varn Jesum Krist, er getinn er af helgum anda, fæddr af[17] Mariu meyiu ok tok manndóm aa sinn guðdóm ok leysti heiminn fyrir kross[18] pinsl ok fyrir uthelling sins hins [heilaga bloðs ok hans[19] dyra dreyra, en leiddi

1 em *B*, *C*. 2 mæla *B*. 3 er *B*. 4 doma *B*. 5 hefi *B*, *C*. 6 [*tilf.* *B*, *C*. 7 [*mgl.* *B*. 8 [samnadir þu *B*, *C*. 9 *saal.* *B*, *C*; veitzlu *A*. 10 [Undraz þu *B*, *C*. 11 [einu *B*, *C*. 12 [hygg þu *B*, *C*; *Tiltalen til Kongen er i disse ogsaa senere i Enkeltal.* 13 [*mgl.* *B*, *C*. 14 [þreytaz þau ne mædaz *B*, *C*. 15 smidada *B*. 16 [fiandans ok *B*, *C*. 17 fra *B*. 18 krossins *B*, *C*. 19 [*mgl.* *B*, *C*.

til himinrikis alla aa sik truandi ok ser truliga þiónandi. Nu ef þu [truir aa[1] hann rettliga, ok [vilit þer[2] hann dyrka, þa mun hann hreinsa syndir yðrar allar ok leiða yðr siþan til eilifra fagnaða.« Keisaranum bra sva við, er hann heyrdi ord heilagrar meyiar, at i fyrstu[3] mátti hann engu svara. En er hann retti við sva sem af nøkkuru ómegni eda oviti, þa mælti hann syo: »Þu kona, lat oss [i nadum færa fornir[4] godunum, en siþan munu ver andsvara serhverium lutum, þeim er þu ræddir.« Ok þa bauð hann nokkurum sinum monnum at leiða hana til hallar sinnar. En sialfr hann undraði miok hennar speki ok malsnilld, en einna mest hennar fegrð ok kurteisi, þvi at hun var hardla frið, sem fyrr var sagt.

3. Siðan er lokit var blotinu, for keisarinn[5] heim til hallar sinnar ok let þegar leiða fyrir sik Katerinam ok mælti svo til hennar: »Heyrðum ver snilld þina [ok undrudum vær speki þina[6] ok orða frammburð þinn; en fyrir sakir þess starfs er ver fluttum fram við goðin i þeira þionostu, [þa vard oss eigi tóm til at svara þer[7]; en nu vil ek vita, hver þu ert eða hvert þitt heiti er, ok hver ætt þin er.« Heilug Katerina svaradi: »Svo er ritat, at hvarki skuli maðr[8] lofa sik ne lasta, þviat þat gera heimskir menn, þeir er ser leita hegómligrar dyrðar. En þvi at ek em eigi svo litillar ættar, at min tign megi audvelldliga leynaz, þa segir ek til frænda minna, eigi fyrir sakir hræsni eða metnadar, helldr sem elskandi sannleik ok satt litillæti. Ek em Katerina dottir Kosti konungs. Ek var upp fædd i holl fcðr[9] mins, til bækr[10] var ek sett, ok nam ek yfrit mikit af bokligum listum[11] ok veralldligri speki. Ok þa er ek sa, at þat var allt engu[12] nytt ok ekki meganda til himinrikis fagnaða ok [til enskis hafanda[13] nema til glatsamligrar gledi þessa lifs, þa fyrirleit ek þat alt, ok flyða ek til drottins mins Jesus Kristz, er sva mælti vid spamann sinn: glata mun ek speki spekinga, ok lasta mun ek skilning skiliandi manna. Ok i gudspialli segir hann sva: sa er fyrirlætr foður sinn ok moður, brædr ok systr fyrir minar sakir, hann mun hundratfalt upp[14] taka ok eignaz eilift lif. Ver kristnir menn hôfum þetta fyrirheit, ok hirda þat guds þrælar með ser dyrliga.

1 [hugleidir *B*. 2 [vilir þu *B*, *C*. 3 fyrstunni *B*. 4 [luka fornir at færa *B*, *C*. 5 konungr *B*; hann *C*. 6 [*tilf.* *B*, *C*. 7 [mattum vær eigi hugleida vandliga alla hluti, þa er þu sagdir *B*, *C*. 8 sialfr *tilf.* *B*, *C*. 9 fodur *B*, *C*. 10 bokar *B*. 11 iþrottum *B*. 12 *Her mangle nogle Blade i C.* 13 [eigi komanda *B*. 14 fyrir *B*.

En ver hirðum ekki um bækr eða kenningar þeira meistaranna Platonis Virgilij [eða Homeri[1], Sibille spakonu eða annarra spekinga, [þeira er til onytz villdo hafa sina speki ok vitro,[1] ok enn siðr um illzkufulla fiolkyngi þeira Mambres ok Jambress[2]. Þvi minni ek yðr aa þat, herra keisari, at þer tynit eigi eilifum fagnadi fyrir veralldligri[3] dyrð.« Keisarinn svaraði þa: »Jata verð ek, hversu mer virdiz þat, er til þin tekr. Malsendar þinir virðaz mer eigi framfluttir með mannligri roddu, helldr þickir mer hinu likara, sem godin sialf tali fyrir munn þer, ok af þvi er virdanda ok vegsamanda þat er þu mælir.« Heilug mær svarar: »Undrumz ek þat, at þer, hinn vitrazti keisari, talit sva, eda munit þer eigi þat, er ek sagda aðan, at þann skulum ver tigna ok dyrðka, er gerdi himin ok iorð ok alla luti aðra; en goðin megu hvarki gora ser gagn ne oðrum. Af þvi skylldut þer eigi segia svo min orð framflutt, sem godin mæli fyrir mik, helldr svo sem med lifanda guds fultingi.« »Ef svo er, sagði keisarinn, sem þu sannar, þa hefir allhegomligt verit her til vort starf, er dyrdkat hôfum almattig goð. Hvat nu þa? Villiz allr heimr, en þu ein segir satt? Med vitnum tveggia eða þriggia ma saga hver sannazt. En hversu ma þat sannligt þikkia, at þu ein segir satt, en oll veralldar bygðin liugi? Nu þo at þu værir guds engill eda nokkurr annarr himneskr kraptr ok segdir þu slikt, er svo er olikligt, þa skylldi þvi þo engin trua, en nu miklu siðr, þviat þu ert kvenmaðr blautrar natturu ok breyskrar. Ok med þvi at þat ma at engum kosti vera, at þu ein segir [satt eða[4] sannara en allir aðrir i heiminum, þa skal ek alldri trua þer ok engir þeir, er til mins rikis þiona.« En sæla Katerina svarar: »Ef þer erut hôfud lyðsins ok keisari, þat valld hafandi[5], er eigi ma sigrat verda, þa lat eigi rangsnuna reiði ok rangsyna sigra þik ok speki þina, lat ôndina meira styra en likamann, þviat spekingrinn sagdi: »Konungr ert þu, ef hugvitit styrir þer, en þræll, ef likaminn styrir þer eða ræðr.« Keisarinn svarar: »Svo syniz mer, sem þu ætlir at vega ordsigr[6] aa oss með dæmum [spekinga eða[7] með nøkkurri slægd kristinna manna eða gerningum þeira ok fiolkyngi. En með þvi at ver erum eigi blindadir af heimskuþoku ok siám ver slægd þina, þa hôfum ver þær snôrur fyrir þik at setia, er þik munu sigra; munt þu þa sea[8], at oss styrir hugvit sem vitrum konungi, en eigi likamr. Ok ef oss skortir ordslægd spekinga, er eigi hôfum þess konar

1 [*mgl. B.* 2 Jamnes *B.* 3 veralldliga *B.* 4 [*mgl. B.* 5 *saal. Fragm. 667[4] qv.*; hafanda *A*, *B.* 6 sigr *B.* 7 [en reyndar *B.* 8 skilia *B.*

[iðnir fyrir oss lagit[1], þa ero þo með oss þeir spekingar, er þik munu sigra ok þer i þögn koma með sannleik ok sinni list ok orðsnilld, þa er þeir skyra almátt goða vorra.«

4. Þa let keisarinn kalla spekinga sina ok alla hina vitruztu menn ok baud þeim at disputa vid heilaga Katerinam um truna ok um almátt goda þeira, ok at sigra hana med orðsnilld ok sannleik boka sinna. En þeir voro fimm tigir spekinga, er valdir voro til at reyna iþrottir sinar við hana. Ok þa er guðs mær var miok hugsiuk[2], hversu hun skylldi skipa sinum malsendum i moti þessum spekingum, þa vitradiz henni engill guds ok mælti vid hana: «Hirð eigi þu at óttaz, Kristz ambatt, eda vera ihugafull, ok lat ekki þrætu þessarra spekinga skelfva þik, þvi at Kristr er sönn speki, sa er iafnnan hefir verit ok æ mun vera, ok skipar øllum lutum sętliga, hann er osigranligr, ok hann sialfr mun þik sigra lata alla þa, þvi at þu ert trulynd hans ambátt. Ok þar med mun hann leida þa fyrir þina kenning ok verðleika til sannleiks götu ok himinrikis dyrdar.« Af þessi [vitran engilsins[3] styrktiz miok hin sæla mær Katerina ok beid óttalaus spekinga, buin at andsvara þeim með staðfesti ok með skynsemi þeira spurningum orlausnir at gefva. Tok hun fyrst at disputa vid meistara þeira; ok med guds miskunn fekk hun hann sigrat ok yfvirstigit hit vitrligzta i ollum [þrautum ok iþrottum, þeim er þau skylldu þreyta, sva at allir undruðuz vitro hennar ok malsnilld ok sannleiks framburd ordanna, hversu hun leiddi fram noglig vitni bædi hins forna lögmals ok hins nyia med hverium sinum malsenda af syndum dæmum ok spasogum heilagra feðra ok spamanna[4]. Ok siþan er hann var fyrirlagidr ok yfvirkominn, þa þorði engin annarra til at hætta vid hana at [þreyta nockurar iþrottir[5].

5. Keisarinn eggiadi þa fast, at þeir [skylldo nu[6] neyta sinnar speki ok vitro ok sigra hana [med sinni ordsnilld ok neyða hana med diupsettum spurningum ok sva sigraða i þögn koma[7]. En spekingarnir svorodo sva: »Heyrit, herra keisari! hversu megum ver þreyta við hana, ef meistari varr ok saa, er ollum oss er froðari, var af henni yfirstiginn? hvat munu ver þa, er miklu kunnum minna, [treysta oss[8] vid hana? þvi at ekki ero orð hennar ok vitra sem annarra manna, [helldr sem goðanna sialfra se.

1 [idn fyrir oss lagda *B.* 2 ihugafull *B.* 3 [eingiligri aminningu *B.* 4 [iþrottum þeim, er þau höfdu fyrir sik lagit *B.* 5 [þræta *B.* 6 [skylldi *B.* 7 [ok hneykia med sinni snilld *B.* 8 [treystaz at þræta *B.*

Manvit meyiar þessar er langt umfram ætlan eða vit spekinga, þvi at goðdomar ok godligir kraptar styðia hana ok tala fyrir munn hennar[1].« Keisarinn þóttiz nu liotliga skemdr, er spekingar hans þorðu eigi at þreyta vid eina unga mey. Vard hann nu sva reiðr, at hann bauð, at þa skylldi alla[2] i elldi brenna. Ok þa er þeir voro leiddir til balsins, kalladi einn þeira ok mælti: »Aumir ero ver, er þorðum at [þreyta við helga mey iþrottir ok þræta i moti henni med svikum ok prettum ok slægðum, ok liuga med skurðgoda falsi i gegn sônnum gudi[3]. Hvat skulum ver nu þa gera, utan fara ok lægia oss fyrir henni. Ek trui sannliga, at miskunn guds er með henni, ok með hennar raði munum ver forðaz mega helvitis kvalar[4].« Siðan fóru þeir skiotliga a fund sællar Katerine ok fellu til fóta henni ok mælto sva: »Misgert hôfum ver, illzku ok ranglæti hôfum ver framit i gegn gudi, ok fyrir þvi let gud oss verda fyrir reiði keisara þessa, er fyrir þat byðr, at oss skuli alla i elldi brenna utan sanna sauk, at ver mattum eigi mæla moti þinum hinum helguztum orðum. Nu veit þu oss hugganarrað, at ver siem med þinu fultingi frelstir or snôrum diôfulligra væla, ok megim ver komaz a hialpar gôtu fyrir þina verdleika ok kenning.« Heilug Katerina svarar lofandi gud ok vard hardla fegin þeira ræðu[5] ok mælti: »Þakkir gorir ek þer, drottinn minn Jesus Kristr, þvi at þu letz þer soma þat at fylla, er engill þinn af þer sendr vitraði mer ambatt þinni, at spekingar þessir leystir or fianda snôrum skylldi fara[6] fyrir min orð til þinnar dyrdar.« Eptir þessi ord sneriz hun til spekinganna ok mælti til þeira: »Ottiz eigi [stundligan dauða[7], fagnit helldr, þvi at i dag munit þer øðlaz himinriki, þviat fyrir vidrædu vara vitraðiz mer guds engill ok mælti: Eighi skaltu hræðaz[8] spekinga þessa, þvi at [Kristr er sonn speki, ok hann[9] mun þik lata sigra þa ok siþan leida til himneskrar[10] dyrdar fyrir þina kenning. Af [þvi skulut þer ekki efaz i[11], at ek segir satt, falssamlig kenning er fiarri minum raðum[12]. En til þess eina eggia ek yðr, at þer [giorit hverr sem einn iatning sina, ok[13] truit af ollu hiarta a føður ok son ok helgan anda; truit ok sialfan drottin varn Jesum

1 [mannvit meyiar þessar er sem nockurs af gudunum sialfum *B.* 2 kvika *tilf. B.* 3 [ganga til þrætu vid heilaga mey med prettum ok slægdum *B.* 4 loga *B.* 5 ordum *B* 6 mega koma *B.* 7 [*mgl. B.* 8 þrætu *tilf. B.* 9 [spekin sialf, su er Kristr er *B.* 10 sinnar *B.* 11 [þessi vitran skulu þer eigi efaz at trua þvi *B.* 12 rædum *B.* 13 [*mgl. B.*

Kristum komit hafva af himni ok getinn hafva verit af helgum anda i kviði Marie meyiar fæddan af hennar likam[1], pindan oss til hialpar, hafva upp risit af dauda aa þriðia deghi ok hreinsat hafa syndir heimsins fyrir sitt hit dyrdligha blod. Ef þer hafvit þessu truat, þa munut þer eigi at eins sælir vera, helldr munu allar ydrar syndir fyrirgefnar vera, ok [þer laðaðir[2] til eilifra fagnaða.« Ok er hun lauk sinni ræðu, kómuz þeir vid miok ok svôrudu: «Allir truum ver, hin helgazta guds ambatt, upp fra þessi tið engan annan gud vera nema føþur ok son ok helgan anda; blezat se nafn drottins, er ser skapadi[3] slika ambatt, en bølvuf se skurðgoð oll handaverk manna ok øll likneski þeira, ok allir þeir er þeim treysta[4].« En er þeir hôfðu þetta mælt, þa gerðu þeir krossmark fyrir ser staðfastir i heilagri tru. Eptir þat var þeim skotit aa balit, þat sem keisarinn hafði gera latit. Letu þeir þar lif sitt fyrir guds nafni ok foru med þessum pislarsigri til eilifra fagnaða hinn þrettanda dag Novembris manadar[5]. Kristnir menn leitudu siðan at beinum[6] þeira, at þeir mætti þeim veita, sem verðugt [væri, verðugan[7] groft, ok fundu likami þeira oskadda, sva at eigi var helldr brunnit hárit af þeim en annat. Mikill fiolði [heiðingia, er vid vóro staddir[8] þessa iartegn, trudu þegar aa drottin Jesum Kristum, ok toku siþan upp likami þeira [ok iorðuðu siþan i virduligum stað lofandi ok dyrdkandi sannan gud af ôllu hiarta[9].

6. Eptir [þessa atburði, er nu var fra sagt[10], let keisarinn leiða fyrir sik hina helguztu mey Katerinam, þóttiz hann nu fundit hafva diupsett raad þat, er [hann hugdi at hun mundi skiott vilia vikiaz at hans raði[11]. Hann talar svo til hennar: »[Heyr þu, hin vitrazta ok hin friðazta mær, er vel matt heita hinn skiærazti gimsteinn allra kvinna i heiminum sakir vitru, kurteisi ok vænleiks, ok yfvirdrotningh allra drotninga matt þu vel vera. Hygg at þu þvi, at eigi kaullum ver þik til onytra orða eða heimtum hug þinn til oskapligra luta. Nu af þvi at goðin hafva þik svo itarliga skapat ok sva sæmiliga sett at vænleik ok vitru umfram allar kvinnur ok frur veralldarinnar, ok þar med burdum ok kynfylgium tignat þik, þa byriadi oss ok ollum oðrum ut i fra at

1 holldi *B*. 2 [munut þer fara *B*. 3 skipade *B*. 4 treystazt *B*. 5 tveim nottum eptir Marteins messu byskups *tilf.* *B*. 6 likaumum *B*. 7 [var, vegsamligan *B*. 8 [er vid var staddr *B*. 9 [med allri vandvirkt ok iordudu i virduligum stad *B*. 10 [þessi tidendi *B*. 11 [hon mundi eptir vilia vikia *B*.

heidra þik i heiðr vid goðin. En [1] þat er eigi vidrkvæmiligt, at þu heitir drotningh en halldir þo adra tru, en ver hôfum; en þat eina skortir þik. Nu ef þu villdir samþykkia varn vilia um truna, þa mundi vor tign lata ser sóma at gora bruðkaup til þin ok hallda þik fyrir drotningh, þar med munu [2] ver lata [ena hôguztu smiði ok meistara [3] gera likneski eptir þinni fegrð, ok skal þat vera dyrðkat af ollum monnum um alt mitt riki, ef þu vill voru raði fylgia.« Guðs ambatt fyrirleit [4] þessa radaleitan ok mælti sva: »Med hverri skynsemi [megit þer, herra keisari, tia slika hluti minum eyrum eða stadfesta slik rad i yðru briosti til væla vid mik [5]; þviat i upphafvi minnar ræðu mattut þer sea ok skilia sem vitr konungr goðfysi mina til þess at rækia oll skurdgoð ok alla þeira dyrdkan. En þer telit fyrir mer, at ek skula fyrirlata drottin minn Jesum Kristum, er mik hefvir aðr ser samtengda med oleysilighu sambandi, en falla þer i fadm, ok þat annat, er enn er verra, at láta gora likneski eptir asionu minni ok vera siðan blotut, sem þer bioðit. Ogurligar ero slikar odaðir, ok langt se slik ohæfva brott fra vórum eyrum.« Keisarinn svaradi: »Hver megi meiri dyrð vera þessa heims en at eiga keisara at bonda ok geta bôrn vid honum ok hafva þar med riki ok valld yfir ollum monnum i heiminum ok vera prydd allri fegrð ok bera drotningar nafn?« Heilug Katerina svaradi: »Hit bezta hefir þu, konungr, efni fundit til þins mals, eptir þvi sem til heyrir slekt veralldar þessarrar, ef ek leitaða þessa heims dyrdar ok glatsamligrar gledi ok fagnadar oleyfðra girnda eða annarra luta, þeira er vondum monnum drekkia til helvitis pinsla, [ok ef þer fyndit nokkut med mer, þat er dauðligt eitr andarinnar er [6], þa mundit þer mik veidda fa i þessarri snôru, er þu egndir med þessum lutum. En þvi at ek fyrirleit alla elsku þessa heims, sidan ek kunna nokkut at skynia, [ok ek vissa grein goðs ok illz [6], en ek elskaða þann bruðguma af ollu hiarta, er alldri ma deyia fra mer, ok þa fagnadi, er allar alldir utan enda ero ok engan enda hafva, þarft þu ok ekki at lokka hug minn til med sliku. Þvi leggit nidr þessa malaleitan, en tak, ef þer syniz, aðra likari ok vitrligri, þviat þat er rækiligt ok fyrir utan skyn at fyrirláta skaparann en þiona skepnunni.« Keisarinn mælti þa enn til hennar: »Þar er þu ert

1 [Þu en fegrsta mær, hugsadu þat, at vær heimtim þik eigi til onytra hluta eda uskapligra, þviat *B.* 2 mundim *B.* 3 [*mgl. B.* 4 rækti *B.* 5 [mattir þu skipa þat i þinu briosti at tia slika hluti fyrir minum eyrum; iati ek, at ek ma eigi skilia þat *B.* 6 [*mgl. B.*

konungs barn, þa byriar þer at hafa hug þinn aa konungligri tign, glediaz af henni ok lifa við hana, ok þvi at ver gefum gaum at hógværi þeiri, er voru valldi byriar at hafva, þa gefum ver litinn gaum at, þott þu hafir her til lastat heilug goð vór. Ok þvi at ver villdim sigra þik med blidu ok þolinmædi, en vanvirða þik i engum lutum eða gera þer nockura skômm, þa haf nu þau rad, er ver gefum þer, ok drep eigi hendi vid sæmd þeiri [ok sva miklum heidr[1], sem ver biodum þer, ok hallt eigi sva lengi aa þrálæti þinu, at þu fellir þar fyrir aa þik vara reidi, þviat ver vilium goðanna hefna. Ok ef þu vill eigi þeim hlydni veita eða gofgan, þa fær þu eptir litinn tima liotar vidfarar ok langar pinur, (ok munt) eigi i sætt komaz vid oss, þo at þu vilir, helldr munum ver þa dæma þer daligan dauða.« Heilug guds ambatt svaraði: Keisari! vóndra manna dauði er hinn versti, þviat þeir munu alldri hvilld finna, en rettlatra manna dauði er hinn bezti, þviat hann er [lif ok eilif dyrd[2]. Fyrir þvi dvel þu eigi, konungr, at gora þat er þu hefvir ætlat, en lat af at heimta[3] lengr [hug minn[4] med slægligri blekkingu. Ek trui sannliga, at su dvol, er þer gorit aa minu mali, mun veita morgum manni mikla hialp, þviat mer er þat vitrat af guðs fyrirhyggiu.« Þessi orð hugsar keisarinn ok óttaz, at mærin mundi snuit fa monnum hans [fra skurdgoða blotum[1] med sinum kenningum. Ok fyrir þa søk let hann færa hana af klæðum ok beria lengi. En siðan let hann byrgia hana i myrkvastofu ok gaf henni .xii. daga frest[5], at ef hun villdi þa eigi litillatliga godunum fornir færa, þa skylldi hun sverði hôggin[6] vera.

7. Drotningh kona keisarans elskadi miok hina sælu guds ambátt Katerinam af morgum lutum, er hun heyrdi fra henni sagða, ok villdi giarna sea hana [eða finna, ef hun þyrdi fyrir bonda sinum. En hun treystiz þvi eigi fyrir sakir grimleiks hans[7]. Ok einnhvern dag er hun sat ok hugsadi þetta fyrir ser, hversu hun mætti ná mali meyiarinnar, þa kallar hun til sin [einn riddara, þann er Portfirius[8] het, ok mælti sva til hans: »Hird þu truliga þat, er ek vil þik einn vita láta, ok legg þar nu alla stund aa, at fyllaz megi vili minn med þinu tilstilli; heyr nu þetta. Sidan er ek heyrða, at keisarinn helt [i hôptum[9] eina konungs

1 [*mgl. B.* 2 [hvilld ok lif eilift *B.* 3 afleidis *tilf. B.* 4 [hugskot ambattar Kristz *B.* 5 med þeim skildaga *tilf. B.* 6 hôggvin *B.* 7 [ok ræda vit hana, en hun þordi þat eigi fyrir grimmleik bonda sins *B.* 8 [nockurn riddarasvein, er Porphirius *B.* 9 [*tilf. B.*

dottur, villda ek fyrir eins [ná viðr hana tala[1]; en þat þorir ek eigi fyrir þeiri reiði, er keisarinn hefvir aa henni. Nu svo framt sem þu [vill hafva vara vinattu þer kiæra[2], þa finn her rad til, sva at ver megim na at tala vid hana, sem oss fysir[3].« Portfirius svaradi: »I ollum lutum vil ek, fru min, gera yðarn vilia, ok [eigi at siðr[4] þótt mer liggi lifs haski vid. En eigi má ek þessu fram[5] koma, nema leyniliga faim ver þat gort. Væntir ek, þa er natta tekr, at ek [megi þessu fram koma[6].« Portfirius gaf þeim mikit fe, er geymðu myrkvastofuna, til þess at þeir leyfdi drotningu at koma leyniliga ok tala vid guds mey, ok at þeir skuli þessa luti engum manni segia, ok siþan leiddi hann hana þangat. Ok er drotning sa sæla Katerinam, fell hun til fota henni ok mælti sva: »Mikil fyst hefir mer aa verit at sia þitt [hit elskuligazta[7] andlit, siðan ek spurði, at þu vart halldin i myrkvastofu fyrir þa sok, er þu truðir aa Krist. Ok fyrir þvi at ek mátta eigi fyrr na þinum fundi sakir þess ótta, er ek hefir af keisaranum bonda minum, þa bidr ek, at þu virdir mer eigi þat til harðbrystis[8] eda vilialeysis, at ek kom eigi fyrr, helldr til forsia, at ek mega fordaz reiði hans. En nu[9] þviat allzvalldandi gud hefvir mer veitt þat, at ek mætta [naa þinum fundi[10], þa bidr ek þik, guds mær, litillatliga[11], at þu þiggir mik undan reidi guds, þeiri er ek hefvir mer til verkat af minum glæpum, ok hann lati ser sóma at leysa med mikilli milldi sinni stora mina misverka ok glæpi. [Heyrðu mik, hin sæla guds ambatt, ok bid fyrir mer hinni synduguztu konu. Eighi ma ek yfvir þegia, hversu mer syniz þitt æskiliga andlit[12], yfirbragd þitt syniz mer sem eigi se eptir mannligri nátturu, helldr sem þu hafvir engiliga asionu ok fegrd. Ert þu sæl i milli kvenna, heilog guds mær, þvi at þu munt odlaz eilifa fagnadi. Ok hardla miok glediumz ek af þvi, at gud hefir lofvat mer þik at sea ok [med þik at tala[13].« Þa svaradi heilug Katerina: »Guð ómbuni þinni[14] tign, drotning, er þu syndir mer sva mikla ast i minni þróngvingu, at þu lezt þer soma at vitia min i þessa dyflizu. En eigi er þat undarligt, þvi at þetta baud þer ok skylldadi þik til at gera allzvalldandi guþ, sa hinn sami er sialfum ser kallar þat gort, er hans þionostumonnum er veitt til hugganar, sva segiandi: i myrkva-

1 [mega vit hana mæla *B*. 2 [fysizt at faa vora vinattu *B*. 3 lystir til *B*. 4 [hlyda ydru bodi *B*. 5 til leidar *B*. 6 [mega fram koma þvi, er þer biodit *B*. 7 [æskiligt *B*. 8 hardbrysti *B*. 9 er þat erendi mitt *indskyder A*. 10 [þin vitia *B*. 11 þarflatliga *B*. 12 [*mgl. B*. 13 [vit þik at ræda *B*. 14 þer þina *B*.

stofu var ek, ok vitiudut þer min, ok þat er þer gerdut einum hinum minnzta af minum þionostumonnum, þat gerdut þer mer. Fyrir þessa sok, drotningh, lat þik eigi skelfa þat rað, er ek vil gefva þer, ok lat þer eigi [þikkia fyrir at hafa[1] mina kenning; bu þu fyrir ond þina til yfirkomandi freistni, tak af gudi styrk ok af krapti heilags anda, ok bið þolinmodliga þess, er gud hefir mer vitrat af sigri dyrdar þinnar, ok þat skaltu vita, at eptir þria daga muntu heyia gudliga[2] orrostu. Ok eptir fenginn pislarsigr skaltu fara til himinrikis ok fagna þar[3] med englum guds ok helgum pislarvóttum.« Drotning svaradi: »Lystilig ero mer heit[4] þin, hin helgazta mær, falli mer aumri ok syndugri konu su hamingia til handa, at ek mætti[5] auðlaz ok fyrir finna likn synda minna. En ottumz ek greypiligar[6] kvalar, þær er keisarinn bondi minn mun mer ætla af sinum grimmleik, er hann hefir nógan[7] til. Ok af þvi at ek em breyskligrar natturu, þa [uggir mik[8], at ek muna fyrirláta ast drottins mins Jesus Kristz, þa er ek kennir sarleik pislanna. En ek veit, at þat er en mesta ohæfva ok en versta synd, ef svo kann til takaz[9].« Hin heilaga Katerina svaradi: »Gior, drotning, sem ek bid, rek or þinu hiarta þessa [ætlan hugar þins, haf hug þinn aa gudi, ok fagna i ollum lutum þeim er þu þolir fyrir hans nafni, ok hugsa at þola alt fyrir hans ast[10] ok birt honum hveria gôtu þu vill ganga, þviat hans milldi mun styrkia þina kostgiæfvi. [Allir verdleikar heilagra manna geraz af guds milldi ok styrk, ok[11] greiðaz gôtur þeira[12] af forsia drottins, en eigi af daudligum manni. Mannlig reidi, hvers er hun verd, eda bolginn ofmetnaðr vondra manna? Vist allz enskis, þviat vondir menn mega ekki gora godum monnum, nema þat eina sem gud lofar þeim, þvi at svo sagdi sialfr guds son, þa er Pilatus iarl heitadiz vid hann sva mælandi: Veitz[13] þu eigi, sagdi Pilatus, at ek hefir valld til at krossfesta þik?· En drottinn svaradi sva: Þu hefdir ekki valld aa mer, nema þer væri af guði gefvit. Nu vit þat drotning, at guds sonr hefvir sva styrkta sina þionostumenn til andsvara ok spurninga, at þeir sigra speki spekinga, sem hann sagði i guþspiallinu: Ek mun gefva yðr orð ok speki, þeiri munu eigi mega i moti standa[14] allir uvinir ydrir. Hvat se hialpsamligra þessu fyrirheiti, eða hvat er dyrdligra þessarri ômbun, þviat helgir

1 [þunga þickia *B.* 2 guds *B.* 3 utan enda *tilf. B.* 4 fyrirheit *B.* 5 mætta *B.* 6 greppiligar *B.* 7 gnogan *B.* 8 [kvidi ek *B.* 9 at bera *B.* 10 [hugsan, fagna þu med gudi *B.* 11 [*mgl. B.* 12 manna *B.* 13 *Her begynder atter C.* 14 eda i moti mæla *tilf. B.*

menn guds taka fyrir stundligar pinur eilifva dyrd himinrikis fagnada endalausa med gudi.« En er guðs mær Katerina hafdi þetta mælt, þa retti drotning hendr sinar til himins ok mælti: «Guð [almattigr fadir ok sonr ok heilagr andi, einn ok þrennr sannr gud, er alla luti skapadir af engu efni, þu hinn milldazti engla konungr, er fyrir tapan mannkynsins ok synd hins fyrsta mannz Adams virðiz nidr at stiga af hinni hæstu hæd himinsins til hinna lægztu luta iarþarinnar at taka manndom af holldi Marie meyiar aa þinn oskaddan guðdom, ok letz fra henni beraz i þenna heim sannr gud ok sannr madr. Þu er þoldir pinsl ok dauða at bæn gydinga ok domi Pilati iarls oss til lifs ok lausnar, ok heriadir til helvitis ok batt diofulinn, en leysti þadan alla menn; þu reist af dauda aa fyrsta paskadegi ok laukt upp paradisum ok himinrikis hlid fyrir ollum þinum monnum; þu stett upp til himna at aasiandum postolum þinum ok sendir þeim þinn helgan anda aa hvitasunnu degi ok lærdir þa i þinni ast ok at tala allar tungur ok alla speki, ok i þessum sama þinum helgum anda lærir þu alla þina menn ok vini. Heyrðu, sterk von ok huggan allra þurfvandi manna, styrk þu þat, er þu vant oss fyrir þinn pislarvótt sæla Katerinam, ok gef oss þina ast sanna ok hræzlu, ok at ver standimz alla freistni ok kvalar vondra manna fyrir þinu nafni siðan med halldinni tru sannri, þviat þu ert lifandi gud um allar alldir allda.« Þa mælti drotning til sællar Katerine: »See[1] her nu, guds ambatt, fyrir þina kenning er ek buin alla luti at þola fyrir guðs nafni, ok mun ek bua hug minn til gudligrar orrosto med aullu kostgæfvi. En þu bid til guds, at hann afli ser fyrir þik mina sal ok lati mik finna sina miskunn.« Medr slikum ordum ok audrum hialpsamlighum[2] heimtu þær drotningh ok hin sæla Katerina tal sitt framan til midrar nætr.

8. Sa[3] Portfirius, er þangat hafdi fylgt drotningu til fundar vid sæla Katerinam, hugði nu vandligha at þeira ræðum, ok fell hann siðan til fota guds ambátt ok mælti sva: «Bidr ek þik, [en kærsta drotning[4], at þu látir mik eigi þeira ómbuna missa, er guð hefvir synt þer; seg mer, hvat ek skal þess gera, at ek mega[5] fá eilifan fagnat en slita or hiarta minu[6] allar fianda villur.« Heilug Katerina svaradi: »Hefir þu alldri heyrt, hvat heilug ritning segir fra eilifum fagnadi?« »Vist alldri, sagði hann, ek hefir ekki mátt sliku

1 [styrki þat, er hann vann oss fyrir þinn munn, en sælazta mær. Se *B*. 2 dæmum *tilf. C*. 3 *saal. C*; Þa *A*, *B*. 4 [*tilf. B*. 5 mætta *B*. 6 med rotum *tilf. B*.

hlyða, þvi at min iðn hefvir su iafnan verit, at ek hefir stadit[1] i ofridi ok orrostum.« Sæl Katerina svaradi: »Hverr megi segia makliga fra þeim fagnadi, er guds vinir hafva, med þvi at postolinn segir engan sea eda heyra eda hugsa mega þa luti, er gud hefir fyrir buit sinum astvinum. En þat ma ek segia þer, er guð hefvir fyrir heitit þeim, er honum þiona truligha: hverr sa, segir hann, er mik elskar, mun elskaðr vera af fedr minum, ok mun ek elska hann ok syna honum sialfan mik; ok þar sem ek er, þar skal vera ok minn þionostumadr. Hvat girniz þu[2] þessu framarr at spyria?« Portfirius vard hardla feginn, er hann heyrdi þessi ord, ok trudi þegar af ollu hiarta aa drottin Jesum Kristum. Ok med honum toku tru .cc. riddara. Siðan kysti hverr þeira[3] annan, ok falu sik gudi aa hendi, gengu brott or myrkvastofunni ok badu vardhalldzmenn, at þeir segði engum fra þessum lutum, er þar hôfdu gerz. En þeir iatuðu þvi.

9. Hin heilaga mær Katerina var lukt .xii. daga i myrkvastofu, [sva at ollum monnum var bannat at koma til hennar eda veita henni nokkura hialp. En almattigr guð, sa er alldri fyrirlætr sina elskendr ok þionostumenn ok alldri gleymir þeim, er hann dyrdka, hann huggaði sina ambatt ok sendi til hennar engil sinn, þann er henni færði þa luti, er hun þurfti at hafa, ok syndi henni helgan anda sinn i dufu liki sniofi hvitara fliuganda inn i myrkvastofuna til hennar, sva mælandi: »Fagna þu, min kærazta, þvi at ek skal þik korona eilifri koronu i himinrikis porti, med þeiri skal ek þik[4] inn leida til þinna systra i odaudliga fagnadi allra heilagra eptir endat þetta lif, ok þin sæmd skal at eilifu lifvandi vera i riki fedr mins.« Þessu guþligha fyrirheiti varð hin sæla Katerina fegnari, en fra megi segia, ok gerði margfalldliga gudi þakkir[5].

10. At liðnum .xii. dôgum var hin sæla Katerina miok hugsiuk af fundi þeira keisarans ok ótta pislanna, er hun vissi at verða mundi, ok bað fyrir ser til guds þarflatliga af ollum hug. Þa vitradiz henni drottinn Jesus Kristus[6] med mikilli engla sveit ok mælti sva vid hana: «Ottaz þu eigi, min ambatt, þvi at ek em

1 starfat *B*. 2 af *tilf.* *B*; at *C*. 3 felaga *tilf.* *B*. 4 *rettet*; þinn *A*. 5 [ok þvi at ollum monnum var bannat at veita henni nockura hialp, þa vitradiz henne guds eingill ok huggadi hana, ok syndiz henne sniahvit dufa fliuga inn i myrkvastofuna, ok færdi henne þa hluti, er hun þurfti at hafa *B*, *C*. 6 i þeiri liking sem hann er vanr monnum at synazt *tilf.* *B*, *C*.

Jesus Kristus skapari allra luta; fyrir [mina ast þolir þu alla luti; sæl munt þu vera i milli kvenna, goda þraut hefir þu þreytt, ok margir hafa fyrir þik á mik truat, ok enn munu þo fleiri vera. Ver þu eigi hugsiuk um pislirnar, þviat ek mun med þer vera alt til enda lifs þins, at enginn otti ne grimmleikr þeira megi þik skelfva. Eighi neitadir þu nafni minu fyrir monnum, ok eigi mun ek neita þer þat, er þu vill mik biðia i himinrikis holl.« Vid þessa guþliga huggan styrktiz hon full af fagnadi ok helgum anda, buin at þola alla luti fyrir guds ast, ok tok at hafa karlmannligan hug i kvenligu briosti, lofandi guþ af ollu hiarta 1.

11. Um morgininn eptir bauð keisarinn, at heilaga Katerinam skylldi leiða fyrir domstol hans. Ok er hann saa hana hardla biarta ok þekkiliga, þa undraðiz hann miok, ok allir þeir er hana saa, at hennar yfirbragd mátti slikt verða, þar sem þeir hugdu, at hun mundi at þrotum komin af hungri, eptir þvi sem mannz edli var til. Keisarinn freistadi þa enn, ef hann mætti lokka guds mey ok pinslarvótt til samþykkis vid sik, ok mælti svo til hennar: »Eigi skal þat hegomi vera, er ek hefir mælt þer til sæmdar, þvi at eigi byriar konungligu valldi þvi at heita, sem at falsi reyniz; hygg at [þvi, er ek byd þer 2. Eigi fysumz ek at eiga þik sem ambátt eda kynlitla konu, þvi at eigi byriar þat tign vorri, [þar sem þu ert kyngðfug, þvi bydr ek þer at eiga med mer alla luti ok alla dyrd mins rikis. Ok af þvi at þu ert hardla frid synum ok kurteis umfram allar frur i heiminum, þa ma okkat samvelldi sva saman fara, at þu ser hin rikazta drotningh heimsins, valin af ollum mest sakir fegrdar þinnar ok lista. Ef þu þiggr þenna veg, þa dyrdka þik allir. Nu gef oss skyr andsvðr, ok hugsa, hvar komit er þinum hag, ok hversu tveim stðfnum mun deila fyrir þer, ok rasa at engu fyrir rað framm 3.« [Hin sæla mær, er hun heyrdi

1 [þess (mina *C*) ast þolir þu slikar þrautir; sæl muntu vera milli kvenna, himens fagnat skalltu fyrir finna, goda þraut hefir þu þreytt, eigi neitadir þu nafni mino fyrir maunnunum, hafa ok margir aa mik truat fyrir þin ord, ok enn munu fleiri trua. Vertu eigi hugsiuk um pislirnar, þviat ek man med þer vera allt til endadags þins, svo at otti þeira ok grimleikr megi þik eigi skelfa « Heilog Katerina heyrandi hans ord vard fegnari, en fra megi segia, ok lofadi gud af ollu hiarta, tok þegar at hafva karllmannligan hugh i kvenslighu (kvennlegu *C*) briosti buin alla hluti at þola fyrir guds ast *B*, C. 2 [þu, hvat ek segi, ok hlyd til med hyggendi *B*, *C*. 3 [en þvi at þu ert kyngðfug ok frid synum, þa byd ek þer ath eignazt med mer alla dyrd ok allt welldi (valld *C*) rikis mins; ertu þa en rikazta drotning, ef þu þiggr þenna weg, valit af ollum odrum i riki mino fyrir sakir fegrdar

þessi ord, þa mintiz hon gudligs fyrirheitz, er hun hafdi heyrt i myrkvastofunni, ok sagdi svo[1]: »Heyrit þer, keisari, ok berit þolinmodligha mina rædu, þviat þat somir konungligri tign. Þu telr fyrir mer, at ek skula ødlazt dyrd velldis þins ok vera drotning yfir ollu velldi þinu; kært ma þeim slikt at heyra[2], er aa þessa verolld vill stunda[3]. En ef ek ma finna þer rikara ok friðara, þer betra ok mattkara, hvarn skal ek[4] kiosa, lifanda um allar alldir verallda ok skinanda eilifliga i sinni dyrd, eda þann er skiott mun deyia ok verða at molldo ok møðkum? Hugsa nu, herra keisari, ok dæm siþan rettum dómi.« En med þvi at keisarinn var skylldaðr til i þessarri spurningu at svara þar sonnu um, þa mælti hann sva: »Engin vitr madr mun þat dæma, at meira se virðr eda metinn stundligr en eilifr, eda helldr se kosinn [daudligr en lifandi um allar alldir verallda[5], þvi at sa ma alla luti eiga, er at eilifu rikir; en sa er skiott deyr, ma hvarki eiga [sik ne aðra luti[6]. En hversu hæfa þessi svðr þeim lutum, er ek talada[7] til þin aðan? Hverr er þessi, [er svo er rikr[8], sva máttugr ok goðr ok þar med eilifr, at hann se meira hattar ok meira virðandi en ver ok vor dyrd ok riki? Ek veit þann engan i ollum heiminum.« Kristz pislarvóttr svaradi sva: »Allzvalldandi ok um allar alldir lifandi Jesus Kristus guds son, sa er meira aa at virða en þik ok þina dyrð [alla, sva mikla sem hon er; þeim sama er[9] ek føstnut ok hann elskar ek af ollu hiarta, ok fyrir hans ast vil ek helldr deyia en neita hans dyrd. Lat þer, konungr, ekki finnaz um þa dyrd ok fegrð, er sva skiott kann fyrirfaraz sem [blomgat gras, er vex aa iorðu aa litilli stundu, ok þornar þat skiott ok fyrirverðr sik allt. Nu mat þu sea, sva vitr maðr sem þu ert ok þikkiz vera, at[10] engi[11] fegrð ønnur er at sonnu girniligri, en su er engan enda hefir ok eigi ma [þorna ne hrørna[12], en þat er ast ok elska drottins mins Jesu Kristz ok eilift lif.«

12. Við þessi ord meyiarinnar varð keisarinn hardla reiðr[13], þviat hann hugðiz [aðr snuit hafa[14] hug hennar med sinum fortølum.

þinnar; hirdu wandliga þenna kost (þessi ord *C*) i hiarta þinu ok veit mer sidan skyr andsvðr *B*, *C*.

1 [*tilf. B. C.* 2 hafa *C.* 3 stundat hafa *B.* 4 helldr *tilf. C.* 5 [skiott deyia munandi, en sa er alldri maa deyia *B*, *C.* 6 [sidan sialfan sik ok ecki annat *B*, *C.* 7 rædda *B*, *C.* 8 [*mgl. B*, *C.* 9 [þeim em *B*, *C.* 10 [blom (blome *C.*) gras þess, er vex aa annarri stundu, en þornar (þverr *C.*) aa annarri, *B*, *C.* 11 *tilf. B*, *C.* 12 [morna *B*; þorna *C.* 13 svo at hann red ser valla *tilf. C.* 14 [nu mundu aa snuit *B*, *C.*

Einn af greifum hans, sa er þar var vid staddr, villdi stilla[1] reiði keisarans, [þvi at hann vissi varla, hvat hann skylldi at hafaz[2]. Hann mælti sva: »Ef þer lofit, minn herra, sagdi greifinn, þa mun ek þat rað til[3] gefva, at yðvarr vili mætti [framgengr verða[4], þo at hogliga se at farit, en eigi [med harðindum eda[5] hardri hegningu.« Keisarinn svaradi: »Ef svo er, sem þu segir, þa lat enga dvøl aa verða, at vórr vili megi frammganga[6].« Greifinn mælti: «Þat rað gef ek, at gera skal hvęl[7] fiøgur, ok keyri i hvert hvælit[8] hina hvøssuztu stalgadda[9], ok lata[10] þessa hina þriotzku mey sitia þar hia. Ok þa er hvęlin[11] ganga med aakefd ok gnista ogurliga, þa mun hon ottaz af syn ok heyrn þessa pislarfæris, ok mun eigi fleira vid þurfva. Væntir ek þa, at hun trui ok forni goðunum eptir ydrum vilia, ella se hon sverði høggin. Eða hversu lengi skal ein litil mær spotta at[12] oss, sva at ver þolim hennar enar verstu slægdir, þviat med sinni ordsnilld ok vitro sigrar hun alla oss.« En er þetta pislarfæri var buit eptir boði keisarans ok frammi haft, ok er hvælin gengu ok gnistu, þa mintiz drottinn fyrirheitz sins ok sendi engil sinn at frelsa Katerinam fra þessarri þraut; ok máttu hvælin henni ekki [mein gera[13], en þau liopu aa nokkura [heiðna menn[14] ok drapu þa[15]. Margir af þeim, er vid voro staddir, komuz vid, er sa þessi tiðindi, ok trudu þegar aa drottin Jesum Kristum, sva mælandi: »Engi er sannliga gud þeim likr, sem kristnir menn trua aa, hann einn er dyrdkandi ok [lofandi um[16] alla luti, ok hann er eilifr guð.« Keisarinn varð nu vid oðr af þessum øllum saman atburð, ok mælti sva: »Þessi mær mun oss gera hinn mesta skaða, ef ver latum eigi drepa hana skiótt, eda hverr megi vid sia eitri kristinna manna eda sigra þrályndi[17] þeira. Farit til[18] sem skiotazt ok skakit[19] hug hennar med morgum ok horðum pinslum!« [Ok sva var gert, ok siþan i myrkvastofu kastat ok til dauda ætlat eptir þria daga liðna, ef hun villdi þa eigi blóta[20].

13. Þa er keisarinn hafdi til dauda dæmt heilaga Katerinam

1 staudva *C.* 2 [*mgl. B, C.* 3 þessa mals *tilf. B,C* . 4 [skiott algiðrazt *B, C.* 5 [af ædi eda med *B, C.* 6 fullgiðrazt *B.* 7 hiol *B, C.* 8 hvæl *B*; hiolit *C.* 9 iarngadda *B, C.* 10 lati *B, C.* 11 hvælin (hiolin *C*) taka at *B, C.* 12 *mgl. B, C.* 13 [granda *B, C.* 14 hôfdingia *B*; heidingiana *C.* 15 svo at af þvi do fiorar þusundir manna *tilf. B, C.* 16 [tignandi umfram *B, C.* 17 þraalæti *B, C.* 18 heilir svo *B.* 19 skapit *B.* 20 [Ok þa er sæla mær Katerina var til draps leidd, tok drotning miôg at grata dauda hennar, ok þvi at hun treystiz guds miskunn af ôllum hug, þa ottadiz hon ecki

[eptir harðar pinslir ok margar, ok þo henni frest gefit, sem fyrr var sagt, þa kallaði drotning aa hann ok mælti, þviat hun treysti guðs miskunn ok óttadiz ekki konungs (reiði) eða grimmleik ok fyrirleit alla iardliga tign: »Heyrit, herra keisari, hvat ilt gerði ein litil mær ydru riki, eða skal hun giallda giætzku sinnar fra þer ok tyna þar fyrir dyrd sinnar fegrdar?« Keisarinn undradi, er drotning tok sva til orða, ok ætladi i fyrstu, at hun mundi harma aumleik sva fridrar meyiar, en ekki kom honum þat i hug, at hun mundi þetta tala af ast heilagrar truar. Þa mælti drotning enn til keisarans: »Slikr er máttr ok styrkr rikis yðvars ok hin dyrðliga frægð velldis yðvars at þrongva saklausum ok draga til pinsla þionostumenn hins eilifva konungs drottins Jesu Kristz.« Keisarinn mælti: »Hvat er, drotningh? Hvart hefir þu vid tekit villu kristinna manna ok blindat augu þin i heimsku þeira, en hafnat almatkum Þór, Balldr ok Freyiu ok enni godu Gefion ok øðrum godum vórum?» Drotning svaradi: »Sannliga iati ek almatkum gudi minum Jesu Kristo af øllu hiarta, ok fyrir hans ast ok nafni vil ek taka pislir ok dauda þola, þviat engi er annarr guð en faðir ok sonr ok heilagr andi, einn i algerri þrenningu, sa er lifvir ok rikir utan enda. Þess valldi lytr øll skepna ok hræþaz allir mættir, hann skapadi alla luti af engu efni. En Þórr ok Oðinn ok allir gudar ok goð heiðinna manna ero diðflar ok engu nyt nema til þess at brenna i eilifum helvitis elldi, ok allir þeir med þeim, er þau dyrka; en þau megu hvarki ser gott gera ne øðrum.« En er keisarinn heyrdi þessi hennar ord ok heyrdi, at hun lastaði goð hans, en skildi, at hun var samtengd slikri tru sem heilög Katerina[1], þa örvilnadiz hann þegar, at hun mundi snuaz vilia til heiðins sidar, ok [æstiz af mikilli reidi ok dæmði[2], at skera skylldi af henni briostin bædi, ok sva var gert. En þótt

konungs reidi eda grimmleik, fyrirlet (fyrirleit *C*) hun ok alla iardliga tign *B*, *C*.

1 [þa kalladi drotning aa hann ok mællti svo: »Slikt er styrkr mattar þins ok þessi fremd ens dyrdliga (daudlega *C*) rikis þins at þraungva saklausum ok draga til pisla þionustomenn ens eilifa konungs; eda hvat hefir ein litil mær megat (matt *C*) illt gera riki þinu, skal hun giallda gæzku sinnar ok tyna þar fyrir dyrd slikrar (sinnar *C*) fegrdar?« Keisarinn undradi, er drotningin tok svo til ordz ok ætladi þo, at hun mundi harma aumleik svo fridrar meyiar, en eigi kom honum þat i hugh, at hun mundi mæla af ast heilagrar truar. En þa er hann tok vandliga at skilia, at drotning var samteingd i þvilikri tru, sem hun hafdi *B*, *C*.

2 [þvi baud hann *B*, *C*.

hun væri sva meidd, let hun eigi af at bóða dyrd heilagrar þrenningar. Þa dæmdi keisarinn, at hana skylldi halshøggva. En hun gerdi gudi þakkir ok fal sik undir bænir sællar Katerine, sva mælandi: »See nu, guds bruðr, [fyrir þinar bænir hefir guð veitt mer at standaz pislir. Nu bið ek þik, at þu latir eigi af at biðia guð mer miskunnar, at hann virðiz at veita mer þann fagnat, sem hann hefvir fyrir heitit þeim, sem leita hans hialpar ok iðraz synda sinna.«[1] Heilug Katerina huggaði drotninghu ok mælti sva: »Vert þu styrk i huginum ok lit til himins, lát eigi af at biðia til guds, þviat hann er nalægr ollum þeim, er med sannleik bidia hann miskunnar. Mun ok skamt at biða, at þu munt koronut vera med pislarsigri, ok munt þu þá ná at sea skapara þinn med englum sinum ok pislarvóttum skinanda[2] i himinrikis dyrð. Med þeim munt þu gleðiaz um alldir allda. Far nu fagnadarsæl i guds friði til fyrirbuins rikis, þess er alldri verðr endir aa.« Drotning styrktiz vid þessi ord sællar Katerine, ok for fagnandi til pisla ok var sverði høggvin, ok for siþan til himinrikis fagnada. Pislartid hennar er aa einum degi ok hins heilaga Clementis[3] pafva.

14. Portfirius riddara hofðingi, sa er drotningu hafdi fylgt til myrkvastofunnar aa fund sællar Katerine, sa þessi tiþindi [ok komz[4] miok vid i sinu hiarta logandi af elldi guðligrar astar. Hann gekk fyrir keisarann ok mælti af[5] miklu trausti: »Her til hefir ek þionat ydvarri tign, sem ek kunna, en nu er þat rað i hug mer komit, at ek vil eigi lengr þiona iarðligum konungi ok daudlighum, helldr vil ek heðan af þiona odaudligum konungi ok himneskum drotni Jesu Kristo; ok þetta rad vilia upp taka med mer þau .cc.[6] riddara, er ek hefvir stiornat, girnaz þeir sem ek af allri ast[7] at þiona drotni vórum Jesu Kristo ok gøraz hans riddarar.« Sem keisarinn heyrdi þessi orð, óttaðiz hann, at Portfirius ok hans riddarar mundi vilia draga[8] rikit undan honum. En þviat hann[9] var agætr madr i hans hird, þa villdi hann eigi láta drepa hann, helldr let hann kalla hann ok sveitunga hans til mals[10] vid sik leyniliga, ok talar sva til þeira: »Hvat ilt hefir

1 [med þinum bænum mer tæiandi hefi ek gert þat, er þu baudt mer; bid ek, at þu latir eigi af ath fullgiðra þat, er þu hefir upp hafit, bid þu kostgæfliga, bid þu af allri godfysi þinni, at gud lati þægiliga verda fysi wora i augliti dyrdar sinnar, ok gefi oss þann fagnat, er hann hefir fyrir buit þeim, er leita hans miskunnar *B*, *C*. 2 skinandi *B*. 3 Clemens *C*. 4 [þviat hann var fyrirætladr til eilifs fagnadar, komz hann *B*, *C*. 5 med *B*, *C*. 6 tvau hundrut *B*. 7 hugarins *tilf*. *B*, *C*. 8 raada *B*; hafa *C*. 9 Porphirius *B*, *C*. 10 tals *B*, *C*.

yðr hent[1], ok hvern skaða eða vanvirdu[2] hafit þer fengit? [Heilir sva! látit af falsligri fyrirætlan, ok snuiz ifra þvi lagabroti, sem yðr hefir i hug komit, at neita almatkum goðum vórum, en trua aa Krist, þann er hengðr var aa krosstre ok do þar, ok var þo aðr alla vega svivirðr ok barðr. Mikil firn ero slikt. Nu elskit þer ok dyrdkit Þór ok Apollo, en hirdit ekki um Krist ok um hindrvitni kristinna manna ok um þeira tru ok villur. Ok ef þer gorit svo, þa skulut þer hafva vara vinattu ok þar med sæmd ok riki ok goð kvónfaung fyrir fylgd[3] truligrar þionosto. Portfirius mælti: »Herra keisari, sagdi hann, at engum kosti fáit þer oss snuit fra heilagri tru ok ast almattigs guds, þvi goð yd(u)r ok dyrd þeira ero engu nyt.« Keisarinn villdi þa tala vid þa riddarana, sva at Portfirius væri eigi hia, ok hugdiz mundo snuit fa hug þeira. En Portfirius gekk aa tal þeira [ok mælti sva: »Eighi giorit þer, herra[4], skynsamligha, þer snuit hia hôfdinu en talit vid hina lægri[5]. Ek skal sannlig svôr veita fyrir alla oss, þvi at med guðs miskunn vilia þeir hlita minni forsea.« Keisarinn svarar med mikilli reidi: »Eigi ert þu hofut þeira, helldr ert þu glautun[6] þess vesla hofuðs, sem þu[7] berr eptir, ok allra þeira, sem þu lokkar[8] til med flærdsamligum fortolum at tyna fôgnudum vorrar dyrdar, ok þar med ollu þvi godu, sem þer eigit[9], en taka i moti hinn versta dom[10] daligs dauða.« Ok þvi at keisarinn hugsadi, at eptir þeira dæmum mundi[11] margir snuaz, ef hann dveldi[12] þeira drap, þvi bauð hann, at Portfirium ok alla hans sveit skylldi brott leiða or borginni ok pina [alla vega[13] miskunnarlaust ok siðan halshôggva, ok sva var gort. Ok for [su hin sæla sveit med þessum pislarsigri guði til handa enn[14] næsta dag eptir Clemens messu.

15. Eptir þat er þessi hin sæla sveit hafdi latit sitt lif fyrir ast heilagrar þrenningar[15], þa bauð sa hinn illi keisari, at guds pislarvótt hina helgu mey Katerinam skylldi leida fyrir hans dómstol. [En hennar aasiona var biartari ok skiærri en mannlig

1 til handa borit *B*, *C*. 2 hveria vanvirding *B*, *C*. 3 [Snuit ifra lagabroti þvi, sem (er *C*) ydr hefir i hugh komit at gera, latit af þessi ferligri fyrirætlan, at þer megit audlaz winattu vorrar dyrdar ok þiggia af oss sæmd ok aumbôn *B*, *C*. 4 [ok slitr rædu (rædur *C*) þeira svo mælandi: »Eigi giorir yd(u)r speki nu *B*, *C*. 5 limuna *tilf.* *B*; *ikke* *C*. 6 *saal.* *B*, *C*; gautun *A*. 7 hefir ok *tilf.* *C*. 8 skylldar *B*, *C*. 9 eigut *B*. 10 *tilf.* *B*, *C*. 11 mundu *B*; mętte *C*. 12 dvallde *C*; leti nockut dvelia *B*. 13 [med ollu *B*, *C*. 14 [Porphirius ok .cc. riddara med honum til guds med pislarsigri *B*, *C*. 15 tru *B*; truar *C*.

náttura mætti skina med svo miklum blóma, ok bra ollum miok vid, er hana sáo, en keisaranum mest, ok mæltu margir sva: »Sannliga er þat ofrharmr, at saklaus mær skal svo hôrmuliga pind vera, ok bolvut se þau goð, er slikt hlytz af, ok makara væri, at þàu væri i elldi brend.« Aðrir mæltu sva: »At visu er hon ein af goðunum helldr en maðr at vænleik ok vitro ok krapti.« En mikill fioldi manna mælti sva: »Engi er slikr guð sem guð kristinna manna, hans mattr ok milldi sigrar alla luti.«[1] Keisarinn freistadi[2] ꜳ alla vega med allri sinni slægd ok snilld at snua hug sællar Katerine til samþykkis vid sik. En guðs mær af mikilli miskunn heilags anda var svo staudug sem stolpi, sa er hvergi mꜳ or stað[3] hræra, ok sigraði keisarann med mikilli snilld ok vitro i ollum vidrædum þeira, en fystiz litillatliga til himneskra fagnaða.[4] En er keisarinn hafði lengi vid hana talat ok fekk ekki [at gort, ok varð liosliga yfvirstiginn, þa ôrvilnadiz hann, at hans kostgiæfvi giæti henni til sins vilia snuit, dæmði[5] hann þa um siðir, at hana skylldi sverdi hôggva. Ok þa var hun or borginni leidd eptir boði keisarans i akvedinn stað, at hun leti þar lif sitt.

16. Þa er heilog guðs mær Katerina var til draps leidd at ꜳsianda ollum lyð, gretu hana bæði karlar ok konur med miklum harmi. Ok er hun kom til þess stadar, er hana skylldi hôggva, bað hun [ser orlofs at biðiaz fyrir, ok fekk þat. Þa fell hun ꜳ kne ok helt[6] hôndum til himins ok bað til guðs med þessum orðum: »Drottinn Jesus Kristus, skapari himins ok iardar, er miskunna villdir ollu mannkyni ok letz þer soma at koma af himnum, til þess at þu leystir mannkynit or snorum fiandans, ok virðiz upp at taka þrælsligan[7] likam ok láta þik ꜳ kross negla, ok villdir bergia ꜳ[8] beiskum dauða! Heyr þu mik, ambátt þina, til þin kallandi ok þinni miskunn treystandi, at englar þinir taki sal mina ok leiði til eilifrar hvilldar, er þu hefir fyrir buit ollum þeim, er þitt nafn elska. Þess bid ek þik, drottinn minn, at [allir vel[9] truadir menn, þeir er til dyrdar þins nafns sækia mitt arnadar-

1 [*mgl.* *B*, *C*. 2 stundadi *B*, *C*. 3 vikia eda *tilf.* *B*, *C*. 4 fostiardar *B*. 5 [med slægligum fortôlum vikit henne eptir sinum vilia, tok hann at aurvilnazt, at hans kostgæfi metti tia, svo at mærin mundi leidrettazt, baud *B*, *C*. 6 [þann mann, er til var ætladr at veita henne liflat, at hun nædi at bidiaz fyrir, ok hann let þat eptir hennar heilagri fysi, ok at feingnu færi til bænar, þa helldr en helgazta mær *B*, *C*. 7 mannlegan *C*. 8 *mgl.* *B*, *C*. 9 [*saal.* *B*, *C*; vel rett *A*.

ord, med hverigri bæn er þeir kalla til þin, heyr þu rodd þeira ok hialp þeim at eilifu, þviat þu ert guð drottinn blezaðr um allar alldir.« En þa er hun hafdi bæn lokit, kom rødd af himni sva mælandi til hennar: »Blezut ert þu, hin helgazta mær Katerina, ok heyrþar ero bænir þinar! Kom nu ok tak ombun fyrir þrautir þinar i milli heilagra [kvenna, þviat konungr konunga med allri himinrikis hird biðr buinn þinnar þarkvámu[1].

17. Þa er hin sæla mær Katerina heyrði þetta, reis hon upp af bæninni hardla fegin af guðligu[2] fyrirheiti, ok var siþan hôggin at bodi keisara aa fimta ok .xx.^ta degi Novembris manadar, þat er tveim nóttum eptir Clemens messu. Ok þegar flaut miolk or sárum hennar[3] i stad bloðs til vitnis skirlifis hennar en til lofs ok dyrdar almatkum guði. [Ok iafnskiótt sem hennar helgazta ônd var vid skilin, toku englar guds[4] likam hennar ok fluttu aa fiall, þat er Syna heitir, þar lætr gud geraz otalligar iarteinir fyrir hennar verdleika: [verða þar diðfuloðir heilir, hrumir ok haltir ganga, likþráir hreinsaz, blindir sia, daufir heyra, en daudir lifna[5]. Upp or leiði hennar sprettr vidsmiors brunnr, sa er alldri þrotnar[6], ero þar af smurðir likamir siukra manna, þeira er þadan flytia fagnat slikrar heilsu, sem hverr kann ser at æskia. [Ok er þar enn mesti bænastaðr, ok enginn kom þar sva heilsulauss, at eigi fengi bot allra meina, þeir sem þangat sottu med rettri tru ok sannri ast ok von sinnar heilsu[7].

18. Eptir hit helga liflat sællar Katerine ok þær þrautir, er hun [hafdi þolat fyrir ast ok[8] tru heilagrar þrenningar, tok ek, sagði Athanasius, at rita pislarsôgu minnar fru sancte Katerine, þvi at ek var hennar þionostumadr, fra upphafvi ok til enda, henni til tignar, en rett truundum[9] monnum til minnis ok nytsemdar[10] Veiti gud oss syndalausn fyrir bænir ok verðleika sællar Katerine ok gefvi oss eilifan fagnat med ser ok sinum helgum mônnum, sa er lifir ok rikir um allar alldir verallda. Amen.

1 [eingla, þviat se herna (hėr mattu sia þa at *C.*) þeir eru komnir ok bida buuir þinnar tilkvomu *B*, *C*. 2 himnesku *B*, *C*. 3 gnogliga *tilf. B*. 4 [Einglar guds toku *B*, *C*. 5 [*mgl. B*, *C*. 6 þornar *B*, *C*. 7 [þviat þar fengu allir bot sinna meina, hvad sem at meine var *C*; *mgl. B*. 8 [þoldi i *B*, *C*. 9 rettruodum *B*, *C*. 10 þvi at otallegar iarteignir veitti hon eptir anlat sitt i ymsum londum, þo at ek hafe eigi diorfung til ne arędi þęr at skrifa fyrir fafrędi minne *tilf. C*.

LAURENTIUS SAGA.

(Cd. Holm. 2 folio, A; Cd. 235 folio, B.)

Her hefr upp sogu ens heilagha Laurencij erkidiakns.

Decius konungr ok Valerianus greifi letu taka Sixtum pava ok leida fyrir domstol sinn med kennimônnum sinum. En er þeir voru hôndladir, þa mællti Sixtus vit sina menn: «Eigi skulu þer hrædaz, brædr, þviat allir helgir menn þoldu margar pislir ok þrautir, adr þeir kæmi [med sigri[1] til ens sanna lifs. Drottinn vor Jesus Kristr gaf oss dæmi, þa er hann tok pisl fyrir heilsu vora, af þvi skal ok eingi vor hrædaz at taka pislir fyrir hans nafne. Diakn hans Felicissimus ok Agapitus svara: »Hvert munum vær fara fra þer fadir?« Decius mællti vit Sixtum, er hann var leiddr fyrir domstol hans: »Veiztu fyrir hvi þu vart hingat leiddr?« Sixtus svarar: »Vist veit ek ok vel veit ek.« Decius mællti: ›Ef þu veitz vel, gerdu svo, at lydr þinn fiolgizt ok vite ok vel life.« Sixtus svarar: »Verdi satt, at lydr minn fiolgiz ok vel life.« Decius mællti: »Blotadu godum odaudligum ok ver hofdingi kennimanna.« Sixtus svarar: »Ek hefi þionat aavallt, ok svo man ek þiona, gudi almatkum fedr ok syni hans Jesu Kristo ok helgum anda, ok færi ek honum hvern dag hreina forn.« Decius mællti: »Vertu þer heilradr i elli þinni, svo sem vær erum oss heilradir.« Sixtus svarar: »Þat rad hefi ek kent mer hingat til ok minu lidi, at ek mætta leida alla med mer fra synda diupi ok dauda.» Decius mællti: »Blotadu ok þa, at eigi se þer daudi til[2] giôrr til ognardæmis þeim, er eigi vilia blota.« Sixtus svarar: »Sagda ek þer um sinn, at ek fære hvern dagh forn gudi minum ok syni hans Jesu Kristo.« Decius mællti vit riddara sina: »Leidi þer hann til Freys hofs, ok setit hann i myrkvastofu, ef hann blotar eigi

1 [*tilf. B.* 2 fyrir *B.*

Frey.« Sixtus pafe mællti vit þa, er hann leiddu til hofsins: »Hvat giorit þer, vesalir menn, þer[1] gôfgit handaverk manna, likneski blind ok dauf, er hvorki megá dugha ser ne ôdrum; helldr hlydi þer mer, synir, ok leysit andir ydrar fra eilifre kvol, ok hrædizt eigi likams pislir helldr eilifar kvalir, þær sem bunar eru syndugum mônnum ok þeim er blota skurdgodum. Giorit þer idran synda yd(ar)ra[2] ok hafnit rôngum bodordum konunga.« En er Sixtus villdi eigi blota, þa var hann leiddr til myrkvastofu med tveim diaknum sinum Felicissimo ok Agapito.

2[3]. En er Laurencius diakn spurdi, at Sixtus pafe var i bondum, þa kom hann til hans ok mællti: »Hvert skyndir þu, fadir an syni, ok hvert ferdu, heilagr kennimadr an diakne? þu vart alldregi vanr at færa forn gudi, svo at eigi fylgdi diakn; hvat mislikar þer vit mik, fadir, eda reyndir þu mik i nôckuru þreklausan, svo at þu vilir nu neita samlagi minu i uthellingo blods þins? Reyndu vist, hvort þu hefir þer makligħan þion valit[4] at selia i hônd guds þionustu, þviat þu selldir mer samlag helganar drottinligs holldz ok blods. Se þu, at eigi minkir þu veg þinn i mer, þviat skadi er lærifodur at bregda blodsuthelling lærisveins, þviat enir beztu menn dyrkaz eigi sidr af sigri lærisveinanna en af sinni dyrd sialfra. Abraham hôfutfadir gaf[5] gudi son sinn, en Petrus sendi fyrir ser[6] Stephanum diakn sinn; syndu ok krapt þinn, fadir, i syni, ok fær gudi þann er þu lærdir, at ek koma ôruggr til sigrs med þinne atfylgiu.« Sixtus svarar: »Eigi fyrirlæt ek þik, sonr, helldr attu meire þraut fyrir hendi; vær erum gamlir ok tôkum letta orrostu, en þu ert ungr ok skallt meiri orrostu þola ok hafa meira sigr, vertu eigi ogladr, þviat þu skallt mer fylgia eptir þria daga. Hvat leitar þu samneytis minnar pislar, svo sem þu þurfir fullting af lærifedr, attu megir sigr audlaz? Ek fel þer a hendi alla erfd mins kraptz. Hvat leitar þu navistu minnar? Helias skildi vit Eliseum ok tok þeygi krapt sinn fra honum, tak þu ok þa vit kirkiufe ok skipt þvi med þeim, sem þer þickir [þôrf vera[7].« Þa selldi Sixtus pafve oll kirkiufe Laurencio diakni sinum. En er hann tok vit fenu, þa for hann um herod ok leitadi, hvar folgnir væri lærdir menn eda uklæddir[8] kristnir menn, ok skipti hann fenu med þeim, svo sem honum syndizt hverium þôrf vera. En er hann kom til fiallz þess er

1 er *B.* 2 *mgl. B.* 3 Fra Laurencio diakna *Overskr. A.* 4 radit *B.* 5 *tilf. B.* 6 sik *B.* 7 [þurfa *B.* 8 olærdir *B.*

Seleus heitir, þa fann hann þar eckio eina, þa er Kiriacha[1] het, hun hafdi .xxx. vetra halldit hreinlifi eptir dauda bonda sins, en þau hôfdu verit .xi. vetr saman. Hun hafdi marga kristna menn i husi sinu, þa er flyd hofdu fyrir ofridi heidinna manna. En er Laurencius kom um nott i hus eckiunnar, þa þo hann fætr allra kristinna manna, þeira sem þar voru, ok þionadi þeim litillatliga. En eckian fell til fota Laurencio ok mællti: »Ek særi þik fyrir tru Kristz, at þu leggir hendr þinar yfir hofut mer, þviat ek hefi hôfutverki mikla.« En er Laurencius gerdi krossmark yfir hôfde henne i nafne Jesus Kristz, þa bættiz henne allz hofutverkiar. En Laurencius for ena somu nott þadan ok leitadi enn, hvar kristnir menn væri folgnir i husum eda hellum. Þa kom hann a bæ, þann er Ciriacus heitir, ok fann þar sionlausan mann þann er Crescencianus het, ok bad sa med tarum, at Laurencius gerdi krossmark yfir augum hans ok gæfi honum syn. Heilagr Laurencius mællti med tarum: »Drottinn Jesus Kristr, er upplaukt augu þess, er blindr var borinn, lyss þu þenna enn blinda mann.« Þa lukuz upp augu hans ok sa hann lioss. En Laurencius for brôtt þadan til bæiar þess, er Patritus heitir, ok fann þar þria menn ok .lx. i einu iardhusi, ok var med þeim Justinus prestr, sa er Sixtus pafe hafdi vigdan. Hvor þeira vard odrum feginn, er þeir funduz, ok fell hvor[2] til fota odrum. Þa mællti Laurencius vit Justinum: »Lattu fyllaz vilia minn i þvi, at ek þvoi[3] fætr ydra allra med minum hondum.« Justinus prestr svaradi: »Guds bodord er þat, verdi vili drottins Jesus Kristz.« Ok eptir þat þvo[4] Laurencius allra þeira fætr, sem þar voru, ok kysti hann fætr Justini prestz. En er hann hafdi þvegit allra þeira fætr, þa fal hann sig undir bænir prestzins ok skipti med þurfamônnum fe þvi, sem hann hafdi med ser, ok for sidan i brôtt.

3[5]. En medan þessir lutir giorduz, þa var Sixtus pafi leiddr fyrir domstol keisarans med tveim diaknum sinum, ok mællti Decius vit hann med reidi: »Nyt þu gott raad, þat er vær radum þer, ok blota.« Sixtus svaradi: »Rad þu þer sialfum heillt, vesall, ok lat af at lasta nafn drottins Jesus Kristz, ok idraz þess, er þu hellir ut blode heilagra manna.« »Ongum mun ogn at oss, sagdi Decius, ef þeim er eigi banat.« Walerianus svaradi: »Hoggvi haufut af haunum.« Felicissimus ok Agapitus mællto: »Ef þer, vesalir, villdut hlyda ordum fôdur vors, þa mætti þer fordaz eilifar

1 Ciricia *B.* 2 hvartveggi *B.* 3 þvai *B.* 4 þo *B.* 5 Fra Sixto pava *Overskr. A.*

kwaler, þær sem ydr eru bunar.« Walerianus mællti: «Til hvers skulu þeir menn lifa, er oss heita kvǫlum? leidit þa til Freys hofs ok hoggvit þa, ef [þeir vilia[1] eigi blota.« En er þeir voru leiddir a gǫtu þa, er Appia heitir, þa leit Sixtus standa skurdgodin a tvær hendr ser ok mællti: »Her standa likneski steinlig, blind ok dauf, er vesalir menn luta ok glata eilifu lifi, brioti þau Kristr son guds lifanda.« En er kristnir menn svorudu ok kvodu amen, þa fell ofan mikill hluti Freys hofs, ok brotnudu skurdgodin, er undir urdu[2]. Þa kom Laurencius þar at ok mællti: »Fyrirlattu mik eigi nu, heilagr, þvi at ek sa fyrir fe þvi, er þu selldir mer.« En er riddarar heyrdu getit fiarens, þa gripo þeir Laurencium ok selldu hann domanda þeim, er Parthemius het. En þeir leiddu Sixtum pafa ok diakna hans Felicissimum ok Agapitum i Freys brecku hia hofinu, ok hiuggu þa þar alla enn setta dag[3] manadar þess er Augustus heitir. En kristnir menn foru um nottina ok toku a brott likami þeira ok grofu Sixtum pava i kirkiugardi Calisti, en þeir grofu diaknana i kirkiugardi Pretextati.

4[4]. Eptir þetta sagdi Parthemius Decio konungi, at Laurencius diakn Sixti pava var handtekinn, sa er fehirdzlur hans[5] vissi. Decius vard þvi feginn ok bad færa ser Laurencium ok mællti vit hann: »Hvar ero kirkiufe þau, er menn segia þik vita?« Laurencius svaradi eingu ordi. Þa selldi Decius Laurencium Valerianum[6] greifa ok mællti vit hann: »Spyrdu hann vandliga at[7] kirkiufe, ok þreyt hann til blota, ok lat kvelia hann til bana, ef hann blotar eigi.« Walerianus selldi þeim manne Laurencium til vardveizlu, er Ypolitus het, en sa lokadi[8] hann i þvi husi inni, er margir menn voru adrir inni byrgdir. Þar var inni einn heidinn madr sionlaus ok het Lucillus, en hann hafdi af akafligum grati mist synar sinnar. Laurencius mællti vit hann: »True þu a drottin Jesum Krist ok lat skiraz, ok muntu þa fa syn þina.« Lucillus svaradi: »Leingi hefir ek fuss verit til at lata skiraz i nafne Jesus Kristz.« Laurencius mællti: »True þu af ollu hiarta.« Lucillus svaradi med taarum: »True ek aa Jesum Krist ok neiti ek skurdgodum.« Ypolitus stod uti ok hlyddi til mals þeira. Þa primsigndi Laurencius Lucillum ok vigdi vatn ok skirdi hann sidan: »Truer þu, Lucille, a gud fodur almatkan ok a Jesum

1 [*saal. B*; þer vilit *A*. 2 voru *B*. 3 viku *tilf. B*. 4 Fra Decij(!) ok Laurencio *Overskr. A*. 5 vardveitti ok *tilf. B*. 6 *saal. ogsaa B*. 7 um *tilf. B*. 8 lauk *B*.

Krist son hans, þann er pindr var ok grafinn ok reis upp af dauda a þridia degi ok ste til himens ok sitr nu til hægri handar guds fôdur, ok mun þadan koma at dæma[1] lifendr ok dauda, ok hann sialfr mun lèysa ônd þina ok likama?« Lucillus svaradi: »True ek þesso ollu.« Þa lukuz upp aughu hans, ok kalladi hann ok mællti: »Lofadr se drottinn Jesus Kristr, sa er mer lysti fyrir bæn Laurencij, þviat ek se nu, en ek hefi leingi blindr verit.« Margir blindir menn komu til hus Ypoliti, þeir sem þetta spurdu, ok gerdi Laurencius krossmark yfir augum þeira, ok urdu þeir þegar heilir. En er Ypolitus sa þetta, þa mællti hann vit Laurencium: »Syndu mer kirkiufe.« Laurencius mællti: »Ef þu truir a gud fodur ok son hans Jesum Kristum drottin vorn, þa munda[2] ek syna þer sannan gud ok heita þer eilifu lifi.« Ypolitus mællti: »Ef þu efnir þat, er þu heitr, þa mun ek giôra þat er þu fysir[3].« Laurencius mællti: »Hlyd þu mer ok lat skiraz, þviat skurdgod ero ongu nyt.« Þa primsigndi hann Ypolitum ok skirdi sidan. En er Ypolitus ste upp or skirnarbrunni, þa kallade hann ok mællti: »Nu sa[4] ek andir rettlatra fagna i dyrd, af þvi særi ek þik, Laurenti, fyrir drottin Jesum Kristum, at þu skirir oll hiu min.« Þa voru skirdir .xix. menn i husi Ypoliti bædi konur ok kallar[5].

5[6]. Þa sendi Valerianus greifi ord Ypolito, at hann leiddi[7] Laurencium til hallar sinnar. En er Ypolitus sagdi Laurencio þessa ordsending, þa mællti hann: »Fôrum vit badir, þviat nalgazt dyrd ockur.« En er þeir komu badir til hallar, þa mællti Valerianus vit Laurencium: »Legg þu nidr þriotzku[8], ok sel oss kirkiufee, þau sem þu hefir hendr yfir.« Laurencius svaradi: »Gef þu mer tveggia daga frest eda þriggia, ok man ek syna þer feen.« Walerianus mællti vit Ypolitum: »Hafi hann tveggia daga frest i þinu vardhalldi.« Þa samnadi Laurencius i hus Ypoliti voludum mônnum, hôlltum ok blindum ok siukum. En Walerianus sagdi Decio, ath Laurencius hafdi heitit annan dag eda enn þridia at syna kirkiuféén. En er Laurencius kom enn þridia dagh til konungs hallar, þa mællti Decius vit hann: »Hvar ero þau fe, er þu hetz at syna oss?« Þa leiddi Laurencius inn i hollina med ser fiolda manna voladra, þeira er hann hafdi samnat [i hus[9] Ypoliti, ok mællti: »Her ero kirkiufe, þau er alldregi þverra helldr

1 um *tilf. B.* 2 mynda *B.* 3 eggiar *B.* 4 se *B.* 5 karllar *B.* 6 Fra Ypolito ok Valeriano *Overskr. A.* 7 *saal. B*; sendi *A.* 8 þina *tilf. B.* 9 [saman i husi *B.*

vaxa til eilifrar dyrdar þeim, er þau vardveita.« Walerianus mællti: »Hvat þarf nu langmælis, blota þu godum ok lat af fiolkyngi þeire, sem þu treystir.« Laurencius svaradi: »Fyrir hvi fiflir þu diôfulsmadr fyrir hygnum mônnum, svo at þu þorir ath beida [1] kristna menn, at þeir bloti skurdgodum? Syniz ydr þat rett, ath wær lutim likneskium diofla helldr en skapara allra hluta syniligra ok osyniligra, edr hvorn skal helldr gôfga, þann sem giordi edr þann sem ger er. [Decius mællti: »Hverr er gerr eda hverr gerdi?« Laurencius svarar [2]: »Gud fadir drottins mins Jesus Kristz er skapari himins ok iardar, manna ok dyra, fiska ok fugla ok allrar skepnu, en þu bydr oss at [blota likneski [3] blind ok dauf.« Þa reiddiz Decius ok let beria Laurencium svipum: »lat af þu at lasta god vor.« Laurencius svaradi: »Þackir geri ek gudi minum, er mik samteingir brædrum minum; en þu kvelst, vesall madr, nu i reidi þinni en ek i pislum minum [4].« Decius mællti: »Synit þer honum oll pislakyn, ath hann hrædiz ok bloti.« Þa voru þangat bornar gloandi steingr, iarnsvipur ok reckia gior af blyi. »Þessar allar pislir munu snuaz aa þik ok þinn likama, nema þu blotir.« Guds kappi svaradi: »Þessa krasa hefir ek avallt [5] fuss verit, þviat þat eru þer kvalir en oss eilif dyrd.« Decius mællti: »Ef ydr er þetta dyrd, þa segdu, hvar folgnir ero fleiri þinir iafningiar, ath þer komit allir saman til dyrdar.« Laurencius svaradi: »Ritud ero nofn þeira a himne, en þu ert eigi verdr at koma i augsyn þeim.« Decius mællti: »Syndu oss alla kristna menn, at hreinsaz megi borg vor, ok blotadu sialfr ok lat af at treystaz i fe þvi, er þu hefir ath vardveita.« Laurencius svaradi: »Aurôggr em ek af fehirdzlum þeim, sem ek hefi.« Decius mællti: »Ætlar þu, at feit muni leysa [6] þik fra pislum?« Laurencius svaradi: »Auruggr em ek þræll Kristz, ok helld ek traust Jesus Cristz ath audæfum.« Þa reiddizt Decius ok let beria hann stongum. En heilagr Laurencius mællti vit Decium: »Skildu, vesall madr, at audæfi Kristz gefa mer sigr, ok kenni ek eigi kvala þinna.« Decius mællti vit kveliarana: »Aukit þer kvalirnar ok halldit at sidum honum gloôndum iarnspaudum.« Þa leit heilagr Laurencius til himins ok mællti: »Drottinn Jesus Kristus gud af gude, miskunnadu mer þræli þinum, þviat ek neitta þer eigi, þa er ek var rægdr, ok iatta ek þer, drottinn, þa er ek var spurdr.« Decius mællti vit hann: »Se ek, at þu matt deyfa kvalir

1 bidia *B.* 2 [*tilf.* *B.* 3 [gaufga skurgod *B.* 4 *tilf.* *B.*
5 leingi *B.* 6 *saal.* *B*; leisa *A.*

med fiolkyngi þinni, en þeygi mantu mik um tæla; sver ek vit gud ok gydior, annattveggia at þu skallt blota eda elligar pindr vera fleirum pislum en hverr madr annarra.« Laurencius svaradi: »I nafni drottins mins hrædumzt ek eigi kvalar þinar, gior þu þat er þu girnizt, ok lat eigi af.« Þa let Decius beria hann langa stund med blyknappa svipum. Þa mællti heilagr Laurencius: «Drottinn Jesus Kristr, er a þik tokt þræls likama fyrir heilsu vora, at þu leystir oss fra þrælkan diofla, tak þu nu anda minn.« Þa kom rodd af himni, su er Decius heyrdi, ok allir þeir er hia stodu: »enn attu fyrir hondum margar pislir til sigrs þer.« Þa fylltiz Decius reidi mikillar ok mællti: »Heyrdut þer, Romaborgar spekingar, hverr fianda fagnadr er yfir þessum manne, er hvorki hrædiz god ne hofdingia ne kvalir eda dauda. Af þvi pinit þer hann enn ok berit med iarnsvipum ok festit i stagll.« Þa brosti Laurencius ok mællti: »Lofadr ertu drottinn gud fadir drottins mins Jesus Cristz, er oss gaft miskunn overdum. Gef þu oss þann krapt fyrir milldi þina, at allir, þeir sem hia standa, viti at þu huggar þræla þina.«

6.[1] A þeiri stundu tok tru einn af riddorum konungs, en sa het Romanus, ok mællti vit Laurencium: »Se ek yfir þer enn biartazta mann, þann er med hreinum duki fægir sar þin; af þvi særi ek þik fyrir Krist, þann er sendi eingil sinn til þin, at þu fyrirlatir mik eigi.« Decius mællti vit Valerianum: »Yfir erum vær stignir af fiolkyngi þessa manz.« Þa leitadi Romanus færis, ef hann mætti skiraz af Laurencio. En er Laurencius var selldr Ypolito til vardveizlu, medan þeir Decius ok Valerianus redu[2] um, a hveria lund þeir skylldu pina, þa kom Romanus med sa fullan vatz ok fell til fota Laurencio ok bad hann skira sik. Þa vigdi Laurencius vatn ok skirdi Romanum. En er Decius spurdi þat, þa let hann þegar taka Romanum ok leida fyrir domstol sinn. Hann kalladi þegar, er hann kom i augsyn konunginum, ok mællti: »Kristinn em ek.« Decius let þegar leida hann ut or borginni ok hoggva a stræti þvi, er Salaria heitir. En Justinus prestr tok likama hans um nottina eptir ok grof i akre þeim er Veranus heitir. En ena somu nott sendu þeir Decius ok Valerianus ord Ypolito, at hann leiddi Laurencium til þeira. Þa vard hann ogladr ok felldi tar. Laurencius mællti vit hann: »Eigi skalltu grata helldr fagna, þviat ek fer til dyrdar guds.« Ypolitus mællti: »Fyrir hvi skal ek eigi fara ok segiaz kristinn ok deyia med þer?«

1 Fra pisl Romani *Overskr.* *A.* 2 ræddu *B.*

Laurencius mællti: »Fel þu Krist i hirdzlu ens idra manz um stund, en ek man þik kalla litlu sidarr, ok heyrdu þa ok kom.»

7.[1] En er heilagr Laurencius var leiddr fyrir Decium, þa let keisarinn bera fyrir domstol sinn ôll pislakyn, blysvipur ok stangir ok iarnkroka ok brandreid ok gloandi iarnspada, ok sidan mællti hann vid Laurencium: »Legg nidr þu fiolkyngi þina ok seg, hvers kyns þu ert.« Laurencius svaradi: »Af Ispanialandi em ek at kyni, en fæddr i Romaborg, verit alla æfi kristinn ok numit ôll gudligh[2] laug.« Decius mællti: »Hvat kantu god log, er þu gôfgar eigi godin? Blotadu godunum, eda ella man siaa nott yfir þik stiga i pislum[3].« Laurencins svaradi: »I nafne drottins mins Jesus Kristz [man ek eigi ugga[4] pislir þinar; nott min hefir eigi myrkr, helldr birtir hon allt i liosi.« Þa let Decius beria grioti i andlit honum. Laurencius styrktiz ath meir ok mællti: »Þackir geri ek þer, drottinn, þviat þu ert einn almattigr gud.« Decius mællti: »Buit þer reckiu þessa ens þragiarna manz, sem ydr er bodit.« Þa var þangat borin iarnreckia, er gior var aa brandreidar mynd, ok stig[5] undir, ok var hun sett yfir glædr. [En Laurencius var lagdr aa brandreidina i augliti Decij ok Valeriani, ok þrystu kveliarar honum med iarnspǫdum upp aa brandreidina ok baro glædr[6] undir. Þa mællti Laurencius vit Decium: »Nu hefi ek mik sialfan fært i forn gudi, þviat pindr andi er þeck forn gudi, en þu, vesall madr, vit þat, at glædr þessar vinna mer hægindi en þer eilifa kvol, þviat drottinn veit[7], at ek neitta honum eigi, þa er ek var rægdr, ok iatta ek honum, þa er ek var spurdr, ok nu geri ek honum þackir, er ek em steiktr.« Valerianus mællti: »Hvar er elldr sa, er þu heitr oss ok godum vorum, man hann eigi þik brenna helldr en goden?« Laurencius svaradi: «Fyrir hvi skilit þer eigi, vesalir menn, at glædr þessar gera mer hvilld en eigi bruna.« Allir undroduz styrk Laurencij en grimmleik Decij, er hann let steikia kvikan mann. Heilagr Laurencius mællti: »Þackir geri ek þer, drottinn Jesus Kristr, þviat þu styrktir mik.« Þa leit hann i gegn konunginum ok mællti: »Nu em ek steiktr odrum megin, snudu nu a adra hlid, ok et.« Þa leit hann enn til himins ok mællti: »Þackir geri ek þer, drottinn minn Jesus Kristr, þviat ek[7] nada inn at ganga i þina hôll.« Þa kom rôdd af himni svo mælandi: »Kom þu, enn trausti vin, ok taki þik einglar minir.» Eptir þat for su en blezada sala ut af

[1] Pislir Laurencij ok andlat *Overskr. A.* [2] kristin *B.* [3] kvalum *B.* [4] [hręddumzt ek eigi *B.* [5] stigi *B.* [6] [*tilf. B.* [7] *tilf. B.*

likama hans. En er Laurencius var andadr, þa gengu þeir Decius ok Valerianus til hallar ok letu liggia likama hans a brandreid yfir glodum. En Ypolitus tok þadan likamann ok bio um vandliga med hreinum dukum ok ilmondum smyrslum, ok gerdi hann ord Justino presti ok sagdi, hversu dyrliga Laurencius for af þessum heimi, ok sva hversu grimliga þeir Decius ok Valerianus luko vit hann ok letu liggia likama hans yfir glodum. En þeir Justinus ok Ypolitus færdu likama[1] heilags Laurencij til[2] bæiar eckiu þeirar, er Kiriaka het ok Laurencius hafdi grædda fyrrum af hofutverkium. En at kvelldi grofu þeir likama hans hia gôtu þeiri, er Tiburtina heitir, ok fostudu þria daga med miklum fiolda kristinna manna ok helldu med miklum hryggleik minning pislar heilags Laurencij. Sidan sông Justinus prestr messu, ok toku allir corpus domini, þeir sem at þeiri messu stodu.

8.[3] Eptir þetta for Ypolitus heim ok gaf frelsi ollum þrælum sinum ok ambattum. En er bord voru sett, ok fyrr en hann tok til matar, þa komu riddarar ok toku hann hondum ok leiddu fyrir Decium keisara. En er Decius sa hann, þa brosti hann ok mællti: »Ertu eigi ordinn fiolkunnigr af Laurencio, þar sem þu groft likama hans?« Ypolitus svaradi: »Þat gerda ek eigi svo sem fiolkunnigr, helldr svo sem kristinn.« Decius reiddiz þegar, ok let beria grioti i andlit honum ok let færa hann or klædum ok mællti: »Lattu at bodordi minu ok blota godum, ok lifi ok haf syslu.« Ypolitus svaradi: »Eigi nauktir þu mik, helldr klæddir þu mik.« Decius mællti: »Heimskr madr ertu ordinn, er þu skammazt eigi, at þu ert berr[4].« Ypolitus svaradi: »Spakr em ek nu[5] ok kristinn, en þa var ek ovitr, er ek truda skurdgodum.« Decius mællti: »Blotadu ok life, ef þu vill eigi fyrirfaraz i kvôl sem Laurencius.« Ypolitus svaradi: »Verdi sva vel, at ek fara eptir hans dæmum; en þer er diarflikt at nefna guds vin med saurgum munni.« Þa reiddiz Decius ok let stôngum beria Ypolitum. Ypolitus hlo at þeim, er hann bordu. Þa mællti Decius, at þeir skylldi beria hann med iarnsvipum. Kveliararnir mædduz[6], er þeir bordu Ypolitum. En Ypolitus styrktiz at meir ok mællti: »Kristinn em ek.« Þa let Decius skryda hann riddarabuningi, þeim er hann hafdi, þa er hann var heidinn, ok mællti vit hann: »Minztu riddarasyslu þinnar, þeirar sem þu hafdir, ok ver vinr vor sem fyrr ok blota.« Ypolitus svaradi: »Kristz riddari em ek, ok mun ek

1 lik *B.* 2 kirkiu ok *tilf. B.* 3 Vitræda Decij ok Ypoliti *Overskr. A.* 4 naucktr *B.* 5 ordinn *tilf. B.* 6 *saal. B*; hrædduz *A.*

honum avallt þiona, ok fysumzt ek ath fara til hans med sigri.« Þa mællti Decius vid Valerianum: »Tak þu vit aurum hans ollum ok bana honum med grimmum dauda.« Þa let Valerianus leida Ypolitum fyrir domstol sinn ok oll hiu hans, er kristin voru vordin. I þvi lidi var fostra Ypoliti, en hun het Concordia. Þa mællti Valerianus vit þau: »Hyggit þer ath kosti ydrum, at eigi farizt þer med Ypolito drotne ydrum.« Concordia svaradi: »Vær fysumzt at deyia hreinliga med drotni vorum helldr en lifa uhreinliga med þer.« Valerianus mællti: »Þrælakyn ma eigi odruviss[1] heima en med bardaga ok kvolum.« Þa let hann beria Concordiam med blysvipum til bana. Ypolitus stod hia ok mællti med fagnadi: »Þackir geri ek þer, drottinn, þviat þu sendir fostru mina fyrir mer i sveit heilagra manna þinna« Walerianus mællti vit Ypolitum: »Treystiz þu enn fiolkyngi þinni ok hlydir eigi bodordum hofdingia ok gaufgar eighi godin.« Þa let Valerianus ut leida Ypolitum med ollum hium sinum a gǫtu þa, er Tiburtina heitir. Þa mællti Ypolitus vit hiu sin: »Hrædizt eigi þer[2] brædr, þviat vær hǫfum oll [einn drottin[3].« Þa let Walerianus hoggva oll hiun[4] Ypoliti fyrir augum honum, ok voru þar hǫgnir allz .xviii. menn bædi karlar ok konur. En hann let binda fætr Ypoliti wit hals otǫmdum hestum ok let reka þa sidan i klungr ok þyrni. En er heilagr Ypolitus var svo dreginn, þa let hann ond sina þrim nottum sidar en Laurencius. En Justinus prestr kom ena somu nott ok grof likame þeira, sem haugnir voru, aa þeim enum sama velli, sem þeir voru hǫgnir. En þeir Decius ok Valerianus letu kvedia þings[5], til þess at þeir mætti taca alla kristna menn, þa er til spyrdiz. En er þeir stigu or kerrum sinum, adr þeir gengu[6] til motz, þa varḍ Decius gripinn af diofli, ok kalladi hann: »Þu Ypolite, bundit hefir þu mik elldligum rekendum ok herleiddan.« Valerianus kalladi ok mællti: »Ek særi þik, Laurenti, at þu lettir kvol minni nockura stund.« Þa giǫrdiz gratr mikill i konungs holl. En Triphonia kona Decij var heidin, en er hun sa Decium kveliaz af diofli, þa let hun leysa alla kristna menn, þa sem i hǫftum woru. Ok er Decius var daudr, þa for Triphonia kona[7] hans ok Cirilla dottir þeira, ok fellu þær til fota Justino presti ok badu hann skira sig. Hann tok feginn vit þeim ok baud þeim .vi. dægra[8] fostu ok skirdi þær sidan. Enn næsta dag eptir var Triphonia aa bænum ok andadiz, en Justinus prestr grof likama

1 audruvissi *B.* 2 er *B.* 3 [*saal. B*; ein brot *A.* 4 hiu *B.*
5 motz *B.* 6 færi ok gengi *B.* 7 drottningh *B.* 8 dagha *B.*

hennar i þvi iardhusi, sem hann hafdi grafit Ypolitum. Ok er riddarar spurdu, ath þær Triphonia ok Cirilla hôfdu tekit vit tru, þa komu þeir .vi. ok .xl. med konum sinum ok fellu til fota Justino presti ok beiddu skirnar. En hann færdi riddarana Dionisio pafa, er þa var kosinn eptir Sixtum, ok skirdi hann þa. En Klaudius konungr let taka Cirillam dottur Decij ok þessa riddara .vi. ens fimta tigar ok let hôggva þau oll, er þau hofnudu[1] blotum. En Justinus tok likame þeira ok grof Cirillam hia modur sinni Triphonia, en riddarana a gôtu þeiri, er Salaria heitir. Ok þar, sem þeir voru hôgner, verda margar iarteinir af bænum þeira allt til þessa dags i nafni drottins vors Jesu Kristi, þess er med fedr ok helgum anda lifer ok riker [einn gud i algiorri þrenningu[2] um allar allder allda. Amen.

1 neitudu *B*. 2 [gud *B*.

LUCIE SAGA.

(*Cd. Holm. 2 folio*).

Saga Lucie meyiar.

Frægd Agathe meyiar for um alla Sikiley, ok sotti fiolmenni mikit til borgar Agathe meyiar, er Catanensis heitir. I þeiri fôr foru þangat til haatidarhalldz mædgur tvær gôfgar Lucia mær ok modir hennar Euticia, su er fiora vetr hafdi blodsott hafda ok matti eigi læknud verda. En þa er þar var gudspiall þat lesit i messu, er kona su vard heil af atekningu trafa klæda drottins mins, er slika vanheilso hafdi haft, sem Euticia hafdi, þa mællti Lucia: »Ef þu truir, modir, gudspialli þesso, er nu var lesit, þa trui þu þvi ok, at þu munt heilso taka af arnadarordi Agathe, er pind var fyrir guds nafni. Kom þu til grafar hennar, ok mant þu leysazt.« En eptir tidir fellu þær þar til bænar baadar mædgur ok baduz fyrir med taarum. Þa rann hôfgi a helga Luciam aa bæninni, ok sa hun Agatham aa milli heilagra eingla i himni standa, ok mællti hon sva: »Systir Lucia gudi godfuss, hvi bidr þu mik, er þu matt þegar veita modur þinne af tru þinni, ok er hun nu heil ordin; ok svo sem Katanensis borg vegsamaz af Kristi fyrir mik, svo mun Siracusa borg fyrir þik, þviat þu hefir unadliga bygd buit gudi i hreinlifi þino.« Þa reis Lucia upp hrædd ok mællti: »Nu ertu heil ordin, modir, fyrir Agatham, er þik græddi med bænum sinum. Bid ek, at þu gefir mik eigi manni, en fe þau, er þu ætladir mer til heimanfylgiu, gef þu mer nu til forrada, er ek giptumz gudi drotni minum Jesu Kristo.« Euticia svaradi: »Fôdurleifd þina, sidan fadir þinn andadizt fyrir .ix. vetrum, hefi ek helldr æxta en þverda, en þu veitzt fiareign mina, ok gior þu slikt or fe þesso sem þu villt eptir minn dagh.« Lucia mællti: »Hlyd þu raadi minu, modir, gef þu svo gudi fe þitt, at þu sert

heil, eigi er þat gudi þægt, at madr vili þa fyrirlata, er hann maa eigi niota, þviat eigi mattu þat hedan fra hafa.«

2. Sidan komu þær heim, ok takaz upp fiarlôg ok ôlmosugædi mikit vit fatæka menn hvern dag, ok kemr þat til eyrna festarmanni Lucie. En sa grof at vit fostru Lucie, hvort þat væri. En hun svaradi med varud ok mællti: »Brudr þin hitti a þa eigu, er meira avoxt tekr af en hverra annarra, ok vill hun at þeiri komazt fyrir þina hônd.« Þa tok sia madr þvi helldr at beina ok at veita, ok trudi þat iardneskan kaupskap þa fyrst, en sidan er hann vissi, at fe þessi voru gefin frændlausum ok faatækum monnum ok eckium felausum ok utlendum mônnum ok gudi þionondum, þa bar hann hana i rog vit Paskasium iarll ok kvad brudi sina kristindom hallda i moti lôgum keisara. En iarllinn let hana neyda til blota. Heilôg Lucia svaradi iarllinum: »Sia forn er fyrir gudi hrein ok osaurgud at hugga eckiur ok fôdurlausa i harmi þeira; ek hefi ecki annat gert þessa þria vetr nema fært gudi þvilika forn. Nu af þvi at ecki er annat til, þa færi (ek) mik sialfa lifandi forn gudi, ok giôri hann þat af forn sinni þessi, sem honum likar.« Paskasius mællti: »Slik ord mattu mæla fyrir kristnum manni nockôrum en ecki fyrir mer, er hofdingia doma vardveiti.« Lucia mællti: »Þu hyggr aa dæmi ok lôg hôfdingia, en ek hygg a guds laug; þu hrædiz hôfdingia, en ek hrædumz gud; þu vill eigi þa þer reida, en ek vil eigi gud mer reidan; þu girnizt þeim ath lika, en ek girnumzt gudi einum at lika; þu giôrir þat, er þu ætlar þer hallkvæmt, en ek geri þat, er ek veit mer nytsamligt.« Iarllinn mællti: »Fôdurleifd þina hefir þu borit aa byrgismenn þina, ok mælir þu af þvi sem portkona.« Lucia mællti: »Fôdurleifd mina hefi ek sett i ôroggan stad, en þydz alldregi spillendr hugskotz ok likama mins.« Paskasius mællti: »Hverir eru spillendr hugskotz ok likama?« Lucia mællti: »Þer erut spillendr hugskotz ok likama, sem postolinn sagdi: spilla ill maal goda sidu; þer teygit andir manna fra skapara sinum til skurdgoda blotz. En spillendr likama eru þeir menn, er litillar stundar munud[1] taka ok missa þar fyrir eilifra fagnada.« Paskasius mællti: »Þriota mun ord þin þessi i bardogum.« Lucia mællti: »Ord guds man alldregi þriota.« Paskasius spurdi: »Ertu gud?« Lucia svaradi: »Ambatt guds em ek, ok sagda ek af þvi svo, at gud mællti svo sialfr: eigi mælit þer i augliti domanda, helldr mælir heilagr andi med ydr.« Paskasius mællti: »Er heilagr

[1] munudar *Cd.*

andi med þer ok mælir fyrir þik?« Heilôg mær svaradi: »Poștolinn sagdi, at hreinlifismenn væri musteri heilags anda, ok byggvir heilagr andi i þeim.« Iarllinn mællti: »Ek man lata leida þik til portkvenna huss, ok fyrir saurlifi þitt, þat er þu skallt þar fremia, man flygia fraa þer heilagr andi.« Lucia mællti: »Alldri saurgazt likaminn nema af samþycki hugarins; þo at þu letir kasta aa glædr fyrir god þin reykelsi or hendi minni oviliandi, þa mundi gudi minum þat brosligt þickia, þviat gud dæmir at vilia manzins. Nu man mer verda dyrdar auki at ollu þvi, er þu naudgar mer til.« Paskasius mællti: »I þeiri osæmd skalltu lifit lata, nema þu lifir at lôgum keisara.« Heilôg Lucia svaradi: »Sagda ek þer adan, at þu skallt alldregi faa samþycki mitt til syndar, ok mun af þvi at ôngu meini koma guds ambattu, hvat sem þu giorir likamanum.«

3. Þa selr iarlinn hana i hendr monnum þeim, er fe toku a konum til saurlifiss, ok bad hana leida til portkvenna hus ok boda þangat monnum til, ok kvad hana þar skylldu deyia. En sidan er þeir villdu hana þangat draga, þa styrkti hana sva heilagr andi, ath þeir mattu hana hvergi hræra. Þa gengu þeir ath sveittir med ollu, ok hôfdu ecki þar at giôra. Þa baro þeir festar aa hendr hennar ok fætr, ok knuduz at allir at draga hana, ok stod hun svo fast sem fiall. Þa tok iarllinn illa at kunna þesso ok bad galldramenn ok allan blotmanna afla at færa hana or stad med radum sinum. En hun var svo fôst, at eigi matti helldr hræra klædi hennar en sialfa hana. Þa let iarllinn steypa yfir hana hlandi, ok trudi þetta allt fiolkyngan krapt. Sidan voru ôxn margir fyrir beittir, ok hafdi þo ecki at sôk at hræra hana. Þa mællti Paskasius: »Hvat fiolkyngi er þetta?« Lucia mællti: «Þetta er eigi fiolkyngi min, helldr ero þetta velgiorningar guds.« Iarlinn mællte: «hvern veg maa þess vera, at ein mattlitil mær megi eigi hrærd verda af þusund manna.« Heilôgh Lucia svaradi: »Þo at þu latir til koma adrar .x. þusundir, þa munt þu mega heyra fra mer sagt, at þusund manna man falla aa annan veg fra mer, en a hægra veg minn tio þusundir.« Iarll tok þa at kveliaz svo af skemd sinni, at opi slo a hann. Þa mællti en sæla mær vit hann: »Hvi kvelz þu svo miôk, hvi ædiz þu svo allr? Trui þu mik vera guds musteri, ef þu hefir reynt, en lat þer nu skiliaz, ef þu hefir enn eigi reynt.« En iarlinn kunni þesso þvi verr, sem hann sa sig meir hleginn.

4. Sidan let hann kynda elld umhverfis hana ok let kasta

yfir hana adr vellanda vidsmiori ok tiðru ok bike. En hun stod i sðmum sporum i nafni drottins Jesus Kristz ok mællti: »Ek bad drottin minn Jesus Krist, at elldr sia skylldi eigi granda mer, at þeir allir er treystaz gudi megi þik at haadungu hafa, iarll; ok af þvi bad ek nðckurrar dvalar a pisl minni, at ek mætta a brðtt taka pislar otta af trufðstum mðnnum, ok þeir er eigi trua hafvi ecki at oss hlæia.« Þa veittu vinir iarlzins meyiunni saar, en hun badz þo fyrir, medan hun villdi. »Nu er sva ath segia, kvad hun, at nu er fridr gefinn kristni guds i dag, Dioklecianus er nu rekinn af rikinu, en Maximianus er daudr; ok svo sem Agatha er formælandi þess folks vit gud, er Katanensis borg byggir, svo skal ek trufostum monnum vera i þessi borg.« En er guds ambatt mællti þessa hluti i sárum, þa var iarllinn leiddr fyrir augu henne iarne bundinn ok fluttr til Romaborgar ok þar til draps dæmdr fyrir rangsemi sina. En guds piningarvottr Lucia i þeim stad enum sama, sem hon hafdi saar feingit, let koma til sin kennimenn ok tok af þeim corpus domini, ok for sia en helgazta mær sva hedan af heimi gudi til handa. Þa var smidut kirkia til dyrdar henne, ok helldz þar blomi bæna hennar um alla æfi.

MALCUS SAGA.

(*Cd. 764ª qv.*).

Her byriaz saga heil[ags] Malci.

Þessa sogu segir heilagr Jeronimus af munk einum, er Malcus het, en hann hefir sva rædu sina: Þa er ek for um allt Egiptaland, er fullt var af hreinlifismonnum, fann eg marga goda firi. Ek hafdi ætlat, segir sæll Jeronimus, at rita um drottins vars higatkvamu ok um kristnina, er þa it fysta hafdi upp hafiz; en adr ek hefi sva aurdigt verk ok agiætt, villda ek freista min i hinum lægrum hlutum ok smærrum verkum, þat er at ræda um þenna goda mann, er Malcus het. I ferd minni, er ek for um Egiptaland, helga stadi ok heilagra manna lif at kanna, þa kom ek til eins tuns er Maronia het, naliga .xxx. milna fra Antiochia. I þvi tuni fann ek i koti nuckuru mann þann, er Malcus het, ok i sama koti med honum var kerling nuckur afgomul. Ok er heilagr Jeronimus leitadi vid marga menn gamla ok froda, hvi þau byggi sier .ii. samt, hvart til þers geingi nuckur naudsyn eda frænsemi eda hiuskaparband eda saluþurft, þa skildi hann þat af allra ansvorum, hvegi morgu hverr svarar, at fafrodr væri um þeira vidskipti. Þa reid Jeronimus til ok ræddi vid sialfan Malcum ok frietti, hvadan hann væri, eda hvert hans athæfi væri, eda hvert verid hefdi. En hann svaradi:

Fadir minn atti land vid borg þa, er Ninive hin min[ni] heitir, atti hann ok modir min goda kosti, ok var eg þeim einberni; þeim var a mer mikil ast ok virkt, ok olu þau ser um mik mikla sorg, hvat þess skilldi firi mer radaz, at hellz væri nuckurr langframi a ok stadfesta, ok villdu rada mer kvanfang. Ek neitada þvi, ok sagda ek minn vilia standa til at vera munkr. Eftir þetta vart vidrtal, med þvi at millt er modur hiarta, mætta eg oft af

henni blidum fortaulum ok miukri bæn, at ek skilldi sa(m)þyckia kvanfanginu. En þat fiekz eigi af mer, ok firiliet ek þa bædi faudur ok modur, fe ok fræn̄dr, gull ok gersimar, ok allar eignir, er ek stod til. Nu geck ek brott felaus nema nest ok þo litid, sottag eydimork til munka nuckurra, ok beiddumz ek af þeim vidrtoku. Þeir iattu mer þvi. Giorda ek sidan sem þeir, vann ek til matar mer, ok þiadi ek likam minn ok likams fystir med starfi ok morgum odrum pislum. Þockuduz[1] mer brædr þeir, er þar voru, ok sva ek þeim ok mitt athæfi. En þa er margir vetr lidu med sliku athæfi, skiptiz skaplyndi mitt ok braz i hatt annan. Þar til hafdi mer ecki iamkiært verid sem renna ecki aftr hug til fedr eda mædr[2]; fadir min var þa dauþr, er þetta kom i briost mer. En nu kom su ætlan at mer at ræda vid sialfan mig sva: »Lit a þitt mæl, Malce, vanliga ok grein giorsamliga, hvart eda hvart þu hyggr at gera, ok þo at þer se nu sem her til ecki iamskapfellt sem her at vera, er nu ertu kominn, þa hanndvæt þu vilia þinn vidr þig eda naudsyniar, er a adra hond ero[3], fær saman hvartveggi, ok sia hvarir fle(i)ri ero, ok lat þangat vellta hug þinn, sem þar firi ero fleiri ok nauþsyniar meiri. Nu er fadir þinn frafallinn, en modir þin sitr eckiulifi, hefir hon nu fe en forrædi eingi; stutt verda kvenna alit firi utan annars hialp ok asia firi at rada storum lutum, ok eigi vist, at hon fai sin sva giætt, at glæpalaust se vid gud eda hroplaust vid menn; oft fellr a konur hrop med tilverka, oft gerir ok ofund kvenna klatr, ok illzku hatr illt ordlag firi utan verdleika, ok er konum sin vannt at giæta; audfeingnir ero þeir, er a leita konur. En hvat er nu annat, en fe þat er i haska, ok þar er hon i abyrgdum, ok tyniz þar mikill fiarlutr, er til mikilla nytia mætti koma, ef heil rad kiæmi til ok forsia. Mættir þu, ef þu aftr hyrfir, heil ræd leggia firi mædr þina; mikil hialp mætti geraz af þeim fiarlutum fatækum monnum ok heilogum stodum; mættir þu, ef ek aftr hyrfi, taka salubot, modir þin heilrædi, frændr[4] þinir hialp, helgir stadir ok vansamenn, sal fodr þins fagnat ok sva sialfs þins. Hvat leggr þu a mot þersu, Malce, ne(m)a þat eitt, at þu helpr þer, en hina hialpina leggr þu at baki þer, er vidara breidiz ok til fleiri manna tekr, ok er þat hætt, at þetta verdi midr at gagni, þviat her er einum vid hialpat en hinnig morgum.« Nu var slikt ætlan min, brodir, sem nu hefir þu heyrt, ok stod þo eigi i einu(m) stad fost. Oft gerda ek mer þat i hug: «Ef þu stadfestir þetta i hug þer,

1 þockudumz *Cd.* 2 sem *tilf. Cd.* 3 ert *Cd.* 4 frændi *Cd.*

Malce, mun eigi þa mal þitt med abyrgdum. Nu er geigan i hug þinum, ok hætt at sie med haska, þottiz þu firi skommu med þvi einu mega gledia sal þina at firilita þat allt, er nu villtu[1] til lita. Er eigi sva nu, sem þu kallir þer rangt þat, er þu kalladir þa riett, en þat riet, er þer þotti þa onytt? Er eigi borgid ollum, ef hverr bergr einum? Eigi[2] a ek asia firi sal fedr mins eda modur, ok eigi þau firi mina sal, en enn sidr a ek at giæta fiar þeira, er eingis er vert hia sál mannz; oll verolld er eigi verd einnar godrar salu. Ek hefi heyrt, ef madr firilætr verolldina ok snyr vilia sinum enn aftr til hennar, þa er sem veidihundr hverfi aftr til spyu sinnar. Segir eigi sva gud i gudspiallinu: ef madr firilætr munud, ok dregr fyst hann aftr til, hann er likr manni þeim, er tekr til at eria, ok medan ardrinn gengr, litr hann aftr, en þa gengr ardrinn rangt ok gerir þar krakustig, sem hann skilldi iafna[3] for. Slikan hvern kvedr gud eigi verdan hans rikis. Er eigi nu sem þeima guds domi visa ek i gard minn, þar sem gud gefr mer satt at sia, en ek vil eigi riet, ef ek lit nu aftr til þers, sem þa firileit ek.« En var .i. lutr i fari minu, sagdi Malcus, ok var sa mestr ok vestr, salution væri mer þeim nidr at drepa, þvi at ef nuckur likn mætti i þeim lutum finnaz, sem nu hefir ek upp talt, þa dreckir þessi einn ollum hinum, ef ek kiæma fram minni ætlan. Þa hafdag ætlad at draga unndir mig nuckurn part af fienu, en sia var unyt ætlan, þviat allt var eins at gera þat ok kasta munkinum, er ecki skal ser einn eiga na. Nu sa ek, fadir, at þessi ætlan var unyt, en riettvisin matti eigi sigra rangan huginn. Sva atta ek hugum, fadir godr, sem nu heyrir þu, ok bordumz ek vid sialfan mik ok hugrenningar minar, þviat onnur dro mig aftr a leid en onnur afleidis. Af þessu fangi fiellu ymsir hugir i briost mer, ymsir voru efri, en ymsir nedri, en sa tok stad, er aftr hvatti, en hinn vard firi at lata, er fram villdi ok gods hvatti.

Tiada ek sidan ætlan mina firi abota, ok bar ek firi hann þat eitt, at mer þotti med heilu vera i minni ætlan, sagda eg, at mer þotti þat hialpsamligt at fara stundar b(ra)gd eitt at sia firi modur minni ok fiarlutum, ok snua þvi til godra luta, er nu var nytialaust, ok þvi vennda i marga stadi med salubotum, er elligar mundi faraz med syndum. Vænta ek af honum samdyckis vilia minum, leyfis ok radagiordar, en ek mætti þo odru. Hann æpti hatt moti minum vilia ok kvad fianndann reisa slika freistni i briosti mer, ok sagdi marga munka med slikum hætti svikna

1 villta *Cd.* 2 en *Cd.* 3 hina *Cd.*

hafa verid af fiandans velum; tiadi hann firi mer margar godar kenningar ok god dæmi af helgum monnum ok helgum ritningum. Tiadi hann fyrir mer of fystu vara langfedr Adam ok Evu, at þau trudu, at þau skilldu vera iamvitr sem gud; i þeiri ætlan ok ulydni urdu þau svikin, god synduz þeim heit þers, er aeggiadi, en hormulig var framkvama. Fullsatt ok fullsniallt taladi aboti minn firi mer.

En þa er þat tok eingan stad med mer, þa fiell aboti minn til fota mer ok bad mig dveliaz ok kasta unytri ætlan, ok bad mig minnar þurftar, at ek skilldi eigi svikia sialfan mig. Ok bar ek sigr i ockru vidskipti ok mer uþarfann, hugda ek, at hann sei meirr a þessi fortaulu ser til hugganar en[1] mer til gagns. Brott fluttumz ek þa, ok aboti fylgdi mer, ok þotti honum, sem hann flytti lik eda daudan mann, en eigi þann, er salubotar væri at von, ok ræddi hann vid mik þessum ordum: »Brott ferdiz þu, son minn, ok finnr til þers sakir, þær er þu kvedr þer sannar þickia, ok ero þo rangar ok sannindalausar, hefir þu ok vorn firi mali þinu, en eigi tek ek vid þessum hlut, ok eigi mun gud taka, ennda mun þig þat hennda, sem mællt er, at vargr sætir þeim saud, er or kvium villiz.« Fylldiz ok abota mins forsogn med sannindum.

Ek fluttumz þa i brott sva langt, at ek kom til þers stadar, er Bereroina heitir, ok þadan for eg til þers stadar, er Edissa heitir. En medal þeira stada .ii. liggr audn allt, ok er langt ok haskafullt firi heidnum monnum, at þeir taki til þrældoms ok anaudar, ok sitia þar oft krisnir menn floks at bida, þviat eigi hlydir famennt yfir at fara. Ok var sidan eigi langt at bida, at sannadiz saga abota mins, at vargr sætti þeim saud, er or kvium villtiz. Þa komu at oss heidnir menn falldaþir ok harsidir, halfnauktir ok i stuttum motlum ok vidum hosum, aurvameli a baki, bogi ok langt spiot i honndum, komo þeir þo til at beria, en eigi at drepa, gulldum (ver) þa afrod .lxx. manna, karlar ok konur. Rugl giordiz þa mikid i flocki vorum, sorg ok hugsyki, veinan ok veilan, barna gratr, togan ok tuttan, fiartion ok fata, þann greip greppr er gat. Idraþumz ek þa minna urada, en su idran var nytlaus, þvi at annars valld var nu a, en þa villda ek illa, er ek matta rada. Þar var ek ok annars mannz kona lypt upp a einn ulfallda, ok sa sami rekinn, sem fara matti. En vid ottadumz æ fallid, ok var sem vid heingim helldr en sætim. Matr ockar var a leidinni halfsodet slatr, en dryckr ulfallda miolk; fluttumz

[1] ok *Cd.*

um sidir ifir a nuckura ok komum til he(i)milis þers mannz, er ockr hafdi hertekid, ok vorum leidd firi modur hans, ok urdum henni at knefalla. Hormuligt var skiptid, knefallid gudi at veita i munklifinu, en veita þat nu konu heidinni ok sonum hennar. Lof se þer, gud almattigr!

Sysla var mer greidd, saudasveinn var ek giorr, huggadi mig þat i þeiri minni syslu, at sialldan sa ek eymd þeira, er med mer voro herteknir. Nockvidr[1] vondumz ek nu at ganga, þviat eigi nytta ek annat firi ofrhita[2], ok ætlada ek, at þat væri hefndin þelans, er þa var i briosti mer, er aboti taldi firi mer, er hvarki villdi þidna firi guds ast nie hans fortolur. Bænir ok psalma, þa er ek hafda numid, hafda ek sva i veniu, at þeim lietta ek sialldan naudsynialaust; þackada ek gudi sinn dom ok firiskipan; en hæt væri, at ek hefdi kastad, ef ek hefda þangat komid, sem hugr minn stod til. Var nu hugr minn med godum hætti, ok vænta ek ombonar af gudi, ef svabuid stædi, ok kiæmi fianndinn enn eigi nyum prettu(m) vid. En þa gafz annan veg, eigi liet hann mig þa enn um kyrt sitia, fann hann veilar(!), hversu hann skilldi mik svikia i minni vesold. Oho gud, harmr er þat, er firi hans kvamu er eingi stadr oruggr, hvervetna ero hans snorur bunar. Ek þottumz nu vera i fylsnum, ok fann hann mik þar med þeim hætti. Ek var tryggr þeim, er ek þionadi, þo at heidnir væri, vissa ek, at sva hafdi Pall postoli bodit. Kom af trunadi minum ok giæzlu auki mikill i bu þers mannz, er ek þionada, ok firi þvi villdi hann launa mer starf mitt med nuckurri minning. En fatt er þat, at skiotara bregdi skaplyndi mannz en kona: þat sveik vit af Solomone spaka, styrk af Samsone; med þeiri snoru fiell David propheta; sva hafa margir farid, þeir er forgongumenn voru leingi i godum sidum ok dyrligu athæfi. Þetta nett reid fianndinn nu til min, ok skaut i hug huskarli einum, er var minn ifirbodi, þvi vielrædi, at hann flutti til min mannz konu, þa er hertekin var med mer, ok bad ockr saman bua ok binnda hiuskap. En ek sagdi þat eigi vera mega, þviat vid vorum kristin, en kristnin bannar at taka annars mannz konu. En hinn heidni tok eigi betr vid þersum sannindum, en hann bra sverdi, ok hefdi mik þar vid velli lagt, ef ek hefda eigi gripid vid henni. Tok ek hana þegar feginn, ok synda ek a mer fridarmark, þott ek væra ufeginn. Oho fiandi, margfolld ero þin svik, þu teygdir mik or munklifi minu, nu geriz þin illzka berari vid mig, ætlar þu nu mik munu bregda þvi

1 Nuckud *Cd.* 2 ukiæti *Cd.*

hreinlifi, er ek hefi æfinliga her til halldit, ætlar þu mer ok konunni syndina en þer salina.

Sva leid, fadir, sa dagr til kvellz, at myrkr kom aftan, ennda til myrkra var þa stefnt, en hellir einn var he(i)mili mitt, ok var hann hriufr ok rifinn ok þo vel at dropum buinn, þangat flutta ek at kvelldi ok husfru mina[1]. Vittu gud ok vid, i hveriu skapi ek var þa; en med ockr einum hiona var sa hattr, at hvart ock(ar)t hatadi annat, ok syndi þo hvarki odru sinn vilia, ok hvarki sagdi. Nu hugleidda ek mal mitt ok naudsyn, ok þottumz ek nu id fysta hertekinn vera, þviat sa var til umsata, er illt var a valld at koma; gret ek nu rad mitt, griet ek, at ek skillda munkinum kastat hafa ok binnda mig i hiuskap synndafullan ok abyrgda. Fiell ek nu til iardar, ok mællta ek vid sal mina ok sva vid sialfan mig þersum ordum: »Hvat stodar þer nu, Malce, at hafa firilatid fe ok frænndr ok fostrn(e)yti þitt ok fostrland, lausan eyri sem fastan ok alla heims munud, munligt kvanfang ok agiætt, er fadir þinn hafdi synt þer, ok þetta allt latid, til þess at þu skilldir alldri hreinlifi þinu bregda; en nu ertu aldri orpinn ok hefir hærur i hofdi, ok skalltu þvi nu liggia unndir syndum. A ungum alldri, er þu hafdir i giæzku, þa varnadir þu vid syndir, en nu binz þu i syndum med slikum stormerkium, er alla vega aflar þu guds reidi, ef þu drygir. Illu heilli fysti þik aftr til fostrlanz þins.« Sva talada ek vid mik, en vid salina þersu(m) ordum: »Hvat þrifum vid nu til rads? sva þrongliga er nu komid malid, at annattveggia stenndr firi dyrum likams tion eda þin. Hvort skal nu drygia synnd þersa ok gremia sva gud at okr, ok bida sva hans hefndar, ok vita sva þina tapan eilifa ok vist þina æ i kvolum utan ennda ok sva likams, eda skal til þers hætta, at[2] ockart hreinlifi[3] hirdiz hreinsa(t) til eilifra ombuna. Nu liggr her sverd frammi, er brat ma þersu vid likaman lykta.« Tok ek þa til sverd(s)ins ok mælta ek þersum ordum vid mik: »Hafi salin hialp en likamin lyktir, en hvartveggia um sidir eilifan fagnat, ok er vist vardveitt hreinlifit til sinna ombona; liggi her nu likamin, en ek sialfr er vattr verka minna, sialfr se ek mig sakar hafa gort, ok sialfr hefni ek min a mer sialfum.« Þersum ordum ræd(d)a ek vid sialfan mig, fadir. Lagt ok leyniliga bra ek sverdinu ok visada ek oddinum at briosti mer i myrkrinu med þersu(m) ordum: »Lif heil, kona, ok haf mig helldr firi guds sakar i venium þinum en bonda firifaranda ser.« En su kona er mer var feingin hafdi skyniat min tiltæki

1 minn *Cd.* 2 ok *Cd.* 3 hreinl[ifi]æti *Cd.*

ok ætlan, ok þa er hon vissi vilia minn, skunndadi hon, allt er hon matti, ok fiell til fota mer med felldum tarum ok þersum ordum: »Ek bid þik, hinn liufi madr, ok ek særi þig firi varnn drottin, at þu spillir eigi blodi þinu at[1] luka þersu lifi þinu, veitu mer þat, at þu tak mig fyrr af lifi, ok blondum sva blodi ockru, ok veri þat ockar hiuskapr i guds augliti, þviat gud nefni ek mer til vitniss, þott eiginbondi minn kiæmi til min, þa munda ek eigi at villd minni samþyckia honum med likams losta, ok gud veit, at helldr villda ek bana* þola en vennda aftr til sliks lifs. En hvi þarftu at taka a þig lifs tion? ek hafda ætlad sialf at bana mer, ef þu leitadir samþyckis af mer; tokum annat betra raꝺ, byggim bædi samt sem syskin .ii. en eigi sem hion, haf vid mig salu ast en eigi likams; ætli lavardr ockar, at vid sem hion, en gud viti, at vid buim saman sem syskin; ætli þeir at þu sert bonndi minn, en Kristr viti, at þu ert brodir minn; þegar þeir sia, at ast er med ockr, þa hyggia þeir, at þat se af samlagi ockru en eigi af guds halfu.« Sat vil ek ok til þers segia, fadir, at fagnadr var mer a þersum ordum, fagnada ek ok styrk þeim, er ek fann a konunni. Hlydda ek a hennar ord, ok þektumz ek hennar heilrædi, eigi þotti mer þa sem fyrr, at kolld ero kvenna rad, ok lagda ek ast a hana firi guds sakir ok giæzku hennar. Alldri kom honnd min a likam hennar beran, alldri sa ek buk hennar beran, ottudum(z) æ fallid, ef ek færda mig ofmiog i freistni. Lifdum þa med slikum hiuskap marga daga, ast var meiri vid ockr, en grunr minni af henndi lavarda ockarra. Vel var þat manad heilan, at ek sotta eigi til hus heim, ennda kom ecki af husi til min, þviat ast okr giordi þeim meira trunat, en fyrr hafdi verid.

Nu leid a sturndina langt fra þersu, þa gerdiz sva til, at ek sat dag nuckurn einsampt i eydimork, rennda ek hug minum til munklifis ok abota mins, er mig hafdi fostrad ok vel halldit; syndiz mer þa minn hagr[2] med vesold, en þeira med vizku. En þa er ek var i þessi ætlan, leit ek i iardrifu nuckura langa ok miova: vall ok udi maurum su rifa, en þeir voru allir i starfi ok undir byrdum, ok var byrdrin meiri, en sa sem bar; adrir baru frio med munni sinum, adrir fluttu molld or holum, allir hofdu einhveria syslu firi hondum; ef nuckur do, þa var þat sumra sysla at flytia likami brott med fullu skilriki; ef annar for mot odrum, þa vægdi hverr firi odrum. Fogr var mer sia syn ok nytiafull, minntumz ek a þat, er Solomon sagdi vid lata menn, hann bad þa marka af

1 ok *Cd.* 2 minn *tilf.* *Cd.*

atfærslu maursins ok þvi fylgia; þviat hverr vann annars syslu ok lietti annars byrdi, eingi vann sier, en hverr vann odrum, þviat allir attu allt, en eingi atti ser einn. Ok unndir sliku athæfi var aboti minn ok brædr minir, en mitt athæfi var þa meirr med eymdum, þeir unnu ser ok Kristi, en ek vann heidnum monnum. Hrygdiz nu miog hugr minn af syn þersi, ok med þersum hrygleik venda ek aftr til kerlingar minnar at kvelldi. Hon fann brat ogledi mina ok at sokum frietti, en ek sagdi ok hvatti ek hana til flotta, ok hon samþygti. Bad ek hana l(e)yna, ok hon iatti, bad ek hana at radum hyggia, en hon het at mega gott ok vilia, þviat ecki matti hon þat gott, er hon villdi eigi, en vanndi giordiz a um ok naudarhlutr mikill. Tvær milur voru til vaz nuckurs, ok eingi eykr þangat, ok eingi er ifir kemz, ok a vatninu hvarki skip nie floti ok ecki vidartre til. Hvarkis sart var þa ockart hiarta, þviat þat hvarfladi medal tveggia luta, þat var von ok otti; stundum gafu vid okr vonina, en er ottinn kom, vard vonin at aungu. Nu var af þvi ockart hugskot sart, at fyst var akauf til brotla(u)psins en framkvamu von litil, en otti hinn mesti, at vid yrdim aftr dregin til draps eda einhverrar pinu, ef vid yrdim a flottanum funndin. Aumligt var nu ifir ockr rad at lita, annat-tveggia vera allan alldr unndir ifirbodi heidinna manna ok þar bida enndadag, hyggia at eins at kristni, en litid af hafa - eingi er sa, er tidir veiti, eingi heila fortolu, eingi skript eda adra hialp, þo at naudsyn stanndi - en ella at leggia sig i lifs haska ok rekaz i braut, en fara aftr, þegar er naud kemr; hefir eigi morgum naudr ok fatæki mikid kennt at hugsa?

Kom mer i hug um sidir, at i bui lavardar mins voru .ii. hafrar; fieck ek þat rad, at ek drap bada, ok flo ek belgflætti, ok þurkada ek slatrid til nez ockr, en belgina til farskosta blasna ok vinz fulla. En þa ockr syndiz faur ockra byria, riedu vid til at kvelldi, er flestir svafu, ok allir ætludu, at vid svæfim; sottum sva til vazins, falum ockr gudi a henndi, ok badum, at hann drekti, ef hann villdi; settumz þa a sinn belg hvart ockart, ok hafdi hvartvegia ockart nuckud af slatri; fluttumz vid miog vel ifir, þot straumrinn bæri nuckud af anni, belgir firi skip, en fætr firi arar, guds miskun firi styri, en vid heliarmenn, ef hon brygdiz. Slatrid spilltiz sva miog firi ockr, at eigi mundi vera .iii. daga nest. Nu gerdiz af þvi ny kvida ockru radi, er[1] vegrinn var langr en nestid litid.[2] Lof se varum drotni, er hann pinir

1 en *Cd.* 2 latid *Cd.*

sina vini ok refsar þeim okynni. Nu stendr mikill vanndi til hannda, lifs aftak ok lima ok aftrdratt(r), ef menn sækia eftir ockr; en þo at þersa missi, þa er sulltr firi henndi, er meiri meinlæti er at þola en firi vapnum at deya, ok enn dyra haski, þott matr se nogr. Þvi næst tokum vid til matar, ok atum hvarki mikid nie gladliga, tokum sidan a ras ok hlupum, sem vid mattum mest, litum þo aftr ok sam .ii. menn hleypa eftir ockr a .ii. faraskiotum, þeim er dromedarij heita. Eigi ma annat segia, en i voxt færdiz ockarr otti; sva sortnadi firi augum, at svaurt syndiz solin, þvi at sva þotti ockr, sem þar fari bani ockar, er husbonndinn for. En sva er, sem mælt er, at þa er botin næst, er bolid er hæst: þa er otti ockarr, var mestr[1], sam vid hellisskuta .i., er langt geck i iord nidr; venndum til hellisins ok þo med otta, þviat ormar ok edlur ok allzkyns eitrkvikvenndi sækia iafnan slikan skugga, ok var naliga, sem vid flydim annarri henndi banann, en annarri henndi sottum vid til banans, þviat bani syndiz bædi bak ok firi. Leitudum vid þo i hellinn med þeim ordum, sem trua ockr stod til: ef gud firilitr synduga menn, þa hofum vid bana. Krupum þa inn i hellinn, ok sa ecki, þviat sol ok otti tok syn fra ockr um nuckura stund, sem þeim verdr, er i solskini ganga; komu(m) sidan i husid. Opnuduz ockr augu, en otti vox: la þar inni skampt fra ockr id oarga dyr a hvelpum, en færdiz i voxt ockar otti ok haski, annar uti firi dyrum en annar inni. Miog var þat allt senn, at vid litum dyrid ok heyrdum firi dyrum uti (kalla) med þersum ordum: »Ut, ut, drottins svikar, ut hlaupingiar, ut nidingar! lavardr yckar kallar yckr; hvi seinkit? ut þit, verdit ut, þott þit vilid eigi! þvi hardari pinu fai þid, sem þid seinkid meir.« En vid lagum eigi þvi sidr ottafull. En i dvol ockarri ste annar þeira[2] af baki med reidi ok brugdnu sverdi, ockr hion ut at draga eda mein at veita. Lof se þer, drottinn, hversu bratt þu vendir[3] þinni reidi til miskunnar. Skamt var ockar uvin inn kominn, þa fleygdi dyrid ser upp, banar þeim, er ockr villdi bana ok undir þrældom draga. Annar æpir uti ok fryr hinum megins ok hugdi, at vid mundum forstod veita; rasar þa inn med sama radi, ok vard at uradi, þvi at dyrid banadi badum þeim. Mikil er þin miskunn, drottinn! hvern mundi þers vara, at madrinn mundi mer til bana settr, en dyrid til vardveizlu. Miog aurkunnaz(!) þa madrinn, er hann firilætr miskunnina, en dyriþ stigr ifir natturuna. Slikar ero guds iartegnir bædi fornar

1 mæstr *Cd.* 2 þokʳra *Cd.* 3 væindir *Cd.*

ok nyar; en þo at gud hafi birt firir ockr þersar iartegnir, þa toku vid þo goda von, at ockart mal mætti frelsaz. En eigi mattu vid ottanum kasta, ne briost ockart eckalaust vera. Nu var sa otti eftir, at dyrid mundi ser til handa veitt hafa bradina ok mundi vilia sæta ockr kvikum en þeim dauþum. Blezaþr se gud, er bez sa firi sinum skepnum, gaf dyrinu hogværi en ockr lif. Þviat eftir fall þeira tveggia tok dyrid hvern sinn hvelp med munni sinum ok flutti sig brott, en liet ockr þar frials inni vera. Losadi þetta nuckud ockart briost af otta. Gekk ek þa ut um sidir at niosna, hvad titt var, ok æ þo ræd(d)r um skaplyndi dyrsins, en allt lagdiz þa til hialpar: fannz þa firi dyrum uti .ii. faraskiotar hladnir vist ok dyrligum dryck.

Skyni þeir er heyra, hversu marga vega gud lætr manni, eda hversu marga vega hann huggar hann. Skommu var ockr naud, sultr ok ofrelsi ok lifs haski, en nu naudr farinn, en audr gefinn, sultr sloktr, en matr nogr, otti horfinn, en lif orugt; þvi gud liet þvi dyr dyrum eigi þyrma, at vid skilldum hafa mat ok dryck ok fararleyfi. Stigum nu þar a faraskiota, ok a tiunda degi komu vid higat i bygdir þersar. Fal ek ockr her a henndi brædrum, þvi at aboti minn var þa dauþr. En ek fal konu þersa nunnum a hendi, þot hon se nu med mer, þviat ek unna henni sem systur minni, veitta ek henni hialp; giætta ek hennar, en hon min, ok gud beggia. Nu lykr heilagr Jeronimus, segir med þersum ordum þersa sogu sannyrdi Malcus gamall madr ungum, en ek mun segia hreinlifismonnum. Gud giæti allra var nu ok iafnan. Amen.

APPENDIX.

(*Cd. 544 qv., Hauksbók, Hb.; et Par Steder ere nogle Membranfragmenter i 696 qv. jævnførte, Fragm.*)

Viðrœða likams ok salar.

Bok þersa gerði meistari [Valltare af sambvrð [1] tveggia manna, ok rœðir hvarr við annan, af sinv efni hvarr. Annarr skyniar heim þenna ok þa, er hann byggia: hann hefir þekt svndrþycki manna, at annarr stvndar til friðar ok giœzkv við alla menn ok

1 [*Saal. efter Fragm.*; valltir af sallibur (*utydeligt og usikkert*) *Hb.*

villdi vm sitt bva, vnna ollvm rettinda ok veita ollvm vingan, ok sva vill hann þiggia; annarr hefir hatt annan, fagar illzkv, elskar vfrið, vnir eigi sinv, tekr ok rænir, hvat er hann kann fa, otar ollvm grimleik ok fiandskap ok vvingan. Nv vndirstoð sa er þetta setti saman, at eigi hafa allir menn eina nattvrv: Ef einn er styrkr, annarr er breyskr; ef annarr er harðr, þa er annarr blavðr. Ok þvi skipar hann tveimr i þersa viðrœðv vm veralldlegt angr ok atbvrði, ok talaz við æðra ok hugrecki, annat með kveinan, en annað með hvggan. En siþan talar maðr við sal sina, hversu virk hon var sinvm drottni, meðan hon hellt fegrð sinni, ok hversv fogr ok frið hon var skopvð, ok hveria ast er varr drottinn hefir lagt við hana, er hann hefir þo sinni miskvnn til hennar vent, at hon hafi siolf sig savrgat, ok af þvi baki við honvm snvit, ok at hans miskvnn er henni æ heimol ok bvin. Ok birtiz þar, hversv sakir falla, mein slockvaz ok syndir fyrirdiarfaz, ef sonn iðran kemr ok hellz hon með staðfestv.

Hefr æðra kvein sina fyrst vm andlat, sem þat se heimsins anmarki, er hans ollvm anmarkvm lycter, sem er vart liflat.

Æðra gripr sva til orðs við einnhvern[1] þrekvmann með ognir ok segir sva: Deyia skalltv!

Hvgrecki svarar: Ecki er þetta nymæli, með þeim hætti geng ek i flest hvs, at ek ætla mer vt at ganga; sva var mer ok skipað i heimenn, at ek skyllda or honvm fara.

Enn mælir æðra: Deyia skalltv!

Hvgrecki svarar: Nattvra mannz er þat en eigi pinsl.

Æðra mælir: Deyia skalltv!

Hvgrecki svarar: Þat erv allra landa log, at lán se golldit; með lani er mer þersi heimr en eigi með giof.

Æðra mælir: Deyia skalltv!

Hvgrecki svarar: »Þat er flestra siðr, er gongv taka, at venda heim, þa er fvllgengit er. Orlendi[2] er mannz lif a iarðriki, ok a fostrlandi at vera með fystvm en (i) vtlegð með leiðv, ok er eigi rett, at maðr kveini vm þat, at honvm se heim visað or vtlegð.

Æðra mælir: Deyia skalltv!

Hvgrecki svarar: Til þers kom ek, ok til þers stvnda ek, ok þangat draga mik allir minir dagar; þenna stefnvdag setti mer nattvra, ok verð ek hann sva at hallda, sem hann se með eiðvm bvndinn, þvi at hann ma engin aflaga.

Æðra mælir: Deyia skalltv!

1 ellihvern *Hb.* 2 erlending *Fragm.*

Hvgrecki svarar: Heimska er at ottaz þat, er maðr ma eigi forðaz, hversv lengi sem fyrirferst.

Æðra mælir: Deyia skalltv!

Hvgrecki svarar: Eigi em ek sa enn fysti ne enn siðasti, margir hafa fyrir mer farið, ok margir mvnv eftir.

Æðra mælir: Deyia skalltv!

Hvgrecki svarar: Allt þat er vpphaf hefir þat skal hafa niðrlag.

Æðra mælir: Heyri ek, at litið er þer vm nattvrv davða; nv lat sva til bera, at hofoð se af þer hoggit.

Hvgrecki svarar: Pinsl er at skemri, en andlat at skiotara.

Æðra mælir: Sva kann til bera, at margir vinni a þer, ok verðir þv fyrir margra manna sarvm.

Hvgrecki svarar: Eigi varðar, hve morg sar erv, eitt man vera banasar, enda ma ek eigi meira afla en einvm davða.

Æðra mælir: Fysiligra man þer þickia at deyia a þinv fostrlandi en a vkvnnv landi, en þv mant þo vtlegð sæta ok vtanlanz deyia.

Hvgrecki svarar: Þvi missi ek eigi fostrlanz mins, at ein er ollvm gata til himna, ein framkoma, engi er hinvm davða vheimol gata.

Æðra mælir: Utanlanz mantv deyia!

Hvgrecki svarar: Slik þicki mer sœmð min vti sem heima.

Æðra mælir: I œskv mantv deyia, ok man þer þat hormvng þickia.

Hvgrecki svarar: Samskylldv[1] a nattvra a envm vnga sem a envm gamla, hvn avkar eða vanar vetra tal eftir villd sinni, aller bva vndir einni skylldv. Enda er myklv betra vngr at deyia, en sva lengi at lifa, at þv œskir at deyia. Spekingr einn Seneca at nafne mælir sva a latinv: Meðan er bezt at deyia, er mann lystir at lifa. Hec datur pena diu uiuentibus ut renouata clare domus multis in luctibus mox perpetuo memore et nigra ueste senescat[2]. Þat er heimollt þeim er lengi lifa, at æ se hvs þeira vndir nyiv meini ok æ sorg i eilifum grat, ok at þat elldiz i svortvm klæðnaðe. Þat var siðr forðvm, at davða menn ok aðrar skapravnir skylldi grata i svortvm klæðnaði.

Ædra mælir: Deyia skalltv!

1 samskyllda *Hb.* 2 *Juvenal. Sat. X, 243–5*:
Hæc data pœna diu viventibus, ut renovata
Semper clade domus, multis in luctibus inque
Perpetuo mærore et nigra veste senescant.

Hvgrecki svarar: Þat er mer margra meina lavsn, ok væri þo mikit, at eigi væri meira, en ek þyrfti eigi elli at ottaz. Jvvenalis segir: Eigi þarf at ottaz skiotan davða ne harðan, elli þarf at ottaz, eigi davða, þvi at elli kvelr, en eigi davði, ok er betra, er vandræðvm lyktir, en þat er nœrir vandræði.

Æðra mælir: Vngr mantv deyia!

Hvgrecki segir: »Sv er min elli, er ek fæ.

Æðra mælir: Deyia skalltv ok missa graftar.

Hvgrecki segir: Virgilivs segir: Lett er graftar at missa; himinn hyl þann, er eigi hyl legsteinn; litlv varðar, hvart dyr eða elldr svndrleysa mann, þvi at allt sœkir i iorð, hon gat ok hon við tekr.

Æðra mælir: Missa mantv graftar.

Hvgrecki segir: Ef ek kenni þers ecki, þa er mer þat ecki mein.

Æðra mælir: Vgrafinn mantv liggia, dyr mvnv slita þig, eða vrð man kiœfa þig.

Hvgrecki segir: En hvat þo þv liggr iarðaðr inni byrgðr fvll[1] ok snykiaðr með fvnvm kvið, gnagaðr gagnsmoginn[2] moðkum, sva hatrsfvllr, at eigi vilia vinir sia þig.

Æðra mælir: Allt lætr þv þetta litið, hvart er davði er með nattvrv eða með vapnvm, ok hvar likame er kastað, enda mantv ok missa iarðarinnar. En hvat mantv segia, ef sott kvelr þig lengi?

Hvgrecki svarar: Þo at ek missa iarðanar, þa missi ek eigi iarðar. Snvðarlavst er hinvm framfarna groft að oðlaz; þeim er lifa er þat til gagns ok hvgganar: til gagns, at þeir dragi eigi með nosvm vþefian þar af at spilla heilsv sinni; til hvgganar, at þeir sia eigi nanvng(!) sinn svivirðlega liggia. Minkar ok harm þvi skiotara, er likamr er fyrri folginn, en langæ sott er manne freistni; eigi ma i þvi e(i)nv reyna mannenn, hversv harðr hann er i anmarka eða ravstr i bardaga, eigi reynir siðr manninn sott en orrosta; þrek manz reyna bœði vapn ok reckia.

Æðra mælir: Hvern þrek mantv þa hafa, ef riða skelfer þig?

Hvgrecki segir: Annað tveggia lætr hon mik, eða ek hana, eigi megv við eiliflega saman bva.

Æðra mælir: Litils virðir þv enn þetta. En ef sva kemr til af þrai þinv ok einlyndi, at menn tali illa til þin?

Hvgrecki segir: Engi ma orðlax missa; en hormvng er mer þat, er ek hefir til gort sva, at ek veit eigi retta vorn orðvm þeira, ef goðir menn ok staðfestvmenn tala illa til min; en vera kann, at eigi sva illa [se, ef[3] vondir, þvi at þat er svmvm hvndvm

[1] fyll *Hb.* [2] gangsmogin *Hb.* [3] [sem *Hb.*

holldgroit, at opt geygia þeir saklavst, ok er þat meirr af illri veniv en af nattvrv; sva gera ok vondir menn, af illri sinni veniv veita þeir meirr illyrði en af tilverkvm, ok er þat þeira svivirðing en eigi min.

Æðra mælir: Litils virðir þv enn þetta. En hvat ef þv verðr vtlægr gerr?

Hvgrecki svarar: Her villiz þv; hverivm dvganda manni er hvert land sem fostrland; staðr einhverr ma mer fyrirboðinn ver(a), en eigi fostrland; hvert er ek kem, þa kem ek æ i fostrland. Skipti ek fostrlondvm, en engv tyni ek; ef nockot er vel með manninvm, þa skiptiz þat eigi með staðnvm.

Æðra mælir: Æ man þer harmr vera i brottvisan þinni.

Hvgrecki segir: Hvat skiptir þat? Ef litill harmr er, þa er lett at bera., en ef mikill er, þa er sœmð at viðfrægri, en ombvn at meiri.

Æðra mælir: Margir ala [1] ser mikinn harm af slikv.

Hvgrecki segir: Eigi ener beztv ne ener vitrvztv.

Æðra mælir: Fair erv aðrir, þvi at harðr lvtr er orlending.

Hvgrecki segir: Eigi er harðr, en of fair megv bera, þa vervm i þeira tali.

Æðra mælir: Þat er eigi lett, ver ervm breyskir af sialfri nattvrv.

Hvgrecki svarar: Kennvm engan veykleik nattvrv, styrkia gerði hon ors.

Æðra mælir: Hversv þœtti þer, ef ek mætta flyia harminn?

Hvgrecki segir: Fella mattv en eigi flyia; hvgga sialfan þig, með gleði skal harme rinda.

Æðra mælir: Mer er þvngt fatœki mitt.

Hvgrecki svarar: Þyngri er(tv) fatœke, en þer fatœket; litið er þat, er nattvra kveðr ok henni vinz, ok er fyrir þvi með þer litið, en eigi með fatœkino. Hvgr þinn er fatœkr, en eigi sialfr þv, með minna komtv i heimenn, en enn hefir þv, ok minna mantv a brott bera. Ef þv hefir þat, sem nattvra beiðiz, þa erttv eigi fatœkr, en ef þat þrotar þig, þa er heimili þitt fyrir hondvm, er við þer tekr til ævens vistar. Lifa fvglar ok onnvr kvikvendi ok kvnnv engar iþrottir, ok er kynligt, er maðrenn kviðir, þar sem hann ser hin kreatyr hialpaz.

Æðra mælir: Fair erv þeir, er eigi vilia fe hafa, ok hefir margr mikit.

1 alla *Hb.*

Hvgrecki segir: Margir hafa ser fé til mikilla meina, þvi at morgvm veitir þat dramb ok ofrhvga, syndir ok savrlifi.

Æðra mælir: Ryggir mik þat, er ek hefir eigi fe mikit ok riki.

Hvgrecki segir: Þv segir rangt, þvi at mikit fe ok riki mætti þér rikri maðr af þer taka ok margr annarr atbvrðr, ok væri þa með hinvm synd, en með þer skomm ok vanvirðing. En nv ma þig eigi sv svivirðing henda.

Æðra mælir: Enn megv mer mattvgir menn sneypv vinna.

Hvgrecki segir: Glez af þvi, at þv hafir litið megin til illz.

Æðra mælir: Mikil gleði er þeim, er feið hafa.

Hvgrecki segir: Rangt segir þv, þvi at fiargeym(s)la er með hvgsott ok ihvga; en ef geytlanarmaðr hefir, þa minkar skiott; en ef agiarn maðr hefir, þa er nytialavst, þvi at hann neytir eigi ok er æ þystr at afla, en otti at tyna.

Æðra mælir: Orlyndr maðr ma ok fe hafa, ok gleðr hann með fe hvskarla sina.

Hvgrecki segir: Ætlar þv, at menn fylgi manninvm? Eigi er sva: flvgvr fylgia hvnangi, mavrar hveite, vargar ræ; fange fylgia þersir en eigi manne.

Æðra mælir: Hvat velldr þvi, at flester menn harma fetion, ok sva harma ek?

Hvgrecki segir: »Betra er, at þv hafir fe tynt, en fe þer. Haski lifir þer nv at minni (at) vela þig, ef þv hefir tynt fe ok fiarfystvm. En ef fe er farið ok fyst lifir, kvnn þo offvssv, at efnvm er vndan kipt, þo at fegraði life. Þinn lvtr er at betri, þvi at þv hefir fe tynt, en fe hefir morgvm tynt.

Æðra mælir: Fari þat fe, sem ma; ryggir mik feleysi ok þat annað, at ek hefir eigi erfingia með fenv.

Hvgrecki segir: Ef þv harmar erfingialeysi, þa glezt af þvi, er þv þarft eigi hann at ottaz, er þv missir. Morgvm hefir erfingi otta fengit, þvi at hann er með miklvm ihvga, ok vendir þat oft til hormvngar, er menn venta ser til hvgganar. Nv virð eigi letti til skaða ne hialp til harms.

Æðra mælir: Litið vinn ek i orðrœðv við þig, en finna man ek þat, er mer þickir hormvng vera. Hvat villtv vm þat tala, ef ek hefir avgvm tynt? sva er þa, sem tynt se nytsemð allra lima annarra.

Hvgrecki segir: Mikit illrar synar efni ok mikils hegoma er snvið af þer. Slokt avgv dreckia morgv meine, en heil morgvm manne. Avgvn hafa morgvm manne a stvld visað, hordom ok annað savrlifi ok a marga aðra misverka, ok væri margr sæll(i), ef hann

hefþi sialfr avgv sin vt stvngit, en þvi fylgt, er þav hafa a visað, ok aðrir limir hafa með þeim samþykt.

Æðra mælir: Gagnmæli lyt ek nv sem fyrr, litils virðir þv likams limi þina. En hvat vm born þin, er alin erv af likam þinvm, grata mantv frafall þeira.

Hvgrecki segir: Heimskr er sa, er manna missi grætr, rangt er þat at syrgia, at helldr hafi Kristr en ek; meira er at virða hans viðrtokv en brott-tokv.

Slik er senna æðrv ok hvgreckis, sem nv er talt. En sa hefir vel i ollvm malvm, er sva gerir, sem spekingr einn mæler: Þat hœfir dvganda manne at kiosa ser rett efni ok vera siþan staðfastr a; þvi at eigi skekr fastan hvg freka borgarmanna, er rangt vilia, eigi grimt viðrlit rangs yfirboða. Þvi at sva segir Lvkanvs: Otti vkomins meins hefir margan dregit i mikinn haska, ok er þvi sa styrkaztr, er hann er með staðfestv bvinn at (taka) við þvi, er hann ottaz. Tvllivs segir: Þat byriar staðfostvm manne at drepa eigi, þegar er nockot gengr i moti, lata helldr hvarki ymian eða vmgnaddan visa ser af rettv. Seneka segir: Margir erv þeir lvtir, er ors þrongva. Opt er otti varr eptir ætlan varri ok sialfsmiði en eigi af sonnvm efnvm, ok hœfir eigi, at maðr geri sig avðkvisv vmfram þorf, þvi at opt fyrirverðs þat, er sva þotti sem fyrir dvrvm stœði. Þetta erv spekinga orð; ok er þat likara, at varla megi gott efni leggiaz vndir vandar lyktir, þar er mal er með rettv reist, með drengskap halldit ok með staðfestv fylgt[1].

Nv af þvi at vti er viðrœða æðrv ok hvgreckis, þa byriaz her onnvr rœða, er maðr talar við sal sina, ok byriar þar eð[2] siðarra, sem eð fyrra lettir af.

---

1 *Slutningen af denne Samtale mellem Frygt og Mod findes ogsaa i Codex Delagard. fol. IV, V, VI, VII i Upsala, og meddeles her efter denne:* sem þui hava á visat, en aðrir limir fylgð væita.

Æðra mælir: Gagnmæli lyt ec nu sem fyrr oc androða, þuiat litil(s) virðer þu licams limi þina; en huat hina, er fǫdder ero af licama þinum, þat ero bornn þin, hugsa matt þu frafall þæirra.

Hugrecki segir: Ohygginn er sa, er harmar barnna missu, ne þat at syrgia, at helldr have Kristr en ec; mæira er at virða hans viðrtaku en brottaka(!).

Slik er æðro sennor oc hugreckiu, sem nu er upp talt. En sa hefir vel i aullom malom, er sua gerir, sem spekingrinn mælir, at þat hœfir huerium dugande manni at kiosa ser rett efni oc siðan vera fasthalldr a þui oc þui fylgia oc iamnan gott gera.

2 er *Hb.*

onnur ræða

Likamr mæler: Nv vil ek vingiarnlega ok kvnnlega tala við salo mina ok með astar ansvorvm kveðia margs þers, er mik forvitnar vm hennar hatt; skal sia viðrœða vera með goðo tome, sva at fyrir mege hvgsa bœði spvrdaga ok ansvor. Engi skal ok enn þriði hia vera, þvi at oft dvel goð rað fiolmenn yfirseta, ok verðr sem orskvrðr, þvi at sitt þickir hverivm satt, ok þvi vil ek við hana eina tala, þvi at þa man mer eigi i avgv bita sanz at spyria, veit ek hana þa eigi skamfyllaz satt at segia. Ok þvi bið ek þik[1], sala min, at (þv) seg mer, hvat þv elskar bez, ella ef nockor er sa lvtr, er þv lofar vmfram alla aðra, ok þer þickir sa einn ollvm avðrvm betri; þvi at ek veit, at þv matt ecki elskvlavs vera, þvi at hvers lif stendr i nockori elskv, ok þvi vil ek, at þv segir mer vtan alla skamfylli, hvat þat er, (er) þv hefir kosið þer at elska vmfram alla lvti. Ok af þvi at ek vil avgliosan gera spvrdaga minn, rœðvm nv vm heimenn ok vm alla þa lvti, er i heimenvm erv. Þv finnr þar marga fagra lvti ok asynilega, ok þo at eigi se sva goð ravn a, sem morgvm þickir[2] vera með bloma, þa er þo fioldi þeira, er teygia manninn til astar við sig, teygia með fystvm, hallda með mvnvgðvm. Gvll skin með mvnvgðvm, sva dyrir steinar, pell ok fogr klæði gefa fegrð, gera fegrð, þat er seint er at telia, þvi at þv kant ok hefir kvnnað alla þersa lvti með iðvlegri syn ok sonnvm ravndaga. Nv bið ek þig, at þv seg mer, hvat þv hefir þer einkat af ollv(m) þersvm lvtvm, er erv.

Sala mællti: Nv er farið lyndi minv, at allt þat, sem ek se ynnilig(t) mer fyrir avgvm, þvi ann ek; en til þeira lvta, sem mer erv vsynilegir, kann ek siþr at skipa elskvga minn, ok þvi er sa engi lvtr, er ek hefir mer til astar einkað. En þat finn ek, at þersa heims elska er með flærð ok svikvm, ok þvi verð ek i annan stað til astar at leita, ok em ek þvi i þeiri reikan, at ek veit eigi, hvert ek skal til astar leita, þvi at bœði er, sem þv segir, at ek man eigi astarlavs vera, enda finn ek eigi sva sanna ast, at meðr fvllri se staðfestv.

Likamr talar. A þvi er mer gleði, er ek skil, at þv hefir hvergi staðfest hvg þinn a veralldar lvtvm, en þat er mer meðr harmi, er þv hefir eigi speki fvlla eilifs fagnaðar, ok þvi er hvgr þinn i reikan ok ner eigi fvllri hvilld. Nv meðan þv hefir eigi allan hvg þinn til veralldar snvið, þa ertv i galeysi, ok verðr fyrir þvi at visa þer aleiðis; en þa værir þv avm, ef þv hefþir til veralldar snvið þinni ast, þvi at þa hefðir þv fyrir tapað fostrland þitt

1 þin *Hb.* 2 þa er þo *tilf.* *Hb.*

ok kosið þer vtlægð; þvi at enga hofv ver her heimilldar vist, sem Pall postoli segir: Non habemus hic manentem ciuitatem, set futuram inquiramus. Enga hofv ver her ævens borg, helldr leitv ver hinnar, er vkomin er. Orlendvmz ver fra Kristi, meðan ver byggivm þenna heim, ok hefðir þv þig þa vtlægia gerva fra Kristi, ef þv hefðir með ollv til heimsens vikið þinni ast. En þat er gott vpphaf þer til hialpar, at þv kant at skipta ast þinni ok flytia til ens betra, þvi at þv matt enn slitatz or veralldar ast, þegar kynniz meiri frægð ok sannari sæla, er þv att, ef þv mátt allan hvg til fella.

Sala talar. Hverr fær mer þat synt, er eigi ma sia, eða hversv ma ek þvi vnna, er ek spyr at eins til? Veralldlegir lvtir, er ek se ok ek ma vnna, erv skriðaler ok hverfa bratt, ok erv þvi slikir lvtir með eymðvm. En hitt er enn vndarligra, ef ek skal vm alla mina lifdaga visa ast minni til vsynilegra lvta ok þeira leita ok þo eigi finna. Veit ek, at engi ma við astarleysi bva, æ verðr (at) minzta lagi sialfvm ser at vnna, ok mætti þann þo varla mann kalla, er sva hefþi menzkv fyrirlatið, at við sig einn hefþi elskv, en við engan annan. Nv með þvi at vant er til vsynilegra lvta ast sinni at venda, þa ger annaðhvart, at syn mer ast þeira lvta, er ek se, eða hitt ella, at kipp þeim fra mer, ok syn mer aðra, er mer vinni meiri hialp ok elskv.

Likamr svarar[1]**:** Ef þv ætlaz þvi at fella ast a þersa lvti, at þv ser þa, ok þer þickir mvnleg vera fegrð þeira, hvi anttv eigi sialfri þer meirr en nockorvm lvt oðrvm; þvi at þv ert fegri en nockor lvtr annarr, ok ein sigraðir þv með þinvm venleik fegrð ok bloma allra synilegra lvta ok allz heims. En hvat hyggr þv, ef þv mættir sia sialfa þig, hverra avita þv værir verð, ef þu skipaðir til nockors veralldar lvtar ast þinni en til sialfrar þinnar, þvi at þv ert bœði mætri i skipan ok fegri i asion.

Sala mællte. Avga ser allt, ok ser þo eigi sialft sig, ok þo at avga se i andlit skipat, þa fær þo eigi anlit seð. Anlit vart kynnir ors annarra manna tilsogn, ok vitv ver viðrlit vart af sogn en eigi af syn. Ma ok skvgsion nockot vitra ors af varv viðrliti; mættir þv finna þa skvgsion, er ek mætti sia viðrlit hvgskotz mins eða fegrð mina, þa væri þat vndarlegt nymæli. En þo at þat væri, þa mvndi þvigit betr virðaz, ef ek skyllda ast mina draga or einni skvgsion ok þar a sproga meirr at vnna þvi, er hon visaði mer a. Nv með þvi at þat ma ecki vera, ok eigi fæ ek sialfa mik seð, þvi vendi (ek) þangat, sem (ek) kem syninni við[2], fyrir þvi at ek

[1] ansvor *Hb.* [2] ok *tilf. Hb.*

(veit), at ast ma eigi einsaman hvarfa, ok eigi er ast, ef hon dreifir eigi sinv megne ok miðlar framarr en við sig eina.

Likamr talar[1]. Sa hvarfar ecki ser einn, er gvð er með, ok eigi slockiz með þvi astar megin, at maðr vendi fystvm sinvm fra vandvm lvtvm ok svivirðlegvm til dyrmætri lvta. Sa gerir helldr rangt við sialfan sig; er vsœmelega lvti leggr i virðing ok tekr við sialfan sig i astarfelag, ok er þvi vitanda, hver rett er astargrein. Sa er hann stvndar a retta ast, þa skal hann i fystv skynia sialfs sins tign, hvat honvm berr eða hvat eigi, þvi at honvm berr eigi, at hann geri rangyndi sialfs sins astar. En sa gerir rangyndi sialfs sins astar, er hann fyrirlitr eð betra en kýss eð herfilega; en þat er rett ast at handvetta tva goða lvti, ok hinvm vnna, er œfri er, þvi at lytr einn goðr lvtr fyrir oðrvm betra. Ok hœfir fyrir þvi, sala, ef þv villt, at eigi hvarfi ast þin einsaman; ger hana þo eigi sva viðræsa[2], sem ill kvende gera, bioðaz ollvm en vnna engvm. Ef þv ser þig eigi sialfa, spyr aðra, hver þv ert, ok trv tilsogn þeira. Vik allri ast þinni til eins vnnasta, þvta er sv, er ollvm er heimol. Þv att þer festarmann ok kenner hann eigi, hann er ollvm fegri, ok veiztv eigi. Ef hann hefþi eigi seð þig, þa ynni hann þer eigi. En ef þv hefir eigi set hann, þo hefir þv kent giafir hans, hann hefir þo gefit þer festarpenning, þat er ast hans, ok margfolld miskvnn ok margr annarr beiner þat er hans astarmark. Ok ef þv mættir sva hann sia, sem hann þig, ecki ifaðiz þv siþan vm hans fegrð; mættir þv sia, hve friðr ok fagr hann er, ok agiætlegr ok ollvm œðri. En hvat ef hann frestar sinni syn við þig, skalltv fyrir þvi fyrirlita hans ast? Ef þv matt eigi enn sia, hverr hann er, skynia þo festarfeið, er hann hefir gefit þer; agiæt er hans festarfe, ok gofvgleg er hans giof, enda byriar eigi sva miklvm litið að gefa, enda hœfþi eigi sva litils verðvm sva mikilla giafa vnna[3]. Mikils hefir hann virt þig, er hann hefir skepnv veitt þer ok vit með skepnvnni; en er i þvi meira veitt, er hann ann þer, en allra hellz, er hann lætr þer heimolan sialfan sig ok sitt riki. Lit yfir allan heimenn ok sæ, at allt þat, er i heimenvm er, þionar þer: oll nattvra vikr vndir þina þionkan, himinn, iorð, loft ok votn ok sior. Or himninvm byriaz oll giæzka, lopt veitir regn, sol þvrkv, iorð avox(t), votn fœzlv; vetr ok svmar, var ok havst lvta vndir þitt embœtti með likams nœring. En hverr ætlar þv, at sva hafe skipað ok boðit nattvrvnni, at hon skal þer oll þiona? Eigi leynaz

1 capitulum *Hb.* 2 viðrefa *Hb.* 3 vnnað *Hb.*

hvg giafarnar, þo at sa se vsynilegr, er veitir. Mikils er sa verðr, er sva storvm gefr ok veiter; með astvm er þeim vnnanda, er sva mikit matti gefa ok sva storum vilkdi miðla, ok er allt i mote leggianda[1], þvi at með astvm var gefit. Giofin synir, hverr gefr, ok með hverri ast er hann gefr, ok er þat œrsla at draga vndan at elska þann, er sva mikit ann ok sva storvm gefr. Se a nv, en heimska sala, hvat þv vinnr, meðan þv leggr ast við heiminn ok ventir þaðan naða; rangt ser þv þa, þvi at allr heimr þionar, en þv elskar litinn lvt af honvm, er hvarki er fagr at sia ne þarflegr[2] til nytia. Sala, tak[3] heillt rað, ef þv ant veralldar lvtvm, vnn sem þinvm, þvi at þat (er) þer aðr iattað til þionvstv, ok vnn þo eigi framarr en til navðsynia ok skylldra lvta. Elska þat, sem gefit er, elska sem festarfe vnnasta þins, sem giafir vinar þins, sem velgerninga drottins þins. Mvn æ, hvat þv att þeim, er veitir, ok vnn eigi giofvm i stað hins, er gaf; honvm skalltv vnna, en eigi þersv með honvm; vnn þerssv fyrir hans sakir, ok af þersv vnn honvm með yfir alla lvti. Skipa sva, at þv megir festarmær heita ok vera en eigi pytlingr, sem þa ertv, ef þv virðir meira giafirnar en ast gefanda. Ekki mattv meiri rangyndi leggia fram við þann, en taka við giofvnvm ok draga astina. Ef þv matt ok lyðir þer at nikvæða giofvm hans, þa nikvæð, en ef þer lyðir eigi at nikvæða, þa legg ast ok þackir i mote. Vnn honvm ok þer, vnn ok giofvm hans; elska hann, at þv megir nalgaz hann; vnn þvi sialfri þer, at hann ann þer; vnn þvi giofvm hans, at hann gaf. Sia er rett ok rein astsemð ok flecklavs, sia er sv forn, er gvð kveykir, vili flytr, viðrleitni styrkir, giæzla varðveitir; til þers er gott vpphaf, liðr til avmbvna með goðvm lyktvm.

Sala mællti[4]. Orð þin hafa mikit vnnið, þvi at nv þiðnar briost mitt ok leysir þelann, ok er kominn i staðinn astar ylr. Ok af þinvm fortolvm kviknar briost mitt ok kveykiz ast, þo at ek mega enn eigi þann sia, er þv segir mer af; se ek, at ek verð þeim at vnna, er við mek hefir sva mikinn elskvga haft ok mer sva margfallda giæzkv veitta, en þo vantar mik enna fvlla skynsemð vm þersa ast. Ok þvi bið ek, at þer greinið mer enn framarr þar af, þvi at ek minnvmz a orð nockor, er þv mælltir, at þann einn skal maðr einka ser til astar fvllrar ok ollvm framarr vnna, er ors hefir sva mikla giæzkv veitta; en ef ek skal honvm einvm vnna, þa þœtti mer fallið, at hann ynni mer einni, þvi at eigi se ek voxt mins rettar, ef hann gefr til margra slikt festarfe sem til

1 leggiandi *Hb*. 2 þarflegt *Hb*. 3 tal *Hb*. 4 capitulum *Hb*.

min. Ok enn er eigi sem þersi giof taki til manna einna, iamvel breiðiz hon yfir dyr ok fvgla ok oll onnvr kvikvendi; hvat veitir mer sol meira en froskvm eða poddvm, ollvm gefr hon lif, ollvm andardratt, hans giof er matr ok dryckr allra. Nv þœtti mer þa einkennelega honvm vnnandi, ef hann vendi einkennelega[1] til einshvers sinv lane en eigi til allra.

Likamr talar[2]. Sva heyraz mer orð þin, sem skiott takir þv retta ast, þvi at þv stvndar a þat at fa ok vita. En i þrimr lvtvm skalltv finna orskvrð þersa spvrdaga. Svmir lvtir erv ollvm at iomnv iattaðir, svmir morgvm ok eigi ollvm, svmir færvm. Þeir lvtir erv at iomnv iattaðir ollvm, er þer ok ollvm þiona at iomnv, sem himinn, loft ok iorð, votn ok vtallegir aðrir lvtir. Þat er mart, er þer er iat með morgvm en eigi með ollvm; svmt er þat ok, er þer einni er iað; en villtv þvi minna vnna honvm, at hans lán tekr yfir marga, eða værir þv þa sælli, at hann hefþi þer einni veitt heiminn? En hvar er þat, er þv segir, at eigi er ast, nema miðlað se, enda erv margir menn, ok villtv ein allt eiga? hvar er nv samband við aðra menn? Lit a hitt, at mikit veitti hann þer, þa er hann skop marga menn þer til hugganar, þo at eigi se þer einni allt iatt, ok morg dyr þer til þionvstv. Se ok skil, hversv allir lvtir erv gervir til gagns, svmir til þionvstv, svmir til hvgganar; þeim mvn meiri er hans miskvnn, er fleiri niota. En hverr er sa husbondi, er einn etr bravð sitt, einn veler vm dryk sinn, klæðir einn sig, sitr einn við arin sinn, eða er einbvi i hvsi sinv? Engi er sa, þviat fleiri niota, ok er þo allt hans kallað, þo at við hina se miðlað, er honvm þiona með ast eða með skylldv. Nv se a þat, at hvart sem þeir lvtir, er gvð hefir iatt, þiona þer eða hinvm, er þer þiona, avllv er þer þersv iatt, ok allt þionar þetta i þinar navðsyniar ok þitt embœtti.

Sala mælir. Kvistað hefir þv spvrdaga minn, en eigi hefir þv ivan mina með rotvm vpp slitið. Ek (s)pvrða þat, ef ek ann einvm, ef ek hefir eigi einsaman hans ast. En þv segir mer þat vera iatt, er þeim lvtvm er veitt, er mer þiona, ok hefir þv sannlega svarað, en eigi fvlliga. Se ek, at meiri er ast skaparans við menn en við avnnvr kvikvendi, ok eigv allir menn af þvi at iomnv at gleðiaz. En ecki finn ek einvirðingv mer iatt, þvi at þeir gleðiaz at iomnv af minv felagi, ok þeira enga virðingar giof finn ek mer einkennilega veitta helldr svivirðingar samneyti. Þvi at i þvi felagi erv svmir vkristnir, ok þo illivir hordomsmenn ok meinsvarar, þiofar

1 einlennelega *Hb*. 2 capitulum *Hb*.

ok ransmenn ok margir aðrir glœpafvller, ok bva aller vm eitt lán. Nv syn þat mer, hvat mer er einvirðingv iátt, er ek skal einvm vnna, með þvi at hans miðlan tekr yfir alla sva illa sem goða.

Likamr talar[1]. Eigi skal ryggia þig, ef veralldlegir lvtir erv at iomnv eða framarr iattaðir hinvm vanda en hinvm goða, ok skalltv eigi fyrir ætla, at gvð miðli sva ast sinni sem efnvm; þvi at allt þat, er illvm er veitt, þa er þat veitt goðvm monnvm til gagns, en vandvm monnvm til doms, nema þeir vendi sinv skapi til gvðs ok þiggi með þockvm ok vendi ser til nytia þegit lán. Er vandvm her þvi valld veitt eða fe, at hinn goði skal eigi travst a þat leggia, er gvði er eigi meiri virkt a, slikv iattar hann vinvm sem vvinvm, ok af þvi at þeir finna þat, þa fyrirlita þeir þetta ok heliaz æ a betr ok betr at gera. Oft er goðvm manne myklv riki iað ok storvm eignvm, til þers at goðr maðr, er mikit gott hefir, mege mikit gott vinna. Oft gerir vandr maðr mikit goðs af sinv, ok þo eigi af rettvm kiærleik til skaparans, ok þvi ma honvm eigi þat at fvllv vinna; en ecki gott skal vera vlavnað, ok taka þeir þvi her avmbvner ok missa þar, sem þeir þvrfa meirr. Oft er envm goða sliks syniað þvi, at þat skal eigi leiða hann i ofmikla freistni, ok er þat þar enn með liknvm, at ef hinn goði vill vinna gott ok ma eigi, þa vinnr vili iamna ombvn sem efni, ef gefit væri. Oft megv vandir menn mikit gott en villdv eigi, ok stendr þeim þat til tions, [at] þeir mattv gott, en gerðv daligt. Stvndvm er hvarvmtveggivm (i)átt; ok ef hinvm illa einvm [væ]ri veitt, þa mvndi hann miklaz af ok avka sva sakir sinar; en ef hinvm goða einvm væri veitt, þa mvndi hann ottaz, at þvi minna mvndi hann hafa af annars heims sælv at vitia, [er] veralldar æra væri her meirr miðlaþ við hann. Nv er engvm travst a þat leggiandi, hverivm sem heimrinn gengr með, er bratt liðr, ok meðan er i er, þa fylgir minni nytsemð en vandi. En bœði ma maðr hafa fe ok valld abyrgðarlavst, en þat er fyrirboðit at hafa þar travst a, sem prophetinn mælir: »Þo at avðœfi falli til yðar, þa leggið eigi hvg á fear ast«; þat fyrirbyðr hann, en eigi fiar eign. Nv skalltv, sala min, enga kviðv fyrir þvi bera, at vander menn hafe fe eða farsælv, þvi at þeira æra liðr bratt, en þin stendr með eilifvm fagnaði. Hár er þinn rettr, ef þv kant sannlega at sia, er þv byr við eilifa ast ok biðr eilifra avmbvna, er her skamætt lán ok liðr sem vndir avgabragð. En þo at marger menn, svmir goðer en svmir illir, erv i einv samneyti ok vndir

[1] capitulum *Hb.*

samre gvðs miðlan, þa skal þig þat eigi ryggia, þvi at goðer menn (erv) þer til hvgganar, illir til frama, hvarertveggiv til bata, tekr þv af hinvm goða dœme til goðra verka, þv leitar ok við at gera enn vanda að goðvm manne, ok tekr af envm illa viðrsio illra verka. Ok hefir gvð fyrir þvi ollv þersv (snvit) þer til hialpa, þvi ef þv likiz hinvm goða, þat er þitt gagn, sva ef þv firriz enn illa af illvm dœmvm; bœter þv ok enn vanda, þa snyz þat þer til hialpa. Alldri veitir gvð valld envm vandvm monnvm goðvm monnvm til nytia. Ok þvi þoler gvð vandra manna framgang ok ofriki, at a bardaga degi verðr reynt, hverir gvðs vinir erv. En hversv reynaz berserkir eða kappar, ef engi byðr þeim holmgongv? Ner ok reynir iarðlegr konvngr hirð sina, vtan þa er vvinir ganga a riki hans? Ner gefr ok gvð meira ravnarefni vinvm sinvm, en þa er fiandr vilia fyrirkoma sœmðvm hans? Ravn skal vin profa. Sa er sannr vin, er i navðsynivm[1] er bvinn til hialpar eftir megni, sva himna konvngs sem iarðlex konvngs. Með falsi er vinar nafn, nema ravn fylgi með sannri vingan. Ok skal þer, sala min, vera fagnaðr i allra samneyti, at hinn goði er i navðsynivm bœði til styrks ok hvgganar, en hinn vandi skirrir goðan mann fra vandvm verkvm, ok er ast vars drottins þvi betri, er hon dreifiz til fleiri, goðra manna ok vandra. Hvgsa ecki, at ast hans se þvi minni við þig, at marger nioti, þvi at þat er mikit, at hann ann ollvm fyrir þinar sakir, ok þer fyrir allra saker, ok ma þer þat nœgiaz, þvi at hverr er hann ann, þa er hann hvergi vti byrgðr af honvm, þvi at hans ast er ein með ollvm ok minkar með engvm, þo at veitt se ollvm. Enda er eitt vart havfvð, þat er varr drottinn, en ver ervm aller hans limir, ok eigv ver þvi aller at vera sem einn maðr, ok er þvi sem hans ast dreifiz þa til eins, er til allra, ok þa til allra, er til eins. Ok er þvi, sem þat taki til þin einnar, sem til allra tekr, þvi at hann fellir hvergi eina ast sva við annan, at hon se eigi með fvllv með þer. Nv likz honvm, ok ger sem hann gerir, vnn sialfri þer ok ollvm oðrvm heilagri ast, vnn sliks oðrvm sem þer, allrar giæzkv ok eilifs fagnaðar. Þersor er einka ast ok þo engvm einvm eignað ne einkannað, hon er miðlað en eigi svndrað, oll með ollvm ok hvergi heft, hon minkar eigi með miðlan ne þrotnar með aftokv, hon fyrniz eigi með tima, ok er hon forn ok ny. Sia ast er girndar verð i fystvm, mvnleg i ravndaga, eilif til vegsemðar, fvll fagnaðar; sia ast fœðir mann ok seðr, stendr æ með fystvm ok meirvm

1 han *tilf.* *Hb.*

girndvm, ok er til hennar losti þvi meiri, er meiri er aftaka, þvi at hon stendr æ með livfv en alldri með leiðv.

Sala talar[1]. Með fagnaði koma mer sannvr þinar ok meðr miklv gagni, þvi at sva sem mer blindri var engi vili til þeirar astar, þa vex mer þar nv storvm girnð til þeirar astar. Þa leys mer minn spvrdaga. Sa enn reini vnnasti, er alla elskar ok krefr af ollvm astar, hversv ma hann vilia sinn ok ast af ollvm fa með fvllnaði? Eigi er mer ifan vm viliann, en framkvœmð verðr mer myrkri.

Likamr talar[1]. Spvrdagi þinn, [sala min[2], er goðr, þvi at hann stendr af navðsynivm ok goðvilia, er þv spyrr, hversv hans ast ma taka til allra með fvllv lani. En sia spvrdagi er sem leystr se, ef þv kenner innvirðilega hans verk ok skipan við þig. Fyst at þa er þv vart eigi, þa var þat hans giof, er þv vart skapað; ecki[3] gaftv honvm til þers, ok ecki matter þv, þvi at þv vart ecki þa. Með miskvnn hans vartv, mikit megin var þat at gera mann af engv, en þat var meira, til hvers hann gerði mannenn, ok væri hann þo lofs verðr ok þacka, at hann hefþi eigi meira veitt þer. En hann hefir þo stœrrvm til lagt: hann gaf þer, at þv værir, hann gerði þig sva fagra, at ollvm iarðlegvm skepnvm venni ok ollvm mætri ok ollvm ertv ok tignari, þvi at hann gerði þig eftir sialfs sins likneskiv, hann gaf þer vit, ætlan ok minni, þat er oðrvm veralldar skepnvm eigi veitt, þat er þer iatt, ok mart annað, svmt með ollvm, svmt með svmvm. Þat er þer með ollvm skepnvm iatt, solar embœtti, iarðar ok siofar, lofz ok vatz, en með monnvm at hafa tru, ván ok astsemð, er allt gott riss af; þar með er þer gefin kenning ok vizka. I ollvm þersvm lvtvm hefir hann elskat þig vmfram flesta lvti. Nv, goða sal min, margar storgiafir hefir þv af honvm þegit, ok enga þersa aflaðir þv siolf. Allt hefir þv með miskvnn þegit ok af hans orlyndi, ok ertv þvi i mikilli skylldv bvndin við hann. Hygg at, hvat þv hefir moti leggia hans sva mikilli giœzkv. Ek ræð þer, legg ast i mote, þat hefir þv til, ok þat vinnz þer. Vnn gvði þinvm ok ollvm samkristnvm þinvm, miðla ast þina við alla, sem lavarðr þinn gerir, ok trv þvi, at sa ma vinnaz at œrnv avllvm at hialpa, sa er alla skapaði af engv ok ollvm styrir, ollvm vpp helldr, gefr boðorð ok byðr fagnað.

Sala mæler[1]. Sva skipaz nv, at þeim mvn lengr er ek heyri þina fortolv, þvi meiri fyrst er mer a at heyra þin orð. Nv hvat er þv talar, þa vil ek heyra, nema ok mer i nyt fœra, þvi at eigi

1 capitulum *Hb.* 2 [*tilf. Fragm.* 3 *saal. Fragm.*; eigi *Hb.*

er rett at hafa eyrað til nytrar kenningar, en hiartað i oðrvm stað, litið dvgir eyrað, ef hvgrinn reikar, þvi at sva mæler prophetinn við gvð sialfan: Viðrbvnað hiarta mins heyrði, gvð, eyra þitt. Moyses la einn tima þegiandi ok bað þo til gvðs með hiartanv, þa kom rodd af gvðs halfv ok mællti: Hvat kallar þv til min. Ma af þvi marka, at gvð virðir bœnakall i hiarta en þogn i mvnni. Nv rœð slikt, er gvð kennir þer, en ek skal við taka bœði með hvg ok hiarta.

Likamr talar[1]. Gvð gaf þer skepnv ok lif með skepnv, fegrð með lifi, skyn með venleik, ok væri litið allt annað, ef skyn skorti. Hann hefir eigi siðr likamann sk(r)ytt með giofvm en sialfa þig: þv ser með avgvm, heyrir með eyrvm, bergir með mvnni, ilmar með nosvm, handlar með hondvm. Geym, sala min, hve haleit ok frið þv ert. En hvert ætlar þv at stvnda skili(!) þersi enn tigni bvnaðr ok enn agiæti? Ek segi þer, sa enn same, er þig hefir skrydda, hann hefir þig kosit ser til vnnastv, þv ert hans festarmær. Ok sva sem hann hefir gefit þer festarfe ok heimanfylgiv, sva hefir hann bvið þer heimilldar hvs með sialfvm ser. Hann vissi, en þv eigi, til hvers þv vart skopvð; hann vissi, til hvers hann skryddi þig; hann ann skepnv sinni ok sinv skrvði, hann hefir vtan skrydda þig með likams kenzlvm, en innan með viti. Er likams atfœrsla sem enn ytri bvnaðr, en vizka sem enn innri. Innan ertv bvin með skyn ok goðvm kroftvm; en hinn ytri[2] bvnaðr þinn pryðir þig sem dyrir steinar fegra eitthvert smiði, bvnaðr þinn sigrar allt smellt ok alla veralldlega fegrð. Enda hœfþi þat, at sva væri sv festarmær skrydd, er ganga skal i faðmlag sialfs sins drottins. Haleit er sv giof ok eigi ollvm iatt, þeiri einni er iatt, er elskar. Glez nv af sva miklv lane. Vel attv at geyma þersa bvnaðar, at eigi savrgiz ne tyniz, ok eigi kome spell a fegrð þina, þvi at en avmazta vettr ertv, ef þat hendir þig. Enn ertv vesalli, ef þv tynir þersv, er þv hefir sva agiætlega þegit, en þv værir þa, ef þer hefþi eigi með ollv veitt verið, ok verðr þa myklv svivirðlegarr vtrekin, en þv værir þa, ef eigi væri með ollv i fyrstvnni við þer tekit. Ek veit verk þin, sala min, ok þv min. Þvi er verr, at latið hefir þv festarmann þinn ok snviz fra honvm ok savrgatz með morgvm; skert er nv reinlæti þitt, spillt er fegrð þin, brottv er nv bvnaðr þinn, nv ertv sva liot, sva savrvg ok vrein, at þv ert eigi nv verð at sœkia i faðmlag vnnasta þins, gleymt hefir þv nv honvm ok hans velgiorningvm; eigi dvgir þer nv staðfesta til með makleik at þacka honvm sina dyrlega skipan

1 capitulum *Hb.* 2 innri *Hb.*

við þig, baki hefir þv við honvm snvið ok lagz vndir hans anskota, savrgaz með vvinvm, gerz pytlingr, avllvm heimol, sva leikin ok sva hondlað i þinv savrlifi, at rockið er andlit a þer, kinnr bleikar, davð avgvn, en blar varrar, visnir spenar, hvð skorp, megin þrotið. Nv ertv eigi i bettra hatt komin, at nv hefir þv tynt enn fysta vnnasta; hormenn þinir sla nv leiðv a þig; hormvlegt er þat, at sva fritt vpphaf hefir flvtz vndir sva liotar lyktir.

Sala mæler[1]. Nestvnni er þv hoft erindi þitt, þa hvgþa ek, at þv friddir mik ok minn bvnað, ok þv mvndir glaða hiarta mitt með fagnaði. En er þv bratt erindi þinv i hatt verra, þa kenda ek, at orð þin sannaðv skomm mina, at ek man nv hatri sæta i stað astar, þvi at ek kvnna eigi goðs at geyma, ok ek lagða vþock moti goðri ok agiætri tilgiorð. Nv villdi gvð, at vgort væri þat er gert er, eða gleymð mætti a falla alla mina ofdirfð ok þav mein, er þv hefir nv mer til neyxla framborin vm mina vgiftv, er ek skal bokvm hafa snvið við minvm drottne.

Likamr talar[1]. Til kenningar ok aminningar hefir ek þetta framborið en eigi til neyxla, þvi at ek vil, at þv skilir, hver þin skyllda er við gvð, er þig skop ok leysti þig, þa er þv siolf hafþer tynt þer. Til þers stvndar hvgr minn at kenna þer, hversv mikinn elskvga þinn vnnasti hefir haft við þig i þinni tion þig at frelsa. Sva haleitr sem hann er i sinv riki, sva litill syndiz hann her; hizvg veitti hann þer mikla lvti af sinv mikla valldi, her þolþi (hann) harðar viðfarar með litillæti, þvi at þv hafþir fellda þig, en hann steig niðr þangat, er þv latt, ok leysti þig. Ok til þers at þv megir na þeiri sælv, er þv tynder, þa þolþi hann eigi þina pinsl með sinni milldi, hann steig or sinv riki, tok a sig manndom, þolþi pinsl, sigraði davða, frelsti þig. Skynia, sala, sva mikla giœzkv þer veitta, geym, hversv mikla elskv hann hefir þer teð. Fogr vartv i fystv ok af hans lani, fvl gerðiz þv ok af sialfrar þinnar illzkv, en hann tok af þer savrleik ok gallt þer fegrð þina með sinni milldi. Ok af þeiri ast, er hann hafþi lagt við þig, vnni (hann) þer enn savrvgri ok lagþi fram lif sitt þig at frelsa. Nv eftir sva mikinn kostnað ok sva mikla framlogu, eigi brigðr hann þer þinv afbroti, ok þvi vill hann siþr misgerðir mvna til hefnda, at hann vill, at hans vili standi allr vskerðr við þig, ok enn heitr hann iamstorvm giofvm, sem fyrr hafþir þv, ef þv vendir þig til nytz ok helldr með staðfestv.

Sala mællti. Svms kostar man ek nv kynlega til orðs taka.

1 capitulum *Hb.*

Nalega er nv, sem ek vnna glœpvm minvm, þvi at mer syniz, at gagn hafi at verið, þar sem drottinn minn var með glœpvm minvm kvaddr til minnar lavsnar. Enda hefþa ek alldri hans ast sva gerla vitað ne sva fvllega reynt, ef ek hefða eigi aðr i misgerðir fallið. Með sælv syniz mer fall mitt, þar sem ek riss sælli vpp, en ek fell, ok velldr þvi hans ast; engi ma meiri vingan vera, ok engi ast skirari, engi elska helgari en sia. Do hinn meinalavsi mer til lavsnar, ser til dyrðar, þar sem (hann) fann ecki þat með mer, er astar væri vert. Nv se lof gvði ok þer, drottinn minn, er sva mikit vant fyrir minar saker.

Likamr talar. Avita þig, sala min, fyrir gvði, at þv hafir her til avfvssvlavs verið mot sva morgvm ok storvm velgiorningvm, ok villdir eigi kennaz við hans miskvnn, sva mikla sem þv hefir þegit. Þv hafþir horfit fra honvm ok tynt sialfri þer, þv vart selld fra honvm brott með sialfrar þinnar syndvm, hann leysti þig með sialfs sins bloði ok frelsti þig or navð ok or herleiðing.

Sala mællti. Eigi a ek heðan af at svivirða mik ne leggia mik vnder spell, þar sem gvð lagþi sva mikinn þocka vpp a mik, at hann þolþi davða fyrir minar saker.

Likamr talar. [Mætti þer fyrir avgvm verða[1], sala min, hversv marger fyrirlitnir hafa verið ok af þvi tyndir, þa mvndir þv oll vera i þockvm við gvð. Heyrt hefir þv, hversv [margar ættir[2] hafa til tions stigit ok þo þegið þat er þeir [mistv, nyt þer þessa dyrlega þegv[3]. Mikil er sv virðing at lata þig kiosa þa; en ætlar þv, at nockor gangi þinn verðleikr til þersa? Vartv þeim styrkri, vitrari eða agiætari, avðgari eða mattkari? Nei, margir vorv [þar vitrer, avðgir ok agiætir[4]. En allt þetta dvgþi hvarki þeim ne þer. Miskvnn ein ok milldi leysti þig, en engi þinn tilverki; hann kavs þig vmfram alla, gaf þer nafn af nafni sinv, sva sem hann heitir Kristr, sva heitir þv kristin, mikil er sia tign, en meira er allt saman, þat er hann hefir veitt þer; hallt nv ok tyn eigi.

Sala mæler[5]. Storvm hefir þv nv hvggað mik. En með þvi at honvm er ast a mer, þa seg mer, hvi helldr hann mer sva lengi i fiarska ok tekr mik eigi helldr til sin vm siþir, at ek mætta vrvgglega hvilaz ok gleðiaz i hans faðmlagi?

Likamr talar[5]. Ek bið, sala min, at þv kvnnir andsvorvm

1 [*Saal. Fragm.*; F . . . mætti þer vera *Hb.* 2 [margir flockar ok storir *Fragm.* 3 [hafa helz þnd (? þionad) *Fragm.* 4 [þer vitrare, agætare audgare eda mattkare *Fragm.* 5 capitulum *Hb.*

ok eigi siþr sannsogvm. Veiztv eigi, hve fvl ok savrvg ok lio‑ þv vart? Vilnar þig nockot þers, at þv mvner fa sva dyrlegt faðmlag, nema þv legger fyrri rækt a at faga þig ok manna þig ok reinsa ok endrnyia bvnað þinn ok afla aftr þeirar fegrðar, er nv hefir þv mist. Þetta velldr, er þv missir hans navistar, kviðiar hann þer kors ok faðmlag með ast, þvi at eigi ma sva savrvg reinan handla, ne sva liot sva fagran lita. En þegar er hans viðrtaka bvin, er lyti erv af færð. Nv legg a allan hvg at fegra viðrlit þitt, skreyta bvnað þinn, þva lyti þin, endrnyia reinlæti, bœta athœfi, fylgia kenningvm, ok koma sva i sætt við þinn vnnasta. Stig i engan ofsa ne ofmikit dramb, af þvi at þv hefir verið kosin, tak eigi orvilnan af þvi, at aðrir vorv sakaðir, en þv eigi. Ok her til vil ek segia þer sogv eina þar til.

æfintyr. Konvngr einn var forðvm, sa er Asvervs het, hann atti drottning er Vastes het. Hon gerðiz mikillat, af gnott fear ok metorða fylldiz hon vpp drambs ok ofsa. Ok einn tima er konvngr sendi henni boð, at hon skylldi koma til hans borðs, er hann hafþi gort ollvm envm hæstvm monnvm af ollv riki sinv, ok villdi syna sialfs sins agiæti ok sva hennar, þa fyrirleit hon hans boð ok vilia. Ok hann i reiði sinni fyrirleit hana ok sagþi hana af drottningar nafni ok or hivnskaps bandi. Orlendiz hon, ok gerði þat hennar dramb ok ofrhvgi, at hon misti konvngs sins ok metorða, fiar ok fostrlandz. Bavð konvngr sinvm monnvm at samna ollvm meyivm af hans riki, þeim er venstar vorv i borg, vndir giæzlv gelldings þers er Egenvs het. En er þær vorv þar komnar, þa pryddi hver sig eftir mætti, sem hver skylldi sem betz þoknaz fyrir konvngs avgvm. Lit a her, sala min, hversv margar vorv kvaddar, en ein var kosin, sv er konvngi syndizt fegrst. Fysti kosningr var eftir konvngs boðorði, en annarr eftir vilia hans. Nv geym, ef þersi dœmesaga megi nockorn stað nema i þinv mali.

Svn himnakonvngs kom i heim þenna, er hann hafþi skapað kono ser at festa, einvalða ok þa er verð væri konvngs faðmlax. En gyðinga lyðr, er fyrir hafþi spað hans herkvamv, þvi at þeir sa hann litillatan, þa fyrirlitv þeir hann, ok varð hann þvi fyrirlitinn. Bavð siþan konvngs svn postolvm sinvm at fara yfir allan heimenn salvm at samna ok flytia þær til borgar sinnar, þat er vndir helga kirkiv ok retta kristni. Drottningar skalltv her skilia reinar salvr, þat er borg vars drottins, sem Pall postoli segir: þat er gvðs mvsteri, segir hann, við ors kristna menn, er þer sialfir ervð. En þær salvr velr Kristr ser, er eigi erv vbyria, þær er bœði megi

geta ok ala, en þat er bœði at byria goð verk ok vinna, ok avka sva himinrikis folk en eigi veralldar. Ok er þa goðr getnaðr veralldar ok gvði þeckr, ef með rettvm getnaði er getinn eftir gvðs skipan. Þær salvr erv gvði þeckiar, er honvm þiona með ast en eigi með otta, ok ala fyrir þvi frialslega vndirelði goðra verka, en þær erv eigi allar. Marger erv menn qvadder til kristninnar, ok marger koma, fioldi sœkir helga kirkiv með viðtokv trvar ok taka þar alla skyllda þionvstv, ok erv þar dyr smyrsl til salvhialpar. En þo at marger se kvadder, þa er, sem dróttinn segir i gvðspiallinv, at faer erv kosner, þvi at þeir einir erv valðir til eilifs fagnaðar, er her leggia alla stvnd a sitt mal at reinsa ok sik at pryða með goðvm verkvm, at þeir finniz slikir, þa er þeir erv heðan kvadder, at þeir se verðir at vera kosnir. Nv se, hvar þer er skipat[1], ok mattv þa skilia, hvat þer er skyllt at vinna. Vnnasti þinn, sem Asvervs konvngr gerði, hefir skipað þer i hvs þat, er triklinivm heitir, ok skalltv þar bva þig ok avka þina fegrð með goðv, allt þat er þer er til þvrfta. Ver nv iðin, sala min, vm bvnað þinn, ver hvarki lot ne vrœkin, at verðleiki þinn megi visa þer i faðmlag þins dyrlega vnnasta, þa er þv verðr heðan kvodd. Nv bv þig, sem hefir(!) konvngs vnnvstv, ok eigi iarðlex konvngs einshvers nema vnnastv himinrikis konvngs, bv þig þeim konvngi til handa, er fyrir þer þoldi davða ok sigraði davða, ok er þo sialfr vdavðlegr.

Sala mæler[2]. Nv hefir þv annan tima visað mer i mikinn otta. Ok sva sem ek skil orð þin, þa hefir ek ætlan skipt, sva at ek hefir slitið mik fra veralldar ast, er æ er hverfvl, ok hvgðv(m)z ek flytiaz til rettrar astar. En i þvi hefir ek eigi haska forðaz, at þv kveðr mik eigi mega nalgaz nyt þersarrar astar, nema ek gera mik með allzkyns hætti verða hennar at oðlaz, en ek se, at þat er með starfi ok meinlæti. En þo bið ek, at þv þyðir mer, hvat er triklinivm er, eða hvat cubiculum ok allt þat annað, er þar til heyrir, þvi at allr vili minn stendr nv þangat at vinna aftr tynda ast. Ok vnni mer gvð sva aftr at heimta minn venleik ok enn fyrra bvnað, at minn vnnasti megi segia mer: «Fogr ertv nv ok vel bvin ok verð mins faðmlax,» sæl em ek þa, ef þat hender mik; litils er vert allt þat, er ek ma mik pina, hia þvi er ek skal moti taka. Lat þer eigi fyrir þickia at tia mer alla þa hialp, er ek ma til mins mals fella þeim at þocknaz, er mer hefir sva mikla ast ok giæzkv veitta.

Likamr talar[2]. Nv ertv a rettri gotv, ok ger sem þv mæler,

1 skapat *Hb.* 2 capitulum *Hb.*

ok sa veiti þer megin til framkvemðar, er vilia þinn kveykir til frambvrðar. En þv leitar, hvat triclinivm er eða cubiculum. Þat er hvs þat, er konvr bva sig i, cubiculum er þat, er brvllavp er i veitt. En at skyra þat gerr, þa er triklinivm i þyðing kristni var ok heilvg kirkia, þar er goðar salvr bvaz i til giftv giftingar; en þa er þær hafa bvið sig ollvm bvnaði, þa sœkia þær i brvllavps hvsið, þvi at þa er þær hafa her þionað i goðvm verkvm, þa taka þær með gvði eilif giolld sinna verka. Ok er kristni var kallað triclinivm, þat þyðir þriskipað eða þriskift hvs, þvi at þriar erv kristinna manna skipanir: einir erv kvangaðir, aðrir, þo at eigi se mogr eða meyiar, kiosa ser reinlifi, .iii. erv meyiar, ok allir gvði þeckir, hverr i sinni tigvnd, ok þo þeir fremstir, er vbrvgþit hafa sinvm meydome. Ok er þo gvði kiærr hivskapr, sa er með rettv er bvndinn ok siþan loglega varðveittr, er sv er þar rett varðveizla a ok samkvama, at hvart varðveiti trvnað oðrv ok við engan annan af bregþi vm likam sinn. Se ok samkvama þeira fyrir getnaðar sakir en eigi losta, þo at til mikilla likna se lagt, þo at mvnvgð skrefi stvndvm vmfram getnaðar sok. Nv bva þersir allir i triclinio, þat erv kvangaðir ok vspilltir ok hinir, er nv hallda sig, þo aðr væri i hivnskap eða i oðrvm horvndar losta. En nv rœðvm vm þav en dyrmætv smyrls(!), er betri erv var i iartegnvm en þeira i bvðkvm, ok hefir þat af skirn varri. Þogv ser konvr i brvðarhvsi Asveris(!) konvngs, ok minkaði með þvi likams savr, en ver ervm þvegnir i fontinvm, ok falla þar allar syndir, allmyklv er þa betra vart vatn. En hvat velldr þvi? Navist ens helga anda, trv var ok yfirsongr kennimanz. Þvi at aðr þersir lvtir koma til, hvat er þat meira en vatn? En er þersir lvtir koma til, þa er þat skirnarvatn; ver sigvm savrgir i, ok komvm vpp reinir ok syndalavser. Aðr matti ser vatn litið til storra lvta, en nv sendir þat mann til himinrikis.

Smyrls(!) er her ok til taknanar ok til reinsanar crisma ok oleum sanctum, þvi at þv ert nv kannaðr Cristi, með hans nafni ertv kristin kallaðr, ok sva ertv. Goð erv þersi smyrsl, þvi at þav binda þig við himnakonvng.

Myrra[1] erv vistir þær, er varr konvngr gefr af sinv borði, þat er af sinv helga alltari, þat er holld hans ok blod, þat er hann sialfr. Hin vistin fœddi likaminn, sia fœðir salina ok visar henni til himinrikis. Mikit megin er at þeiri helgv fœzlv, er syndir slockvir, fœðir salv, veiter himinriki.

1 Myrar *Hb*.

Klæðnað gaf hann, ok þv verðr at klæðaz. Hann er eigi sva dyrr, sem hann er at ravn goðr, þat erv olmvsvr, fostvr ok vokvr ok oll onnvr miskvnnarverk, er þinn bvnaðr skvlv vera, ef þv villt til hans faðms ok fagnaðar koma. Ok þv skallt hafa dyrmæt gros með þer, ok þav er fyrir kome til hans en siolf þv. Maðr ma gera goð verk, ok erv þav eigi gvði þeck, maðr ma gera olmvsv fyrir fræ(g)ðar sakir, fasta ma maðr at afla ser orðs þers, at hann se trvr maðr. Þat kann ok vera, at log þrysti honvm til fostv, en eigi sialfs hans vili; fasta ma maðr fyrir sinkv sakir at spara mat sinn. Sva er vm onnvr verk; i hva(r)ntveggia stað a rvm til goðs ok hegoma, ok ef til hegoma horfa, þa taka þav verk eigi til goðs, tion er þat eða likams æðra, ok allt þetta avfvssvlavst ok avmbvnar. En þat er allt fyrir gvðs sakir gort, er reinlega er gort ok til salvþvrftar. Nv skipa vel verkvm þinvm, þa gengr goðr ilmr af, ok klifr sa ilmr allt vpp til himna ok vattar þin verk, ok þegar þv staðfestiz i þersv athœfi ok með þersvm hætti, at oll verk þin lita til gvðs, þa te(k)z af savrrinn, er aðr var a þer, fellr snykr ok vþefian, ok man þer þickia, at þv ser hin sama ok þv vart, ok man nv allt þitt athœfi snvaz i goða gleði ok helga teiti ok i rett hvgskot, ok allt þat snviz þer til hialpa. En at þv megir enn giorr marka, i hvern avka fegrð þin liðr, þa se oft i skvggsio þina, þa mattv sia, hvat vel samir i bvnaði þinvm, sva ok ef nockot skortir.

En þersi skvgsio er heilvg ritning, lat hana oft vera fyrir avgvm þer, hon kennir þer þinn bvnað, les hana ok fylg þvi, er þv heyrir. Ok ef þv fylgir, þa manntv skirliga lifa ok rein bva ok eigi oftarr savrgaz. Man nv þer i halld koma fontrinn, er þv vart skirð i, krisma ok olevm, er þar var a þig lagt, sv en helga fœzla ok sa enn dyrmæti dryckr, er þv hefir tekit af vars konvngs borði, ok meiri nyt dregr, ok mætri ok langæri[1] er til eilifs gagns helldr en vistin, er meyiar tokv af borði Asveri konvngs. En hvat, ef sva illa verðr, at þv fegriz vm rið, ok þit mal i lag komit ok i frið við vnnasta þinn, ef þer vinz staðfesta til ok gifta, en þv bregðr a hátt verra ok vendir þig til vandrą verka? Nv deyr goð tilgerð, en mein vax(a). Nv ef þv fellr, ris vpp, eigi er sa farinn, er fellr, hinn er farinn, er orkaz ma ok vill eigi sialfr biarga ser. En hvat, ef oft er vent til vmbota ok oft til meina? Ris æ vpp, er þv fellr, mart er til vmbota. Ef þv bleyðir hiarta þitt, sv bleyði grœðir þig; kemr þv þer til tara, þav skola þig; er

1 langiori *Hb.*

ok fasta til vmbota, bœner, vokvr, mersvsongar, olmvsvgerðir, fyrirgefa oðrvm sinn misverka, venda þeim rettleiðis, er i misfelli hefir hitt, hefna a þeim illzkv, er of þrair erv at hallda a sinv meini, at eigi tyni hann bœði ser ok oðrvm með illvm dœmvm, af þvi at hann er of þrahalldr a illzkv sinni, ok er minna hans tion eins en margra, ok er þvi hefndin salvbotar verk ok synda lavsn, ef sa hefnir, er gvð hefir þat valld i hond greitt. Ok er sa rettr laga hofþingi, er hefnir eftir logvm, ef log erv eigi of frek, ok hefnir hann fyrir gvðs sakir goðvm monnvm til friðar, ok hefnir með astvm en eigi með heiftvm, með ast við gvð ok folkit ok sal sialfs sins. Slikir lvtir ok margir aðrir liggia til vmbota. Se, hversv mikil milldi vars drottins er: hann gerði þig, þa er þv vart eigi, til þers fagnaðar, at þv skylldir i hans riki þann stað fylla, er engillinn tyndi; hann gaf þer at vera vel, þvi at ecki matter þv þer fyrir vtan hans lán; hann gaf þer ætlan at hyggia gott ok vilia at vinna ok megin. Ollv tyndir þv þersv. Hann gelldr þersa miskvnn, engan fær þv þer annan slikan beinamann, hann gefr þer stolinn ok vit til at veria, enda gelldr þer enn með miskvnn, þo at þv tynir með heimskv. Enda er sia miskvnn æ bvin, hversv oft sem þv leitar til, ok hversv synðvg ok savrvg þv ert. Sva er hans ast mikil við þig. Nv legg moti allt þat gott, er þv matt, þo er þat morgvm lvtvm minna hans tilgerðvm. En þv matt svara: Ek em fatœk, snavð ok neis, ek hefir engi efni til framlogv. Sala, þv segir eigi satt, þv matt hafa ast, ef þv villt, hefir þv ok sialfa þig. Þersa lvti krefr hann ok krefr sins. En hvat, ef efni skortir, legg fram goðan viliann. Ef hann hefir mikit veitt þer, ok gerir þv þvi mikit gott, þat er hans veizla. En ef hann hefir litið veitt þer, þa er þat ok þitt gagn. Hann vill reyna þig i þinni neisv, hann veit giorr, hvat þer hœfir, en siolf þv, ok skalltv fyrir þvi með þockvm taka oll hans verk, ok æ hans miskvnn at kenna, hvegi goð er þv geriz. Kann þat vera, at þv geriz sva goð, at þv ser verð, at iartegnir geriz fyrir þinar saker, en gvð vill eigi, þvi at hann vill eigi, at ofsi megi spilla þer, ok vill hann sva freista þin, þvi at ecki avkar þat ne vanar verðleika þinn, ok er honvm þeckra at giæta þin i litillæti, en leiða þig i ofmikla freistni. Sva er ok vm fiarefni, hann veit, hvi hann dregr, fyrir þvi at hann hefir margan tældan. Nv lofa alla hans tilskipan, bið hann styra þinv raði ok þa hiolp veita þer, er þv þarft; taki af þer mein, ef nockor erv, vnni þer goðra verka ok staðfesti þig i goðvm verkum, hvarki er vm avðœfi er, þvi at eigi

iattar hann avllvm monnvm ok eigi avllvm iamnverðvm. Se, brœðr tveir tvibvrar erv alnir, som er ætt þeira, same bvrðardagr; annarr hefz til avðœfa, annarr legz til fatœkis, ok er hinn fatœki sivkr ok nvminn megni, hinn avðgi heill ok i avllv afli ok megni. Gvð ann baðvm, en annan lemr hann at mega illt, ok styrkir annan at mega gott, elskar þo hvarntveggia, en sakar hvarngi. Slikt er hans ast við ors, at hvatki er varr breyskleikr þoler af hans tilætlan, avllv skipar hann þvi ors til gagns ok til giæzlv. Ok skvlv ver fyrir þvi i allri hans viðskipan hann lofa ok með þersvm orðvm vm hann rœða: Viðr kennvmz ek, drottinn minn, oll þin miskvnnarverk, skipa allt eftir þinvm vilia, þvi at þv ert minn drottinn, þv ert mitt ynði, þv ert lios avgna minna. En hvat skal, drottinn minn, mote þvi ollv leggia, er þv hefir veitt mer? Villtv, at ek vnna þer? Hversv mikit skal ek vnna þer? En fvl ok savrvg em ek at vnna þer. Vnna skal ek þo, drottinn minn, þvi at þv ert minn styrkr, þv ert min viðrtaka, min staðfesta, lavsnari minn ok verndari[1], min hiolp ok heilsa. Þv gaft mer, drottinn minn, þig at kvnna, a þig at trva, þig at elska, þer at fylgia; þv gaft mer vit ok skilning, minni[2], tvngv skilna, þeckileg orð, aheyrilega kenning, ok frambvrð með framkvæmð verka, vilia til náms, megin til skilningar, varygð i farsælv, hvggan i annmarka. Ok hvert er ek venda mer, þa var æ þin miskvnn bvin mer; ok þa er mitt mal var at þrotvm komit, þa leystir þv mik; þa er ek syndgvðvmz, hirtir þv mik; þa er ek rygðvmz, þa gladdir þv mik; þa er ek orvilnvðvmz, styrktir þv mik; þa er ek fell, reistir þv mik; þa er ek stoð, þa stvddir þv mik; þa er ek geck, leiddir þv mik; þa er ek sotta til þin, toktv við mer. Nv þetta allt ok marga lvti aðra veittir þv mer; ok þvi a mer iamnan at vera þeckilegt a þig at hyggia, vm þig at rœða, þer at þacka, þig at elska, þig at lofa fyrir allar þinar haleitar ok margfalldar velgiorningar, er þv hefir mer veitt, minn lavarðr ok minn drottinn.

Nv hefir ek teð þer, sala min, ast þins vnnasta ok hans festarfe ok tilgiof til þin. Nv er goðr vnnasti, gott festarfe; nv legg gott a mote, hallt þig vel, þiona rein reinvm, hallt þer vspilltri, ok lat flecklavst vera þitt lif heðan af. Lit a, at fyrrmeirr vartv savrig sem almenneleg pvta, en þv ert nv með hans miskvnn meyiar iamningi; þer erv spell fyrirgefin, fleckar af þerðir; giæt nv þeginnar miskvnnar, ok giæt með þockvm ok lytalavst. Se,

1 verndar *Hb.* 2 min *Hb.*

hvat hann hefir nv veitt þer, er alldri var þitt afbrigði sva mikit, at eigi var hans miskvnn meiri.

Sala talar til likamsins. Nv finn ek blindi mina, er ek sagþa, at eigi mætti vera einka ast vtan til eins tœki. Nv se ek, at sv er meiri, er til allra tekr, ok er þo fvll með hverivm, þar sem einn er allra stiorn ok forvista, ollvm nalægr, allra giæzla, avllvm bvinn til hialpa, fyrirlætr engi, skilz við engan, litr yfir allra verk, ok vinnr sialfr með þeim, er gott vinna, leyniz andlit en eigi navist hans. Bœði er með mer nv skom ok otti; skommv(m)z ek misverka, ottvmz ek þann, er ek fæ eigi leynz, fyrir þvi at hann ser alla mina leynda lvti. Avm em ek, er sva mart er þat, er ek ma skammaz af honvm, en hitt fatt, er honvm ma þocknaz. Missir mer, at ek mætta sva mikla stvnd felaz fyrir honvm, at ek hefþa siolf af þert oll min mein, ok birtvmz ek honvm eigi fyrri, en ek mætta rein standa i hans avgliti lavs fra syndvm.

Nv sny ek rœðv minni til yðar synda minna. Ek sœri yðr, bolvaðar syndir ok hatrsfvllar, meinafvllir fleckar, at þer latið mik ok skiliz fra mer, dirfiz eigi oftarr til þers mik at fifla, mer at spilla, ok sva reita minn drottin ok lavsnar(a). Enda man yðr tilsokn litið stoða, þar sem hann veitir vorn, en ek motistoðv, þvi at enn angrar mik meirr, at ek gerði hann reiðan, en mik vreina, þar sem hann ser oll min verk. Nv i hans megni segi ek skilið við yðr, nikvæði ek yðr ok allt yðart samneyti, (at) þarflavsv veiti þer mer atlavp. Til annarra lvta vil ek nv skapa mina lifdaga, ok vætti ek ok trvi ek fastlega, at kviðiað skal yðr vera min tilvitian ok innkvoma, þvi at skil ek nv, hversv ek skal yðr brott reka, ok hversv yðr skal forðaz, ok se þvi nv endir a vorv felage.

Likamr talar[1]. Annsvor þin en fyrstv ok þersi erv miok vlik, þvi at þa þotti þer eigi einka ast, nema til eins tœki, nv þicki þer hon af þvi mætri, at hon er eins ok allra. Þv kveinaðir fyrr, at frestað var viðrtokv þinni. Nv af þvi at þv stvndar at bœta fallit, þa finnr þv, hve mikit gott þer hafa veitt frestin ok gvðs biðlvnd ok þolinmœði. En þv ottaðiz, ok enn þicki mer, sem nokkot kenni þers, at þv ottiz, at hans ast se fallin við þig, þvi at þv ert enn eigi komin til vmbota þins afbrigðis. En þetta ottaorð skalltv með ollv fella: dvena matti ast hans við þig syndvga, en eigi matti falla; vnni hann þer liotri, tynd værir þv

1 capitvlvm *Hb.*

elligar, farin værir þv, ef hans ræiði stigi þegar i fvlla hefnd, en þolinmœði vann freistnina, en freistnin yfirbot, en yfirbot ast hans. En þvi meiri mvnr er a ast hans, er þv stvndar lengr til yfirbota meina þinna, þvi at þegar vendir hann sinv skapi, er þv vendir þocka til hans. Ok þo at hann hati syndir þær, er með þer erv vbœttar, þa kann hann þo þers ofvssv, at þv hatar nv þat, er honvm mislikaði. Miðr litr hann nv a þat, hvat a skortir með þer, en a hitt, hvert þv stvndar nv, ok meirr geymir hann at iðran þinni, en at hversv mikil stvnd er til iðranar, ma ok a litilli stvndv lækna stor mein ok margfolld.

Sala spyrr[1]. Seg mer einn tima spvrdaga. Ek kenni með mer stvndvm ynði sva mikit ok hvggan, fagnað ok gleði, at mer þickir, sem ek se oll onnvr, en ek var skommv. Nv fysvmz ek allz annars en fyrr, ok nv er mer þat leitt, er aðr var livft; syniz mer, sem ek se oll skipt ok oll ny, ok mitt briost hefir tekit nyian fagnað, samvizka min er i gleði, dvenar fyst at lita til liðinna meina, i ró er nv hvgr minn, birtiz vit mitt, lysiz hiarta mitt, fyst min stvndar a giæzlv heilagrar giœzkv. En þv hefir rœtt vm faðmlag vnnasta mins, at þat skiptir mannenvm ok vender or vandskap til naða ok staðfestv. Nv veit ek eigi, með hverivm hætti þetta skipti kemr, en hvggan er mer i skiptinv, ok við þenna hatt villda ek bva alla mina lifdaga, ok þar til skal ek framleggia allt mitt megin. Nv er sem hvgr minn beriz við mik, hinn fornni við enn nyia, at hinn megi falla, en sia lifa, þvi at sva kenni ek hann nv nyian fagnað hafa tekit, sem hann venti ser nv enda allra meina ok fvllnað avmbvna, ok b[iði] hann nv eigi framarr, enkis œskir hann þersa heims meira. Nv vil ek þat vita, hvart sia . . . . . . minn vnnasti, ef sva skiptir mer, ok þersa haleita hvgro hefir veitt mer, fellt vnytan losta, en kveykt fyst til allra goðra verka.

Likamr talar[2]. Sia same er þinn vnnasti, er sva hefir vittiað þin, þo at hann kome hvlþr ok vsynilegr, ok eigi með avgvm sia ne hendr hondla, hann kemr til aminningar en eigi til synar, til kenningar en eigi til handlanar, vilia þinn at teygia, en eigi alla fyst þina at gera, astarfyst ter hann þer, en eigi enn avmbvnar fvllnað. Ok þat er sa lvtr, er þer hœfir til festarfiar, at her kennir þv hans mvnvgð, ok sva vaxi fyst þin þat at hafa annars heims með fvllnaði, er her kennir þv ok bergir með fagnaði, ok at þat vitir þv með fvllri hopan, at sa skal vera þinn eilifr i

1 spvrdagar *Hb.* 2 capitvlvm *Hb.*

eign, er nv er i þinni vitian, ok se sv vitian, er nv kennir þv, styrkr til staðfestv, von til framkvomv. Ok er sv bœn min ok lykt rœðv minnar við þig, sala min: Vnn þeim, sœk eftir honvm, lett eigi fyrr, en þv tekr hann, ok eignaz hann, þegar er þv fær hann. En þersarrar tavkv ok eignar vnni þer sialfr hann vtan enda.

Sala mælir[1]. Sia er fyst min, til þers er oll girnd min, hengat stvnda ek með trv, flytivmz ek með hopan, renn ek með astsemð, ok vnni gvð mer her at leita en annars heims at finna. Amen.

Nv með þvi at vm hvgrecki er talað ok vm æðrv, ok þersv hvarvtveggia til salv vent, er annað er gagnsemda fvllt, en annað afbrigða ok byrgða, þa gefi gvð æ til hins at lita, er þvrft beiðir, en hitt fyrirlita, er til haska heyrir. En þat er salv skyllt at skynia, þvi at gvð hefir henni skyn iattað, er hann hefir avðrvm kvikvendvm syniað. Ok sem hon veitir lif likaminvm með sinni navist, fyrst at alaz i heim, þvi nest i voxt at fœraz ok eftir spena með vistum fœðaz, biargaz með atfœrslv, sva er ok hennar at skynia, at likaminn styri ser með viti, kynna honvm, at .ii. lvtir erv með manninvm, illt ok gott, lostr ok nattvra. Ok er til þers leggiandi oll ætlan, skilningr ok vizka, at lyti se vti byrgð, þvi at synd er ill iamnan, en nattvrv se holpið við, er rein var skapat, ok er þo logð vndir lyti hon lytalavs, þvi at eftir þvi sem hon er nattvra, þa er hon hvergi ill, ok eigi með envm versta manni. Ok af þvi at maðrenn kann slikt skynia, i þvi er hann gvði likr, þvi at af þersv kann hann satt at sia ok fremia sig i goðv til salvþvrfta. Ok er honvm iað likams þvrft at vita, hvat hans næringvm gegnir, sem vist mot hvngri, dryckr við þorsta, klæðnaðr við kvlþa, vorn mot alavpvm, hiolp við svttvm; ok er fyrir þvi tvefallt verk með mannenvm, annað þat er gvð vinnr, en annað þat er sialfr maðrenn vinnr, ef maðr rœker salv sina. Rœkt salvnnar erv góð verk ok forsio likamans, en manzens verk ok þo gvðs lan, þvi at þrir erv vinnendr, gvð, nattvra ok maðrinn. Gvð skapar þat, er skapað er ok i fyrstv var vskapað, sem Moyses segir: In principio fecit deus celum et terram. Gvð gerði i vpphafi himin ok iorð. En þat vpphaf er skiliandi gvðs svn. En nattvrv verk er at flytia þat i lios ok til nytia, er eigi var aðr avgliost, sem mann til bvrðar, sað ok annan iarðar afspring til

[1] capitvlvm *Hb*.

avaxtar. Sem Moyses segir með gvðs mvnni: Producat terra herbam uirentem. Flyti fram iorðin gras grœnt. En manzins verk er at annaz vm sina atvinnv, ok hof þat eftir gerfa synd, at sv atvinna varð með vilsinni. Sem segir i samv bok: Consuerunt sibi perizomata; þav savmvðv ser hvlningar, en þvi volldv synðer; nattvra var aðr friols, en syndin varð at liða til vils ok vela, til starfs ok ahyggiv, ok verðr maðrinn nv þat at afla með vinnvm, er avnnvr dyr hafa með nattvrv. Ok hvgleiði sa er fyrsta sinni fann klæðnað, hversv flestar skepnvr hafa með nattvrv verki nockora hialp mot sinvm anmarka: næfr hyl. tre, fioðr fvglinn, fiskinn reistrar, hvelivr hvalinn, vll savðinn, skogardyr ok bvfe har fyrir klæðnað; svm kreatyr hylz i skelivm, svm i kvfvngvm; ross versk með hofi, eða tonn sem hvndr, reinn með horni; ok er þersor vapn ok klæðnaðr allt veitt með nattvrv. En eigi er sva manninvm, noktr kemr hann ok vapnalavs ok varnar. Ok er þetta með mikilli ok dyrlegri fyriraætlan, er nattvra skipar þeim vorn ok þarfendi, er eigi hofþv vit til aflanar. En maðrenn aflaði, er með viti var skipaðr i heimenn, ok er hans tign at meiri, at hans aflan er með viti, en þeira með giof, ok stendr hann til meira, ef hann giætir sin i gœzkv ok i rettvisi, ok litr æ til hins, at hann se þeim mivkr ok lyðinn, er hann hvetia til eilifra þvrfta, en eigi hinvm, er draga til meins með vandvm verkvm. Þvi at maðrinn hefir .v. eggiendr, ok þo eigi alla með einvm hætti, þat er heimr ok horvnd, sal ok illzka ok enn helgi andi. Horvnd eggiar hoglifis, heimr hegoma, sal sannenda, illzka meina, gvð goðra lvta. Til þers lystir horvndit at hafa klæðnað asynilegan, mat lystilegan, drecka með ofsa, liggia hœgt, sofa nogt, firraz heims haska ser til mvnvgðar ok salvtions; en heimr eggiar hegoma, þat er at heliaz a veralld[1]

[1] *Slutningen mangler.*

MARGRETAR SAGA.

(*Cd. 235 fol. A*; *Cd. 233 fol. B*).

Prologus sogunnar[1].

Sidan er drottinn varr Jesus Kristr hafdi upp stigit til himna til guds fôdur almattigs, þa sendi hann postola sina [viða um heiminn[2] sitt eyrindi fram at bera ok hialp at veita monnum. Þa toku margir vid tru będi karlar ok konur. En truin[3] var þa þo nockut erfid, þviat þeir voru fleiri, er i moti [męlltu, en hinir er fylgdu[4]. Sa madr er nefndr Theophilus[5], er sôgu þessa hefir gert[6]. Hann segir sva fra ser: Ek heiti Theophilus[5], trui ek a gud almatkan fodur ok son ok anda helgan. Ek em skirdr i hans nafni ok lęrdr [a helgar ritningar[7]. Ek vissa, hversu heilôg Margareta bardiz i moti dioflinum ok sigradi hann ok [audgadiz eilifri prydi[8]. Ek vil þess bidia alla [þa, sem heyra þessa sôgu, at þeir vardveiti hana[9] i hiartanu ok hafi hana sem optaz millum handa, ok bidi þessa ena helgu mey Margaretam, at hon arni oss[10] vid gud heilsu będi þessa heims ok annars.

Her hefz upp saga Margarete meyiar[11].

1. Theodosius het madr, hann var gôfugr at virþingu þessa heims; heiþinn var hann ok blotadi[12] skurdgod. Hann atti dottur [þa sem[13] het Margareta. En þegar er hon var ung at alldri, þa

1 Prologus fyrir Margr. sogu, *B.* 2 [*tilf. B.* 3 truan *B.* 4 [stodu en hinir er fram fluttu *B.* 5 Theodimus *B.* 6 samansett *B.* 7 [vel ok froðr at helgum ritningum *B.* 8 [oðladiz eilifa dyrd *B.* 9 [er heyra megu, at þeir hlydi til þessarrar sôgu med athuga ok leiti at muna *B.* 10 ydr *B.* 11 Her byriar upp soghu ennar sęlu Margretar meyghiar *B.* 12 blotmadr mikill ok trudi aa *B.* 13 [eina friða ok fagra, en hun *B.*

trudi hon a gud almatkan, ok var hon fylld[1] af helgum anda. Þa er hon heyrdi sagt, at helgir menn voru pindir fyrir guds [sakir ok hans[2] nafni, fal hon sitt rad allt gudi a hendi. Hon var ung at alldri, þa er modir hennar andadiz, en fadir hennar unni henni litit[3] ok selldi hana til fostrs nockurri konu[. Margret var uppfędd skamt fra borg þeiri, er Anthiochia heitir[4]. Hon gętti sauda fostru sinnar med ôdrum fostsystrum sinum. Þa var hon .xv. vetra gômul[5].

2. Olibrius het iarl[6] heiþinn, hann for af Asialandi til borgarinnar Anthiochiam til þess at neyda kristna menn til blota[7]. En er iarlinn for um dag med foruneyti sinu, þa sa hann Margaretam[8], en honum rann þegar hugr til hennar. Þa męllti hann vid menn sina: »Farit er ok hittit mey þessa ok spyrit, hvart hon er frials[9] eda eigi. Ok ef hon er eigi frials, þa mun ek kaupa hana, ok skal hon vera frilla min; en ef hon er frials, skal ek ganga at eiga hana, þviat hon er vęnni en vel flestar konur adrar.« Sendimenn iarls sogdu meynni þetta.

3. Þa kalladi heilôg Margareta til guds ok męllti: »Miskunnadu mer, drottinn, at eigi glatiz ônd min med omilldum monnum, helldr lattu mik glediaz med þer i eilifum fagnadi. Lattu eigi, drottinn, fyrirfaraz[10] fegrd meydoms mins. Nu em ek sva komin sem saudr med vôrgum ok fengin sem[11] fiskr i neti. Sendu engil þinn, at hann gęti andar minnar vid ollum svikum fiandans, [ok hann styrki mik at svara þessum enum omillda greifa, ok styrki mik i moti pislum hans[12].« En er sendimenn greifans heyrdu þat, er męrin sagdi, þa foru þeir [i brott ok sôgdu Olibrio, at þessi męr trudi a Krist enn krossfesta, »ok mattu eigi, sogdu þeir, hana med þer hafa.« Þa vard hann reidr[13] ok baud, at meyna skylldi þangat leida. Ok er hon kom fyrir greifann, spurdi hann hana, hvart hon vęri frials eda eigi. Heilôg Margareta svarar:

1 full *B.* 2 [*mgl. B.* 3 þviat þau voru oskapglik *tilf. B.* 4 [i borg þeiri er Maxima het .xv. milna fra Antiochia. I þeiri borg setti Petr postoli patriarchastol sinn *B.* 5 er saga sea gerdiz *tilf. B.* 6 greifi *B.* 7 en guds nafni at nita, ok let alla þa pina, er eigi villdo hans vilia gora *tilf. B.* 8 hvar siaa hin fagra mær sat ok giætti fiar *B.* 9 frialsborin *B.* 10 faraz *B.* 11 fugl i snôru eda *tilf. B.* 12 [styrk þu mik til þess, at ek mega svara þessum hinum omillda greifa ok standaz allar hans þrautir *B.* 13 [aptr ok sôgdu honum svo: ›Ekki mun skap ykkat saman fara, þviat hun þionar eigi godum vórum, helldr gôfgar hun þann er Gyðingar krossfestu.‹ Þa vard Olibrius akafliga reidr ok skipti skiott astinni i æðina *B.*

»Frials em ek ok kristin.« Greifinn męllti: »[Hversu heitir[1] þu eda hvert er kyn þitt?« Heilog Margareta svarar: »Ek heiti Margareta ok em ek ambatt guds almattigs. Ek trui a Jesum Krist, en hann mun vera at eilifu, ok eigi mun vera endir rikis hans.« Greifinn męllti: »Truir þu a þann, er fedr[2] vorir krossfestu?« Hon svarar: »Þvi fyrirforuz fedr[3] þinir, at þeir krossfestu hann.« Þa vard greifinn reidr miok ok baud, at hana skylldi leida i myrkvastofu, ok etladi at [fa meydom[4] hennar med fiolkyngi nockurri[5].

4. Annan dag eptir let greifinn [leida meyna fyrir sik. Ok er hon kom þar, męllti greifinn[6]: »Miskunna þu ęsku þinni ok fegrd likama þins; gerdu [sem ek vil, ok[7] gôfga god min, ok mun ek þik meira virda en þa menn adra, er med mer ero, ok mun ek gefa þer nog audęfi.« Heilog Margareta svarar: »Þegi þu, sagdi hon, þviat þu matt eigi snua hug minum fra ast vid gud minn, ok honum mun ek þiona, medan ek lifi; mun ek likama minn męda i pislum, at ôndin megi glediaz med helgum monnum[8] i himinrikis dyrd. Ok sva sem Kristr let ser soma at deyia ollum til hialpar, sva vil ek ok deyia honum til dyrdar. En audręđi[9] þin veri i eilifri glatan med þer sialfum.« Þa baud Olibrius, at hana skylldi festa upp[10] ok beria med vôndum. Heilôg Margareta leit þa til himins ok męllti: »Allzvalldandi gud, þu ert allt traust mitt, littu til min ok miskunna mer, drottinn, ok lat mik eigi ottaz meinlęti.« Ok er hon hafdi þetta męllt, þa baurdu þeir hana, sva at blod fell um hana, ok gretu margir, þeir sem sa [meinlęti hennar[11]. Þa męllti greifinn: »Tru þu, Margareta, ok gôfga god min!« Sęl Margareta svaradi: »Eigi mun ek gôfga god þin dauf ok dumba[12].« Þa reiddiz greifinn ok baud, at hana skylldi upp festa[13], ok sidan let hann slita holld hennar med iarnkrokum. Ok sva miok sęrdu þeir hana, at greifinn matti eigi a sia, ok dro upp skickiuna fyrir ôgu[14] ser ok męllti: »Hvi villtu eigi hlyda bodordum minum?« Hun svaradi: »Ef ek hlyddi bodordum þinum, þa mun ônd min vera i eilifum kvôlum med þer.« Sidan baud hann, at hana skylldi enn leida til myrkvastofu.

1 [Hvers hattar ert *B*. 2 frændr *B*. 3 ættmenn *B*. 4 [fyrirfara meydomi *B*. 5 Þa for hinn ranglati greifi til Antiochiam borgar at blota þar godum sinum, sem vani hans var til *tilf*. *B*. 6 [bua ser dómstol ok let þangat leida Margaretam ok mælti svo vid hana *B*. 7 [sva vel at þu *B*. 8 meyium *B*. 9 audæfvi *B*. 10 i tre *tilf*. *B*. 11 [likam hennar sva meiddan *B*. 12 blind *B*. 13 i annat sinn *tilf*. *B*. 14 augu *B*.

5[1]. En er guds męr kom inn i mykvastofuna, þa signdi hon sik ok męllti: »Heyrdu, gud allzvalldandi! biod þu, at ek sea ovininn ok eiga ek orrosto vid hann; en hvat muna ek mega vid honum, dęmdu millum min ok hans. I þer er oll von min, þu ser lofadr um allar alldir.« En fostra Margarete kom til myrkva-

1 *Cap. 5 lyder i B saaledes:* Ok er hun var þangat komin, þa mælti hun: »Heyrðu mik, allzvalldandi skapari himins ok iardar, bioð þu, at ek mega sea ovin, þann er berst i gegn mer; en hvat mun ek vid honum mega, dæm þu drottinn aa medal min ok hans, þvi at i þer er vón min øll. En þu einn ert lofaðr sannr guð um allar alldir.« Eptir þat kom fostra hennar til myrkvastofunnar ok færði henni fęðu ok drykk, ok heyrði hun bæn þessa. En er hun var brott farin, þa kom þar fram or einni hyrningu ógurligr dreki, hann var med ymsum litum; fax hans var hardla siðt; tenn hans voro sem gloanda iarn ok svo miklar (sem) i villigelti; augu hans voro sem gloandi siur; elldr brann or munni hans, en tunga hans vafdiz um hals honum; hann hafdi nøðru eina i munni ser hardla illiliga, en hun hafði mikit hôfut. Þa reis drekinn upp um miðnætti, en elldr brann or munni hans ok nausum, sva at af þvi lysti um alla myrkvastofuna. En er heilog Margareta sa hann, þa mælti hun þessum orðum med mikilli hrædzlu: »Heyr þu, guþ allzvalldandi, sa er aa himnum er ok batt diöfulinn Belzebuþ ok allt hefir i þinu valldi, hialp þu mer nu vid þessum dreka ok miskunna mer, drottinn minn.« En er sæl Margareta hafdi þetta mælt, þa svalg drekinn hana med helgu krossmarki adr signda, þvi at hun retti hendr sinar i kross. Ok er hun kom iafngegnt hiarta hans, þa brast drekinn sundr i miðiu, þviat sa ovinr allz mannkyns mátti eigi standaz þat hit helgazta takn krossins. En sæla mær Margareta stoð heil upp ok lofaði guþ af ollu hiarta. Þa sa hun til vinstri handar ser einn svartan diöful, ok voro hendr hans bundnar vid kne ok brann elldr or augum hans ok munni. Þa gekk diöfull at henni ok tok til hennar ok mælti sva: »Mikit undr hefir þu gort aa minum broþur, þeim er Rufus het ok þik svalg. En fyrir guðs nafni drapt þu hann, ok nu veit ek, at þu mátt mik drepa, ef þu vill. Nu bið ek þik, at þu drepir mik eigi.« En er sæl Margareta heyrdi þetta, þa tok hun til fiandans ok varp honum til iardar niðr ok setti hinn hægra fót sinn a hals honum ok mælti vid hann: »Þu bannaðr fiandi, svik mik eigi, þvi at ek em ambatt guds ok lofa ek allzvalldanda guð, ok hans nafn er skrifat i minu hiarta.« En er heilug Margareta hafdi þetta mælt, þa kom lios mikit i myrkvastofuna, ok fylgdi þvi liosi kross drottins vars, ok sat dufa aa þvertre krossins ok mælti sva: »Sæl ert þu, Margareta, þvi at englar guðs biða þin vid paradisar hlid, ok þin sal mun til himinrikis koma.« Þa mælti sæl Margareta vid fiandann: »Hvert er nafn þitt?« Hann svarar: »Ek biðr þik, Kristz ambátt, at þu hefir upp fot þinn af halsi mer, at ek mætta litla stund hafa frið at mæla vid þik ok segia þer alla mina atferd.« Þa lypti sæl Margareta fæti[1].

1 *Her ender B.*

stofunnar ok fęrdi henni braud ok vatn, ok heyrdi hon bęn hennar. En er hon var i brott farin, þa kom or hyrningu einni myrkvastofunnar ogurligr dreki. Hann var med ymsum litum, hár hans var alitz sem gull, skegg hans var hart sem þyrnir, en tenn hans sem iarn ok sva storar sem i villigellti; ǫgu hans voru sem blodsegar, elldr brann or ǫgum hans, hǫggormr lá um hals honum, odaunan mikit ok illt stod af honum. Ok er hann kom a mitt golf, þa ǫrgadiz hann upp ok bladradi tungunni. Lios gerdiz i myrkvastofunni af elldi þeim, er for or munni hans ok nausum. Þa vard Margareta sva rędd, at hon fell til iardar, ok eigi mintiz hon þa þess, er hon hafdi fyrr bedit at sia ovininn. Þa retti hon hendr sinar til himins ok męllti: »Heyrdu, gud minn almattigr, veittu mer, at eigi stigi sia enn ogurligi dreki yfir mik.« En þa er hon hafdi þetta męllt, tok drekinn enum efra kiaptinum yfir hvirfil henni, en tungunni tok hann undir tęrnar, ok svalg hana sidan. En þa er hon kom gegnt hiartanu drekans, sprack hann i .ii. hluti. En heilǫg Margareta reis heil upp. Þa sa hon til vinstri handar ser annan dioful; hann sat, ok voru hendr hans bundnar vid kne honum. Þa męllti heilǫg Margareta: »Lofa ek nafn þitt, drottinn minn; nu se ek fagnat andar minnar, ek se drekann daudan liggia en diǫfulinn bundinn. Fyrir þvi geri ek þer þackir, heilagr gud, ok þik lofa ek, odaudligr konungr.« Þa reis sa diofull upp, er setit hafdi, ok męllti vid meyna: »Mikit mega bęnir þinar. Ek senda Rufonem brodur minn til þess, at hann fylgi þik ok glatadi fegrd þinni, en þu vant hann med krossmarki; en nu villtu mik vega fyrir bęnir þinar.« Þa tok sęl Margareta i hár dioflinum ok varp honum a iordina ok ste enum hęgra fęti sinum a hals honum, ok męllti: »Lattu af, illgiarn andi, at freista min, þviat ek em Kristz ambatt.« Þa kom kross med liosi miklu i myrkvastofuna; dufa sat a krossinum ok męllti vid Margaretam: »Þin bida helgir englar hia hlidi paradisar.« Þa þackadi en sęla męr Margareta gudi vitran þessa. Sidan męllti hon vid fiandann: »Hvert er kyn þitt?« Hann męllti: »Bid ek þik, guds ambatt, at þu lyptir fęti þinum af halsi mer, sva at ek mega segia þer fra verkum minum.« Hon hof upp fotinn. »Ek heiti Belzebub, ok hefi ek marga rettlata menn tęlda; morgum hefi ek i mot bariz, ok hefir engi fyrr yfir mik stigit, en nu hefir þu utsprengt ǫga mitt ok afl mitt brotit. Matta ek svikia fodur þinn ok modur, en nu hefir þu fengit sva mikla miskunn af gudi, at ver erom allir hręddir vid þik. Ek beriumz i moti retlatum mǫnnum nott

med degi, blinda ek ôgu þeira ok hyggiur, lęt ek þa gleyma himneskri speki. Ek kem til manna, þa er þeir sofa, ok vek ek þa upp, ok lęt ek þa reika til onytra hluta. En ef þeir geta vid séd, þa er þeir vaka, þa lęt ek þa misgera, er þeir sofa. En fra þeim segi ek þetta, [er eigi] unna gudi eda orękiliga signa sik, en ek verd yfirstiginn af þeim ôllum, er þer ero likir. Eigi veit ek, hvat ek skal til taka, er męr ein hefir yfir mik stigit. Mer þętti ecki til koma, ef karllmadr hefdi þetta gert.« Þa męllti heilôg Margareta: »Hverr bydr þer at bleckia goda menn, eda hvert er kyn þitt?« Hann svaradi: »Segdu mer kyn þitt!« Hon svaradi: »Eigi ertu þess makligr at heyra þat, gud veitti mer miskunn.« Fiandinn męllti: »Sathanas er konungr vorr; hann var brott rekinn or himinriki, fra honum er komit kyn diôfla. Eigi at eins fôrum ver med iordu, helldr ok stundum med vindum i lopti. Nu mun ek (eigi) segia þer lengra, þviat ek se Krist hia þer. En þo munda ek fleira segia, ef þu letir mik lausan vera eptir andlat þitt, at þa mętti ek beriaz i moti retlatum monnum. Salomon konungr byrgdi oss diôfla nockura i einu keri. En eptir andlat hans giôrdum ver sva, at kerit syndiz sem gull eitt vęri utan; þa komu heimskir menn or Babilon ok brutu kerit.« Heilôg Margareta męllti þa: »Þegi þu, enn illi diôfull, far til helvitis ok giôr engum manni mein!« Þa for hann i brott ylandi.

6[1]. Annan dag baud greifinn, at meyna skylldi leida fyrir domstol hans. Þa komu margir menn at sia, hversu hon vęri pind. Þa męllti greifinn vid hana: »Þat hęfir þer at gôfga god min ok gera, sem ek byd.« Hon svaradi: »Þer hęfir at gôfga Jesum Krist ok vera vin hans.« Greifinn męllti: »Fęrit er hana or fôtum ok brennit hana med logbrôndum.« Þeir gerdu, sem hann baud. Þa bad heilôg Margareta til guds ok męllti: »Brenn þu af, drottinn, saurflecka af hiarta minu.« Greifinn męllti: »Blotadu godum vorum!« Þa baud greifinn, at þangat skylldi fęra ker mikit fullt af vatni, ok binda fętr hennar ok hendr ok kasta henni a kerit. Þeir gerdu, sem hann baud. Þa leit heilôg męr til himins ok męllti: »Heyrdu bęn mina, drottinn, ok leys bônd min, ok mun ek fęra þer lofs forn. Komi yfir mik heilôg dufa med helgum anda ok blezi vatnit i þinu nafni, ok gręddu mik, drottinn, med miskunn þinni, ok skirdu mik i þessu vatni i nafni fôdur ok sonar ok anda heilags.« Þa gerdiz landskialpti mikill, ok kom dufa af himni ok hafdi gulliga koronu ok setti a

1 bæn Marg *Overskr. Cd.*

hôfut sęlli Margarete. Þa urdu lausar hendr hennar ok fetr, ok geck hon or kerinu ok lofadi gud. Þa kom rôdd af himni ok męllti: «Kom þu, Margareta, i hvilld Kristz, kom þu i riki himna! Sęl ertu, Margareta, þviat þu audladiz fegrd meydoms þins.» A þeiri stundu sneruz til truar .iiii. þusundir manna, ok hvarki talit konur ne bôrn.

7[1]. Eptir þetta baud greifinn, at ena helgu mey Margaretam skylldi hôggva; var hon sidan leidd ut or borginni. Þa męllti sa madr, er hana skylldi hôggva, sa het Malcus: «Eigi mun ek hoggva þik, þvi at ek se Krist hia þer med englum sinum.» Hon svaradi: «Ef þu ser Krist hia mer, þa bid ek þik, at þu bidir litla stund, medan ek bidiumz fyrir.» Hann svaradi: «Bid þu, sem þu vill.» Þa kalladi sęl Margareta til guds ok męllti: «Heyrdu bęn mina. Þess bid ek, at þvaiz syndir þess manz, er les pislarsôgu mina; ok hverr sem einn, sa er lysi fęrir til kirkiu minnar, þvaiz af syndir þess a þeiri tid; ok hverir þeir menn, sem staddir verda i nockurum haska eda þrônging, ok heiti a mik ser til fulltings, leystu þa, drottinn minn. Enn bid ek þik, drottinn minn, sa er minning gerir minnar pislar eda hefir i hendi bok, þa sem min pislarsaga er a, þvaiz af syndir hans, þviat ver erom eitt holld ok blod ok misgerdum opt. Enn bid ek, drottinn, sa er ritar pislarsôgu mina eda kaupir þa bok, fylldu þa af helgum anda. Ok i þvi husi, er bok su er inni, verdi þar eigi fędt daudt barn ne lama Fyrirgef þu þeim manni syndir, drottinn, er bok mina hefir at vardveita, ef hann bidr þik liknar.» Þa gerdiz reidarþruma mikil, ok kom dufa or lopti med krossmarki, ok var męllt vid ena helgu Margaretam, sva at allir heyrdu, þeir sem hia voru: «Sęl ertu, Margareta, þviat þu leitadir miskunnar af mer ok mintiz allra i bęnum þinum; sver ek fyrir dyrd engla minna, at allt mun þer veitt, þat sem þu villt bidia. Ok ef syndugr madr kemr til þess stadar, sem þinn heilagr domr er vardveittr, med idran synda ok litillęti, þa munu honum fyrirgefaz syndir; ok þar mun eigi fiandi inni vera, sem pislarsaga þin er, helldr mun þar vera ast ok fridr. Sęl ertu, Margareta, þviat ek em med þer, ok mun ek upp luka fyrir þer riki himna.» Þa leit heilôg Margareta til þeira manna, er þar voru vid, ok męllti: «Heyrit er, fedr ok mędr, brędr ok systr! sęri ek ydr fyrir nafn eilifs konungs allra verallda, minniz þer min, nefnit þer nafn mitt; ok þott ek se syndug, þa mun ek þo bidia drottin minn Jesum Kristum, at hann veiti miskunn eilifa

1 Andlat Margarete *Overskr. Cd.*

þeim ôllum, er mik dyrka.» Þa reis hon upp ok męllti: «Tak þu nu sverd þitt ok hôgg mik!» Hann svaradi: «Eigi þori ek at hoggva þik, þviat gud męllti vid þik.» Sęl Margareta svaradi: «Eigi muntu vera med mer i paradiso, ef þu gerir eigi þetta.» Þa hio hann hofut af enni sęlu Margarete med mikilli hrędzlu. Hann fell þegar til iardar a hęgri hônd henni ok bad ser liknar ok męllti: «Fyrirgefdu mer þessa synd, drottinn.» Þangat komu margir menn daufir ok blindir, ok fengu allir bot meina sinna. Guds englar foru med ônd sęllar Margarete til himneskra fagnada ok sungu lof gudi.

En ek tok, segir Theophilus, likama heilagrar meyiar Margarete, ok grof ek hana i husum Scindecie husfreyiu. Ek kom til hennar, ok sa ek pislir þęr sem hon hafdi, ok ritada ek sogu hennar; gerda ek minning hennar; bid ek ydr, kristnir menn, ok bidit, at hon minniz ydvar i sinum bęnum vid almatkan gud, þann er lifir ok rikir um allar alldir. Amen.

MARIU SAGA EGIPZKU.

I.

(*Cd. Holm. 2 fol.*, *A*; *Cd. 235 fol.*, *B*; *Begyndelsen af Sagaen mangler i den sidste.*)

Her hefr upp Mariu soghu egipzku.

Madr gamall var a landi þvi er Palestina heitir, þat er a Serklande, hann var rettlatr ok kunni vel bok, Zosimas het hann, ok hafdi sig miog halldit fra heiminum, hann hafdi munkr verit fra barnæsku sinni ok halldit alla æfi vel munka sid. Sva var hann frægr ordinn i atferd sinni, at margir munkar, þeir sem i nand voru, ok svo þott firr væri, þa foru at finna hann ok nema at honum, hversu þeir skylldu lifa. Hann var i sifellu ahyggiufullr um ord guds ok sva þat, er mælir Pall postoli, at allir menn skylldo hafa ok lifa vid nockut erfidi, annathvort at þiona gudi edr þiona heiminum. Hann var færdr barnungr til munklifiss ok var þar fimtigi vetra, svo sem hann sagdi sialfr. En sidan er þeir vetr voru lidnir, þa kom til hans su hugrenning, at hann treystiz gæzku sinni ok hugdi, at einge madr væri honum iafngodr, ok mællti sva i hugnum: «Ek þarf einskis manz kunnandi, ok ætla ek ôngan svo godan munu vera, ath mer megi kenna, hversu ek mega lifa.» En þa er hann hafdi slika[1] hugsan, sa hann mann einn vænan ok dyrligan standa hia ser, ok mællti sa wit hann: «Zosime, vel hefir þu med þinum hag farit. En eigi skalltu þat hyggia, at þat se fullwel, fleiri eru gôtur til guds, en þær sem þu hefir farit enn, ok ef þu vill meir freista þin i meinlætum, þa far þu fra frændum þinum ok vinum, svo sem gerdi Abraham hôfutfadir, ok fylg mer til munklifiss þess, er stendr a Jordanar backa, þat er vigt Joni baptista.» Þa for Zosimas þegar þangat med honum.

[1] slikan *Cd.*

2. En er þeir komu þar, þa mællti forunautr hans: «Her er nu sa stadr, er ek sagda þer fra, far þu nu i munklifit ok sia þau tidendi, sem þar eru. Sidan geck hann til klaustrahlids ok bardi þar a. En saa er gætti hlidsins spurdi, hverr þar væri. Hann svaradi: «Madr einn ukunnigr þer.» Sa for til abota ok sagdi honum. En aboti sialfr for til ok lauk upp dyrum fyrir honum, ok þegar sem aboti sa hann i munkabunadi, skildi hann gæzku med honum, ok fell aboti sialfr til fota honum ok bad fyrir ser, sem sidr þeira er til. En þa er hann reis upp, spurdi hann þann, er kominn var, hvadan hann væri edr fyrir hveria sôk hann kom þar til þeira faatækra svo gamall madr. Zosimas svaradi svo: «Eingi naudsyn er ath segia, hvadan ek em kominn, en þvi kom ek her, at ek vil bæta mik; ek hefi heyrt, ath her se godir sider ok miskunn mikil medr ydr, svat hverr madr sa, sem her vill vera, þa er hann her nær gudi en i ôdrum stodum.» Þa svaradi aboti honum: «Brodir, sagdi hann, gud einn veit hvers mannz gæzsku, kenni hann þer ok oss sva ath lifa, sem wor er þurpt til; hyggi hverr ath sinum hagh, þviat sa er næst gudi, er bezt giorir. En ef þu vill her vera med oss, þa vertu. Sa gud, er gaf sialfan sig ath leysa oss, hann hefir oss saman safnad.» Sidan fellu badir a kne til iardar ok baduz fyrir, ok sidan gengu þeir inn til annarra brædra.

3. Ok er hann hafdi verit um stund, sa hann, ath þeir voktu hveria nott ok bad(u) til guds, ok aldregi letu þeir munn sinn kyrran ath bidia ser miskunnar ok odrum. Alldri heyrdi hann þa onytt mæla, ok ecki hirdu þeir um þat, er veralldligt war, þat eitt villdu þeir sysla at deyda likama sinn fra þessa heims fystum. Mest hôfdu þeir ord guds fyrir mat. Atu þeir braud en drucku vatn, til þess at þeir hefdi megn til at þiona gudi. En af þeira verkum slikum þa þroadizt Zosimas ok mikit i krôptum. Þa kom su tid, er þeir voru vanir at fara ut i eydimerkr or munklifinu ok pina sik meir þar en heima, þat var langafasta. Sa var þar sidr, ath klaustrid skylldi alldregi opit vera a .xii. manadum, nema gestir kæmi, en þar komu fair menn, ok fair menn vissu, hvar þessi stadr var, ok þvi visadi gud sinum erendreka ath leida Zosimam þangat.

4. Drottinsdag hvern at fostu igang þa komu þeir allir saman ok heyrdu messu ok toku corpus domini, ok mautuduz allir saman litt ok gengu sidan til bæna sinna. Sidan kystuz þeir allir, ok sidazt abota, ok badu hann bidia fyrir ser, at þeir mætti þat efla,

sem þeir willdi. Þaa luku þeir upp ollum hurdum ok gengu ut a sinn veg hverr, ok sungu salm þenna: Dominus illuminatio mea. Eptir var einn eda tveir at gæta stadarins ok at geyma tida, en eigi þurfti fiar at gæta, þviat ecki var til. Hverr þeira hafdi nockut til fæzlu, sumir litid braud, en sumir fikiur, eda þat alldin er dactil heitir, eda ertr, en sumir ecki nema klædi þat sem þeir hofdu yfir ser. En a þeim stundum sem þa hungradi, þa atu þeir grôs eda rætr. Eingi þeira villdi koma til annars ok eigi vita hvat annar gerdi. En ef nockur þeira sa annan, þa geck hann þegar af þveru fra. Svo lifdu þeir alla fostu framan til palmadags; þa komu þeir allir samt ok hugdu at hverr med ser, hvat hann hafdi aflat a þeiri enni helgu tid. Eingi þeira spurdi annan at syslu, þviat þat voru laug þeira, at gud einn skylldi vita med þeim sialfum þat, sem þeir gerdo vel, þviat þeir villdu firraz manna lof. En Zosimas munkr, er þa var þar kominn, for ok einn saman, hann hafdi ok litinn mat med ser. Hann vakti svo mikit, at hann svaf alldregi, nema þa er fell a hann svefn, ok fell hann þar nidr, sem hann var þa kominn. Nu for hann vida um merkr ok skoga at leita, ef hann mætti finna helga stadi edr einsetomenn.

5[1]. Þa er Zosimas munkr hafdi gengit .xx. daga um skoginn, nam hann stadar um middegi ok horfdi i austr, fyrir þvi at hann gerdi svo a hverri tid dagsins. En medan hann sa upp, þa for fyrir augu honum a hægri hônd þvi likaz sem skuggi manz wæri. Þa hræddizt hann ok hugdi, at vera mundi braugd diôfuls, þat kollum vær ofreskiu. Þa signdi hann sik þrim sinnum ok bad gud miskunnar. Hann sa i sudr fra ser, sem madr einn gengi nôktr ok kolsvartr at sia, þviat sol hafdi brendan allan likama hans; honum syndizt har a manni þessum hvitt sem ull ok sva stutt, at eigi tok leingra en ofan a hals. En er hann sa þetta, þa undradizt hann ok vard þo feginn ok skundadi gongu sinni eptir manninum. Sa leitadi undan eigi at midr, en munkrinn eptir; ecki gaf hann gaum at þvi þa, þott hann væri gamall eda meginlaus, þo for hann sem hann matti mest, ok þegar er hann kom i nand, þa kalladi hann a hinn gratandi ok mællti: »Þu guds þræll, fyrir hvi flyr þu mik gamlan mann ok syndugan. Ek bid þik i nafni guds, fyrir þess ast er þu pinir þik i þessum skogi, bid min ok mæl vit mik.« Þa gat hann tekit nær þenna mann i dal nockurum. Þar hafdi hun runnit utan um vatn nockut, ok

1 Hversu Zosimas fann Mariam *Overskr.*

þegar er hann kom i dalinn, þa for sa or annan weg. Munkrinn nam þa stad ok matte eigi meira renna, ok gratandi taladi hann þa enn: »Bid þu min, guds þræll!« Sa svaradi: »Fadir Zosima, hvi sækir þu svo miok eptir mer, eda hvat villtu mer? Eigi ma ek vid þik mæla fyrir skaumm, þviat ek em nokt kona. En ef þu vill vit mik mæla, þa tak þu klædi þitt nockut ok kasta til min, at ek mega hafa a, medan wid hittumzt.« Þa undradizt hann, er hun vissi nafn hans ok hafdi ecki sed hann fyrr. Þo fagnadi hann þvi ok þottizt vita, at henni fylgdi mikil miskunn guds. Þa tok hann eitt klædi af ser fornt, þviat ecki war nyiara til, ok kastadi til hennar, ok sa fra henne, medan hun tok þat ok let yfir sik ok mællti sidan wit munkinn: »Fadir Zosima, hvat er þer undir at sækia fund minn, svo syndug kona sem ek em?« Þa fell hann a kne ok bad hana blezanar. En þegar hann gerdi svo, þa fell hun a kne ok bad hann bleza sik. »Fadir, kvad hun, þat byriar þer at gera, en mer eigi, þviat ek em kona, en þu ert karllmadr ok prestr ok stadit margan dag fyrir alltari ok sungit messor.« Þa þotti honum undarligt enn, er hun vissi þat, ok sa hun hann alldri fyrr, ok eigi var henne sagt fra. Hann mællti vit hana: »Nu se ek, ath þu ert af gudligri miskunn, er þu hefir sagt bædi nafn mitt ok atferd mina.« »Guds miskunn fæz eingum manne fyrir ofriki eda metnadi heims þessa, kvad hun, helldr med litillæti ok rettvisi ok ast, þa er madrinn ann gudi.« Þaa let hun at mali hans ok blezadi honum ok mællti þetta: »Blezadr ser þu, gud drottinn wor, er leysir alla menn fra diǫfli.« En hann svaradi svo: »Satt er þat.« Þa risu þau upp bædi ok stodu, ok sidan mællti hun wit munkinn:

6[1]. »Fadir, kvad hun, hvi villdir þu mik finna synduga kona?« Hann svaradi: »Eigi var þat fyrir minn vilia, helldr villdi gud, ath vit fyndimzt.« »Ef svo er, kvad hun, sem þu segir, ath gud villdi fund ockarn, þa segþu mer, hvat titt er i heiminum um konunga edr byskupa edr lærda menn.« »Systir, kvad hann, gud hefir gefit kristni sinni godan frid. En nu skalltu bidia fyrir ollu folki ok fyrir mer.« Þa hof hun upp hendr yfir hofut ser ok kalladi til guds leingi. Eigi heyrdi Zosimas, hvat hun mællti, en þat sa hann, at hun hrærdi munn sinn, ok þat sa hann, at hun for upp i loptit miok langt fra iǫrdunni. Vit þessa syn sa hann nidr til iardarinnar ok matti ecki mæla nema þetta: »Kirieeleison,« ok hann sveittiz miok af hræzlu, er hann sa þetta um hennar

1 Fra Mariu egiptzku *Overskr.*

hag, þviat hann vissi eigi, nema þetta væri villa, ok la hann nu aa iordinni. Stundu sidar for hun ofan aptr ok tok i hond honum ok reisti hann upp ok mællti: »Fadir, kvad hun, eighi skalltu mistrua, kristin em ek ok syndug kona, sem ek sagda þer fyrr.« Ok gerdi hun krossmark i enni ser ok aa briosti ok mællti svo: »Gud allzvalldandi leysi oss fra diofli, þeim er i moti oss berstz ok vakir avallt um vora oþurft.« En þa er hann heyrdi mal hennar þetta, ok hann matti skilia, ath hun vissi hug hans ok ord, skilde hann, at gud var med henne, ok fell hann þa til fota henni gratandi ok mællti þetta: »Nu bid ek þik ok byd ek þer af guds hendi, attu leynir mik eigi, hvat um þinn hag er eda hversu leingí þu hefir her verit, at ek mega heyra, hversu dasamlig er guds miskunn ok segia odrum monnum fra slikum iarteinum; þviat visdomr sa allr er folginn er eda fe liggianda, þess nytr eingi madr. Eigi bid ek þik fyrir þvi þessa, ath ek vilia eda þu taka manna lof fyrir, helldr til þess ath adrir godir menn mætte likia eptir þinum godum hlutum ok dæmum. En þat veit ek, at af þvi kom ek a fund þinn, ath gud willdi, at menn wissi, hvat þu hefir her syst.« Ok er hun heyrdi þessi ord hans, þa lauk hun upp augu sin ok sa til himna ok mællti wit hann. »Oho brodir, kvad hun, mikit er mer fyrir, þviat skaumm þicki mer ath segia fra lifi minu, fyrir þvi attu matt flyia mik sem enn versta eitrorm, ef þu heyrir atferd mina ok illzku. En ek geck alldregi til skripta, ok verd ek nu ath segia, þott mer se leitt. En þu bid gud, ath hann fyrirgefi mer syndirnar.« Hann hellt þa hôndum upp til himna ok bad fyrir henne, en hun tok svo til mals:

7. Ek war uppfædd aa Egiptalande, ok war ek .xii. wetr med fodur minum ok modur. Þa girntumzt ek, sagdi hun, allz lifs ok likams losta ath fremia. En ek matta þvi eigi þar fram koma, fyrir þvi ath fedgin min woru rikir menn, ok þordi eingi mik þar ath finna til onytra luta. Þa hliop ek þadan aa brôtt ok til borgar þeirrar, sem Alexandria heitir, ok lifda ek þar sva ofogru lifi sem kona maa werst lifa bædi fyrir gudi ok monnum. Þat war þa mitt lif, ath ek war portkona, svo sem su er verst matti wera, .xvij. vetr edr nockuru meir. Aa þessa lund hattada ek mer, ok allt þat sem fegrst war klædakyns, þa keypti ek ok bar ek aa mik, til þess at fleiri menn skylldi til min lysta þa en adr, þviat ek var ærit frid synum. Mat ok dryck keypta ek þann sem beztr war, til þess at likami minn skylldi þa meiri glede standaz ok fleira illt lystaz en adr. Wakta ek nær bædi nætr ok

daga, ok geck ek til þess **aa** milli ath drecka vin eda fremia likams losta med hverium manne, er þat willdi giôra. En mer þottu þeir allz offair, ok tok ek ecki fe af môrgum, þviat ek villda locka þa fleiri ok fleiri til min. Ek gerdumz leikari, ok for ek med sôngva, ok til þess eins þetta allt, ath menn lysti til min meir ok meir, ok var ek nott med deghi i illum verkum. Þa kom sumar eitt. En s**aa** var sidr **aa** lande þvi, ath menn foru **aa** skipum fiolment til Jorsalaborgar ath krossmessu. Ek sa þat einn dag, ath mart manna for til skipa, þa fann ek ath m**aa**li einn mann, þann er fara skylldi, ok spurda ek, hwert þeir skylldu fara. En hann svaradi: »Til Jorsalaborgar til ens helga kross.« Ek sôgdumz wilia fara med þeim. En hann spurdi, hvat ek hefda til skipleigu. Ek svarada honum sva: »Ecki, nema þer vilit veita mer farit; en ef þer vilit eigi þat, þa byd ek mik sialfa.« Nu bid ek þik þess, godi munkr Zosima, ath ek segia þer nu eigi leingra, fyrir þvi ath eyru þin munu saurgazt ok lof þitt allt.« Þa komz hann vit ok bad hana stadfastligha, »fyrir guds sakir, systir, kvat hann, seg þu mer leingra, þviat þat giorir margan mann godan, ef slikt heyrir.« En hun tok þa **aa** nyia leik ath segia honum: »Sa madr, kvad hun, er ek sagda þer adan fra ok ek villda farit hafa med til Jorsala, fann hvat konu ek var, ok for i brôtt fra mer, ok hlo at mer miok, en ek geck sem skiotaz til strandar, ok s**aa** ek þar fiolda manna, er leku ok bidu forunauta sinna. Ek bad, at þeir skylldu lata mik fara med ser ok þa giôra vit mik slikt, sem þeir villdi. En [1] þeir þago þenna kost ok leiddu mik med ser. Sidan forum vær i haf, ok þa tok ek[2] sid minn enn sama: alldri war svo illt i hafi eda gott, at ek leta eigi sem ek var won fyrr, **aa** hveria lund sem ferligazt war. Ek hræddumz eigi a skipi sem adrar konur. Svo var mer tid illzka min, at ek lockada til min alla menn, er a þvi skipi woru, bædi goda ok illa. Ek var svo sem pyttr helvitis i ath falla ollum þeim, er vit mik attu, ok svo sem fella til musa. Þat undrudumzt ek, hvi vær suckum eigi nidr oll fyrir minar sakir ok illzsku, nema nu se ek, at svo er sem gud hefir mællt, ath hann will eigi dauda syndugs manz, helldr ath hann lifi ok bæti sik. En þa er vær komum til Jorsalaborgar, þa vorum vær þar adr nockura daga, en krossmessa kom. A þeim dôgum lifda ek svo illa, sem þa er ek hafda ferligaz med mik farit, ok for ek um borgina alla innan ok locka(da) ek til min hvern mann, þann sem ek matta, ok spanda ek svo

1 *Her begynder B.* 2 *saal. B*; enn *A.*

saalur þeira til helvitis, sem fiskar vefiaz i neti. En þa er krossmessa kom, sottu menn fiolment til kirkiu fyrir guds sakir, ok hans dyrd villdu allir giôra. En ek skundada gongu minni i flock þeira fyrir illzku minni ok otru, ath sem flestir mætti mik sia. Þa komum vær til kirkiudyra, ok gengu allir menn inn, nema ek ein matta eighi inn komazt. Þa þotti mer undarligt, ok geck ek i þraungina[1], ok hugda ek, ath menn skylldu hrinda mer inn med ser, ok stodadi mer þat ecki, þviat allt folk geck inn, en ek matta eigi inn komazt.

8[2]. Ok er ek hafda svo leingi [i þesso feingizt[3] at komaz inn i kirkiuna, at ek var [svo mod, ath ek matta eigi leingr þann veg lata, þa hvarf ek hia kirkiunni i eina hyrningh fyrir utan[4], ok kom mer þa i hug, hvat vallda mundi, er ek matta eigi i kirkiu ganga sem allt kristid folk annat. Þottumzt ek þa skilia, hvat ek hafda syslat, ath af þvi hratt gud mer ut, at ek var verri hverium manni. Þa tok ek at grata af ollum hugh, ok barda ek aa briost mer, ok þa sa ek þadan, sem ek stod, hvar skript ein var sett ok giôr eptir Mariu modur drottins vors. Þa kallada ek af ollum hug til skriptarinnar gratandi augum ok siuku hiarta, fyrir þvi at þa et fyrsta fann ek, [hvat ek[5] hafda aflat. Ok mællta ek svo: «Ek bid þik, en helga mær Maria, er bart son guds hingat i verôld þessa; weit ek, ath ek em eigi werd ath sia til þin fyrir þeiri miklu illzku, sem ek hefi giôrt, en bid ek þik, guds modir, ath þu hialpir mer, fyrir þvi ath ek weit, ath gud giordizt fyrir þvi madr her i heimi, ath hann willdi, at syndugir menn idradizt misfella[6] sinna ok bætti yfir wit hann. Nu hit þridia sinn kalla ek til þin, en dyra drottningh himens ok iardar, attu lofir mer inn ath ganga i[7] þær dyr, sem ok matta eigi adan inn komazt, til ens helga kross ath luta honum sem adrir menn. En ef þu vill mer þetta leyfa, þa heit ek þvi, at ek skal [alldregi þetta drygia slikt sem fyrr. Ok þegar sem ek kem til krossins, þa skal ek[8] af lata heiminum ok ollum hlutum þeim, sem honum fylgia, ok vil ek fara i þann stad, sem ek mega refsa mer sialf okynni min ok illzku þa er ek hræddumzt eigi gud. Enn bid ek þik et fiorda sinn, en helga Maria, fyrir þina dyrd ok hialp, er þu veitir ollu folki kristnu, attu gangir i vôrdzlu fyrir mik vit drottin worn.» Ok sidan freistada ek ok geck til kirkiudyranna med ôdrum

1 þrongdina *B*. 2 Fra Mariu drottningu *Overskr. A*. 3 [vid fengiz *B*. 4 [mod, þa for hon(!) i eina hyrning fyrir utan kirkiuna *B*. 5 [*tilf. B*. 6 misgerda *B*. 7 *mgl. B*. 8 [*mgl. B*.

monnum, ok geck ek þar[1] inn, ok var mer þa ecki ut hrundit, helldr var mer þaa inn hrundit i kirkiuna. Þa vard ek svo fegin, at ek þottumzt varla vita vitz mins, ath ek skyllda þar inn komin, sem syndir minar hôfdu mer adr wt hrundit, ok hræddumz ek þa fastliga gud. En þegar er ek kom firir krossinn, þa fell ek a kne. Þa kom ilmr svo godr i nasir mer, sem ek kenda alldreghi iafngodan fyrri, ok sa ek þar þa dyrd guds. En sidan er ek geck þadan ok aptr til skriptarinnar, þa fell ek a kne ok mællta ek sva: «Þu en helga Maria, yfirdrottning allra drottninga, hefir mer miskunnat, ok fyrir þina milldi komumz ek i helga kirkiu at sia dyrd guds. Nu vil ek fyrir þat lofa son alzvalldanda guds, er heyrir allra syndugra manna idran. Ok nu bid ek þik, at þu visir mer a þa gautu, er ek mætta sættaz vit skapara minn ok þik, en sæla mær Maria, ok alla guds helga menn.» En þegar sem ek hafda þetta mællt, þa heyrda ek rôdd eina svo mæla vid mik: «Far þu yfir Jordan, þa hittir þu goda ro saalo þinni.» Þa mællta ek vit skriptina: «Þu drottning min, afrækztu[2] mik eigi, helldr gætt þu min avallt, hvargi[3] sem ek fer.» Sidan geck ek or kirkiugardinum, ok þa kom madr i moti mer ok gaf mer þria penninga silfrs. En ek keypta þar med þria braudleifa, ok spurda ek manninn, hvar leid la til Jordanar, ok hann visadi mer þangat. Sidan geck ek gratandi or borginni. Þat var at dogurdarmali, en ek kom at solarsetri til Jordanar til munklifis þess, sem þu ert i. En þegar er ek kom, geck ek til aarennar, ok þo[4] ek andlit mitt ok fætr. Sidan geck ek i kirkiu ok tok ek corpus domini, ok þar var ek um nottina, ok at ek halfan hleif af braudi þvi, sem ek keypta i Jorsalaborg, ok drack ek þar wit vatn or Jordan.

9. Annan dag eptir þa geck ek a braut ein saman, ok for ek ut yfir aana, ok bad ek ena dyrsta[5] drottningu Mario, at hun skylldi visa mer aa þaa gôtu, sem ek mætta lifna af þeim dauda, sem syndir minar deyddu mik. Þa kom ek i skog mikinn þyckvan ok háfan. Sidan hefi ek flyd[6] ok firzt menn, sem ek matta mest, ok hefi ek her bedit miskunnar drottins mins. Þa spurdi Zosimas: «Hversu leingi hefir þu her verit.» Hun svaradi: «Sidan ek for or Jorsalaborg, þa hefi ek her verit fiorutigi[7] wetra ok .vii. vetr.» Hann spurdi: «Hvat hefir þu haft þer til matar sidan.» «Ek hafda, kvad hun, eigi meira hingat en tvo[8] hleifa brauds ok þann halfan, er ek leifda[9] i munklifinu. En þat braud hardnadi sva

1 þegar *B.* 2 fyrirlittu *B.* 3 hvar *B.* 4 þvo *B.* 5 dyrstu *B.*
6 flyit *B.* 7 .xl. *B.* 8 tva *B.* 9 *saal. B*; leyfda *A.*

fyrir mer sem steinn, ok lifda ek vit þat nockura wetr.» Zosimas mællti: «Var þer mikit fyrir þvi ath lifa odruvisi[1], en þu vart adr von.» Þa svaradi hun: «Ef ek minnumzt aa pisl þaa alla, sem ek hefi þolat, ok lif þat et illa, sem ek lifda adr, þa uggi ek, at ek fysumzt aptr til weralldarinnar, ok skula ek þa enn aa nyia leik beriazt her i heiminum.» Hann svaradi: «Systir, kvad hann, leyn mik eighi, hverr hagr þinn hefir verit.» Þa tekr hun enn svo til maals [a nyia leik[2].

103. Sautian[4] vetr var ek svo i þessum skogi, ath mik lysti margs ok mer kom i hug bædi matr ok klædi ok dryckr ok oll su skemtan, er ek hafda [sidan ek kunna at monnum at hyggia[5]. En þegar er ek let mer i hug koma, hvers ek hafda bedit ena helgu Mariu, ok hversu hon hafdi miskunnad mer, þa gret ek ok idrodumzt, ok bad ek hana fastliga, ath hun skylldi eigi gleyma mer, helldr skylldi hun gæta min ok snua fra mer þeim illa huga ok minning illra verka minna. En medan ek bad þeirar bænar, þa kom lios mikit yfir mik; ok þa er stund ein var lidin, þa var mer allra mest heimrinn i hugh, ok svidda ek oll, sem elldr leki[6] a mer. En er ek sa, hversu mitt mal horfdi wodvænliga, þa fell ek til iardarinnar, ok kallada ek aa ena sælu Mariu, ok la ek þa a bænum allan þann dagh ok nott, medan liosit var hia mer, fyrir[7] þvi at þar fylgdi guds miskunn ok Marie modur drottins mins ok reisti mik upp af þeim illa huga. I þeiri freistni var ek alla .xvii. vetr. En sidan þeir voru lidnir, þa var en helga Maria næst mer ath ollum hialpum, bædi er ek svaf ok vakta. Þa spurdi Zosimas: «Hvort þurftir þu sidan mat eda klædi?» Hon svaradi: «Þann halfan þridia braudleif, er ek hafda fra Jordan, þess neytta ek .xvii. vetr, en sidan hefi ek lifat vit graus ok rætr her til. En klædi, þau sem ek hafda hingat, ero farin ok fuin, ok sidan kostadi mik miok frost ok kuldi a vetrum, en hiti aa sumrum. En eptir þann tima þa kom guds miskunn til min ok [hefir tekit bædi lif mitt ok salu[8] fra ollum haska; ok nu hvert sinn er ek minnumzt aa lif mitt et illa, þat sem ek hafda i heiminum, þa glediumzt ek ok [fagna. Vilnumzt ek nu ok[9] treystumzt af gæzku drottins wors. Fædzla min ok klædi þat eru ord guds, svo sem hann mællti sialfr, ath madr maa eigi lifa wit braud eitt, helldr vid þau ord[10] sem koma or munni guds, ok svo mæla bækr, at sa madr, sem

1 ǒdruviss *B.* 2 [*mgl. B.* 3 Fra Marie egipzco *Overskr. A.* 4 Siǒtian *B.* 5 [fyrr *B.* 6 lęgi *B.* 7 *mgl. B.* 8 [gętti będi lifs mins ok salar *B.* 9 [*mgl. B.* 10 *saal. B;* ok *A.*

ferr or klædum illzkunnar, þa ferr hann i stein ok hefir þat fyrir klædi, þat er sialfum Kristi ath samteinghiazt.

11. Ða er Zosimas heyrdi [þau hennar mal[1], ath hon tok dæmi or enum diupsettuztum[2] bokum, spurdi hann hana: »Kantu salma edr hefir þu lesit bækr?« Hon svaradi: »[Trui þu[3] mer, godr madr, at sidan ek for fra Jordan, hefir ek eigi mann sed fyrr en þik ok ecki kykvendi; a bok nam ek alldregi, ok eigi heyrda ek fra bokmali sagt. En gud heilagr lifandi[4] æ ok æ kennir hverium manne wisdom. Nu hefi ek, kvad hun, sagt þer allt [þat sem yfir mik hefir geingit[5], ok þvi bid ek þik, ath þu halldir bænum fyrir mer vid gud, medan þu lifir.« Þa fell hann a kne gratandi ok mællti: »Blezadr ser þu gud, er giorir iarteinir miklar ok dasamligar ok svo margar, ath eingin[6] fær talit[7].« Sidan tok hun i hônd honum ok reisti hann upp ok mællti: »Brodir, kvad hun, þess vil ek bidia, attu segir engum manne fra mer, medan ek lifi, enda fardu nu i guds fridi. Annat vor i þenna tima skulum vit finnaz, ok þess bid ek þik, attu farir eigi fra stad ydrum þa, sva sem sidr ydvar ok lôg ero til.« En er hann heyrdi þetta, at hun vissi allt um rad[8] þeira, undradi hann þat, ok [hafdi henne þo einginn fraa sagt, þa[9] lofadi hann gud bædi med munni ok hiarta. Þa mællti hun enn vit hann: »Vertu[10] heima i munklifi, þa er fasta kemr, þviat gud vill eigi, ath þu farir [ut med brædrum, sem venia er til[9], fyrr en a skirdegi, þa fardu til Jordanar, ok haf med þer holld ok blod drottins wors, ok bid min þeim megin aarinnar, sem þu kemr at henne. Ek vil þa taka corpus domini, þviat ek [hafda þat eigi, sidan ek tok þar[11] i munklifinu. En þvi einka ek skirdag til þess, at drottinn vor gaf a þeim degi postolum sinum holld sitt ok blod. En er þu kemr heim, þa mæl þu vit abota ydvarn Johannem, ath hann gæti vel munka sinna allra ok refsi þeim misfarir[12] sinar, þviat þeir þurfa þess. Bid þu fyrir mer,« kvad hun. Ok sidan hvarf hun fra honum i skoginn, þar sem hann var þyckvaztr. Hann fell þa til bænar ok kysti þar aa iordina, sem fætr hennar hofdu stadit, ok lofadi gud. Sidan reis hann upp ok for heim [ok var heima þau misseri, ok geck hun honum alldri or hug nott ne dag[9].

1 [þat *B.* 2 diupuztum *B.* 3 [Tru *B.* 4 *tilf. B.* 5 [um minn hag *B.* 6 engi *B.* 7 talt *B.* 8 sid *B.* 9 [*mgl. B.* 10 Verdu *B.* 11 [hefi þat eigi haft, sidan ek var *B.* 12 misgerdir *B.*

12[1]. Þa kom sa timi annat wor, sem brædr voru vanir ath fara [ut i skoga, ok enn fyrsta drottins(dag) i langafosto gengu þeir ut af klaustrinu syngiandi eptir vana sinum[2]. En Zosimas var siukr ok matti eigi fara med þeim. Þa mintizt hann a, hvad su kona hafdi mællt, er hann fann a skoginum, at hann mundi eigi mega fara med þeim, þott hann villdi. En litlu sidar batnadi honum sottarinnar. En þa er skirdagr kom, tok hann kalek einn litinn ok let þar i corpus domini, hann tok ok alldin þat sem dactil heitir, þat vex aa palmtriam, ok fikiur ok ertr steyptar, for sidan til arennar ut, settiz þar nidr [ok beid þar konu þeirar er hann hafdi fundit i skoginum[3]. En er hun kom eigi, þa [sa hann opt i skoginn ok vænti hennar, ok[4] þotti honum langt ok hugsadi med ser, ath annattveggìa mundi vera, at hun hefdi komit þar ok horfit aptr sidan, eda syndir hans mundi vallda, er hon kom eigi. Svo þotti honum þetta illa, ath hann komzt vit ok leit upp til himens ok mællti: »Drottinn minn, leyfdu mer nu at sia þessa konu, er ek fysumz.« Ok tok nu til at kvida, at hun mundi eigi komaz yfir aana, þviat hvorki var [bru a aanni[5] ne skip. Ok nu medan hann [kunni þesso svo illa[6], þa kom su hin helga kona annan veg at anni. En þa [er hann sa hana komna, rann hann þegar ok vard[7] svo feginn, sem madr matti fegnaztr verda, ok lofadi gud af ollum hug ok hugsadi, hversu hon mundi yfir ana komazt. En hun geck til arinnar ok gerdi krossmark fyrir ser ok geck yfir [watnit til hans[8] sem a þurru landi. Ok þa er hann sa [ena undarligu gongu hennar[9], fell hann aa kne i moti henni. En hun kalladi a hann ok mællti: »Zosima, hættu, brodir, kvad hun, ok gior eigi svo, þu ert prestr ok hefir likama drottins wors med þer.«

13. Þa kom hun til hans ok mællti þetta: »Bleza mik fadir!» Hann hræddiz ok svaradi svo: »Blezadr[10] ser þu gud, nu hefi ek fundit þat, sem ek for at leita, [betra mann mer[11].« Hun mællti þa: »Zosima, syng þu pater noster ok credo in deum, fyrr en þu gefir mer corpus domini.« Þa gaf hun honum fridarkoss ok tok sidan corpus domini ok hellt hôndum til himna ok mællti: »Drottinn minn, kvad hun, nu skalltu ambatt þina lata fara i fridi, þviat ek hefi sed nu grædara minn. En nu far þu, Zosima brodir, heill ok vel, ok hygg at þvi, sem ek hefi sagt þer, kom þu annat

1 Fra Zosima munk *Overskr. A.* 2 [i eydimôrk *B.* 3 [Mariu(!) *B.* 4 [*mgl. B.* 5 [þar bru yfir *B.* 6 [hugsadi þetta *B.* 7 [vard hann *B.* 8 [aana *B.* 9 [þat *B.* 10 Dyrkadr *B.* 11 [*mgl. B.*

wor at iafnleingd i þann stad, sem wit hittumzt fyrra sinn. [Ek særi þik i guds nafni, attu kom þa ok finn mik a (þa) lund sem gud will[1]. En hann bad, at hun skylldi eta nockut af alldine þvi, er hann hafdi fært henne. Hun tok þriu korn af ertrum ok aat ok mællti sidan: »Ærinn mat hỏfum vær i guds miskunn, ef vær megum giora vilia hans.« Þa bad hun Zosimas[2] þess sem fyrr: »Minztu min, fadir, i bænum þinum.« Hann svaradi: »Þat skal ek gera, sem þu bydr mer. En þu skallt þat gera, sem margir þurfa, ath bidia fyrir ollum [lærdum monnum ok konungum ok ollu kristno folki ok fyrir mer syndugum[3].« Eptir þessi ord þeira blezadi hon aana Jordan med krossmarki ok geck sidan yfir aana þurrum fotum. En Zosimas for heim ok þotti [svo illa, at hann vissi eigi, hvat hann skylldi til taka, er[4] hann hafdi eigi spurt hana at nafne.

14. Ok er hann hafdi heima verit .xii. manadi, þa for hann ut i skog eptir sid þeira ok for a þann veg, sem þau hofdu fundiz it fyrsta sinn; ok er hann kom i skoginn, þa hugdi hann ath, ef hann mætti [nockut til hennar[5] finna. En þa er hann sa ecki til hennar, þotti honum illt, ok mællti ok gret: »Drottinn minn allzvalldandi, syn þu mer leynda dyrd þinnar miskunnar, er þu hefir folgit i þessum skogi; ek bid þik nu ennar somu bænar, drottinn minn, attu synir mer nu þinn eingil likamligan, þann sem heimrinn er eigi verdr ath sia ne med ath fara.« En medan hann var aa bæn, þa kom hann i dal þann, sem þau hỏfdu fundizt i fystu, ok sa hann hana þar liggia andada, ok voru lagdar hendr hennar ok fætr ok sva hỏfut, eptir þvi sem sidr er til at gera vit andada menn, hun horfdi i austr. Hann skundadi gongu sinni til likama hennar ok fell aa kne ok kysti a fætr hennar, ok þordi eigi ath ganga nær [en sva[1]. Þa tok hann ok sỏng liksaung ok salutidir fyrir henne ok hugsadi, at hann villdi giarna fela likam hennar, ef hann þyrdi; en hann ugdi, at henni mundi mislika, ef hann gerdi þat. En medan hann hugsadi þetta, þa sa hann bokstafi ath hỏfdi henni gerva, ok mællto sva, at saa enn godi munkr Zosimas skylldi taka Mario ok grafa i þeim stad ok bidia fyrir henne, en hun andadiz a þeim manadi er Aprilis heitir. Þa fagnadi hann fastliga, er hann vissi nafn hennar, ok vid þat vard hann ok varr, ath aa þeim sama degi hafdi hun andaz, sem hann gaf henne corpus domini, ok aa þeiri somu stundu, sem þau hofdu skilit, ok

1 [*mgl. B.* 2 Zosimam *B.* 3 [*mgl. B.* 4 [mikit at *B.* 5 [hana *B.*

þo i dal þeim enum sama, sem hann hitti hana bædi kvika ok andada. Þat hafdi hann gengit .xx. daga, sem hun hafdi þa farit aa einni stundu dagsins, ok skildiz þa vit verolldina ok for til guds. Hann var nu aahyggiufullr um þat, hversu hann [mundi þat fa giort, sem bokstafirnir budu honum [1], þviat hann hafdi ecki graftol. En þa er hann kviddi þesso, þa saa hann tre eitt litit liggia hia ser. Hann tok þat ok grof med ok matti þo ecki at gera bædi sakir hardleik(s) iardarinnar ok svo þess er hann mæddiz, ok settizt nidr, [þviat hann hafdi eigi afll til fyrir elli ok fôstu [2]. Þa sa hann leon [einn mikinn kominn til sin [3], ok geck þar til sem likit laa ok nysti ath sporum þeirar ennar helgu konu ok kysti hvervetna aa iordina, þar sem fætr hennar hofdu stadit. En Zosimas tok at hrædaz, er hann sa dyrit, ok mintiz aa þat, er hun [4] hafdi sagt honum, at hun sa alldregi dyr ne kykvendi, sidan hun kom i þann skog, þar til sem þau funduzt. Tok hann nu ok signdi sik med marki ens helga kross ok trudi þvi, at þetta dyr mundi honum ecki mein gera sakir þeirar godu konu, sem þar var þa ondut. En dyrit bendi honum, at þat villdi hafa frid vit hann. Þa mællti hann vid dyrid: «Þessi en helga kona baud mer at grafa sig i iôrd, en ek ma þvi nu eigi orka fyrir elli minni, enda hefi ek ecki þat til sem ek þyrfta [5]. Nu byd ek þer i guds nafni, attu farir til med mer ok giorir henne grof med afli þvi, sem gud hefir þer led.» Hun var i þvi klædi, sem hann gaf henne ath fyrsta fundi þeira. Leoninn [6] dvaldi ecki ok grof henne grôf [bædi mundangs breida ok diupa ok svo a leingd [7]. Sidan for Zosimas enn helgi munkr ok lagdi hana nidr i þessa grôf. Eptir þat lauk hann liksông, en dyrit fylldi graufina af molldu. Sidan geck dyrit aptr til skogar ok sva hogliga sem saudr. En Zosimas for heim ok lofadi gud. Ok er hann kom heim, þa leyndi hann eigi adra munka brædr sina, hvat hann hafdi sed eda fundit [i dyrd guds [7]. Ok er þeir heyrdu þetta, þa lofodu þeir gud ok voru fegnir af iarteinum þeim, er gud gerdi fyrir syndugum monnum, ok geidu med miklum fagnadi minning artidar hennar. En Jon, er þa var aboti, fann þat, sem hun hafdi sagt Zosime, ath munkar hans voru margir, þeir er vanrefsadir voro, ok sonnoduz ord hennar i þvi. En Zosimas lifdi gôfugligu lifi ok vard .c. vetra gamall lofandi ok dyrkandi gud, þann er giorir miskunn sina vid menn þa alla, er

1 [skylldi hana grafa *B.* 2 [*mgl. B.* 3 [eitt mikit *B.* 4 Maria *B.* 5 þarf *B.* 6 Leonit *B.* 7 [*mgl. B.*

hans vilia drygia, honum se lof ok dyrd ok vegr einum gudi i þrenningu um allar alldir. Amen.

II.

*(Cd. 657c qv; Fragm. 655** qv.)*

A Serklandi, i þeim stað er heitir Palestina, var maðr einn gamall, sa er Zozimas hett, hann var rettlatr maðr ok kunni vel bokc sina ok hafði verit munkcr alla stunð fra barnnæsku sinni; hann hafði bunðizs mest[1] vid heiminn allra þeira manna, er þa voru i verolldu. Munka lif[2] hafði hann halldit bezst allra manna i hæsku[3] sinni. Hann (var) sva goð(r) maðr i attferð sinni ok tru, at allir þeir munkar er i nanð honum voru, ok sva þo at firr væri, þa foru at finna hann ok namu[4] at honum, hverssu þeir skylldu sit lif bezst lifa. Hann var æ ahygiufullr um guðs orð. Hann gerdi iamnan nockut til viðrvistar ser; ok sva mælir Pall postoli, at allir menn skylldu lifa vid eitthvertt erbiði, annaðtvegia at þiona guði eða vinna i heiminum[5]. Hann var barnungr[6] færðr til muklifis ok var þar fimtigi vettra, sva sem hann sagði sialfr. Enn siþan er þeir vettr voru liðnir, þa treystizs hann gæzsku[7] sinni ok hugdi, at eingi maðr væri iamgodr sem hann [var, ok hugdi i hug ser: «Ek þarf eingis mannz þurfanði at vera», ok eingi ættladi hann sva godan klerkc vera, at honum kynni[8] kenna, ok eingi klerkr sva goðr, at «ek þurfa at spyria þa visdoms» eða hverssu hann s(k)ylldi sitt (lif) lifa. Enn meðan hann hugði sliktt, þa sa hann mann einn stanða hia ser vegliga(n) ok dyrligan, ok mællti: «Zozimas, kvað sa maðr, vel hefir þu þinum hag hagat ok attferð skipað; enn ei skalltu þat hygia, at þat se fulltt vel, meðan þu lifir, fleiri eru gǫtur til guðs helldr enn þær, er þu hefir nu farit. Ef þu vill meir fremia þin meinlæti, þa farðu fra frændum þinum, feðr ok modur ok vinum þinum ǫllum, sva sem Habraham for patriarki, ok fylg mer til munklifis þess, er stenðr aa Jordanar

1 *saal. Fr.*; miog *Cd.* 2 log *Fr.* 3 esco *Fr.* 4 nema *Fr.* 5 goþ verk *tilf. Fr.* 6 barn ungt *Fr.* 7 gefu *Fr.* 8 [þottizs vera i hug sinom, oc enge etlaþe hann sva goþan munc vera at honom kunni *Fr.*; *her ender første Blad af Fragm.*

bakca, þat er viktt Joni baptista. Þa for hann þegar i stað með honum þangat.

2. Enn þa er þeir komu þagat, þa mællti sa enn ungi maðr við Z.: «Her er nu sa staðr, er ek sagða þer fra, far nu i muklifið, ok se þar tiðinnði er þar eru.» Þa gekc hann til klaustragarzsinns þeira ok bardi aa. Enn sa er gæti hliðsins, þa spurdi hann, hverr þar væri. Þa svaradi Z.: «Munkr einn, sagði hann, ukuðr þer.» Þa gekc hann til abota ok sagði honum. Enn aboti sialfr gekc til ok lett upp hurð fyrir Zozimas. Enn þegar[1] er hann sagði: munkr er her kominn nyliga, þa þotizs hann sia gæzsku hans mikla harðrla; þa fell hann abotinn[2] þegar til fota honum ok bað fyrir ser, sem siðr þeira var til. Enn þa er hann reis upp, þa spurdi hann hinn, er kominn var, hvadan hann væri, eða hvi hann væri þar kominn, sva gamall maðr sem hann var, til þeira vesælldar, er þar voru fyrir. Enn Z. svarar honum: «Eingi nauðsyn er aa, at ek segia þat, hvaðan ek em at kominn, þvi em ek her kominn, at ek vil bæta mig. Ek hefi heyrtt, at her se goðr sidr ok miskunn mikil med ydr, at hverr madr, sa er her vill vera, þa er hann nær guði helldr enn i oðrum stodum.« Þa svarar aboti honum: «Brodir, sagdi hann, guð einn veitt hverss mannz gæzsku, kenði hann þer ok oss sva at lifa, sem vor þurftt er mest. Einnginn maðr ma annan bæta, hygi hverr at sinum hag ok gere gott, sa er guði næstr, er bezst gerer. Enn ef þu vill her vera med oss, þa verttu. Sa guð, er gaf sialfan sig at leysa oss, hann hefir samnað ǫllum oss saman.» Þa fellu þeir badir til iardar aa kne ok badu fyrir ser. Enn siþan gengu þeir inn til bræðra.

3. Enn þa er hann hafði þar verit um hrid, þa sa hann, at þeir voctu hveria nott ok unu þeir aavalltt nokut til guðs, ok þeir letu alldri mun sinn kyran vera at biðia ser goðs ok odrum, ok alldri heyrdi hann þa onytt mæla, ok ræktu ek(ci) vætta um veralldar vist, hvarki um ar ne um oaran. Ok eingi þeira vissi anna(r)s nafn, þat eitt villdu þeir sysla at deygia fra heimsins vist. Enn þeir hofðu guðs orð ser mest fyrir matt, enn þeir atu brauð enn drukku vatnn, til þess at þeir hefði megin til at þiona guði. Enn i þeira verkum slikum bættizst Zozimas storliga. Þa kom su tið, er þeir voru vanir at fara ut i eyðimorkc or munklifi sinu at pina sig meir enn heima, þa var langafasta. Enn sa var sidr þeira, at klaustr þeira væri alldri opin a [tolf manuðum[3], nema

1 þagar *Cd.* 2 aa. A. *Cd.* 3 [tolfb madnuðum *Cd.*

gestir kæmi. Enn þar kvomu fair menn ok fair vissu, hvar sa stadr var, þvi visadi guð sinum eyrendreka at leiða Z. þagat.

4. Sa var siðr þeira, at sunnudag at fostu inngangi þa kvomu þeir allir saman ok heyrdu messu ok tokcu huls(!), ok mottuduzstt allir saman litið ok gengu siþan til bænar sinnar. Enn siþan er þeir hofðu lokit bæn sinni, þa fell hverr aa kne fyrir annan ok kystuzst allir, enn siþan allir þeir abota, ok baðu hann, at hann skylldi biðia fyrir þeim, at þeir mæti þvi efla, er þeir villdu. Þa luku þeir upp hurdum ǫllum ok ganga ut, hverr þeira sins vegar, ok saung hverr þenna salm Dominus illuminacio mea. Enn eptir var einn eða tveir at gæta staðarins oc veita tidir, enn eingi[1] var at gæta fiar, þviat ekki var til. Enn hverr þeira hafði ser nockut til mattar, sumir hofdu brauð litit, sumir fikur, sumir þat alldin er daktil heitir, sumir erttr steyptar, sumir ecki nema likam sinn einn ok klæði þat, er hann hafði yfir ser. Enn þeim stundum er þa hungradi mest, þa aatu þeir gros ok rættr. Enngi þeira villdi koma til annas ok eingi vita til annas, hvat annar giorði, enn ef annar þeira sa annan, þa gekc hann af þveru fra. Sva lifdu þeir alla fostuna til palmadags, þa komu þeir allir samann. Ok hug(d)i hverr at við sig, hvatt hann hefdi syst aa þeiri einni(!) helgu tið, eingi spurdi annan at sinni syslu[2], þviat þat voru laug þeira, at guð einn skylldi þat vita[3] með þeim sialfum, þviat þat spillir fyrir hverium. Enn Zozimas munkr for ok sem þeir einn sama(n), hann hafdi litinn matt med ser, hann vakti sva miog, at hann svaf alldri, nema daudasvefn felli aa hann. Hann for viða um skogin at leita, ef hann mæti finna nockura helga staði eða erimitavist.

5. Enn er hann hafði gengit tuttugu daga um skogin, þa var þat einn ðag at midium ðegi, þa nam hann stadar ok sa i austr, þvi at hann gerdi sva iamnan, a h(v)erri tið ðagsins dvaldi hann gongu sini oc var þa aa bænum ok sa upp til himna. Enn medan hann sa upp, þa for fyrir augu honum ok syndizs honum aa hægri honð ser þvi likazst, sem skuggi mannz væri. Þa hrædizst hann ok hugði, at þat væri braugð diofulsins, þat kollu vær ofreski. Þa tok hann upp hendi sinni ok gerdi krossmarkc fyrir ser þrim sinnum ok bað guð miskunnar. Hann sa i sudret fra ser, sem madr einn gengi naukvidr allr ok kolsvarttr asionum, þvi at sol hafði brenðan þann enn væsla likam. Honum syndizst har aa hofði þeim manni hvitt sem ull ok stutt, sva at eigi tock leingra enn aa halsinn. Enn er hann sa þetta, þa þotti honum kynligtt, ok varð

1 eingis *Cd.* 2 sysla^r *Cd.* 3 viti *Cd.*

fegenn ok skyndi þangað gongu sinni eptir manninum. Enn sa enn vesli maðr, er þar var, skynði undan gongu sinni, er hann sa manninn eptir ser fara. Munkrenn rann eptir, sem hann matti mest, ok lett þat ekki skiptta, þott hann væri gamall oc meginlauss, ok matti hann meira fara enn hinn unðan. Enn þegar er hann kom i nanð þeim manni, þa kalladi hann ꜳ þann, er fyrir rann, gratandi ok mællti: «Þu guðs þræll, hvi flær þu mig gamlan ok synðugan! Ek særi þig i guðs nafni, at fyrir þess sakar er þu pinir þig her i þessum skogi, þa bittu min ok mæl vid mig.» Þa gatt hann farit þann mann i dal nockurum; þar rann vattnn um utan. Enn þegar er hann kom i þann dal, þa fer hinn unðan annan veg or dalnum. Þa nam munkrenn stadar ok matti eigi meira renna, sva var hann þa moðr, ok kalladi ꜳ hinn, er unðan rann, gratanði ok bað, at hann skylldi svara honum. Þa svaraði sa maðr honum er fyrir var: «Fadir Z., hvi fer þu sva miog eptir mer, eða hvatt villttu mer? ek ma eigi við þig mæla fyrir skaum minni, ek em kona ok em ek naukvit. Ef þu vill vid mig mæla, þa tac þu klæði þitt nockut ok kasta til min, at ek mega i fara, medan er vid tolumzst vid.» Þa þotti Z. kynligtt, hvi hon vissi nafn hans, enda hafði hon alldri seð hann fyrr. Hann fagnadi þvi miog ok þotizs vita giolla, at eigi matti sva vera, nema guðs miskunn mikil fylgði henni. Þa tock hann forntt klæði eitt, þvit ekci atti hann nyara, ok sa fra henni við ok kastaði til hennar. En hon tock þat klæði ok helldtt fyrir sig, þar sem henni var mestt skoum(!) at seð væri. Þa mællti hon vid munkinn: «Fadir Z., hvat er þer undir þvi at sækia funð minn sva syndugrar kono sem ek em?» Þa fell hann ꜳ knebeð ok bað, at hon skylldi blezsa hann; hon fell ꜳ knebeð til hans ok bað hann blezsunar. Nu bað hvart þeira annað blezsanar. Enn siþan tock hon til orða ok mællti: »Fadir, þer byriar þat at geraa(!), enn mer eigi, þviat ek er kona, enn þu ertt kallmaðr ok prestr at vigslu, ok hefir þu margan dag stadit fyrir allteri ok sungit messu.» Þa þotti Z. allra kynligazst, er hon skylldi þat vitta, er hon sa hann alldri fyr ok alldri var henni sagtt fra. Þa mællti Z. vid hana: «Nu se ek, enn goða modir, attu ert full af guðs miskunn, er þu hefir bædi sagtt nafn mitt ok atferð mina; þviat[1] guds miskun feck ǫngum manni fyr riki sinu[2] at raða ok eigi fyr metnaði heimsins, helldr feck hann honum fyr litilæti ok rettlæti ast, þa er hann ann guði; þvi byð ek þer fyrir guðs sakir attu blezsa mig fyrri.» Þa lett hon

1 at *tilf. Cd.* 2 sini *Cd.*

at mali hans ok blezsadi hann ok mællti þetta: »Blezsaðr ser þu, guð drottin vorr, er leystir allar salur godar fra diofli.« Þa sagði Z. amen. Þaa risu þau upp bæði. Þa mællti hon við munkinn:

6. »Fadir, sagdi hon, hvi villdir þu finna sva synduga konu sem ek er?« Hann svarar þa: »Eigi var þat, sagdi hann, af minum vilia eða volldum, þvi at ek vissa ekki til þin. Guð villdi, at vid fyndimst.« Þa svarar hon: »Ef sva er, sem þu segir, at guð villdi sva, þa seg þu mer, hvat titt er i heiminum um hag konunga eða byskupa ok lærdra manna.« Enn hann svaraði henni: »Modir, sagdi hann, guð hefir gefit fullan frið ollu folki sinu. Enn nu skalltu biðia fyrir ollu folki guðs ok mer.« Þa hof hon upp hendur sinar yfir hofuð ser ok retti þær til himna upp ok sa austr ok kalladi til guðs leingi. Enn hann munkrinn heyrði ekki til, hvatt hon mællti, nema hann sa þat, at hon hrærði munn sinn, ok sva sa hann, at hon for i lopptt upp miog hatt fra iordunni. Enn i þeiri syn, er þa sa hann um hennar hag, þa hrædizst hann sva miog, at hann sveitizs af ok fell til iardar nidr ok matti ecki mæla, nema hann saung Kirieleison. Þvi var hann sva hræðr, at hann hugdi, at þat væri villa. Enn er hon for ofan apttr, þa tokc hon i honð Z. ok reisti hann upp ok mællti: »Fadir, sagði hon, mistrua(!) þu mig eigi, kristinn maðr em ek ok þo synðug kona, sem ek hefi fyr sakctt þer.« Siþan gerdi hon kross bædi aa enni ser ok aa briosti ok mællti þetta: »Guð alzsvalldandi leysir oss fra inum illa diofli, þeim er i gegn oss berzst æ ok æ um vora oþurftt.« Enn þa er hann heyrdi mal hennar þetta, at hon vissi iamvel hug hans sem orð hans, þa vissi hann, at guð var med henni, ok fell þa til fota henni ok mællti þetta gratanði: »Nu bið ek þig ok byð ek þer af guðs hendi Mariu sonar, at þu leynir mig eigi, hvat um þinn hag er, eða hverssu leingi þu hefir her verit, ok ek mega heyra, hverssu undarlig guðs miskunn er. Ok seg mer til þess, at ek segia odrum monnum fra slikum iarteinum, fyrir þvi at viss domr allr sa er folginn er eða fe leynanða, þess nytr eingi maðr; ennda bið ek þig ei fyrir þvi, at þu eða ek skula taka manna lof i gegn, helldr bið ek til þess, at ek vil, at aðrir menn liki eptir þinum goðgerningum, ok þvi kom ek aa funð þinn, at guð villdi, at menn vissi, hvat þu hefir her syzst.« Enn er hon heyrdi þau orð hans, þa hof hon upp augu sin ok sa til himna ok mællti vid hann: »Ho, ho, brodir, sagdi hon, mikit er mer fyrir þvi, ok skom þicki mer þat at segia þer fra minu lifi, fyrir þvi at þu munntt flyia mig sem hoggorm ein(!) vesta, ef þu veizst

mina attfer(d) ok illsku. Alldri hefi ek enn til skripta gengit, ok verð ek nu at segia þer minar syndir, þott mer se leitt, enn þu bið guð, at hann fyrirgefi mer þessar syndir.« Enn þa retti hann henðr sinar til himins upp ok bað til guðs fyrir henni. Siþan tock hon at segia sina attferð ok mællti a þa lund:

7. Ek var fædd ą Egiptalandi, ok var ek med feðr minum ok moður .xij. vettr; þa girntumzst ek ills lifs ok at drygia likams losta. Enn ek matta þvi eigi orka, þvi at fadir minn ok modir voru menn rikir ok aagætir, sva at eingi þordi mig at finna til onytra hluta. Þa hliopumzst ek a brautt þadan, ok for ek til borgar þeirar, er Alexandria heitir, ok lifda ek þar sva ofaugru lifi, sem kona mati vestu lifa bæði fyrir guði ok monnum. Þat var mitt lif, at ek var porttkona, su er vest matti vera, .xvij. vettr ok nockuru leingr eða mæ(i)r. A þessa lunð hagaða ek, at þat klæðakyns, er fegurs(t) var, þa keypta ek ok bar ek ꜳ mig, til þess at flæ(i)ri skylldi til min lysta enn aðr. Allra kvenna var ek fegrzst ok vænzst. Þann matt keypta ek mer iafnan, er bezstr var, til þess at minn likam skylldi þa fleira illzs fysa ok gleði enn aðr. Vaktta ek þa miog sva nættr ok daga, ok gekk ek þess i milli at drecka mungatt eða drygia likams losta með hverium manni, er þat villdi gera, ok þotti mer þeir allz til fair, ok tock ek ecki fe af morgum, þviat ek villda, at þa lysti til min fleiri enn færi. Ek gerdumzst leikari, ek sau(n)g, ek tumbada, til þess eins var mer þetta alltt, at ek villda þa locka til min fleiri enn færi ok meir alla þa er ek villda hafa. Ek laug, ek stal, ek var æ ok æ i illum verkum dag ok nott. Þa kom sumar. Enn sa var siðr i þvi landi, at menn foro fiolmentt ꜳ skipum til Jorsalaborgar ꜳt krucis messu. Þat var einn dag, er ek sa at martt manna for til skipa, þa geck ek at hitta mann einn, þann er fara skylldi ꜳ þeim skipum til Josalaborgar, ok spurða ek hann, hvert þeir villdu fara. Enn hann svarar: »Til Jorsalaborgar, sagði hann, til ins helga kross.« »Ek villda þangat fara með yðr,« sagda ek. Hann spurdi mig, hvat ek hefda til skipleigu. Ek svaraða honum: »Ecki, sagda ek, nema er vilit veita mer bæði matt ok far. Enn ef er vilit eigi þat, þa byð ek mig sialfa.« Nu bið ek, godi brodir Z., at ek hetta nu at segia leingra, fyrir þvi at eyru þin munu saurgazst ok lof þitt alltt. Þa klaukk Z. sem kona ok bað fastliga fyrir guðs sakir ok mællti sva: »Goða systir, hvata þvisa mali, seg helldr fram, fyrir þvi at þat bætir margan mann, er sliktt heyrir.« Þa tock hon til a nyia leikc ok sagði: »Sa maðr

er ek sagda þer fra, at ek villða fara med til Josala, þa fann hann bratt, hvatt konu ek var, ok geck ꜳ brautt fra mer ok hæði at mer ok hlo miog. Enn ek geck sem ek matta skiotazs til strandar, ok sa ek fiolda manna þar, ok leku ok biðu lagsmanna sinna. Enn ek bað þa, at þeir skylldu mig lata fara med ser, ok bað ek þa gera vid mig alltt þat er þeir villdu. Enn þeir þagu þann kost ok leiðu mig ꜳ skip med ser. Enn siþan foro vær i haf. Enn þa tock ek sið minn inn sama. Alldri var sva illtt i hafi ne sva gott, at ek letta eigi, sem ek var fyr vǫn, ꜳ hveria lunð sem ferligazst var. Ek hrædumzs eigi ꜳ skipi sem aðrar konur, sva var tið illska min, ok ek eggiaða alla menn til min, ef ꜳ þvi skipi voro, bæði illa ok goða. Sva ma segia, at ek færa með ǫðru borði apttr enn oðru fram ꜳ skipinu, ok saurgaða ek þar naliga hvernn mann, er ꜳ var skipinu. Ek var sva sem helvitis pyttr þeim ollum, er i attfalli voru, er mig hofðu, sva sem fella til musa. Þat þotti mer undarligtt, hvi vær druknuðum eigi oll fyrir minni illsku. Enn nu se ek, at sva er sem guð hefir mæltt, at hann vill eigi syndugs mannz dauða, helldr vill hann, at hann lifi ok bæti yfir. Nu foru vær siþan til þess, er vær komum til Josalaborgar, þar voru vær nockura daga, aðr krossmeissa(!) kom. Enn ꜳ þeim dogum[1] lifða ek sva illa, sem þa er ek hafða vest lifað, ok for ek um borgina alla innan naliga fyrir hvernn mann, ok teygðag allar salur þeira manna til helvitis, er ek gatt til min lockað, sva sem fiskar vefiazst i neti. Enn þa er kom .+. messudagr, þa foru menn fiolmentt til kirkiu fyrir guðs sakar ok hans lof fram at flytia ok halæitliga hans tign at gera. Þa skynda ek gongu minni i þeira flokc fyrir illsku minni ok otru at lata sem flesta menn sia mig. Þa komu vær til kirkiudura, ok gengu þa allir menn i kirkiuna inn adrir, enn ek matta eigi inn komazs. Þa þotti mer kynligtt, hvi sætti. Þa gekk ek i þrau(n)g manna, ok hugða ek, at menn skylldu hrinda mer inn með ser, enn mer tioði þat ecki. Þa geck alltt folkk inn, enn ek matta eigi inn komazs.

8. Enn er ek hafða leingi við þat brotizst at þraungvazs inn, þa var ek sva moð, at ek matta eigi sva leingr lata, ok hvarf ek þa með kirkiunni annan veg hia vegginum fyrir utan i ra eina, ok kom mer þa i hug, hvatt vallda munði þvi, er ek matta eigi i kirkiuna ganga sem alltt kristit folkc annat[2], ok þotumzs ek þa finna, hvatt ek hafða syzst, ok mundi guð mig fyrir þat utt recka,

1 er *tilf.* *Cd.* 2 annan *Cd.*

at ek var verri enn eingin maðr annara. Þa tock ek at grata af ollum hug ok bardag aa briost mer, ok andvarpada ok idrudumzst ek synða minna. Enn er ek sa or ra þeiri, er ek stoð i, hvar skriptt ein var sett gerr eptir Mariu modur drottins vors, þa kallaða ek af ollum hug aa hana gratanði ok siuku hiarta, fyrir þvi at þa et fysta sa ek, hvat ek hafda syzst, ok mælta ek sva: «Þu inn helga mær Maria, er bartt sun guðs higat i verolld þessa, ek veitt, at (ek) em overð at sia þig fyrir þeiri enni margfolldu illsku, er ek hefir gertt. Enn nu bið ek þig, hin helga guðs moðir, at þu hialpir mer, fyrir þvi at ek veitt, at guð villði þvi maðr vera her i heimi, at hann villdi, at syndugir menn iþradizst ok bætti yfir syndir sinar vid hann. Nu kalla ek it þriðia sinn til þinn, inn ðyrliga drotning himins ok iardar[1], ok bið ek þig, at þu lofir mer at ganga inn i þær dyr, er ek matta eigi aðan inn komazst til hins helga kross at lúta honum sem adrir menn. Enn ef þu villtt mer þetta lofa, þa heitt ek þer þvi, at ek skal alldri sliktt drygia, sem ek hefi fyr gertt, ok þegar er ek kem til hins helga[2] kross, þa skal ek fyrirlata allan heiminn ok alla þa hluti, er i honum eru, ok vil ek fara i þann stað, er ek mega refsa mer sialf okynni min ok illsku mina, þa er ek hrædumzst eigi guð. Nu bið ek þig it fiorða sinn fyrir dyrð þina ok miskunnsemi, at þu helpr ollum kristnum monnum, at þu gangir i vordslu fyrir mig við son þinn drottin vornn.» Enn siþan er ek hafda sva mælt, þa freistaða ek ok geck til kirkiuduranna með ǫðrum monnum, ok matta ek þa inn ganga, ok var mer þa ecki utt hrunðit, helldr var mer þa hrund(it) i kirkiuna. Þa varð ek sva fegin, at ek þottumzs varla vita viðtts minns, at ek skyllda þa inn komazs, sem syndir minar hrunnðu mer aðr utt, ok hræðumzst ek þa guð fastliga. Enn þegar[3] ek kom fyrir kross inn helga, þa fell ek oppt aa kne fyrir honum. Enn þa kom ilmr sva goðr i nasar mer, sem ek kenda alldri iamgoðan fyr, ok sa ek þar dyrð guðs. Enn siþan gekc ek utt apttr þangat til skriptarinnar, sem ek hafða aðr verit, ok fell ek enn aa knebet ok mælta ek aa þa lund: «Þu hin helga mær Maria, yfirdrottning allra drottninga, þu hefir mer miskunnat, ok fyrir þinar sakir kom ek i hina heilaugu kirkiu at sia dyrð guðs. Nu vil ek fyrir þat lofa son þinn almattkan guð, þann er heyrir allra syndugra manna idrun. Nu bið ek, at þu visir mer aa þa gotu at ganga ok synir mer, hvatt ek skal þess gera, er ek mætta sættazst við skapara minn ok við þig, hin helgazsta mær, ok vid

1 iordar *Cd.* 2 hilga *Cd.* 3 þigar *Cd.*

alla hans dyrlinga.» Enn þegar er ek hafda þat mælltt, þa heyrda ek rauð eina mælanði við mig. A þessa lunð mællti su roð: «Far þu utt yfir Jorðan, þar hittir þu goða ro salu þinni.» Þa mæltta ek við skriptina gratanði: «Þu drotning min haleitazsta, afrækzstu eigi við mig, hellðr gættu min æ ok æ, hvargi sem ek er.» Enn siþan gekc ek utt or kirkiugardinum. Enn þa kom maðr einn i motti mer ok gaf mer þria peninnga silfurs. Enn ek geck ok keypta með þeim þria hleifa brauðs. En þa spurða ek manninn, er ek keyptta brauðit at, hvertt leiðin væri til Jorðanar. Enn hann visaði mer, enn ek geck siþan þagat ogloð ok gratanða(!). Þat var at dagverdarmali er ek geck or Jorsalaborg, enn ek kom fram at solarfalli til Jordanar til mun(k)lifis þess, er þu ert i. Enn þegar er ek kom þar, þa geck ek i kirkiu, ok tokc ek þar hus(l), ok var ek þar um nottina, ok att ek þar halfan hleif af þvi brauði, er ek keypta i Josalaborg, ok drack við vatn or Jorðan.

9. Enn annan dag eptir for ek a brautt or munklifinu ok yfir ana Jorðan, ok bað ek iafnan enu dyrstu Mariu, at hon skylldi visa mer a þa goto, at ek mætta lifna af dauda þeim, er syndir minar deydu mig. Enn þa kom ek i skog mikinn ok hafan. Enn siþan er (ek) kom þar, þa hefi ek flæit ok firzst menn, sem ek matta mest her til, ok hefi ek her beðit miskunnar vors drottinns. Þa svaraði Z. henni ok mællti: «Hverssu marga vettr hefir þu her verit, liufa min.» Þa svaradi hon: «Siþan er ek for or hinni helgu borg Jerusalem, sagði hon, þa hefi ek her verit .xl. ok .vii. vettr.» Enn þa spurði Z.: «Hvatt hefir þu haptt þer til mattar siþan, sagði hann?» Þa sagði hon: «Ek hafda eigi matt meira higat enn tvo hleifa ok þann halfan, er ek leifða i munklifinu. Enn þat brauð hardnadi fyrir mer ok varð sva hartt naliga sem steinn, enn ek lifða við þat nockura vettr.» Þa svaradi Z.: «Varð þer mikit fyrir þvi at lifa annan veg, enn þu vart fyr von?» Þa svaradi hon: «Ef ek minnumzst a pisl þa alla, er (ek) hefi þolat her, ok æ lif þat et illa, er ek hafða aðr, þa uggi ek, at ek fysumzst til veralldarinnar ok skula beriazst þa enn i gegn heiminum.» Z. svaraði ok mæltti a þa leið: «Liufa min, sagdi hann, leyn mig eigi, hvat um þinn hag hefir verit.» Þa svaraði hon ok mællti: «Tru mer, Z. aboti, at seytian vettr var ek her sva i þessum skogi, at mig lysti til ok mer kom æ ok æ i hug mattr sa, er ek hafda haptt i verolldinne, bæði kiott ok allr enn bezst(i) mattr, er i heiminum var, ok mungatt ok klædi ok skemtun su ǫll, er ek hafða, siþan er ek kunna at monnum at hyggia. Enn þa þegar er

ek lett mer i hug koma, hverss ek hafda bedit enu[1] helgu Mariu, ok hverssu hon hafdi mer miskunnað, þa grett ek, þa iðrudumzst ek ok andvarpaðag, ok bad ek alhugliga, at hon skylldi eigi gleyma mer, helldr skylldi hon gæta min ok snua fra mer þeim enum illa ahuga ok minning illra verka minna. Enn medan ek bað þeirar bænar, þa kom lios mikit yfir mig. Enn þa er stunð ein var i millum, þa var mer heimrinn allra mest i hug, sva at ek sviða sem elldr lægi a mer allri. Enn þegar er ek hugða at, hverssu mitt mal stoð vodvænliga, þa fell ek til iardar ok kallada a Mariu, ok la ek þar a bænum minum allan þann dag ok þa nott, ok var þat lios hia mer alla þa stunð, ok þvi liosi fylgdi miskunn drottinns minns ok Mariu modur hans, ræ(i)stu þau mig up af þeim illa hug. Enn i þeiri freistni var ek alla .xvij. vettr. Enn nu siþan er þeir .xvij. vettr voru farnir, þa var Maria modir guðs mer næst at ollum hialpum i hverium stad, bædi er ek svaf ok er ek vacktta.» Þa svaradi Z. ok mællti a þa lund: «Þurptir þu siþan matt eða klæði?» Þa svaradi hon: «Þann halfa þriðia leif er ek hafda fra Jordan, sagdi hon, þess neytta ek a þeim .xvij. vettrum, enn siþan [lifða ek[2] við gras ok rættr her til. Enn klædi þau, er ek hafda hegat fra Jorðan, þa eru nu farin ok fuin[3]. Nu[4] hefir sva mig kostat bæði frost ok kuldi um vettrum, enn um sumrum[5] hiti. Enn siþan eptir þa tið, þa kom guðs miskunn til min ok hefir teckit bædi lif mitt ok salu fra ollum haska. Enn nu hvertt sinn er ek minnumzst[6] aa allt lif mitt it illa, er ek hafda i heiminum, þa gle(d)iumzst ek ok fagna, ok vilnumzst ek [miskunnar af drottins vors gæzsku[7]. Mattr minn ok mungatt [ok klæðnaðr þat[8] eru guðs orð, sva sem guð mælir sialfr, at maðr ma eigi við brauð eitt lifa, hann verð(r) ok at lifa vid [ord þau, er koma[9] af munni guðs. Sva mæla [bækr, at sa maðr er hann fer or illskuklædnadi[10], hann fer i stein ok hefir hann ser[11] fyrir klædi.

11. Enn er Z. heyrði þessi mal hennar, er hon sagdi dæmisogur af [hinni diupsettuzstu bokc[12], þa spurdi hann þa inu godu konu: «Kannttu salma þina, sagdi hann, eda hefir þu lesit bækr?» Þa svaradi hon: «Tru mer nu, guðs maðr, at siþan er ek for fra Jorðan, þa sa ek eingvan[13] mann fyr enn þig ok ecki kvikvenði.

1 einu *Cd.* 2 [l. *Cd.* 3 fyri *Cd.* 4 *Her begynder andet Blad af Fragm. 655*[33]. 5 sumar *Fr.* 6 minnomc *Fr.* 7 [oc gleþiomc ec af drottins vars gezlo *Fr.* 8 [eþa vin oc cleþi *Fr.* 9 [orþ hvert er fram ferr *Fr.* 10 [bøkr, at hverr sa maþr, er her ferr or kleþnaþe illzsco sinnar *Fr.* 11 þat *tilf. Fr.* 12 [eno diupasta bocmale *Fr.* 13 engi *Fr.*

Enn a bock nam ek alldri[1], ok alldri[1] heyrda ek fra bockmali sagt, enn gud lifandi [æ ok æ[2] hann kennir hverium manni visdom. Nu brodir [heyr þu mig[3], nu hefi ek sagtt þer alltt, þat er [um minn hag hefir verit[4]. Nu bið ek þig, at þu haldir bænum fyrir mer [til guðs[5], medan þu lifir. Þa fell munkrenn a knebet ok mællti gratandi[6]: «Blezsadr ser þu guð, er gerir iarteinir miklar ok dyrligar ok undarligar ok sva margar, at [einginn madr fær taltt[7].» En er hann hafði sva mællt, þa tok hon i hond honum ok reisti hann upp oc mællti: «Brodir, sagdi hon, þess vil ek bidia þig, at þu segir ǫngum manni fra mer, medan lif mitt er. Ennða[8] far þu nu i guðs friði. Enn annat vorr i þenna tið[9] þa skulu vid her finnazs. Enn ek vil þess biðia, at þu farer eigi fra staðnum annat vor, sva sem siðr yðvar er til ok log yðr.» Enn þa er hann heyrði, at hon vissi alltt um þeira hag, þotti honum kynligtt sem fyr, hvi hon skylldi þat vita, er einngi hafði maðr sagtt henni fra, ok lofadi hann þa guð. Enn hon mællti þa vid hann: «Verttu kyr þa heima i muklifinu, er fasta kemr, fyrir þvi at guð vill [eigi, at þu farir með þeim ǫdrum brædrum, sem log yðr eru til. Enn er skirdagr kemr, þa far þu til Jordanar ok haf med þer hollð ok bloð drottinns vors[10], þviat ek hefi eigi siþan teckið corpus domini, er ek [var i þessu munklifi[11]. Enn þvi einka ek þann dag til þess, at drottinn vor gaf a þeim degi postolum sinum hollð sitt ok bloð. Enn nu er þu kemr heim, þa mæl þu vid abota ydvarnn, at hann gæti vel munka sinna allra ok refsi þeim [misfarar þeira[12], þviat þeir þurfa[13]; bið nu fyrir mer,» segir hon. Enn eptir þessar rædur hvarf hon aa brutt fra honum ok þangat i sko(g)inn sem þyckazstr var. Enn siþan fell Z. til iardar niðr ok kysti þar aa iordina, sem hon hafði staðit, ok lofaði guð. Enn siðan reis hann upp ok for þa þeim aa inum sama apttni ok þakcaði [guði alla þa .xii. manuðr, er hann hafði fundit þessa konu ok heyrtt hennar lif[14], ok gengr hon honum alldri or hug nott ok dag[15].

1 aldrege *Fr.* 2 [ei oc ei *Fr.* 3 [hefir þu heyrt oc *Fr.* 4 [yfir minn hag hefir gengit *Fr.* 5 [viþ guþ *Fr.* 6 þa er up hann *tilf. Cd*; *ikke Fr.* 7 [enge maþr fer talþar *Fr.* 8 En *Fr.* 9 tima *Fr.* 10 [at þu farir eigi meþ oþrom breþrom fyrr en á scirdege; þa far þu til Jordanar scirdag, oc haf meþ þer holld oc bloþ vars drottins Jesus Cristz, oc biþ min þeim megin arinnar, sem þu kemr at Jordanar(!). Ec vil þa taka holld oc bloþ vars drottins *Fr.* 11 [tok i mvnclifi, er ec for i æyþemorkina *Fr.* 12 [osiþseme sina *Fr.* 13 þurfo þess at þeim se refst *Fr.* 14 [allt meinlete guþe .... monoþum. 15 *Her ender Forsiden af 2det Blad Fr.*

12. Þadan fra lidu nu stundir til þess, er kom iafnleingð þesse, er þeir voru vanir munkarnir at fara ut i skoga þa inn fysta sunnuðag i langafostu annað vor. Þa gengu þeir utt, sva sem þeir hofdu fyr gertt, or klaustri sinu syngianði. Enn þa var Z. siukr ok matti eigi fara með þeim, þa mintizs hann aa, hvatt su kona hafdi sagtt, er hann hitti i skoginum, hon sagdi, at hann munði eigi fara, þo at hann villdi. Enn siþan matti hann litla stunð illa ok tock honum at battna. Enn þa er skirdagr kom, þa var hann heill vorðin, þa tock hann kaleck einn litinn ok lett þar i hollð ok bloð vors drottinns. Siþan tock hann alldin, þat er dacktil heitir, ok þat annat, er fikcior heita, ok erttr steyptar[1] ok for siþan til arinnar utt ok kom þar at kvelldi, ok settizs þar niðr hia aanni ok tokc þar hvilld ok badzst fyrir til guðs, ok beið hennar þar. Enn hon kom eigi. Hann sa iafnann i skoginn ok vænnti hennar[2], ok þotti honum [æfar langtt at bida. Hann hugði þa i hug ser ok ættladi annað hvartt mundu vera, at hon mundi hafa þar komit til stefnunnar[3] fyr enn hann, ok hefdi hon horfið i brautt, eða [hitt ella, at hon mundi eigi komazs til mottsins fyrir sakar synda hans[4]. Honum þotti þat sva illt, [er hon kom eigi, at hann klokc sem kona[5] ok sa upp til himna ok mælltti þetta: «Drottinn minn, sagði hann, leyf þu mer nu at sia þa konu, er (ek) fysumzst[6] ok ek leita.» Þa tock hann at kvida, hverssu hon skylldi komazst yfir aana, ef hon kæmi[7] til hans su inn helga kona, fyrir þvi at þar var hvarki yfir ana bru [ok ekki[8] skipp. Nu þotti honum sva illtt, at hann grett ok vænadi[9] ser sem kona, er hon kom eigi. Enn medan hann kunni allra vest, þa kom su hinn helga kona annan veg at anni. Enn er hann sa, at hon kom, þa [hliop hann upp ok varð sva feginn, sem maðr ma fegnazstr verda[10], ok lofadi guð ok hugdi at, hvar hon mundi komazs yfir ana Jorðan. Enn hon geck til arinnar ok gerdi hins helga kross markc fyrir ser, ok geck hon siþan aa vatnnit yfir aana Jorðan til hans [sva sem aa iorðunne[11]. Enn er hann sa þa inu undarligu gongu hennar, þa fell hann a kne [i moti henne[12]. Enn er hon sa þat, þa kallar hon a hann ok mællti: «Z. brodir, sagdi hon,

1 *saal. Fr.*; *hvis Bagside begynder med dette Ord*; steystar *Cd.* 2 þatan(!) *tilf. Fr.* 3 [afar langt, oc hugþi viþ sic þat, at annat tveggia vere, at hon hefþe komit þar i þann staþ *Fr.* 4 [synþir hans ylle, at hon kom eige *Fr.* 5 [at hann koms viþ mioc *Fr.* 6 ec fysoms *Fr.* 7 qveme *Fr.* 8 [ne *Fr.* 9 veinaþe *Fr.* 10 [reis hann upp oc varþ harþla fegenn *Fr.* 11 [*mgl. Fr.* 12 [fyrir hana *Fr.*

hættu ok gerr ei sva, þu ertt prestr ok þu hefir [guðs likama með þer[1].«

13. Þa kom hon til hans ok mælltti þetta við hann: »Blezsadu mig, fadir,« sagði hon. Enn Z. hrædizst ok mælltti [a þa lund:[2] »Dyrkadr ser þu guð, nu hefi ek hitt þat, er ek for at leita, betra mann mer.« Þa mællti hon vid Z.: »Brodir, sagdi hon, syngðu pater noster ok credo in deum, fyr enn þu gefir mer corpus domini.« [Hann gerdi sva sem hon bað, ok bædi þau[3]. Siþan [gaf hon honum fridarkoss ok tock siþan vid[4] corpus domini. Enn eptir þat helltt hon upp honðum sinum til himins ok mællti: »Drottinn minn, nu skalltu ambatt[5] þina i friði lata fara, þvi at ek hefir nu seð grædara min. Enn nu fardu, brodir Z., heill ok vel, ok hyg at [nu vannliga, hvat ek mæli[6] við þig. Kom þu nu at annarri iamnleingð, þa er .xii. manuðr[7] eru heðan liðnir, i þann stað er vid hittumzst fyrra sinni. Ek særi þig i guðs nafni[8], at þu [kom þa ok finn[9] mig a þa lunð, sem guð vill [at vid finnimzs[10].« Enn er hon hafði þetta mælltt, þa bað Z. hana, at hon skylldi etta[11] nockut af alldine þvi, er hann hafdi at færa henni. Enn hon tock þriu kornn af ertrum ok att þau ok hetti siþan ok mælltti: »Ærinn[12] matt hofum vær i guðs miskunn, ef vær mætim gera hans vilia.« Enn þa bað hon Z. þess, er hon hafði fyr beðit: »Minzstu min, fadir, kvað hon, i bænum þinum.« En hann svaradi: »Ek skal þat gera, er þu biðr mig, enn þu skallt þat gera, er margir þurfa[13], þu skallt biðia fyrir ollum lærdum monnum ok konungum ok [ollum kristnum monnum ok fyrir mer[14].« Enn er þau hofdo þetta vid mællztt, þa blezsadi hon ana Jordan med [hinu helga krosstakni[15] ok gekc yfir siþan þurrum fotum. Enn Z. for heim til stadar sins, ok þotti honum sva illa, er hann vissi eigi, hvat hann skylldi til tacka, er hann hafði eigi spurtt þa ina godo kono, hvat hon hett.

14. Enn er hann hafdi verit heima .xii. manaði[16], þa for hann utt i skog[17], sem siðr þeira var til munkanna. Hann for þann veg, sem þau funduzs it fysta ar. Enn siþan er hann kom i þann skog, er hann hafdi hana hitta, þa hugdi hann, at hann

1 [tekit hold oc bloþ Crist *Fr.* 2 [þetta *Fr.* 3 [*mgl. Fr.* 4 [kysti hon hann. En þa toc hon *Fr.* 5 ambott *Fr.* 6 [þvi vannliga, er ec hefi melt *Fr.* 7 mon. *Fr.* 8 *saal. Fr.*; nafði *Cd.* 9 [komir þa oc finnir *Fr.* 10 [*mgl. Fr.* 11 ęta *Fr.* 12 ørinn *Fr.* 13 þurfu *Fr.* 14 [ollo cristno folke oc fyr mer syngom *Fr.* 15 [ens helga cross marke *Fr.* 16 manoþr *Fr.* 17 eyþemork *Fr.*, *som ender her.*

skylldi þar nockuð til hennar finna. Enn er hann sa ecki likligtt til hennar, þa þotti honum illtt, ok grett hann ok kunni einkar illa ok mællti þetta: »Drottinn minn alzvalldannði guð, syn mer leynda dyrð þina[1] ok miskunn þina, er þu hefir her folgit i þvisa landi ok i þessum skogi. Ok enn bið ek þig innar somu bænar, drottinn minn, attu synir mer þinn eingil likamligan, þann er eigi er h(e)imrinn verdr at hafa.« Enn meðan hann var a bænum þeim, þa kom hann i dal þann, er þau funduzst fysta sinni i, ok sa hann hana ligia anðaða, ok skein af likam hennar sva mikið lios sem af sol. Enn hon la sva, sem menn adrir hefdi lagtt henðr hennar ok fættr ok hofut, ok horfði hon i austr. Enn þa skyndi hann gongu sinni til likams hennar ok fell aa kne att fottum henne ok kysti fættr hennar, ok þordi eigi at koma nær likam hennar enn sva. Enn siþan saung hann licsaunng ok salutidir fyrir henne ok hugði i hug ser, at hann villdi giarna fela likam hennar, ef hann þerdi, enn hann hugði, at henni munði fyrir þikkia i. Enn medan hann hugði þetta, þa sa hann at hofdi henne bockstafi gerva. Þeir stafir mælltu sva, at sa enn godi munckr Z. skylldi tacka likam Mariu ok grafa i þeim sama stað ok bidia fyrir henne. Enn hon andaðizs aa þeim manaði er Aprilis heitir at bockmali ok a inum fiorda nonis dege. Nu fagnadi hann þvi fastliga, er hann vissi nafn hennar, ok vid þat varð hann ok varr, at a þeim inum sama dege fyrir .xii. manudum, er hann hafdi gefitt henne corpus domini við Jorðan, þa andadizs hon, þegar er þau skilduzst ok a somo stundo, er hann hvarf fra henne, ok hon fra honum, ok eigi maðr kom fyr enn hann i þann stað siþan, er hon kom, ok alldri kom maðr i þann sama dal aðr ne siþan, er Z. hitti hana þar bæði kvikva ok dauða. Enn þat hafdi Z. gengit .xx. ðaga, þa er þau skilduzst et fyrra voreð, er hon for þa a einni eykctt ðags, ok skildizs hon þa við verolldina ok for til guðs. Enn Z. varð ahyggiufullr um þetta[2], hverssu hann sky(ll)di þat fa gortt, er honum budu bokcstafirnir, þeir er hann hitti at hofði Mariu þeirar, er þar la, fyrir þvi at hann hafdi hvarki pal ne rekcu. Enn þa er hann kviði þvi allra mest, þa sa hann hia ser liggia tre eitt litit, ok tock hann þat ok grof med ok matti ecki at gera, fyrir þvi at þar var iorð sva horð, at ecki orkadi treit aa. Þa mædizst hann i þessu starfi ok settizs niðr, fyrir þvi at hann hafði eigi afl[3] til þess at grafa med þvi litla tre fyrir elli sinni ok fostu. Ok i þvi bili sa hann dyr eitt koma

1 þini *Cd.* 2 er *tilf.* *Cd.* 3 alfl *Cd.*

fram or skogi, þat kalla menn et oarga dyr. Enn þegar er þat kom, þa gekc þat þar til, sem likit la, ok snakadi til fotanna þessarar enu helgu konu ok kysti horvettna a iorðina, þar sem fættr hennar hofdu komit. Enn Z. tokc at hrædazs, er hann sa dyrit þat et ogurliga, ok mintizs a þat, hvatt su enn helga kona hafði mællt við hann, at hon sa alldrigi dyr ne ekci kvikvendi, siþan er hon kom i þann skog. Ok tock hann þa at signa sig med inu helga krossmarcki ok trudi þo at hvoro, at dyrit mundi ecki mein gera honum fyrir sakir þeirar ennar helgu kono Mariu, er þa var þar. Enn dyrit bendi honum, at þat villdi frið hafa við hann. Þa mællti Z. vid dyrit oarga a þa lund: »Þessi hin helga kona, er her liggr, bauð mer at grafa sig i iorð niðr, enn ek ma þvi eigi a orka, fyrir þvi at ek em gamall maðr ok megin-laus, ok þat med, at ek hefi ekci þat til er ek þarf. Enn nu byð ek þer i guðs nafni, attu farir til med afli þinu enu mickla, er guð gaf þer, ok gerr henni grof.« Enn þegar er hann hafði þetta mælltt, þa dvaldi dyrit ecki at grafa henne grof mundangs langa ok hæfiliga breiða ok skappliga diupa. Enn siþan for Z. inn helgi munnkr til ok lagdi ena helgu Mariu i þa grof. Enn var hon i þeim klædum, er Z. munkr kastaði til hennar, þa er þau funduzst i fysta sinn. Enn siþan gengu þeir i brott badir Z. ok dyrit. Enn dyrit for sva hægliga sem einn sauðr til skogar, enn munkrenn for heim lofanði guð ok syngianði. Enn siþan er hann kom heim, þa leyndi hann eigi adra munka, þa er þar voru, hvatt hann hefir seð eða fundit i dyrð guðs. Enn er þeir heyrðu aðrer munkarnir þessa sogu, þa lofudu þeir allir allmattkan guð, ok voru allir fegnir fyrir þessar iartegnir, er guð gerði fyrir syndugan mann. Þeir gerdu siþar artið þessarar ennar dyrligu konu Mariu med mikilli dyrð ok fagnaði. Sa hett Jon, er þar var aboti yfir þeim munkum. Þa fann hann þat, er hon hafdi sack(t) Z., at munk-ar hans voru margir vanrefstir, ok sonnuðuzs orð hennar i þvi. Enn .m. Z. var þar i þeim stað .c. vettra ok lifdi þar dyrligu lifi dyrkandi ok lofanði almattkan guð, þann er gerir miskunn við alla þa menn, er hans vilia drygia. Cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

APPENDIX.

(*Pergamentblad* 238^{1} *folio*; *jvf. ovenfor S.* 489^{8}–492^{4}; 502^{31}–506^{5}).

ek vt aptr þannog til skriptarinnar, sem ek hafða aðr verit, ok fell ek þa enn a kne ok mellta ek sva: Þv en helgazta mær Maria yfirdrotning allra drotninga, þv hæfir mer miskunnat, ok fyrir þinar sakir komumz ek i heilaga kirkio at sia dyrð gvðs, se son þinn allzvalldandi gvð blæzsaðr, er heyrir allra synðugra manna iðron. Nu bið ek þig, at þu visir mer a þa gotv, at ek metta sættaz við skapara minn ok við þig, frv sancta Maria, ok alla gvðs helga menn. Sem ek hafða þetta mellt, þa heyrða ek rodd eina sva segiandi til min: Far yfir Jordan, þa hittir þu goða ro salo þinne. Þa mellta ek við skriptina: Þv en helgazta drotning min, afrækz mik eigi, hælldr getto min iafnan, hvargi sem ek em. Siðan leitaða ek or kirkiogarðinom, kom þa maðr einn i gegn mer ok gaf mer þria peninga silfrs, en ek gekc ok keypta ek mer með þria bravðleifa. Ek spvrða manninn, hver leið legi til Jordanar. En hann visaði mer. Siðan geck ek þangat gratandi. Þat var at dagverðarmali er ek geck ór Jorsalaborg, en ek kom at solarfalli til Jordanar til munklifis þess er þv ert i; þægar ek kom þangat, geck ek til arinnar ok þo ek andlit mitt ok fôtr mina, siðan geck ek i kirkio, tok ek corpus domini, ok var ek þar vm nottina; ek át þar halfan hleif af brꜹði þvi er ek keypta i Jorsalaborg, ok drack ek vatn við ór Jordan. Annan dag eptir geck ek a brot ein, ek for yfir ana biðiandi heilaga Mariam, at hon mundi visa mer a þa gotv, er ek metta lifna af þeim dꜹða, er syndir minar deyddi mik. Þa kom ek i skog mikinn, þyckan ok hafan, en siðan hefi ek flyit menn ok firz, sem ek mætta mest her til, hæfi ek her bæðit miskvnnar drottins mins. Zosimas spvrði þa: Hverso lengi hæfir þv her verit? Hon sagði: Siðan ek for ór Jorsalaborg hefi ek her verit .xl. vætra ok .vii. vætr. Mvnkrinn spvrði: Hvat hefir þv haft þer til atvinno? Hon svaraði: Ek hafða hingat eigi meiri fæzlo en tva hleifa brꜹðs, ok þann enn halfa er ek leifða i mvnklifino, en þat brꜹð harðnaði fyrir mer sva miok, at þvi likt sem steinn væri. Ek lifða við þat nockveria vetr. Þa mellti Zosimas: Var þer mikit fyrir þvi at lifa annan væg, en þv vart fyrr von? Hon sagði: Ef ek minnomz a pinsl þa alla, er ek hæfi þolat, ok lif þat it illa, er ek lifða aðr, vggi ek, at ek fysomz til veralldar ok skyla ek a

nyia leik bæriaz her i heiminom. Systir, sagði munkrinn, leyn mik eigi, hverr þinn hagr hefir verit. Hon svaraði ok mellti: Broðir Zosima, .xvii. vætr var ek sva i þessom skogi, at mik lysti margs, kom mer i hvg fezla, sv er bózt er i heiminom, ok allzkonar dryckr, kleðnaðr ok skemtan, sv er ek hafða siðan ek kvnna at monnum að hyggia. En þegar ek let mer i hvg koma, hvers ek hafða beðit sæla Mariam, ok hverso hon hafði mer miskvnnat, þa gret ek iðrandi, ok bað ek fastliga, at hon skylldi eigi gleyma mer, helldr skylldi hon geta min ok snva (fra) mer þeim enom illa hvga ok minning vandra verka minna. En mæðan ek bað þeirrar bónar, þa kom lios mikit yfir mik. Ok er stvnd ein var i miðlom, var mer heimrinn allra mæst i hvg, svidda ek sem elldr legi a mer allri. En þegar ek sa, hverso mitt mal horfði vaðvænliga, þa fell ek til iarðar ok kallaða ek a sæla Mariam, la ek þar a bóninne allan þann dag ok sva nottina, meðan liosit var hia mer. Þvi liosi fylgði miskvnn drottins mins ok frv sancte Marie moðr hans, ok reisti mik af þeirri illri ahyggio. I þessi freistne var ek fvlla .xvii. vætr. En siðan þeir liðo vm, þa var Maria gvðs moðir mer nest at ollom hiolpvm i hveriom stað, hvart er ek svaf æða vakða ek. Zosimas spvrði: Þvrftir þv siðan mat æða clæði? Hon svaraði: Þann halfan þriðia hleif er ek hafða fra Jordan, þess neytta ek a þeim .xvii. vætrom, en siðan lifða ek við gros ok rætr her til; klæði þav er ek hafða hegat ero farin ok fvin. Kostaði mik siðan vm hriðar sakir frost ok kvlði a vætrom, en hiti of svmrom, en eptir þa tið liðna kom gvðs miskvnn til min ok tok bóði lif mitt ok salo fra ollvm haska. En nv hvert sinn er ek minnomz a lif mitt it illa, er ek hafða i heiminom, þa fagna ek ok glæðiomz, vilnomz ek ok treystomz af gvðs góðslo. Fózla min ok dryckr ok kle(ð)naðr þat ero orð gvðs, sva sem hann mellti sialfr, at maðr ma eigi lifa við brav̄ð eitt, hann verðr at lifa við orð þav sem koma ór mvnne gvðs, ok sva sægia bókr, at sa maðr er fórr(!) ór kleðnaði illzko, þa ferr hann i stein ok hæfir hann fyrir cleði. Þa er Zosimas heyrði þessor mal hennar, ok hon sagði dómisogr af enni divpozto bok, spvrði hann hana: Kanntv saltara æðr hefir þv lesit ritningar? Hon svaraði: Trv mer, goði maðr Zosima, siðan ek fór fra Jordan, sa ek eigi fyrr mann en þig ok ecki kvigendi(!), en a bok nam ek alldri, ok eigi heyrða ek fra bokmali sagt. Almattigr gvð æ ok æ lifandi kennir hveriom manne visdom. En nv hefi (ek), broðir, þer drivgaz sagt þat, er yfir mik hæfir gengit, bið ek þig þess, at þv halldir bónom fyrir mer við

gvð, meðan þv lifir. Þa fell Zosimas a kne ok mellti gratandi: Blæzsaðr ser þv, drottinn, er gorir dyrligar iartegnir ok vndarligar, sva margar ok miklar, at engi maðr fær talt. Siðan tok hon i ha͛nd honom, reisti hann vpp ok mellti: Þess vil ek biði(a) þig, at þv sægir ongom manne fra mer, mæðan ek lifi, ok far nv i gvðs friði. En annat var i þenna tima skolom vit finnaz, bið ek þess, at þv farir þa eigi fra stað yðrom, sem siðr yðarr er til æða log, ver kyrr heima i mvnklifi, er fasta kemr, þvi at gvð vil, at sva se, fyrr en a skirdægi, þa farðo til Jordanar, ok haf með þer corpus domini, ok bið min þeim megin arinnar, er þv kemr at, vil ek þa taka þionvsto, þvi at ek hafða eigi siðan ek tok i þvi mvnklifi. En þvi enka ek þann dag til þess, at drottinn Jesus gaf a þeim dægi postolom sinom holld sitt ok bloð. Nv er þv kemr heim, þa męlðo við abota yðarn Johannem, at hann geti væl mvnka sinna allra ok refsi þeim sinar misfarar, þvi at þeir þvrfo þess. Þa er Zosimas heyrði, at hon vissi allt vm rað þeirra, þotti honom miok vndarligt sem fyrr, hvi hon skylldi þat vita, er engi maðr hafði henni sagt. Ok lofaði hann gvð með mvnne ok hiarta. At þesso liðno bað hon hann biðia fyrir ser, ok hvarf siðan fra honom þangat i skoginn sem þyckstr var. Mvnkrinn fell þa til iarðar ok kysti a iorðina, þar sem fôtr hennar hofðo staðit, lofandi gvð. Siðan reis hann vpp, fór heim a sama aptne oc var heima þa͛ misseri. Kona þessi geck honom alldri or hvg hvarki nott ne dag. Þa kom iamlengð þess er þeir voro vanir at fara vt i skoga, drottinsdagr enn fyrsti i langafosto, gengo þeir þa vt sva sem fyrr hofðo þeir gort ór kla͛stra sinom syngiandi. En Zosimas var sivkr ok matti eigi fara með þeim. Hann minntiz þa a hvat

MARTHE SAGA OK MARIE MAGDALENE

(*Cd. 233 fol.*, *A*; *Cd. Holm. 2 fol.*, *B*; *Cd. 235 fol.*, *C.*)

Her hefr soghu þeira Mariam ok Martham ok Lazarus brodur þeira[1].

Hin sæla Martha var gôfug at kyni, en gôfgari [at godum sidum[2]. Hon var þegar a barnsalldri [tendrat af[3] astsemd almattigs guðs, hon var vel kunnandi a lôgmal Moysi ok adrar ebreskar boklistir[4]. Lyðin var hon guds boðordum, hęversk at medferdum, kurteis i bolsvexti, snioll i mali, væn i[5] asionu ok kæn vid alla kvenmannliga[6] atgervi, siðpruð umfram adrar frur, astuðig vid alþyðu[; þat finnz hvergi i bokum[7] lesit, at hun hafi bonda áttan ne samlag vid nockurn karlmann átt. Fadir hennar var viða frægr um þat land[8] er Siria heitir, sva ok um sioborgir ok [nalæg herut ok[9] bygdir a hinum yngra alldri. En eptir þat er Judar raku Kristz lærisveina af sinum herudum, for hon i Grikkland[10] ok flutti fram guds erendi med postoligri tru i Athenisborg. Þessi fyrr nefnd Martha var auðig at femunum ok uppfædd .xv. stadia fra Jorsolum i þvi heraði, er Bethania heitir. Hinn mikli Augustinus kallar þenna stað kastala vera, en helgi Beda prestr segir vera borg setta i hallinum Oliveti fiallz. Brodir hennar het Lazarus, en systir Maria, su er Magðalena er kollut ok nafn tok af kastala þeim, er Magðalum het. Hon var eigi at eins tígin at kyni, helldr var hon ok storaudig at þeim penningum, er hon erfði eptir feðr sinn; [þvi vard hon[11] storum fræg af þeim

1 *Denne Overskrift staar i A foran næste Capitel, her staar kun* af Martha; *Overskriften i B er tildels ulæselig*: Her byriar upp sogu þeira sys . . . . . Marthe ok Marie Magdalene ok segir fyr . . . . ; *C har ingen Overskrift.* 2 [i tru *B*; at tru *C*. 3 [briostfastliga tendrut i *B*, *C*. 4 bokligar listir *B*. 5 at *B*, *C*. 6 kvennmanna *B*, *C*. 7 [, skirlif ath likama, þviat hvorki er *B*, *C*. 8 riki *B*, *C*. 9 [nalægar *B*, *C*. 10 Girkland *B*. 11 [*saal. B*, *C*; þviat hon var *A*.

tveim lutum, auð ok ætterni, er þessi heimr prisar mest[1]. En þvi at optliga fylgir eptirlífi sva sem forunautr auðigleiksins, ok gnótt fiarlutanna kennir sællifi, hafði hon aa hinum yngra alldri lifat eptir lystingum likama sins, at slitnu taumalagi skirlifis, ok drygði margskonar munutlifi, þar til er[2] hon fann umbót allra sinna andmarka af fundi vars herra i husum Simonis pharisei yfvirgyþings. Þessi systkin voru sammæd[3] en eigi samfedd[4], ok hôfdu i[5] arf tekit eptir modur sina þria kastala, i Bethania tvo ok hinn þridia Magðalum, ok nokkurn part af sialfri Jorsalaborg. En þo var Martha baðum þeim frægri at vitzku ok dyggleik ok [gnogum peningum, aurleik[6] ok stormenzku ok margri framkvæmð; riddara ok marga aþra kurteisa þionostumenn helt hon aa sinum kosti með mikilli [sæmd ok sóma[7], ok veitti morgum hôfþingium storar veitzlur með margháttaðri frægð, ok var sialf hin visazta at bua til tíguligar krasir; þviat sva visa guþspiollin til, at i morgum stôdum, þar sem menn veittu veitzlor vórum herra Jesu Kristo, var Martha kollut til þionostu af allra hendi, [þviat hon[8] ętladi sva kost sem hin visazta husfru ok hin roksamazta radskona ok hin milldazta moþir, þviat hon veitti sinum [heimamonnum ok[9] gestum, þeim er hennar heimkynni sóttu, naliga alla þa luti, er þeir beidduz vidkvæmiliga. Af þvi bar sva til, at þa er hon gerði slika luti fyrir guds sakir, vard henni auþit um sidir at taka hann sialfan i sitt herbergi, ok at verkkaupi[10] sinnar þionostu elskadi hann hana, þviat hann er elskari allra godra manna[11] ok sialf astin, ok hann tok [ok glaðligar[12] herbergi i hennar husi en annarstadar. Kom þa þat fram, er spamaðrinn segir, at gud mun koma a iarðriki sem utlendzkr[13] ok hneigia sik til herbergis sem vallari.

2. Ambrosius erkibyskup af Melansborg segir i sinum sermone, þeim er hann talar af hinum visa Salomone teliandi velgerninga vars herra við mannkynit, af þeim taknum, er [hann gerði[14] aa þessum .iii. systkinum, ok kemz sva til orðz: Hann þurkar með sumum bloðras, sem með Martha, en fra sumum rekr hann diofla, sem fra Mario, suma reisir hann af dauda, sem Lazarum. Hit

1 i meira lagi *B*, *C*. 2 *saal.* *B*, *C*; sem *A*. 3 sammædd *B*; sammæð *C*. 4 samfeðra *B*, *C*. 5 *tilf.* *B*, *C*. 6 [*saal.* *B*, *C*; nogum pengum, audleik *A*. 7 [somasemd *B*; rauksemd *C*. 8 [ok *B*, *C*. 9 [*tilf.* *B*, *C*. 10 verdkaupi *C*. 11 hluta *B*, *C*. 12 [optar ok giarnara *B*, *C*. 13 utlendr *C*. 14 [gior hafa verit *B*, *C*.

fyrsta takn af þessum segir Commestor a þa leid in historiis ewangeliorum, at þa er drottinn Jesus var bedinn at fara til husa þess hôfðingia[1], er Jairus[2] het, at reisa af dauda dottur hans, þrongðu honum miok a veginum miklir flockar þeira manna, sem[3] sumir villdo heyra kenningar hans, sumir þiggia af honum lækningh, sumir at undraz takn hans, sumir at finna at atferd[4] hans. Var i þessu liði ein blodsiuk kona, su er hann segir eptir ordum Ambrosij Martham verit hafa, su er blodfallzsótt pindi um .vii.[5] ár, sva at læknar mattu henni enga bót vinna, þott hun heti þeim [nogha pengha at gefva[6], ef þeir græddi hana. Hun mælti þa með sialfri ser: «Heil mun ek verda sottar minnar, þott ek snerta at eins trefr klæda Jesu.» En þa er hon gerði, sem hun sagði, kendi hun sik þegar alheila. Jesus mælti þa: «Nokkurr snart mik.» Lærisveinar hans mælto: «Hvat er þat undarligt, þo at þer þikki, sem nokkut snerti þik, þar sem ollum megin þrongva oss flokkar.» En Jesus svaradi: «Senniliga snart mik einnhverr, þviat ek kenda, at þeim veittiz heilsugiof af mer.» En er hann leit[7] um sik at sia, hverr sa væri, vard konan óttafull ok fell til fóta honum segiandi honum sina hugsan ok tiltæki, ok at hun var heil vordin. Drottinn mælti þa til hennar: «Dottir, trua þin halp[8] þer, far þu i friði ok ver heil sottar þinnar.»

3. Her næst setr Commestor þann atburd, er drottinn [var kallaðr[9] til snæðings af phariseo þeim, er Simon er nefndr, en eigi greina guþspioll stund eda stað þessa atburdar. Ok er syndug kona, su er ver vitum Mariam verit hafa af orðum hins helga Johannis guþspiallamanz, vissi, at Jesus var kominn til snæðingsins, þa gekk hon i husit með ker þat, er fullt var af ágiætum smyrslum, ok stoð a bak hia fótum Jesu ok þvó[10] hans fætr með þeim tárum, er iðran annmarkanna gat i hiartanu, en fram flugu af augunum, ok þerði með hari sinu ok kysti fætrna með sinum eiginligum munni. Þar af talar sva hinn mikli Gregorius: Þa er ek hugsar iðran Marie, likar mer helldr at grata en nôckut at segia; eða hverr mun hafa sva iarnligt briost[11], at eigi muni tár þessarrar syndugu konu [bleytt fa til eptirdæma synda[12] iðranar. Obodit gekk hun inn i milli bodsmanna, gret hun a milli þeira,

1 þinghus hofdingia *B*, *C*. 2 *saal.* *B*, *C*; Jarcus *A*. 3 er *C*. 4 framferdum *B*; framferd *C*. 5 .xii. *B*, *C*. 6 [nogum peningum *B*; at gefa noga penninga *C*. 7 *saal.* *B*, *C;* sa *A*. 8 hialpadi *B*; gerdi þik heila *C*. 9 [*saal.* *B*, *C*; varr kalladi *A*. 10 þo *B*, *C*. 11 hiarta *B*; hiarta eda briost *C*. 12 [bleyta til eptirdæmis *B*, *C*.

er með fagnadi snæddu. Segit þer með [hverium harmi sa hitnar, er at snædingum sytir[1]. Saurga leit hon sik, en þvóndi[2] rann hun til miskunnarbrunnzins. Synt er, at konan, su er fyrrum [gaf sik upp[3] fyrir oleyfdum lutum, mun smyrsl hafa borit aa likam sinn fyrir eptirlifis søkum, til þess at hun ilmaði vel. Meðr augunum hafði hun girnzt oleyfða luti, hárit hafdi hun plagat til þess, at hun syndiz friðari sinum elskurum; þvi þo hun fætr drottins með tárum, en þerði með hári, ok smurði með smyrslum, ok[4] þeim munninum, er aðr hafdi hun syndgaz med, kýsti hun fætr drottins. Svo margar fornir fann hun af sialfri ser, sem hun hafdi oleyfdar lystingar i ser. Tølu lastanna sneri hon i tolu mannkostanna, at alt þionadi þat guði i iðraninni, sem aðr gerði hann reiðan i syndinni. En Simon, sa er varn herra hafði innkallat, skyniadi hennar athæfvi, ok fyrirleit hann Jesum ok môglaði i hiarta sinu fyrir þat, er hann rak hana eigi brott fra ser, sem hann taladi þessi orð: «Ef þessi maðr væri spamaðr, mundi hann at skyru vita, hver eða hvilik [kona sea væri eða eigi, sem[5] aa honum tekr, þviat hun er syndug.» Gregorius segir, at þessi maðr var drambsfullr[6] ok fyrirleit hina syndugu konu, þviat falsat rettlæti hafnar ok svivirdir synduga menn, en satt rettlæti sampiniz við þa, ok hann mundi hana með hælum brott hafa rekit[7], ef hun hefdi at hans fótum kropit. En vorr herra, [sannr læknir[8], er sat i milli tveggia siukra manna, annars þess, er heill var at viti en siukr af syndinni, en annars þess[9], er tapat hafdi vitinu ok sik kendi eigi siukan, svaraði sialfs hans hugrenningh ok sigraði hann med sialfs hans[10] orðum, med þeim hætti· sem þa er vitlauss[11] maðr berr sialfr at ser þat reip, sem hann skal binda með, aa þessa leid: »Simon, sagði hann, þer hefir ek nokkut at segia.» Hann svaradi: «[Segit þer[12], meistari.» Jesus mælti: «Tveir skulldunautar áttu fe at luka einum auðigum manni; er vanr var at taka tvifallda leigu af[13] peninghum sinum eptir akveðnum[14] tima. Annarr atti at luka .d.[15] peningha en annarr .l.[16] peningha. En þvi at þeir høfðu eigi fe[17] til at luka skulldina, gaf hann þeim upp alt feet[18].

1 [hversu miklum harmi su hitnadi, er eigi skammadizt fyrir samkundomonnum at grata sinar syndir *B*, *C*. 2 þvoandi *B*; þvandi *C*. 3 [var gefin *B*, *C*. 4 *saal.* *B*, *C*; *A har* med *over* ok. 5 [er kona sia; er *B*, *C*. 6 drambviss *B*, *C*. 7 keyrt eda rekit *B*; rekit ok keyrt *C*. 8 [*tilf.* *B*, *C*. 9 þessa pharisei *B*, *C*. 10 sins *C*. 11 vitstolinn *B*, *C*. 12 [Seg *B*; Seg þat *C*. 13 a *B*, *C*. 14 akvedinn *B*, *C*. 15 fim hundrut *B*, *C*. 16 fim tigi *B*, *C*. 17 *tilf.* *B*, *C*. 18 werd *B*; verdit *C*.

En hvarr hyggr þu at framarr elskadi [sinn uppgiafara[1] skulldarinnar.» Hann svaradi: «Þat trui ek, at sa hafvi framarr elskat, sem[2] framarr var upp gefvit.» Jesus svaraði þa: «Rettliga dæmir þu.» Hann sneriz þa til konunnar, en talaði þo til Simonar: «Hvart serr þu konu þessa, er mer þionar? Ek[3] gekk inn i hus þitt, ok gaft þu mer eigi vatn, til þess at þvegnir væri fætr minir, en kona þessi þo með tárum sinum fætr mina ok þerði með hári sinu. Þu kystir mik eigi, en siðan ek gekk i hus þitt, þa let hun eigi af at kyssa fætr mina[4]. Þu lezt eigi smyria hofut mitt med oleo, en hon smurði með smyrsli fætr mina.» Ok þa er hann hafði talða goða luti hinnar syndugu konu, ok sva illa luti falsamliga[5] kristins pharisei, sneriz hann til hennar ok mælti: «Fyrirgefiz þer, kona, margar syndir, þviat þu elskadir mik miok.» Sem hann segdi sva: «fullkomliga brennir þu upp ryð syndarinnar, þviat þu hitnar hardla miok af elldi[6] astarinnar.» Ok er hann hafði þetta mælt, þa toku nokkurir af þeim, er at borði satu með honum, at tala med ser: «Hverr er þessi[7], er syndir gefr upp?» Jesus mælti þa til hennar: «Far þu i friði[8], þviat trua þin gerði þik heila.» Gregorius segir, at þvi gerdi trua hennar hana heila, at hun efaði ekki um, at hun mætti[9] þat faa, er hun beiddiz. Af þeim tok hun styrkleik truarinnar, sem hun tok aðr af von heilsunnar. I fridi var henni bodit at fara, at hun gengi um sannleiks gøtur, en dræpi eigi fótum i aahleckingar[10]. Þa førum ver i fridi, er ver gongum þann vegh vors herra bodorda, sem oss leidir alldri undan hans endalaussi[11] miskunn.

Eptir þat for drottinn þadan um borgir ok kastala með .xii. lærisveinum sinum, predikandi af himna riki, ok konur nokkurar, þær er hann hafdi leyst[12] af ohreinum øndum ok af siuknadum. Milli þeira var Maria Magdalena, su er drottinn rak fra .vii. diøfla, sem Marcus [sagði ewangelista[13]. Innocencius sagði sva af henni: Siau diøflar kvoldu hana, þvi at þeir sviku hana með .vii. hattum, eighi at eins aa þat leidandi at gera þat eigi[14], sem gera skylldi, helldr ok at gera þat, er [eigi skylldi[15]. Ok er þessi grein halldandi i milli peccatum ok delictum, at delictum verðr i tion[16]

1 [meir uppgiofiua *B*, *C*. 2 er *B*, *C*. 3 *saal.* *B*, *C*; er *A*. 4 Ok þa er hann hafdi þetta talt, þa mællti vorr herra enn vit Simon *tilf.* *B*. 5 falsliga *B*. 6 hita *B*. 7 sia *B*, *C*. 8 ok ver heil sottar þinnar *tilf.* *C*. 9 matti *B*. 10 *saal.* *B*, *C*; a lekkningar *A*. 11 endalausri *B*, *C*. 12 leystar *B*, *C*. 13 [gudspiallamadr segir *B*, *C*. 14 *tilf.* *B*, *C*. 15 [*saal.* *B*, *C*; gera mátti *A*. 16 tioni *B*.

goðra verka, ef maðr vinnr eigi vinnandi luti, en peccatum er at vinna ovinnandi luti. Meðr þessu hvarutveggia moti var hun sek i hiarta, þviat hun let eigi at[1] þvi leidaz, sem goðr andi skaut henni i hug, en hun samþykti þvi, sem illr andi skaut i hug henni. Delictum framdi hun með munni, þviat hun þagði yfir sônnum lutum, peccatum framði hun með munni, þviat hun sagði ok talaði osanna luti; delictum vann[2] hun i verki, þa er hun felldi niðr goða luti, peccatum vann[3] hun i verki, þa er hun vann illa luti. Synd hennar var mikil ok morg ok opinber: mikil, þviat Jesus rak .vii. diofla fra henni; morg, þviat henni voru margar syndir fyrirgefnar; opinber, þviat hun var kona hardla syndug i borginni. Ollum let hun sik uppi með visum tilgang, engan rak hun fra ser viliandi. En þvi at mikil var synd hennar, bætti hun med miklu hugarangri; ok þvi at synd hennar var morg, bætti hun með margfolldu starfvi ok erfidi; en þvi at synd hennar var opinber, bætti hun með miklum ok merkiligum kinnroða. Þviat þessir .iii. lutir giora mannzins iðran guði þægia: sorg eða angr i hiarta, kinnrodi i andliti, starf eða erfvidi i verki; eptir atkvædi hins visa Salomonis, þvi er hann segir: Með þeim hætti skal hverr[4] bæta, sem hann misgorir. Hin synduga kona kom þvondi til miskunnarbrunnzins, skelf[5] med miklu hugarangri, ok dôgdi drottinligha fætr með mikilligum[6] kinnroða; hnekt[7] stod hun aa bak hia fotum Jesu ok kysti fætr hans ok syndiz fyrir ôgliti[8] hans með mikilli skemd, ok þott hun þegði með munni, kalladi hun med hiartanu. Eigi flædi[9] hun at synaz liot fyrir boðsmonnum, þviat þeir saa hina ytri luti, en guþ leit hina innri luti, [ok hun þottiz[10] liotari i samvitzkunni fyrir innan en i ofrægðinni fyrir utan. Með miklu starfvi kom hun[11] með alabastrum, þat er smyrslaker af marmara gert; smurði hun fætr drottins eigi um sinn helldr optarr, fyrr i husi Simonis pharisei með smyrsli, i annat sinn i husi Simonis leprosi, smurdi hon hofut hans med nardo pistico hit þriðia sinn, þa er hun keypti smyrsl at bera aa likam hans[12]. I þessum lutum er hardla diupt stormerki ok til eptirdæmis[13] draganda[14]: afgiord hiartans hreinsadi hun með tárum, afgiord munnzins hreinsadi hun med kossum, afgerd verksins hreinsadi hun med smyrslum. Ok svo sem hun let limi sina

1 eptir *B*, *C*. 2 framdi *C*. 3 drygdi *B*, *C*. 4 hann *B*. 5 skelfd *B*, *C*. 6 taarum medr merkiligum *B*, *C*. 7 hneykt *B*, *C*. 8 augliti *B*, *C*. 9 flydi *B*, *C*. 10 [at hun þættiz *B*, *C*. 11 godfus *tilf.* *B*, *C*. 12 Jesu *B*, *C*. 13 eptirdæma *B*, *C*. 14 *saal.* *B*; dragandi *A*, *C*.

þiona ohreinleik til illzku, svo let hun limi sina þiona rettlæti [með litillæti[1] til heilagleiks. Misgerdi hun med fimm likamsins vitum, syn ok heyrn, bergingh, ilmingh ok átekningh, ok med ollum þessum vitum bætti hun yfvir. Misgerdi hun med augum, þviat kvenmannz saurlifvi kenniz i augum; bætti hun með augum, þviat Maria gret hia leidi drottins fyrir astsemdar sakir. Misgerdi hon med eyrum, þviat hun sneri heyrn sinni[2] til skrøksagna; bætti hun með eyrum, þviat hun sat hia fótum Jesu ok heyrði orð hans. Misgerði hun með nøsum, þviat hun þefaði syndsamliga af sætum ilm[3]; bætti hun med nosum, þviat hun smurði drottin med smyrslum, sva at þefadi[4] um alt husit. Misgerdi hon med munni, þviat varrar putunnar eru sem driupandi seimr hunangsins[5]; bætti hun med munni, þviat hun stoð aa bak[6] Jesu ok kysti fætr hans. Misgerdi hun með hondum, þviat [þessa heims kona[7] braut með hondum smiðat herbergi, þat er at skilia, su sala, er sialfr gud gerði ser til herbergis, fyrirkemr ser med[8] saurlifis synd; bætti hun med hondum[9], þviat hun þvó fætr Jesu með tarum sinum ok þerði med hari sino. Misgerdi hun med vangeymslu, fyrir illgirnd ok ovitzku ok breyskleik. Synd ovitzku bætti hun med alitning gudligrar vitzku, þviat Maria valdi ser hinn bezta lut ok sat fyrir fotum drotni ok [nam kenningar[10] hans. Breyskleiks synd bætti hun með styrk[11] ok stadfesti aa pislartima Kristz, þviat þa er allir lærisveinar flydu fra drotni, fylgdi hun honum alt til dauda ok stod hia krossi hans med Mario[12] modur hans ok Johanne ewangelista ok Marie Cleophe. Synd vangeymslunnar bętti hun með merkiligri þionostu, þeiri er af guði var lofut, þa er hann mælti sva: «Hvi erut þer þungir konu þessi, gott verk vann hun aa mer ok sendi smyrsl[13] aa likam minn at bua mik[14] til graptar. Synd illgirndar bætti hun med embætti astarinnar, eptir þvi sem vorr herra bar henni vitne sva mælandi: «Margar syndir fyrirgefaz henni, þviat hun elskadi [mik harðla[15] miok, ok astin hylr hardla mikinn fiolda synda.« Ok sva sem fyrrum nægðiz[16] með henni syndin, þviat hun var full af siau dioflum, þat er netiut morgum syndum ok lostum, sva nægdiz[16] ok með henni guds miskunn, þviat hun vard af hans astgiof full af

1 [*mgl. B*, *C*. 2 sina *B*, *C*. 3 hlutum *B*. 4 ilmadi *B*, *C*. 5 *mgl. B*, *C*. 6 hia fotum *tilf. B*, *C*. 7 [heimskan *B*; heimsk kona *C*. 8 af *B*, *C*. 9 hond *B*; munni *C*. 10 [heyrdi ord *B*, *C*. 11 styrkleik *B*, *C*. 12 Marie *B*, *C*. 13 þetta *tilf. B*, *C*. 14 *saal. B*, *C*; mer *A*. 15 [*mgl. B*, *C*. 16 gnægdiz *B*, *C*.

ollum mannkostum ok kraptum. Svo segir Commestor, at sumir[1] ætli þenna atburd gerz hafa i Nazareth, en eigi fæz profvan til þessa af sialfum guþspiollunum um stund ok stað.

4. Ok er Jesus for þadan i Judeam, gekk hann i nockurn kastala, tok þa fyrr nefnd Martha hann i sitt herbergi[2]. Senniliga var hon sęl, er hun odladiz þann at fæða, er fædir alla verolldina ok sialfr er braud englanna, ok vard maklig at hafva þann at gest, er herbergir ok heimir hvern mann, þann er i heiminn kemr; þann fæddi hun, er fædir allar skepnur, ok lukti i husi þann hinn mikla konung ok herra, er heiminn allan lykr i hnefa ser. Hun sa ok þann, er margir konungar ok spamenn girntuz at sia, ok saa eigi, ok heyra, ok heyrdu eigi. Mikil tign er at þiggia slika vinattu af[3] guds syni ok maklig miklu lofi. Ok er hun hafdi hann inn tekit undir sina husþekiu, valdi hvor þeira systra ser þa þionostu, sem hun hugdi[4] honum framaz mundo þoknaz. Maria sat hia fótum hans ok heyrdi kenning hans, fusari at vera fædd helldr[5] en at fæda. En Martha annadiz margháttad[6] matbunadar starf, ok þvi at hun hafdi hlotit hinn tignazta gest, villdi hon stunda honum at þiona med hinni hæstu tign ok virðing, hybylin[7] at reinsa ok pryða, bua sætin ok hvilur[7], drykk ok vistir. Sva syndiz henni, sem eigi mætti alt hyskit ok heimafolkit til vinnaz at veita þvilika þionostu vórum herra, sem honum sómdi, ok þvi stoð hun fyrir honum angrsfull ok mælti til hans: »Minn herra, sagdi hun, [þer gefvit[9] eigi at þvi gaum, er systir min lætr mik eina þionostu veita, fyrir þvi bid ek þik, at þu biodir henni mer at fultingia.« En hann svaradi: »Martha, þu ert sorgmoð miok ok berr annsemd[10] fyrir[11] marga luti, en eitt er nauðsynligt; Maria valdi ser hinn bezta lut, þann sem eigi mun af henni tekinn vera.« See her agætan herra, þann er fyrir utan alla manngrein[12] vill ollum hialpa ok af ymsum þiggia[13] ymsar þionostur, ok elskar ok lofar. Svo lofadi hann annarrar þionostu, at hann lastaði eigi fyrir annarri, ok mat þo, at þvi er Commestor segir, framarr þat er Maria sat hia[14] fótum honum[15] ok heyrdi ord hans, i þvi er hun valdi ser þann lut, er eigi mundi verda af henni tekinn, en eigi fyrir þvi at hun væri hærri at verðleikum,

1 meistarar *tilf.* *B*, *C*. 2 hus *B*, *C*. 3 sialfum *tilf.* *B*. 4 trudi *B*, *C*. 5 *mgl.* *B*, *C*. 6 *saal.* *B*, *C*; margháttadar *A*. 7 hibylin *B*, *C*. 8 hvilurnar *B*, *C*. 9 [hvi gefi þer *B*, *C*. 10 *saal.* *B*, *C*; andsemd *A*. 11 um *B*, *C*. 12 *saal.* *B*, *C*; manngirni *A*. 13 þiggr *B*, *C*. 14 fyrir *B*, *C*. 15 *saal.* *B*, *C*; hans *A*.

þviat þadan vandiz[1] varr herra at þiggia heimbod at hinni sælu Marthe i hennar herberghi. Ma af þvi marka, hversu mikla velgerninga ok hversu miklar þackir, ok hversu miklar ðmbunir hann veitir fyrir þa gestrisni, er eigi er til heimskrautz gior ok fyrir olmusur ok þionostu vid fatęka menn, ef þat er gort fyrir utan rygd ok mðglan ok eptirtølur, ef fram er latit dæmi þessarrar konu Marthe, þar sem fyrir hennar vinskap ok gestrisni reisti hann[2] af dauda Lazarum brodur hennar ok elskaði aull þau systkin Mariam ok Martham ok Lazarum.

5, Fra þeim tima fylgdi Maria Magðalena Jesu ok lærisveinum hans med fullkominni ast bæði at ðnd ok likama, veitandi sinn mikla auð til atvinnu honum ok hans fylgiurum. Fylldi hun þa tvefalldliga[3] hans bodord, þat er[4] sva mælti: Sa er mer þionar, fylgi hann mer, ok þar sem ek em[5], mun minn þionostumaðr vera.

6[6]. A einum tima tok Lazarus, sa er fyrr var nefndr, striðan siukleik[7] heima i Bethania i kastala þeira systra hans, er þa satu yfvir honum. Þær sendo þa menn at segia Jesu: «Nu er [sa siukr[8] er þu elskar.« [Af þeim malum[9] ma skilia, at Jesus var þa[10] eigi i Betthania. [Augustinus segir, at[11] fyrir þvi sendu þær honum orð, at brodir þeira var siukr, at vita, ef hann villdi græða hann; en hann dvaldi at græða[12], til þess at hann mætti hann[13] af dauda reisa. Eigi villdo þær sva mikils dirfaz at mæla sem [konungr Regulus: »Kom þu ok græð,« ok eigi sem centurio[14] hundradshðfþingi: »Bioð þu ok mun þegar verða.« Ef hans trua er lofut þvi, at hann þottiz eigi verðr, at Jesus kvæmi i hus hans, helldr mælti hann: »biod þu, drottinn, ok mun þegar sveinn minn verða heill,« hversu er trua þessarra tveggia systra lofandi, er þorf þotti vinna at eins at segia græðaranum: »Nu er sa siukr sem[15] þu elskar,« sem þær segdi: »þðrf vinnr um sótt hans vitand þin ein saman, þviat þu gerir eigi bæði elskar ok fyrirlætr.« En þa er Jesus heyrdi sendiboðann[16], mælti hann: »Þessi siuknadr leiðir hann eigi til dauda[17] – [þat er at hallda hann i dauda[18] –

1 af valdiz *B*. 2 *tilf*. *B*, *C*. 3 *saal*. *B*, *C*; fastliga tiu *A*. 4 hann *tilf*. *B*, *C*. 5 *saal*. *B*, *C*; er *A*. 6 Her seghir fra Lazarus *A*; Uppreistr Lazarus *B*; andlat Lazar. *C*. 7 siuknad *B*, *C*. 8 [sykizt sa *B*, *C*. 9 [Augustinus segir: Af þessum malum þeira *B*, *C*. 10 *tilf*. *B*, *C*. 11 [ok *B*, *C*. 12 hann *tilf*. *C*. 13 *tilf*. *B*, *C*. 14 [konungrinn ok eigi sem *B*, *C*. 15 er *B*, *C*. 16 sendibodit *B*, *C*. 17 bana *C*. 18 *mgl*. *B*, *C*.

helldr er hann fyrir guds dyrd, at sonr guds dyrkiz fyrir hann.« Af þvi at hann hafdi heyrt [sendibodit um[1] sagðan siukleik Lazari, var hann i þeim stad[2] tva dagha, at liðnir mætti verða fiorir dagar fra dauda Lazari, þa er hann kvæmi aptr i Betthaniam. Hann mælti þa vid lærisveina sina[3]: »Fôrum enn[4] i Judeam.« Þeir svorudu: »Fyrir þvi viltu þangat fara, þar sem þeir villdo næstum gryta þik?« Hann svaradi: »Hvart eru .xij. stundir dagsins? Ef nôckurr gengr aa daghinn, drepr hann eigi fótum, þviat hann sier lios þessa heims; [en ef hann gengr a nott, drepr hann fotum, þviat þa er ecki lios[5].« Þat ma sva skilia: »Ek em dagr, en þer erut .xii. stundir, þvi þurfvit þer mer eigi rað at kenna eða[6] fordaz med mer at fara.« Eptir þat sagði hann þeim dauda Lazari fyrst med figuru, en þar næst med berum ordum, ok sagþiz fagna fyrir þeira hønd, þviat batna mundi trua þeira, ef þeir sæi hann af dauda risa, fyrir þat er hann hafdi eigi þar verit, þar[7] sem eigi mundi daudinn drotnat hafa, ef[8] lifvit hefdi nær verit. Siþan foru þeir i Betthaniam, ok hafdi Lazarus þa fiora dagha i grof legit. Margir Judar hôfðu komit til þeira systra at hugga þær um brodur daudan. Ok er Martha heyrdi, at Jesus for[9] þangat aa leið, rann hun ut af stadnum i moti honum, en Maria sat eptir heima. Ok er Martha sa hann, mælti hun: »Minn herra, eigi mundi brodir minn dauðr, ef þu hefdir her verit. En veit ek, at þu þiggr af guði [alt þat[10] er þu hefvir bedit.« Augustinus segir: Eighi mælti Martha nu: «Bid ek at þu reisir upp brodur minn,« þviat hun vissi eigi at [broþur hennar væri naudsynligt upp[11] at risa af dauda, þetta eina mælti hun: »Veit ek, at þu matt, ef þu vill.« Jesus mælti þa vid hana: »Upp mun[12] risa brodir þinn.« Hon svaradi: »Veit ek, at hann mun upp risa i hinni efztu upprisu.« Sem hun segði: «Af þvi er[13] ek vis, at hann mun upp risa, er almenningr riss upp.« Jesus mælti þa: »Ek er[13] upprisa ok lif.« Sem hann mælti: »Þu [Martha, upp mun risa brodir þinn[14] aa efzta degi, satt er þat, en þo maa sa upp reisa hann nu þegar, er þa mun hann upp reisa, þviat ek em upprisa ok lif.« Enn mælti Jesus: »Hverr sa er aa mik truir, mun þo lifa, at hann hafvi aðr

1 [*mgl. B, C.* 2 sem sendibodit kom til hans *tilf. B, C.* 3 at lidnum þessum tveimr dôgum *tilf. B, C.* 4 *tilf. B, C.* 5 [*tilf. B, C.* 6 ok eigi *B, C.* 7 svo *B, C.* 8 þar sem *B, C.* 9 var *C.* 10 [hvat *B, C.* 11 [brodir hennar væri naudsynligr *B, C.* 12 *Her mgl. 1 Blad i B.* 13 em *C.* 14 [Martha segir: upp man brodir minn risa *C.*

dauðr verit; ok sa er lifir ok truir aa mik, mun eigi deyia at eilifu.« Þat er sva at skilia, at sa sem[1] aa mik truir, þott hann hafvi daudr verit i likam, mun lifa i ȯnd, þar til er hann lifnar, ok horund hans, su[2] er þa lifnar, mun alldri deyia þadan af. Ok hverr sa sem[1] lifir i likam ok truir aa mik, þo at hann deyi stundligha likams dauða, þa mun[3] eigi deyia at eilifu fyrir lif andans ok odauðleik upprisunnar. Þvi næst mælti Jesus: »Hvart truir þu þessu Martha?« [Hon mælti:[4] At skyru, herra, truda ek, at þu ert sonr guds, sa er komt i þenna heim.« Sem hun segdi: «Þa er ek fekk sanna tru, truða ek, at þu ert [upprisa, truda ek, at þu ert[4] lif, truða ek, at hverr sa maðr, er aa þik truir, mun lifa, þott hann hafi dauðr verit, ok sa er lifir ok truir aa þik, mun eigi deyia at eilifu.« Eptir þetta gekk Martha heim ok sagði systur sinni, at meistari var kominn ok kalladi hana. Hun stoð upp ok gekk ut af kastalanum i þann stað, sem systir hennar hafdi skilit við Jesum, ok mælti vid hann: »Eigi mundi brodir minn dauðr vera, herra, ef þu hefdir her verit.« Judar margir, þeir sem þar hȯfdu komit at hugga þær systr um brodur sinn, gengu þegar af kastalanum, er þeir sá Mariam ut ganga skiotliga. Augustinus segir: Af þvi bar ok sva til, at guð villdi marga lata vera vitnismenn, at[5] hinn ferdagadi risi upp. Ok er Jesus sa Mariam grata ok sva Juða, þa sem hia stoðu, gret hann með kalli ok tárfelling ok mælti: »Hvar settu þer hann?« Sem hann mælti: »Veit ek, at hann er dauðr, en eigi, hvar hann er grafinn.« Þetta mælti hann af manndominum, þviat hann veit alt med guddominum. Maria mælti: »[Kom ok se[6].« Þat er at skilia, kom til ok veit miskunn, þviat þa sierr[7] Jesus, er hann miskunnar. Ok þa gret Jesus. Judar mælto þa: »Nu ma sia, hversu hann elskadi þenna mann.« Sumir mælto: »Mundi eigi sa, er syn gaf þeim er blindr var fæddr, mega þat gera, at sea madr dæi eigi?« Enn er þat vitanda, at þvi let Jesus hann deyia mega, at hann mætti hann upp reisa, dvaldi hann hit minna, at hann matti[8] gera hit meira. Jesus gret þa enn hástȯfum ok kom til leiðissins; en þat var hȯggvit niðr i berg ok velt yfir steini. Hann mælti þa: »Rærit af steininn!« Martha mælti: »Illa þefar likit, þviat nu hefir hann .iiii. dagha i iordu[9] legit.« Hann mælti þa: »Sagða ek þer eigi, at þu mundir sea dyrd guds, ef þu trydir?« þat er at hinn fuli ok

1 er *C.* 2 þat *C.* 3 hann *tilf. C.* 4 [*tilf. C.* 5 þess er *C.*
6 [Minn herra, kom til ok sea *C.* 7 ser *C.* 8 metti *C.* 9 leidi *C.*

hinn ferdagadi mundi upp risa. Ok at frarærðum steininum mælti hann: «Þackir geri ek þer, fadir, þviat þu heyrir mik. En ek vissa, at þu heyrðir mik iafnan. Ek talada þessa luti fyrir sakir lyds þess, er hia stendr, at þeir trui[1], at þu sendir mik.» Eptir þat kallaði Jesus mikilli roddu med tarfelling: «Lazare[2], kom ut.» Sem hann segði: Gakk ut þu af grof, er at sønnu er staðr dauðra manna, ok kom ut, þat er i lios, er at sǫnnu[3] er staðr lifandi manna. Hann gekk þa ut sveipaðr um hendr ok fætr ok huldr med sveitaduki um andlit. Jesus bauð þaa lærisveinum sinum [at leysa hann[4] ok lata brott fara, þat er at skilia lata fara eptir vilia. Þeir gerðu sem hann bauð. See her mikinn vitnisburd gudligrar astar vid Mariam. Maria gret, ok þa gret Jesus; Maria gret, [þa er[5] brodir hennar var eigi lifs; Jesus gret ok kallaði hann til lifs, sva sem hann þyldi eigi at sea Mariam gratandi[6]. Margir Juðar, þeir sem til þess hǫfdu komit at hugga þær systr[7], ok aa þetta takn sa, truðu aa Jesum. Sumir foru ok sǫgðu Phariseis yfirgyþingum taknit, ok varð þetta verk storum frægt. Commestor segir, at friadaginn fyrir passionem domini, þa er gudspiallit er lesit, vard sea[8] atburðr a hinum fyrsta degi hins fyrsta manadar eptir lǫgmali Moysi. En þeir lutir, er Jesus vann fra [þessum degi[9] til þvottdags fyrir palmsunnudag, koma ekki til þessarrar sǫgu.

7. A hinum setta degi[10], ef taldr er sialfr paskadagrinn ok laugardagrinn med .iiii. milli settum dǫgum, kom Jesus i Bethaniam ok tok snæding i husi Simonis[11] hins likþraa. Hann hafði likþrár verit ok af gudi græddr, en helt þo hinu fyrra nafni; sva sem Matheus er publicanus kallaðr i guþspialli, eptir þvi sem hann var, aðr hann kvæmi[12] til Kristz. Margir af Juðum, þeir sem til paskahalldzins foru, komu fyrir þat i Bethaniam, at þeir villdo sia Lazarum, er Jesus reisti af dauda. Hǫfþingiar kennimannanna hugsudu at veita honum bana, þviat margir menn truðu fyrir hans sakir aa Jesum en fyrirletu þa. Kastalamenn veittu Jesu snęþing, en Martha þionadi. Lazarus sat at matbordi med honum. Af þessu efni, segir Augustinus, at eigi hygdi menn sionhverfing vera þat, er hinn daudi reis upp, var hann einn af uppsitiandum, lifði hann, taladi hann, snæddi hann. Sannleikr upprisunnar syndiz,

1 þvi *tilf. C.* 2 veni foras *tilf. C.* 3 skyru *C.* 4 [*tilf. C.* 5 [þat at Lazarus *C.* 6 sytandi *C.* 7 um brodur daudan *tilf. C.* 8 þessi *C.* 9 [þessu *C.* 10 fyrir pascha *tilf. C.* 11 leprosi *tilf. C.* 12 kom *C.*

en otrua Juða hneyktiz. Commestor segir, at galldramenn reisa upp dauða menn sva, at þeir binda undir armleggi þeim blauð þau, er galldrligar figurur eru aa ritadar; þeir ganga ok tala ok megu eigi snæða. En sia upprisa var profut med [sannindum ok ollum[1] lifsmôrkum ok med lôngum tima eptirkomandi æfvidaga, þviat su bok er heitir Speculum Ecclesie segir Lazarum byskup verit hafa ut i Cipr eptir dreifing Kristz lærisveina um .xxx. vetra ok reist marga af andar dauda, svo sem hann[2] var sialfr reistr af likams[3] dauda. Augustinus segir [in libro de verbis domini[4] ok, at boðsmenn spyrdi[5] hann af helviti, en hann sagdi þeim [med glôggri[6] grein, ok þa hôfdu helviti fundit sinn birtara, þott þau hefdi langan tima leynz. Maria systir hans tok smyrslaker, gert af þeim steini er alabastris[7] heitir, ok vel varðveitir ospellut smyrsl; þetta smyrslaker var fult af nardo. Nardus er eitt tre med þykkum rótum, lágt at uppvexti, svart at lit ok breyskligt[8]. Ofanvert treit ferr dreift, ok er fræit vaxit sem aux. Smyrslagiordarmenn tempra smyrsl af spizum ok ôxum ok sva af flurum tres þessa, ok ero af spizunum dyrst smyrslin, en ønnur ero lagh ok litils verd. Þvi segir annarr guþspiallamaðr þetta smyrsl verit hafa af spizum gort, en annarr kallar nardum pisticum, þat er oblandat[9] med oðrum smyrslum eda ufalsadr[10]. Sumir segia, at pisticus taki nafn af stad þeim, er nardus vex eda geriz; smyrslit var libra at mali eda þunga. Hun braut þa, þat er at skilia, at hun upp lauk fyrr nefnt ker ok steypti yfir høfud Jesu, ok sva smurði hun fætr hans, en þerði med hari sinu, ok ilmadi smyrslid um alt husit. Aa þeim sama deghi gørir herra pafinn i þessa minningh olmosor fatækum monnum, þviat þeir ero fætr himnakonungs ok ganga aa iordunni, þat er at mæta vosi ok erfidi i heiminum, ok ero lægztir at virðingu i Kristz likam. Judas skarioth, einn af tolf môtunautum Jesu, oþokkadiz við hennar þionostu ok mælti: «Til hvers kemr tapan smyrsla þessa, þviat þat matti seliaz meirr en þrimr hundrudum peningha ok verda[11] gefit fatækum monnum.» Johannes ewangelista greinir, at Judas mælti þetta eigi af þvi, at hann hirti um [fatęka menn[12], helldr fyrir þvi

1 [sonnum *C.* 2 *tilf.* *C.* 3 andar *C.* 4 [*mgl.* *C.* 5 spurdu *C.* 6 [fra pislastodum med gnogri *C.* 7 alabastrum *C.* 8 breyskt, en ilmr sem cipressus, flur þess eru litil at verdleik en mikil at þyckleik *C.* 9 oblandinn *C.* 10 Pistis er trua aa girzku mali, ok kallazt þvi nardus pisticus, sa er ecki er falsaðr *tilf.* *C.* 11 vera *C.* 12 [olmosur *C.*

at hann vardveitti fehirðzlur Jesu, ok þa luti, sem offraðir voru, bar hann eigi at eins, helldr bar hann ok brott ok stal, þviat hann átti husfreyiu ok sono, ok fekk þeim. Af þessum sagði David i saltaranum: Verði synir hans foðurlausir, en husfreyia hans eckia; þeim gaf hann þat sem hann stal. Sumir meistarar sanna þat, at fehirðinum væri skipat tiund af ollu offri fyrir starf sitt, ok þottiz hann missa .xxx. peningha i aullu smyrslinu, þviat peninghar ero tiund af hveriu .c. peningha þeira, sem hann talði[1] verd smyrslsins; var hann sva dygdarlauss, at hann villdi sva mikit hafa ok afla aa likam Jesu meistara sins, sem hann þottiz missa i smyrslinu, ok þvi selldi hann drottin fyrir sakir rangrar agirni, er upp rann[2] af þessu efni. Adrir lærisveinar samsinnudu Jude i þvi, at [þeir letu[3] ser mislika hennar tiltæki, ok þo fyrir utan alt fals, helldr fyrir astar sakir vid fatæka menn. Jesus hirti þa[4] um þessa þykkiu ranga, er þeir hôfdu[5] aa þionosto Marie, med þessum orðum: «Fyrir hvi erot þer þungir konu þessi, gótt verk vann hun aa mer, þviat fatæka menn munu þer iafnan hafa med yðr, en mik munut þer eigi iafnan hafa. En hun vann þetta at smyria minn likam fyrir komanda graptartima minn.» Sem hann segði sva: Latit hana gera þetta við mik lifanda, medan hun ma, at smyria likam minn, þann er skiott mun grafinn verda, þviat þetta mun hon gera vilia við mik lidinn en mega eigi. Graptarembætti er þat, er hun gorir[6] at tilvisan heilags anda þott ovitandi, en eigi fiarglutran. Ok enn segir hann: «Ek kann yðr at segia, at þetta hennar verk mun sagt vera i[7] minningh, hvar sem þetta guþspiall er[8] predikat. Sem hann segdi: Eigi mun þetta hennar verk þagat þar[9], sem mitt nafn er predikat. En eigi er undarligt, þott hun leggi fram fyrir mina skylld smyrsl sitt, þar sem ek mun skammbragdz fyrir hennar skylld hella ut [mitt bloð[10].» Her um segir Beda prestr: Maria smurði eigi at eins fætr Jesu drottins, helldr ok hofut hans, sem ver námum af guðspialli Mathei ok Marci. Ok eigi er efanda, at af þessi syndugu konu sagði Lucas, at hun smurdi fætr drottins ok þerdi med hari sinu, ok gerði hun þetta hneigð til fota honum aa medal iðranar tara. En siþan eptir uppreistan Lazarum brodur hennar smurði hun fætr drottins i annat sinn milli fagnada rettlætisverka, ok þa efadi hun sik ekki til þess [at retta sig upp til þess[11] at smyria hôfud hans. Hit fyrra sinn

1 vera *tilf.* C. 2 *saal.* C; risa *A.* 3 [lata C. 4 sidan *tilf.* C. 5 lôgdu C. 6 vid mik *tilf.* C. 7 hennar *tilf.* C. 8 mun vera C. 9 *tilf.* C. 10 [bloði minu C. 11 [*tilf.* C.

er eigi greint, hvers kyns smyrsl eda hversu mikil voru, en hit siðarra[1] sinn er greint, at þat var af nardo ok sva mikit sem libra heitir. Commestor segir sva af guðspiallamanna orðum, at hinn næsta morgin eptir þessa atburdi for drottinn til Jorsalaborgar ok reið osnu, ok vann aðra þa luti, sem gudspioll vótta, ok hvarf hvert kvelld aptr til paskahalldz Juða i Bethaniam. Augustinus hinn mikli segir[2] þat vera kastala, en Beda prestr segir vera borg setta i hallinum Oliveti fiallz, sem fyrr segir[3]. En svo sem aa[4] leið pinsl drottins, var Maria Magdalena honum astudig ok nærgôngul, sem Johannes ewangelista segir, at hun stod hia krossi drottins med sialfri drotningu himins ok iardar ok oðrum, þeim sem[5] gudspiallit segir, ok bætti [hun med[6] staðfesti nyrrar guds giafar synd hins forna breyskleiks.

8. At liðinni pisl ok dauða grædarans ok rygð graptar hans bio Maria Magdalena med øðrum konum Mario modur Jacobi ok Salome smyrsl at smyria likam Jesu i leidi lagðan. Þær foru ok kómu þangat hinn sidarra lut nætr, þa er himin tok at birtaz af[7] solu til austrs, ok toluðu sin i milli, hverr velta mundi [steini þeim hinum mikla fra munna leiðissins[8], sva at þær mætti inn fara. En þa er þær litu til[9] annat sinn, var hann fra voltinn, en hann var þa fyrir munnanum, er þær komu i fyrstu, þviat drottinn hafði af[10] luktri grof upp risit. Þær sáo[11] þann guds engil, sem steininn hafdi ræršan, sitia aa honum. En fyrir þa ógn, er af stod englinum, fellu varðmenn, þeir sem Juðar hôfdu sett til at giæta grafarinnar, i omegn[12], sva at þeir lágu sem daudir menn, en vissu vitz sins ok saa upprisu drottins, ok voru vottar, ef þeir villdu[13] satt fra segia. A þessi nott skiptiz dægratala; aðr for nótt fyrir deghi, en þaðan af skiptiz dægr[14] at miðri nótt, þa er varr herra reis upp, ok er nu siðan hvor nótt sameiginlig[15] hvorumtveggia degi. Ok er konurnar óttafullar af þessi syn litu um sik, saa þær tva engla i mannligri mynd ok aasiónu. Þa neigðu þær við þessa syn andlit sin til iardar. Englarnir mælto þa til þeira: «Fyrir hvi leitit þer lifanda med dauðum?» Sem þeir segði: Fyrir hvi leitið þer i grôf, er dauðra manna staðr er, Jesum þann, er upp er risinn ok lif er allra lifandi manna, sem hann sagði yðr.

1 *saal.* *C*; þriðia *A*. 2 *Her begynder atter* *B*. 3 greinir *B*, *C*. 4 at *B*, *C*. 5 er *B*. 6 [med styrk ok *B*, *C*. 7 i moti *B*, *C*. 8 [fra munna leidisins þeim steini hardla miklum sem þat byrgdi *B*, *C*. 9 i *tilf.* *B*. 10 at *B*, *C*. 11 sa *B*, *C*. 12 umeghin *C*. 13 villdi *B*, *C*. 14 *tilf.* *B*, *C*. 15 sameigin *B*, *C*.

«Ok nu farit þer [til ok siait legit, ok segit[1] lærisveinum hans, at hann reis upp ok mun fara fyrir yðr i Galileam.» Þær mintuz þa, at Jesus hafdi þeim þetta sagt. I þa minning, er konurnar hneigdu andlit sin en knefellu eigi vid syn englanna, hneigir heilug kirkia andlit sitt en knefellr eigi fra paskum fram um hvitasunnu viku i minning upprisu drottins. Þær foru þa at finna lærisveina Jesu þangat[2], sem þeir voru i herbergi. En Maria Magdalena for at finna Petrum ok Johannem ok sagði þeim drottin tekinn vera af leidinu, ok kveðz eigi vita, hvert [þeir hôfðu fært hann[3]. Commestor segir, at med henni sytti afl astarinnar, ella[4] var hun hrædd ok vissi litit ok trudi fyrir þvi Jesum brott tekinn[5], þar sem hun fann hann eigi. Þeir runnu þa med henni til leiðissins ok fundo eigi likamann, en sa sveitaduk, þann er sveipat [var med[6] hôfud hans, skildan fra oðrum dukum, þeim sem bukrinn[7] var sveipaðr med, ok vafðan[8] i einum stað, ok trudu hann i brott tekinn, sem hun hafdi sagt. Eptir þat fóro þeir til [herbergis sins[9]. En Maria stod eptir vid leiðit ok gret. Ok þa er hun leit inn [i þat[10], þa sa hun hina sômu engla hia þeiri steinþro, sem likaminn hafdi i legit, annan at hofdi[11], en annan at fótum. Gregorius segir: Af þessu ma marka, hversu mikit afl astarinnar tendrat hafdi hiarta[12] þessarrar heilôgu[12] konu, þar sem hun stod eptir hia grof grædarans, þa er lærisveinar hans hurfu fra, ok þvi bar sva til, at hun [stoð ein eptir, þa er hon ein sa Jesum[13]. Augustinus segir: Eigi finn ek aðra sok, fyrir hvi Maria leit inn[14] i leidit, helldr en þa, at hun trudi hvarki ser ne oðrum um þat, at Jesus væri i brottu, ok hugdiz þann at finna, er hun elskadi. Englarnir mælto þa: «Hvat grætr þu, kona?» Sva sem þeir bannadi henni at grata, þa er efni voro[15] til þess at fagna. Hun svaradi þeim þa: «Brott toku þeir [herra minn[16], en eigi veit ek, hvar þeir settu hann.» Þeir svara[17] þa engu. Hun sneriz þa ok saa Jesum standa hia ser ok vissi eigi, at hann væri. Hann mælti þa: «Hvat grætr þu, Maria, eda hvat leitar þu?» Sem hann syndi henni at grata eigi þann daudan, sem lifdi, ne leita þann, sem stoð hia henni. Hun hugdi, at hann mundi vera giætzlumadr gardzins,

1 [at segia *B*; ok segit *C*. 2 a leid *tilf. B, C*. 3 [hann var færdr *B, C*. 4 edr ella *B, C*. 5 af leidinu *tilf. C*. 6 [hafdi med werit *B*. 7 bolrinn *B, C*. 8 saman *tilf. B, C*. 9 [herbergia sinna *B, C*. 10 [*mgl. B, C*. 11 hôfdum *B, C*. 12 *tilf B, C*. 13 [ein saa Jesum, þa er hun ein var eptir *B, C*. 14 *mgl. B, C*. 15 stodu *B, C*. 16 [*saal. B, C*; hann *A*. 17 svôrudu *B, C*.

þess er grofin var i, ok mælti til hans: «Herra, seg mer, ef þu tokt hann, hvar þu settir hann, at ek mega taka hann.« Jesus mælti þa: «Maria«! sagdi hann. Hun kendi hann[1] þa Jesum. Innocencius segir: Kendi Jesus Mariam, ok þa kendi Maria Jesum. Fyrrum gret Jesus um sok Márie, þa er hann sa hana grata brodur sinn dauðan, ok reisti hann upp til lifs. Nu gret Maria um sok Jesu, þa er hun leitadi hans lifanda med daudum, en Jesus þoldi eigi grat hennar ok syndiz henni [risinn af dauðanum[2]. At kendum Jesu kalladi hon hann meistara ok fell til fota honum ok villdi hallda aa honum[3], eptir þvi sem hun var vôn. Jesus mælti þa: »Hird eigi þu, Maria, at taka aa mer, þviat ek hefir eigi enn upp stigit til feðr mins, at skilia i hiarta þinu.« Sem hann mælti: Eigi munt þu oðlaz at taka aa þeim lifanda med þinum hondum, sem þu leitadir dauðan, ok trudir brott tekit lik en eigi son aliafnan fedr. Ok enn mælti hann til hennar: »Far þu ok seg brædrum[4] minum, at ek stig upp til mins fedr ok yðvars fedr, til mins guþs ok yðvars guds.» Sem hann mælti: Skiott munu þeir sia mik[5] til himins stiga.

9. A þessum[6] tima hurfu grafarverðirnir heim i Jerusalem ok sôgðu Phariseis sônn tiðindi, at drottinn var upprisinn. En þeir keyptu storfe at þeim, at [þeir leyndi[7] sannindum [af þessum atburð[8], en reisa lygi þa, at þeir hefdi sofnat vokumenninir, en aa þeiri stundu hefdi lærisveinar Jesus[9] stolit likam hans i[10] náttmyrkri. Þeir toku við fénu ok helldu þessu falsi, sem þeir hôfdu saman sett. Ok þat sanna allir Judar alt til þessa dags, at Jesus væri af grofinni stolinn en eigi upprisinn. Maria Magðalena for þa med sannri tru ok fullkominni vitand drottinligrar upprisu ok fann konur þær, sem fyrrum hôfdu hia henni verit um morgininn, ok sagdi þeim sina syn. Þær runnu þa allar saman[11] med rettri tru aaleidis[12] til lærisveina Kristz. Jesus rann þa aa moti þeim sva mælandi: «Heilar seth þer.« Þær krupu þa til knia[13] honum ok helldo um fætr hans. Jesus mælti þa: »Farit þer ok segit bræðrum minum, at þeir fari i Galileam, þar munu þeir mik sia.« Commestor segir, [at þessa vitran i Galilea[14] einkadi drottinn þvi til, at hann trudi þa alla lærisveina Jesu vid hafa verit, ok þa

1 *mgl.* *B*, *C*. 2 [af dauda risinn *B*, *C*. 3 þeim *B*, *C*. 4 *saal.* *B*, *C*; brodur *A*. 5 til fedrs(!) mins *tilf.* *C*. 6 þeim *B*, *C*. 7 [leyna *B*, *C*. 8 [um þenna atburd *B*; um þessa atburdi *C*. 9 hans *B*, *C*. 10 brautu i *tilf.* *B*, *C*. 11 samt *B*. 12 aa leid *B*, *C*. 13 *saal.* *B*, *C*; fóta *A*. 14 [i Galileam *B*, *C*.

aasakaði hann þa um tortrygð ok[1] hiartaligan hardleik. Konurnar runnu þa ok sôgdu .xi. lærisveinum sytandum sins herra dauða, at hann var upprisinn. En þeir hugdu, at þær spottadi þa, ok truðu eigi. Petrus rann þa til leiðissins, ok er þat truanligt, at þa hafi drottinn vitraz[2] honum, þott þat se eigi i guþspiollum greint. Se her milldan meistara ok miskunnsaman herra, þann er fyrst syndiz þeim, er framaz voru sorgfullir, Marie ok Petro. See her liosan lampa heimsins ok skinanda guds gimstein med gôfugligri birti Mariam Magdalenam[3], þa er fyrr[4] var saurug ok syndafull, en nu var oll glóandi med[5] astsemð sins græðara ok staðfost at leita sins[6] lausnara, ok fyrir þessa stadfesti fekk hun þann forpris af[7] honum at bera hans sendiboðum hinum hæstum hit hæsta sendiboð hins hæsta fagnadar, ok vera rett kollut postoli postolanna af upprisu hins[8] millda meistara, sem Marcus segir: Maria Magðalena sagdi postolum, at hon sa drottin upprisinn. Konan skenkti[9] sinum bonda i paradiso sáran dauda fyrir áto hins bannaða eplis, en nu[10] boðadi konan karlmanninum hit sanna lif af sialfs drottins grof, ok su er fordum bar fram ormlig ord til alldrtila øllum heimi, su bar nu fram sagnir fra[11] upprisu sins lifgiafara ollum til eilifs fagnadar, ok af þeiri hendi toku ver forðum dauða drykk, sem nu toku ver lifs drykk. Fyrir þessa skynsemi syngr heilug kristni aa hennar messudegi[12] Credo in unum deum sem aa hátiðum sialfs græðarans ok Márie modur hans ok postolanna. See her makligan meistara ok goðan giætzlumann guðligrar hiardar sælan Petrum, þann er sialfr gud leiddi or þoku þrennrar[13] neitingar til þrennrar iatningar sins sæta nafns, ok syndiz honum fyrst af postolum eptir upprisu sina, þviat hann vissi Petrum eigi mundo þora, nema hann hefði hann nefndan, med oðrum postolum i Galilea[14] fyrir sik at koma at lata sea sik milli lærisveina, ok at hann mætti aa[15] ser marka, hversu hann ætti oðrum ostyrktir at vorkynna[16].

10. Sva segir Speculum Historiale, at hin heilaga Martha fylldi þat guds boðord, er hann segir sva: Hverr sa er fyrirlætr hus eda herbergi, foður eda moður, brædr eda systr, husfreyiur [eda syni[17], eignir eda akra fyrir minar sakir, mun hundratfalt i

1 um *tilf.* *B.* 2 birzt *B*, *C.* 3 *saal.* *B*, *C*; Maria Magd. *A.* 4 fyrrum *B*, *C.* 5 i *B*, *C.* 6 meistara ok *tilf.* *B.* 7 sialfum *tilf.* *B*, *C.* 8 sins *B*, *C.* 9 fyrrum *tilf.* *C.* 10 *tilf.* *B*, *C.* 11 *saal.* *B*, *C*; fyrir *A.* 12 *saal.* *B*, *C*; messu *A.* 13 þungrar *B*, *C.* 14 Galileam *B*, *C.* 15 af *B*, *C.* 16 varkynna *C.* 17 [*mgl.* *B*, *C.*

moti taka ok eignaz eilift lif. Ǫll audæfvi sin skipti hon i þria staði. Einn veitti hun Marie Magðalene systur sinni, en hun veitti þann til atvinnu vórum herra ok lærisveinum hans; annan veitti hon Lazaro brodur sinum; hinn þriðia varðveitti hon sialf[1] fram um pislartima Kristz ok upprisu ok veitti þar af veitzlur vórum herra ok lærisveinum hans. En eptir uppstigning hans lagdi hun þat, sem eptir var, fyrir [fætr postolum[2] Kristz, þa er mikill fioldi kristinna manna hafdi sva mikit samþykki, sem þeir ætti eitt hiarta ok eina ǒnd, ok engin hafdi ne eitt eiginligt, helldr var þeim alt sameiginligt.

11[3]. At liðinni dyrdarfullri upprisu drottins vars [Jesu Kristi[4] voru þær badar systr Maria ok Martha med postolum hans ok[5] lærisveinum framan[6] til uppstigningar hans stadfastar at bænahalldi ok oðrum goðgerningum[7], til þess er þær þágu med oðrum guds vinum astgiǒf hins helga anda. Er þat truanligt[8], at af þeim megi skiliaz ord Luce ewangeliste, þau sem sett eru i lof vorrar fru. Hann segir, at guds postolar gengu eptir uppstigning lausnarans af Oliveti fialli aptr i Jorsalaborg ok upp stigu i eitt lopthus, þar sem Petrus hafði herbergi ok adrir postolar guds. Þeir voru allir stadfastir aa bænum med kononum ok Marie moþur hans[9] ok bræðrum hans. Er þat truanda, at þær hafvi þar verit i skola skirlifis ok annarra mannkosta i hófgardi himneskrar paradisi[10] med hinum hæstum raðsmonnum himnakonungs ok vottum vars drottins upprisu, hugsandi hans lǒgmal[11] nætr ok daga, þar til er þær þagu med oðrum hans vinum haleita gipt hins helga anda.

12[12]. En þa er vaxa tok fioldi Kristz lærisveina, gerðu Judar at þeim sva mikinn ofrid, at þeir raku þa af sinum heruðum, suma settu þeir i myrkvastofu, sem Petrum, suma gryttu þeir, sem Stephanum, suma halshioggu þeir, sem Jacobum, suma settu þeir aa skip ok fluttu aa siofardiup at frateknum árum ok austrkerum[13], strengium ok styrum ok ollum skipreiða, vistum ok vatnkerum[14] [ok ollum þarfendum[15], utsellda i olmleik vindar[16] ok vógs[17], at þeir tapadiz sem skiotaz. En þott grimmleikr Juða

1 *tilf.* *B*, *C*. 2 [*saal.* *B*, *C*; Petr postola *A*. 3 fra systrum Marie ok Marthe *Overskr.* *B*. 4 [Jesus Kristz *B*, *C*. 5 odrum *tilf.* *B*, *C*. 6 fram *B*, *C*. 7 godum verkum *B*, *C*. 8 truligt *B*, *C*. 9 drottins *B*, *C*. 10 paradisar *B*, *C*. 11 *saal.* *B*, *C*; upprisu *A*. 12 Um ufrid Juda vit guds vini *Overskr.* *B*; Er menn toku tru *C*. 13 austkerum *B*; auskerum *C*. 14 vatzkerum *B*. 15 [*tilf.* *B*, *C*. 16 vindz *B*, *C*. 17 vatnz *B*; vags *C*.

landflæmði af sinum fostriorðum naligha alla vars herra vini, þa var þo hans almattig hond þeim nalægh, su er þeim skipadi i betri staði, vegsamadi ok tignadi ok auðgaði með breidum bygðum, bæium ok storum kastolum, borgum ok hinum friðuztum fiarlutum, klaustrum ok kirkium. Nu auðgar hann þa eilifum[1] fagnadi, en þa hugði hann hverium þeira med sinni fagrligri forsea eiginligan stad: hann skipadi Narbonam[2] Paulo, Arelaten Theophimo, Tholosam ok Vaskoniam Saturino[3], Lemovidas Marciali, Santonas ok Aqvitaniam Eutrophio, Cenomannum ok Brittaniam Juliano, Turonum Kaciano, Lugdunum Hirennio, Vesuncionem Ferucio, Arusicam odrum[4] Eutrophio, Petragoricas Frontoni, Velliacum Georgio, ok alla Galliam Dionisio. Serhverium heruðum voru serhverir feðr ok forverendr[5] af guði gefnir, þeir sem þau pryddu lifendr med miklum mannkostum ok agætum iartegnum.

13. At hitnanda þessum harða stormi, er Judar gerðu ofrid guds vinum, þa var hin sæla Martha rekin med oðrum lærisveinum af sinum heruðum ok[6] svipt ollum auðæfum med systur sinni ok heilugum Maximino, þeim sem einn var af .lxx. ok tveim Kristz lærisveinum. Sa hafdi forðum skirðar þær systr at guds bodi, en nu leiddi hann þær med biortu dęmi blezads lifnadar um himneskar gôtur heilagra boðorða til eilifs fagnadar. En þa er þau voru oll aa skip komin[7], leiddi varr herra vind hvassan or sinum fehirðzlum, þann er fôr[8] þeira flutti i goða hôfn hia Marsilio borg. Þau ganga þa til nalægs bæiar[9] at fyrirlatnum farkosti sinum, ok þvi at þau fundo engan, þann er þeim villdi veita[9] neitt herbergi, taka þau ser náttbol[10] i einu porti skamt fra blothusi heiðinna manna, ok lágu þar aa bænum fastandi þa natt alla. En er dagadi, kom þangat su rangláta þioð, er þar bygdi, at færa fornir skurðgoðum sinum. Þa stod hin heilaga Maria Magdalena upp or flokki heilagra manna med þekkiligu andliti ok predikadi fyrir þar komnu folki gudliga tru med sva[11] mikilli snilld, at allir undruðuz fegrd hennar ok orðfimi[12].

14. I þann tima reð fyrir borginni Marsilia rikr hertogi, sa er husfreyiu atti. Þeim syndiz heilug Maria Magdalena i svefni biðiandi, at þau veitti hialpir[13] helgum monnum, þeim sem [þar voru komnir aureigar[14], af sinum eiginligum gnottum; hun ægdi

1 at eilifu i himneskum *B*, *C*. 2 *saal.* *B*, *C*; Narbolam *A*. 3 *saal.* *B*; Satratior *A*. 4 *saal.* *B*, *C*; aurum *A*. 5 formælendr *B*, *C*. 6 *tilf.* *B*, *C*. 7 rekin *B*, *C*. 8 far *B*, *C*. 9 *tilf.* *B*, *C*. 10 nattstad *B*, *C*. 11 *saal.* *B*, *C*; sinni *A*. 12 ordhegi *B*, *C*. 13 nockura hialp *B*. 14 [ôreiga voru þar komnir *B*, *C*.

þeim um sidir ógurligri guds reidi, nema þau gerði hennar vilia. Tveim sinnum syndiz hun henni, en hit þriðia sinn badum þeim, ok med reidiþokka ok elldligu andliti. En þau letu eptir hennar aaminningum ok fæddu Kristz lærisveina aa sinum kosti. Þessi fru hafdi lengi obyria verit, en litlu siðarr kendi hun sik fyrir bænir Mario Magðalene barn hafa getit. Ok er þat var vitat[1], urðu þvi allir fegnir þeira vinir, þviat langan tima hôfdu þau saman verit ok mátt eigi barn[2] geta. En þvi at hertoginn villdi reyna, hvart þeir lutir væri sannir, er Maria Magdalena hafdi sagt af Kristi, for hann til Jorsala [at vitia heilaga staði[3], ok vard viss sanninda um alla þa luti, er Jesus gerdi her i heimi. Ok er hann kom aptr, fann hann son sinn iartegnasamligha fæddan. Nokkurum tima siðarr tok fruin sott ok andaðiz. En fyrir bænir sællar Marie Magðalene lifnadi hun, ok lofudu allir truandi menn gud. Eptir þat foru þau i herat þat er Aquense heitir, þar voru þau iðin at fostum ok bænahalldi ok sneru morgum lyd til guds med predikan ok guþligum taknum. En hann veitti hinni heilugu Marthe storligha[4] gipt i heilsugiôfum vid siuka menn ok snilld [i framflutningh[5] heilagrar predikanar, ok fyrir kenningar hins heilaga Maximini byskups ok þeira systra Marthe ok Marie tok hinn mesti luti manna tru briotandi skurdgod sin ok reisandi heilugh Kristz musteri.

15. Einn mikill dreki var milli þeira staða, er annarr heitir Arelaten en annarr Avicnon, skamt fra aa þeiri er Rodanus heitir. Hans hinir fremztu lutir voru sem aa fugli, [hinir sidarri lutir hans voru[6] sem aa fiski. Hann var digrari en uxi ok lengri en hestr, hôfut hafdi hann sem leo; tenn hans voru hvassar sem sverdzoddar; fax hafdi hann mikit sem hestr; hvass kambr[7] gekk eptir baki hans sem breid ôxaregg; reistr[8] var aptr aa honum stort ok storligha snarpt; hann hafdi sex fætr furduligha sterka; klær hans voru sem a birni; hali hans var vaxinn aa þa lund, sem aa þeim eitrormi er vipera heitir; vængi hafdi hann tvo langa ok breida, sva at þeir huldu allan hans likama, ok voru þeir sva sterkir[9], at fyrir þeira [storan sterkleik[10] letti hann eigi fyrir nokkurskonar[11] hôggvopnum ne flugvopnum ne neinum[12] vigvælum.

1 fætt *B*, *C*. 2 erfingia *B*, *C*. 3 [ok vitiadi heilagra stada *B*, *C*. 4 stormikla *B*, *C*. 5 [framburdar ok flutningh *C*. 6 [hinn sidarri hlutr hans var *B*. 7 *saal.* *B*, *C*; kampr *A*. 8 hreistr *B*, *C*. 9 ok þyckir *tilf.* *B*, *C*. 10 [traustleik *B*, *C*. 11 neinum *B*, *C*. 12 nockurskyns *B*, *C*.

Svo var hann styrkr, at hann mátti med sinum grimmleik[1] sigra .xii. leona eða biðrnu. Þessi dreki var af landzmonnum kalladr Taraskonus; þat hugðu menn, at hann mundi getinn vera af siodreka þeim, er Leviathan heitir ok i Jobs bok er nefndr, ok hafvi sa dreki farit eptir hinu mikla hafvi austan af Galathia Asie, ok er hann[2] hinn grimmazti dreki, er[3] liggr i sio eða vǫtnum. Ok hefir[4] þat kvikvendi, er i Galathia elz ok Bonachum heitir, blandaz við siodrekann til þessa getnadar. Þetta olma dyr Bonachum er sva illrar natturu, at þat verpr af ser vellheitu driti, þvi er brenn[5] af hvat sem fyrir verðr, ꜳ þa, er þat sækia, sva sem um .xxx.[6] faðma, þannig sem skeyti flygi[7]. Þessi dreki drap marga menn, þa er foru um þann skogh, er hann la i. Asna ok hesta reif hann kvika i sundr. Skipum, þeim sem eptir ánni[8] foru optliga, vellti hann iafnliga. En þa er mannfioldi kom til med vopnum at elta hann ꜳ skognum, flydi hann i ána ok leyndiz. Ok um sidir, þa er heraðsmenn gatu med engu móti fordaz hann, ok máttu med [engu móti[9] sigra hann, heyrdu þeir sǫgd takn þau, er guð let ser sóma at vinna fyrir sæla Martham, ok komu skyndiliga til hennar biðiandi litillatliga, at hun vitiadi heraðs þeira ok leysti þa undan þessum skaðsamliga dreka, er þeim veitti margskyns vandræði. At heyrdo þeira erendi sampindiz ok samharmadi [hun þeira efni[10], ok treystandi gudligum krapti for hun ok fann drekann a[11] skogi liggianda ꜳ þvi manzhræi[12], sem hann hafdi nydrepit, ok tok þa at snæða sitt herfang. En Kristz husfru gekk at honum oskialfandi ok stokti[13] yfir hann vigðu vatni, þvi sem hun hafdi med ser haft, ok kross drottins bar hun med ser sva sem oruggan skiolld moti þessu hinu illfusa dyri. En hann vard við þessi hennar tiltæki sva óttafullr, at hann matti or þeim stað, sem þa var hann, ekki fram fara ok engan olmleik af ser syna ne neitt mein [af ser[14] gora, ok stod sigradr sem sa sauðr, er ekki afl hefir. En hun dvaldi allz ekki, ok batt hann med sinum eiginligum gyrdli, sva at allir undruduz, þeir sem ꜳ þetta sꜳ[15]. Þvi næst dirfdiz lyðrinn ok gekk alt at drekanum ok barði hann med grioti ok stangadi med spiotum til heliar. Eptir þenna atburd tok sa staðr, sem drekinn hafdi hiði[16] haft, af honum heiti ok var

1 mikla grimleik vidiafnaz eda *B*, *C*. 2 *tilf.* *B*, *C*. 3 ok *B*, *C*. 4 hafi *B*, *C*. 5 brennr *B*, *C*. 6 þriatigi *B*, *C*. 7 fliugi *B*, *C*. 8 er Rodanus heitir *tilf.* *B*, *C*. 9 [eingum kosti *B*, *C*. 10 [heilǫg Martha þeira mein (meini *C*) *B*, *C*. 11 i *B*, *C*. 12 mannahræi *B*. 13 fyrst *tilf.* *B*, *C*. 14 [*mgl.* *B*, *C*. 15 horfdu *B*, *C*. 16 hidit *B*, *C*.

kalladr Taraskonus, en aðr het hann Verluc, þat kollum ver svartan stað, þviat þar voru miklir ok myrkir skogar.

16. Eptir þat lôgdu heradsmenn margar ok miklar bænir at hinni heilughu Marthe, at hun dveldiz ꜳlengdar med þeim. Ok um sidir med samþykki hins heilaga Maximini byskups ok Marie systur hennar var hun [þar eptir [1] iðin at bænahalldi ok vokum [2] ok fostum, sva lengi sem hun lifdi. En hverr mun þat mega med ordum inna [3], hversu môrg erfidi ok hversu margar þrongvingar, eda hversu miklar sottir, eda hversu margfalldan ofrid, eda hversu mikinn skort hun þoldi matar ok drykkiar i þeim stad. Ok þat er eigi vór [4] at greina, þviat hin fyrstu .vii. ꜳr nærdi hun helldr en fæddi sinn likam med hnotum ok grasarótum hrám ok skogar-eplum, sva sem hun mátti minnz [lifa vid [5]. Eptir þat var fyrir hennar eggian ok framkvæmd i þeim stad kirkia gior i nafni vars drottins Jesu Kristz ok Marie modur hans, hardla mikil ok tiguligh, ok þar sômnuðuz saman margir brædr ok systr undir postoligum lifnadi. Þar lifdi hun yfrit stirdliga [6] vid sinn likam. A vetrum klæddi hun sik med saudskinnzkyrtli ok herfviligum môtli. A sumrum hafdi hun hárklædi næst likam sinum, en yfir utan kyrtil ok kapu. Jafnan gekk hun berum fótum, hvita hufu gerva af ulfalldahári bar hun ꜳ hôfdi ser, knutottan gyrdil brugdinn af hrossahári hafdi hun lagdan at miðium kvidi sinum sva hardliga, at holldit morknadi undan [7], ok fellu madkar af þeim sárum, er þadan af gerðuz. Rekkia hennar var sva fallin, at smatt hris eda vinvidarkvistir voru fyrir halm, en harklædissekkr var til undirbreidu, ok steinn at hôfði. Hvarki letti hun af sôngum [8] nótt ne dagh, ok starfadi þo iafnan nockut [9] nytsamligt [10]. Gestrisni, þa sem hun hafdi vanz [11] i Bethania, helt hun sva einkannliga, at eptir þvi sem fyrri hafdi hun þoknaz bædi gudi ok monnum, vard hun enn storliga fræg ok leiddi med sinum lofligum lifnadi ok heilagri predikan [môrg þushundrat [12] manna gudi til handa, svo at af þeiri fręgd ok þvi ꜳgæti, er almenningr sa med henni, toku þeir kristiliga tru med heilagri skirn.

17. Þa er hin heilagha husfru Jesus Kristz Martha predikaði guds bodord ꜳ nôckurri fagri engh, þeiri er la fyrir hlidi borgar-

1 [*tilf.* *B*, *C*. 2 nattvokum *B*, *C*. 3 skyra *B*, *C*. 4 wôr *B*; var *C*. 5 [nyta *B*, *C*. 6 st^{i}dliga *A*, *B*, *C*. 7 fyrir *B*, *C*. 8 ne bænahalldi *tilf.* *B*, *C*. 9 *tilf.* *B*, *C*. 10 *Her mangler et Blad i B.* 11 vanizt *C*. 12 [margar þusundir *C*.

innar, er Avinion heitir[1] vid ána Roddanum, ok græddi þar siuka menn, þa sem til hennar voru færdir, var einn ungr maðr oðrum megin árinnar, sa er hana villdi giarna sea ok heyra, þviat hann sa mikinn mannfiolda samankominn þeim megin árinnar, sem hann var eigi. En þott hann hefdi eigi[2] skip, let hann eigi fyrirvinnaz ne aarvôxtinn hepta sina ferd, helldr kastaði hann klædum ok tok nôckvidr at svima[3] yfir ána. En er hann kom iafnnær badum bôckunum, tok hinn [sterkazti stridr[4] straumr árinnar med sinu ofvægu[5] afli at draga hann i kaf[6]. Hvat þarf þat[7] til langmælis at draga, margir liopu til ok unnu ekki at[8], þat sem honum var[9] til fultings. Allan dag [leitudu menn[10] hans med skipum ok soknum, ok fundo hann eigi fyrr en annan dagh nærri nóni. Náðu þeir likinu ok kostudu þvi med [mikilli sorg[11] fyrir fætrguds ambatt[12]. En hun samharmaði sut þeira ok bað allan þann lyð, er þar var vid staddr, at leggiaz aa iorðina til bænar ok æsta[13] þess almatkan guð, at hann leti ser sóma med sinum mikla krapti at gefa aptr lif sveini þessum. Ok er lydrinn hlyddi hennar bodi, lagðiz hun a likit ok retti hendr sinar i kross sva mælandi: «Heyr þu drottinn Jesus Kristus, er med þinni heilagri ok óætlanligri[14] milldi reistir af dauda þinn kæran vin Lazarum brodur minn, þu helldr med[15] þinni hendi lukla lifs ok dauda, þu kallar dauða menn til lifs, ok þu bydr daudanum bod, ok hann flyrr fyrir þinu valldi. Heyr þu, hinn godgiarnazti gud, mitt miuklæti, ok lit aa bæn ambattar þinnar ok aa bęnir annarra þeira, sem nu kalla aa þitt mikla nafn, ok biod, at lifs andi hverfi aptr i þetta lik, til þess at nærverendr ok [tilkomendr, siáendr[16] ok heyrendr snuiz til þin af aullu hiarta, ok lofvi þin stortakn af ollum hug, ok trui þik sinn sannan hialpara.» Ok er hun hafdi lyktat [bæn sinni[17], reis hun upp ok tok i haund hins dauda svo mælandi: «Heyr þu, hinn ungi maðr, ris upp i nafni drottins Jesu Kristz af þeim dauda, sem þik helldr.» Þa reis sveinninn upp heill ok osakaðr ok var skirdr i nafni heilagrar þrenningar.

18. I þenna tima gerduz þrir sidlatir byskupar til þess at finna hina[18] sæla Martham fyrir gudliga aaminning. Engin þeira vissi annars kvomu, ok kómu þo allir senn, Maximinus Aquensis,

1 er adr er nefnd *tilf.* C. 2 ecki C. 3 symia C. 4 [stridazti C. 5 ofvęgiu C. 6 kafit C. 7 her C. 8 um C. 9 væri C. 10 [leitadi lydrinn C. 11 sut C. 12 ambattar C. 13 bidia C. 14 oumrædiligri C. 15 i C. 16 [vidkomendr ok siandr C. 17 [bęnina C. 18 *mgl.* C.

ok Trophimus Arelatensis ok Eutrophius Aurasicensis[1]. Ok er þeir voru komnir, bad hun þa vigia kirkiu þa hina virdulighu, er fyrir hennar rôksemd var upp smidut i Kristz nafni ok hans milldu modur Marie. En þeir letu þat eptir henni, ok var su kirkia vigd .xvi. kalendas Januarij med godfusu guds lofvi, sem vera atti. Ok er þat embætti var framit med[2] skylldu ok setningh, gengu menn til snæðings aa vidrkvæmiligum tima. Ok um sidir þraut vinit, en gudlig milldi sneri at þeim hiaverandum vatni i vin fyrir bænir sinnar heilagrar husfru Marthe.

19. Eptir skilnat þeira systra Marthe ok Marie predikadi Maria Magdalena lengi guds bodord. En þa er þat kom til eyrna henni, at Pall postoli baud, at konur þegdi i kirkiu, girntiz hun[3] at þrongva sik med andligu upplitningar liosi[4], ok fyrir guþliga aaminningh flydi hun leyniliga i hina snôrpuztu eyðimork, ok var hun þar .xxx. vetra i þeim stad, er henni var med eingiligum hondum fyrirbuinn, aullum monnum okunnig, en saudd at eins himneskum næringum, lofandi guð nætr ok daga med heilôgum bænum aan afláti; þessi hellir, er hun bygdi, var undir rotum fiallz nokkurs, þess er storliga var bratt ok oslett. Eigi veitti henni huggan vatn ne vidir, ok eigi græn graus i þessum stad, þviat guðlig milldi birti i þrotnan þessarra luta, at hans vinkona var þar saudd eigi at eins iardligum[5] helldr himneskum krasum. I þessi iardholu varð hun sva framarliga tignut, at siau sinnum aa hverium deghi i þann tima, sem heilog kristni syngr med rettri reglu .vii. [tida halld[6], var hun upphafin med engiligum hondum i loptit, ok heyrdi hun þa hina haleituztu lofsôngva himneskra fylkinga eigi at eins með andligum helldr ok med likamligum eyrum. Med þessum hinum sætuztum saunghliodum sadda fluttu þær somu engla hendr hana aptr i helli sinn; þar lofadi hun gud an aflati ok þurfti eigi likamliga vist.

20. Einn sidlatr kennimadr hafdi ser gort litit hus .xv. stadia undan þessu fialli við einn litinn brunn ovitandi allra takna, þeira sem gud gerði aa sinni vinkonu Márie Magðalene. Stadium er .c. ok .xxv. fadma, ok er þat áttungr milu. Þessi kennimadr var vanr at ganga i eyðimork i fostu inngang[7] ok vera þar med mikilli bindandi ok sifelldo[8] guds lofi alla fôstuna. Ok aa einum tima fostunnar, þa er hann var þar i eydimorkinni eptir sinni veniu,

1 *saal.* *C*; Aurelatensis *A*. 2 eptir *C*. 3 einkanligarr *tilf.* *C*. 4 lifi *C*. 5 *saal.* *C*; iardliga *A*. 6 [tidir *C*. 7 igang *C*. 8 sifellu *C*.

lauk gud upp augu hans, ok sa hann[1], med hverium hætti guðligir englar stigu niðr yfir þann stad, sem hin heilaga Maria Magdalena var, ok at þeir fluttu hana syngiandi i hæd himins. En eptir dagstundar bid fluttu þeir lofandi gud hana aptr i sinn stad. En þvi at langt var milli þess stadar, sem hann var i, ok hellis Márie, matti hann sia, at englarnir fluttu eitthvert, en eigi hvat þeir fluttu. Hann tok þa at bidia gud, at honum birtiz sannleikr [um þetta mal[2], med margfôlldum tárum. Annan dag eptir at morni skundadi hann sinni ferd i þann stað, sem honum hafdi synin birtz. Ok er hann kom nær steinkast fra hellinum, toku fótleggir hans ok lærleggir at skialfva en briost hans at hrædaz. En þa er hann sneri aptr, matti hann ganga, hvert er hann villdi. En þa er hann sneriz aafram, voru allir limir hans af settir sinum ðflum, sva at vanmegn likamans bannaði honum aafram at fara. Hann skildi þa, at guds vili[3] talmadi hann at forvitnaz þetta stormerki, nam[4] hann þa stad. Ok at aakolludu Kristz nafni segir hann sva: «Ek særi þik fyrir nafn lifanda guds, at ef þu ert[5] nockur skynsôm skepna, su er byggir i þessum helli, at þu svarir mer ok skyrir fyrir mer allan sannleik þins lifnadar.« Ok er hann hafdi þrim sinnum frammi haft þessa særingh, svarar honum sæl Maria af hellinum ok bauð honum nærri at ganga, ok sagdi sik vera Mariam, þa er i gudspialli er fræguz af fiolda sinna eiginligra synda. Ok siþan greindi hun ut alla frasôgn lifs sins. Ok eptir þat er hun [var utrakin[6], mælti hun: »Þvi at mer er þat af gudi vitrat, at ek muna bratt liða or þessum heimi á medal manna, bid ek, at þu finnir Maximinum byskup skiotligha ok segir honum þat, er þu hefvir sieth[7] ok heyrt af minu efni. En aa hinum fyrsta paskadegi aa óttusôngs tima skal hann ganga einn i bænahus sitt, þat er hann hefir[8] smidat, ok mun hann mik þar finna þangat flutta med engiligum hondum[9].«

21. Kennimaðrinn sa engan mann, en hann heyrdi roddina, þa er taladi, ok hugdi þetta helldr vera engils rôdd en manz. En þa er hann spurði fleiri luta, fekk hann engin andsvôr þadan af. Hann for þegar at finna Maximinum byskup ok sagdi honum alt, þat er honum var bodit ok hann hafdi sieth[7] ok heyrt. Byskup vard storliga feginn, er hann heyrdi þessa sôgu ok gerði gudi þackir. A sialfum paskadags morni gekk hann i sônghus sitt ok

1 þa *tilf.* *C.* 2 [af þessarri syn *C.* 3 bannadi honum ok *tilf.* *C.* 4 gaf *C.* 5 madr eda *tilf.* *C.* 6 [hafdi utrakit *C.* 7 seð *C.* 8 ser *tilf.* *C.* 9 idna at guds lofi *tilf.* *C.*

sa sæla Máriam standa i midium flokki þeira engla, er hana fluttu þangat. Svo mikill liomi ok birti skein um hana, at alt husit birtiz af framarr en af dagligu liosi. Ok er guds madr nam stadar i husdurunum, sa hann helga engla, þa er [hana fluttu þagat[1], liða til himins, en hana standa i miðium flokki þeira med upprettum hôndum i kross, svo at nær tveggia alna rum var aa medal likams hennar ok iardar. En þa er hann óttaðiz nær at ganga, þa taladi hun til hans med biortu andliti, þvi er af sifelldri[2] syn heilagra engla skein framarr en solar geislar, ok bauð honum blidliga þangat at kalla kennimenn ok klerka, sem hann gerdi. Hann gaf henni þa[3] holld ok blod drottins. En hun tok þat med hinni mestu tara uthelling ok bað alla þa, er [vid voru[4], biðia fyrir ser[5] alhugliga. Eptir þat lagðiz hun oll til iardar frammi fyrir altarinu, ok for þa su hin helga ônd or likam til guds aa sialfum upprisudeginum. Sumstadar segiz, at hun hafi fram lidit ellifta kal. Augusti[6]; ma þat fyrir þvi segiaz, at þa ero henni tidir gôrvar, ella fyrir þvi at drottinsdagrinn ma tekinn vera fra paskadeginum eda upprisudeginum, [er iafnan[7] kemr at hendi. Eptir þat er hun var salut, kendo allir hiaverendr sva mikinn ilm, at alla .vii. daga eptirkomandi þraut alldri i þessu bænahusi. Hennar likam skipaði hinn helgi Maximinus smurðan med dyrum smyrslum i tiguligri steinþro, ok siþan let hann smida yfir hennar sæla likam[8] vegliga kirkiu med dasamligum hagleik. Grôf hennar eda steinþro var smidut, sem enn ma sia, af hvitum marmara ok grafit aa sialfum steininum, hversu hun kom i hus Simonis ok smurdi med litillæti fætr drottins med dyrdligu smyrsli ok skammadiz eigi at grata milli bodsmanna.

22. En sæla Maria hafdi boðit hinum heilaga Maximino byskupi at segia hinni sælu Marthe systur sinni, at hon mundi skiott finna hana. En hun endi eigi þat fyrirheit lifandi helldr lidin. Litlu siðarr[9] kom hinn sæli Fronto Petragoricensis ok heilagr Georgius Welliacensis[10], sa er daudr hafdi verit ok upprisinn[11], at finna sæla Martham, þviat þeir voru badir utreknir af sinum sætum fyrir þa sok, at borgarmenn þeira hôfdu rækt þeira predikan. Ok er þeir hôfdu med henni verit nockura daga, foro þeir heimleidis ok sættuz vid sina borgarmenn fyrir bænafulting,

1 [þessa hofdu þangat flutt *C.* 2 sifalldri *C.* 3 at þeim hiaverondum *C.* 4 [hia stodu *C.* 5 henni *C.* 6 manaðr *tilf. C.* 7 [iafnan er hann *C.* 8 legi *C.* 9 *Her beg. atter B.* 10 *saal. B, C*; celseracensis *A.* 11 upprisit *B, C.*

þat er hin heilaga Martha hafdi til guds fyrir þeim. En adr þeir færi heim, taladi hun leyniliga vid sęlan Frontonem ok hafdi radagiord[1] vid hann um þa luti sem hann[2] villdi. Eptir þat iatadi hun fyrir honum þa luti, sem hun þottiz móti gudi gort hafa, ok sagdi [sik skiott mundo af likam[3]. En hann het henni at veita henni[4] þionosto, ef gud villdi sva hafva til skipat.

23. En þvi at[5] gud, ômbunari allra goðra luta, villdi giallda hinni sælu Marthe makligar malagiafir fyrir marghâttada[6] velgerninga, þar sem hun þoknaðiz honum um alla luti, let hann ser sóma at segia henni fyrir, at hun mundi aa .xii. manaða fresti liða af þessi verolld. En hun tok bradliga eptir þat riðusott, ok letti su eigi af henni, meðan hun lifdi her i heimi. En er hun atti .viii. daga olifat [i likam[7], sa hun ônd Márie Magðalene systur sinnar til himins borna af heilôgum englum. Hun vóttaði þessa syn ollum bræðrum ok systrum þar samansômnuðum i guds lofi[8] sva mælandi: »Samfôgnum ver oll i drotni ok giorum þackir hans dásamligri virðing, þviat nu let hann ser sóma at flytia ônd Marie systur minnar fyrir þionosto sinna heilagra engla til fyrirheitinna sæta sins signada rikis. Minnz þu nu ok, sagdi hun, min sæta systir, þins fagra fyrirheitz, þess er þu hetz at vitia min, þar sem þu lifir at eilifu med sônnum drotni Jesu Kristo.« Ok eigi blekti heilôg Maria Martham, þvi at fyrir hinn atta dag flutti hun hana i sanna sælu himneskrar paradisi[9]. Eptir þat þyngdiz sottarfar hennar, svo at hun lagdiz i rekkiu. Þvi næst eggiaði hun alla brædr ok systr at hallda med stadfesti kristiligha tru ok skyrdi fyrir þeim oll auðæfvi heilagrar kirkiu, þau er hun hafdi[10] samnat ok fal þeim aa hendi. Hun bað þa, at allir helldi [vôku sinni[11] ok bædi[12] henni alt til framfarartima hennar gudligrar miskunnar. Þeir gerðo ok sem hun bað. Eptir þat tok hun likam vars herra med hinni mestu tárfelling hlifandi ônd sina med þvi signada vegnesti ok heilogum bęnum.

24. A miðia[13] natt fyrir framferdartima sællar Marthe, at sofnadum bræðrum ok þeim monnum, sem vôku helldu med kertum ok liosum, þaut mikill hvirfilvindr uppvaktr af þeim er ôfundar alla dugandi menn, hinum illgiarna andskota, i herberginu, sva at

1 raadagerdir *B*, *C*. 2 hon *C*. 3 [honum sik mundu skiott lida af likama *B*, *C*. 4 graptliga *tilf.* *B*, *C*. 5 almattigr *tilf.* *B*, *C*. 6 margfallda *B*, *C*. 7 [her i heimi at likama sinum *C*. 8 nafni *B*. 9 paradisar *B*, *C*. 10 saman *tilf.* *B*. 11 [vôkum *B*. 12 fyrir *tilf.* *B*, *C*. 13 midri *B*, *C*.

sloknuðu þriu stor kerti ok þrir lampar. En Kristz ambátt skelfðiz við þenna atburd[1] ok sa þa hrædiligan flokk illgiarnra anda fyrir ser. Hun tok þa at biðiaz fyrir med þessum ordum: «Minn fadir, minn gud, minn kærazti gestr! Samnaðir eru svikarar minir at svelgia mik, mer at moti halldandi rit i hondum ser, þau[2] er skrifadir ero aa þeir lutir, sem ek hefir[3] illa gert, mælt ok hugsat, sva mælandi[4]: Guð fyrirlet hana, striðum henni nu ok gripum hana, þviat nu er engin sa er hana leysi. Guð minn, guð minn, ver nær mer; guþ minn, guþ minn, lit aa hialp mina. Minnz þu eigi, drottinn minn, aa æskusyndir minar ok óvitzkur.« Við þessi ord voknudu þeir, sem sofvit hôfdu, ok [leitaðu i annat hus[5] at elldi til þess at tendra liosin, þau sem sloknat hôfdu, ok dvolduz at þessu um stund, þviat þeir fundo eigi elldinn i hinu næsta husi, ok foro þeir[6] i annat hus, þat er firrmeirr var, at[7] þeir fengi sitt erendi. En hun var þa einsaman meðan[8]. Ok þa sa hun sæla Mariam Magðalenam[9] renna at rekkiunni, ok hafdi logbrand i hendi, af honum tendradi hun oll kerti ok sloknaða lampa i herberginu. En er hvor þeira heilsadi aðra med eiginligu nafni, þa sa hun þann, er hvervetna er nalægr[10], drottin Jesum Kristum, sva til sin talanda: »Kom til min, hin kæra[11] vinkona, su er forðum var min husfru. Nu mun ek færa þik or myrkvastofo likama þins til himinrikis hallar, at þu fagnir þar at eilifu med heilogum monnum minum, eigi sem gestr helldr sem heimakona heilagrar truar ok samborgari heilagra manna. Med mikilli annsemd[12] þionadir þu mer her aa iarðriki ok tokt mik i þitt herbergi ok saddir mik; nu mun ek giallda þer [ômbun fyrir þina þionosto stundliga, þa[13] er gengr um allan iardligan sætleik[14], at þar sem ek er[15] sialfr, ser þu med mer, þviat þu þionadir mer ok fylgdir mer. En hugganar miskunn, þa[16] er ek veitta þer i heilsugiôfum [vid menn, þa sem[17] þu kendir kenningar, mun ek eigi fra þer taka ok hvergi minka, helldr margfallda. Ok þa, er þinnar grafar vitia goðfusliga, mun ek milldliga heyra fyrir sakir þinnar astsemdar, ok ek mun framkvæmð veita rettum bænum þeira. En nu bið þu litla stund, þviat skiótt munt þu til min koma.« Þvi næst

1 motburd *B*, *C*. 2 þar *B*, *C*. 3 hefi *B*, *C*. 4 kallandi *B*, *C*.
5 [foro i annat hus at leita *B*, *C*. 6 þa *B*, *C*. 7 ef *B*, *C*.
8 aamedan *B*, *C*. 9 systur sina *tilf*. *B*. 10 iafnan *tilf*. *B*, *C*.
11 kærsta *B*; kęrasta *C*. 12 *saal*. *B*; andsemd *A*; astsemd *C*.
13 [fyrir stundligri þionostu þa aumbun *B*, *C*. 14 sælleik *B*, *C*.
15 em *C*. 16 *saal*. *B*, *C*; su *A*. 17 [þeira er *B*, *C*.

komo þeir aptr, sem til þess fóro brott at sækia liosin. Þa undruðuz þeir allir, er þa voru oll login tendrat[1], þau er oll voru slokin, þa er þeir gengu or herberginu. Eptir þat frettu þeir at, hvi sva hafdi[2] til borit. En hun kalladi til sin þa af bræðrum, sem hun vissi at heilagligaz lifðu[3], ok birti fyrir þeim alla iartegn gudligrar vitianar. Þar eptir let hun sik færa undir alldintre, þat sem[4] var a bak musterinu, ok dreifa þar undir sik i kross aa iorðina ausku, en þar aa ofan litlar saðir, ok hárklædi þat er hun la aa daglìgha[5]; horfði hun til himins ok hafdi krossmark fyrir augum ser biðandi svo sinnar dauðastundar med fullri tru. Ok er allir, þeir er hia stodu, lágu aa heilðgum bænum, þa let hun lesa til enda passionem [domini nostri[6] Jesu Kristi, þa er hun hafdi med ser flutta af Jorsolum aa ebresku[7] ritaða. Ok annat sinn let hun upp hefia; en þa er sva var langt lesit, [sem sialfr drottinn sagdi vid sitt liflát hin siðursto orð[8] Pater in manus tuas, domine, commendo spiritum meum etc., þat þydiz[9] svó: fadir, i hendr þinar fel ek anda minn, þa sofnaði hun sælligha i guði [hinn .viii.[10] kalendas Januarij, hinn setta dagh viku aa hinni .xi.[tu][11] tið dags, er hun var [.lxx. vetra[12] at alldri.

25. Utferð hennar gerdu hennar felagar ok fôrunautar med allri godfysi, þeir sem aðr voru hennar heimamenn ok verðugir mikillar frægdar af sinu sonnu litillæti ok sidlæti, Eudochius[13] ok Sintex ok Germanus ok Epaphras ok Sostines, lærisveinar Pals postola ok fôrunautar Trophimi, ok Parmenas, er einn var af .vii.[14] hinum fyrstum diaknum, ok Marcilla, su er var þionostokona hinnar sælu Marthe ok hun hafdi undir skirn halldit. Þessi var su kona, er kalladi [til vars[15] herra or miklum mannfiolda sva mælandi: «Sæll er sa kviðr, er þik bar, ok þau briost er þu drakt ero sæl.» Þessir allir [med môrgum odrum[16] tilkomnum hôfðu at heyrðri sótt guds þionostokono þar vakat tvo daga yfir henni med kertum ok liosum oðrum. En aa drottinsdaginn biðgguz þeir [til graptligrar[17] þionosto, sumir gretu, sumir sungu salma.

26. I þenna tima bar sva til aa hinni þridiu tið dags i borginni Petragoricas, þa er Fronto byskup sông messo ok sat aa stoli fyrir altari, meþan pistill var lesinn i sialfri hofudkirkiu, at hann

1 tendrut *B*, *C*. 2 hefdi *B*; h[i] *C*. 3 lifdi *B*. 4 sett *tilf*. *B*, *C*.
5 iafnliga *B*, *C*. 6 [vars herra *B*, *C*. 7 ebreska tungu *C*.
8 [*mgl*. *B*, *C*. 9 mælir *B*. 10 [.vii. *B*, *C*. 11 niundu *B*, *C*.
12 [siautug *B*. 13 *saal. rettet;* Euchodeus *A*; Euchobius *B*; Eycodius *C*.
14 *tilf*. *B*. 15 [aa vorn *B*. 16 [*saal*. *B*, *C*; af morgum *A*.
17 [at veita henne graptliga *B*, *C*.

sofnadi. I þeim svefni vitradiz honum sialfr grædarinn[1] Jesus Kristus sva mælandi: «Minn elskulighi vin Fronto! Ef þu vill enda þitt fyrirheit, þat sem þu hezt minni husfru Marthe, þa far nu skyndiliga at veita henni graptliga þionosto ok fylg mer.» Ok er hann hafdi þetta talat, kómu þeir med augabragdligri ferd badir i Taraskonum ok gengu i kirkiu hinnar guðligu fru Marthe ok toku at syngia med oðrum standandi hia hennar heilaga likama. Ok um allan liksöng helldo þeir heilagar bækr i [höndum ser[2] fyrir syngiandi, en adrir andsvarandi ok eptir syngiandi fluttu þessa þionosto. Ok badir báru þeir[3] likam sællar Marthe ok i leiði lögdu. En meðan þessir lutir gerduz, gekk diakninn[4] at sofnaðum[5] byskupi i Petragoricas, þar sem hann sat i sinum byskupsstoli, at lyktaðum ollum þeim söngum[6], sem fyrir guðspiallit áttu[7] af klerkum fram at flytiaz. Hann knuði[8] byskup med hendi sinni ok beiddiz blezarar. En byskup svaf sva fast, at hann vaknadi ekki við hit fyrsta atak. Allr lyðr undradi, hvi hann dvaldi sva lengi folkit i kirkiunni ok helt eigi fram messunni. Ok um sidir gekk diaknit[9] annat sinn at byskupi, knuði hann [ok mælti: «Vakit herra, þviat langt hefir liðit umfram vanalighan tima, þar sem messan mátti vel sungin hafa verit; hefir folkit lengi bedit ok er at þrotum komit[10].« En hann vaknadi um sidir sva sem af sætum svefni ok mælti: «Oho, brædr minir! Hvat gerðut þer mer, fyrir hvi voktut þer mik sva skiótt? Dasamligr atburðr, sa sem nu hefir gerz, er ydvarri astsemd at segia. Drottinn Jesus Kristus leiddi mik af þessum stað til likflutningar hinnar sælu Marthe sinnar husfru, ok nu hofum vid veitt henni graptliga þionosto, sva sem ek het henni fyrrum[11]. En til þess at þer vitid mik i þessarrar heilögu[12] konu likferð verit hafva, sendit nu i Taraskonum þa menn, er hingat beri fingrgull mitt ok messuglófa gullbuna, þa er ek dro af mer, ok fekk ek til geymslu sacriste kirkiunnar, adr ek lagda likit i gröf. En þa er ek gekk af kirkiunni, gaf ek eigi gaum at[13] at heimta gullit ok[14] glofana af þeim, er ek fekk, þa er þer vöktut mik.» Þa voru þegar sendir menn, sem byskup bað[15], i Taraskonum, ok profudu þeir sva alla luti vorþit hafa[16], sem hann sagdi. Þeir báru heim gullit ok

1 drottinn *B*, *C*. 2 [sinum eiginligum hondum *B*, *C*. 3 heilagan *tilf.* *B*, *C*. 4 diakn *B*, *C*. 5 sofanda *B*, *C*. 6 songh *C*. 7 *saal.* *B*; atti *A*, *C*. 8 knyði *C*. 9 *saal.* *A*, *B*; diakninn *C*. 10 [*mgl.* *B*, *C*. 11 fordum *C*. 12 heilagrar *B*; *mgl.* *C*. 13 *mgl.* *B*, *C*. 14 ne *B*, *C*. 15 baud *B*. 16 *tilf.* *B*, *C*.

glofann annan, en annan helt sacristus[1] kirkiunnar eptir til vitnisburdar um þetta daindi[2]. Hinn sæli Fronto sagði bræðrum, þa er hann gerði minning þessarrar sælu konu Marthe, at þa er þeir hǫfdu hana i grof lagit ok þeir gengu or kirkiu, spurdi einn boklærðr brodir þess stadar, sa er okkr fylgdi af kirkiu, sialfan drottin, hverr hann væri eda [hvadan hann væri, eda[3] hvert nafn hann ætti. En hann svaraði honum ǫngu ok syndi honum opna bok, þa er hann hafdi i hendi. A henni var ekki annat ritad en þetta vers: In memoria eterna erit iusta hospita mea, ab [auditu malo[4] non timebit in die novissimo. Þat er svo at skilia: I eilifri minning mun vera rettvis husfru min, eigi mun hun óttaz vid heyrn illra luta aa hinum sidarsta degi. Ok þa er hann rakti bokina, fann hann þetta sama vers ritat aa ollum bloðunum[5]; þvi ma auðsynt [vera, at Martha husfru Kristz mun vera[6] i eilifri minning engla ok manna, ok eigi mun hun ottaz aa hinum efzta dómi af þeiri heyrn, er sialfr guð sagdi illum monnum, þeim er makligir ero bǫlvanar: Farit þer bolvadir fra mer i eilifan elld, [þann sem fyrirbuinn er diðflinum ok hans englum[7] et cetera.

27. Þat birta optlig takn ok heilsugiafir, þær sem yfvir siukum monnum geraz vid grǫf [hinnar sælu Marthe[8], hviliks verdleiks hun er fyrir guði nu ok fyrrum, [þo at ver lukim fátt upp af mǫrgum. Einn konungr var[9] Klodoveus at nafni, hann reð bæði Francia ok Theuthonia, ok var fyrstr til guds snuinn af þeim fyrir predikan Remigij byskups[10] af Reimsborg ok tok heilaga skirn. Hann hafdi mikinn verk i lendum, sva at læknar mattu honum enga bot vinna. En þvi at almennilig[11] frægð vóttaði, at [hverr sem einn siukr maðr, sa sem fullri tru vitiaði steinþro[12] heilagrar Marthe, yrði heill[12], for hann þangat ok fann sannindi af [þessum lut ok[13] frægð af sialfs sins heilsu fagnandi[14]. Ok til þess at eigi syndiz hann oþakklátr við þann liufa lavarð, er hann græddi fyrir arnadarord sinnar heilagrar husfru, auðgaði hann staðinn med konungligri mikilmenzku ok lagdi þangat bæi ok kastala, sva at mikit herat, þriar milur at lengð ok[15] breidd,

1 secretarius *B*, *C*. 2 daendi *B*. 3 [*mgl.* *B*, *C*. 4 [audicione mala *B*, *C*. 5 hennar blǫdum *B*, *C*. 6 [þickia ath Martha mun wera husfru Jesu Cristz *B*. 7 [*mgl.* *B*, *C*. 8 [hennar *B*, *C*. 9 [ok at vær lukim faa hluti upp af morgum, þa var einn konungr *B*, *C*. 10 erkibyskups *B*, *C*. 11 *saal.* *B*, *C*; almenningr *A*. 12 [hverir sem einir siukir menn, þeir sem med fullri tru witiodu steinþroar heilagrar Marthe, urdu heilir *B*, *C*. 13 [þessi *B*. 14 *saal.* *B*, *C*; fagnadi *A*. 15 at *tilf.* *B*, *C*.

skylldo æfinliga þangat til liggia badum megin árinnar, er Roddanus heitir. Þessa giôf lôgtok hann [ok styrkti med sinu fingrgulli; þar med lôgtok hann[1] ok, at þessi staðr skylldi frials vera af ollum pyndingum ok leikmanna aalôgum. Var ok þessi staðr i svo mikilli vernd settr af fultingi sialfs upphefiara allra rettinda, at hverr sem einn fekk nôckut víti, sa er þessa stadar rettarbótum gorði nôckut aa móti med stuld eda ráni eda nôkkurskyns ofriki eda rangindum eda rangsæri, svikum eda falsaradómi. Marcilla ok Sinthex ok Epaphras hinir skirlifuztu ok hinir postoliguztu[2] menn foru i Slavoniam ok predikuðu þar guds erendi med staðfesti goðra verka. Marcilla lifði .x. aar upp fra andláti sællar Marthe ok ritaði lifssôgu[3] hennar a ebresku i einni mikilli bok; en ek Sintex snera i latinu, let ek þo marga luti eptir eigi snuna. En Eudochius[4] ok Germanus, Parmenas ok Sostenes, fostrar ok forunautar sællar Marthe, þionodu gudi vid hennar virðuliga grof, sva lengi sem þeir lifðu, ok urðu i þeim stad pindir i friði heilagrar kristni med ágętri[5] endalykt.

28. Hin sæla syndakona skein ok morgum taknum eptir sina framfôr. En þo sám ver, sagdi sa er soguna ritaði, einn prest Pál at nafni i borginni Cesar Augusta, þann[6] er eigi villdi fela sik undir bænatrausti hennar, helldr a þat ofan trudi hann eigi taknum hennar. A nôckurum degi, þa er hann steig a hest sinn miukan ok makreiðan, til þess at rida erenda sinna, varð sa mótburdr, at hestrinn tok at laupa svo flugliga sem hit skiotazta skogardyr um grafir ok gôtuleysi, sva at kennimaðrinn efaði, hvart hann skylldi láta af honum fallaz aa iorðina eða uppi sitia, ef hann mætti rada[7]. Ok medan hestrinn for sva med ser, þa hugleiddi hann, hversu marga illa luti hann hafdi gort ok mælt i moti hinni sælu Marie Magdalene, ok het þa iðrandi at viðfrægia þadan af hennar takn, ef hun leti ser soma at hialpa honum, þo at hann væri omakligr, i þessu [hinu mikla[1] vandrædi. Ok þat veittiz honum án dvol, þviat varla hafdi hann heitit staðfest, aðr hestrinn gerdiz honum audmiukr, sva at hann matti vikia honum aa hveria leið, er hann villdi. Hann gerði þa guði[8] þakkir ok sælli Marie Magdalene. En svo hafði hann langt afleiðis riðit, at varla gat hann aptr sott allan daginn, þat er hann reið aafram, fra morni til dagmala af æði hestzins. Þenna saa ver siðan hia

1 [*tilf.* *B*, *C*. 2 postoligstu *B*, *C*. 3 lif *B*. *C*. 4 *rettet*; Eutthodius *A*; Eudvodius *B*; Eudodius *C*. 5 sælligri *B*, *C*. 6 *saal.* *B*, *C*; sa *A*. 7 *saal.* *B*, *C*; rida *A*. 8 oætlanligar *tilf.* *B*, *C*.

leiði Marie Magdalene vottanda med hinum mesta hiartans trega alt þat, er hann hafði við hana misgert, ok segiandi þenna atburð með mikilli viðrkomning ok iðran.

29. Hinn sæli Maximinus byskup ok iatari almattigs guðs styrði kristni sinni alt til dauðadags styrkiandi hana með predikan ok iartegnum, þviat guds milldi veitti fyrir hans bænir lif daudum ok syn blindum, heilsu likþram, hǫltum gǫngu, [frelsing diðfuloðum[1], ok græðingh ollum sóttum. En þa er sa timi nalgaðiz, er hann vissi af gudligri vitran, at hann mundi liða or likam, let hann i þeiri sǫmu kirkiu bua ser steinþro hiaa steinþro sællar Marie, var hann ok þar grafinn eptir sitt andlat. Ok er saa staðr i sva mikilli virðing halldinn, at engin[2] konungr ok engin[2] hofðingi eða valldzmaðr, sa er þangat gengr at biðia ser miskunnar, er sva stollz eða storr, at eigi leggi hann fyrst vópn af ser at niðrkastaðri grimd, ok gangi siþan med fullu litillæti i þat haleita musteri med allri goðfysi; ok veitaz þar i þeim stað fyrir bænir sællar Marie Magdalene ollum, þeim er með fullri tru biðia ser miskunnar, slik þarfindi, sem guð ser hverium hialpsamliguzt, ef þeim heyrir at leysaz i þessum heimi; þiggia menn þar iafnliga bæði andar heilsu ok likama, at veitanda drotni Jesu Kristo konungi allra verallda, þeim er með feðr ok helgum anda er vegr ok velldi, dyrð ok sæmd um endalausar alldir allda. Amen.

30. Þvi at vór osnilld[3] vinnz eigi til at telia mikileik ok fiolða takna sællar Marie Magdalene, munu ver fá luti greina af morgum til trubotar heyrondum[4] monnum, ok segia fyrst fra þvi, er likami hennar var fluttr or þeim stað, sem hann var fyrst grafinn, i þann stað, sem hon var lengi vegsǫmut af tilskipan guðligrar milldi.

I þann tima er liþit var fra pisl vars herra Jesu Kristz[5] .dccxl. ok niu ár, at rikianda hinum milldazta konungi Lodovico ok Karolo syni hans, var viða goðr friðr i kristni guðs, nema þar sem Sáraceni - er Agareni heita med réttu nafni af Agar ambátt þeiri er Sára gaf i faðm Abrahe bonda sinum, ok gat af henni Ismaelem[6], þann er þessi þioð var fra komin - striddi[7] aa kristnina. Var þat mest um Hispaniam ok þar nalæg riki, at þessi stormr gekk yfir.

1 [rak diofla fra odum monnum *B*. 2 eingi *B*, *C*. 3 litil malsnilld *B*, *C*. 4 *saal*. *B*, *C*; heyrandi *A*. 5 eda upprisu hans *tilf*. *B*, *C*. 6 *saal*. *B*, *C*; Ismaelis *A*. 7 *saal*. *A*, *B*, *C*.

31. A þessum timum hafdi naliga i erfð tekit alla Burgundiam Geirarðr hertogi, sa er tengðum var bundinn við þessa fyrr nefnda konunga. Þessi maðr var hinn tignazti at burðum ok hinn diarfazti undir vópnum ok hinn audgazti at fiarlutum. Fru hans var iðfn at kynstærd ok at godum sidum ok at ollu agiæti. En þviat þau áttu engan erfingia, miðloðo þau sinn mikla fiarlut[1] þeim monnum, sem gud óttuduz, ok olmosum hans med tiguligum frialsleik ok hugarkostum. Þar næst skipudu þau med hinu røksamazta raði af fyr nefndri barnleysis sok sialfan guð sinn erfingia, ok lðgdu margar eignir til kirkna med hinni hæstu goðfysi. Þau letu ok margar kirkiur ok munklifvi af nyiu[2] reisa ok lðgðo þar til nogligar proventur af sinu goðsi þeim monnum, er þar skylldo gudi þiona i klerka siðum eda reglu. Nær þessum tima kom Johannes pafi af Roma nordr i Galliam fyrir bæn fyrr nefndra konunga ok hertogans. Ok milli annarra agætra luta, þeira er hann gerði i þessi ferd, vigði hann musteri þau, er Geirarðr hertogi hafdi reisa latit fyrir hans bæn guði til sæmdar ok hans millduztu moþur Marie ok Petro ok Paulo hðfdingium postola hans.

32. En er pafvinn hvarf aptr i Rómam, sendi hann marga helga dóma fyrir ast hertogans[3] til mustera þeira, er hann hafdi vigt. Ok er nockur ár liðu þaðan framm, af þrotnanda styrkleik[4] konungligs valldz varð Frakka riki fyrir miklum hernadi med sionum ok vida hvar annarstadar, ok fyrir margfolldum ránum ok manndrapum, sva at i mðrgum stodum brunnu klaustr ok kirkiur, ok Viceliacum munklifi, þat sem fyrr nefndr Geirarðr setti vid aa þa er Chore heitir, var med ollu nidr brotit ok at velli lagit. Ok þa er af letti ofriðrinn, var þat smidat aa einum háfum halsi ok storliga brottum i ðruggum stad fyrir aalaupum ok hernadi af þessum sama Geirardi med hinum mesta kostnadi ok mikilmenzku. Var þessi staðr kalladr Viceliacus, þviat þadan ser ollum megin himin af klaustranum fyrir haleiks sakir halsins, ok kallaz Viceliacus sva sem vicus celiacus, þat er himneskr bær eda nalægr himni. Ma þat tilheyriligt vera bædi fyrir himneskan lifnat þeira, sem þat klaustr hallda, ok fyrir haleik halsins. Var þar þa endrsmidut kirkia sællar guds modur Marie ok sælla guds postola Petri ok Pauli sem fyrr med mðrgum ok miklum iartegnum.

33. I þenna tima hofdu Saraceni her uti um Hispaniam, ok eyddu þeir nær alla Aquitaniam ok mikinn lut af Provincia. Ok i þessum stormi brutu þeir hðfudborgina Aquensem ok erkibyskups-

1 aud *B*, *C*. 2 upp *tilf.* *B*, *C*. 3 iarlsins *B*, *C*. 4 styrk *B*, *C*.

stolinn ok ræntu þar ollu fe ok toko mikinn fiolda folks at herfangi, en eyddu borgir ok bæi med elldi ok iarni[1]. Marga karla ok konur flógu þeir kvika, sem siðr er til at gora vid kristna menn. Ok sa ver siðarr, segir sa er sǫguna hefir skrifat, aa þetta hervirki, er ver truum vóra menn þolat[2] hafa i[3] sitt syndagialld, þa er þau riki bygðu. En hermenn foru heimleiðis med sitt herfang [til sinna rikia[4].

34. Ok þvi at mǫrgum monnum var kunnigt nær ok fiarri, at hin sæla Maria Magdalena hafdi af hinum heilaga Maximino byskupi grafin verit i Akvenses heraði, ok þar voro varðveitt hennar virðuligu bein, gerði fyrr nefndr hertogi Geirardus[5] ok Heydo abóti, er þa var yfir skipadr klaustrid i Viceliaco, þat rað med samþykki at senda þann munk, er Baldilo er nefndr, med fullkominni godfysi ok fengnu foroneyti i borgina Aquensem, at hann flytti helgan dóm sællar Marie Magdalene eða nǫckut af hennar limum til þeira i fyrr nefndan stad, ef guðlig milldi villdi styrkia þessa ætlan. Hvat þarf þat til langmælis at draga, for hann ok fram kom. Ok at fundinni steinþro sællar Marie fluttu þeir hennar likam i Viceliacum, ok grofu þar med mikilli sæmð ok mǫrgum taknum, sem ver liðum[6] um sakir leti ok favitzku.

35. Sa atburðr gerðiz við þa borg, er Avern heitir, at riddari nǫckurr varð fanginn i orosto ok settr af þeim, er hann toku, i [þungar beior[7], sva at hann matti sik hvergi hræra. Ok at kominni hatið drottinligs burdar, þa er engi villdi fyrir hann borga þa utlausn, sem fyrir hann var lǫgd, skaut gudlig milldi þvi i hans briost at æsta hina milldo Mariam Magdalenam, at hun odladiz þat af vórum herra, at svo [leysti hon[8] hann af fiǫtrum, sem hann leysti hana af syndum. En er hann kalladi opt aa hennar signada nafn, spruttu iarnin af hans lærleggium. En þegar er sa, er hann helt, vissi þenna atburð, gaf hann honum frelsi at fara, hvert er hann villdi. En sa sem bundinn var, bar berfættr þau sǫmu iarn i Viceliakum ok upp hengdi hia steinþro sællar Marie Magdalene vottandi ollum vidverondum, hversu guds milldi leysti hann fyrir arnan sinnar sælu þionostokonu.

36. Annarr maðr af borg þeiri, er Bituricas heitir, var ok strengðr med storum ok þungum fiǫtrum af hinum agiarnazta ok grimmazta sinum ovin; hann ægdi honum pinslum ok limaláti,

1 iarnum *B*, *C*. 2 þolt *B*, *C*. 3 sakir(!) *B*, *C*. 4 [i sitt riki *B*, *C*. 5 Geirardr *B*, *C*. 6 fatt *tilf. A*. 7 [*saal. B*, *C*; þungbær iarn *A*. 8 [*saal. B*, *C;* leystiz *A*.

nema hann gylldi fyrir sik sva mikit fe, sem hann mátti eigi faa. Ok er engin villdi borga fyrir hann, eggiaði hann einnhverr at snua sinni vón til Mariam Magdalenam. Ok er hann bað hana ser miskunnar at æsta vid almatkan guð, spruttu þegar um leið af honum iarnin, sva at kolfrinn flaug niðr hia hælum honum. En allir ottuðuz, þeir er hia stoðu. Hann stoð þegar upp, þviat enginn bannaði honum, ok bar fiôtra, þa er hann [var bundinn[1] med, i klaustrið Viceliacum ok bað upp hengia i saunghusi hia steinþro sancte Marie vottandi þetta takn.

37. A þessum sama tima gerdiz þessu likt takn. Þar sem Castrum Lautonis[2] heitir, var lyðmaðr einn sterkliga fiôtradr aa hondum ok fotum, ok grimmliga ok ómannliga ok omilldliga kvaldr til fiarlausnar af einum ranglatum manni. Enn pindi maðr het þa med [afli allrar[3] goðfysi, at hann skylldi vera at eilifu þionn hinnar heilôgu Marie Magdalene, ef hun oðladiz med sinum verdleikum, at guds milldi leysti hann or þessarri nauð, sem hann var i staddr. Ok er hann hugsadi þat optliga, sa hann aa nockurri nótt standa fyrir ser storliga friða kono, þa er honum bauð með bliðu andliti upp at standa. Hann þottiz svara: «Bundinn er[4] ek, sva at ek ma eigi upp risa.» Þvi næst vaknaði hann ok kendi sik lausan. Siþan gekk hann i Viceliacum ok gerði godri guds vinkonu[5] þægiligar þackir fyrir sina frelsing.

38. Mikill fioldi karla ok kvenna [villdo fara[6] aa skipi ok flytiaz yfir aa þa er Ligeris heitir. Ok er þeir voru komnir aa mitt diupit, gerði at þeim mikinn storm, sva at vindrinn kafdi skipit. Allir þeir er aa skipi voro, urðu sva óttafullir við [vón voveifligs[7] dauda, at þeir gleymðu at æsta ser guð undankvamu med truar trausti eða bænahalldi. En þa er skipit tok at sokkva, tendradi guðs milldi hiarta einnar konu at kalla með grátligri roddu aa vinkonu vars lausnara, þott aðrir geymði ekki at hugsa nema grata dauða sinn, sva mælandi: «Heyrþu, hin goða guðs kæra Maria Magdalena! bid ek þik fyrir þau hin þægiliguztu tár, er þu dôgdir med drottinliga fætr, at fyrir þitt hit agiæta arnadarorð verða ek leyst or þessum haska[8].» Ok þvi at hun var með barni, het hun, ef hun fæddi svein, at gefva hann til [munklifis Viceliaco[9]. Vón hennar vard eigi at hegóma, þviat iafnskiott sem

1 [hafdi verit bundinn *B*. 2 Nautonis *B*, *C*. 3 [allri *B*, *C*. 4 em *B*, *C*. 5 Marie *tilf.* *B*, *C*. 6 [villdi roa *B*, *C*. 7 [van vaveifligs *C*. 8 lifshaska *B*; daudahaska *C*. 9 [til munks i Viceliacum *B*, *C*.

hun hafdi heitit, vitraðiz henni virduligh kona, su er hônd sina retti til hennar ok með lettu sundi flutti hana til landz, sva at hun [lifvir þa einsaman[1] fyrir arnadarord sancte Marie Magdalene, en allir adrir druknudu. A nęsta aari at fæddum sveininum ok skirdum, færði hun hann almatkum gudi ok sælli Marie Magdalene, eptir þvi sem hun hafdi heitið henni.

39. Makligt er at vátta minniligt takn ok opinbert, þat er guðlig milldi gerdi fyrir verdleika sællar Marie Magdalene i hennar fyr nefndu klaustri at aasiandum môrgum monnum. Mikit folk karla ok kvenna kom til hennar virðuligu grafar at æsta ser eirdar i sinum nauðsynium. I þessu liði kom þangat ein ung mær, su er modir hennar leiddi; hennar fingr lagu allir i lófa aa hinni hægri hendi, sva at hun var med ollu onyt til vinnu. Kunnig var konan ok kunnigr var staðrinn, hun var af þvi heradi er Alisium heitir af eign Marcelli[2], ok het hun Alleburgis. Um kvelldit þa er munkar sungu aptansông eptir vanda[3], gekk hun optligha til altaris biðiandi ser miskunnar ok kallandi aa nafn sællar Marie Magdalene. Ok um sidir þa er hun ætladi fra kirkiu at ganga, mintiz hun við þat heilaga altari, er i mestri virðing var halldit af folkinu, leggiandi þar aa bada hnefa. Ok þegar um leid er hun retti sik upp, sa allir, þeir sem hia stoðu, með guðligum krapti retta fingrna ok hondina heila. En at sienu þessu mikla takni lofudu allir gud ok sæla Mariam Magdalenam.

40[4]. Eigi er ok med gleyming yfirlidanda þat dyrliga takn,

1 [einsaman þaa lif *B*, *C*. 2 Merelli *B*, *C*. 3 veniu *B*, *C*. 4 *Herefter optages Recensionen B og C i Texten, da A her er betydelig afvigende, og Sagaens Slutning desuden mangler i denne Codex. Cap. 40 og hvad der er tilbage af Cap. 41 meddeles her nedenunder efter A*:

40. Eighi trui ek um þat lidanda, at einn blindr madr var af þvi virki, er Kæistellum heitir, leiddr til nefndz þess munklifis. En þa er leidtogi hans vóttaði sik sia musterit i klaustranum, kalladi hinn blindi: «Heyrðu, heilog Maria Magdalena, hvart mun mer audit verða at sia turna þinnar kirkiu?» Ok iafnskiott sem hann hafdi þetta mælt, lukuz upp augu hans, ok sa hann þegar, sva at mila var millim hans ok staðarins, þat sem hann hafði beðit.

41. Með ollu er eigi yfirhylianda með þôgn þat dasamliga stormerki, er guðligh milldi fullgerði aa einum pilagrimi. Einn riddari var sa, er upp sotti til stadar hinnar goðu guðs vinkonu med mikilli goðfysi eptir sið sinnar þiodar. Ok þa fyrir litlu aðr hafdi hann hennar grof vitiaða með mikilli astsemd. Litlu siðarr er hann gekk i orrosto, fekk hann bana fyrir vópnum sinna ovina. Ok af frændum ok vinum var hann sveipaðr eptir hætti með sveitaduki, ok vakat yfir honum med mikilli hrygd ok grati. Ok millum annarra sutfalldra orða toku menn

er veittiz einum blindum manne. Sa var af þeim stad er kalladr er Kastal, hann for til klaustrs heilagrar Marie Magdalene, þess sem fyrr var nefnt, væntandi at hann mundi þar heilsobot fa, ok er leidtogi hans sagdi honum, at hann sa kirkiuna, þaa sem þeir skylldu til sækia, kalladi hinn blindi madr svo mælandi: «Heyrdu hin helga Maria Magdalena, villda ek, at su hamingia kæmi mer at hendi, at ek mætta sia turna kirkiu þinnar.» En er hann hafdi þetta mællt, þa lukuz skiott upp augu hans, ok feck hann syn sina, svo sem hann hafdi med mikilli fysi bedit, ok var þa enn eptir milo leingd leidarinnar.

41. Med ollu [eigi er ok[1] hliodi hylianda dyrdarfullt stormerki dasamligs kraptz, þat er hin helga Maria Magdalena vann[2] vit einn sinn pilagrim i þvi landi, er Aquitannia heitir. Þar var riddari sa einn, er eptir sid þess landz elskadi hennar heilagleik af ǫllum hug, hann hafdi ok nockut sinn vitiad med godfysi hennar heilags doms. Nǫckuru sidarr þa er hann var i bardaga staddr, var hann drepinn af sinum ovinum. Frændr hans ok vinir toku lik hans ok sveipudu dukum, sem þar var sidr til um dauda menn at bua, ok saatu sidan yfir likinu med hrygd ok graati. Toko eptir þat fulltings at bidia sæla Mariam Magdalenam med harmandi kveinan ok aa at minnaz med enu diarfligsta[3] tilmæli miskunnarinnar, hverso miok þessi enn daudi hafdi hana elskat, þa er hann war lifandi, ok svo sem þeir undruduz, fyrir hveria sok hun let pilagrim sinn deyia án iatning ok idran synda. Med miskunn guds ok fyrir tru þeira ok bæn eptir litla stund tok at hræraz likami ens dauda. Allir þeir sem hia voru undruduzt[4] miǫk. Eptir þat settiz hann upp ok bad, ath hann skylldi vera leystr af naabondum. Sagdi þa, at heilog Maria Magdalena let hann endrlifna, til þess ath hann mætti skriptaz ok idraz synda sinna, þviat þeir hǫfdu aa hennar nafn kallat med hreinni tru ok heilagri bæn, sagdi ok, at hann mundi þegar andaz, er hann hefdi þionostu tekit. Eptir þat var hann leystr, sem hann bad. Komu þa til hans prestar. Skriptadiz hann sidan ok giordi idran fyrir syndir sinar, ok er hann hafdi bergt holldi ok blodi Jesus Kristz, leid hann annat sinn af þessum heimi. Margir voru vottar ok sannanarmenn

med mikilli asakan at telia aa sæla Mariam Magðalenam fyrir astar sakir við hinn framlidna, fyrir hvi hon hefdi þolat, at pilagrimr hennar hlyti voveifligan dauða, svo at hann fengi eigi iatat syndir sinar eða skript tekit. Ok þa er þeir hǫfðu lengi

1 er eigi *C.* 2 *tilf. C.* 3 dyrligsta *C.* 4 ottuduz *C.*

þessarrar iarteignar. Nockurir af þeim komu i Viceliacum ok sôgdu þenna atburd fyrir otalligu folki, er þangat hafdi sott af ymisligum londum eda herodum, svo sem hann hafdi gerdz. A enum fysta paskadegi [drottinligrar upprisu[1] lysti þessi iarteign fyrir ollum hiaverondum[2] byskup af borg þeiri er Katurica heitir, er kominn var i Viceliacum heim at sækia helgan dom sællar Marie Magdalene. Dyrkadiz þa drottinn Jesus Kristr a sinni upprisutid af tvenre upprisu þessa riddara, er fra var sagt, er hann lifnadi um stund af likamligum dauda, til þess ath hann hreinsadiz af syndum ok risį upp af andar dauda. Lofudu allir gud ok sæla Mariam Magdalenam, er fyrir sina verdleika audladiz af almatkum gudi svo mikla hialp þeim til handa, er hana hafdi af ollum hug elskat.

42. Su en agæta iarteign er nu man ek segia, veitir ollum syndogum monnum mikit traust sannrar vonar[3], at þeir munu finna likn ok lausn sinna misgerda, er fyrir nafn sællar Marie Magdalene bidia ser litillatliga gud miskunnar. Einn madr, sa er gerdi idran sinna misverka, ritadi syndir sinar aa einu brefi, eptir þat for hann i Viceliacum ok fal þetta blad undir duki aa alltari sællar Marie Magdalene, ok er hann hafdi lokit bæn sinni, adr hann snere heim aa leid, tok hann brefit. Ok er hann leit aa þat, saa hann, at allt var af mad, þat sem aa hafdi verit ritad. Skildi hann þa af opinberligri iartein, at hann hafdi likn audlaz i augliti gudligrar milldi fyrir bæn ok arnadarord sællar Marie Magdalene.

43. Þat gerdiz aa odrum tima, at einn riddari, sa er ættadr var af Aquitannia ok þar fæddr, for til vôku i Viceliacum, ok er hann ætladi eptir lyktada bæn til sins heimilis at venda, kom hann i þann stad, sem ovinir hans sato fyrir honum, einn madr med sonum sinum, þeira brodur hafdi riddarinn adr drepit. En er hann vard varr [þessa ofridar[4], hliop hann skiotliga af baki mul þeim, er hann hafdi aa setid adr, ok setti hann fyrst i mot sverdum sinna ovina. Ok er einn af þeim brǫdrunum geck sva diarfliga fram, at hann villdi mulinn i braut keyra, sva at riddarinn hefdi ôngva hlif af honum, ok þeir mætti audvellegha taka til hans medr sinum wopnum, edr þeir mætti hann hôndum taka, þa bar sva til, ath pilagrimr sællar Marie Magdalene feck þenna tekit. Weittiz honum ok skiott medr gudligri giof[5] svo mikit afl, ath hann setti brodur i mot brædrum ok son aa mot fôdur ok hlifdi ser medr þersum skilldi i mot þeira skotum ok sverdum. Eptir þat giordiz

1 [þa er halldin er hatid drottinligrar upprisu *C*. 2 lyd *tilf.* *C*. 3 truar *C*. 4 [vid þessa ofridarmenn *C*. 5 milldi *C*.

sva medr vitian gudligrar milldi, ath reidin sefadiz ok sneriz i hogwæri; fellu þeir nu aller fram a iordina fyrir fætr honum ok badu ser liknar fyrir sina dirfd, sogdu sik wera seka vit gud ok iattudu sik misgert hafa vidr hina millduztu Kristz þionostukonu Mariam Magdalenam, ok hetu nu, ath þeir skylldu honum alldri sidan grand gera. Giorduz þeir sidan fullkomliga sattir sin a milli fyrir miskunn sællar Marie Magdalene ok foru til sinna heimkynna lofandi gud ok hinu helgu Mariam Magdalenam. En saa, er hun hafdi af daudanum leyst ok frelsat, gerdi henne margfalldar þackir, svo sem hann hefdi fyrir hennar milldi af helviti ok sialfum andardaudanum upp risit. Lati drottinn vorr oss tyia bænir sællar Marie Magdalene, sa er med fedr ok helgum anda lifir ok rikir gud um allar alldir allda. Amen.

MARTINUS SAGA BYSKUPS.

I.

(Cd. 645 qv.)

S. Martini episcopi.

Martinus var æzcaþr af Ungara lande, en hann var fødr a Langbarþa lande. Frendr hans voro cyngøfger oc þo heiþner. Pater eius var riþera høfðingi, en hann fylgþi sialfr oc riþera syslo i eósco, þevgi at sialfvilia sinom, þviat hann fystez guþi at þ(i)ona þegar a ungom alldre. Þa er hann var .x. vetra, þa fór hann til kirkio at osatt frenda sinna oc beidez at vera primsingdr. Þa snørisc (hann) allr til guþs lofs, svat hann ætlaþez at fara i einseto, þa er hann var .xii. vetra, ef eigi bannaþe ostyrcleicr øsco hans. En þo var hugr hans avallt i munclivom eþa at kirkiom, oc barsc hann þat fyrer a ungom aldre þegar, sem hann fyldi i verki siþan. En (er) þat var boþorð kononga, at gamalla[1] manna syner være tekner til riþera syslo, þa var oc Martinus tekenn til riþera liþs, þviat pater eius seldi hann fram, es oþocca lagþe a tru verc hans. En þa var hann .xv. vetra. En þion let hann ser fylgia, oc þionaþi hann þeim sialfr oftar oc dro scofot af honom oc þerde, oc oto baþer mat saman. Þria vetr fylgþi hann riþera syslo, aþr hann være scirþr, oc var þo hreinn af øllom þeim løstum, es þeire syslo ero vaner at fylgia. Micla gozco oc ast oc þolenmøþi, micla ast oc litelęte hafði hann viþ alla samriþera sina. Sva sparliga neyti hann oc fotzlo, at hann þóte heldr a þeiri tið muncr en riþere. Af slicom (hlutom) var hann hugþecr øllum samriþerum sinum, svat aller unno honom. Eigi var hann enn ða scirþr, oc gørði hann þo hvitvoðungs verc, þviat hann

1 *lat.*: veteranorum.

veite hiolp vesolum oc vann meþ þeim, er erviþe høfðo, føde valaþa oc clædi nøcþa[1]. Ecce hirde hann sér af riþera fe nema hversdagliga atvinno, minntesc guþspiallex[2] mals oc bar eigi ahyggio fyrer aurom annars dax føtzlo.

2. Þat var of vetrardag i frosti miklo, at Martinus mæte clęþlausom manne i borgarhliþe. Sa bað þa, es umb liþo, at þeir miscunnaþe honom. Þa scilþe[3] guþs maþr ser vera ætlaðan þann, er aþrer veitu eigi miscun. En hvat scylde[4] hann gefa, þar er hann hafði þa eki nema clęþi þau er hann stoð í, þviat hann hafði oll aunnor veit i slica þurft. Þa bra (hann) sverðe oc reist i svndr møtul sinn oc gaf halvan enom valaða, en [halvan hafði[5] hann sialfr[6]. Þa hlogu sumer at honom, er hann var stutbuen. En þeir comosc viþ, er heille voro i hug, er þeir høfðo eki slic verc unnet, þar es þeir mato clæþa enn auma, svat þeir være (o)calner efter. Enn ena nęsto not efter, þa er Martinus somnaþi, þa sa (hann) Crist[7] scrydan þeim hlut motuls, es hann gaf enom valaþa. Þa męlte Cristr[7] viþ engla liþ, er hia honom stoþ: »Martinus p(r)imsingdr at eins clædi mik þvisa clæþi.« En Martinus hofsc eigi til metnaþar efter þessa syn, þót hann kenndi gøzsco guþs i sino verki, heldr toc hann scirn, þa er hann var .xviii. vetra. En þo hvarf hann eigi fra riþera syslo, þviat liþs hofþingi dvalþi hann oc het þvi, at hann mundi fyrelata veraldar syslo efter scirn.

3. En er vikingar herioþo a Fraclande, þa samnaþi Julianus liþe oc tok at [heita heitfe[8] riþerom. Þa þotesc Martinus finna macliga tiþ at leynas(!) fra riþera syslo oc melte við konongenn: »Hingat til þionaða ec þer, latu mic nu þiona guþi. Taki sa giof þina, er beriasc scal, en ec em Cristz riþere, oc er mer eigi lofat at beriasc.« Þa reidez konongr oc qvat Martinum fyrer hugleyse vilia raþasc fra orosto en eigi fyrer tru. En Martinus svaraþi: »Ef þu eignar þetta hugleyse mino heldr en tru, þa mun ec fara a morgen vapnlaus til orostu oc ganga i gegnom fianda sveit i Jesu Cristz crossmarki scrydr en eigi scilde ne hialme.« Þa var Martinus varþveitr, at reynt męte verþa, ef hann efndi þat er hann het. En annan dag sendu vikingar sendimenn til friþar oc gengo a hønd kononge orostolaust. Þena sigr veite guþ af bønom Mar-

1 nøcqua *Cd.* 2 evþspiallex *Cd.* 3 sliþe *Cd.* 4 scylde scÿldi *Cd.* 5 [hafan *Cd.* 6 ipse *Cd.* 7 .x^{m}. *Cd.* 8 *rigtiyere* veita heiðfe; donativum erogare militibus *lat.*

tini, at eigi yrþi hann sendr vapnlaus til orosto, þviat þann sigr ate Cristr at veita riþera sinom, at aller sætesc ón mannfalle.

4. Siþan hvarf Martinus fra riþera syslo oc for i borg þa, er Pictauis heiter a Fraclande, oc sote heim helgan byscop þann er Hilarius het, oc var hann lengi meþ honom oc toc nøqveriar enar minne vigslor, þviat hann villdi eigi taca enar meire. Þa var hann mintr i draume, at hann føri til ættiarþar sinnar oc telþi þar tru fyrer fręndom sinom. En byscop baþ hann mioc, at hann scyldi aftr coma at lokenne syslo sinne. Martinus var hryggr, aþr hann føri i for þessa, oc sagþi brøþrom, at hann møndi margar meingørþer taca i fǫr þeire, sva sem siþan reyndisc. Þviat þa er hann for suþr of fiall, þa męte hann illvirkiom, einn þeira reide øxe at honom, en annar støþvaþi. Þa var hann tekinn oc bundinn oc seldr einom þeira til varþhalz. En sa leide hann fra auþrom oc spurþi, hverr hann være. En hann sagþisc cristenn vera. Illvirkenn spurþe, ef hann hrødesc. En Martinus letzc alldregi ohrødare en þa, þviat hann qvazc vita guþs miscunn þvi meire iver ser, sem freistnen var meire. En hann letzc meir harma illvirkian, er eigi var verþr miscunnar. Þa toc illvirkinn tru, es Martinus hafði lengi talet fyrer honom, oc læysti hann or bøndom oc fylgþi honom a gøto, oc sa marger þann siþan i siþligo live. En er Martinus for fra Meilansborg of dag, com diofull a mot honom i mannz like oc spurþi, hvert hann føri. En Martinus qvatsc fara þangat, sem drotenn callaþi hann. «Hvargi sem þu hverfr eþa hnigr, qvat fiandinn, þa mun diofull standa at mote þer.» Martinus svaraþe: «Drotenn bergr mer, eigi mun ec hrøþasc, hvatki sem menn gera viþ mic.» Þa hvarf ovinr o(r) auglite hans. En sva sem Martino sagþi aþr hugr, þa leysti hann moþor sina oc marga aþra fra heiþne i kenningom sinom. En pater eius hvarf eigi fra villo. En Arrius villa for umb allan heim. Þa reis Martinus einn berliga i gegn otru kennemanna, oc toc hann af þeim margar meingørþer oc bardaga, oc var hann braut rekinn or borg, oc for hann þa til Langbarþa landz. Þa fra hann, at Hilarius byscop var rekenn fra byscopsstole sinom fyrer ofriþe villomanna, oc for hann þa til munclivis i Meilansborg, oc var þar undz villomenn toco hann enn a braut þaþan. Þa for hann til eyiar þeirrar es Gallinaria heitir, oc ein(!) heilagar(!) prestr meþ honom, oc lifðe nøckveria stund við grasa rǫtr. En er Martinus fra, at konongr hafði lovat Hilario aftrcomo til stols sins, þa for

hann norþr a Fracland efter byscope. oc toc Hilarius feginn við honom. Oc sete Martinus munclife scamt fra Pictauisborg.

5. A þeire tið com .i. primsigndr maþr til Martinus at heyra kenningar hans. En er þaþan liþo faer dagar, þa toc sa maþr braþa sot oc dó fyrr enn hann være scirþr. En Martinus hafdi heiman faret oc com þa heim, er hinn var nyandaþr, oc stoþo muncar hryggver iver liki hans. Þa bað Martinus alla út ganga fra likino, en hann lauc aftr durom oc fell a kne til bǫnar hia likino. En er hann hafþi lengi a bøn veret, þa scilþe hann, at guþs craftr nolgaþisc, oc retesc hann up af bøn[1] oc beiþ misericordie dei. En er þaþa(n) liþo tvęr stunder, þa hrørþisc enn dauþe oc hóf up augo sin. Þa gorþi Martinus þacker guþi oc lau(c) up huseno, oc sœ aller þar livanda þann, er þeir baro dauþan þangat. Siþan toc hann scirn oc lifðe marga vetr siþan. Oc var hann it fyrsta vitne crapta Martinus. En hann sagþi sig vera leidan fra licam fyrer domstol ogorlex domanda oc dømþan til myrcra staþa. Þa como .ii. englar fyrer do(m)andan oc sogðo, at þar var sa, er Martinus (baþ fyrer). Siþan leido þeir ener somo englar hann aftr til licams, oc lifnaþi hann.

6. Enn for Martinus annan dag of acr eins auþex mannz, þess er Lupicinius het. Þa heyrþi hann grat oc horausti oc spurþi, hvi þat gegndi. En honom var sagt, at .i. þrell hafði hengþan[2] sic. Þa gec Martinns inn i hus, þa(t) er liket la, oc byrgþi uti alla aþra, oc var lengi a bøn hia likino. En er hann reis af bøn, þa lifnaþi enn dauþi oc leitaþi viþ up at risa. Þa toc Martinus i hønd honom oc seti hann á føtr oc leide hann livanda út ór huseno i augliti allz lyðs.

7. A þeire tiþ var Martinus valþr til byscops i Turonsborg. En eigi var auþvelt at coma honom fra munclife sino, aþr .i. borgarmaþr fann þat raþ, at hann sagði sot kono sinnar oc baþ Martinus fara þangat. En er hann com til borgar, þa var þar mikill mannfiolþi saman comenn, eigi at eins þeirar borgar lyðr heldr oc af[3] enom nęstom borgom oc heroþom, oc var einn vile oc eit atqveþe allra at vilia Martinum til byscops. En faer voro þeir, er þvi męlto i gegn, oc fundo þeir þat til, at hann være liotr at alite oc illa horþr oc herviliga buenn, oc męti hann af þvi eigi byscop vera. En þeir er heilli alit høfðo, hlogo at heimsco hinna oc qvaþo þa lova Martinum, þa er þeir villdo lasta hann, þviat þeir mato engva sanna aleitne finna i gegn honom. Sa byscop er

1 bøn bǫn *Cd.* 2 hegnþan *Cd.* 3 at *Cd.*

nemdr Defensor, er mest stoþ i gegn alþyðo vilia of þetta mal. En hann varþ ða þungliga fyrer rekinn meþ spamannz orþom, þviat sa mate eigi til comasc fyrer þrong manna at lesa i otosøngve, er lesa scyldi. Þa toc sveinn nocqerr up saltera oc søng vers þat, er hann fann fyrst. En sva męler i verseno: Af munne barna oc u(n)gmennes gørðer þu þer lof, drotenn, i gegn ovinom þinom, at þu eydir (ovin) oc Defensorem. En er þetta vers (var) sunget, þa gørþisc romr af alþyðo, oc scøm(muþ)usc gagnmęlendr, en allir tølþo at guþs raþi þetta vers sungit, at ovinr þeira Defensor heyrði þetta [til vitnes[1] verx sins, en af ungmennes munne høvisc lof guþs iver Martino.

8. En siþan er Martinus toc byscops vixlo, þa helt hann eno sama litillęti i h(i)arta sem fyrr oc enom sama clæþabuninge. Oc var hann sva fullr af scynsemi, at hann varþveiti byscop(s) tign en tynde eigi munca sit. Hus ati hann afast kirkio nøcqeria stund. En er hann leidesc alþyð(o) þys, þa førþi hann hus sin .ii^er. milor fra borgenne. En sa staþr var sva miog af manna vege, at eigi þurpte annarrar einseto, þviat þangat ma einom megin comasc of þrongva gøto mille fiallz oc ár þeirar er Liger heitir. Þar lét Martinus setia munclive sit, oc fylgðo honom þangat marger muncar; .lxxx. voro lerisveinar hans, þeir er epter hans dømum lifðo. Aller hluter voro øllom sameigner, oc var øngom lovat þar at selia ecki ne caupa. Enge var (i)þrot ne sysla framet nema rit, oc gørþo unger menn einer þat, enn ener ellre tømþosc avalt til bọnar. Falega gengo þeir ut or huse nema til kirkio, oc drac engi þar vin nema siycr være. Flester voro þar harclęþom scrydir. Þeir urþo marger þar siþan byscopar, þvi at øll þioð villde helzt velia ser kennimenn yr munclifi Martini.

9. Staþr var .i. scamt fra Turonsborg, sa er menn hugðo helgan vera af greptri guþs vata, þviat ener fyrre byscopaṛ leto þar kirkio gøra oc altare. En Martinus spurþe ena ellzto kennimenn bøþi at tið oc at namne pislarvata þeira, er þar voro grafner. En er þeir visso eigi scyrt at segia honom, þa sa hann við at coma til þess staþar, oc leitaþe eigi a alþyðo siþ, þviat hann vise eigi et sanna, oc (eigi) veite hann þeim fullting, at eigi efldi hann villo. Þa for hann of dag meþ fa munca til þessa staþar oc stoþ lengi fyrer altare oc baþ guþ, at hann syndi honom, hverr þar være grafinn. Þa leit (hann) til vinstri handar standa leiþilegan scugga, oc bauþ hann honom at segia namn sit oc verþleic. En

1 [*rettet;* tnes *Cd*; ut testimonium operis sui Defensor audiret *lat.*

(sa) sagþisc veret hafa þiofr oc drepenn fyrer gløpi sina oc eiga ecki sameign meþ helgom monnom. Þessa rød heyrðo aller, þeir er hia voro. En Martinus einn sa þann er męlte, oc sagþi hann hvat hann sa, oc let braut taca altari, þat er þar var, oc leysti lyð fra villo.

10. Enn møte Martinus of dag monnom þeim, er liki heiþens (mannz) fylgþo til gravar, oc nam hann staþar, er hann sa mart liþ fara, oc visse eigi, meþ hvat þeir foro. En er hann sa, at vindr hrørþi duca iver likino, þa hugþi hann, at blotmenn være, þviat þorpkarlar voro vaner oft at bera scurþgot hvitom ducom hulet of acra sina. Þa gørði (hann) crossmarc a mót þeim oc bað þa hrørasc (hverge) or stað, aþr þeir legþi byrþe sina. Þa stirþno(þo) þeir fyrst sem steinar. En er þeir leituþo viþ at hrørasc, þa snorusc þeir i hring oc mato eigi framar ganga, unz þeir logþo niþr likit, oc sa hverr til annars, oc visso eigi, hvat þeim var orþet. En er Martinus sa, at þeir foru meþ lik en eigi meþ blót, þa gørði hann cross efter þeim oc gaf þeim leyfi at fara meþ liket þangat sem þeir villdo.

11. Enn villde Martinus høggva blottre up eit a nøcqeriom bø, en heiþner menn riso i gegn oc léto hann eigi høggva treet. En hann talþe fyrer þeim oc qvat eigi goðdom vera i tre heldr dioflablot, oc qvat hann þeim heldr fallet at þiona himnaguþi, sem hann lezc þiona. Þa svaraþi .i. þeira, sa er diarvastr var: »Ef þer er nøcqvert traust i guþi þinom, ðeim er þu þionar, þa munom ver sialfer høgva treet, en þu tak vit þvi, es þat fellr, oc mun þic þat eki saka, ef guþ þinn es meþ (þer), sem þu segir.« En hann het þeim þvi ohrødr at gøra þat, er þeir beido. Þa urþo þeir aller sater a þenna maldaga, oc virdo þeir litels scaþa tresens, ef þeir felldi þvi ovin blota sinna. En treet var hallt a einn veg, svat einsynt var, at þangat munde falla, oc bundo þeir Martinum þar undir treno, oc hyggio(!) þeir sialfer oc voro glaþer. En muncar stoþo langt fra oc greto oc væto eigi lifs Martino. En er treet brast oc reiþ ovan at høfði honom, þa gørði hann crossmarc a mot þvi oc hafði traust allt i guþi. Þa fell treet af þvero fra Martino, sva sem vinnde lysti a mot, oc var at comet, at nøqverer menn myndi verþa fyrer treno, þeir er áþr þotoz i eoruggom stað vera. Þa toco heiþner menn at undrasc tácn. En muncar feldo tár pro gaudio, oc lofuþo hvarertveggio nomen Jesu Cristi, oc var mioc sva engi efter af þvi liþe, sa er eigi tøki tru oc hafnaþi blotum. En aþr Martinus qvęmi þangat, þa voro faer eþa enn helldr engver

heraþsmenn, þeir es kynni namn Cristz, en af hans croptum oc dømom efldesc trua, svat nes hvert (oc) heraþ (var) kirkna fult eþa munclifa, þviat þar es hann braut hof, þar let hann kirkio gera eþa munclifi setia.

12. Slican crapt synd(i) Martinus enn a annarre tiþ, þa er hann lagþe eld i hof a nøcqveriom bæ; þa laust eldi i hus þat er nest var hofino. En er Martinus sa þat, þa ste hann up a huset scyndiliga oc rann a mot eldinom. Þa mate þar lita sialldsena orostu, er þeir elldr oc vindr gengosc at mote, oc gørðisc sva af crafte Martinus, at eldr vann þat eit, er honom var boþet at vinna.

13. Enn villdi Martinus briota et blotauþgasta hof a øþrom bø, oc reis i gegn honom micell fiolþe heiþenna manna oc roco hann a braut meþ micelle meingeyrþ oc bardøgom. Þa for hann þaðan til nalęgs staþar oc scrydisc harclęþe oc fastaþi .vi. døgr oc baþ, at guþs craftr bryti hof þat, er hann mate eigi briota fyrer ofrike manna. Þa syndisc honom .ii. englar sva sem riþerar vapnaþer oc scialdaþer oc letosc sender af guþi at veita liþ Martino oc støþva heiþenn lyð, at enge rise i gegn honom, meþan hann bryti hofet. Þa hvarf Martinus aftr til bøiar oc braut hofet alt til iarþar oc øll scurþgoð oc stalla, er þar voro, at augsiondom heiþnom mønnom, es hia voro. Þa scilþo þorpcarlar sic vera støþvaða af guþs crafte, at eigi berþiz þeir lengr i gegn byscopi, oc toco mioc sva aller tru oc neito scurþgoðom, þeim er hvartki mego biarga ser ne øþrom.

14. Þat var enn er Martinus braut hof a einom bæ, at heiþner menn riso i gegn honom; .i. þeira, sa er diarfastr var, bra sverþe oc villde þegar høggva Martinum. En er hann reide sverþ at Martino, þa fell hann openn oc varþ hrødr fyrer guþs crapte oc bað ser licnar.

15. En brøt Martinus scurþgot i øþrom staþ, oc villde .i. heiþenn maþr leggia saxe a honom. En (er) hann lagþe þvi fram, þa fell saxet or hefte oc fannzc alldregi. Oft gat hann sva talet fyrir heiþnom monnom, at þeir bruto sialfer scurðgot sin, þau er þeir bønnoþo honom aþr at briota. Sva var hann matogr at grøþa siuca, at enge com sva siucr til hans, at eigi tøki þegar heilso sina.

16. I borg þeire er Treveris heitir, var mær siuc[1], su er sic hafði til enskes hrørþa lengi, oc var miøc sva dauþ at øllom licam. En frendr hennar stoðo þar hryggver oc biþo anlatz (hennar), þa

1 sivc sivc *Cd.*

er sagt var, at Martinus var comenn til borgar. En er þat heyrþi pater meyiar, þa rann hann þegar til kirkio oc fell til fota Martino, oc męlte: »Doter min deyr vesalegom dauþa, oc er þat dauþa verra, at ande er i briosti henne, en lica(m)r er mioc sva dauþr. En ec biþ, at þu comer oc bletzer hana, oc vęti ec, at hon mune af þer heilso taca.» Martinus svaraþi oc qvat inn gamla mann eigi virþa ret, oc talðesc hann overþr at geta iarteinir at guþi. En pater meyiar baþ ðess at meirr, at Martinus vitiaþe hennar, oc baþo meþ honom byscopar, þeir er þar stoþo hia. Þa for Martinus til husens, en margr lyðr stoþ fyrir durom husens oc beiþ ðess, er guþs þrell hugþi at gera. En hann fell til bønar fyrst, sem hann var vanr i slica þurpt. Siþan vigði hann viþsmior oc hellti i munn meyionne, oc toc hon þegar mal sit. Þa toc allr lica(m)r hennar at styrkiasc, sva sem hann for høndom umb, unz hon reis up heil oc stoþ a fǫtr sina.

17. A þeire tið ørþesc þrell hofþing(i)a ðess er Tetradius het. En er Martinus var beþinn at bletza þann, þa baþ hann leiþa til sin en oþa. En ohreinn andi let eigi braut leiða en oþa, heldr beit hann til þeira, er taca vildo hann. Þa fell Tetradius til fota Martino oc bað, at hann qvęme sialfr til ens oþa. En Martinus letzc eigi fara mundo til hus heiþens mannz. Þa het Tetradius at taca tru oc scirn, ef þrellenn yrþi heill. Þa for Martinus oc rac ohreinan anda fra sveininom. En Tetradius toc scirn oc lagþi ast a kenningar Martini oc iarteiner.

18. Þa er Martinus gec inn i hus nøcqers buanda of dag, þa stoþ hann a þresk(e)ldi oc letzc sia hreþiligan dioful i sciðgarþe oc bauþ honom braut at fara. Þa ørþe [ohreinn ande[1] .i. þion, er a gøto hans varþ, oc toc sa at gnista tønnom oc bita til þeira, er fyrer honom urþo, oc hrødoz aller við hann oc flyðo. En Martinus gek a mot honom, oc nam hann staþar. En inn oþi for i mót meþ gapanda mun. Þa reti Martinus fingr sina i munn honom oc męlte: »Bitu fingr þessa, ef ðu mát nacqvat.« En hann gafði(!) munni þess at meirr, sem hann tøki viþ heito iarne, oc þorðe eigi at bita fingr hans. En er Martinus neodi(!) ohreinan anda braut at fara fra enom oþa, ða for hann meþ valldgange, þviat honom var eigi lofat ut at fara or munne.

19. Þa er Martinus com til borgar þeirar er Parisius heitir, þa mæti (hann) licþrom manne, oc cy(s)te hann oc blezaþi honom. Oc varþ sa þegar heill oc com til kirkio annan dag efter oc gørði

1 [*rettet*; ohreinde *Cd.*

þacker guþi fyrer heilso sina. Þat er oc sagt fra Martino, at siukir menn fingo oc heilso sina oft, er þeir snurto við trefr af clęðom hans.

20. Arborius het greife, trúr maþr oc vitr. En doter hans [hafðe riðosott.[1] En rit Martinus hafði þangat comet litlo aþr. En er (sottin) com at meyionne[2], þa lagðe Arborius ritet iver briost henne, oc hvarf ðegar soten fra henne. En Arborio þote sva micels vert of iartein þessa, at hann hét guþi meydome hennar, oc for þegar sialfr[3] at føra hana Martino, at hann vigþe hana til nunno oc scrydi hana meydoms scruþe.

21. Paulinus het maþr, sa er auga sins annars hafðe mist i sot. Þa dro Martinus fioþr iver augo hans, oc nam þegar allan verc or augom hans, oc toc hann sion oc varþ siþan trumaþr micell.

22. Maximus (var) sigrsęll[4] i orostom oc sva rikr oc dramlatr, at engver kennimenn ne byscopar þorðo i gegn honom at męla ne hirðmonnom hans nema Martinus einn, er postola crapt hafði i ser, þviat ef hann vilde konongenn nøcqvers beiþa, þa bauþ hann þat scyldlega heldr en hann bøþi, oc sa hann við at coma til borþs meþ honom, þot konongrenn byði honom heim meþ ser, oc qvað ser ofallet vera at blanda møtuneyti viþ ðann, er annan konong hafði felldan en annan flømðan ór lande. En Maximus svaraþi þvi, at (hann) tøki eigi konongdom af fyse sinne heldr at raþe landzmanna, oc letzc hann scylldr at veria land[5] sit, oc qvad hann eigi guþs vilia horfinn fra ser, þar er hann hafðe gagn haft i þeire sócn, (er) enge væte[6] honom sigrs. Af slicom orþom eþa bønom konongs for Martinus of dag til hallar konongs, oc varþ hann glaðr, es hann gat þat at honom. Gøfgom mønnom var boþit sem at hatið. Þar var inn retlatasti iarl Euodius oc .ii. ener æzto rikismenn br(o)þer konongs oc foþurbroþer. En a mille þeira sat prestr Martinus, en hann sat sialfr[3] a stoli fyrer kononge. Þa var kononge forþr dryckiarbolli. En hann męlte viþ ðionenn, at fyrr scyllde selia bollann Martino, þviat hann var fuss at taca dryccio af hendi heilax mannz. En er Martinus hafði drukit, þa selldi hann preste sinom bollann, oc virde enge annan meira ne maclegra at taca viþ drykio hans en kennimann. Þessa tiltekio[7] unndraþez konongr, oc aller þeir es þar voro, oc varþ ðeim Martinus tiþr af ðvi, er hann gørði þat i konongs høll, en engi byscop hafdi sva gørt við ármenn hans. En hann sagðe Maximus fyrer

1 [*rettet*; hafðo sot *Cd.* 2 *rettet*; meionne *Cd.* 3 ipse *Cd.* 4 sigrsęllr *Cd.* 5 landz *Cd.* 6 vate *Cd.* 7 tiltelkio *Cd.*

oorðna hluti, at ef hann villde fara til Langbarða landz, sem hann fystesc, oc eiga orosto viþ Valentianum konong, at hann mønde sigr hafa i enne fyrsto socn, en falla i annarre litlo siþarr. En þvi gec sva efter, sem Martinus sagði, þviat Valentianus flæði ur enne fyrre orrosto. En er vetr var a mille, þa samnaði Valentianus liþe oc com a ovart oc felldi Maximum.

23. Clarus het ungr prestr, sa er scilþesc viþ alla eigo sina oc gørðisc leris(v)einn Martinus oc varþ a scamre stundo algørr i øllom goðom craptom ennar hæsto tru. En hann ate hus scamt fra munclife Martinus, oc voro meþ honom marger brøþr. Þa com til hans .i. ungr maþr, sa er het Anatholius, oc sagðisc muncr vera oc syndi sic litelatan i augliti manna. En er hann hafði þar nøcqeria stund veret, þa sagði hann engla guþs coma til sin oft oc mela viþ sic, oc syndi hann þat meþ necqeriom iarteinom, unz sumer truþo. Þa sagði (hann) sva, at englar føre hvern dag a mille hans oc guþs, oc talþesc hann vera .i. af spamonnom. En Clarus truþi alldrege orþom hans. En Anatholius øgþi honom guþs reiþe oc vite, ef hann villde eigi trua orþom sva heilax manz, oc sva melte hann of siþer: »Þessa not mun drotenn senda mer af himne hvit clęþe, oc scal þat vera yþr tacn, at ec em i guþs crapte, er ec em scrydr guþs clęþe. Þa varþ oþrom micel forvitne a at reyna þetta tácn. En er at miþre not com, þa þote scialva allr claustragarð(renn), oc var set oft liós til cliva þess, er inn unge maþr var í, oc var heyrðr þangat sva sem þyss rennanda oc romr margra rada. En er cyrdesc iver þvi, þa gec hann ut or [clivanom] oc callaþi þangat .i. af brøþrom oc syndi honom cyrtil þann es hann var scrydr. En sa undraþisc oc heimte þangat fleire, oc helldo liose til oc lito a clęþit vandliga. Clæþe var blaut oc harðla [hv]it purpura glicast. En eigi scilþo þeir hverscyns þat var, oc þreifoþo þeir umb oc mato eigi scilia, at annat være en clęþe. Þa eggiaðe Clarus brøþr at fara til bønar oc biþia, at guþ syndi þeim þetta scyrra. Þa varo þeir a bøn þat er nętr lifði. En er dagr com, toco þeir i hond Anatholio oc villdo leiþa hann fyrer Martinum. En hann brautsc við, þvi at (hann) qvat ser bannat at syna sic Martino. En er þeir neydo hann at fara, þa hvarf et hvita clæþi allt yr høndom þeim, þviat diofull þorði eigi at syna Martino sionhverfing sina.

24. Þess er oc getanda, meþ hverso micelli vęl diofull freistaþe Martinus of dag, þa er hann var a bønom .i. i huse sino, þviat sløgr freistari hulþi ilzco sina meþ flørþsamligo liose oc syndisc Martino biartr oc bliþr i alite scrydr konongscruþe oc hafd(i)

corono yr golle oc gimsteinom. En er þeir høfdo lenge þagat baþer, svat hvargi qvat orð at øþrom, þa melte diofull fyrri: »Kenner þu, Martinus, þann er þu ser nu? Cristr em ec, comenn til iarþar at synasc þer.« En er Martinus svaraþi eigi, þa endrnyiaþi diofull dirfþ sina oc melte: »Martinus, hvat ifar þu at trua þvi, er þu ser? Cristr em ec.« Þa scilþe Martinus de spiritu sancto, at diofull var en eigi guþ: »Dominus Jesus Cristus dixit sic eigi coma mundo meþ konongscruþe ne golle; ec mun eigi trua, at Jesus come, nema meþ crossmarke sia ec hann, oc i þeire asionu oc buninge sem hann var pindr.« Þa hvarf ovinr or auglite[1] hans sva sem reycr. En sva illan daun gerði efter i huseno, at þa var iflaust, at diofull hafði þar comet.

25. En(n) for Martinus of byscopsyslo sina a nøcqvere tiþ, sem vanþi er byscopa, oc toco við (honom) kennemenn a bø einom oc biuggio(!) rekio hans i huse þvi, er nær var kirkio, oc høfðo þeir gørvan elld mikinn aþr i huseno, þviat frost var. En er Martinus villde fara at sofa, þa sacaþesc hann viþ blautleic rekio sinnar, þviat muncar høfþo borit margan halm unndir hann. En hann var vanr at hvila a berre iorþo, svat harclæþi eit var undir honom. Þa varp hann undan ser halmenom øllom, en hann hvillde a iørþo berre, sem hann var vanr, oc sofnaði brat, þviat hann var farmoðr. En halmrenn, es hann hafði castað undan ser, fell i gøgnom golfðiles røfar i ofn, es undir var, oc festesc þegar eldr i halmenom, oc toc huset[2] at loga. Martinus vacnaþe oc rann þegar til dura, er hann sa elldenn, fyrr en hann mintesc bønar, oc villde lata loco fra hurþo oc mate eigi. En elldrenn soti hann sva mioc, at føt hans brunno. Þa minntesc hann, at eigi (er) traust i flota helldr i guþi, scrydi hann sic tru scillde oc hvarf inn i logann til bønar. Þa stoþvaðisc elldrenn þegar oc grandaþe honom eigi. En er muncar sæ huset loga, þa bruto þeir dyrren utan oc fundu Martinum heilan standa a bønom i ellde. En hann sagði sva siþan, at þa være (hann) mest teldr af diofle, er hann gaþe eigi bøna traust fyrer hrøzlo, oc letzc hann kenna hita af elldenom, meþan hann hrødisc oc villde ut briotasc, en þegar er hann gorþi .+. marc oc toc bøna traust, þa sagþi hann sva, at hann kendi eigi hita af elldenom siþan.

26. Martinus for enn of dag til kirkio oc møte clæþlausom manni i froste miclo. [Sa baþ Martinum gefa ser clæþi noccot]. Þa heimti [Martinus þangat diacn] sinn oc bað hann selia cleþi

1 agligite *Cd.* 2 hoset *Cd.*

enom calna. Siþan gec Martinus inn i kirkioscot oc sat þar einn saman, sem hann var oft vanr a mille tiþa, þa er aþrer kennimenn foro hverr til sinnar syslo. En er diacnenn dvalþe at geva cleþi enom valaþa, þa com hann þangat i scotet[1], er Martinus sat, oc sagðesc calenn vera, en diacnenn seinan at gefa honom clęþet. Þa for Martinus þegar[2] or cyrtle sinom under capo leynilega, svat inn valaþe sa eigi, oc seldi honom cleþit oc baþ hann braut fara. En diacnenn com litlo siþar oc qvat mal vera at syngia messo, þviat lyðr beiþ hans i kirkio. En Martinus svaraþi: «Eigi ma ec til kirkio fara, aþr inn v(al)aþe hevir clæþit.» Diacnenn scilþe eigi, at Martinus sagþi fra ser siolfom, þviat hann sa eigi, at Martinus var cyrtelslaus undir capo, oc spurþi, hvar inn valaþe være. «Sele mer clæþet, qvat Martinus, til mon inn valaðe at þiggia.» Þa reidesc diacnenn oc toc loþolpo necqeria stuta svarta .v. peninga verþa oc castaþe fyrer føtr Martini oc melte? «Her er nu clęþet, en ec se eigi enn valaþa.» Þa bað Martinus diacnenn ut ganga oc biþa hans fyrer durom, þviat hann villde eigi sia lata sic, meþan hann føre i clæþet, til þess at leynasc męte þat er hann hafði gevet. En goð verc heilagra coma up, þot þeir vile leyna, þviat Martinus for at syngia messo i þvisa clæþi. En a þeim dege þa er hann blezaþe altaresforn, þa vitraþesc eldr iver høfði honom, oc syndisc sem har hans retesc a mot elldinom. Þat sa mær ein oc prestr einn oc muncar .iii. En ver dømom eigi of þat, hvi aþrer mato eigi sia.

27. Evantius het maþr, sa er mioc var bunndenn i veralldar syslom oc þo vel truaþr. Hann toc sot micla oc sendi orþ Martino, þa er hann la hætr. En hann for þegar oc dvalþe eigi. En aþr Martinus qvæmi miþleiðes, þa kenndi inn siuki craft hans oc toc þegar heilso oc rann þegar a mot Martino oc bauþ honom heim met ser. En annan dag eftir þa hafði hoggormr særþan .i. þrel hans dauþligo sare. En Evantius fann þrelinn sialfr mioc sva eyrendan oc bar hann a øxlom ser oc lagði fyrer Martino. Þa hafði eitr comet of alla liþo sveinsens, oc var hann blasenn sem belgr. Martinus for hondom of allan [licam hans oc sete] fingr sinn fyrer saret, er ormrenn hafði høgvit. Þa sote eitr oc þrote or ællom liþom hans þangat til fingrar Martini. En er hann leti fingri fra sareno, þa spręndi or boge eitrs oc bloþs. En sveinnenn reis up heill, oc lofuþo aller guþs craft, er þetta tacn sæ.

28. En(n) for Martinus of dag cum discipulis suis, oc ato

1 scootet *Cd.* 2 þgagar *Cd.*

þeir dvøl nøcqeria, en hann for .i. fyrer, unz leite bar a mille. En auþrom megin leitesens foro[1] caupmenn meþ clyfiaða hesta oc asna. En er þeir sa Martinum i loþno clęþi s(v)aurto, þa undosc hestar af gøto oc vøfðosc i tømom oc gørþo fartalma caupmønnom. En þeir reidosc oc hliopo af hestom oc børþo Martinum meþ svipom oc støngom. En hann hafði þolinmøþe oc var sva sem omale fyrer þeim. En þeir børþo hann þess at meirr, er þeim þoti sem hann kendi eigi bardagans. Þa como lerisv(e)inar hans efter oc fundo hann saran oc bloþgan liggia a iørþo, oc hofo[2] þeir hann up á asna oc foru braut scyndiliga. En caupmenn hurfo aftr til hesta sinna oc villdo snua aleiþes for sinne. En hestar þeira varo orþner sva stirþer sem iarþfastir steinar oc máto hverge hrørasc or stað. Þa børþo þeir hest(a)na fyrst svipom, meþan þær unno, en siþan hiuggo þeir vændo oc stangir i scoge oc keyrðo hestana meþ þvi, oc stoþo þeir ðo fastir i sama stað sva sem licneske. Þa visso caupmenner eigi, hvat þeir scyldo gera, þviat ða scilþo þeir, at guþs craptr hefti før þeira. Þa vitcoþosc[3] þeir of siþer oc spurþo menn, er þeir hito, hverr sa var, er þeir høfðo barþan[4]. En er þeim var sagt, at þeir høfðo Martinum barþan, þa ðote øllom einsæt, hvers þeir gulldo. Oc runno þegar scyndilega efter Martino oc scommoþosc sin oc greto oc ióso moldo i høfot ser oc fello til fota Martino oc baþo miscunnar, at hann léte þa fara leiþar sinnar, oc tølþosc þo þess verþir, at iorþen spryngi eþa rifnaþe undir þeim, eþa þeir stirþnaðe heldr sialver, sva sem þa varo hestar þeira stirðnaþir, oc leto þeir þat sialf(t) vera ser ørna pisl, er þeir visso efter ser gløp slican. En Martinus veiti þeim þegar miscunn oc blezaþe þeim, oc riþo þeir siþan leiþ sina.

29. En for Martinus hia bø nøcqeriom fiolmennom of dag, oc com lið mikit heiþinna manna a mot honom, þviat engi maþr cunne Crist a þeim bø. En þa var morgom forvitni at (sia) Martinum, þviat þeir heyrþo mart ogorligt sagt fra honom. Þa toc Martinus at boþa heiþnom mønnom guþs orþ, oc comsc hann viþ af øllom hug, es sva micell mannfiolþe scyldi eigi cunna scapara sinn. Þa gec fram kona nøcqver oc hafði i faþm lic sonar sins nyandaþs oc męlte viþ Martinum: «Vitom ver, at þu ert vinr guþs, gialtu mer einga son minn, er ny(!) er dauþr.» Þa hurfo at fleiri oc baþo meþ henne. Þa sa Martinus, at hann myndi geta tacn at guþi morgom til hialpar, oc toc hann viþ liceno oc fell a kne til bønar. En er hann reis up af bøn, þa selldi hann svein livanda moþor

1 faro *Cd.* 2 hafo *Cd.* 3 vitroþosc *Cd.* 4 barþar *Cd.*

hans. Þa colluþo aller einne roddo oc ioto guþi Criste, oc letosc a einn trua. En Martinus primsignde þa þegar a þeim velle, er þa varo þeir, en scirþe þvi nęst.

30. A þeire tiþ er Martinus var litlo aþr til byscops tekinn, þa ate (hann) før til konongs hallar. En þa reþ Valentinianus Syrlande. En er hann visse, (at) Martinus møndi þess biþðia, er hann villdi eigi veita, þa let hann byrgia hallardyrr fyrer honom. En þat ioc dramb hugar hans, er hann ate kono þa er (i) Arrius villo var, oc snere hon hug hans fra allre vinoto Martini. En er Martinus com of sinn eþa tysvar oc naþe eigi male konongs, þa rann hann til ens visa traustz oc scrydisc harclæþi, oc var a bonom netr oc daga oc fastaðe. En a enom .vii. dege syndisc honom engell guþs oc baþ hann fara til hallar ohrødan, en hann letzc mundo up luca durom oc myqva hug konongs. Þa for Martinus til hallar meþ engels trøsti oc com at opnom durom oc gec inn, svat engi bannaþi, unz hann com fyrer konong. En er konongr sa hann, þa gerstesc hugr hans, oc gørþe hann eigi up risa ne luta byscope. Þa com elldr under stole konongs, oc brunno neþan føt hans. Þa reis hann up af stolinom nøþogr oc laut Martino oc hrødesc craft guþs, þann er hann hafði aþr fyrerlitenn. Oc beiþ hann eigi orþa Martini, heldr veiti hann, aþr hann være beþenn[1] þat, er hann visse at Martinus vilde biþia. Oc bauþ oft Martino til borþz meþ ser oc vildi gefa honom margar giafar. En hann geyrþi við engom taca.

31. Claudiomacus[2] het bør scamt fra Turonsborg, oc er nunnosetr i þeim bø, þar hafði Martinus gisting a nøqverri tiþ. En er hann var braut farenn, þa gingo meyiar inn i hus þat, er hann hafði veret, oc laso up halm þann allan, er hann hafði under hafðan ser, oc scifto meþ ser sva sem helgom dome. En er faer dagar liþo þaðan, þa [bat] ein þeira a hals óþom manne halm þann, er hon hafði ser hirðan fyrer helgan dom, oc varþ inn oþe þegar heill.

32. Þa er Martinus for fra Treverisborg, þa com a mót honom cyr oþ af diøfle, su er hliop[3] fra nøtom oc stangaði menn, ef fyrer urþo. En er hon com til Martinus beliandi, þa gørþi (hann) crossmarc a mot henne oc bað hana stað nema. En er hon nam[4] staþar, þa sa Martinus dioful sitia a baki henne oc melte: «Far braut þu ovinr fra smala manna oc qvel eigi meinlaus cyqvende!» Þa flyði illgiarn andi. En kyrin scilþe, hverr hana

1 beiþenn *Cd.* 2 Claudiusmacus *Cd.* 3 hliof *Cd.* 4 namn *Cd.*

grøde oc fell til fota Martino. En hann blezaþe hana oc baþ[1] aftr fara til hiarþar oc vera alldregi siþan ohøgia.

33. Enn møte Martinus veiðemonnom of dag. Hundar helto(!) hera a viðom velle, oc var heranom at comet, at hann mondi tekinn verþa, oc dvalþe hann dauþann i vecvingom[2]. Martinus sa ærmo a heranom, þviat hann var harmvitegr(!), oc bauþ hann hundom at standa oc lata hera braút fara. Hundar namo stað þegar, sem þeir være bunner eþa en heldr iarþfaster. En here forþaþesc.

34. Nauþsyn er at geta nacqvat, hvilic varo orþ hversdagleg Martini, þviat þau varo full anlegrar speke. Sauð nycliptan sa hann of dag oc melte: «Sia sauþr fylldi evangelii boþorð, hann hafði .ii. cyrtla oc gaf annan þann(!), er eigi hafðe; geyret þar efter.» Enn sa hann of dag svinahirþe i scinnføtom oc melte: «Þvilicr var Adamr i scinnføtum braut rekinn or paradiso. En ver scolom leggia niþr inn forna Adam, er sia merker, en scryþasc enom nyia Adam, þat er Cristr.» Þar com Martinus enn, er naut bito a velle, en svin rotoþo i støþom, en i støþom var blomgaþr vællr af enom fegrstom grøsom. «Se her gliking lifs manna, qvat Martinus, hiuscap[3] merker sia hlutr vallar, es smale hever af bitet et fegrsta, oc er þo gras eftir; en sa hlutr, er[4] svin hafa umb snuit, merker hordom; en sa hlutr, er scinn i ǫllom blomom oc enom fegrstom grøsom, merker meydoms dyrð, sa er eki ma annat viþ iamnasc. Sva sem þeir villasc mioc, er hiuscap iamna við hordom, sva ero þeir oc heimsker, er hiuscap iamna viþ meydom. En spaker menn gøra þa grein, at hiuscapr ser til licnar, en meydomr cǫmr til dyrþar, en (hordomr) horver til pislar, nema iverbot hreinse.

35. Riþare nøqverr com til Martinus oc gørþisc muncr oc setesc i einseto. En kona hans var [oc vigð[5] til nunno. En slógr freistare talþe þat i hug riþerans, at hann[6] fystesc þess, at kona hans være þar i einseto meþ honom, oc baþ hann Martinum leyfa ser þat. En Martinus svaraþi oc qvat eigi munke soma at hafa samvisto viþ kono. En riþ(ar)enn baþ þess oft oc qvat eki[7] samvisto þeira mǫndo granda goþri fyrerætlon, þar er hann var vigðr til muncs en hon til nunno. Þa svaraþe Martinus: «Segðo mer, ef ðu vast nacqvat i orrostu?» En hann svaraþe oc letzc oft veret i orrosto. Martinus melte: «Satu nøqveria kono i orrosto,

1 bar *Cd.* 2 crebris flexibus *lat.* 3 hiuscapr *Cd.* 4 en *Cd.*
5 [ovigð *Cd.* 6 hans *Cd.* 7 mundo *tilf. Cd.*

þa er menn hiuggosc til eþa scutosc?» Þa scamðesc(!) riþarenn oc fann, til hvers Martinus spurþi þessa, oc þaccaði hann þat, er honom var eigi veit villa hugar sins, oc hann var eigi acafliga avitaðr heldr hirtr meþ scynsamlego døme, þvi er riþare mate auþvelliga of scilia.

36. Tveir lerisveinar Martini, Gallus oc Sulpicius, varo stadder of dag fyrer durom, þar er Martinus var einn inne, oc visse hann eigi, at þeir stoþo fyrer durom, þviat hurþ var aftr. En er þeir høfðo þar staþit nøqveria stund, þa heyrþo þeir manna mal inn i huset oc namo þeygi orþa scil, oc var þeim ogn at þvi micel oc þotosc vita, at nøcqve miclo mondi gegna. En efter .ii. stundir dax gec Martinus ut. Þa for Sulpicius þegar til mals við (hann), þviat honom þote delst viþ hann, oc spurði, hvat tacnaþi sa romr manna mals, er þeir heyrðo baþer i huseno. Martinus frestaþe lengi at segia. En eki var þat, er eigi gæti Sulpicius at honom, ef hann vilde biþia. «Segia mon ec ycr, qvat hann, en ec biþ, at iþ segit engom: Maria oc Agnes oc Tecla melto viþ mic.» Þa sagði hann oc alit þeira oc buning, oc qvat hann þęr eigi at eins coma þann dag sin at vitia heldr myclo oftar. Petar oc Pol postola letzc hann oft sia. Dioflar como oc stundom at freista hans i ymsom lic(i)om, oc allra oftast i like Þors eþa Oþens eþa Freyio. En Martinus hafði crossmarc at scildi viþ allre freistne þeira. En hann kende þa, i hverionge likio(m) sem þeir varo, oc nemndi hvern þeira a namn oc fec hveriom þeira þa qveðio, er (þeir) varo yerþer: Þor callaþi hann heimscan, en Oþen deigan, en Freyio portcono. Engla guþs sa hann oc oft, oc melto þeir viþ hann oc sogðo honom fyrer oorþna hluti.

37. Kennimanna fundr var i einhveriom stað, oc for Martinus eigi þangat, en þo villdi hann vita, hvat þar gørþisc. En þann dag for hann a scipe oc sat i stamne einn saman, sem hann var vanr at leita ser einseto. Þa syndesc engell guþs oc [1] sagði honom alla hlute, þa er gørþosc a kennimanna funndenom. En er at var spurt, a hverre tið kennimanna fundr sia hafði veret, þa reyndisc sva, at a þeim dege hefðe kennemanna fundrenn veret, sem engell vitraþesc Martino, oc þeir hluter a þvi mote gørver oc męlter, sem engell sagðe.

38. Enn com maþr til Martinus meþ dotor sina .xii. vetra gamla, en hon hafði alla ævi omala veret, oc baþ hann Martinum, at hann gevi henne heilso. En Martinus visaþe henne til byscopa

1 at *Cd.*

þeira, er þa varo þar meþ konongenom, Valentinianus oc Victricius, oc qvat þa heldr en sic slicar iarteiner mega gora. En þeir baþo meþ honom, at Martinus veiti þat, er hann var beþinn. Þa dvalþe Martinus þat eigi at veita millde, er hann hafði aþr synt litelęti, oc bað ut ganga allan lyð annan, nema þeir varo efter faðer meyiar oc byscopar, þa er Martinus fell a kne til bønar. Siþan vigðe hann viþsmior oc hellte þvi i munn meyionni oc spurðe hana, hve faþer hennar heite. En hon sagðe þat ðegar scyrt. Faþer hennar varð fegenn oc fell til fota Martini, letzc þessa rod dotur fyrst heyrt hafa.

39. Kona eins rikismanz sendi Martino viðsmior at vigia i glerkere, þat er hafa þurfti við morgom meinom eþa sotum. En er hann vigðe viðsmioret, þa sa prestr er hia stoþ, at þat ox undir blezon hans. Oc helt sa craftr blezonar oc viðsmiors vœxt, unz þat com heim til kononnar. Oc var þa glerkeret fullt, er aþr var . . . . oc hafði þo runnit iver keret oc slagnat a clæþi þess er meþ for. Glerker fullt viþsmiors þess, er Martinus hafþe vigt, var set yver glugg. En sveinn nøcqverr svipte duki þeim er iver var breidr, oc visse eigi hvat under dukinom var. Glerkeret fell a steina, oc brotnaþe eigi heldr en þat felle a enn blautasta dun, oc slagnaþi eigi niþr viþsmioret. Þetta varþ eigi af atburþ heldr af crafte Martini, þviat bletzon hans mate eigi fyrerfarasc.

40. Lærisveinar Martini foro of bø nøcqvern of dag, oc hliop at þeim hundr olmr oc go. Þa męlte einn þeira: «I nafne Martini byð ec þer at þegia!» Þa ðagna(ðe hundr), sva sem tunga være scoren or høfði honom. Eigi at eins vann Martinus sialfr tacn, helldr gørðo oc aþrer marga hlute i namne hans.

41. Avicin(i)anus het iarl grimr oc drapgiarn. En hann com of dag i Turons borg, oc varo i før hans bandingiar marger, er hann hafðe fyrerdømþa til draps eþa til meiðingar. En er Martinus fra þat, ða for hann þegar nær miþre not til husa ens grima iarls. En þar svafo allir, oc varo hurþer aftr. Þa stoð Martinus fyrer durom a bønom. En er Avicinianus var sofnaþr, ða vacþe engell guþs hann oc męlte: «Þrell guþs liggr fyrer durom þinom, en þu søfr.» Þa vacnaþe iarl oc callaþe þrel sinn oc sagði, at Martinus var ute fyrer durom oc villde inn ganga. En þręll var syfiaþr oc lauc inne iþre einne hurþo up. En er hann heyrþi til enskes, þa hlo hann at drotne sinom oc qvat hann tolldan vera i drøme oc let engi mann vera fyrer durom, oc qvat eigi mondo kennimenn vaca vilia of nøtr. En þat var øþvelt at telia fyrer Aviciniano,

oc somnaþi hann i annat sinn. Þa com engell at honom oc barþe a honom oc qvat Martinum standa fyrer durom. En er þrælar dvolþo at fara, þa reis iarl up sialfr oc lauc up durom oc fann Martinum oc mælte viþ hann: «Ecki er scylt at mæla viþ mic, veit ec, hvers þu fysesc, farðu oc hafðu þeget þat er (þu) biþr, at (eigi) fyrerfare mer guþs reiþe i hemnd þinne. Oc matu þvi trua, at nu hefi (ec) lit scelfðr veret, aþr ec føra sialfr til mals við þic.» Þa let iarl þegar leysa bandingia, oc for hann samdøgris sialfr a braut. En þot hann være grimr i øllom stoþom oþrom, þa þorþi hann aldrege siþan at lysa yfir þvi i Turonsborg.

42. Enn com Martinus of dag til husa hans oc sa hann svartan diofol sitia a halse honom, oc bles hann a mot fiandanom. En Avicinianus hugþi, at Martinus gorði ser haþung oc melte: «Fyrer hvi veiter (þu) mer hæþung?» Ða fløþi diofull af stoli sinom. En Martinus svaraþe: «Eigi veiti ec høþung þer; heldr enom svarta, er sitr a halse þer.» En iarl var avallt siþan ogrimare en aþr, þviat hann scilþe þa, af hvers eggion hann hafði grimr (veret).

43. Bær var sa .i., er a hveriom misserom geyrði hagl, þat er økrom spilte. En sa het **Auspicius** gøfugr maðr oc truaþr vel, er mest mein varþ at hriþ ðessi. Sia for at finna Martinum oc sagði honom vandreþi boiarmanna oc baþ hann fulltings. En Martinus baþ oc gat þat at guþi, at mannege varþ mein at þeire (hriþ) i þvi heraþe a þeim .xx. vetrom, er Martinus lifðe siþan. En a þeim misserom er hann andaþisc, þa com in sama hrið i heraþet, þviat allr heimr gret andlat hans, en fagnaþe life hans.

44. Støpull ramgor stoþ i einom castala[1], en i þeim støple ovanverþom sat scurþgoð a stole. En Martinus bauð presti, þeim er i þvi þorpe var, at briota støpulinn. En sa het Marcellus. En er Martinus com þangat i annat sinn, þa avitaþi hann prestenn of þat, es scurþgoðet var eigi brotet. En Marcellus talþe torvellt at briota stopolinn oc qvad eigi ostyrkia munca mega þvi afla, er traut mundo allsterker riþerar. Þa snøresc Martinus til ens truasta fulltinx oc var a bønom alla not. En at morne com veþr, þat er allan braut stopolenn til iarþar.

45. En gorþisc annarr hlutr slicr i øþrom stað, þa er Martinus villdi briota støpul mikinn, þann er scurþgot var i, oc mate hann eigi. Þa snørisc hann til bønar at vanða sinom. Oc var þa seinn elldligr stopull falla af himne i høfuð scurðgoþeno, oc leyste i sundr allan inn heiþna støpul moldo smøra.

1 castaþi *Cd.*

46. En er sagt fra Martino eftir evangelii dømom, at kona .i., su er bloþros hafði, toc heilso þegar, es hon snart við cløþi Martini.

47. Haugormr screiþ of ꜵ a mot Martini oc lerisveinom hans. Þa męlte Martinus: »In nomine domini scriþv aftr, ormr!« Þa snøre ormrenn for sinne oc hvarf aftr. En er aller undroþosc iartein þessa, þa felde Martinus tar oc melte: »Ormar hlyða mer nu, en menn vilia eigi hlyða.«

48. Martinus var vanr at eta fisc a pascadogom. En hann spurþe litlo fyrer matmal, ef fiscr være til buenn. En diacn, sa er føzlo munca varþveite, sagði, at hann hefði (engi) fisc tekinn a þeim morne[1], [oc eigi heldr þeir] menn, es vaner varo at selia fisca. Þa melte Martinus viþ diaknenn: »Farðu oc legg net þit, oc mon fiskr coma.« En scamt var til ar fra munclive. Þa foru fleire muncar til ar oc væto goðrar veiþar, er Martinus bauþ at fiskia oc þurfte hann sialfr at hafa. En þegar es diaknenn lagði net, þa dro hann mikenn lags at eno fyrsta varpe, oc for hann heim glaðr til munclifs.

49. Maximus var goðr konongr at øþro, en hann var tøldr af raþom kennimanna, þeira er[2] røgðan høfðo oc raþenn þann mann, er Priscillianus het, þann er þeir tølþo villomann. En konongr helt hendi iver þeim, at engi þorðe at saca þa of dauþa Priscilliani. En(n) hafði konongr sva stofnat at þeira raþe at sennda rikismenn a Ispanialand til þess at bana villomønnom. En þat var iflaust, at marger goþer menn mundo verþa drepner i scalmølld þeire, þviat þa var meirr dømt at alite eþa at buninge en at retre raun. Fyrer slicom nøþsyniom oc morgom auþrom, þeim er langt er at tina, þotesc Martinus ørendi eiga viþ konong. En er byscopar frogo, þeir er (i) borgenne varo, þangatfør Martini, þa ugðo þeir þat einna mest, ef hann qveme, at hann møndi røkia gera tiþagørþ þeira, oc møndo þar marger aðrer eftir (snua) siþan. Þa reþo þeir þat konongi at senda liþ a mot Martino oc lata hann eigi coma innan borgar, aðr hann héti at hafa frið viþ byscopa, þa er þar varo fyrer. En er hann com, þa het (hann) at coma meþ Cristz friþe, oc var honom þa lovat innganga. En hann gec þeygi i tiþagørþ meþ byscopom, helldr var hann of nøtr a bønom i kirkio. En þat var mest eyrendi hans viþ konong at biþia friþar iørlom .ii. Narsede oc Leucadio, er fyrer konongs reiþe urþo, þviat þeir høfðo veret i andscota flocce hans. Þat var annat

1 forne *Cd.* 2 oc *Cd.*

eyrendi Martini at stoþva herfør, þa er stofnot var til Ispanialandz, þviat sva mildr var hugr hans, at hann vilde eigi at eins cristnom mønnom forþa, þeim er i þeire socn møndo falla, heldr vilde hann biarga siolfom villomonnom. En konong dvalþe of dag oc annan at veita þat, er hann var beþenn [1], þviat hann var fegiarn, oc sa hann til fiar þeira, er hann hafði reiþe a castat. En er Martinus gec eigi i tiþagørð með byscopom, þa como þeir scialvandi fyrer konong oc søgðosc fyrerdømþer oc qvaþo eigi konongi soma at hliþa(!) ðess manz orþom, er eigi at eins veite sciol villomønnom, heldr hemndi [hann þeira, køllo]þo eke veit i dauþa Priscilliani, ef Martinus scyldi hefna hans. Siþan baþo þeir konong meþ tarom, at hann nøte rikis sins i gegn honom, oc reþo þeir umb at telia Martinum meþ villomønnom. En þot Maximus veite[2] of lið øþrom byscopom, þa vissi hann þo, at Martinus var øllom þeim helgare sva oc goþom siþom, oc leitaþi hann annarra raþa en þeir kendo. Ok heimti hann Martinum til mals við sic oc qvade hann bliþliga oc sagþe villomenn dœmþa vera heldr at løgom af domøndom en af roge kennimanna, oc qvat hann engva soc til þess at røkia tiþagørð þeira, þar er kennimanna fundr var atr fyrer litlu, oc var einn at eins sa er þessa byscopa fyrerdø(m)þe, en aller aðrer tølþo ða saclausa. En er Martinus scapaðisc(!) eki við orþ þessi, þa reidesc konongr oc (gec) fra oc sende þegar menn at lata bana þeim, er Martinus bað fyrer. En er Martinus fra þat, þa for hann þegar til konongs hallar of not oc het at ganga i tiþagorð meþ byscopom, ef konongr gęfi frið iorlom oc tøkisc eigi herfǫr til Ispanialandz. Þa veite konongr Maximus þegar allt þat er Martinus baþ. En inn þriþia dag þaþan fra var ætlat at vigia byscop þann er Felix het, sa var heilagr maþr oc vinr guþs. Þann dag gec Martinus i tiþagørð með byscopom, oc ętlaþe hann ser þat betra vera en biarga eigi þeim, er til bana varo leider. En inn nęsta dag eftir for hann a braut or borgenne a heimleiþ oc var oglaþr oc iþraðisc, er hann hafði blandasc i samlage þeirra, er honom þote røkiande vera. En er hann sat einn saman oc var hryggr of þessa søc, en føronøtar hans varo gengner fyrer a leið, þa com angelus dei at honom oc melte: »Søc er til þess, er þu ert oglaþr, en þu mater eigi annan veg leysa or þesso vandręþi. Tac þu traust oc endrbøt craft þinn, at eigi faer þu scaþa dyrþar.« Fra þeire tiþ var Martinus varr umb sic, at eigi blendisc hann siþan i samlage slicra kennimanna. Sextan vetr lifðe hann siþan oc com til enskis kennimanna fundar siþan.

1 beiþenn *Cd.* 2 ǫeite *Cd.*

En ef honom varþ nøcqve torveldra at geva siucom mønnom heilso, en hann ate vanþa til, þa sagði hann sva meþ tarom, at þat mincaþi craft hans, er hann gec i tiþagørð meþ þessom byscopom fyrer nøþsyniar. En þo endrbøti bratt meþ fullu vercaupe þann craft, er mincaþr var of stund, at þat var siþan, er oþr maþr var leidr til hus hans, oc varþ heill aþr hann com allt at durom.

50. Enn varo menn a sæ stader, oc gørþi hriþ at þeim, oc varo þeir ða i miclom hasca. En þar var .i. caupmaþr ætscaþr af Egiptalande, oc var enn ða eigi scirðr, sa callaþi oc męlte: »Guþ Martini, biargðu oss!« Þa støþvaðisc hriþen þegar, oc toco þeir hǫfn, þa er þeir villdo, en inn heiþne tru.

51. Licontius het .i. gøfugr maþr oc trufastr, er com at biþia Martinum fultings, þa er micel sot com inn i hus hans, oc logo siuc flest øll hiu hans. En Martinus sagði torvelt vera at gefa heilso, þvi at hann mate þat scilia, at guþs raþning barði þessa menn. Þa fastaþe hann oc var a bønom vico alla samfast, oc let eigi af at biþia, aþr hann gat þat, er hann bað. En er Licontius rønde craft bøna hans, þa com hann oc sagþe heil øll hiu sin, oc førði Martino hundrat marca silfrs. En hann røcþe eigi þa giøf oc toc, þviat hann hafði meþ þvi fe øllo leysta herleida menn yr høftum, (aþr) en þat qvęme heim til munclifes hans. En er hann var beþinn at nyta ser nacqvat af fe þvisa til atvinno munca, þa svaraþi hann: »Føþe kirkian oss oc clæþi, oc ver scolom enskis framarr girnasc.«

52. En sat Martinus .i. uti umb dag fyrer huse sino, oc sa hann a gnipo nøcqverre .ii. diofla, oc hlogo þeir oc męlto: »Heill sva, Brictius, heill sva!« Þviat þeir visso, hverri øþe þeir ioso i briost honom. En scamt var at biþa, unnz Brictius com þar sva oþr af eggion diofla, at hann gøte traut handa sinna; hafði hann brugþit lit fyrer reiþe oc spio up morgom meinmęlom a Martinum. En Martinus hafði avitaþan hann inn fyrra dag of marga ohlyðne, þa er hann hafði gørva. Slicom avitom reidesc Brictius oc melte mart osømt, oc sagði hann sic betra vera en Martinus, þviat hann qvatsc i munclife fødr oc nema a boc, þegar er hann cunni scilia, en Martinum qvat hann eigi mega þess sialvan dylia, nema hann hafði riþere veret oc .xviii. vetra gamall, aþr hann være scirþr. Enn þegir hann eki, oc berr fyrer augom honom hverscyns sionhverfingar. Slict sva męlte Brictius oc mart annat verra, þat er þegia er betra en fra at segia . . . .

II.

(*Cd. 235 folio*).

Her byriaz upp Marteins saga.

Martinus var ættadr af Ungeralandi ur kastala þeim, er Sabaria er kalladr, en hann var aa Lyngbarda landi fæddr. Frendr hans voru gaufgir ath þessa heims tign ok þo heidnir. Fadir hans var riddari fyrst en sidan hofdingi þeira, siolfr fylgdi hann ok riddara syslu i æsku sinni um daga Constantini konungs en sidan Juliani keisara. En þeiri syslu fylgdi hann eigi viliandi, þviat hann fystizt þegar guds þionustu aa ungum alldri. Þa var hann .x. vetra gamall, er hann for til kirkiu ok tok primsingh(!) at usatt frenda sinna, ok snerizt þegar allr til guds þionustu. En er hann var .xii. vetra gamall, þa fystizt hann at fara i eydimork, ok þat mundi hann gera, ef honum bannadi eigi ostyrkt alldrs hans. En þo var hugr hans aavallt annattveggia i munklifi eda kirkium, ok barst hann þat fyrir aa ungum alldri, er hann let fram koma, þa er hann var ellri. En er konunga bodord varo þat, at gamalla manna synir veri teknir til riddara syslu, þa var Marteinn til þeirar atferdar tekinn, þa er hann var .xv. vetra, þviat fodur[1] hans var oþeckt aa um tru hans, ok þvi selldi hann hann fram. Martinus hafdi at eins einn þræl i syslu med ser, ok þionadi hann honum þo optar ok dro skoklædi af honum ok þerdi fetr hans, ok þeir attu mat saman. Þria vetr var hann i riddara syslu, adr hann var skirdr, ok var hann allra þeira synda hreinn, sem þeire syslu ero opt vanar at fylgia. Mikil var godgirnd hans ok ast vid laugunauta sina, ok þolinmædi hans ok litilęti var umfram manligan hatt. Sva sparliga neytti hann fędu, at hann þotti þa þegar[2] helldr munkr en riddari. Af sliku unnu honum allir riddarar, þeir sem honum fylgdu. Eigi var hann enn þa skirdr, en þo gerdi hann heilög verk, þviat hann dugdi voludum, en veitti hialp þurfundum, fæddi hungrada en klæddi kalna. Eki hirdi hann ser af malunum nema hvers dags fæslu ok klædnad, ok mintizt þegar gudzspialls bodorda, at hann bar eigi aahyggiu dag fra degi aa iardligri atvinnu.

2. A nockurum degi um midian vetr, þa er frost var sva mikit, at marga menn kol til bana, mætti Martinus voludum manni klædlausum i borgarhlidi. En sa bad gefa ser klædi þa

[1] fadir *Cd.* [2] var *tilf.* *Cd.*

menn, er aa mot honum foru, ok lidu allir umfram. Þa skildi Martinus, at gud hafdi honum þenna hugat, er adrir veitti eigi miskunn. En hvat matti hann gefa, þar sem hann hafdi ecki nema klædi þau, er hann stod i, þviat hann hafdi veitt allt annat aumum monnum. Þa bra hann sverdi, þvi er hann var gyrdr, ok reist i sundr mauttul sinn i midiu, ok gaf halfan þurfamanninum en halfan skryddi hann sik. Þa toku sumir ath hlæia ok kalla hann aflettan(!) ok stuttbuenn. En sumir komuzt vit, þeir sem heilla hug hôfdu, er þeir gerdu (eigi) slik verk, þar sem þeir mattu vel klęda enn valada, sva ath þeir væri onoktir eptir. En Martinus, er (hann) var sofnadr ena nestu nott eptir, þa sa hann Krist siolfan kleddan þeim mauttuls hlut, er hann hafdi enum fatęka gefit. Sidan heyrdi hann drottin sva mæla vid eingla, er hia honum voru: »Martinus primsigndr at eins skryddi mik þessu klædi.« En hann hofzt eigi til iardligrar dyrdar af þessi syn, helldr var hann þvi litillatari sem hann kendi guds miskunn meiri i sinu verki. En hann tok þa skirn, er hann var .xviiii. vetra gamall ok fyrirlet eigi þegar riddara syslu, þviat hofdinghi, sa er fyrir var lidinu, bad hann þess ok het honum þvi, ath (hann) mundi fyrirlata alla veralldar syslu litlu sidar. Af þvi dvaldizt Marteinn tvo vetr sidan i riddara syslu at nafne ath eins, en hugr hans var allr aa himne.

3. Julianus keisari samnadi lidi i borg þeiri er Vangianum heitir, þa er vikingar heriodu aa Frakland, ok tok hann at veita heidfe riddorum sinum, sem vandi er til, adr til orrosto er farit. En þa þotti Martino maklig tid at radaz fra riddara syslu, en hann etladi ser eigi rett at taka heidfe, at hann færi eigi til orrosto, ok mællti sva vid konunginn: »Hingat til hefi ek þer þionat, en nu lofadu mer at þiona gudi. Taki sa heidfe þitt, er beriazt vill med þer, en ek em Kristz riddari, ok er mer eigi lofad at beriazt.« Þa reiddizt Julianus ok kvad Martein af hugleysi fordazt orrosto, en eigi af tru. Martinus svaradi ohręddr ok mællti vid konunginn: »Ef þu kennir þetta hugleysi en eigi tru, þa man ek aa morgin ganga vopnlauss i fylkinghu i gegnum lid ovina vorra aurauggr i nafni drottins Jesus Kristz krossmarke skryddr en eigi skilde ne hialmæ.« Þa tok Julianus ok let taka Marteinum ok vardveita ok villdi reyna, hvart hann mundi gera þat, sem hann hafði heitið. En annan dag komu sendibod konungi til satta ok þraut orrostona, þviat þeir menn gengu aa hond konunginum. En um þat ma eigi efa, at sia sigr var veittr af benum

Marteins, ath hann þurpti eigi vapnlaus at fara til orrosto, þo at gud metti vel hlifa þar vin sinum vapnlausum. En sa var helgum manni semstr sigr, er eigi fylgdi manna drap.

4. Sidan reðz hann fra riddara syslu ok sotti heim Ylarium byskup i Peituborg ok dvaldizt þar nockura stund. En Ylarius byskup villdi hann þar leingi dvelia ok bad hann taka diakns þionustu. En Marteinn taldi við þvi ok lezt þess overdr vera. Þa skildi Ylarius byskup, at hann mundi Martæin i þeim einum (t)engslum binda mega, er eigi yxi iardlig metordh vid þat, ok gaf honum þa vigslu, at hann veri exorcizta, þat er sera diofla fra odum monnum. Siðan var Marteinn mintr aa þat i svefni, at hann feri til frenda sinna ok kendi þeim tru retta. En er byskup lofadi honum þat, þa bad byskup, at hann skylldi til (hans) fara, þa er hann hefdi lokit eyrendum sinum. Marteinn fór aa brut ogladr ok sagði sva brødrum, ath (hann) munði morgum meinum at mæta i faur þeiri, sem sidan [fann hann [1]. Þa er hann kom suðr um haf ok fiall, metti hann illvirkium, ok reiddi einn þeira auxi ath honum, en annarr þeira stoðvaði ok tok við. Þa voru hendr hans bundnar aa bak aptr, ok var hann selldr einum þeira til varðveizlu. En sa leiddi hann fra ǫðrum monnum ok spurdi, hvat dreingia hann væri. Hann svarar ok kvezt kristinn vera. Þa spurdi hinn, ef hann hreddizt. En Marteinn svarar ok kvezt alldri iafnaurauggr vera sem þa, þviat (hann) vissi, at guds miskunn mundi fylgia honum i hverri freisni, en hann lezt meirr harma illzku illvirkians, er overdr var guds miskunnar. En er Marteinn taldi tru fyrir honum, þa tok sa tru ok fylgði honum aa gautu ok bad hann bidia fyrir ser til guds, ok lifdi hann sidliga aavalt siðan ok gerdizt munkr. En er Marteinn kom til Meilansborgar, þa kom fiandi a mot honum i manz likama ok spurdi, hvert hann færi. Marteinn lezt þangat fara, er drottinn sendi hann. Fiandinn mellti vid hann: »Hvad sem þu gerir eða hvert sem þu ferr, þa mun fiandi standa aa mot þer.« Marteinn svaradi med spamanz roddu: »Drottinn bergr mer, ok mun ek eigi hrædazt ofrid manna.« Þa flydi ovinrinn sva sem skuggi fra augliti hans. En Marteinn for sva sem hann hafdi faur sina gert, ok leysti moður sina fra heidni, en fadir hans gerdi eigi ath snuazt fra villu. En þo hurfu marger eptir kenningum hans ok toku tru. En þa var Arrius villa kunnuzt um allan heim, en (er) Martinus var sva einn svo miok þeira manna, er þordu i gegn at mæla

1 [sandan *Cd.*

villunni, þa vard hann ok einna mest fyrir ofridi villumanna, þviat hann var vaundum bardr aa einu moti ok rekinn aa braut ur borginni, ok for hann þa til Langbarda landz. Þa hafdi ok villan magnazt aa Fraklandi, ok var Ylariu(s) byskup rekinn aa brutt af byskupsstoli sinum til utlegdar. En er Martinus fra þat, þa for hann til Melansborgar ok var þar i munklifi. Þa vard hann klandradr af villumonnum, ok toku þeir hann um sidir aa brutt or borginni. Þa for hann til eyiar þeirar, er nefnd er Gallinaria, ok fylgdi honum prestr einn þangat, ok lifdi hann þar vid grasaretr. En er hann fra, at konungrinn hafdi leypt Ylario byskupi at fara heim til stols sins, þa for hann nordr um haf til Fraklands, ok tok Ylarius byskup feginn vid honum ok gerdi honum munklifi skamt fra borginni.

5. A þeiri tid kom einn primsigndr madr þangat ok villdi nema at Martino kenningar ok goda siðu. En er hann hafdi þar fa dagha verit, þa tok hann ridusott ok vard braddaudr, adr en hann hefdi skirn tekit. En Marteinn var eigi heima, en (er) hann kom heim, þa la lik hins dauða i husi, ok stodu þar yfir hryggvir brædr. Þa bad Martinus adra ut ganga or husinu, en hann lauk aptr dyrum ok fell til benar hia likinu. En er hann hafdi leingi aa bæn verit, þa skilldi hann, at kraptr heilags (anda) nalgadizt, ok reis hann upp af bæn sinni ok beid sva guds miskunnar. En eptir tver stundir tok inn daudi at hrærazt ok hof upp augu sin. Martinus gerdi gudi þakkir ok męllti sva hatt, at hinir heyrdu, er uti voru, ok gengu þeir þegar inn, ok sa þann lifa, er þeir gengu fra daudum. En sa tok þegar skirn ok lifdi marga vetr sidan, ok var þat enn fysti kraptr Marteins. En hann sagdi sik leiddan vera fra likam fyrir domstol ogurligs domanda, ok var sidan dæmdr til myrkra stada. En þa sogdu .ii. einglar domandanum, at þar væri sa madr, ær Marteinn bad fyrir. Þa baud domandinn þeim enum somum einglum ath leida hann aptr, ok var hann sva aptr golldinn Marteino til lifs. Þa tok nafn Marteins at kynnazt, ok liktist hann postolum guds i iartegnum.

6. Þa er Marteinn for um dagh um akr eins audigs manz ok gaufugs at veralldar metnadi, heyrdi hann grat ok hareysti manna mikla. Þa nam hann stadar ok spurdi, hvi gratr sea gengdi. En honum var sagt, at þrell einn hafdi heingdan sik i snoru ok spillt ser. Þa gek Martinus inn i hus, þat er likit laa, ok fell aa kne til bænar ok bad leingi fyrir enum dauda. En þa tok sa at lifna ok hof upp augu sin ok leitadi vid at risa upp.

Þa tok Martinus i hond honum ok setti ꜳ fetr hann, ok gekk hann utt ur husinu med honum fyrir alþyðu.

7. Sidan va(r) Marteinn bedinn at taka byskupsdom i Turons borg. En eigi var audvellt at koma honum ꜳ brutt ur munklifi sinu. Þa sagdi einn borgarmadr mikla sott konu sinnar ok fell til fota Martino ok bad hann koma at gefa henni heilsu. En er hann for, þa somnuduz saman borgar(menn) ꜳ gotu hans ok leiddu hann til borgarinnar ok heldu vôrð ꜳ honum. Þa var mikill manfiolði kominn innan herads[1] ok utan herads manna. Allra var einn vili ok eitt ꜳlit, at Marteinn veri makligastr at vera byskup, ok sa lydr veri sęll, er slikan kennimann hefdi. En þeir voru sumir ok þo fair, er (melltu) þvi i gegn ok toldu hann liotan at ꜳliti ok herfiligan ath buningi ok fyrir þær sakir omakligan ath vera byskup. En þeir er rettu radi fylgdu, hlogu[2] at þeim ok qvodu þa lofa Martein, þa er þeir villdu lasta hann, er[3] þeir mattu ekki annat finna til aleitni honum en ꜳlit hans ok buning. Sa byskup er nefndr Defensor, er mest stod i gegn alþydu vilia um þetta mal. En hann vard þunghliga fyrir rekinn med spamanz ordum, þviat sa matti eigi komazt til at lesa i ottusaung fyrir þraunginghu manna, er lesa skylldi. Þa tok sveinn nokurr upp salltara ok saung verss þat, er hann fann fyst: Ex ore infancium, en sva mælir i verssinu: Af munni barna ok u(ng)mennis gerir þu þer lof, drottinn, i gengn ovinum þinum, en þu eydir ovinum ok Def(ens)orem. En er þetta var sungit, þa gerdizt romr af alþyðu, ok skomuduz motmælendr, en allir talldu at guds rꜳdi þetta verss radit ok sungit, at ovinr þeira Defensor heyrdi vitni versins, en af ungmennis munni hofst guds lof yfir Marteini.

8. En er Martinus hafdi vigslu tekit, þa var lif hans at ollo ædra, en mer megum ordum skyra; en sama var stadfesti ok litileti hans hiarta, sem adr ver(it) hafdi, ok enn sami fatabuningr[4] hans, en hann var sva fullr skynsemi ok miskunnar, at hann vardveitti byskups tign ok fyrirlet hvergi munk(s) litileti. Eingi tunga ma skyra hversdagliga hattu hans ok athferd ok stadfesti i verkum ok vokum, bænum ok faustum, þviat eingin var su tið, er eigi veri hann at guds verki, utan þat er likamligs edlis naudzsyn skylldadi hann til at matazt eda sofa. Alldregi leid su stund, at eigi væri hann annattveggia ꜳ bænum æda sæi ꜳ bekr. En þott hann gerdi annat nokut, þa hvarf alldri hugr hans fra benum. Eingan mann fyrirdemdi hann ok eyngan vællti hann ok aungum launadi hann

1 heradas *Cd.* 2 hlöpu *Cd.* 3 en *Cd.* 4 fotabuningr *Cd.*

illo illt. Sva mikla þolinmędi hafdi hann vid meingerdir, at hann hefndi alldri, þott ogaufgir klerkar mællti i mot honum, ok tok hann aunga þionustu af þeim fyrir þa sok. Eingi madr sa hann hlæia ne syta ne reidan vera, avallt var hann med enum sama hug ok enu sama ꜳliti, ok syndi hann himnerska glædi i andliti. Alldregi hvarf Kristz nafn fra munni hans, ok alldri var annat i hiarta hans en fridr ok milldi ok miskunn. Opt var hann vanr at grata syndir ovina sinna ok bidia med tarum fyrir þeim, er aleitudu vid hann. Nockura stund atti hann hus nær kirkiu, en er honum leiddizt alþydu þyss, þa setti hann munklifi sitt tvær milur fra borginni. En sa stadr var leyniliga kominn, ath kalla mætti eydimork, þviat fialsgnipa brautt gekk ath audru megin, en ꜳ fell audrum megin[1] hia, su er Liger heitir, en einstigi mikit var þraungt einum megin ath ganga til munklifisins. Þar let Martinus gera ser hus ur vidi, ok sva margir adrir munkar, en sumir holudu innan gnipuna[2] fialsins ok gerdu ser hus i biargit; .lxxx. lærisveina hans, þeira er lifdu eptir hans godum dæmum, voro þar med honum; eingi þeira eignadi ser audæfi, allir attu þeir allt ser saman. Aungum þeira var lofad at kaupa neitt æda selia, eingi var sysla aunnur framin, nema nockurir menn ritudu bækr, ok voro þo unger menn einir til þeirar syslu valdir, æn adrir voru ꜳvallt ꜳ bænum. Faliga gengu þeir utt or husum sinum, nema þeir gengu til kirkiu. Allir hofdu þeir eina fæzlu ok eigi fyrr en eptir non. Eingi bergdi þar vini, nema siukr veri[3]. Margir gerdu ser klædi ur ulfallda hari, en þeim virdizt til syndar allr blautari bunaðr. Þeir voro margir, er sæliga (voro) uppfæddir i æsku, en þa helldu sic til sidlætis ok þolinmędiz. En þeir urdu margir byskupar sidan, þviat eingin var su borg eda kirkiusokn, at eigi villdi hverr velia ser kennimenn ur munklifi Marteins.

9. Stadr var einn eigi langt fra Turons borg, sa er menn hugðu þar vera grafna pislarvotta guds, þviat þar hofdu enir fyrri byskupar kirkiur latid gera ok alltari. En Marteinn gerdi eigi trua diarfliga oreyndu, helldr spurdi hann gamla menn ok spaka at, ef þeir vissi, hverir þar veri pislarvottar guds grafnir eda hverri tid hefdi þeir pindir verit. En er hann (m)atti einskis viss verda af þessum, þa sa hann vid nokura stund at koma þar, ok lastadi hann eigi tru þa, er hann vissi eigi nema rett vęri, en hann fulltingdi eigi alþydu ꜳhuga þessum, er hann vissi eigi, nema villa væri. Sidan for hann um dagh famennr til þess stadar, ok

1 magrin *Cd.* 2 fialsgnipuna *Cd.* 3 yrdi *tilf. Cd.*

stod leingi a leidinu ok bad, ad gud skylldi syna honum, hverr sa veri, er þar veri grafinn. Þa snerizt hann til vinstri handar [ok leit þar standa[1] herfiligan skugga; þa fylgdi hann þessum ath segia [nafn sitt ok atferd[2]. En sa kvezt illvirki verit hafa ok drepinn fyrir glępi sina ok lezt ecki eiga med pislarvottum guds, þeim er i eilifri dyrd voru, en hann i eilifum pislum. Allir heyrdu þeir malit, en eingin matti sea þann er mællti nema Marteinn. En hann sagdi, hvat hann saa, ok let braut fera kirkiuna ok alltarit ur þeim stad ok leysti sva lydinn fra villu.

10. Þa er Marteinn for um dag leidar sinnar, metti hann monnum þeim, er foru med lik heidins maņz nokurs til graptar. En er hann sa langt til, þa nam hann stadar ok vissi eigi, hvad lid þetta var. Ok er hann sa, at þorpkalla lid var, ok þat at vindr skok duka, þa er breiddir voru yfir likit, þa hugdi hann, at þeir feri med blot, þviat þorpkallar voro opt vanir at bera skurgod um akra sina. Þa gerdi Marteinn krossmark aa mot þeim ok bad þa nidr leggia byrði sina, er þeir foru med, ok ganga eigi fram ur þeim sporum, er þeir stodu. Þa stirdnadu þeir fyst, sem at steinum yrdi; en þeir leitodu vid at hrera sik ok mattu eigi ganga fram, sneruzt i hring, unzt þeir logdu nidr likit, ok leit hverr til annars ok sazt a, ok vissu eigi, hvad þeim var ordit. En er Marteinn saa, at likmenn voro en eigi blotmenn, þa gerdi hann enn krossmark fyrir ser ok eptir þeim, ok leypdi þeim at fara med likit þangat, sem þeir villdu. Þa stoddvadi hann for þeira, er hann villdi þat, en þa leyfdi hann þeim at fara, er hann villdi þat.

11. Enn villdi Marteinn i þorpi nokuru hoggva upp tre mikit, þat sem blotad var. En blotmenn bonnudu honum at hauggva treit. Þa taldi hann tru fyrir þeim ok kvad guddom vera aa himnum en eigi i trenu, ok let hann þeim gegna at haugva treit, sem diofli var eignat[3], en trua aa þann gud, sem hann trudi ok þionadi. Þa svaradi einn þeira, sa er diarfastr var: «Ef þu hefir naukurt traust undir gudi þinum, þeim er þu gaufgar, þa munum ver siolfir hoggva treit, en þu tak vid þvi, þa er þat fellr, ok man þik þat ekki saka, ef gud þinn er med þer, sem þu segir.» Martinus kvat (sva) vera skylldu, þviat hann hafdi allt traust undir gudi. Þeim skildaga iatudu allir, þeir sem hia voru, ok virdu litils skada tresins, ef þeir mætti fella ovin blota sinna. Sidan bundu þeir Martein ok settu hann undir treet, þar er aullum þotti ein-

1 [*mgl. Cd.* 2 [*rettet*; þessum nafn sitt sins ok atferdar *Cd.* 3 eignar *Cd.*

synt, at þat mundi falla aa hann, ef upp veri hoggvit. Þa hioggiu(!) þeir siolfir treit sitt ok voru gladir. En munkar stodu margir ok sa til um langan veg. Þa er treid tok at falla, þa hrædduzt munkar ok tyndu aullu trausti ok aurvæntu Marteino lifs. En er treit brazst ok reid ofan at honum, þa hof hann upp hond sina ok gerdi krossmark a mot. Þa var sem vedri lysti i moti treno, ok fell þat aa annan veg af þvero fra þvi, sem blotmenn hugdu, ok var þeim vid sialfan vaða, er adr þottuz vera i auruggum stad. Þa glupnudu heidnir menn af iartegnum þessum; en munkar felldu tar fyrir fagnadi, ok lofudu allir saman nafn drottins Jesus Kristz. Aa þeim degi toku fłestir allir tru, þeir sem adr voru i þvi heradi heidnir. En adr Marteinn kom þangat, voru faær eda nær aungvir þeir menn, er Kristz nafn kynne i þeim heradum. En af godum dæmum (ok) iartegnum hans hefir nu þar trua magnaz, sva at eingi stadr er nu sa þar, at eigi se i hverium kirkiur eda munklifi. Hann let gera kirkiur eda munklifi þar, sem hann braut nidr hof eda horga, hvar sem stodu.

12. Þat var aa einum bæ, þa er Marteinn var at brenna hof eitt, at elldi laust i hus þat, er aafast var hofinu. En er Marteinn fann þat, þa ste hann upp aa husit ok þekiu hussins skyndiliga ok rann aa mot loganum. Þa matti þar sea undarligan hlut, er i moti gegzt(!) vindr ok elldr. En sva gerdizt af krapti Martini, at elldrinn nadi þat eitt at brenna, er honum var lofat.

13. Enn villdi Martinus briota eitt aagett hof aa einum bæ, en fioldi manna stodu i moti honum ok raku hann aa brutt med mikilli meingerd. Þa for hann til næsta bæiar ok fastadi þar ok vakti sex degr, sat i molldu ok bad til guds, at kraptr Kristz breyti(!) hof þat, er eigi nadu menn at briota. Þa syndizt honum tveir einglar sva sem riddarar vapnad(i)r ok skialdad(i)r, ok letuzt sendir af gudi ad stodva heidit lidit ath veita Marteini fulltingh, at eingi ban(n)adi honom ath briota hofit. Þa hvarf hann aptr til beiarins ok braut hofit allt til iardar ok aull skurgod þau sem inni voru. En er heidnir menn stodu ok sa aa ok þordu eigi i gegn ath gera, þa fundu þeir, at guds kraptr hafdi skelpda þa, svo at þeir þordu eigi at gera i gegn byskupi, ok toku flestir allir tru ok lofudu gud, en neittu skurgodum, þeim er hvarki ma biarga ser ne ađrum.

14. Þat var enn aa audrum bæ, at Marteinn braut hof, þa þusti at honum fiolldi heidinna manna, ok einn þeira, sa er diarfastr var, bra sverdi ok villdi hoggva til hans. En er sa hof upp

hendrnar ok reiddi sverdit at honum. þa fell sa ꜳ bak aptr ok vard hreddr fyrir guds krapti ok idradizt glæps sins.

15. Þessum likr hlutr gerdízt enn i audrum stad; þa er Marteinn braut skurgod nockut, þa villdi blothofdingi einn leggia saxi ꜳ honum. En er sa lagdi fram saxinu, þa hvarf bladit ur heptinu ok fanzt alldri sidan. Þat (var) opt, þa er blotmenn ok heiduir menn bonnudu honum at briota hof sin eda skurgod sin, þa gat hann sva talat fyrir þeim ok synt þeim lios sannrar truar, at þeir brutu siolfir skurgod sin ok hof. Sva var hann mattugr at greda siuka menn. at miok svo kom sa eingi siukr madr til hans, er eigi tok þegar heilsu.

16. Mær ein var siuk i Treveris borg ok matti sik til einskiz hrera ok var odaud at eins; en frendr hennar stodu yfir henni, þa er hun var ath bana komin. Þa var ok sagt, at Marteins byskups var þangat von. En er fadir hennar fra þat, þa rann hann þegar til kirkiu, þar sem Marteinn byskup var inni, ok nokurir adrir byskupar ok margr lydr; þa fell inn gamle madr til fota Martino ok mællti vid hann: «Dottir min mun deyia, nema þu komir ok blezer hana, þviat nu er henne verra lif en daude, er ǫnd er i briosti hennar, en likame hennar daudr sva miok; en ek treystumzt, at hun ma lifna, ef þu bidr fyrir henne.» Marteinn svarar ok lezt eigi hafa krapt þann ne verdleik, at hann metti iarteinir gæta af gudi framar en adrir byskupar, þeir er þa voru þar. En fadir meyiarinnar bad þess at meirr, ok byskupar badu med honum, at Marteinn kęmi til hennar. En er hann kom þangat, þa stod flokkr manna mikill fyrir dyrum ok beid, hvat guds þrell mundi gera. En hann geck til bænar, sem hann var vanr i slika þurpt ok fell til iardar. Sidan vigde hann vidsmior ok helltti i munn meyiunni. En hun tok þegar mal sitt ok styrktizt ok reis upp ꜳ fetr sina i augliti allz lyds.

17. A þeire tid ęrdizt þrell rikismanz, þess er Tetradius het. En er Marteinn var bedinn at leggia hendr yfir hann, þa bad hann þann leida til sin. En hann matti ꜳ ǫnga lund þadan koma ur husi þvi, er hann var inni, þviat hann beit til þeira, er þangat komu. Þa fell Tetradius til fota Martino ok bad hann siolfan koma til hus þess, er þrellinn var inni. Martinus lezt eigi fara mundu til hus heidins manz, þviat Tetradius var enn heidinn þa. En hann het at trua a Krist, ef Martinus kemi at reka ohreinan anda fra þrælnum. Þa for Marteinn at leggia hendr yfir hofut enum oda ok rak fra honum óhreinan anda. En Tetradius

trudi aa hinn (helga) Krist ok var þegar primsigndr, en litlu sidar skirdr, ok gofgadi aavallt Martein med astarhug.

18. Þa er Marteinn gek um dag til hus eins bonda, nam hann stadar, er hann kom at dyrum, ok kalladiz sea hrædiligan dioful i gardzhlidi, ok mællti, at hann skylldi i brutt fara. Þa tok ohreinn andi ath ęda einn mann af hium bonda. En sa tok þegar ath grenia ok gnista tannum ok bita til manna. Þa hrædduzt þeir, er hia voru ok i nand, ok flydu. En Marteinn for aa mot honum ok bad hann standa kyrran. En sa nam stadar ok greniadi ok gapte munne. Marteinn retti fingr sinn i munn honum ok mællti: «Bitt þu nu, ef þu matt nokkut.» En enn odi gapti munninum þess at meirr ok þordi eigi ath bita hondina helldr en þar væri gloanda iarn. En er ohreinn andi var nefndr aa brutt at fara fra enum oda, ok var honum eigi lofat ur munnenum ath fara, þa for hann brutt med þarfagang.

18b. En er heilagr Martinus gerdi slikar iarteinir þa(r) i Treverisborg, þa kom hersaga i borgina ok hrezla mikil yfir lydinn. Þa serdi Martinus odan mann til þess at segia, hveriu gegndi hersaga þessi. En hann sagdi, at .xvi. voru þeir dioflar, þeir er upp komu hersogunni til þess eins, at Marteinn skylldi flyia or borginni fyrir þa sok. En þat var lygi ein. En þa er ohreinn ande sagdi þetta i midri kirkiu fyrir alþydu manna, þa leystist borgarlydrinn fra hrædzlu hersogu þessarrar.

19. En er Marteinn for um dagh til borgar þeirar er Paris heitir, þa mætti hann likþram manni vid borgarhlid, ok hvarf til hans ok blezadi honum, ok vard sa þa þegar heill, ok kom hann annan dag til kirkiu ok gerdi gudi þackir fyrir heilsu sina. Þat verdr ok at segia, at marger menn feingu þar heilsu, er snurtu vid trefr klæda hins helga Marteins.

20. Arborius het einn gaufugr madr ok vel truadr, en dottir hans hafdi tekit ridusott. Arborius hafdi litlu adr tekit vit riti þvi, er Marteinn hafdi sent honum. En er þat rit var lagit aa briost meyiunni, þa vard hun heil þegar sottar. Æn Arborius virdi sva mikils iartægn þessa, at hann het gudi at gefa meyna til munklifis i nunnusetr, at hun hellde eilifum meydome, ok for hann þegar ok færdi hana Martino, ok villdi hann eigi, ath hun tæki vigslu af audrum byskupi en honum, er henni hafdi heilsu gefit.

21. Paulinus het madr, er sidan vard mikill trumadr, en þa sa(t) hann i augnaverk, ok var kominn laustr mikill aa auga hans

annat. Þa dro Marteinn fiodr yfir augat ok nam allan verk or, ok vard hann þegar heill.

21b. Þat vard enn um dag, er Marteinn skylldi ganga ur nockuru lopti, þa brast steigi undir honum, ok fell hann nidr, þar sem oslett var undir, ok skeindizt hann i morgum stodum. Sidan var hann borinn i hus sitt ok la i sarum miok svo hettr. En a næstu nott sa hann eingil guds koma til sin, ok þo hann saar hans ok smurdi heilsamligum smyrslum. En er annarr dagr kom, þa vard (hann) heill, sva sem honum hefdi ecki verit at meini enn fyrra dagh.

22. Maximus het konungr rikr ok agætr, ok hafdi opt haft gagn i orrostum. Vid hann var allr lydr hreddr, ok þordu aungvir menn a mot honum at mæla. En Marteinn var einn sva, at hellt postoligri skynsemi; ef hann kunni þaurf ath bidia konunginn nockurra hluta, þa var þat helldr bodord en bæn, er hann beidde. Konungr bad hann opt koma til bordz med ser. En Marteinn sa miok vid þvi ok lezt eigi vilia eta ne dreka med þeim, er annan konung hafdi til bana radit en annan or landi rekit. En Maximus svaradi þvi, at hann kvezt eigi konungdom tekit hafa af fysi sinni helldr at radi lidsmanna, ok kvat ser skyllt vera at veria oddi ok eggiu land sitt, ok lezt hann aungan ovin sinn drepit hafa nema i orrosto, ok kvad hann guds afl tæia til þess, at hann mætti gagn hafa, ok lez eigi slikum sigri nad mundu hafa, nema gud efldi hann. Marteini þotti konungrinn enn sannliga męla ok het at koma til bordz hans, sem konungrinn hafdi bedit, ok vard hann feginn, er hann gat þat af Marteini. Þa var mǫrgum monnum bodit sem at hatidardegi, ok komu þar enir gaufgustu menn, (Eu)odius enn rettlatasi iarll oc .ii. gaufgir hofdingiar brodir konungs ok fodurbrodir, a millum þeira sat prestr Martini, en hann sat siolfr a stoli fyrir konungi. En at midiu matmali var konungi færdr drykiarbolli. En hann męllti, at Marteini skylldi fyrr selia kerit, ok vætti þess, at hann mundi fyrstr taka vid bollanum eptir byskup(s) hond. En er Marteinn hafdi drukit, þa selldi hann presti sinum fyrst bollann, ok virdi sva sem eigi væri konungr makligri en gædingar[1] hans at taka fyrr vid dryckiarkeri byskups en prestrinn. Aullum þotti þetta undarligt, þeim er i hollinni voru, ok vard um þat datt, er Marteinn hafdi sva gert i konungs holl, at eingi byskup þordi annarr þat at gera heima i husum frenda sinna eda vina. Þa spasogu sagdi Marteinn konung(i), ef hann

1 gydingar *Cd.*

feri til Langbarda landz, sem hann hafdi etlad, at beriazt vid Valentianum konung, at hann mundi gagn hafa i fystu orrostu, en falla i annarri litlu sidar. En þat for sem hann sagdi, at i inni fystu orrostu kom Valentianus aa flotta, en er þess var vetr aa milli, samnadi hann þa lidi miklu ok kom aa ovart ok felldi Maximum konung.

23. Klarus het prest(r) einn ok munkr ok lærisveinn Martini, algiorr at ser i ollum krôptum ok truverkum. En hann atti hus skamt fra munklifi Marteins, ok voru margir brædr med honum. Þangat kom einn ungr madr, hann het Anatholius, ok sagdizt munkr vera, ok var tekit vid honum, ok syndizt ath eins goda atferd hafa. En er hann hafdi (þar) nokkura stund verit, þa sagdi hann eingla guds koma til sin. Þa er aungvir villdu þvi trua, þa batt hann þat iarteinum nokkurum, sva at sumir trudu. Sva framarliga sagdi hann um sidir, at einglar guds kvemi vel hvern dagh til hans, ok lezt hann vera einn af spamonnum. Klarus prestr gerdi þvi alldregi trua. Anatholius ęgdi honum reidi guds ok viti fyrir þat, er hann villdi eigi trua sva heilags manz ordum, ok sagdi sva: «Þessa nott mun drottinn senda mer hvit kledi af himni, ok munu þer sia mik skryddan þvi klædi, ok skal þat ydr vera mark heilagleiks mins.» Þa var ollum forvitni mikil aa at reyna þat er hann het. En at midri nott var sed lioss til hus þess, er inn ungi madr var inni, var ok heyrdr þangat romr mikill ok gnyr, sva sem menn rynni ok væri malgir. En af þeim gny þotti skialfa allt munklifit. En er hliott var ordit, þa geck Anatholius ur klefa sinum ok kalladi til sin einn af munkum ok syndi honum kyrtil þann, er hann var i, ok kalladi sa til sin adra. Þa runnu þangat munkar ok helldu ath liosi, ok var þat blautt ok hvitt, ok mattu þeir eigi kenna, hvers kyns kledi þat var, þreifudu um, ok þotti aullum klædi vera. Þa bad Klarus brædr alla vera aa bænum, at drottinn syndi þeim gerr, hveriu þetta gegndi. Þa voru allir munkar aa benum þat sem eptir var netrinnar. En er dagr kom, þa toku brædr i hond honum ok villdu leida hann til Marteins, þviat þeir vissu vist, at eigi mundi diofuls velar felaz fyrir honum. Þa tok Anatholius i moti at standa ok kvad ser bannad vera at syna sik Marteini. En þeir neyddu hann til at fara þangat; þa hvarf klædit af honum, þviat diofull þordi eigi ath syna vælar sinar Marteini.

24. Þess skal ok geta, med hversu mikilli slegd fiandinn þordi at freista siolfan Martinum, þviat hann bra liosu liki aa sik

um dag, at hann mætti leynazt, ok var hann purpura skryddr ok hafdi korono aa hofdi gulli buna ok setta gimsteinum ok gullbuna skua aa fotum, ok var hann skryddr sem konungr, ok hann var hyrligr i aaliti, sva ath hann matti likari þikkia eingli en diôfli, ok kom inn i hus þat, er Marteinn var aa ben. En er Martinus sa hann, þa let hann nidr falla bænina, ok þogdu þeir badir um stund. Þa mellti diofull fyrri: «Kenn med þu, Marteinn, þann er þu ser, Kristr em ek af himne kominn ath vitrazt þer.« Martinus þagdi ok villdi aungu svara. Þa endrnyiadi diofull dirfd sina ok mællti i annat sinn: »Hvat efar þu, Marteinn, ath trua þvi sem þu ser? Kristr em ek.« Þa skilde Marteinn af helgum anda, at diofull syndizt honum, en eigi gud, ok svarar: »Drottinn Jesus Kristr het eigi at koma i konungs skrudi ne purpura skryddr, ok man ek eigi trua, ath Kristr se, nema ek sæa hann i þeim likama, er hann var pindr, ok hafi hann krossmark ser.« Þa hvarf ovinrinn aa brutt sem reykr; en sva illr daunn var eptir i husinu, at eingi matti efi aa þvi vera, ath diofull hafdi þar komit. En þessa sogu sagdi Martinus siolfr sidan lærisveinum sinum.

25. Enn for Martinus um dag um byskups syslu sina a nockurum vetrardegi, ok gisti hann kennimenn nokkura, er einni kirkiu þionudu. En þeir hofdu kyndan elld adr i svefnstofu hans ok borit mikinn halm i rekkiu hans. En er Marteinn for at sofa, þa styggdizt hann vid blautleik rekkiunnar, sva sem honum væri þat mikil meingerd, þviat hann var vanr at liggia aa berri iordu, sva at harklædi eitt var undir honum. Þa kastadi hann undan ser aullum halme utar til ofns, en hann breiddi undir sik harklædit aa bera iord, sem hann var vanr, þviat hann var farmodr. En er halminum var kastad aa ofnenn, þar sem glædr voru undir, þa fell halmrinn sumr nidr i elldinn i gegnum golfþilis raufar, ok tok þa at loga allt saman. Marteinn hræddizt elldinn, ok rann hann fyrr til dyra, en hann minntizt bænar sinnar, ok villdi lata loku fra hurdu, ok matti eigi. Þa lagdi logann at honum, sva at klædin brunnu nokut, þau sem hann var i, ok var honum heitt. Þa mintizt hann, at betra var at treystazt gudi en at flyia, ok tok hann skiolld truar ok bænar ok gek i logann midian ok bad fyrir ser, ok lagdi þegar logann fra honum, sva at honum vard ecki mein ath. En er þeir sa, er uti voru, at husit logadi, þa brutu þeir upp dyrrin ok leiddu ut Marteinum heilan ur eldinum, þar sem þeir hugdu hann andadan mundu vera. En Marteinn sagdi sva siolfr, at þa hefdi fiandi honum næst lagit, at hann mundi

tæla hann, er hann gadi eigi fyrir hræslu sakir at beriazt i gegn haska med bena trausti. En hann kvad logann leggia til sin, med(an) hann braust vid ath komazt brutt ur husinu, en þegar lagdi logann fra honum, er hann gerdi krossmark yfir ser ok hvarf til bæna traustz. Þessa hluti, sem nu eru sagdir, ritadi Sulpicius lęrisveinn Marteins um lif hans ok iartegnir, en Gallus lęrisveinn hans ritadi þat, sem eptir ferr.

26. Marteinn var genginn til kirkiu um dag, ok kom ath honum klædlaus madr nockurr ok bad hann gefa ser klædi. Þa kalladi hann þangat diakn sinn ok bad hann skyndiliga sękia klędi hinum valada manni. Þa for Martinus ok sat i kirkiuskoti, þar sem hann var vanr at sitia einn saman, þa er adrir kennimenn foru til syslu sinnar, þar til at mal var at fara til hamessu. Martinus var alldri vanr at sitia i skotinu aa stoli, knack atti hann ser, þann er hann sat aa, ok voru þriu stig unndir knackinum, sva sem mansmenn eru vanir ath sitia aa. En eingi madr sa hann sitia i kirkiu. En er diaknit(!) dvaldi at selia klædit enum valada manni, þa for hann þangat, er Martinus sat i skotinu, ok lezt kalinn vera ok kvad diakninn ei hafa selt ser klædit. Þa for Marteinn ur kyrtli sinum, sva at hinn valadi sa þat eigi, ok selldi honum ok bad hann fara leidar sinnar. Þa kom diakninn litlu sidarr ok sagdi, at menn voru komnir til kirkiu ok bidu messu. Martinus svarar, at hann matti eigi messu syngia, fyrr en enn voladi hefdi klædit. Diakninn vissi eigi, at Martinus væri kyrtilslauss, þviat hann var i kapu sidri, ok spurdi hvar hinn valadi væri, er hann sa hann eigi þar. «Sæli mer kledit, sagdi Martinus, ok man til vera hinn valadi at þiggia.« Þa reiddizt diakninn ok tok or fata aurk vandan kyrtil slitinn ok stuttann .v. penninga verdan ok kastadi fyrir fetr Martino ok mællti: »Her er nu kledit, en hvar er hinn valadi?« Þa bad Marteinn diakninn fara til kirkiu, en hann for sidan i kyrtilinn leyniliga, sva ath eingi vissi. Sidan for hann at syngia messu i þvi klædi ok færa forn gudi. A þeim degi sa prestar nockurir ok munkar ok nunnur nockurar himnerskan eld yfir hofdi Martini, þa er hann saung messuna, ok syndizt sva (sem) harin aa hofdi honum risi i gegn eldinum ok hefizt upp i loft allt saman.

27. Ewancius het einn vel truadr madr, ok var þo miok bundinn i veralldar fiolskylldum, hann tok sott mikla ok sendi Marteini ord, er hann þotti miok at bana kominn. Marteinn dvaldi eigi at fara. En fyrr en hann kemi midleidis, þa kendi inn siuki madr

krapt hans, ok tok þegar heilsu ok for siolfr a mot honum. En annan dagh, er hann villdi braut fara, þa dvaldi Evencius hann ok bad hann eigi fara, þviat hôggormr hafdi lostid einn af hium hans. Þann svein fann Evencius miok sva daudan ok bar hann heim aa auxlum ser ok lagdi nidr fyrir fetr Martini. Þa hafdi eitr ormsins farid um alla limu sveinsins, ok var hann allr blasinn sem belgr. Marteinn for haundum um hann ok tok fingri sinum fyrir sarit, er ormrinn hafdi hauggvit. Þa tok eitrid ath renna aullum megin til handar Martini. En er hann letti fingrinum fra sarinu, þa sprak eitrid ur undinni med blodi. Sveinninn reis upp heill, en þeir lofudu gud, er þetta saa.

28. A nockurri tid for Martinus um byskupssyslu sina, ok fylgdu honum lærisveinar hans. En er þeir attu dvol nockura, þa for hann aa veginn fyrir aa leidinni, ok er leiti bar aa milli þeira, þa komu aa moth honum menn, þeir er baru varning sinn aa morgum eykium. En er kykvendin sa Martein i svortum kledum, þa felðuz þau ok hlupu af gautunni ok vôfduzt i reifunum, ok gerdizt farartalmi þeim, er skynda villdu. Þa reidduzt þeir ok hlupu af baki hestum sinum ok baurdu Martinum leingi med svipum ok staungum. En hann hafdi þolinmædi vid meingerdir þeira ok brást aungan vegh vid, er þeir baurdu hann. En þeir fylltuz þess ath meirr grimleiks i mot honum, sem þeim virdizt, at honum þotti einkis um vert, er þeir bordu hann, helldr en hann kendi eigi. Þa komu lærisveinar hans eptir, er dvalizt hofdu, ok fundu hann miok sva ôrendan ok serdan allan likama hans, ok hofdu þeir hann aa asna sinum ok skundudu þadan aa brutt, er sea osomi hafdi ger verit. En riddarar hurfu aptr til hesta sinna, er þeir voru saddir aa reidi, ok gerdu faur sina ok villdu skynda. En þa voru hestar þeira stirdir, sem at steinum væri ordnir, ok mattu hvergi hrerazt ur sporum. Þeir eptu aa þa ok baurdu, þar til er þeir hofdu madar allar svipur sinar; sidan runnu þeir i skog ok hiuggu ser vondu ok steingr. En er þeim kom þat ækki at halldi, þa vissu þeir eigi, hvat ath skylldi hafa, er faraskiotar stodu sem liknerski. Þa skildu þeir, at guds kraptr hepti for þeira, ok spurdu þa menn, er þeir hittu, hvern þeir hofdu bardan litlu adr. En þeir urdu þess visir, at þeir hofdu Martein byskup bardan, ok þurptu þa eigi at geta til, hvi for þeira dvaldizt. Þa runnu þeir allir skyndiliga eptir honum ok iosu molldu i hofud ser ok andlit ok fellu til iardar fyrir kniam Martino ok badu ser liknar ok þess, at hann leyfdi þeim at fara, ok tauldu ser i þvi

pisl, er þeir vissu þenna glęp ser ꜳ hendr, ok taulduzt þess verdir, at iord rifnadi fyrir þeim kvikum, eda þeir stirdnudu sem fararskiotar þeira siolfir, ok badu med tarum, at hann fyrirgefi þeim synd þessa. En Marteinn vissi farartalma þeira ok sagdi, adr þeir kemi, at þeir mundi koma. En hann var eigi ofusari at veita þat, er þeir badu, en þeir at þiggia, ok blezadi hann þa ok bad þa fara med allum þeim farargreida (ok) skiotum sinum, hvert er þeir villdu.

29. Enn atti Martinus for um dag til kastala þess er Karnatinum heitir. En bær fiolmennr var ꜳ gotu hans; þadan kom mikill flokkr (heidinna) manna ꜳ mot þeim, þvi at einghi madr kunni Kristz nafn ꜳ þeim bæ. En þo foru þeir ut ꜳ vidan voll, er þeir spurdu þangatkvomu Martini. En hann skildi, hvat honum var fallit at gera, ok toc hann at telia fyrir þeim tru ok guds ord, at þeir kynni skapara sinn. Ok gek þa fram kona nockur ok bar i fadmi ser lik sonar sins nyandadzt ok mællti (vid) Martinum: »Vitum ver, at þu ert vinr guds, af þvi giallt mer son minn, er nu er andadr.«. Þa hurfu at fleiri med henni ok badu þess, er hon bad. Marteinn sa, at maurgum mondi su iartegn stoda til andar heilsu, ef gert væri, ok tok i hendr ser likit ok fell til bænar fyrir augliti alþydu. En er hann hafdi bæninni lokit, þa reiss sveinninn upp, ok selldi Marteinus hann lifanda modurinni. En allr mannfiolldi sa tok tru, sa er þar var, ok fellu þeir til fota honum Martino ok badu hann krisna þa. En hann primsigndi þa þegar ꜳ þeim velli, er þeir stodu, ok skirdi þa litlu sidar.

30. A þeiri tid er Marteinn hafdi litlu adr til byskups verit kosinn, þa atti hann skyllda faur til konungs fundar, þess er Valentinianus het. En er hann vissi, at Marteinn mundi þess bidia, er hann villdi eigi veita, þa bad hann vardveita dyrr, at Marteinn metti eigi inn ganga. Konungr var dramblatr, ok spillti þat mest fyrir honum eina, er kona hans var bundin i Arrius villu, ok sneri hun aullu hugskoti hans fra gaufgan vid Martein. En er Marteinn hafdi komit um sinn eda tys(v)ar til konungs hallar ok nadi eigi inn at ganga, þa tok hann ath bidia um nætr ok daga til guds med tarum ok med vôkum ok faustum, at hann matti framkoma þvi, er hann villdi. Þa syndizt honum eingill guds ok bad hann fara ottalaust til konungs, en hann kvezt mundu upp luka dyrum ok mykia dramb hans konungsins. Þa styrcktizt hann af þessu vidmæli eingilsins ok for‿auruggr til hallar ok gek inn, sva at konungr bannadi. En er konungr sa Martein kominn,

þa ygldizt hann aa dyrverdinum(!), er hann hafdu(!) inn latit ganga, ok gerdi hann eigi upp risa mot honum ne luta. Þa kom elldr upp undir stoli konungsins, ok brunnu klædi hans nedan, ok vard honum heitt. Þa reis hann upp af stolinum ok laut Marteini ok gofgadi þann, er hann ætladi at fyrirlita, ok veitti honum þat, er hann ætladi, at hann mundi bidia vilia, ok beid eigi þess, at hann veri bedinn. Konungr baud Marteino opt til bordz med ser ok villdi gefa honum margar giafir, en Marteinn villdi aungar þiggia.

31. Claudiomakus het bær skamt fra Turonsborg; en þangat var kirkiusokn fiolmenn, þviat þar eru helgir domar margir ok nunnusetr. En Marteinn hafdi dvalizt i husi einu, þvi er nalægt var kirkiunni. En er hann var brutt farinn, þa toku nunnur halm þann allan, er under honum hafdi verit i husinu, ok skiptu med ser. En er fair dagar lidu þadan, þa tok ein þeira þann hlut halmsins, er hon hafdi feingit, ok batt vid haals odum manni, þeim er villu andi kvaldi, ok vard sa þegar heill vtan alla dvol.

32. Ða er Marteinn for ur Treverisborg um dagh, kom i mot honum kyr ein diofulod, er geingit hafdi fra nautum ok gert monnum geig. En hirdar runnu eptir ok kaulludu, at Marteinn skylldi sea vid kunni. En er hann sa rasandi ku fara at ser, þa hof hann upp hond sina aa mot kunni ok bad hana standa. En er hun nam stadar, þa sa Marteinn dioful sitia aa baki kunni, ok mællti, at hann skyldi i brutt fara ok kvelia eigi smala manna saklausan. Inn illgiarni andi vard ath hlyda bodordi hans ok flydi. Kyrin vitkadizt ok skildi heilsu sina ok fell til fota Marteins. En hann blezadi ok bad hana aptr hverfva til hiardar sinnar hegia sem saud.

33. Enn metti Marteinn um dagh veidimanna lidi, þa er hann for um byskupssyslu sina. Hundar elltu hera aa vidum velli, þar sem honum (var) ecki fy(l)sni at fordazt, ok var þa ath komit, ath hann mundi tekinn verda. Marteinn sa aumu aa dyrinu ok bad, ath hundarnir næmi stad. ok letti ath ellta dyrit. Þa namu þeir stadar at hinu fysta ordi hans, sva sem þeir veri grafnir nidr, en herinn setti undan ok fordadizt sva fiandr sina.

34. Fra þvi skal segia, hvilik voru hversdaglig ordh Marteins, þviat þau voru full andligrar skynsemi. Saud nykliptan[1] sa hann um dagh ok mællti: »Sia saudr fyllti gudspialls ord, hann hafdi .ii. kyrtla ok gaf þann annan, er hann hafdi adr. Sva skulu

[1] nyklyptan *Cd.*

þer ok gera.« Enn sa hann svinahirdi halfnauctan i skyrtu skinsz ok męllti: «Þessum skinnkyrtilsmanni var Adam glikr, þa er hann var brutt rekinn ur paradisu; en vær skulum nidr leggia enn forna Adam en skryda oss enum nyia Adam, þat er Jesu Kristo. Enn kom Marteinn a voll, þar sem naut hofdu bitid, en i sumum stodum hofdu svin rotat; sumstadar var vollrinn fagr ok vaxinn allskyns grasi ok blomum, þar er ecki var bitinn, ok mællti hann: »Sea stadr vallar, er smali hafi yfir farit ok bitit af it fegrsta, merker hiuskapar lif, þat er tynt hefir meydoms tign, þott þat hafi nockurn aavoxt godra hluta, sva sem her er nockut gras aa vellinum. En sia hlutr, sem oskaddr er ok fagr, merker meydoms dyrd, þa er skinn fyrir gudi i aullum kraptablomum. Sea er makligh fegrd ok gudi þægiligh[2], þviat ecki ma annat iafnazt vid meydom. Sva sem þeir villazt miok, er hiuskap iafna vid hordom, sva eru þeir ok heimskir, er hiuskap iafna vid meydom. En su er grein aa þvi, ath meydomr mun koma til dyrdar, en hiuskapr til varkunnar, en hordomr til eilifra pisla, nema idran ok yfirbot hreinsi hann.

35. Riddari nockurr kom til Marteins ok gerdizt munkr ok gerdi ser hus i leynilegum stad sva sem einsetumadr. En slægr fiandi freistadi hans i hugrenningu, sva ath hann beiddi Martinum, at kona, su er hann hafdi atta, færi þangat ok væri med honum, en hun var þa nunna. Marteinn varnadi þess ok kvad omakliga samvistu þeira, er hann var munkr, en hun nunna. En riddarinn taldi ecki hetligt i þvi, þott Marteinn lofadi þetta, ok kvad þau eigi aftr mundu hverfa til ennar fyrri munudar, þar sem þau voru bædi vigd til guds þionustu, ok kvad hann Krist hafa lofat aa sinum tidum samvistu karlla ok kvenna. »Segdu mer þat þa, kvad Marteinn, hefir þu nockut sinn verit i orrostu?« En hinn kvezt þar opt hafa verit. Marteinn svarar: »Segdu þa, ef þu satt nockura konu standa i fylkingu ok beriazt i orrostu?« Þa skammadizt riddarinn ok þakkadi gudi, er honum var eigi lofat at lifa eptir villu sinni, ok var hann þeygi akafliga aavitadr, helldr leidrettr makligum dæmum, þeim er riddara voru kunnigh.

35 b. Ein mær var su, er hafdi sik sva brutt fra augliti karla, at hun let eyngan karlmann koma til sin. En Marteinn gek þar fyrir dyrr um dagh ok villdi finna hana, þviat hann hafdi fregit krapt hennar ok tru. En þeir er honum fylgdu ætludu vist, at mærin myndi þvi fagna ok ganga þegar aa mot honum, at þat

1 mᵉkligh *Cd.*

mætti verda vitni gudligs verdleiks, er slikr byskup villdi koma til husa hennar. En hun let eigi rakna stadfesti fyriretlanar sinnar, ok sa sva vid at sea karla, at hon villdi eigi siolfan Martinum lat(a) koma til sin. En er kona, su er send var, sagdi Martein þessi svaur meyiarinnar, þa for hann gladr a brutt ok lofadi stadfesti hugskoz hennar, ok þotti eigi ser þat meingerd þott hun villdi eigi sia hann, helldr fagnadi hann þvi, er hon villdi betr gera, en dæmi fyndiz til (i) herodum þeim. En hverr mundi sa byskup annarr æn Marteinn, at eigi mundi ser þikkia i meingiord, ef hann væri sva fyrirlitinn af nockurri meyio. En hann gerdi þa virding hennar sem einskiz mannz adr ne sidan, þviat hann hafdi alldri vid giof tekit, en hun sendi honum godar giafir, ok tok hann vid aullum ok sagdi sva, at kennimenn attu eigi at fyrirlita giafir [meyiar þeirar[1], er kennimonnum var betri.

36. A nockurri tid satu þeir Gallus ok Sulpicius lerisveinar Marteins uti fyrir dyrum hus hans ok voru hleodir, sva at hann vissi eigi, at þeir væri þar, þviat hurdin var vanliga aptr lokin. Þa heyrdu þeir rom inn i husit sva sem manna mal, ok vard þeim ogn at þvi mikil, at miklu nockuru mundi gegna. En er .ii. stundir voru lidnar, þa geck Marteinn ut or husinu. En Sulpicius var kunligast vanr at mæla vid hann, bad hann Martein segia þeim, vid hveria hann męllti i husinu Marteinn, eda hvat ogn su merkti, er þeir hręddutz badir. Marteinn var traudr at segia, en ecki var þat, at eigi geti Sulpicius af honum um sider. »Segia mun ek ydr um sidir, kvad Marteinn, en ek bid, at þid segit aungum. En helga Maria, Agnes ok Tekla voru hia mer i husinu.« En hann sagdi til ꜳlita þeira ok buning(s), ok kvad hann þer eigi at eins þann dag vitia sin helldr miklu optar, Petrum ok Paulum kallazt hann opt sia, ok sagdi þa koma til sin.

37. Kennimanna fundr[2] var um dag i borginni þeiri er Nemaus heitir. Til þess fundar villdi Marteinn eigi fara, en þo villdi hann vita, hvat þar (væri) gert eda mællt. A þeim degi er þeir foru Marteinn ok Sulpicius ꜳ skipi, en þo sat þar Marteinn einn fiarri maunnum audrum i nokuru rumi skipsins, þa kom eingill guds at honum ok sagdi honum þa hluti, sem gerduzt ꜳ kennimanna fundinum. En er at var leitat, hvenar[3] verit hafdi kennimanna fundrinn, þa spurdizt sva til, at ꜳ þeim degi hafdi verit, ok þat allt mellt ꜳ þeim fundi, sem eingillinn hafdi sagt Martino.

1 [meyia þeira *Cd.* 2 fundar *Cd.* 3 hvarenar *Cd.*

38. Enn gerdizt iartein i borg þeiri er Karnotinum het. Bondi einn frendi Martini ferdi dottur sina[1] .xii. vetra gamla[2]. En hon hafdi alldri mal sitt haft. Bondi bad Martinum leysa tungu hennar til mals. En hann svaradi, at þeir byskupar voru helgare ok mattu þetta helldr gera, er þa satu atverendr honum, Valentinus ok Victricius. Þa toku byskuparnir at bidia Martein med boandanum, at hann veitti þeim huggan, er gret. Þa dvaldi Marteinn eigi leingr litilleti ath syna helldr oc veita milldi, ok bad alla menn adra ut fara ur kirkiunni nema byskupa ok fedr meyiarinnar. Þa fell hann a kne til bænar, sem hann var vanr. Sidan bio hann ok vigdi vidsmior ok hellti i munn meyiunni, ok spurdi hana sidan at nafni faudur sins. En hon svaradi þegar skyrt ok sagdi. En fadir hennar felldi tar fyrir fagnadi ok fell til fota Martino, ok lezt þessa rǫdd dottur sinnar fysta heyrda hafa.

39. Kona eins rikismanz sendi Martein vidsmior i glerkeri at vigia fyrir naudsynium ymissa sotta. En glerkerit var eigi fullt. En er Martinus vigdi vidsmiorit, þa lezt prestr nockurr sea þat vaxa vid vigsluna. Sa voxtr hellzt þar til, (er) sellt var konunni, ok var þa sva fullt kerit, at eigi matti aptr luka, ok hafdi vidsmiorit runnit aa faut honum ok þess er med for. Glerker fullt vidzsmiors, þess er Martinus hafdi vigt, var i glug einum ofarliga, en sveinn einn kom til ok svifti ofan duke þeim, er yfir var breiddr, ok vissi hann eigi, at kerit var undir. En (þat) fell nidr aa steina, ok ugdu menn þa, at blezan Martein(s) mundi fyrirfaraz. Þa var glerkerit fundit heillt, sva sem aa enn blautasta dun hæfdi fallit, ok eigi var vizsmiorit nidr slagnat. En sea hlutr gerdizt eigi af athburd einum nema af krapti sinum, þviat eigi matti blezan hans fyrirfarazt.

40. Enn foru munkar um dag hia bæ nockurum, en hundr hliop at þeim aakafliga olmr. Þa mællti einn þeira: »I nafni Marteins þegi þu!« Þa þagnadi hundrinn sva[3] sem tungan veri skorin ur honum. Eigi at eins gerdi Marteinn siolfr iarteinir, ok gerdu margir i hans nafni.

41. Avicianus iarll var aullum kunnr ath grimleik sinum, en hann kom um dag til Turonsborgar med miklum grimleik, ok fylgdu honum bandingiar marger, er til pislar [voru etladir ok til bana[4] annan dag eptir. Þa gerdiz hryggleikr yfir borgarlydnum af grimlig[ri fyriretl]an iarlsins. En er Marteinn sa ok fra þat, þa

1 son sinn *Cd.* 2 gamlan *Cd.* 3 at *tilf. Cd.* 4 [*saal. rettet*; veri etladir ok til bana verit etladir *Cd.*

for hann einn til husa iarllsins litlu fyrir midia nott, þa er allir menn svofu. En er hann matti eigi inn komazt, þviat dyrum var aptr lokit, þa fell hann aa kne til bænar fyrir dyrum. En er Avicianus var[1] fast sofnadr, þa vakti eingill guds (hann) ok mællti: «Þrell guds liggr her uti fyrir dyrum, en þu hvilir ok sefr.« Þa hræddizt iall ok reis upp ur reckiu sinni ok kalladi aa þræla sina ok kvad Martein uti fyrir dyrum ok vilia inn fara. En þionustumenn voru syfiadir ok gengu eigi leingra en til ens hinsta þrauskaulls, ok hlogu at herra sinum ok sogdu villu eina bera fyrir hann ok kvadu aungan mann fyrir dyrum vera, ok sva gatu[2] þeir talit fyrir iarllinum, ok kvodu aungan mann fyrir[3] dyrum. Ok lagdizt iarllinn til svefns i annat sinn. Þa bardi eingill guds aa honum þegar ok let hann eigi sofa ok sagdi, at Marteinn stod fyrir dyrum. En er þrælar dvoldu ut at ganga, þa reis iarll upp siolfr ok gek upp skialfandi ok fann þar Martein, sem honum var sagt, ok vard honum ogn at vitran sva mikils krapz. »Fyrir hvi fortu svo vid mik[4] drottinn? sagdi iarll. Eigi er naudsyn ath mæla vid mik, veit ek, hvat þu villt, ok se eg, hvers þu leitar; far þu aa braut, þegar þu vill, ok haf þat, er þu vill ok þu kyss, at eigi glati mer reidi guds, fyrir þat er ek gerda. Tru þu þvi, at eigi var litil ogn bodin, adr ek gek til hurdar.« En er Marteinn hefir brutt farit, þa heimti iarll þar gat þiona sina ok let upp luka aullum myrkvastofum ok leysti alla bandingiana, ok for siolfr i brutt þegar. En borgarlydrinn tok at glediazt. En þo at Avicianus iarll væri grimr ok agiarn, þa þordi hann alldri at gera rán Turons borgarmonnum.

42. Enn kom Marteinn um dag til huss iarlsins, ok sa hann [mikinn dioful[5] sitia aa halsi honum. Þa bles Marteinn aa hann, ok flydi illr andi fra honum þegar. Hugdi iarllinn aa sig blasit vera til hadungar. »Til hvers hædir þu at mer?« sagdi iarllinn. »Eigi at þer sagdi[6] Marteinn, helldr at þeim en[um svarta], er sitr aa halsi þer.« En fra þeim degi var Avicianus iarll alldri iafngrimr sem adr, þviat hann matti skilia, at hann hafdi af dioful vilia grimleik framhafdan, ok þvi annars, at Marteinn hafdi brutt rekit ohreinan anda fra hiarta hans.

42b. Munklifvi Marteins var .ii. milur fra Turons borg. En aavallt er hann gek til kirkiu, þegar hann ste um dyrr husins, þa toku ærir menn at skiolfa, þeir sem i kirkiunni voru, sem illmenni

1 h[1] (*d. e.* hafdi) *Cd.* 2 gauta *Cd.* 3 fyrum *Cd.* 4 sag sva *tilf. Cd.* 5 [mikill diofull *Cd.* 6 iarllinn *tilf. Cd.*

hredizt, þa er domandi nalgazt. Af þeim skialfta odra manna vissu þeir, er i kirkiunni voru, nær Marteinn mundi koma. Ok er hann kom til kirkiu, þa matti sia margra diofla breytni yfir enum odum monnum, adr þeir flydu. Sumir hengu i lopti, sva at eigi toku fetr til iardar, en fotum sumra sneri i loptt upp, ok fellu þo klædin eigi nidr um þa, sva at þeir yrdi nauchtir, ok eigi gerdi þat augum Martini oskil. Sumir sogdu glæpi sina eda nafn, sva at eingi spurdi þa: einn kvezt heita Þorr, annarr Odinn; margir adrir nefndu sik. Eptir þessa hluti flydu ohreinir andar med kvalum fyrir krapti Martini.

43. Einn bær var sa, ath brad hrid ok hagl spillti aukrum manna a hverium missorum. En þeir er þar biuggiu(!) badu Martein veita ser miskunn i skada þessum. Sa het Auspicius greifi, er þetta eyrendi bar Martein, þviat honum var einna mest mein at haglinu. Þa bad Marteinn fyrir stad þeim, ok leysti allt herad fra bradahrid þessi, sva at aungum manne vard mein at haglinu aa þeim .xx. vetrum, er Marteinn lifdi sidan. En aa þeim misserum er Marteinn andadizt, þa endrlifnadi su en sama hrid i þeim stad, at allir mattu[1] vita, at þat hefdi eigi af atburd einum aa brutt horfit helldr af bænum Martini.

44. I einum fornum kastala, þar sem nu er munkbygd, var fyrr blot ok skurgod i ramlighum stopli, þeim er ger var ur slettu grioti. I þeim stopli ofanverdum sat skurgodit. Þenna stopul hafdi Marteinn bodit at briota Marcello presti. En er hann kom þangat, þa avitadi hann prestinn um þat, er hann hafdi eigi brotid stopulinn. En Marcellus fann þat vid, at stopull sia væri sva ramgiorr, at trautt mundi briota mega, þott aull alþyda kemi til, ok kvad þat torvellt verda ostyrkum monnum, þeim er mæddir voru i vokum ok faustum. Þa snerizt Martinus til bæna traustz ok vakti þa nott alla. En at morne kom vedr sva mikit, at nidr braut stôpulinn allan til iardar.

45. Enn vard þessum likr hlutr aa audrum bæ, at Marteinn villdi briota einn ramlegan stôpul, þann er blotadr var, ok nadi hann þvi eigi. Þa snerizt hann til bænar at vanda sinum. En sidan syndizt ofan falla af himne stopull iafnmikill blotstoplinum, ok fell i hofud skurgodinu ok leysti i sundr stopulinn allan sem molld ok ôsku; þviat himnerskr kraptr þionadi Martein ei at eins osyniliga helldr ok syniliga fyrir alþydu augum.

1 matti *Cd.*

46. Svo sagdi Refrigerius prestr, at kona su var, er blodraas mæddi miok. En er hun kom vid kyrtils trefr Martini, þa tok hon heilsu sina eptir dæmum gudspiallz, sva sem sagt er fra drotni vorum.

47. Haugormr einn skreid yfir ana þvera þangat til landz, er Marteinn var ok lærisveinar hans. »I nafne drottins byd ek þer aptr at fara til sama landz,« kvat Marteinn. Þa snerizt ormrinn aptr til sama landz vid ord Martein(s). En er allir undraduz, þeir er þetta sa, þa komz hann vid ok mællti: »Hogormar hlyda mer, en menninir eigi.«

48. Martinus var vanr at æta fisk um paska i eptirlikingh þess, er drottinn at fisk eptir pisl sina. Þa spurdi hann um dag litlu fyrir matmal, ef fiskr væri buinn. En sa diakn, er fæslu bar munka, ok hann var vanr at fiskia, lezt hann þa ecki fiskt hafa ok aungan mann annan aa þeim degi. »Far þu nu, sagdi hann Marteinn, ok legg ut net þitt, ok man fram koma veidiskaprinn.« En klaustrinn þeira var skamt fra anni, sem Sulpicius segir fra i bok sinni. Þa drifu ut allir at sea fiskemanninn, ok þotte aullum vissa veidi, er Marteinn hafdi til visat ok þurpte siolfr at hafa. Ok at enu fysta netvarpe dro diakninn mikinn lax i litlu neti, ok fann hann þegar heim med feng sinn.

48 b. Arborius gaufugr madr lezt þat sed hafa nockut sinn, þa er Marteinn song messu, at hǒnd hans var skryd sva sem enum dyrligstum gimsteinum, ok sa hann skina lios gaufugligt yfir honum.

49. Maximus konungr var godr at audru, en hann vard tældr af radum kennimanna eptir vig þess manz, er Priscellianus het. En sa byskup het Ithacius, er Priscillianum hafdi radit. En konungr hellt hendi yfir honum ok yfir audrum lagsmaunnum hans, sva at eingi aasakadi[1] hann þeirar syndar, er hann hafdi Priscillianum radinn. Þa sompnoduzt byskupar saman i Treverisborg ok gengu i lag ok radagerd med Ithakio byskupi, ok urdu allir undir einni sok, nema einn byskup, sa er het Teognistus, hann gerdi eigi at ganga i lag med þeim ok fyrirdæmdi þa med berligu atkvędi. Þa gerduzt margir hlutir til þess, at Marteinn villdi finna konunginn. En er byskupum var sogd þangatkoma[2] Marteins, þa toku[3] þeir at hrædazt, þviat þeir hofdu adr litlu eggiad til konunginn til þess, at hann sendi herinn til Yspanialandz at drepa villumenn. En þat var vist, at þar mundi marger godir menn verda fyrir styriolld þeiri, er i herfor[4] tekizt, þviat þeir mundi

1 aaskakadi *Cd.* 2 þangatkomu *Cd.* 3 trudu *Cd.* 4 herfortn *Cd.*

litla gera grein manna ok dema meir at aliti eda klædabunadi en at saunri tru. En byskupar vissu, at Martein mundi þetta eigi lika, ok vard þeim at þvi mestr oroi[1], at Martinus mundi sik skilia fra tidagerd þeira, þa er hann kemi, ok þottuz þeir ecki traust hafa, ef hann væri berliga i mot þeim. Þa redu þeir þat konunginum, at hann sendi menn sina i mot Martein at banna honum inngonguna i borgina, nema hann heti þvi at hafa frid vid alla byskupana, þa sem þar voru. Þessa sendimenn gat Martinus sva slægda i malum, at hann sagdizt koma med Kristzt fridi. En er hann kom i borgina, þa gekk hann um nætr at eins til kirkiu til bæna, at hann yrdi eigi i samlagi med Ithakio byskupi ok audrum byskupum, þeim er hans lids voru. En eftir þria daga gerdizt hann at fara til konungs fundar. Su var en fysta bæn hans vid konunginn at bidia reidi af iorllum tveimr Nersete ok Leochadio. En þeir hofdu badir einna mest[2] stadit i mot konunginum, ok fylgdu þeim konungi, er Maximus hafdi fra landi felldan. Þat var ok annat mest kostgæfi Martini at stodva herfor þa, er stofnud var til Yspanialandz, þviat sva milldr var hugr hans, at hann villdi eigi at eins leysa goda menn fra bana, þa er i þeim ofridi mundu falla, helldr villdi hann ok biarga villumonnum vid dauda. En konungr dvaldi um dag ok annan at veita Martein þat, er hann bad, þviat hann matti eigi bratt sefaz, ok þat annat, at hann villdi komazt at fæ þeira, þviat hann var fegiarn ok þurpti miok fiaar at kaupa ser lid, þviat honum bar opt orrostur til handa. Þa runnu byskupar til konungs fundar ok tolduzt fyrirdæmdir, er Marteinn villdi eigi vera i tidagerd med þeim, ok letuz þeir eigi standaz, ef hann efldi þess byskups atkvedi, (er) einn hafdi þa fyrirdæmda, ok segia þeir þat eina til liggia at reka Martein braut ur borginni, ef hann villdi tæla villumenn, eda enn helldr hefna þeira, ok segia[3] ecki afrek i at hafa drepit Priscillianum, ef Marteinn skylldi hefna hans. Sidan fellu þeir til fota konunginum ok badu med grati, at hann neytti konungligs rikis i gegn Martein. Þeir hofdu ok i radi at telia Martein med villumonnum. En þott Maximus vildi miok[4] teia byskupum sinum, þa vissi hann tru Marteins ok heilagleik meira en allra annarra byskupa, ok leitadi hann annars raads vid hann, en byskuparnir kendu, ok heimti hann aa mal ok kvaddi hann blidliga, ok segir villumenn fyrirdemda helldr af radi rikismanna en byskupanna, ok kvad aungva sok til þess vera, at rekia þyrfti Ithac(i)um byskup ne lags-

1 orni *Cd.* 2 nest *Cd.* 3 segir *Cd.* 4 meiok *Cd.*

menn hans, ok let hann Teognistum meirr gert hafa af ovina sundrþycki vid þa en sannri sok, ok kvad hann verda einn aa mali sinu, en segir adra kennimenn hafa fund att fyrir faam dogum ok ordit samdoma aa þat, at Ithacius var osannr at þessi synd. En er Marteinn skipadizt ecki vid þessi ord, þa reiddizt konungrinn ok gek fra[1] mali þeira, ok sendi þegar menn at drepa þa, er Martinus villdi lif þiggia. En er Martinus vard varr[2] vid þat, þa gek hann þegar um nottina til mals vid konunginn ok het at vera i tidagerd med byskupum, ef þeir gengi undan, sem til draps voru dæmdir, ok hyrfi þeir aptr, er sendir voru at heria til Yspanialandz. Þa dvaldi Maximus eigi at veita þat, er Martinus bad. Þrim dogum sidarr skylldi vigia byskup þann er Felix het; sa var heilagr madr ok vel þess verdr, at hann veri vigdr aa villdri stundu. Þann dag valdi Martinus til þess at vera i tidagerd med Itachio, ok ætladi hann betra at lifa eftir þeim um eina stund ok biarga þeim, er bani la vid. Þa badu byskupar, at hann ritadi nafn sitt med nofnum þeira, ok gatu þeir þat eigi af honum. En annan dag for hann aa brutt ur borginni. Ok er hann atti skamt til bæiar þess er Andetenna het, þa settizt hann nidr einn saman i skogarnefi, ok idradizt, er hann hafdi gengit i tidagerd med byskupum. En er forunautar hans voru gengnir littad[3] fyrir aa leid, þa kom eingill guds til hans[4] ok mællti: «Sok er til þess, er þu kemzt vid, en eigi mattir þu annan veg or[5] leysa; endrbett þu ok krapt þinn ok tak upp stadfesti, at eigi fair[6] þu skada dyrdar ok heilsu.» Fra þeiri tid varadizt Marteinn miok vid at koma i samlag Itachij ok sveitunga hans. Sextan vetr lifdi hann sidan, ok kom til einskis kennimanna fundar. En (ef) nockurt sinn greddi (hann) seinna siuka menn, en hann var vanr, þa lezt hann þess at giallda, at hann hafdi verit at tida(gerd) med Ithacho, þott hann veri helldr af naudsyn en af vilia sinum sialfs. En þo tok hann med fullu sidan aptr sitt verkaup (ok) alla dyrd sina, þviat odr madr var leiddr siþan til hus hans, ok vard hann fyrr heill, en hann kemi inn um þrauskaulld.

50. Kaupmenn foru aa skipi um dag i þvi hafi, er Tirrenum heitir, ok gerdi hrid at þeim, sva at þeim var vid bana hett. En þar var aa skipi einn madr ættadr af Egiptalandi, ok var sa enn heidinn, sa kalladi ok mællti: «Gud Martini, biarg mer!» Þa stodvadiz þegar hridin, ok komu þeir þar aa land, sem þeir villdu.

1 at *Cd.* 2 vart *Cd.* 3 itida *Cd.* 4 drottins *tilf. Cd.* 5 ok *Cd.* 6 farir *Cd.*

51. Likonius het einn gauf(u)gr madr ok vel truadr, en flest aull hiu hans hofdu tekit sott mikla. Þa sendi hann rit Martein ok bad ser fulltings. En Marteinn taldi þenna hlut torvelldan at gæta af gudi, þviat hann vissi, at guds bardagi (var) yfir hium hans, en þo let hann eigi af (at) fasta ok bidia viku alla i samt, þar til er hann gat af gudi þat, sem hann bad. En er Likonius reyndi guds milldi yfir lidi sinu, þa for hann til Marteins ok gerdi gudi þakkir ok sagdi hiu sin aull leyst[1] fra bana. Þa færdi (hann) Martein .c. marka silfrs, en Marteinn ręcti eigi giof þa, ok þa eigi, þvi at hann hafdi fyrr tekit fe þat til þess at leysa herfeingna menn ur hôftum, en þat kemi heim til munklifs. En er munkar eggiudu hann at hafa nockud[2] af fenu til fezlu þeim eda til kleda, þviat þeir attu fed hvar(s)tveggia, þa svarar hann: «Kirkian skal oss fæda ok klæda, en ver skulum vid ecki agirni hafa.» Einn af brædrum, sa er eigi þarf at nefna, at eigi mælim vær þann kinnroda helgum manni, þa er hann kom um dag til gloda i husi Martini, þa sat hann a knacki breitt vid elld ok hellt upp klædum sinum ok bakadiz. Marteinn vissi, þott hann sei eigi, at hinn gerdi helgum elldi oskil, ok kalladi ok mællti: «Hverr gerir skemd i husi voru ellde ok sitr nokkvidr.» En er sa heyrdi, er vid elldinn sat, þa fann hann, at ecki matti leynazt fyrir Martein ok skammadiz hann þa, er hann var avitadr, ok gekk i gegn fyrir Martein þvi, er hann hafdi gert.

52. Ðat var um dag, þa er Marteinn sat fyrir dyrum nokkurs litils hus sins, þa sa hann diofla .ii. standa a hamre, þeim er var fyrir ofan munklifit. En þeir hlogo at ok mælltu: «Heill sva Bricti, heill Bricti!» Þar til at þeir vissu eigi, hverri æ(d)i þeir hofdu ausit i briost honum. En þa kom þar Brictius rennandi, sva sem odr væri, ok spio upp morgum brixlum a Martein. Marteinn hafdi avitad hann um þat, er hann for med stodhross ok starfadi i ymsum kaupabata ok keypti mansmenn, þar sem hann atti ecki slict, adr hann var klerk(r). En þvi reidizt Brictius allra hellzt, af þvi ad dioflar eggiudu hann fram, sva at hann matti eigi gæta tungu sinnar en trautt handa. En Marteinn le(i)t hyrliga til hans ok villdi staudva miukum ordum ædi hans. En illr andi hafdi sva odan Brictium, at hann styrdi ser eigi siolf(r), ok skalf hann allr fyrir reidi ok taldiz helgara en Marteinn, þviat hann kvezt upp hafa vaxit i munklifi, en Martinum hafa verit fyrst i riddara fylking ok leingi oskirdan, en sidan sionhverfingamann.

1 hiu *Cd.* 2 nocudu *Cd.*

En er Brictius hafdi þetta mællt ok margt annat verra, þa gekk hann aa brutt ok for aptr enu somu leid, sem hann hafdi þangat farit, ok þottiz þa hefnt hafa sin. En Martinus bad fyrir honum, aamedan er hann mællti þetta. Þa kom Brictius aptr, er skamt leid, ok idradizt orda sinna ok fell til fota Martino ok bad ser liknar ok lezt diofull verit hafa, þa er hann lastadi Martein. En eigi var torvellt at geta þat af Martino, at hann fyrirgefi þat, ær misgert væri vid hann. Þa sagdi hann lerisveinum sinum, hversu hann hafdi sed Brictium eggiadan af dioflum, ok lezt hann eigi reidazt þeim brigzlum, er þess mein var, er mællti. Sva ok sidan þa er Brictius gerdi marga hluti moti Martino, þa tok hann eigi fyrir (þær) sakir prestskap af honum, þviat hann villdi eigi hefna meingerda, ok mællti þat opt, at hann skylldi sitia meingerdir Brictio, sva sem Jesus Kristr sat Jude.

53. Martinus vissi leingi fyrir andlat sitt ok sagdi bredrum, at nalgadizt endir efi hans. Þa atti hann faur til bæiar, þess er Condatensis heitir, þviat hann villdi sætta kennimenn, er þar voru missatter vordner. En þott hann vissi andlat sitt nalgazt, þa rezt hann þo i faur þessa, ok þotti þessi god æfilok krapta sinna, at hann endrbetti frid kristninnar. Ok er hann kom til aar nockurrar med lerisveinum sinum, þeim er honum voru vanir at fylgia, sa hann skarfa veida fiska ur aanni. «Þetta er liking diofla, segir Marteinn, ok gripa (þeir) þa, er eigi sia vid þeim, ok þeir seta ovorum, ok verda þo alldri saddir.» Þa baud hann sidan med matkum orda krapti fuglunum[1] at flyia aa fioll ok eydimerkr fra anni, ok neytti hann þess velldis vid fuglana, sem hann var vanr at neyta vid diofla. En skarfarnir flyctuzt þegar allir saman ok flugu fra aanni aa fioll ok skoga. En allir dadu krapt Marteins, er fuglar skylldu hlyda bodordum hans. Marteinn dvaldist nockura daga aa þeim bę, sem hann var til farinn, ok setti kennimenn þa, sem þar voru osattir. En er hann biozt heim at fara, þa tok hann sott ok sagdi lærisveinum sinum, at hann mundi þa andazt. Þa gerdiz hrygg-leikr mikill, ok mælltu allir sem eins munni: «Hvi fyrirlætr þu oss, fadir, eda hverium selr þu oss til vardveizlu? Grimir vargar vilia gripa hiord þina; hverr bannar þeim at bita, ef hirdirinn fellr fra? Vitum ver, at þu fysist til guds, en ecki þverr verdkaup þitt, þott þu andizt eigi enn. Miskunna þu oss helldr, en þu fyrirlatir oss.» Þa komzt Marteinn vid ok ifadizt um, hvart hann

1 [*rettet*; med sidan malkum enda kraptunum *Cd*; potenti virtute verborum *lat.*

villdi helldr lifa eda deyia, þviat hann villdi þa eigi fyrirlata, ok eigi villdi hann skiliazt fra Kristi, ok fal hann gudi aa hendi allan sinn vilia ok mællti: «Ef ek em enn naudzynligr lyd þinum, drottinn, þa neiti ek eigi erfidi; verdi vili þinn! Þung er sysla likamligrar orrostu, ok hefi ek nu ærit leingi starfat i þvi. En ef þu bydr mer enn at ver(i)a herbudir þinna manna, þa mun ek eigi sakazt vid elli mina, ok standa þa i herbudum þinum, medan ek fylla vilia þinn. En þott gomlum se gott at hvilaz eptir erfidi, þa hefi ek þann hug þo, er yfir stigr alldrinn ok kann eigi at lata fyrir ellinni. En ef þu vill vorkynna elli minni at hvilazt, þa er mer godr vili þinn; en þu vardveit siolfr þegna þessa, er ek uggi, at fyrirlatnir verdi.» Marteinn let hvarki yfir stigaz af erfidi ne af dauda, þviat hann hreddizt eigi at deyia oc nitti eigi at lifa.

54. En (er) sott Marteins vox dag fra degi, þa let hann þo eigi af at gera guds þionustu, ok vackti hann aa bænum netr ok daga i gegnum, ok neyddi[1] til alla likams limu at þiona andanum, ok hvildi i somu rekkiu, sem hann var vanr, aa harkledi i osku. En er lærisveinar hans badu, at hann leti bera halm undir sik, þa svarar hann: «Eigi samir krisnum manni at andazt annars stadar en i molldu; en ek misgeri, ef ek syni ydr annat demi.» Hondum ok augum hellt hann aavallt til himins ok leysti alldri anda sinn fra bæn. Þa badu prestar, þeir er til hans komu, at hann hegdi likama sinum ok snerizt aa ymsar hlidar. En hann svaradi þeim: «Latid mig helldr sia himininn en iordina, brædr, at andinn fari sina gǫtu retleidiz til guds.» En er hann hafdi þetta mællt, þa sa hann dioful standa hia ser, ok mællti vid hann: «Til hverss stendr þu her, blodugt dyr? ekki munt þu med mer finna; fadmr Abrahe mun mik taka.» En er hann hafdi þétta mællt, þa sendi hann aund sina til guds aa himna aa midri þvattnott, þa er hann (var) attrędr at alldri. En þa hafdi (lidit) .vi. vetr ens [.iii^ia^. tigar[2], er hann var vigdr til byskups, en þa voru [.cccc. ok .ii.[3] vetr lidnir fra burd Cristz. Þa heyrdu margir eingla saung til himins. En þeir er hia andlati hans voru, letuz sea guds dyrd aa likama hans. Andlit hans skein liosi biartara, ok var hvergi fleckr aa likama hans. Hverr mundi þvi trua, at hann hafdi i molldu hvillt ok i harkledi aavallt verit? Þviat þa syndizt allr likame hans snæve biartare, sem þegar væri hann i ædli upprisudyrdar sinnar. Þa kom mikill fiolldi manna at þiona likfylgiu hans, allr borgar lydr ok allr af akrum ok bæium, ok margir ur

1 sottin *tilf. Cd.* 2 [*rettet*; .xxx^ta^. *Cd.* 3 [*rettet*; .xii. *Cd.*

enum næstum borgum; allir gretu, ok allra hellzt munkar, er þar voru þann dag .ii. .m. Aull hiord harmadi frafall hirdiz sins, þott helldr veri fagnanda, þviat gud tok hann til hirdar sinnar. Trua bannadi þeim at grata, en allt eggiadi þa at harma, þviat iafnheilagr var fagnadr af dyrd hans, sem mannligt var at harma andlat hans. Varkyn(nan)da (var) gratondum, en fagnanda med fagnondum, þviat milldligt var at fagna Martino, ok milligt var at grata hann.

55. Þangat hafdi margr lydr komit bædi ur Turons ok Peitu borg, þar er Marteinn hafdi leingi verit, adr en hann vard byskup. Þa var þræta mikil aa medal þessa hvarratveggia lyds. Peitu borgarmenn sogdu sva: «Varr munkr ok varr aaboti var Marteinn, vær eigum at hafa hann heim med oss; en ydr er ærit þat, er þer attud at heyra kenning hans leingi, ok atut ok drukkut med honum ok vorut styrktir blæzan hans ok gladdir iartegnum hans. Se ydr þetta gnogt allt, en oss se lofat at hafa hann andadan med oss.» Þa svara Turons borgarmenn: «Ef þer segit oss gnogar vera iartegnir hans, þær sem hann gerdi, þa viti þer, at fleiri iarteinir gerdi hann med ydr en med oss. Þar reisti hann upp .iii. menn, en her .ij., ok sagdi hann þat opt siolfr, at kraftr hans var meiri fyrir byskupsdom en siþan; af þvi er naudsyn, at hann fylli þær iarteinir med oss andadr, er hann fylldi eigi lifandi. Oss var hann gefinn af gudi, en tekinn fra ydr. Ef forn log skulu halldazt, þa aa hann i þeiri borg at vera grafinn, sem hann var vigdr. En ef þer vilit eignazt þat af munksvigslu, þa vitid er þat, at fyrr var hann munkr i Melans borg.» Aa þessa lund þrættu þeir allt til nætr. En þa vardveittu hvarirtveggiu likama Martein(s), ok etludu Peitu borgarmenn at hafa hann aa brutt med ser, þviat þeir voru fiolmennari. En gud villdi eigi rena lata Turons borg hirdi sinum, þviat Peitu borgarmenn sofnudu aa midri nott, sva at eingi þeira matti vaka. En er Turons borgarmenn sa þat, þa gripa þeir likam Martini ok letu fara ut um einn glug, en adrir toku vid uti, ok letu fara til skips, ok sva i brutt ok ofan eptir aa þeiri, er Vigenna heitir, ok fellr i aa þa, er Liger heitir, ok fellr su til Turons borgar. En er þeir sungu lof gudi, þa voknudu Peitu borgarmenn vid þat ok mistu þess, er þeir villdu hafa, ok urdu heim at fara vid sva buit. En Turons borgarmenn fylgdu honum til graptar med lofsaungum ok himnerskri dyrd enum heilaga Martein.

56. Eingi sigr ne dyrd verallig ma iafnazt vid likfylgiu Marteins. Konungar iardar reka flotta herfeingins lids fyrir

kerrum sinum, en like Marteins fylgdu þeir, er hans kenningum stigu yfir freisne heims; þessa rikis monnum fagnar vesaligt sigrop ok vopnaglamm, en Martein fagnar gudligt lof ok himnerskar raddir; iardlig tign endizt med ogledi ok grimum kvalum, en Marteinn er gladr tekinn i hvilld Abrahams; Marteinn var her valadr ok mat sik litils, en nu er hann audigr ok mikils metinn med helgum monnum a himnum.

57. [Sulpicius Severus[1] sendir rit Aureliano lærisveini Marteins fostbrodur hans ok segir andlat Marteins. Sidan er þu gegtt i brut i myrgin, Aureliani brodir, þa sat ek einn i husi, ok hugda ek at von ovordinna hluta ok at leidendum þessa lifs ok ogn domadags ok eilifra kvala, ok allra mest at þvi, at sea hugrænning gerdiz af oll, þat er endrminningh synda minna; ok gerdi þetta allt saman (mik) hryggan. En er ek mæddumzt af hryggleik hugar, þa sofnada ek laust þat, sva sem myrginsvefnar eru vanir at vera, ok þottumz ek miok sva vaka. Þa þottumz ek sea helgan Martein skryddan hvitu skrudi: andlit hans var sem elldr, har hans sem purpure, en augu hans sem stiornur; i þeim buningi ok aliti þotti mer hann vera, sem ek matta kenna, en trautt i gegn sea. Brosti hann vid mer ok hafdi bok þa i hendi, er ek hafda ritad um lif hans. Fell (ek) til fota honum, ok bad ek hann blezanar, ok kenda ek, at hann lagdi hond sina yfir haufut mer; þa leit ek a hann vandliga. En er hann hafdi blæzad mer, þa gerdi hann krossmark yfir mer; þa hofzt hann i lopt upp fra mer, ok sa ek eptir honum, sva leingi sem ek matta, til þess er himinn opnadiz yfir honum. En litlu sidar sa ek Klarum prest lærisvein hans stiga upp somu gautu. En er ek villda fara eptir þeim, þa vaknada ek ok fagnada þessi syn. Þa kom inn gangandi sveinn nockurr ok oglad(a)ri, en hann var vanr. Ek spurda, hvat hann villdi mæla, er ek sa, at hann biost til mals, ok ox honum fyrir augum. Hann svaradi: «Tveir munkar komu or Turons borg ok sogdu Martein byskup andadan.» Þa fagnada ek ok fellda ek tar, ok ma ek nu eigi vatni hallda. Kom nu hingat, brodir, ok gratum badir samt þann, er vid elskudum badir, þott ek vita, at eigi sæ gratanda eptir helgan mann, þann er sigr vann a þessum heimi, ok hefir nu tekit dyrd fyrir rettleti. En ek ma eigi siolfum mer banna at grata ok harma, þviat ek hefi mist allrar hugganar þessa lifs; en helldr skyllda ek fagna, ef ek mætta fyrir har(mi), þviat hann er nu samteingdr guds postolum ok spamonnum ok iafningi[2]

1 [Severus ok Sulpicius *Cd.* 2 iafningum *Cd.*

enna æstu pislarvotta. Þott hann veri eigi aa þeiri tid, at hann mætti pindr vera fyrir guds nafni, þa misser hann þeygi dyrdar guds votta, þviat hann villdi ok matti guds vottr vera i fysi ok krapti ok ast ok allre millde ok miskunnsemi. Hans ast kolnadi alldri af veralldar kullda, helldr ox hun dag fra degi allt til enda lifs. [Þeirar astar hans naut[1] ek einna mest, þviat hann elskadi mik overdan framar en flesta adra. At hverium megi mer slik huggan sidan vera? En hvener megi su stund i lifi minu, er ek muna eigi harma þat, er ek skal lifa leingr en hann? Hversu ma ek hafa unad lifs eda gladan dag, eda hversu mega ek ugratandi gera minningh Marteins, eda mega ek, brodir, annat tala vid þik en um hann? En til hvers skal ek reita hug þinn i þessum malum? Ek skyllda þik hugga, þott ek mæga eigi siolfan mik. Lat mik eigi leingr dvelia rit þetta, þviat ek vil, at þu komir sem skiotazt. En af þvi geri ek þetta mal langt, at sva sem rit þetta syndi upphaf harms, sva mætti þat ok veita þer huggan af vidrmæli okkru.

58. A þeirri tid var Ambrosius byskup i Melans borg. En er hann saung messu drottinsdag einn, þa var sa vandi, at eigi skylldi lectio lesa, fyrr en byskup baud. En er spamannz lectia var lesin, þa skylldi lesa Pals lectio adra. Ok er þar var komit, þa var Ambrosius byskup sofnadr fyrir alltare, ok treystuz menn eigi at vekia hann. Ok er fall vard aa tidum um .ii. stundir æda þriar, þa voktu þeir hann ok mælltu: «Lidin er nu stund, biod þu, drottinn, at lesa lectio, þviat menn mædazt at standa.» Ambrosius byskup svarar: Eigi skulut þer hryggiazt, þviat mer stodadi mikit svefn sea. En þer skulut þat vita, at Marteinn byskup brodir minn er nu skildr fra likama, ok veitta ek þionustu liki hans, ok var enn bæn olokit, er þer vǫktud mik.» Þa undruduzt þeir, er heyrdu, ok mercktu þann dag ok stund, ok reyndu, at aa þeim degi ok þeiri stund var Marteinn byskup iardadr, sem Ambrosius sagdiz þiona likfylgiu hans. Sell er sa madr, er þess andlati saung lydr heilagra lof gudi, fognudu flokkar eingla, ok rann aa mot honum allr herr himnakraptz; diofull skamadizt ok flydi, kristnin styrctizt af krapti, kennimenn dyrkoduzt af vitran. Mikael tok hann upp med einglum, Maria tok hann med lidi hreinlifismanna ok heilagra meyia, paradis lauk(z)t upp fyrir honum, ok fagnar hann utan enda med aullum guds helgum maunnum i himinriki.

59. Severinus Kolnis borgar byskup gaufugr madr i lifi sinu

1 [*rettet;* þeiri astar naud annat *Cd.*

ok lofligr i aullum hlutum, þa er hann gecc um kirkiu med klerkum sinum eptir morgintidir at veniu sinni aa þeim drottinsdegi, er Marteinn hafdi andazt, þa heyrdi hann eingla saung til himna, ok kalladi hann þangat diakn sinn ok spurdi, ef hann heyrdi rodd þessa. Diakninn svaradi ok letz eigi heyra. Þa mællti byskup, at hann skylldi vandliga at hyggia. Diakninn hlæradi ok tylldizt[1] aa tær, ok matti eigi heyra saunginn, þviat hann var eigi iafnheilagr sem byskup. Þa fellu þeir til iardar ok badu drottin, at hann leti diakninn heyra saung þenna. En er þeir risu upp af bæn, þa spurdi byskup enn, hvart hann heyrdi. Þa svarar hann: «Saung heyri ek til himins, en eigi veit ek, hvat hann merkir.« »Ek man segia þer, kvad byskup, hvat þat taknar: Marteinn er farinn ur þessum heimi, ok bera einglar hann nu til himins ok syngia lof gudi. En þa er dva(u)l vard aa saunginum adan, þa kom diofullinn, ok vid mattum eigi heyra, med illum einglum ok villdi dvelia hann, en fann ecki sins verks med honum, ok flydi hann med skemd. Æn hvat mun verda af oss syndugum maunnum, ef ovinrinn hugdizt granda mundu sva heilogum manni?« En er Severinus byskup hafdi þetta mællt, þa merkti diakninn dag ok stund ok sendi mann i Turonsborg skiotliga. En sa spurdi vandliga, er hann kom þar, ok vard viss, at aa þeiri tid andadizt Martinus, er Severinus byskup heyrdi eingla saung til himins.

60. A enu .xvi^{da}. aari fra andlati heilags Martein(s) byskups tok sa heilagr madr byskupsdom i Turonsborg, er Perpetuus het. En er hann hafdi byskupsdom tekit, þa villdi hann auka kirkio, þa er ger hafdi (verit) til dyrdar helgum Martino, ok þat gat (hann) frame(t), sem hann etladi, at þar var kirkia mikil ger. En er su tid kom, er byskup villdi kirkiuna vigia ok taka upp helgan dom Marteins ur þeim stad, er hann var adr grafinn, þa baud hann til þeirar hatidar enum næstum byskupum ok morgum munkum ok kennimonnum i upphafi manadr þess, er Julius heitir, þvi at hann villdi þa vigia kirkiuna. En er þeir hǒfdu vakat um nott, þa grofu þeir iord til yfir leidi Martini at morne. En er þeir komu at steinþro hans, þa mattu þeir hana hvergi ur stad hræra þann dag ok annan eptir enn næsta. Þa urdu þeir ugladir ok vissu eigi, hvat þeir skylldu til taka. Þa mællti einn þeira: »Viti þer, at eptir þria daga er vigsludagr hans, ok ma verda at þvi, at þa vili hann, at hann se upptekinn.» Þa hurfu allir til bænar ok fostudu ok vaktu æna næstu .iii. daga[2]. En enn .iiii.

1 tyllduzt *Cd.* 2 degr *Cd.*

dag villdu þeir upp taka steinþrona, ok mattu hvergi hræra. Þa urdu allir okveda ok baruz þat fyrir at hylia steinþrona med molldu. Þa syndizt þeim gamall madr, at yfirliti gaufugligr, snæve biartare, ok lezt aboti vera ok mællti vid þa: »Hvi erut þer hryggir æda hræddir? Seait þer eigi, at Marteinn stendr hia ydr ok er buinn at tæia, þegar þer takit hondum steinþrona.« Þa varp sa mautli af ser ok tok til steinþroarinnar med audrum kennimaunnum. En sumir baru lios ok krossa, ok sungu allir lof gudi. En er hinn gamli madr tok til steinþroarinnar, sa er þeim hafdi vitrazt, þa geck hon aull ur stad letliga. Ok var þa heilagr domr Marteins færdr til þess stadar, er nu er hann gaufgadr aavallt siþan. En er tidum var lokit, þa var leitad vandliga ens gamla mannz, adr til borz var farit, ok matti hann hvergi finnazt, ok eingi hafdi hann sed ur kirkiu ganga. En þvi ma rettliga trua, at annathvart hafi þar vitrazt eingiligr kraptr eda Marteinn siolfr ella, sa er eigi syndizt siþan. Ok i þeim stad gerazt margar iarteinir sidan fra þeim degi, þær sem eigi er tom at rita, þviat þar fa siukir heilsu, en blindir syn, heyrn daufir, en dioflar flyia fra odum monnum, i nafne fodur ok sonar ok anda heilags, þess er lifir ok rikir einn gud i þreningu um allar alldir allda. Amen.

III.

(*Cd. Holm. 2 folio*).

Her hefr upp sogu ens helga Martinus erkibyskups.

I þann tima er styrdi guds cristni hinn helgi Silvester pafi, en keisari var yfir ǫllum heimi Constantinus Magnus son Constancij konungs ok Helene ennar helgu drottningar, var fæddr enn helgi Martinus byskup a Langbarda landi, en hann var æzskadr af Ungaralandi. Frændr hans voru gǫfgir at veralldligri virþingu ok þo heidnir. Fadir hans var riddara hǫfþingi, hann fylgdi ok sialfr riddara syslu i æsku sinni, fyst i hird Constancij konungs sonar Constantini, en eptir þat var hann i riddara sveit

Juliani niþings, eigi at sialfvilia sinum helldr eptir vilia frænda sinna, þviat hann girntiz gudi at þiona þegar a unga alldri. Þa er hann var .x. vetra gamall, for hann til kirkiu vid usatt frænda sinna ok beiddi kennimenn at primsigna sik, ok eptir þat sneriz hann allr til guds lofs, sva at hann fystiz þa þegar i einsetu at fara, ok þat mundi hann gert hafa, þa er hann var .xii. vetra gamall, ef eigi hefdi ostyrkleikr alldrsins i moti stadit. Hugr hans var hvergi nema at munklifum edr at helgum kirkium, ok hugsadi hann þat þa dag ok nott, sem sidar kom fram um hans æfi. En þa er þat var bodit, at alldrænna manna synir skylldu vid vopnum taka, þa var Martinus selldr framm af fedr sinum ok dubbadr til riddara, þviat þat matti i ǫllu finna, at fadir hans lagdi oþocka a tru hans ok sidlæti. En þa var Martinus fimtan vetra gamall, er hann var riddari, ok var honum feinginn einn skosveinn til þionustu, ok þionadi þo Martinus sialfr optar sveininum ok dro skoklædi af honum ok þerdi fætr hans; badir attu þeir mat saman, ok byrladi Martinus honum ok þionadi allt at bordi þeira. Þria vetr var Martinus med vopnum, adr hann væri skirdr, ok var hann þo hreinn ok skirr fra ollum lǫstum, þeim er þeiri syslu kunnu at fylgia. Marga vega syndi hann mikla ast ok þolinmædi, gæzsku ok litillæti vid alla samriddara sina; sva sparliga neytti hann ok fæzlu, at hann þotti a þeiri tid fyrir þær sakir helldr munkr en riddari. Af slikum hlutum var hann þeckr samriddorum sinum, sva at allir unnu honum. Eigi var hann þa enn skirdr, ok gerdi hann þo hvitvædings verk, þviat hann veitti hialp voludum ok vann med þeim, er erfidi hǫfdu, fæddi hann hungrada en klæddi nǫckta. Ecki hirti hann ser af riddara malagiǫf nema hversdagliga atvinnu, eigi daufheyrdiz hann vid gudzspialligum ordum, ok eigi hugsadi hann þat annan dag, hvat annan þurfti at hafa.

2. Sa atburdr gerdiz um vetrartid, þa er Martinus for i miklu frosti med odrum riddorum um hlid borgar þeirar, er Ambianensium heitir, þa vard þar fyrir þeim einn fatækligr madr miǫg kalinn ok aumligr at sia, ok bad þa, er um lidu, nockuro klædi til sin kasta edr nockurn veg ser at miskunna, ok villdi eingi til hans lita af þeim riddorum, er um ridu. Þa kemr Martinus at honum, ok bad hann sem adra miskunna ser. En Martinus skildi, at honum mundi þetta miskunnarverk hugat vera, þar er adrir hǫfdu hia ser latid lida, þeir er fleira hǫfdu til haft. En hvat matti hann at gera, hann hafdi ecki laust utan einn mǫttul yfir

ser, ok i einum kyrtli undir, en allt annat hafdi hann gefit fatækum monnum. Sidan bra hann sverdi ok sneid i sundr mǒttulinn ok gaf halfan enum fatækia, en halfan hafdi hann sialfr. Þa hlogu sumir at honum, þeir er vid voru staddir, ok þotti hann vera helldr stuttbuinn; en þeir er med heilla hug voru, komuz vid, er þeir hǒfdu eigi slikt verk unnit, þa er þeir mattu klæda enn fatækia, sva at þeir væri okalnir eptir. En ena næstu nott eptir þenna atburd, þa er Martinus sofnadi, þa sa hann Jesum Crist skryddan þeim hlut mǒttulsins, er hann hafdi gefit enum fatækia. Drottinn leit a sik et vandligzta ok bad Martinus kenna klædit, þat er hann hafdi gefit. Ok eptir þat heyrir hann drottin mæla biartri roddu vid eingla fiolda, þann er var umhverfis hann: «Martinus primsigndr at eins skryddi mik þessu klædi.» Sannliga var drottinn vorr minnigr þeira mala sinna, er hann mællti i gudzspialli: «hvat er þer gerit enum minztum af minum þionum, þat geri þer mer.» Syndi drottinn fyrir Martino þvi berliga þenna atburd, at honum mætti verda til dyrdar en ǒllum ǒdrum til vitnisburdar, hvat olmusugiafir megu i guds augliti. En Martinus hofz eigi til metnadar eptir þessa syn, þott hann kendi gudligrar gæzku i sinu verki, helldr tok hann skirn litlu sidar, ok hafdi hann þa .iii. vetr med vopnum verit, en var .xviii. vetra gamall skirdr, ok hafnadi eigi þegar vopnaburd, þviat riddara hofþingi dvaldi hann ok het þvi, at hann mundi fyrr lata veralldar syslu at lidinni þeiri tid, er aqvedinn var hans hofþingsskapr yfir riddorum. Sia von dvaldi Martinum tvo vetr eptir skirnina i riddara syslu.

Þrir voru synir Constantini keisara, het einn Constancius, en annarr Constantinus, en enn þridi Constans. Constancius þessi enn sami var rikr konungr ok vafdr i Arrius villu ok let marga dyrliga byskupa i utlegd færa. Athanasium erkibyskup rak hann a brott fra stoli sinum af Alexandria ok villdi hafa drepit hann, en vid honum tok enn helgi Maximinus byskup a Fracklandi i borg þeiri er Treveris heitir, ok beid hann þar þess, er Arrius do illum dauda ok makligum; ok vard þat med þeim hętti, at þa er hann skylldi fara til byskupa stefnu at þræta um helga tru, ok villdi hann henne fyrirkoma, þa for hann at sitia naudsynia sinna ok dreit or ser iþronum ǒllum, ok þar for lifit hans med. Constancius konungr setti hofþingia yfir Fracklandi Julianum, er kalladr er apostata, þat kollum vær gudniþing, fyrir þvi at hann hafdi veitt honum lid, þa er hann hefndi Constancij brodur sins, en honum hafdi at bana vordit grimmr hervikingr, sa er Magnencius het.

Julianus var af þvi kalladr gudniþingr, at hann hafdi verit lærdr madr ok lector at vigslu i borg þeiri er Nichomedia heitir, en þa er hann vard keisari, kastądi hann cristnenni ok baud enn mesta ofrid cristnum monnum.

3. Þeir atburdir gerduz, at hervikingar gengu[1] a Frackland, ok safnadi Julianus keisari her i moti þeim ok nam stadar med ollum herinum vid borg þa er Vagionum heitir, ok tok þar at gefa mala riddorum sinum. Nu þottiz Martinus hellzti leingi iardligum konungi þionat hafa, villdi hann ok eigi taka malann, ef hann villdi eigi beriaz, gengr til mals vid keisarann ok segir sva: «Her til hefir ek þer þionad, keisari, nu verdr þu at þola, at ek þioni (hedan) af gudi; taki sa malagiðf þina, er med þer vill beriaz; Criz riddari em ek, ok er mer eigi leyft at beriaz.» Þa reiddiz Julianus miðg ok qvad hann þetta gera fyrir hugleysis sakir en eigi gudligrar truar. Þa sagdi Martinus konungi med mikilli stadfestu: «Ef þu eignar þetta hugleysi helldr en tru, þa mun ek a morgin ganga fram i milli fylkinga vopnlaus, vera hvorki skryddr hialmi ne bryniu, helldr mun ek bera merki med helgu crossmarki drottins Jesu Criz ok ganga ðrðggr i gegnum allar fylkingar vorra andskota.» Þa[2] var Martinus vardveittr, ok ætladi konungr at reyna um morguninn þat, sem hann hafdi bodit. En annan dag eptir sendu vikingar menn a konungs fund ok badu fridar, ok geingu allir konungi a hond orrostulaust. Þenna sigr veitti almattigr gud af bęnum Martini, at hann yrdi eigi sendr vopnlaus til orrostu, en konungr feingi valld sinna ovina an ðllu mannfalli.

4. Eptir þessa atburdi fyrirlet enn helgi Martinus riddara syslu ok for til fundar vid hinn helga Hilarium Peitu byskup a Fracklandi. Hann tok vid honum vel, ok dvaldiz Martinus þar med honum nðckveria stund. Hilarius byskup villdi vigia Martinus til diakns ok binda hann sva i gudligu embætti, þviat hann sa med honum heilagt sidlæti ok alla ena dyrligstu mannkosti. En Martinus villdi þa enn eigi vid þeiri vixlu taka fyrir litillætis sokum. Þa baud hann, at hann skylldi vera exorzcista; vid þeiri vixlu tok Martinus, þviat honum þotti su litillatligri vera. Litlu eptir þetta var hann amintr i svefni, at hann skylldi vitia frænda sinna heidinna ok telia tru fyrir þeim. Sidan bad hann Hilarium byskup leyfis at fara, ok leyfdi hann honum ok bad med tarum, at hann skylldi þegar aptr koma til hans, er hann hefdi þessi ferd lokit. Nu rezt Martinus til ferdar, ok sagdi þo byskupi ok

1 ganga *tilf. Cd.* 2 þar *Cd.*

brædrum, adr hann færi, at hann mundi marga gagnstadliga hluti þola i þeiri ferd. Ok er hann kemr a fiallveg, þann er Alphes heitir, villiz hann gôtunnar ok hittir a illvirkia. Einn þeira reiddi at honum ôxi ok villdi hôggva hann, en annarr stodvadi. Þa var Martinus tekinn ok bundinn ok selldr einum þeira til vardveizlu, en sa leiddi hann fra odrum monnum ok spurdi, hvat manna hann væri. En hann qvaz cristinn madr vera. Illvirkinn spurdi, ef hann ræddiz nockut. Martinus lezt alldri hafa verit oræddari en þa, þviat hann qvaz vita guds miskunn þvi meiri yfir ser, sem freistnin var meiri, en illvirkiann sialfan lez hann harma, er hann skylldi eigi verdr guds miskunnar. Sidan taldi hann tru fyrir illvirkianum ok feck snuit hǫnum fra allri hans illzku ok utru; en sidan leysti hann Martinum ok fylgdi honum a gautu. Ok eptir þeira skilnat rez illvirkinn i munklifi ok lifdi sidlatliga þadan fra alla sina æfi. Fra þvi er nu sagt, at Martinus for um dag leidar sinnar fra borg þeirri er[1] . . . . or herbergi sinu nema til kirkiu, allir môtuduz þ(ar) saman. Eingin þeira drack vin, nema siukir væri; flestir voru þeir harklædum skryddir gervum af ulfallda hari, en i blautara buningi þotti þeim lostr vera. Fiôldi redz þangat gôfugra manna; sumir þeir er sik fraumdu i sva miklu litillæti ok þolinmædi, ok margir urdu þeir byskupar sidan, þviat ôll þiod villdi ser hellz kennimenn velia or hans munklifi. Þeir voru keisarar, þa er Martinus var byskup: Gracianus ok Valentinianus brodir hans, synir Valentiniani ens ellra. Gracianus gaf keisara nafn Theodosio enum goda, til þess at hann sigradi þessar þiodir: Scithicas ok Halanos, Hyni ok Gados, ok sigradi hann þa i morgum orrostum. Eigi mattu Arrius menn bera þeira samþycki, ok letu þeir þa lausar margar kirkiur, þær er þeir hôfdu adr haft i sinu valldi .xl. vetra.

9. I þenna tima styrdi Damasus pafi guds cristni. Sa er fystr sagdr atburdr i iarteinagerd Martini, sidan hann vard byskup, at stadr var sa einn skamt fra Turons borg, er menn hugdu helgan vera af grefti guds piningarvotta, þviat enir fyrri byskupar letu þar kirkiu gera ok allteri. En enn helgi Martinus spurdi eptir ellztu kennimenn, a hverri tid þessir menn hefdi verit, edr hvat þeir pislarvottar hefdi heitid, er þar voru grafnir. En er þeir vissu eigi skyrt at segia honum, þa sa hann vid at koma til þess stadar, ok leitadi eigi a alþydu sid, þviat hann vissi eigi et sanna, ok

[1] *Her mangler 1 Blad i Codex.*

(eigi) veitti hann þeim fullting, at eigi efldi hann villu[1]. Þa for hann um dag med fa munka til þess stadar ok stod leingi fyrir allteri ok bad gud, at hann syndi honum, hverr þar væri grafinn. Þa leit hann til vinstri handar ser standanda leidiligan skugga, ok baud hann honum at segia nafn sitt ok verdleik. En hann sagdiz verit hafa þiofr ok drepinn fyrir glæpi sina ok eiga ecki sameigit med helgum monnum guds. Þessa rôdd heyrdu allir, þeir er hia voru, en Martinus einn sa þann er mællti, ok sagdi hann þeim, hvat hann sa, ok let sidan brott taka allteri, þat er þar var, ok leysti lyd allan fra þessi villu.

10. Enn mætti Martinus um dag monnum þeim, er liki heidins mannz fylgdu til grafar, ok nam hann stadar, er hann sa mart lid fara, ok vissi eigi, med hvat þeir foru. En er hann sa, at vindr hrærdi dukana yfir likinu, þa hugdi hann, at blotmenn væri, þviat þorpkarlar voru vanir opt at bera skurgod sin hvitum dukum vafit um akra sina. Þa gerdi hann crossmark i moti þeim ok bad þa hvergi hræraz or stad, adr þeir legdi byrdi sina. Þa stirdnudu þeir fyst sem steinar, en er þeir leitudu vid at hræra sik, þa sneruz þeir i hring ok mattu eigi framar ganga, vnzt þeir lôgdu nidr likit, ok sa hverr til annars, ok vissu eigi, hvat þeim var vordit. En er Martinus sa, at þeir foru med lik en eigi med blot, þa gerdi hann crossmark eptir þeim ok gaf þeim leyfi at fara, hvert er þeir villdi.

11. Sa atburdr vard enn, at Martinus villdi upp hôggva eitt blotat tre a nôckurum bæ, en heidnir menn risu i gegn honum ok letu hann eigi hoggva tred; en hann taldi fyrir þeim leingi, ok qvad eigi vera guddom i trenu helldr diôflablot, ok qvad þeim helldr fallit vera at þiona himnagudi, sem hann lez þiona. Þa sagdi einn þeira, sa er diarfaztr var: «Ef þer er nôckut traust i gudi þinum, þa munum vær sialfir hôggva tred, en þu tak vid þvi, er þat fellr, ok mun þik þat eigi saka, ef gud þinn er med þer, sem þu segir.» En hann het þeim þvi ohræddr at gera, þat sem þeir beiddu. Þa urdu þeir aller sattir a þenna maldaga, ok virdu þeir litils skada tressins, ef þat felldi ovin blota þeira. En tred var hallt a einn veg, ok var audsynt, at þangat mundi a falla, er Martinus var undir, ok hiuggu þeir sialfir ok voru gladir miôg. En munkar stodu langt fra trenu ok gretu ok væntu eigi lifs Martini. En er tred brast ok reid ofan at hôfdi Martino, þa gerdi hann crossmark i moti þvi, ok hafdi hann traust i gudi. Þa fell

1 villdu *Cd.*

tred af þveru fra Martino, sva sem hvǫssum vindi lysti i moti þvi, ok urdu þar undir nǫckurir menn, þeir er adr þottuz i ǫruggum stad komnir. Þa toku þorpkarlar at undraz takn þetta, en munkar felldu tar fyrir fagnadi, ok lofudu hvorertveggiu Jesum Crist, ok var sa eingi i þvi lidi edr nalægium þorpum, at eigi tæki tru ok hafnadi blotum. En adr Martinus kæmi þangat, þa voru ǫngir edr faer þeir menn, er kynni nafn drottins. En af hans krǫptum ok bænum efldiz trua, sva at hvert nes ok herad var kirkna fullt edr munklifa, þviat þar allz stadar, er hann braut hof, þa let hann kirkiur gera edr munklifi reisa.

12. Slikan krapt syndi Martinus enn a annarri tid. Þa er hann lagdi elld i hof a nǫckurum bæ, þa laust elldi i hus þat, er næst var hofino[1]. En er Martinus sa þat, þa ste hann upp a husit skyndiliga ok rann a mot elldinum. Þa matti þar lita sialldsena orrostu, er þeir elldr ok vindr genguz i mot, ok gerdiz sva af krapti Martini, at elldr vann þat eitt, er honum var bodit at vinna.

13. Enn villdi Martinus briota eitt blotaudgazta hof a odrum bæ, en þa reis i gegn honum mikill fiǫldi heidinna manna ok raku hann a burt med mikilli meingerd ok bardǫgum. Þa for hann þadan til nalægs stadar ok skryddiz harklædi ok fastadi .vi. dægr ok bad, at guds kraptr bryti hof þetta, er hann matti eigi briota fyrir ofridi manna. Þa syndiz honum tveir einglar sva sem riddarar vopnadir ok skialldadir, ok sogduz sendir af gudi at veita lid Martino ok stǫdva heidinn lyd, at eigi risi i moti honum, medan hann bryti hofit. Þa hvarf Martinus aptr til hofsins. Þa urdu þorpkarlar enn varer vid ok ætludu at gera for hans sem fyrr. En þa fellu sumir, en sumir stirdnudu sem tre ok mattu eigi hręraz. Þa braut Martinus hofit allt til iardar ok skurgod ok stalla at augsiandum heidnum monnum, þeim er hia voru. Þa skildu þorpkarlar sik vera stodvada af guds krapti, at eigi berdiz þeir i gegn byskupi, ok toku miǫg sva allir tru, þeir er vid þenna atburd voru staddir, ok neittu skurdgodum, þeim er hvorki megu biarga ser ne ǫdrum.

14. Þat var enn, þa er Martinus braut hof a einhverium bæ, at heidnir menn risu i gegn honum; einn þeira, sa er diarfaztr var, bra sverdi ok villdi þegar hǫggva Martinum. En er hann bra sverdinu at Martino, þa fell hann a bak aptr ok vard ræddr fyrir guds krapti ok bad ser liknar.

15. Enn braut Martinus skurdgod i einhverium stad, ok villdi

1 husino *Cd.*

heidinn madr leggia skalm a honum. En er hann lagdi framm, þa rak hann a honum heftid, en skalmin fanz alldri sidan. Opt gat hann ok sva talit fyrir heidnum monnum, at þeir brutu sialfir skurdgod sin, þau er þeir bônnudu honum adr at briota. Sva var hann ok mattugr at græda siuka, at eingi kom sva siukr til hans, at eigi tæki heilsu, þegar er hann blezadi.

16. I borg þeiri er Treveris heitir var mær siuk, er sik hafdi til einskis ærda leingi ok var miôg daud at ôllum likam, en frændr hennar stodu þar hryggir yfir ok bidu andlaz hennar. Þa er sagt, at Martinus var kominn þangat til borgar. En er þat vissi fadir meyiarennar, þa rann hann þegar til kirkiu ok fell til fota Martino ok mællti: «Dottir min deyr vesaligum dauda, ok er þat dauda verra, ath andi er i briosti henne, en likamrinn er miog sva daudr; en eg bid þik, at þu komir til hennar ok blezir hana, ok væntir ek, at hon muni af þvi heilsu taka.» Martinus svaradi ok qvad enn gamla mann rangvirda, ok taldiz hann þess overdr at geta iarteinir at gudi. En fadir meyiarinnar bad þess at meir, at Martinus vitiadi hennar, ok sva badu med honum þeir, er þar stodu hia. Þa for Martinus til hennar; en margir lydir stodu fyrir dyrum ok bidu þess, er guds þræll hugdi at gera. En hann fell a kne til bænar, sem hann var vanr i slika þurft. Sidan vigdi hann vidsmiôr ok hellti i munn meyiunni, ok tok hon þegar mal sitt. Þa tok allr likamr hennar at styrkiaz, er hann for hondum um hana, unz hon reis upp heil ok stod a fætr sina.

17. A þeiri tid ærdiz þræll hôfþingia þess, er Tetradius het En er Martinus var bedinn at bleza hann, þa bad hann leida til sin enn oda. En oreinn andi let eigi a brott enn oda, helldr beit hann til þeira, er hann villdu taka. Þa fell Tetradius til fota Martino ok bad hann fara til ens oda. En Martinus lez eigi fara mundu til hus heidins mannz. Þa het Tetradius at taka tru ok skirn, ef þrællinn yrdi heill. Þa for Martinus ok rak ohreinan anda fra þrælinum, en Tetradius lagdi mikla ast a kenningar Martini þadan i fra.

18. Þa er Martinus geck inn i hus nôckurs mannz um dag, þa nam hann stadar a þreskelldi ok qvaz sia hrædiligan diôful i skidgardi, ok baud honum brott at fara. Þa ærdi oreinn andi einn þion, er a gôtu hans vard, ok tok sa þa at gnista tônnum ok bita til þeira, er fyrir honum urdu; ok (Martinus) bad hann stadar nema, en inn æri for at honum med gapanda munninn. Þa retti Martinus fingr sinn i munn honum ok mællti: «Bittu fingr þessa,

ef þu matt þer nackvat.» En hann gapti munninum þess at meir, sem hann tæki vid heitu iarni, en hann þordi eigi at bita fingr hans. En er Martinus neyddi oreinan anda til a brott at fara fra enum oda, þa for hann i brott med valldgangi hans, þviat honum var eigi lofat at fara ut um munninn, þar sem þeir enir helgu fingr voru fyrir.

18b (30)[1]. Þa er hinn helgi Martinus hafdi skamma stund byskup verit, þa atti hann naudsynlig eyrindi vid Valentinianum keisara. Modir þessa Valentiniani var Justina drottning, ok voru þau bædi vôfd i Arrius villu ok veittu storar skapraunir enum helga Ambrosio byskupi; sem segir i sôgu hans. Valentinianus vissi vonir, at Martinus villdi finna hann ok beida hann þeira hluta, er hann villdi eigi veita; bydr nu um sinum monnum at gæta sva konungs hallar, at Martinus nædi eigi at finna hann, þviat modir hans ok frilla eggiudu hann þess fyrir sakir Arrius villu at veita einga lydni Martino byskupi. Iafnan leitadi Martinus til at finna hann, ok atti hann eigi kosti. Leitar Martinus ens kunnazta fulltings, heitr a gud til styrktar skryddr harklædi, fastadi vid vatn ok braud ok var a bænum nætr ok daga ok bad gud fulltings. En a enum .vii. degi fôstunnar vitradiz honum guds eingill ok bad hann upp risa ok fara til hallarennar, sagdi þa opnar mundu vera dyrnar, þott konungr leti læsa, lez hann ok mundu bleyta skapshafnir konungsins, þott hann ætladiz stirdr at vera. Ok þa er Martinus var styrkr af ordum eingilsins ok studdr af gudligu fulltingi, þa ferr hann til hallarinnar, ok er hann kemr þar, þa eru opnar dyrnar, geingr hann sidan i hôllina inn, ok stendr eingi i mot. Nu ser konungr, at Martinus er inn kominn, ok verdr hann styggr vid ok ygliz a sina menn ok spyrr, hvi þeir leti hann na inn at ganga. Ok er Martinus nalgadiz, vill konungrinn eigi heilsa honum ok eigi risa upp i moti honum. Þa verda þar undarligir atburdir, elldr kom upp i hasætinu undir konunginum, sva at logudu klædi hans ôll, þau er at stolinum hôfdu horft, ok vard hann naudigr at standa upp fyrir Martino, er hann villdi eigi lostigr, ok fell sidan til fota honum ok baud þa med litillæti at veita Martino alla þa hluti, er hann villde þegit hafa, ok a sogort ofan villdi hann hafa gefit honum margar giafir virduligar. Martinus villdi eigi þiggia giafir hans, en for vid þat a braut, er hann hafdi allt þegit af honum þat er hann villdi.

[1] *Det, her og senere, i Parenthes indsatte Tal henviser til Capitelinddelingen i Recension I og II af Sagaen.*

19. Þat er sagt, at Martinus for enn til borgar þeirar er Parisius heitir, þar mætti hann likþram manni ok kysti hann ok blezadi honum, ok vard sa þegar heill, ok kom sa til kirkiu annan dag eptir ok gerdi þackir gudi fyrir heilsu sina. Þat er ok sagt fra Martino, at siukir menn feingu heilsu sina, er þeir snurtu trefr af klædum hans.

20. Arborius het einn rikr greifi trur madr ok vitr, en dottir hans hafdi ridusott. En rit Martini hafdi þangat komit litlu adr. En er sottin kom at meyiunni, þa lagdi Arborius ritid yfir briost henne, ok hvarf sottin fra henne öll. En Arborio þotti sva mikils um vert um iartein þessa, at hann het gudi meydomi hennar, ok for þegar sialfr at færa hana Martino, at hann vigdi hana þegar til nunnu.

21. Paulinus het madr, sa er auga sins annars hafdi mist i sott. Þa dro Martinus fiödr yfir auga hans, ok tok af slimit, er adr var yfir dregit, ok tok hann syn sina ok vard trumadr mikill.

21b. Sa atburdr er enn sagdr, er Martinus skylldi ganga um dag i lopt eitt hatt, þa brotnadi steginn, er Martinus kom i ofanverdan, ok fell hann ofan ok meiddiz miög; voru bein hans miog lest, ok stor sar voru vida a likam hans. Þa qvomu at lærisveinar hans, ok urdu ryggir vid, er þeir sa hann sva matt-litinn ordinn. Sidan toku þeir hann upp ok baru i .i. litinn kofa, ok satu þar yfir honum, ok var hann þungt halldinn, ok la hann þar, þat sem eptir var dagsins. En ena næstu nott eptir vitradiz honum guds eingill ok strauk um öll sar hans ok bein ok bad hann heilan verda; ok um morgininn eptir qvomu lærisveinarnir til hans ok fundu hann alheilan, ok urdu allir gratfegnir ok lofudu gud.

22. Nw verdr fra þvi at segia, at höfþingia skipti vard yfir Fracklandi, tok Maximus konungdom, en Gracianus var drepinn af iarli þeim er Andracacius het, ok eptir þat tok Maximus rikit ok rak or landi Valentinianum ok þau Justino bædi. Hann var madr rikr miög ok sigrsæll i orrostum, grimmr ok dramblatr ok vidr alla ovæginn. Honum þordu öngir byskupar i gegn at mæla utan Martinus einn, er postolum almattigs guds var likr i sinum krapti, þviat sva er fra sagt, at alla þa hluti, er Martinus villdi af honum þiggia, þa baud hann honum af guds halfu at gera sva sem sinum undirmanni, ok var Maximus miög ræddr vid hann. Maximus konungr baud iafnan Martino til veizlu [1]. En Martinus svaradi enu sama ok qvad ser vera ofallit at samneyta þeim manni,

[1] stundum hann hann til *tilf.* *Cd.*

er annan konung hafdi af radinn en annan or landi rekinn. Maximus svaradi þvi fyrir sik, at hann hefdi eigi konungdom tekit af sinni fysi helldr at radi allra landzmanna, ok lez hann skylldr hafa verit at veria land sitt, ok qvad hann eigi guds vilia ser hafa i moti stadit, þviat hann hafdi sigr haft i þeim bardaga, er eingi madr vænti honum lifs. Af sliknm ordum ok bænum Maximi þa Martinus veizlu at honum, ok vard konungrinn þvi akafliga feginn. Mǫrgum gǫfgum monnum var bodit til þessarar veizlu ǫdrum en Martino. Þar var iarl sa er Evodius het, enn rettlatazti madr, ok brodir konungs, ok sva fǫdurbrodir hans, en a milli þeira sat prestr Martini, sa er honum hafdi þangat fylgt, en sialfr Martinus sat i hasæti hia konunginum. Ok er veizlunni var skipat, koma inn skutilsveinar konungs. Konungr bendi þeim manni, er a hans bordkeri hellt, at hann seli byskupi kerit, ok villdi, at hann blezadi ok drycki fyrri, en hann ætladi ser sidar at drecka. En er Martinus hafdi druckit, þa selldi hann kerit presti sinum ok virdi eingan makligra at taka vid sinni dryckiu helldr en prest sinn sialfs. Þessa tiltekiu hans undradiz konungr ok allir, þeir er vid voru staddir, ok vard þeim Martinus tidr af þvi, er hann gerdi sva (i) konungs hǫll, sem eingin byskup hafdi fyrr gert, at virda meira kennimenn en veralldliga hǫfþingia. At þessi veizlu sagdi Martinus konunginum marga oordna hluti fyrir, þa sem sidar komu framm um vidskipti þeira Valentiniani keisara, sagdi hann sva Maximo konungi, at ef hann færi sudr yfir fiall, sem hann barst fyrir, at beriaz vid Valentinianum keisara, þa mundi hann sigr hafa i enum fysta bardaga en lata(z) þo litlu sidar fyrir sinum ovinum. Þetta geck allt eptir, sem Martinus sagdi fyrir, þviat þa er þeir borduz, feck Maximus sigr, en Valentinianus flydi a fund Theodosij konungs, ok efldi hann hann a moti Maximo, ok bǫrduz þeir a odru ari eptir ok drapu Maximus skamt fra borg þeiri er Aqvilegia heitir. Eptir þat kom Theodosius Valentiniano aptr i riki sitt, ok tok þa Valentinianus retta tru fyrir Theodosium, þviat þa var daud en versta drottning Justina modir hans.

22b. Marga dasamliga hluti veitti almattigr gud enum helga Martino byskupi, þa er eigi eru einkum greiniliga i frasagnir færdir, i fagrligum fyrirburdum ok i hversdagligu vidmæli vid guds eingla edr adra helga menn, þa er honum sogdu oordna hluti fyrir edr letu hann vita þa hluti, er annars stadar gerduz a londum ok honum var forvitni a at vita. En i annan stad þoldi hann hvers-

dagliga skapraun i fianda freistni ok morgum sionhverfingum, þviat diôfullinn leitadi þvi meir hans at freista, sem hann for fyrir honum avallt rakligar en fyrir odrum astvinum almattigs guds, sva sem synaz mun i þessum atburdum er nu fara eptir.

22c. Þers er vid getit einnhvern dag, þa er Martinus sat i kofa sinum ok var a bænum, þa kemr at honum diôfullinn med hareysti mikit ok hafdi i enni hægri hendi oxahorn mikit allt alblodugt ok skok at Martino ok mællti vid hann: »Hvat er nu, Martine, hvar er nu kraptr þinn? drepit hefir ek einn af þinum monnum.« En Martinus bad hann a brott dragaz, ok eptir þat kallar hann a lærisveina sina ok bidr þa fara um allt munklifit ok leita, ef nôckurr er horfinn af brædrum, ok segir þeim sidan, hvat fyrir hann hafdi borit. Þeir fara at leita ok finna heila alla munka, en þo sakna þeir þorpkarlz eins, þess er vanr var aka til skogar eptir elldividi brædra ok færa til munklifis. Martinus bad þa leita hans vandliga. Þeir foru sidan at leita hans ok fundu hann liggia saran miôg ok kominn at bana. Þeir velltu honum i sleda ok oku til munklifis. Martinus kom til fundar vid hann ok spurdi, hversu at hefdi boriz. En hann sagdi, at oxinn annarr, sa er hann skylldi ekit a hafa, hefdi ærzt i hondum honum ok rekit hornit annat i smaþarma honum. Martinus gallt honum aptr heilsu, ok lifdi hann þo skamma stund þadan fra.

22d[1]. Optliga bra diôfullinn a sik ymsum likium ok freistadi sva Martini, stundum i Þors liki, stundum Odins, stundum Freyiu, en stundum i Friggiar liki edr annarra heidinna manna; en ôll þau liki kendi Martinus ok nefndi a nafn þau ôll ok rak i brott med sinum krapti. Iafnan avitadi diôfullinn Martinum um þat, at hann hefdi þa menn i sinu munklifi, er verit hôfdu illvirkiar edr manndrapamenn edr hordomsmenn, ok hafdi upp syndir þeira ok qvad þa alldregi hialpaz mundu. Martinus svaradi honum, qvad hann liuga þetta sem allt annat, »ok mun almattigr gud at helldr miskunna þeim monnum, er sættaz vid hann ok skiliaz vid glæpi sina ok hverfa eigi aptr til þeira sidan, at ef þu ôllum verri ok herfiligri, enn versti diôfull, villdir skiliaz vid glæpi þina ok idraz þinna misgerda, þa mundir þu eigi hlutlaus sitia hia guds miskunn at enum efzta domi.« Eptir þat hvarf diofullinn i brott fra Martino. En þo ma hedan af marka, hver ast Martino var a mônnunum ok hveria stund hann lagdi a at snua þeim

1 *Se ovenfor S. 569* 20–26.

aleidis, er hann leitadi vid, ef hann mætti a nôckvera leid, at stôdva vesôlld diôfulsins.

23. Clarus het prestr ungr, sa skildiz vid alla eigu sina ok gerdiz lærisveinn Martini ok vard a skamri stundu algerr i godum krôptum ennar hæstu truar. En hann atti hus skamt fra munklifi Martini, ok voru med honum margir brædr. Þa kom til hans einn ungr madr, sa het Anatholius ok qvaz munkr vera ok syndi sik litillatan i augliti manna. En er hann hafdi þar nôckura stund verit, þa sagdi hann eingla guds koma opt at mæla vid sik, ok syndi hann þat med nôckurum iarteinum, unz sumir trudu. Þa sagdi hann sva, at einglar færi hvern dag milli hans ok guds, ok taldiz hann vera einn af spamônnum guds. En Clarus trudi alldri ordum hans, en Anatholius ægdi honum guds reidi ok miklu viti, ef hann villdi eigi trua ordum sva heilags mannz, ok sva mællti hann um sidir: »Þessa nott mun gud senda mer af himne hvitt klædi, ok skal þat ydr vera takn, at ek em i guds krapti, ok ek em skryddr guds klædi.« Þa vard ôllum mikil forvitni a at reyna þetta takn. En er ad midri nott kom, þa þotti skialfa allr klaustragardrinn, ok var sed lios til klefa þess, er enn ungi madr var i, ok var þangat heyrdr romr manna mikill ok hareysti þvi næst. En er kyrdiz yfir þeim, þa geck hann ut or klefanum ok kalladi þangat einn af brædrum ok syndi honum kyrtil, þann er hann var skryddr med. En sa undradiz ok heimti þangat fleiri brædr, ok helldu þeir liosi til ok litu a klædit vandliga. Klædit var blautt ok hvitt purpura likaz, en eigi skildu þeir, hvers kyns þat var, ok þreifudu þeir þar um ok mattu eigi skilia, at annat væri en klædi. Þa eggiadi Clarus brædr at fara til bænar ok bidia, at gud syndi þeim þetta skyrra. Þa voru þeir a bænum, þat er nætrinnar var eptir. En er dagr kom, þa toku þeir i hond Anatholio ok villdu leida hann fyrir Martinum, en hann brauz vid þvi ok qvad ser bannat vera at syna sik Martino. En er þeir neyddu hann til at fara þangat, þa hvarf et hvita klædi allt or hôndum þeim, þviat diôfull þordi eigi at syna Martino sionhverfingar sinar.

24. Þess er ok getanda, med hversu mikilli væl diôfullinn freistadi Martinus um dag, þa er hann var a bænum einn i husi sinu, þviat slægr freistari huldi illzku sina med flærdsamligu liosi ok syndiz Martino biartr ok blidr i aliti skryddr konungs skrudi, ok hafdi koronu or gulli ok gimsteinum setta. En er þeir hôfdu þagat badir leingi, sva at hvorgi qvad ord at ôdrum, þa mællti

diofullinn fyrri: »Kennir þu, Martinus, þann er þu ser nu? Cristr em ek, kominn til iardar at synaz þer.« En er Martinus svaradi eigi, þa endrnyiadi diôfullinn dirf(d) sina ok mællti: »Martinus, hvat ifar þu at trua þat er þu ser, Cristr em ek.« Þa skildi Martinus af helgum anda, at diôfullinn var en eigi gud. Martinus sagdi þa: »Drottinn Jesus Cristr sagdiz eigi koma mundu med konungs skrudi ne med gulli, þvi mun ek ok eigi trua, at Cristr se kominn, nema ek sia hann med crossi edr crossmarki ok i þeiri asionu, sem hann var pindr med.« Þa hvarf oreinn andi or augliti hans sva sem reykr; en sva illan daun gerdi eptir i husinu, at þa var ifalaust, at diofullinn hafdi þar verit.

25. Martinus for enn um byskupssyslu sina a nôckverri tid, sem vandi byskupa er til, ok toku vid honum kennimenn a einhverium bæ ok biuggu honum rekkiu um kvelldit i husi þvi, er nær var kirkiu, ok hôfdu þeir gervan elld mikinn i husinu um daginn adr, þviat þat var mikit ok kallt. En er Martinus villdi fara at sofa, þa sakadiz hann um blautleik reckiu sinnar, þviat munkar hôfdu borit undir hann mikinn halm, en hann var vanr at hvila a iôrdu berri, sva at harklædi eitt væri undir honum. Þa varp hann undan ser halminum ôllum, en hann hvildi þar, sem hann var vanr, ok sofnadi bratt, þviat hann var farmodr. En halmrinn sa, er hann hafdi varpat undan ser, fell i gegnum golfþilis raufar i ofn, er undir var, ok festiz þegar elldr i halminum, ok tok sidan husit at loga. Martinus vaknadi ok rann þegar til duranna, er hann sa elldinn, fyrr en hann mintiz bænar sinnar, ok villdi lata loku[1] fra hurdunni, ok matti eigi. En elldrinn sotti hann sva miôg, at fôt hans brunnu. Þa mintiz hann, at eigi var traust i flotta helldr i gudi, ok skryddi hann sik þa tru skilldi ok hvarf aptr i logann til bænar. Þa stôdvadiz elldrinn þegar ok grandadi honum eigi. En er munkar urdu varer vid ok sa husit loga, þa brutu þeir þegar dyrin utan ok fundu Martinum heilan a bænum i elldinum. En hann sagdi sva sidan, at þa hefdi hann mest verit af diôfli svikinn ok tældr, er hann gadi eigi bænar trauz fyrir ræzlu, ok lez hann kenna hita, medan hann ræddiz ok villdi ut briotaz, en þegar er hann ræddiz eigi ok gerdi crossmark fyrir ser ok tok til bæna traustz, þa sagdi hann sva, at hann kendi eigi hita af elldinum sidan.

26. Martinus for enn um dag til kirkiu ok mætti klædlausum manni i frosti miklu. Sa bad Martinum gefa ser nôckut klædi.

1 loka *Cd.*

Þa heimti Martinus þangat diakn sinn ok bad hann selia nôckud klædi enum volada. Sidan geck Martinus inn i kofa sinn hia kirkiu, ok sat þar einn saman, sem hann var vanr opt a milli tida, þa er adrir kennimenn foru til sinnar syslu. En er diaknit dvaldi at gefa enum fatækia, þa kom hann þangat til skotzsins, er Martinus sat, ok sagdiz kalinn vera, en diakninn seinan at gefa ser klædit. Þa for Martinus þegar or kyrtli sinum, sva at enn valadi vissi eigi, ok feck honum klædit ok bad hann þa fara i brott. En diakninn kom litlu sidar ok qvad mal at syngia messu, þviat lydrinn beid hans i kirkiunne. En Martinus sagdi: »Eigi ma ek til kirkiu fara, adr en enn fatæki hefir klædit.« Diakninn skildi eigi, at Martinus sagdi fra ser sialfum, þviat hann sa eigi, at Martinus var kyrtillaus undir kapunni, ok spurdi, hvar enn fatæki væri. «Seli mer, qvad Martinus, til mun enn voladi at þiggia.« Þa reiddiz diakninn ok tok lodolpu eina stutta ok kastadi fyrir fætr Martini, eigi betr en .v. penninga verda, ok mællti: »Her er nu klædit, en ek se eigi enn volada.« Þa bad Martinus hann ut ganga ok bida sin uti fyrir dyrum, þviat hann villdi eigi lata sia sik, medan hann færi i klædit, til þess at leynaz mætti þat er hann hafdi gefit. En god verk heilagra koma upp, þott þeir vili leyna, þviat Martinus for at syngia messu i þessu klædi. En a þeim degi, þa er hann blezadi allteris forn, þa vitradiz elldligr bôllr yfir hôfdi honum ok se upp ok nidr, ok syndiz sem har hans rettiz upp i mot. Þat sa mær ein ok prestr .j. ok munkar þrir, en vær dæmum eigi um þat, hvi adrir mattu eigi sia.

27. Evancius het madr, sa er miôg var bundinn i veralldligri syslu ok truadr vel. Hann tok sott mikla ok sendi ord Martino, þa er hann var hættr, en hann for þegar ok dvaldi eigi. En adr Martinus kæmi eigi midleidis, þa kendi enn siuki miskunnar hans ok tok heilsu sina ok rann a mot Martino ok baud honum heim med ser. En annan dag eptir hafdi hôggormr særdan einn þræl hans vodvænligu sari, en Evancius fann þrælinn ok miog sva daudan, tok hann upp sidan ok bar hann aa ôxl ser ok lagdi fyrir Martino. Þa var eitr komit um alla lidu þrælsins, ok var hann blasinn, sem belgr væri. Martinus for hondum um allan likam hans ok setti fingr sinn fyrir sarit, þat er ormrinn hafdi hôggvid. Þa sotti eitrid ok þrotinn or ôllum lidum hans til fingrar Martini. En er hann letti fingrinum fra sarinu, þa spræŋdi þar or bogi bædi eitrs ok blods. En þrællinn reis þegar upp heill. Þa lofudu allir gud, er þetta takn sa.

28. Enn for Martinus of dag med lærisveinum sinum, ok attu þeir eptir dvöl nöckveria, en hann for einn undan, unz leiti bar a milli. En odrum megum leitissins foru kaupmenn med klyfiada hesta ok asna. En er þeir sa Martinum i lodnu klædi svörtu, þa unduz hestarnir af götunni ok vöfduz i taumum ok gerdu mikinn farartalma kaupmonnum. En þeir reidduz ok hliopu af hestum sinum ok bördu Martinum med svipum ok stöngum. En hann hafdi þolinmædi i moti ok var sva sem omali fyrir þeim, en þeir bördu hann þess at meir, er þeim þotti, sem hann kendi eigi bardagans. Þa qvomu lærisveinar hans eptir ok fundu hann saran ok blodgan liggia vid götuna, þa hofu þeir hann upp a asna einu ok foru a brott skyndiliga. En kaupmenn hurfu aptr til hesta sinna ok villdu snua aleidis for sinni, en hestar þeira voru sva ordnir stirdir sem tre edr steinar ok mattu hvergi or stad hræraz. Þa bördu þeir hestana med svipum, en sidan hiuggu þeir vöndu ok stangir i skogi ok keyrdu med þvi hestana, ok stodu þeir fastir, sem likneski væri. Þa vissu kaupmenn eigi, hvat þeir skylldu gera, þviat þa skildu þeir, at guds craptr hefti for þeira. Þa vitkuduz þeir um sidir ok spurdu menn, þa er þeir fundu, hvern þeir hefdi bardan. En er þeim var sagt, at þeir höfdu Martinum bardan, þa þotti öllum audsynt, hvers þeir gulldu at, ok runnu sidan skyndiliga eptir Martino ok skömmuduz sin ok gretu ok iosu molldu yfir hofud ser, ok fellu til fota Martino ok badu ser miskunnar, at hann vægdi þeim ok leti fara leidar sinnar, ok sögduz þo þess verdir, at iördin rifnadi undir þeim edr þeir stirdnadi sva sialfir sem hestar þeira, ok letu þeir ser þat sialfir ordna mikla pisl, er þeir vissu eptir ser ordinn sva mikinn glæp. En Martinus veitti þeim þegar miskunn ok blezadi þeim, ok mattu þeir þegar rida leid sina ok lofudu gud.

29. Enn for Martinus um dag um bæ nöckurn fiölmennan, ok kom lid heidinna manna mikit a moti honum, þviat eingi madr kunni Crist a þeim bæ. En þa var mörgum forvitni a at sia Martinum, þviat þeir heyrdu mart agætligt fra honum sagt. Þa tok Martinus at boda guds ord, ok komz hann vid af öllum hug, er sva mikill mannfiölldi skylldi eigi kunna skapara sinn. Þa geck framm kona nöckur ok hafdi i fadmi lik sonar sins nyandads ok mællti vid Martinum: »Vitum vær, at þu ert vinr guds; gialltu mer einga son minn, er nu er daudr.« Þa hurfu fleiri at ok badu med henne. Þa sa Martinus, at hann mundi geta takn af gudi mörgum til hialpar, ok tok vid likinu ok fell a kne til bænar ok

badz fyrir litillatliga. En er hann reis upp af bæninni, þa selldi hann sveininn lifanda modurinni. Þa kôlludu allir sem einni rôddu ok iatudu Cristi ok letuz allir a einn gud trua. En Martinus primsigndi þa þegar a þeim velli, er þa voru þeir, en skirdi þa þvi næst.

30 (31). Claudiomacus het stadr einn skamt fra Turonsborg, ok er nunnusetr i þeim bæ, þar hafdi Martinus gisting a nôckurri tid. En er hann var i brott farinn, þa gengu meyiar inn i husit, þat er (hann) hafdi i verit, ok lasu upp halm þann allan, er hann hafdi hafdan undir ser, ok skiptu med ser sva sem helgum domi. En er fair dagar lidu þadan, þa batt ein þeira a hals odum manni halm þann, er hon hafdi hirdan fyrir helgan dom, ok vard enn odi þegar heill.

31 (32). Þa for Martinus enn um dag fra Treverisborg, en a mot honum com kyr ein, hon var od af diôfli, hon liop fra nautum ok stangadi menn, er fyrir henne urdu. En er hon kom til Martinus beliandi, þa gerdi hann crossmark a mot henne ok bad hana stadar nema. En er hon nam stadar, þa sa Martinus diôfulinn, sitia a baki henne. Þa mællti Martinus: »Far a braut, ovinr, fra smala manna[1] ok kvel eigi meinlaus kvikendi.« Þa flydi diofullinn i braut, en kyrin skildi, hverr hana græddi, ok fell til fota Martino, en hann blezadi hana ok bad aptr fara til hiardar sinnar ok vera alldri ohægia sidan.

32 (33). Enn mætti Martinus um dag veidimonnum nôckurum, þar er hundar elltu hera a vidum velli, ok var heranum at komit þa ok þa, at hann mundi tekinn verda, ok dvaldi hann daudann i optligum hveckingum sinum. Martinus sa aumr a dyrinu, þviat hann var armvitigr, ok baud hann hundunum at standa ok lata herann forda ser. Hundarnir namu stad þegar, sem þeir væri bundnir edr iardfastir, en herinn for i fridi, hvert er hann villdi.

33 (34). Naudsyn er a at geta orda Martini nôckut, hvilik voru hversdagliga, þviat þau voru lik andligri speki. Saud nykliptan sa hann um dag ok mællti: »Sia saudr fylldi gudzspiallz bodord, hann hafdi tvo kyrtla ok gaf annan þeim, er eingan hafdi adr; gerit þer þar eptir.« Enn sa hann um dag svinahirdi i skinnfôtum ok mællti: »Slikr var Adam i skinnfôtum brott rekinn or paradiso, en vær skulum leggia nidr enn forna Adam, er sa merkir, en skrydaz enum nyia Adam, þat er Cristr drottinn.«

1 manni *Cd.*

Þar kom Martinus enn, er naut bitu a velli, en svin rotudu i stodum, en i stodum var blomgadr vǫllr af enum fegrstum grausum. »Se her nu liking lifs manna, sagdi Martinus, hiuskap merkir sia hluti iardar, er smali hefir af bitit et fegrsta, ok er þo gras eptir; en sia hlutr, er svin hafa um snuit, merkir hordom; en sa hlutr, er[1] skinn i ǫllum blomum ok enum fegrstum grosum, merkir meydoms dyrd, sa er ecki ma annat vid iafnaz. Sva sem þeir villaz miǫg, er hiuskap iafna vid hordom, sva eru þeir ok heimskir, er hiuskap iafna vid meydom. En spakir menn gera þa grein, at hiuskapr se til liknar, en meydomr til dyrdar, en hordomr horfir til pislar, nema yfirbot fylgi.

34 (35). Ridderi nǫckurr kom til Martinus ok gerdiz munkr, ok litlu sidar settiz hann i einsetu. En kona hans var vigd til nunnu. Ok er hann hafdi skamma stund i einsetunni verit, þa vard hann fyrir freistni, slo fiandinn þvi ꜳ hann, at hann fystiz þess, at kona hans væri i einsetunni hia honum, ok þar kemr þessu mali, at riddarinn leitar þessa vid Martinum, ef hann mundi þat leyfa vilia, at þau væri a samt. Martinus villdi þat vist eigi leyfa ok qvad þat eingan hatt, at einsetumenn hefdi conur hia ser. Riddarinn bidr þess opt ok qvad eigi samvistu þeira fyrirfara mundu godri fyrirætlan. Martinus svaradi honum þa a þessa lund: »Hefir þu nǫckut i bardǫgum verit?« En hann svaradi ok lez opt þar hafa verit, er menn hǫfdu barizt. Martinus spurdi þa enn: »Segdu mer þat þa, hefir þu nǫckut sed, þar sem þu hefir staddr verit i bardǫgum edr i fylkingum, konum skipat til bardaga med kǫrlum?« Ok er riddarinn heyrdi þessi svǫr Martinus, þa skammadiz hann villu sinnar ok eptirleitunar, en þackadi Martino þat, er hann hafdi hirtan hann med skynsamligri dæmisǫgu, þeiri er hann matti audvelliga skilia, en eigi med stridmælum.

35 (36). Nu munum vær fra þvi segia, er vær komum fyrr nǫckut ordi ꜳ, at helgir menn qvomu iafnan at finna Martinum. Þat var einnhvern dag, at tveir lærisveinar Martini voru fyrir durum uti kofa Martini, þar er hann var einn inni, ok vissi hann eigi, at þeir væri þar, þviat hurdin var aptr a milli þeira. Sidan heyrdu þeir inn i kofann mal miǫg margra manna, ok urdu ræddir vid ok þottuz þegar vita, at miklu mundi gegna. En at alidnum .ii. stundum dags, þa geck Martinus ut til þeira. Þa for Sulpicius þegar til motz vid hann ok spurdi, hvat romr sa taknadi, er þeir hǫfdu heyrt i husit. Martinus var tyrir at segia þeim. Sul-

1 enn *Cd.*

picius bad akafliga, at hann segdi þeim, fyrir þvi at sa var eingi hlutr, er hann villdi vita af Martino ok legdi hann stund a at bidia hann, er hann mundi eigi vis verda. Sidan svaradi Martinus þeim a þessa lund: »Segia mun ek ydr nu, ef þer vilit vita, en þa bid ek ydr, at er segit eingum manni. Meyiar guds mællto vid mik, Agnes, Tecla ok Maria.« Sidan sagdi hann þeim gerla fra yfirlitum þeira ok buningi, ok qvad þær eigi at eins þann dag koma at vitia sin, helldr miklu optar. Petrum ok Paulum sa hann optaz allra postola guds.

36 (37). I borg þeiri er Nemausus heitir (var byskupa þing) fiolment, en Martinus hafdi eigi viliat fara þangat, en var þo forvitni mikil a at vita, hvat þar væri rætt. Þenna sama dag atti Martinus a skipi at fara, ok lærisveinar hans med honum, en hann sat i frammstafni, fyrir þvi at hann var avallt vanr ser einsetu at leita til þess at bidiaz fyrir. Sidan vitradiz honum guds eingill ok sagdi honum vandliga fra þvi ǿllu, er byskuparnir hǿfdu radit a þinginu, ok allt þat sem þar hafdi til tiþinda gerzt. Sidan sagdi Martinus þat allt lærisveinum sinum, ok leitudu þeir sidan at, ok hafdi a þeim sama degi verit byskupa fundrinn ok slikir hlutir allir ræddir, sem Martinus sagdi.

37 (38). Sa hlutr gerdiz til tiþinda i borg þeiri er Carnotena heitir, at einn gamall madr færdi Martino dottur sina .xii. vetra gamla, ok hafdi hon mallaus verit alla æfi sina. Sia madr bad Martinum litillatliga, at hann skylldi gefa mal meyiunni ok qvad þvi trua fastliga, at hann mætti þiggia af gudi slikt, er hann villdi bedit hafa. En Martinus veik þvi af hondum ser fyrir litillætis sokum, ok qvad þat eigi sitt vera at gera þat, helldr byskupa þeira, er þar voru þa vid staddir, Valentiniani ok Victricij, ok taldi þa ser helgari vera. Fadir meyiarennar bad þess at meir, at Martinus færdiz undan, ok sva byskuparnir badu med honum. En er Martinus hafdi synt litillætit, þa vard hann ok at syna miskunnina, en dvaldi ecki heilagleikinn ok bad alla menn ut ganga, þa er vid voru staddir, nema byskupana ok fǿdur meyiarennar. Sidan lagdiz Martinus til bænar eptir veniu sinni, ok at lokinni bæninni reis Martinus upp ok tok litit af vidsmiorvi ok blezadi; eptir þat tok hann med fingrum sinum tungu meyiarinnar ok dreypti a af vidsmiǿrinu, ok eigi bleckti þann enn helga mann craptr heilagleiksins. Eptir þat spurdi hann meyna, hvat fadir hennar heti, en hon svaradi þegar ok sagdi med skyrum ordum. Þa fell fadir meyiarinnar til fota Martino ok mællti med

tarum ok miklum fagnadi, sva at allir heyrdu, ok qvad þessa enu fystu rodd dottur sinnar heyrt hafa. Allir urdu fegnir, þeir er vid voru staddir þenna atburd.

38 (39). Ein iarlz kona, þess er Avicianus het, sendi Martino vidsmiðr at vigia, þviat þat þurfti at hafa vid morgum meinum ok siukleikum. Þat var i ampullu einni, ok var hvergi nær full, adr Martinus blezadi, en vid blezan hans vard ampullan sva full, at yfir flaut alla vega, ok ǫll klædi sveinsins, þess er med for, voru i vidsmiorvi einu. En er heim kom vidsmiorit, þa tok iarlskonan feginsamliga vid ok setti upp med duk einum i glugg nǫckurn hafan. Litlu sidar kom til þionustusveinn einn ok kipti dukinum, þeim er yfir var breiddr, þviat hann vissi eigi, hvat undir var; ok i þvi er hann kippir dukinum, hrytr ampullan ofan, su er i var vidsmiorit ok af gleri var gerr, ok kemr hon a golf þat, er af marmara var gert. Allir þeir er vid voru staddir, urdu ryggir ok ugdu, at vidsmiorit mundi fyrirfarit vera en ampullan brotin, ok foru at leita, ok fundu heila ampulluna, sva sem hon hefdi fallit i dun, en vidsmiðrit var ecki or farit. Þetta vard eigi af atburd einum saman helldr af heilagleik Martini, þviat blezan hans matti eigi fyrirfarazt.

39 (40). Eigi gerdi enn helgi Martinus at eins iarteinir fyrir sialfan sik, helldr gerdu margir menn iarteinir i nafni hans. Sa atburdr gerdiz um dag, þa er lærisveinar Martini foru um bæ nockurn framm, þa kom hlaupandi i moti þeim hundr einn olmr ok go miǫg. Þa mællti einn af þeim lærisveinum: «I nafni Martini byd ek þer at þegia.» Þa þagnadi hundrinn, sva sem tungan væri skorin or munni honum, ok vard tungan fost vid gominn.

40 (41). Awicianus het iarl einn grimmr akafliga ok enn mesti manndrapamadr; hann kom um dag i Turons borg med foruneyti sinu morgu ok litt stilltu. Þar voru i fǫr med honum margir bandingiar, ok ætladi hann um morgininn eptir at kvelia þa allzskonar pislum, ok stefndi sidan til ǫllum borgarlydinum at sia a meiþingar þeira. Vid þessi tiþindi vard ryggr allr borgarlydrinn, ok foru skyndiliga at segia Martino. Ok þegar er hann spyrr þetta, þa ferr hann sem skiotaz til herbergia iarls, ok kemr hann þar um midrar nætr skeid. Þar voru þa dyrr allar aptr byrgdar, en menn i svefni. Martinus legz nidr til bænar fyrir dyrum þess hus, er Avicianus svaf i. Avicianus sofnar fast ok vaknar vid þat, er guds eingill knudi hann ok mællti: «Þræll guds liggr uti fyrir dyrum þinum, en þu sefr.» Jarlinn spratt

upp ok vard ræddr ok kalladi a þræla sina ok sagdi, at Martinus var uti fyrir dyrum, ok bad, at þeir skylldu luka upp dyrum ok lata Martinum na inn at ganga. Þrælarnir gengu til dyra ok luku upp hurdu ok liopu inn aptr ok sogdu þetta ecki vera utan svefnora. Avicianus trudi þvi þegar ok lagdiz til svefns ok sofnadi þegar. Ok iafnskiott sem hann var sofnadr, þa kemr eingillinn enn at honum ok knyr hann med meira ofrefli en fyrr, ok bad hann skunda i moti Martino, ef hann villdi eigi taka hefnd a ser. Avicianus leypr upp þegar ok vard ræddr miðg, ok er þrælarnir voru seinir a fætr, þa ferr hann sialfr til dyranna ok kallar miðg ok qvad einga hvilld fa mega, fyrr en hann fyndi Martinum. Ok nu lykr hann upp dyrunum ok finnr Martinum ok mællti vid hann: «Hvi hefir þu sva gert vid mig, drottinn minn? trua mattu þvi, at ek mundi eigi her kominn at finna þik, utan ek væri adr til skelfdr af guds eingli. Ecki þarftu at mæla, veit ek, hvers þu girniz. Allt skal þat þegit, er þu villt vera lata; fardu a brott sem skiotaz, at ek verdi eigi fyrir meiri guds reidi, þviat ek þickiumz nu ærins at hafa kent um piningarnar.» Nu hverfr Martinus a brott, en hefir ecki ord mællt vid iarlinn, en arnat þo slikt allt, sem hann villdi. Avicianus hverfr inn aptr ok bidr riddara sina buaz, en hann lætr þionustumenn sina leysa þa menn alla, er i bðndum voru, en hann sialfr for a braut þegar or borginni ok gerdi þar alldri ofrid, medan Martinus lifdi.

41 (42b). Munklifi ens helga Martini var um tvær milur brott fra borginni. En þeir atburdir urdu iafnan i hðfudkirkiu i borginni, þa er þar var mikit fiolmenni, ok þar kom saman fioldi mikill diofulodra manna ok bidu byskups i kirkiunni, ok hefdi(!) hann verit um nottina adr at munklifi sinu ok ætladi þa til kirkiu at fara. Iafnskiott sem hann hof sinn helga fot ut or klaustragardinum, þa kendu þess enir diðfulodu menn, ok toku allir ath oazt ok at skialfa sva sem dæmdir menn ogurligan domanda, ok sogdu þeir diðflarnir þann þa koma mundu, er þa mundi a brautu reka or herbergium sinum, ok vissu þa allir menn, nær byskup mundi koma. Þat var einnhvern dag, þa er Martinus kom til kirkiu, þa voru þar fyrir honum diðfulodir menn, ok vofdi annarr i loptinu uppi, sva at fætr hans attu langt til iardar, en a odrum horfdu upp fætr en nidr hðfut. Martinus harmadi þa miðg ok baud ðllum monnum at ganga or kirkiunne ut, en hann var einn eptir hia enum odum ok lagdiz til bænar a midiu kirkiugolfi, en reis eigi fyrr upp,. en þeir voru badir heiler.

42 (18b). Sa atburdr gerdiz eitthvert sinn, þa er Martinus var staddr i Treverisborg, þa kom i borgina voveiflig hersaga, ok vard borgarlydrinn allr hræddr vid. En Martinus þottiz eigi vita, hvort þetta mundi satt edr logit. ok baud, at leida skylldi til sin diofulodan mann, ok spurdi hann hann, hvort þetta væri satt edr logit. En oreinn andi svaradi fyrir munn ens æra ok qvad þa verit hafa saman .xvi. diofla ok gert þessi rad med ser, til þess at Martinus flydi or borginni fyrir þessi hersögu. En allt var iafnskiott, at hann hafdi þessa sögu sagt, at þa vard madrinn heill en borgarlydrinn frelstr.

42b (42). Enn kom Martinus um dag til husa Aviciani iarls, er adan var getit, ok sa hann einn svartan dioful sitia a halsi honum. Martinus bles a mot fiandanum, en Avicianus iarl hugdi, at hann gerdi honum til hadungar ok mællti: «Fyrir hvi veitir þu mer hadung?» Martinus sagdi: «Eigi þer helldr enum svarta, er sitr a halsi þer.» Eptir þetta flydi diöfull af stoli sinum. En iarl var miklu ogrimmari avallt sidan, þviat hann skildi þa, af hvers eggian hann hafdi grimmr verit.

43. Bær sa var einn i stad þeim er Cennonicus heitir, er[1] menn urdu fyrir miklum bardögum, ok var þat med þvi moti, at hagli sva storu rigndi a akra manna, at ollum spillti. Heradsmenn toku þat rads, at þeir sendu til fundar vid Martinum greifa sinn, þann er Auspicius het. Hann vard fyrir meirum sködum um þetta en adrir menn, ok bad hann Martinum, at hann veitti þeim fullting. En Martinus bad gud fulltings ok liknar þessum monnum, ok veitti gud þeim þa miskunn fyrir bæn hans, at eingum manni vard mein at þvi hagli a enum næstum .xx. vetrum, er Martinus lifdi sidan. En til þess at þat er synt, at þetta vard fyrir iarteinir Martini en eigi atburd, þa kom sia en sama rid aptr i heradit a þeim misserum, sem Martinus andadiz, ok var þat i þvi synt, at allr heimr gret andlat hans en fagnadi lifi hans, sem vert var.

44. I þorpi, er Abaciensis heitir, var kastali einn forn, en i castalanum var steinstöpull einn ramgiör, en a ofanverdum stoplinum sat skurdgod[2] a stoli, ok höfdu enir fyrri menn haft þar a mikinn atrunad. En þa er Martinus kom i þann stad, villdi hann lata briota þenna umbuning allan, ok baud um presti sinum, þeim er i þvi þorpi var ok Marcellus het, at koma þessu a leid. En er Martinus kom aptr þangat odru sinne, ok hafdi þess a milli verit nockur rid, ok var þa enn heill stöpullinn, þa avitadi Mar-

1 enn *Cd.* 2 skurdgor *Cd.*

tinus prestinn um ulydni vid sik, er hann hafdi eigi brotit stopulinn. Marcellus færdiz undan med þvi, at hann taldi torvelligt at briota stopulinn, ok qvad ostyrkia munka þvi eigi afla mega, er trautt mundu sterker riddarar. Martinus rann þa til ens ǒrugga fulltings ok var a bænum alla nottina, ok um morguninn eptir kom sva mikit hvassvidri, at i sundr braut allan stǒpulinn.

45. Annarr atburdr vard enn litlu sidar þessum glikr, at Martinus villdi briota stǒpul einn hafan ok akafliga ramligan, ok skurgod mikit var upp af stoplinum. En hann matti þvi eigi a leid koma, ok stodu fyrir margir hlutir. Sa var einn, er monnum var litit um, þeim er atrunad hofdu[1] haft, at hann væri brotinn, en hitt i annan stad, at hann var sva ramger, at þat matti tregliga sækiaz, at hann yrdi unninn. Martinus var þess meira um at briota hann, sem fleiri hlutir stodu fyrir, þeir er torvelligir þottu. Þa sneriz Martinus til bænar at veniu sinni, ok i þvi bili var senn elldligr stǒpull hrynia or himnum ok i hofud skurgodinu, ok leysti sa enn elldligi stǒpull i sundr skurgodit allt ok sva stǒpulinn allt til iardar, ok var ecki eptir þeirar forneskiu utan dust eitt. Þessir atburdir voru til þess syndir, at menn mætti þat vita, at slikan crapt, sem gud veitti Martino i heilsugiǒfum vid siuka menn edr valldi a ǒllum likamligum lutum, slikan allan veitir hann honum i himneskum hlutum, sva sem i þessu takni syndiz, er af himnunum kom.

46. Þat er enn sagt fra Martino, at kona ein, su er blodsott hafdi, snart vid trefr af klædum Martini, ok vard hon þegar heil. Þessi iartein var þeiri likuz, er drottinn gerdi sialfr ok i gudzspiǒllum er fra sagt af þeiri konu, er slika meinsemd hafdi.

47. Þat gerdiz enn einn dag, þa er Martinus for med arbacka nockurum ok lærisveinar hans, þa svam edr recktiz at þeim backa, er þeir voru a, hǒggormr mikill. Martinus mællti vid orminn: «I nafni drottins mins Jesu Cristz byd ek þer, at þu hverfir i brott fra þessum backa.» Hǒggormrinn sneriz vid ok lyddi ordum hans ok for þegar til annarrar strandar. Allir undruduz, þeir er vid voru staddir ok sa þenna atburd. En Martinus mællti til lærisveina sinna med tarum: «Hǒgormarnir hlyda mer nu, en mennir vilia eigi hlyda þvi, er ek mæli.» Sidan foru þeir þangat, sem þeir ætludu.

48. Þat var vandi ens helga Martini at eta lagx a paskum, ok er þess vid getit eitthvert sinn laugardaginn fyrir paska, at

[1] hafdi *Cd.*

Martinus kom at mali vid diakn þann, er Cato het ok bordhalld þeira munkanna skylldi annaz, hvort lags nóckurr væri buinn, sa er þeir mætti hafa um paskana. Kato diakn svaradi, at hann qvaz sialfr farit hafa ok adrir fiskimenn um morguninn til arinnar at veida fiska, ok hôfdu þeir ecki veitt feingit. Martinus mællti: »Fardu nu þegar ok legg ut netit i ana, ok mun at koma fiskrinn.« Diakninn for til arinnar, þot honum þætti eigi veidiligt vera, ok lagdi ut netit, sem Martinus baud. En aen var skamt fra munklifino, ok foru fleiri munkar til fyrir forvitnis sakir, ok væntu allir godrar veidar, er Martinus baud, at veida skylldi, ok þurfti sialfr at hafa. En er hann hafdi ut lagit netit, þa liop i mikill fiskr, ok tok hann laxinn ok bar feginn heim til munklifis. En adrir menn feingu ecki veitt, þeir er til arinnar foru þann dag, neitt.

48 b. Arborius greifi sagdi sialfr fra þeim atburdum, at hann hafdi sed, þa er Martinus bioz til messu, felitit klædi koma framm undan messufata erminni; en i messunni, þa er Martinus blezadi fornina, ok hann leit til handar hans, þa syndiz honum hondin biôrt akafliga, en ermrin a hendinni purpura likuz buin vid gulli ok gimsteinum; ok vid þat er hann hrærdi handa ok blezadi, þa þottiz Arborius heyra, at gimsteinarnir gnôtrudu saman i erminni, ok ioku sliker hlutir mikit ast hans vidr Martinum.

49. Þeir atburdir gerduz, þa er a lifi var Maximus konungr, er fyrr var fra sagt, at hann hafdi med ser byskupa þa, er môrg ill rad lôgdu fyrir hann, ok var af þeim byskupum einn Itatbius byskup, sa er radinn hafdi virduligan hôfþingia þann er Pricillianus het, ok þeir kôlludu villumann. En konungr hellt sva hendi yfir þeim byskupum, at eingi madr þordi at saka þa um dauda Pricilliani. Margir byskupar adrir vôfduz i samneyti vid þa a byskupa stefnu i Treveris borg ok attu vid þa bædi svefn ok mat ok sva tidagerd. Þessir enir sômu byskupar hôfdu eggia(t) Maximum konung at senda mikinn her til Spanlandz til þess at bana þeim monnum, er byskuparnir kôlludu villumenn, ok dæmdu þeir þetta mal eptir likamligu aliti ok klædabunadi manna en eigi at rettri raun edr gudligri eptirleitun. Ok voru til þessar ferdar radnir iarlar nôckurir, þeir er fyrir lidinu skylldu vera, ok mundi þessi fôr at miklum skada verda guds cristni ok morgum godum monnum ok helgum at liftioni, þviat þeir er sendir voru mundu litla grein kunna, hverir helgir væri. En er Martinus spyrr þessa ætlan, þa þottiz hann eiga eyrindi a konungs fund fyrir sakir þessar ennar illu ætlunar, þviat hann villdi eyda hana, ok margra

annarra naudsynia þeira, er langt er fra at segia. En er byskupar fragu, þeir er i borginni voru, at Martinus var þangat von, þa urdu þeir ræddir miôg ok badu konung, at hann skylldi Martinum eigi lata na innan borgar, nema hann heti þvi at hafa frid vid byskupa, þa er þar voru fyrir, þviat þeir vissu þat a sialfa sik, at þeir voru olikir Martino i radagerdum sinum. Konungrinn gerir sem þeir badu, ok sendi i mot Martino riddara hôfþingia einn med nôckurum riddorum, ok skylldu þeir eigi lata Martinum na at koma innan borgar, nema hann heti þvi at hafa frid vid þa byskupa, er þar voru fyrir. Martinus svaradi þeim þvi, at hann mundi med Cristz fridi fara i borgina, ok þa leyfdu þeir honum inn at ganga. En er Martinus kom i borgina, þa gerdi hann eigi at ganga i tidagerd þeira, helldr var hann a bænum i kirkiu um nætr ok sông þa tidir sinar. En er hann hafdi verit þriar nætr i borginni, þa for hann til konungs hallar fyrir sakir þeira vandqvæda, sem fyrr var fra sagt. Þat var enn ok eyrindi hans at bidia lifs iôrlum tveimr, þeim er fyrir konungs reidi voru vordnir, annarr het Narsetus en annarr Leucadius. Þeir hôfdu badir verit winir Graciani keisara; en þo voru enn adrar sakir vid þa af konungs hendi, þær er vær munum ecki fra segia. Nu kom Martinus fyrir konung ok bad lifs iorlunum ok sva þess, at herferdin skylldi eydaz. Var honum eigi at eins mikill hugr a at biarga cristnum monnum, helldr villdi hann forda heidnum monnum vid bana. En konungr dvaldi um dag edr annan at veita þat, er hann var bedinn. En er Martinus geck eigi i tidagerd med byskupum, þa qvomu þeir til fundar vid konung ræddir miôg ok skialfandi ok sôgduz vera fyrirdæmdir af Martino, ok sogdu konung eigi eiga at hlyda ordum hans, er eigi at eins veitti[1] skiol villumonnum, helldr hefndi hann þeira daudra; kôlludu þeir ecki i veitt i dauda Pricilliani, ef Martinus hefndi hans. Sidan badu þeir konung med tarum ok fellu til fota honum, at hann neytti rikis sins nu i gegn Martino, ok næsta kôlludu þeir hann ok villumann. En þott Maximus væri þeim eptirmalssamr um adra hluti byskupum, þa villdi hann þo eigi eptir þeim mæla þat, er til aleitni var vid Martinum, ok vissi hann, at Martinus var þeim helgari i tru ok sidlæti, ok leitadi ser annarra rada, en þeir kendu til. Sidan heimti hann Martinum til mals vid sik ok qvaddi hann blidliga ok hialadi vid hann marga hluti ok sagdi villumenn helldr dæmda at lôgum af domundum en af rogi kennimanna, ok qvad

1 veittu *Cd.*

hann ônga sauk til þess, at hann rækti tidagerd þeira, þar er kennimanna fundr hafdi at verit attr, ok adrir kôlludu þa saklausa utan Martinus. Martinus skipadiz eigi vid ord þessi. Þa reiddiz konungr ok setti sik fra hiali vid Martinum, en setti þegar menn til i stad at drepa þa menn, sem Martinus bad lifs. Þetta fregnar Martinus, ok ferr þegar til hallar konungs, ok baud nu konunginum at ganga i tidagerd med byskupum, ok hefdi þa þeir menn lif, er konungr hafdi ætlat at lata drepa ok einkum iôrlunum. Þat skylldi konungr ok til vinna at lata eydaz herfôrina til Spanlandz. Konungr veitti þat feginsamliga, er hann beiddi. En eptir þria daga lidna var ætlat at vigia byskup þann, er Felix het, hann var inn helgazti madr ok makligr at taka byskups tign. Ok þann enn sama dag geck Martinus i tidagerd med þeim ok villdi helldr leggia a sik nôckura abyrgd, en þeir væri drepnir, er adr voru til bana radnir. Annan dag eptir for Martinus brott af borginni ok var ogladr ok ryggr um þessa samneyting, ok for sidar of daginn en foruneyti hans. En er þeir qvomu framm i skog einn, þa settiz hann nidr ok hugsadi fyrir ser, hveria tiltekiu hann skylldi hafa um þetta mal. En er hann hafdi skamma stund þar setit, þa kemr at honum guds eingill ok mællti vid hann: »Sok er til þess, er þu ert ogladr, en þo mattir þu eigi annan veg leysa or þessu vandrædi. Taktu nu traust af gudi ok endrbæt crapt þinn, at sia hlutr verdi eigi til minkunar þinnar dyrdar, helldr til æxlingar.« Þadan ifra var Martinus varr um at samneyta alldri slikum byskupum, ok þa .xvi. vetr, er hann lifdi sidan, kom hann til einskis byskupa fundar. Þat vard nôckurum sinnum eptir þenna atburd, at Martino vard torvelldra at reka diôfla fra odum mônnum, en verit hafdi; þa sagdi hann sva med tarum, at þat kom til þess, er hann hafdi samneytt byskupum fyrir naudsynia sakir, en þo endrbætti hann þat bratt med fullu trausti, þviat þat var litlu sidar, at diôfulodr madr var leiddr til husa hans, ok vard heill adr hann kæmi i husin inn.

50 (52). Þa er hinn helgi Martinus byskup skein i allzskonar krôptum, ok nafn hans ok frægd for um allan heim, þa ôfundu(du) þat adrir byskupar ok gerdu rad med ser, hversu þeir mætti Martino fyrirkoma. Þeir atburdir verda, at kona ein vard lettari at sveinbarni, ok vissu menn eigi fôdur sveinsins. Þa taka byskuparnir þat rads, at þeir eggia hana til at kenna Martino barnit, ok qvedia þings til at hafa þar uppi þetta mal vid Martinum, sva at allr lydr heyrdi. En Martinus svaradi þolinmodliga ok bad færa

ser barnit. Ok þvi næst var þat þangat borit ok sellt Martino, ok tekr hann vid þvi badum hondum ok klappadi blidliga ok mællti: «Sonr minn, sonr minn!» En sveinninn var eigi allrar viku gamall ok svaradi þo Martino med skyrum ordum: «Eigi ertu fadir minn, qvad hann, helldr Jon kaupmadr.» Þa fellu allir menn til fota Martino ræddir ok badu ser liknar. En enn helgi Martinus fyrirgaf þeim godgiarnliga sina meingerd, en tekr sveininn til sin ok skirdi ok kalladi Brictium, ok feck sidan sialfr þessum sveini alla atvinnu ok fæddi hann upp i munklifi sinu. Ok þa er Brictius var ungr at alldri, þa vigdi Martinus hann til munks ok nóckuru sidar til prez, ok unni honum mest allra sinna lærisveina; en Brictius var honum motgerdasamr ok geck iafnan mióg i mot honum med miklum skapraunum. Brictius var madr skapbradr ok olatr ok olydinn Martino; en ef Martinus ræddi um vid hann, at hann skylldi betr gera, þa svaradi Brictius illa ok let litt vid skipaz morgu sinne vid umrædur hans. En Martinus hafdi hoglyndi i mot ok lagdi þvi meiri stund a at snua honum aleidis, sem hann þoldi fleiri skapraunir af honum. En þott Brictius væri oværr i skapi a unga alldri, þa hafdi hann þo med ser leynda mankosti, þa er hann spóndu mest til astar vid gud ok enn sæla Martinum. Hann var madr skirlifr ok hreinn fra allri likamligri saurgan, sva at hann hafdi alldri vid konu skipt a æfi sinni.

Þat er nu fra sagt einnhvern dag, er Martinus sat uti hia kofa sinum, sem hann var vanr stundum, þa er hann var eigi a bænum, edr menn qvomu til mals vid hann, þa vard honum litit upp a gnipu, þa er yfir munklifinu var, ok ser hann þar sitia a gnipunni .ii. dióflа. Þeir voru katir ok gladir ok mællto sem einum munni: «Heill sva nu, Brictius, heill sva nu, Brictius!» En þvi mællto þeir þetta, at þeir vissu, hverri ædi þeir iosu i briost honum. En er skamt var at bida, þa kom Brictius þar laupandi ok var þa ordinn odr ok ærr af eggian dióflanna, sva at hann gætti varla handa sinna ok mællti vid Martinum mórg hardyrdi. En Martinus hafdi avitadan hann enn fyrra dag um marga ohlydni, þa er hann hafdi gerda. Slikum avitum reiddiz Brictius ok mællti mart osæmiligt vid Martinum, kalladi hann ecki vera sva godan mann, sem adrir toku a, en sagdiz sialfr vera miklu betri, þar er hann hafdi verit alla æfi sina i munklifi, en Martinus hafdi verit .xviii. vetr heidinn, «ok ma hann þess eigi dylia, en nu er hann elldiz, berr fyrir augu honum hverskyns sionhverfingar.» Slikt sva mællti Brictius ok mart annat verra, þat er betra er at þegia en

fra at segia. Þa geck Brictius i brott um sidir ok þottiz þa hafa hefnt sin. En medan Brictius hafdi þetta mællt, þa svaradi Martinus eingu, helldr hafdi hann bedit fyrir Brictio alla þessa stund. Eptir þat er Brictius var a brottu, sagdi Martinus þeim monnum, er þar voru vid staddir, hvat diôflarnir hôfdu mællt, ok kendi þetta þeira illzku en eigi illvilia Brictij. Litlu sidar kom Brictius til fundar vid Martinum ok fell gratandi til fota honum ok bad ser liknar, en Martinus fyrirgaf honum þegar blidliga. Þat var einnhvern dag, þa er Brictius geck uti, þa mætti hann þorpkarli einum fatækum ok siukum, ok for sa at leita ens sæla Martini byskups ok mællti vid Brictium: «Ek bid her i allan dag, ef ek mætta finna enn sæla Martinum, ok veit ek eigi, hvar hann er.» Brictius svaradi: «Ef þu leitar þess ens æra manz, þa gacktu framm nôckuru[1] leingra ok se, hvar hann sitr ok gapir i himinenn upp sva sem vitlaus madr at vanda sinum.» Enn fatæki madr for at finna Martinum ok bad ser miskunnar, ok hvarf heill ok feginn fra þeim fundi. Litlu sidar funduz þeir Martinus ok Brictius, ok mællti Martinus vid hann: «Er þat satt, Brictius, at þer þikir ek ærr vera?» Brictius vard farr vid ok qvaz þat eigi einkum mællt hafa. Þa sagdi Martinus: «Þat hefir þu mællt, ok heyrda ek gerla, hveriu þu svaradir enum fatækia manni, er hann spurdi at mer; en ek segi þer þat nu vist med sônnu, at ek hefir þat þegit af gudi, at þu skallt byskup vera næstr mer, ok kann ek þer þat at segia, at þu skallt marga gagnstadliga hluti þola i þinum byskupsdomi.» Þa svaradi Brictius med hlatri miklum: «Hefir ek eigi þat satt sagt, at sa er ærr madr, er slikt mælir.» Eptir þat hætta þeir þessi rædu. Margir menn mællto þat vid Martinum, þa er Brictius var prestr ok gerdi honum skapraunir, hvi hann tæki eigi embætti af honum. En Martinus svaradi: «Ef Cristr þoldi Judam, hvi muna ek þa eigi þola Brictium.»

51 (50). Sa atburdr var eitthvert sinn, þar er kaupmenn voru a sio staddir, þa gerdi at þeim mikla rid, ok var vid sialft buit, at skipit mundi faraz, en þeir tynaz, ok voru þeir ræddir miog. Þa tekr til orda egipzkr madr einn heidinn ok mællti: «Gud Martini, hialpdu oss.» Ok þegar er hann hafdi þat mællt, þa stôdvadiz ridin, ok [lofudu þeir[2] gud ok enn helga Martinum.

52 (51). Licuncius het einn gôfugr madr ok trufastr, er vard fyrir miklum bardaga: ônduduz sum hiu hans med bradri sott, en sum lagu siuk. Hann sendi rit Martino ok bad hann hialpa ser.

1 nôckura *Cd.* 2 [lôfu *Cd.*

En Martinus taldi þat torvelligt vera, þviat hann skildi þat af krapti sinum, at þessir menn voru vordnir fyrir bardaga guds. Sidan tok Martinus ok fastadi ok var a bænum viku alla samfast, ok let eigi af at bidia, adr þessir menn allir voru heilir. Eptir þat for Likuncius a fund Martini ok sagdi heil ôll hiu sin, en færdi Martino at giôf .c. marka silfrs. En er Martinus var bedinn at þiggia þat, þa sagdi hann: «Fædi kirkian oss ok klædi, en vær þurfum eigi framar at girnaz.» Likuncius leysti menn or hôptum med þessu fe ôllu, eptir þvi sem Martinus lagdi fyrir hann.

53. [1]Enn heilagi Martinus byskup vissi leingi fyrir andlat sitt ok sagdi brædrum deili a þvi, at andlatztid hans nalgadiz. Þat bar ok saman, at hann heiman for til þorps þess, er Condarensis heitir, ok er þar byskupsstoll i þvi þorpi. Martinus villdi sætta kennimenn, er þar voru missattir vordnir, ok þotti honum þau god sin æfilok, at hann endrbætti frid heilagrar cristni, adr hann andadiz. En er hann for med lærisveinum sinum (i) nandir a nôckurri, þa sa hann fugla hia anni, þa er skarfar heita, ok veiddu þeir fiska or anni eptir edli sinu. Martinus nam stadar ok leit til lærisveina sinna ok mællti klôckvandi: «Fuglar þessir, er vær siam, þeir bera diôfla liking a ser, þeir sitia um uvara ok taka þa, er vitlitlir eru ok þeim trua, ok gleypa sidan, en sediaz alldri.» Sidan baud hann fuglunum, at þeir flygi a braut a fiôll ok skoga, ok neytti þess velldis vid þa, sem hann var vanr, þa er hann rak diôfla fra odum mônnum. Þa flycktuz skarfarnir saman i einn dun ok flugu fra vatnfôllum i brott a fiôll ok heidar. En Martinus for, sem hann hafdi ætlat, til þessa byskupsstols, ok dvaldiz þar nôckura rid ok sætti þa menn alla, er þar voru missattir. Ok er hann ætladi heim at fara, þa kendi hann ser sottar, ok gerdiz hann bratt miog mattfarinn ok heimti til sin lærisveina sina ok sagdi þa skamt eptir mundu vera þeira samvistu, sva sem hann hafdi þeim adr fyrir sagt. Þeir urdu allir vid þessa sôgu ryggir ok gretu akafliga ok mællto vid hann sem einum munni: «Af hvi fyrirlætr þu oss, heilagr fadir, huggunarlausa, edr hverium felr þu oss a hendi, þa er þu skilzt vid (oss)? Skædir vargar munu gripa hiordina, þegar hirdirinn er fra farinn, edr hverr mun þa skyla oss vid þeira bitum ok ogurligum arasum? Witum vær þat allir, at þu girniz til guds at fara, en eigi mun þverra dyrd þin, þottu lifir nockvi leingr, ok eigi munu minkaz þinar ombunir; helldr miskunnadu oss, heilagr fadir, ok far eigi fra oss.» En er Mar-

1 Her er andlat ens helga Martini byskups *Overskr.*

tinus sa lærisveina sina grata, þa er hann unni mikit, en var sialfr fullr miskunnar, þa sneri hann ollu sinu radi ok fysi a guds forsio, þviat hann sialfr vissi eigi, hvort er hann villdi lifa edr deyia, þviat hann villdi eigi ryggia lærisveina, er hia stodu, en hann var þo fuss, sem von var, at fara til guds, ok svaradi a þessa lund: »Heyrdu, drottinn! ef lyd þinum er naudsyn a, at ek lifi leingr, þa vil ek eigi skiliaz vid þesskonar erfidi; verdi vili þinn, drottinn. Þung þiki mer, drottinn, byrdr likamligs erfidis, ok vist hefir ek ok leingi lifat ok þolat margar þrautir fyrir þinu nafni, þa mun ek þo eigi sakaz vid mikinn alldr ok vera buinn til at beriaz undir þinu merki, ok eigi skal ek a hæl fara i orrostunni; ok þott gômlum manni se æskilig hvilld eptir langt erfidi, þa sigrar þo hugrinn aratôluna; gott er mer þat, drottinn, ef þu villdir vægia alldrinum en vorkynna ellinni. En um lydinn em ek ræddr, ok ef þu tekr mik fra, drottinn, þa vardveittu sialfr lydinn, verdi allir hlutir eptir þinum vilia.« Þo var sa oumrædiligr madr, er eigi var sigradr i erfidi ok eigi i dauda, fyrir eingu vætta neigdiz hann, ok eigi vissi hann, hvort hann villdi helldr lifa til hialpar mônnunum edr deyia ok fara til guds.

54. En er sottin tok at vaxa, en likaminn at mædaz, þa let hann þeygi ôndina lina likaminum, ok var avallt a bænum en vakti i sifellu. Ecki skipti hann ok um reckiu sina, et sama var hon gôfuglig ok hæglig, i ôsku hvildi hann, ok breitt a ofan harklædi. Þa badu lærisveinarnir, at þeir skylldu na at leggia halm undir hann. Þa sagdi enn helgi Martinus: »Eigi somir, brædr minir, annan veg at deyia[1] en i moldu edr harklædi. En ef ek gef ydr ônnur dæmi, þa misgeri ek sialfr.« Hendr ok augu hof hann avallt til himna, en hugr hans hvarf alldregi af heilagri bæn. En er prestar þeir, er vid voru staddir, badu, at hann skylldi snuaz nôckut i reckiunni a ymsar lidar ok gera ser hægra, þa svaradi enn helgi Martinus a þessa lund: »Latit vera, brædr minir, latid mik helldr na at sia himin en iôrd, at ônd min megi fara rettleidis til guds.« Ok er hann hafdi þetta mællt, þa sa hann, hvar diôfullinn stod eigi langt a brott, ok mællti vid hann: »Hvi stendr þu her, et dreyrgazta hrædyr? Ecki muntu finna med mer þinna verka. Abrahams fadmr[2] mun vid mer taka.« Ok er hann hafdi þetta mællt, þa skildiz su en helgazta ônd vid likamann med fôgru andlati. Þat var a drottinsnott, er enn helgi Martinus andadiz nær midri nott fyrir drottinsdaginn, ok heyrdu margir

1 degia *Cd.* 2 fadir *Cd.*

menn fagrar raddir til himna upp, þa er guds einglar færdu ǫnd hans til eilifra fagnada. Aller þeir er hia andlatinu voru, sa mikla dyrd a likam hans: andlit hans var biartara en lios, en likami hans hvitari en snior ok þotti þegar bera a ser mikla liking oordinnar upprisu, ok mundi þvi eingi madr trua nema sæi, at likami hans mætti sva alreinn vera, sa er nytekinn var or ǫsku ok harklædi. En þangat kom, þa er Martinus var andadr, mikill fioldi manna or ǫllum enum næstum borgum ok herǫdum, ok var þo mestr munka fioldi. Þeir voru eigi færri saman komnir en mm. Allr fioldi manna dreif ok þangat af Turons borg ok allir flestir or Peitu borg. En þessir menn allir gretu miǫg ok hǫrmudu frafall Martini, ok allra mest munkarnir. En þott þeir greti, þa var þvi fagnanda, er Martinus for til guds, heilagligt var at fagna dyrd hans, ok milldligt at grata dauda hans, þviat trua eggiadi fagnadanna en heilug ast harmsins.

55. Eptir andlat ens helga Martini gerdiz þræta mikil milli Turonar manna ok Peitu manna. »Vorr var hann munkr ok vorr var hann aboti, sogdu Peitu menn, ok fra oss tokut er hann ydr til byskups, ok nadut sidan hversdagliga vidmæli hans ok iarteignagerd ok helgum kenningum, ok a svogort ofan byskupligri blezan. Nu megu ydr slikir hlutir þǫrf vinna, en vær munum hafa helgan dom hans med oss.« Turunar menn sogdu: »Ef er segit oss mega þǫrf vinna iarteinir hans, þa vitit þer þat sialfir, at hann gerdi fleiri iarteinir med ydr en med oss, þviat hann reisti her upp einn daudan mann en þar .ii.; sagdi hann ok sva sialfr, at hann hefdi fleiri iarteinir gert fyrir byskupsdom sinn helldr en i byskupsdominum. Nu hæfir þat eitt, at hann fylli þat med oss andadr, er hann fylldi eigi lifandi, er hann fra ydr i brott tekinn en oss gefinn af gudi. Nu med þvi at er vilit, at vær hafimz lǫg vid, þa vitit þer þat, at at þeim stoli a hverr at hvila, sem hann hefir verit vigdr til. En ef er vilit þat segia, at hann eigi þar at hvila, sem hann var fyst munkr, þa viti þer þat, at hann var i Melans borg fyrr munkr en med ydr.« En er þeir þrættu a þessa lund, þa kom nott, ok vardveittu hvorirtveggiu likit, ok ætludu þeir or Peitu borg at taka likit um morgininn eptir fra Turons monnum naudgum. En gud villdi eigi ræna Turons menn byskupi sinum. Ad midri nott sofnudu Peitu menn allir, sva at eingi madr vakti af þeim enum mikla mannfiǫlda. Þess neyttu Turons menn ok toku likam ens helga Martini ok letu ut um glugg einn, en sumir toku vid fyrir utan ok letu

koma a skip ok foru a brott med ollum skipum sinum, sva sem vatnfǒllum gegnir til Turons borgar. Peitu menn vǒcknudu vid araglam þeira ok soknudu ens æzsta gimsteins, er þeir skylldu vardveitt hafa, ok foru heim til borgar sinnar. En Turons menn baru lik ens helga Martini i hofudkirkiu i Turons (borg) med gǒfugligri likfylgiu, ok lǒgdu þvi næst i grof med fǒgrum lofsǒngum.

56 (58). A þessi tid var enn helgi Ambrosius byskup yfer Melans borg. En er hann sǒng messu þann drottinsdag, er Martinus var andadr, þa stod hann ok studdiz vid allteri ofan i pistli ens helga Pauli postola. En þa er at guzspialli var komit ok byskup skylldi bleza diakninn, þann er gudzspiall skylldi lesa, þa vard fall a tidunum eigi skemri stund en um .iii. tidir dags. Þa gengu menn at Ambrosio ok vǒktu hann ok mællto: »Biodi herra vorr nu, at lectia se lesin, þviat allr lydrinn er modr ordinn ok hefir leingi bedit.» Þa sagdi Ambrosius: »Hrelliz er eigi, brædr, þviat mer er mikit veitt i þessum svefni, þviat drottinn hefir ser latit soma at syna mer miklar iarteinir; þviat þer skulit nu þat vita, at brodir minn Martinus er nu lidinn af þessa heims lifi, ok veitta ek nu þionustu hans liki, ok var einn capituli eptir osunginn, þa er þer vocktud mik.« Þa undrudu allir ok merktu þann dag ok stund, ok spurdiz sva til, at Martinus hafdi a þeiri tid andaz, sem Ambrosius sagdi sik þionat hafa liki hans.

57 (59). Sa atburdr vard enn i ǒdrum stad a þeiri somu nott sem Martinus andadiz, at enn helgi Severinus, er þa var byskup yfir Kolni, geck kirkna i mille med klercum sinum eptir ottosǒngs tid. Þa heyrdi hann fagrar eingla raddir i himinenn upp ok kalladi til sin diakn sinn ok bad hann at hyggia vandliga, ef hann heyrdi eingla song. En erkidiaknenn tylltiz a tær ok studdiz vid staf byskups ok hleradi ok matti eigi heyra sǒnginn. Þa fellu þeir til iardar badir ok badu gud, at hann heyrdi; en er þeir risu upp af bæninni, þa spurdi byskup, ef hann heyrdi. Diaknenn svaradi: »Ek heyri sǒng fagran i himin upp, en ek skil eigi hvat þat taknar.« Byskup sagdi: »Ek mun segia, hvi taknar. Herra minn Martinus for nu af þessum heime, ok færdu ǒnd hans guds einglar fagnandi til himna. En er dvǒl nǒckur vard a adan, er þu mattir eigi heyra sǒnginn, þa kom diof(ul)linn til med illgi(o)rnum einglum ok hugdiz hallda mundu salunni, en hann fann þo ecki sinna verka med honum ok flydi a braut med skemd. En hvat mun af oss verda syndugum monnum, þa er ovinrinn þordi at deila til sliks kennimanz.« En er Severinus hafdi þetta mællt, þa sendi

hann erkidiakn sinn til Turons borgar at spyria, hver tidindi þar hôfdu gerz a þeim dôgum. En sa er sendr var kom aptr ok sagdi, at a þeiri enni sômu tid hafdi Martinus andaz, sem Severinus hafdi heyrt einglasônginn.

58 (57). Severus er Sulpicius het ôdru nafni, lærisveinn ens helga Martini ok enn mesti astmadr, er þessa sôgu hefir fyst ritat, sagdi Martinum hafa ser vitraz, sva sem hann sagdi a riti þvi, er hann sendi Auriliano diakni, en sva mælir a ritinu eptir qvediusending: »Sidan er vid skildumz, brodir, þa sat ek einn eptir i husi, ok var þa i hug mikil ahyggia, sem opt verdr af von oordinna hluta ok leidindi nyligra hluta, af domadags ogn ok ræzlu eilifra kvala. En sia ogledi ôll saman geriz mest af endrminningu[1] synda minna. En eptir þessa mæding hugarins lôgdumz ek i reyckiu mina, ok sofnadi ek, sem opt er vant, at svefn kemr eptir ogledi. En er ek var sofnadr, sva at ek þottumz nær þat vaka, sva sem morginsvefnar verda opt lausari en adrir, þa þottumz ek sia helgan Martinum byskup skryddan hvitu skrudi: andlit hans var sem elldr, en har hans sem purpuri, ok syndiz mer hann sva, sem ek ma varla ordum til koma fra at segia, en ek matta kenna hann en lita varla i gegn honum. Hann brosti vid mer ok hafdi bok i hendi, þa er ek hafda ritat eptir lifi hans. Ek hugdumz falla til fota honum ok bidia hann blezunar, ok kenda ek, at hann lagdi hond yfir hofud mer. En i millum blezunarorda er ek leit vid honum, ok villdi ek avallt a hann sia, þa[2] syndiz mer hann lida i lopt upp, unz sky baru hann or augliti minu til himins. En litlu sidar sa ek Clarum prest lærisvein hans, þann er fyrir skômmu andadiz, ok for hann enn a sômu gotu eptir, sem lærifadir hans for fyrir. En er ek villda fara eptir þeim, þa vaknadi ek, ok tok ek at fagna syn þeiri, er ek hafda sed. Þa kom inn sveinn einn farandi ok var ogladr, en ek spurda, hvat honum væri at ogledi, en hann svaradi: »Tveir munkar qvomu or Turons borg ok sôgdu Martinum byskup andadan, en ek gret akafliga, er ek heyrda þetta, ok nu falla mer tar um kinnr, er ek rit rit þetta, ok ma ek eigi huggaz af harmi minum. En ek vil, brodir, þik lata hluttakanda vera harms mins, sva sem vid erum badir hluttakendr einnar astar. Kom þu til min, brodir, ok gratum badir þann, er vid elskudum badir, þott ek vita, at makligra væri at fagna en at grata, þviat honum er nu gefin dyrd eilifs rettlætis, þviat hann hefir borit sigr af þessum heime; en ek ma

1 endrnygingu *Cd.* 2 þy *Cd.*

eigi stôdva harm minn, ok hefir ek mikinn arnanda sendan fyrir mer, en tynt hefir ek þo þessa heims huggun; fagna skylldi ek helldr, ef harmr mætti lata fyrir skynsemi, þviat Martinus er nu kominn i sveit med postolum ok spamonnum guds; ok þetta mæli ek i leyfi allra heilagra, at hann er iafningi enna hæstu heilagra manna, at þvi er ek trui, ok fylgir hann nu guds lambi reinn fra ôllum synda sauri, samteingdr hiôrdu rettlatra manna ok allra hellz piningarvotta guds; þviat hann matti ok villdi vera piningarvottr guds i fysi ok crapti, þott skynsemi þessar tidar veitti honum eigi pining; ok þott nu kolni hvern dag ast margra, þa kolnadi eigi hans ast, helldr ox hon dag fra degi. Þeirar astar hans naut ek overdr, þviat hann elskadi mik framar en nôckurn annan. En nu ma mik einskis manz ast hugga hedan i fra, ok harma ek þat hvern dag, er ek lifda honum leingr, ok ma ek hans alldri oklôckvandi minnaz. En til hvers græti ek þik, brodir, i þessu riti, þar er ek villdi, at þu værir huggadr, þott ek megi eigi hugga sialfan mik af harmi minum.« Þetta bref ritum vær til þess, at þadan af ma marka, hveria ast menn hôfdu a Martino, þeir er med honum hôfdu verit. Enn helgi Martinus byskup fullr af ollum crauptum ok heilagleik andadiz a dôgum Archadij keisara sonar Theodosij ok Honorij brodur hans; en i þenna tima var pafi yfir Romaborg Innocensius, sa er fystr var med þvi nafni. Martinus hafdi einn vetr ens niunda tigar, er hann andadiz, en hann hafdi byskup verit .vi. vetr ok .xxx. Þa voru lidin fra higatburd drottins vors Jesu Cristz .cccc. vetra secundum Speculum Historiale.

59 (60). A enu sextuganda ari fra andlati ens helga Martini byskups tok sa madr byskups tign i Turons borg, er Perpetuus het. En er hann hafdi byskupsdom tekit, þa villdi hann i ôllum hlutum vegsama enn helga Martinum byskup ok let taka ofan kirkiu, þa er ger hafdi verit enum helga Martino, en gera adra miklu meiri ok dyrligri. En þa er kirkia var alger ok byskup villdi vigia hana ok taka upp helgan dom Martini or þeim stad, sem hann var grafinn, þa baud hann til þessar hatidar ôllum enum nalægztum byskupum ok abotum ok morgum munkum ok kennimonnum i upphafi[1] manadar þess, er Julius heitir. Þeir vôcktu um nottina fyrir þann dag, er þeir ætludu helgan dominn upp at taka, ok um morgininn eptir leitudu þeir til ok grofu yfir steinþro Martini. En er þeir villdu hana upp taka, mattu þeir eingan

1 upphafdi *Cd.*

veg hræra hana. Þa urdu þeir ogladir vid ok vissu eigi, hvat þeir skylldu til taka. Þa tok til orda einn af klercum ok mællti: »Witid þer eigi, at eptir .iii. daga er vixludagr ens helga Martini, ok mun hann a þeim degi vilia vera upptekinn, sem hann var til byskups vigdr.« Þa baud byskup, at menn skylldi a bænum vera þa .iii. daga ok fasta ok vaka ok bidia Martinum arnadarordz at um þetta mal. En a enum .iii. degi geingu þeir til grafarinnar ok villdu upp taka steinþro, en mattu hvergi hræra. Þa urdu allir uqvæda vid ok vissu eigi, hvat til skylldi taka, ok baruz þat helz fyrir at hylia steinþrona molldu. En i þvi bili syndiz þeim gamall madr, hvitr fyrir hæru, skryddr hvitum purpuraklædum, kennimanligr miôg, ok hugdu þeir hellz, at abote nôckurr mundi vera. Sa madr tok til orda ok mællti vid þa: »Hvi standit er nu ok hafiz ecki at? Se þer eigi enn helga Martinum, (er) stendr hia ydr ok er buinn til at starfa med ydr, ef er takit til.« Sidan varp hann af ser motli sinum ok tok til steinþroarennar med þeim, ok var þa audvellt at hræra hana þangat, sem þeir villdu. Eptir þat baru þeir helgan dominn i kirkiu med allri dyrd, crossum ok kertum ok reykelsikerum ok miklum lofsôngum, ok settu nidr helgan dominn i haleitan stad hia allteri, ok beid hann þar, unz hann var i skrin lagdr. Sidan hofu þeir messu upp ok sungu hatidliga, ok þa er messunni var lokit ok ôdrum tidum, ok menn gengu til veizlu, þeir er byskup hafdi þangat bodit, þa bad hann leita at þeim virduliga manni, er þeim hafdi synz, þa er þeir toku helgan dominn upp, ok fanz hann hvergi. Ymsar voru þar getur manna a, hverr sa enn dyrligi madr mundi vera, sumir ætludu guds eingil, en sumir sialfan Martinum byskup. Þar verda sidan at þeiri kirkiu, er enn helgi Martinus hvilir, allzkonar iarteinir, fa sion blindir, en heyrn daufir, en diôflar flyia fra odum mônnum, en likþraer hreinsaz. Hefir almattigr gud vegsamat enn helga Martinum byskup umframm vel flesta adra sina astvini fyst i lifinu med þviliku valldi ok iarteinagerd, sem nu hafit er heyrt, ok sva faheyrdum iarteinum, at hann hefir .iii. menn af dauda reist ok þa eina, er sva voru komnir i valld diôfulsins, at þeir attu einga von til guds, þviat þeir voru uskirdir ok sva herfiliga at teknir, at sumir hôfdu fyrirfarit ser sialfir; ok er fyrir þa sôk sva sungit i hans enum helgum lofsôngum, at hann hafi .iii. sinnum sundrat helviti. En i sialfu lifinu var hann sva reinn ok skirr ok fraskila ôllu saurlifi, at til sliks finnaz varla dæmi, ok er hann af þvi kalladr af allri

cristni gemma sacerdotum, þat þydiz gimsteinn kennimanna. Sa steinn, er gemma heitir, berr langt af odrum steinum i sinum skirleik, sva berr ok heilagr Martinus af ǫllum kennimonnum. Er þat mikill vitnisburdr heilagleiks ok dyrdar ens helga Martini, at honum var fyst vigd kirkia allra samt pindra manna, ok let þat sa gera, er honum var likaztr i meinlætum ok i iarteinacrapti ok ollu lifinu, enn helgi Benedictus aboti. Su dyrd er honum ok veitt af heilagri cristni, at honum einum er octavas sett ok sungit af ǫllum sottdaudum[1] monnum, ok þau leyfi gefr pafinn sialfr a hans hatid, er bok su vottar, er Penitencialis heitir, er hann vill eigi gefa a velflestum odrum hatidum af skriptum manna. Þessum ordum rædir Innocencius pafi, sa er enn .iii. var med þvi nafni, um enn helga Martinum: »Eptir tru minni mæli ek, qvad pafenn, en þo ero leyndir fyrir oss guds domar, at verdleikar allra sottdaudra manna mega eigi iafnaz verdleikum eins saman Martinus byskups.» Nu hǫfum vær yfir farit nǫckurn hop af iarteinagerd ens sæla Martini byskups, ok munum vær nu eigi fleira at sinni segia fra þeiri dyrd, er almattigr gud veitir honum, en þo skulum vær nu einkum sækia hann at arnadarordi ok bidia þess, at hann arni oss af sinni milldi ok miskunnsemi vid almatkan gud allra þeira hluta, er vær þurfum mest af honum at þiggia þessa heims, en at lidnu þessa heims lifi veiti hann ǫndum vorum paradisar hvilld til domsdags, en at enum efzta domi ladi hann andir vorar med sialfum ser ok ǫllum helgum mǫnnum til eilifra fagnada ok þeirar sælu, er alldri verdr endir **a**.

1 sottdauda *Cd.*

MAURITIUS SAGA.

(*Cd. 235 folio*).

Prologus.

Svo segia frodir menn, sem helgar bækr visa til, at Octovianus Augustus hafi fyrstr allra keisara haft einvalld yfir aullum heimi. Hann stodvadi allan hernad ok setti frid um allan heim allra manna i millum. Hann baud ok sva, sem hann segir Lucas i gudspialli sinu, at nofn allra manna skylldi rita i hans riki, þviat hann villdi taka skatt af hverium manni; villdi hann ok vita taulu allra sinna undirmanna. A audru æri hins fimta tigar hans rikis var fæddr fra Mariu mey hingat i heim varr hialpare Jesus Kristr, bædi gud ok madr, oss til hialpar, helgandi enn setta alldr heims þessa, þann sem nu er, med sinni hingadkvamu miskunnsamligri. Æn þa er lidit var fra hollgan drottinligri .ii. c æra .ix. tigir ok eitt ær, hafdi riki yfir Romverium Dioclecianus keisari, hann var inn þridi ins fiorda tigar at tolo fra Octoviano keisara. A dogum þessa[1] Diocleciani gerdizt ofridr vida um heiminn ok hans riki sva mikill, at hann fek eigi stodvat einn. Var þat ok makligt, at hans undirmenn væri honum ohlydnir, [er hann var[2] ofridsamr vid krisna menn. Tok hann sidan til rikisstiornar med ser þann hofdingia, er Maximianus het, ok Herculius var kalladr, ok gerdi hann med ser samfelaga allz rikis ok tignadi hann med keisara nafne ok vallde. Ok nu er þessir .ii. keisarar hofdu riki, Dioclecianus i Australfu, en Maximianus i Vestralfu, gerduzt þeir sva grimmir vid kristna menn, at þeir brutu nidr helgar kirkiur ok eyddi hvervetna cristnum domi, ok leitudu med aullu nidr at briota kristiliga tru, sva at þeir þyrmdu æyngum af gudligri hiord. En med gudligri forsio var þat sidan opinbert i ævextinum, er þa

1 þessi *Cd.* 2 [ok *Cd.*

var sadkastinu starfat. Þessi ofridr, er Dioclecianus ok Maximianus gerdu krisnum monnum, var inn tiundi fra þeim, er Næro gerdi guds vinum aa sinum dogum, grimmari ok leingri en adrir, þeir sem verit hafa, sem bękr votta; þviat sva finzt ritad, at aa einum manadi þoldu piningh ok dauda .xvii. þusundir heilagra manna fyrir Kristz nafni ok heilagri tru. Þessi ofridr stod .x. ar med uppteknum grimleik. At lyctaudum þessum ofridi fylgdi skiotlig ok aakaflig hrapan heidins doms ok eilift nidrbrott blotstada ok skurgoda. Þa veittis fridr guds krisni um allan heim, ok þeir margir, er fyrr hofdu verit hinir striduztu ovinir, gafu nu sialfviliandi sinn hals undir ok heilagrar ok almenniligrar truar, med þeim hætti sem gerdizt i Egipto eptir id tiunda aafelli, þa er gud laust alla þeira frumburdi med bradum ok enum grimmasta dauda. Gaf Pharao eigi at eins fullt frelsi Israels sonum brutt at fara, helldr skylldadi hann þa til aakafliga bruttferdinni at skunda med miklu fiar framlagi. Þat ma ok enn sia, segir sa er þessa hluti hefir saman lesit ok ritad, at eptir þann mikla ofrid, er krisnir menn þoldu, hafa þeir, er fyrr veittu motstodu heilagri tru, veitt sidan mikla uppreist helgum kirkium, sem forn smidi votta, þau sem enn ma sea.

Saga Mauricij [1].

1. A dogum þeira keisara Diocleciani ok Maximiani gerdizt ofridr fyrir nordan fiall i Gallia. Amandus ok Eleanus [2] hetu þeir, er formenn voru þeira vikinga, er med þrelsligri ofdirfd gerdu laugbrot ok [reistuzt i mot Roma [3] riki ok spilltu sva fridi ok frelsi ok alþydu rett. Keisararnir gerdu þat rad, at Maximianus for nordr um fiall med mikinn [4] her at staudva þenna ofrid. En eptir þvi sem Dioclecianus baud, reduzt til þessarrar herferdar med Maximiano þeir riddarar af austrhalfunni, er Thebæi eru kalladir, med sva miklu fiolmenni, sem þa var legio kaullud, en eru [5] .vi. þusundir ok .vi. hundrud ok .vi. tigir ok .vi. menn. Þessir voru miok agetir ok sterkir bædi at hug ok hreysti ok vel at vopnum bunir ok med romveskum sid tilsamdir, hversu þeir skylldu mæta

1 *Begyndelsen af Sagaen findes ogsaa paa sidste Spalte af Cd. Holm. 2 folio, hvor Overskriften lyder*: Her hefr upp sogu Mauricij iarllz ok hans felagha. 2 Helianus *Holm.* 3 [reidduz Romveria *Holm.* 4 miklum *Holm.* 5 þat er *Holm.*

sinum ovinum i bardaga. Mauricius iall var hofdingi fyrir lidi þessu, ok þessir voru þar nafnfrægir menn i hans her: Exuperius, Candidus, Victor, Innocencius ok Vitalis. Mauricius ok aull hans riddarasveit hafdi tru tekit af byskupe i Jorsalaborg, adr þeir foru ut[1] um hafit, ok settu þegar kraptt heilagrar truar umfram allan likamligan vapnabunad med mikilli stadfesti. Ok þessa ena somu heilaga[2] tru stadfestu þeir fyrir pafanum[3] sidan i Romaborg med þeim svardaga, at þeir skylldu fyrr lifit lata en ganga af tru sinni. En er þeir fundu keisarann Dioclecianum, sendi hann þa nordr um fiall, svo sem hann hafdi fyrr rad fyrir gert, til lids vid Maximianum, þviat hann var adr farinn nordr undan[4].

2. Svo er sagt fra Maximiano keisara, at hann kunni mikit af riddaraskap ok hafdi sik miok samit til [riddaraskapar ok[5] hernadar. Mikinn hug[6] lagdi hann a blotnad[7] ok skurgodum at þiona. Hann var grimmr ok miok aagiarn til fiaar ok metnadar ok i vafidr[8] saurlifi ok maurgum audrum laustum. En sva var aakafligr hans grimleikr, at þadan af spillti hann mikiliga keisaraligu valldi. Ok þa er hann kom nordr um fiall med mikinn her bædi kristinna manna ok heidinna, þaa ottuduzt ovinir hans Amandus ok Elianus eina samt hans tilkvamu, þeir[9] er adr hofdu valldit styriolld ok ofridi[10], ok gengu sva audvelliga til sætta, at Maximianus fek eyngan skada aa sinum her. Þar næst fretti hann, at mikils hattar madr nockur, er Caricius het, gerdi(zt) otrur Romverium ok hofzt med sinni sveit til ofridar nordr i Fraklandi i mot keisarans valldi. Þessi hafdi þo verit skipadr formadr yfir þvi heradi, er liggr nordr vid uthafit, þar sem Franzeisar hofdu tysvar adr verid brutt reknir af sinum eignum, nær þvi er mætazt rikin Gallia ok Saxland. I mot þessum ofridi sendi Maximianus menn af sinum her nordr yfir aa þa, er Rin heitir, at hegna riddaraligum styrk þenna ofridarflok. Agætir hofdingiar drottinligrar orrostu voru formenn þessarrar ferdar, Gereon, Victor, Cassius, Mallusius ok Florencius, ok mikil riddarasveit fylgdi þeim af krisnum monnum. Þessir allir, er nu voru nefndir, voru af lidi Mauricij ialls.

3. En eptir mikit erfvidi langrar ferdar stodvadi Maximianus keisari allan þann her, sem þa var med honum, a nockurum

1 utan *Holm.* 2 *saal. Holm*; heilagra *Cd.* 3 Marcellino *tilf. Holm.* 4 þeim *tilf. Holm.* 5 [*mgl. Holm.* 6 *tilf. Holm.* 7 blotskap *Holm.* 8 vafdr bædi *Holm.* 9 *rettet*; þeim *begge Cdd.* 10 *Her ender Holm.*

slettum vollum vid þann stad, er Octodorus heitir. Ok fyrir (þvi) at þar voru morg rennandi votn iordina doggvandi, voru nalægir stadir vel blomgadir, þadan vidir akrar mikinn aavoxt berandi. Þar nær er aa su, er Rodanus heitir, prydandi nalægt herad, þviat hun fell eigi þar med miklum straumi. En þa er Maximianus keisari hafdi tekit hvilld i þessum stad, baud hann, at allr herrinn skylldi saman koma; let hann sidan efla blot mikit ok skylldadi alla at sveria yfir blotinu at beriaz hraustliga i moti þeim, er reistuzt mot romversku riki Þar med baud hann at sveria þa uhæfu, at[1] meida skylldi alla ok pina krisna menn sva sem ovini godanna, þa er eigi villdi blota, hvar sem þeir yrdi fundnir. Ok þa er Mauricius iarl spurdi þessi tidendi, sneiddi hann hia þeim stad, er Maximianus let blotid efla, ok for skyndiliga med allri sinni sveit um atta milur til þess stadar, er Agaunum heitir, at eigi af nakvarri dvol mætti þeir verda þraungder med þessi naudsyn at gera sva mikit laugbrot, sem keisarinn baud. Vid þenna stad Agaunum var aen Roddanus þreyn(g)d med sva miklum ok brauttum gnipum, at eigi matti annan veg yfir komazt, en bruad væri. Nær anni, þar sem brattir hamrar gerda, en audrum megin gætir aain, var einn fagr vollr med uppsprettandi votnum gnogum, en þangat var at fara um þraungt einstigi, þar tok Mauricius iall hvilld med sinni sveit eptir erfidi langrar ferdar. Gæreon var adr farinn med sina sveit, sem fyrr var ritad, ok skilidr vid Mauricium at likamligri navistu en eigi at heilagri tru, ok þadan af var þat, at hann hafdi eigi heyrt þetta il glæpafulla bod Maximiani.

4. Þa er Maximianus keisari hafdi allan sinn her til skylldad slict at sveria yfir blotstollum sinna goda, sem fyrr var sagt, vard hann þess varr, at Mauricius iarll med sinni sveit hafdi fyrri sik fra skilid herinum. Vard keisarinn nu aakafliga reidr ok sendi sina þionustumenn aptr at kalla Mauricium, at hann ok hans felagar skylldu sveria slika uhæfu ok snuazt sidan til blota. I þeim her kristinna manna, sem nu var fra sagt, var Mauricius iall hęstr hofdingi i þeira lidi ok fremstr; Exuperius var hans merkismadr, Candidus var kalladr senator, en þat hefir verit leingi mikit tignarnafn i Romaborg. Þessir hofdingiar styrdu samriddurum sinum meira af guds ast biodandi þeim hlydni en med iardligri ogn. Þeir voru ok radugir ok rauskvir i orrostu, gaufgir ok aurauggir at arædi, en gaufgari at heilagri tru, þreyttu fyrir keis-

1 ok *Cd.*

ara med afli ok styrk, en þionudu gudi med sannri godfysi. Sva var mikill grimleikr heidinna manna aa þeim tima moti guds vinum, at hvar sem vart var vid krisna menn, voru riddarasveitir til skipadir(!) þa haundum at taka, ær þordu saunnum gudi at iata ok hans þionust(u), ok draga til kvala eda dauda, ef þeir villdi eigi blota. Var þetta nu nokcut frelsi þeim, er adr striddu i mot fridinum, er allr þungi hernadarins snerizt upp aa þa, er satt sidlæti villdu vardveita. Mauricius ok hans riddarar vardveittu gudzspiallz bodord undir vapnabunadi, gulldu þat gudi, er hans er, en þat keisara, er þeir voru honum skulldbunnir; ok sva sem þeir hofdu numit at pafvanum truna, hversu þeir skylldu vardveita meinleysi kristiligs sidletis undir vopnum romveskrar riddarasyslu, svo vardveittu þeir skiran sannleik hans kenningar allt til endalyctar sinnar þrautar med osigrudu rætlæti sannrar truar. Sæll ok heilagr er þessi riddarasamnadr, er sva biuggu sik til veralldligrar orrostu, at þeir vardveittu meinleysi i sinu briosti ok kunnu sva vopn at bera moti[1] ovinum ens romverska fridar, at þeir baru eigi hernadar vopn helldr heilagrar truar i gegn sinum motgerdum siolfra. Hofdu þeir ok allir radit med ser med einu samþycki ok þat gudi heitid, at þeir skylldu i þvi hlyda keisarans bodordi at beriazt i mot opinberum uvinum fridarins, en virda einkis bod hans um allt þat, er i moti væri sid heilagrar tru ok sidlæti, ok þeir skylldu helldr lata þetta id stundliga lif fyrir Krizt nafni, en lifa stundliga gudi neitandi ok tyna sva enum eilifa[2] fagnadi. Sidan frettu þeir eptir sendiboda keisarans, hvat hann baud þeim at flytia, ef hann var reidr ordinn. Þeir svorudu, at hann baud, at allir riddarar skylldi ganga til ok blota ok godunum fornir at færa ok þeim þionustu at veita, ok þvi skylldu þeir skiott aptr hverfa[3] at gera þessa hluti eptir dæmi sinna samriddara. Mauricius iall ok adrir hofdingiar hersins svorudu med hogværligum ordum, at fyrir þa sok hofdu þeir hia snuit stadnum Octodoro, at þeir hofdu spurt, at blotid var efnt[4], en villdu eigi saurga kristinn sid i skurgoda þionustu; sogdu ok, at þeir villdu lifanda gudi þiona ok hann dyrka ok rettri tru hallda, þeiri er þeir hofdu numit i Jorsalaborg, ok hana at vardveita til endalyctar sins lifs. Her med sogduzt þeir vera bunir med aullum sinum styrk at bæriazt med keisaranum til fridar ok frelsis allum godum monnum, en villdu eigi til þess aptr (hverfa) at væfiazt i glæpum eda gera logbrot, sem keisarinn baud. Sendimenn keisarans foru aptr ok sogdu

1 sinum *tilf. Cd.* 2 stundliga *Cd.* 3 fara hverfa *Cd.* 4 enpt *Cd.*

Mauricium iall ok hans sveit vera miok harda i sinni fyriretlan ok vilia eigi hlyda hans bodordi.

5. Þaa vard Maximianus akafliga reidr ok sagdi sva med mikilli ædi: »Hvart skulu nu riddarar minir hafna[1] keisarligum bodordum ok fyrirlata helgar fornfæringar goda vorra ok minna? Opinber hefnd etti fyrir at koma, þo at þeir gerdizt at eins ohlydnir konungligu velldi, ok nu samteingizt meingiord vid gudin, þviat þeir fyrirlita mik ok þar med (hafna) þeir romversku sidlæti. Skylldu ok nu þeir inir dramblatu vita, at Maximianus keisari kann at hefna (ok) ma hefna sinna meingerda ok guda sinna. Ok fyrir þvi fari skyndiliga flockr enna trauzustu minna riddara ok taki af lifi hvern enn tiunda mann af lidi Mauricij iarls, sva sem hlutfall beidir.« Eptir þetta ord keisarans foru hans menn skiotliga at fremia þetta id grima bodord. En riddarar Mauricij gengu gladliga undir dauda fyrir guds sakir ok rettu sialfviliandi sinn hæls undir sverd ok auxi. Var þa hauggvinn inn tiundi hverr madr, sem hlutr rak til. En su ein þræta vard adr i millum þessarra guds vina, at hverr villdi sinn hals fram retta, til þess at hann metti audrum fyrr deyia fyrir guds nafni. Ok at lycktudu þessu manndrapi var enn leitad vid þa[2], er eptir lifdu, ef þeir villdi aftr hverfa til keisarans ok samþyckia godum þiona[3]. En Mauricius iarll heimti saman sina menn alla fra mandrapamonnum þeim, ok mællti til þeira, er aurugaztir voru i heilagri tru med þessum ordum:

6. »Ek fagna miok, enir kærustu riddarar, ast ydars litilętis ok mikilli stadfæsti heilagrar truar, er þer hrædizt eigi reidi keisara. Nu sa þer samriddara ydra med glodu hiarta ganga undir pislarfullan dauda, þa ena somu er ek ottudumzt, at sik mundi vigi veria, sva sem opt kann til handa bera þeim, sem vel eru vopnum bunir. Af þessu tek ek þat demi, ad drottinn Jesus Kristr konungr allra konunga fyrirbaud postolum sinum sik vopnum ath veria ok sagdi vorn kristiligs traustz hveriu hervigi meiri. Sa enn same Kristr bannadi ydr fyrir tru ens heilaga sidlætis, at þer skylldut veriazt. Helgar bekr gafu oss her dæmi til, en nu samriddarar vorir, hverium vær eigum at fylgia. Nu eru felldir umhverfis mik riddarar minir, þeir er hervikingrinn let liflat veita. Nu em ek her heilagra manna dreyra dreifdr, ok a kledum minum ber ek merki liflaz þeira. Hvi muna ek efa at fylgia dæmum þeira dyrligum, er ek fagna daudanum? æda hverss

1 ridda *tilf. Cd.* 2 þetta *Cd.* 3 godunum *tilf. Cd.*

er vert þat, er konungrinn bydr? iafningi minn i þvi, at hann er daudligr madr sem ek. Ef konungs reidi veri eigi hafnandi, þa mundi þrir ebresker sveinar eigi hafa fordazt brunann i ofninum fordum, eda Daniel spamadr olmleik enna oðrgu[1] dyra i grofinni. Eda hafum ver svarid eid konungi, at ver skylldum lifit leggia ꜳ landvorn med honum, ok het eingi oss himinriki fyrir þat, hversu miklu helldr skulum vær Kristi fylgia drottni vorum eilifum konungi, er oss heitr ok gefr himna dyrd fyrir þionustu vid sik. Þvi skulum ver med kallmannligri hug(hreysti) ok hreinni tru fornfæra ander vorar siolfum Kristi, enir kærstu riddarar, i burdarfullum dauda. Nu se ek standa fagnandi fyrir Kristz domstoli þa, er inn grimi hervikingr renti lifinu fyrir litilli stundu af voru lidi. Su er hin sanna dyrd, er med virduligum æfilokum þessa ens skamma lifs ma eignaz eilifa sælu annars heims med gudi.»

7. En er Mauricius iall hafdi tala(t) þessa hluti eda þeim lika, gerdi allr herrinn mikinn rom at mali hans, ok sogduzt allir vilia þola dauda fyrir guds sakir helldr en hafna heilagri tru ok hverfa aptr til rikis. En er Maximianus spurdi þetta, gerdizt hann sva olmr sem id grimmasta dyr, ok sendi sidan sina hardfeingna menn ok bad enn i audru sinni taka af lifi enn .x.unda hvern mann ok riddara af lidi Mauricij iarls, en neyda þa til blotz, sem eptir veri. En þeir gengu sva fusir undir daudann af ꜳminninghu hofdingia sins, ad hverr villdi audrum fyrr hauggvinn vera, ok villdu sva fylgia sinum samriddurum, þeim er þa voru til himinrikis komnir af þeira lidi fyrir stundligan dauda. Sidan tok allr lydr fioldans, sa er eptir var, at eggiaz ꜳ at bæra þraut sva at beriazt eigi i mot krisnum monnum eda samþyckia blotum, helldr daudann at þola; sendu sidan ord til keisarans med þessu ordtaki:

8. «Þinir riddarar erum vær, keisari, en þo iatu vær oss at frialso guds þræla vera: þer eigum vær hersyslu at inna, en gudi eigum vær meinleysi at giallda; malann eigum vær af þer at taka fyrir erfvidi vort, en af honum þiggium vær lifit ok alla atvinnu i lifinu. Hvi munum vær mega væra þer truir, ef vær erum gudi otruir? Med aullu eigi megum ver fylgia þer keisari i þvi, at vær neitim gudi skapara vorum ok gudi skapara þinum, hvart sem þu vill eda eigi; ef vær erum eigi til þess neyddir at gera gud reidan, þa munum vær vera þer hlydnir, sem vær hôfum her til gert, en elligar munum vær helldr hlyda gudi en þer. Vorar

1 ovðrgu *Cd.*

hendr eru bunar vikinga at drepa ok oskilamenn ok ovini þins rikis, æn þær varazt sem ena mestu ohefu at beriazt i gegn retlatum monnum ok saklausum. Su er vor sysla at beriast iafnan fyrir rettlæti ok fyrir tru ok til fridar saklausum monnum. Til þess tokum ver vopn at beriazt til fridar vorum borgarmonnum en eigi i gegn þeim. Gudi hofum vær svarid fyrri en þer, keisari, ok megum vær eigi af þvi hallda enn sidarra svardaga, ef vær briotum hinn fyrra; þu[1] bydr oss at leita at krisnum monnum ok leida þa til pisla, en þu þarpt eigi annarra at leita, þviat siolfir erum vær allir kristner ok iatum gudi fedr skapara vorum, ok æ hann truum vær ok æ eingetinn son hans Jesum Krist. Vær saam hogna fyrir Kristz nafni samfelaga vors haska ok erfidizt, erum vær ok dreifdir þeira blodi, ok grætu vær eigi, ok eigi haurmudum vær dauda enna helgustu manna vorra ok samfelaga ok brædra, helldr lofudu vær ok fognudum þvi, er þeir voru verdir at deyia fyrir Kristi drottni vorum. Eigi skylldar oss til hin efzta naudsyn þessi lifsins vors oss at veria. En vit at hvaru, keisari, at eigi nockur aurvilnan sigrs velldr þvi, er vær veriumzt[2] eigi þer i moti, þviat vær hofum bædi lidskost ok vopn at veria oss, en vær vilium helldr deyia saklauser en lifa sakadir. En hvat sem þu bydr oss, eda hvat sem þu skipar oss i gegn, vit vist, at vær erum bunir at þola elld ok iarn æda adrar pislar(!), en krisna menn megum vær eigi pina, þviat ver iatum oss vera krisna.»

9. Þa er Maximianus heyrdi þessa ordsending, skildi hann, at Mauricius iall ok allir hans riddarar voru stadfastir i heilagri tru Kristz. Aurvænti hann, at þeira dyrlig stadfesta mundi sigrut vera, dęmdi hann sidan til draps alla þessa ena helgu sveit ok senndi sidan mikinn her sinna riddara at gera þessa uhæfu; sagdi hann ok þvi hvern meira herfang hliota skylldu, sem hann gerdi meira at þessu mandrapi. Ok þa er þeir, er sendir voru, komu þar, sem fyrir var fylking hins sæla Mauricij iarls, redu þeir til þessa mikla manndraps. En þessir helgir menn voru bunir ad deyia ok fusir ad deyia fyrir ast hins eilifa lifs. Ok er þeir þolldu pining sverdum slegnir eda audrum vopnum vegnir, var eigi heyrt þeira kall, ok eigi vorduzt þeir med nockuru moti, helldr laugdu þeir nidr aull vopn fram rettandi svirann ok beran hals ok hlifarlausan likam undir haugg kveliaranna; eigi reistuzt þeir i mot ser hrosandi af miklum fiolda sinna lidsmanna eda riddaraligum vapnabunadi, sem vopn eda vorn syndi þeira rettlęti, helldr

1 þa *Cd.* 2 veitumzt *Cd.*

mintuzt þeir þeim einum at iata (ok) sina daudasok aa hendi at fela, er eigi med sinu motmæli var til dauda leiddr, ok svo sem lamb fyrir þeim, er reyfi klippir[1] af þvi, lauk eigi upp sinn munn hann sialfr guds son. Þessir menn helgir sva sem drottinligh hiord voru særdir, dregnir ok deyddir sem saudir af vorgum. Jordin var vida þakin af likaumum þessarra rettlatra manna, er pindir voru, ok flutu vida leker af uthellingu heilags blods. Hvar er fyrri heyrt, at nockurs manz grimleikr hafi sva mikit mandrap gert utan bardaga, æda hverr var sva olmr, at hann dæmdi sva marga menn samt til dauda, þo at sekir væri. Med slikum grimleik þessa hervikings Maximiani keisara þoldi pisl ok dauda Mauricius iall enn helgi ok allr hans herr, hafnandi stundligum hlutum þessa heims fyrir von himneskrar dyrdar.

10. Victor het einn riddari, hann var eigi af lidi Mauricij iarls, hann for þar hia, er riddarar keisara satu gladir yfir vopnum ok klædum ok miklu herfangi iallsmanna. En er hann vard varr vid ok viss af, hveriu mannfall þetta gegndi, lastadi hann verk þeira ok villdi flyia allt samneyti þeira. Þa spurdu þeir, ef hann veri kristinn, ok sagdi hann sva þegar, at þat var. Sidan var hann hauggvinn, ok samteingdizt hann sva lidi Mauricij ialls ens helga i dauda sinum.

11. Þessi stortidendi, er nu voru sogd, gerduzt[2] vid Agaunum, þann stad er sva heitir, er Mauricius iall þoldi piningh af hans her. En med þvi at keisarinn hafdi sva bodit, at allir riddarar Mauricij ialls skylldu drepnir vera, hvar sem þeir yrdi fundnir, var þegar eptir leitad þeim[3], er leingra voro fram komnir ok farnir. Ok vid þa borg, er Verona heitir, fundu þeir keisarans menn agæta riddara Cassium ok Florencium ok adra sex, med einni heilagri tru ok stadfesti, nær þeiri aa, er Rin heitir, ok marga adra med þeim eigi ennar somu astundanar. Ok er keisarans menn sa ok kendu Kassium ok Florencium ok þeira felaga, at þeir voru af lidsmonnum Mauricij ialls, voru þeir eptir fretter um truna. En er þeir samþyctu i aullu bædi i vilia ok i ann-s(v)aurum sinum samriddurum, er fyrrum voru pindir, þoldu ok þessir dauda af heidingium i þeim sama stad fyrir Kristz nafni. Ofridarmenninir leitudu nu eptir Gereone, þviat hann var leingra undan farinn ok fundu hann ok hans sveit .ccc. ok .xviii. menn aa vollum nockurum vid Koloniam Agrippinam, mikla borg er sva heitir. En er þeir urdu varir vid ofrid heidingia, eggiadi[4] hverr

1 klyppir *Cd.* 2 gerdizt *Cd.* 3 þeir *Cd.* 4 heggia *Cd.*

þeira annan hvergi at flyia, helldr piningh at þola fyrir guds nafni ok afla ser sva eilifa dyrd. Sendimenn keisarans sa, at þeir biuggu sik eigi med vopnum at veria, helldr fundu þeir med þeim guds vinum auruggan vilia ok stadfesti i iatningu kristiligrar truar; redu nu sidan aa þa med manndrapi. Enn sæli Gereon gaufugligr hofdingi ok pislarvottr fornadi sik þar sialfviliandi lifandi forn sialfum gudi med sinum samfelogum þionustumonnum ens eilifa konungs at sigraudum allum teygingum þessa heims ok ens stundliga lifs. Ok eptir dauda þessarra heilagra manna drogu kveliararnir þeira blodga likami um þann voll, er þeir voru pindir, ok kaustudu i einn enn mesta hyl ok diupasta. I þeim stad, er hinn helgi Gereon var hauggvinn, ma sia blod hans allt til þessa dags, ok þa var kalladr stadr pislarvotta af þeim, er nær byggia. Med inum helga Gereone þoldu pining ok dauda .cccc. ok .xviii. menn, ok voru þeir pindir .xviii. nottum sidar en Mauricius ok hans lid, en þat er .vi. idus Octobris.

12. En medan þessir hlutir gerduzt, for hinn helgi Victor med sinni sveit, er honum fylgdi, til þess stadar i Fraklandi, er kalladr var Troea af agætum monnum, er þar hofdu fyrri setit, ok setti herbudir sinar aa nockurum fogrum vollum. Keisarans riddarar fundu þa þegar ok baru vopn aa þa. Þoldi þar dauda ok pislarvetti enn sterkasti Kristz riddari Victor med .ccc. ok .xxx. pislarvotta. Heidingiar drogu likami þeira ok kostudu nidr i fen nockur. En med þvi at Carisius, er fyrr var nefndr ok ofrid reisti i gegn Romverium, hafdi flyd undan keisara monnum i Brictaniam, venndu þeir aptr enn sama veg, þessir glæpamenn, er Maximianus hafdi sent at pina guds vini, gladir med miklu herfangi.

13. Nær aa þeiri stundu komu med skipalidi af Mauritannia, sva er kalladr nockur hluti i Affrica, ok þar af nalægum herodum i Galliam .ccc. ok .lx. riddara, þeira (er) keisarinn hafdi kallat til landvarnar i mot ofridarmonnum. En fyrir þvi at þeir voru krisnir, let Maximianus þa alla drepa. Þeir voru fusir helldr at deyia en tyna heilagri eda almenniligri tru. Eru þeira likamir vardveittir i þeim sama stad, sem hinn sæli Gereon ok hans felagar eru dyrkadir.

14. Eptir þessi tidendi hvarf Maximianus keisari aptr i Italiam. Ok er keisarar funduzt, eggiadi Dioklecianus, at þeir badir skylldu nidr leggia rikisstiorn ok taka aa sik idnarleysi. Maximianus gerdi þetta þo at naudigr. Velltuzt þeir nu badir ur keisaradomi ok logdu nidr purpura ok allt keisarligt valld, en eigi

grimleik, Dioclecianus in Nicomedia, en Maximianus i Mediolanum, ok eigi baru þeir nockut tignarnafn sidan. Ok er audsynt, at þat var rettr guds domr, at þeir hefdi sidan eynga vegsemd af monnum, er sva grimir gerduzt mot gudi ok hans vinum, þa er þeir hofdu veralldligt valld, sem fyr var sagt. Maximianus gerdi Constancium keisara ok skipadi hann yfir Italiam ok Affricam ok Galliam, hann var agætr madr ok hogværr. Galerio var feingit til geymslu aunnur riki ok herod. En Constancius let ser þaurf vinna at hafa eigi meira en[1] Galliam ok Hyspaniam, ok hellt þau riki med mikilli hogværi ok veitti eingi þyngsl krisni guds. Constancius andadizt i Brittanniam ok gerdi adr Constantinum son sinn ok Helene keisara yfir þeim rikium, er adr hafdi hann styrt. Maximianus var þa enn aa lifi. En er Maxencius son hans hofz til rikis, var hann ofridsamr, ok þat gerdizt at sinni, at fadir hans flydi undan hans ofridi a fund Constantini keisara. Keisari tok vid honum hardla vel. En litlu sidar var Maximianus fundinn at svikrædum vid Constantinum eda fioradum, ok þa er fundin var su vel hans, var hann tekinn i þvi heradi, er Marsilia heitir, ok heingdr, ok endi hann sva grimt lif med grimmum dauda.

15[2]. En morgum vetrum eptir piningh ens helga Mauricij ialls ok hans felaga, vitrudu þat guds vinir einum byskupe, at hann lete kirkiu gera gudi[3] til dyrdar ok þeim. En er su kirkia fyrndizt, þa let Ambrosius aboti hana endrbæta i annat[4] sinn ok auka. Þat gerdizt enn, at aa, su er Rodanus heitir, feck mikinn voxt, sva at hon gek aa bædi laund ok leysti mikla torfu af hvarumtveggia[5] bakkanum. Þa funduzt þar bein ens helga Innocenciæ, er[6] leingi hafdi leyndr verit i iordu, var hann upptekinn ok færdr til kirkiu ens helga Mauricij ialls ok samteingdr hans lidi i sinum grepti ok felogum ok gofgan.

16. Sa athburdr gerdizt enn, at margir smidir komu saman þar til kirkiugerdar, at einn af þeim, sem heidinn var, smidadi aa drottinsdegi, þa er adrir, þeir er krisner voru, foru til tida. Þa sa hann berliga flok pislarvotta Kristz; þeir gengu at honum ok baurdu hann ok aavitodu hann um þat, at hann vann einn aa helgum tidum, sva ok þat er hann þordi heidinn at ganga til heilags verks. En þetta gerdizt til þess, at gud villdi, at hann leitadi heimligs rads, þa er hann reyndi krapt þeira, ok snerizt

1 af *Cd.* 2 Af kirkiugord *Overskr.* 3 guda *Cd.* 4 annan *Cd.*
5 hvartevggia *Cd.* 6 ok *Cd.*

til rettrar truar. Sa atburdr gerdizt enn, at kona eins gaufugs manz, su er leingi hafdi verit siuk ok matti eigi a fætr stiga, at hun let sik þangat bera til kirkiu Mauricij ialls. Þangat var hon borin annarra hondum, en hon gek þadau sinum fotum alheil fyrir bænir heilagra guds manna. Margar eru adrar iarteignir, er þar gerduzt ok gerazt hvern dag i heilsugiofum vid siuka menn ok i bruttrekstri diofla fra odum monnnm, er drottinn letr ser soma at veita til dyrdar sins nafns.

17. En þa er Constantinus keisari hafdi feingit einvalld yfir aullu Romariki ok hann hafdi tekit retta tru af Silvestro pafa ok skirn, efldi hann i aullum hlutum kristinn dom. Þat baud hann ok Elenu modur sinni ok gaf henni til þess valld, at hun skylldi gera sem hann siolf(r), at vegsama gropt heilagra pislarvotta guds ok endrbæta kirkiur heilagar hvervetna, er adr voru nidr brotnar. Af þessi enu gaufgu drottningh, er gudi er hardla kær, synazt ok vardveitast marger agætir hlutir i klaustri ens sæla Gereonis, ok optligar iarteinir, er þar geraz, votta, hvilik hun hafi verit. Ok medal margra agætra verka sinnar godfysi let hun reisa eina mikla kirkiu yfir grepti þessa pislarvotz guds Gereonis ok hans felaga, þar sem voru vardveittir likamir heilagra riddara, er martiri eru kalladir, sem fyrr var ritad, er marga ok mikla huggan veita sytundum ok siukum i heilsugiofum. Þetta musteri var agætt bædi at efnum ok smid, med hafum ok sterkum veggium af[1] enum besta marmara, med fogrum ok stadligum pilorum styrkt af sama efni. Þat var ok svo fagrliga prytt ok bued med gulli bædi utan ok innan, at eigi hafdi nockut þvilikt fyrr smidat verit i aullum þeim herodum, ok eigi hefir sidan gert verit, sem frægr ordromr sannar. Ok þadan af voru þeir helgir menn, er þar voru iardadir, kalladir Aurei Sancti ok dyrkadir af þeim, er þar voru i nand. Ok til þess at þetta musteri væri enn ok mætti framar lika allzvalldanda gudi, var þat til tignar med morgum kennimonnum, at þar mætti fagrliga fram flytiazt hversdagliga guds lof ok heilog þionustugerd.

18[2]. Heilagr Maternus, er hinn helgi Petr postole vigdi til byskups ok sendi at predica guds ord, hann andadizt litlu sidar, en hann var vigdr. Þa sendi postolenn staf sinn ok let leggia yfir lik hans; en Maternus, er fioratigi daga hafdi i iordu legit, reis þegar upp lifandi ok var sidan byskup i Treverisborg. Hann kendi fyrst heilaga tru i Colonia Agrippina ok efldi þar heilaga

1 ok *Cd.* 2 Af Materno byskupi *Overskr.*

krisni med agætri stiorn; hans lif skein morgum krauptum, sem sannar sagnar votta ritadar af hans verkum. Enn þridi byskup af Kolonia, af þeim er oss eru kunnir, seger sa er soguna hefir ritad, ok enn næsti eptir enn helga Severinum byskup var Evergisilus. Sva bar til aa nockurum deghi, þa er hann hafdi feingit aakafan hofutverk, at hann villdi vitia graptar heilagra pislarvotta Gereonis ok hans felaga ok bæn sina fram at flytia. En þa var enn eingi einkanligr umbunadr veittr þeira likaumum ok helgum domum. Ok er hann gek inn i kirkiuna, hof hann upp kunnict vers Exulltabunt sancti in gloria til lofs þeim helgum monnum. En af þeim heilaga stad, er helger likamer voru vardveittir, var þegar svarad Letabuntur in cubilibus suis. En er byskup heyrdi þetta, vard hann miok ottafullr, ok þo med fagnadi lofadi hann gud med aullum þeim, er hia voru. Gek nu fram at þeim stad, er guds pislarvottar voru grafnir, ok tok þar upp molld ok lagdi vid hofut ser þessa hialpsamliga lękningh, ok þegar vard hann alheill af sinum mikla hofudverk, er hann hafdi haft. Hvarf þadan aa brutt med miklum fagnadi. Eptir sogn rettordra manna mætti marger sliker hlutir vera sagdir, ef þeim er heyrdi leidizt eigi langmæli, þviat eigi gerazt þar far iartegnir eda sialldan, helldr ma þar sea hversdagliga kraptsamligh verk, ok hverr, sem talar vid nokurn sidlatan þionustumann þeirar somu kirkiu, mun bædi undrazt mikilleik ok fiollda þeira iartegna, er þar geraz ok veitazt af gudi. Þviat hveria lækning sinna meina, sem vel hverr beidizt at þiggia, audlaz hann efalausliga i þeim stad, ef hann bidr med rettri tru. Slik[2] somamerki sinna verdleika syna optliga heilagr Victor, Cassius ok Florentius med sinum samriddurum, þar sem þeir hvila, svo morgh ok mikil takn, at eingi madr fær talt eda ordum skyrt æda fulluliga ritad.

19[2]. Heilogh kirkia i Kolonia, er verdug gerdizt at vardveita i sinum fadmi likami heilagra pislarvotta, hefir ok helldr fyrir þeira arnadarord allt til þessa dags heilaga tru ospellada, þa sem hun minnizt sik numit hafa af sinum fysta byskupi Materno. Su skipan hefir þar i vanda tekiz, at hatid sælla pislarvotta Gereonis, Victoris, Cassij, Florencij ok þeira samfelaga, er i þrim stodum toku pislarvættis coronu ok i þeim stodum voru grafnir, væri vegsamliga halldin (a einum degi), en þa(t) er .vi°. idus Octobris, þot efanligt se, hvart[3] þeir hafi allir aa einum dægi verit pindir eda aa tveim, þviat Verona, þar sem pindir voro Kassius ok Florensius med sinum ṣamridd-

1 Slika *Cd.* 2 Af Gereone m. *Overskr.* 3 at *Cd.*

urum, (er) eigi minnr en .vi. milum ok .xx. utar en kirkia ens helga Victoris; ok þvi er þat varla truanligt, einna hellzt fyrir saker naudsynligra dvala i serhverium stodum, at þessir allir hafi æ einum degi verit pindir, nema ferd heidingia hafi sva skiot ordit fyrir akæfd mikillar reidi. Leggium nu, kæru brædr, allan hug æ med fagnadi ath hallda med framningh godra (verka) stundligha hatid pislarvotta guds, ath fyrir þeira miskunsamligt arnadarord mættim vær eilift hatidarhalld himinrikis med þeim eignazt. Sva skulum vær fagna þeira dyrd at afla med oss gudi til handa alla þa, er vær megum med kenningarordum eda dæmum godra verka i ofalsadri ast. Sva segir einn virduligr spekingr, at su ein er auraugg vinatta milli vina, ath annarr vili slikt sæm annarr, ok annarr vili eigi slict, sem annarr vill eigi. Ok ef helgir pislarvottar formælendr vorir fyrir gudi finna oss til sin kallandi æda af ser talandi, i slikum vilia sem þeir voru, munu þeir eigi oss med ollu fyrirlita sva sem okunna ser, helldr munu þeir oss virda sem eiginliga heimamenn, ok af þeiri heilagri ast eilifliga ætla þeir vara sok sina, ok þadan af skulum vær vænta, at i þessum heimi mun oss eigi þriota fulltingh naudsynligra hluta, en i (o)ordinni værolld muni vær samteingiazt þeim (i) eilifum fagnadi til lofs ok dyrdar drottni vorum Jesu Kristo, sa er med fedr ok helgum anda lifir ok riker einn gud i þrenninghu um allar alldir. Amen.

APPENDIX.

(*Membranfragment 655* X^1 *qv.*; *jvf. ovenfor S.* 649^{23}—654^{8}.)

logvm ef þess beidde þvrft[1] oc fylgia lagsm . . . . Enn er þeir voru sva allir eggiaþir til staþfeste af hofþingiom sinom, þa sendo þeir orþ Maximiano konvnge a þessa lvnd: Þinir ridderar ero ver, rex, enn þrælar gvþs. Af þer tokom ver [mala fyrir] erveþe vart, en af honom vpphaf lifs; þer giolldom ver riddera systlo enn [gvþe] meinlaυst(!) lęif(!). Eigi mego ver at þvi fylgia konvnge, at ver nęitem dominum nostrum oc dominum tuum, hvart þu uill eða eigi. [Ef ver erom eigi[2] til næ(y)ddir,

[1] þrvft *Fr.* [2] [*rettet*; Eigi ver erom *Fr.*

at ver georem hann reiþan, þa munum ver hlyðnir vera þer enn sem hingat til, en ella munum ver honum lyþa helldr en þer. Þessar hendr ero bunar at vega uikinga ok osk[ilam]enn oc ouine sina(!) oc þina, en þær kunnu eigi at beriaz i geng saclǫsum mǫnnum oc rettl[atum. S]u er uar sysla at beriaz fyr rettlete oc fyr tru oc til friþar saclausum mǫnnum oc rett[latum]. En huerso megum uer þer truer vera, ef ver erom otruer guþe drotne uarom. Til þess toc[um ver] uapn at beriaz til friþar borgarmǫnnum varum, en eigi i gegn þeim. Guþe sorum uer fyr en konunge, [ei]gum uer af þui ecke hallda et efra sære, ep(!) ver briotum eð fyrra. Þat byðr [þu] oss at leiþa crisna menn til pisla, eigi þarftu annarra til þess at leita, ver sialfer erom crisner aller. Ver siam nu hǫgna fyr Crist nafni liþsmenn uara oc samridara, oc hormoþum ver eigi ne gretum dǫþa breþra varra, helldr fǫgnoþom uer þui, at þeir uoro uerþær at deyia fyr Cristi drotne Jesv. Enn eigi ervm ver sva a helliar þravm[1] comner, at þv hafir allt raþ vart i hende; hofom ver væp(n) oc liþskost at veriaz, oc villiom ver eigi, þvi at ver villivm helldr deyia saclavsir enn vega oc lifa seckir. Hvatke er þv byþr oss eþa hvatke er þv leggr a hendr oss, þa erom ver bvnir vndir at ganga eld eþa iarnn eþa pislir. Enn cristna menn mego ver eigi pina, þvi at ver iatom oss sialfa cristna vera. Enn er Maximianus heyrþe þetta, þa scilde hann, at hvgr þeira var fastr i trv oc matte eigi yfir stigaz, oc sende hann .c. riddera sinna at hǫggva Mauricius iarl oc alla fylking hans. Enn er hermenn konungs komo til þeira, þa vordvz þeir eigi ne i geng hioggv ne brvgþv sciolldvm fyrir sic, helldr mintvz þeir a þat, at þeir iatto þeim domine, er eigi let sic veria, oc eigi callaþe hann ne lavc vpp mvn sinn, þa er hann var leiddr til pislar. Þa var þackiþir(!) vollr likomom retlatra, oc flvtv lękir heilags bloþs, þa er lif sitt let heilagr lyþr, sa er hafnaþe þessa heims hlvtvm fyr von himneskra hlvta. Þar fell heilog fylking, su er nu trum uer at (i) himnum er oc lofar guþ með engla sveitum. En maðr het Victor, sa er eigi var vr þessi fylkingu, hann com at gangandi, þar er ridarar konungs sato glaðer yfer fǫt[om oc] uapnum iarls manna. Enn er hann uarð uis af þeim, þvi(!) manfall þetta gegdi, þa lastaþi hann u[erk þeira] oc flyþi alt samsinni þeira. En þeir spurþu hann eptir, ep(!) hann uere kristenn, oc iati [hann þe]gar, oc uar þegar hǫguenn af konungs mǫnnum, oc samtengþes hann iarls liþi i dǫ[þa sinom]. En þesser ero nefder ur þui liþi, er

1 þarvm *Fr.*

þar fell: Mauricius Exsuper . . . . . . tlus oc Victor. En annarra naᵲpn(!) ero oss ocunn, en þaᵲ ero riten a lifs boc. E[n i þe]ssi fylkingu ero sagþer uæra tue(i)r pislarvattar Ursus oc Victor, er pind[er voro] i castala þeim er Solodorum heiter. Enn Maximianus naþi eigi lengi at fagna grimum sigri, þui at þa er hann uilldi raþa fioraþum Constantinum mag sinn, þa uarð funden uel hans, oc uar (hann) tekenn i heraþe þui er Marsi . . . . lif með grimum dauða. En margum uetrum siþarr . . . . kirkio geora til dyrþar þeim. En . . . . kirkio i annat sinn oc aᵲca . . . . bacca, þa fundoz þar bein heil(a)gs manz þess er Innocencius het, er lenge hafþe i iorðu ueret leyndr. En þa uar hann upp tekenn oc feorþr til kirkio Maur(ic)ij oc samtengþr hans liþe [i sinum grep]te oc gaufgan, oc er hans minning hallden með messodege Mauricij oc . . . . Þat georðes enn til iarteina, þa er smiþer marger como til kirkiogeorþar, at . . . . smiþarinnar er heiðen uar. En er sa var (at) smiþenne drottensdag nocorr(!), þa . . . . uaro aller til tiþa farner. Þa sa hann sanlega flocc pislaruatta guþs þyþsia(!) at . . . . oc baurþo þo(!) þeir hann oc auitoþo [of] þat, er hann uann einn a helgum tiþum oc of þat er [hann] þorþe heiþen at ganga til heila[gs ve]rcs. En þetta georþesc af guþs uatum at smiþ[renn] leitaþe astsamlegs raþs, þa er h[ann rey]nde craft þeira, þvi at þar eftir for, at hann toc tru. Cona necquers manz gaufug[s haf]þe lenge siuc ueret oc matte eigi a fetr stiga. En hon bað buanda sinn f[ęra sik] til kirkio Mauricij. En er hon var þangat boren af hondom manna, þa gek hon a sinum f[otum] alheil þatþan af beonum heilagra. Margar ero aþrar iarteiner, þær er þar georþoz i heilso oc i brautrecningo diaᵲfla, þviat drottenn lettr ser soma at syna hvernn dac(!) tacn sin fyr uini sina til lofs oc til dyrþ(ar) naf(n)s sins til þessa dags.

MAURUS SAGA.

(*Cd. Holm. 2 folio*).

Her hefr upp sogu Mauri abbatis.

Heilagr Maurus var ens gôfgazta olldunga kyns, fadir hans het Euticius en Julia moder hans. Hann var til læringar selldr Benedicto abota, þa er hann war .xii. vetra gamall, ok þoat hann væri ungr ath alldri, þa var hann roskinn ath godum sidum. Honum wnni Benedictus wm hvern mann framm ok lærdi hann vandliga. Benedictus meinlætti ser marga wega bædi i vokum ok fostum ok kulda, ok um langafostu þa hafdi hann ecki klæda nema haar(klædi) ok þoo faa ein. Hann matadiz eigi optar en tysvar i viku ok þo litit, sva gerdi hann, medan hann lifde. Maurus lifdi ath dæmum meistara sins ok mæddi likama sinn i môrgum meinlætum, hann reis upp hveria nott fyrr en adrir ok hafdi sungit .l. salma, adr adrir klerkar kæmi ut, ok opt .c. salma eda allan salltara, ok eigi song hann sidr um daga. Langt er ath tina alla krapta Mauri, þviat lif hans var ath ollu ædra miklu, en vær megim þat skyra.

2. Ðat var sa einnihverri tid, ath nockur tiginn madr bad helgan Benedictum, at hann færi til heimkynna hans, þviat kona hans, er skômmu adr hafdi lettari ordit, var ordin od af diofli, ok sva barnit, þat er hun hafde fætt. Hann for med honum ok mællti, at Maurus skyllde þar fyrir rada, medan hann væri heiman. Maurus for þann sama dag med ôdrum brædrum at binda korn, ok eigi allskamt a braut. Þeir komo aptr nær midium degi, ok adr þeir kæmi allt heim, þa var borinn a mot þeim sveinn einn mallaus ok halltr. Fadir hans ok modir fellu til fota Mauro ok badu, at hann gæfi heilsu syni þeira, en hann taldi sik sekan ok syndugan fyrir gudi, ok eigi sig slika luti mega giora, ok kallade þat postola

verk vera at giora slikar iarteinir. En þeir er honum fylgdu, toku at bidia honum hugganar. En Maurus var huggodr ok felldi taar, er hann sa þau klauckva, ok fell hann til bænar. En er hann hafdi lengi aa bæn werit, þaa tok hann stolo af halsi ser[1] ok lagdi yfir hôfud ens siuka ok gerdi krossmark yfir honum ok leit upp til himins ok mællti: «Drottinn Jesus Kristr, þu er svo mælir vit lærisveina þina[2]: satt segi ek ydr, at allir hlutir þeir er þer bidit, þa truit þer þvi, at þer munit audlaz af gudi; syn þat oss nu þrælum þinum litlum ok syndugum, er treystumz i ordum þinum helgum ok þa tru hôfum, er þu letz þer soma at veita oss.» Sidan sneriz hann til ens siuka ok mællti: «I nafni heilagrar ok oskiptiligrar þrenningar ok holpinn af verdleikum ens helgazta meistara wors stattu aa fætr þina alheill ok rettr.» En er hann hafdi þetta mællt, þa spratt sveinninn a fætr ok geck þegar fraliga ok lofadi gud ok mællte: «Lofadr se gud skapari allra luta, sa er ser let soma at græda mik fyrir verdleika ens helgazta þræls sins Benedicti ok ens sæla hans lærisveins Mauri.» Þa kom Benedictus ok bratt heim ok sagdi, at þeir voru þa heilir, er hann for ath hitta.

3. A þeiri tid komu sendimenn til munklifis heilags Benedicti, þeir voru or borg þeiri, er Cinomamnica heitir, ok sendir af byskupi þeim, er Berticiamnus het, þviat sa enn helgasti byskup vissi heilagleik ens agætazta Benedicti ok sendi Plodegarium erkidiakn ok marga sidsama menn med miklum giôfum ok bad helgan Benedictum senda ser munka nockura vel lærda, þa er kynni regulohalld þat, er Benedictus hafdi sett, ok fyrirsôgn hefdi, hversu munklifi skylldi setia. En hinn helgi Benedictus vissi adr en þeir kæmi, ok svo af hverio þeir foro. Ok þott hann vissi fyrir, ath þa nalgadiz andlatztid hans, þa sendi hann þo Maurum ok fiora brædr med honum, ok mællti hann, ath þeir skylldu svo hlydnir vera Mauro, sem þeir hofdu honum verit. En munkarnir urdu miog hryggvir vit þat, þviat hann hafdi sagt þeim andlatzdag sinn, en þeir sa þar til hugganar, er Maurus var, eptir andlat Benedicti. En er Benedictus sa marga munka grata, þa kalladi hann saman alla klerkasveit sina ok mællti: «Svo segir Pall postoli, ath godgiôrn er ast, ok godgirni astar vorrar skulum vær mest rækia; fyrir astar sakir vit mik skulut þer huggazt nu, þviat mattugr er gud at senda ydr annan foringia, þann er miklu er dyrligri, ok þer megit þa lifa ath þess dæmum ok tenad hliota af hans verdleikum, ok þat er naudsynligazt ath sia aavallt vid

1 þer *Cd.* 2 sina *Cd.*

fiandans slægdum. En þat er wid þa at mæla, sem ek sendi til annarra herada, at þer sed traustir i hug ok styrkit hiôrtu ydur i heilagri sidsemi, ok vitid þer þat, ath þvi meiri laun munu þer taka af gudi, sem þer þolit meira vil fyrir hans sakir, ok latit ydr eigi hryggva andlat mitt, þviat ek mun ydr avallt vera tenadarmadr.» En er hann hafdi þetta mællt, þa kysti hann þaa Maurum ok leiddi þa til klaustradyra ok selldi Mauro regulobok, er hann sialfr hafdi ritad, ok gaf þeim blezan ok bad þa fara i guds fride.

4. Þeir hofu ferd sina þrim nottum eptir .xiii[da]. dag iola, ok gistu fyrst i syslu Benedicti aa bæ þeim, er Voleia heitir, ok toku þar vit þeim munkar vegsamliga, het annarr Probus en annarr Aqvinus. Þa hafdi Benedictus þangat senda enn fyrra dag. En er þeir Maurus hôfdu lokit ottusông um nottina, þa komu þar .ii. munkar, er Benedictus hafdi senda, Honoratus ok Felicissimus frændi Mauri, ok færdu Mauro giafar þær, er Benedictus sendi honum; þat voru helgir domar, þrir spænir af krossi drottins ok af helgum dome Marie drotningar ok heilags Michaelis ok Stefani frumvotz Kristz ok heilags Martini, ok rit, er hann sendi Mauro, þat er svo mællte: Taktu vit hinum efzstum giôfum meistara þins, ok vænti ek þess, at giafir þessar muni ydr hlifa vit ollum illum hlutum, ok þat vitradi mer gud giærdags, þa er þer vorut hedan i burt farnir, at þu mundir lifa þria vetr, fra þvi er þu kæmir i munklifi, ok vera þaa innleiddr i fagnat drottins þins. Þat segi ek þer ok, ath ydr mun mart til torfellda verda ok dvala i þessi ferd, ok mun fiande upp egna snôror slægdar sinnar i moti ydr. En alldregi mun gud ydr fyrirlata, ok hann mun opt veita ydr girndir ydrar, ok lifi nu heill ok sæll.

5. Þadan for Maurus i þann stad er Vercellis heitir, ok þar dvaldiz hann tvo daga, ok fylltiz spasaga Benedicti um farardvol þeira. Harderadus felagi þeira skylldi ganga ofan or stôpli einum hafum, en andskoti hepti for hans ok felldi hann ofan, ok lamdiz hann allr ok var borinn i linduki til fôrunauta sinna nær ôrendr. Allir urdu þeir hryggvir vit þenna atburd, ok fell þat einna næst Plodegario erkidiakni. Þar voru þeir fiortan daga, en honum þotti avallt helldr at ser aka. En hægri hônd hans, ôxl ok armleggr þrutnadi miok ok bles alla, ok var þa ætlat, at læknar mundu skera eda svida holld hans. En Plodegarius villdi eigi þat, ok for hann til kirkiu, þar sem Maurus laa a bæn sinni, ok fell til fota honum ok bad med tarum, ath hann gæfi heilso Harderado ok leti eigi skera ne brenna holld hans. Sæll Maurus fell til bænar fyrir

alltare ok retti hendr sinar fra ser ok bad leingi fyrir enum siuka, sidan reis hann upp ok tok af alltari budk, er Benedictus hafdi sent honum ok helgir domar voru i, ok for til ens siuka ok tok span af krossi drottins ok gerdi kross med honum a oxl hans ok a ollum armi ok mællti: «Sa gud, er holldgaz let eingetinn son sinn af helgum anda ok beraz i heim þenna fra Mariu mey, ok var pindr til lausnar ollu mannkyni a þessum enum helga krossi, sa sialfr gud, skapare allrar skepnu, lati ser soma at græda þik fyrir krapt ens helga kross.» Ok er hann hafdi þetta mællt, þa sprack i þrim stodum ok fell or mikit blod. Plodegarius matti eigi vatne hallda, er hann sa svo mikla iartein, ok lofadi gud ok enn helga Benedictum, er þa lærisveina hafdi fostrad, er slik takn giordu. Ok þangat for mestr luti borgarlyds, ok þotti hverr sæll, er sia matti Maurum. En eigi eignadi hann ser þetta helldr lausnara vorum Jesu Kristo ok drottinligum krossi ok verdleikum ens sæla Benedicti. Harderadus var þa nær alheill ok bad Maurum, at hann færi eigi a braut enn næsta dagh, adr hann hefdi komit til hverrar kirkiu i borginni, ok færa lof gudi ok helgum monnum fyrir sakir heilsugiafar sinnar, ok þat veitti Maurus honum.

6. A fimtanda degi þadan, sem nu var greint, hofu þeir ferd sina. Þa bar svo til, ath þionn þeira, sa er Serglus het, fell af baki ok a hvassan stein, ok er hann villdi upp risa, þa var hann allr lamdr, svo at hann matti hvergi hræra sik, ok brotinn var fotr hans enn hægri, ok allr var hann sarr. Maurus geck þangat ath, sem hann laa, ok hellt ath fæti hans enni winztri hendi, en med hægri hendi gerdi hann krossmark yfir honum, ok mællti svo: «I nafne almattigs gud(s), þess er leysir med krapti sinum fiotrada ok þa sem i hoptum ero, riss upp þu heill ok þiona oss þrælum guds, svo sem Benedictus baud þer.» Serglus reis upp þegar heill, ok foro þeir til þess, er þeir komu til kirkiu. Þar sat madr fyrir kirkiudyrum, sa er blindr hafdi verit alla æfi sina, ok bad giafar alla þa, er ut eda inn gengu i þa kirkiu. Hann heyrdi getid, ath Maurus var þar kominn lærisveinn Benedicti. En er Maurus geck or kirkiu ok forunautar hans, þa lagdiz enn blindi madr nidr a stræti fyrir þa ok kallade: «Ek særi þik, Maure þræll guds, fyrir þa ena dyrligu pislarvotta, sem her hvila, ok fyrir gǫfugleik nafns meistara þins Benedicti, attu gefir mer syn af bænum þinum.» En er guds madr heyrdi þetta, bad hann, ath hann stædi upp, ok er hann stod upp fyrir honum, þa spurdi Maurus, hversu leingi hann hefdi þar verit. Hann sagdi, at sa var enn ellepti wetr fra

þvi, er hann kom þar. «Fyrir hvi, sagdi Maurus, hafa eigi þessir enir helguztu pislarwottar, er pinaz letu fyrir guds sakir, gefit þer syn, ef þeir villdi þik sia lata, þviat þeir mundu audlaz þat af gudi, þviat þeira er slikt at gera, en eigi wort, ok þurfum wær þeira aa hverri stundu.» Geck þa Maurus i brott. En þessi kalladi eptir honum akafliga ok taldi upp vesold sina. Þa hvarf Maurus aptr til hans ok felldi taar, ok sa i gaupnir ser, en stundum i himenenn, ok lagdi kross yfir augu ens blinda ok mællti: «Drottinn ok grædari Jesus Kristr, sa er satt lios er, þat er lysir hvern mann komanda i þenna heim, hann sialfr lati ser soma fyrir akall nafns sins at lysa þessum manne ok fyrir werdleika þessa heilagra piningarwotta, sem hvila i þessum stad, ok ens helga vors meistara Benedicti, ath sia madr megi lita dasamlig werk sialfs guds skapara allra luta ok lausnara wors ok hann at lofa feginsamligri rôddu ok verki sannrar tru.» Ok er hann hafdi þetta mællt, þa fell þegar blod mikit af augum ens blinda manz, er Linus het, ok tok hann þegar syn sina ok sa sol, er hun skein biart, ok sông Benedicite med miklum fagnadi. Hann hafdi numit salltara ok allar hversdagligar tidir, svo at hann hafdi heyrt adra syngia. En er su iartein var sogd wm borgina, þa for þangat mikit fiolmenne ok badu, at Maurus skyllde gefa þeim blezan. En hann mællti sva: «Benedicat vos dominus in Syon omnibus diebus vite vestre.» Þat mælir sva: Blezi ydr drottinn, sa er byggvir i Syon, aa ollum dôgum lifs ydvars. En hann mællti svo vid Linum, ath hann skyllde þar þiona gudi ok helgum pislarvottum hans.

7. Sidan foro þeir Maurus þadan i brott, ok er ecki getit um ferd þeira, adr þeir toko ser herbergi eitt kvelld nær kirkiu, er helgud var Mariu drotningu, ok þar var hus litid hia, er kona su var i, er Remicia het, ok sonr hennar, er legit hafdi tvo daga i dae, svo at menn vissu eigi, hvort hann var iendr eda eige. Kona su hafde mist bonda sins litlu adr, ok fell henne nær harmr sia allr saman, ok sat hun yfir syni sinum gratandi. En Maurus geck til kirkiu snemma nætr, sem hann var vanr. En er aa leid nottina, þa kom honum i hug, hve aum honum þotti vera kona sia, er sat yfir syni sinum nær daudum, eda hversu nær henne fell harmr sia allr saman, er su var eingi stund, er hun matti sig fra grati hallda. Þa fell Maurus til bænar af nyiu ok bad drottin, at hann miskunnadi konu þessi ok gerdi heilan son hennar. Þa reis hann upp af bæn ok for til felaga sinna hliodliga, ok vakti Simplicium munk ok bad hann upp risa leyniliga ok fylgia

ser. Ok er þeir komu til kirkiu, mællti Maurus: »Mikil sott er mer i þvi, er ek se konu þessa hryggva, ok vil ek, at vit farim badir til reckiu ens siuka manz, ok mætti svo vel verda, at haleit tign almattigs guds grædi hann.« Ok er þeir komu þar, þa mællto þeir svo: »Kristr drottinn ok grædari wor, einka won ollum siukum ok harmsfullum, sa er miskunnandi war eckiu þeiri, er færdi lik sonar sins med miklu fiolmenne, ok reisti upp son hennar til lifs at asiandum flockum Gydinga, nu lati hann ser soma ath hugga þessa konu med þeiri somu milldi ok gialldi henne son sinn alheilan.« Ok er þeir hôfdu þetta mællt, foru þeir i brott. En sa er tva daga hafdi i dae legit an vitz ok mals, tok nu at mæla vit modur sina: »Hird eigi þu at grata, sagdi hann, þviat med tarum eins þræls guds var ek aptr kalladr til lifs fra helvitis kvolum.« Ok er hann hafdi þetta mællt, reis hann upp ok for til kirkiu, þa er þeir sungu ottusong Maurus ok hans forunautar, veik þegar þar at, er Maurus var, ok mællti: »At sonnu ertu sa, er mik kalladir fra domstoli þeim til lifs med þinum tarum ok verdleikum, er ek var til kvala dæmdr.« Sia iarteign for um allt þat herad, ok foru margir menn i moti þeim, þar sem þeir foru, ok sungu lof gudi þeim, sem svo dyrkar helga menn sina. Sa madr het Olegius, er nu (var) fra sagt, ok tok munks wigslu i munklifi þvi er Siriensis heitir.

8. Þeir Maurus foru sidan ferd sina, þar til er þeir komu i þorp þat er Autisiodorensis heitir, ok var þat skirdags aptan. Þar heyrdu þeir getid Romani, munks þess er verit hafdi tænadarmadr heilags Benedicti fyrir longu, sem sagt er i sogu hans. Þa hitti Romanus Maurum ok foronauta hans, ok bad hann, at þeir færi þangat allir um paskana. En Maurus var fus at finna Romanum ok einkum af þvi, ath hann vissi, at þa mundi heilagr Benedictus andaz þvottdaginn, ok hugdi gott til ath tala vit Romanum, ok foru þangat fostudaginn, ok tok Romanus wel vit þeim. Forunautar Mauri keyptu fæzlu, þa er hafa þurfti um paskana. En þeir Maurus ok Romanus ræddu um dyrd eilifs lifs. En er þeir hofdu lokit tidum um morguninn, þa mællti Maurus vit enn helga Romanum: »Aa morgin er sa dagr, er heilagr fadir vor Benedictus mun fyrirlata þetta lif ok stiga upp til eilifs lifs.« En er Romanus heyrdi þetta, þa tok hann akafliga at grata. Maurus villdi hugga hann ok mællti: »Oss hæfir helldr at fagna hans andlati, þviat þar hofum vær nu mikinn fulltingsmann ok formælanda fyrir oss, ok er hann oss nu nalægari, hvar sem vær erum staddir, en

þa at hann væri her i heimi.« Ok þo at hann mællti slikt, þa matti Romanus eigi hallda sik fra tarum. Nott þa vakti Maurus ok foronautar hans, ok svo Romanus ok nockurir hans lærisveinar, ok sungu þeir allir salma ok bænir i minningu andlatz heilaghs Benedicti eptir sid Romveria. En er nott su leid or hondum ok lokit var tertio um morguninn, þa var Maurus at kirkiu ok la a kirkiugolfi. Þa bra þvi vit, at hann þottiz vera heima i munklifi Benedicti, ok sa hann gotu liggia upp til himins austr fra kofa Benedicti; hun var þakin fogrum môtlum ok môrgum itarligum steinum. Þessa syn sa med honum .ii. brædr. Þeir undrudu miok syn þessa. Sidan sa þeir mann a gotunni buinn virduliga ok biartan i alite. Hann spurde, hverr þessa gôtu ætti. Þeir kvoduz eigi vita. Þa mællti sa, er aa gotunni var: »Þessa gotu stigr heilagr Benedictus upp til himins.« Sa annar, er sa syn þessa med enum helga Mauro, var heima i munklifi Benedicti, en annar fiarlægr þeim stad, svo sem segir enn sæli Gregorius pave. Maurus sagdi vitran þessa Romano ok felogum sinum, ok helldu þeir þar gofugliga upprisutid drottins vors ok foru i brott annan dag i paskum. Þa mællti Romanus vit enn sæla Maurum: »Ef ek mætta fyrirlata þenna stad, þa munda ek giarna þer fylgia, enn kærazti vinr; nu bid ek, ath gud almattighr se aavallt med þer ok brædrum þinum ok leidi ydr til sannrar fyrirheitziardar, þeirar er hann het voldum monnum sinum.«

9. Þadan foru þeir til þess stadar er Aurelianus heitir, þar var þeim sagt andlat Berticiamni byskups, ok þat med, ath annar var til byskups tekinn ok vigdr i hans stad, sa het Dompnulus. Þessi tidendi ôflodu þeim ahyggiu mikillar ok hrygleiks, ok vissu eigi, hvat þeir skylldu til rads taka. Heilagr Maurus mintiz aa spasogu meistara sins, þa er hann sagdi mart torvelligt vera i þessi stundligri dvol, þviat gud launar þat margfalldliga, er menn þola til vandræda her i heimi fyrir hans sakir; «letz hann oss ok, sagdi Maurus, avallt fylltingsmadr(!) vera skylldu. Abraham hofutfadir for a brôtt af fodurleifd sinni at bodordi guds ok til annars landz ok audladiz af gudi blezan allz sin(s) kyns. Vær skulum ok gladir vera i þessi utlegd ok bida svo hugganar af gudi ok likiazt eptir meistara worum, er geck fra allre eigu sinni, ok um sidir leyndiz hann fra fostra sinum ok villdi gud(i) einum lika ok at honum einum hyggia, ok fyrir þat audladiz hann mikla miskunn ok tign af gudi, svo at eingi hefir fremri verit heilagra manna, þa er postola leid, ok setti fleiri munklifi en nockur annarra ok færdi

gudi margar þusundir algerra munka.» En af þessi aeggian heilags Mauri þottuz þeir þegar stodugari vera en adr ok spurdu leidtoga sina, hvat þeir skylldu til rads taka. Harderadus mællti: »Þat syniz mer til liggia, ath vit, er eptir ydr vorum sendir, ok er sem þer hafit fyrir vorar sakir þolat mikit vil ok erfidi i þessi fôr, ath vit leggim þat erfvidi a ockr at fara til fundar vit þenna byskup, sem ockr er okunnigr, ok segim honum allan tilgang farar vorrar, ok kunnim sidan ydr skyrt ath segia hans vilia, en þu bid her, enn gôfgazti fadir, i þeim stad, ok brædr þinir þeir sem med þer ero. En ef sia byskup vill eigi þat gera lata, sem hinn fyrri byskup sendi ord til, þa munum vær finna adra gotu, ok mun gud eigi lata verda þarflaust erfvidi ferdar ydvarar.«

10. Sidan foru þeir til þess, er þeir komu til borgar sinnar, ok tok byskup vid þeim forkunnar vel ok het þeim þegar audæfum sinum ok allre virding þeire, er þeir hôfdu adr haft. Þeir sogdu honum fra fôr sinni ok letuz þat hafa aflat, sem þeim var bodit, ok spurdu[1], hversu hann villdi þenna lut vera lata. En honum kvodz(!) ecki mikit um utlenda menn ok letz ecki mundu klaustra smida lata at rade utlendz manz. En er Harderadus heyrdi, at byskup tok þvi ecki fliott, þa sendi hann frænda sinn, er Hardemarus het, til fundar vit Maurum, ok bad hann eigi hryggvan vera um þessa sôk, helldr skylldi hann fara til herads þess, er Andegaunensis heitir, ok kvaz hann þar mundu fyrir vera, þa er þeir kæmi þar. Maurus vard gladr vit þetta ok felagar hans. Sidan foru þeir i þann stad, er Testis heitir, ok fundu þar Harderadum ok konu hans, er Cecilia het, ok sonu þeira, ok hôfdu þau þar bedit tvo daga ok buit þeim goda veizlu. Þa gengu þeir Maurus ok Harderadus brott fra odrum, ok Cecilia kona hans, til tals, ok sagdi Harderadus allt, sem farit hafdi med þeim byskupi. Þa spurdi Maurus, hvat til rads skylldi taka. Harderadus svaradi: »Ek a mann þann, er Florus heitir, hann a miklar eignir i herodum þessum ok odrum, ok hann er mestr hôfdingi a ollu Fraklandi, þa er konungrinn lidr, ok hefir svo mikil metord af honum, at hann dæmir nær um oll maal, þau sem verda milli manna i hans riki, ok þott hann starfi i môrgum veralldligum ahyggium, þa þionar hann þo stadfastliga almattigum gudi, ok hann vill munklifi reisa lata af sinum eignum, ok þangat ætlar hann ser til, þa er hann fær leyfi til þess af konunginum. Hann er kvongadr madr, ok eigi af þvi at hann girntizt þat, helldr let hann at

1 spurdi *Cd.*

bæn konungs ok frænda sinna; hann a einn son vit konu sinni, ok ætlar hann honum i þat munklifi, sem hann lætr gera, ok þangat ætlar hann ath fꜳ þa menn, ath algiorvir se i klerkdomi ok godum sidum, at sonr hans læriz af þeim ok þeira dæmum. Nu ætla ek at gera mann til hans, þann er skyri fyrir honum sôk hingatkomu ydvarrar, ok sa segi oss sidan hans vilia, ef hann vill eigi sialfr fara at finna oss. En vær munum fara fyrir til þess stadar, sem hann hefir ætlat, at munklifit skylldi setia, ok litum a, hverso oss syniz sa stadr til þess fallinn.« En er Maurus heyrdi þetta, þa vard hann hardla feginn, ok foru þeir þegar annan dag til þessa stadar.

11. Þa red fyrir Fraklandi Theobertus konungr, ok var Florus i ferd med honum ok metinn allra manna mest. Ok er sendimadr Harderadi hafdi uppborit erende sin fyrir Florum ok sagt honum, at þeir Maurus voru þa ꜳ ferd komnir, ok sva ath Dompnulus byskup villdi eigi vit þeim taka, þa geck þegar Florus ꜳ konungs fund ok sagdi honum, hver sok til var, er Maurus var þangat kominn, ok sidan sagdi hann konungi sinn vilia ok beiddi, ath hann leyfdi, ath Florus leti munklife setia, ok sidan redi Maurus þar fyrir. Konungrinn svaradi: »Svo sem þu hefir oss hingat til truliga þionat ok gert i ollu vorn vilia, þa megum vær eigi synia þer þess, sem þu bidr, ok far þu sem fyrst ok finn þa menn, er þer hafa ord sent, ok mun ek til leggia mina hamingiu, ok tak vit þeim enum helgum monnum wirduliga, ok giôrr þat, er þik fysir ok gudligh tign lætr þer i hugh koma; bid þa helgha menn, ath þeir arni oss ok sonum vorum miskunnar vit gud, ok at þeir bidi optliga fyrir ollu landzfolkinu, ok seg svo, at vær erum bunir at veita þeim hlydni i ollu þvi, er þeira embætti heyrir til; bid ek, at þeir hallde vel reglum sinum eptir bodordi meistara sins. Ok ek mun smida til afla, eptir þvi sem þu beidir, ok sia smid verdi skiott algiôr.« Sidan for Florus med þessum ummælum konungs til bæiar sins þess er heitir Glannafolium.

12. En er Maurus ok Harderadus urdu varir vit kvomu Flori, þa gengu þeir a mot honum, ok þegar er þeir hittuz, ste Florus af baki ok fell til fota enum helga Mauro. Ok er hann reis upp, þa mintuz þeir til ok felldu tꜳr fyrir fagnadi. Sidan tok Florus ena vinzstri hônd Môri[1] ok kysti ꜳ sidan ok mællti: »Mikill fagnadr er oss a hingatkomu þinni, þar sem þu ert þræll ens hæsta guds ok lærisveinn ens helga Benedicti, þviat hans

1 *Først skrevet* flori *i Cd.*

vegr ferr nu um allan heim, ok lofat se nafn drottins, þess er þik sendi ok þina forunauta til þessa herada ok oss til tenadar.« Annan dag eptir syndi Florus Mauro stad þann, er hann ætladi munklifit at setia. Þa sendi hann eptir syni sinum Bertulfo, ok selr hann i hendr Mauro til læringar. Hann var þa atta vetra gamall. Þa lysti ok Florus yfir þvi, at hann ætladi ser þangat, ef hann fengi leyfi til þess af konungi. Sidan let hann samna smidum mörgum ok verkmonnum, ok var þar munklifit reist, er odrum megum var fiall, en odrum megin á mikil. Fyrst var þar kirkia gior, ok sidan er vigd var, var helgut enum sæla Martino byskupi ath radi[1] Mauri, ok þar var hann grafinn at þeiri kirkiu.

13. Florus hafdi haft einn steinsmid fra konunginum, hann var lærdr madr. Þat var einn dag, at Maurus sat uti hia, þar er þeir smidudu, ok sa a bok sina, ok þar var Florus hia honum, ok skyrdi Maurus honum af bokinne. Þa vard þat, at smidr sia fell ofan af hinum hæsta steinvegg ok aa einn mikinn stein, hann fell a bak aptr ok lamdiz mi(o)k. Allir ætludu hann andadan ok ræddu um, hvar hann skylldi grafa, þviat blod fell hvervetna um hann. Þa komu þeir til Maurus ok Florus þar til, sem hann la. Maurus baud, at hann skylldi bera til kirkiudyra. Hann bad þa adra i brott fara, en hann fell til bænar fyrir alltare, ok er hann lauk bæn sinni, geck hann ut ok gerdi krossmark yfir enum lamda ok mællti: »I þess nafni, er manninn skapadi or leiri iardar ok gaf honum lifs anda, ris upp þu heill ok smida klaustra þenna, þar til er lokit er.« Hann aurdgadiz upp þegar, ok sem hann vaknadi af svefni, ok undradi, er hann var þar kominn. Maurus sagdi, at adrir baro hann þangat. Ok er hann var þangat kominn, komu þeir þar Florus ok Simplicius. Florus fell til fota Mauro ok mællti: «Ath sonnu er þu Maurus lærisveinn Benedicti, þess er vær heyrdum opt fra sögd þvilik takn.» Ok eigi þordi hann at koma vid klædi hans.

14. En þa er sa kom til smidar er græddr var, toku nöckurir enir verri menn at amæla enum helga Mauro ok sögdu, at hann hefdi[2] þessa iartein til þess gert, at hann væri þa meira virdr en adr, en eigi fyrir sakir gæzku, ok hann mundi þvi farit hafa fra sinu odale ok til fiarlægra herada, ok svo at hann mundi slika luti gera af nockörum golldrum en eigi af guds krapti. Ok er þeir ræddu slikt, þa hliop dioful i þria verkmenn ok kvalde akafliga, svo at einn feck bana af, sa het Flodegissus. En er guds madr

1 raudi *Cd.* 2 gerdi *Cd.*

fra þat, felldi hann tar ok geck til kirkiu Martini, ok bad fyrir enum andada ok svo fyrir þeim, er ohreinn andi kvaldi. Sidan reis hann upp af bæn ok geck þangat, sem enir odu menn voru. Þeir rifu klædi af ser med tonnum. Hann gerdi krossmark yfir þeim ok mællti: «Drottinn vor Jesus Kristr, eingetinn guds son, sa er þann matt gaf lærisveinum sinum, at þeir trædi undir fotum hôggorma ok eitrorma ok allan uvinar krapt, leysi hann ydr nu af þessi diofuligri kvol.» Þeir gnistu tônnum ok iusu molldu i hôfut ser, en hann geck at þeim eigi at sidr ok retti fingr sinn i munn þeim. En ohreinn andi matti eigi þar ut fara, sem fingr hans voru fyrir, helldr for hann med saur i brott. Þa baud Maurus, at enn andada skylldi bera i kirkiuskot, ok svo var gert. Hann vakti alla þa nott ok bad med taarum, at hann gæfi lif enum andada, ath eigi vægi diofull sigr a honum. En um morguninn eptir let hann Simplicium munk syngia messo fyrir þeiri enni somu salo, ok er messo var lokit, þa gengu þeir þar til, er likit la. Þa mællti Maurus: «Drottinn Jesus Kristr, þu er upp reistir Lazarum, er fiora dagha hafdi i grauf legit, ok fyrir bænir þræls þins Helye lifgadir þu eckiu son, ver þu nær oss þrælum þinum ok gialld þeim likama ônd sina, þa er diofull tok i brott med mikille kvol.» Ok er hann hafdi þetta mællt, þa skalf likit, ok eptir þat settiz madrinn upp. Maurus mællti þa: «Ef þu villt lifa, þa far þu i brott þegar ok kom alldri i þenna stad sidan.» Þetta baud hann honum fyrir litillætis sakir ok þess, ath hann villdi eigi ordlof af monnum hafa fyrir þetta verk.

15. A enum atta vetri þangatkvomu heilags Mauri var klaustrid algert. Þa var Eutropius heilagr byskup i þvi heradi. Fiorar voru kirkiur i munklifi Mauri. Ein var helgud Petro postola, onnôr Martino byskupi, þridia Severino byskupi, en fiorda var giôr aa þa leid sem enn hæsti turn, ferskeytt at vexti, ok var helgut enum sæla Michaele hôfudeingle. Florus mintiz þa þess, er hann hafdi heitid, ok for til fundar vit konung ok bad leyfiss af honum til þess at taka munks vigslu ok þann sid, er þar aa at fylgia, ok bæta svo yfir misverka sina, er hann hafdi gert i veralldligri atferd, med bænum ok odrum andar avôxtum. En er konungr leyfdi eigi þat, þa vard Florus ugladr ok villdi þo eigi skiliaz vit konunginn. Konungrinn bad hann þar vera nockura daga, ok svo gerdi hann. Konungr spurdi vandliga ath Mauro ok iarteignum hans ok lifi ok allri atferd, eda hve margir munkar komu þangat med honum. En Florus sagdi honum allt greiniliga slikt, sem

hann vissi af. Þa mællti konungrinn: «Ef ek vissa, ath þat likadi guds þræli, þa væra ek fuss ath sia hann ok stad þann, sem þar er reistr, ok vegsama hann med konungligri giôf.» Florus mællti: «Leitum fyrst ath þvi, hversu[1] þetta hugni enum helga Mauro, ok gerum sidan eptir þvi sem honum þickir vera eiga.» Sidan sendi konungr hann þangat ok mællti svo: «Kunn þu bratt ath segia oss, hversu hann vill vera lata um þangatkvomu vora. Mikit þætti mer undir þvi, ef Mauro þætti svo vera mega, ath ek væra vit staddr, þa er þu leggr nidr veralldligan buning ok locka þina.» En er Florus kom til munklifiss Mauri, ok margir gaufgir menn med honum or hôll konungs, þa sagdi hann bratt Mauro vilia konungsins. En heilagr Maurus leyfdi þat, eptir þvi sem konungr beidde, ok kvad aa skyrt um dag, hvenær hann skylldi koma.

16. Konungrinn kom ath nefndum degi. Gengu þaa i mot honum allir munkar ok toku vel vit honum ok lidi hans. Konungrinn virdi þa litils metord sin ok tign, er hann hafdi af landzmonnum sinum, ok um morg lond onnur foru hans agæti, hann fell til fota enum sæla Mauro med miklu litillæti i purpuraklædum ok dyrligu konungsskrudi, ok bad enn sæla Maurum med tarum, ath hann helldi bænum fyrir honum ok ollum hans undirmonnum. Þa tok Maurus i hond honum ok reisti hann upp. Konungrinn mællti þaa: «Agæt er tign meistara ydvars, ok fyrir longu kunnig hingat um lônd, þviat kraptr hans heilagleiks ok agæt verk, þau er vær heyrdum fra honum sogd, reynaz nu verda hversdagliga giôr fyrir bænir ydrar ok verdleika, ok veitir þat oss mikinn fagnad.» Sidan bad hann Maurum, at munkar tæki hann i sveit sina ok samlag, ok nafn hans væri ritad med þeira nôfnum. Hann fal þeim a hendi son sinn Theodebaldum, ok baud honum sveininum ath vera eptirlatr enum sæla Mauro ok brædrum ok hagfelldr þeira stad, ok hann væri tenadarmadr ok hlifeskiolldr þeira optliga. Þa spurdi konungr, hverir þeir væri, er þangat komu med honum, ok mællti, at þeir skylldu standa allir saman, ok spurdi, hvat hverr heti. En er honum var sagt, þa mintizt hann til þeira allra, ok sidan kysti hann allt munka lid. Ok er hann sa Bertulfum hia odrum brædrum, þa spurdi[2] hann, hverr sa væri enn unge munkr. Maurus sagdi honum, ath saa var son Flori. Þa kalladi konungrinn hann til sin ok fal hann aa hendi Mauro fyrir astar sakir vit fodur hans. Sidan kannadi hann ôll munkahuss ok hugdi at,

1 hversa *Cd.* 2 sagdi *Cd.*

hversu honum þotti smidat vera, ok leitz vel aa. Eptir þat geck hann til Petrs kirkiu ok gaf til þess stadar þorp nockut, er Boskus heitir, ok ônnur þorp, þau er þar lagu i nand, ok let rita aa stadarskra þessar tilgiafir allar. Þa lysti konungr yfir þvi, at hann mundi allt þat veita Mauro, sem hann beiddi aa þeim degi. Þa geck Florus til konungs ok bad, at hann leti giôra bodord konungligrar tignar yfir testamento þvi, sem hann let rita, ok þat veitti konungr honum. Þa voro færdar þær giafir þangat, er Florus gaf til stadarins, þat var bæde gull ok silfr ok gimsteinar ok klædi dyrlig. Sidan gaf hann frelsi .xx. þrælum sinum ok þar med godar giafir. Eptir þat geck hann til alltaris, þar sem Maurus var fyrir ok ôll klerkasveit, en odrum megin hia alltari stod konungrinn ok fylgd hans. Þa leggr Florus nidr allt heimsskraut; klyfti aboti fyrst af haari hans, ok þa konungr næst, ok sidan hverr at ôdrum merkismanna þeira, er konungi fylgdu. Konungrinn felldi tar fyrir fagnadi, er hann sa svo mikla godfysi med honum. Þa kalladi hann til sin brodurson Flori Landramnum ok feck honum velldi þat allt, sem Florus hafdi adr haft. Sidan bad aboti konunginn, ath hann gengi i hus þat, sem gestir voru vanir at vera ok af virktum var gert. En er konungr kom þar, þa fell enn sæli Maurus til fota honum klôckvandi. Konungrinn reisti hann upp ok spurdi, hvat hann villdi. Maurus mællti: «Sia er bæn ens minzta allra þioda, þeira sem her eru i þessum klaustra, at þer sed her i nott ok lid þat allt, sem ydr fylgir, ok neytid her þeira guds giafa, sem brædr hafa ydr fyrir buit med godfysi.» En er konungrinn taldiz undan þvi litillatliga, þa mællti radgiafi hans, sa er Ebbo het, enn spakazti madr: «Veitid þeim þetta, herra, er þeir bidia med svo miklum godvilia, ok uggi ek, at gud reidiz oss, ef vær reitum i nockuru hug þeira.» Ok þa veitti konungr þat, sem þeir baadu. En adr þeir foru i brot, þa let hann þangat kalla Florum. En er konungr sa hann klæddan munkaklædum, felldi hann taar ok mællti: «Þackir geri ek almattigum gudi fyrir þinni godfysi. Bid ek þik, ath þu þioner nu gudi þinum þeim mun betr ok rækiligar i þessi enni helguztu atferd, sem nu þionar þu ædra konungi, en þa er þu hellt upp voro hofdi ok hafdir veralldligan bunad ok styrdir virduliga þvi valldi, sem þer var i hendr feingit, ok þu megir svo heimtaz fram i godlifi, sem salmaskalldit segir, at helgir menn munu fara af krapti i krapt, til þess er þeir sia gud guda i Syon.» Sidan tok konungrinn blezan af Mauro abota ok for a brott sidan.

17. Annan dag for aboti at sia þorp þat, er konungrinn hafdi gefit til munklifissins, ok dvaldiz þar tvo daga. Þangat var færdr kararmadr, saa er .vii. vetr hafdi i kôr legit i þvi sama þorpi, ok var þa vitlaus; ok er guds madr signdi hann, reis hann upp þegar alheill, svo sem honum hefdi ecki til meins verit. Sidan for aboti heim ok kannadi lif ok sidu lærisveina sinna, svo sem gert hafdi enn sæli Benedictus, ok eggiadi þa til gods lifs. Aa odru aari þangatkvomu Mauri reduz margir menn þangat ath þiona þar gudi. Sumir selldu sono sina til læringar enum helga Mauro. En er .vi. vetr ok .xx. voru lidnir fra þvi, er munklifit var sett, þa voru þar .c. munka ok fiorir tigir; su sama tala hellzt leingi sidan, ok villdu menn hvorki auka ne minka þa tôlu, er Maurus hafdi sett, ok matti þa vel endazt þat, er þar la til, ef eigi var fleira lid. En þa er Florus hafdi þar verit .xii. vetr ok þria manadi ok þria daga, þa tok hann sott ok andadiz .xii^mo^. kalendas Septembris, ok for til guds.

18. Theobertus konungr hafdi .xiiii. vetr radit fyrir Fraklande, þa er hann let velldi af hendi, ok tok konungdom Theobaldus son hans. Hann stiornadi miok eptir þvi sem fadir hans ok var vel vit enn sæla Maurum ok klerka hans. Hann for eptir andlat fodur sins at finna enn helga Maurum ok færdi honum godar giafir ok gaf til stadarins tvo bæi; hann vard skamlifr. Eptir hann tok riki Lotarius, hann for opt at finna Maurum ok sotti miôk eptir hans radum. Þat var eitt sinn, at Maurus sendi .ii. brædr til hans af nockurum naudsynium, tok hann vit þeim forkunnar vel ok let þegar til reidu þat, sem þeir beiddu. Hann spurdi þa vandliga at, hversu mikil tillaug enir fyrri konungar hefdi haft til munklifis þeira. En þeir sôgdu honum þat glôgliga. Þat var einn dag, at Maurus ok nockurir brædr med honum foru i þorp, þau er þangat lagu til munklifis þeira, ok komu þar sem Gandiacus heitir. Þa geck Maurus til bænar i hus nôckut, ok .ii. munkar med honum. Ok er þeir hôfdu setit þar um hrid, þa var þeim sagt, ath Ansegarius erkidiakn var þar fyrir dyrum uti ok villdi hitta Maurum. Hann baud honum inn at ganga. Ok sidan er þeir hôfdu talat slikt, er þeim var skylldaz, kalladi Maurus til sin Simplicium munk ok mællti vit hann: »Þessum manne eigum vær vel ath fagna, þviat hann er enn kærazte vor win ok var fyrrum heimamadr wor, ok skulum vær byrla honum astar vín ok heilagrar elsku sem andligir menn andliga.« Simplicius mællti: »Eigi hôfum vær meira vin en i einu litlu keri, þat sem vant er

ath hanga i kofa worum.« »Ber þo þat hingat,« sagdi Maurus. En er þat kom, mællti hann: »Takit oss ok nockut braud.« Maurus gerdi krossmark yfir kerino ok mællti: »Mattugr er gud, sa er matbord bio þrælum sinum i eydimork ok let vatn gnogligt spretta fram af hellu einni, þa er Gydingum var vatzfatt, ok enn hefir hann matt til þess at gefa oss þrælum sinum gnott wins, svo at vinniz, sem vær kunnum oss þôrf til.« Af þessu enu litla keri drucku siautigi manna, ok drack hverr af þrim sinnum, ok var þa kerit fullt, er þeir hôfdu druckit, svo sem fyrir ôndverdu[1]. Sia iarteign þotti þeim lik vera þvi, sem Heliseus spamadr gerdi, er hann fæddi leingi marga smidu med litlum mat. Eptir þat for Maurus heim ok forunautar hans, ok mætti siukum manne midleidis ok gerdi krossmark a mot honum, ok tok sa þegar heilsu.

19. A þeiri tid kom Lotarius konungr i þat herad, ok sendi ord hinum helga Mauro, at hann kæmi til motz vit hann. Maurus for þegar ok nockurir brædr med honum. Konungrinn gaf til stadar þeira þorp þat, er Blazon heitir, ok bæ þann, er Langavollr heitir. Þa bad enn helgi Maurus konunginn leyfiss til þess, at þeir munkar ok hann sialfr kiôri mann til (a)bota, þann er þeim syndiz vel vera tilfallinn, ok konungr leyfdi þat. Tok hann blezan af abota ok for heim sidan. Heilagr Maurus sagdi svo brædrum sinum, ath hann villdi nidr leggia umônnun ok forrad stadarins, ok kvedz vilia lata gera ser kofa hia kirkiu Martini byskups ok i þvi husi vera, medan gud ynni honum lifs, ok þar þiona gudi utan alla veralldar gledi; kvedz hann ok vita, at eigi var langt eptir lifstunda hans, at þvi sem enn helgi Benedictus spaadi um alldr hans, ok þa mundi hann þria vetr hafa olifat. Þa voru þrirtigir vetra ok atta vetr fra þvi er klaustrid var reist. Þa let hann kalla til munka alla ok lærda menn, ok spurdi, hvern þeir villdi til abota kiosa. En allir mælltu ok sogduzt vilia, ath hann kiôri, ok kvadu hann giôrst vita allra þeira skaplynde. »Þat synizt mer, sagdi hann, ath Bertulphus se til abota tekinn med godu samþycki brædra ok settr i sæti Mauri.« En hann geck þa i kofa sinn ok .ii. munkar med honum, þeir sem honum skylldu þiona, þeir hetu svo Primus ok Avianus.

20. En er heilagr Maurus hafde sva leingi lifat, halft fimta misseri, ok þiad likam sinn môrgum meinlætum, þa var eina nott, er hann geck til kirkiu Martini, sem hann var vanr, ok villdi inn ganga, sa hann dioful standa fyrir ser ok hafdi mikinn flock

[1] ôndvôrdu *Cd*.

uhreinna anda; hann bannadi Mauro at ganga i kirkiuna ok mællti wit hann: »Heill sva Maure, þu er svo hefir oss opt i brott keyrt af worum sætum ok bygdum ok farit fra þinu heradi, kunnmonnum ok frændum til þessa okunnu[1] herada. Nu munum vær hefnaz vit þik ok hafa fram allan maatt illzsku vorrar i gegn þer, sva at vær munum koma ath ydr sott mikilli ok illri ok drepa svo nidr nær allt munkalid, ath fair einir munu eptir vera, ok mun ek nu wegha sigr a þinum monnum, þviat þeir hafa mart eptir mer lifat.« Maurus mællti: »Avita mun drottinn þic, andskoti, um maal slik ok lygi þina, þviat þu ert sva sem fader lyginnar.« Þa hvarf uhreinn andi fra aughum hans sva sem reykr. Eptir þat vard gnyr mikill ok ogurligr, sva at Mauro þotti skialfa allt klaustrid, ok vit þann gny wǒknudu brædr ok woru lostnir myklum otta ok hræzslu, ok wissi eingi, hveriu sæta mundi, ok risu upp til ottusaungs. Heilagr Maurus vard hryggr miǒg vit syn þessa ok wit þat, er hann hafde heyrt, ok geck inn i kirkiu ok bad drottin, at hann leti ser soma ath birta honum sannleik af þeim lutum. Þa vitradiz honum eingill guds ok mællti vit hann: »Hvi ertu svo hryggr, en kærsta sala guds, af þeim lutum, sem af sialfum gudi ero fyrirætladir? en diofull veit, hve mart verda mun, þott hann se upphaf allrar illzku ok lyghe; þat skalltu vita, at hann hefir eigi þetta sagt af sinum vilia helldr ath guds bodordi, þviat þat er sumt satt, er þu heyrdir, þviat mestr luti munka þessarra munu saman samnaz til drottins aa skamri stundu, svo sem gud hefir fyrir hugat; en þat er eigi satt, at hann sagdiz sigraz mundu a lyd þessum, þviat hann mun aa eingum þeira sigr vinna, þar sem þeir ero lærdir þinum aminningum ok þinum bænum, ok mun hverr bida andlatztidar sinnar; ok þa er þessir ero andadir, munt þu ok andazt.«

21. Eptir þessi ord hvarf syn sia fra honum. En um morguninn eptir sagdi enn helgi Maurus brædrum þa luti, sem honum voru vitradir, ok talde leingi fyrir þeim af fodurligri ast ok sagdi sva, ath þat endimark hafde drottinn sett þessa lifs, sem eingi daudligra manna, þeira er bornir voru i þenna heim, matti um lida. Nu er oss þat eina til at færa oss vel i nyt þat, er drottinn hefir skyrt gert fyrir oss, ath vær munum skamma eiga idranar stund, ok er þvi meiri naudsyn aa at vanrækia eigi þat, sem hann villdi vara oss vit adr, ok skylldum vær nu af þvo syndaflecka vora med idranar tarum ok aþian likama vors, þviat þa fitnar

[1] okunna *Cd.*

ondin, er likaminn megriz. Giorum vær, sem spamadrinn mællti: ransokum ahyggiusamliga gotur vorar ok verk, ath vær komim med iatningum fyrir andlit drottins, ok vær megim innganga med ymnum ok odrum lofsôngum i hlid hatidligrar borgar, ok verdim þess makligir at sia birti almattigs guds med ollum helgum ath eilifu. Nu vitum vær, brædr, at nær er su tid, er domr hefz upp af husi guds, en domar hans eru stundum leyndir, en allir rettir. Giorum nu, sem samir þrælum guds, ok færum verkkaup vor, verum vakrir ok varir um oss med ollu, ok gongum eigi i snoror andskota, þær sem hann hefir a gotu fyrir oss, þviat nu er komin en ellifta tid, þat er en efzta tid lifs vors.«

22. Af þessi aeggian ok aminningu guds manz tok sia oll munkasveit ath bua sig fyrir til ennar efztu tidar, svo ath allir stigu upp utan efa til himneskrar fôdurleifdar, þa er þeir lidu fram af þessa heims lifi. Sidan kom sott med svo miklum haska ok akafa, at adr en .v. manadir eru lidnir, þa hofdu andazt .xiiii. munkar ok .c., en eptir voru .xxiiii. af þessum mikla safnadi. Þa tok enn helgi Maurus sott ok lagdiz nidr i kirkiu heilags Martini fyrir alltare ok hafdi harklædi eitt undir ser. Hann andadizt .xviii^da^. kal. Februarij manadar, þa er hann hafdi adr bergt hollde ok blodi drottins vors Jesus Kristz, ok for þegar til guds, ok var grafinn i þeiri somu kirkiu til hægra vegs alltaris. I þeim stad veitaz margir velgerningar fyrir verdleika ok bænir heilags Mauri til dyrdar gudi. Bertulfus aboti lifdi sidan tvo vetr. Eptir þat var Florianus aboti son Harderadi leidtoga Mauri, ok hafdi Maurus hann lærdan. Svo teliaz lifdagar en(s) sæla Mauri, at hann var fornadr gudi ok selldr til læringar enum helga Benedicto, þa er hann var .xii. vetra, ok var med honum .xx. vetr; þa telzt alldr hans allr saman .lxxii. vetr ok dagar .xiiii. Per omnia benedictus deus in secula seculorum. amen.

MICHAELS SAGA.

(*Cd. 657ª qv., A; Cd. 657ᶜ qv., B; den sidste har kun Slutningen af Sagaen*).

(Prologus).

I nafni grędara varss herra Jesu Kristi byriaz her litill bæklingr heilags Michaelis hofuðengils, til þess eina skrifaðr ok samansettr, at hann iafnlega lesiz aa messuðagh Michaelis kirkiusoknar monnum til skemtanar, einkanlega i þeim stǫðum [1] sem hann er kirkiudrottenn yfir, at þvi ǫllu sætari verðr hans minning i rettlatra manna hugrenning, sem firir þessa litlu ritning verðr ollum kunnari hans aagæta virðing. En þvi kunnu ver at skrifa skamt en eigi langt af þessum haleitum merkisberara Mikaele, at hans atferð ok unaðsemd er meirr i laynum himnanna firir aaliti ok aasynd eilifs ok osyniligs domara, en firir manna augum aa iardriki til langra eða opinberra frasaghna. Liost verdr skynsaumum manni, at vorkynd letrs vors er saunn, þo at stutt verði fyrst, firir þa sauk at syndugr maðr ma taka morg orð af engiligri natturu hræddari en af mannligri, þviat hennar stetr ok astuð er hreinni ok helgari en hvat annat; firir þaa sauk aðra at þessa frasaugn ma eigi birta með ættartølum iarðneskra manna sem annarra heilagra manna, eigi nǫfnum feðgena, eða rikdomi frænda, eigi upprunasǫgu mannzins eða frumvaxti(!) tiða, þviat þvilikir hlutir allir geraz i heimi vaarum; en kynferd Michaelis er eigi af dauðligum monnum helldr af eilifum guði, eigi þessarrar veralldar helldr himneskrar. Þvi verdr skilianligt, at þat eina er oss efni gefit til frasagnar, er blezaðr Michael kyndi sitt nafn heiminum meðr drottens vilia ok dasamligum verkum firir þa miskunnar grein, at iardneskir hlutir skilldu hialpazt mega firir hans arnaðarorð ok meðalgongu viðr

[1] stęðum *A*.

guð firir þaa stundliga þionostu, er nu veitiz honum i kristninni, hver eigi mundi giorzst hafa, utan drottinn allra miskunsemda hefði hans nafn birt yfir iordina. Nu þat litit sem ver hofum saman lesit hefr i guðs nafni medr þess hattar efni.

Her byriar upp sǫgu Michaels engils.

1. Eilifr guð drottinn, skapari himins ok iarðar, skapaði alla hluti i senn af engu efni ok greindi skepnu sina i sundr aa sex doghum, ok hvilldiz aa siaunda vikudegi af verki, er hann framit hafði; sem vaattar hinn mikli laugmaðr Moises, þa er hann skrifar af skapan heims i upphafi þeirar bækr, er Genisis heitir. Oumręðilegr guð pryddi alla sina skepnu fǫgrum blomum bæði iarðneska ok himneska[1], þviat aull handa verk hans voru miogh heilug. Himnariki pryddi hann oumræðilegri dyrð, sem engum er kunnikt utan honum einum. Til þeirar dyrþar skapaði hann dasamlega ok udaudliga natturu meðr uvirdanligri sęlu, sem honum er þionandi bædi aa himni ok aa iorðu. Þessi vegsemdar nattura eru usyniligir flokkar ok fylkingar einglanna, þviat sva byriar æzsta konungi usyniligum guðdomi at hafa usyniligar þionostur til lofs ok dyrþar sinu almattku guðdoms velldi. Aullum engla fylkium skapaði drottinn einn engil fegra ok frabęrlegra, sva at af sinni dyrð ok birti tok hann nafn i upphafi ok var kallaðr Lucifer, þat þyðiz aa noręnu (liosberari), þviat hann var forpris allra engla i himiriki firir lios ok pryði. En þvilikan heidr ser veittan af gude kunni hann sva ugiptulega i hondum at hafa, at engva stund meiri ne minni stoð hann með þionkunar dygð firir sinum skapara, utan heldr i stað sem hann greindi ok sa sina fegrd, for hann til ok horaðiz gerandi ser dottur, er dramsemi heitir æ siðan, hver hann fysir þeirar ufæru, at firir sina fegrð ok frama [heriaði hann[2] til riki(s) i hendr hæsta guði ok (villdi) sitia honum iafnhatt i nordri yfir sitt valldzsæti. Til þessa hernaðar með Lucifero skiotaz margir i udygdir braut af hirdsveitum himnakonungs firir iblaastr ok fortolur þeirar sǫmu dottur Luciferi, er fyrr var nefnd; þviat hon er nu þegar vorðen þeira lærimoðer. Ok er enn hæsti keisari ser, i hvert oefni komit var, neytir hann sterkum[3] armlegg ok greiner lios fra myrkrum aa þann hatt, at biartir englar himirikis standa blezaðir ok sæliga profadir i þeim ofriðar stormi, er Lucifer efldi

1 iarðneskra ok himneskra *A*. 2 [er hann heriaði *A*. 3 steirkum *A*.

moti guði, sva at siðan eiliflega voru þeir styrkir i goðu, ok alldri mattu þeir annat girnaz en guðs vilia, ok engen er þeira sysla ǫnnur utan standa medr astriki i guðdoms augliti at syngia honum lof ok dyrþ ꜳ nott ok ꜳ degi. En Lucifer ok hans fylgiarar foru leið adra, eigi þa er þeir hugðu, helldr þa sem guð dæmdi þa vera makliga firir sina hofuðofdirfð. Þviat Lucifer hofuð allra þeira lagdi bæði senn[1] riki ok sæmdina, at alldri sidan var hann liosberari kallaðr utan til smanar ok brigzslis sinnar fordæmingar; þviat hann fekk ser annat nafn maklig(r)a, ok var kallaðr nattberari, sạkir þess at hann glataði riki liossins en tok dauða nott ok myrkr i moti. Þvilika framfærslu feck dramsemi feðr sinum, at hon fletti hann or himnarikis fegrð[2] ok setti niðr i diupp helvitis til endalausrar pislar i gnistanda loga elldz ok eilifra kvala. Sva for Sathan or sæmdarhæð, sem hann verdskylldadi, ok þeim se lof ok dyrð, er sva dæmdi, at sa er hann villdi gripa guðlikt valld með hernaðar hendi, fell undir hann hit helvitzka forað til forraða, sva at diupsettr i dauða, diofull vorðinn af englinum, var hann ollum verri með ofmetnaði ok ǫfund (ok) með eitri i enu heitazsta orvæntingar heraði.

2. Nu sem hinn hæsti konungr seer sinar hirdsveitir miog skerðaz firir dirfð ok afdratt hins grimazsta vikings Noctiferi, skipar hann i sinu velldi, at þat skarð, sem ꜳ varð engla fylkiunum, skal aptr (bæta), ok til þessarrar sæmdar, at fꜳ bræðralagh englanna medr eilifð ok unaðsemd, skappar hann ꜳ setta degi annat kyn andlighrar natturu, þat er hann klædir miog meistarliga af þvi likams formi, er aðr hafði hann skapat af iarðar duppti, ok i samteinging andar ok likama vard hinn fyrsti madr fadir varr Adam lifligr ok skynsamligr firir guðligan iblastr skipadr af sinum skapara herra ok hofðingi allrar iarðneskrar skepnu. Þar med eignaðiz hann samfelag englanna með eilifð ok odaudleik paradisar sælu, ef hann[3] staðfestiz i dygð ok hlyðni sins drottins, hvat er honum brast eigi litt; þviat i stað sem guðniðingrinn Noctifer var viss vorðen af eingilegri smasmygli, at guð hefir skapat duptligan mann til þeirar sǫmu fullsælu, er hann or velltiz med bolgenni ugiptu, þa brennr hann nu męð nyfundnu galli eitrfullrar ǫfundar moti fyrsta manni fǫður Adam, ok steytir hann meðr hoggormligri prettvisi braut af boðorda palli skaparans niðr i dauðleik þessar veslu veralldar undir okk ok ꜳnauð illgiarnra anda, sem alldri gekk af kyni Adams, fyrri en siallfr grędarinn leysti

1 sæmd ok *tilf.* *A.* 2 fegðr *A.* 3 hæn *A.*

þat meðr sinu banabloði, sem verolldin veit ok aull kristni truir. En þo at drottinn Jesus Kristr Mario son ynni fagran sigr aa herbuðum helvitis undir merki krossins, leggr fiandinn ei þvi helldr sina grimð ok illzku brott af mannkyninu, helldr svikr hann ok um sitr aa nott ok dagh hvern, er hann ma, firir sina eyrendreka, er um loptið fliuga ok enga hafa syslu adra en leiða mankindina meðr falsi ok prettum fra guði til eilifs dauða. Ok þa vyrði sem diofull villdi, ef[1] all(t) mankyn firirfæriz ok felli honum i munn. Þvi væri manninum hugleiðanda ok engum tima gleymanda, hverssu stranga orrostu hann aa heyia við helvitzka anda, er alla vega knosa ok knyia ǫnd ok likama haatt ok leynilega með tolum ok tilbunaði sinna flærða. Hverr ma standa i striði þessu, nema drottinn miskunni sinni skepnu ok sendi henni fulltingh ok lidsafla af sæti sinu sva herralega sem hofðingliga, at myklu fleiri vernda kristnina af guðs halfu en aa sækia firir uvinarins illzsku. Hvar oss syniz vel fallit at setia eina dæmisǫgu af.

3. Tveir heilagir feðr medr abota naufnum bygðu i Egiptalandz eyðimorkum, annarr Moises en annarr Ysodorus aboti. Moises sat i þeim stað er Petra kallaz, var hann dagliga sem einn einsetumaðr ok hvartveggi þeira, þo at aðrir brędr (væri) i maurkinni uti undir þeira heilagleik ok faðerne; i sinum kofa var hvarr þeira, ok eigi allskamt i meðal. Nu berr sva til einn tima, at aboti Moises varð firir sva þungum aaruna diofuls i horanar fystum ok saurlifis, at hann færr eigi sitiandi borit ok leitar undan ut af kofanum fram aa fund Ysodori, seghiandi honum greinilega, hvat hann atti hræra moti saurlifis anda. En heilagr Ysodorus tiar honum faggurlig vitni heilagra ritninga, at þvi karllmanligar skili hann þetta strið ifir vinna, ok biðr hann ǫruggan aptr venda til sins kofa; hvat er Moyses aboti villdi eigi geyra sakir þess, at hann þikkiz berr verða firir baratu sakir sinna uvina. Ok er Ysodorus skilde þat, at Moyses þikkiz aflvani moti ovinum, ef hann sækir holmgongu heim i kofa sinn, ganga þeir baðer samt upp i lopthus nokkut, at hærra bar en ǫnnur herbergi. Þar voru gluggar aa ofarliga bædi til austrættar ok norðrættar. Ysodorus leiðer þa Moysen at þeim glugga, er til norðrættar vissi, ok segir sva: »Sit her ok profa, hvat firir augu kann bera.« Ok er Moyses gerir sva, litr hann i loptinu daligan dioflaflokk akafliga til bardaga buna með æði ok reiði allt at hræra ok rifa ok særa, þat er firir vaarð. Sem Moyses hefir þetta seeð, snyrr Ysodorus honum

[1] af A.

til austrættar, ok biðr hann sia. Moyses litr þa otaululiga flokka ok fylkingar heilagra engla skinandi ifir solar geisla. Var þesse herferð himneskra krapta sva veglig, at eigi maa orðum skyra, ok eptir þetta talar Ysodorus til Moysen: »Þa sem þu satt i norðri til bardaga buna, eru aastriðarar guðs heilagra manna; en þa er þu satt i austri biarta sem sol, eru þeir riddarar, er milldr drottinn sendir af himnum til fulltings sinum monnum voldum. Nu kennzst við, minn kiæri broðir, segir Ysodorus, at fleiri ok matkari stąnda meðr oss en moti, sem vattar Heliseus spamaðr ok hinn sæli Jon postoli.« Ok at þessum hlutum senum ok heyrdum, varð aboti Moyses styrkr i drottni ok sneyri aptr til einsetu sinnar, þakkir gerandi ok dyrkanði varn herra Jesum Kristum, er sva margfalliga miskunn gerir mannkyninu bæði fyrr ok sidar, vinnanði þat med sinum dauða braut af kverkum helvitis ok leiðanði aptr i fyrra stett ok enn betra, en hafði fyrsti maðr faðir varr Adam, fullkomit sattmal gerandi milli guðs ok manna; ok her aa ofan sendir hann sterkar hirðsveitir af sinni haleitu borg Jerusalem, at æfinliga geymi ok halldi vǫrð yfir kristninni, at hun firirfariz eigi af varga sokn i diofla stridi, þviat allir af honum sendir eru hans hiarta miog skaplikir at elska ok viðrhialp at veita veralligu mannkyni þvi, er guðliga kenning hefir; sva sem i annarri grein hafa uhreinir andar gnoghligt hatr ok illzsku upp aa skaða kristninnar, sem nu maatti skommu heyra, er ver laasum af Moysi abota, hversu þeir skelva guðs valda menn i afli ok orrostu sinna unaða. Ok enn til provanar þeira greina, er ver settum her fram af elsku guðs engla en illzsku uhreinna anda, skulum ver syna hvara leið meðr liosri dæmisoghu, at þvi framar elskizst himna valldit, en fordiz diofla grimð ok syndagialldit hverr, er þvilika hluti heyrir.

4. Þat er lesit af einum kaupmanni, at af sinum mikla auð, er hann hafði saman dregit, veitti hann alldri nokkura olmusu fatækum monnum. Nu berr sva til einn dagh, at saman komu margir fatækir menn. Syndi þa hverr odrum ok sagði, hvat hvergi goðr maðr hafði þeim firir guðs skylld gefit, utan þesse kaupmadr, þo at hann væri allra þeira audgazstr, hafði þvi siðr nokkurum þeira olmusu gort, at honum var miog uþokkat at sia fatæka menn. Nu sem þeir attu um þetta þinga, sagðiz einn þeira þa i stað mundu* þiggia af honum, ef hann bæði þarfliga. En þeim oðrum moti mælaundum, rann þessi skyndiliga i gaarð auðga mannz ok innkominn i herbergit, þann tima sem þionostu-

menn settu fram vist aa bordit firir hinn au^ga mann, æpti hann i akafa biðiandi ser olmusu. Kaupmadrinn miog reiðr firir umfang hans ok unaðir, svifz um fast, ef hann fyndi firir ser stein nokkurn eða tre at sla með hinn fatæka mann; ok þvi at hann fann ekki annat, greip hann upp hveitistump einn af borðinu ok fleygði til hans ætlandi at setia aa hans æpanda munn[1]. En hinn hafði hendr firir ser, greip þegar stumpinn ok skundaði ut med til kumpana, bidiandi bonda hafa guðs ast firir giofina. Syndi hann felaugum sinum, hverssu fagra olmusu hann hafði þegit af þeim rika manni, er aðrir kolluðu sva sinkan, at alldri villdi nokkurum manni gott gera. Ok litlu sidar en þesser hlutir giorðuz, tekr riki maðr harða sott. Ok sem hann er kominn at dauða, ser hann fianda flokk mikinn þysia inn i husit at ser. Þeir tia ok tina með haði ok hoppi alla þa illa hluti firir honum, er hann hafði guði i moti giort. Ok þvi næst koma til englar guðs af annarri halfu hafandi fram eptir vana miskunn ok elsku, at þeir megi hialpa mannzins saalu. Þvi leita þeir eptir smasmugliga vit varðhallðzengil rika mannz, hvat hann hafði til vernda moti aagangi ovina. En engillinn segir hann ekki ser hlyðinn verit hafa eða eptirlatan, utan einn dagh hoti hellz, er hann kastaði ok þo reiðr aa einn fatækan mann þeim sama stump, er hann hellt aa. Verða helgir englar vit þessa sǫgu miogh glaðir, þriva stumpinn ok briota sunðr i smæsta mola, ganga siðan at fram firir saatum dioflanna, segianði at maðrinn hefir hialpat goðu verki, ok þess skal hann niota. Fiandr segia, at þat er ekki annat en litr ok læti þeira, kveðaz fullkomit[2] þenna mann eiga, ef þeir skolu uræntir vera. Guðs englar bioða saatt prof aa þessu mali ok bera vogir fram; færa dioflar mikinn þunga i sina skal medr storum syndum rika mannz, en englar guðs setia æ ut i moti smátt ok litið af þeim mola, er fyrr var greindr, sva meistarliga sem stormerkiliga, at þat vaa iafnan meira. Sva gengr ut, at diofla þrytr til vaagarrinnar, en guðs englar eiga þa enn noghan feng eptir af mola stumpsins. Fiandr taka at yla ok æpa, segia þenna mann sinn heimoligan þræl ok með einu saman rangendi af ser tekinn. Guðs englar bioða þetta mal under hæsta domara, ok þat verða dioflar at hallda. En drottinn miskunnar sinni skepnu firir bæn engla sinna, at syndugr maðr lifi ok bæti lif sitt, ok þegar i stað hverfr riki maðr aptr til sin ok er heill vorðenn aa somu stundu, þakkir geyranði guðligri milldi bæði með orði ok

1 ok and *tilf.* *A.* 2 fullkumit *A.*

verki, þviat hann var siðan hinn gotfusazsti(!) maðr til miskunnarverka ok olmusugæðis, sem vel lysiz i þvi er eptir ferr.

5. Einn dag sem þessi riki maðr gengr ut af sinum garði at letta ser ok spazera, verdr a veg firir honum einn fatækr maðr klæðlaus ok kalinn, ok þegar i stað sampiniz hann hinum valaða ok lætr siga skikkiu aagæta aptr af herdum ser, er hann stoð i, ok gefr hinum nokkta. Skilia þeir sva, at fatæki maðr biðr guð launa honum, en rennr siðan fram aa torg meðr fagnaði ok selr skikkiuna ser til þarvenda. A næsta dag eptir berr sva til, at riki maðr hefir sik uti fram i staðinn ok kemr i eina kaupmanzbuð; þar ser hann medal annarra (hluta), hvar su væna skikkia ligr aa einu stagi, er hann hafði fyrra dag fatæka manni gefit. Þessi syn angrar hann storliga miog, at fullrikir skolu sælaz aa fatækum ok faa þeira gerssimar littlu verði. Her af taaraz hann ok gengr heim til herbergis. En af langri sut sofnar hann ok ser i stað haleita syn, þviat drottinn varr Jesus Kristr birtiz honum segiandi bli(ð)lega til hans: «Hvi grætr þu, eða hvat hryggir þik?» Riki maðr svarar: «Herra minn, hvi man ek eigi grata, þar er fatækir menn virðaz eigi at bera sialfer þau klæði, er ver þrælar þinir þo at umakkligir gefum þeim firir þina aast.» Vaarr herra talar þa: «Hygg at, minn kiæri, hverssu ek er buinn, ok lit, hverssu mer samir su væna skikkia, er þu gaft hinum fatæka.» Eptir sva talat vakknar hinn riki maðr, virdandi fatæka menn framar en allt annat i heiminum firir þa sæmd, er vaarr drottinn virðiz at vera með þeira tǫlu. Þvi næst selr hann allar sinar iarðir ok gefr verðit fatækum monnum, ok allt annat er hann atti me(i)ra hlut ok minna. En er hann hafði giorsamlega gefit alla sina eigu, þa bauð hann þræli sinum ok skylldaði hann til at selia hann i þrældom sialfan nokkurum rikum manni, ok gefa verð hans þurfandum. Sem þrællinn hafði sellt hann, tok þessi goði maðr ok þionaði sinum meistara, er hann hafði keypt, meðr aullum goðvilia ok litilæti, en alla þa fæðu ok dryk, sem honum var ætlat dag fra degi, gaf hann fatækum monnum, en neytti engis nema litils af brauði ok vatni. Tok hann þa skina haleitum iarteinum ok kroptum ok leiddi sitt lif sva fram meðr allzhattar goðlifnaði, þar til er lifanði guð kallaði hann af þessi verolld i eilifan fagnat.

I þessarri dæmisǫghu finnr gott hiarta margar nytsemdir. Her maa heyra oumbræðiliga milldi við sina athofn, (at) firirfæriz eigi, hvar af sva finnz skrifat, at guð geyrir engan hlut iafnnaudigr sem dæma manninn at makligleikum til eilifra kvala. Her matti ok

heyra fylgi ok frammistoðo himneskra hirðmanna, þegar þeir hafa nockut; þvi væri kristnum manni hugleiðanda at fa þeim bæði mart ok gott i hendr at geyma. Skilia matti her eigi siðr óp ok aagirni diofulsins ærendreka at draga sem flesta af husi hins krossfesta meðr ser i helvitis bruna; þvi væri skynsamri saal vakanda ok til geymanda, at eigi fengi hann þvilika gisting sem þeir bioða. Her matti ok heyraz, hversu haleitr kraptr fylgir heilagri olmusu, ok hversu sætliga hun ilmar firir guði, ef hon er gefin aðr heigomligri dyrð ok manna orðlofi, firir eina saman ast Jesu Kristi. I fimtu grein var her lesit þat, er hinn goði Gregorius segir, at hverium kristnum manni, er i kemr heiminn, eru fullkomlega skipaðir tvèir naagaunglir englar, annarr goðr af guði, en annarr illr af fiandanum; eru þessarra tillaugur harðla olikar: guðs engell tiar firir monnum, at þeir elski skapara sinn umfram alla hluti aðra, ok þioni honum aa hvern arla morgin, er hann stendr upp af sinni sæng, gangi fyst til kirkiu ok beri bæn sina, þo at eigi se long, miog meðr goðum athuga, aðr hann fæz i nokkurum haska verallدligra fiolskyllða. Fiandinn fysir þvers i moti, vill at maðr haareysti ok skrapi þenna[1] ok annan hegoma, þegar hann vaknar um morgininn eða fyrri aa miðri nott, sem hann gefr upp at sova, þviat myklu er honum kiærra kallz en kirkiuvistir, miklu þekkara kvenna samtal ok hugskotz saurgun en tiðalestr eða knebeðia foll, miklu kærra þessa heims aastuð en eilifra fagnaða. Ok hvat er lengra, engill fysir iafnan goða hluti, þa er manninn leiða til himinrikis, en fiandr fysa svik ok saurlifi, ofaat ok ofdrykkiur, umfang ok forðz, kallz ok aakefð, reiði ok ranga eiða, purk ok aagirni penga, sem ekki annat en heimr þessi. Her hia fram kostar uvinrinn aa með allri list ok lymsku, at maðrinn virði sem minstz þat, er hann gerir illa, vaarkynnir ser veykleikinn ok syndina, en vanræki yfirbotina, skriptiz sem sialldnaz ok gleymi þvi, sem honum var botðarfa, teli þat sem opptaz i huginn, at kristnir menn ok skirðir meghi ekki firirfaraz, þo at læ(r)ðir menn geyri grylur afheimis ok sege slikt, er þeim likar. Þetta allt ok fleira annat er fiandans daraskapr, er hann stillir um hugskotið ok hefir aa kafi allt hugvitið, ferr hann þa með saalina ok setr hennar reikningh aa sinar skraar, en maðrinn blindaz ok hefir ekki af, sva at þa sialldan, er hann viðr leitar at skriptaz, hefir hann litið bref af sinu lifi ok þo eigi skilvist, en fiandinn hefer meginbokina ok berr hana þa fram, er verst gegner; sem i þvi dæmi lysiz, er her skal seghiaz.

1 þennan *A*.

6. Riddari nokkur riks konungs tok sott banvæna, ok herra konungrinn vitiar hans með guðs ast ok goðvilia aaminnandi, at hann iðriz afgiorða ok iati syndir sinar. Riddarinn svarar: «Ek mun sva geyra, ef mer batnar eigi, en ek dvel firir þa sauk at skriptaz, at ef ek stend upp or sott þesse, munu aðrir riddarar gabba mik ok segia mik hræz hafa dauða minn.» Konungi gazt eigi at ordum hans, ok gekk i braut at sinni, ok i annan tima kemr hann ok aaeggiar sǫmu hialp sem fyrr. Riddarinn svarar þa meðr miklum moði: «Nei, rett aðr þer komut, gengu her inn tveir[1] ungir menn hardla friðir ok fagrir ok fęrdu mer litið bref[2], aa þvi var skrifat med gullstofum hvert þat hneig, sem ek hefir gott giort aa minni æfi. Litlu siðar þustu inn utǫluligir dioflar med miklu harki, þeir settu fram firir mik hina stærstu bok, þa er ek kendi aaskrifut aull þau ill verk, er ek hefir gort fra barnæsku. Siðan spurðu hofðingiar dioflanna, hvi[3] hinir vænu menn væri sva nakvæmir, þar er ver vitum, seghia þeir, at hann er vaarr maðr. Ok eptir þat gengu ut hinir biortu menn ok letu mik eptir i þeira valldi. Þa hlupu dioflar aa mik at tilvisan sins konungs med hinum hvassuzstum skaalmum, ok tok annar til at fotum, en annar at hofðum at særa ok saxa. Nu þann tima sem þeir mætaz aa mer miðium, man ek deyia ok af þeim dreginn vera til helvitis.» I þessi kveinan var þessa auma mannz saal grimlega gripin fra likamanum til hræðilegra kvala, firir þat er hann vanrækti lifandi at lækna sin andar saa(r) með synda iðran.

7. Nu ottiz menn þvilik dæmi, at bera ubættar syndir ok setia glæp yfir glæp, vera hlyðinn ok auðraðr fiandanum ok reisaz i moti guði ok hans boðordum, gleðiaz i illum hugrenningum ok leika ser at syndsamligum likneskium. Eru þvilikar framferðer miogh moti guðs engli, þviat hann villdi, at maðr rendi hug ifir sinar afgiorðir aa kvelldit, adr hann sofnaði, ok iðraðiz þess allz, sem hann gerir guði mest i moti, skriptaðiz sem skiotaz firir þunga hluti, þegar hann mætti við komaz, ok sæi við nattverkum illum, er mann leiða til eilifra kvala, ef dagrinn birtir eigi nattena með regni tataranna. Nu er engi hlutr saarligri, en sialfr vanræki sitt lif, þviat meðan maðr gerir sva, gerir ǫngum ǫðrum at biðia firir honum; hvat liosara verðr hugskotinu, ef ver synum medr einni dæmisoghu.

7. Nokkur maðr varð firir freist(n)i mikilli af saurlifis anda, ok þvi ferr hann ok heim sækir einn dyrligan mann ok heilagan,

1 tvrir *A*. 2 breif *A*. 3 in *A*.

sva talandi til hans, sem her stendr skrifat: «Þu sælazsti faðir, segir hann, set i hiarta þinu mikla vandvirkt at biðia firir mer, þviat horanarpina striðir aa mik miog forliga.» Sa blezaðr fadir tiar honum retta sampining þegar i stað ok biðr firir honum nott ok dag, þar til at i annan tima sækir þessi sami maðr biðiandi meðr aakafa, at hinn heilagi faðir leggi en meiri alvǫru til at biðia firir honum. Her þarf eigi langt um, sva ferr, at faðirinn biðr aan aflati meðr ǫllu aastriki, ok heyrirz(!) eigi þvi helldr af guði, þviat sa er freistar var kemr optliga ok kveinkar sin sǫmu vandræði, þar til at sa heilagi maðr hryggiz saarliga ok þikkiz eigi vita, hvat til man bera, er guð drottenn vill hans bęn eigi veita. Ok aa næstu nott birtir drottinn honum þvilika syn: hann ser, at sa freistninnar son, er fyrr var greindr, sitr i sinu herbergi, ok frammi firir honum standa fiandr i fǫgrum myndum ymisligra kvenna leikandi aa margan haatt, þviat sa aumi maðr giorði ser skemtan at þeira ferð ok flauktan; her með seer sa heilagr faðer, at guðs engill stendr aa annan veg rioðr ok reiðr af meingiorðum þessa mannz, er sat ok svam i sinum hugrenningum en reis eigi upp at vilia seer miskunnar biðia. Af þessarre birtingh skilr heilaghr faðer, at vanræktar glæpr ok vilialeysi mannzins byrgir uti bæninnar, sva at þær mattu eigi naalægiaz guði; hvar af hann talar einn tima, er sa aumi kom til hans næst: «Þat er, broðir, þinn glæpr at gleðiaz i illum hugrenningum, þviat umattuligt er, at illgiarn[1] andi letti af þer firir annara manna bænir, ef þu vanrækir þik sialfr. Þer er liost dæmi til, þviat engi læknir er sva kiænn[2] eða vel viliugr, at hann megi þess manz sarum groðr veita, sem sialfr neytir með ohlyðni þeirar fæðu, er lækninirinn firirbyðr ok mest er motstaðligt hans heilsu. Sva ferr ok hin anðliga lækning sem hin likamliga.» Firir þessi orð heilax fauður iðraðiz maðrinn sinnar glæpsku[3] ok pindi sik i vokum ok fǫstum ok heilagum bænum, þar til at guðs miskun frialsaði hann af allri pinu. I þessum æventyr, er nu var lesin, geriz vel skilianligt þat, er ver sǫgdum fyrri, ok þat annat, er vottar Gregorius pafi, at allir himneskir guðs englar vilia manninum eilifan fagnat, en einkanlega varðhallðzengell hvers manz stendr fremzstr i hverri grein ok goðvilia; sva sem i uliku dæmi vilia allir helvitzskir andar manzins ufagnat, en þo sa myklu grimmazstr i hatre ok holi glæpanna, er ser eignar sigrinn með bloði sins hofðingia, ok

1 illgiann *A*. 2 kian *A*. 3 glaymsku *A*.

til þess at maðrinn fordiz at falla i obliðu guðs engills, skolu ver syna, hver(su) þat stendr, meðr einni dæmisǫghu.

8[1]. Sva er saght, at i borg þeiri aa Irlandi er Cololensis [heitir, var[2] sa maðr, er Duggall het. Þessi maðr var ungr at alldri, dyrrar ættar, fridr i andliti, bliðr i maali; en at sǫnnu, þoat varlla se hormungarlaust segianda, þa truði þessi Duggall sva miogh aa fegrð likama sins, at hann hirti meðr aullu ekki um hialp saalu sinnar, sva at honum var aangr at aullum þeim, er hann mintu aa nokkut gott at gera. Hann hafnaði kirkiu iafnan, ok miok mislikaði honum at sia fatæka menn guðs, ok alldri villdi hann þeim hialp ne huggan gera. Allar landskyllder sinar ok fiarhluti hafði hann iafnan til heigomleg(r)ar dyrðar ok heimligs skrautz[3]. En þa er guði likaði at hirta hans vangeymslu ok firirkoma hans hǫrmulegum hegoma, þa kalladi guð hann til sín, eptir þeim hætti sem honum likaði. Þessi Duggall atti marga vini, en einn þeira af laani þvi, sem hann hafði leð honum, atti at gialda honum þria hesta. Sem stefnudagr skulldarinnar var liðinn, þa for hann til vinar ok heimti skulldina. Honum þar komanda faggnaði[4] felagi hans[5] vel ok veitti honum goðan fagnat þria daga. Þvi næst heimti hann skulldina, en sa sem giallda atti, sagði honum meðr hoogværum ordum, at hann hefdi eigi faung aa þa skulld sva skiott at giallda. Þa reiddiz hann aakafliga ok bioz brott at fara, en skulldarmadr hans villdi hugga reiði hans ok bað hann mataz med husbonda[6]. En sva sem hann retti hond sina fra ser, þa fekk hann eigi rett hana til munz; ok hann iafnskiott ogurliga æpandi mællti til husfru vinar sins: «Giæt, sagdi hann, ǫxar minnar, þviat ek er nu i annlati.» Ok þegar i stað fell likami hans til iarðar, sem alldri hefdi ǫnd i verið. Þvi næst fellu aull dauða mork aa hann: haar hans fell, enni hans hroknaði, augun um snæruz, nasraufar byrgðuzst, varrar bliknuðu, haka[7] hans ofan signaði, ok allir hans limir kolnuðu. Þa gengo til þionostumenn ok toku brott matinn; hans menn ok husbondans gættu hans, ok lǫgðu niðr likit ok letu hringia firir saal hans. Þar komu kennimenn ok allr borgarlyðr harmandi miog braðan dauða hans sem duganda mannz. Eigi þarf þat lengra at gera, segir sa er sǫguna diktaði, at þat vattuðu margir bǫrgarmenn aagiætir, þeir er nær voru, at Duggall laa þria daga ok þriar nætr liflauss fra mið-

1 af Duggali *Overskr.*; *jvf. ovenfor S. 330—335.* 2 [er *A.* 3 skrystz *A.* 4 faggnandi *A.* 5 honum *tilf. A.* 6 *Her er oversprunget et Par Linier, se ovenfor S. 331*[27—29]. 7 hafa *A.*

vikudegi til næsta laugardags nær miðium degi, sva at ekki lifs mark var a hans likam, nema þeir er giorst vissu, hugðu at ok hǫndlaðu likam hans, ok fundu, at nǫkkurr ylr var i herdarblaði hans vinstra, ok þvi villdu þeir eigi grafa likit, at þeir kendu hann varman i þeim stað. En aa þeiri stundu er hann la sva dauðr, birti guð honum allt þat er hann misgiorði þessa heims.

9. Þessu næst sem mikil(l) fioldi lærðra manna ok ulærðra var saman kominn at iarða likit, enðrlífgaði guð hann; ok er hann fekk ǫnd sina, anðvarpaði hann langa stund meðr þungmegnum anda. Allir vitrir menn, er þat sa, undraþuzst ok mælltu: »Eigi ferr þessi ǫnd sva firir honum, at hun viti eigi likamans i þessu lifi.« Ok sva sem hann leit medr þungu aaliti til þeira, er honum voru næstir, þa spurðu þeir, ef hann villdi taka guðs likama; en hann villdi. Ok sem hann hafði tekit corpus domini, þa lofaði hann guð með miklum þokkum ok mællti: »Drottinn guð, mèiri er miskunn þin en ilzska min, þo at of mikil se. Miklar ok undarligar pislir syndir þu mer, margar ok illar, en miskunn þin lifgaði mik ǫðru sinni þadan i þetta lif.« Þvi næst skipti hann firir þeim aullum, er vit voru, fee þvi ollu, er hann atti, ok gaf helgum kirkium ok fatækum monnum. Siðan let hann merkia sik marki heilags kross ok het guði meðr staðfaustu hiarta, at hann skilldi allt sitt hið daliga lif firirlata ok bæta. Þvi næst syndi hann ok sagdi, hvat hann hafði þolat. Sva sem ǫnd min skildiz við likama, sagði hann, ok vissi at saunnu, at hann var dauðr, þa mintiz hun synda sinna ok tok at iðraz, ok vissi eigi, hvat hun skilldi at hafazst. Hun villdi þa aptr snuaz i likam ok matti eigi inn komazst. Þa villði hun aa brǫt fara ok hræddiz hvetve(t)nna, sem hun forðaþiz, af þvi at hun vissi sik synduga. En þa treystizst hun guðs miskun ok tok at grata ok æpa, skialfa ok kveina; þvi næst sa hon þar komanda fiolda uhreinna aanda; var eigi at eins husit ok golfit allt fullt, þar sem likit lá i, helldr var ok hvert stræti ok staðr, er tomur var i bænum, fullr af þeim, ok þustu fram firir þa aumu salu hana at hryggia ok angra, ok mælltu þeir sin i millum: »Syngium ver makligan liksǫng þessi aumu saal, þviat hun er dottir dauðans ok matr oslokkviligs elldz, hun var iafnan myrkrum unnandi en lios hatandi.« Ok þvi næst snæruz þeir allir at henni ok gnistu tǫnnum aa hana ok slitu andlit hennar grimliga meðr klom sinum í reiði sinni, grimð ok æði (ok mælltu): »Se her, vesol sala, herra þina ok þan flokk, sem þu hefir þer kosit til samfelags, með þeim skalltu brenna i eilifum loga

helvitis; þu vart leidtogi rogs ok sundrþykkis elskari, hvar er nu metnaðr, skart ok dramb þitt ok hegomlig gleði? hvar er hlatr þinn ok spottsamligt gaman? hvar er nu afl þitt ok styrkleikr, er þu angraðer marga medr ok svivirdir? hvar er nu augnabending þin eða ugiptusamligr hlaatr, er þu hafdir við eiginn broður þinn? hvar er nu fota stappan þin eða likams hræring? hvar er nu illviliafull undirhyggia hugar þins?« Þessum ordum ok morgum ǫðrum angraðu þeir saalina, hæddu hana ok hrygdu, sva at hun kveinaði ok æpti ok vænti ser engis af þeim nema dauða ok pisla, sva sem þeir heitaðuz[1] vit hana, at þat mundi eigi firirfarazt. En haleiti vaarr herra Jesus, er eigi vill dauða syndugs mannz ok mattugr er at likna ok letta vandræði hins dauða, allzvalldandi guð, milldr ok miskunsamr drottinn meðr heilagri hialp sinni sk(i)paði þo eptir sinum vilia ok minkaði þessa vesolld, þvi at hann sendi engil sinn aa mot þessi saal. Sem hun leit hann um langt biartan sem dagsbrun, þa hafdi hun uhverfiliga syn aa hann, væntandi ser af honum hialpræði. En sva (sem) eingillinn nalægiz, heilsaði hann saalinni meðr eiginligu nafni ok mællti: »Heill þu Duggall, sagði hann, hvat hefz þu nu at?« En hann hǫrmuligr sianndi þa ena fogru skepnu guðs aullum sonum manna fegri ok elskuligri, sem hann heyrði sialfan sik nefndan með eignarnafni, þa svarar hann einglinum með hræzlu ok nykominni gleði sva seghiandi: »Vei er mer, herra faðir, þviat mer aangra helvitis pislir, ok sorgir hverfa um mik, ok gilldrur dauðans egnaz firir alla veghu mina.« Þa mællti engillinn: »Nu kallar þu mik herra þinn ok fauður, en þu valdir mer ei fyrri sva virduligt nafn.« Sálin svaraði: »Herra, segir hun, hvart sa ek þig nokkurt sinn fyrr, eða hvart heyrða ek þina sætu raudd fyrr en nu?« Engillinn svaraði: »Ek fylgi þer iafnan, siðan þu vart fæddr, hvervetna þar sem þu vart, ok villdir þu aalldri minum raðum fylgia.« Ok þvi næst retti hann hǫnd sina at einum dioflinum, þeim sem honum bǫlvaði optazst ok mest heitaðiz við hann: »Se þar felaga þinn, sagði hann, ok raðgiafa, hans raðum fyll(g)dir þu, en minum vilia hafnaðer þu meðr ǫllu. Nu meðr þvi at guð lætr miskun sina firir ganga dom sinn, þa skalltu niota miskunnar hans. Ver nu glauð ok feghin, þviat faar pislir skalltu þola af sva morgum, sem þu værir verdug[2], ef eigi hialpaði þer miskunn lausnara mannkynsins. Fylg mer nu, ok mun allt skilvisliga, þat sem ek man syna þer; þu skallt aptr fara i likam þinn.« En þa hræddiz saalin

1 heitaiz *A*. 2 verdghug *A*.

aakafliga ok gekk til eingelsins af likamanum, er hun stoð aðr aa. En þa er dioflarnir heyrðu raddu(!) engelsins ok fundu, at þeir mundu eigi mega fremia þat, er þeir heitaðuz vit saalina, þa mælltu þeir meðr ylandi rǫddu: «Se hversu grimr ok ranglatr guð er, hann drepr þa er hann vill, ok hann lifgar þa er honum syniz; eighi efnir hann heit sin at dæma hvern eptir sinum verðleikum, en nu frelsar hann firirdæmdar saalur ok firirferr saklausum.» Ok sem þeir hǫfðu þetta mællt, þa reð hverr þeira aa annan ok borduz lenge ok særðuz storum saarum; ok þeir hryggir ok hræddir ok miog reiðir foru braut ok blesu sva fulum anda fra ser, at engi dauðligr maðr matti þola. Þa gekk engell drottins firir saalina ok mællti til hennar: «Fylg mer,» sagði hann. Hon svaraði sva: «Vei er mer herra, sagði hon, ef þu gengr firir mer, þa taka anskotar minir mik fra þer, ok munu kasta mer i elld eilifan.» Engillinn mællti: «Hræz eigi þu, þviat guð er mattugr ok er með okkr, ok þvi þurfu mið engan at ottaz moti okkr. A vinstri hǫnd þer skolu falla þusund, en aa hægri hǫnd tiu þusundir ovina þinna [1].» Gengu þeir fram leið sina til harðra ok ymmisligra staða, ok eptir þat algort synði engillinn honum unaðsemdir eilifra fagnaða, hvat ver munum her sakir langmælis um liða. Bætti hann fagurliga sit lif, sem fyrr var skrifat.

10. Nu hugsi hverr kristinn maðr firir sik, er þvilik dæmi heyraz, at hans varðhalldzengill megi honum eigi þviliktt aa brynn bera eptir andlatit, sem her var lesit. Þvi geri maðr stǫðugt hans minning dagliga meðr nokkuru bænahalldi, sakir þess at viðrkvæmiligt er ok skylldugt, at faðer ok herra mannzins se hvern dag sæmiliga kvaðr með litilęti sva. Vera kann, at nokkurum þikki undarligt, hvi ver lengium bækling þenna meðr þess hattar mali, sem um stund hefir lesit verið, þar sem i fyrsta kapitulo sogðu ver, at þetta verk skal eighinligt vera hinum mæta Mikaele hǫfuðengli; þvi ma segia, ef likar, at ver hafim reikanði farit af rettum grundvelli ok varlla vitað, hvat ver eigum gera. En sa er þvilikt talar, hefir eigi heyrt eða gleymer, hvat ritningar segia, hvilika þionostu almattigr guð skipaði sinum æzsta þion Mikaele hofuðengli: þat er hans eighinlig sæmd, at hann kallaz valldzherra heilagrar paradisi, þat er sva at skilia, at Mikhael hǫfuðengill þaa sva mikit valld af guði, (at) allar rettlatar saalur skolu honum offraz i ǫðru lifi, at hann leiði þær ok laði til þess fagnaðar ok gleði, sem allzvalld(and)i guð bio hverium firir at upphafi. Þessi hans

1 sina *A*.

virdingargrein er sva mikil ok mattugh, at hun leggr undir sik stor riki veralldarinnar, þvi framar þiona honum ok hans virdingh til luta þeir fair hlutir, sem ver hǫfum her saman lesit. Hvat eru verndir vaghir eða viðrhialpir hinna lægri guðs engla utan þionostur Mikaelis hǫfuðengils, þviat hans herradomr er þvi haleitari firir aavǫxst ok innleiðzlur saalnanna, sem hinir lægri guðs ærendrekar fylgia kristninni roskligar ok lata siðr or hǫndum dragha þat er guðs er, þviat nog er grimð i neðra plazi, sem fyrr var skrifat. Nu þa, hvat hǫfu ver sett i sǫgðu mali utan aaminningh til upptendranar, at menn elski ok auki hirðsveitir ok hǫfdingskap upp i loptið fram i fagnat himirikis, en[1] ottiz aakafliga ok fordiz at skriðna or flokki Mikhaelis ok falla með sutlegum blyðunga ubætra synda i fiandans greipr ok niðrgongu helvitis, þviat hvarir fara sina leið godir meðr guðs (vin) Mikhaele, illir meðr illum anskotanum. Hvat ver skolum en til skemtanar setia með einum ǫventyr.

112[2]. Sva er lesit i Karllamagnus sǫghu mikla keisara, at þann tima sem hann var hniginn at alldri, komo tveir konungar Marsirius ok Deligandus sender af konungi Babilonis hegat um hafit þess ærendis at svikia með fridarmarki stiorn ok frelsi kristninnar. Ok sva geriz firir meðalgongu fiandans ok nidingligan falsaradom þess mannz, er het Guenulun iarll af Franz, at Karllamagnus keisari verðr blektr ok beittr þungum raaðum illzskufullrar undirhyggiu, sva at roskazstu riddarar ok villdazstu vinir keisarans verða uppgefnir, takandi i þeim stað strið ok sterka orrostu, sem þeim var iattat skǫttum ok skylldum. Þeir bǫrðuz langt ok pryðiliga strangt i þeim stað aa Span, er Runzival heitir. Var Rollann systurson Karllamagnus keisara þar æzstr hofðingi i þvisa stridi, þviat sialfr konungrinn var þar eigi vit, sakar þess at hann hugði frið boðinn, sem faugur orð vaattuðu, en eigi sverð ok exi sem medr orrostu. Sva varðiz Rollann sinum ovinum ok barðiz frækliga badum hǫndum, sniðandi buk ok bryniur, hend(r) ok fætr ok hǫfuð Saracenorum, at hans aagæta snilld ok hreysti man æ lifa, meðan heimrinn stendr; þviat hann var sannr guðs riddari ok sparði alldri sinn likama at veria erfð hins krossfesta firir heidinna manna aagangi. Hann hafði luðr þann, er Olivant heitir, ok aatt hafdi Jatmunðr son Agulandi konungs af Affrika, þat var sva hvellt horn, at heyrði .viii. milur ut i fra, er þvi var blasit. En hvat ma segia af hreysti ok riddaraskap Rollanz iarlls i skǫmmu maali utan þat i þessum stað, at hann gaf Marsirio

1 er *A*. 2 af Karlam. *Overskr.*

konungi þat hǫgg i hǫfuðit með sinum brandi Dyrumdala, at sneið hiallminn ok heilabustina, þar með bryniaðan bukinn ok herklæddan vapnhestinn sundr i miðiu, sva at sina leið fell hvart aa vollinn. En medr þvi at almattigr guð hafði þessa orrostu skipat Rollann iarlli enda strids ok innleizlu eilifs fagnaðar[1], verðr hann særðr til olifis skotinn i gegnum með fiorum kesium. Her meðr þeytir hann luðrinn Olivant með sva miklu meghni, at hlioðæðarnar ok sinar malsins þoldu eigi, sva varð ok horninu ofbodit ok sprakk i midiu. Ok er hinn blezaði Rollann iarll skilr kominn sinn endadagh, riðr hann brott af Runzival ok fram aa eina sletta eng, stigr af baki hesti sinum ok setz niðr undir eitt tre fagrt, er þar stoð, aakafliga mæðr af langri sokn ok farinn af saarum. Ok er hann skil, at dauði nalgazst, þakkar hann himneskum guði þa miskunn, er hann hafði veitt aa þeim deghi, þviat um morgininn firir orrostuna hafði hann bæði skriptaz ok tekit corpus domini; þvi biðr hann nu gladlega sins andlaz meðr sælli vaan stinnra malagiafa, takandi niðr aa briostid baðum hǫndum, ok helldr hǫrundit meðr þvilikum ordum þrysvar[2]: in ista carne videbo dominum salvatorem meum, þat noræenaz sva: i þessu holldi man ek sia guð græðara min. Eptir þat tekr hann badum hǫndum til augnanna sva mælandi: et isti oculi conspecturi, þat ma noræenaz: ok þessi aughu munu fagnaðinn faa með guði. Ok þat fylldiz skiott, er hann vænti, þviat litlu siðar talar hann sva i annat sinni: «Meðr þinni giof, drottinn minn Jesu, lit ek[3] nu þegar þa hluti, er eigi sa auga, ok eigi heyrði eyra, ok eigi steig upp i hiarta mannz.» Siðan gerir hann bæn sina til guðs firir ollum sinum bræðrum, þeim sem fallit hǫfðu i Runzival, ok sofnar i fridi guðs aa kalendas dag Julij. En meðr þvi at ver hǫfum greint her tveggia manna liflat Rollanz iarlls ok Marsirij konungs, skolu ver syna þessu næst, hverssu satt hann segir psalmaskalldit i sinni bok af dauða heilagra manna ok ranglatra, sva segiandi ulikt miog, sem hvaru heyrir. I fyrra stað segir hann sva: Preciosa est in conspectu domini mors sanctorum eius; þat þyðir sva: i drottins augliti er dyrligr dauði hans heilagra manna; i siðarri grein segir sva Davið konungr til vandra manna: Mors peccatorum pessima, dauði syndugra manna er hinn versti, segir hann. Firir þenna spamannzins orskurð verdr liost, at andlat Rollanz iarllz er dyrðligt i augliti guðs, þvi at hann auðladizst fagnað liossins; en dauði Marsirij konungs verdr hinn versti, þvi

1 fagnagar *A*. 2 meðr þessum orðum *tilf.* *A*. 3 er *A*.

at hann var leiddr hertekinn tǫnnum diofulsins, sem enn verdr liosara, ef frasogn fylgir.

111[1]. Su bok heitir Speculum Historiale, er þat vattar, at virðuligr herra Turpin erkibyskup Reinsborgar var eigi i þeim bardaga, er giorðiz i Runzival, helldr með Karllamagnusi konunge, þo[2] at sumar norænubækr segi ǫðruvisi af þvi efni. Þvi vattar þat fyrr nefnd bok, at **aa** sama dag sem orrostan var i Runzival, sǫngh Turpin erkibyskup s**aa**lumessu **aa** þeiri fegrstu eing, er Karllamagnus keisari hafði sett landtiolld sin, uvitandi með ǫllu, hvat haskalikt fram for moti hans frændum ok astvinum. Ok er erkibyskupinn stendr i messuembættinu, er hann upptekinn i andar syn ok litr i loptinu, hvar fara haleitir flokkar heilagra hirðsveita með sǫngh ok sætum hlioðum, meðr birti ok bloma miklum, sva at byskupinum gefr **aa** at lita ok heyra, þar til at su himneska ferð firriz sva miogh iarðrikit, at honum hverfr at syn upp i loptið. Hann hugleiðir með ser, hvat þesse syn mun hafa at þyða, ok litlu siðarr ser hann ferd aðra miog olika; i þessarri ferd eru svartir dioflar hardleitir ok helvitlegir asyndum, þeir eru margir saman ok hafa nockut meðferdar, þat er þeir þysia at ollum megum sem dioflar at agni dauðans. Turpin erkibyskup verpr ordum **aa** þa ok segir sva: «H(v)at dragi þer eða starfit.» Þeir svara: «Ver drogum felagha varn[3] Marsirium konung til eilifðar kvalar i helvitis herað, en Mikhael styrir þeiri ferð, er leidir luðrþeytara yðvarn upp i himnana.» Af þessari birting vissi erkibyskup tiðendi ok sagði konunginum, hvat guð hafði synt honum. Ok litlu siðar kom Balldvini broder Rollanz **aa** mæddum vapnhesti váttandi sǫmu tiðendi, sem aðr voru greind, hvaðan ver munum fra venda, þviat nu er vitni borit, at Mikael fylgir vǫldum monnum til eilifra fagnada[4]. Synir þat i offertorium i hverri s**aa**lumessu, at sva gǫfuglig þionosta er hans skipat embætti. Þvi er allri kristni at hyggianda, hversu miukliga henni er kriupanda til sva virduligs herra fauður ok stiornara paradisar; þviat þessi astvin guðs hefir þat gera ok geyma, sem hverr kristinn maðr mundi ser kiosa ok i þeim hlut mikit um finnazt, hversu margfalldr er miskunnardomr almattigs guðs, at sva nauðzsunligr hialpari heilagr Mikael skylldi verda nafnkunnigr verolldinni, er enga ætt eða edli tok af verolldinni, sem fyrr segher. En hvi er sva vordit, utan þat at drottinn milldr ok blezaðr vill alla menn (til) hialpar ok til sinnar miskunnar koma lata. Þvi setr hann sin hialparnet i hverium stað, er

1 Af Turpin erkibyskupi *Overskr.* 2 þa *A.* 3 varr *A.* 4 fagnaga *A.*

maðrinn skal ganga, hvar dyrkan heims ok hatidarhalld hins męta Mikhaelis stendr meðal annarra Kristz utvega, at maðr skili fastr vera i friðarbandi aa gautu guðs ok æ vel fara. En aa hvern haatt til kom i fyrstu dyrkanligt hatiðarhalld hins sælazsta Mikhaelis, eptir þvi efni sem skrifat finnz i latinu mali, er byrianda þessu næst i guðs nafni.

12. Virding ok loflig minningh hins sæla Mikhaelis dyrkanlig ollum heimi tekr efni ok understoðu af guðligri milldi ok þar með af kynning kirkiu þeirar, er nefndr astvinr guds vann i verki ok helgadi [1] sinu nafni. Þessi kirkia byriar ok skærliga byrlar allri verolld nafn ok virding Mikhaelis. Þetta musteri er eigi prytt eða pentað, telgt eða tiiglsett, helldr er þat skrytt engiligri aast ok alvoru, fatækt i formi en hardla rikt i himneskum krapti. Þetta hið mæta musteri smiðaði Michael i einum fiallzhvirfli eigi með uppreistum veggium eða haari þekiu, helldr er þat sem einn hellir klappaðr i biarginu, ok þvi er nu sva vordit, at Michael ann meira hiartans musteri en hafu steinsmiði, mæira sanri goðfysi en skygðum pilęrum eða vænum glergluggum. En hverssu kirkia þessi kom i vitorð heilagrar kristni, skal segia þessu næst i guðs nafni.

13. Sepontus heitir borg, er stendr ut aa Pul meðal siovar þess, er Sinus Adriaticus heitir, ok fiallz þess, er menn kalla Garganum. Fiallit stendr .xii. milur brot af borginni, þat er storliga hátt vaxit utan með laghum skogi ok fagrum grausum, einkanliga þeim megum, sem at vissi borginni Seponto. I þeim fiallzhvirfli er Michaels musteri, ok i þvi musteri er su bok, er sva vattar af sinni fundning ok upphafi, at i greindri borg Seponto var forðum einn harðla rikr maðr Garganus at nafni, hann atti marga hiorð, naut ok sauði, svin ok yxn, gǫmul ok yngri; með ymisligum hætti lagði hann undir sinn [2] rikdom fiallit Garganum ok let þar ganga hiorðina i hogum goðum, var þvi fiallit kent við nafn rika mannz; er þo su grein i meðal, at heiti fiallzins skal seint leiða, en mannz nafnit skiott. Nu ber sva til aa naukkuru sumri, sem smali rika mannz gengr i fiallino Gargano, at graðungr einn hafnar veniuligt samlag sinna kumpana ok ferr miok einn samtt um sumarið, sva at blandaz ekki vit aunnur naut. Liðr sva timi, þar til um haustit, at riki maðr lætr skoða hiorðina ok heim reka, er þa saknat graðungs, er getit [3] var aðr. Hvar firir burgeissinn hefir uppi mikit fiolmenni sveina sinna ok sialfan sik, fer fram i fiallit ok leitar, sem list var til, allt þar til at hann sialfr herrann kemr upp i

1 heilagi *A*. 2 sik *A*. 3 gætt *A*.

fiallzins koll ok ser um langt, hvar gradungrinn stenðr firir hellisdyrum nokkurum. Verðr hann sva reiðr þessarri syn, at hann settr aur aa st(r)eing ok ætlar at skiota i gegnum gradunginn ok ǫmbuna honum sva einferðir sinar ok uspeki. En er skaytið kemr aa aplann[1], snyr þvi aa annan veg, en maðr hugdi, þviat sva for til at iafna, sem sterkazti vindzbylr kiæmi aa moti ok kastaði aptr sǫmu leið, stef(n)ði aa bonda miðian ok snaraði i gegnum hann. Ok er borgarmenn Sepontini sia þessi nyvorðin tiðendi, hræðaz þeir aakaflega ok þora eigi nær at koma, skynda sem mest aptr i borg ok segia byskupi, hversu giorz hefir. Ok meðr þvi at byskup var bæði vitr maðr ok goðr firir guði, neytir hann spǫku raði ok kallar saman borgarmenn i hǫfuðkirkiu stadarins, kunnigt gerandi, hvat fram hefir farit litlu aðr med leyndum guð(s) domi i braðu liflati rika mannz, greinir hann ok undirstǫðu þessa hlutar. En hvat þetta allt saman hefir þyða, seghir hann af himnesku sæti leitanda: «þvi byðr ek þriggia natta fǫstu um alla borgina með bænahalldi, at almattigr guð virdiz birta sinni kristni þat, er hann ser naudzsynligt i þessu mali.»

14. Sem allir hlyða giarna sinum feðr byskupinum ok hafa sva lenge fastað, auðlazt herra byskup aa þriðiu nott fǫstunnar mikinn fagnat, þviat honum birtiz i syn gofugligr herra með himneskri birti andlitzins ok liomandi fegrd klæðanna, sva talaði til hans sem her ma heyra: «Vel tokz yðr ok viturliga, at þat, er leynt var firir monnum, baðu þer guð auðsyna, þviat eigi ma iarðnesku hugskoti liost verða þat stormerki, sem i þvi leyniz, er maðrinn var gegnum grafinn sialfs sins handskotinu; vitið aan ifa, at þetta er gort með minum vilia, þviat (ek) Mikhael hǫfuðengill, er iafnan stendr i augliti guð(s), hefir skipat, at sa staðr i fiallinu skal vera hreinn ok heilagr, frials af allri sǫrgan ok bloðsuthelling, mer til dyrkanar valdr aa iarðriki; villda ek syna með þesso takni, at ek er ver(n)dari staðar þess ok aalitari allra goðra hluta, þeira (er) þar gerazt með rettri tru ok goðfysi.» Eptir sva talat hverfr synin brott fra byskups augliti. Ma sva spyria, ef likar, or vitran þessari, (hversu) hinn sætazsti Mikhael sagðiz iafnan standa firir guðs augliti, þar sem hann var aa sagðan tima her aa iarðriki firir augum byskups Sepontin(i), þviat þat ma eigi skilia eptir likamligri staðasetning, at engill sa, sem eigi var i ollum stǫðum senn, megi bæði standa aa himni firir guðs augliti ok vera þo hegat senðr aa iarðriki. En þessi spurning verðr auðvelliga leyst, ef ver hugsum, at

[1] apliann *A*.

guð er i ollum hlutum ok þo með engu moti inni strengðr[1], ok hann er um alla fram ok hvergi uti luktr; renna þvi englarnir firir omællt viðerni hans guðdomligrar navistu, hvart sem þeir renna til himins eða iarðar, ok þo at þeir se eigi i ǫllum stǫðum, þa er hann þo þeim nalægr i ǫllum stǫðum, ok þvi mega (þeir) hvergi fara fra hans augliti; rikir sva sanleikr i orðum sæls Mikhaelis, þvi at hann er enn hæsti guðs ærendreki.

15. Nu er þar til at taka, sem byskup vaknar gerandi sǫnnum guði lof ok dyrð firir sina milldi, kallar hann enn sem fyrr saman allan borgarlyð fram til kirkiu um morgininn, greinandi þeim meðr guðshræzlu, hvat hann hefir heyrt ok seeð um nattina. Siðan nefnir hann agætazstu menn borgarinnar til ferðar með ser upp aa fiallit Garganum; ok er þeir komo þar, sem hæst var, finna þeir tvær dyrr i fiallinu, aðrar til suðrs aðrar til norðrs, voru þær stærri er stoðu til norðrs. Sia þeir, at frami firir norðrdyrunum eru gradur nokkurar, aðr nalgiz dyrnar ok hurðina sialfa, en uppi yfer pǫllunum lykr biargit sinu rafi aa þann haat sem eitt forhus. En er Sepontini koma her inn i fram at sialfri hurðinni, þora þeir eigi firir augu sin at forvitnaz lengra, þviat sva bar miklum otta ok heilagleik ifer þenna stað, at engin dirfiz framar ganga, en honum er nefniliga lofat. Koma borgarmenn af Seponto fra þeim degi iafnan upp aa fiallit at biðia ser guð miskunnar ok hinn helga Mikhaelem, standa þeir dagliga firir dyrum uti, þviat enn var þeim eigi lofat at ganga inn i sialft musterið.

16. Nærri þessum tiðendum geriz þat, at su heiðin þioð, er Neapolite kallaz, stridir upp aa Sepontum ok setz um borgina. Hǫfðu heidnir menn liðsafla myklu meira, sva at borgin var skiott uppgefen þeira valldi eptir likendum. Þvi gefr herra byskup þat rað sinum borgarmonnum, at þeir beiði þriggia natta frest af heiðingium til raaðagiorðar, hvart þeir skolu borgina upp gefa eða veria, meðan þeir mega. Ok sakir (þess) at Neapolite þikkiaz einn vegh i hendi hafa rað borgarmanna, hvern vegh sem þeir taka, gefa þeir dvalir þessar. Þat gengr þeim ok annat til, er þeir fresta atgongu borgarinnar, at þeim þikkir vel standa, þo at Sepontini biði sva meira skaða fiar ok sæmða, at þeir taki firir fram þriggia natta kvǫl i velltiligu hioli sinnar raðagiorðar. En i þess hattar brǫgðum blekkiazt heiðingiar eigi litt, þviat allan tima þenna naatt með degi standa Sepontini i liðzdrætti eigi af iarðneskum heroðum, sem vita ma, þviat þeir voru inni stre(n)gdir af her Neapolitarum, helldr er

[1] sterngðr *A*.

þessi liðsamnaðr af himneskum rikium. Þviat byskup þeira byðr sva, at meiri ok minni skal hallda þriggia naatta faustu um alla borgina ok biðia fulltings almatkan guð ok helgan Mikhaelem, at hann veiti þeim nokkura asia, sva at þeira frelse ok fǫðurleifdir leggiz eigi undir heiðinn dom. Þvilik er framferð kristinna manna at vaka til guðs ok biðia miskunnar. En Neapolite fara leið aðra, þeir faaz alla þessa daga i leikum storum ok þionostum guða sinna, at þeir efliz þvi framar moti kristnum monnum.

17. Sem ifir stendr hin þriðia nott fǫstunnar ok hin næsta firir bardagann, birtiz Mikhael Sepontino byskupi i annan tima sva segiandi: «Fagni þer, þviat heyrdar eru bænir yðrar; þvi buiz i morgin rǫsklega fram i strið ok byrit[1] orrostu aa fiorðu stund daghx, skolu þer þa profa mitt fulltingh, sva at fǫgrum sigri munu þer fagna eigha.» En er byskup vaknar af vitran þessi, synghr hann lof hinum sæla Mikhaeli birtanði lyðnum þaa feghinsǫgu, at raðinn er sigr i orrostu. Gerizst nu þegar gleði mikil[2] i folki guðs, sva at langar til bardagans. Ok þegar arlla buaz þeir ok herklæðaz hvatlega, eru þa ok heiðingiar[3] bunir ok hafa fylkt firir utan muraana. Sem her er komit, at hvarirtveggio eru bunir til atgongu, sia kristnir menn, at þoka mikil liðr niðr ifer hæsta hlut fiall(z)inzs Gargani, her med heyra þeir gnyreidir miklar, þvilikt sem pipri fiallit allt, en ut af þokunni fylgia elldingar som orfar gloandi fram i flokk Neapolitarum, sva at engi hlif ma við standa. Fylldiz vel aa þeim degi spasaga Davids, er hann tok sva til ordz at lofa guð: Qui facit angelos suos spiritus et ministros suos flammam ignis etc. Her þarf eigi langt um, utan þegar i stað brestr flotti aa heid(in)gium, þviat ǫrvar Mikhaelis urðu snarar ok harðla manskæðar, sva at þar firir rufuz allar fylkingar. Rennr nu hverr sem harðaz ma, en Mikael ok hans menn reka flottann með mikilli akefð ok harðfengi. Sottu heidingiar ret matuliga kaupferð til Sepontum aa þeim degi, þviat nu eru þeir dreifdir, hraktir ok drepnir, sumir með elldi, sumir meðr iarni. En þeir sem lifit þiggia, komaz sem nauðughligazst aptr i borg sina Neapolim barðir ok sprengðir af mæði, hofðu latið lið mikit ok frit, þat til marks at firir ǫrum Mikhaelis einum saman hǫfðu fallit .vi. hundrat manna, en þat at auk allt, er Sepontini hofðu drepit brukum niðr sem busmala. Ok er su auma þioð kemr skilning aa, hverr kraptr[4] stoð meðr kristnum monnum, kasta þeir villuklæðum en skryðaz

1 byriar *A*. 2 mikla *A*. 3 hváðigiar *A*. 4 karpīr *A*.

heilagri tru; fengu þeir með þeiri atferð lifit, at þeir voru bardir til batnaðar.

18. Eptir þenna aagæta sigr venda Sepontini aptr með fagnaði til borgar sinnar ok dveliaz litinn tima, aðr þeir heim sækia sinn hertuga Mikhael hǫfuðengil fram i Garganum, þess ærendis at offra honum makligar lofgiorðir firir þa maatku hǫnd, er hann tiaði þeim i sinni nauðzsyn. Ok er þeir koma arla upp aa fiallit fram firir þær norðdyrr, er aðr voru greindar, sia þeir þa nylundu, at i biarginu frammi firir forkirkiu eru nykomin tvǫ fotspor, þvilikt sem maðr hefði stigit i kramman snio. Skilia þeir, at þetta er elskumark Mikhaelis til verndar ok nalægðar viðr þan heilagan stað. Reisa Sepontini þar siðan vegligt musteri ok setia altarit þar sem sporin voru; tok su kirkia nafn af fotsporum Mikaelis ok var kǫlluð Appodonia. Aðra kirkiu efla þeir til austurs fra musterinu Mikhaelis til lofs ok dyrðar sælum Petro hǫfðingia postolanna; i þeiri kirkiu voru alltari tvau, annat vight ok helgat guðs moður Marie, en annat sælum Johanne baptista. En mustari Mikhaelis stoð sem aðr lukt ok læst, þviat menn þorðu ekki at gera, fyrr en guð birti. Hafði byskup Sepontinus margan traktatum af þvisa efni með sinu villdazsta raði, hvart hann skilldi treysta upp at luka ok vighia musterit, ef guð bannaði eigi. En þat verðr statt i raðagiorðum, at hann gerir sendimenn með brefum til herra pafans i Romam; i brefum skrifar hann greiniliga allan haat af þeim stormerkium Mikhaelis, er um stund hafa lesin verit, biðiandi postoligan herra, at hann segi, hversu bezt er geranda i sǫgðum vanda. Sem giorr er boðskaprinn, taka sendiboðar orlof ok raða i vegh; ber þeim sva giptuliga til, sem vaan var, at herra pafinn hefir farit i moti þeim eigi minnr en fimtigi milna firir einshveria kirkiunnar sauk. Þessi romverski byskup heitir Silvester pafa nafni ok viðrkvæmiliga, þviat hann hafði forðum þolat ofrið ok ofsoknir guðs ovina ok flyit undan i fiall Sarepte, sem giorði hinn fyrsti Silvester pafi, er kristnaði Konstantinum hinn mikla keisara. Var þessi guðs maðr likr hinum fyrra, heilagr ok rettviss, milldr ok litillatr. Þvi fa sendimenn byskups af Seponto bliðar viðtǫkur aa pafans garði, ok eru giarna heyrðir ok aan dvol með sinum ærendum fagrliga greiðdir. Koma þeir aptr i Sepontum berandi sinum byskupi bref af herra pafans curia, hver upp broten ok iferlesin hallda þvilikan skilning af mali Mikhaelis meðal annarra greina: Ef þat er, segir herra pafinn, guðligh skipan ok forsio, at musteris vigsla Mikhaelis veitiz firir dauðlighs mannz þionostu

byriar at þvilikt embætti geriz aa þann sama dagh, sem Mikhael birti sinu stormerki firir þa sigrvegaragiof, er þer skrifuð ut til vaar i brefum yðrum. En ef herra stadarins likar betr ǫðruvis, synizt oss, sem hans valld ok vili se framaz biðianda til birtingar ifir þvisa mali aa þeim sama degi. Þvi er þat vort rað, at ver ok þer bioðit vorum borgarmonnum þriggia natta fǫstu moti þeim signaða deghi, næst er hann kemr, biðiandi heilaga þrenni(n)g, at þær giafir, sem hann virðiz veita firir hinn hæsta þion sins almættis vilia, leiddi hann ut til æskiligs enda. Sva segir virðuligr herra pafinn, ok hans raað er fyllt ok framkvæmt i alla grein. En þann tima sem yfir stendr hin sidarsta nott fǫstunnar, birtiz hinn blezaði Mikael Sepontino byskupi i þriðiaa sinn með dyrð mikilli sva mælandi: «Eigi er þǫrf, segir hann, at þer vigit þat mustari, er ek smiðaði, þviat ek sialfr helgaði min handaverk; nu gangit inn i morgin með minu orlofi, er þa mitt at syna, hversu ek hefe helgat þann sama stað firir sialfan mik. Þu skallt syngia þar messu i morgin ok gefa ollum lyd þionostu, en ek patronus stadarins skal nærri standa ok offra guði yðra þionostu, skolu þer ok heðan ifra optarr vitia staðarin(s) firir mina þǫkk ok vinattu.

19. Nu sem byskup vaknar af hinni þriðiu vitran, þakkar hann vaarum herra sina margfallda miskunn, segir hann sinum borgarmonnum, hvat hinn heilagi Mikhael hefir synt honum, ok byðr at fiolmenna sem mestt upp aa fiallit, þar með skipar hann monnum til at flytia seerhveria hluti, er hatiðinni til heyrðu ok þionostugiorðinni. Ferr byskup ok klerkar hans i aundverðu liðinu með bænum ok lofsǫngum, en allr meginherrinn fer siðar meðr saunnu astriki, synda iðran ok rettum viðbunaði, ok arla dags koma þeir fram gangandi at suðrdyrum[1] kirkiu, gera þar letanias firir uti, aðr þeir lyki upp dyrunum. Siþan ganga þeir inn með guðligum otta. Verðr þa i fyrstu firir þeim þvilikt sem eitt skot fra suðri til norðrs moti þeim dyrum, er fyrr voru greindar, ok fyr en þagat kiæmi, finna þeir til austr(s) sialfar musterisdyrnar, ganga inn ok litaz um, sia at musteri þetta er einn hellir[2] bæði uslettr um raf ok veggi, sva at hvassir hyrnusteinar stoðu hvervetna; eigi var ok hæra i morgum stoðum, en hǫfuð manz tok upp undir þekiuna, en sumstaðar þvi hæra, at maðr matti varlla taka upp hendi sinni. Eigi var hon ok me(i)ri vexti, en hon tok með skotinu .v. hundrat manna. Til suðrs i musterit sia þeir virðuligt alltari fagurliga prytt með rauðu klæði, er enn blezaði patronus Mikhael

1 syðrdyrum *A*. 2 heillir *A*.

hafði gefit kirkiu ok offrat alltarino aa hennar vigsludagh. Varð nu fagnaðr mikill i husi guðs, þviat allir dasamuðu þat himnæska litillæti, sem enn af nygiu birtiz i verki þessu, þviat hvervetna var at sia dal um hol, klettr vit klett, en allt at einu var staðrinn sva heilagr ok guði kiærr, at eigi ma orðum skyra; i hverri vars herra skipan þat gefr skilia, at hinn blezaði Mikhael elskar meir saaluhialp sannrar goðfysi en skygðan marmara með steindu rafi. Saung byskupinn þar messu nefndan dagh ok gaf þionostu ǫllum lyð. Var þar innan kirkiu vautn i gnog til allrar þionostu, þviat bergit var sveitt vatni, en til norðrs fra alltarinu fell niðr or þekiunni smatt ok fagurt vatn, eigi oðara en deilldi storum dropum. Var þar siðan samit til glerker eitt harðla vænt ok fest undir dropann með silfurst(r)eingium. Gekk lyðrinn þar til iafnan um gradur nokkurar, þa er þionostan gafz i musterinu. Þa vatnraas kalla Sepontini stillam, af þvi blezaða vatni veitir Mikhael margum manni skiota heilsu af ymisligum kran(k)domi, riðusiukir menn koma þar, kreptir ok likðrair, veslir ok vanmattughir, ok finna sva mikinn krapt af husi Mikhaelis, at sumir komaz eigi upp aa fiallit, aðr þeir verða heilir. Eru þar i vegginum grafit steinlikan til minningar, sem þeir vurðv heilir, aa þann haatt formeruð, sem hattaðr var krankdomr[1] þeira. Einkanliga stendr hinn mætazsti Mikhael i þvilikum heilsugiofum aa sinn hatiðardagh tertio kalendas Octobris, þviat[2] þa sækir til musterissins af morgum halfum Italie[3] (meiri fioldi, en vant er, ok er þa) hinn hæsti guðs ærendreki þvi nalægari með sinum bræðrum englunum, sem fleiri koma saman i rettum bænum.

20. Sem ver hǫfum Sepontino byskupi fra vikit ok hans sonum um hrið i voru mali, er nu greinanda, at eptir messuembættið fagurliga flutt vendu menn heim meðr fagnaði til sins goðz ok herbergia. En sa goði maðr byskupinn veitti Mikhaeli sva skylld-uga þionostu dag fra degi. Þar var reistr bær ok kennimenn skipaðir at officera kirkiu; engan tima sagðiz þar ottusǫngr, fyrr en liost var af degi, þviat sva mikil ogn stoð af musterinu um nætr, at eingi maðr þorði inn at koma; ok þat er eigi undarlikt firir þa grein, at sva segia sannorðir menn, at aa hveria natt flytiz þar messuembætti aan dauðligra manna fulltingi ok nakvæ(m)ð. Hefir sva vitraz, at skipaðr þionn kirkiu skal til reiðu lata hvern dag at kvelldi bakstr ok vin meðr oðrum messufǫngum, hvat er styrkir einn æfintyr, sva framt sem guði likaði ok honum [virðiz eigi[4] ofsagt vera.

1 krangdomr *A*. 2 þat *A*. 3 turis *tilf.* *A*. 4 [virðir *A*.

21. Sva er senniliga lesit af einum haleitum byskupi, at Bonus het, hann bar traust til sakir sinna aagætra verðleika at vaka um nott i musteri Mikhaelis, þvi at sialfr guð ok hinn sæli Mikhael dæmðu hann þess makligan. Þessi hinn heilagi Bonus var ættaðr ok uppfæddr i Frakklandi, mikill aagiætismaðr i sinum byskupsdomi, þviat þat gæzkunafn, er hann bar aa likamanum, fylldi hann daglega með sæmiligum siðum ok andligum framningum, varðveitandi sik sialfan ok ser aa hendi folginn lyð undir rettu lǫgmali ok heilogum guðs boðorðum, berandi ser i hǫndum loganda tortis goðra verka til eptirdæmis sinum undirmonnum. En með þvi at fyr sǫgð kirkia hins signaða Mikhaelis er nu storliga fræg vorðin um heiminn, sæktu hana, sem fyrr greindi, utǫluligir lyðir karlla ok kvenna af fiarlægum herǫðum ok iafnvel byskuparnir sialfir, þviat þessi staðr var einkanliga til þess kosinn af guði, at menn þægi þar rettar bænir. Signaðr Bonus byskup ferðaz heiman af sinum byskupsstol með gloandi goðfysi ok godu fauruneyti fram til musteris heilags Mikhaelis; ok er hann gengr inn i musterit meðr auðrum monnum til aptanssǫngs um kvelldit, dvelz heilagr Bonus einn samt eptir i musterinu takandi ser leyniligan stað undir einum hellisskuta at uvitandum varðhallzmonnum kirkiunnar. Vakir hann þar um nottina goðfusari i guðs lofi, en ver megim sem verðugt er fra segia; hann minniz aa ok innvirduliga eptir leitar, hvat hann hefir hæsta guði i moti gort i umliðnu lifi, grætr þat allt ok sytir af aullu hiarta biðiandi sælan Mikhael hofuðengil, at hann offri hans bænir ok þægi hans tar i augliti hins hæsta domara. Nu sem komit er midnætti ok byskupinn starvar i greindri goðfysi, heyrir hann fagran saunghhliom upp i loptið með sva undarligum sætleika, at ǫngar iarðligar raddir mattu við iafnaz. Þessi skemtanarsyn nalægiz hvern tima fra ǫðrum musterið, þar til at byskupinum gefr sia, at guðligt lios geislar hvervetna inn um þekiuna; her eptir, sem liosit rennr firir, fara himneskir flokkar heilagra engla berandi sighrmerki firir sinum hǫfdingia með fǫgrum sǫngh ok sætum hlioðum. Her með seer hinn signaði Bonus at fara skinandi borgarmenn himneskrar Jerusalem leiðandi sin i millum sialfa drottning himins ok iarðar, mey ok moður, hina sætu Mariam, hana sæmandi ok alla vega vegsamandi með sva fridri fyllgd ok tilskipuðu foruneyti, sem ǫngu ma vit iafna eptir iar(ð)ligum hætti. Nu sem virðuligt sæti er firirbuit ok drottning allra hǫfǫðengla ok heilagra manna hefir niðr setzst, ganga fram i korinn firir hasætit nokkurir af fruinnar hirðsveitum biði-

andi hana litillatliga meðr knefalli, at hun skipi til nokkurn mann at flytia messuembætti. En guðs modir Maria svarar sva þeira mali: «Berit þau min orð Bono byskupi, at hann skrydiz ok syngi messu, þviat honum ber ek þat vitni, at hann er makligr sva agætri þionostu.» Virðuligr maðr guðs byskupinn, sem hann heyrir fruinnar orð þvilik, bliknar hann ok piprar allr af hræzlu færandi sik ut undir biargit sem mest, þviat hann vill lifs giarna felaz firir fruinnar sendimonnum. Se þar gerizt haleitt stormerki, þat er vattaði hans heilagleik, þviat biargit gaf honum rum ok laut undan honum, sva sem hann hallaðizst i kramman snio, ok seer merki þess. En þoat biargit hlyddi hans heilagleik, þa vinnr byskupi eigi þorf, þviat drottningarinnar sendiboðar eru storliga fundvisir, sva at rett ganga þeir at hit gegnsta, hvar er byskup liggr undir biarginu þoat miog laght ok leyniliga, gripa hann họndum þegar i stað ok leiða fram i herbergit ok musterið ok skryða hann himneskum klæðum, sva sem byskupi til heyrir. Sem hann er skrydr, leiða þeir hann fram firir altari ok gera messuembætti eptir kristninnar formi. Hverr dauðligra manna megi þat virða, hversso mikla sæmð ok æru[1] almattigr guð veitti sinum virkta vin Bono byskupi her þegar i dauðligum likama: hann stoð iarðneskr millum himneskra krapta pryddr himneskum skruða, takandi alla þionostu messunnar af litillatri undirvorpning họfuðfeðranna ok spamanna ok annara guðs astvina. Nærri var stodd hans þionostugiorð sialf drottning allra hluta hin milldazsta Maria ok bioðandi honum hatiðliga messu at syngia; sva var til skipat þionostumonnum, at họfuðfeðr ok spamenn bera fram kalek, vin ok vatn, ok hella a hendr honum, postolar greiða til handklæði, pislarvattar bua til reykelsi samtemprat himnesku timiamate. En englar, iattarar[2] ok meyiar syngia hunangligum rọddum ut messuna. Ok er guðs maðr byskupinn hefir algort guðlikt embætti með einkanligri ast ok gloandi goðfysi, gefr gimsteinn allra meyia hin sætazsta guðs modir mær Maria honum þọkk firir, ok i elskumark firir þionostugiorðina gefr hun signuðum Bono byskupi eitt himneskt klæði, þat er hann þiggr með meiri ast ok litillæti, en nokkur tunga megi skyra sinum framburði. Eptir sva gort, sem nu var greint, liðr þessi himneski flokr upp i loptið heim til himirikis, en byskup vakir, þat sem eptir var nætrinnar, lofandi guð almattigan ok hans blezaða modur firir þa miskunn, sem honum var veitt i sinni voku; gengr sidan um morgininn ut af musterinu kallandi til sin rettvisa menn ok

1 almatkum guði *tilf.* *A.* 2 iarttarar *A.*

guðfusa ok segir þeim greiniliga allan eventum, hvat hann hefir heyrt i musterinu, seð ok gort aa þeiri naat, þar með sy[n]ir hann litilatliga þat himneska klæði, sem herbergi heilags anda hafði honum gefit, biðia(n)di alla menn fagna meðr seer ok gleðiaz af sva miklu stormerki.

22. Eptir þessa hluti fyllda ferr heilagr Bonus heim til sins byskupstols gerandi guði þakkir af þeim hlutum, sem honum hǫfðu at boriz i þessarri ferð. Flygr þat ok skiotliga viða um heiminn, hvilika sæmdarfaur Bonus byskup hafði farit til musteris heilags Mikhaelis; ok firir þa sauk at margr er sa virðingar [1] giarn, sem eigi er i lifinu til fullz vandvirkr eða athugall, þa frettir þetta ok einn byskup, sa er miklo var lægri at verðleikum, en hann mætti nokkut samiafnaz Bono byskupi, ok lyptir heiman sæmiligri ferð af sinum byskupstoli með gnogum kosti ok riku foruneyti þess ærendis at profa, ef hann oðlaðiz nokkut likt þvi, sem lesit er af hinum fyrra byskupi. Nu sem hann kemr fram i h[e]ilagt (fiall) hins sæla Mikhaelis, slær hann langtialldi sinu ok sitr glaðr um dagin hia kumpanum sinum. Ok firir þa sok at hann vill oþyrstr ganga til vǫkunnar, drekr hann vin sva diarfliga, at hann er miog sliofaðr bæði i samvizsku ok sonnum goðvilia, en þo allt eins gengr (hann) i musterit sið um kvelldit ulikt tilbuinn [2] ok hinn fyrri byskup. Sa þungr af taarum ok iðranar goðfysi, en þessi svefnþungr [3] af vist ok vini. En þo at þessi byskup byggi sik eigi til vǫkunnar sva sem skilldi, giorði almattigr guð ok heilagr Mikhael vit hann mikla miskunnsemi með faheyrðum hætti. Hann vindrukkinn sǫfnar i musterinu, en vaknar um morgininn eigi þar, helldr heima at sialfs sins byskupsstoli ok i sinni svefnskemmu. Nu sem hann lykr augum upp, signar hann sik, ok hverssu vit veit, fær hann eigi skilit, þviat hann kennir blauta sæng ok ser kunnikt herbergi, en man þo fullgiorlla, i hverium stað hann var næst um kvelldit. Sem hann hefir lengi undrat sialfan sik, gengr hann ut af herberginu ok litaz um, ser þionostumenn sina þar i garðinum ok heilsar aa þa, ok hyggr sik þo senniliga villaz i þessum hlutum ǫllum, þar til at eptir stund liðna hverfr hann aptr til sialfs sins ok setz niðr hia sinum monnum segiandi þeim litillatliga, hverssu hin goðgiarni guð hefir um hann gort stormerkiliga ok miskunnsamliga. Heðan af er virðanda, hverssu hinn goði Mikhael er ifirvettis milldr firir hvern, er sva dasamligar iarteinir verða, þviat hann [4] þyrmdi sǫgðum byskupi misgeranda ok let hann til sins

1 virgingar *A.* 2 eða *tilf. A.* 3 svęfir þungr *A.* 4 þat *A.*

herbergis heilan aptr hverfa, helldr viliandi at hann leiðrettizt, en firirfęriz eigi i sinum misverka. Nu til þess at engi maðr ætli þessa hluti usanna vera, sem ver sǫgðum, þa viti firir vist, at þat klæði, sem guðs moðir gaf Bono byskupi, varðveitiz firir utan spell ok folvan allt til þessa daghs i einni fagri borg, er Clarus Mons heitir. Su borg stendr i þvi heraði er Vernonis kallaz. Klæðit geymiz i kirkiu guðs modur heilagrar Marie, ok fær engi iardligr maðr skilning aa komit, hvers vefnaðar eða natturu þat er utan eða innan. Ok enn til styrktar um þetta er sva skrifat, at virðuligr herra herra [1] Herbert byskup af Norvik hafði seeð ok hǫndum farit þetta klæði.

23. Greint hefir verit um hrid, hversu blezaðr Mikhael pryðir australfu heimsins meðr kreyptum ok iarteignum þeim, sem guði einum er mattulig ok fylliliga kunnigh. Þvi skal boða þessu næst, hversu drottinn allrar milldi dreifir sina oumræðiliga miskunn ifir vestrhalfuna firir ast ok meðalgongu sins kærazsta sendiboða Mikhaelis herra hǫfuðenglanna, til þess at eitt ok hið sama efni verði ǫllum liost i hverri halfu heimsins, at rettruadir menn eru skipaðir i samlagh englanna, sem fyrr var skrifat i þessu mali; þvi eru himneskir andar sendir i þionostu firir þeira skylld, er arftækir verða himnarikis firir saar ok milldi vaars liufa lausnara. Lesit var með nǫkkurri grein, hversu Mikhael kaus ser virðingharstað i hafu fialli Gargano, en nu skal af segia ok heyra i oðrum stað, hversu hann vill dyrkan sina gera lata með ulikum hætti. Þessi staðr, er nu skal af segia, stendr firir utann haf i vestrhalfu heims, hann er kominn miog undarliga ok leyniliga, hann stendr medal tveggia ósa þeira vatnfalla, er annat [2] heiter Seia, en annat Sennuna. Uthafit sialft gyrdir at firir utan sva hart at floðunum inn i baða osana, at siorrinn gengr aa laaghlendin baadum megin firir ofan staðinn, sva at þa er i einum floa stendr, þa (er) i miðiu sem eitt litið eyland, þat er kirkiu helgi Mikhaelis bannar, at siorinn meini. Sva segia gamlir menn ok sannorðir, at þetta nes meðal annara væri at fornu vaxit með þykkri iorð ok storum skogi, sva at voru viða einsetumanna bygðir, þviat sva var leyniliga kominn stadrinn bædi sakir þykkleika merkrinnar ok fiarlægra manna bygðar. Skogdyra fioldi var þar ok mikil hia einsetumonnum, sem viða er titt i eyðimorkum. Ok meðan drottenn villdi sva vera lata, at einsetumenn bygði þenna (stað), skipaði hann sva sinu einvalldi, at einn prestr af þorpi þvi er Austerianus heitir færði þeim likamliga vist,

1 hefir *A*. 2 savat *A*.

þviat i sialfri morkinni var engi vǫn matfanga. Goriz þat i fyrstu, sem skilianlikt er, eigi oðruvisi en i stormerki birtingar Mikhaelis af guðs alfu til kennimannzi(n)s, at honum er staðrinn synðr ok sagðr, ok hvat hann byggir, eða hversu hann skal hialpa með dagligri huggan þeira lif, sem þar eru. For sva langan tima, at prestrinn tok asna sinn hvern dag ok færdi einsetumonnum vistir; var aa þeim doghum, er þetta giorðiz, forlendi mikit milli merkrinnar ok hafsins eigi minnr en .vi. vikur.

24. En þa er guð villdi um venda þessum stað ok bua til virdingar Mikhaeli sinum sæla vin, gengr siorinn aa landit ok ryðr iorðina alla fyrst upp at skoginum, en siðan fellir hann morkina ok kemr monnum[1] aa flotta, grefr brott grasrot alla ok gerir sem einn slettan sand alla leið upp i milli aanna, sva langt sem guð villdi skipa. Nærr i miðiu plazi stendr einn klettr, er guð hugði til eptirkomandi hluta. Ok er vaarr herra Jesus Kristr hefir staðinn með sva nyium hætti til buit, er segianda, at i þeiri borg er Abrincus heitir var agætr byskup Auðbertus[2] at nafni - su borg stendr sex milur brot af gre(i)ndum stað - var byskup hennar miogh heilagr maðr, sem guð virdiz syna honum ok hinn aagæti Mikhael, þviat nokkura nott, sem byskup sefr i sinni sængh, birtiz honum blezaðr Mikhael með skinandi dyrð himneskrar birti ok mælir aa þann haat, sem her fylgir: «Auðberte[3] byskup, heyr hvat ek segi þer. I þeim stað er nu kallazt Arenna skalltu lata kirkiu reisa mer til sæmda, þviat ek er Mikhael hǫfuðengill, hefir ek þenna stað kosit ok blezat mer til virðingar i þessi halfu heims næri borg yðvarri, ok sva sem min dyrkan geriz i austurhaalfunni aa hafu fialli Gargano, sva veitiz mer lof her með yðr i lagum stað aa siofar sandi.» Eptir sva talat vaknar byskup ok hugsar invirðuliga, hvat firir hafði borit, ottaz firir litillætis dygð, at hann muni gabbaðr i svefni firir umsat leyniligs ovinar, sem syndugum monnum kann opt til bera; þvi hugleidir hann postolans rað, er sva talar: profi þer aandana seghir hann, hvart þeir eru af guði. Firir þvilikar ok adrar hugsanir dvelr byskup at fullgeyra boðnna hluti, þar til (er) hann fær vitran aðra meðr sama hætti, er nu þo mun striðara aamintr, at hann hafi sik frammi ok algeri þat, sem honum var boðit. En byskup fer sva, þoo at hann væri heilagr maðr ok miog kiærr gudi, sem hinn heilagi Gregorius pafi vattar af spamonnum, at þeir hǫfðu nokkurn tima spadomsanda ok nokkura eigi, sem guð villdi skipa þeim til litillætis varðveizlu, at þeir

1 morkum *A.* 2 Augbertus *A.* 3 Augberte *A.*

kendi þvi gior, hvat þeir toku i giof eða hvat af sialfum ser. Þessu likt geriz með Abrincensi byskupi, hann fær eigi skilit smasmugliga grein andanna, þviat hans hiarta sliofaz i manligum veykleik, sakir þess at fremri gipt er honum undan dregin i þetta sinn, er hann þo senniliga miog hrædr firir þessar tvær aaminningar, er hann ofreyni sik eigi, þat er guði heyrir. Þvi leggr hann iafnan bænir miukar ok litillæti, at vaarr herra Jesus Kristr þyrmi hans hindran ok tortrygd, en greiddi þetta maal til æskiligs enda.

25. Rett i þann tima sem Abrincensis byskup hefir tekit sagdar aaminningar tvær at tǫlu, ber sva til i sagðri provincia, at einn graðungr er leyniliga tekinn brǫtt fra hiorðinni eins bonda. En sa er tok, gerir þat meirr sakir fornrar (o)vinattu en þiofligrar sialfs sins girndar; þvi leidir hann þat skrautliga naut, er bezst var allra með hiorðinni, brǫtt i þann stað, sem hann hugði at alldri skilldi finnaz. En meðr (þvi) at optliga kemr saman goðr vili guðs ok illr vili mannzins, þa leiðir þessi maðr graðunginn til fylsnis fram i þann stað, er ver greindum fyrr af, ok hann kemr ut meðal annara fram aa sandana. Sor hann, hvar kletr stendr i miðiu, her til ferr hann ok skoðar biargit uppi ok nidri, hva(r)t hann fyndi skuta nokkurn eða helli at binða nautið ok fela, ok er hann hefir rannzsakat, finnr hann i ovanverðu storliga mikla delld, sva at þat er et bezsta leyni, ef hann færr graðungenum upp komit. Þat kostar hann ok fær gort, ferr siðan fram a sandinn ok profar, hva(r)t hann sæi nokkut til gradungsins upp i bergit, ok ser eigi. Þvi snyr hann brǫtt ok þikkiz hafa allvel leikit, hyggr hann sik hlutlausan af stuld, en veit firir vist, at gra(ð)unghsins hvarf gerir rika manni mikla hugsott ok margan rekstr hans at leita sið ok snemma. Ok rett for, sem hann gat, rika manni liggr illa ok leitar i fremzstu laug, gefr eigi upp fyrr, en uti eru allar vaanir, truir vist, at hans gerssimi se vorðin spellvirkia brad, ok harmar þat, þviat bondi var miogh aagiarn. En hvat graðungs greinir þessar hafa merkia i mali Mikhaelis, er þessu næst til veghar vikianda.

26. Sem her er komit, færr Abrincensis byskup þriðiu vitran i hardara pungt en fyrr, þviat Mikhael hǫfuðengill birtiz honum striðr ok ogurligr með avitanarorðum firir þa sauk, er hann ohlydnaðiz tveim aaminninghum; byðr honum nu i stað at byria sagðan guðs vilia ok eigi nokkura minnzstan talman aa gera, gerir ok i mikilli rǫghsemð(!), at sva mikit skal hann aflat hafa i sinni hindran, at af þeim stað, er kirkian reisiz, skal hann sina fætr hvergi brǫtt hræra, fyrr en musterit er giort til lykta. Viðr þess

hattar striðyrði sva mikils hǫfðingia verðr byskup aakafliga hrædr i svefninum, ok þo sva með guðs vilia at hann fær afl[1] at spyria þeira hluta, sem honum þotti mest þǫrf aa vera. Hann segir sva: «Herra minn sæli, hvar er sa staðr i þvi takmarki, er Arena kallaz ok yðvarri kirkiusmið se tilheyriligr?» Hinn blezaði Mikhael svarar: «Nærri þvi biargi, er bundinn graðung hefir i sinum kolli, ok stendr aa miðium sandi, skalltu reisa mitt musteri.» Byskup spyrr þa enn: «Hvat er, herra minn, hvar skal ek af taka viðrkvæmilikt form þessa huss i vidd eða breidd eða hæð at þinum vilia?» Hinn blezaði Mikhael svarar: «Aðr graðungrinn var uppleidr i klettinn, gekk hann umbergis i hring aa sandinum, sva vitt sem þu skallt kirkiu reisa, verðr þa miog kringlott, a likan haatt ok ek smiðaði i Gargano, vil ek þar lata eptir mynda ok gera ræfr laagt[2], sem staðnum til heyrir; laat þer ok i hug koma, at griprinn se aptr golldinn þeim sem aa, siðan þu hefir seð ok skilit hans firirætlaða þionostu.» Eptir þetta sva talat vaknar byskup bæði feghinn ok ottasleginn, lofandi guð ok gofugligan Mikhaelem með himnum ok lofsongum ifir þrennum þessum vitranum. Birtir hann nu sinum lyð, hvat honum hefir synt verit af guði ok hinum sæla Mikhaeli, ok byðr i stað, at hans menn buizst sem hvatligazt fram til staðarins. Tekr hann ser til fylgdar hina friðazstu klerka sinnar kirkiu, gangandi fram litillatliga með ymnum ok psalmodia, þegar hann nalægiz þann blezada stað. Ok sem hann kemr þar, ser hann oll merki, sem honum var iatat, biarg ok naut bundit, fotatra(ð)k ok fasena musteris reisingh þvilika. Gerir hann nu hvatliga boð tveim megum ut ifra ifir hvaratveggiu aa Siam ok Senunam, at menn komi at sia ok heyra sannan guðs vilia. Ok sakir þess at Mikhael hǫfuðengill er harðla vinsæll meðal goðra manna, (eru þeir) bunir til mæðu ok erviðiz, er herra Auðbertus vill þeim bioða. Þvi hefir byskup þat upphaf, meðan lið er næzst, at hann lętr ryðia staðinn ok grafa til grundvallar; en þann tima sem þeir hyggia at plazinu kirkiunnar, standa þar steinar tveir iarðfastir i miðiu harðla storir, er miklu fara hæra en smiðinu heyrði. Þvi byðr byskup, at grafa skal umbergis ok treysta goð aatǫk, segir at þesser steinar skolu fara ut i grundvollinn sialfan. Her þarf eigi langt um, brot eru til samin, treyst er ok aaknuit meðr allri list ok klokskap, ok sitia ste(i)nar sem aðr. Fær byskupi þetta mikils aahuga, þviat starfsmenn firir leggiazst ok faa

1 alf *A*. 2 laaga *A*.

ekki at gort, hvar firir mætum Mikhaeli er hugsanda at gera gott raað firir, sva at eigi falli verkit honum til sæmdar.

27. Nokkur rikr burgeiss var i einshverio heraði sva fiarlægr brǫt af Abrinko, at þar hǫfðu eigi komit þessi fagnaðartiðendi, ok eigi hafði þar birtr verit boðskapr byskups um liðsafla. Þessi riki maðr het Baiuno, storliga volldugr ok mikils hattar upp ifir alla sina frændr ok heraðsmenn; hann sitr i þeim hǫfuðbæ er Icius heitir, hann atti tolf syni, voru þeir allir storir menn ok sterkir; hǫfðu þeir allir saman feðgar sva sem konungs vaalld ifir lyðnum ok nalægum herudum. Þvi leitar sæll Mikhael þangat styrks ok birtiz rika manni aa næstu natt eptir, sem Auðbertus byskup er firir lagðr ok hans menn. Hann blezaðr talar þaa: «Þu riki Baiuno, segir hann, hefir mikit valld ok laan af guði firir marghattad eptirlæti fiar ok frændastyrks; þvi ris upp ok tær þitt afll i mina tign, þviat ek er Mikhael hǫfuðengill; ber þik arlla i morgin fram i liðsdratt ok kom sem fyrst með sonum þinum ok vinum aa fund Auðberti byskups, ger þat sem hann byðr, þviat hann er minn umboðzmaðr.» Eptir sva talat vaknar riki maðr ok gerir guði þakkir, hefir i somu stunð fiolmenni uppi ok ferr með ollum skunda fram til Arennam a fund Auðberti byskups, segiandi honum þa vitran sem nu var lesin. Verðr byskup harðla feginn af þeima hlut, þviat nu er fundinn vattr annar ifir orðum ok vilia Mikhaelis, segir byskup Baiunoni, hvar komit er starfi ok sveita þeira kumpana i þarflaust at sva bunu um þria daga, þvi segir hann, at riki maðr ok synir hans skolo gera sina þionostu ok veita steinum atak eptir boði Mikhaelis. Ok aan dvǫl sem þeir koma ok profa steinana, eru þeir með guðs vilia sva lettir [1] ok velltiligir, hvert er likar, sem eigi hefði þeir griotligan þunga steinligrar natturu. Sǫng nu allr lyðr lof [2] Mikhaeli firir auðsena miskunn ok stormerki. Gengr nu herra byskup glaðr at verki með sinum huskǫrllum skipandi ymissar [3] syslur ser [4] hverium, sem hann ser bezt bera [5]. Ok þann tima sem grundvollr er grafinn, fylldr ok til buinn, sva vidr ut ok inn sem byskupi þikkir hæfa þeiri kirkiustǫðu, er heilagr Mikhael hafði honum vitrað, gerizst enn með nǫkkurum hætti ifasemd ok otti i hans goðfusa hugskoti, hvart efnit [vel þioni [6] boðorði Mikhaelis. Her ifir ottaz hann ok biðr guð [styrktar um [7] sina giorð, ef honum likar, at sva standi. Ok aa næstu nott birtiz honum syn þeiri lik, er lesin er forðum af

[1] leittir *A.* [2] *Her begynder B.* [3] ymsar *B.* [4] þær *B.*
[5] standa *B.* [6] [mandi(!) þiona bliðu ok *B.* [7] [styrkia *B.*

Gedeone, at dǫgg himins ste[1] niðr ifir annan hlut iarðarinnar en annan eigi, her með hlioðar rǫdd i byskupsins eyra sva mælandi: «Laat dǫgfallit raaða[2] grundvellinum, en þurrlendi iarðar se vǫxstr ok viderni kirkiu.» Ok eptir sva sagt vaknar byskup ottalauss i ǫllu efni ok fullr af fagnaði, lætr reisa til musteris þegar aa næsta degi, ok gengr siðan sva greint með heilagri fliotvirki, at byskup ser, ef guð lofar, at sva er sem gǫrt[3]. Þvi hugsar hann framleidis, at enn skortir mikit aa, sakir þess at [þat nygia[4] musteri hefir enga heilaga doma hins mæta Mikhaelis, þikkir honum þat miog i moti. Ok af þessu efni hugsar hann dagliga, þar sem hann sitr a þvi sama biargi, sem fyrr var greint i soghunni, þviat vel hellt hann hvarntveggia boðskap Mikhaelis, fylgia smiðinni staðfastliga ok hvergi brǫtt fara, ok þat annat, sem fyrr var sagt, at hann skylldi gradunginn aptr[5] senda sinum herra. Berr þat biarg[6] vitni, segir sa er saughuna diktaði, at Auðbertus byskup sat a þvi dagliga ok firir sagði musteris smið Mikhaelis. Þviat nærri þvi sæti, er hann kaus ser i biarginu, stendr til eilifrar minningar þat sama letr, er hann skrifaði með sinum fingri i[7] sialfum steininum allt eitt ok aa[8] krommum snio.

28. Til lofs ok dyrðar sinu haleita nafni birtiz Mikhael Abrincensi byskupi i fimta sinni [með itarligri syn[9] sva mælandi: «Rek[10] brǫt allan ekka [þins hiarta[11], þvi at ek kann gefa þer heillt rað at faa mina helga doma; gǫr tva bræðr guðhrædda austr aa Pul til kirkiu minnar i Garganum, fa þeim goða fylgð, sva at þeir megi vel fara, en ek skal sva um ganga, at þeir fai ærendi þat er þer liki; ertu þvi skylldari at fagna oss sem bezst ǫllum saman ok ganga ut i moti oss þann tima, er ver komum aptr or þessi ferð.» Eptir sva greint af guðs vin Mikhaeli, vaknar byskup ok breytir ollu, sem honum var boðit, faandi bræðrunum vænt skip meðr rǫskum liðsmonnum; fara þeir ok fram koma i allri farsælld, sem þeir mundu kiosa, ganga af skipi ok sækia fiallit Garganum, finna kirkiu Mikhaelis ok biðia þann signaða herra bliðra ærendisloka. Var i þenna tima skipaðr einn virðuligr aaboti firir þionostugiorð a fialli Mikhaelis[12], tekr hann sendiboðana meðr ollum goðvilia heyrandi giarna þeira ærendi. En sakir þess at hann skilr bræð(r)anna bæn ok byskups orðsending of bioða þvi valldi, er Sepontinus byskup veitti honum ifir kirkiu[13], sækir hann heim

1 steig *B.* 2 styra *B.* 3 musterit *tilf. B.* 4 [*tilf. B.* 5 heim *B.* 6 bragð *B.* 7 aa *B.* 8 i *B.* 9 [*saal. B*; i nalægri *A.* 10 Tak *B.* 11 [or skapi þer *B.* 12 Gargano *B.* 13 kirkiuna *B.*

sinn herra ok tiar honum greiniliga, hvat giorz hefir i vestralfunni, ok at sendiboðar eru þagat komnir þess ærendis at þiggia heilaga doma [ens sæla[1] Mikhaelis. Ok er byskup Sepontinus heyrir þvilik tidendi, offrar hann [noglig taar ok[2] lof almatkum guði, er veita virdizt mannligum veykleik[3] hialp ok heilagt fulltingh firir bæn ok blezan þeira sǫmu, er þiona eilifliga firir hans[4] velldishring. Eptir þat er byskup ok aaboti hafa gort sitt raað með tillogum[5] Mikhaelis, fara þeir badir samt upp aa fiallit ok bioda[6] sendimonnum i kirkiu Mikhaelis at heyra sin ærendislok, ok at hlioði gefnu talar þvilik orð byskup af Seponto: «Blezaðr se vaarr herra Jesus Kristr Mariu son, er oss[7] hefir sent af vestrhalfunni goð ok gleðilig tiðendi, at hinn mætazsti kirkiudrottinn vaarr Mikhael hǫfuðengill hefir þar kiorit ser með samri[8] birting annan virðingarstað. Ok til heilagrar [þeirar kirkiu pryði[9] vilium ver giarna alla astuð frami lata, sem hinn blezaði Mikhael hefir oss boðit; þvi skolu þeir bræðr sendiboðar Mikhaelis þiggia æskiligt ærendi ok taka með þeim reliquiis, [er æzstar[10] megu finnaz i fialli[11] Mikhaelis, þeim skilmala medal settum, at sva sem sami hǫfuðengill himnarikis lysti varn stað ok yðvarn sialfs sins virðing[12] birting ok blezadum kosningh, sva skal milli varra staða eilifliga standa elskuband ok astriki i sǫnnum guði ok einkanligum feðr vorum Mikhaeli.» En er byskup hefer sin orð til enda gort, falla sendiboðar fram i litillæti þakkandi með hiarta ok munni, hverssu drottinn himins ok iarðar gorði farsælan þeira veg. Gengr þa byskup til með guðligum otta ok sniðr[13] part af þeim sama rauða duk, er haleitr Mikhael hafði með prytt þat sama kirkiunnar altari, er hann smidadi, sem fyrr greindi i sǫghunni. Her meðr leggr byskup upphogginn hlut af þeim marmarasteini, er heilagr Michael stoð aa firir norðrdyrum, sem fyr var sagt. Taka sendimenn þessar mætazstu giafir glaðari en gull, virktum varðveitandi framar en fegursta topazion, en gefa byskupi Sepontino ok abota Mikhaelis glaða þa͛ck[14] ok goðan dag firir tiguliga trakteran [ser veitta[15], raðandi siðan i veg sva vel ok giptuliga, at gengr at solu, koma fram með heilu ok holldnu gerandi orð[16] Abrincensi byskupi, at þeir eru landfastir með [sannri farsælld[17] allra sinna ærenda. Verdr byskup

1 [*tilf.* *B.* 2 [nogligt *B.* 3 veickleik *B.* 4 verdleiks *tilf.* *B.* 5 tilla͛gu *B.* 6 *saal.* *B*; boda *A.* 7 vorum eyrum *B.* 8 *saal.* *B*; sannri *A.* 9 [pryði þeirar kirkiu *B.* 10 [sem æzstir *B.* 11 musteri *B.* 12 *mgl.* *B.* 13 syndi *B.* 14 *saal.* *B*; þǫukk *A.* 15 [sem vert var *B.* 16 *tilf.* *B.* 17 [hęilu ok holldnu *B.*

þeiri sǫgu fegnari, en fra megi segia, þviat nu gangazs[1] goð tiðendi glauð i moti, ok fagnaðir kyssa fagnaði, þviat rett a sama deghi er musterit algort i Arena, sem hann fregn heimkvamu senðiboðanna. Þvi byðr hann i stað, at til hans komi aagętazstu menn rikissins bæði kirkiu ok kurie at sæma sinni nalægð þann haleita thesaur, er i var kominn þeira landskap. En hvat ma segiaz af þessari fylgð ok ferð, er aull hlioðaði meðr himnasǫngh[2] hiartaligrar cantilene moti sælum Mikhaeli. Allar naalægar halfur syngia lof með fagnaði flokkum rennandi firir ok eptir, snauðir ok sælir, kallar ok konur, yngri ok ellri, allir kveiktir einum elldi at virða, dyrka ok lofa þann haleita hǫfdingia himneskkrar herferðar[3], er þeim veitti guðliga [forsiala[4] giof til eilifra fagnaða. Ei ma greinaz su andlig gleði, er guðs vinir þagu aa þeim degi, er heilagir domar Mikhaelis baruzt inn i nyia musteri, þviat alla vega ut i fra var kvikt ok lifanda til iarteinagiorðar i krapti almattigs guðs, sva at aa sialfum veginum toku syn .xii. blindir menn, ok umfram ein kona af þeim bæ er Austeriakus heitir, hon hafði latið með striðum augnaverk bæði sin augu, sva at tomir voru augnastaðirnir[5], at þvi haleitari yrði heiðr Mikhaelis i hennar heilsubot. Þessi kona var i fylgd med [heilagum domum[6] af þvi heraði, er hun atti heima, ok iamfram sem ferðin kemr aull saman niðr at slettlendi sandanna, tekr konan lios en kastar myrkrum, undrandi sina noott hafa brott flyit undan nyium degi skiærrar synar. Ok eigi veittuz guðligar iarteignir firir dyrligar giafir Mikhaelis at eins aa þeim degi, helldr skina þar dagliga biartir geislar krapz ok stormerkia ut til beggia handa i lof ok dyrð varum græðara [ok hans mætazsta eyrendreka[7], þviat iarteignaraas hefir ekke takmark[8] i þeima stað, hvar firir allr heimr vestrhalfunnar flytr ok ferr til þessa brunnz finnandi[9] skiæra drykki af lifskelldu Mikhaelis. Þessi staðr er sva heilagr, at þar fremz ekki veralldligt verk, ok þeim einum heyrir þessi stadr, er gudi unna ok honum iðuliga þiona. Þvi flytr þessi staðr margan mann til eilifra fagnada, at brennandi ast kraptanna rikir þar i [musterum andanna[10]. Þessi haleiti[11] staðr fekk nytt nafn, siðan hann efldiz, ok er[12] kallaðr Tumba, þat þyðiz [at voru mali[13] sem eitt leiði[14], þviat ef langt seer til staðarins, er þvi likt aa [sitt form[15], sakir þess at laagt er

1 *saal. B*; gerazt *A*. 2 ymna sa*v*ng ok salmum *B*. 3 dyrdar *B*. 4 [*saal. B*; ok forsiola *A*. 5 stadir augnanna *B*. 6 [*saal. B*: heilogǫum dominum *A*. 7 [*tilf. B*. 8 taumalag *B*. 9 *saal. B*; frandi *A*. 10 [musteri andar(inn)ar *B*. 11 *tilf. B*. 12 var *B*. 13 [*tilf. B*. 14 hiði *B*. 15 [*saal. B*; sin form sem *A*.

husat, sem fyrr segir, en staðan hrosar eigi sakir laaghlendis. Tysvar aa hverium degi lætr guð hafið vægia ok veita goðfusum lyð lidugan gang til lofs ok dyrðar Mikhaeli, en þess [i meðal[1] bannar siorinn alla tilferð. Verða hans bygðer[2] þvi betri ok nalægri guði, sem þær eru heiminum fiarlægri ok meirr fra byrgðar[3] hans sukki ok osoma[4].

29. Heyrt hǫfum ver, bræðr minir, hversu andaligr faðer vaarr haleitr Mikhael hefir birt ok kiorit tva upphafliga stadi[5] ser til tignar a iarðriki, hvar firir hans eingiligri[6] dyrð eru lof gerandi bæði af hiarta ok munni, þviat með nyiu formi grundvallaði hann frabæra sina gofgan, sem engum er mattulegt utan guði einum; ok þat er viðrkvæmiligt, at einkanlig se verk Mikhaelis til þess, at hann sanni nafn sitt. En af hans blezaða nafni er þat fyrst hugsanda, sem Gregorius pafi segir i Roma, at [guðlig vitran[7] himneskrar speki þarf eigi nafn gefa til auðkennis sinum borgarmonnum, þviat þar er guð allir hlutir aullum[8]. Þvi er nafn Mikhaelis eigi natturu nafn helldr embættis, er hann tekr af þeiri dygðar þionostu, er drottinn himnakonungr skipaði honum. Mikhael þyðiz hverr sem guð, þviat sva opt sem nokkut geriz i dasamligum krauptum með kristninni, er þar tilsendr Mikhael af guði, at bædi megi vel skilia af nafni ok verki, at þat er guð aflar ma engi iafnb(i)oða[9]. Þessu signaða nafni þiona bæði musteri i Gargano ok Tumba, þviat þau eru bæði sett i undarligum hætti guðligx almættis, sem eingis mannz hond matti[10] vinna, hvart i sinni stoðu. En einkanliga ifir aðra hluti [fram fylgir Mikhael[11] nafni sinu, þa er hann drepr sialfan diofulinn i heims enda ok steytir honum i diupa dyflizu helvizkrar myrkvastofu streingiandi aptr dyrr eilifum laasi, er alldri brestr [i veralldir[12]. Af þessum sigri lofar Mikhaelem ǫll kristni, þvi at aðr hann setr sitt væna spiot til lags, gerir fiandinn harða hrið ok digrar dunur i verolldinni, sem alldri fyrr þvilikar af heims upphafi, þviat hann skilr þa skamman hernaðar tima eptir standa til heims loka, ok þvi er hann grimmari [en fyrr finnandi nytt raað at ræna heiminn[13] lifinu. Pestifer[14], er fell of metnaðar gǫtu, sem ver greindum fyrr [i upphafi þessarar sogu[15], tekr þa mandom ok segiz Kristr vera,

1 [a millum *B*. 2 bygdarmenn *B*. 3 byrgdir *B*. 4 hegoma *B*. 5 *tilf. B*. 6 *saal. B*; eiginligri *A*. 7 [guds vitra *B*. 8 iafnkunnir *B*. 9 sambioda *B*. 10 mætti *B*. 11 [fylgir Mikhael fram *A*. 12 [um alldr *B*. 13 [*mgl. B*. 14 Sa enn sami Pestifer *B*. 15 [*saal. B*; i varu maali *A*.

lyiandi verolldina ymissum hattum sinnar flærðar, lokkandi með fegiofum, leiðandi með slettum orðkrokum, stangandi með striðum kvǫlum. Verðr með þessum þrimr hattum sva hræðilig ogn, at naliga pipra valdir menn, þviat þann tima gerir sa iarteinir, er drepr ok deyðir, en hinn engar, er þoler ok þreytir. Þvi er saa ofsoknar elldr sva brennandi, at engi mætti þola, ef hann kiæmi a uvart. En nu birti guð almattigr ok milldr firir spadom heilagra, at hann man koma, ok þvi er hægra i moti at sia. Nu þann tima sem hǫfuð allrar illzsku diofullinn sialfr, er þann tima kallaz Antikristus hefir rikt i hernadar valldi þriu aar ok halft fiorða, ok hann segiz skolu til himna stiga eptir sina falsliga[1] upprisu nær þeim stað, er varr herra steig af fialli Oliveti aa Jorssalalandi, kėmr Mikhael i miklum krapti, þar sem Antikristus sitr i hasæti i vegligu landtialldi, leggiandi þann dioful digru spioti sva mattugri hendi, sem guðlikt einvalld dæmdi ok diktaði; syngia þa himneskir englar fagnaðarlof almatkum guði, at asakari[2] þeira, þat er at skilia kristinna manna, er at velli laghinn ok lægðr i pytt helvitis. I þessa minningh sigrvegara Mikhaelis er hans likneskia formeruð með spiotlagi i munn dreka, er ligr undir fotum hans, þviat Antikristus kallaz dreki, er blæss eitri ok illzsku fra ser aullum megum.

30. Nu sakir þess at hinn haleiti Mikhael slokkvir þann eitrofn[3], er margs mannz siðu bakaði, [siðan heimrinn stoð[4], er astarelldr þvi framarr kveikiandi honum til lofs ok dyrðar i kristninni, at liosir lampar goðra verka væri glatt skinandi meðr guðspiallcins oleo firir hans blezaðu[5] asianu. Þviat vitru hiarta er virðanda, hversu valld ok viðerni[6] Mikhaelis er langt ok breitt himneskum hofðingskap firir þa fylgd ok faðmlag, er hann veitir allri kristni[7], er guði þionar; þvi spyrium ver, hvat rettara verðr[8] talað, ėn Mikhael hǫfuðengill kalliz kirkiudrottinn allrar heimsbygdar, þviat andir rettlatra manna eru musteri guðs, hver enn haleiti Mikhael flytr i sinum faðmi til eilifra himirikis fagnaða. Hver er su saala, er hans verndar [ok umsiar[9] megi missa? þvi afsakiz[10] eingin vigslupallr, alldr eða kyn þenna dyrka, lofa ok vegsama, er firir enga sauk girniz mannliga tillotning utan hialpa, styðia ok styrkia þat, er hann ser i fre(i)stnistormum rekit ok lamit reikanda fara. Nu er þar maali komit, sem ver gatum i upphafi, at stutt

1 ferliga *B.* 2 aasakan beggia *B.* 3 eitrorm *B.* 4 [af heims upphafi *B.* 5 blezadri *B.* 6 virding *B.* 7 heimskringlunni *B.* 8 finzs *B.* 9 [*tilf.* *B.* 10 afsegizs *B.*

ok litið verðr skrifat af dyrð ok verkum Mikhaelis, þviat hans lofsamligh flur eru fleiri, en mannligh tunga megi þau[1] finna; þvi er þetta litla verk at enda komit meðr þvi niðrlagi, at drottinn [allra miskunna[2] hialpi þeim, er þessa sǫgho heyra ok sinn kost til gefa hana at skrifa upp i lof Mikhaelis ok allra heilagra engla. Biðr[3] ek litillatliga, er þessa [ræðu samsetti[4], at þeir guðhræddir menn, er þenna bækling hafa með hǫndum, minnizst saalu [broður Sokka sonar[5] aa hatiðardegi Mikhaelis meðr nokkurri bæn eða olmusu, sva at firir þat ok annat gott, er þeir gera guði til lofs ok dyrðar i aast ok elsku nauðstaddra naunga varra[6], taki þeir hialp ok hvilld i fylgð ok faðmi herra[7] Mikhaelis fram i þann eilifa[7] fagnat, er blomgaz með broðerni[8] englanna, hvar lifir ok rikir lof ok pryði allra heilagra eingetinn guðs son Jesus Kristr elskuligr Mariu son samiafn feðr ok heilǫgum[9] anda einn[7] eilifr ok oskiptiligr guð per omnia secula seculorum. Amen.

1 telia eða *B*. 2 [allrar miskunnar *B*. 3 Bið *B*. 4 [*saal*. *B*; reðu samsæti *A*. 5 [minnar *B*. 6 sinna *B*. 7 *tilf*. *B*. 8 bruði *B*. 9 helgum *B*.

APPENDIX.

(*Cd. 657ª qv.*; *jvf. Postola Sögur S. 467.*)

Af Diocletiani(!) keisara.

A dogum Diocleciani keisara styrði guðs kristni Marcellinus pafvi. Gekk þa hredilig ofsokn yfir oll lond naaliga, þviat keisarinn var hinn rammazste blotmadr, ok i þeim ofride, er sva geisar brennande, kugar hann seaalfan pafvann till skurðgoða blota. Ok hann viknade sva miok fyrir, at hann gekk inn i hof ok bar reykelsi fyrir skurdgodi. En þegar eftir þat auma verk vitiadi hans miskunn vaars drottins, er engan vill fyrirlaata; þviat þesse madr Marcellinus var dyrdlegr madr bęði aaðr ok siðan. Ok sem beisklegre iðran hefir alvarlega tekit heartað, leitazst hann um, hversu hann skal retta sitt maal; kemr honum þat till hugar, at austr aa Pul hafde hann bodit byskupafund margmennan, þvi riðr hann austr þannigh. Ok er hann kemr at byskupamotinu, afflettir hann sik tignarklędinu ok tekr idrande manna klęde ok bunat, gengr sva upp aa þingit med lutu hofði[1] ok harmþrungnu hearta, fellr framm i midiu ok iattar glępsku med opinberri raust saart gratande, biodande sik þar med undir oll þau harðendi, sem þeir vilia aa hann leggia. Sem hann hefir uti, þegia aller ok samharma herra pafvanum. Eftir þat talar einn byskup, er bedi var vitr ok gamall i godum sidum, ok tekr sva till orðz: «Herra fader, segir hann, bidr ek, at þer segit, ef þat er yðart orlof, at ek svare nokkuru.» Sem herra pafvinn hefir orlof gefit med fraběru litilleti, talar sva byskupinn: «I annan tima bidr ek, at þer virdizst at svara mer till þess sem ek spyr.» Sem þat er iattað, segir hann sva: «Misgerde Petrus?» Herra pafvinn iaattar, at hann neittade Kristi. Byskupinn spurdi, hvart hann neittade eitt sinn edr optarr. Herra pafvinn

1 hofða *Cd.*

segir, at hann neittade þrysvar. Byskupinn seghir: «Hverr heyrði iattning hans, hverr leysti hann, eðr hverr setti honum skriptir?» Ok sem her verðr herra pafanum orðfall, tekr byskupinn till sin seaalfs sins spurningh: «Einghi maðr aa iardriki leysti Petrum, engi gaf honum avitan, ok engi lagði honum skrift utan seaalfr hann, sem lesit er, at Petrus gekk ut ok gret saarlega. Hvi sva? Þvi at engi daudligr madr a iardriki bar valld yfir hans hofuð, helldr var hann hofðingi allra. Geri þer ok sva at hans dęmi, þviat þer erut hinn ezsti byskup i kristninni yfir alla skipaðr en undir engum. Setizst upp i domsęti ok skriptid yðr seaalfir sva stridt, sem yðr likar.» Þerse fortolu tekr pafinn sva med mikilli gledi ok hlydni, sem honum vęri af himni send ok af seaalfs guds munni tolut, setzst upp i stad ok diktar sva fallinn dom ifir sin afbrot: «Saa er i fyrstu grein, segir hann, domr minn, at fyrir þa þionkan, er ek veitti skurdgodinu, er ek sannprofaðr blotmaðr. I adra grein er mitt afelli sva mikit vordit, sem ek hefi dregit med mer alla kristni guðs i helvitiss munn ok skurdguða villu. Hvat maatti limrinn hugsa utan hrata somu leid, sem hofudit for fyrir? ok fyrir mina glępsku sva hrędilega sem uheyrða skal ek. eigi sva dearfr, at ek skipi minn legstad hea heiloghum byskupum, ok þvi siðr hea þeim, at ek leggr vid bandsettningh, at engi maðr veiti mer kristilegan groft, hvar sem ek deyr, eða hvat sem mer verðr at alldrslitum.» Eftir þenna dom uppsagðan, ok margr maðr heyrði gratande aa þeim degi daasamande þvilika iðran sva mikillar personu, snyrr herra pafinn sem hvattlegazst aftr i Rom, geingr inn i holl Diocleciani keisara ok talar sva till hans: «Her em ek nu kominn, Marcellinus pafvi, eigi blotmadr, helldr rettkristinn fornari heilag(r)ar guðs kristni. Hvat er lengra, en sva sem keisarinn skilr hann stoðugan i rettri tru Kristz, gefr hann urskurð, at utan borgar setizst af honum hofud. Sva for Marcellinus hinn fyrsti pafvi med þvi nafni til guðs, sem till gengr skyrr vaattr i þvi, sem her ferr eftir. Þrea tigi daga hina nęstu laa hans likamr utan borgar omylldr fyrir dyrum ok fuglum. En sva varði miskunn guðs þann liufa likam, at ekki grand matti hann nalgazst. En hvi hann laa sva, er aaðr greint i hans domi. Innan þersarra daga var kosinn Marcellus pafi goðr maðr fyrir gudi, ok eina naatt kemr heilagr Petrus postoli at honum i syn sva męlande: «Marcelle brodir, segir hann, hvi grefr þu eigi likam minn?» «Hverr ert þu herra minn?» segir Marcellus. «Ek em, sagdi hann, Petrus hofðingi postolanna.» Marcellus segir: «Hvat talar þu, herra minn

sęti, um þinn likam, hversu megu ver hann grefta, sva at framarr se her i Roma?» Postolinn svarar: «Likam minn kalla ek likam Marcellini brodur mins.» Marcellus svarar: «Herra minn seti, hverr man þora hann at snerta sakir seaalfs hans stormęla?» Postolinn seghir: «Er þer af minni fallit, hvat meistare minn sagde Jesus Kristr, hverr er sik lęgir, sagde hann, man upp risa. Seg mer nu þat, hversu matti hinn ezsti byskup legia sik meirr med allri fyrlitningh en fyrirbioða ser kristinna manna samlagh? Þvi skulu nu fyllazst aa honum seaalfs drottins dęmi ok orð, at hann skal upp hefiazst beðe med guðe ok monnum, þviat rett hea sealfum mer skulu þer grefta hann med allre sęmd, er Roma kirkia hefir veitta sinum formonnum ok guds pinslarvaatt(um). En þvi skal hann hea mer liggia, at við erum bręðr i stett, palli ok iðran ok nu (i) himnesku samlagi.» Eftir sva talat ferr Petrus heim, en Marcellus vaknar ok gerir allt, sem bodit var. See vaarum herra Jesu Kristo lof ok dyrð, er hverium iðranda manni liknar ok leidir till sinnar miskunnar, ę þvi fliotara sem hverr gerir sik lęgra ok grętr beiskarra.

RETTELSER.

10^{38}	gat hana	*læs*	gat hann
15^{9}	Agnes;	-	Agnes; [1]
33^{32}	giæzkueingli	*bør rettes til*	giæzlueingli
41^{15}	vagsama	*læs*	vegsama
44^{27}	sigriztb i ardogum	-	sigrizt i bardogum
49^{34}	liki lans	-	liki hans
52^{34}	semt	-	sem
65^{26}	reiðinnar [1]	-	reiðinnar [2]
$—^{35}$	þessa [2]	-	þessa [3]
87^{27}	vlfvallda [1]	-	vlfvallda [2]
$—^{32}$	oþolandligr [1]	-	oþolandligr [3]
$—^{39}$	*her Cd.*	-	*her Cd.* [3]
97^{34}	semblandaðan	-	samblandaðan
100^{14}	stopli	-	stolpa
101^{10}	miskvnnur	-	miskvnnar
115^{7}	han(s eptir)	-	han(s)
119^{20}	verðveittv	-	varðveittv
143^{33}	var *A.*	-	var *a.*
198^{29}	dege	-	degi
$—^{32}$	gðrþi	-	górþi
279^{22}	þefa	-	þurfa
281^{30}	hrendir	-	brendir
344^{28}	poddur [1]	-	poddur [2]
$—^{35}$	hendr [2]	-	hendr [3]
$—^{37}$	ok [3]	-	ok [4]
453^{24}	Nv er farið	*bør rettes til*	Sva er farið
466^{35}	Myrra	*læs*	Dyrar